BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
13 B
37

Digitized by Google

SVMMA
D. GOFFREDI TRANENSIS,
I. C. CLARISS.
IN TIT. DECRETALIVM
omnibus vtilis & necessaria.

A D. Io. Baptista Ziletto Veneto erroribus summa diligentia emendata.

Cum eiusdem Argumentis, ac copiosissimo Indice, tam principalium quàm emergentium quæstionum nouissime adiecto.

VIRTVTI SIC

CEDIT INVIDIA.

VENETIIS,

Ad candentis Salamandræ insigne.

M. D. LXIIII.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

13. 13. 8. 31

Ad Lectorem.

EXIERVNT in lucem elegantia & valde neceſſaria opera Do. Goffredi de Trano Iurium interpretis veriſsimi: tam rudibus quàm prouectis potiſsimum in iure pontificio militantibus cõuenientiſsima. Hic enim reperies quicquid alibi ſparſim quæris. Hic vias inuenies luminoſas quibus priſcos eliminabis errores: & reprobas opiniones veterum confutabis. Hic iudices animarum ſalubria quærent conſilia. Et ex quibus cauſis irregularitas diſpenſabilis vel indiſpenſabilis Incurratur. inuenient & per quos valeat diſpenſari. qualiter conſideratis criminibus et circunſtantijs peccatorum adhibeatur remedia conſcientijs ſauciatis. Hic prælati: & alij forenſes iudices inſtruentur quomodo pro tribunali oporteat ſedere. Et vt celerius huius operis ſentiat commodum cultor aſsiduus poteſt ictu oculi Repertorium diſcurrere, in quo omnes principales et emergentes quæſtiones & quæ cognitu digna ſunt complectuntur. Et quicquid ſibi deſiderauerit erit inuentu facillimum. Vale.

INCIPIT SVMMA

SVPER TIT. DECRETALIVM COMPILATA A MAGISTRO GOFFREDO DE TRANO,

DOMINI PAPAE SVBDIACONO ET CAPELLANO.

GLOSARVM diuerſitas intelligẽtiam textus nonnunquam obtenebrat. et dum per eas. infra, & ſupra, diſcurritur ſtudẽtis diſtrahitur animus. hebetatur ingenium, & quaſi labirintum lector ingreſſus, & piſcis intra rethia prouolutus laqueos uidet undique. latus pertimeſcit utrunque & quo diuertat ignorat, ut qui prius incertus fuerat incertior relinquatur. Idcirco ego Gofredus de Trano domini Papæ ſubdiaconus & capellanus tam frequẽtibus quàm deuotis ſcholarium precibus exhortatus, ac officialium Romanæ Curiæ inſtantia prouocatus. ad cõmunem utilitatem & eorum maximè qui Iuris Canonici ſunt alumni. quorũ profectum libenter proſequor & amplector. Super rubricis Decretalium ſummam aggredior. de illius auxilio ſperans qui dat affluenter & non improperat. qui dixit. Aperi os tuum & ego adimplebo illud. A quo omnis modus locutionis poetice et quælibet decore pronunciationis ueritas ſumpſit exordium. In quo omnis ratio ſupernæ ſciẽtiæ uel terrenæ creaturæ conſiſtit. utpotè qui earum caput auctor eſt & origo. In eo enim perfecta uirtus & ſapientia inuenitur. In hoc igitur opere plenè inuenies quidquid alibi ſparſim quæris. In hoc in ſuis tractatibus omnia decidentur. Et tã rudes in Iure Canonico quã prouecti potiſſime tenentes cathedras magiſtrales uias inuenient luminoſas. per quas data copia diſſerendi errores eliminabunt antiquos, & reprobas opiniones ueterum confutabunt. Hic iudices animarum ſalubria quęrent conſilia. Hic ſub certis rubricis inuenient ex quibus cauſis irregularitas diſpenſabilis uel indiſpenſabilis incurratur. & per quos ualeat diſpenſari. Qualiter conſideratis criminibus & circunſtantijs peccatorum adhibeantur remedia conſcientijs ſauciatis. Hic Prælati & alij forenſes iudices inſtruentur quomodo pro tribunali oporteat iudicare. Verum quia nouum & ab alijs intemptatum aſſumo. & rude opus limam correctionis expoſcit. ſi quid dixero in hoc quod videatur ueritati contrarium. peritorum correctioni ſubijcio & expono. Nam ſi quid aliter ſapitis hoc uobis dominus reuelauit. & qualis ego ſum in ſcriptis aliorum. tales alios volo intellectores eſſe meorũ.

Summarium

1 *Decretalium noua constitutio quare & à quo facta fuerit.*
2 *Rubrica hæc prima ponitur de Summa Trinitate & fide Catholica, & quare.*
3 *Sancta Trinitas cur summa docetur.*
4 *Trinitas quare sic dicatur.*
5 *Fides catholica quæ sit.*
6 *Disputare publicè non licet de fide catholica cum hominibus alienæ cōmunionis.*

DE SVMMA TRINITATE & fide catholica. Rub.

POST prooemium in quo breuiter edocemur
1 † quare hæc noua cōpilatio facta sit, veteri dissoluta ualet quia diuersæ cōstitutiones & decretales epistolę summorum pontificum in diuersa spatiæ uolumina quarum alique propter nimiam similitudinem, & quædā propter contrarietatē, nonnullæ etiā ob sui prolixitatē confusionem inducere uidebantur. aliquæ vero uagabantur extra uolumina supradicta, quæ tanquā incertæ frequēter in iudicijs vacillabāt. Et ideò Gregorius Papa nonus piæ memoriæ ad utilitatem publicam in unum uolumen resecatis superfluis mandauit redigi. adiectis suis constitutionibus per quas nōnulla quæ in prioribus erant dubia declarantur. ut in eodem prooemio continetur. ¶ Ponitur prima rubrica de Summa Trini. & fide catho. nec sine mi
2 nisterio ponitur primo loco † ipsa enim est uniuersorum principiū. ut infra capitu. primo in princi. ab eo elementa & eorum dispositio producta sunt in orbē terrarum ut C. de ue. iur. enu. l. j in prin. Hæc sancta Trinitas primam per moysen & alios prophetas doctrinam præbuit humano generi salutarē. ut infra. c. j. §. hæc sancta. Et licet de hac materia non humano ore loquendum sit sed diuino. de conse. dist. ij. in Christo patri. Aliqua tamen sub cōpendio uideamus.
3 Et primo † cur summa dicatur & quidē quia maior est prior est omnibus rebus
4 ut superius dictum est. † Trinitas dicitur eo, quod licet una sit substantia, essentia seu natura diuina. Est tamen pater qui generat, filius qui gignitur, & spiritussanctus qui procedit. ut distinctiones sint in psonis & unitas i natura. Nā licet alius sit pater, alius filius, alius spiritussanctus. non tñ aliud. Sed id qđ est pater est & filius idem & omnino est & spiri
5 tussanctus. ut infra eo. c. damnamus. † Fides autem catholica hæc est quę in symbolo continetur. quam romana tenet ecclesia. ut xxiiij. q. ij. j. hæc est fides quam firmetur credere & simpliciter confiteri debemus. ut infra eod. c. j in princi. &
6 xxiij. di. qui episcopus † de qua turbis adunatis publicè disputare non licet. ut.
7 C. eod. ti. l. nemo, in princ. † Sollicitè enim esse debemus ut margaritas nostras ante porcos non mittamus. ut. xj. q. iij. nolite recedere. §. nolite mittere. Et ne de secretioribus diuinæ sententiæ omnibus proloquamur. ut. xliij. di. in mādatis, nec magistris canonum & custodibus fas est inire certamen. cum hominibus alienæ communionis. ut. xxiij. q. iij. Cum quibus, in fi. quod intellige cum quis publicè de fide contēdit, & ex hoc tumultus & per fidei occasionē quærēs; ut dicit lex præal. nemo Aliter in fide instruendi sunt simplices. ut. x. q. j. placuit, & hæretici confutandi. ut. xix. di. secūdum, de con. dis. ij. In Christo pater, & in plerisq; capitulis in eadem di. positis. & C. de episcopus, & cler. l. quoniā. Non solum autem uirgines & continentes uerum etiam coniugati per fidem rectam & operationem bonam deo placētes ad eternam merentur beatitudinem peruenire. ut infra c. firmiter, in fi. Violatores autem fidei in æternum peribūt saluis pœnis temporalibus quæ talibus imponuntur ut dicemus. infra de hære.

Summarium

1 *Ius naturale quando proditum sit.*
2 *Sacerdotio translato necesse est ut legis translatio*

translatio fiat.
3 *Decreta & constitutiones quis ediderit.*
4 *Iuris praecepta quae sunt.*
5 *Constitutio uerbum quid propriè dicatur.*
6 *Constitutio qualis esse debeat.*
7 *Constitutio quid sit, & quid consuetudo.*
8 *Constitutio à quibus fieri possit. & nu. 9. cum seq.*
9 *Populus Romanus an possit hodie legem condere.*
10 *Senatus an legem condere possit.*
11 *Papae auctoritas in concilijs excepta intelligitur*
12 *Constitutionum causa quae sit.*
13 *Constitutionum quatuor sunt uirtutes.*
14 *Constitutionibus qualiter derogetur.*
15 *Iura omnia sunt in pectore Papae uel Principis.*
16 *Factorum labore memoriam, & in nullo peccare, diuinitatis est potius quàm humanitatis.*
17 *Canon posterior ordine corrigitur per priorem.*
18 *Temporum successus non erde scripturae in legibus & decretalibus attenditur.*
19 *Constitutio quando liget.*
20 *Poena non seruantium constitutiones canonicas quae sit.*
21 *Constitutiones canonicas interpretantur qui eas faciunt.*
22 *Res inter quosdam iudicata alijs non praeiudicat.*

DE CONSTITVTIONIBUS. Rub.

1 POSTQVAM† Deus formauit hominem ad imaginem & similitudinē suam.ut.xxiij.q.v. haec imago.& in aetate uirili, ut de paen.di.ij.§. Romanos prodijt cum eo ius naturale. Illud enim incaepit ab exordio rationabilis creaturae.ut.v.di.in prin.†Demū,
2 lex uetus data est per Moysen & prophetas post modum translato sacerdotio lex noua successit.ut infra.e.c.translato. Sed quia hominum crescente malitia effrenata cupiditas quotidie noua litigia generabat.ut supra in procemio. ita ut plura essent negocia quam uoca-
3 bula.ut.ff.de praescri.uer.l.natura.† Sancti patres decreta & cōstitutiones summi Pontifices ediderūt ut sub iuris regulis homines coartati discant honeste uiuere, Alterum non laedere, ius suum cui
4 q; tribuere.†haec enim, sunt praecepta iuris.ut.ff.de iusticia & iure l. iusticia.§.iu
5 ris praecepta.†Et licet hoc uerbum constitutio ad omnes Decretales omnesq; leges ualeat prorogari. Nam aliâs restricto uocabulo constitutiones dicūt principum leges populi romani & edicta praetorum. In hac tamen Rubrica tractatur specialiter de quibusdam constitutionibus quae dici possunt constitutiones constitutionum. quia sub Rubrica, ista tractatur de alijs statutis canonicis obseruandis. ut infra. eo.ti.c.j. Et de ui & potestate aliarum constitutionum. Omnis enim constitutio cum editur futuris dat formam negocijs, & praeterita dispendijs non commendat.ut infra. eo.c.ij. qui possunt in rebus ecclesiasticis constituere quia non layci. ut. infra eo.ti.quae in ecclesiarū.&.c.ecclesia. &
6 xcvj.di. bene quidem.† Quod constitutio debet esse clara nihil ambiguum cō tinens uel obscurum.ut infra. eo.c.ulti. iiij.di.erit. infra de uerb. signi. abbate. Nihil est adeò constitutionum & legū proprium sicut claritas ut, in autent. de test.imperfe.§.nos igitur, colla.viij.¶ Videndum est igitur quid sit constitutio. unde dicatur. quis possit facere constitutionem.quae causa sit constituendi.Quae uirtutes constitutionum & qualiter constitutionibus derogetur, quando constitutio incipit arctare. & quae sit paena nō
7 obseruātium. ¶Constitutio† est ius scriptum.j.di. §.cum itaq;. Sicut consuetudo est ius non sceptum moribus utentium approbatum. ut ea. di. Consuetudo. Nam ex non scripto ius uenit ut in. sti.de iure natu.gen.& ciui.§.ex nō scripto. & ergo cōpetēter post istum tractatum sequitur tractatus de consuetudine. ¶Dicitur cōstitutio quasi commune sta
8 tuum¶†Nam Papa cum fratribus suis, & caete-

& cæteri prelati cum capitulis & canonicis suis cõstitutiones facere possunt. ut infra de sent. excom. inter alia infra de his que fi.a prela.per totum. ¶ Potest & legatus constitutionem facere. vt infra de uerbo.signi.ex parte. infra de loca.& conduc. Ex rescripto. infra de con sang. & aff. quod dilectio. infra de offi. le.c.vj. ¶ Item & capitulũ circa ea quæ ad ipsum spectant ut infra.e.c.Cum accessissent,& c. Cum inferatur. Potest & aliud collegium approbatum. ut infra e.c.ex litteris. Itẽ synodus prouincialis. ut.xvi.di. qđ dicitis. Sinodus episcopalis.ut.xviij.di.de concilijs.& c.decreuimus. sic & princeps cũ suis proceribus constitutionem facere potest, ut. C. de le.& con.l.humanũ. Et præfectus prætorio,ut.C.de offi.prefec. preto.l. formã. Item hi quibus mandat. Imperator. ut & in prologo insti. §.cũq; hoc deo propicio peractum. & hoc est quod alibi dicitur omnia nostra facimus quibus a nobis auctoritas impartitur. ut C.de ue. iur.enu.l.j.§ cumq; .&.§.sed neq; .¶ Itẽ
9 populus romanus † etiam legem hodie uel. constitutionem condere potest. ut patet ex descriptione legis ut insti. de iure na.gen.& ciui.§. lex est licet dicatur potestas in principem translata. ut C. de uet. iure enu.l.j. §. & hoc etiam dicitur enim translata.j. concessa non quòd omnis populus a se abdicauit potestatem & sic dicitur transferri iurisdictio a delegante in delegatum .ut .ff. de offi.eius cui man est iuris.l.j.§.qui mandatum nam & si olim potestatem condendi legem populus in principem trãstulisset tamen postea reuocauit.ut.ff.de or.in.l.ij.§. ex actis. §. quod ad magi-
10 stratus. & l. cum placuisset. ¶† Item senatus legem condere potest ut .ff.de le. & se. con.l. non.l. non ambigitur. Nec ob.quod alias dicitur soli principi licet condere leges.ut.C.eo.ti.l.ult. quia superiores de quibus dictũ est quòd possint condere legem principis auctoritate condere intelliguntur .Sic & in Papa dicendum est ut legati . prelati . capitula & concilia auctoritate ipsius fa-
11 cere constitutiones intelliguntur † Vnde & in concilijs excepta intelligitur auctoritas domini Papæ ut isfra de elec. significasti. xvij.di. per totum. iij. q.vj. dudum.&.c. peregrina. ix.q.ij. cuncta.& c.saluo.& ita uidimus quod sit constitutio.unde dicatur.& quis constitutionem
12 facere potest. ¶ Causa † uero constitutionum est ut appetitus noxius sub iuris regulis limitetur.ut supra in prohæmio & ut humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia. ut.iiij.d. facere. ¶ Virtutes autem con-
13 stitutionum † sunt quattuor. Omnis enim constitutio aut præcipit ut statuta canonica obseruari. ut infra eo.c.j.ut clerici regulare propositum & honestũ habitum deferentes continenter & castè uiuere studeant.ut infra.de ui. & ho. cle.c.deus qui.&.c. ut clericorum. Aut prohibet ut clericos secularibus negocijs immisceri. ut infra ne cle. uel mo.& infra ne prælati. uices suas per totum,& idem in omnibus edictis prohibitorijs, aut permittit ut uir fortis præmium petat.ut.iiij.di. omnis lex xxiij.q.j.militare. Item minora permittit ut maiora uitentur.ut.xiij.di. nerui. Aut punit scelera & delicta infrà de pæ.per totum uniuersus. Quattuor ex uerbis uirtutes collige leges. Permittit punit imperat atque uetat. Consilia uerò quæ in iure inueniuntur uoluntatis sunt nõ necessitatis.ut. xxviij. di.sic enim neque & c. iam nunc. xiiij.q.j. quòd præcipitur. ff. de re.uen.l.is qui destinauit.& ideo non adijcitur quintum membrum nam hoc continetur sub illo membro permittit, qui enim consulit satis permittit. ¶ De-
14 rogatur enim† constitutioni priori per posteriorem. ut infrà de cogna.spi.c.j.ff. de le.& con. nõ est nouum etiam si nulla in posteriori mentio habeatur, licet secus sit in rescriptis ut infra de rescriptis c. Cæterum.& c. ex parte. Et est ratio diuersitatis quia in legibus & constitutionibus continentur iura.
15 † Omnia autem iura sunt in pecto-

re

re Papæ uel Principis. ut C. de testa. l. omnium. Et ideo cum princeps condit legem posteriorem quasi ex certa scientia faciat memor prioris tollitur prior. Sed in rescriptis continentur
16 facta.† factorum autem omnium habere memoriam & in nullo peccare, diuinitatis est potius quàm humanitatis. ut C. de ue. iu. enu. l. j. §. si quod autem. unde non præsumitur quòd papa conscius primi rescripti concedat secundum. & hoc intelligo in priore & in posteriore secundum tempora non secundum ordinem scripture. nam decre. infra de ma. & ob. statuimus posterior est in ordine scripturæ illa decre. infra hic. eo. ti. quoniam. & tamen quæ prior est ordine non tempore interpretatur poste-
17 riorem ordine. † Sic et alias canon posterior ordine corrigitur per priorem. ut xxx. q. iij. post susceptum. & c. super
18 quibus,† unde in legibus & decretalibus non ordo scripturæ sed temporum successus attenditur. Nam lex. C. quæ confirmat Codicem factum & consummatum post Codicem edita est & tamé in princ. C. posita est. ut. C. de iusticia. Co. confir. l. una, sic & lex quæ est in C. de sacra cal. l. j. facit mentionem de lege posterius edita. C. de iudi. l. rem non nouam. sic lex. C. de col. illam facit mentionem de lege posterius edita. C. de suis & legi. hære. si defunctus, nec enim ordo scripturæ inspiciendus est. ut. ff. de solu. l. nec enim quàmuis lex alibi dicatur primis pro loco ponendis. posteriore secundis. ut. C. de no. C. confir. l. una.
19 ¶ Incipit autẽ †constitutio arctare post duos menses postquam insinuata & publicata fuerit. ut in autent. ut factæ no. consti. in rub. & in prin. l. coll. v. infrà ne cle. uel mo. c. ult. & sic intelligo. xvj. di. quod diciti. xij. q. ij. qui & humanis ante hoc tempus ignorantes non litigantur ut e. c. cognoscentes. lxxvij. di. propos uisti. ¶ Restat uidere de pœna non seruantium constitutiones canonicas.
20 † Et est sciendum quòd si quis eas non habet arguẽdus est de neglectu. qui habet & qui nõ seruat corripiendus est de temeritate, ut xx. distin. si decreta. Sed si in cõtemptum Romanæ ecclesiæ quis non seruet. hæreticus est censendus. ut xx. dis. de libellis in fi. Saluis alijs pœnis qui per singula iura singulariter im-
21 ponuntur non obseruantibus eas. † Vnũ non omitto quòd omnes illi qui constitutiones condere possunt eas interpretãtur. ut scilicet de sen. ex inter alia. C. e. ti. l. ul. infrà de sequestra. c. j. C. de lega l. j. Item consuetudo. ut. ff. eo. ti. si de interpretatione. & l. minimè infra de cõsue. Cum dilectus & hæc interpretatio est generalis & necessaria. sed non in scriptis redigenda. eo quod dicitur ius non scriptum. ut. ff. e. ti. l. de quibus. §. j. Interpretatur magister. ut C. de professo. qui in constan. ci. l. j. quàmuis eius interpretatio non sit necessaria. quia nullius addictus iurare in uerba magistri. Interpretatur iudex, ut. ff. de legi. & cõ. l. nam ut ait. quæ interpretatio & si sit necessaria & in scriptis redigenda non
22 tamẽ est generalis† quia res inter quosdam iudicata alijs non præiudicat. ut. C. quibus res iudi. non no. l. j. & ij. Aliquãdo minor interpretatur mandatum maioris. ut infrà de post. ad hoc.

Summarium

1 *Rescripta quando uim constitutionis habeant*
2 *Rescriptum quid sit.*
3 *Rescripta an faciant ius.*
4 *Rescriptum quis possit concedere.*
5 *Rescriptum a quo possit impetrari.*
6 *Rescriptorum ius atque potestas quæ sit.*
7 *Quos Deus coniunxit homo non separet, quomodo intelligatur.*
8 *Bigamus an promoueri possit.*
9 *Ordinandus sine crimine esse debet.*
10 *Papa est maior Paulo in administratione.*

11 *Papa est loco Petri & Christi uicarius.*

12 *Temporale quando pro spirituale dari possit*

13 *Principis auctoritas testamentum non solenne ualidat.*

14 *Et facit ex nudo pacto dari actionem.*

15 *Rescripta iuri contraria sunt abycienda.*

16 *Pontificem una epistola multa tollere iura non est uerisimile.*

17 *Papa quando sit consulendus.*

18 *Rescriptum contra consuetudinem non ualet*

19 *Rescripta damnosa fisco, uel utilitati publica sunt reijcienda.*

20 *Rescriptum modicam uel leuem læsionem continens ualet.*

21 *Damna modica tolerantur.*

22 *Modica deceptio est tolerabilis*

23 *Rescriptum enormem læsionem inducens, & in totum alterius ius absorbens, non ualet.*

24 *Rescriptum denegandum est, ubicunque denegatur petitio.*

25 *Rescriptum qualiter tollatur.*

26 *Intellectus ad.c. Cæterum, & c. ex parte infra eod.*

27 *Rescriptis duobus impetratis cum dubitatur de prioritate & posterioritate, quid sit agendum.*

28 *Rescriptum primum generale quando elidatur per posterius speciale. Et quid si utrunque est speciale, nu. 29.*

30 *Literas diuersas si diuersi impetrant, super diuersis & contra diuersos, an talis diuersitas noceat.*

31 *Rescriptum ab appellato impetratum infra tempus appellationi præfixum non tenet*

32 *Rescriptum ab excommunicato impetratum eliditur.*

33 *Rescriptum lite pendente obtentum non ualet.*

34 *Rescriptum tollitur ex uitio uisibili & inuisibili.*

Rescriptorum uitia quædam uisibilia & quædam inuisibilia.

35 *Literæ impetratæ seriem facti non continentes an ualeant. Et quid si non contineant litem esse motam, & si non fiat mentio de dispensatione, nu. 36.*

37 *Ratio quare in rescriptis requiritur mentio in secundo ut primum tollatur, non autem requiritur in legibus uel testamentis. & nu. 40.*

38 *Princeps omnia iura in pectore habet.*

39 *Factorum omnium habere memoriam, & in nullo peccare diuinitatis potius est quàm humanitatis.*

41 *Iudex exceptionem peremptoriam aptam ad litem contestandam conuersam ad dilatoriam contra rescriptum admittere non debet in uim dilatoriæ.*

42 *Intellectus ad.c. per uestras, infra de dona. inter uir. & uxor.*

43 *Rescriptum an & quando elidat suggestio falsitatis, uel suppreßio ueritatis.*

44 *Rescriptum impetratum per alium sine mandato domini an elidatur.*

45 *Canonicus an poßit sine mandato pro ecclesia sua impetrare rescriptum.*

46 *Rescripta an sint stricti iuris, ut ad alias res uel personas non extendantur.*

47 *Rescriptum à quo interpretetur de dubio super eo contingente.*

48 *Rescriptorum auctoritas per quantum tẽpus duret. & nu. 49.*

49 *Imperfecta uoluntas per se non tollit solenne testamentum præcedens, sed cum decennio tollit.*

50 *Priuilegia an sint perpetua.*

51 *Intellectus ad.c. si de terra, & c. cū accedentibus de priuileg.*

52 *Generalia rescripta quæ sint.*

53 *Speciale rescriptum quid sit.*

54 *Iurisdictionem quæ literæ conferant.*

55 *Iudex à superiore delegatus, nisi fuerit petitus, recusari potest.*

56 *Rescripta quæ cõferant merã executionẽ.*

57 *Mandati fines quando dicantur excedi.*

58 *Intellectus l. si ut proponis C. de executio. rei iudi. & l. si prætor. ff. de iudici.*

59 *Rescripta quare contineant ius commune.*

60 *Rescripta quæ gratiam specialem contineant.*

61 *Discedere à iure communi quæ faciant.*

62 *Impetrantes rescripta per suggestionem falsitatis, & ueritatis suppreßionem, quibus pœnis sint puniendi.*

DE RESCRIPTIS. Rubrica.

Dictum est supra de consti. † Sed quia rescripta quo ad il-
1 los quibus & inter quos conceduntur uim constitutionum habent. Ideo subsequenter de rescriptis subijciamus. ¶ Videamus ergo quid sit rescriptū. Quis concedere possit. Quis rescriptum impetrare. Super quibus rebus. Quæ uis ac potestas eorum. Qualiter rescriptum elidatur. Quis rescripta interpretetur, si super eo dubitare contingat. Quanto tempore durat eorum auctoritas. Quæ rescripta sint generalia. Quæ specialia, Quæ iurisditionem conferunt. & quæ meram executionem. Quæ ius commune continent. Et quæ gratiam speciale. Et quæ pœna debeatur his qui rescripta impetrāt per suggestionem falsitatis, & ueritatis suppres-
2 sionem. ¶ Rescripta † Papæ uel Principis sunt mandata quæ ad instantiam alicuius uel aliquorum seu proprio, motu; uel ex relationibus absentium, uel ex suggestione præsentium, uel ad consultationem facit, uel cum aliquid alicui uel aliquibus corpori uel collegio uniuersitati uel ciuitati mandatur
3 seu indulgetur. † Talia enim ius faciūt non generale sed speciale in negocijs & inter personas, in quibus & inter quas promulgata sunt. ut. C. de legi. &
4 constitu. l. ij. ¶ Rescriptum† concedere potest in ecclesiasticis Papa. In secula-
5 ribus Imperator. ¶ † Quicunque nomine suo potest agere, potest & rescriptū per procuratorem impetrare, dummodo super hoc habeat mandatum speciale, ut infrà e.c. nonnulli. ¶ De uiri-
6 bus autem † rescriptorum sciendum est quòd aut rescriptum est secundum ius, aut præter ius aut contra ius. Si est secū dum ius uim constitutionis habet. Talis enim est decret. epistola. & in causis diffiniendis auctoritatem habet. ut xix. di. per totum. Si præter ius similiter ut constitutionis habet & arctat illos quos dirigitur: Nam & si uix ferendum iugum a sancta Roma. sede imponitur pia tamē deuotione tollerandum est, ut xix. di. in memoriam. Aut is cui mandatum dirigitur rationabilē causam assignet quare quod mandatur adimplere non possit. ut infrà eo. c. si quando. Si contra ius, & forte contra dictum Dei, Apostolorum, uel Euangelistarum aliquid prodeat ominò respuitur. ut xxv. q. j. sūt quidam. quia necdum minor in maiorem sed par in parem non habet imperium. .ff. de arb. l. nā &. ff. ad trebel. l. ille à quo §. tempestiuum. eorum tamen dicta uel statuta potest Papa modificare unde il-
7 lud. † Quos Deus coniunxit homo non separet sic modificatur per summum pontificem, coniunxit consensu animorum & carnis commercio alias primum interueniat non secundum. separantur per ingressum religionis. ut ifrà de cō uersio. coniuga. uerum &. c. Ex publico. non sic si alter coniugum uelit remanere in domo propria ut. eo. ti. ex parte tua, in fi. Item modificatur & aliter illud uerbum quos deus coniunxit homo non separet scilicet uiolenter sine lege & absque ratione. Sic modificat Isidorus xxiij. q. ij. Quos deus coniun-
8 xit. Sic † modificatur dictum Aposto. oportet ordinandum esse unius uxoris uirum ut xxvj. di. in prin. & c. j. scilicet ad sacros ordines. ut infrà de big. super eo. Nec. ob. quod dicitur. xxxiiij. di. lector, ubi ex dispensatione ad subdiaconatum bigamus promouetur quia illud intelligitur secundum statutū primitiuæ ecclesiæ quando subdiaconatus non erat sacer ordo. ut xxxij. di. Eos. & lx. di. nullus. hodie secus ut infrà de seruis non ordi. miramur infrà de tempore ordina. A multis quamuis dicatur Lucium Papam dispensasse cum Panormitano Archiepiscopo, qui bigamus erat. Sed Nicholaus furiosus scripsit non sine furore quòd si ex dispensatione bigamus ordinaretur non reciperet caracterē sicut nec asinus. Sed hoc non approbo per id quod legitur. l. di.

9 quicunque.Item Apostolus dicit † ordi
naudus sine crimine esse. ut. xxxv. di.
per tot. Sed hoc modificatur per sum-
mos pontifices, qui ordinauerunt. etiã
per episcopos dispensari posse in crimi
ne adulterij & in minoribus.ut infrà de
iudi. At si clerici.Sed certè hæc nõ sunt
contra Apostolum, quia Apostolus nõ
10 prohibuit dispensari. † Vel dic quòd
Papa est maior paulo in administratio
11 ne ut xx.di.§ j.Nam † Papa est loco Pe
tri.ut.xxiiij.q.j.quoniam uetus & sic fit
uicarius Iesu Christi. ut infra de tran
sla. prælat. c. inter corporalia infra ut
eccle.bene.sine dimi.confe. ut nostrum
Petrus aũt in administratiõe maior fuit
paulo ut ij.q. vij. puto xxj.di. in nouo.
sic & mandatum domini de dandis de-
cimis quod habetur.xvj.q. j.reuertimi
ni. modificatur per summos pontifices
qui super hoc quibusdam immunitatẽ
indulgent. ut infra de deci. Ex parte.
qui statuerunt super decimis amicabi-
liter posse componi.ut infra de dicimis
suggestum &.c. Ex multiplici infra de
transac. Statuimus. &.c. de cætero in-
fra de confirm. uti. uel inuti. uenera-
biles sic & modificatur illud uerbum
domini. In ore duorum &c.ut ij.q.iiij.
in prin.infra de testa.relatum. nam ex-
ponitur negatiuè id est non paucorũ.ut
12 infra de testibus. † licet sic & statutũ
ueteris testamẽti de nõ dãdis tẽporali
bus pro spiritualibus modificatur, quia
potest quis dare de redimẽdo uexatio-
nem.ut infra de symo. Mattheus.Item
potest dari temporale pro spirituali ex
prouisione superioris. ut infra de pa-
ctis. Cum pridem infra de præben. nisi.
quasi superioris auctoritas uitium pur-
get. ut.ff.de his qui no.infa.l. furt.§.qui
iussu infra de transac. statuimus &.c.ue
13 niens, Sicut † auctoritas principis mi-
nus solenne testamentum facit solen-
14 ne ut.C.de testa. l. omnium. † quæ fa-
cit ex nudo pacto dari actionem. ut.ff.
de pac.l.legitima qui mutat substãtia-
lia. ut.C. communia de le.l. ij. C. de
15 rei uxori ac.l. una. † Si autem con-
tra ius positiuum aliquod rescriptum e-
manat abiiciendum est. ut. xxv. q.ij. re-
scripta C.de præcipi.impera.offe l. re-
scripta. Nec enim ratione rescripti re-
cedendum est a iure cõmuni ut infra de
æta. & qua. Eam te. nisi expresse in re-
in rescripto contineatur, non obstante
constitutione uel iure tali. ut. ff. de le.
iij.l.si quis in prin. infra de offi.dele.su-
16 per quæstionum, † aliàs non est uerisimi
le summum Pontificem una epistola
multa uelle tollere iura.ut infra de elec.
Ecclesia uestra C.de inoffi. test.l. si quã
17 do. † Sed si super iure aliqua dubitatio
oriatur Papa consulendus est ut infra
de fide instru.pastoralis.& in hoc posset
poni exemplum infra de concessi.præ-
ben.dilectus,de qua probabiliter dubi-
tatur an sit reuocata per aliam decre.po
steriorem tempore non ordine infra de
18 elec.ne pro defectu. † Sed si rescriptum
sit contra consuetudinem præualet con
suetudo. nam præualet iuri si sit ratio-
nabilis & præscripta.ut infra de cõsue.
19 c.ul.& ut dicemus in ti. illo. Item † si
rescriptum sit contra fiscum uel contra
publicam utilitatem respuitur prima
iussio & expectatur secunda.ut C. de p̃-
ci. impera.of.l.nec dãnosa. & in auc. ut
nulli iudi.§.& hæc quoque iubemus. &
de man.principium §.deinde.si uero cõ
20 tra ius priuati. distinguitur.Aut † in le-
uem & modicàm læsionem, ut si Papa
mandet in suo rescripto quòd non ad
missis dilatorijs exceptionibus proceda
tur in principali, uel si mandet actionẽ
seu petitionem alicuius differri, ut cum
indulget cruce signatis non conuenire
tempore crucis, tale rescriptum ualet.
ut C. de præci. impera.offe.l.quotiens.
21 & l.rescripta. † nam modica damna to-
lerantur.ar.xij.q.ij.terrulas.& c. si quos
de seruis. &.c. bonæ rei. & infra de his
quæ fi.a præ.sine consen. ca. c. pastora-
22 lis.ff.de in inte.resti.l.scio. † Sic & dece
ptio modica tolleratur ut ff. de mino.l.
in causæ. §. Idem Pompo. magna uerò
rescinditur.ut C.de rescin.uen.l. rẽ ma-
23 ioris. Cæterum † si rescriptum enormẽ
alicui

alicui læsionem inducat & in totum ius
eius absorbeat non ualet, ut in prædicta
l. quoti. & infra de deci. suggestum infra
de dona. Apostolicæ infra de uerb. sig.
quid per nouale ff. ne quid in loco pub.
l. ij. §. siquis a princi. ff. ne quid in flu.
pub. l. j. §. sunt qui putant, eo saluo quòd
ex delicto auferuntur omnia bona, ut
C. de bonis dam. per totum infra de iu-
dæis & sara. ad liberandam infra de hæ
ræ. uergẽtis infra ne cle. uel mo. relatũ,
alias non est uerisimile quòd Papa uel
Imperator improbam indulgeat actio-
nem, ut C. de peti. bo. sub. l. j. lib. x. ff. de
24 mino. deniq; in prin. †. Vbicunq; .n. de
negatur petitio denegandum est rescri-
ptum, ut C. si nup. & rescripto pe. l. ij. ni
si forte aliquid sit quod prosit impetran
ti & nulli obsit. ff. de sena. l. nuptæ. uel
cui princeps sine exemplo subuenit, ut
insti. de iure naturali gen. & ciui. §. Sed
& quod principi placuit, ut. xxv. q. ij. re-
25 scriptũ. ¶ Tollitur rescriptũ † si per sug
gestionem falsitatis uel rei suppressio-
nem fuerit impetratum &. scienter uel
ignoranter. Sed per talem qua non in
teruenientte literæ non fuissent obten-
tæ, ut infra eo. ti. super literis etiam si re
scriptum sit consentaneum iuri, ut. xxv.
q. ij. & si legibus C. si contra ius uel uti.
pu. & si legibus. Et eodem modo tolli-
tur si per mendatium iuris obtineatur,
ut. xxv. q. ij. præscriptio. & C. si cõtra ius
uel uti. pu. præscriptum. si quis suggerẽs
principi esse de iure quod non est impe
trat, quamuis non sit uerisimile principẽ
in hoc falli, ut C. de testa. l. omnium.
Tollitur rescriptum primum per poste
rius faciendo mentionem de ipso pri-
mo. & tunc ipso iure. ut infra de off de
le. c. literis. & c. pastoralis. §. præterea, in
fi. si uerò in posteriori non fiat mentio
de priori tollitur posterius per primũ.
sed non ipso iure sed ope exceptionis.
& est ratio diuersitatis, quia in primo
casu certi sumus de uoluntate principis
uel Papæ quòd uoluerit primum tolli,
cum in secundo de ipso fecerit mentio-
26 nem. ¶ In † secundo autem casu cum in
uno de altero mentio non habetur, de
uoluntate principis ignoramus quod il
lorum uoluerit præualere, & ideo requi
rimus opem exceptionis ex primo con
tra secundum, & sic intelligimus infra
eo. c. Cæterum. & c. ex parte. Huic opi-
nioni non ob. decreta. præalle. de offi.
deleg. Ex literis, in qua dicitur quòd pri
mi iudices habuerunt iurisditionem cũ
in secundis literis non fiat mentio de
primis, sed intelligo ibi exceptum fuis-
se contra secundas. Et sic respondeo ad
decre. Cæterum, quod enim ibi dicit
quòd secundæ literæ non facientes mẽ
tionem de primis nullam obtinent fir-
mitatem, uerum esse intelligo si excipia
tur ex primis, sed moueberis & dices
nonne absurdum est quod primi iudices
ex primis literis & secundi ex secundis
iurisditionem habeant in eodem nego
cio, & inter easdem personas. Respon-
deo contra contingit ratione dubitatio
nis, ut infra eo. c. pastoralis. & c. cum cõ
tingat, sicut & alia fiunt ratione dubita
tionis, ut infra de appella. Si duobus &.
c. Cum parati. ff. de iudi. l. si quis ex alie-
na, & eodem modo intellige tolli rescri
ptum per exceptionem ut in superiori
casu quando impetratur rescriptum per
mendacium, nam & tunc rescriptum ta
liter impetratum confert iurisditionem.
Ita ut si excipiatur de uitio literarum su
per hoc emergenti exceptione iudex co
gnoscet, ut infra de ap. super eo. §. si au-
tem. xxv. q. j & si non cognitio. C. si cõ
tra ius uel uti. pub l. & si non cognitio.
& per sententiam sua decernet quòd
impetrator careat impetratis seruata ta
men distinctione quæ habetur infra eo.
super literis, & si nimia mentientis im-
probitas inuenitur seueritati subijciat
iudicantis, ut. xxv. q. ij. & si legibus. C. si
contra ius uel uti pu. l. & si legibus. sed
Tan scripsit quòd secundæ literæ non
facientes mentionem de primis ipso
iure non ualent, & hanc opinionem fun
dauit ex uerbo quodam quod erat in de
cretali infra eo. ti. cæterum, secundum
ueteram compilationem, ita enim con

tinebatur in ea, nec secundę literæ de iure obtinent alicuius roboris firmitatem, exponebat ipse, id est, ipso iure, sed compilator huius uoluminis ex industria sicut puto amouit illud uerbum de iure quod materiam præstabat erroris. Confunditur autem Tan. opinio infra eo. si autem &.c. plerunque. nam si ego impetrem rescriptum primum & tu secundum non facta mentione de primo & ego maliciosè uel negligenter non utor meo rescripto infra annum computandum à tempore tui rescripti, uteris tuo, sine metu exceptionis quod non fieret si secundum impetratum, non habita mentione de primo esset nullum ipso iure. ¶Item si auctoritate secundarum literarum non facientium mentionem de primis per secundos iudices procedatur nisi excipiatur de primo processu & sententia lata per primos iudices ualet secunda sententia, ut infra de sen. & de re iudi. inter monasterium, †

27 ubi autem dubitatur de duobus rescriptis quod sit primum quòd sit posterius, utpote quia eadem est data utriusque, si impetrata à diuersis super diuersis, sed ad eosdem iudices tunc superior consulatur, ut infra de offi. deleg. sanè, si uerò diuersa fuerint obtenta rescripta à diuersis & ad diuersos iudices, sed super eodem negotio, & dubitatur, quod sit prius & quod sit posterius, tunc seruanda est doct. illarum decreta. infra c. pastoralis. &. c. Cum contingat. ¶Item elidi-

28 tur † primum rescriptum generale per posterius speciale etiam si in speciali de generali nulla mentio haberetur. in eo tamen quod in speciali specialiter continetur, ut infra eo. cap. pastoralis. Vbi autem utrunq; rescriptũ est speciale sed unum est super certo & aliud super incerto. requiritur in secundo mentio de priori, ut infra de off. dele. ex pte ¶ Itẽ

29 tolluntur rescripta † si ab eodem duo paria fuerint impetrata quorum posterius mentionem de priori non facit, si ad diuersos iudices obtenta sint causa uexandi reum coram diuersis. nunc coram istis. nunc coram illis. secus si hoc fiat ad cautelam ne alterum amittatur, uel ne iudices unius interim moriatur uno tamen impetrato uti intendit, ut infra eo. ti. Ex tenore. & C. de asser. tolle. l. j. §. t l. sed si duo rescripta eiusdem tenoris impetrentur ad eosdem iudices. tunc nullum est uitium. unum enim esse uidetur. ut. ff. de testa. l. unum. ff. de his quæ in testa. dele. l. ul. &. ff. de bono. posses. secundum ta. l. j. §. ij. & ideo con suetudo curiæ habeat frequentius duplicare litteras propter pericula uiarum. Vbi uerò quis impetrat diuersas litteras ad diuersos contra diuersos talis diuersitas nihil obest sed si contra eundẽ talis diuersitas obest in personalibus actionibus quæ commodius coram eodẽ uel eisdem iudicibus poterant expediri, ut infra eo. ti. c. ult. & . ff. de quibus re.

30 ad eũdẽ iudi catur. ¶Item † si diuersi impetrant diuersas litteras super diuersis & contra diuersos. hæc diuersitas nihil obest. & idem si contra eundem. eo saluo quod si plures impetrant diuersas literas super diuersis beneficijs contra eãdem ecclesiam unus illorum obtinebit quæ prius ad executores literas reportabit, ut infra eo. ti. capitulum quia intelligo cum Papa non intendit grauare ecclesiam in receptione duorum, ut infra eo. ti. capitulum quam intentionem Papæ colligo ex forma litterarum, ut si in litteris cõtineatur. si pro alio uel alijs ibidem non scripsimus, ut infra eod. ti. mandatum, uel sic nisi pro alio per nos uestra ecclesia sit grauata, ut infra eo. c. litteris. c. cæterum. si hæc uel similia ecclesia cui scribitur sit grauata in receptione alicuius uel aliorum de mandato domini Papæ non tamen competit exceptio. nam & si graue quid apponatur ab ecclesia Ro. ferẽdum est. ut xviij. di. in memoriam. uel saltem excusan-

31 dum, ut infra eo. ti. si quando. † Item elidiur rescriptum si ab appellato fuerit impetratum infra tempus appellationi præfixum, ut infra de appel. Sepe & c. oblatæ. infra de confir. uti. uel inuti.

bonæ

32 bonæ memoriæ. † Item elidiitur si ab ex communicato fuerit impetratum, ut infra de exa. & qua. c. cum bone. infra de proba. post cessionem infra de procu. c.
33 ult. Item † elidititur rescriptum obtentum lite pendente, ut infra ut lite pen. c. j. ij. & ulti. nam lite pendente supplicare nõ licet nisi in casibus. ut. C. ut lite pen. l. ij. in auten. in medio li. non expec. sacras iuf. §. super hoc colla. viij. ¶ Itẽ tol
34 litur † rescriptũ ex uitio uisibili & iuisibili, intelligibili tamen. Vitia enim rescriptorum quædam sunt uisibilia, quædam inuisibilia sed itelligibilia. Visibilia sunt quæ arguto ingenio, perspicaci oculo cerni possunt de quibus ponuntur septem exempla infra de crimine fal. licet. Inuisibilia sed intelligibilia sunt, ut suggestio falsitatis et suppressio ueritatis
35 tis de quibus dictum est supra. † Item cũ litteræ impetrantur non continentes seriem facti. ut infra de coha. cle. & mu. super eo. et causam facti. ut infra eo. ti. dilectus infra de sen. excõ. cum pro causa
36 hem † cum non continent litem esse motam & pendere, ut infra ut lite pen. c. dilectus filius. Item si nõ fiat mentio de dispensatione, ut infra de filijs presby. ex tua. de compositione, ut infra de deci. ex multiplici. de statuto, ut infra eo. constitutis. de priuilegio, ut infra eo. ti. cum ordinem de sententia, ut infra de sen. & re iudi. inter monasterium. Vnde uersus si priuilegium si dispensatio pactum. Vel si rescriptum sententia siue statutum. Finis tolletur nisi mentio
37 factam probetur ¶ Sed quæritur † quæ sit ratio quare in rescriptis requiritur mentio in secundo ut primũ tollatur non autem requiritur in legibus uel testis. Lex enim posterior tollit priorem & si nullam de priori habeat mentionem ut ff. dele. et sena. consul. l. non est nouum. Similiter & ultima uolũtas seruanda est. ut. xiij. q. ij. ultimo. Respon. In legibus
38 continentur iura. † Omnia autem iura in pectore principis sunt. ut. C. de testa. l. omnium, unde cum legem condit posteriorem, quasi ex certa scientia memor prioris tollitur prior. In rescriptis
39 uerò continentur facta † factorum autem omnium hêre memoriam & in nullo peccare diuinitatis est potius quam humanitatis. ut. C. de uete. iu. enu l. ii. §. si quid autem, nec persumitur Papa ex certa cõsciẽtia indulgere secũdũ rescriptum post primum sine causa, si prioris immemor est, ut infra de off. dele. Ex
40 parte. † In testis autem illa est ratione libertas supremi iudicij restringatur. ut. ff pro socio. l. cum duobus. §. idem respondit nihil enim ita hominibus debetur sicut ut ultimæ uoluntatis liber sit stillus. ut. C. de sac. sac. ec. l. j. Hoc tamẽ fallit in testamento inter liberos quod per secundum dispositionem non tollitur nisi testator in secundo testamento declaret primum testamentum nolle ualere. ut. C. de testa. in auten. hoc inter liberos. Item fallit cum quis in primo testamento interdixit sibi licentia iterum testandi. nam hoc testamentum nõ tollitur nisi in secundo de priori mentio habeatur. ut. ff. dele. iij. l. si quis in
41 prin. † Vnum non omitto quod si quis exceptionem peremptoriam & aptam ad litem contestandam, conuertat ad dilatoriam contra rescriptum iudex eã admittere non debet in uim dilatoriæ, sed dicet proponenti ut eam proponat in propria ui. Nam alias quælibet perẽptoria posset reduci ad dilatoriã, & hoc
42 rediculum esset. † Sed uidetur obstare infra de dona. inter vi. & ux. per uestras. ubi exceptio rei iudicatæ quæ est perẽptoria reducitur ad dilatoriam contra rescriptum. Sed dic quod ibi non proponebatur exceptio rei iudicatæ sed exceptio dilatoria cõtra rescriptum. eo quod in ipso non fiebat mentio de processu, ut infra de sen. & re iud. inter monaste
43 rium. ¶ Aliquando suggestio † falsitatis, uel suppressio ueritatis ex simplicitate prouemens non elidit rescriptũ. Sed impedit formam. Et tunc datus iudex pro tenore ueritatis non pro deprecantis affirmatione cognoscere debet. ut infra e. super literis. xxv. q. ij. præscriptione.

scriptione C. si contra ius uel uti. pu.l. præscriptione. Aliquãdo sufficit aliqua narratorum in literis esse uera dummo do eorum rescriptum competat cóclusio literarum. ut infra de iudi. Exhibita. & secundum hoc intelligo infra de præ ben. Cum iam dudum infra de ap. significauit secus si nó competent. ut infra eo.titu. olim.in fi.¶ Eliditur rescri-
44 ptum† si per alium sine mandato domini impetratur. ut infra eo. ti. nonnulli. exceptio hodie secundum obseruatam consuetudinem locum habet in audientia literarũ non in iudicio negotiorum. Sed oppones ex illa dec. infra eo.ti. ex parte. in fi.sed illa loquitur in procuratore reuocato cuius interpretationem ratam dominus non habebat.secus si is cuius nomine impetratur. & sine mandato ratam habebat impetrationẽ Pót aũt quis impetrare pro alio sine mandato, si sit de illis personis a quibus nó ex igitur de iure mandatũ. ut in decre.illis nonnulli. & c.ex parte.Quæ autem sint illæ personæ.legitur.ff.de procura.l.sed
45 & hæc personæ ¶ Sed nunquid † canonicus impetrabit pro ecclesia sua sine mandato. non puto. Nunquid pro canonico. uidetur cum quasi quædã proximitas spiritualis sit inter eos.quæ maior est carnali.ut xxx.q.iij cap.j.& secũdo nam et inter socios uinculum fraternitatis esse uidetur.ut.ff. pro socio.l.uerum.in prin. & miles admittitur procurator. pro commilitonibus suis. ut .ff. de procur.l. non solum. §. ueterani.puto tamen contra & sto legi quæ loquitur de proximitate carnali distinguens
46 gradus cognationis. † Item rescripta sunt stricti iuris. ut ad alias res uel personas non extendantur. ut infra de off. del. Cum olim.nisi in literis sit clausula generalis ut infra eo.ti. pastoralis. Sed & tunc hæredes illorum qui tunc uocari poterant nõn uocantur. ut eo.ti. significauit. Sunt & aliæ plures exceptiones ad elidenda rescripta quas per se notare potest quilibet studiosus. ¶ Nũc uideamus de interpretatione rescriptorum.

47 † Et est sciendũ quòd quilibet iudex literas de beneficio plenissimè debet interpretari ut infra de dona. Cum dilectus.ff. de consti.prin.l. beneficia. Sed si iudex aliquis maliciosè interpretetur infamis efficitur.ut C. de le.& consti.l. ij.Et ad superiorem pro interpretatione recurrendum est. ut infra de uerb.sig. olim &.cap. cum in partibus &.c. cum olim &.c. tua. & c. transmisissæ, Saluo eo quod de priuilegijs domini papæ dicitur de quibus non licet alicui iudicare.ut infra de confir.uti.uel inuti.c.j.&. ij.& ut ibi de hac materia plenius dice
48 mus. ¶ Durat † autem rescriptorum auctoritas per decennium si impetrantes copiã iudicum habuerint & neglexerint uti.nam infra illud tempus quãdoque poterunt experiri. ut.C. de diuer. rescri.l. falso. Alij autem doctores dixerunt quòd si quis impetret rescriptum & infra annum cum copiam iudicum habuit non utatur. perit rescriptum lapsu anni. ut infra.e.tit.si autem.& ca.plerumque qui sic dicunt asserunt de plano legem illam falso fore correctam. Sed quia promptum est iura iuribus concordare. ut. C. inoff. dona.l.una.sic legem & decret.ad concordiam reduco. legẽ intelligo ut cũ post primum rescriptum secundum nó fuerit impetratum. decre. illis intelligo cum impetro primum rescriptum tu impetras secundum non facta mentione de primo agis ex secundo.excipere nó possum ex primo super eodẽ negocio ad alios iudices obtento si illo fraudulenter & negligenter infra annum ab impetratione tui secundi uti omiserim. sic loquitur illa decre. sed hunc casum lex illa non considerauit & si hæc opinio placeat dic ut superius dictum est. quòd annus iste incipit currere a tempore secundi rescripti. quod tali ratione probabis. Annus per se siue secundo rescripto non tollit primum rescriptũ ut dictum est. nec secũdum rescriptum per se sufficit ad tollendum primum cũ de eo non faciat mentionem. Est igitur

tur utrumq; necessarium . & secundum rescriptum impetrari & annum cedere & sic ambo cōiuncta primum perimat iuxta illud.& si nō pro sint singula multa iuuant. & ad hoc habes optimum si
49 mile † quia imperfecta uoluntas per se non tollit solenne testamentum precedens .' sed cum decennio tollit.ut.C. de testamen.l. sancimus doctores tamē multi dicunt primum rescriptum nullo alio impetrato super eodem negocio
50 tolli per lapsum aoni.† Priuilegia uerò sunt perpetua quia sunt priuatæ leges.ut iiij. di. priuilegia infra de uerb. signi.abbate scilicet in perpetuum duratura si ad excipiendum concedantur, quia si nunquàm agitur nunquàm excipitur ex priuilegijs & sic perpetuò durant,& propter eà dictum est.quæ temporalia sunt ad agendum perpetua sunt ad excipiendum. ut.ff.de doli. excep.l. pure. §. ulti. insti. de excep. C.e.ti.l.si pactum.Si uerò aliquando agatur & nō excipiatur ex priuilegio fit præiudiciū quo ad illum actum in quo omittitur exceptio.ut. C. de episco.& cle.in aut. presbiter . C. de excusa. tu. l. uolunta-
51 rie.† Sed si taoto tempore contra priuilegium petatur nec priuilegiatus utatur exceptione ut uerisimile sit priuilegio renunciatum. tunc in totum tolitur priuilegium.ut pote spacio.xxx.uel xl.annorum, & idem puto in tempore citeriori & sic intelligo iofra de priuil.si de terra &.c. Accedentibus. & hoc locum habet in priuilegio concesso ad expediendum. ut cum conceditur immunitas decimarum soluendarum. sed si detur priuilegium ad agendum ut pote ad decimas quas nunquam quis perceperat exigendas tanto tempere durat priuilegium quanto tempore durat actio. quia non est uerisimile Papam uel principem qui priuilegium concedit mutare uelle naturam actionis. ut infra de elec. ecclesia.C.de inoff.te.l.si quando. Sed si priuilegium concedatur ad factū scilicet ut liceat aliquid facere puta ut alicui capitulo canonicos & præbēdas reducere ad certū numerum uel ut aliquis nundinas faciat. tunc tale rescriptum siue priuilegium durat usque ad decēnium ut liceat hoc fieri quod permittitur.ut.ff. de nundi.l.j. Si uero Papa statuat in aliqua ecclesia certum numerum caoonicorum & super iam indulto uel statuto ab alijs etiam per Papam confirmato , literæ concedantur , huiusmodi priuilegio derogatur per unicum contrarium actum. ut supra de consti. Cum accessissēt iosra de præbē. pro illorū infra de his quæ fi.a ma.par. ca.Ex ore. xi.q.iij.priuilegium.C.de iure do. imple. l.ij.C.de pac.int.empt.&
52 uen.l. commissorie. ¶Generalia † suot rescripta illa in quibus generales seu indiffinitæ clausulæ continentur scilicet cū dicitur talis & talis. quidā alij iniuriātur eidē uel sic super decimis possessionibus & rebus alijs quo casu rescripta ad maiores & digniores personas uel ad maiora negotia expssis nō extendunt ut.infra e.c.sedes Apostolica,& c. past.itē si pōat clausula illa cōtradictor. &c.Itē si illa a moto ide &c.Itē illa uocatis &c.tales.n.&cōsimiles clausulæ:faciūt generale rescriptū. Itē cū literæ di ri.oēs ut ifra.de pe.& re.cū ex eo.¶Spā
53 le rescriptū† est qđ inter certos dirigitur & sup certis & expssis rebus seu negocijs siue clausula generali. ut ifra.eo. ti.c.j.&c.past.Et tale rescriptū nō.extēditur ad alias res uel psonas.ut infra.de offi.dele.cū olim.&. ca.p.& g.sic & priuilegiuoi personā non trāsgrediē.ut infra.de auc. & usu.pal.c.ij. ifra de off. de le.qm abba.ff. quib.mo.usufru.amit.l.si usuf.vij.q.iij. petisti.insti.de iur.na.gē. & ciui.§. Sed quod principi.ff. de iudi. l.sed & si restituatur. ff. de reg. iur.l. & priuilegia. ij.q. vj.§. diffinitiua. in uer. qñdoq;. oon ob. ifra.de iud.c.Quia gu. nā ibi agiē per primas literas.sed secundarum non ob.exceptio. infra de off.de le.quoniam.cum sit commissio expresso oomioe dignitatis. ibi. enim transeunt literæ ad successorem. qui succedit primo in onere ut inf.de off.or. pa-

 storalis

storalis. Item non ob. de offi. dele.c. j. ubi iurisdictio ex literis specialibus extenditur ad alios. Nam ille casus specialis est ut extendatur iurisdictio ad illos qui processum iudicum impediunt, ut infra de off. dele. ex literis. Sed de prorogatione iurisditionis non prosequor hic amplius quia notabo infra de off. de
54 le. ¶Iurisditionem conferunt † omnes illæ litteræ in quibus causæ cognitio demandatur. quod ex forma colligitur literarum: ut cum in literis continetur si est ita. si præmissis ueritatis suffragatur cognita ueritate. iusticia mediante sicut de iure fuerit. quod canonicè quòd iustum, ut promisit, ut tenetur prout in instrumento inde confecto uel literis continetur & talis iudex cui negociũ à principe committitur sub aliqua de his formis potest in figura iudicij procedere, potest & alij uel alijs causam committere totam uel partem. ut infra de off. deleg. cum te. principium medium uel finem. cognitionem. executionem uti-
55 tur. de offi. dele. super questionum † talis potest recusari ex causa nisi fuerit iudex petitus, ut infra de offi. dele. cum olim magister. iij. q. iij. §. spacium, in auc. offeratur. iiij. q. iij. §. Item in criminali. in uer. si quis testibus, sed tunc poterit recusari ex noua causa, ut infra de off.
56 dele. insinuante. ¶Executoriæ †, literæ sunt per quas sine aliqua judiciali cognitione, factum seu ministerium delegatur, ut infra de offi. dele. c. ulti. talis non est iudex sed auditor uel excusator, ut infra de offi. deleg. super questionum. §. porro, & sic possit recusari nisi de partium recipiatur uel detur assensu, ut in decre. super quæstionum. §. nos autem. &. §. porro, à tali appellari non potest nisi fines mandari excedat ut in eadẽ super quæstionum. & infra de appel. no uit. ij. q. vj §. diffinitiua, in uerbo, ab exe cutore. C. quo. appel. non reci. l. ab exe-
57 cutore. † Fines autem mandari excedit cum aliud uel aliter exequitur quod mãdatur, uel cum exequendo mandatum præter commissum iniuriam infert, nã & tunc potest ab iniuria appellari, ut C. de appel. l. si quis prouocatione, talis cum non sit iudex ut dictum est nec ei sit iurisditio, sed executio de mandata, ut infra de offi. de leg. c. ulti. alteri delegare non potest, quia ex iurisditione procedit iudicis dandi potestas, ut. ff. de iurisd. om. iu. l. iij. & quia cum ministeriũ committitur industria eligitur personali, & ideo à persona recedi non debet, ut infra de offi. dele. c. ult. C. de cadu. tol. l. una. ff. de solu. l. inter artifices, talis in exequendo partes iudicis non assumat, ut. C. de execu. rei iudi. l. si ut proponis, nec ob. xxv. q. ij. & si non cognitio. & C. si contra ius uel uti. pub. l. & si non cognitio, lex enim illa loquitur in mixto executore, superior in mero, miscetur autem executioni iurisditio per literas clausulas uel consimiles quas superius
58 assignaui, sed dices. † Nonne executor audire debet exceptiones legitimas quantumcunq; sibi præcisè, & absolutè scribatur, ut infra de offi. deleg. ex parte, & c. si quando infra de crimi. fal. super eo. Respondeo. Audire debet summatim & si constiterit ueras esse non pronunciabit, & sic loquitur. l. illa si ut proponis, sic loquitur alia lex. ff. de iudi. l. si prætor, sed suspendet executionem, ut C. si ex fal. instru. l. iudicati executio solet suspendi, nec exequetur, ut infra de crimi. fal. si super eo. & instabit apud cõmittentem ut ipsum ab executione mãdati absoluat, ut infra de offi. dele. pastoralis. §. quia uero, uel ut differatur mandatum ipsius donec idem superior uel alius cui hoc competat de ueritate cognoscat, ut infra de offi. dele. si quando.
59 ¶Continent † ius commune literæ in quibus mandatur quod consonat iuri, & equitati, & maximè, cum illæ literæ continent iuris determinationes, puta partibus conuocatis uel uocatis quæ fuerint euocandi. quod iustum uel canonicum &c. Item iustitia mediante uel prout de iure fuerit &c. uel alias consimiles clausulas. ¶ Gratiam continent
60 † literæ illæ quæ continent dispensationem

tionem, pœnæ, debitæ remissionem, & in quibus ob fauorem uel utilitatẽ seu necessitatem receditur a iure communi.
61 †Tria enim sunt quæ faciunt à iure cõmuni discedi, necessitas utilitas, & euidens meritorum prærogatiua, ut.j.q.ij. talis infra de elec. innotuit. ¶ Restat
62 †uidere de pœnis impetrantium literas per surreptionem. Et est sciendũ quòd condemnandi sunt ad expensas quas altera pars fecit in ea re & circa ipsum iter, ut infra eod.ti. Cæterum in fi. C. de his qui accu.pos. l. qui crimen. & aliàs seueritati subiaceant iudicantium, ut xxv.q.ij.& si non cognitio. Et si contra ius uel. uti.pu.l.& si non cognitio, nam & per legem Corne. de fal. puniri possunt, ut.ff.ad le.cor. de fal.si quis irrepserit non ergo iudices metuant si non effectum mancipant quæ mandantur. Nã secundum imaginem ueritatis procedere debent & legum ueritati, ac iudiciali uigore per omnia satisfacere ut. C. de ap.l.ul.in fi. Quædam enim cõditiones tacite in rescriptis intelliguntur & sine expressione aliqua sunt seruandæ ut illa si preces ueritate nitantur, ut infra eodem tit. Ex parte, si quis idoneus uel aliqua idonea fuerit, ut infra de elec. Causam. ff. de mune. & hono. l. gradatim in fi.j. Repon. Item cum quis natalibus restituitur, sub intelligitur hæc conditio, si is qui restituitur ex ingenua natus sit, nam si ex ancilla per talem restitutionem nihil agitur, ut. ff. de na. rest.l.j. Item in concessione uiæ tacite intelligitur hæc conditio ut is cui conceditur, ciuiliter utatur ut.ff.de serui.l.si cui. Item in generali mandato patris quærendo sponsum filiæ suæ hic subintelligitur ut persona sponsi patri ostendatur nec prius nuptiæ fiant, ut.ff.de ritu nup.l.generali.

Summarium

1 *Consuetudo quid sit.*
2 *Consuetudo unde dicatur.*
3 *Consuetudo qualiter, & quot actibus inducatur. & nu.4.*
5 *Possessio uel quasi per unum actum inducitur.*
6 *Possessio uel quasi unico actu acquiritur uel perditur.*
7 *Consuetudo tollit ius in loco in quo ea uiget, dummodo sit rationabilis.*
8 *Consuetudo in contradictorio iudicio non inducitur, sed firmatur.*
9 *Consuetudo quando uincat legem.*
10 *Intellectus ad. l.iij. §. Diuus.ff. de sepul. uiola.*
11 *Consuetudo specialis que sit.*
12 *Consuetudo que generalis dicatur.*
13 *Consuetudo quando aliam tollat.*
14 *Consuetudo contra ius naturale nullo tempore conualescit.*
15 *Consuetudines malè adinuentè nullo tempore confirmantur.*
16 *Consuetudines in grauamen ecclesiarum inducte non sunt seruande, sed reuocande.*
17 *Consuetudo iuri & priuilegio contraria ad concordiam reducitur.*

¶DE CONSVETVDINE. Rubrica.

DIximus de iure scripto, nũc dicamus de iure non scripto, scilicet de consuetudine. ¶ Videamus igitur quid sit consuetudo & unde dicatur, qualiter & ex quot actibus inducatur consuetudo, quæ consuetudo præiudicet iuri. qui sit specialis & generalis. Et an una consuetudo tollat aliam
1 contrariam. ¶Consuetudo† est quoddã ius moribus, id est, assiduis actibus hominum institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex, ut.j. di. consuetudo, quæ enim in scriptis redacta est uocatur lex uel constitutio, quæ autem in scriptis non est retinet suum nomen cõsuetudo, ut in.j.di.§. cum ergo & propterea alibi dicitur. Constat autem ius nostrum quo utimur ex scripto & non scripto, ut insti.de iure na.gen.& ciui.§.con
2 stat. † Dicitur autem consuetudo quod

in communi est usu.ut.j.di. consuetudo.
3 † Inducitur autem consuetudo cum po
pulus incipit aliquid obseruare ea men
te ut de cetero sit consuetudo, uel ut di-
cunt alij cùm expresse placet populo a-
liquid obseruari pro consuetudine in fu
turum. aliâs uerò non eo ipso quod ali-
quid sit ius consuetudinarium iudicetur.
4 ar.ff. de itinere actuque. l. ul. † Inducit
consuetudinem binus actus. ut . xxv.
q.ij.ita nos.C.de episcopali audi.l.iij.in
5 fi. sicut & binus actus uel † Trinus in-
ducit possessionem uel quasi.ut infra de
causa posses. & proprie. c. cùm ecclesia
sutrina.&.c.ulti.C. de fidei cómis. l.j.li
6 cet † & unico actu acquiratur uel perda
tur possessio uel quasi. C. de serui. & a-
qua. l. cum talis supra de consti. Cum.
7 M. infra de præben. pro illorum † talis
consuetudo sic inducta ut superius di-
ctum est tollit ius in loco in quo cósue-
tudo uiget dummodo sit rationabilis.
ut.ff. de le. & sena. consul. l.de quibus.
Talis legem interpretatur. ut.ff.eo.ti.l.
si de interpretatione infra eo.ti. cum di
lectus quia non refert an scriptura uel
ratione consistat.ut.j di.consuetudo. Tá
lis pro lege suscipitur cum deficit lex ut
superius dictum est ex tali ius uenit ut
insti. de iure na. gen. & ciui. §. ex non
scripto. Cæterum si non sit rationabilis
secus:ut.ff.dele.& se.con.l. quod non rá
tione. nam in rebus nouis constituen-
dis euidens debet esse utilitas. ne rece-
datur ab eo iure quod diu æquum uisum
est ut.ff.de consti.prin.l. in rebus; sed si
de tali consuetudine dubitetur una par-
tium asserente fore consuetudinem alte
ra hoc negante, & pronunciatum fue-
rit esse consuetudinem,dicitur obtinere
in contradictorio iudicio, ut infra de
8 uerbo.signi. Abbate sane † unde in con
tradictorio iudicio non dicitur consue-
tudo induci sed firmari.ut.ff.dele. & se.
con.l.cum de consuetudine.quamuis in
decre.abbate, in allegatione sua dicatur
induci. Cæterum si non sit inducta con
suetudo sed per quandam assuefactio-
nem & obseruantiam hominum si non
sit ad quadragenariam præscriptionem
secundum canones inducta non uincit
ius. & sic loquuntur illa iura.infra eo.tit
consuetudinis: xi. di: consuetudinis. C.
quæ sit longa consue. l. consuetudinis,
nec perit ius,ut infra de elec. Cumana i
fra de causa posses. & proprie.c. cum ec
clesia: Sed si ad præscriptionem sit pro-
ducta & apertius uincit legem, ut infra
9 eo.ti.c. ulti.† Sed si tanto tempore fue-
rit obseruata consuetudo ut non sit in
memoria hominum quando inceperit.
uincit legem.ut ff. de aqua plu. arcen.l.
j.in fi. ff. de aqua quoti. & æsti.l.hoc iu-
re.§.ductus aquæ.Item illa quam roma.
eccle. obseruat & præcipit obseruari.ut
xj.di.nolite.de conse. di.j.basilicas.& il
la quam quis in præiudicium suum in-
ducit:ut. ff. communia prædiorum. l. si
uenditor.§.si constat. sed tunc magis ua
let ratione pacti quam consuetudinis
10 † nec ob.ff. de sep.uio.l.iij.§.diuus.quia
lex illa loquitur quando præcedit con-
suetudo & sequitur lex secundum quod
Accur.eam legit & púctat. quamuis Pla
cen.aliter intelligeret ipsam.& quod di
xi præscribi consuetudinem hoc intel-
ligo cum inducitur circa illud quod præ
scripribile est. aliâs secus: ut infra de
pscrip.Causam,&.c.cú nó liceat.¶Spe-
11 ciales † cósuetudines sunt quæ in certis
locis uigorem & obseruantiam habent.
xij.dis. scit sancta. &.c.nouit.¶Genera-
12 lis est † consuetudo quæ generaliter ob
seruatur ut in præal. c.xi. di. nolite, de
conse.di.j. basilicas. xi. dis. ecclesiarum
13 &.c.palam. † Tollit autem consuetudo
posterior consuetudinem priorem,ut in
fra de cogna. spú.c.j. sicut dixi in con-
stitutionibus supra de consti. §. de roga
tur. & hoc uerum est si in eodem muni-
cipio diuersæ consuetudines diuersis té
poribus oriantur. nam si diuersis locis se
cus.ut.xij.di.scit sancta. nec enim diuer
sæ aliquorum cósuetudines aliorum de
bent contrario more subuerti.ut.xij.di.
illud. In summa notandum est quod
14 † cósuetudo contra ius naturale nullo té
pore conualescit. ut.xxxij.q.vij.flagitia

15 † unde malè adinuentæ consuetudines
nullo tempore confirmantur. ut in au-
té.ut nulli. iudi.§.j.quia in hoc casu quã
to consuetudo diuturnior tanto pericu
losior & perniciosior, ut infra de symo.
c.non satis. & infra eo.ti.c. ul. xxiiij.q.i
16 schisma † Itẽ consuetudines in grauamẽ
ecclesiarũ inductæ seruari non debent.
sed reuocari, ut infra eo.c.j. sicut & con-
stitutiones. ut supra de consti. cum om-
nis.& c.quæ in ecclesiarum, & c.ex par
te.& infra eo.ti.ad nostram. & c. quan-
to.& c.Cum uenerabilis. & c. ex parte.
17 Item † sicut iura iuribus ad concordiã
reducuntur.ut. C. de inoffi.do.l.una.sic
& consuetudo iuri & priuilegio contra
ria reducitur ad concordiam per inter-
pretationem, ut infra eo. titu. Cum di-
lectus.

Summarium

1 *Parum est iura esse, nisi sint qui iura re-
gant.*
2 *Postulatio quid sit.*
3 *Postulari quis debeat, & qualiter, &
per quos postulatio fiat. nu.4. & 5.*
6 *Postulationis effectus quid sit.*
7 *Ius quod per postulationem acquiratur. &
nu. 10.*
8 *Superior ad concedendam dispensationem
tenetur ex causa.*
9 *Superior admittere debet postulationem,
& si non admiserit iniuria fit postulato.*
11 *Nominato in scrutinio nullum ius acqui-
ritur ante publicationem.*
12 *Dispensatio quando petatur per nomi-
nationem.*
13 *Postulantes indignum quando priuentur
potestate postulandi.*

DE POSTVLATIONE PRAE latorum. Rub.

DIXIMVS supra de iure scri-
1 pto & non scripto. Sed † quia
parum est iura esse nisi sint qui
regant iura. id est, iuris ministri.ut.ff.de
origi.iuris. l.ij. §. post originem. ideò
subsequenter de his uidẽdum est.& quia
frequenter per postulationem. frequen
ter per electionẽ ministri iuris, hoc est
prælati ecclesiarum assumuntur uiden-
dum est prius de postulatione quam de
electione. ¶ Videamus igitur quid sit
postulatio. quis debeat postulari qui ua-
lent postulare. qualiter fieri debeat po
stulatio.& per quos, quis sit effectus po-
stulationis. & quid iuris acquiratur per
2 postulationem. ¶ Postulatio † est gra-
tiæ petitio, ut cum ex gratia petitur a-
liquem ineligibilem licenter eligi. hic
enim non tam ex iusticia quam ex gra-
tia mouetur, ut infra eo. ti. bonæ me-
3 moriæ in prin. bonæ. ¶ Postulandus † est
clericus diœcesis alienæ uel laicus unde
cunque ut.lxx.di. primatus. Sed laicus
eiusdem diœcesis ut.lxi.di.osius.sed lai-
cus postulatur à Papa, cum sit ineligi-
bilis.ut.lxi.di. per totum infra de. elec.
cum ad nostram. &.c. officij clericus a-
lienus nõ est ineligibilis in sua diœcesi
unde postulandus est à suo prælato ut
eum concedat. lxxj. di. fraternitatem.
lxxxv.di.archi. floren. lviij.dis. literas.
lxxxvi.di.dilectiõs.lxiij.di.c.j.& ij.ideò
autẽ de tali sit postulatio quia dum ido-
neus in ecclesia in qua facienda est ele-
ctio inuenitur. de ea est eligendus. ut.
xxiij.dis.In nomine domini. lxj.di.nul-
4 lus inuitus. ¶ Sed † quia in fauorem cuius
libet congregationis inductum est ut
de se eligat si in ea idoneus inuenitur
de ea est eligẽdus.ut.xxiij.di.In nomi-
ne domini &. lxi. di. nec emeritis. &
c. nullus. potest congregatio huic iu
ri fauorabili renunciare. & alium de
eligere uel postulare. tota uel maior
pars congregationis ipsius. quanuis in
ea aliquis dignus existat. ut infra tit.
proxi. Vinconensis. &.c. cum inter dile
ctos. Sed si is à quo postulatur nollit
concedere postulatum uel electum cõ-
pelletur per superiorem. ut. vij. q.j.om
nis qui gemebat. ix.q.ij. nunc uero in-
fra de iure patro. nullus. ¶ Item postu-
latur habens defectum ordinum. æta-
tis uel natiuitatis. ut hic necessaria est
omnino modo postulatio. nam si omis-

sa postulatione eligatur cum sit inelí-
gibilis propter uitium seu defectum nó
ualet electio. debuit. enim per postu-
lationem peti dispensatio uel gratia cir
ca defectum. ut infra titu. proximo in-
notuit. ¶ Item postulatur aliquis alte-
ri ecclesiæ matrimonialiter alligatus
quia ineligibilis est, qa ligatus habet a-
liás quibus satagit uolitare, ut infra eo.
titu. cap. ulti. & in tali necessaria est po-
stulatio, ut infra eod. titu. bonę me. in se
cunda bonæ. & si per electionem proce
datur non ualet electio, ut infra eod. ti.
cap. ult. quia alteri alligatus est sicut di-
xi. nec debet ab ea separari & iungi a-
lij nisi per dispensationem ex causa ne-
cessitatis uel utilitatis, ut infra ti. prox.
in causis in fi. & vij. q. j. omnis qui. ¶ Pos-
5 sunt † postulare illi ad quos spectat ele-
ctio, ut infra eod. titu. per totum & infra
titu. proxi. innouit. ¶ Feri debet postu-
latio in concordia, cum enim per postu-
lationem gratia requiratur concordia
& communiter est petenda, ut infra eo.
ti. bonæ me. iij. prima bonæ alias. Rom.
eccl. nolit consueuit postulationem re-
cipere in discordia & diuisione. posset
si quidem uellet admittere postulatio-
nem facta a maiori & saniori parte ca-
pitu. minori parte neminem eligéte ne
fieret alicui iniuria. ná in hoc & in a-
lijs generaliter præualet quod fit a ma-
iori & saniori parte capituli. ut infra de
his quæ fi. a ma. parte ca. per totum &
x. q. ij. hoc ius porrectum. lxvi. di. c. j. &
ij. & iij. ¶ Item capitulum potest renú
ciare iuri pro se introducto ut de eligat
quandiu idoneus inueniatur ut superius
dictum est. Sed minori parte aliquem
dignú de gremio ecclesiæ eligéte, tunc
ut præualeat postulatio oportet ut duæ
partes conueniant in postulando. ut in
fra. ti. prox. scriptum. ¶ Effectus postu-
6 lationis † est hic quia postulatione ad-
missa habilitatus est eligi postulatus. ut
infra. ti. prox. innotuit, in fi. hunc ta-
men ordinem licet a iure procedat nó
seruat Romana curia. Nam si ab ea ali
quis postuletur postulatione admissa
non sequitur electio. sed approbatio
postulationis & postulatio pro electio
ne & confirmatione, habetur & simile
infra ti. proxi. cum inter canonicos. &
hoc ideo facit ut euitetur circuitus qui
uitandi sunt. ut. ff. de condi. indebi. l. do
minus &. ut uitetur discordia ecclesia-
rum ut alias infra ti. proxi. nihil. ¶ Re-
7 stat uidere † quod uis acquiratur per po
stulationem. Et uidetur quòd nullum
ut infra eo. ti. postulationem. Ad quod
ita respondeo uerum est quod nullum
ius acquiratur per quod agere ualeat
postulatus: non enim ex postulatione
facta & nondum a superiore admissa
aliqua datur actio postulato. ex gratia.
enim procedit ut postulatio admitta-
tur ut in prima bonæ ergo ad hoc ut
admittatur actio non competit. ar. ad
hoc. ff. de adimém leg. l. rem legatam.
&. ff. de euic. l. ad res donatis. uerunta
mé & si postulato uel postulantibus nó
detur actio sicut dictum est. si tamé po
stulatio fiat in concordia & de digno.
ex debito incumbit superiori ipsam ad-
mittere & si non admiserit iniuriam fa
cit postulantibus & postulato. sicut &
præsentatus petere non potest per a-
ctionem se institui. quia ius non habet
in re, & quiá sine iuris offensa & præ-
sentati iniuria potest præsentator lai-
cus uáriare & alium præsentare ut infra
de iure patro. cum aduocatur. Vnde an
tequam a prælato fuerit approbatum
ratum non est quod a patrono fuerit
inchoatum. ut infra de iure pa. quod au
tem consulis. Et tamen offendit præla
tus si primo præsentatum, & dignum
non instituit. Vnde non admissus a-
git contra illum qui ipsum respuit ut
enim prouideat in beneficio compe-
tenti. ut infra de iure patro. pastora-
lis sicut & alias diximus quòd dispensa
8 tio nó ex iure. sed ex gratia petitur. † &
tamen ad eam concedendam superior
tenetur ex causa. ut. l. di. ponderet &. c.
domino sancto &. c. si quis diaconus.
sic & ad eleemosiná pauperi contra di-
uitem actio non datur. & tamen di ues
ad

ad dandam eam tenetur. iuxta illud da te eleemosinam &c. sic & patronus de gratia admittitur repræsentans. ut. xvi. q. ij. siquis episcoporum, ut infra de iure patr. quoniam, & infra de pœnis in quibusdam. & tamen iniuria fit ei si non admittatur. & si præsentatus ab eo non instituatur. ut. ff. de aqua quoti. & æsti. l. j. § pe. &. ff. qui satis. cog. l. si uerò in fi. Vel dici potest quod per postulationem non subscriptam nec præsentatam nullum ius acquiritur postulato. & sic loquitur illa postulationem. Si autem fuerit subscripta & præsentata secus. ut in. cap. bonæ. in secunda bonæ. ne alias illudatur superiori. ut in uersi si. enim ideò acquiritur hoc ius postulato si postulatio facta fuerit canonicè in concordia & de digno. quia & postulantes antequam postulatio comprobetur uel respuatur a postulatione resilire non possunt ne alias illudatur superiori ut dictum est. ¶ Item quia superior de-
9 bet † eam admittere & si non ad miseris iniuria fit postulato. non tamen talis & tanta ut ex ea agi possit sicut & alias iniuriam facit iudicio & reuerendissimæ synodi si quis semel iudicata ac recte disposita reuoluere & in publico disputare contendit. ut. C. de epis. au. l. iij. in princ. non tamen talem & tantam ut ex ea agi possit. ut. C. de appel.
10 l. & in maioribus. ¶ Et nota † quod postulato acquiritur hoc ius quod dictum est. electo ius petendi confirmationem. ut infra de acu. super his, præsentato acquiritur hoc ius ut si solus a uero patrono nec uariante fuerit præsentatus petere potest se institui & si is ad quem spectat collatio non instituat. implorare potest superioris officium. ut dixi circa princ. huius titu. Sed si patronus uariet & alium repræsentet & episcopum illum instituat aget primus contra episcopum ut ei prouideatur superius dictum est. Si uerò instituat alium à non patrono præsentatum. aget primus contra institutum ut a moueatur & ipse instituatur, ut infra de sen. & re iudi. Cum Bertoldus. Nominato autem si solenniter nominetur per capitulum alicuius ecclesiæ uacantis per ijr prouideri à Papa ecclesia nominat duos uel tres & ponit in uoluntate Papæ. ut præeligat unum ex illis acquiritur hoc ius sicut puto ut pendente nominatione illa non possunt nominantes à nominatione resilire, ne aliàs Papæ uideatur illudi. sicut in postulatione notaui per decre. infra eod. titu. bonæ me. in prima bonæ. & quod ius acquiratur nominato est ar. xvj. q. ult. contra sanctorum ij. q. vj. §. diffinitiua in uer. nominationes. lxxxv. di. archi. de Florēti. Cæterū si nominatio non fit solēnis. sed canonici contra uel circa formam aliquē eligendi nominãt aliquos uel aliquem sic dicendo talis esset bonus prælatus, uel talis, ex hac nominatione nullum ius acquiritur, ut infra titu. proxi. quod
11 sicut. in prin. ¶ Item † nominat omni scrutinio nullum ius acquiritur ante publicationem secus post, ut infra titu.
12 proxi. publicato. ¶ In summa † notandum est quod aliquando per nominationem petitur dispensatio ut cum postulatur irregularis ex deli. uel defectu natalium ordinum uel annorum. ¶ Item cū postulatur alteri ecclesiæ alligatus, ut infra titu. proxi. in causis. in fi. Aliquando petitur licentiæ datio ut cum postulatur clericus alienus. ut in prin. huius titu. notaui. ¶ Sciendum est e-
13 tiam † ut sicut scienter eligentes indignum priuantur potestate eligendi, ut infra ti. proxi. cū in cunctis. sic & postulātes, ut infra eo. c. j. & . ij. & . infra ti. proxi. bonæ me. & c. scriptum. quod intelligo cum postulatur indignus uel irregularis ex crimine. secus si ex defectu & sic intelligo finem huius decre. scriptum est.

Summarium

1 *Electio quid sit, & quid hæc dictio significet.*

2 *Eligere qui possint.*

3 *Matrimonium spirituale fortior est carnali.*

Eligi

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

¶ DE ELECTIONE, ET ELEcti potestate. Rub.

DICTUM est supra de postulatione, sed quia postulatio praeambula est electioni, nā ad hoc fit postulatio ut sublato impedimēto postulatus qui ante ineligibilis erat fiat abilis & legitimus ad eligendum. Propterea post rubricam de postulatione ponitur rubrica de electione. ¶ Videamus igitur quid sit electio, qui possunt eligere quis possit eligi, infra quod tempus debeat eligi, quae forma electionis, ad quē spectat electionis confirmatio quod ius ex electio, proueniat. An eligentes possunt ab electione resilire, & quaesit poena non canonice eligentium. ¶ Electio
1 † est alicuius personae ad dignitatem uocatio quāuis aliàs uerbum eligere ad multa se habeat, nam dicitur quis eligi in postulandum, ut eod. tit. in causis, & infra de renun. post translationem. Dicitur quis eligi in canonicum ut infra eo. ti. cum ecclesia uulterana, & infra de praeben. dilecto, dicuntur eligi arbitri, ut infra e. in causis, ut infra de fo. compe. si quis contra. & infra de appel. Cum spiritualis, sed in his etiam & in similibus debet fieri electio laxato uocabulo sicut & dicuntur poma eligi in canistro, hic autem strictè significàt uerbum eligere ut superius di-
2 ctum est. ¶ Electio † spectat ad collegium clericorum etiam si duo uel tres in collegio fuerint, ut infra eo. ti. c. j. & supra de consuetudi. cum dilectus infra de causa posses. & proprie, cum ecclesia. lxiij. dis. Adrianus. & c. nosce. & §. ex his. xvj. q. ult. c. ult. Sed si clerici nō sunt in ecclesia ut collegium uel ut corpus sed ut singulares, tunc superior prouidebit per se uel praesentante patrono si ecclesia patronum habet, ut de iure patrona. pastoralis, hoc igitur est regulare ut ad collegium cuiuslibet ecclesiae spectet electio, licet plerunque ex consuetudine uel ex priuilegio alie-
ni

ni uocentur infra.eo.c.cumana.& infra de causa possessio. & proprieta.cum ecclesia.supra ti.proxi. bonæ me.in secũda bonæ supra de consue. cum dilectus. & infra de iure pa. nobis, uocantur aliquando religiosi ex honestate nõ ex debito.ut xxiij.di. in domine domini. lxxix. di.c.j. uocatur populus nõ ad eligendum sed ad consentiendum. ut lxiij.di.§. Econ.& c.sequẽtibus uocantur & principes ut ab oppressionibus defendãt.ut lxiij.di.§.principi.¶ Aliquãdo tamẽ illi ad quos spectat electio nõ possunt eligere excõmunicatione impediente ut infra de appel. constitutis. quod intelligo in excõicatione maiori. secus in minori. ut infra de elem. excõ. mi.ca.ult. nec ob.infra eo.ti.illa. non enim asserit defectum esse in electione ex eo quòd interfuit canonicus excommunicatus excommunicatione minori sed positiuè loquitur si quis ex eo fuisset defectus, cùm re uera nullus fuisset defectus Et est ratio quare excommunicati excommunicatione minori non impediantur eligere quia tantum à perceptione sacramentorum excluduntur. ut infra de excep. à nobis, & infra de sen.excõ. si quẽ. iij. q.iiij. Engeltrudã. Ab eligendo autem & ab his quæ iurisditionis sunt non excluduntur.ut infra de cle.excom.c.ult. Sed instabis ratione per electionem eligentium & consensum electi contrahitur matrimoniũ spũale sicut infra de transla.præla.c.licet.& c.inter corporalia infra eo. ti.cũ

3 inter in canonicos. † Matrimonium etiam spirituale fortius est carnali.ut in eadem dec.inter corporalia. Sed matrimon. est magnum sacramentum in Christo. & ecclesia. ut infra de biga. debitum. Igitur excommunicati minori excommunicatione non sunt admittendi ad electionem. Ad quod, respondeo per electionem non proprie contrahitur matrimo. sed initiatur.ut dicit illa lex.uel aliter. Matrimonium carnale est sacrum quia in eo inueniuntur illa significata quæ notãtur in decre.debitum non in matrimo. spirituali. nam in matrimo.carnali per bigamiam recedit a significatis quod i spirituali matrimo. nõ inuenitur alias translatus de una ecclesia ad aliam bigamus censetur. ¶ Item eligere non possunt suspensi ut supra de cõsue. cum dilectus infra de excep. Apostolicè. nec mireris quòd aliud in excommunicatis excommunicatione minori & aliud in suspẽsis quia suspensi non possunt beneficia consequi ut infra de æta.& qua.or.præfi.cum bonæ me. nec ipsi alijs conferre ualent ut infra de concesf.præ.c.quia diuersitatem.Suspensi contrahunt irregularitatem celebrando ut infra de cle. ex apostolicæ,secus in excommunicatis excõmunicatione minori ut infra de cle. ex si celebrat. Item eligere non possunt interdicti infra eo.ti.cum inter. Respon. seniorem. ¶ Item illi quibus inter dicitur eligere superioris licentia. ut infra eo.tit.c. ulti. ¶ Item illi qui in eadem uocatione in eligendo peccauerũt sciẽter eligendo indignum. ut infra eo. tit.cum in cunctis.&.c.innotuit,in fi. & c.bonæ me quo casu sunt ipso iure eligẽdi potestate priuati. & idem est si peccatur in postulando.ut infra.e.o. tit.scriptum. ¶ Item si peccatum est in forma. & propterea eligentes per sententiam priuati sunt potestate eligendi. ut infra eo.quia propter diuersas. ¶ Eligi po

4 test † qui de legitimo matrimonio sit natus. qui etiam in uita & scientia commendabilis demonstratur & qui. xxx. annum ætatis exegerit.ut infra eod. tit. cum in cunctis. dummodo non sit excommunicatus maiori uel minori excõmunicatione. ut infra de cle.ex mi. c. si celebrat. ¶ Item nec suspensus. ut supra de consue.cum dilectus. ¶ Item nec interdicti & qui non seruant interdictũ ut supra de postu. c.j. & dũmodo enim canones non obstant ut in decre. cum in cunctis.§. hoc sane. ¶ Item eligi

5 † debet infra tres menses.ut.l.dist.postquam lxiij.di.obeũtibus. ulterius enim non debet uacare cathedralis uel regularis

laris ecclesia, ut infra eo. ti. ne pro defectu, & in hoc hodie exequata est conditio episcopalium ecclesiarum & minorum in quibus per electionem facienda est institutio. Nam secundum uetera iura episcopales ecclesiæ, & maiores uacare non potuerant ultra tres menses, minores ultra sex, ut infra de æta. & qua. Eam te infra ut lite non conte. quoniã frequenter infra de cle. nõ resi. Ex tuæ. Consecratio episcoporum & maiorum ultra alios tres menses differri non debet. ut. c. di. quoniam. & quod dico dari alios tres menses benigna interpretatio ne receptum est. ut. lxxv. di. §. tempus. Si infra tres menses non fuit facta electio iusto impedimento cessante ad proximum superiorem potestas deuoluitur prouidẽdi, ut in illa, ne pro defectu, nec obstat illa dilectus infra de concess. præ. quæ dicit quòd in episcopalibus ecclesijs nõ ad proximum superiorem sed ad Papam potestas deuoluitur, nam illã hodie puto fore correctam, hoc tempus quod datur ad eligendum utile est, quia non cedit impeditis ut patet per illam decre. ne pro defectu, simile aliàs de cõcess. præben. uel ec. non ua. Quoniam & infra de sup. neg. præ. licet, lapsus enim ipsius temporis non cessantibus officere non potest, ut. C. de inoffi. testa. l. contra. Item simile aliàs de rescriptis. Si autem, &. c. plerunque. ij. q. vj. §. biduum. ff. de diuer. & tem. præscrip. l. j. ff. de re. dubi. l. cum sex. &. ff. quando de pe. act. est anna. l. j. §. annus. Continum autem est illud tempus quod continuò currit, siue quis possit experiri siue non, ut est uidere in act. de dolo. l. ult. similiter in recisoria. ut. C. de tempo. in inte. resti. l. ulti. Si uero infra alios tres non fuerit petita consecratio. episcopus metropolitani sui iudicio cedat. quod tempus similiter negligentibus cedit. ut. c. di. Quoniã infra de transla. præla. Inter corporalia. Et quod dixi in episcopis respectu metropolitani idem puto in metropolitano respectu suorum superiorum. ¶ For-
6 mæ electionis † duæ sunt per scrutiniũ & compromissum. quod enim de inspiratione dicitur non est forma immo est exceptio à forma, ut infra eo. tit. quia propter diuersas. Sunt & quædam alia circa formas quæ tamen non sunt de formis ut illa præsentibus omnibus qui dicunt uolunt & possunt commodè interesse, ubi ergo sit contra formas electio est ipso iure nulla ut in eadem decreta. quia propter diuersas, & infra eodem titu. cum post petitam. Cumana &. c. congregatio. cum autem contra ea quæ non sunt de formis fit tunc electio non est ipso. iure nulla sed est annullanda per exceptionem, ut infra eo dem titu. quod sicut supra de postul. bonæ memoriæ. in secunda. Et est ratio ne iura illa quæ dicunt electionem non esse ipso iure nullam sed annullandam propter contemptum. nisi contempti consentiant ut dicunt iura prællega. tollantur ipso uerbo quod ponitur in illa decreta. quia propter diuersas scilicet aliter facta electio non ualeat &c. Quod non est intentionis domini Papæ uel principis quòd uno uerbo tollat multa iura magnis laboribus condita, ut infra eod. titu. ecclesia uestra. C. de inoffi. testa. l. si quando. Sed his omnibus ob. infra eodem titu. Auditis, ubi uidetur quod electio celebrata aliquibus contemptis fit nulla ipso iure. Sed tu dicas quòd non ideò nulla est propter contemptum sed quia in impetu celebrata est & post appellationem legitimam alias legitimè interiectam. ¶ † Scru-
7 tinium fieri debet per tres de collegio non plures neque pauciores nec aliunde nisi de collegio, possunt autem canonici uices committere aliquibus uiris idoneis non curo quot & an sint de collegio an non. ¶ Sed circa hoc quæri consueuit quid si plures uel pauciores sint scrutatores. Respondeo si uerba decreta. obseruare uelimus non ualet quod agitur, sed circa hoc curia contrarium obseruat. ¶ Item quid si clerici uni de collegio uel aliunde uices committant & ille

ille prouideat ecclesiæ uiduatæ. Respon
deo secundum alia iura ualet quod actū
est, ut infra eod. titu. causam. Cum inter
canonicos infra de renun. post transla-
tionem, secundum uerba illius decre.
quia propter, non ualet quæ dicit aliqui
bus iuris. ¶ Item quæritur quid si clerici
uel canonici dissentiunt circa formas
maior ac senior pars consentiat in uiam
compendij. s. in uiam compromissi. pau
ci uerò consentiant in uiam scrutinij, te
net curia & obseruat ut præualeat con-
tradictio paucorum, & hoc tali ratio-
ne, uia scrutinij est uia ordinaria per
quam cuilibet saluum est in quem uult
dirigere uotum suum, secus in compro-
misso contingit per quod plerunque ꝓ
uidetur de persona, de qua prius nec cre
ditum est nec speratum infra eod. titu.
Cum dilectus filius archi. Morinen. cū
inuitus nullus sit dandus episcopus. ut.
8 lxj. dist. nullus. ¶ †Item an compromis
sum nullus inuitus compellitur. ff. de ar
bi. l. sed & si. §. si quis iudex. iij. q. vij. §.
tria in uersi. quis uero iudex. ¶ Sed quā
uis placere debeat quod curia seruat,
tamen de rigore iuris contrarium sua-
detur. nam lex illa loquitur in compro-
misso quod pœna uallatur, ad quod gra
ue esset aliquem inuitum artari de-
cre. autem illa quia propter, non loqui
tur in compromisso, sed commisso, sic
enim dicit, uel saltem aliquibus ui-
ces suas committant. Vnde impropriè
dicimus procedi per uiam commissi, po
tius debet dici per uiam compromissi
uel cōmissionis, & ideo non obstante le
ge illa quæ non accedit, dici posset ꝙ
in hoc paucorum contradictio non præ
ualeat sed succumbat, hoc enim genera
le est in cunctis actibus ecclesiæ, ut obti
neat sententia plurimorum, ut infra de
his quæ fi. a ma. parte capi. per totum.
lxv. di. c. j. ¶ Sed uidetur hodie labor in
electionibus duplicatus, olim enim la-
bor erat in eligendo prælatum, hodie
& in hoc & in scrutatoribus eligendis,
imò certè labor est diminutus & uia
electionis satis aperta, nam facta publi
catione uotorum & collatione secuta,
dummodo nollent homines malignari
certum est & expeditum quis sit eli-
gendus, quia is in quem maior & sa-
nior pars consentit. ¶ Sed si partes
consentiunt sint equales. Et tunc e-
tiam eligendus est is qui dignior esse
uidetur. Nam pars illa quæ in scruti-
nio nominat digniorem in meliori ze-
lo consistit. propterea si non maior nu
mero sanior tamen esse censetur, quia
zelus consideratur ex duobus scilicet
ex auctoritate eligentium & dignita-
te electi, ut infra eo. titu. ecclesia. Sed
si tam ex parte consentientium quam
ex parte eorum in quos consentitur
concurrant omnia quod raro contin-
git, & ideo ad hunc casum iura trahi
non debent. ut. ff. de le. & se. con. l. nam
ad ea. dici posset quòd in tali casu esset
iterum ad scrutinium recurrendum &
noua ordinatione procedendum, ut.
lxxix. distin. si duo uel deberet superio-
ri totum scrutinium præsentari ut su-
perior per gratificationem alterum
præoptet. ar. infra de iure pa. cum au-
tem aduocatus. ff. de reli. & sump. fu. l.
9 ulti. ¶ Ad † electionem autem per scru-
tinium hoc ordine peruenitur, nam
quilibet interrogatus à scrutatoribus
sigillatim & secreto uotum suum ex-
ponet in certam consentiendo perso-
nam uotis ergo omnium redactis in
scriptis facta publicatione & colla-
tione secuta numeri ad numerum, ze-
li ad zelum, & meriti ad meritum,
ut infra eo. titu. in generali patebit
quæ pars sit maior & sanior, non re-
spectu partium aliarum, sed respectu
capituli totius, ut in decre. eo. Et tunc
maior pars dicet minori, cum maior &
sanior pars in talem consentiat, ipse
est eligendus. unde si placet ipsum com
muniter eligamus, si acquieuerint
tunc is qui maiorem uocem habet in
capitulo surgens dicet, ego pro toto
capitulo eligo talem, & omnes acce-

prabunt. Si autem non acquieuerint
tunc is qui maiorem uocem habet in-
ter illos qui maiorem & saniorem
partem constituunt dicet. ego pro me
& pro illis qui mecum consentiunt eli
go talem, & illi dicunt placet nobis,
sic fit electio in communi aliter si quis
libet singulariter diceret ego eligo ta-
lem, uel consentio in talem iam tot
essent electiones quot essent electo-
res ar. ff. de uerb. obli. l. Scire. & l. quod
dicitur. ff. de dona. l. senatus censuit, uel
id quod factum est in scrutinio repeti ui
detur in eligendo hæc forma scrutinij
locum habet in ecclesijs episcopalibus,
& maioribus, & in minoribus: puta in
archipresbyteralibus, & in præpositu-
ris, & in plebanatibus. tales enim ec-
clesiæ per mortem suorum prælatorum
uiduari censentur. secus si agatur de
archydiacono, archypresbytero, uel
præposito maioris ecclesiæ: quia per
mortem talium ecclesiæ non uiduan-
tur quandiu episcopi sponsi earum ui-
uunt, unde in electionibus illarum per
sonarum locum non habet forma con-
cilij sicut dictum est. Sed quod dixi
in præposituris & alijs personalibus
qui non consistunt in cathedratibus ec
clesijs locum habere formam concilij
uerum est sed non in omnibus. Quid
enim si aliqua ex talibus ecclesijs mo-
dicum collegium habebat, puta trium
uel quatuor forma scrutinij non pote-
rat obseruari, & ideò procedetur secun
dum morem antiquum, & ita intelligo
infra eod. titu. cap. j. ¶Sed nunquid scru
tatores dicent uota sua in scrutinio &
consensus sic, nam in constitutione con
cilij dicitur is eligatur in quem omnes
&c. hoc nunquam accideret si scrutato-
res in aliquem non consentirent duo au
tem tertium scrutabuntur. ¶Ad electio
10 nem † uocandi sunt omnes qui debent
uolunt & possunt commode interesse,
& qui in prouincia eadem consistunt in
decre. quia propter, & infra eodem titu
lo coram, uocabuntur autem per literas
uel per nuncium, illi uerò qui manent
in ciuitate uocabuntur per campanam,
ut infra eodem titulo in causis, prouin-
ciam autem non intelligas talem & tan
tam ut dicit canon. v. q. iij. scitote: nam
multæ prouintiæ diffusæ sunt & mora
in electionibus periculosa est, ut infra
eodem titulo. Cum inter. & infra eodē
titulo ne pro defectu, hic ergo intelli-
go prouinciam illam quæ per se prouin
cia appellatur ut lombardiam, tusciam,
campaniam, inspecta magis nuncupa-
tione uulgari quam iuris interpretatio
ne sicut de dictis dicimus, ut no. supra
de rescriptis. nonnulli. ¶Et est scien-
dum quòd post consensus adhibitos in
scrutinio mox fieri debet publicatio in
communi & post publicationem & col
lationem electio. ut in constitu. quia
propter. & infra eodem titulo. Cum
post, uerùtamen non omne quod dif-
ferendi causa fit, moræ annumeratur,
ut. ff. de usu. l. sciendum. ¶ Item non de
bemus præcipitare concilia nostra imò
tempore indigemus ut aliquid matu-
11 rius agamus. ut. l. diu ponderet, † un-
de mox intelligo fieri si non diuerta-
tur ad alios actus, ut. ff. ad. l. Iul. de adul.
l. quod ait. ff. de test. l. hæredes palam, in
fine. ff. ad tertul. sena. consul. l. ij. § confe
stim, ita tamen ut nec moratoria cun-
ctatione, nec præcipiti festinatione, tam
publicatio quam collatio & electio fiat,
ut. ff. de admini. tuto. l. tutor qui repertó
rium. § j. in fine. ff. ad le. falci. l. j. § non so
12 lum. ¶ † Quid ergo si post publicationē
cum appareat plures in scrutinio nomi
natos & discordiæ ianua sit aperta, di-
uertant aliqui ad angulum ecclesiæ cū
aliquibus conferentes & quærẽtes quo
modo ad electionem uniformiter & cō
corditer ueniatur, uel illi de parte ma-
iori moneant illos qui sunt de parte mi
nori ut à sua nominatione desistant, &
illum eligant in quem maior & sanior
pars capituli consentit, ut forte missa ce
lebretur ad honorē spiritussancti, ut pax
& cōcordia inspiretur, nūquid ex hoc ui
tiosa

tiosa erit electio. Sed absit ut uirtutes in uitia conuertamus.ut.xi. q. iij.ue qui dicitis. Sicut nec econuerso uitia non sunt conuertenda in uirtutes ut. xl. di. sepe.et ideo circa hoc lex cautè procedit quæ dicit tunc uitiari id quod in contextu fieri debet cum actus contrarius intercedit.ut. ff. de duobus reis l. duos. §. ultimo.ut cum actum contrarium intelligamus omnem actum impertinen
13 tem. ¶ Et notabis† quod circa electionem Summi Pontificis non habet hæc forma locum de qua superius dictum est. sed illa quæ habetur infra eodem.li cet. Is enim in uniuersali ecclesia Romanus pontifex habeatur, qui à duobus partibus cardinalium electus fuerit & receptus.ut ibi dicit duas partes quidem intelligunt computato electo, ut infra eodem titulo cum in iure. Alij autem asserunt quod illud tantum in com
14 promisso obtineat. ¶ †In scrutinio due partes esse debent eligentes ut dicit illa. licet non computato electo. Sed certè etiam idem uidetur in electione decurionum. ut. ff. decre. ab or.fa.l.iij. ff. quod cuiusque uni.l.nulli. &. ff. de decur. l. nominationes. Sed si uerè inspicias illas leges. non debes dicere quod duæ partes eligere debeant decurionem. sed adesse. Veruntamen cardinales quando uolunt renunciant illi constitutioni & agunt ut præualeat electio quæ à pluribus fuerit celebrata. ¶Item
15 sciendum est quod† electiones episcoporum maxime in ecclesijs cathedralibus sunt celebrandæ si fieri potest, ut infra eodem quod sicut.&.c.cum terra.ar. infra de appella.qua fronte,alioquin nedum extra ecclesiam imò extra ciuitatem fieri possunt.ut.xxiij.distin.in nomine domini.et. lxiiij. distin. quanto.
16 ¶ † Item sciendum est quod secunda electione facta prima non cessata. non ualet.scilicet ut cũ dubiũ sit de effectu prioris, ut infra eodem titulo considerauimus &.c. auditis. Cæterum si sit liquidum & euidenter apparens primam ipso iure nullam. utpote de manifestè ineligibili,ut infra eodem titulo. uenerabilem.&.c.Vinconiensis. ¶ Item cum à suspenso & de suspensis ab excommunicatis uel de excommunicato electio celebratur. ut supra de consuetu. Cum dilectus infra de appella. constitutis. tunc prima non præstat impedimentum secundæ & hæc locum habent cum duæ electiones fiunt non continuè nec in concursu.sed una prius & ex interual lo alia. Cæterum si fiant quasi in contextu uel concursu una post aliam non habet locum hæc exceptio ex prima contra secundam. quia secũda celebrata est prima non cassata, sed habet locum consideratio comparationis numeri ad numerum, & auctoritatis ad autoritatem, & zeli ad zelum. ut illa quæ his collatis inuenta fuerit à maiori parte capituli celebrata alteri præferatur infra eodem titulo.dudum. & in.c. in ge-
17 nesi. ¶ Item sciendum est quod † electores ab electione resilire non possunt electu consentiente uel consentire uolente, ut infra eod. titulo. cum inter canones. Sicut & alias hærede deliberante & inuentarium conscribente nulla erit licentia creditoribus uel legatarijs seu fideicommissarijs eum inquietare uel ad iudicium uocare, uel res hæreditarias uendicare. ut. C. de iure deli. l. ulti. §. donec. ¶ Item cum à diuersis partibus electio celebratur aliquando numerus unius partis præfertur auctoritati alterius partis aliquando auctoritas numero, ut infra eodem titulo. dudum. ff. de pac. l. maiorem.C.qui bonis cedere possunt. l. ulti. Aliquando excessus numeri ex una parte cum auctoritate partis alterius præeminente comparatur. ut. xix. distin. in canonicis.in quo dicendum est quod si multum excedat præfertur auctoritati. ut in. c. dudum.& infra de appella. constitutis. si autem modicum excedat succumbit numerus & præfertur auctoritas.ut infra de testibus. in nostra præsentia. In quot autem numerus excedere debeat ut præferatur uel ut suc-

cumbat uel ut æquiparetur auctoritati. non inuenio determinatum in iure. & ideo relinquo arbitrio iudicantis. ut. ff. de iure deli. l. j. ff. de testibus scio
18 quæsitum. ¶ Item † notandum est quod in electionibus cum quæritur. An digna sit persona quæ eligitur. An indigna. tempus electionis inspicitur, ut infra eodem titulo. dudum in prima. & infra de ætate & qualitate ordi. Cum bonæ. &. infra de cleri. ex. mi. postula. nec obstat infra eodem. Auditis. ubi inspecto posteriori tempore electio conualescit. nam illud locum habet cum electioni hoc solum deest. scilicet consensus uel contemptus aliquorum. quo casu illorum accedente consensu non inspecto tempore electionis sed consensus postmodum accedentis electio manet ualida. sublata exceptione de contemptu. ut supra de postulationibus. bonæ memoriæ. in secunda infra eodem titulo. quam sicut. §. si autem.
19 ¶ Sed quæritur † quid si absentes qui uocari debuerunt uocati non ueniant. nunquid expectandi sunt donec ueniant si uocari responderint se uenturos? uidetur quòd expectari debent usque propè finem trium mensium. ar. infra de offi. delega. consuluit. C. de judici. l. properandum. secunda quæstione sexta. in auten. appellatore. infra de appella. oblatæ. ff. de uer. obliga. insulam. Sed certè cum mora in electionibus sit damnosa, ut infra eodem titulo. Cum inter uniuersas. infra ut lite non contesta. quoniam frequenter. durum est canonicos sic arctari ut præallega. decre. consuluit. ff. si quis cautio. l. secunda. in fine. unde puto quod si uocati non ueniant infra competentem terminum eis à uocantibus præfinitum ulterius expectandi non sunt. infra eodem titulo. Cum inter.
20 &. c. Cum nobis olim. ¶ † Facta electione fieri debet decre. continens formam seriem & processum electionis. nomina eligentium & electi & subscriptiones eligentium singulares & debet hoc conscribi manù publica uel priuata quæ sufficit propter subscriptiones. ut. C. qui potio. in pigno. habe. h. scripturas, uel sigillo. uel sigillis auten. sigillatum. ut infra de fide instrumen. si autenticam scripturam. hoc autem decretum & si fieri debeat. ut infra eodem titulo. cap. innotuit. lxi. distin. episcopus. non tamen est de substantia. ut. xxx. q. v. nostrates. C. de probatio. l. Cum res. ¶ Item post electionem & ante confirmationem si crimen objiciatur electo in modum exceptionis non est necessarium opponentem ad extraordinariam penam astringi, ut infra
21 de acu. super his. secus si post. † Et est ratio quia ante confirmationem spirituale coniugium est inchoatum non tamen est ratum. ut infra de transla. licet. nam ante confirmationem non habet electus iurisditionem postea sic. ut infra eodem titulo. nosti. &. c. transmisse. ¶ Item ante confirmationem metropolitani sui iudicio cedit secundum quosdam. ut infra de transla. præla. inter corporalia. postea secus. & si crimen obiectum ante confirmationem probatum fuerit repellitur electus ab obtinendo. si post confirmationem & ante consecrationem & si electus confirmatus repellatur ab obtentio: idest ab electione & administratione ac alijs quæ per confirmationem quæsiuit & ab obtinendo idest à consecratione. tamen beneficia prius habita non amittit. ut infra de accusatio. & inquisit. super his & ob. hoc ante consecrationem uel ante tempus de consecrandis episcopis non conferuntur. ut infra eodem titulo. Cum in cunctis. ¶ Confirma-
22 tio † prælati infra episcopatum ad episcopum spectat. ut. xv. quæstione ultima nullus. nisi aliquis non inueniatur exemptus. ut supra de consuetudi.
23 Cum uenerabilis. † Episcopotum confirmatio spectat ad metropoli. ut infra eodem titulo. Cum inter canonicos infra de transla. præla. inter corporalia. lxiiij. distin. cap. j. & ulti. nisi aliqui

subsuit

subsint immediatè Romanæ ecclesiæ
24 ut infra.eodem titulo. nihil.in fi. † Archiepiscoporum ad primates uel patriarchas qui in hoc & in quibusdam alijs parem morem & similia priuilegia habent cum Romana ecclesia. ut.lxv di stin.mos antiquus.& c. quoniam. infra de priui. antiqua. in auten. de ecclesia-
25 sti.ti. in prin. † Patriarcharum ad Pa-
26 pam,ut infra eodem titu.scriptum†Papæ autem consecratio ad episcopum hostiensem. qui in hoc uicem metropoli-
27 tani obtinet. † Et est sciendum quod is ad quem spectat confirmatio spectat & electionis & electi examinatio. Ita enim confirmari debet electus si nihil est quod ipsum impediat infra eo. titu. postquam. Alibi dicitur si non inueniatur in eo quæ ineptaxico continetur.ut. vij.q.j. qualiter. Vnde triplex est scru-
28 tinium. Vnum quod habetur ante electionem de quo supra dictum est. Aliud quod habetur ante confirmationem, ut infra eodem titu.uenerabilem. Tertium quod habetur ante ordinationem. ut. xxiij. dist.manus xxviij. dist. de Siracusanæ.xxiij.distinc. qui episco. & xxiij. distinc. quando episcopus. ¶ Per con-
29 firmationem † acquirit electus ea quæ ad administrationem & iurisditionem pertinent ut infra eodem titu. nosti. & c. transmisse. Saluo eo quod dicitur de prælatis ualde remotis & ultra Italiam constitutis qui si in concordia eligantur & fuerint Romanæ ecclesiæ subiecti immediatè possunt in spiritualibus & temporalibus ministrare. ut tamen de rebus ecclesiasticis nihil penitus alienen. ut infra eodem titulo. nihil. &
30 c. quod sicut. ¶ † Sed queritur an rem ecclesiæ in iudicium deducere possit & uidetur quod non quia in iudicio quasi contrahitur:ut.ff.de pecu.l.licet.§.idem scribit. Et absurdum est ei cui alienatio interdicitur permitti actiones exercere:ut. ff. de iure delibe. l. ait prætor. Sed lex illa loquitur in pupillo deliberante. cui neutrum permittitur. nec alienare. nec actiones exercere nec in aliquo diminuere res hæreditarias sine permissu prætoris. secus in electo confirmato cui generaliter conceditur administratio temporalium & spiritualium rerum. qui potest in iudicio agere defendere. Item acquiritur per confirmationem. quia sine metu calumniæ non potest crimen opponi confirmato: ut infra de accu. super his. ¶ Ab ele-
31 ctione † autem electores resilire non possunt sicut nec postulantes à postulatione præsentata: ut supra de postu. bonæ memoriæ in secūda.in uer. si enim. Nam electus habet ius petendi confirmationem. imò publicato scrutinio uariare nequeunt electores. sed ad eligendum cogendi sunt per superiorem ut infra eo. titu.publicato.& arg. ad idem infra de iure patro.nullus.ix.q.iij.nunc uero. viij.q.iij. Artaldus.sed hoc intelligo cum omnes in unum consentiunt. sed cum uota capituli diuiduntur & consentiunt in diuersos, adhuc dico quod illi qui sunt ex parte maiori & saniori resilire non possunt. Alij qui sunt ex parte altera possunt imò debent.nam is eligendus est in quem maior &c.ueruntamen non intelliguntur uariare. hoc.n. faciunt iuris auctoritatem:ut. ff. de colla.bono. l. nonnunquam. ff. de inofficio. testamen. l. Pomponius.§. sed nec impuberis. ff. quorum lega. l. j. §. quia autem. Vel intellige hanc decreta. publicato. quòd illi qui in scrutinio consenserunt non possunt uariare & à suis consensibus resilire post scrutinium publicatum ante collationem & electionem quia secundum consensus in scrutinio adhibitos in scriptis redactos & publicatos facienda est collatio & electio nullius narratione admissa.
32 ¶ † Sed facta publicatione ac collatione cum iam appareat quis sit eligēdus is scilicet in quem maior & sanior pars capit. consensit illi quæ sunt de minori parte resilire possunt & uariare & adhærere illis q̄ sunt in parte maiori una cū illis eligere:ut no.supra eo.§ ad ele. autem per scrutiniū hoc ordine uenitur.

¶ † Sed

33 ¶ † Sed quid ſi publicato ſcrutinio ap
pareat quod maior pars decepta eſt eo
quod conſenſu ſi ignoranter in homi-
né minus dignum. nunquid illi qui ſunt
in parte maiori cũ de iure ſuo diffidãt,
poſſunt à ſuis conſenſibus reſilire. uide-
tur quòd ſic. ut ſupra de poſtula. bonæ
memoriæ in ſecunda. Sed tamen ſecus
eſt. Nam in hoc caſu puto minoré par-
tem ſaniorem eſſe, & ideò illum eligẽ-
dum qui fuerit à parte minori in ſcruti
34 nio nominatus † Sed quid ſi oẽs in uno
ſcrutinio conſentiant & publicatione
facta, illum omninò ineptum inueniãt,
puto ad nouum ſcrutinium poſſe redi-
re. Sed ſi iam electio ſit facta, uel po-
ſtulatio præſentata fuit ſuperiori, ſecus,
ut in prædicta decre. bonæ memoriæ &
infra de elec. bonæ. & c. innotuit, nec
turberis ex eo quod dicitur in decre. pu
blicato. quòd conſentientes in ſcruti-
nio cogendi ſunt per ſuperiorem elige
re. nam hoc intelligo ſi idoneus ſit is in
quem conſenſum eſt. ut infra eod. cau-
ſam. ff. de mu. & ho. l. ut gradatim. in fi
ne primi reſponſi. Sed hoc totum ſine
captione intelligas. cum uitium quod
detegitur eſt in aperto. tunc enim pæ-
nitere licet. ut. ff. de interrogato. actio-
ni. l. de ætate. §. Celſus. nam qui opta-
uit acetum pro uino, poteſt iterum op-
tare uinum ut. ff. de ope. le. l. ij. argumẽ.
ff. de pigno. acti. l. eleganter. §. qui re-
probis. & q. iurat aliter quàm ei deferẽ
iterũ iurare debet ut. ff. de iureiu. l. q per
ſaltum. & qui male pronuntiat iterum
iudicat. ut. C. de accu. l. iiij. ff. de arbit.
l. quid tamen. j. Reſpon. & ar. infra de
accuſa. qualiter. Sed in his qui iã elege-
runt, uel poſtulauerunt, & poſtulationẽ
ſuperiori præſentauerunt aliud obſer-
uatur, ut ſuperius dictum eſt, meritò ui-
dentur enim officio eorum functi bene
uel male ut infra de offic. delega. in li
teris. ff. de iudic. l. iudex. & l. quod iuſ-
35 ſit. ¶ Et nota † quòd ſi de aliquo facta
fuerit poſtulatio & non admiſſa, iterũ
in eccleſia eadem & eadem ordinatio-
ne poſtulari non debet. ut ſupra de po-
ſtula. gratum. Et idem dico cum aliter
cuius electio caſſata fuerit uitio electio
nis. ut infra eadem. eo. titu. conſideraui-
mus ſecundum unam lecturam illius de
cre. præter iſtam ordinationem quæ fa-
cienda eſt in uacatione illa. Nam in a-
lia uacatione poteſt idem in eadem ec-
cleſia iterum eligi. ut infra eodem ſuper
eo. ubi autem uitio perſonæ reprobatur
electio, nec in uacatione illa, nec in il-
la, nec in alia eccleſia eligi poteſt. ¶ Sed
obijcitur cum electiones conſueuerunt
caſſari per modum exceptionis. ut infra
de accuſ. ſuper his, mirum eſt quomodo
exceptio tantam efficaciam habeat con
tra id quod legitur infra de ord. cog. cũ
dilectus infra de excep. denique. §. ult.
ff. de his qui not. infra. l. lucius. Ad quod
Reſpondeo in nullo uacillare debet o-
pinio promouendi ut xxxiij. diſt. laici.
eius autem cõditio cuius per modũ ex-
ceptionis caſſata fuit electio grauata ui
detur ſicut illius qui per exceptionem
repellitur à teſtimonio. ut infra de teſt.
teſtimonium. & ideo huiuſmodi promo
tio & in illa eccleſia in qua uitio perſo-
næ reprobata fuit eius electio, & in alia
impeditur. nam infamia facti onerat ali
quos apud bonos & graues ut. ff. de ob-
ſequi l. honori & a dignitate repellit. ut
C. de dig. l. ij. Sed cum alicuius electio
caſſatur uitio electionis. tunc quia uitiũ
eſt in materia, non imputatur electo. ut.
ff. ad. l. Acqui. l. ſi ſeruus. §. ſi calicem. ff.
de loca. & conduc. l. Item quæritur. §. ſi
gemma. unde incaſſatum non commit-
tatur infamia. ut. ff. de re mili. l. qui cum
uno. § non omnis. & §. exauthoratus. ff.
de his qui nota. infamia. l. ij. §. ignomi-
niæ. ¶ Nunc uidendum eſt de pœna ma-
36 lè eligentium. † Et eſt ſciendum quòd
ſi ſcienter eligant indignum ab eccleſia
ſticis beneficijs triennio ſunt ſuſpenſi
& priuati tunc. id eſt, ea uacatione, uel
tunc id eſt prima uice, uel electione oc-
currit facienda poteſtateq; eligendi. ut
infra eodem titulo cum in cunctis. ita ut
ſi omnes deliquerint transferatur pote-
ſtas eligendi ad ſuperiorem: ut infra
eodem

eodem titu. bonæ memoriæ. &.c. innotuit. Si autem non omnes deliquerint, sed aliqui de capitulo, tunc potestas deuoluitur ad alios, qui non deliquerunt: ut infra eodem titulo. cum Vincon. & si illi ad quos deuoluitur eligant, & eodé modo deliquerint, ut primi, potestas redit ad primos, non ad superiorem. sic intelligere uoluerunt quidam decre. illá cum Vincon. dicentes tunc demum deuolui ad superiorem ius eligendi, uel prouidendi, cum omnes pariter, id est, simul deliquerint. colligentes hoc ex illo uerbo quod ponitur in decreta. bonæ memoriæ Maguntinus, in fi. ubi dicitur si electores pariter deliquissent ad nos deuoluta fuisset ordinatio ecclesiæ Maguntinen. Sed ego aliter intelligo decre. illam cum Vincon. sicut etiá glosaui. Et quod dicitur in decret. bonæ, pariter nó intelligo concursum in tempore delinquentium sed delicti similitudinem. ut sit sensus si primi electores deliquerint, & secundi deliquerint paritate delicti non temporis deuoluta est ordinatio &c. Absurdum enim esset dicere quòd nunquam ius eligendi a capitulo exeat nisi canonici simul deliquerint, & quod uitium delinquentiú quasi purgetur ex delicto aliorum. ut ad primos ius redeat eligendi. illi tamen ad hoc respondebant quod iste regressus & circulus locum habet usque ad tres menses, qui dantur ad eligendum ut l. dist. i. postquam. lxiij. dist. obeuntibus. & quod dixi deuolui ius prouidendi ad superiorem canonicis eligentibus scienter indignum. locum habet cum canonicè eligût contra formas. hic saluo quod in primo casu delinquentes priuati sût ipso iure. in secundo priuandi per sententiá: ut patet hæc differentia ex illis decreta. ut infra eodem titul. cum in cunctis. &.c. quia propter diuersas, & nota quòd cum in primo casu eligentes sint à beneficijs suis per triennium suspensi, durante suspensione alia beneficia acquirere non possunt. ut infra eodem titulo per inquisitionem, infra de ætate 37 & qualitate. cú bonæ. † Et est sciendú quod ab electo cófirmato & consecrato exigitur sacramentum fidelitatis: ut infra eo. titulo significasti, secúdum formam quam habes infra de iureiuran. ego, & idem si metropolitanus fuerit, cóceditur pallium ad usum & nomen: ut infra de postulatio. prælato. bonæ memoriæ. in fine. in secunda. in quo plenitudo Pontificalis officij confertur. ut infra de usu palij. nisi scilicet in quinque. in uocatione concilij. crismatis confectione. dedicatione basilicarum. ordinatione clericorum, & episcoporum cósecratione. ut infra eodem titulo quod sicut. §. præteream.

Summarium

1 *Translatio quid sit.*

2 *Transferri qui possint, & qui transferendi potestatem habeant.* & nu 3. & 4.

3 *Episcoporum translatio ad solum Papã spectat.*

4 *Prælatus an inuitus cogi possit transire ad dignitatem maiorem.*

5 *Causæ transferendi quæ sint.*

6 *Translatum non sequuntur honores realem.*

¶ DE TRANSLATIONE Prælatorum. Rubri.

DICTVM est supra de quibusdá modis per quos prouidet ecclesijs de prælatis. sed quia plerunque prouidetur transferendo prælatos de ecclesijs ad ecclesias. Idcirco subijcitur hic rubrica de translatione prælatorum. Vel aliter continuabis. Dictum est supra de postulatio. sed quia plerunque postulantur prælati alijs ecclesijs alligati. ut supra de postu. bonæ memoriæ in prima & secunda. &c. si unanimiter quos transferri oportet. ideo hic de trásla. tractatur. ¶ Videamus igitur quid sit translatio. qui possunt transferri. ad quem pertinent potestas transferendi. &

& quæ sit causa transferendi. ¶Trans-
1 latio † est de sede ad sedem commutatio. unde quod hic appellatur translatio alibi appellatur mutatio. ut vij. q. j.
2 mutationes. † Potest transferri aliquis de minori ad maiorem ecclesiam. qui. n. prouehitur de minori ad maius prouehitur. xciij. dis. legimus. in fin. ff. de mu. & ho. l. ut gradatim. et maximè obtinet cum agitur de translatione episcoporum. cum enim episcopi transferri non possint de sedibus ad sedes nisi per dispensationem. ut not. supra de postulatio. facilius dispensatur: ut de minori quis transeat, ad maiorem, quàm de pari ad parem, uel de maiori ad minorem. ut infra eod. tit. c. j. & c. licet. Est igitur hoc secundum ordinem, ut habens minorem dignitatem transferatur ad maiorem. ut infra eodem capi. j. & vij. q. j.
3 mutationes, Pertinet † autem translatio episcoporum ad Papam solum. ut infra eodem titulo. c. fi. & vij. q. j. mutationes. & infra eodem titulo inter corporalia. Aliorum autem prælatorum inferiorum ab episcopis translationes fieri debent auctoritate episcoporum. ut vij. q. prima episcopus de loco. nisi prælatus is qui transferendus est sub sit Romanæ ecclesiæ immediatè. ut supra de consue. cum uenerabilis. ¶ Item requiritur cōsensus capitulorum seu clericorum a quibus, sunt aliqui transferendi. est. enim quædam alienatio. & ideò cōsensus clericorum est requirendus. ut. x. q. ij. in autent. hoc ius porrectum. xij. q. ij. sine exceptione. x. q. ij in. c. ulti. nam maior est alienatio personarum quàm rerum. quia personæ preciosiores sunt rebus. ut xij. q. j. precipimus, & prius quærenda est persona quam iuris ratio. ut. ff. de iure. códic. l. quidam referunt, & hominum gratia res natura comparauit. ut instit. de re. di. §. in pecudū. & qđ dico requirendum consensum clericorum, locum habet in his prælatis qui sub sunt episcopis immediate. ar. lxxj. dist. clericos. infra de renun. ad monet. sed si alijs prælatis medijs sub sint ut abbatibus seu præpositis, eorum etiam cōsensus est requirendus. ut. lviij. di. c. j. & ix. q. iij. conquestus. liiij. di. ca. j. sed si per alium episcopatum clericus uocatus sit, tunc siue habeat medium prælatum, siue non consensus episcopi est requirendus. ut. lxj. dis. per totum. lxxxv.
4 dis. florentinum. ¶ † Sed quid si prælatus aliquis uocatus ad dignitatem maiorem nolit transire dixerunt quidam cogi non posse: quia nemo cogitur crescere inuitus ut. lxxiiij. dis. gesta. sed si ex causa utilitatis uel necessitatis petatur translatio puto fore cogendum. ar. vij. q. j. omnis qui gemebat. Nec ob. quod dixi quòd nemo crescere inuitus compellitur? quia multa bona conferuntur inuitis. ut. xliiij. di. & qui emendat. & inuitus aliquis liberatur ut. ff. de neg. ge. l. soluēdo. ff. de solu. l. solutionē argu. ad idē. ff. de lib. cau. l. j. & ij. ff. de appella. l. non tātum. ff. quando appella. sit. l. iij. §. ulti.
5 ¶ Transferre † autem episcopes & superiores solius Papæ est ut dictū est. nā hoc & quædam alia soli Papæ competunt, quæ his uersibus notantur. ¶ Restituit Papa, solus depósuit & ipse. Diuidit ac unit, eximit atque probat. articulos soluit, synodumque facit generalē, Transfert & mutat. non prouocat ullus ab illo. ut hæc fine gloria probantur per ium. aj. q. vj. Ideo. iij. q. vj. quāuis. & c. dudū. xvj. q. j. præcipimus. vij. q. j. & temporis. xvj. quæstio. j. frater noster. xvij. distin. regula. xiiij. q. j. quoties. xvij. distin. c. j. ij. & iij. vij. q. j. temporis qualitas. c. mutationes. ix. quæstio. iij. cun-
6 cta. ¶ Translationum † causæ duæ sunt. utilitas & necessitas ut. vij. quæstio. j. Omnis qui gemebat & c. episcopus, de loco qui enim ex altera istarum causarum transfertur, non transit sed transfertur. ut vij. q. j. mutationes, non mutat sed mutaē. ut vij. quæstio. j. scias. ¶ Tres autem sunt causæ transitus leuitatis, cupiditatis & humilitatis. Cùm quis utilitatis causa transfertur omnino eximitur & liberaē a prima ut supra de postu. bonæ memoriæ, in secunda, in fi. Ut nihil

hil commune habeat cũ priori. ut. xxj. q. ij. Si quis iam translatus quod intelligo cùm translatus est cum effectu: ita ut possessionem illius habeat ad quam transfertur. ut supra titulo proxi. cum in cunctis. Alioqui secus. ut xcij. distin. si quis episcopus ordinatus. &.c. si quis episcopus. &. cap. si qui episcopi. sic & ex eo tempore incipit quis posse testari iure militari cum in numerum militum est receptus non cùm electus est in tyronem.ut.ff. de mili. testa.l. Ex eo tempore. uel quod uerius puto. cum episcopus absoluitur a uinculo quo priori ecclesiæ tenebatur data sibi licentia ad alteram transeundi antequam ad secundam transeat. uel si non admittatur a secunda adhuc dico nihil commune habeat cum priori à qua exemptus est. est tamen episcopus nullum possidens episcopatum.ut.ff. de bon. poss. ex testa.mili.l.una in fi. ueruntamen quàmuis possessionem ecclesiæ non habeat ad quam transfertur dominium, tamen uel ius in ea quæsiuit.ut. ff. de acqu.pos. l.cum hæredes. ¶ Cum causa necessitatis quis transfertur idem est quod supra aliquando enim ex causa necessitatis fit translatio. ut cum prælatus in sua ecclesia persecutionem patitur & hostilitatem. Sed & tunc dici potest causa utilitatis transferri. cum in sua ecclesia in fructuosus existat. & ob hoc istæ duæ causæ plerunque coniunguntur. ut vij. q.j.scias supra titu. proxi. in causis. Si uerò necessitatis causa non transferatur sed transeat, tunc cessante necessitate quasi iure postliminij redit ad suam ecclesiam ut vij. q.j.postoralis. ¶ Transit quis de ecclesia ad ecclesiam causa leuitatis in quo casu dixit Hugolinus quòd si alteri ecclesiæ adhæreat sine monitione potest priuari prima, nisi prima uoluerit eum repetere.Si aũt adhæserit alteri,aut habet ecclesiam pro derelicto. aut nõ.Si habet,puta quia contrahit matrimoniũ fit miles. tunc sine monitione priuatur. & idẽ dixit in alijs. casibus ut cũ quis defuerit ab ecclesia per tres septimanas,uel duos mẽses sine iusta causa,& absque licentia sui episcopi in studio uel peregrinatione. In his omnibus dixit posse priuari sine monitione,quasi in his omnibus ecclesia pro derelicto habeatur.honestum tãtum esse dicebat ut admoneantur: ut vij.q.j.si quis in clero. &.c. si quis præsbiter infra de cleri. non resi. inter quattuor. uerius puto ꝙ in his casibus & consimilibus admonendus sit absens, ut infra de appel. peruenit infra de senten. excom. in audientia infra de cleri. non resi. Ex parte. & ar.vij.q.j.peruenit infra de cle.non resi. ex tuæ. nec enim facile præsumendum est aliquem habere ecclesiam pro derelicto,forte multis laboribus acquisitam ut infra de renun. super hoc. nec ex sola absentia hoc præsumitur: cum possit quis ex iusta causa abesse. ut infra ut lite non contesta. quoniam frequenter. Sed si requisitus nõ inueniatur tunc ꝓcedatur secundum illam decre. infra de cle.nõ resi.ex tuæ. Vbi uerò certum esset ecclesiã non habere pro derelicto: ut cùm quis ex superioris licentia se absentat. & si ultra moretur qui superiori placeat admonendus est,eo.nõ sine causa remouendus. ut.vij. q.j. præsentium. ¶ Item transit quis causa cupiditatis siuæ ambitionis. & tunc priuandus est habita & ambita.ut.vij.q.j.eos.Si quis episco.infra eo. ti. quanto sed ecclesia põt eum repetere si uult ut vij.q.j.non oportet.Sed in hoc opponitur.Nonne hodie perdit primã recipiendo secundã:ut infra de præben.de multa.Respondeo ꝑdit sed non perditur. unde si ecclesia prima uelit repetere suum prælatum si sine resignatione prioris ecclesiæ & sine superioris licẽtia transiuit ad aliam, bene potest, est tamen præsumptio canonis quòd eo ipso quòd quis trãsit ad maiorem uideatur ambitionis causa transilire.ut vij.q. j. si quis episcopus. nullus enim transit de maiori ad minorẽ. ut infra de cler.non resi.c.j.¶Item transit aliquis cã humilitatis.cum quis relicta sua ecclesia religionẽ ingreditur.Nam licet

in priuatis personis, sufficiat licentia petita & si non obtenta, ut infra de regu. licet, eo quod qui spiritu dei ducitur non est sub lege. xix. di. duæ. in episcopis tamen secus est. ut dicam infra de renun. cæteri uero prælati inferiores episcopis & si licentiam petere debeant. possunt tamen ea non petita intrare. Præter hanc causam scilicet religionis si quis uelit ecclesiam deserere resignet in manu prælati, ut infra de renun. admonet. uel in manu Papæ si ei subest immediatè, ut infra eo. c. ult. Alioquin ecclesia potest eũ repetere si uult. ut vij. q. j. non oportet, uel ipse superior. ut. vij q. j. Si qui uerò. & c. si quis presbyter. ipse autem repetere ecclesiam non ualet. ut. vij. q. j. eos. nam & si inutilis sit renunciatio. habet tamen in se tacitum pactum ne petat, sicut & inutilis acceptatio. ut. C. de pactis. l. si unus. §. pe. ff. de accep. l. an inutilis, & hoc uerum est in prælaturis iam quæsitis. secus in acquirendis, ut infra de his quæ fiunt à maio. par. cap. Ex ore, tunc si ex conscientia criminis dimissa prælatura ad uitam monachalem descendit, ad prælaturam secularem resurgere de iure non potest. Alioquin secus. ut vij. q. j. hoc nequaquam infra de renun. post translationem. ¶Vnum autem in summa † notabis quòd honores
6 reales non sequuntur translatum: ut si primò fuerit palliatus & transferatur ad aliam ecclesiam, quæ dignitatem pallij habeat oportet translatum iterum palliari supra de postu. bonæ memoriæ. in §. in secunda. quia licet pallium uideatur personale adeò ut cum persona sepeliatur. ut infra de usu pallij. ad hæc. tamen gratia & contemplatione loci datur, & ideò reale censetur, unde persona cui conceditur non utitur eo ultra locum. ut infra de usu pallij, ex tuarum, & si palliatus loco renunciet, non retinet usum pallij, ut infra de renun. ad supplicationem, & succedens palliato non utitur eo nisi pallium ei concedatur. Sed iniuria fieret ei si pallium non concedatur eidem arg. ad hoc. ff. de aqua quoti. & æsti. l. j. §. pe.

Summarium.

1 *Pallium quid sit.*
2 *Pallium cui, & sub qua forma uerborum concedatur. & nu. 4.*
3 *Vtilitas per dignitatem augeri debet.*
4 *Pallio quibus in locis, & temporibus utendum sit.*
5 *Proconsul ubique proconsularijs insignijs utitur, & uoluntariam iurisdictionem exercet.*
Item & legatus de latere Papæ.
6 *Mitram & annullum pastoralem ubique defert quilibet metropolitanus.*

¶DE VSU PALLII. Rub.

DICTVM est supra de postulatione, de electis, & de translatione. Sed quia per hos modos assumptos uti pallio decet, si ecclesijs ad quas assumuntur dignitas pallij debeatur, ideò post illos tractatus ponit rub. de usu pallij. ¶ Videamus ergo quid sit pallium, cui concedi debeat, & a quo. Item quibus locis & temporibus
1 utendum sit pallio. ¶Pallium † est insigne ornamentum archiepiscopi, & episcopi, sumptum de corpore Beati Petri, ut supra de electio. significasti. In pallio autem plenitudo pontificalis officij confertur, ut infra eodem titu. nisi. unde ante pallij receptionem ecclesia dicitur uiduata. ut. c. dist. quoniam: quia sine pallio quædam expediri non possunt. ut supra de elec. quod sicut. §. præterea. in Papa uerò pallium designat plenitudinem potestatis. ut infra eodem titu. ad honorem.
2 ¶† Conceditur pallium archiepiscopis & episcopis aliquibus ex speciali gratia. ut infra de præscrip. cum in iuuentute. Conceditur pallium summus pontifex alicui prælato in curia existenti, uel eius nuncio, uel mittit illud per apo-

apocrisarios Roma. ecclesi. ut supra de elect. significasti. c. distin. c. pallium. & c.
3 scriptorum Pallium †conceditur fortiter postulanti. ut. c. distinctione. prisca. sicut & literæ dimissoriæ. ut. ij. qu. vj post appellationem. sicut & peccatorum remissio. ut de pœniten. distinc. j. importuna. ¶ Conceditur autem pallium his uerbis. Ad honorem Dei omnipotentis & beatæ Mariæ uirginis, & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli. domini Papæ Gregorij & Roma. eccle. necnon ecclesiæ tibi commissæ tradimus tibi pallium de corpore Beati Petri sumptum. plenitudinem ualet pontificalis officij ut utaris eo inter ecclesiam tuam certis diebus qui exprimuntur in priuilegiis ab apostolica sede concessis. Conceditur iuranti. ut supra de electio. significasti. c. disti. optatum. cum augmento honoris pallij crescere debet cura pastoralis sollicitudinis. ut ornatu uestium actionum ornamenta conueniant. ut. c.
4 distinctione omnis. † Augeri enim debet utilitas per dignitatem. ff. de iudi. l. si longius. in fin. ff. de donatio. l. filiusfami. ff. de usu. & ha. plenum. ff. de de leg. j. l. si seruus plurium. ff. de iudi. l. sed & si susceperit. §. primo. & argum. infra de offi. de le. sane. xxiiij. q. j. qui contra pacem. ij. q. viij. quisquis. Sed dum decorari pallio uolumus, forsan moribus indecori. ut. c. distinct. contra mo-
5 rem. ¶ Summus pontifex † utitur pallio semper & ubique. Alij autem prælati nec semper nec ubique quia ille in plenitudine potestatis illi in partem sollicitudinis sunt assumpti: ut infra eo. ti. ad honorem. Vnde illi in sua ecclesia. i. in qualibet ecclesia suæ prouinciæ si sit metropolitanus uel suę dio. si sit episcopus utitur pallio & certis diebus qui in priuilegio suæ ecclesiæ continentur. ut infra eodem. c. j. & c. ad honorem & c. ultimo. Aliquando ex spirituali cōcessione licet alicui extra suam prouinciam ut diœce. uti pallio pro missarum solennitatibus, pro consectandis basilicis

ganeis, & clericis ordinandis, dúmodo fiant de permissione illius in cuius diœce. celebratur. ut infra eodem tit. ex tua rum. & c. cum sis. sed licet ita sit de iure communi quòd quis uti non potest pallio nisi in sua prouincia uel diœcesi ut dictum est sicut serica ueste utendum non est nisi in cena. ut. ff. de usufru. l. sed & si quidem. §. sed & si uestimentorum. uidetur tamen quodam argu. legali nō esse absonum si palliati utantur pallijs
6 extra suas diœces. Nam †proconsul suis utitur insignijs ubique postquam urbē egreditur. ut. ff. de offi. procon. l. j. Sed illud contingit ratione mittentis, mittitur enim a principe. & ideo tanquā perueniat ad prouinciam sibi decretam utitur insignijs & exercet ea quæ sunt uoluntariæ iurisditionis. ut. ff. de offi. procon. l. ij. sicut & legatus domini Papæ qui dicitur de latere ipsius. ut infra. de offi. leg. quòd translationem. & c. excommunicatis & infra de senten. excom-
7 municatis ad eminentiā. † Mitrā aūt & annulū pastoralem defert quilibet metropolitanus ubiq; in missa priuata. nā & flamines ubique pilium portabant. ut xxj. distinc. cleros. in eis enim non significatur plenitudo officij sicut in pallio. ¶ In summa notandum est quòd pallium dandum est cum cōcessione noui priuilegij & renouatione antiqui. ut. c. distin. c. antepenul. & ultimo.

Summarium.

DE RENVNCIATIONE. Rub.

QVIA ea quæ postulationibus. electionibus, & translationibus acquiruntur plerunque renunciatione perduntur. ideò post tractatus illos subijcitur rubrica de renunciatione. ¶ Videamus ergo quid sit renunciatio, quis possit renunciare, cui facienda sit renunciatio, quæ possint renunciari, quis sit effectus renunciationis, & an ad renunciandum quis compellatur inuitus. & an post renunciationem possit renuncians penitere.
1 ¶ Renunciatio† est propriè rei uel iuris spōtanea refutatio. ¶ Potest renunciare is ad quem pertinet quod renunciatur. Generaliter enim quilibet potest renunciare rei sue uel proprio iuri. ut probatur. infra per multa iura. & vij. q. j. quam periculosum. C. de pac. l. si quis in conscribendo infra de foro competen. si diligenti. infra de regu. ad apostolicam. Sunt tamen quidam quibus libera non est resignandi potestas: ut prælati qui ligatas habent alas quibus satagunt uolitare ut liberum non habeat absque superioris permissione uolatum. ut infra eodem titulo. literas. &c. nisi, quorum causa renunciandi examinanda est. ut infra eodem titulo. nisi. Et est ratio quia prælatura non datur alicui propter ipsum solum, sed propter alios, non ut præsit sed ut pro sit. ut prima quæstione. j §. ecce cum honore. viij. quæstione prima qui episcopatum. & quia in prælatura salus communis agitur & lucrifactio animarum. iuxta quod Apostolus ait de seipso. Cum essem liber ex omnibus omnium me seruum feci ut plures deo lucrifacerem. ut. xxviij. quæstione prima. iam nunc unde dicit se plus cæteris laborasse. ut infra eodem titulo. nisi. §. quippe. & xxiij. quæstione. iiij. quis non potest. ¶ Renunciare non possunt furiosi & sui incompotes nisi habeant dilucida interualla in quibus renunciare ualent. vt. vij. quæstione prima quamuis triste, & tunc renunciationis causa per superiorem inquiri-
2 tur. ¶ Renunciatur† his quæ sunt iuris priuati: ut patet per iura superius allega. ut. ff. de edili. edicto. l. quare. §. si uenditor. infra de priuile. si de terra. & c. accedentibus. ff. de pactis. l. pacisci. ff. de minoribus. l. iudex. ff. de ferijs. l. prima. à qui. appel. non lic. l. j. C. de tempo. appel. l. ultima. in fi. & in multis alijs iuribus quæ quilibet curiosus per se notare potest. sed iuri publico uel interdicto in fauorem omnium non potest. vt. ff. de pact. l. ius publicum. infra de senten. excommunica. contingit infra de foro competen. si diligenti, uel aliter iuri fauorabili tantum pōt renunciari. iuri uerò fauorabili & odioso sicut est illud de quo loquitur c. si diligenti. & c. contingit. non potest illud enim ius quod clericis indulgetur de foro & priuilegio illius decre. xvj. q. iiij. si quis suadente. inductum est in fauorem clericorum & in odium laicorum qui eppidò infesti sunt clericis. ut. ij. q. vij. laicos. Et simile alias quia auxilio uelleyani renunciatur ut ff. ad uelk. l. ul. C. quando mu. tu. off. fun. aut. mater. sed Macedoniano non potest unde & post sententiam datur ex eo exceptio. ff. ad Macedo. l. tamen. Et est ratio quia Velleyanum est fauorabile tantum, id est, in fauorem mulierum inductum. Macedonianum est inductū in fauorem filiorū familiàs, & in odium creditorum: ut. ff. de conditi. indebi. l. qui exceptionem. uel aliàs non potest quis renunciare iuri suo cum ex sua renunciatione etiam iuri alterius præiudiciū generetur, † un
3 de clericus non potest renunciare foro, quia ex hoc præiudicaretur episcopo. ut. xi. q. j. clericum. iij. q. vj. non liceat. à
4 †quo enim clericus ordinem recipit. & iudicium recipere debet. ut. ix. q. ij. nullus primas forenses & penitentiales. ut de pe. di. vj. placuit. infra de pæ. & re. omnis.
5 ¶ Præterea † si sic clerici fori priuilegio

priuilegio renunciare possent, iam cle-
rici de uno episcopatu possent sibi con-
stituere alium iudicem in alio episcopa
tu. ut. ff. de iud. l. in eo. modo clericus
non potest renunciare priuilegio toti
collegio indulto clericali. xvij. q. iiij. Si
quis suadente. nam & si actionem iniu-
riarum remittere posset, ut. xxiij. q. iiij.
c. si illic. iniuriam tamen facta ordini
abolere non potest. unde eo remittente
actionem suam ei qui manus uiolentas
in eum iniecit temere. excommunica-
tio durat: ut in decre. contingit. Quidam
tamen dicunt quod clericus & si fori
priuilegio renunciare non possit ex-
presse, tacitè tamen potest arg. ff. de pro
cu. l. filiusfa. §. ueterani. C. de iura. ca-
lum. l. ij quod non puto uerum. Item re-
nunciare non potest quis per quæ deo
& homini obligamur: ut uotis, pollicita
tionibus, iuramentis, conuentionibus et
promissis & per hoc matrimonio renun
ciari non potest, quamuis iuri exigendi
debitũ renũciari possit. ut infra de con-
uer. cõiuga. quidã intrauit. Renunciari
debet ecclesijs, beneficijs, & præbendis
apud eũ à quo hic recipiũtur: ut infra e.
ti. admonet. xviij. q. ij. abbas, põt ut in-
de fiat curæ priuatio unde dat in aut. de
defenso. ci. §. nõ habẽte alioquin si quis
in consulto suo episcopo dimittat eccle
siam quãuis ecclesia absoluatur ab ipso
ut infra eo. ti. quod in dubijs. &. vij. q. i.
eos. ut ipse eam repetere non possit. re-
peti tamẽ potest ipse ab ipsa ecclesia. ut
no. supra in summa de transla. præl. §. ul.
& hæc uera sunt nisi habẽs ecclesiã trã
seat ad religionẽ. tũc enim ualet ingres
sus, nec reuocari potest ab ecclesia uel
epo, quo inconsulto trãsiuit, quãuis licẽ
tiã petere debuisset, ualet tamẽ igressus
petita & nõ obtenta uel nulla petita: ut
infra de regula licet. xix. di. duæ. Sed a-
liud est in episcopatu quẽ etiã religionis
causa deserere non licet, & hoc ideo,
quia maior fructus inesse creditur curæ
pastorali quã uitæ contẽplatiuæ: ut infra
eo. ti. nisi. §. ul. qđ intelligo cũ ita res ge
ritur sicut noster iubet Imperator. ut. xl.

di. ante omnia. ¶ Effectus renũciationis
6 † est ut renũciãs repetere non possit qđ
semel recũciauit. ut. vii. q. i. quã periculo
sum. ff. de ædi. edi. l. quæritur. §. si uend
tor. C. de rurein. l. si quis iusiurandum
xxiii. q. iiij. si illic. ff. de successo. edi. l. i.
§. q semel. xvij. q. ij. Gõsaldus. xviij. q. ul
ti. dudum. xxi. q. ii. si quis iam trãslatus.
xcii. di. si quis episcop' uacãs. vii. q. i. hoc
nequaquã. ut. infra eo. ti. post translatio
nẽ C. de cõdi. inser. l. cũ quidã infra de
cau. pos. & proprie. pastoralis in aut. de
7 testibus. §. quia uero multi. † Renuncia-
re nõ cõpellitur quis inuitus: ut. vii. q. l.
quãuis. debet igitur renũciatio esse uo-
lũtaria nõ extorta: ut infra ꝙ me. causa
ad audienciã. absoluta. omnino. n. quis
renũciare debet rei spirituali: ut ifra de
offi. de leg. ex pte infra de simo. ex insi-
nuatione, quia nec dari uel remitti uel
renũciari debet aliqd spũale pacto uel
cõditione iteruenięte. ut. j. q. ij. quã pio.
8 in fi. † qui. n. remittit intelligit dare: ut
viii. q. iii. talia infra de testibus uenięs.
ff. de calumnia. l. quin. etiã. ff. qui infra.
credi. l. in fraudẽ, licet sit ar. cõtra. ff. eo.
9 ti l. si pignus. C. ad uel. l. etiam. ¶ † Sed
pone ꝙ renũcietur simpliciter & abso-
lute sine pacto & sine conditione uerum
tamẽ hoc renũcians gerit in mẽte ut ex
renunciatione rei spiritualis aliquid sibi
temporale accedat apud districtum iu-
dicem qui scrutator est cordiũ & cogni
tor secretorũ culpabilis iudicatur. ut in-
10 fra de simo. tua in fi. † sola enim uolun-
tas simoniacũ facit. ut. i. q. i. qui studet
11 † sicut & spes sola facit usurarium ut in-
12 fra de usur. c. consuluit. xiii. q. iii. c. i. † uo
lũtas. n. & propositum distinguunt ma-
leficia. ut infra de sen. ex. cum uolũtate.
ff. ad le. Cornel. de sicca. l. diuus. Sed
aliud est in prohibitis: quia simoniaca
& aliud in symoniacis, quia prohibita,
quædam enim prohibentur hodie quia
& olim in ueteri testa. simoniaca erãt:
ut uendere spiritualia. in his studiosa
uoluntas inducit simoniam. quædam
uerò hodie simoniaca iudicantur quia
fieri prohibentur quæ tamẽ in ueteri te
stamento

ſtamento nec ſimoniaca nec prohibita
inueniuntur ut uedere caſtaldionatū &
aduocatiam ut.j.q.j.ſi quis epiſcopus.da
re paſtum uel paſtilum in receptione ca
nonici,ut infra de ſimo. Iacobus,In his
& conſimilibus non committitur ſimo-
13 nia ſola uoluntate † Et eſt ſciendū quod
ſimonia mentalis ſola pœnitentia abo-
letur.ut infra de ſimo.c.ult. ¶ Item no-
14 tandum eſt † quod epiſcoporum ceſſio
in ſcriptis eſt facienda. ut. vij.q.j. ſicut
uir.§. ecce. & c. qualiter.&.c. quamuis
15 ſit triſte. ¶ Reſtat uidere † an renuncians
ualeat pœnitere. Et eſt ſciendum quod
ſi quis renunciare intendens uocet ſu-
periorem literis ſiue nuncio ut ueniat re
cipere ceſſionem eius,ſi antequam ſupe
rior ueniat ille pœniteat reuocatio non
nocet.vt infra eod.ti.lectæ.ſicut non no
cet uocatiò patroni in ius ſine uenia edi
cti.ut.ff.de in ius uo.l.quamuis, & tunc
eſt pœnitentiæ locus ut.ij.q.vj.ſi quis li
bellos.ff.de condi. cauſa. dan.l. ſi pecu-
niā.ij.quæſtio.iij.ſi quis iratus. infra de
appe.directæ. ff. de interroga. acti.l. de
ætate.§.Celſus.& hoc uerū eſt niſi pœ-
nitentia eſſet alteri captiòſa.ut. ff. de re
gu.iur.l.nemo. ut ſi res integra non eſt;
ut inſti.mandati.§. recte ſupra de elec.
in cauſis.ff.de ceſſio. bo. l. is qui bonis.
C. qui bo.ce. poſ.l.ij.puta ſi à ſuperiore
petita eſt cedendi licentia & admiſſa.in
fra eodem ti.quidam. Et ſunt duæ ratio
nes quàre tunc non eſt pœnitentiæ lo-
cus. Vna ne ſuperiori uideatur ludibriū
qui ceſſionem admiſit. ut ſupra de poſtu
la. bonæ memoriæ in ſecundo. in uer. ſi
enim. Alia quia præſumptio iuris eſt
quod is qui cedit utilitatem eccleſiæ re
ſpiciat in cedendo dum ſe inſufficientē
recognoſcit.ut infra eodem titulo.c. ul
ti.uel propriam ſalutem attendit, dum
conſcientiam criminis habet. ut. xiij.
diſtinc.nerui.& infra eodem.c.niſi.j.re-
ſpon. infra de ſimo. ex inſinuatione.
Aliud tamen eſt in ceſſione bonorum
ſecundum leges. Nam poſt ceſſionem
rebus tamen integris manentibus lo-
cus eſt pœnitentiæ. ut. ff. de ceſſio. l. is
qui. Sed ibi ceſſant rationes ſuperius
aſſignatæ. ¶ In ſumma eſt notandum
16 † quòd renunciari non poteſt rei quam
quis ſibi competere ignorat,ut.ff.de in-
offi.teſta.l.mater decedens.ff. de acqui.
hære.l. is qui.§. ſi quis dubitet,&.l.is
qui putat.& ar.ff.quibus ad liber. pro-
cla. non licet.l.penul.§. nemini. Item
17 † renunciari rei non poteſt quæ non ha
betur nec haberi poteſt, ut. ff. de reg.
iur.l. Eiuſ. &.l.qui poteſt.ff.de acqui. &
om.hære.l.nolle. &.l. is qui hæres.j.re-
ſpon.&.l.is qui poteſt.ff. de ſuc.edic.l.j.
§.decretalis.& ar.ff.quòd metus cauſa.l.
18 Sed & partus.§.Iulianus,in ſi. † pacto au
tem remitti non poteſt quod nondum
competit.ut.ff.de pac.l.pactum,repudia
ri non poteſt niſi interuentu auctorita-
tis iudicialis.ut.ff.de cur.bo.da.l.prima.

Summarium

1 *Negligentia quid ſit, & qualiter puniatur.*
2 *Negligentia per quem ſuppleri poßit.*
3 *Negligentia ſiue mora an purgetur.*
4 *Intellectus ad.c.literas,infra eo.tit.*

¶ DE SVPPLENDA NEGLIGENTIA prælatorum. Rub.

DICTVM eſt ſupra de modis per quos aſſumuntur prælati ad dignitates & prælaturas. Sed quia in prælaturis perfunctoriè & adulatoriè res aguntur; ut. xl. diſtin. ante omnia.& quod negligitur ſupplendū eſt. quod autem omittitur obſtaturandum.ideo hic ſubijcitur rubrica de ſup. nego.præla. ¶ Videamus igitur quid ſit negligentia, qualiter puniatur, per quē ſuppleri poſsit quod omittitur, & an
1 mora purgetur. ¶ Negligentia † eſt
eius quod fieri debet & poteſt omiſſio. Punitur autem negligentia quia poteſtas exequendi quod negligenter omittitur trāſfertur ad alium, ut infra eo.ti. licet.

licet. &.c.literas, supra de elec. ne pro
defectu infra de conces. præ. nulla.&.c.
postulasti. aliquando in confusionem ne
gligẽtis benedicere nõ benedictus pro
benedicto habetur ita ut liceat abbati
non benedicto aliquem benedicere. ut
infra eodem titu. c. j. Nec ob. lxix. dist.
quopiam. ubi dicitur quòd ita demum li
cet abbbati manum imponere si eidem
manus impositio facta fuerit ab episco
po secundum morem præficiendorum
abbatum, nam illud intelligo de ma-
nu ordinatoria, modo non ordinatus nõ
imponere potest ut ibi. munus autem be
nedictionis quod pro professis impen-
ditur licet ei præstare ut hic quòd in fa
uorem religionis est inuentum, sicut &
illud ut non baptizatus baptizet. ut.
xxxij. distin. c. præter. §. verum ¶ Negli-
gentia prælatorum diuersimodè puni-
tur in iure secundum diuersitatem &
qualitatem eorum quæ negliguntur. un
de aliquando inuenio leuem pœnã im-
poni pro neglectu. scilicet excommuni
cationèm duorũ mensium. ut. i. q. j. quic
quid. aliquando grauem. scilicet pœnam
depositionis. ut. lxxxj. distinc. dictum.
lxxxvj. distin. c. j. ix. quæstio. iij. placuit.
c. di. quoniam. supra de transla. præla. in-
ter corporalia infra de statu. mo. c. ij. §.
qui uerò peculium. C. de offi. præfec.
ori. l. si quos. ff. de custo. & exhi. re. l. car
ceri. &. l. milites. Sed distingui potest in
ter modicam negligentiam & magnã.
ut iura posteriora locum habeant in ne
gligentia magna quæ culpam sapit. ut.
ff. de uerb. significa. l. magis, priora ue-
rò in modica. uel dici posset quod iura
posteriora locum habeant cum quis mo
nitus adhuc negligit ut monitio negli-
gentiam aggrauet & pœnam grauio-
rem inducat. ut infra de cle. ex. uel de-
po. minis. c. ij. infra de senten. excom. in
timauit. &. c. contingit. xij. quæstio. ij.
indigne. xi. q. j. petimus. ij. quæstio. vij.
qui nos tãgit. infra de cleri. non resi. ex
tuæ. ¶ Suppletur † aliquando negligen-
2 tia maioris per minorem. ut infra de cõ
ces. præ. nulla. &. c. postulasti. ix. q. iij.
Cum simus lxxxix. distin. uolumus, Ali
quando minoris per maiorem. ut infra
de conces præ. dilectus supra de elec. ne
pro defectu. & infra eo. titu c. ij. &. c. li-
cet. &. c. ultimo. ¶ Purgatur negligen-
3 tia siue morà † in quibusdam. scilicet ut
fieri possit post tempus quod in tempo-
re faciendum est. in quibusdam uero nõ
purgatur. nam tollitur potestas facien-
di. post tempus purgatur in canone per
biennium non soluto infra de loca. &
conduc. potuit. &. c. propter sterilita-
tem. Purgatur in restituendo ecclesiæ rẽ
alienatam. ut infra de re. ec. non aliená.
si quis presbiterorum. Item purgatur in
iudicijs usque ad lit. contesta. ubj ante
non interest aduersarij. ut. ff. si quis cau.
l. & si post tres. C. de fideius. sancimus. j.
de offi. dele. consuluit. Non purgatur in
pœnalibus obligationibus ĩ quibus mo
ra committitur per diei transfusionem.
ut. ff. de uerb. obli. l. si fundum. &. l. ad
diem. C. de contrahen. & cõ. stj. l. ma-
gnam. C. de iure emphi. l. ij. ff. loca. &
condu. l. quæro. §. inter. Item non purga
tur mora liberti qui scripturam suæ li-
bertatis infra annum ordinationis noui
pontificis manifestare contempserit. ut
xij. q. ij. longinquitatem. non purgatur
in collatione beneficiorum. nam si in-
fra tempus à iure statutum beneficia
non conferantur ab illo ad quem colla
tio spectat, posteà non conferuntur ab
eo, sed transit potestas conferendi ad
alium, ut probatur hic infra eo. ti. licet.
Nec ob infra eo. ti. literas. ubi uidetur
quod mora purgatur. quia ibi approba-
tur collatio facta post tempus ab illo
qui conferre neglexerat infra tempus
sed certè ibi non approbatur sed de pa-
tientia tolleratur. Prælati igitur cau-
tè inuigilent ut circa executiones suo
rum beneficiorum & officiorum dili-
gentes existentes, nec credant sibi le-
ctionem & orationem sufficere, sed ad
opera charitatis manus extendant ut.
lxxxvj. di. fratrem nostrum.

Summarium

1 Ordines sacri quando conferri possint, & debent.
2 Virginum consecratio quando fieri possit.
3 Viduas nullus pontificum uelare potest.
4 Velum consecrationis à quo debeat imponi.
5 Velum quotuplex sit.
6 Velum prelationis etiã olim dabatur abbatissæ, Tempus aũ sit de substantia ordinum.
7 Ordines sacros conferre qui possint.
8 Sacramenta qui possint conferre.
9 Subditus sciens episcopum suum hereticum, uel schismaticum occultum non prascium, non debet permittere se ab eo ordinari.
10 Sciens episcopum suum notorium fornicatorem, uel occultum simoniacum in ordine, numquid à tali ordinem recipiat.
11 Subditus ignorans episcopum suum esse simoniacum, si ab eo ordinetur, an ordinum executionem recipiat.
12 Quid si sciat uel credat episcopum suum simoniacum non suo ordine, sed in collatione ordinum seu beneficiorum.
13 Omne quod fit contra conscientiam edificat ad gehẽnam, & quõ intelligatur.
14 Mala de prælato audiens non facilè credere debet.
15 Simonia in beneficijs inter enormia computatur.
16 Ordinandus qualis esse debeat. & nu. 20.21.26.27.29.30.33.38.44.48.49.50.& 51.
17 Seruus fugitiuus quis dicatur.
18 Fur furti uitium non purgat, licet rem restituat.
Nec raptor uitium rapina.
19 Delicta quæ non sinunt aliquem promoueri, quæ sint.
22 Ebrietas uitanda est.
Ebrietas quid faciat.
23 Ebrietas tribus modis dicitur.
Ebrietas quando sit peccatum mortale.
24 Pœna deseruienti ebrietati quæ sit.
25 Voracitas quare uitanda.
26 Episcopus sacram scripturam scire debet ad subditorum animas informandas.
28 Laicus qui omnino ignorat literas, an recipiat caracterem, si eum contingerit ordinarij.
31 Clerici in uestibus debent se conformare consuetudini regionis, & illis cum quibus uiuunt, & quare.
32 Clericorum incessus debet esse grauis.
33 Clericus hospitalis esse debet.
34 Eleemosina etiam excommunicatis danda est.
35 Filius an potius subuenire debeat patri infideli in extrema necessitate, quàm extraneo fideli.
36 Eleemosina cordis sine terrena substantia sufficit.
37 In eleemosina corporali quæ sint consideranda.
39 Rigor iustitiæ quando temperandus.
40 Superior excedens modum in corrigendo, & si peccet, tamen non cogitur à subditis ueniam postulare.
41 Prædicationis sermo in quibus consistat.
42 Consideranda circa actum prædicationis.
43 Grammatica in prædicatione exponi non debet.
Nec hereticis secretiora fidei reuelari.
44 Percussor an sit ordinandus.
45 Episcopus neminem debet suis manibus uerberare.
46 Clerici in quibus casibus, & per quos uerberandi.
47 Prælati & ecclesiarum rectores qualiter
48 Litigiosus ex quib. cau. phibẽtur ordinari. debeant se habere. & nu. 51.
49 Cupiditas est omnium malorum radix.
52 Prælatus in ecclesia sublimior alijs sedeat, intra domum uero collegam presbyterorum se esse agnoscat.
53 Neophiti qui dicantur, & quare prohibeantur ordinari.
54 Neophiti possunt & debent recipere minores ordines, sed non sacros.
55 Secularis clericus quare possit esse episcopus regularium non tamen eorum præpositus, prior uel abbas.
56 Ordinandorum examinatio per quo

fiend

fienda sit.
57 *Ordines omnes an & quando possint simul conferri eidem.*
58 *Sacri ordines quare die sabati tantum conferrantur.*
59 *Ordinatus sine examinatione an sit deponendus.*
60 *Ordinandus si tempore suæ ordinationis suum prodat impedimentum, & nihilominus ordinator non intendens dispensare ipsum ordinet, aut detecto postea impedimento, ipse ordinandus sit deponendus.*
61 *Episcopus à quo consecrari debeat.*

¶DE TEMPORIBUS ORDInationum, & qualitate ordinandorum. Rub.

DICTUM est supra de promotione prælatorum, nunc tractemus de ordinatione clericorum, & quia ordinationes clericorum fieri debent certis temporibus, & cum scrutinio ordinandorum, ideo subijcitur hæc rubrica de temporibus ordi. & quali. ordi. ¶ Videamus ergo quibus temporibus ordinationes fieri possunt, & per quos, qualis examinatio habenda sit ordinãdorũ, & per quos. Itẽ quot ordines simul & eidẽ cõferri possunt. Itẽ quid iuris sit si quis sine examinatione ordinatus sit, uel si i scrutinio supprimat impedimentum. ¶Sacri ordines † cõ
1 ferri possunt & debent in quatuor temporibus, in sabbato sancto, & in sabbato ante dominicam de passione, hoc tamen fallit in summo Pontifice qui subdiaconatum conferre potest quolibet die dominico, ut infra eo. titu. de eo. & c.j. Ad minores autem ordines licitum est cuilibet episcopo diebus dominicis unum aut duos uel plures dummodo non uideatur generalem ordinationem facere promouere, ut in decre. de eo. In sabbato autem penthecostes non licet sacros ordines conferre, sed in septimana sequenti, ut infra eodem.c.j. nam in illa quatuor tempora celebrantur. ut. lxxvj. distin. de ieiunio. & c. si au
2 tem. ¶ Consecratio † uirginum fieri potest in die epiphaniæ, aut in albis pascalibus, id est, in tota septimana paschali. In apostolorum natalibus, nisi uirgines magno languore detentæ alijs petant temporibus consecrari: nam tunc & illis & alijs temporibus possunt consecrari, sicut de baptismo dicitur quòd fieri debet in sabbato magno, & in sabbato penthecos. sed in necessitate quolibet tempore baptizari potest & debet, ut probantur hæc. xx. q.j. deuotis. de con. di. iiij. uenerabilis. & c. baptizandi. ¶Sed certè quod dicitur prædictis temporibus posse sacrum uelamen imponi exempli gratia dictũ est, nam & aliis præcipuis & magnis festiuitatibus fieri potest, quia & diebus dominicis, ut infra eodem titulo cap. i.
3 †Viduas autem nullus pontificum uelare præsumat ut in prædicto. c. deuotis. in fi. sed ipsemet uelut suscipiant de altari. ut. xxvii. q. i. uiduas quæ. & capitibus suis imponant scilicet uelum professionis. ut. xxvii. q. i. uidua quædam. Nec obstat infra de his quæ ui. me. ue. causa sin. perlatum. ibi enim episcopus non imposuit uelum consecrationis illi corruptæ sed imponere simulauit, uestem autem religiosam recipiat à sacerdote uidua uel ministro. ut. xx. quæstio. i. uidua, & sic intelligo infra qui cle. uel uo. consuluit, quod enim dicitur de manu presbyteri uelum assumpsit subaudio religionis, quod a presbyteris potest assumi ut dictum est, quod ex eo apparet quia in illa decretali dicitur quòd illa corrupta professa non fuit, breuiter igi
4 tur sparsa recolligo. † Velum consecrationis solenniter imponitur à solo episcopo, non ab inferiore, soli uirgini nõ corruptæ. solemnibus diebus ut dictum est, uon priuatis. uelum autem non dico consecrationis sed professionis, quia corrupta non consecratur quolibet tempore corrupta de altari suscipit & sibi imponit. Sed uestem religionis uirgo uel corrupta à sacerdote suscipit quandocunque.

docunque. Et quia incipit materia de uelis & de his uarié iura loquuntur.
5 ¶ Sciendum est † quadruplex esse uelum professionis, prælationis, consecrationis, & ordinationis. Velum professionis suscipitur à uirgine uel corrupta cum profitetur suscipiatur de altari uel de manu alicuius non multum refert. Sed recipitur in.xij. anno ad minus.ut. xx.q. j.c.j.&.q.ij. puella uelum consecrationis imponitur in.xxv.anno.ut.xx. q.j. placuit.lxxvij. distin. placuit.uelum ordinationis est quod olim dabatur diaconissis. in.xl. anno. ut. xx. q.j. sanctimoniales. xxvij. q. j. diaconissam.
6 †Velum prælationis olim dabatur abbatissis in.lx. anno. ut.xx. q.j. iuuenculas. Et quod dixi cæteris temporibus sacros ordines cõferre debere, sic intelligendum est, ut tempus non sit de substantia ordinum, nam & alijs temporibus sacro ordine collato caracter infigitur,ut infra eodem titulo.c.ij.&.c. consultationem: sicut & certa ætas ordinandorum requiritur in quolibet sacro ordine.ut.lxxvij.distinctio. placuit.episcopus. in ueteri. tamen ætas non est substantia ordinis, quia & in minori ætate sacro ordine collato caracter infigitur quamuis ordinantes à collatione, ordinati ab executione ordinum suspendatur.ut infra eodem titulo.uel non est
7 compos. ¶ Ordines conferre† possunt episcopi diœcesani suis clericis. Alij autem episcopi clericis alienis diœcesis, ordines conferre non possunt nisi fuerint inuitati. ut ad alienas diœceses accedentes ordinationes celebrent,ut.ix. quæstio.ij.per totum, uel nisi rogati fuerint per literas commendaticias ut in suis diœcesis clericos ordinent alienos, ut lxxij. &.ij.distinctio. per totum. In hoc tamen non sufficiunt literæ archidiaconi, ut infra de offi.archidiaco.significasti. Si tamen aliquis ordinet clericum alienum sine literis commendaticijs uel formatis, & episcopus eius qui ordinatur ratam habeat ordinationem dummodo aliter canonicè & sine prauitate aliqua quis fuerit ordinatus recipi potest ex indulgentia ad ordinis executionem, ut.ix.q.ij. Lugdunensis. ¶ Ordines conferre possunt illi episcopi qui ultimam manus impositionem, idest ordinem episcopalem in ecclesia hoc est non in hæresi, uel in schismate receperunt: Alioquin si qui in hæresi uel in schismate constituti in episcopos fuerint ordinati dixerunt antiqui doctores quòd nihil recipiunt per talem ordinationem. & ideò ordines conferunt sumentes fomentum sui erroris ex illis canonibus.ix. q. ij c.ij. & iij. & in subsidium algantes.j.q. vij. daybertum.xix. distin. propter.j. q. j. si quis confugerit, &.c. si quis inquit infra de schisma.c. j. Sed hæc opinio reprobatur.j.q.vij. conuenientius. Dicas ergo quòd siue quis receperit ultimam manus impositionem, in ecclesia, & postmodum lapsus sit in hæresim uel in schisma siue in schismate uel hæresi fuerit ordinatus & in ea persistat, dummodo in forma ecclesiæ fuerit ordinatus ordinati ab eo & in forma ecclesiæ caracterem recipiunt & ordinem,sed non ordinis executionem siue scienter siue ignoranter à tali fuerint ordinati. ¶ Sed in hoc differentiam notabis inter ordinatos ab eo qui recipit ultimam manus impositionem in ecclesia, & eos qui ordinantur ab illo qui extra ecclesiam suscepit, quia facilius tollerantur primi in executione quam secundi, nam primi siue scienter siue ignoranter à tali ordinati fuerint tollerantur si aliàs digni sunt, nisi in quatuor casibus scilicet si fuerint iterata unctione maculati, ut.j. quæstio. vij. saluberrimum, id est, si se fecerint in eodem ordine iterum ordinari. Si simoniacè uel a tali symoniaco in ordine se fecerint promoueri, ut.ix.q.j. ab excommunicatis. Item si unici hoc est singularis lauachri, id est baptismi iactaram fecerint, id est si se fecerint iterum baptizari, ut de con. distin.iiij. eos. &.c. qui bis, Item si ad subuersionem

nem fidei adhæserint. hæreticis, & in contemptum ecclesiæ se ab eis ordinari fecerint. ut. j. quæstio. vij. conuenientibus. Vnde uersus. Siue bis ordo datur seu baptismus repetatur. Siue ut euertatur fidei status ordo petatur. Vel si præstetur ut utrunque simon operetur. Vt dispensetur spes irrita prorsus habetur. Secundi si scienter à tali fuerint ordinati nunquam tolerantur, si ignoranter & hoc probauerint puta quia pueri erant præsentes uel absentes quãdo ordinator ipsorum fuerat præscisus. uel fortè fuerat in curia Romana præscisus rediens mentitus est se absolutũ. ut infra de spon. cum in apostolica. ut. vij. quæstio. j. ordinationes. Hanc totam distinctionem intellige in prælato per sententiam ab ecclesia præscisio.

8 ¶Hæc igitur sit fides tua † quòd hæretici excommunicati simoniaci in ordine, schismatici depositi, suspensi uel interdicti uera conferunt sacramenta, & uerum corpus Christi conficiunt, dummodo in forma ecclesiæ gerant. ut. xix. dist. secundum. j. q. j. dominus declarauit. & ca. quòd quidam. de con. di. iiij. ostenditur. &. c. quomodo. Cæterum si in his forma ecclesiæ non seruetur nihil agitur, quia extra ecclesiam, id est formam ecclesiæ non est locus ueri sacrificij. ut. j. q. j. extra catholicam, & tales ordinationes irritæ fore dicuntur, ut infra de schisma. c. j. Sed si in forma ecclesiæ fiant ratæ sunt quo ad caracterem, irritæ quo ad executionem. ut. j. q. j. Si quia à simoniacis, & sic etiam intelligi potest superior decre.

9 ¶Sed quid † si sciam episcopum meum hæreticum uel schismaticum occultum per sententiam non præscisum, & compellit me ad ordines, nunquid permittam me ordinari ab eo? Respondeo non, sed potius permittam me excommunicari, ut infra de sen. ex. inquisitioni. tales enim conferre non possunt executiones ordinum quam nõ habent, ut. j. q. vij. Daybertom, & pro non dato habetur quod datur ab eo qui dandi potestatem non habet, ut infra de iure patro. quod autem in si. sicut pro non facto habetur quod fit ab eo qui faciendi potestatem non habet. ut ar. ff. de pœnis. l. ij. §. ulti. C. qui pro sua iurisd. l. j. C. si ante compe. iudi. per totum. & idẽ dico in prælato quem scio suspensum uel interdictum. Sed oppones nam secũdum hoc idem uidetur dicendum in prælato quem scio in peccato mortali constitutum. nam & ille suspensus est & peccat mortaliter celebrando unde uidetur quòd non habeat ordinum executionẽ. Ad quod respõdeo uerum est quòd prælatus in mortali constitutus suspensus est quo ad se. non quo ad alios. ut in. q. j. sacerdos. Nam omnis peccator missam celebrare potest præter simoniacum. ut infra de simonia. tanta, quod intelligo de officij potestate, non de merito uitæ saluis alijs expositionibus huius uerbi quas faciemus deo dante infra de simo. & hoc intelligo de prælato peccatore tolerato non præscisio alias secus. Item hoc intelligo in prælato constituto in mortali peccato non enormi sed mediocri, non tamen notorio de iure uel de facto, nam enormia occulta etiam post peractam pœnitẽtiam & mediocria notoria impediunt executionem quo ad se. & quo ad alios. ut supra de renuncia. nisi cum pridem. & infra eo. titu. c. ulti.

10 ¶Quid si sciam episcopum meum † notorium fornicatorem uel occultũ simoniacum in ordine, nunquid recipiam ordinem à tali. Hug. dixit quòd sic quandiu toleratur ar. xxviij. dist. consulendũ. xv. q. ulti. c. ultimo. Sed eius sententiam non amplector. nam & isti sunt suspensi quo ad se. & quo ad alios. ut. xxxij. dist. nullus præter hie. &. §. uerum. & maximè simoniacus in ordine uitiosum habet caracterem. ut. j. q. j. reperiuntur. & c. quibusdam narrantibus. à quo nullo modo debeo ordinari, ut. j. q. j. Si quis simoniacis infra de simonia. per tuas Hug. tamen intelligebat illud. c. si qui. in præscisis, uel cum probare possum eum simoniacum quod non placet.

11 †Sed si quid ignorem episcopum meum

fore simoniacum cum sit in ueritate & ab eo ordiner. Respondeo non recipio executionem & indigeo dispensatione. & hoc in detestationem criminis. ut j.q. j. si qui à simoniacis. & licet ita dicam in ignorante. aliud tamen dico in coacto qui recipit executioné. ut.j.q.j. Cóstat. & est ratio quia magis constat de uoluntate coacti quam ignorantis. ut infra. de simo. sicut tuis. hoc tamen intelligas de coacto conditionaliter. nam absolutè coactus nó reciperet caracterem, ut infra de baptismo & eius effec. maioris infra de his quæ ui. me. Sacris. l. di.
12 presbyteros. ¶ Sed † quid si sciam uel credam episcopum meum simoniacum nó suo ordine sed in collatione ordinum seu beneficiorum. Respondeo laborabo pro posse meo acquirere licentiam ab ipso ut liceat ab alio ordinari. quam si non dederit sed me ad ordines compellat. secure ordinabor ab eo quandiu toleratus fuerit non præcisus & crimen fuerit occultum ut dictum est. Nec obstat si conscientia mihi repugnat. quia erronea est, ut xiij. disti. nerui. xi. q. iij. cui est illata. licet sit ar. contra. ff. de liberali causa. l. igitur. §. j. nec ob. auctori
13 tas illa. † Omne quod fit contra conscientiá ædificat ad gehenná. ut xxviij. q. j. §. ex his. Nam illud sic debet intelligi omne illud quod fit contra conscientiam informatam ex præcepto uel prohibitione. uel quod fit contra conscientiam non erroneam ut dictum est. Sed uidetur manifestè obstare infra de simo. per tuas in secunda per tuas. Ad quam sic. Respondeo monachus ille non cogebatur ad ordines assumendos sed quærebat an ab ipso qué talé esse sciebat ordines assumere debet. unde papa in sua responsione magis considerauit factum scilicet difficultatem ortam in consciétia monachi & errorem impressum quàmuis quasi pro modico habuit papa monachum illum non promoueri ad ordines superiores eo quod non in sublimitate graduú sed in amplitudine charitatis acquiritur regnú dei ut infra eo. ti. Ad aures. Sed quia non gradus elegantior sed uitæ melioris actio cóprobatur. ut xxiij. quæstio iiij. sicut excellé
14 tiam. † Vnum non omitto quòd si mala audias de prælato tuo nó statim credere debes. ut xxxiij. distin. habuisse: lxxxvj. di. si quid uerò. xv. q. vij. si quid, igitur nec enim debes esse multum credulus. ut. ff. quod cum falso tu. l. j. in fi. ff. de eo per quem fac. erit. l. j. §. j. & argu. infra de in integ. rest. ex literis. Sed si forte uidebitur alicui quòd mihi ipsi sim contrarius. nam supra eo. §. quid si sciam notaui. quòd si sciam episcopum meum in enormi crimine constitutum non permittam me ordinari ab ipso:
15 † & alibi notaui simoniam in beneficijs inter enormia computari infra de cu. & inquisi. inquisitionis. Ad quod Respondeo simonia est enorme peccatum respectu eius qui per simoniam beneficium acquisiuit. qui penitentiam agere non potest beneficio retento. Vel dicitur enorme, idest, indispensabile, quia dispensari non pót cum simoniaco nisi beneficio resignato sicut in simonia co in ordine contingit. ut in eodem decre. dicitur. &. xiij. di. nerui testiculo-
16 rum. ¶ In qualitate † ordinandorum regulas apostolicas considerari oportet. Apostolus enim sic ait ad Tytum. Oportet episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris uirum, sobrium, prudentem, pudicum, ornatum, hospitalem, doctorem, non uinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, suæ domui bene dispositum. Et hæc omnia iu his uersibus continentur. Primum præcipitur quod sit sine crimine præsul. Monogamus, sobrius, prudens, ornatus & hospes. Castus decens, non percussor, non litigiosus. non cupidus. bene dispositus, non neophitusue. Talis apostolica quod præsit regula iussit. Et licet Apostolus has regulas in episcopo posuisset. extenduntur tamé per Augustinum & Ambrosiú ad alios clericos ordinandos. ut lxxxj. dist. Apostolus. xxxiiij. di. cognoscamus.

mus. & quamuis in his regulis plurima possent dici nos tamen aliqua summatim in singulis prosequamur. ¶ Circa primam regulam secundum antiquos tres erant opiniones. Hugol. cum suo rigore dicebat quòd qui semel peccat mortaliter post baptismum amplius nō potest promoueri uel aliquos actus legitimos exercere. ut xxv. distinctione. primum. xlvij. distinctione. quoniam prima. q. vij. si quis omnem. l. distinctione illud. vj. quæstione. j. qui crimen. viij.
17 quæstione. j. in scripturis. in fine † & Mar. inducebat legem. ff. de ædil. edict. quis sit fugitiuus. Respon. j. nam fugitiuus est seruus qui ea méte fugit ut ad dominum non redeat, quamuis posteà
18 mutato consilio reuertatur. † Nec fur purgat uitium furti si rem restituat. ut. ff. de furtis. l. qui ea mente. nec raptor uitium rapinæ. ut. ff. ui bo. rap. l. ultima. ¶ Alij dicunt quòd post quolibet mortale pœnitentia acta quilibet potest promoueri. nisi sit crimen enorme. ut lxxxj. distinctione. Apostolus. & est argumentum ad hoc. l. distinctione. ferrum. ff. de ædil. edic. l. quod ita seruatum est. quia defectus nostri temporis &c. ut. xxxiiij. distinct. fraternitatis. ¶ Tertij dicunt quòd quantumcúque sit graue delictum, dummodo sit occultum post pœnitentiā peractam non impedit promouendum. ut l. distinctione de his. Istæ opiniones tolluntur unica decre. ut infra eodem titulo. c. ultimo. Nam enorme delictum quantumcunque occultū etiam post peractam pœnitentiam promoueri non sinit. & impedit executionem ordinum susceptorum, mediocre non notorium. de iure uel de facto post peractam pœnitentiam ex promoueri permittit & non impedit in susceptis. Sed ante pœnitentiam damnabiliter. in susceptis ordinibus ministratur leue delictum siue occultum siue manifestū nec promotum deijcit nec impedit promouendum. Sed in his opus est exemplis.
19 † Enormia delicta quæ hoc operatur ut superius dictum est sunt tria homicidiū. ut. l. distinct. miror. j. q. vij. si quis omnem. de conse. di. j. c. j. & hæresis in qua post uulnus sanatum remanet cicatrix. ut. j. q. infra uentum. & symonia in ordine. ut infra de acu. inquisi. Et est ratio in homicidio horor sanguinis. in hæresi immanitas criminis. in ordine uitium & infectio ordinis. Sed hoc idem operantur medioeria. Sed notoria de iure & de facto ut infra eo. ti. c. ultimo. Dicuntur & quædam alia enormia nō hoc respectu sed alio, scilicet quia indispensabilia. simonia in beneficio. ut. j. q. j. Egra. & quæstione ulti. patet. dispensatur tamen cum simoniacis simoniacè promotis ut infra de simo. de regularibus &. c. ex insinuatione. supra de elec. Si alicuius. j. q. v. præsentium. Nec obstat infra de simoni. nobis, nam illa alio modo quam lego litera sonat ut ibi notaui. Itē si quis excommunicatus in contemptū clauium celebrauit. ut. xj. q. iij. si episcopus. Item omne delictum quod ipso facto inducit infamiam iciuilem. ut iij. q. vj. §. porro. Item infamia descendens ex delicto declarato per sententiam. ij.
20 q. iij. §. hinc colligitur. † Monogamus debet esse ordinandus, id est, unius uxoris uir. ut. xvj. dist. ca. j. quod negatiuè oportet intelligi, id est, non plurium: sicut & alias ecōuerso exponimus in ore duorum uel trium stat omne uerbum. id est, non paucorum infra de testibus in nomine domini & similis expositio. x. q. ij. casella. xxx. q. iiij. æqualiter. &. ff. de legatis. ij. l. cum pater. §. rogo. in casu tamen necessitatis bigamus promouetur usque ad subdiaconatum. hoc tamen intelliges. ut nota. supra de rescrip. §. si contra ius. Assignantur autem quatuor rationes quare bigamus promoueri non possit. una propter defectum sacramenti, quia non est in eo sacramentum unitatis, quia diuisit carnem suam in plures. xxvj. distinc. acutius. Itē propter prærogatiuam ordinum. ut xxvj. distinc. una. Item propter signum incontinentiæ. præsumitur enim incontinens qui uxore mortua transit ad alteram. ut

lxxx.

lxxx. distin.proposuisti. Itē ex eo quòd nō habet frontem hortādi uiduitatē qui frequentator est cōiugiorū.ut.c.una ple nius dicemus infra de hac materia de bi
21 ga.† Sobrius debet eē ordinandus in po tu & cibo, à crapula & ebrietate maximè clerici abstinere debent. ut infra de
22 uita & hone. cleri. A crapula.† Et hoc propter quinque quia ebrietas cor aggrauat & sensus clerici semper uigere debet et tenuis esse.ut. xxxv.di.in principio.Item quia luxuriosa res est uinum & contumeliosa ebrietas ut eadem distinctione luxuriosa. Item furiosa.ut in. c. ueneet mero estuatuans facile despumat in libidinem,ubi ebrietas ibi libido dominatur & furor.¶Itē irrisioni expo sita.ut in.c. vj.in uerbo læsa,læsa pietas dum irridetur ebrietas. & generaliter quia omnium uiciorum fomes est & nutrix.ut c.ante omnia. xxxv.distinctione Vtere igitur clerice modico uino propter stomachum. nam ex frequenti potatione sequitur ebrietas. ut infra de iu
23 reiur. & si christus. ¶ † Et nota ebrietas dicitur tribus modis. Vno modo dicitur ebrietas pœna & obliuio mentis,& hæc non est peccatum.ut xv.quæstione. j.sane, Secundo modo dicitur actio siue frequens modus bibendi & hæc ut ait Aug. est ueniale peccatum, nisi sit assidua.quia hoc ē mortale.maximè si quis nouerit uires uini nec aquam admisceat ut.xxv.di.criminis. Tertio dicitur quædam dispositio mentis & studium ad inebriādum,& hoc semper est mortale pec
24 catum.ut xxxv. di. ante omnia.† Pœna eius qui ebrietati deseruit ē ut si admonitus non desinat si est episcopus, præsbyter, uel diaconus deponatur.si subdia conus inferior uel laicus communione priuetur.ut. xxxv. di.episcopus &c. ante omnia infra de uita & honestate. cle. A crapula in fi. & est hic casus in quo peccatum mortale non inducit depositionē.& simile xlvij. di.episcopus. xcij. dist.c.ultimo.similiter & in cibo sobrius debet esse clericus. æqualiter enim ebrietas & uoracitas prohibentur ut ait Apostolus non in commes. & ebrie.
25 ¶ †Vitanda est uoracitas propter octo, quia inter epulas & lasciuias pudicitia non seruatur. & quia ignominia & confusio est Christum pauperem & esurientem falsis prædicare corporibus, & ieiuniorum doctrinas rubentes buccas tumentiaque ora proferre.ut xxxv.di. ecclesiæ princeps.& quia abundantia morbum facit, molestias ingerit, egritudines generat, excessus ciborum consumit, & computrescere facit corpus humanum macerat egritudine diuturna,& tandem morte crudeli consumit. ut de
26 consue.di.v.nihil. ¶Prudens† debet esse ordinandus triplici peritia.scientia sacræ scripturæ. ut xxxvj. di.per totū.Itē secularium scripturarum.ut xxxvij. distinc.c.legimus. §. sed contra &.c. turbat. Item secularium negociorum. ut. xxxix. distinc.per totum. Sacram autem scripturam scire debet ad subditorū animas informandas: ut xxxvj. distin.c.iij. §.ecce &.c.si quis uult, & propterea statutum est ut in ecclesijs metropolitanis teneantur doctores theologiæ. Item seculares scientias scire debet ut per eas instruatur discernere uerum à falso, & uiam habeat ad scientias pietatis. nō autem addiscere debet ac delectationem & uoluptatem. ut xxxvij. distinc. turbat,§.cur ergo.& per hoc soluitur cōtrarium multorum in ea.distinctio. & propterea statutum est ut in cathedralibus ecclesijs & minoribus quantum sufficere poterunt facultates, teneantur magistri liberalium artium. de quo dicemus. infra titulo de magistr. hoc tamen non intelligas de omnibus artibus liberalibus sed de triuialibus tantum scilicet Gramatica, Dialetica, & Rethorica. illæ enim abilitant ad sciētias pietatis secus de quadruuialibus. scilicet de arimetica,gometrica,musica & astronomia,quæ licet in se contineant ueritatē,non tamen ducunt ad pietatem,ut ait Hie.xxxvij. distin.si quis artem Grāmatica. Item autores gentiliū legi possunt,& scientia triuialis, & si quid boni inue-

inueniatur in eis illud tanquam proprium sumat autor & ad bonos usus eō uertit, non quia illi ita dixerunt, sed qa bonum est. ut. xxxvii. distinc. turbat &c. qui de mensa &c. si quid ueri. & relatum in fin. hoc enim fecit Paulus cū in epistola ad Tytum inseruit illud Epygmendis. Cretenses malæ bestiæ & pigri corde. Item in epistola ad Corin. sæpe bonos mores frangunt colloquia praua. Hiero. etiam usus est uersibus Virgi. de con. distinctione. v. nunquam. & auctoritatibus Galeni & Hipocratis, ut de con. distinctione. v. ne tales. Item Augu. uersibus Lucani, ut xxvi. quæstione. v. nec mirum, circa principi. Leges autem & phisicam possunt audire clerici dummodo non cupiditatis uel uoluptatis arg. xxxvi. dist. c. legimus. & c. i. aliqua. & c. ideo. & hoc uerum est nisi sint monachi uel regulares uel sacerdotes. seu habentes personatus uel plebanatus. qui si audierint nisi infra spacium duorum mensium ab his destiterint. hoc est à legibus & phisica audiendis ipso iure excommunicationem incurrunt. ut. infra ne cleri. uel

27 mona. super specula. ¶ † Debet etiam ordinādus habere peritiam secularium negociorum, quia non solum spiritualia sed etiam temporalia subditis & necessitatem patientibus ministrare debent ut. xxxix. di. per totum. & supra de renunciatio. nisi. lxxxvi. distin. fratrem.

28 ¶ Sed † nunquid laicus qui omnino ignorat literas reciperet caracterem si eum contingeret ordinari. Dicunt quidam quod non quia substantia summi sacerdotii sunt eloquia diuinitus tradita. ut. xxxviii. dist. omnes. & arg. xl. di. sicut in uerbo clericatus & sacerdotium. Alii dicunt quod est uerius quod bene reciperet caracterem. quia ex quo baptizatus est susceptibilis cuiuslibet sacramenti, cum baptismus sit ianua omnium sacramentorum. ut. xxxii. distin. §. uerum, circa. fi. & facit ad hoc. i. q. i. uentum, in uerbo. sed dicitur & quod dicitur in illo. c. omnes. referendum est ad executionem ordinis quæ sine litteris

29 fieri nō potest. ¶ In summa nota † quod sufficit ut habeat scientiam competentem, & si non eminentem. ut supra de electi. cum nobis olim. Item propter simplicitatem repellitur quis ab obtinēdo. sed nō deicitur ab optēto, sed datur ei coadiutor ut xxxix. di. petrus. vii. q. i. quia frater supra de electio. Cum in cūctis. Item propter illiteraturam potest episcopus petere licentiam resignandi. ut supra de renun. nisi. Sic scripsit Raimundus in summa sua in fi. illius rubricæ de prudentia ordinandorum. & uidetur uelle quod remoueri non possit episcopus propter illiteraturam, sicut proximè dixi in simplicitate. cum tamen cōtrarium sit expressum infra de æta. & quali. in or. præfi. quamuis ignominiosum est etiam episcopo si quærat ab aliis doceri, cum ipse alios docere debeat. ut in auten. de sanctis. episcop. §. damus. colla. ix. & xxxvi. di. §. ecce. i. q. i. uilissimus. viii. q. i. licet. & argu. ff. de eden. l. argentarius. §. probibet. imò talis debet eligi in episcopum cuius comparatione ceteri greges docantur. ut.

30 xxv. distin. §. nune autem † Pudicus debet esse ordinandus ut & moribus & uerbis pudorem suum indesinenter ostendat, ut in canticis canticorum Genæ sponsæ, idest prædicatores turturi comparantur propter pudentiam. turtur est enim animal. ualde pudicum. unde uerecundos & uerentes facite uobis filios ab omni immundicia ut probantur hæc. xliii. di, §. i. & xxxii. qō. iiii. in eo fornicator. Debet esse ordinandus duplici ornamento ornatus interiori & exteriori. interior consistit in uirtutibus, exterior autem in quatuor consistit, scilicet cibo & potu de quibus superius dictū est. §. sobrius. Item in habitu & incessu. de habitu legitur infra de uita & ho. cle. clerici. xxi. q. iii. per totum. & sub habitu comprehenditur quod statutum est de coma & barba non nutriendis. ut, infra de vi. & ho. cl. clericus. qui admodum

dum ſpere caput raſum debet habere.ut xxxiij. di. prohibere. & ſic incedere attonſo capite & patentibus auribus ut. xxxiij.diſtinc. non liceat.Quid autem ſignificet raſio capitis.quid depoſitio capillorum legitur.xii.q.j.duo. ¶ Et nota
31 † quod in ueſtibus clerici conformabunt ſe conſuetudini regionis & illis cum quibus uiuunt ne alijs ſuperſtitioſi & hypocritæ uideantur. ut.iiij diſtin.erit.xxx.diſtinc. ſi qui uirorum. &. argu. xlj. di.quiſquis ſemper tamen honeſtate ſeruata.ſed aliquando ex cauſa timoris uel alterius neceſſitatis licet habitū transformari. ut infra de uita & honeſta.cle.clerici officia.xxi.q. iij. epiſcopi.
32 † Inceſſus clerici debet eſſe grauis & moderatus,ut grauitate itineris.mentis maturitatem oſtendat.nam incompoſitio corporis,mentis indicat qualitatem. unde ſaluſtius arguit Catellinam eo ꝙ inceſſus eius modo citus modo tardus erat.ut xlj.diſtinc.in fi. ¶ Debet † etiam
33 ordinandus eſſe hoſpitalis quia ut ait Hieron. domus clericorum omnibus debent eſſe communes.ut. xvi.q.i. quoniam. quia hoc triplici de cauſa quia nō poteſt clericus eſſe hoſpitalitatis hortator qui hoſpitibus hoſtia claudit. ut. xlij.diſtinc.§.j. Secūdo, quia quietas hoſpitalitatis remuneratur tēporaliter & æternaliter, iuxta illud Apoſtoli exerce teipſum ad pietatem, nam corporalis quædam exercitatio ad modicū eſt. pietas autem utilis eſt ad omnia habens promiſſionem uitæ quæ nunc eſt & futuræ. Item Abraham & loth qui erant hoſpitales angelos recipere meruerunt. Sed circa hoſpitalitatem diſcretio eſt habenda. eorum namque qui petunt eleemoſynam. Alij petunt quaſi ex debito, ut prædicatores & prælati. Alij ſimpliciter pro corporis ſuſtentatione. In primo caſu ſubdiſtingue, quia aut ſunt noti aut non. Si ſunt noti & conſtat eos miſſos & inſtitutos ad prædicandum uel ad prælaturam recipiendam. Si uero ſint incogniti, & dubitatur an tale officium ſit eis conceſſum debet hoc examinari an ita ſit. quia circa maiora periculum maius uertitur non enim das tātum temporalia.ſed accipis ſpiritualia ab eis. in quibus uertitur magnum periculum,ſi ab alio percipiantur quàm ab illo qui dare poteſt. ut.xij.diſti.quieſcamus. ¶ In ſecundo caſu ſcilicet cū petit pro ſuſtentatione corporis ſimiliter ſubdiſtingue.quia aut potes omnibus abundare. aut non. In primo caſu debes dare omnibus indigētibus. Inuitāt nos ad hæc exempla loth & Abrahæ qui, quoniam omnes indiſferenter recipiebant, inter omnes & angelos recipere meruerunt. nam ſi non omnes recipiſſent forſitā inter aliquos & angelos repuliſſent. ut in prælega. capitulo quieſcamus. † Danda elee-
34 moſina eſt etiam excommunicatis. ut. xi. quæſtio.iij. quoniam,in fin. & idem dico in quolibet peccatore niſi de cibo ſecurus iuſticiam contemnat, nam in tali caſu, ut dicit Auguſtinus utilius eſurienti panis tollitur: ſi de cibo ſecurus iuſticiam negligat quàm ei panis frangatur ut iniuſtitiæ ſeductus acquieſcat. ut.v. quæſtio.v.non omnis. Sed & ſi iuſticiam negligat & eſuriat ad mortem alendus eſt.ut.lxxxj.diſtinctio.paſce.In ſecundo caſu cum non poteſt omnibus ſufficere dicit Ambro. nouem conſideranda ſunt,fides cauſas, locus, tempus, modus, neceſſitudo ſiue ſanguinis propinquitas ætas.debilitas,& conditio ſiue nobilitas ut exponuntur hæc omnia. lxxxvi. diſtinc.non ſatis. ¶ † Sed pone
35 pater tuus infidelis & extraneus fidelis egeant, non ſufficit prouidere utrique cui magis prouidere teneris. Pe. manducator dixit hanc quæſtionem eſſe tenebroſam aquam in nubibus aeris.Hug. dixit patrem præferendum & hoc ex illa auctoritate, honora patrem tuum & matrem tuam ut ſis longeuus ſuper terram.&.argu.xxx. diſt.c.j. Ioannes autē ſcripſit patrem qualemcunque extraneo etiam ſancto præferendum in exibitione neceſſariorum, niſi extraneus magis egeat: quia tunc extraneus præfertur

tur ut in c. pasce. Sed huic opinioni uidetur obstare uerbum Ambro. in cantic. cis super locum illum ordinauit in me dominus charitatem, ait enim multorū charitas inordinata est, quod enim primum est ponunt tertium uel quartum. Primò diligendus est deus, Secundò parentes, inde filij, postea domestici, qui si boni sint malis filijs, præponendi sunt. Sed hæc auctoritas intelligenda est de effectu dilectionis, non de nutrimenti exhibitione. magis enim diligere debemus extraneos bonos quam propinquos malos. licet istis magis teneamur in necessarijs subuenire. hanc sententiam tenet Ray. & ego assentio. Sed quidam contrariū dicunt. scilicet extraneum præferendum in exhibitione nutrimenti allegātes pro se illud. desudet eleemosina i manu tua donec inuenias iustum cui des. Sed hęc auctoritas non loquitur in eo casu quem in quæstione præmisi. sed generaliter quando iustis subueniendum est. nam & si omnibus misericordia debeatur, iusto amplius. ut in d.c. nō satis, circa principiū. Item allegāt illud uerbum domesticos fidei. Item illud casum præstat natura nō gratia. ut in d. c. non satis. Fit & alia diuisio circa eleemosinam alia enim est exterior, alia interior, alia spiritualis, alia corporalis. Prima consistit in tribus ut dimittas à quo; lesus es. ut corrigas delinquentem. & in his quæ ad salutem pertinent instruas ignorantem. Secunda consistit in uno, ut des egenti quicquid poteris, ut. xlv. dist. tria. Item prima excedit secundam in duobus. quia remittere delinquenti quando uolueris tibi redundat. sed dare indigenti aliquando
36 do quæris & non inuenis. † Item eleemosina cordis sine terrena substātia sufficit illa uerò quæ corporaliter datur si non benigno corde tribuitur omnino
37 non sufficit. ut. xlv. distinc. duæ. † In corporali eleemosina tria sunt attendenda scilicet ut des ex charitate non ad uanam gloriam, non ad importunitatem pauperis expellendam. Item ut discretis des consideratis hijs quæ leguntur lxxxvj. distin. non satis, Tertio ut des his quæ non subiacent repetitioni uel
38 restitutioni. ¶ † Debet ordinandus esse Doctor, cuius doctrina debet consistere in duobus ualet, in doctrina correctionis. & sermone prædicationis, nam latratu canum & baculo pastorum lupi arcendi sunt. ut. xliij. dist. in prin. In disciplina, ut non corrigat ex odio sed ex charitate. uera enim iustitia compassionem habet, falsa dedignationem. ut. xlv. di. uera. Item cum discretione corripiantur tumidi. tolerentur infirmi. & quod seuerius castigare necesse est, ne sæuientis plectatur animo, sed meden-
39 tis. ut. lxxxvj. di. c. ij. † rigor enim iustitiæ temperandus est ex duobus, ex multitudine peccantium. ut infra eod. titu. c. ij. l. distin. ut constitueretur. j. quæstio. vij. quotiens. unde uersus. Ob populum multū crimen pertransit inultum. unde tunc discretus prælatus incipiet a spiritualib. aut spiritualibus proximis, ut eorum exemplo cætera multitudo frangatur. ut. xliiij. di. commessationes. Item puniet maiores de uniuersitate qui alios trahunt ad peccatū. ut infra de ele. ex mi. latrones. Item temperatur rigor ex qualitate peccantium. ut infra de offi. de leg. Sane. & ca. pastoralis. j. respon. xlv. di. Cum beatus. ff. de pœ. l. in seruorum. xxiiij. q. j. qui contra pacem. ij. q. vij. quisquis. l. di. contumaces infra de ma. & obe. per tuas. Vnde triplex est iustitia. uitæ iustitiæ, doctrinæ. prima nunquam dimittitur alia causaliter sic. unde uersus. Est uerum uitæ doctrinæ iustitiæque. unum semper habet duo propter scandala linque. quia ut ait Augustinus siue plectendo siue ignoscendo hoc solum bene agitur ut uita hominum corrigatur. ut. xxiij. q. v. prodest. ex duobus autem augetur rigor cum peccatum ex auctoritate defenditur. ut de pœni. dist. vj. c. j. in fine. Item cum uisitatum est malum & multis crassantibus opus est exemplo. ut. j. q. j. reperiuntur. ff. de pœ. l. autem facta. de culpa non

corrigentiũ prælatorum legitur. lxxxj. di. per totum de pœna. lxxxj. distin. dictum. xj. q. iij. Theugualdum. de magnitudine tam culpæ quàm pœnæ. xxxvij.
40 distin. legatum. ¶ Et nota quòd † si superior excedat modum in corrigendo & si peccet. ut. xxiij. q. iiij. qui peccat in fin non tamen cogitur à subditis ueniam postulare, ne dum nimia seruatur humilitas regendi frangatur auctoritas. ut. lxxxvj. dist quando, sæpe enim ex conuersatione æquali nascitur contemptus dignitatis. ut. ff. de offi. præsi. l. obseruandum. debet autem prælatus dignitatem suam ingenio suo augere ne contemptibilis habeatur. ut. ff. de offi. proconsl. nec quicquam. §. circa. l. di. cap. j. infra de accu. qualiter & quando.
41 ¶ † Consistit autem hæc doctrina in sermone prædicationis circa quã tria sunt consideranda. Primum interius charitas ardens. Secundum exterius uita luces. Tertium ipse actus prædicationis de primo Apostolus si linguis hominum loquar & angelorũ charitatem autem non habeam fac. sum uel es so. De secundo. Gregorius. cuius uita despicitur restat ut eius prædicatio contemnatur. ut iij. q. vij. §. porro. in finæ. Ambro. Iudicet ille de alterius errore quæ in se non habet quod corrigat. ut in iij. q. vij. in c. iudicet. & Grego. in grauibus peccatis quis positus dũ suis præmittit peccatis aliena non diluit. ut. c. in grauibus. talis enim dum malè uiuit & bene prædicat, deum instruit qualiter ipsum punire debeat. ut. xl. distinctione, multi. hic à Hieremia comparatur cineri per quem lixiuia doctrinæ transiens lauat & non lauatur. ut. lxxxiij. distin. §. ultimo. & ab Aug. lapideo canali per quẽ aqua doctrinæ transit ad aureolas, idest, ad corda subditorum in quibus aliquãdo facit fructum. ut. j. q. j. si fuerit. & Papa Nicola. faci ardenti qui se ipsam consumens alijs lucem ministrat. ut xv. q. ult. ca. ulti. Contra tales prælatos inuehitur Hiero. xxxv. distinct. Ecclesiæ princeps, talibus iura minãtur ij. q. vij. secuti sunt. in fi. xj. quæst. iij. præcipuè.
42 ¶ † Circa tertium scilicet circa actum prædicationis quattuor sunt attendenda. Tempus, locus, qualitas audientiũ, & qualitas dicendorum. Tempus, ut nõ semper loquatur sed temporibus opportunis. Si enim semper plueret terra nũquem germinaret. unde contra tales in Leuitico. Vir qui fluxum seminis patitur immundus erit. Item insta opportunè. dicturus importunè præmisit opportunè. ut xliij. dist. sit rector, in fi. Locus est attendendus quia prædicatio fieri debet in ecclesia uel in alio loco publico & honesto, non in domibus & in locis priuatis ne ex hoc oriatur suspicio hæresis. ut xxx. dist. si quis. Item fiducialiter & liberè prædicandum est. ut. xj. q. iij. nolite. possunt tamen aliqua in locis priuatis & non solemniter proponi in modum simplicis exhortationis. ut infra de hær. Cum ex iniuncto, circa prin. Item qualitas auditorum & dicendorum consideranda est, nam secundũ capacitatem audientium dicenda sunt alta & plana ut. xliij. distin. sit rector. & viij. q. j. oportet alias si non intelligẽtibus alta prædicat percussor est qui sermone inutili percutit conscientias infirmorum. ut xlv. di. sane percussor. nam uitium animi est indignis secreta uulgare & propterea qui hoc facit, aut ex loquacitate incauta ad adulationem. aut ad sui iactationem facere uideatur. ut.
43 xliij. distin. ca. ultimo. † Item in prædicatione grammatica exponi non debet ut xlvj. dist. cum multa. nec hæreticis secretiora fidei reuelari. ut no. supra de sũma trini. & fide catho. §. fides autem.
44 † Percussor nõ debet esse ordinãdus. ut xlv. di. per totũ. Sed in hoc breuis adhibetur di. Nã duplex est percussor spiritualis, & corporalis. Spiritualis fit cũ indiscretus prælatus sermone inutili corda percutit infirmorũ. ut xlj. di. ca. ultimo. Corporalis percussio fit manu uel flagello hæc aliquando fit ex malitia uel odio, uel ut ueberans magis timeatur. Aliquando ex charitate & causa cor-

correctionis. In primo casu prohibetur eo quòd mortale peccatum, & per hoc pœnā depositionis inducit. ut.xlv. distin.c.j. &.c.episcopum. In secundo casu omnibus habentibus potestatem licita est in suos subditos.ut.xxxv.dist. ante
45 &.xlv.dis.cū beatus.† Fallit hoc in episcopo qui neminem debet suis manibus uerberare.ut.lxxxvj.dist.non liceat. potest tamen subijcere uerberibus delinquentes per alium.ut. v.q. v.illi qui. non tamen per laicum sed per clericū, si clericus uerberandus sit, alioquin & mandans & uerberans incidunt in excōmunicationem. ut infra de sen. excom.
46 uniuersitatis. & uerum est † nisi clericus penitus esset icorrigibilis. tūc enim posset per laicum uerberari. ut infra de senten.excom. ut famæ.xvij.dist. nec licuit laici tamen uiolentia non amplius se extendat quàm exegit rebellio clericorum,ut in illa ut famē. Circa clericos, tamen hęc distinctio habenda est ut clerici in minoribus ordinibus constituti, & pro leuibus culpis uerberibus subijciantur.ut.lxv.di.Salomon,constituti autem in maioribus ordinibus. non nisi pro maioribus criminibus ut. xxxv. di. ante.& xlv. di.cum beatus. sed hæc distinctio locum habet in clericis secularibus tantum. Regulares enim secundum regulas eorum subijciuntur uerberibus etiam pro leuibus culpis.ut infra de appella.reprehēsibilis. in fi.infra de accu. & inqui. qualiter, in fine. Caueant tamen regulares prælati quòd ex charitate & correctionis causa uerberent fratres uel cōuersos per se uel per alios regulares seu clericos. nam si per laicum & uerberans & mandās incidunt in sententiam excōmunicationis & sic loquitur decre. uniuersitatis de sententia ex
47 commu. ¶Caueāt igitur prælati† & rectores ecclesiarum ut correctionibus & disciplinis ut statetam in manibus gestant in utroque penso. iustitiam & misericordiam portent. ut iusto libramine quædam per equitatem corrigant.quædam uerò per miserationem indulgeāt.

xlv.distinctio.omnes qui.& ex utroque temperamentum faciant. ut nec uigor iustitiæ sit rigidus, nec mansuetudo sit dissoluta.ut.xlv. distinctio. disciplina. &.cap. sunt nanque non est enim constantis & recti iudicis breui lachrymula atq; ad tempus parata uel uberiorius fletibus de facili commoueri.nam cum uni indulget indigno, ad prolapsionis contagium prouocat uniuersos: facilitas enim ueniæ incentiuum tribuit delinquendi. ut. xxiij.quæstio. iiij. est iniusta .in fi.& ff. de offic. præsi. l.obseruandum. & alibi si negligenter quæ male usurpantur omittimus excessus uiam alijs aperimus.ut.xciij.distin.
48 peruenit. † Sequitur non litigiosus. prohibetur autem litigiosus ordinari tribus de causis. Primum est uitium quod consistit in doctrina prædicationis ipsius. cum sit superbus & arrogans, nescit humiliter proferre quod docet. ut xlvj.distinct.c.j. nihil enim est impudentius arrogantia rusticorum.ut ea. di.§.j. Secunda est uitium quod attenditur circa conuersationem, quia litigiosus solet esse adulator proditor, detractor,maledicus, inuidus.ioculator, scurrilis, & ad ulciscendam iniuriam facilis.ui.xlvj.distinc. §.ecce.&.c.sequentibus. Tertia causa est cum ipse quia fit litigiosus & per cōsequentiam prouocet alios ad discordia.nō posset alios ad cōcordiam reuocare quod tamen tenetur ex officio facere.ut.xc.di.§.j.& per totā
49 di. ¶ † Debet ordinandus esse non cupidus.ut.xlvj.di.§.j.lxxxv.di. florentin. duplex est aūt huiusmodi prohibitionis rō,prima,quia cupiditas est omniū malorū radix.ut xlvij di.§. beatorū. Secunda ratio,quia mens excecata cupiditate non uidet quid expediat. semper uidet aurum redditus cōputat gratius intuetur aurum quam solem. xlvij. di. sicut hi.iij.quæ.v.accusatores.§. testes suspe-
50 cti. ¶ † Sequitur domui suæ bene dispositus scilicet familiæ suæ intelligitur aūt familiæ suæ bene dispositus siue bene præpositus qui eā regit honeste exéplo

plo & uerbo trahendo à uitijs ad uirtutes. ut xlviij. di. § necesse. huius prohibitionis duplex est ratio. una quia non habet frontem reprehendendi alios qui negligit corrigere suos. ut in prælega. di. §. alia. quia præsumitur uehementer contra eum de crimine negligentiæ, quia magnum est. & magnam pœnam inducit. ut no. supra eod. titu. §. ex duobus. si tamen familiam suam correxerit quantum in se fuit. ipsa nihilominus in sua malitia permanens, in correpta remansit nō imputaretur patrifamiliàs nec repelletur à promouendo. ut xlviij. di. non enim. quantumlibet quod ad nos. præsumitur tamen prima facie cō tra eū quòd per eum steterit donec contrarium probetur. ut xviij. dist. peruenit.
51 ¶ Promotus † autem ad curam ecclesiæ & maximè ad episcopatum. debet bene esse dispositus ecclesiæ suæ. ut canonici uel clericj canonicè uiuant obseruantes diuinæ scripturæ doctrinam & documenta sanctorum patrum nihil incompositè præsumant agere. ut de cōsecra. distin. v. in omnibus. ut tales administerium eligat quæ dignè possint sacramenta dominica tractare. ut xxiij. di. tales. ut singula officia singulis committat. lxxx. dist. ad hæc. ne promiscuis actibus rerum turbentur officia. ut C. de testa. l. consulta diualia. Item non committat tyronibus sed expertis. ut xlix. di. si officia, ut quatuor fiant portiones de reddtibus ecclesiæ. ut xij. q. ij. Vulteranæ quatuor concesso. & si quid de portatione fabricæ remanserit recondantur in thecis, ut si maior emerserit fabricæ sit subsidio quod diuersi temporis diligentia potuit custodire. aut certè ematur possessio quæ utilitates communes respiciat. ut xij. q. ij. nobis. ut nullus in ecclesia degens sit indigens, sed omnia necessaria ab episcopo suisq; ministris percipiat. ut xii. q. ij. uidentes. ut precarias ecclesiæ possidentes professiones faciant ne per retentionem diurnā præiudicium ecclesiæ afferatur. ut xii. q. ij. sæpe ut pro compendio suarum rerum possessiones ecclesiæ nullus execolat negligenter. ut xij. q. iiij. quodcunq;. ut sic prælati tam custodes chartarum quam defensores rerum creditarum ut præceptum est iudicentur. ut xvj. quæst.
52 j. in canonibus. ¶ Item prælatus † in ecclesia sublimior alijs sedeat. intra domū uerò collegam præsbyterorum se esse agnoscat. ut xcv. dist. episcopus in eccle
53 sia. ¶ † Sequitur non neophitus sue. Vnde uidendum est qui dicantur neophiti. & quare prohibeantur neophiti ordinati. Neophiti dicuntur noui in fide. ut xlviij. distinc. quoniam à neos quod est nouum, & phitos quod est fides, inde neophiti dicuntur noui in religione. ut xlviij. dist. sicut olim. ¶ Causa prohibitionis est duplex. Vna ne incidant in superbiam putantes quòd fides catholica siue religio multū eis indigeat xlviij. dist. §. prohibentur. &. c. quoniam. Alia causa est quia neophiti non sunt experti statum ecclesiæ uel religionis. & ideo nescirent esse graues & se contemperare pro diuersitate personarum sibi subiectarum. ut xlviij. distinct. sicut olim. Graue enim est inexpertis hominum obsequijs sociari. ut xix. quæstione iij. monasterijs. & simile lxj. distin. miramur, in fin. ff de ua. mune. l. prætor. §. ulti. & alibi lex dicit honoris augmentum non obiectione sed labore ad unūquemque conuenit deuenire. ut. C. qui milit. non poss. l. contra. lib. xij. ¶ Sed nunquid his causis cessantibus potest neophitus promoueri. Videtur quòd sic nam prohibitiones ecclesiæ, proprias habent causas, quibus cessantibus cessant & ipsæ. ut lxj. distinctione §. his omnibus. & c. neophitus. & infrà de appell. cum cessante. è contra uidetur quòd licet causæ cessent non tamen cessat prohibitio. ut xix. quæstio. ij. duæ xxxij. quæs. j. dixit. Ad hoc dico quòd clericus secularis quantumcunq; sit humilis & instructus in regula monachali uel regulari non potest eligi in abbatem uel rectorem ecclesiæ, regularis nisi professus sit & expertus asperitatem

tatem regulæ. non enim sufficit scire sed necesse est experiri probari & probare. ut supra de elec. cum ad nostram. & c. officij. xix. q. iij. monasterij. imò si aliqui non professi ordinem regularem sint (iam in abbates assumpti) debent sublato appellationis obstaculo remoueri. ut supra de electio. cum in magistrum. & c. cum causam. propter hoc nó sufficit Domino beatum Petrum scire fragilitatem humanæ conditionis. sed uoluit ipsum in seipso potius experiri, ut disceret qualiter esset alijs miserandum. ut. l. dist. in. considerandum monachus tamen potest eligi in episcopum ut lxi. di. bene quod intelligo præmissa postulatione & admissa, alias secus. ut. lviij dist. c. j. & ij. Item laicus dummodo literatus postulari potest in episco-
54 pum. ut lxj. dist. osius. † Item neophitus potest & dicunt quidem recipere minores ordines, sed non sacros. ut xlviij. dist. in. quoniam & c. sicut olim. Alij contra. quod nec etiam minores donec sit probatus. ar. xix. quæst. iij. monasterius. quod uerius est. Nec obstat his quæ dicta sunt quod legitur de Nicolao, Seuero, & Ambro. qui neophiti sunt electi. Illud enim factum est inspiratione diuina. De Nicolao fuit reuelatum cuidam episcopo ut in legenda continetur. Seuero insedit columba supra caput. Ambrosio assurrexit terra pro cathedra. & ideo non sunt trahenda ad consequentiam. alias exemplo Ambrosij posset quis eligi ante baptismum, quod esset
55 absurdum dicere. † Sed quæritur quare secularis clericus possit esse episcopus regularium non tamen eorum præpositus, prior, uel abbas. Respondeo. propter excellentiam episcopalis dignitatis. quasi episcopus sit religiosior monacho. uel ideò, quia abbates & priores interfunt priuatis disciplinis monachorũ, episcopus non, tanquam qui ignorat ea quæ sunt regulæ. illud ergo committet alicui monacho. ipse uero puniet ea qui maiorem discussionem exigunt & maiorem animaduersionem. unde circa hoc consueuit distingui ut si de excessu monachi in figura iudicij agatur episcopus pro tribunali cognoscet & puniet. Si autem de plano tunc abbas uel prior corriget secũdum monachales disciplinas ut xj. q. j. de persona. infra de offi. or. quãto. & ar. C. de emen. propinquorum. l. una. C. de pa. potestate. l. iij. uel alias prima correctio spectat ad Abbatem seu priorẽ quia hoc generale est quod quilibet prælatus habeat iurisditionem siue sit Abbas siue prior. ut infra de immu. ec. non minus, infra de maior. & obed. Cum in ecclesijs. uerius est in his cõsuetudinem attẽdi quæ dat iurisditionem. ut. C. de emancipa. l. prima. ix. quæst. iij.
56 conquestus. ¶ Nunc uideamus † per quos hæc examinatio ordinandorum facienda sit. Et est sciendum quod quãuis secũdum antiqua iura tempora scrutinij episcopus eligere debeat de suo latere aliquos gnaros diuinæ legis qui examinent ordinandos. ut xxiiij. dist. quando episcopus. hodie tamen hoc uidetur spectare ad officium archidiaconi, ut infra de off. archi. Ad hæc. c. ut nostrum. & facit adhuc. xxij. dist. psalmista. & præterea si indignus præsentetur ad ordines tenetur is qui examinauit & præsentauit. ut liiij. di. si seruus. tenetur etiã & episcopus ordinator. ut infra de æta. & quali. ord. accepimus. nam & post examinationẽ archidiaconi, nihilominus ipse ordinator debet examinare, uel tenetur episcopus de facto sui Archidiaconi sicut & exercitor nauis de facta sui magistri. ut. ff. de exercito. l. j. §. magistrũ. unde & si archidiaconus representet aliquem ordinandum ad titulum sui patrimonij eum nullũ habeat, & hoc archid. non ignoret, episcopus autem ignorat: puto quòd ordinatus agere posset primo loco cõtra archidiaconum. Nec obstat si de dolo ipsius ordinandi excipiatur ne per hoc mendicare cõpellatur in ignominiam cleri. ut xciij. di. diaconi. Sed si archid. non sit soluendo agetur secundo loco contra episcopum quia in culpa fuit non examinando. sed archid.

in

in dolo.dolus autem præponderat cul-
pæ.ut.ff.ad.l.Acqui.l.Item si obstetrix.
57 ¶ Ordines † minores possunt simul
omnes conferri eidem ut infra.de eo
qui.fur.or.suscum.h.lator.Et ar.lxxvij.
dist.quicunque.dum tamen consuetudo
contraria non impugnet,quæ non serua
ta scandalum generet. uel secundum a-
lios si consuetudo loci hoc habeat. &
hoc tenet Tan.& ego. Sacri autem ordi
nes singuli & per cert:s in ersticias tem
porum debent conferri. ut lxxvij. di.in
singulis. &.c. quicunque, & licet ple-
runque coniungat quod ordinator con-
tinuet ieiunium à die sabbati usque ad
diem dominicum ut illi qui ordinati nō
potuerunt die sabbati in sero ordinen-
tur in die dominico in mane. ut 75.di-
stinct. quod à patribus, non tamen in-
telligas ut illi hiidem qui promoti sunt
in die sabbati ad aliquos sacros ordines
possint die dominico ad alios promo-
ueri. Sed illi tantum qui die sabbati
ordinari non potuerunt ut dictum est.
cum enim propter continuationem ie-
iunii fingatur sero diei sabbati. & ma-
ne diei dominicæ unum diem efficere.
si ordinatus in sabbato ordinaretur in
die dominico. iam bis idem eodem die
ordinaretur, quod esset absurdum. &
de hoc arguitur bononiensis episcopus
infra eodem titu.literas. ¶ Sed an se-
ro diei sabbati trahatur ad mane diei
dominicæ. uel mane diei dominicæ ad
sero diei sabbati retrahatur dubitaue-
runt antiqui, & adhuc sub iudice lis est.
circa hoc dixerunt quidam quòd mane
trahitur ad sero. ita ut si aliquando
continuato ieiunio mane diei domini-
cæ ordines conferuantur, in die sabba-
ti conferri uideantur. Nam iura loquen
tia de ordinationibus dicūt quod in qua
tuor temporibus & die sabbati ordi-
nes conferuntur. ut infra eodem titulo.
c.j.&.ij.75. distinct.c.ulti.Fallit hoc in
consecrationibus episcoporum quæ in
diebus dominicis fieri debent. ut 75.
distinctio. quod die dominico. Item
fallit in minoribus ordinibus & con-
secrationibus uirginum quæ in diebus
dominicis conferuntur. ut hic.c.j. Il-
lud uerò.cap.quod die dominico. quod
ualde est contra eos qui intelligunt in
consecrationibus episcoporum non in
ordinibus conferendis. & hoc patet
per exempla ibi posita de apostolis qui
tunc consecrati fuerunt. Hugo, & sui
sequaces dicunt die dominico confer-
ri omnes ordines & etiam baptismum
de con.di.5.uenerabilis. facit pro ipsis
illud.c.quod die dominico. Item & il-
lud.c.quod â patribus.in uerbo illo. Sed
post diem sabbati &c. Ad quod primi
Respondent. post diem sabbati cæptū
& non finitum. Prima opinio magis
placet quòd die sabbati ordines confe-
rantur.& quòd mane diei dominicæ tra
hatur ad uesperam diei sabbati conti-
nuatione ieiunij cum contingit mane
diei dominicæ, ordines conferri, nam
si uera esse opinio Hug. quare necessa-
ria esset continuatio ieiunij. cum & si,
in sero diei sabbati comedat ordina-
tor in mane diei dominicæ ieiunus inue
nietur. Vnde sicut posset consecrare,
eodem modo secundum eum & ordina
re. Teneas ergo quod superius est di-
58 ctum. † Et si tu quæras quare tantum
die sabbati sacri ordines conferantur.
Ratio est, quia sabbatum significat re-
quiem. & qui transit ad clericatū quod,
fit irreuocabiliter per assumptionem
maiorum ordinum de labore secularium
negociorum transit ad ocium scema-
tis clericalis. & ideo hoc fit die sabba-
ti. quia uero per minores ordines non
obligatur aliquis clericatui quin redi-
re possit ad licentiam datam ab aposto-
lo. ut 28. dist.de his, in fi. iccircò mi-
nores ordines alio die quam die sabba-
ti conferuntur,maiores autem non nisi
59 die sabbati. ut dictum est. ¶ Restat † ui-
dere quid iuris sit si quis sine examina-
tione fuerit ordinatus uel si in scrutinio
suum supressit impedimentum. In pri-
mo enim casu distinguo. Aut enim est
ignotus aut notus. Item aut est aliàs di
gnus. aut indignus. Si ignotus & alias
dignus

dignus. eo tamen ipso quòd sine examinatione se patitur ordinari se fecit indignum & debet deponi. ut 24. dist. c. ultimo. Si ignotus & indignus tunc duplex causa depositionis subest. Vna quia sine examinatione se ordinari permisit ut dictum est. Alia quia cum sciret se indignum debet in ordinatione sua prodere crimen suum uel impedimentum ut. l. di. ex pœnitentibus. Si uerò notus & dignus, tunc in nullo peccatur. Noti enim examinandi non sunt ar. 24. distinct. nullus. 47. distin. de Petro. 94. dist. ualde. tamen fallit in consecratione in qua etiam noti examinantur. ut 24. distin. qui episcopus. Sed si notus & alias indignus in causa depositionis existit: quia crimen suum defectum occultum debuit confiteri. ut supra dictum est. Sed quod dixi ignotum & dignum sine examinatione promotum deponi debere. hoc fit uel in odiũ sui qui se fecit taliter ordinari, uel in odium ipsius qui ipsum taliter ordinauit, ad hoc 70. distinctio. cap. 1. 16. quæstio. 7. decreuimus. 21. quæstio. 2. c. 1. &. 1. quæst. 4. in ecclesia. ubi in odium consecratoris dicitur ecclesia execrata potius quam consecrata. Item quod dixi notum & indignum sine examinatione promotum in causa depositionis existere, quia crimen suum non fuit confessus. intelligo de graui crimine secus in leui. ut 68. distinct. c. 1. Item quod dixi supra tales sic promotos deponi debere intelligo non per ordinatores sed per superiores. ut infra de cle. coniu. diuersis fallaciis, in fi. cum & ipsi ordinatores sint in causa depositionis, quia sic ordinauerunt. ut. 1. quæstio. 1. si qui episcopi. in autem. quomodo oportet cle. ad ordi. perdu. §. oportet.

60 † Vnum tamen non omitto quòd si aliquis tempore suæ ordinationis propriũ prodat impedimentum. & nihilominus ordinator non intendens dispensare ipsum ordinat. de tecto postea impedimento. ordinatus est deponendus & est casus illius decreti. 81. distinctio. si quis sine examinatione. ¶ In secundo casu scilicet cum aliquis impedimentũ suum in ordinatione nõ prodit. uidetur esse in causa depositionis. nam quilibet in ordinatione sua impedimentum prodere debet ut 22. di. quum &. c. ulti. 81. dist. c. Tantis. &. c. quicunque. 8. q. 3. Artaldus. in fi. Et eodem modo quilibet tenetur in iure crimen suum detegere de quo agitur, si fuit super eo interrogatus. ut 11. quæstio. 3. quisquis 35. q. 5. uidetur si duo. 15. q. ult. c. 1. & pen. quod Hug. putat tam in ordinatione quam in iudicio. Sed in ordinatione dicit sufficere si quis dicat in genere se criminosum & sic petat dispensationem. Sed si specialiter pro aliquo crimine fuerit interrogatus respondebit se penitentiam egisse, uel non respondebit. nam specialiter interrogare magis uidetur suggerẽtis quam quærentis ut. ff. de quæstionibus. l. 1. §. qui quæstionem. Non obstat ei quod superius dixi quod legitur de pœni. di. 1. §. his auctoritatibus. ubi dicitur non tibi dico ut te prodas in publicum: quia illud loquitur de pœnitente qui non debet in publico se prodere. secus in examinatione ordinãdi. in qua quis se prodere debet, nisi enim se prodat non poterit secum dispensari & debet se prodere coram pluribus, quia prodere est in publico dicere. ut. 2. q. 1. si peccauerit. sicut enim episcopus nõ potest audire causam nisi cum clericis suis. ut 15. quæst. 7. episcopus. sic nec solus potest dispensare, qualiter enim quis probabit secum dispensatum fuisse nisi coram pluribus factum fuisset ut infra de schismati. c. fraternitati. Alij dicunt quod nec in iudicio, nec in examinatione ordinãdorum tenetur aliquis se prodere. quia & deus occultat peccatum de quo aliquis penitunt. ut 32. q. j. Apud Et sicut licitum est alicui redimere sanguinem suum qualitercunque potest. ut 2. q 3. §. notandum. ff. de bonis eorum qui ante sententiam mor. sibi consci. l. j. sic & honorem suum. Circa ꝙ uidetur dicendum ꝙ de occultis peccatis & nõ

de eno r-

de enormibus de quibus acta est pœnitentia non tenetur ordinandus in genere uel in spem confiteri. non enim eget dispensatione. quia illa non deijciunt iã pro motum nec impediunt promouendum ut no. suprà. eo. tit. §. circa primam regulam. uel siue in specie siue in genere quæratur poterit sic respõdere. si hoc de quo quæritur cõmisi. uel aliqua mortalia communi pœnitentiam inde egi. Sed quid si in specie interrogatus super aliquo mortali respondeat ordinandus se commisisse & pœnitentiam non egisse. nunquid hæc confessio præiudicat ordinando. & possit inde puniri uidetur φ sic ut supra de elec. per inquisitionem. & infra. de excessis. prælatorum quàm sit graue. uerius tamen est contrarium. ut non præiudicet nisi in hoc solo, ut non admittatur ad ordinationem. ut. xxiiij. ij. di. quando. in fi. & ar. ad hoc. infrà. de excep. Deniq; § ulti. infrà. de ordi. cog. cum dilectus. ff. de his qui no. in-
61 fa. l. lucius. ¶ In summa † notandum est quòd episcopus consecrari debet à metropol. cum tribus uel duobus episcopis. ut. infrà. eo. titu. nec episcopus infrà. de sacra un. c. j. in principio uel tres episcopi de mandato metropol. hoc possunt. ut. lxiiij. di. comprouinciales metro politanus autem consecrabitur ab omnibus suffraganeis. si tamen omnes conuenire possunt & fiet consecratio in ciuitate metropolitana. ut infra eodem titulo. si archiepiscopus. lj. dist. qui in aliquo, in fi. lxvj. distin. quia. lxvj. di. archiepiscopus. xliij. distin. metropolitano. & idem intelligo in primatibus & patriarchis, sed quamuis ita sit de iure. de consuetudine tamen obtinet. Et sic hodie seruat generalis ecclesia quòd nullus archiepiscopus, primas uel patriarcha consecratur. nisi à papa uel alijs de mandato ipsius. & argumen. ad hoc. xxiiij. quæstione prima. pudenda.

Summarium

1 *Scrutinium quid sit.*
2 *Scrutinium quando & per quos fieri debeat.*
3 *Scrutinij forma quæ sit.*
4 *Dignus quilibet præsumitur nisi contrarium probetur.*
5 *Excommunicatus quis in dubio præsumitur.*
6 *Fornicatio potius præsumitur quam matrimonium.*

¶ DE SCRVTINIO IN ORdine faciendo. Rubrica.

Dictus est supra de ordinandis, sed quia ordinandi examinandi sunt, ideo subijcitur rubrica de scrutinio in ordine fa. ¶ Videamus igit quid sit scrutinium. quando fieri debeat. Item per quos. Item quæ sit forma scrutinij faciendi. ¶ Et est sciendum
1 quòd † scrutinium nihil aliud est quàm, examinatio. & ideo iura dicunt neminem sine examinatione ordinari debe-
2 re. ut no. suprà. ti. proxi. §. restat. † Fieri autem habet scrutinium feria quarta ante ipsam ordinationem. ut. xxiiij. distin. quando. Per quos autem debeat fieri no. suprà. tit. prox. §. nunc uideamus.
3 † Forma scrutinij quæ sit uideamus. Et est sciendum quòd duplex est scrutiniũ. Vnum quod habetur ante ordinationẽ ut superius dictum est. Aliud de quo hic tractatur. Forma primi scrutini habetur. xxiiii. distin. quando episcopus. Forma secundi habetur hic nam in Romana curia prior diaconorum. in aliis ecclesiis maiores diaconi idest, archidiaconi dicunt. Postulat sancta mater ecclesia hunc subdiaconum ad onus diaconatus uel presbiteratus assumi & ordinatore interrogante si eum nouerit esse dignum. Respondet diaconus. ut hic dicit. infrà. c. uno. & ex hac decre. illud genera
4 le colligitur. † quemlibet præsumi esse dignum nisi probetur contra. simile. in frà. de præsum. dudum. ff. de manu. testamen. l. testamento seruos. ff. de leg. ii. l. cum pater. § rogo. infra. de iudi. cum deputari. ff. de fideicommis. liber. l. Thays. §. sorore. Sed contra præsumitur non idoneus

idoneus nisi probetur idoneus. C. de his qui ueni. eta. impe. l. iij. C. de probatio. l. ij. ff. de magistratibus. l. j. §. magi-
5 stratibus. † Item in dubio præsumitur quis excommunicatus. ut. infrà. de senten. excom. cum desideres. §. secundæ,
6 † & potius præsumitur fornicatio quàm matrimonium. ut xxx. q. v. c. aliter. & c. nostrates. Solutio. primum generale est & secundum casuale quod in casibus superioribus locum habet, & maxime in his quibus timetur periculum animæ, ubi præsumimus aliquem fore pagnum. ut de cō. dist. iiij. c. paruulos. & c. nulla. infrà. de bap. & eius effec. c. j. præsumimus ecclesiam non consecratam. ut de con. di. j. solenniter. & c. ecclesiæ. præsumimus in ordinatum. ut lxviij. di. presbyteri. & §. se.

Summarium.

1 *Episcopus renuncians episcopatus an & quando possit conferre ordines.*
2 *Minores ordines à quibus conferantur.*
3 *Ordines quot sunt.*

¶ DE ORDINATIS AB EPIscopo qui episcopatui resignauit. Rubrica.

IN tractatu, ordinandorum qui præcedit & sequitur interponitur rubrica de ordinatis ab episcopo qui resignauit epi. uel excommunicato. ¶ In
1 quo † breuiter est distinguendum an episcopus renunciet loco tantum uel loco & dignitati. In primo casu renuncians episcopus remanet. nullius tamen episcopatus. & ideo ordines conferre potest in sua quondam diœcesi. & in aliena de consensu tamen & uoluntate diœcesani loci. In secundo uerò casu nec minores nec maiores ordines conferre potest. Si tamen aliqui minores ordines à talibus receperunt nescienter tolerantur in illis. & ad maiores licitè promoueantur. Sed si à talibus sacros ordines scienter receperint executionem officij non habebunt. Si ignoranter nisi crassa & supina fuerit eorum ignorantia cum eis poterit dispensari. ut. infrà. eo ti. c. 1. Facilius autem permittitur pontificalia exercere ei qui cessit loco tantum, quàm ei qui cessit loco & dignitati. Et est ratio quia in primo casu præsumitur quis cessisse ex debilitate, uel ex alio iusto impedimento, uel saltem contemplationis amore. In secundo uero casu uidetur ex conscientia criminis resignare. ut. suprà. de renun. post trāslationem. § ulti. quamuis sex sunt causæ propter quis cedendi licentia postulatur. ut. suprà. de renun. nisi cum pridem in prin. Toleratur autem si ab his qui renunciauerunt dignitati & loco minores ordines conferantur. & est ratio quæ hic as-
2 signatur. † quia minores ordines à non episcopis conferuntur ut psalmistatus, hostiariatus, & lectoratus. scilicet à coepiscopis olim & ab abbatibus hodie. ut. 69. dist. c. 1. Item presbyter confert psalmistatum. ut. 24. di. psalmista. quidam tamen intelligunt illud dictum psalmista non de ordinis collatione sed de ordinis executionem scilicet hoc nō placet. quia ibi dicitur quòd psalmista potest sumere officium sola iussione præsbyteri non dicit officij executionem. Illi autem qui dicunt ordinem psalmistatus conferri ab episcopo, executionem uerò iussione presbyteri, mouentur ex eo quod fit in collatione aliorum ordinum. Nam & in alijs ordo confertur ab episcopo & in signum executionis datur ab eodem episcopo aliquid ordinato quod in hoc ordine non seruatur. ¶ Scilicet obijcitur. nullus debet sine titulo ordinari. ut. 70. di. c. 1. & 2. Sed solus episcopus confert titulum. ut. 16. q. 7. nullus. Ad quod Respondeo quia hoc locum habet non in minoribus ordinibus
3 sed in sacris. ¶ Et no. † quòd nouē sunt ordines quinq; minores & non sacri. quattuor autem maiores & sacri. minores sunt psalmistatus & hostiariatus lectoratus, exorcistatus & accolitatus, ma

iores sunt subdiaconatus diaconatus, presbyteratus & episcopatus. Alij uerò dicunt. 7. esse ordines, negant enim psalmistatum & episcopatum esse ordines, sumunt hoc ex illo decreto. 77. distin. illud. Sed quòd psalmistatus sit ordo. probatur. 34. disti. psalmista. 21. distin. clericos. 32. distin. seriatum. 82. di. clericum. infrà. de æta. & quali. & or. præ. cum contingat. 27. q. 1. si quis episcopus. & ad decretum quod primi pro se inducunt sic rñdent ut quod ibi dicitur primo sit hostiarius illud primo non recipiat præcedentia sed sequẽtia. licet alias primus & proximus dicatur quem nemo præcedit. ut infrà. de uer. signi. Ioseph. ff. eo. titu. l. proximus. De episcopatu quòd sit ordo probatur. 77. distin. c. 1. infrà. de presby. non bap. mi. ueniens. 21. di. c. cleros. 54. distin. si seruus in uerbo episcopalis ordo. &c. & quod dixi presbyterum posse conferre ordinem psalmistatus intelligo de presbytero parrochiali. ad quem spectat cura ecclesiæ & competẽtius in archypresbytero uel plebano. Itẽ intelligo hos posse conferre in diebus dominicis & in alijs festiuis sicut in episco-
3 po dicitur suprà. eo. c. de eo. † Et nota quòd cum his qui ab excommunicatis recipiunt ordines ignoranter poterit dispensari per suos episcopos. ut. infrà. e. titu. c. 2. fiet autem hæc dispensatio quo ad executionem. excommunicatus enim & si caracterem conferat quẽ habet executionem quam non habet conferre non potest. 1. q. 1. gratia. & c. statuimus. & q. 7. Daybertum.

Summarium

1 *Ordinandorum ætas & qualitas.*

2 *Aetatis defectus repellit abordinatione.*

3 *Episcopi ubi debeant consecrari, & ubi metropolitani, primates, & patriarchæ.*

Papa ab episcopo Hostiense consecratur.

4 *Forma ordinandi episcopos.*

Sacramenta ecclesiastica unitatis sunt, & diuidi non debent.

5 *Substantialia ordinum quæ sint.*

6 *Missæ an sit de substantia ordinum.*

7 *Promotus aliquo ordine prætermisso ordine alios, an ordines conferat.*

8 *Mulier ordinata caracterem non recipit.*

Mulieribus quæ sint prohibita.

9 *Clauis potestas Apostolis tradita fuit.*

10 *Prælatus an possit cogere clericos inuitos ad ordines recipiendos.*

11 *Ordinem an recipiat qui coactus ordinatur.*

12 *Quid si clericus uult promoueri, & petit ordinari prælato autem renuente.*

13 *Ordinati ab episcopo alieno sine licentia proprii episcopi, an recipiant ordinis executionem.*

14 *Ecclesiæ parochialis iura uel regimen cui committi debeant.*

15 *Clericus an plures ecclesias habere possit.*

¶ DE AETATE ET QVALItate ordinandorum. Rubrica.

Dictum est suprà de ordinandis nunc dicendum est de præficiendis & quia. in præficiendis tria requiruntur. s. ætas qualitas & ordo. icirco subijcitur rubrica de ætat. & quali. in ordine prefi. ¶ In præficiẽdo in episcopũ requirit̃ ætas. 30. an. exacta & cõpleta. ut. suprà. de elec. Cũ in cũctis, in primo. ℞. Scilicet vr̃ ꝙ sufficiat inchoata sc̃d̃m qd' legitur. ff. de mune. & ho. l. ad rẽ publicã. Sed illud obtinet in secularibus dignitatibus uel hoc est speciale in episcopali dignitate. uel distingue breuiter, ꝙ quandoq; fauor est in causa ut in usucapione. & tunc tẽporis inchoari. ut. ff. de diuer. & tẽpo. præ. l. in usucapione. quãdoq; odiũ ut in præscriptione. 30. an. & tũc nõ oportet annum impleri. ut. ff. de actioni & ob. l. in omnibus quãdoq;. utrũq; est ĩ causa fauor & odiũ. & tunc cõputat̃ tempus de momento ad momentũ. ut. ff. de mino. l. 3. §. minorem. In præficiendo personatu uel ecclesiæ parrochiali requirit̃ ætas 25. annorũ. ut in ea. decre. cũ in cũctis §. inse-

§.inferiora.& in hoc casu sufficit si quis
ultimum annum attigerit. ut ibi dicit.
Sed obijcitur. qui præficiendi sunt deca
natui. præpositurę archypresbyteratui.
& ecclesijs parrochialibus. præsbyteri
fieri debent. ut infra eodem tit.c.j.&.c.
præterea uel esse. ut 60.dist.c.1.2.& 3.
sed, præsbyter esse uel fieri non potest
nisi in 31.anno.ut in sequentibus appa-
rebit. Ad quod respondeo quòd in his
de quibus proximè dictum est tempus
sacerdotij artatum est per decre.cum in
cunctis.& ad huiusmodi personatus as-
sumpti in.25.an.possint & ad sacerdo-
tium promoueri. cum illis personatibus
& regiminibus ecclesiarum parrochia-
lium onus sacerdotij sit annexum. ¶Hic
circa ætates præficiendorũ.& circa æta
tes ordinandorum distingue. quia aut
quis ab infancia traditur militiæ clerica
li. aut est grandæuus qui postulat ordi-
nari. In primo casu à 7.an. usque ad 12.
potest recipere omnes minores usq; ad
accolitatum, post 12.an.quandocunq;
recipiet accolitatum in 20.an. uel in.
25.recipiat subdiaconatũ.in 26.an.dia-
conatum.in 31.præsbyteratũ.ut.77.dis.
in singulis quicunque. &.ca.se quamuis
hodie in quibusdam tempus sacerdotij
sit artatum ut superius dictum est. ¶In
secundo casu scilicet cum grandæuus po
stulat ordinari. potest recipere ordines
hoc modo.In primis duobus anni post-
quam clericus fuerit recipiet omnes mi
nores.in reliquis quinque omnes maio
res.ut 77.di.quicunque, dispensatiue ta
men propter necessitatem ecclesiæ pos-
set laicus grandæuus recipere omnes or
dines infra annum & dimidium.mona-
chus uerò per annum ut. 77. di.mona-
chus. Sed quamuis hæc temporaliter
sint statuti episcopi, tamen nostri tem-
poris in clericorum multitudine glo-
riãtes pueros ad sacros ordines promo-
uent, his interstitijs non seruatis. ut su-
pra de temp. or. uel non est compos. fa-
cit hic nimia episcoporum remissio qui
pompam multitudinis quærunt & pu-
tant ex hac turba aliquid sibi dignita-

tis acquiri. aut quibus aliud præstare nõ
possunt ordines largiunt, quod non ta-
men oportet districti semper esse iudi-
cij ratum est omne quod magnum est
2 ut 59.dist.si officia. † Et est sciendum q
propter defectum ætatis repellitur quis
ab ordinatione.ut 77.di.in ueteri, & ab
electione.ut supra de electi.cum in cun
ctis. Hos omnes ordines conferre de-
bet episcopus de consilio suorum cleri-
corum ut 24.di. episcopus maiores con
fere debet in ecclesia, episcopali.ar.77.
di. cap. 1.minores in qualibet ecclesia
sui episcopatus.ar.75.dist.in palea quũ.
3 † Episcopi autem consecrantur ubi me
tropolitanus elegerit. ut 51.di.c.ulti.in
fin.Metropolitani.primates.& patriar-
chæ in suis ecclesijs.ut no.supra de tem.
or.in fin quod intelligo. nisi necessitas
ali de exigat ar.63. di.quanto.23.distin.
in nomine domini.Papa consecratur ab
episcopo.Host.qui in hoc uicem metro
pol.obtinet & in sua ecclesia si hoc fie-
ri potest alioquin in quacunq; & extra
urbem.ut 23.dist.in c. in nomine domi
4 ni.De forma † ordinandi seu consecran
di episcopos legitur.23.dist. episcopus.
65.di.ca.1.infra de sacra unc. cum uenis
sent. De forma ordinandi alios cleri-
cos legitur 24. di. præsbyter cum reli-
quis ca.usque ad.ca. psalmista. ¶Et est
sciendum quòd si contra formam eccle
siæ ordinetur nihil agitur. argu. 11.qu.
2.sine exceptione. 25.quæ.5. aliter de-
bet cõ.dist.4.reuera.68.distin. coepisco
pi.quod intelligo cum omittitur aliquid
quod est de substantia arg.infra de statu
mona. Cum ad monasterium in fi.infra
de cõ.appo.c.ul.32.q 2. solet quæri.sub
stantialia.n. mutari non possunt inst.de
hæredi quæ ab intesta.defe.§.minus ff.
de cap.minu.l. Eas obligationes si ergo
unũ de substantialibus omittatur nõ ua
let quod agitur. ar.38.di.qui ipsis & idẽ
dico si diuidatur si unus episcopus ma-
num imponat & alius epi. uel sim præs-
byter benedictionem infundat. ut 23.
di.quorundam.Nam sacramenta eccle-
siastica unitatis sunt & diuidi non de-

bent ut de con.di.2.quia passus.24.q.1. quia loquitur. Sed hijs obstare uidetur quod in eodem decreto quorundam,dicitur graduum sacerdotij. uel leuitici ordinis quem peruerse adepti sunt amittant sacrum respiciunt & non ius & quatenus de facto adepti sunt eatenus de fa
5 cto amittant. Quæ † autem sint de substantia ordinum dubitatur credimus tamen librum qui ponitur super ceruicē consecrandi. ut 23.di.episcopus. fore de substantia. Item numerum consecrantium.nam metropolitanus cum duobus episcopis ad minus consecrabit. ut. suprà.de tempo.or.nec. episcopi. infrà.de sacra.unc.c.1.in prin. uel tres episcopi ut 64. di.comprouinciales.56.di. porro. Item quòd unus ordinationem totam perficiat.nam si unus partem ordinationis faciat. & alius aliam partem nihil agitur sicut & si unus baptizandum immergat & alter proferat uerba, uel si unus proferat partem illorum uerborum. Ego te baptizo. &c & alius aliam partem.sicut & etiam nihil agitur cum uerba canonis diuiduntur. non sic in his quæ canonem missæ præcedunt uel sequuntur quæ diuidi possunt & per plures expleri.ut.7 q.1.nihil.Scilicet quid si duo episcopi simul ordinant ita ut uterq; manum imponat uterq; omnia uerba proferat, puto ordinem eundem conferri i simul & ab utroq;. Et eodem modo dico conferri baptismum cum duo simul immergunt. & simul proferunt uerba.sic dico eandem sententiam simul & ad pluribus ferri,cum plures iudices uel arbitri simul pronunciant. ut. ff.de arbi.l. Item si unus.§.Item si plures. Vnctionem autem non putamus esse de substantia. & ideo omissa supplebitur. ut infrà.de sac.unc.c.1.in prin. Itē impositionem manus, uel si quis pro chrismate oleo fuerit delinitus. infrà. de sac.nō ite.c.1.quidā tamē dixerūt ꝙ in ordinatione necessaria nō est manus impositio cū tactu corporali. sed sufficit sola manus extēsio. arg.ad hoc.ff.de acqui.pos.l.qđ meo,sed hoc nō placet.

ut.infrà.de sacra.nō iterā.c.ult.Item tēpus ordinatiōis & ætas ordinādi nō sūt de substātia.ut.not.suprà.de tēpo. or.§. 1.in fi.Itē ꝙ quis ordinet a suo epō nō est de substātia 9.q.2. lugdunē. quòd à latino nō à græco ordinetur latinus.ut suprà.de tēpo.ord.cū secūdū.&.c.quod translationē.Itē quòd quis ad singulos ordines & ꝑ debitas interstitias tēporū ordinet.ut.suprà.de tempo. or.literas.Itē dubitatur an ieiuniū ordinātis & ordināti sit de substātia, vř quòd sic. ut.75.distin.quod à patribus. & idē vř in alijs sacramentis, ut non conferātur non ieiunantibus à pransis.ut 67.dist.reliqui.de conse. di.2. liquido. & dist.4. ut ieiunij. &.c. ut episcopi. & maximè in ordine hoc dicēdum ui. quòd Pau. & barnabas apostoli ieiunij manus imponebāt.ut 75.di.quòd die domini.eo.qđ ob reuerētiā sacramentorū est inductū. Hugu.tñ dixit quòd prāsus confert ordinē,& prāsus recipit. & idē dicit ī q̄libet alio sacramento. excepto sacramento Eucaristiæ.quod non credit conferi.nisi tamē modo à ieiunis, ut de cō. di.2.liquido. Sed Ber Laurenti. & Io. dicunt contrarium ex eodem decre. nam ibi dicitur post cenam dominus discipulis corpus & sanguinem suum tradidit. quamuis ibidem statuatur ne pransus conferat aut pransus accipiat.
6 ¶ Item. quid de missa. † nunquid est de substantia & ordinum. Responsio dubitatur.& ideo in hoc & in alijs quæ in ordinationibus obseruari mandantur nec constat an sint substantia. uel de solennitatibus. nec per aliqua. iura inuenitur quòd omissa suppleri debeāt. credendum est & his omissis ordinem non fieri. & ideo iterandum, nec tunc intelligitur initerari, quia intelligitur iteratum quod ambigitur esse factum. ut.infrà.de presbytero nō bap. uenięs. 66. di.2. presbyteri: de con. di.1.solennitates.
7 ¶Sed quæritur de illo † qui prætermisso aliquo ordine non tamen sacerdotali promouetur in episcopum an ordinans alios conferat ordines

& est

& est dicendum quod sic: dummodo non
conferat illum ordinem quem non ha-
bet, quia tunc nihil ageret. ut 1.q.1.gra
tia.&.q.7. Daybertum. de eo autem qui
nullos ordines habens celebrat dice-
mus infra de præsby. non.or. mini.
8 ¶Quid de muliere † nunquid si ordine-
tur recepit caracterem. Respondeo nõ
impediente sexu & constitutione eccle
siæ. nam mulieres quamuis doctæ san-
ctæ ac religiosæ & etiam abbatissæ, nec
prædicare, ne benedicere, nec excom-
municare, nec absoluere, nec pœniten-
tias dare. nec iudicare nec officium ali-
quorum ordinum possunt exercere, ut.
23.di. muliet, sacratas, 33.qu.5. mulierẽ
infra de sen. ex. de monialibus. quàm-
uis abbatissis obedientia & reuerentia
debeatur & ipsarũ salubria monita &
mandata debeant obseruari. ut infra de
9 ma. & obe. delicta. † Nam licet beatissi
ma uirgo dignior & excellẽtior fuit om
nibus Apostolis nõ tamen illi, sed istis
dominus claues regni cœlorum com-
misit. ut infra de pœni.& re. noua. Nec
præmissis obstat quod legitur. 27. qu.1.
diaconissam. &.ca. si quis rapuerit iura
enim illa loquuntur de diaconissis. non
quæ ordinem diaconalem habeant, sed
quæ inter alias moniales prærogatiuam
aliquam obtinebãt, forte circa omelias
in matutinis legendas. Item nõ obstat,
32. di. præsbyter, ibi. enim appellatur
præsbytera quia præsbyteralis nõ quòd
esset ordina. sed ordinati socia. unde in
sequenti canone appellantur tales fe-
minæ seniores iure uel matri curiæ. id-
est matronæ, curam habentes ecclesiæ.
sicut dicũtur matres familias. ¶Sed quæ
10 ritur † an prælatus possit cogere cleri-
cos inuitos ad ordines recipiendos? &
certè quidam canones dicunt non de-
bere aliquem inuitũ cogi, ut 24. di.c.1.
& 2. &. c. ubi. quidam uerò dicunt cõ-
trãrium ut 64 di.& si qui.clerici.& c.pla
cuit. ¶ Item circa modũ cogendi etiã
iura uariare uidentur. alicubi enim dici-
tur aliquem cogendum per subtrationẽ
beneficij uel dignitatis ut.74.di. episco-
pũ. alicubi uerò dicitur quòd minores
maioribus in ordinibus præferantur. ut
sic maiores in dignitatibus & priores
in tempore uidentes minores & poste-
riores ad ordines maiores pro maiori
honorem quem refugerant appetere co
gantur & quæsitum. ut 74. di. consueuit.
11 Prima discordia canonum sic consue-
uit ad concordiam reuocari, ut iura illa
quæ dicunt inuitum non compelli. lo-
quãtur in absoluta coactione, alia uerò
quæ dicunt inuitum fore cogendum, lo
quantur in coactione conditionali. Se-
cunda discordia circa modum cogendi
sic sedatur. ut canon ille qui dicit ali-
quem cogendum per subtractionem di
gnitatis, locum habeat eum necessitas
exigit aliquem ordinari. Alius uerò ca-
non qui dicit sic inuitos cogi debere sci
licet ut minores maioribus in ordini-
bus præferantur intelligatur cum utili-
tas exigit aliquem ordinari, sed hæc so
lutio impugnatur per decre. quæ loqui-
tur in utroque casu scilicet necessitatis
uel utilitatis alternatiuè. & tamen in u-
troq; casu inuitum cogi debere per sub-
tractionem loci & beneficij ut infra eo.
ti. quæris. Ad quod dic diuersas inueni-
ri circa hoc pœnas in iure. erit autem
in arbitrio prælati per quem modum,
& per quam pœnam compellat. ita ta-
men ut una à principio sit cõcentus ad
alteram nihilominus processus. si hoc
meritori proteruitas contumacis ut in-
fra ut lite non contest. quoniam frequẽ
ter. uel distingue plenius cum Raymun
do. quia aliquando uult episcopus coge
re clericum ad recipiendum ordinem
annexum beneficio uel dignitati quam
habet, aliquando ad recipiendum ali-
um. In primo casu uidelicet cum ele-
ctum in archidiaconatum uult cogere
ut fiat diaconus. electum in decanum Ar
chipræsbyterum, uel prepositum, uel ab
batem, ut fiat præsbyter potest per sub
tractionem illius dignitatis uel benefi-
cij.& app.re. ut 60. di. innouamus supra
de elec. cum in cunctis infra. eo. ti. ca. 1.
in fin. Fallit tamen hoc in uno casu,
sci-

ſcilicet cùm ſiue culpa ſua poſt electionem & confirmationem, ſed ante ordinem incidit in irregularitatem ar. ad hoc in decre. Cum in cunctis. in uerbo illo ſi canones non obſiſtant. quidam tamen non admittunt hunc caſum per decre. infra eod. cap. 1. in fi. Sed illa intelligitur cum ſua culpa contraxit irregularitatem, hic non obſtant iura quæ illi contraria aſſignant infra de cle. ægro. cap. 1. ff. de ſta. ho. l. qui furem. ff. de poſtu. l. 1. §. caſum 60. diſtin. præcepta. In ſecundo caſu cum uult aliquem compellere ad recipiendum ordinem non annexum beneficio uel dignitati. ſubdiſtingue quia aut neceſſitas uel utilitas eccleſiæ exigit aliquos promoueri ad ordinem illum. aut non. In primo caſu iterum ſubdiſtingue: quia aut ille clericus excuſat ſe ratione criminis qd̄ ſe comiſiſſe proponit. aut ratione alterius impedimenti quod ſe dicit incurriſſe. aut ſola uoluntate. ſi ſe excuſat ratione criminis debet epiſcopus promouere inferiores idoneos ad ordinem & ipſum contradicentem remouere & beneficio quod obtinet in illa eccleſia, niſi aliter ſit ualde utilis uel neceſſarius illi eccleſiæ. ut infra eod. titul. quæris, & ſic poteſt intelligi illud cap. 64. diſt. conſuluit. ¶ Si uerò excuſetur ratione alterius impedimenti. puta propter infirmitatem, uel aliud impedimentum temporale uel perpetuũ, non proueniens ex delicto ſuo. non eſt cogendus & ſi cogeretur eſſet eius appellatio admittenda. ſicut dicitur in tutore cuius legitima excuſatio non admittitur. ut. ff. quando app. ſit. l. 1. § ſi quis tutor. ſi autem ſola uoluntate clericus ſe excuſet. nullam aliam cauſam prætendens niſi quia non uult, debet compelli app. remota per ſubtractionem officii & beneficij. ut 74. diſtinctio. cap 3. & 4. & infra eod. titulo quæris. & ubi non exigit utilitas uel neceſſitas eccleſiæ, non debet eos cogere inuitos, & ſi faciat eſt, puniendus. ut 74. diſtinct. cap. 1. & 2. & cap. ubi, dicitur autem exigere utilitas eccleſiæ quando eccleſia indiget aliquibus miniſtris, & non ſunt in eccleſia, alij idonei præter iſtum quem epiſcopus uult compellere, neceſſitas autem exigit quãdo eccleſia indiget miniſtro & nullus alius eſt idoneus in eccleſia præter iſtum quem epiſcopus uult com

11 pellere. ¶ Circa † hanc diſtinctionem quæritur utrum recipiat caracterem qui coactus ordinatur. Ad hoc dicas quod ſic ſi coactio eſt conditionalis. ar. 84. di. ubi iſta 45. diſt. de iudæis. 1. q. 1. quod quidam. Nam in tali caſu eſt ibi uoluntas ordinati ſaltem indirecta. ut 15. quæſt. 1. meritò. Sed ſi fuerit abſoluta coactio tunc nec caracter infigitur ſicut nec in tali caſu cõfertur baptiſmus. ut infra de bap. & eius effectu. maiores. arg. l. diſt. præsbyteros infra de his quæ ui. metuſve cauſa fi. ſacris. Sed nunquid continere tenetur is qui conditionali coactione eſt ordinatus. uidetur quòd ſic ne aliàs uideatur ordo contemni, ar. 45. diſtinctione de iudæis. in fine, quia coacta uoluntas, eſt uoluntas. ut 15. q. 1. meritò. & hæc maximè ſecundum illos qui dicunt uotum continentiæ fore annexum ſacro ordini. ar. 28. diſt. diaconi. 83. diſt. cum in præterito. ¶ Ad hoc dicunt quidam quòd talis continere tenetur, nam licet non debuerit cogi ad ordinem ſuſcipiendum. ſuſceptũ tamen etiam per coactionem ſeruare tenetur per. d. capitulum de iudæis. Io. dicit non teneri ſi metus uel coactio fuit talis quæ poſſet cadere in conſtantem uirum alias ſic. ut infra quod metus cauſa prælatum &. c. cum dilectus filius. Itẽ quia integritas corporis res uoti eſt, non præcepti ſuaderi poteſt imperari non poteſt. ut 32. q. 1. integritas & continentia non debetur niſi uoluntaria. ut diſt. 31. ante triennium. 20. q. 3. præſens. Pone ergo quòd non tenetur continere, quia talis metus interuenit qui poteſt cadere in conſtantem uirum. Nunquid utetur priuilegio clericali. Videtur quòd ſic. ſi uelit uiuere clericaliter arg. 32. ſi qui uerò ſunt clerici. quod

credo

credo uerum nisi penitus transiret ad contrarium actum. ut 84. quiquis. Vel aliter dicas quòd si prius habeat uxorẽ legitimam poterit illa uti sine peccato, & secundum hoc solue præcedentẽ quæstionem, si tamen ipsa uellet & ipse nollet, non haberet priuilegium, aliàs si ipsa nollet & ipse uellet quantum in se esset. nam tunc haberet priuilegium si uiueret clericaliter ut dictum est. arg. 27. q. 2. multorum. Si uerò ante non habebat uxorem legitimam tenetur præcisè continere. argu. illius. c. de iudæis.

12 ¶ Quid si † clericus uult promoueri & petit ordinari prælatus autem non uult. quia forte nouit eum secreto impeditum, ratione criminis non enormis. Respondeo si est clericus sæcularis monebit eum ut desistat à tali proposito. Sed si monitus nihilominus instat, prohiberi non potest uel impediri. ut supra de tempo. ordi. cap. ult. non enormis ideo dixi, quia quod operatur crimen mediocre manifestum hoc operatur crimen enorme occultum ut probatur supra de tempo. ordi. c. ult. & notaui eo. ti. §. circa, & idem intelligo cũ prælatus nouit clericum impeditum uel irregularem ex defectu. puta propter bigamiam, uel defectũ natalium. quia tunc nec ordinabit nec faciet ordinari. Sed opponitur de corpore Christi quod maius est omnibus sacramentis. ut de conse. dist. 2. nihil. & tamen dispensator non prohibebat pingues terre, id est peccatores mensam domini manducare, sed exatorem timere moneat. ut de conse. distin. 2. non prohibeat. & dominus Iudæ bucellam tradidit, ut de conse. dist. 2. sancta. &. c. sicut Iudas. scilicet die Iouis sancta cùm præcedenti die proditionem fecisse. ut de conse. distinct. 2. liquido. Ad primum respondeo illud locum habet in corpore Christi ad quod suscipiendum sola contritio facit habilem. ut de conse. distin. prima quotidie. secus in ordine ad quem nec peracta pœnitentia dignum facit si de crimine enormi agitur. ut in prædicto. §. Circa nota. Ad secundum sic. Hoc fecit dominus qui superior est omni iure. cui dici non potest cur ita facis: quod tamen ideo fecit ut nos instrueret occultos peccatores per tollerantiam. substinere ut 2. q. 7. unius, in fi. Vel potest ad utrunque simul respondere ut dicam aliud in sacramentis necessitatis, & aliud in sacramentis dignitatis. ut. 1. quæstio. 1. §. sed notandum. sic ergo decretalis illa ex literarum, loquitur in clerico seculari cuius peccatum non enorme occultum est, notum tamen prælato. uel loquitur in clerico qui petit ordinem ratione beneficij uel dignitatis cui est ordo annexus, secus si ius petendi non habeat. ut eodem titulo de tempo. ordi. ad aures. uel dic quod illa loquitur in regulari qui contra uoluntatem sui prælati forte scientis aliqua secreta commissa ipsius promoueri non debet regulares enim fortius sunt astricti suis prælatis quam seculares. ut 11. quæstio. 1. non dicatis. Item pone quòd episcopus uult aliquem compellere ad recipiendum ordinem & hoc facit propter odium, & nihilominus hoc exigit utilitas ecclesiæ illum ordinari, nunquid tenetur iste recipere ordinem. uidetur quòd non, quia episcopus non potest sibi taliter præcipere. scilicet propter odium uel aliam causam inhonestam & si compelleret illum uidetur quòd deberet deponi licet utile esset illum ordinari. ar 45. di. c. 1. & c. Episcopum infra eo. titulo tuam. Credo tamẽ contrarium quia licet episcopus sic peccet præcipiendo iste tamen debet parere ex quo non est malum quod præcipitur imo iustum & utile ecclesiæ 11. q. 3. quid ergo 33. q. 1. quid culpatur, in fin. 33. q. 5. manifestum. ¶ In summa

13 nota † quòd ordinati ab episcopo alieno sine licentia proprii episcopi non recipiũt ordinis executionem ut supra de tempo. ord. quòd translationem. qui autem extra tempora debita se faciũt ordinari debẽt deponi. ut supra de temp.

tempo. ordi. sanè, potest tamen proprius episcopus cum talibus dispensare. ut supra de tempo. ord. consulationem. ¶ De qualitate præficiendorum nõ amplius hic prosequor quia de ea tractaui supra de temp. ordi. ubi prosecutus sum
14 regulas apostolicas.† In summa tamen notabis quòd cura uel regimen ecclesiæ parrochialis minori 25. annis committi non potest. ut supra de elect. Cum in cunctis. §. inferiora. Nec obstat infra eodem tit. indecorum. Nam licet prohibeatur committi regimen ecclesiæ parrochialis infra 14. annum, non sequitur quòd in 15. posset committi, uel ante 25. nisi morum probitas suppleret defectũ ætatis. ut 77. di. c. ult. C. de proxi. sacro scinio. l. 1. & l. unicuique. uel in illa, cum in cunctis ostenditur quid de iure communi debeat in illa in decorum a quo anno episc. possit dispensare. ¶ Itẽ
15 plures † ecclesias clericus habere non debet. ut 21. q. 1. c. 1. & 2. nisi in quinq; casibus. Primus propter unionem. ut 10. q. 3. unio. infra de reli. do. quia. Secundus propter raritatem clericorum, ut 21. q. 1. clerj. in fi. Tertius cum ecclesia est annexa præpendæ uel dignitati, ut infra de præben. Extirpandæ. Quartus si quis unam habet intitulatam & aliam commendatam. ut 21. q. qui plures. Quintus cum una dependet ex altera infra eodem ti. Eam te. ¶ Dicitur autem una ecclesia dependere ex altera sicut loquitur decre. de reli. do. quia sicut & duæ arbores uniuntur, si iunturam habeãt supra terram. ut ff. arbo. fur. ce. l. si gemina arbor. & si sic una ecclesia subsit alteri licet prælato utrique præesse. ita tamen ut in maiori resideat & in minori seruiat per uicarium. ut infra de præben. Extirpandæ. ¶ Item si maior ecclesia construat aliquam minorem in proprio fundo. nihil impedit eundem præesse utrique. scilicet maiori & minori. nam & episcopi dispensatione unus prælatus diuersis ecclesiis præesse potest. ut 70. distinctione sanctorum. ¶ Item nota quòd qui reputatur dignus ad unum ordinem uel honorem, non debet ad alium reputari indignus. ut infra eodem titu. Accipimus 73. distinct. gesta. 1. q. 1. Christus. arg. ad illud infra de accus. nulli. infra de sentent. excommunica. in præsentia ff. de libera. causa. l. qui sciens ff. ad legem Iul. de adulteriis. si uxor. in fine. ff. soluto matrimonio. l. uiro atque uxore. Sed arg. contra. ff. de suspect. tut. l. 3. §. quæri potest 12. distinctione nos consuetudinem 15. q. ultima. c. 1. & ca. Si quis præsbyter 34. distinctione locorum & l. distinctione quicunque. circa hoc sic puto fore dicendum quòd si ordinator illum quem ad unum sacrum ordinem ordinauit per se examinauit ab illo repellere non potest nisi forte postquam promotus fuerit reddiderit se indignum: ut in decre. accepimus, secus autem si per alium examinauit. frequentius enim Archidiaconus. examinauit ordinandos, ut not. supra de temp. ordi. §. Nunc uideamus.

Summarium

1 *Vnctio quid sit, qui & à quo inungantur & nume. 2.*
2 *Vnguntur manus sacerdotis chrismate cum ordinatur.*
3 *Christianus quilibet bis ungitur ante baptismum.*
4 *Vnctiones prædicta quid significent.*

DE SACRA VNCTIONE. Rubr.

DIctum est supra de ordinãdis, & de præficiendis, sed quia aliqui ex ordinandis, & aliqui ex his qui præficiendi sunt dignitatibus inunguntur. ideò subiicitur hic rubrica de sacra unctione. ¶ Videamus igitur quid sit unctio. qui & à quo inungãtur, quid significent unctiones. Item quid operentur. ¶ Et est sciendum † quòd duplex
1 est unctio, exterior & interior, per exteriorem uisibiliter corpus inungitur per interio-

interiorem inuisibiliter cor inungitur. Exterior signat interiorem. interior autem est significatum exterioris & signũ inuisibilis gratiæ quam unctio uisibilis agit & auget si dignè sumatur. ut hic in 1. respon. ¶ Est autem unctio quod ipsum uerbum sonat ut. ff. iudi. sol. l. iudicatum. ¶ Chrismate quod ex oleo & balsamo conficitur caput & manus episco-
2 pi consecrantur. ¶ Quid † autem significet oleum. quid balsamum quid unctio capitis. quid manuum in litera explanãtur. ¶ Vngitur princeps. nam in ueteri testamento ungebantur reges. ut 70. di. c. 1. Sed tunc ungebantur in capite. sed unctio capitis in brachium est translata. unde hodie principes inunguntur in brachio. humero uel armo. Quid autem hæc significent in litera continetur. ¶ Et est sciendũ quòd princeps oleo delinitur ut hic. §. refert. Vnguntur manus sacerdotis chrismate cũ ordinatur. unde oratio illa consecrare & sanctificare digneris domine manus istas per istam unctionem & per nostram benedictionem communis est & episcopis & presbyteris. ut hic, & 16. qu. 5. §. hoc idem, circa fi. Inunguntur & reges, ut in
3 fra eo. §. quia uero. † Inungitur quilibet christianus bis ante baptismum scilicet oleo benedicto. primum an pectore. deinde inter scapulas. & bis post baptismum scilicet chrismate sancto. primum in uertice. deinde in fronte. Chrismate autem signare munus episcopale est. ut 25. di. peruenit & præsbyteros. de conse. di. 5. omnes de his manus. & c. nouissimè: & 68. dist. quàmuis supra de consue. quanto. ¶ Quid † autem significent
4 istę unctiones ante baptismum. & quid illæ quæ fiunt post baptismum dicitur hic & de con. di. 5. spiritussanctus. ¶ Vngitur ecclesia cum dedicatur, altare cũ consecratur, calix autem cum benedicitur. ut infra. eod. §. ungitur & hæc consecratio ecclesiæ uel altaris fieri habet cũ missa & alijs solemnitatibus quæ leguntur de conse. di. 1. c. 1. & 2. Sed quod dixi supra paruulos his inungi ante baptismum, & his post baptismum. sed ante baptismum oleo, post baptismum chrismate, recipit contrarium ex eo ꝙ legitur. 11. dist. ecclesiasticarum, quod ca. duobus modis obstare uidetur. Primo quia dicit quod ter inungitur puer. Sed dico quòd ter inungimus quos baptizamus. unde ter inungimus usque ad baptismum, semel in scapulis, iterum in pectore, & hoc oleo sãcto, tertio in uertice, & tunc chrismate & tempore baptismi, quarta autem unctio fit post baptismum in fronte, & illa fit chrismate. ¶ Secundo uidetur obstare in eo quod dicit, ter inunginius oleo. cum duæ tantum primæ unctiones fieri habeant oleo tertio uerò chrismate. ut dictum est. dico illud uerbum oleo quo ad duas primas unctiones significare propriè. quo ad tertiã unctionem quæ fit in uertice impropriè. Nam ponitur oleũ pro chrismate. sicut econuerso chrisma ponitur ꝓ oleo. ut 25. di. illud. Vnctio igitur principum, patriarcharum, primatum, archiepiscoporum spectat ad summum pontificem, episcoporum ad metropolitanos, sacerdotum, ecclesiæ altaris, & calicis, ac paruulorũ consignatum post baptismum respicit episcopos. Vnctio uerò paruulorum ante baptismum spectat ad simplices sacerdotes. Quid autem istæ unctiones significẽt, & quid operentur. satis hic in litera declaratur.

Summarium

1 *Sacramentum quid sit, quid signum, sacrificium, & misterium.*
2 *Sacramentorum quot species sint.*
3 *Sacramentorum effectus quis sit*
4 *Sacramentorum quæ sunt reiterabilia. & quæ non*
5 *Sacramenta quare instituta fuere.*
6 *Baptismum reiterans qua pœna puniri debeat.*

DE SACRAMENTIS NON iterandis. Rubri.

Dictum est supra de sacramento unctionis: sed quia quædam sacramenta iterari non debent, nam per iterationem iniuria fit sacramentis quasi primo collata & in forma ecclesiæ nihil ualeant. ut de con. di. 4. ostenditur. 1. q. 1. quod quidam, ideo subijcitur hic rubrica. de sacra. non ite.

¶ Videndum est igitur quid sit sacramentum, quid signum, quid, sacrificium. & quid misterium. Secundo, quot sint species sacramenorum. Tertiò, quis sit eorum effectus. Quartò, quæ sacramenta possint iterari & quæ non. Quinto, quare sacramenta fuerint instituta. ¶ Quid
1 † autem sint sacramentum signum. sacrificium & misterium. probatur 1. q. 1. de cō. di. 2. sacrificium. & c. signum. ¶ Spe-
2 cies sacramentorum sunt duæ † quædā sacramēta sunt generalia & necessaria. quædam specialia & uoluntaria. Generalia & necessaria. quædam specialia & uoluntaria. Generalia & necessaria sunt quæ omnes contingūt & omnibus cōueniunt. & sine quibus uix aut nunquam saluus quis esse potest. Et sunt quinque baptismus. Confirmatio. Eucharistia. Pœnitentia. & Extrema unctio. Probantur hic. de cō. dis. 4. nulla præter baptismum. de con. di. 5. ca. 1. & 2. de con. disti. 2. & si non frequentius infra de pœ. & re. omnis utriusq; de pœ di. 1. nō potest quis 95. di §. sed istud, primū est introeuntium ut baptis. unde ianua dicitur omnium sacramentorum. ut 32. dis. §. uerum. secundum pugnantium, unde datur ad robur. ut de conse. dist. 5. spiritus sanctus. tertium est progredientium. unde & uiaticum appellatur. ut 26. q. 7. qui recedunt. si quis de corpore. de his. uerò. de conse. dist. 2. Iteratur. Quartum est redeūtium, nam redeuntibus datur. unde & secunda tabula post naufragiū appellatur. de pœ. di. 1. § secunda. Quintum exeuntium. nam tantum exeuntibus de hac uita confertur. Sed magis propriè hic dicitur de baptismo quòd sit necessarium quā de alijs quia in quibusdam ut in pueris nunquā est salus sine eo. sed in alijs sic. ut de conse. di. 4. nulla, in adultis uerò & discretis sæpe est salus sine eo & sine alijs. non dico spretis sed non receptis. uel posset dici quòd nec adultis est salus sine baptismo. uerum est interiore in adultis uero requiritur baptismus interior. in pueris sufficit exterior ablutio. Specialia & uoluntaria sunt quæ non omnibus qui uiuunt conueniunt, sed quibusdam cū quibus & sine quibus salus esse potest, & ad quæ nullus compellitur. & est ratio, quia & sine eis & salus est. & sunt duo scilicet ordo & coniugium. istorum specialium & uoluntariorum quædam sunt sacramenta dignitatis. & ideo Gratianus alibi distinguit. sacramenta quædā necessitatis, quædam dignitatis. ut. 1. q. 1. §. sed notandum. dicuntur autem sacramenta ordinis in plurali, eo quòd plures sunt ordines, dignitates autem dicūtur. uel quia à dignioribus in ecclesia cōferuntur, hoc est episcopis. uel quia ad ordines non nisi digni admittuntur. id est sine crimine. sine infamia. & sine irregularitate, cum ad alia omnes liberius non admittantur. & est ratio. quia alia sacramenta recipiunt homines propter se tantum. sacramenta uerò ordinum recipiuntur non propter se, solum sed propter alios ut. 1. q. 1. §. ecce. cum ad hæc sacramenta ordinis & matrimonij nullus compellatur, probatur 73. di stin. ubi. ista 30. quæ. 2. ubi non est consensus infra de spon. Cum locum. Fit & alia diuisio sacramentorum. Quædam sunt in quibus cōfertur gratia. ut. 1. q. 1. quicquid. ut sunt sacramēta ordinis uel necessitatis. & quædam sunt in quibus gratia non confertur ut sunt matrimonia siue cùm contrahuntur & ob hoc in eorum contractu precia interueniūt. ut. 32. qu. 2. honorantur: & conditiones pecuniariæ ut infra de condi. appo. de illis. siue cū cōsumantur. ut 32. q. 2. cōnu-
3 bia. ¶ Effectus † sacramentorū ē ut talia sint

sint accipientibus, qualia corde & con-
sciẽtia accipiũtur.ut.1.q.1.§. ecce cũ do
minus declarauit.ut de cõse.dis.2.& san
cta mal. nam non pœnitentibus sacra-
menta dari non debent.ut.95. distin.il-
lud.quod intelligo de peccatis manife-
stis, nam propter occulta non possunt
alicui sacramenta negari, nisi per amo-
nitionem secretam,uel publicè in gene
re factam ut de conse.distin.2.non pro
4 hibeat. † Horum ergo septem sacra-
mentorum quædam sunt reiterabilia,
quædam non.tria sunt quę secũdum om
nes iterari nõ possũt scilicet baptismus
ordo & confirmatio. De primis duobus
probatur.1.q.1. quòd quidam, in prin.
Et est ratio,quia per reiterationẽ fit iniu
ria sacramenti.ut in prin.dixi.& proba-
tur.1.q.1.sacramenta.de tertio uero pro
batur de cõse.dis.5.dictũ est nobis. &.c.
homine. Alia uerò quattuor reiteran-
tur ut matrimonium. ut 30. qu.1. ape-
riant.&. ca.sequentibus. Eucharistia ut
de con. dis. 2.quottidie. &.ca.si non fre
quentius. Pœnitentia non solennis, de
pœni. & re. omnes utriusque sexus. Nõ
solennis ideo dico. quia solennis nõ ite
ratur. est enim sacramentalis.ut.l.dis.in
capite. & ideò non reiterabis. ut.l. dist.
quamuis, de pœ.dist.3.quamuis, nisi cõ
traria cõsuetudo alicubi uigeat ut de pę
ni.di.3.§.ex persona.Similiter & extre
ma unctio reiteratur,nam cum sit medi
cina corporis & animæ uidetur quòd
adueniente morbo apponi possit & de-
beat medicina. & hoc probatur 95. di.
illud, quidam tamen dicunt. ꝙ nec ista
quattuor reiterãtur. nam in secundo cõ
iugio benedictio non repetitur. ut infra
de secun.nup.uir.autem.Item non eadẽ
hostia iterũ benedicitur. & idẽ in oleo
infirmorum. Similiter pœnitentia quæ
cum solennitate imponitur non repe-
tit. mouentur aũt ex eo quòd canon di
cit simpliciter sacramentum non itera-
ri. ne per reiterationem iniuria fiat eis
ut de con.dis.4.in ostẽditur.¶Si quid igi
tur omissum est in ordine non est iterã-
dum.sed cautè supplendum est quod in-
caute fuit prætermissum. ut infra e.ti. c.
1. & ult.52.distin.sollicitudo. ¶ Restat
5 † videre quare sacramenta fuerunt in-
stituta. Satis enim & sine eis poterat do
minus saluti humani generis prouide-
re. Respondeo tribus de causis insti-
tuta fuerunt. propter humiliationem,
eruditionem, & exercitationem. Humi
liationem, ut dum homo rebus sensibi
libus & inferioribus se reuerenter. su-
bijcit. ex hac obedientia magis apud
Deum mereamur. Propter eruditionẽ,
ut per illud quod foris in specie uisibili
cernitur ad inuisibilem uirtutem sacra-
mentorum agnoscendam erudiamur.
Propter exercitationem, quia homo o-
ciosus esse non debet. quia ocium & uo
luptas arma sunt hostis antiqui ad mise-
ras animas captiuandas ut supra de re-
nun.nisi cum pridem. §.uerum. Et alibi
ocia si tollas periere cupidinis arcus.
Item alibi. Quare egistus quare sit fa-
ctus adulter. In promptu causa est desi-
diosus erat. Vnde Hiero.facito aliquid
operis ut te inueniat dyabolus occupa-
tum.ut de conse.di.nunquam. Proponi-
tur ei utilis et salubris exercitatio in sa-
cramentis per quam uanam & noxiam
ociositatem declinet. ¶ In summa
6 † notandum est quòd pœna iterantis ba
ptismum est ultimum supplicium secun
dum leges. ut. C. ne sanctum baptis-
mum ite. l.2.Sed ei qui sanctitatem ba-
ptismi geminat pœna depositionis im-
ponitur tanquam indigno sacerdotio
ut.C.eod.titu.l.1. Illi autem qui spon-
te fuerunt iterum baptizati uel condi-
tionaliter coacti, promoueri non pos-
sunt. & idem intelligo si ignoranter
& postea cum sciuerint ratum habeant.
Item si ab hæreticis scienter. ut l. di.
confirmandum.1. quæstio.1.uentum. in.
fi.10. quæstio.7.qui in qualibet.& cap.
conuenientibus. In habitu tamen cle-
ricali debent isti uiuere & sic retinebũt
priuilegium clericale. ut 80. distin. di-
ctum. de con.distin. 1. dictum, qui au-
tem ignoranter sunt rebaptizati sicut
frequentius fit de infantibus uel co-

acti absolute possunt promoueri secundum quosdam de iure secundum alios quod tutius est de dispensatione episcopi.ut.1.quæstio.4.placuit.De utrisq; habetur de cõ.di. 4. eos quos contradicit uehementer.de con.di.4.qui bis.ubi dicitur quòd si ignoranter aliquis rebaptizatus non indiget penitentia & tunc est irregularis & promoueri non potest. Sed illud dictum fuit olim in odiũ rebaptizantium uel de magno rigore uel de ignorantia iuris quæ non excusat in talibus. Et quod dictum est in rebaptizato, intelligas in reordinato & confirmato.ar.68. dist. c. 1. de consue. di.v.dictum.

Summarium

1 *Clericalis triplex dignitas excellentia, quæ turpibus & infamibus committi non debet.*

2 *Dignitates ecclesiasticæ an spurios admittat.& nume.4 & 5.*

3 *Dispensatio fit circa filios sacerdotum, & circa illegitimè natos, aliquando ipso iure, aliquando per hominem.*

4 *Filius an possit habere ecclesiam quam pater habuit.*

5 *Dispensatio de filijs presbyterorum an & quando sit admissibilis.*

6 *Filiatio qualiter probetur si quis neget se filium sacerdotis,*

7 *Sacerdos si generat filium de uxore legitima, cum qua matrimonium contraxit in laicatu, uel constitutus in minoribus ordinibus, an sit illa filius legitimus.*

8 *Dispensatio cum illegitimè nato facta, ut ad clericatum promoueri ualeat, an in solis minoribus ordinibus facta uideatur,*

9 *Dispensatio facta cum aliquo ut promoueatur ad omnes ordines an extendatur ad dignitates & prælaturas.*

10 *Dispensatio facta cum illegitimè nato quoad ordines & beneficium, an extendatur ad personatum, uel regimen ecclesiæ parochialis.*

11 *Episcopus quare dispensat cum committentibus crimina ab adulterio &c. nõ autem cum patientibus defectum.*

12 *Beneficia quæ dicuntur habere curam.*

¶ DE FILIIS PRESBYTERORUM ordinandis uel non. Rubrica.

Dictum est supra de ordinandis, sed quia ordinandi impediuntur uarijs ex causis inter quas uitium originis præstat impedimentũ. ideo uideamus de filijs præsbyterorũ ordinandis uel non. ¶ Videndum est igitur qui causa prohibitionis. quæ circa tales dispensatio adhiberi possit. & quis cum eis ualeat dispensare. ¶ Cau-
1 sa prohibitionis † est triplex. dignitas & excellentia clericalis quæ turpibus & infamibus committi non debet.ut.in frà.de exces.prælat.inter dilectos. C. de dignita.lib.12.l.neq; famosis. C. de infa.l.una. propter quàm dignitatem lex diuina prohibuit spurios, manseres, & huiusmodi turpes personas intrare ecclesiam usq; in decimam generationem.ut suprà. de electio. Innotuit.infrà.qui fi.sint legi.per uenerabilem. ¶ Detestatio criminis paterni quod plerunq; detestatur in filijs & punitius tẽporaliter.ut.6 q.1.uerum. C. ad lege Iul.ma.l.si quis cum militibus. infrà.de hære.uergentis.Et est ratio quia magis puniuntur parentes in filijs quã in seipsis.ut.ff.qđ me.cau.l.isti quidem. ¶ Tertio quia filij solent esse imitatores paterni uitij.iuxta illud. sæpe solet similis filius esse patri.ut.v.q.1.§. uerũ. 56.di.si gens.uel tales non promouentur quasi maculati & de honestati in cõtinentia patrum.sicut de honestatur maritus de incontinentia uxoris.ut.34. di.si cuius.32.q 1. in coniugio. sicut de honestatũ qs ex cõtractu ancillæ. ut.34.
2 di.si quis uiduã.† Et qđ dixi spurios nõ admitti ad dignitates intelligo ecclesiasticas.nã ad seculares dignitates admittũtur ut.ff.de decu.l.spurij.et.l. generaliter.§.spurios.Item quod dixi filios puniri pro delictis parentum casualiter locum

cum habet, alias generaliter cōtrarium obtinet. nullum enim delictum patris innocenti filio pœnæ esse debet. ut. ff. de decur. l. 2. §. nullum. ff. de pœnis. l. crimen. 1. q. 4. nullius. ut. infra. de his quæ fiunt a ma. par. ca. quæsiuit. C. de pœn. l. sancimus. Item quod dixi filios sacerdotum promoueri non posse. intelligo de filijs in sacerdotio uel in sacris ordinibus parentum susceptis. Cæterum si quis ex legitimo matrimonio genitus fuerit. quamuis postea pater eius ad sacros ordines promoueatur. & demum ad sacerdotium & etiam episcopatum accedat, filius eius legitimus libere potest ad sacros ordines & dignitates ecclesiasticas promoueri. in alijs ecclesijs, non in ea in qua pater præfuerit uel præest, nam in ea non potest nisi simplex beneficium obtinere. ut. infrà. eod. titu. ad hoc. canonicatum autem obtinere non potest. ut. infrà. eo. ad abolendam. hic obtinet in filio illegitime nato & maximè in spurio. ut in litera eiusdem decre. ad abolendam. Sed magister Ray. in summa sua scripsit contrarium. Dixit enim quòd legitimus filius sacerdotis potest de iure habere canonicatū in ecclesia in qua præfuit pater uel præest. per illam ad hæc. sed spurius sacerdotis. non: ut in decre. ad abolendam. & quod ibi dicit maximè spurius. exposuit maximè. id est tantum. sed hoc non placet. quia spurij nedum in ecclesijs paternis sed neque in alijs possunt canonicari de iure. Vnde exempla illa de summis pontificibus susceptis ex sacerdotibus quæ ponuntur. 56. distin. in prin. sic intelligo. s. de his qui in laicali statu uel in minoribus ordinibus parentum suscepti sunt. quando parentibus suis uti uxoribus licebat. secus post sacros. ut. 31. di. ante triennium. 32. di. placuit. &. c. seriatim. in fi. 77. di. episcopis. unde suscepti ex legitimis matrimonijs sed post sacros ordines patrum promoueri non possunt. ut. infrà. eo. titu. literas.

3 ¶ Circa filios † sacerdotum & alios illegitime natos dispensatur aliquando ipso iure aliquando per hominem. Ipso iure per ingressum religionis. ut. infrà. eo. tit. c. 1. Ingressus enim religionis tollit ingratitudinem. ut. 19. q. ul. non liceat. & monachatus omnem maculā abstergit. ut in aut. de mona. in prin. ita tamen ut prælationem nullatenus habeant. ut. infra. c. 1. Quidam tamen dicunt quòd non ipso iure dispensatur cum talibus per ingressum religionis sed prodest eis religio ad dispensationem facilius obtinendam ar. l. di. si ille. 55. di. priscis. sicut fauore religionis inductum est ut per absentem dispensetur cū religioso qui ante religionem ordines furtiuè suscepit. ut. infra. de eo qui fur. ordi. susce. cum. h. lator. & cum eo qui ante religionem in excommunicationem suscepit ordinem per ignorantiam iuris. uel per facti obliuionem. ut. infrà. de senten. exc. cum illorum. Sed quod primo dixi uerius est. Per hominem adhibetur dispensatio circa tales & triplex. Aliquando magna. aliquando maior. aliquando maximè. Magna ut ordinetur in ecclesijs alijs à paternis. ar. à contrario sensu. infrà. eo. ti. præsentium. maior in paternis media tamen interueniente persona. ut. infrà. eod. titu. ex transmissa. maxima ut in paternis admittatur immediate. ut. infrà. eo. titu. ex tua. Sed licet hæc distinctio magistralis sit ex antiqua. patitur tamen calumniam, in medio membro. quia decre. ex transmissa uidetur loqui in filio sacerdotis legitimo. qui de iure communi admittitur ad illum personatum quem pater habuit media interueniente persona. Saluo nihilominus decreto remanente quòd successionē in ecclesia dei hæreditariam detestatur. quod locum habet cum media persona non intercidit. unde nō de dispensatione loquitur sed de iure communi ut dictum est. Media autem persona tollit impedimētū et facit ut liceat alicui habere psonatū uel ecclesiā quē uel quā pater habuit. qa uarietate successionis uitiū aboletur. ut. 1. q. 1. cito.

q.1.cito.2.q.1.in primis.ff.de hære. &
4 act. uend.l.uenditor. ¶Et notat † quòd siue pater habuit personatum filius immediatè habere non potest. ut infra eodem titu.quoniam.siue pater habuit uicariam filius immediatè habere nó potest ut infra eod.ti. ad extirpandas. Sed si pater habuit personatum filius uicariam habere non potest.ut infra eo.tit. Michael.uel è conuerso si pater habuit perpetuam uicariam filius immediatè personatum habere non potest. ut infra eod.tit. constitutus. Et ratio quia perpetuus uicarius curam habet ecclesiæ cuius uicarius existit.ut infra de offic.uica.ex parte tua. Vnde habens uicariam perpetuam aliam habere non potest.ut infra de off.uica.prouideas supra de rescri.postulasti.unde perpetuus uicarius quasi ius habens in ecclesia.ut infra de instru.G.perpetuus. amoueri sine causa non potest.ut infra de off.uica. ad hæc sicút & emphyteuta qui ad non modicum temporis cóductius habet in re.ut.ff.si ag.uecti.uel emphy.l.1.& ult. ff.de superficiebus.l.1.§.ꝙ ait. Sunt ergo duæ prohibitiones in hoc tractatu.
5 †Vna de filijs præsbyterorũ nó promouendis. Alia ꝙ filij non assumantur ad eã q̃ patres immediatè habuerunt. Circa primũ impedimentũ dispensatur aliquãdo per ingressum religionis. aliquãdo per hominẽ dispensatur cũ talibus in seculo remanentibus.ut infra eo.tit. ueniens.&c.ex transmissa.nó.n.inuenitur prohibitum episcopis circa ordines. & simplicia beneficia cũ talibus dispensare.unde intelligitur eis permissum.ut infra de sen.exc.nuper.hodie tamen cũ talibus in dignitatibus & personatibus & in beneficijs curam animarũ habentibus.nó nisi per sedem Apost.dispensatur.ut infra eo.c.ulti.& maximè in episcopatu.ut supra de elect. innotuit.56. di.apost.&.c.cenomaneñ.&.c.quia simpliciter. Circa aliud impedimentũ dixerút quidã & scripsit Ray. in ti.hoc ꝙ episcopi & archiepis.dispẽsare possunt per hanc decre.infra eo.ti.ex tua in qua respondetur ad consultationẽ.loquitur ergo de iure cõmuni. &sic dispensatio quæ per episcopum Eboraceñ facta existit de iure processit. Sed salua reuerentia dicentium & scriben.non sic intelligo,imò si hoc modo decre.illa intelligatur multũ erratur. Nã in cõsolatione illius decre.non agitur de dispẽsatione facienda uel non facienda.sed de iã facta nón reuocanda.fuerat.n dispensatũ cũ aliquibus auctoritate literarũ domini Papæ in quibus generaliter dicebatur posse filios in paternis ecclesijs sustineri:quos probatæ uitæ & sanæ conuersationis archiepiscopus idẽ agnosceret.uel quos longo tẽpore illas tenuisse constaret.dubitatur autẽ an per literas speciales contra quosdam ex illis obtẽtas,cum quibus iam fuerat dispensatũ, dispensatio facta reuocari deberet.& dicitur ibi quòd non. sic nec semel facta remissio reuocatur. ut 23. quæstio. 4. si illic. Nam beneficium mansurum esse debet. ut in auct.consti. quæ de dignitatibus.§. illud quoque. colum.7.& deus multiplicat & cumulat suæ liberalitatis dona. non reuocat. ut de pœni di.1.quantumlibet.quòd autem non liceat archiepiscopo uel legato nedum episcopo dispensare cum filijs in ecclesijs quas patres eorum nullo medio habuerunt. ut infra eodem tit.dilectus. nec mireris de hoc. nam talis dispensatio esset contra apostolum ut 8. quæst. 1.apostolica.&.c.ex transmissa infra eodem quia sanctuarium dei iure non cõuenit hæreditario possideri. ut infra de insti.c.ad decorem.Et est sciendũ quòd hæc prohibitio secunda de qua dictum est in.§ sunt igitur,locum habet etiam in filijs legitimis clericorum. unde errauerunt illi hodie qui scripserunt sublatam esse distinctionem hanc. utrum pater immediatè uel mediatè ecclesiam habuerit proximè uel non proximè in ecclesia ministrauit. quia ut dixerunt hodie qualitercunque uaries non licet nisi solo roma.Pontifici cum filijs clericorum dispensare in personantibus dignita-

dignitatibus & in beneficijs curam animarum habentibus per decre. infra eo. titulo cap. ultimo. Sed certe. decre. illa locum habet in filiis clericorũ & alijs non legitimè natis. Sed in filijs legitimis clericorum locum habet præmissa distinctio dum quæritur. an filius possit habere ecclesiam quã pater habuit oportet autem inquiri an media inter cesserit persona uel non. ut sciatur an prohibitio de successione hæreditaria obstat uel non obstat ut superius dictũ est. & probatur infra eo. titu. ad extirpandas. De hac secunda prohibitione quæritur an extendatur ad nepotes & uidetur quod sic. quia filiorum nomine nepotes continentur. ut. ff. de uer. sign. l. liberorum. ff. ad Mace. l. filium. puto autem contrariũ. nam hic de pœna agitur. & ideo significatio filiorum restringenda est non amplianda, nam lex dicit quòd senator non potest ducere in uxorem filiam illius qui uel quæ artem ludicram exercuit potest tamen ducere
6 neptem. ff. de ri. nup. l. hoc capite. & ar. 56. dist. dominus. ¶ Quid † si quis neget se filium sacerdotis & asserat se filium alterius ex legitimo matrimo. susceptum. qualiter hoc probabit cum difficilis sit filiationis probatio. ff. de condit. & demonstra. l. Lucius. Respondeo probatur filiatio si appareat aliquẽ natum ex his qui matrimonialiter sunt coniuncti. nam filius est quem nuptiæ demonstrant. ut. ff. de in ius uo. l. quia mater. uel probatur filius ex affectu. ut infra de præsumpt. afferte. 2. q. 6. ad romanam. C. de inoffi. testa. l. si iure infra qui fil. sint leg. transmissæ. & statur his coniecturis donec probetur contrarium. C. de proba. l. non nudis. C. de testa. l. neque professio. ff. de inoff. test. l. si instituta. §. 1. C. de hære. insti. l. si pater. Quid si quis natus sit de damnato coitu. postea pater ducit matrem istius in uxorem. nunquid de iure communi poterit promoueri tanquam legitimus. Ad hoc dicas quòd si pater potuit illã habere legitimam uxorem tempore cõceptionis: quia nullum suberat impedimentum & postea duxit eam legitimam uxorem. legitimatus est filius ante a genitus per subsequens matrimonium. & ita succedet in hæreditatem tanquàm legitimus & ad omnes actus legitimos admittetur. quod verum credo etiam si mater post filij natiuitatem nubat alteri. demum eo mortuo contrahat cum patre filij. uel è conuerso, pater contrahat cum alia qua mortua ducit matrem filij. in uxorem & hoc dico in fauorem prolis per iura inferius allegata. Secus si propter impedimentum aliquod non poterat esse matrimonium inter ipsos parentes tempore conceptionis. quia tunc licet postea sublato impedimento ducat illam postea in uxorem non legitimabitur proles. ut. infrà. qui fil. sint legiti. tanta. in autem. quib. mod. natu. effi. circa princi. col. 6. quod tamen in primo casu dixit talem legitimatum quo ad omnes actus legitimos excipiunt quidam dignitatem episcopalem ad quàm promoueri non potest sine speciali dispositione domini Papæ Hoc etiam dixit Ray. per decre. suprà. de electi. innotuit. circa principium secundum unam lecturam. Sed cum illud uerbum quod olim erat in illa decre. & quod illud innuere uidebatur secundum unam lecturam hodie sit decisum. hoc dicere non placeat. erat enim in textu illius decretalis talis litera quòd mater electi infrà quadriennium à natiuitate ipsius electi matrimonium non contraxit dicebant quidem uerum esse cum patre electi qui uerginitatem matris præripuit quasi furtim contraxit. ergo post quadriennium ut innuit litera illa & tamen electio illius tanquam illegitime nati cassatur. Sed cum hodie particula illa sit de illa decre. decisa per illam decreta. hæc sententia teneri nõ potest, posset tamen per alia iura iuuari. Nam consilium requirit quòd promouendus in episcopum sit de legittimo matrimonio natus. ut suprà de elec.

de elect. cum in cunctis. Is autem qui ex damnato coitu nascitur & si postmo dum inter parentes matrim. subsequatur non est per hoc consilio satisfactū. Item dispensatio generalis ad episcopatus uel archiepiscopatus non solet extendi. ut infra de concess. præben. c. dilectus filius. Sed & si contrarium dicatur non displicet ne fauor matrimonij restringatur. ¶ Sed si in hoc casu subsit impedimentum nunquid potest per archiepiscopum dispensari. ut sicut episcopus inter suos subditos dispensat ita & metropolitanus dispenset inter suos circa ætatem minorem. ut supra de æta. & qualita. in or. præfi. ca. præterea. Item cum filijs sacerdotum. ut infra eo dem titulo. ueniens. Cum corpore uiciatis. ut infra de cor. uitia. de presbytero. & cum adulterijs & aliis criminosis. ut infra de iudi. At si clerici. respōdeo quamuis hæc eadem possit metropolitanus circa suos subditos. non tamen hoc potest circa illos qui sunt promouendi ad dignitatem episcopalem. si irregulares uel illegitimi sint quoniam episcoporum seu maiorum negocia uel iudicia romano sunt Pontifici reseruata. ut supra de trans. præla. inter corporalia. 18. dist. multis in fin.

7 ¶ Item quid si † sacerdos generet filiū de uxore legitima cum qua matrimo. contraxerat in laicatu uel constitutus in minoribus. nunquid erit legitimus filius. scripsit magister Raymund. quod sic maxime si uxore contradicente uel ignorante quòd uir ad sacros ordines est promotus. & hoc dixit duplici ratione fauore prolis. & quia culpa parentum non debet nocere filijs huiusmodi de matrimo. legitimo natis 28. distinct. diaconi. 27. quæstio. 2. multorum sed certe hoc non placet. nam decre. scripta est in hoc casu quæ dicit talem taliter susceptum ex permissione in clericum ordinari. ut infra eodem titulo. literas. Nec obstat si tu dicas. iste natus est de uiro & uxore ergo est legitimus. ergo a promotione non excludendus. quia & si uiro & uxore susceptus ex damnato tamē coitu est procreatus, coitus enim ille uiolat professionem & continentiam ordini annexam. ut 28. di. diaconi. 84. di. Cum in præterito Item non obstat illa ratio quòd culpa parentum non debet filiis obesse. nam culpa parentum nocet origini filiorum. ut infra de clan. despon. Cum inhibitio. & bona fides parentum. imò parentis prodest. ut infra qui fin. sint legit. Cum inter Ioannem. &. c. ex tenore. debet igitur sic natus quo ad ordines & dignitates pro illegitimo reputari. eo quòd de damnato coitu & prohibito procreatus. quia cum uir de assensu uxoris suæ, ad sacros ordines promouetur. sequestrato mansionis cubiculo non debent amplius commisceri. ut 72. di. episcopus. imò alteri nubere non potest uxor post mortem uiri. ut 33. di. seriatim. in fine & 28. disti. quia sunt culpe. An autem in ordinatione mariti sufficiat consensus uxoris uel requiratur conuersio, dicam infra de conuer. coniu. fateor tamen quòd cum isto taliter nato benignius agendum est & facilius dispensandum, quam cum alio male nato. Et quod dixi delictum parentum nocere filijs quo ad originem uerum est. Item nocet quo ad pœnas temporales. ut no. supra eod. titu. §. detestatio. non tamen nocet quo ad deum. quia filius nō portabit iniquitatem parentum. nec filij bonitas excusat malitiam parentum. ut 56. dist. nunquam nasci. Sed malicia parentum inducit præsumptionem contra filios. ut 56. dist. si gens. Angelorum & è conuerso malitia filiorum inducit præsumptionem contra parentes. ut 6. q. 1. qui crimen. 37. dist. legant. ¶ Sed

8 quid † si dispensetur cum aliquo illegitime nato ut ad clericatum promoueri ualeat. uidetur in solis minoribus ordinibus dispensatum. ut 34. dist. lector. ar. ff. de lega. 3. l. minimis infra de consang. & affi. quòd dilecto. sed contra. ff. de consti. prin. l. ulti. infra de do-

natio. Cum dilectus. &. suprà. de rescriptis. olim. Præterea nomen clerici quod hic ponitur generale est & superius ad omnem ordinem ut. 12. q. 1. dua. puto hoc priuilegium restringendum eo quòd odiosum cum detrahat iuri communi. ut. ff. de li. & pos. l. cum quidem. infrà. de consang. & affi. quòd dilecto.

9 ¶ † Item quid si dispensatur cum aliquo ut promoueatur ad omnes ordines nunquid uidetur dispensatum in dignitatibus & prælaturis & in hac quæstione idem uidetur dicendum quod dictum est in præmissa. nam cum dispensatur cum aliquo in uno. non uidetur in alio dispensatum. ut. 12. di. Nos consuetudinem. Quidam tamen in his & in similibus quæstionibus distinguunt. quia aut per priuilegiũ clerici fit alteri nullum uel modicum præiudicium. & tunc largissima facienda est interpretatio. dum tamen interpretatio non excedat metas iurisditionis interpretantis. sed si per priuilegii indulgentiam enorme præiudicium alteri generetur, tunc est interpretatio restringenda. ut. infrà

10 de priui. porro. &. c. recipimus. ¶ † Itẽ quid si cum aliquo illegitimè nato dispensatum fit quo ad ordines & beneficium, nunquid nomine beneficij intelligam personatum. uel regimen ecclesiæ parrochialis. Respondeo non. si ab episcopo uel archiepiscopo dispensatio facta fuerit. quibus expresse non licet in talibus dispensare. ut infrà. eo. ti. c. ultimo. Sed si à papa facta fuerit dispensatio intelligam nomine beneficij dispensatum in præbenda. ut. infrà. de præben. pro illorum. infrà. de æta. & quali. in or. præfi. accepimus. non tamen in ecclesia collegiata in qua per electionem solet prouideri de rectore. ut. infrà. de præben. c. ulti. Cæterum si quæ ecclesiæ sunt non collegiatæ & sine patronis, uel cum patronis & is pro quo scribitur fuerit præsentatus. puto tales ecclesias generali uocabulo beneficij comprehendi. & idem intelligo si præter dispensationẽ scribatur pro aliquo ut ei prouideatur in aliquo beneficio competenti. nam talis interpretatio facienda est sicut superius dictum est.

11 ¶ Item quare † episcopus potest dispensare cum committentibus crimina ab adulterio. &c. non autem cum patientibus defectum. Respondeo facilius aboletur irregularitas proueniens ex crimine quam ex defectu. nam crimen deletur per pœnitentiam. non defectus Vel aliter nã maior est irregularitas proueniens ex uitio originis. quam illa quæ prouenit ex delicto. nam prima prouenit ex natura. secunda uerò ex accidenti naturalia uero immutari non possunt. ut not. supra de æta. & qualita. in ordi. præsi. §. de forma. ¶ Itẽ quæritur de eo quod supradictum est quòd non licet episcopis dispensare cum illegitime natis in beneficijs habentibus curam. Quæ beneficia dicuntur habere

12 cura? † Respondeo. illa quibus hæc insunt corrigere interdicere suspendere, excommunicare absoluere. & quædã alia. ut supra de elect. dudum nam hæc medicinalia sunt animarum. ut 2. q. 1. multi 11. q 3. cum aliquis 10. q. 1. relata cum sequentibus capitulis. An autem legitimati ad actus ecclesiasticos uideantur legitimati ad seculares no. infra qui. fi. sint le.

Summarium.

1 *Seruus an possit ordinari.*

2 *Quid si fuerit ordinatus sine manumissione, an in seruitutem reuocatur.*

3 *Ordinari an possit quilibet manumissus.*

Liberti ecclesiæ propter operas non præstitas in seruitutem reuocantur.

4 *Prelatus an possit seruum ecclesiæ suæ manumittere.*

5 *Dominus an in seruum quem manumittit, possit spirituales operas retinere. & si ipse manumissus non facit degradari possit.*

6 *Dominus quando seruum suum ordinatum uendicat, ubi causa sit tractanda.*

7 *Seruus alienus consecratus quare redditur domino,*

K

domino, & non res aliena & consecrata.

8 *Manumissio quid sit, & unde originem habuit.*

9 *Manumittere quis possit.*

10 *Manumissio quot modis fiat.*

11 *Deditiitiorum differentia an hodie sit sublata, & latinorum.*

12 *Partus sequitur uentrem quoad statum & libertatem ac seruitutem, non quoad honores familiam.*

¶DE SERVIS NON ORDINANDIS. Rubrica.

DIctum est supra de filijs presbyterorum ordinandis uel non.& sic actum est de impedimento originis. Nunc agitur de impedimento conditionis seruilis. Seruilis enim conditio clericalem non capit honorem. ut 54. dis. admittuntur, & propterea subsequenter subijcitur rubrica de seruis non ordinandis & eorum manumissione. Videndum est igitur circa primam partem rubricæ qualiter serui possint ordinari. quid sit si sine manumissione fuerint ordinati. qualiter serui iudeorum ualeant liberari. Circa secundam partem uidendum est quid sit manumissio. unde habet originē. quis possit manumittere & qualiter. ¶Sciendum

1 † est igitur quòd nullus seruus siue priuati corporis siue ecclesiæ potest ordinari nisi prius manumittantur. ut. 54. di. c. 1. 2. & 3. & ratio huius prohibitionis est duplex. seruilis utilitas. & clericalis dignitas ut in præallega. c. admittuntur. ¶ Si sine manumissione

2 † serui fuerint ordinati frequentius reuocantur in seruitutem. frequentius ideo dico. quia aliquando seruus ordinatus liber efficitur. & sic non reuocatur. aliquando remanet seruus & a domino reuocatur. & propterea distingue. Aut seruus ordinatur sciente domino aut ignorante. Si sciente & non contradicente liber & ingenuus fit. nec distinguo in quo ordine fuerit ordinatus. ut. 54. di. seruus. Si uerò ignorante domino. ignorantibus etiam ordinatore & præsentatore tunc ordinatus reuocatur in seruitutem & redditur domino. ut 54. di. nulli ex antiquis. & hoc est uerum si fuerit in minoribus ordinibus ordinatus. Subdiaconus autem factus dabit uicariū. sicut & diaconus. cū hodie subdiaconatus sit sacer ordo licet secundum illud. c. ex antiquis reddi domino iuberetur quando non erat sacer ordo, hodie secus. ut. suprà. de tempo. or. à multis. infrà. eodem titulo. miramur. Sed si uicarium dare non posset reddetur domino. tam subdiaconus quàm diaconus. Presbyter autem factus in peculio mulctatur uel seruiat domino quodāmodo in diuinis obsequijs. ut 54. dis. ex antiquis. frequens monachus factus euadit iugum seruitutis ut. 54. di. si seruus. Cæterum si sciente ordinatore uel præsentatore fuerit ordinatus manet liber in quocunq; fuerit ordine. & præsentator seu ordinator debet domino dare duo mancipia. ut. 54. distin. si seruus. sed eis non habentibus unde soluant ordinatus redditur domino secundum distinctionem superiorem secundum quam presbyter non redditur sed in peculio mulctatur. Diaconus & subdiaconus aut uicarium dabunt aut reddentur dominis suis minores autem clerici præcise reddentur dominis. Et nota quòd in casibus in quibus dominus habet ius repetendi seruum suum ordinatum. poterit reuocare usq; ad annum tantum & non ultra. ut 54. di. Si seruus sciente, & computatur ille annus secundum Lau. & Ray. quibus assentio à tempore scientiæ. domini. ar. 17. q. 2. Si quis incognitus. in si. secundum Hug. à tempore ordinationis clerici. ¶ Item nota

3 † quòd non quilibet manumissus ordinari potest. unde circa manumissos seu libertos sic distingue. Aut est libertus ecclesiæ aut priuati. libertus ecclesiæ potest ordinari quamuis ecclesia quæ manumisit retineat ius patronatus in manu-

manumisso quo ad hoc ut non iniurie-
tur ecclesiæ. non accuset nec testifice-
tur in illam . alioquin reuocetur in
seruitutem:ut. 12.q.2.diaconi.9.q.1.c.
episcopus qui mancipium. 54.di. qui
ex famulis. infrà.eod. c. de famulis. &
quo ad alia in quibus liber ecclesiæ spe
cialiter sunt obnoxij quod in libertis
priuatorum non contingit. nam pro-
pter operas non præstitas reuocantur
in seruitutem liberti ecclesiæ. ut in. c.
diaconi. secus in alijs libertis. ut. C.de
liberali causa.l solo.obsequij. Item a-
liud speciale est in his libertis, quia fi-
lij eorum sunt obnoxij ecclesiæ. ut. 12.
q. 2.de libertis secus in alijs. ut. C. de
liber. & eorum liber.l.1.&.2. Item ter-
tium speciale quòd liberti ecclesiæ te-
nentur seruire ecclesiæ nulla eis opera
imposita.ut 12.q.2. diaconi.&.c.liber-
ti.Est & quartum speciale scilicet quos
dam. nam liberti ecclesiæ ordinati in
ecclesia bona collata eis in alios trans-
ferre non possunt.ut. infrà. eod. titu. de
famulis. Sed contrarium obtinet in li-
bertis priuatorum. ut insti. de succes.li
ber.§. Sed nostra. sed posset responde-
ri ad dec.quæ loquitur in bonis collatis
contemplatione ecclesiæ alias secus.ut.
12. q. 3. c.1.&.2. uel loquitur in cleri-
cis non habentibus cognatos aliàs se-
cus. ut.12.q.2. episcopus qui filios. uel
loquitur in his qui manumissi sunt ea
conditione ut post mortem ecclesia pa
trona succedat in totum, alioquin ne-
dum res sed & personas. possunt etiam
inuita ecclesia quæ manumisit ad alia
loca transferre.ut.infrà, eo. tit. Eo li-
bentius.libertus autem priuati in quo
ius patronatus retinet manumissor pro
moueri non potest. ut.54.di. quicunq;.
4 † Et notabis quòd prælatus ecclesiæ
non potest manumittere seruum eccle-
siæ. nisi dederit ecclesiæ duos seruos e-
iusdem meriti & peculij. ut.12.q.2.epi-
scopus qui mancipium. An autem ser-
uus manumissus & ordinatus in eccle-
sia à qua extiterit manumissus possit ec
clesiam illam deserere.& alteri in diui-
nis officijs deseruire standū est distin-
5 ctioni decr.infrà.eo.eo libētius. ¶ † Itē
cū priuata persona manumittit seruum
suū ordinādū in clericū pōt hoc in ma-
numissionē imponere manumisso ut si
bi dicat horas canonicas, & si sic impo
suerit tenetur ad hoc ordinatus quòd si
in superbiā elatus non fecerit. poterit
degradari.ut.infra.eo.tit. nullus 54.di.
frequēs.&.c.quicūq;. Quidam tamē ad
dunt de cōsensu episcopi posse imponi
aliàs nō.Nec obstat si opponatur ꝙ in
collatione rei sacræ uel spiritualis con
ditio apponi non debet.quia manumis
sio est res spūalis uel aliàs & si in ordi-
natione hæc apponatur conditio uitiū
nō inducit.eo ꝙ est circa operas spiri-
tuales,unde ipsa conditio intelligitur
spiritualis & sic non est uitiosa. ut. su-
prà.de elec.significasti.infrà.eo.eo libē
tius.infrà.de præben.significatum. Qui
dā tamen dixerūt ꝙ sine aliqua imposi
tione manumissus & ordinatus tenetur
præstare domino suo hoc spirituale ob
sequiū de horis canendis,alioquin po-
terit degradari. nō tamē in seruitutem
reuocari.unde clausula quæ ponebatur
in hac decre.nullus,in fi.secūdū ueterē
cōpilationē illa si & seruus fiat domini
sui sublata est.uisum est enim compila
toribus huius uoluminis absurdum esse
quòd manumissus iā in p̄sbyterū ordi-
natus propter hāc ingratitudinē in ser
uitutē laici reuocetur, ut no.suprà.in di
6 stinctione. Aut seruus.¶† Sed quid si do
minus seruū uēdicet quē dicit se inuito
& ignorāte ordinatū fuisse ubi hæc cā
status agetur. Videtur quòd remitti de
beat ad locū unde aufugit.ut.C. ubi cā
status.l.si in possessio. & hoc uerū est si
eo tēpore quando fuit ordinatus erat in
possessione seruitutis,aliàs si erat i pos
sessione libertatis ibi causa status agetē
ubi degit qui cōuenitur.ut.C. ubi cau.
sta.l.3.et hoc autē. An sit fugitiuus an
nō.an erat in possessione seruitutis aut
libertatis qñ extitit ordinatus agetur
& finiet antequā cā status initiū sumat
ut.ff de libe.cā.l.liberis.§.ulti. & l. igitē

§. ergo potest. uerius puto in hoc casu hanc causam de qua agitur de reuocando clerico de statu clericali in statū seruilem in foro ecclesiæ illius in qua est clericus ordinatus agi debere. & puto syndicum ecclesiæ ei qui conuenitur debere assistere. cedit enim ad ignorantiam ecclesiæ cū clericus reuocatur ad statum seruilem sicut cum reuocatur ad curialem vt. 51. di. designata. & deponē dus est reuocatus antequàm reddatur.
7 ut 54. distin. nulli. ¶ † Item quare seruus alienus consecratus redditur domino & non res aliena & consecrata. ut 14 q. ul. comperimus. Respondeo. quia in rebus inanimatis non perpenditur dolus, sed in homine sic. Itē quia in rebus inanimatis consecratis consecratio est in superficie. & ideo nō debet à manu prophana tractari. Sed in homine est anima quæ tangi non potest. 32. q. 7. licite.
¶ Nunc uidendum est de secunda parte rubricæ. s. quid sit manumissio unde habuit originem & quis possit manumit-
8 tere & qualiter. ¶ † Manumissio est libertatis datio. Nam quàm diu quis in seruitute est manui & potestati suppositus est. & manumissus liberatus est à manu & potestate domini. ut insti. de libertinis. in prin. habuit autē manumissio secundum quosdam originem à iure gentium. ut cum anteà uno cōmuni nomine omnes homines appellarētur. isto iure tria genera hominum esse cęperūt. s. liberi & his cōtrariū serui. 1. di. Ius autē naturale, ius gētiū. 12. q. 2. cū redēptor. Et tertiū genus libertini qui desierunt esse serui. ut īsti. de liberti. in prin. Alij dicunt ꝙ seruitus sumpsit originē ab ebrietate Noe. & ita uī. quod à iure naturali. ut. 35. di. sexto die in uer. non esset hodie seruitus, si ebrietas non
9 fuisset. ¶ Manumittere potest † qui habet administrationem rerū suarum minor autē 20. annorū potest inter uiuos dare libertatē. ut. C. qui manu. nō pos. l. si minor. in ultima uerò uoluntate ex quo testari potest in 12. anno. & manumittere pōt. ut 2. q. 6. §. diffinitiua, i uerbo. Item si sententia contra ius. C. quī ma. non pos. in aut. Sed nouo iure. Itē episcopus potest manumittere seruos ecclesiæ bene meritos, ut. 12. si quos de seruis. potest etiam alios non bene meritos. dum tamen det ecclesiæ in compensatione duos pro uno eiusdem meriti & peculii. ut. 12. q. 2. episcopus qui mancipum. Item causa miserationis. ut. 12. q. 2. cum redemptor. uel illud intellige in bene meritis. Item abbas potest manumittere seruū monasterij sed non pleno iure, quia non habet quod compenset. ut 54. di. abbatis &. § hac auctoritate. & tamen hoc intelligas cum cō sensu episcopi & monachorū. ut. 12. q. 2. abbatibus. nisi consuetudo contraria sit. ut infrà de his quæ fi. a præl. c. Ea no
10 scitur. ¶ † Manumissio fit multis modis. ut insti. de liberti. §. multis modis. die feriato & non feriato. iudice pro tribunali sedente uel procedēte, est enim uoluntariæ iurisdictionis manumittere. secus in his quæ fiunt cōtentiosæ ut. 3. q 3. §. spacium. ¶ In summa notan-
11 dum quòd sublata hodie † est differentia dediticiorum qui toto tempore uitæ suæ erant serui & post mortem liberi & latinorum qui è conuerso in uita sua erant liberi in morte serui omnes enim liberti in manumissione sua consequebantur perpetuam libertatem. ut insti. de liberti. §. libertinorum. &. §. ulti. C. de latina. liber. tol. l. 1. Item libertus cō munis manumitti potest ab uno dominorum ut cum alij domini conseruentur indemnes. C. de cōmuni seruo ma. l. 1. Item libertus reuocatur in seruitutem propter omnes causas ingratitudinis propter quas reuocatur donatio. ut in auten. ut liber de cætero. §. illud.
12 collum. 6. † Item sciendum est quòd si quis nascitur ex parte liberto & matre ancilla, seruus est. & si è conuerso ex parte seruo & matre libera, liber est partus enim quo ad libertatem & seruitutem. sequitur matris conditionem ut. infrà. eo. ti. c. ulti. C. de rei uen. l. partus. ff. de sta. ho. l. ex natura & l. cū legitimæ.

timæ. 31. qu. 4. liberi. & in tantum hoc uerum est. ut sufficiat in aliquo momento fuisse in libero uetre ut quis liber nascatur. ut. ff. de sta ho. l. & seruorum. in honoribus autem muneribus & municipijs partus patrem sequitur. ut. C. de decu. l. eos, & l. exemplo, & l. nullus solius & ff. de statu. ho. l. liberos, & in tantũ hoc uerum est ut sufficiat filium conceptum esse ex decurione. quãtum ad hoc ut patris conditionem sequatur. quàmuis ante ipsius natiuitatem pater eiusdem desierit esse decurio. ut. ff. de decur. l. 2. §. in filijs. ¶Sed si quæras in quibus sequitur conditionem patris iam à decurionatu uel à senatu remoti. Respondeo in multis ut in l. superiori. ff. de decuri. l. 2. §. filius. ff. de pœ. l. moris. §. & iste forte. C. de decurio. l. decurionẽ. & l. decurionum filij.

Summarium.

1 *Ratiocinia quæ dicantur.*
2 *Ratiocinia quæ impediant promoueri*
3 *Iurans soluere ad certum tempus, scribere uel aliud honestum opus facere, an antequam faciat quod iurauit possit assumere ordinem sacrum, uel religionem intrare.*
4 *Iuramentum non uidet qui in melius illud mutat.*

¶DE OBLIGATIS AD RAtiocinia. Rub.

DIctum est supra de obnoxijs cõditioni seruili. nunc dicamus de obligatis ad ratiocinia ordinandis uel non. Videamus ergo quid sunt ratiocinia & quæ ratiocinia impediunt aliquem promoueri. ¶Ratiocinia
1 sunt † rationum redditiones ad quas aliquis obligatur ex administratione rei publice uel priuate. ¶ Impediunt pro-
2 moueri † ratiocinia, publica uel priuata. Publica sunt illa quibus obligantur officiales curis ex administratione aliqua ad rem publicam pertinente. ut. C. de episcop. & cle. l. officiales. Priuata sunt illa quibus obligantur aliqui ex administratione rerum pertinentium ad priuatos, ut tutores, & curatores, castaldiones, uel baliui aliquorum. ¶Circa hæc ratiocinia publica uel priuata quando impediunt promoueri sic distingue. Aut promoueri uolentes perseuerant in officio. aut non. In primo casu sic distingue. quia aut perseuerant in officio secularium personarum non miserabilium & tunc non possunt. promoueri. ut. 21. qũ. 3. ca. 1. & infra ne cle. uel mona. secu. ne. se. immisc. ca. 1. & 2. Aut officio personæ ecclesiasticæ uel etiam secularis sed miserabilis & tunc possunt promoueri, si aliud non impediat ut 86. dist. peruenit. 89. di. iudicatum 16. qu. 1. monachi. In secundo casu cum non perseuerant in officio remaneãt tamen adhuc obligati ex administratione, subdistingue. quia aut sunt obligati reipu. aut personæ priuatæ. Si reipublicæ non debent promoueri ante reddita ratiocinia ut 53. di. præterea. C. de epis. & cle. l. officiales. obligati enim reipublicæ ex administratione arceantur ab honoribus. secus si alias fiut debitores ex causa mutui uel simili. ut ff. de mu & ho. l. rescript. §. debitores. C. de epi. & cle. l. quisquis emensis, Si enim remanent obligati priuatæ personæ subdistingue. Aut in ipsa promotione mouetur eis quæstio, uel est mota, aut non. In primo casu iterũ subdistingue, quia aut mouetur quæstio de perfidia & de dolo. aut de culpa tantum. Si de dolo uel perfidia non debent promoueri ante decisam litem. ut 81. dist. tantis. 23. di. illud infra de accu. omnipotẽs, & in hoc casu loquitur hæc decre. debet tamen taxari tempus infra quod quæstio decidatur. ar. infra qui filij sunt legi. lator. C. de ingenu. ma. l. diffamari. Si uerò moueatur sibi quæstio, uel prius sit mota de culpa tantum, possunt promoueri non obstante creditoris reclamatione. cum lis postea possit procedere sicut prius, & etiam sub eodem

dem iudice. ut. ff. de iudi. l. ubi & de iurisd. om. iu. l. cum quidam. ¶Si autem non moueatur eis quæstio nec est mota, possunt promoueri non obstante obligatione, nisi magni festum esset ipsos teneri de dolo. tunc enim posset & debet episcopus ipsos ex officio suo repellere sicut quoslibet criminosos et infames. ut 2. q. 7. aliem. 6. q. 1. infames. ff. de postu. l. quos prohibet. Sed et curiales promoueri non possunt, quamuis ab administratione sint iam liberati. quod intelligo in his qui seruat turpia uel inhonesta exercuerunt, ut milites executores, et apparitores. ut 51. di. c. 1. & 3. 46. di. clericus. de conse. di. 2. pro dilectione. Curiales autem qui non talia exercent sed in ciuilibus & pecuniarijs causis officium suum impediunt. ut tabelliones & aduocati a promotione non excluduntur. ut 61. di. Cossius. Cæterum si in causa sanguinis officium uel ministerium suum præstant contrahunt irregularitatem. Iudex. aduocatus. procurator tam actoris quam rei. licet Ber. contrarium dixerit in procuratore rei. assessor. apparitor. notarius. sententiam scribens uel actor. Item sententiæ dictator omnes isti contrahunt irregularitatem. ut l. di. aliquantos. & ca. si quis post susceptos infra ne cle. uel mo. sententiá.

3 ¶Quæritur † de eo qui iurat soluere ad certum tempus. scribere. uel aliud honestum opus facere antequam faciat quod iurauit posset assumere ordinem sacrum uel intrare religionem. & in clerico planum est quòd ordines assumere potest. quia aut nihil habet. et tunc libere potest cedere bonis, et inanis est actio quam excludit inopia debitoris. ut. ff. de dolo. l. nam his. 14. quæstio. 6. si res, & eius periculo nihil est qui nihil habet. ut. ff. de fur. l. itaque fullo. uel si habet non minus remanet post ordines obligatus. scribere autem uel aliud honestum opus potest facere post ordines si se ad hoc ante ordines obligauit, dúmodo per hoc non impediatur diuinum officium ut 21. quæstio. 1. clericus uel alium subroget loco sui. ut. C. de epis. & clerici. l. quisquis censibus. & l. in ecclesijs. In eo autem qui uult ingredi monasterium dico quòd non obstante tali obligatione intrare potest excusante ipsum zelo religionis. & afflatu sancti spiritus. ut 19. q. 2. duæ. infra de re. transe. ad reli. licet. monasterium autem tenetur satisfacere de his quæ contulit ei dem ingressus. ut 19. quæstio. 3. qua mulier. C. de epis. & cle. l. Deo nobis. §. 1. Sed & si nihil contulit, si tamen post ingressum ipsius monasterio aliqua quæsiuit ex persona ipsius, puta per successionem hæreditariam, uel alio modo, in tantú tenetur quátum illud est quod quæsiuit illi cui monachus est obligatus ar. 19. quæ. ult. Si qua. Sed si non satisfaciat nec monachum defendat, patietur missionem in possessionem bonorum illorum. ut. ar. ff. de ea. minu. l. tutelas. Sed si libertate. insti. de acqui. per arroga in fi. uel monachus in monasterio faciet quod promisit, dum tamé nó impediatur obseruantia regularis: ut in clerico dictum est supra alias secus, ut C. de epis. & cle. l. omnis, et l. generaliter. & in authenth. sed neque uel saltè, facit per alium quod iurauit. ut. C. de caducis tol. l. una. §. ne autem. C. de episco. & cle. l. ad similitudinem. quam uis sit argu. contra. ff. de solu. l. inter artifices. C. de decu. l. nullus qui nexu infra. de offi. de. le. cap. ul. Non ob. his. 53. distin. legem. 54. di. quicunque quia illa intelliguntur de perpetuo obligatis, puta de seruis curialibus & consimilibus. & ex his quæ superius dicta sunt patet terminatas esse quæstiones illas de potestate qui iurauit regimen ciuitatis, de magistro qui iurauit regimen scholarium per annum, de capellano qui iurauit seruire in officio capellaniæ, an isti possunt religionem intrare, non enim iuramentum uiolat, qui in melius illud mutat ut infra de iureiuran. peruenit. Sunt autem rationes quare curiales de quibus dictum est promoueri non possunt. Prima, quia quidé sunt

sunt uiles personæ & frequenter contra
hunt irregularitatem ex officio suo. Se
cunda, quia multum molestatur ecclesia
& incommoda multa patitur propter
tales quando reuocantur seu repetun-
tur. Tertia ratio est quoniam præsumi-
tur contra eos quòd non transeant ad
clericatum uoto religionis. Sed ut su-
giant ratiocinia dominorum suorum. l.
1. di. c. 1. 2. & 3. 54. di. leg.

Summarium.

1 Corpore uitiati qui dicantur.
2 Debilitatus quis dicatur, & quis mutilatus. nu. 2.
3 Magnum membrum quod dicatur.
4 Mutilatus in membris an ualeat ad clerum admitti.
5 Digitos sex habens in manu non impeditur ordinari.
6 Oculum unum alio habens grossiorem, uel utrunque eminentem, promoueri potest.
7 Promoueri non potest, & promotus deijcitur, qui sibi manus uiolentas intulit.
8 Virilia sibi abscidens an sit ordinandus.

¶ DE CORPORE VITIATIS. Rubrica.

TRactauimus supra de impedimẽ
to originis & obligationis ad ra
tiocinia. Nunc uideamus de im-
pedimento corporis & ideo subijcitur
rubrica de corpor. uitia. ¶ Videamus igi
tur qui dicantur corpore uitiati. & qua-
re à promotione repellantur. ¶ Corpo-
1 re † uitiati dicuntur debilitati. uel mu-
tilati, debilitatum appello illũ qui mẽ-
brum habet sed inefficiat, ut oculum cę
cum. manum aridam, crus confractum
2 † mutilatum appello qui aliquo mem-
bro caret. Mutilantur aliqui in mem-
bris apparentibus. alij in occultis & qui
in apparentibus in magno membro.
3 alij in paruo. † Magnum membrum in-
telligo in quantitate ut manum. in de-
4 core. ut occulum siue nasum † mutilatus
in membris non apparentibus per ca-
sum uiolentiam uel tumorem ægritu-
dinis ordinari potest sed sponte non
potest ut. 55. dis. si quis a medicis. &
ca. qui partem & cap. si quis per egri-
tudinem. Mutilatus in magnis & ap-
parentibus membris etiam si casu uel
uiolentia hoc fiat seu metu morbi non
promouetur. ut 55. disti. si euangelista.
Si uerò in modico, ut pote in parte di-
giti dummodo mutilatio illa non indu
cat deformitatem uel debilitatem po-
test promoueri. ut infra eo. tit. cap. 1. et
ult. alias secus. ut infra de clerico egro.
5 cap. præsbyterum † Quid si quis ha-
beat sex digitos in manu? Respondeo
non impeditur, quia ut ait Offilius de fe
ctus membri uel augmentum non con-
sideratur sed usus impedimenti, ut. ff. de
6 ædi. edi. l. Item Offilius. ¶ † Item quid si
quis oculum unum alio habeat grossio
rem. uel utrunque habeat eminentem.
Respondeo. talis non impeditur. quia
nec est morbosus. ff. de ædi. edic. l. qui
clauum. §. j. Et nota quòd talia impedi
menta inspectioni oculorum superio-
ris subijci debent, quia in talibus se-
gnius irritant animos dimissa per au-
res. quàm quæ sunt oculis subiecta fide
libus ut infra eod. titu. cap. 2. sicut cum
agitur finium regundorum. ut. C. finium
reg. l. 3. ff. eo. titu. l. si irruptione. sicut cũ
agitur de ætate. ut. ff. de minoribus. l.
minor ex aspectu, ut cum quæritur an
aliqua sit uirgo uel corrupta. 27. quæ-
stio. 1. nec aliqua sit prægnans uel non
ut. ff. de uentre inspicien. l. 1. ¶ In sum-
7 ma sciendum † est quòd qui sibi manus
uiolentas intulit non promouetur et
promotus deijcitur. Est ratio, quia præ
sumitur ꝙ omne malum in alium sit
ausurus qui in seipsum ita sæuit. ut. ff.
de ædil. edic. l. cum autem. §. excipi-
tur. qui enim sibi non pepercit mal-
to minus

tominus parcet alij. ut.ff. de bo. eorum qui mor. sibi con.l.ultima, qui sibi non parcit tibi uel mihi quomodo parcet. Est & alia ratio in isto, quia sui est homicida & dei conditioni inimicus ut.l. 5.distinctione. si quis abscidit. In illo igitur qui sibi membrum amputat est causa irregularitatis sauicia, siue magnum membrum amputet siue parum. si tamen fuerit causa incisionis lāguor. caro ei putrida resecanda est, ut 23.quæstio. 3. resecandæ. In alijs uero quæ sine culpa sua ab alijs uel casu fortuitu mutilantur est causa irregularitatis deformitas uel debilitas. quæ autem deformitas uel debilitas irregularitatem cō stituat est in arbitrio superioris. ut infra eodem titulo capitulo 2. ¶ Sed quæ
8 ritur † de illo qui sibi uirilia amputatur ut sit castus. Et est dicendum quod irregularis est tanquam sui sit homicida. ut 55.distinct.si quis absciderit,&c.si quis à medicis. & ideo deponendus. Nec obst. infra eo.tit. significauit. ibi enim ex gratia & dispensatione permittitur sacerdoti illi ministrare in ordinibus inferioribus sacerdotio. illi enim sunt eunuchi. Hierony. Mihi placent quos castrauit non necessitas. sed uoluntas ut 33.quæstio. 5. tunc saluabitur. Nec est uerum quod rustici dicunt. ut si quis à medicis uel ab hostibus sectus sit, non aliter possit missam cantare, nisi testes suos gerat in bursa siccos quasi tunc habeat omnia membra. Sed non curo utrum habeat quis testes uirides an siccos. quia defectus membri illius nec deformitatem nec debilitatem quantum ad officia diuina inducit.

Summarium

1 *Bigamia quid sit, & qualiter contrahatur, & quot sunt species bigamiæ.*
2 *Bigami quare non possint promoueri.*
3 *Castitas quare maior exigatur in fœmina quam in masculo.*
4 *Consecratio episcopi cum sit maior & dignior quam consecratio uirginum, quare potest consecrari in episcopum, qui non solutum uxorem habuit, sed etiam post uxorē habuit concubinam.*
5 *Promoueri an possit ille, qui aliquam for nicariè desflorauit, & illam posteà in uxorem duxit.*
6 *Promouendus an sit, credens cum trahere cum uirgine. qui eam corruptam inuenit.*
7 *Promoueri an possit habens unam uxorem quam non cognouit, & illa mortua duxit aliam uirginem & cognoscit. uel eo conuerso. primam cognoscit secundam non.*
8 *Sacerdos non fit, cuius uxorem constat adulterium comisisse.*
9 *Maritus qui uxorem de adulterio accusauit, & pendente accusatione. illi petenti reddit debitum, an promoueri prohibeatur.*
10 *Contrahens matrimonium cum uidua, mādatur omni priuilegio ecclesiastica dignitatis.*
11 *Dispensari an possit cum bigamo.*

¶ DE BIGAMIS.
Rubrica.

AVdiuimus de quibusdam irregularitatibus. sed quia inter alias bigamina non nimia reputatur. Icircò hic post quosdam tractatus de irregularitatibus subijcitur rubrica de bigamis. Vel aliter continuabis. Dictū est supra de quibusdam irregularitatibus siue impedimentis quæ sine peccato proueniunt. sed quia bigamia sine peccato contrahitur. ut 31.q. 1. aperiant. deus quòd si dormierit. Ideo hic supponitur rubr. de bigamia. ¶ Videamus igitur quid sit bigamia. quot sunt species bigamiæ, & quare bigamus non potest promoueri. Et an cum bigamo ualeat dispensari. ¶ Bigamia
1 † est defectus ex secundis nuptijs proueniens. ¶ Contrahitur autem bigamia proprio sumpto uocabulo, cum quis successiuè & diuersis temporibus duas legitimas

timas habet uxores.ut 31.q.1.aperiantur quod intelligo si cum utraque matrimonium consumetur alias secus.arg. infra eo.tit. debitum 34.dist. Valentiniano. Largè autem & impropriè sumpto uocabulo bigamia multis modis contrahitur. ut cum quis simul habet duas uxores.quod ad factum conuenit retorqueri. quia cum neutra matrimonium tenet si simul contractum est cum utraque ut infra eo.tit.nuper in prin.uel tenet tantum cum altera. ut 34. dist. christiano.31.q.j.quomodo infra de diuor. gaudemus. Item qui habet unam de iure, & ea mortua contrahit cum alia de facto,bigamus reputatur, non propter sacramenti defectum, cum in ueritate bigamus non existat,sed propter intentionis affectum cum opere subsecuto.ut infra eo. tit. nuper in fin.Itē qui contrahit cum corrupta, idest ab alio cognita, sicut bigamus repellitur. ut 32.dist.feriatim.34. dist. curandum. & c.præcipimus. Item quicunque habuerit duas uxores ante baptismum, siue post baptismum, siue unam ante baptismum & unam post,bigamus est. ut 34. dist. si quis uiduam 26. dist.per totum. Sed in ultimo membro Hierony. asserit non contrahi bigamiam. ut 26.dist. cap.1.Sed illud non tenet ut probant sequentia.c.de eiusdem. & idem dico in eo quæ de facto ducit secundam uiuēte prima.Idem in clerico qui ante sacros ordines habuit unam & postea de facto duxit aliam.ut infra eod.titu.c.ulti. Idem in his qui contempta professione præuaricantur promissionem de cōtinendo & contrahunt de facto.ut 27.q. j.quot quot. ¶ Quatuor † aūt sunt
2 rationes propter quas bigami repelluntur à promotione. quas assignaui supra de tempo. ordi.§. monogamus.Et nota in matrimo.attenditur duplex sacramentum propter duplicem coniunctionem quæ est in eo per carnis copulam consummato.Prima est coniunctio animorum. Secunda corporum. Prima coniunctionem significat, fidelis animæ ad deum.hoc dissoluitur persequēs peccatum. sicut & illa ante carnalem copulam per religionis ingressum. ut infra de conuersi. coniuga. uerum.&.c. ex publico.Secunda scilicet coniūctio corporum significat coniunctionem christi & ecclesiæ, hoc fuit matrimonium initiatum in prophetis & patriarchis, ratum in tempore gratiæ scilicet in natiuitate Christi. quando in se lapis angularis cœpit ędificare ecclesiam unum de iudæis alterum de gentibus parietem erigens cōsummatum in cruce.uel ratum fuit in cruce consummabitur in patria. August. super locum illum nunquid qui dormit non adiiciet ut resurgat ait. nota quod dicit qui dormit. quia sicut de latere dormientis Adæ qui erat forma futuri Christi assumpta est costa de qua formata est Aeua. ita dormiuit Christus somno mortis. ut de latere dormientis de quo profluxerunt sanguis & aqua, quæ sunt nostræ redemptionis sacra. formetur sibi sponsa ecclesia ut infra de bap. & eius effec.maiores. & infra de cele. mis. in quædam &.c.Cum Marthæ.§. quæsiuisti.¶Item in eadem secunda cōiunctione significatur coniunctio deitatis & humanitatis facta in utero uirginali. ut 26. distinct.acutius.de con.distin.2. In Christo pater infra eod. ea. debitū. Cum ergo tam coniunctio Christi & ecclesiæ,quam unio deitatis & humanitatis unita sit & reiterabilis meritò significatur in primi matrimonij coniunctione carnali. Sed cum quis transit ád secundam uxorem, recedit ab unitate, tendens in pluralitatem. & ideò non poterit de cætero significare dictam unitatem & reiterabilem coniunctionem. ubi enim significatum est unitū & significans unum esse debet. hanc rationem ponit Augu. licet obscurè 26. dist.acutius. in fi.& ita contrahitur irregularitas bigamiæ. † Sed quæritur
3 quare maior castitas exigatur in fœmina quam in uiro. nam maritus corruptæ uel ab alio cognitæ promoueri nō

L poteſt

potest.ut 34. dist. Curandum.&.c. præ-
cipimus.&.c. si cuius.& 30.qu.5.qualis.
Sed ille qui ante uxorem uel post ha-
buit concubinam potest promoueri. ut
34. di. fraternitatis dicit Hugu. Vir si-
gnificat ecclesiam militantem quæ in
potestate habet ut adulterando & à fi-
de exorbitando recedat à suo Christo.
& ideo non est in eo sacramenti signifi
catio. ut non obstet quòd carnem suam
diuisit in plures. Vxor autem significat
Christum qui nunquam ecclesiam suã
dimisit. ipse enim est fons proprius cui
non communicat alienus. ut infra de
regula.& transe.licet in fi. Alij dicunt &
uerius sicut puto qđ uir significat Chri
stum qui sibi copulauit synagogam. &
posteà ecclesiam.quæ semper uirgo per
mansit, saltem mente. Vnde dicit Apo-
stolus. Despondi uos uni uiro uirginẽ
castam.ut 27.quæ.2. nuptiarum.& ideo
exigitur quòd uxor una nõ diuiserit car
nem suam in plures. quod si fecerit de-
est significatio sacramenti unitatis.¶Itẽ
4 quæritur cum † cõsecratio episcopi ma-
ior sit & dignior quam consecratio uir-
ginum. quare potest consecrari in epi-
scopum qui non solum uxorem habuit.
sed etiam post uxorem habuit concu-
binam ut 33. dist. habuisse 34.dis.frater
nitatis. Sed si qua fuit corrupta ante ba
ptismum uel post.sponte uel ui.cum pec
cato uel sine. non potest inter sacras uir
gines consecrari. ut 26. dist.acutius. Re
spondeo. Sacra uirgo significat ecclesiã
triumphantem, non habentem macu-
lam siue rugam. ut de pœ. dist.1.eccle-
sia. 21. dist. quamuis. 32.quæ.4. recur-
rat. Sed episcopus significat ecclesiam
militantem in qua sunt boni & mali us-
que ad ultimam segregationem, quæ
fieri habet in littore hoc est in fine se-
culi, ut 26.di. acutius. in fi.2.qu.1.mul-
5 ti circa finem. Item † quid si quis de-
florauerit aliquam fornicariè.& posteà
ducit illam in uxorem. nunquit poterit
promoueri. Dicunt quidam quòd sic,
quia unus unius. nec carnem suam diui-
sit in plures. & illa est unica unici. nec
carnem suam diuisit in duas, quod uide
tur sufficere.ut infra eo.ca.debitum.26,
dist.acutius. & argu. infra qui fil.sunt le
gi.tanta. Alij dicunt contra quòd uir-
go debet esse eo tempore quo contrahi
tur matrimonium, & ducitur uxor, ad
hoc ut uir non fiat irregularis.argu. 32.
distin.nemo 34.distin.curandum &. ca.
præcipimus. & uidetur expressum. 30.
quæstio.1. qualis, in uerbo uirgo casta
desponsata in uirginitate. & cum primi
exponunt uirgo, idest non ab alio co-
gnita quorum opinio celebrior est.
6 ¶Item † quid si aliquis credit contra-
here cum uirgine & inuenit eam cor-
ruptam. Respondeo non debet promo-
ueri cum sit maritus corruptæ. ut 51.di-
stin. qui in aliquo.nam in tali casu non
excusat error. uel uiolentia.ut 32. quæ-
stio.5.ille autem. Lex autem promotio
nis factum requirit, non uoluntatem.ut
7 15.quæstio.1. cap.ultimo.¶Item † quid
si quis habet unam uxorem quam non
cognouit.& illa mortua ducit aliam uir
ginem & cognoscit, uel econuerso pri-
mam cognoscit. secundam non, nun-
quid repelletur. Dico quòd non, quia
non diuisit carnem suam in plures. & sic
non deficit in eo sacramentum. ut in-
fra eodem titu debitum. Et idem di-
cas propter eandem rationem. si quis
uxorem ducat mulierem ab alio despõ
satam & traductam. sed non cognitam
quia primus maritus morte preuentus
8 est.ut 34. distin. cap. ulti. ¶Item † po-
ne quòd aliquis contraxit cum uirgine
& cognouit eam illa postmodum co-
gnoscitur ab alio deinde maritus igno-
rans hoc cognoscit illam nunquid effi-
citur irregularis. Respondeo sic nõ po
terit promoueri. ut 34. distin. si cuius
9 uxorem. & cap. sequen. ¶Item † quid
si maritus accuset uxorem de adulterio
& pendente accusatione illa petit debi
tum. ipse reddet. quia tenetur ad hoc.
cum non debeat spoliari possessione
sui corporis usque ad sentẽtiam. ut 11.
quæstio.1. quia res.8. quæstio.4.nonne.
33.quæstio. 2. seculares. 35. quæstio.6.
mul-

multorum. & forte etiam præcipitur sibi ab ecclesia reddere debitum. nunquid & isti paratur præiudicium ut promoueri non possit? respondeo sic. quia ut supra dixi irregularitas sæpe contrahitur solo facto absque peccato & absque uoluntate. quidam tamen uoluerunt dicere contrarium. quòd istæ patiatur & non agat. Item notabis quod in hoc casu plus meretur luxuria castitate. castitas enim æsti matrimonio. ut 31. di stin. nicena. in fornicatione luxuria. ut 32. quæstio. 4. in eo. & matrimonij repetitio inducit irregularitatem indispẽsabilem. repetitio fornicationis non, ut infra eo. ti. quia respondeo hoc nõ contingit ratione peccati sed propter defectum. non enim peccatur contra hẽdo secundum uel tertium matrimonium ut. 31. qu. 1. aperiant & ca. quod si dormierit. Sed deest ibi sinaculum facta
10 menti. ut infra eo. ti. debitum. † Itẽ notabis quod ubi quis de iure cõtrahit cũ aliqua uidua nudatur omni priuilegio ecclesiasticæ dignitatis. ut 84. dist. quisquis si uerò matrimonium de iure non teneat non contrahitur bigamia. quia non est uiduæ maritus qui non est simpliciter maritus, unde retinet priuilegium clericale. Sed circa ordines cum eo tanquam bigamo dispensari non licet. nõ propter sacramenti defectũ sed propter affectum intentionis. cum opere subsecuto ut infra eo. ti. ca. ulti. unde cum aliquis contrahit cum illa cũ qua de iure non potest considerato opere si ue facto. contrahens efficitur infamis. & si nuptiæ nullum sorciantur effectũ. ut. ff. de his qui no. infra. l. quod ergo. §. 2. quandoque tamen magis consideratur affectus quam affectus uel quam ipsum factum de pœ. dist. 1. §. hæc autem uerba infra de cleri. non residen. relatũ. ff. de condi. & demon. l. hæc conditio si liæ meæ. quandoque plus factum quam iuris effectum ut superius dictum est. & probatur infra de concef. præben. ut ec. non ua. literas. ff. de condi. insti. l. mulier. §. si quis ut. infra de sponsa. iuuenis.

11 Dispensari † cum bigamo non potest. ut infra. eo. c. Super eo. & c. ul. hoc enim esset contra Apostolum ut dicit illa super eo. Sed contra. 34. di. lector. Solutio dixerunt quidam Papam dispẽsare posse. nec est contra Apostolum, quia & si prohibuerit bigamum ordinari. non tamen cum eo prohibuerit dispensari. nã & Apostolus prohibuit criminosum ꝓmoueri, ut 25. di. §. nunc autem. & tamen cum criminosis dispensatur. ut infra de iudi. at si clerici. nec est contra Apostolum. sed præter. uel dic. propriè non obstat prohibitio. Pau. quia Papa maior est in administratione paulo. ut 21. dis. §. j. Papa enim est loco Petri qui maior fuit Paulo. ut 2. q. 7. puto. 21. dis. in nouo. unde dicitur quod Lucius Papa dispensauit cum Archiepiscopo panormitan. quæ bigamus fuit. uel dic. qđ in illo. c. lector, dicitur dispensari posse in subdiaconatu. qui secũdum præmittiuam ecclesiam non erat sacer ordo. ut 32. dis. eos. 60. di. nullus. hodie secus. ut supra de seruis non ordinan. miramur. quid autem circa hoc scripserit Nicholaus furiosus nota supra de rescriptis. §. contra ius.

Summarium

1 *Peregrini qui dicantur.*
2 *Peregrini an repellantur à sacramentis.*
3 *Peregrini quare & quando repellantur a promotione.*
4 *Clerici peregrini permittantur suos ordines exequi in diœcesi aliena, si habeant literas testimoniales.*
5 *Sigillum capituli uel conuentus fidem facit.*
6 *Clericus peregrinus afferens literas testimoniales suæ canonicæ ordinationis amissas, & probans per testes ipsam ordinationem, an sit admissibilis.*
7 *Inferior ab episcopo ius habens instituendi in aliqua ecclesia, peregrinum & ignotum instituere non debet.*

¶ DE CLERICIS PEREgrinis. Rubr.

INter alios qui ab ordinibus excluduntur arcentur sunt peregrini. ideo subijcitur hic rubrica de clericis peregrinis. ¶ Videamus igitur hic quæ dicantur peregrini, quare à promotione repellantur, & quando admittantur.

1 †Peregrini possũt hic appellari omnes qui non sunt de episcopatu ordinantis siue sint clerici siue laici quia tales recipi non debent ab episcopo alieno ad ordines uel dignitates. uel ecclesiastica sacramenta. ut 71. dist. per totum. & specialiter in cap. primatus infra de parochijs. cap. 2. & 3. & quod omnes tales dicantur extranei est arg. 3. quæst. 6. peregrina. & 6. q. 3. c. 1. & 2. Sed & incolæ quorum uita genus origo & irregularitas sunt ignota episcopo. similiter ab his quæ superius dicta sunt excluduntur ut 24. distinct. quando episcopus. 42. quiescamus in uerbo si enim in clero. & ar. 2. quæst. 7. quærendum. in uerbo quorum uita & libertas nescitur.

2 † Repelluntur etiam tales à sacramentis ut de consecra. distinctione. 2. tribus si tamen aliquis sit incola notus sed indignus & sua indignitas soli episcopo sit cognita, ab ordinibus excludi non potest. ut supra de tempo. ordi. ex tuarum. nec sacramantis. ut de consecra.

3 distin. 2. non prohibeat. † Repelluntur autem isti à promotione duabus de causis. Vna quia non licet episcopo falcem suæ iurisditionis mittere in messem alienam, iudicando uel ordinando subditos alienos. ut 71. distin. per totum 6. quæstio. 3. per totum 9. quæstio. 2. per totum. Secunda causa est. quia tales solent esse pro magna parte criminosi, infames, excommunicati, uel alias irregulares. Item sæpe mentiuntur habere ordines cum non habeant. uel maiores habere quam habeant. ut xcviij. distinctio. afros 19. quæstio. 2. due. ¶ Permit-

4 tuntur † autem clerici peregini suos ordines exequi in dioces. alienis si habeant literas testimoniales sigillatas. 5. sigillis episcoporum. ut infra eodem titu. cap. 1. 98. distin. c. episcoporum. & infra eodem titulo. c. 1. 98. distinct. c. 1. & 2. Sed quare tot. cum alias sufficiat sigillum proprij episcopi. ut 71. distin. primatus 19. quæst. 2. duæ. infra de fide instrument. ca. 2. de testibus cum à nobis. 11. quęstio. 3. curæ. & c. debent,

5 † cum sigillum capituli fidem faciat. ut infra de ap. significauit. & sigillum conuentus. ut infra de proba. 3. respon. Vnum sufficit si est notum. quinque requiruntur si sunt ignota. Sed uidetur quod mille ignota non sufficiant. Ad quod respondeo facilius falsatur sigillum unius episcopi quam quinque. Nam circa maiorem maius periculum uertitur. ut 42. dist. quiescamus. 7. q. 2. c. ulti. ff. ad Carbo. l. 1. §. si quis, non ab aliquo. Io. tamen dicit quod nisi aliqua cognitio habeatur de sigillis uel de ecclesijs quarum sigilla esse dicũtur. nullatenus est credẽdum siue sint quinque siue plura. & hæc omnia uera sunt si clericus perigrinus & ignotus uelit publicè officium suum exequi uel celebrare si se dicat sacerdotem. cæterum in secreto & ex deuotione poterit sustineri & si nullas habeat literas super sua ordinatione uel testes. ut infra eodem titu. tuæ Sustineri ideo dico quia gratia sit extraneo sacerdoti & maximè ligno to. si permittatur in alia diœcesi celebrare. Nam & prælato fit gratia si permittatur celebrare in prouincia uel diœcesi aliena. ut supra de usu pal. ex tuarum. & maximè si permittatur ordinare. ut 9. quæstione secunda per totum. Item quod superius dictum est quinque sigilla requiri, locum habet in ultra marinis & alijs ualde remotis. ut infra eodem titulo. cap. primo. In alijs autem clericis non tam remotis sufficit sigillum sui episcopi. ut 72. & 3. distinctione per totum. & 71. distinctione extraneo. & cap. hortamur. ¶ Quid si quis dicat se literas amisisse.

6 fisse. † Respondeo si probauerit per testes de sua canonica ordinatione & de proprij episcopi cómendatione. quia hæc duo in literis contineri debuerunt. puto ipsum admittendum. ut infra eodem titulo inter & cap. tuæ. De commendatione episcopi ideo dico quia sine licentia sui episcopi non dicuntur clerici peregrini. ut de consecra. di-
7 stinctione.5.non oportet. † Si autem quis inferior ab episcopo ius habet instituendi in aliqua ecclesia. peregrinum & ignotum instituere non debet. ut 71.distinctione hortamur. Alioquin talem institutum potest episcopus amouere: ut infra eodem titulo capitulo ultimo. Dantur autem peregrinantibus literæ dimissoriæ uel commendaticiæ. ut infra eodem titulo tuæ. 71. distinctione. cap. penultimo. & ultimo. 19. quæstione 2. duæ. & uocantur literæ dimissoriæ uel commendaticiæ. quia per eas dimittuntur & licentiantur peregrinantes. & in eis commendantur. Has literas non faciet episcopus nisi postulatus ne pateat materia euagandi. ut. lxxij. distinctione. cap. 1. Has literas archidiaconi concedere non possunt. ut infra de offic. archidiac. significasti.

Summarium

1 *Archidiaconus an primus præsit in ecclesia post episcopum.*
2 *Archidiaconus an præesse debeat archipresbytero.*
3 *Maioritas quotuplex sit in ecclesia.*
4 *Officium archidiaconi quod sit.*
5 *Pertinentia ad iurisdictionem archidiaconi quæ sint.*
6 *Vicaria perpetua ordinariam iurisdictionem inducit.*
7 *Cõsuetudo inducit iurisdictionẽ. & nu. 11.*
8 *Archidiaconus an iurisdictionem ordinarium uel de legatam habeat.*
9 *Archidiaconus an habeat ius uisitandi.*
10 *Archidiaconus an in diœcesibus suorum suffraganeorum uisitationem faciat.*
11 *Episcopus omni anno suam diœcesim uisitare tenetur.*
12 *Archidiaconus an possit uisitare.*
13 *Plebanus an excommunicare possit.*
14 *Archidiaconus an habeat concedere ordinandis literas commendatitias.*

¶DE OFFICIO ARCHIdiaconi. Rubr.

EXplicato tractatu ordinandorum. de dignitatum officijs ui-
1 deamus. † Et primo de officio archidiaconi. qui primus est in ecclesia post episcopum ut 25.dist.perlectis & hic in c.1. Est igitur uidendum quid ad officium archidiaconi pertineat. quid ad iurisdictionem. Sed quod dixi archidiaconum primum post episcopum recepit calumniam. Nam uidetur quod archi. presbytero sit inferior. & quasi diacom sunt oculi presbyterorũ. ut 93 di. diaconi ecclesiæ & c. diaconi. qui, inferiores tamen presbyteris se esse cognoscãt. ut 93.dist. ab illo.§. ut igitur ex præmissis. usque ad.§.compagis.
2 & c. legimus & c. dominus noster. † Sed dico quòd archidiaconus præest archipresbytero in dignitate. sed in ordine subest. Potest autem quis diuersis respectibus esse altero maior & minor. ut 2. quæst.8. quare maior, & æqualis. & 2.q.7.puto.17.dist.multis.ff.quando ap.sit.l.1.§.sed si præsis. C.de offi.uica. l.1.In eo autem in quo quis est minor. debet reuerentiam maiori.33. q.5. Est ordo.93.distin.a subdiacono 21.dist.§. in his omnibus infra de maio. & obe.
3 statuimus.eo saluo † quòd maioritas in ecclesia quadruplex est ex dignitate & ordine.ut dictum est. ex tempore.ut infra de maio.& obe.c.1.17. dist. §. illud & §.uerum.96.di.bonæ quidem.75.di. c.ultimo. & ex prærogatiua ordinantis ut infra de maio.& obedien. per tuas. ff.de albo.scri.l.ultima.C.de aduoc.diuer.iudi.l. restituendæ. in fine. in auten.ut iudices sine quo suffra.§.eos,circa finem & ff.de re iudi.l. quidam consulebant.

ſolebant. Vnum tamen non omitto.
quòd maior dignitate debet reueren-
tiam minori gerente uicem & locum
maioris.ut 93. diſtinct.c.ul. ¶ Pertinent
4 † autem ad officium archidiaconi quæ
hic continentur infra eodem tit.c.2.&
3.&.c.ad hæc ut 25. diſtinct. perlectis.
& quæ diuerſæ conſuetudines pro loco
rum uarietate inducunt. ut ar. ſupra de
conſue.cum olim & infra eodem tit.c.
5 ultimo. ¶ † Ad iuriſditionem uerò ip-
ſius pertinent hæc,corrigit.ut infra ca.
1.audit iurgia. ut 25.diſt.perlectis inſti.
tuit.ut 63.di.ſi in plebibus infra de in-
ſtitu.cum ueniſſet infra de offi.dele. ſu-
per eo.infra de exceſ.præla.ad hæc,in-
fligit pœnas.ut infra de pœ.licet.priuat.
beneficijs.ut infra de præben. referen-
te.Percipit obſequia à ſubiectis. ut in-
fra de exceſ. præla. ad hæc. Item habet
perpetuam uicariam,ita & iuriſditioné
6 ordinariam,† nam & perpetua uicaria
ordinariam iuriſditionem inducit. ut.
C.de officio eius qui ui.alterius gerit.
l.1.ſic & perpetua uicaria ius tribuit in
re.ut ſupra de reſcriptis poſtulaſti in-
fra de offi.uic.ad hæc &.c. ex parte in-
fra de ñde inſtr.G.perpetuus.Itẽ habet
uiſitationem correctionem & procura
tionem.ut infra eo.tit.c.ultimo.Verum
tamen in his recurritur ad conſuetudi-
nem eccleſiæ.ut ſupra in his quæ ſpe-
ctant ad officium. & probatur infra eo
dem.c.ult.Inſpicitur enim conſuetudo
uicinarum eccleſiarum. ut infra de cen
ſi.ex parte ſupra de conſuetudi.cũ olim.
7 u Nam conſuetudo iuriſditionem indu-
cit.ut.C.de eman.li.l.1.& 9.q.3.cõque
ſtus.Quædam tamen inducuntur. & al
legantur contra archidiaconos ad eo-
rum iuriſdictionem debilitandam.nam
archidiaconus curam animarum uel
præbendas conferre non poteſt. 16. q.
7.nullus infra eodem tit.c.cum ſatis. &
c.archidiaconus.Item eſt uicarius ergo
habet delegatam iuriſditionem hinc
eſt quòd ab ipſo non ad epiſcopum ſed
archiepiſcopum appellatur.ut infra de
præben.referente. Itẽ de humilioribus
negocijs cognoſcet.grauiores autẽ ex-
ceſſus denunciet epiſcopo.ut.25.di.per
lectis.ergo eſt pedaneus.ut.C. de peda.
iudi.l.pen. & propter hanc uarietatem
iurium dicimus dum quæritur quæ ſint
illa quæ ad iuriſdictionem archidiaco-
ni ſpectant inſpiciendam conſuetudi-
nem loci uel eccleſiæ.ut.infrà. eo.tit.c.
8 ulti. ¶ Item ſi quæratur † an archidia-
conus habet iuriſditionem ordinariam
uel delegatam reſpondeó ſi per electio
nem aſſumitur quòd uidetur. ut.93. di.
legimus. nam & decani eliguntur ut.ſu
prà.de elec.cum in iure.infrà.de appel.
cõſtitutis,& præpoſiti.ut.ſuprà.de elec.
dudũ in prima.dudũ,infrà.de ap.conſti.
tutis.tũc habet ordinariã iuriſditionem
ut in autẽ.de defen. ciui. §. nos igitur.ſi
autẽ nõ aſſumatur p electionẽ ſed præ
ter electionẽ præficiatur per epiſcopũ,
ut quædã iura uelle uidẽtur.ut.infrà.de
inſti.cũ ueniſſet.74.di. epiſcoporũ.60.
di.c.1.tũc nõ habet ordinariã ſed.dele
gatã.Sed & in hoc puto inſpiciẽdã loci
uel eccleſiæ conſuetudinẽ, utrũ per ele
9 ctionẽ archidiaconus aſſumatur. ¶ † Sed
quod dixi archidiaconum habere ius ui
ſitandi in dubium reuocatur. nam uide
tur hoc ad epiſcopum pertinere. Ad
quod reſpondeo metropolitanus habet
ſuam uiſitationem in prouincia quam
ſingulis annis faciet ſecũdum formam
quam habet infra de accu. ſicut olim.
10 ¶ Sed nunquid † in diœceſibus ſuorum
ſuffraganeorum uiſitationem faciet. Vi
detur quòd ſic ar.12.diſ.de his infra de
cenſibus.cum apoſtolus.10.q.3.cauen-
dum.quod intelligo morientibus epi-
ſcopis uel negligentibus uiſitare.In his
enim caſibus habet metropolitanus iu
riſditionem in ſubiectis ſuffraganeorũ
ſuorum ut dicemus infra de offi. ord.pa
ſtoralis. & idem puto ſi metropolita-
nus uiſitat inquiret ſuper aliquo contin
gente generalem ſtatum totius prouin
11 ciæ.ut 9.q.3. archiepiſcopus. † Habet
& epiſcopus ſuam uiſitationem in ſuã
diœceſi quam faciet omni anno.18.di.
quoniam & pluries in anno ſi neceſſe
fuit. ut

fuit.ut 18.q.2.uisitandi.&.c.non semel.
Et etiam quæ fiunt in concilio prouin
ciali publicabit in sua synodo episcopa
li singulis annis.ut infra de accusa. si-
cut 18. decreuimus. Habet archidia-
conus suam uisitationem .cum episco-
pus uisitare non potest. ut infra eodem
cap. 1. Et poterit etiam de anno in an-
num uisitare & frequentius si opus fue
rit. ut infra eod.tit.mandamus. Et no-
ta quia quod dixi supra de consuetudi-
ne determinare iurisditionem archidia
conalem uerum est si fuerit præscripta
uel tãto tempore obseruata, ut eius me
moria non existat.& sic non obstat in-
12 fra eodem tit.cum satis. ¶Sed † quæri-
tur an archidiaconus posset excommu
nicare posito quòd habeat iurisdictio-
nẽ ordinariam. uidetur quòd non.ut in
fra eo.ti.archidiaconi. & quia excõmu
nicatio mucro est episcopi.ut 16.q.2.ui
sis.in fi. Sed contra si habet iurisdictio-
nem potest excommunicare ut infra de
offi.delega.ex literis, iurisdictio .n. sine
coertione nulla est .ut.ff.de offic. eius
cui man.est iuris.l.ulti.& in præall.de-
13 cre.præterea. † Plebanus qui. minor
est archidiacono excommunicat. ut in
fra de offi.ordi. cum ab ecclesiarũ imò
& parochialis sacerdos. ut 2. q. 1. ne-
mo 11.q.3.quomodo 2.q.7.§. cum in-
fra qui fili.sunt legi.per uenerabilem.
Dico ergo quòd si iurisditionem habet
ordinariã quod euenit si ab uniuersita
te eligatur uel si hoc obtineat ex anti-
qua uel approbata consuetudine potest
excommunicare. Nec obstat infra eo.
tit.archidiaconis quamuis enim ibi di-
catur non uidetur tamẽ non est ita quæ
dam enim aliter sunt quam prima fa-
cie uideãtur.ut infrà de sen.ex.per tuas
in prin.supra dã elec.cũ nobis olim,in
pr. Ad aliud quod opponitur rñ̃o.excõi
catio dicitur muro episcopi, quia nul-
lus inferior eo excõicare potest. in ea
solẽnitate in qua põt episcopus de qua
solennitate habetur 6.q.3.debent. ¶In
14 summ †notandũ est quòd ad archidia
conũ non spectat literas formatas uel
cõmendatitias cõcedere ordinandis.ut
infra e.ti.significasti.& sic ad episcopũ
spectet examinare ordinãdos,& episco
po præsentare ponere abbates & abba
tissas in sede.ut infra eo.ut nostrum.

Summarium.

1 *Archipresbyteri officium & in quibus spi-*
ritualibus sit uicarius episcopi. & nu.
2.& 4.
3 *Procurator ad negocia, ante lit.contest.põt*
alium procuratorẽ substituere, procura
tor uerò ad lites nõ nisi post lit.contest.
4 *Pontificibus infirmantibus, & simplices sa*
cerdotes quæ licita sunt explere possũt,
5 *Archipresbyter an de causis matrimonia-*
libus cognoscere possit.
6 *Abbas ius episcopale præscribere potest.*

¶DE OFFICIO ARCHI-
presbyteri. Rubri.

QVia post archidiaconũ archi-
presbyter gradũ facit. & ideò
post officium archidiaconi sub
sequenter tractatur de officio archipre
1 sbyteri. † qui & si minor sit archidia-
cono iurisditione & administratione
maior tamen est ordine. ut not. suprà
tit. proxi. in prin. quæ autem spectet ad
officium archipresbyteri patet in decr.
2 hic subiectis. ¶Vnum in summa †notan
dum est quòd cum archipresbyter sit
uicarius episcopi in quibusdam spiritua
libus. ut infra eo.ti.c.ministerium, in fi.
alium tamen uicarium dare potest ut
ibidem. & 25. dist. perlectis, in uer. ar-
chipresbyter uerò. quòd in hac iurisdi-
tione uoluntaria contingit, secus in cõ
tenciosa in qua iudex iudicem dare nõ
potest, nisi à principe fuerit datus, ut.
C. de iudi.l.à iudice infra de offic.dele-
3 gat. Super quæstionum † nec procura.
procuratorem nisi factus fuerit do-
minus litis per contesta. ut. C. de pro-
cur.l.neque tutores.&.l.q si quis quod
in procuratione ad iudicia locum ha-
bet

bet. aliud in procuratione ad negocia in qua etiam ante litem contesta. procurator procuratorem dare potest. ut. ff. man. l. si procuratorem. §. 1. ¶ Item
4 † notandum quòd infirmãtibus episcopis ita ut sacrum ministerium exequi non possint nedum archipresbyteri defectum eorum supplere possunt. sed & simplices sacerdotes quæ licita sunt expleant. ut. 7. quæstione. 1. pontifices. licita reputo. ut cantare missam & prædicare. 95. distin. ecce alta uerò quæ officium pontificale requirunt, per alios episcopos suppleantur, ut in præallegato. c. pontifices. cautela tamen præhabita & protestatione præmissa. quòd rogatus faciat & inuitatus accedat. non iure proprio exequatur. ut. 24. distinctione. presbyter. ar. suprà. de postula. bonæ memo. in secunda bonæ.
5 † Notabis etiam quòd sicut archidiaconus cognoscit de causis matrimonialibus. ut. infrà. de resti. spo. literas, sic & archipresbyter. ut. infrà. de consang. & affi. ex literis. Sed uidetur quòd hoc stare non possit. quia cognitio matrimonialis episcopalis est. ut. infrà. de excess. præla. accidentibus. 35. quæstione. 6. multorum. matrimonium autem est magnum sacramentum in ecclesia. ut. infrà. de sponsa. c. primo. Archidiaconus uerò nec multo fortius archipresbiter de magnis negocijs non cognoscit. sed de iurgijs. s. de leuibus quæstionibus. ut. suprà. de offi. archi. ad hoc. magnas enim causas officiales huiusmodi ad episcopos referunt sicut legatus pro consulis ad proconsulem. ut. ff. de offi. procon. l. si quid erit. & 25. distinctio. perlectis. quod intelligo uerum esse. nisi huiusmodi personis competat iurisditio super causis matrimonialibus ex concessione speciali uel consuetudine præscripta. nam & in his casibus abbatibus competere potest. ut. infrà. de ex-
6 cess. præla. accedẽtibus in fi. † quia abbas ius episcopale præscribere potest. ut. infrà. de præscrip. auditis.

Summarium.

1 *Primicerius quibus præsit.*
2 *Primicerio absente, ea. quæ officio ipsius incumbunt is exequitur, qui ei aut ordine aut eruditione proximus est.*

¶ DE OFFICIO PRIMICERIJ. Rubrica.

PRimicerius est primus in choro, uel primus in cantu. spectant autem ad eius officiũ ea quæ hic habes. ut 25. dist. perlectis, in uerbo ad pri
1 micerij. † Sed quod hic dicit primicerii præesse diaconis recipit calumniam ex eo quod alibi dicitur archi. præesse his. ut. suprà. de offi. arch. officiũ. Ad quod respondeo iura uariè loquuntur de huiusmodi officijs & officialibus. & ideò determinanda sunt secundum uarietatem diuersarum cõsuetudinum quæ in ecclesijs obseruantur. ut dixi suprà. de offi. archid. ¶ In summa notandum
2 † est quòd absente primicerio ea quæ officio ipsius incumbunt is exequitur qui ei aut ordine aut eruditione proximus est. ut. 25. distin. perlectis.

Summarium.

1 *Sacrista idem est quod thesaurarius.*
2 *Thesauri custodia quando ad sacristam pertineat.*
3 *Officio sacristæ quæ alia competant.*
4 *Custodis officio quæ pertineant.*
5 *Archidiaconus, archipresbyter & custos. et meliores & sanctiores sunt assumendi.*
6 *Officia & dignitates melioribus danda sunt.*

¶ DE OFFICIO SACRISTÆ. Rubrica.

1 SAcrista † est idem quod thesaurarius. unde qui hic uocatur sacrista alibi uocat thesaurarius. 25. di. per
2 lectis. in fi. † Ad illum spectat thesauri custodia ut hic dicitur, sed hoc uerum est secundo loco. nam primo loco spe-

ftat ad archidiaconum ut.suprà.de officii.archid.ea quæ.Competunt & huic officio quædam alia quæ hic & in. capitulo perlectis continetur. ¶ Et notandum quod † custos est minister sacristæ. & ideò in custodia thesauri quæ ad sacristam spectat. ut supra titulum proximum ministerium præstat.ut hic.c.1. Item & de luminarijs curam habet custos.ut infra eodē titulo.c.2.in prin. & nihilominus sacrista.ut.suprà.eo.tit. proxi.c.uno. & propterea Isidorus de hoc officio nō curauit.25.di.perlectis. Nec obstat quod dicitur.infrà.eo.tit.c. 2.hi tres &c.s.archidiaconus archipresbyter, & custos.& sic omittitur sacrista. nam hoc ideò fit. quia quod officio sacristæ incumbit expeditur per ministerium custodis.† Per hunc custodem fit distributio oblationum eleemosinarū. decimarū absente episcopo.ut. infrà. c. 2.nam si præsens esse per eum fieri deberet.ut.12.quæstio.2.nobis.&.ca. Vulteranæ. inuenio tamen in casu quòd canonici suo iure capiunt suam canonicā portionē.ut.infrà.de test.relatum.nisi episcopus hoc ius per indulgentiam obtineat ut sibi liceat canonicis distribuere.ut.infrà.de uerb. sig. cum tibi. † Hij tres officiales.scilicet archidiaconus.archipresbyter & custos. & meliores & sanctiores sunt assumendi.ut. infrà. eo. c.2.† quia officia & dignitates melioribus dandæ sunt.ut.8.q. 1. licet. 63. d.c. ult.infrà.de iure pa.quoniam.ff.ad municip.l.honores. 1. ℞. C. de his qui ad ec.confu.l.præsenti.§. quòd in finibus. in auten.de san.epi.§.2.& §. si quis oratorium. Et sicut bonis meliores sic melioribus optimi præferuntur. ut.63. di. metropolitano.in auten. de monachis. §. ordinationem.& arg. ad idem. ff. de uerb.ob.l.ubi autem non apparet.rudibus enim emeriti nouis præferantur antiqui. ut. 61.di.quid proderit.statuimus.&.c.nec emeritis.& c.nullus.prius ordinati posterius ordinatis.ut 75.di.c. ult. ¶ Ad solutionem omnium horum sic dico. si unus tantum de gremio ecclesiæ eligatur non requiruntur hæc omnia.sed sufficit quod non sit malus. ut.16.q.ult.monasterium. Si uerò plures eliguntur. tunc collatio de his omnibus habeatur quo ad hoc ut unus alteri præferatur ut.suprà de electi. dudū in prima dudum &.c. cum in concilio. &c. ecclesia. Sed si de aliena ecclesia quis eligatur. requiritur quòd sit optimus.sicut dicit lex in tutore. qui si eligatur de terra de qua oriundus est pupillus, sufficit si sit bonus. si de aliena terra oportet ut sit optimus.ut. ff. de tuto. & cura.da.ab his.l.diuus. Si uerò minus idoneus custos datus fuerit denunciante archidiacono per episcopum amouetur.ut.infrà.eodem titu.c.1. & est mirabile aliquem deijci uel amoueri per denunciationem & simile.2.q.7.quapropter.infrà.de iureiur. qui telam. infrà. de fideiusso. peruenit. 81. di. Maximianus. Sed hoc non uidetur stare posse. nam accusatio inducit depositionem. inquisitio remotionem denunciatio correctionem. ut.infrà.de accusa.super his. &.c. qualiter & quando. Respondeo,custos non idoneus & ineptus administrate delinquit in administrando. unde alio modo corrigi non potest nisi remoueatur. & hoc est generale quòd ubicunq; correctio alicuius criminis aliter puniri non potest nisi remoto eo qui delinquit. etiam si denunciatiue agatur necessarium est eum amoueri. sicut in iudicio præsentali contingit. ut. 13.di.nerui.infrà.de simo. ex tuæ. &. c. matthæus.in fi.

Summarium

1 *Vicarius quis sit, & quod sit Vicarij officium nu.6.*

2 *Officiales episcoporum an sint ordinarij uel delegati.*

3 *Appellari ad quem debent ab officiali episcopi.*

4 *Delegatus ab alio quàm à Principe, qualiter potest alteri delegare.*

5 *Appellatur ad episcopum à delegato officialis.*

7 *Per uicarium in quibus casibus deseruiri possit.*
8 *Vicarius quod ius in ecclesia habeat.*
9 *Vicarius habens unam uicariam an aliam habere possit.*
10 *Vicarius uicarium constituere non potest. Fallit in archipresbytero.nu. 12.*
11 *Delegatus an possit delegatum constituere.*

¶DE OFFICIO VICARII. Rubrica.

SVperius dictum est de his qui.seruiunt ecclesijs nomine proprio. hic tractatur de his qui seruiũt nomine alieno. & ideò subiicitur hic rubrica de officio uicarij. ¶ Videamus ergo quis sit uicarius. quid sit officium uicarij. in quibus casibus possit per uicarium deseruiri. quod ius habeat uicarius in ecclesia in qua seruit. & an possit quis plures uicarias habe-
1 re. ¶ Vicarius † est qui uices alterius gerit siue in officio non contentioso. ut hic & supra de offic. archi. cap. 1. & supra de offic. archipresbyteri.cap.1.in fin.siue in contentioso.ut.C.de offic.eius qui uicem alterius ge. per totum. Sed est sciendum quod illi uicarij de quibus in legibus positis in illa rubrica tractatur non erant legati uel subdelegati sed ordinarij iudices. nam eligebantur ad certum tempus quod erat ordinarijs præfixum. ut ipsi uices ordinariorum præsentium & uiuentium supplerent. & erant & alij qui gerebant uices mortuorum & absentium qui suffecti appellabantur, hij omnia poterant agere quæ pertinent ad iurisdictionem præter ultimum supplicium & membri abscissionem.ut.C.eod.tit.l.2. & in aut. de coll.§.antequam uerò. Vn-
2 de† de officialibus episcoporum plerunque in curia dubitatur an sit ordinarij uel delegati. uidentur enim ordinarij habita similitudine ad uicarios & suffectos. qui sunt ordinarij sicut dixi. sed puto officiales fore delegatos. eo q̃ nõ eliguntur nec ad certũ tempus instituũtur.sed sicut & quantũ episcopi uolunt. gerunt igitur uices eorum quandiu durant mandata.desinunt gerere cũ reuocantur mãdata.sed sunt delegati ad uniuersitates causarum quandiu durat eorum iurisdictio.unde possunt alijs delegare eo quòd non eis causa committitur sed iurisdictio. ut.ff. de iudi.l.cũ prætor.§ iudices quidam tamen dixerunt eos ordinarios.& de talibus loqui dixerunt decre.infra de in inte. resti.cap. in uerbo,delegati uerò ab ordinarijs qui administrationem non habẽt. sed illud alio modo debet intelligi & exponi si-
3 cut alibi hoc notabo.† Item dubitari cõsueuit ad quem debeat appellari ab officiali episcopi. dixerunt quidam quod ad archiepiscopum,quasi tribunal officialis sit ordinarium, ut perinde habeatur ac si ab episcopo appelletur. ab episcopo autem ad archiepiscopum gradatim est appellandum.ut.C. de appella. præcipimus,in prin.& in aut.de appella.&.1.quæ tempora.§.ultimo, 2. q.6. anteriorum.& uidetur hoc expressum. ff.quis & à quo.l 1.§.ab eo,quamuis cõtrarium innuat decre.infra eodem de appell.dilecti filij. allegabatur ad hoc & quædam ratio, nam si ad episcopum appellaretur posset iterũ episcopus alij committere.& sic nunquam perueniret ad metropolitanũ. & per hoc fiet fraus iuri secundum quod causæ deferuntur ad metropolitanum per appellationẽ. ut 2.q.7.metropolit.infra de offi.dele. ca.1.Sed puto quod ab officiali. episcopi ad episcopum sit appellandum, nam a delegato ordinarij ad episcopum ordinarium appellatur. ut.ff.si quis & à quo.l.ult.Nam hoc generale est quòd à delegato appelletur ad delegantem ut.C.de appel.l.præcipimus.§.hic si appellatio. in autẽ.de sanctis.episco.§. si quis contra aliquem,C.qui pro sua iuris.l.una.in fi. hoc tamen fallit in autẽ. de appel.§.ul. C. de appella.l.præcipimus.§.huic saluberrimæ. &.l. eo casu. Et ad obiecta superius sic respondeo. ad primũ iam responsum est supra quia officia-

officiales delegati non sunt ordinarij ad secundum sic. lex illa quis & a quo. §. ab eo, non loquitur in ordinario delegante, sed in delegato ab alio quam à principe. qui delegatus alteri delegat. quo casu si à subdelegato appelletur nō ad proximum sed ad primum appellandum est delegantem, secus si delegatus à principe alteri delegauerit. nam tūc non ad principem sed ad eius appellandum est delegatum ut. C. qui pro sua iurisditio. l. prima in fine. ¶ Sed si mouea
3 ris & dicas. † qualiter delegatus ab alio quam à principe potest alteri delegare. Respondeo potest lite contesta. in procuratore dicimus. C. de procurato. l. neque uel si ad uniuersitatem causarū fuerit delegatus. Ad tertium respondeo. Iura quæ dicunt causas deferendas ad metropolitanum per appellationem locum habent cum episcopus in propria persona cognoscat. nec puto aliquam fraudem fieri iuri si episcopus alii deleget. si quis tamen uelit aliam opinionem tenere ut dicat ab officiali episcopi ab archiepiscopum appellandum, potest ad iura quæ pro mea opinione induxi taliter respondere. Iura superius allegata quæ dicunt à delegato ordinarij ad ordinarium appellandū locum habent cum ordinarius causam singularem committit. ubi autem causarum uniuersitatem committit ut in officiali contingit. tunc non ad ordinarium qui delegauit, sed ad illum appellabitur ad quem appellaretur ab ipso ordinario. & sic loqui uidetur. §. ille ab eo. scilicet qui committit non causam singularem sed iurisdictionem. id est causarū uniuersitatem. sed quod prius dixi magis placet. ¶ Item quæritur
5 † à delegato officialis ad quem appellabitur. Respondeo ad episcopum. & hic est casus quem primo posui. & secundum quem intellexi. §. illum ab eo scilicet in delegato ab alio quam à
6 principe alteri delegante. ¶ † Officiū uicarij est seruire ecclesiæ & personæ. ut infra eodem titulo. c. prouideas, &

cum eos cura respiciat animarum. ut infra eodem titulo. cap. ultimo. fiant sacerdotes ut supra de elect. cum in cunctis supra de æta. & qualita. in ordi. præ
7 fi. §. sed quare. ¶ Nunc † uidendum est in quibus casibus liceat per uicarium deseruiri. Et certè cum prælati ecclesiarum seu personæ debeant esse uel fieri sacerdotes in prædicta decreta. cum in cunctis. §. minora & continuè debeant residere. ut infra de cleri. non residen. cap. relatum. quibus semper offerenda sunt sacrifica. ut 31. distinctione. si laicus. & diurnas ac nocturnas horas canere debeant. ita ut quotidie in officijs septenarius numerus expleatur. infra de celebra. mis. cap primo. non uidetur per uicarium licere deseruire. nisi ex indulgentia speciali competat alicui non residere. uel consuetudo excusat non residentem. uel cum ecclesia dependeat ex præbenda. ut infra de præben. exposuisti. & ca. extirpandæ. uel cum persona sine culpa sua incidit in debilitatem. deformitatem seu morborum. ita ut per se deseruire non posset. ut sicut in his casibus maioribus prælatis dantur coadiutores. ut 7. quæstione. 1. cap 1. sic & minoribus liceat per uicarium deseruire. uel cum necessaria profectio imminet. ut infra de appella. peruenit, uel uoluntaria utilis tamen & honesta. ut puta studiorum uel peregrinationis causa. cum licentia tamen prælati. ut de consecr. distinctione 5. non oportet. In his enim & consimilibus causis tractatus iste de uicarijs locum habet.
8 ¶ Habet † uicarius hoc ius in ecclesia. quia si de assensu prælati fuerit institutus remoueri non potest à persona quæ ipsum instituit uel successore ipsius. ut infra eodem titulo ad hoc infra de arbi. non sine. habet curam animarum. ut infra eodem titulo cap. ultimo
9 habet ius in re † & propterea habens unam uicariam aliam habere non potest ut infra eodem titulo prouideas. & uicarius in una non potest in alia institu

lari uicaria retenta. ut supra de rescrip. postulastis. Item intitulatus in una non potest uicarius effici in alia. ut infra eo. titulo. c. primo, Item agere potest & cōueniri nomine ecclesiæ ut infra de fide instrumen. G perpetuus, quæ omnia in perpetuo uicario locum habent. Talis enim suo nomine possidet, sicut & is qui ad non modicum tempus conducit. ut. ff. si ager uecti. uel emphi. l. ultima. in fi. & nihilominus per eum possidet persona, quia is possidet cuius nomine possidetur infra de rest. spo. cum uenisset.

10 ¶ † In summa notandum est quod uicarius uicarium constituere non potest. ut infra eod. clericos † sic etiam nec delegatus delegatum nisi a principe datus esset. C. de iudic. l. à iudice infra de offi. deleg. super quæstionum. Nec obstat infra de sen. & re iudic. Cum Bertoldus. ibi enim factum recitatur cum dicitur, subdelegatum alteri, delegasse alias obstaret ut infra de appel. cum causam. Sed obstat. ff. manda. l. si procuratorem. §. si quis mandauerit. ubi procura. constituit procuratorem. sed illud in procuratore ad negocia, secus in procuratore ad iudicia. cui ad hoc licet nisi lite contesta. ut. C. de procura. l. neque. Item

12 † quod dixi uicarium uicarium dare nō posse fallit in archipresbytero qui cū sit uicarius episcopi & constituit alium uicarium ut not. supra de offi. archipresbyteri in princi.

Summarium.

1 *Delegatus quis sit.*

2 *Appellatione interposita ab executore sententia, quid de fructibus fieri debeat.*

3 *Modus in exequendo quomodo excedatur.*

4 *Executor falsi exceptionē admittere debet.*

5 *Officium delegati quid sit.*

6 *Delegatus quam potestatem habeat, Rescripta quare stricti iuris dicantur.*

7 *Iurisdictio delegata an extēdatur ad alias personas.*

8 *Delegatus committens simpliciter, an totū committere uideatur.*

Verba cum effectu sunt accipienda.

9 *Iurisdictio an possit reuocari ante quàm eam subdelegatus admittat.*

10 *Delegatus an uices suas committere possit. & nu. 12.*

11 *Delegatus quando possit ab esse.*

12 *Intellectus ad c. coram infra eo. tit.*

13 *Delegatis pluribus si causa committatur cū illa clausula quòd si non ambo &c. uel quòd si non omnes &c. uno se excusante, an alius uel alij procedere possint.*

14 *Et an omnes iudicare debeant.*

15 *Et quid si duo pronuncient tertio absente ratum habente*

Et quid si duo pronuncient tertio præsente, & non contradicente, an ualeat sententia nu. 17.

16 *Delegatus uel ordinarius si commiserit causam cum illa clausula, quòd si non ambo &c. uel illa, quod si non omnes &c. an ualeat commissio.*

18 *Delegatus à Papa potest id committere, quod iurisdictionis est.*

Et quod est mixti Imperij.

19 *Delegati iurisdictio qua sit, ex forma commissionis apparet.*

20 *Delegatus Papa potest sententiam summe exequi.*

21 *Sententiæ executio in quibus casibus sit differenda.*

22 *Iurisdictio delegati usque ad quod tempus duret.*

23 *Iurisdictio delegati quibus modis prorogetur. & nu. 32.*

24 *Iurisdictio delegati quando finiatur. & nu. 27*

25 *Mandatum quibus modis expiret.*

26 *Rescriptum secundum impetratum, non faciens mentionem de primo, non ualet.*

28 *Intellectus ad. ca. cum specialis. de appellatioi.*

29 *Mandatum quare dicatur reale, & quando in successorem transferatur.*

30 *Delegatus non debet iurisdictionem arctare. & quomodo hoc intelligatur.*

31 *Index impetratus an ab impetrante recusari possit.*

32 *Iurisdictio prorogata an sit ordinaria uel delegata.*

33 *Causa si committatur alicui expresso dignita-*

gnitatis nomine, & is qui preest deponatur, transferatur, suspendatur, ab administratione, a moueatur uel excommunicetur, an finita sit iurisdictio.

34 *Conseruatores qui dicantur, & quid habeant facere, & an iudices sint.*

35 *Auditores curiæ qui dicantur.*

36 *Edicta qualiter olim fiebant, & nunc fiant & nu. 37. & 38*

38 *Perpetuatio iurisdictionis fit per citationē.*

39 *Ordinarius an possit cogere hominem non suæ iurisdictionis recipere suam commissionem.*

40 *Aduocatus non cogitur exercere officium suum alibi quàm in foro suo.*

¶DE OFFICIO ET POTEstate iudicis delegati. Rub.

DIctum est supra de his qui gerunt uices aliquorum in officijs diuinis, hic autem tractatur de his qui gerunt uices alienas in iurisdictione contentiosa. & ideo subijcitur hic rubrica de officio & potestate iudicis delegati. ¶Videamus ergo quis sit delegatus. quid sit officiū delegati. quæ iurisditio. quibus modis prorogatur. & quibus modis finitur iurisditio delegati.

1 ¶Delegatus† est is cui, uel à summò pōtifice. uel ab ordinario uel a delegato principis causa cōmittitur. nam & subdelegatus delegatus est. dicitur autem subdelegatus respectu delegati. Item is cui principium causæ uel medium committitur, & si iudex propriè dici nō posset. ut infra eodem titu. super quæstionum. §. porrò. delegatus tamen est cui delegari potest principium, medium, uel finis. ut infra eodem titu. super quæstionum. §. intentionis. Sed & is cui executio uel ministerium aliquod demandatur delegatus est. nam auctoritate delegata exequitur quod mandatur. ut infra eodem titu. cap. ult. §. penul. & ulti. infra de app. nouit. Sed quamuis executor habeat iurisditionem delegatam. non tamen habet omnia quæ ex iurisditione procedunt. nam de iurisditione prouenit iudicis dandi potestas. ut. ff. de iurisdi. om. iudi. l. 3. in fi. quæ sibi non competit. ut infra eo. titu. cap. ulti. Et est ratio. quia in talibus quæ non in cognitione. sed in ministerio solo consistunt. industria personalis electa uidetur. & ideo ab ea recedendum non est. ut infra eodem ti. c. ulti. in fi. C. de cadu. tol. una. §. ne autem. ff. de solu. l. inter artifices. & sicut hoc ei à iure tollitur ut committere nequeat. sic et aliud ei datur ut ab illo appellari non possit. nisi modum in exequendo excedat. ut infra eod. ti. super quæstionum. §. nos autem infra. de app. nouit. ff. de ap. l. ab executore. C. quorum app. non recipi. l. ab executore. nisi partes iudicis assumat. ut C. de execu. rei iudi. l. si ut proponis, uel nisi dolo aliquid faciat. ut. ff. de neg. ge. l. 3. §. si executor, uel nisi executori obijciatur excommunicatio. ut 11. quæstio. 3. cum excommunicato. uel nisi super eo de quo agatur facta sit nouatio inter partes. tunc enim executionis ordo mutatur. ut. ff. de re iud. l. 4. §. si ex conuentione uel nisi in exequendo tempus quadrimestre præueniat executor. ut. C. de execut. rei iud. l. si quis prouocatione, uel nisi executor malè interpraetatur sententiam ut. ff. de ap. l. ab executore. uel nisi obijciatur exceptio per quam contendatur nullum retro fuisse iudicium, et eam non admittat. ut infra de pro-

2 cu. in nostra. C. de procu. licet. † Et nota quòd ubi appellatur ab executore sententiæ fructus rei super qua iudicatum est sequestrandi sunt et res de qua iudicatum est, si mobilis fuerit, possessori re tradatur, et idoneo collocetur, redenda est ei parti pro qua satis cognitor iudicauerit. si inmobilis fructus in deposito collocentur iure fundi penes eum qui appellauerit constituto. ut. C. quorum appel. non reci. l. ab executione nec intelligas sicut quidam errantes dixerunt tunc locum habere hanc sequestrationē de qua loquitur lex superior. cum persona posidens est suspecta per. l. aliam. ff. de app. l. Imperatores. §. ult. Nā certe lex

lex illa imperatoris locū habet cū pos
sessor à snia appellat. tūc attēdif dist. n
ctio de suspecto, lex autem illa ab exe
cutione, loquitur cū appellatur ab exe
cutore quando indistinctè facienda est
sequestratio. ut superius dictum est. Et
est ratio. quia tantum facit pro me sen-
tentia quòd corā executore petam ip
sam executioni mandari quantum pro
3 te possessio. † Modum autem in exe-
quendo excedi intelligo cum executor
mandati fines excedit s. cum aliud exe
quitur quàm quod debet. uel cū in exe-
quendo iniuriam infert. ut. C. de app. l.
si quis pro curatione. & sicut in his ca-
sibus quos enumeraui superius appella,
tur ab. executore. sic & recusari poterit,
si meritò sit suspectus. ut. infrà eod. ti. su
per quæstionum. §. porro, nisi de par-
tium detur uel recipiatur assensu ut in
§. nos autem & quæ superius seminaui
locum habent in mero executore. Quis
autem sit merus. quis mixtus dixi. su-
4 prà. de rescriptis. §. executorie. † Item
quàmuis superius dixerim executorem
partes iudicis assumere non debere per
l. C. de exe. rei. iudi si ut proponis. ex-
ceptionem tamē falsi admittere debet,
& si summaria cognitione adhibita in-
uenerit sententiam de qua exequenda.
mādatum recepit interuentu falsitatis
fuisse prolatam, eam nullatenus exequi
tur. ut. infrà de crimi. fal. super eo. ff. de
custo. & exhi. reo. l. diuus. Sed si inuene
rit eam latam contra ius litigatoris ni-
hilominus exequatur. ut. infrà. e. ti. pa-
sto. §. quia uerò. nisi apud eum qui man
dauit ualeat obtinere. ut ipsum exone-
ret ab executione mandati. ut. infrà. eo.
5 ti. si quando. ¶ Officium delegati. † est
fines mandati diligenter attendere &
seruare. ut. infrà. eo. ti. super quæstionū.
ff. de procu. l. si procurator. ff. mandati.
l. si diligenter. & formam mandati ser-
uare debet. ut. supra. de rescrip. cum di-
lecta. ff. man. si quis pro eo. ut prius ex-
pediatur quod prius expediri manda-
tur. ut. C. de app. l. i. C. de rei uendi. l.
ordinari. infrà. de causa possesso. & pro
prie. cum dilectus, Nec ob. de rescrip.
inter cæteras, in uerbo iudici quodcūq;
illud enim locū habet in mandatis al-
ternatiuis. Itē Non ob. suprà. de rescrip.
cām quæ. nam illa clausula quātum de
iure poteritis &c. ex sui natura intelli-
genda & obseruanda est & ante rece-
ptionem testiū & post. & ideò non tan
tum erat intelligenda ubi in ordine re
scripti ponebatur. ¶ Item officium de
legati est quædam facere per quę perue
nitur ad consummationem negocij seu
mandati, & si illa non contineantur in
literis commissionis. ut. infrà. eo. ti. præ
terea, omnia enim commissa uidentur
sine quibus mandatum expediri non po
test, ut ibi. & infrà. eo. ti. prudentiam. §.
sexta. & c. ex literis. ff. de offi. eius cui
man. est iurisdi. l. ulti. ff. de iurisdi. om.
iu. l. 2 Item exceptiones legitimas de-
bet admittere, & si hoc ex forma rescri
pti non habeatur. ut. infra. eo. ti. ex par-
te. & infrà de iudi. exhibita. ¶ Item of-
ficium iudicis siue delegati siue ordina
rij multiplex est ante lit. con. & post li-
tem. ut dicemus infra. de offic. iudi.
6 † Habet autem delegatus potestatem
inter partes inter quas delegatur, & su
per eo quod sibi committitur. ut. infra.
e. ti. p. & g. & c. cū olim abbas. & pro
pterea dicunt rescripta stricti iuris. q. a.
non extendūtur ad alias res uel perso-
nas quā in rescriptis contineantur. sicut
in compromissis dicitur id. enim uenit
in compromissum de quo actum est ut
ueniret. ut. ff. de arbi. l. si cum dies. §.
7 plenum. ¶ Casualiter † tamen iurisdi-
ctio delegata extenditur ad alias per-
sonas ut. infra. eod. titu. c. 1. infra. de
sen. ex graue. & infra de alienatio. iud.
mu. causa fac. c. 1. infra. de iudic. quia
V. secundum unam lectu. Item ubicun
que in rescripto ponitur clausula illa,
amoto quolibet illicito detentore, ex-
tenditur iurisdictio ad alium cuius no-
men in rescripto non continetur.
Item cum in rescripto ponitur clausu-
la illa quidam alii, uel illa uocatis
qui fuerit euocandi. Item cum in rescri
pto

pto domini Papæ poniũr contra di-
ctores &c. uel ſic moleſtatores. uel ſic ſi
quis auſu temerario &c. uel ſic cõtra p̃-
doné &c. Itẽ i caſu. infrà i hoc. tit. ſuper
eo. infrà. de teſtibus. ueniẽs. Itẽ ad res a
lias nõ extenditur iuriſdictio delegata
regulariter ut ſuperius dictum eſt niſi
ad acceſſorias. ut. infrà. e. ti. prudẽtiam.
§. ſexta, ad fructus & expenſas. qui ue-
niunt officio iudicis ut dicemus. infrà.
de off. iud. Itẽ ad res quæ ſuccedũt in lo
cũ illorum de quibus agitur. ut. infrà.
ut lite pẽ. eccleſia in ſecunda eccleſia. &
cũ reus qui dolo deſit poſſidere p̃ poſ
ſeſſore habetur. ut. ff. de rei uen. l. ſi qui
petitorio. ff. ad exhiben. l. iuli. C. ad ex-
hibendũ. l. ad exhiben. Item cùm con-
tra uiolentum ſit æſtimatio rerum a-
amiſſarũ ut. infrà. de his quæ vi metuſ-
ue cauſa fi. c. ulti. C. unde ui. l. ſi quãdo.
2. q. 1. in primis. Saluo eo quod dice-
mus. infrà. de iuriſdictione proroganda
ad res alias uel perſonas, tam in dele-
gato quam in ordinario. Item habet
poteſtatem alteri committendi prin-
cipium medium & finem coniunctim
uel ſeparatim. ut infra eo. ti. ſuper quæ
ſtionum. §. intentionis. & hoc ſi à prin-
cipe fuerit delegatus, ut ibidem &. C.
de iudi. l. à iudice, uni uel pluribus ut in
fra eo. tit. cum te conſulente. Nec ob-
ſtat aũt. ut defuncti ſeu fune. defuncto
§. illud, col. 5. & ſignatur. C. de iudi. ſu-
per. l. à iudice. & incipit ad hæc ſi admi
niſtrator. ibi. n. dicitur quod ordinarius
debet per ſe audire principium, mediũ
& finem. cœtera per conſiliarios expe
dire poteſt. delegatus uerò cauſam per
ſe audiat. nec laboro circa ſolutiones
quæ fieri poſſunt & conſueuerunt. eo
quòd litera iſtius decre. ſuper quæſtio-
num, dicit non obſtante quod dicitur
&c. quæ uerba omninò tollunt auten.
8 illud. † Et nota quod ubi delegatus ſim-
pliciter committit, totum committere
uidetur nec ſibi de iuriſdictione ali-
quid reſeruatur ut infra de iure pa. Ex
literis. infra. de dona. paſtoralis. ff. de
tute. l. 3. infrà. eo. ti. uenerabili. Itẽ no-
ta quòd ubi delegatus totũ committit
definit eſſe iudex. ut ſecũdũ quoſdã re-
uocare cõmiſſionẽ nõ poſſit. & ſi ſubde
legatus nõ admittit ſubdelegationẽ. al
legãt ad hoc. infrà. ſuper quæſtionum.
§. porro. Sed quod ibi dicit trãsfert. in-
telligo cũ effectu ita quòd ſubdelega-
tus admittat tranſlatã, nam uerba cum
effectu ſunt accipiẽda. ut de pœ. diſ. 1. §.
hoc autẽ. infrà. de cle. non re. relatũ. ff.
quod quiſq; iu. l. 1. §. hic autẽ. præterea
mandatũ iuriſdictionis ſimile eſt cæte
ris mandatis. ut. ff. de iuriſ. om. iu. l. &
quia. in fi. in cæteris autẽ obtinet ut mã
datum reintegra reuocetur ut inſti. mã
9 da. §. certe. ¶ Puto † igitur reuocari
poſſe iuriſditionem antequàm eam ſub
delegatus admittat, incipiat ea uti im-
mò ſecundum Azo. etiam poſt eum. ſe-
cus ſecundũ iura canonica ut in prædi-
cto. §. porro. infrà. eo. ti. uenerabili. uel
poſſet reſponderi ad. l. illã quòd loqua-
tur in ordinario. aliud autem in delega
to. notabis quòd ubi delegatus totam
iuriſdictionem ſuam in alterum trãſſe-
rat. quàmuis totum transferat, unum
tamen quod ſibi competit non tranſmit
tit. ſ. poteſtatem alteri committendi.
quàmuis ſit in iuriſditione iudicis dan-
di poteſtas. ut. ff. de iuriſd. om. iu. l. 3.
in fi. Et eſt ratio quia illa poteſtas non
habetur ex cõmiſſione ſed ex lege. ut.
C. de iudi. l. à iudice. infrà. eo. tit. paſto-
ralis, in prin. infrà. eo. ti. c. ult. 1. reſpon.
Et quæ ſpecialiter. lege uel ſenatuſcon
ſulto tribuũtur mãdata iuriſditione nõ
tranſeunt. ut ff. de offi. eius cui. man. eſt
iur. l. 1. ¶ Itẽ & aliud nõ tranſibit in ſub
delegatũ ſecundum uetera iura. ſ. p̃tãs
procedẽdi. ap. re. ut. infrà. ſup quæſtio
nũ. §. ſi uero duo, præter quã in caſu. in
frà. eo. paſtoralis, in fi. Sed hodie hoc
commune eſt omnibus iudicibus or-
dinarijs delegatis & ſubdelegatis ut
procedant ap. re. ut. infrà. de ap. ut debi
tus honor. Et eſt ratio, quia hæc pote-
ſtas p̃ſonaliter habeatur ex deſcripto
hodie cõiter habetur à iure. ¶ Poteſt
10 delegatus † committere uices ſuas
coniudi-

coniudici si coniudicem habeat. ut. infrà. eo. titu. quàmuis. nec distinguo si sit à parte altera coniudex electus uel cõmuniter datus, ut fieri solet in curia romana. ut. intrà. e. ti. c. ult. in princ. Fateor tamẽ quòd si tres sint iudices, unus electus ab una parte, alius ab altera, tertius datus à curia pro cõmuni, electus ab una parte male facit si cõmittat cõiudi. ab altera parte electo sed cõmittat medio uel extraneo. Itẽ medius malefacit si cõmittat alteri ex electis. sed uel utriq; cõmittat uel extraneo. ex hoc tamẽ quòd sic committit appellari
21 non potest. † delegatus abesse potest si coniudices habeat & se excusabit. & tunc siue nolit siue non possit interesse qui se excusit. residui procedere posfũt auctoritate clausulæ quòd si non omnes &c. Sed cùm potest & non uult interesse, & se excusat quasi nõ possit, grauissime est arguendus. eo quòd se exonerat. ut. infrà. eo. ti. prudentiam. §. adijcimus. ibi autẽ siue culpa committit ut non sit in aliquo arguendus, ubi aliquo impedimento detinetur is qui committit. ut. infrà. eo. c. si pro debilitate. uel cũ in rescripto apostolico cõtinetur. quòd si non omnes poteritis uel uolueritis interesse. ut. suprà. de rescriptis. scisitatus. quod tamen in literis apostolicis non memini me uidisse. Fieri autem potest excusatio per certum nuncium uel incertum sed literatorie destinatum, sed & si aliàs legetimè constiterit de tertij impotentia residui procedere possunt. ut. infrà. eod. titu. prudentiam. in princi. Quidam tamen scripserunt quod & si in rescripto contineatur sic quòd si omnes interesse nequiuerits &c. duo procedere possunt tertio nolente uel non ualente interesse, & hoc per d. §. adijcimus. sed hoc non placet per decre. scisitatus, quæ restringit illam clausulam ad duplicem impotentiam, iuris & facti. §. autem illum adijcimus. intelligo cum tertius qui potest. sed non uult interesse, se excu-
22 sat quasi non posset. ¶ † Sed quid si unus ex delegatis laboret impotentia iuris uel facti. ut nullo modo interesse possit ad præsens, nunquid committere potest? dixerunt quidam quòd sic. sed obstat eis decre. infra eodem titulo. coram. Ad quam ita respondeo. ibi delegatus impediebatur impotentia perpetua unde debebat esse iudex. ut. ff. de uaca. mu. l. prætor. in princ. secus si temporali. quia tunc committere. posset ut. infra eodem titul. quàmuis. & si pro debilitate. uel erat impeditus impotentia iuris, secus si impotentia facti. uel ideo Ferrariensis, cum noluit recipere subdelegatum sui collegæ. quia collega obtentus erat per ueri suppressionẽ, uel falsi suggestionem, uel subdelegatus non erat idoneus. & ideo ipsum recipere non tenebatur. ut. ff. pro socio l. idemque. & hoc scripsit Io. Lau. autẽ dixit quod ideò Ferrariensis. noluit ibi admittere subdelegatum. quia in clausula quæ in rescripto continebatur quòd si non ambo &c. tu frater episcope &c. uidetur electa industria personalis. ut per se compleret episcopus quod mandatur ut infra eodem titulo cap. ultimo. C. de caduc. tollend. l. una §. ut autem. ff. de solut. l. inter artifices, sed hæc omnia si colorem iuris habeãt. substantiam tamen non habent: & ideò mihi non placent. sed illam solam puto ueritatem. quia cum unus ex iudicibus laboraret impotẽtia iuris uel facti, ut in propria persona interesse non possit. nec committere poterat, sed auctoritate clausulæ quod si non ambo &c. refusa est iurisditio tota in alterum. & puto quòd allegatio partis circa clausulã illam quòd si non ambo &c. uera sit secundum ius & eã approbat finis illius decre. & non obstat illa si pro debilitate, quia loquitur cum uni scribitur & clausula quod si non ambo &c. non ponitur in rescripto, quia locum non habet. non obstat illa decre. quamuis, quia non loquitur de laborante aliqua impotentia sed de aliquo modico uel nullatenus

latenus

latenus impedito. tu ergo cum collega fueris & committere uolueris noli scribere te interesse nō posses, quãuis habeas aliquod impedimentum sed simpliciter committas. uel dicas sic. cum circa quædam negocia priuata & commoditates proprias sum aliquantulum occupatus, ubi uices meas in tali causa committo. Nec obstat lex quæ dicit eum intelligi facere posses, qui commodè facere potest. ff. de uerbo. signifi. l. nepos. nam illa loquitur cum in contractu hoc agitur tacitè uel expressè cum quid com-
13 modè fiat. † Et est sciendum quod si pluribus causa committitur non cum illa clausulo quod si non ambo. uel quod si non omnes. uno se excusante uel impotentia laborante. alius uel alij procedere non possunt. ut infra eodem titul. causam. &. cap. cum cau-
14 sam. ¶ † Item omnes iudicare debent. ut in auten. ut iudices non expec. sacras iuss. col. 9. & simile. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cum in plures. Aut enim omnes pronunciabunt, aut nullus ut. ff. de arb. l. non cogendum. §. Item si plures. unde uno delegatorum mortuo expirat iurisditio aliorum ut. infra eodem titu. cap. uno. Sed si duo præsente tertio & contradicente pronunciauerint ualet sententia duorum. ut. ff. de arbi. l. sicuti tribus. secus si absente. quia præsentia illius potuit eos trahere ad sententiam suam. ut. ff. de arbi. l. si in tres. Et in hoc casu plus operatur absentia seu contemptus quàm contradictio, ut in electione. ut. suprà. de elec. quod sicut uenerabilis. bonæ me. supra. de postulat.
15 in secunda bonæ. ¶ † Sed si quid si duo pronuncient tertio absente postmodum ratum habente. puto ratihabitionem locum non habere in sententijs. ar. supra. de consue. ad nostram. & quia ut superius dictum est. omnes pronunciare debent & non separatim. & ubi facto est opus ratihabitio locum non habet ut. ff. de aucto. tu. l. obliga-

to. §. tutor. insti. eo. tit. tutor. ¶ Item
16 † quid si delegatus uel ordinarius commiserit causam cum illa clausula, quòd si non ambo &c. uel illa quòd si non omnes &c. credo quòd ualet commissio. nam & compromitti potest cum hac editione. ut. ff. de arbitr. l. non
17 distinguemus. §. si plures. ¶ † Item quid si duo pronuncient tertio præsente & non contradicēte nec consentiente sed tacente. Respondeo puto sententiam ualere. sufficit enim tertiũ esse præsen-
18 tem. ut. ff. de arbi. l. si in tres. † Potest autem delegatus a Papa id committere quod iurisdictionis est. ut. infra. eod. ti. super quæstionũ, & quod est mixti imperij: ut est denunciatio excommunicationis. ut. infra. eo. ti. ex literis. & in possessionem missio. ut. infra. eo. tit. si quando. hoc enim mixti imperij est. ut. ff. de iurisdi. om. iudi. l. 3. & ideo demãdatur. ut. ff. de offi. eius cui man. est iuris. l. ulc. §. possessio. hodie tamen uidetur competere iure magistratus. C. qui admir. ad bo. pos. l. ul. ¶ Item committit quod meri imperij est. ut. infra. eod. ti. uenerabili. hoc tamen secundum leges non committitur. ut. ff. de offi. eius cui man. est iurisdi. l. 1. §. qui mandatum. ¶ Quæ
19 † autem sit iurisdictio delegati ex forma commissionis apparet. ut. infra. de iud. exhibita. infra. de uoto & uo. re. ex multa, sicut ex forma compromissi colligitur iurisdictio arbitri. ff. de arbi. l. nō distinguemus. §. de officio. sicut ex forma iudicij sententiæ, forma dictatur. ut. infra. de accusa. qualiter. in fi. c. super his. Sed si simpliciter fuerit causa cõmissa omnia commissa uidētur sine quibus mandatũ expediri non potest. ut. infra. eo. tit. præterea. & c. prudẽtiã. §. sexta & ca. ex literis. ff. de offi. eius cui manda. est iurisdi. l. ulti. ff. de iurisdi. om. iud. l. 2. unde potest excommunicare. in possessionem mittere. & cõtra eundem utrunq; remedium exercere, si hoc meruerit proteruitas contumacis. ut. infra. ut lit. non contest. quoniam frequẽter. in fi. & si causa talis fuerit in qua missio

locum habet. ut. infra. ut lite non contesta. tua. Potest interdicere & suspendere si propter excellentiam personæ non statim ad excommunicationem currendum est. ut. infra. eo. titu. sanè. Nam in coertionibus inferendis dignitati deferendum est & personæ. ut. infrà. eo. tit. pastoralis. in prin. 24. q. 1. qui contra pacem. ff. de pœnis. l. in seruorum. 2. q. 7. quisquis. l. dist. contumaces. 45. dist. cum beatus. infra. de maio. & obed. per tuas. Nec obstat quod alibi dicitur. quòd non sit habenda acceptio personarũ. ut infra de iudi. nouit. illud enim locum habet in iustitiæ redditione. secus autem in pœnis inferendis. ut dictũ
20 est. † Potest delegatus Papæ sententiã suam exequi. ut infrà eo. tit. quærenti. potest & executionem eius ordinatio demandare. ut infrà eo. ti. significasti. & c. si quando. & c. pastoralis. §. quia uero potest & per subdelegatum. ut infra e. tit. ex literis. Quidam tamen dixerunt quòd executio sententiæ delegati primo loco spectat ad ordinarium. arg. 2. q. 6. quisquis. ff. de re iudi. l. à diuo Pio. in prin. sed lex illa loquitur in delegato alterius ordinarii. secus in delegato principis. Exequi debet statim delegatus sententiam suam in realibus post decendium, ut insti. de offic. iudicis. §. j. & idem in criminalibus. ut de pœni. di. 1. defleat. ff de uerbo. signi. si qua pœna. C. de pœnis. l. cum reis. 2. q. 1. si-
21 cut † Hoc tamen fallit in quattuor casibus. Primus est cum princeps iusserit aliquem acrius solito puniendum. ut. C. de pœ. l. si uindicari. 11. q. 3. cum apud. Secundus cum mulier prægnans dannatur ad mortem. ut. ff. de pœ. l. prægnantis. Tertius cum damnatur seruus rario cinijs obligatus. ut. C. de bonis præscripto. l. 1. Quartus cum relegato insula est assignanda, ut. 2. q. 7. biduum. In his casibus differtur executio ex causis quę per prædicta iura colligi possunt. In personalibus autem actionibus differtur executio usq; ad quadrimestre tempus quod datur condemnatis. ut. C. de usu. re. iud. l. 2. & 3. ff. de iud. l. si debitori. uidetur tamen quod hoc quadrimestre tempus locum habet in criminibus, ut. infra. de senté. & re iudi. quod ad consultationem. Nam illa de crimine loqui uidetur dum dicit de purgatione. & facit mentionem de hoc tempore. purgatio frequentius solet indici propter infamiam ortam ex crimine. ut infra. de purga. canonica per totum 2. q. 5. in multis. c. ibi positis. licet aliquã do iudicatur purgatio ex defectu. ut. infra de purga. cano. accedens. Sed qualiter illa decre. quod ad consultationem intelligatur dicam infra. de senté.
22 & re iudi. † Durat autem iurisditio delegati usq; ad annum à die sententiæ. ita ut si excommunicauit nolentem parere sententiæ. eundem parentem absoluere possit usq; ad annum, sicut obseruatur in illo qui ante lit. contest. contumax inuenitur. ut infra eodem titu. quærenti & sicut contumax ante lit. cótesta. & ob hoc excommunicatus auditur infra annum excommunicationis super principali, post annum uerò nequaquam. ut 11. quæst. 3. rursus & c. quicunque. Sic & contumax in diffinitiui, & propterea excommunicatus auditur petens absolutionem offerens se sententiæ pariturum, sed ante lit. có testa. ideò dicit quia si post litem contesta. quis contumax esset & liqueret de causa non est opus excommunicari. quia posset diffinitiuè pronunciari. ut 3. quæstio. 9. decernimus. C. de iudi. l. properandum. §. sinautem. uel si non liqueret missio fieret in possessionem irreuocabilem. ut. C. quomodo & quã do iudex. l. consentaneum. & tunc in neutro casu esset locus ut contumax audiretur super excommunicatione uel missione reuocanda. uel sic sicut contumax passus missionem in possessionem cautionem ponit infra annum & recuperat possessionem. ut infra ut lite non contesta. quoniam frequenter. sic excommunicatus petit absolutionem, & iudex delegatus infra annum interponit

ponit iurisditionem suam & excommunicatum absoluit. post annum uerò sicut nec recuperatur possessio per cautionem, sic non impetratur absolutio per delegati iurisditionem quasi temporalis sit in hoc & tempore limitata iurisditio de legati. ¶ Proroga-
23 tur † iurisditio de tempore ad tempus ut infra de offic. iudi. delega. de causis. ff. de iudi. l. 2. §. & si iudex de re ad rem. ff. de iu. l. de qua re. §. 1. de persona ad personam. ut. C. de iurisdi. omn. iudic. l. 1. ff. de iudi. l. 1. Istæ prorogationes fieri habent de consensu partium & iudicis. ut. ff. de iudi. l. 2. §. si iudex. & cum ordinarius est iudex de cuius iurisditione proroganda agitur. ut. C. de iurisdi. om. iudi. l. priuatorum. delegati uerò iurisditionem non puto prorogari posse ad res alias ut infra eodem titulo cum olim abbas. uel personas litigare uolentes ut infra eod. titu. p. & g. etiam de consensu partium. Saluo eo quod nota supra eod. titu. casualiter. & saluo eo quod ad successorem delegati deuoluitur iurisditio si expresso nomine dignitatis alicui prælato fuerit demandata. ut infra eodem titu. quoniam abbas. Sed his quæ dicta sunt obstat lex. ff. de iudi. l. 1. quæ dicit posse prorogari ad personas alias iurisditionem eius qui pro tribunali præest. uel aliam iurisditionem habet. & sic uidetur quòd tam iurisditio ordinarij quam delegati ualeat prorogari. sed sic respondeo qui pro tribunali præest, idest ordinariæ iurisditioni cum administrationem uel aliam iurisditionē habeat. s. sine administratione uel ordinariam. sed tamen hæc distinctio ordinariorum habentium administrationē uel non habentiū colligitur infra de in inte. rest. Cā. Veruntamen de tempore ad tēpus prorogari potest iurisditio delegati. ut infra eo. tit. de causis. ff. de iudi. l. 2. §. si iudex. & eodem modo potest prorogari ad rem. non tamen prorsus aliam puta ad maiorem quantitatem, ut. ff. de iudi. de qua re. §. 1. causa uero non finita durat iurisditio tam ordinarij quàm delegati. quandiu durat instantia iudicij dicam infra de iudi. ¶ Fi-
24 nitur † iurisditio delegati multis modis per lapsum temporis cum infra certum tempus causa committitur decidēda. ut. infrà. eo. tit. de causis. & c. consuluit. Finitur per appellationem interpositam à diffinitiua. Nam is ad quem fuerit appellatum habet infirmare uel cōfirmare. & si confirmauerit executioni mandabit. ut in aut. de sanctis. epis. §. si quis contra aliquem. C. de epis. audi. in aut. si quis litigantium. & quia dubium est utrum confirmetur uel infirmetur, sententia dicitur medio tempore suspensa. ut. C. de re. cre. & iu. iur l. generaliter. in princ. C. de appel. l. præcipimus. §. hoc si. Vnde quod alibi dicitur extinguitur pronunciatum appellationis remedio. exponitur, id est suspenditur. ut. ff. ad sena. consul. Trebel. l. 1. in fi. decre. tamen uelle uidetur quod cum appellatur ad diffinitiua si eam confirmari cōtingit. primus iudex habet executioni mandare. Nam dicit quòd interim dum appellationis merita plenius sunt discussa. suspensa est iurisditio iudicis à quo fuerat appellatum. ut neq; per se neq; per alios exequatur. ut. infrà. eo. titu. pastoralis. §. præterea. Sed si citra diffinitiuam sententiam fuerit appellatum suspenditur iurisdictio eius à quo fuerat appellatum. nam superior si inuenerit minus legitimè appellatum appellantem in expensis alteri parti condemnatum ad prioris iudicis remittet examen. alioquin ipse de causa cognoscet. ut. infra. de app. ut debitus honor ¶ Per consultationem autem suspenditur iurisdictio non finitur. ut infra. ti. proxi. licet. C. de appella. l. ex illo. 2. q. 1. notum. 3. q. 6. multum. C. de rela. l. 2. expectari enim debet superioris responsum. ut. 6. q. 3. denique.
25 ¶ † Item finitur iurisdictio soluto mandato. soluitur autem mandatum morte mandatoris re integra existente. ut. infra eo. ti. licet. & c. gratum. ff. de iurisd. om. iu-

Prorogo iurisdiction
Prorogo iuris... ad temp.
Qn iurisdictio delegati finitur

om.iudi.l. & quia.C. manda. l. mandatum . nisi in casu. ff. mandati. l. si uerò non remunerandi. §.ulti. ¶ Item soluitur mandatum morte mandatarij id est, eius qui mandatum recepit . ut insti. manda.§. rectè.ff.eo.titu.l.inter causas.in prin.& hoc fallit in casu infra eo. ti.quoniam abbas.¶ Item soluitur morte eius pro quo mandatum dirigitur.ut ff.quæ sen.sine ap.rescin.l.penul.ff. qui satisd.coguntur.l.si decesserit.& hoc fallit.ff.de fideicommis.liber.l. cum quasi. in prin. ¶ Item soluitur reuocatione mãdantis.ut.ff.de iud.l.iudicium. instit.mãda.§.rectè supra de elec. in causis. Item soluitur per recessum delegantis ut infra titu. proxi. ea.ulti sed quòd dixi mãdatum iurisdictionis sola morte mandatoris finire intelligendum uidetur non ipso iure sed ope exceptionis . ut infra de testi. cum uenisset . ¶ Sed opponitur, nonne omne mandatum finitur morte mandatoris re integra existente . ut institu mãda.§. rectè.& mandatum iurisdictionis.ut infra eo.titu.gratum. &.c.licet mandatum etiam iurisdictionis simile est cæteris mandatis . ut. ff. de iurisdi. om.iudi.l.& quia in fi. Nec referre uidetur si non excipiatur . nam & si expressè partes consentiant ut talis delegatus procedat nullus uidetur consensus.ut. C. de iurisdi. om.iudi.l.priuatorum infra de foro compe. significasti. Ad quod respondeo uerum est quòd in hoc casu mandatum soluitur. Sed nihilominus opus est exceptione. ut dictum est. sicut dicitur quòd sentẽtia lata post primam non ualet. ut 2.quæst.6.§.diffinitiua. sed uerum est si excipiatur.ut infra de seu.& re iudi.inter monasterium.

26 Sicut etiam dicimus rescriptum secundum impetratum non faciens mentionem de primo non ualet . uerum est si excipiatur.ut no.supra de rescrip.§.tol-

27 litur. ¶† Item finitur iurisdictio delegati sententia lata & executioni mandata. ut infra eo.ti.in literis. ff. de re iudi. l.Paulus. ¶Item finitur si iudex incidat in impossibilitatem iuris uel facti. si collegas habeat cum clausula quòd si non omnes uel quòd si non ambo. ut supra de rescri. sciscitatus infra de sentẽ. & re iudi. ad probandum . ¶ Item finitur secundum plures recusato iudice delegato & causa recusationis legitimè coram arbitris cõprobata & in tantum ut nec per se cognoscere ualeat recusatus. nec causam alteri delegare probãt hæc Io. & Tan.& multi sequaces per decre. infra de appel. secundo requiris, in fi.ubi dicitur quòd si causa suspitionis probata fuerit, causæ cognitioni supersedere tenebitur recusatus per aliam decre. infra de foro competen.licet, quæ similiter dicit quòd si causa suspicionis probata fuerit , ad te uel ad nos pro iustitia recurratur.sicut superius est expressum. Et si opponebatur eis decre. infra de appel.cum speciali,ubi dicitur quòd iudex recusatus probata causa suspicionis de recusatoris assensu persone idoneæ cõmittat negocium. uel ad superiorem respondebant illam loqui in ordinario. qui & si fuerit legitimè recusatus prætexu tamen ordinariæ iurisditionis quã retinet, potest commitere uel transmittere,sicut dictum est. et si in propria persona cognoscere non possit propter suspicionem . & eodem modo respondebant ad alias decre.quæ dicunt iudicem recusatum cõmitere posse. infra de ap. ad hæc.ca.cum a te infra de foro compe. si quis clericorum . sed quamuis sic ad decre. respondeant. ad leges tamen respondere non possunt quæ dicunt expresse delegatos recusatos posse committere negocium principale. ut. C.de iudi.l. cum specialis . & l. apertissimi . Vnde in respõsione deficiẽtes omnino dicebant leges illas fore correctas. sed quia promptum est iura iuribus concor-

28 dare. ut. C. de inoffi.do.l. una. † Dico illam decre. cum speciali , locum habere tam in ordinario quam in delegato. ut in eo quod loquitur in ordinario concordet cum decre. superius allegatis . In eo autem quòd loquitur in delegato consonet legibus supradictis & ad decre.

decre. illam secundo requiris, sic respondeo causæ cognitioni supersedere tenetur uerum est. ut in propria persona nō cognoscat. suspectus enim iudex esse non debet. ut ibidem sequitur. & 3. quæstio. 5. quia suspecti. periculosum est enim coram suspecto iudice litigare ut supra de excep. cum inter. & hoc tamen non negatur recusatum committere posse. Ad aliam decre. licet quam allegant sic respondeo ad te uel ad nos pro iusticia recurratur scilicet per appellationem si exceptio recusationis nō fuerit admissa. & hunc intellectum indicat quod ibidem sequitur sicut superius, est expressū hoc enim in superiori parte decre. illius exprimitur manifeste. quis iudex quando & ex quibus causis possit & debeat excusari dicam infra de
29 app. & recu. §. recusatur. ¶ Sed † quæritur quare dicatur mandatum reale cum scribitur alicui expresso nomine dignitatis: ut infra eo. quoniam abbas. respondeo quia magis uidetur haberi respectus ad dignitatem quam ad personam, ut quicunque præsit illi dignitati mandatum apostolicum exequatur. accedūt ad hoc. ff. de pac. l. tale §. ulti. ff. de condi. & demon. l. filiusfami. ff. de annuis leg. l. annua. §. 1. C. de iu. deleg. l. cum aliquis. Transfertur autem mandatum in successorem, quia dignitas non perit decedente persona. unde imperium im perpetuū est. ut in aut. quomodo oportet. §. ulr. col. 1. in auth. de quæstore. §. si uerò aliquis, col. 6. & hoc uerum est quòd dignitas non perit nisi per eum qui potest depressa fuerit uel delata. ut
30 supra de consti. cum accessisset. † Hoc autem notandum est quòd delegatus non debet iurisdictionem suam artare. dando terminum ad id tempus in quo iurisdictio sua expiret ut infra eo. ti. ca. consuluit. & ff. si quis caus. l. 2. l. si quis tamen. ff. de dam. infec. l. cum postulassem. in prin. C. de diuiden. tu. l. 2. ¶ Itē obseruandum est ne is iudex detur quē altera pars petit. nisi Papa dederit ad uitandam uerecundiam petiti. ut. ff. de iudic. l. obseruandum. quod intelligo cum utraque pars hoc est is qui impetrat & is contra quem impetratur præsens est in curia per se uel procuratorem. & ideo impetratio iudicis in audientia locum habet. Cæterum si impetrator tantum sit præsens iudex petitus dari debet. ut. C. de lit. cont. in auth. offeratur. in auth. de exhiben. & introducē. reis. §. scimus. 3. quæstio. 3. § spacium. in fi. & C. quomodo & quando iud. in auth. &
31 consequenter. † Et est sciendum quòd is qui iudicem petit ipsum recusare non potest. ut infra. eod. ti. super quæstionū. §. uerum. 3. quæstio. 3. in auth. offeratur. & 4. quæstio. 3. §. Item in criminali, in uer. si quis testibus hoc est uerum in iudicio, nam extra iudicium potest is qui impetrauit implorare a superiore mutari iudicem quem obtinuit eo quòd aduersario suspicio noua posset oriri forte propter affinitatem seu familiaritatem quæ de nouo contracta est inter impetrantem & iudicem. ut infra eo. ti. insinuante. sed in iudicio sicut dixi recusare non potest. aduersarius autē posset ex hac noua causa interueniente inter impetrantem & iudicem in iudicio recusare, ut ff. de procu. l. post litem. & ff. de arb. l. licet. ff. ut in posse. lega. l. planum. ff. de interrog. actio. l. de ætate. §. ex causa. ¶ Sed quid si aduersarius cui oriri potest suspicio consentiat talem iudicem procedere. nunquid impetrator potest implorare illum mutari. respondeo non ut infra. eo. de app.
32 interposita. §. ille. ¶ † Quæritur de iurisditione prorogata an sit ordinaria uel delegata. Dixerunt quidam quòd ordinaria esset. eo quòd à iure habetur ut not. supra eo. tit. §. prorogatur, & iurisditio quæ à iure habetur ordinaria est. ut. ff. de iurisdi. om. iu. l. & quia. Alij dicunt quòd sit delegata quasi assumat naturā eius cui adijcitur. res enim quæ aggregatur & quæ unitur assumit naturā rei cui aggregatur & counitur. ut. ff. cōmunia dele. l. 2. in fi. C. de rei uxo. ac. l. una. in prin. 16. qu. 1. & temporis qualis infra

Qui petit iudicem ipsum non pot recusare

Utrum prorogata iurisdictio sit iurisdictio ordinaria an delegata

nondum

infra de statu.reg.recolentes.in fi. Tertij dicunt iurisdictionem prorogatam eandem esse in numero cum prima. sicut & præcarium dicitur prorogatũ idẽ cum primo.ut.ff.de præca.l. sed & si manente.sicut & locatio prorogata est eadem.ut.ff. de loca.& condu. Item cum quæritur. §. qui completo. & compromissum prorogatum idem est. ut. ff. de arbi.l.non ex omnibus.§.ulti.& eadem iurisdictio proconsulis & legati.ut.ff.de offi. procon. l. meminisse, puto quod iurisdictio delegata prorogata eadem sit
33 cum priori. ¶Item † quid si committatur causa alicui expresso nomine dignitatis.& is qui præest deponatur,transferatur,suspendatur,ab administratione amoueatur, excommunicetur. & puto in translato finitam esse iurisdictionem quo ad translatum, quia translatus nihil commune habet cum ecclesia à qua transfertur.ut 21.q.2.si quis iam translatus supra de elec.cum in cunctis, cuius contemplatione fit commissio, expectabitur ergo successor. ut infra eodẽ titu. quoniam abbas. Idem dico in deposito.depositio enim instar mortis habetur. Nam in ecclesia depositio ultimũ supplicium reputatur quod in mortem interpretamur. ut.ff de pœ.l.ul. ad utrunque casum translationis & mortis facit lex. C. de peda.iudi.l.placuit. In suspenso non dico impediri iurisdictionem. Intelligo enim suspensum quo ad iurisdictionem ordinariam non delegatam. suspẽsus enim retinet prælaturam cuius respectu facta est commissio. & idem dico in remoto ab administratione. In excommunicato dico quòd impeditur iurisdictio non finitur. & absoluto eo procedetur ex ueteri cõmissione. ar. 15.qu.7.nos sanctorum.&.c.iuratos. & maximè si cognoscere incœpit. melius est enim tantisper expectare iudicẽ qui semel cognouerit. quam de nouo rem rursus dijudicandã committere. ut.ff.de
34 uaca.mu.l.ul.in fi. ¶Item quid † de conseruatoribus istis qui tota die in curia impetrãtur, et puto ꝙ defendere habẽt à uiolentijs manifestis.nã cũ nõ sint meri executores de dubijs non cognoscet. ne partes iudicum sibi assumant. ut. C. de exe.rei iu.l.si ut proponis. cæterum si de dubijs deberent cognoscere ut conseruarent iura & possessiones impetrantium.iã essent iudices generales in omnibus causis eorum qui eos impetrauerunt quod esset contra ius. ut supra de rescriptis.ad hæc.& sic curia tenet. Itẽ credi nõ debet ꝙ sit delegatus. nisi per literas delegationis ostendat. ut infra eo.ca.cum in iure.& idẽ in legato.ut.C. de man.prin. l.una. Idem in officialibus Cæsarien. uolentibus capere bona alicuius tanquam fiscalia quibus nõ creditur sine literis ut.C. de iure fisci.l.pro
35 hibitum.li. 10. ¶Quid † de auditoribus curiæ quibus uiua uoce uel per nunciũ causæ à summo pontifice committuntur. respondeo sufficiet probari sic esse commissum scripto uel non scripto. ut in auth.ut litigan.iurẽt.§.quia uerò.col. 9.in auth. de litigio. §. edicta col.8. Sed quid tenor literarum in acta publica sit translatus nunquid peracta probabitur iurisdictio respondeo sic.ut.C. de re iu. l.gesta.C.de testa. l. publicati. quod intelligo uerum esse cum examinatæ literæ sunt in iudicio præsentibus partibus tam in filo quam in bulla et in stilo et demum comprobatis omnibus auctoritate iudiciali trãslatæ sunt. ut infra de priuile.cum olim essemus.in fin. Et est notandum quòd quandocunque iudici præcisè scribatur rationabiles tamẽ exceptiones debet admittere nisi in rescripto cõtineatur ꝙ nullæ exceptiones penitus admittantur, ut infra eo.c.ex parte. quia tunc nullæ admitti debent uel saltem moratoriæ uel dilatoriæ, nõ deberent admitti, peremptoriæ sic ut. C. de preci. Impera.offe.l.quoties.uel dici posset.quia tunc et dilatoriæ. et peremptoriæ deberent admitti. præter illas de quibus non admittendis in rescripto specialiter continetur. ut.ff. si quis cau. l.sed et si.§. quæ sint, Hoc tamen fallit in personis quæ propter excessus notorios

rios & euidentes sine exceptione uel excusatione aliqua condemnatur. ut 23. dist. in nomine domini. 2. quæ. 7. lator. 21. quæstio. 2. placuit. 27. qu. 2. sed homo. C. de decu. l. exemplo.
36 † In summa sciendum est quòd olim proponebatur edicta, idest in aliquo publico & eminenti uel in albo prætoris scribebatur. talis ueniat tali die responsurus tali quam scripturam legere poterat citatus per se uel per alium & certiorari. C. qui accusa. non pos. l. 3. ff. de iur. om. iu. l. si quis. id quod, & per talia edicta citabant soli ordinarij non delegati. ut in authē. de exhiben. aut introdu. re. §. si uerò quidem. C. de bo. auth. iud. possess. in auth. ei qui iurat. nam & delegati qui & pedanei dicebantur non citabant per edicta nec per executores ut quidam dicunt. Sed requirebant per se. ut. C. de iudi. l. sancimus Sed hoc non placet nam & arbiter per alium citatur. ff. de arbitris. l. sed interpellatur §. arbi. licet hoc uideatur magis esse imperij quam iurisdictionis. quasi imperiosum uideatur mittere executo-
37 rem. Sed hodie talia † edicta non sunt sed mittuntur edicta in epistolis contenta. quia delegati mittere possunt. ut infra eodem. ca. gratum infra de dolo & contuma. cap. ultimo scilicet de eo. qui mit. in pos. causa re. ser. ca. ulti. fiunt citationes & per executores. ut. C. de præscrip. 30. uel 40. an. l sicut in rem. & l. cum notissimi. fiūt & per ipsos iudices. ut in auth. de li-
38 tigio. §. omniem. † Per hanc citationem fit iurisditionis perpetuatio ut infra eodem titulo. gratum. & si citatus peremptoriè non ueniat iudex potest in eum procedere tāquam in cōtumacem. potest & gratiam facere cōtumaci & ei parcere in præiudiciū alterius partis ut infra eo. ti. Consuluit. &. C. quomodo & quando iudex. l. 1. ff. de arbi. l. Si cum dies. §. si quis ex litigatoribus. nec enim quicquid iudicis potestati permittitur iuris necessitati subijcitur. ut. ff. de iudi. l. non quicquid, & alibi lex dicit omnibus magistratibus concessum est iurisdictionem suam defendere pœnali iudicio, non dicit indictum uel iniunctum. ut. ff. si quis ius dicen. non ob. l. prima in princi. & facit ad hoc lex. C. quomodo & quando iudex. l. 1. & hæc uera sunt quāuis quædā argumenta in contrariū allegētur. nā ita debet unus audiri, ut alteri præiudicium non fiat. ut 3. qu. 9. ca. ul. Item ita defendendū est uni personæ ut alteri debitum iusticiæ nō subtrahat. ut. C. de statuis & ima. l. uirtutum, ad idem 2. q. 7. quæritur. 16. quæstio. 7. decimas. Sed lex quædam multum obstare uidetur quæ dicit quòd si iudex condemnationem prætermiserit expensarū, de propria substantia compellitur resartire scilicet si non cōdemnauerit contumacē. ut. C. de iud. l. sancimus. in fine. Sed lex illa loquitur in actore contumace. qui postmodum ueniens audiri nō debet. nisi reo restitutis expensis. ut. C. quomodo & quādo iudex. in auth. qui semel. C. de bonis auth. iud. pos. in auth. & qui iurat. Sed instabit. quare aliud in actore quā in reo, cū æqualitas in iudicio sit seruāda. ut. C. de fru. et liti. ex. l. ult. C. de proxi. sacro scrinio. l. sacris. li. 12. Ad quod respōdeo uerum est ꝙ actori non debet licere quod reo non licet. ut. ff. de. reg. iur. l. non debet. Sed quædā conceduntur reo quę non permittuntur actori. nā plures dilationes dantur reo quā actori. ut. ff. de seruis. l. ult. Itē ubi obscura sūt iura partiū pro reo pronunciat. ut infra de proba. ex literis infra de fide instru. inter dilectos. in fi. infra de regu. iur. estote pōt delegatus a Papa committere uices suas cui uult et cōpellere quē uult recipere cōmissionē. nullo personarū causarū habito respectu. ut. C. qui pro sua iurisd. l. j. in fi. infra e. t. pastoralis. ff. de mune. et hono. l. munerum. §. iudicandi. dūmodo quod committitur pertineat ad iurisditionē cōmittentis.

Quædam conceduntur reo que nō conceduntur actori —

mittentis.ut.C.qui pro sua iuri.l.1. in
39 princ. † Ordinarius autem non potest
cogere hominem non suæ iurisditionis
recipere suam commissionem. ut.ff. de
iuris. om. iudi. l. ulti. compromissum
autem non cogitur quis recipere.ut.ff.
40 de arbi.l.3. † Item aduocatus non cogitur exercere officium aduocationis alibi quam in foro suo. ut. C. de aduoc. diuersorum iudi.l.sancimus in fine.

Summarium.

1 *Legatus quis sit.*
2 *Legatorum triplex genus.*
3 *Legati qui de latere papæ mittuntur, ubi & quando possunt absoluere. Et quid de legatis qui ex ipsius latere non mittuntur.*
4 *Legati officium quid sit.*
5 *Legatus an possit facere concilium.*
6 *Legati quæ beneficia conferre possunt.*
7 *Legati iurisdictio quandiu duret.*
8 *Iurisdictio delegati quot modis finiatur.*
9 *Legatus qualiter se habere debeat in legatione.*
10 *Legatus transmissus ex latere papæ, in quibus excedat legatum, qui priuilegio ecclesiæ suæ fungitur legatione.*
11 *Legatus de latere papæ transmissus, quam prærogatiuam habeat respectu alterius legati transmissi, sed non de latere transmittentis.*

¶DE OFFICIO LEGATI.
Rubrica.

QVia officium legati simile est officio delegati quamuis illud sit latius & generalius. ideo post officium delegati sequitur hic de officio legati. ¶ Videamus ergo quis sit legatus, quod sit legati officium, quanto tempore durat. & qualiter finiatur.
1 ¶Legatus † est is cui certa patria uel
prouincia gubernanda committitur ut
infra de ap.nouit.per literas autem fi-
dem de sua legatione faciet si exiga-
2 tur.ut.C.de man. prin.l.una. † Officiũ
legati aliud est ante ingressum in prouinciam sibi decretam, aliud post ingressum, & aliud post egressum. Officium legati ante ingressum prouinciæ in uoluntaria iurisditione consistit. s. in prædicando. & in absoluendo excommunicatos propter manus iniectionẽ in clericos monachos uel conuersos. ut infra eo.ti.quod trãslationem. infrà de sentent. excommunicat. ad eminentiam. ¶Circa hoc tamen triplex genus
3 legatorum distingue. † Nam legati
qui de latere domini papæ mittuntur possunt absoluere homines suæ prouinciæ & alterius cuiuscunque in prouincia & extra prouinciam. Legati qui ex ipsius latere non mittuntur. ut cum papa non cardinalem uel alium officialẽ curiæ. sed prælatum aliquem in legationem mittit. talis non absoluit nisi prouinciales & in prouincia constitutos. alios etiam prouinciales alibi quã in prouincia non absoluunt. Tertij generis legati qui ecclesiarum suarũ prætextu legatione funguntur. ut infra eodem tit.cap.1.excommunicatos huiusmodi non absoluunt ut infra eodem ti. excommunicatis. Primis igitur legatis ex ipso legationis officio iam hoc licere incepit. ut in decre. quod translationem. sic & pro consule ante quam ingrediatur prouinciam utitur pro consularibus insignijs & uoluntariam iurisditionẽ non contentiosam exercet. ut. ff. de offic. pro con.l.1. &.2. Rectè autem legatus faciet in præmissa denũciatione & per eam partem prouinciæ intret, per quam alij ingredi consueuerunt ad instar pro consulis ut.ff.de officio proconsu.l.obseruare.in uer. rectè & in autẽ.de administr.§.illud autẽ.col lã.7.Item legatus antequam intret prouinciam non potest iurisditionem suã in prouinciam demandare. nisi necessitatis causa ut. si moram necessariam in itinere patiatur. ut.ff.de offi.procon. & legati.l. obseruare. §. post hæc &.§. sed si antea &.l. aliquando hodie tamẽ semper & indistinctè hoc licere uidetur. ut

tur. ut in auten. de collat. §. antequam uero, colla. 9. & idem dici potest in prælato confirmato & in maximè consecrato ad ecclesiam transmisso antequã diœcesim ingrediatur. In hac tamen iurisdictionis de mandatione excipiuntur ultimum supplicium. & membri abscisio. & eodem modo dici posset legatum non posse committere causam depositionis. uel perpetuæ amotionis. Nam amotus dicitur abscindi ut infra de excess. præla. grauem, cætera posse antequam ingrediatur ut dictum est. ¶ Ingressus autem prouinciam exercet omnia quæ exercet ipse qui eum transmisit. præterea quæ specialiter summo Pontifici reseruantur, quæ quibusdam uersibus cõtinentur. restituit papa &c. ut no. supra de transla. præla. §. pertinet autẽ. sunt & quædam alia quæ sibi papa reseruat in signum priuilegij singularis: quæ legatis non competunt: ut sententias delegatorum iudicum reuocare. ut infra eodem tit. studuisti retractare negocia translata ad superiorem per appellationem: ut supra de appel. constitutis. uel per relationem ut infra eod. tit. licet permittere non uacantes. ut infra de præben. dilectus dispẽsare in beneficijs curam animarum habentibus & in personantibus ut supra de elect. dudum. ¶ Item dispensare cũ filijs sacerdotum, ut ecclesias habeant quas patres eorum sine medijs habuerunt. ut supra de filijs presby. dilectus.

4 ¶ Item† officium legati est audire causas prouinciales quæ ad ipsum referuntur per appellationem ut infra eodem ca. 1. & 2. q. 6. decreto. an autem ad eũ per quærelam deferri possint negocia dubitatur. Et est certum quod si quis conqueratur de alio Romanæ sedi immediate subiecto, legatus est iudex competens. ut 11. q. 1. peruenit. aliorũ uerò causæ habentium iudices ordinarios in prouincia deferri ad legatum non debent per quærelam ut uidetur. ut infra eod. tit. peruenit. sicut nec ad metropolitanum deferuntur per querelam. ut 9. q. 3. conquestus. nec ob infra eodem tit. c. 1. illa enim loquntur in eo qui erat ordinarius & legatus priuilegio ecclesiæ suæ. unde cum ratione ordinariæ iurisdictionis causæ ad eum deferri deberent per appellationem nihil adderet legationis officium. si etiã per querelam non deferretur. ut ergo aliquid ex delegatione addatur hoc in ductum est sicut dixi ar. ad hoc. ff. de usu. l. si stipulatus ff. de le. t. l. si quando quis. in prin. ff. ad municip. l. 1. in fi. quidam tamen intelligunt illam decre. peruenit in defensore non in legato uel in legato cogente subditos prælatorum conqueri coram se suis ordinarijs prætermissis & contemptis. consentiunt autem de plano quod ad delegatos deferri causæ ualeant tam per appellationẽ quam per querelam omissis medijs. & in hoc hodie consuetudo concordat. iuuatur autem consuetudo unica ratione quia ratione fungitur uice papæ ad papam uerò recurritur omissis mediis per querelam. ut infra de foro competen. c. ult. Et propter hoc Roma dicitur cõmunis patria. ut. ff. ad municip. l. roma & per appellationem similiter omissis medijs. ut 2. q. 6. si quis uestrũ &c. sequẽtibus infra de app. si duobus, quod in alijs nõ contingat ut 7. q. 6. quisquis & q. 7. metropolitanæ. 9 q. 3. cõquestus infra de appel. dilectus. Sed impugnatur ex decreto peruenit. ¶ Itẽ ex legibus quæ dicunt causas ad principem per querelam non debere deferri omissis medijs ut in auten. de mandatis princi. §. sit tibi. collatione 3. in auten. ut differen. iudi. §. si quis uerò æstimans. col. 9. Et ad rationem pro parte aduersa superius allegata scilicet quod legatus fungitur uice domini papæ posset taliter responderi. quòd hoc non est uerum in his in quibus propter excellentiam dignitatis frãgitur ius commune. ut est in querela & appellatione per quas causæ deferuntur ad Papam medijs prætermissis. Et nota quod siue per appellationẽ causa deferatur ad papam legatus se

O intro-

Spec. eo tit. § Superest n° 2 ...

Roma patria cõmunis.

intromittere non potest nisi forte cau
sam examinet. ut eam magis instructã
ad superiorem transmittat. ut. infra. de
appel. constitutus. siue per relationem
ut. infra. eo. ti. licet. C. de appel. l. ex
eo. & idem si per querelam transfera-
tur aliquod negocium ad audientiam
Papæ ut. 2. q. 6 quoties & c. anteriorũ.
§. ad hoc. & idem est in postulatione
porrecta ut supra. de postu. in secunda
bonæ. In his enim omnibus expectan-
da est superioris iussio decisio est respõ
sio. ut. 3. q 6. multum. 2. q. 6. dec. C. de
rela. l. 2. 3. q. 6 deniq; ¶ Item officiũ le-
gati est transferre abbates ecclesiæ, ro-
manæ immediatè subiectos. ut. de cõ
5 fue. cum uenerabilis. † Sed nunquid le-
gatus concilium facere potest. Et uide-
tur quod sic particulare non generale.
ut. 3. di. § porro. & 7. distin. regula. mul-
ta enim concilia particularia inueniun
tur celebrata sine pœnitentia domini pa
pæ præsente legato Romanæ sedis. ut
16. di. 6. 63. di. c. ta. & 1. q. 7. conuenienti
bus. Sed H. ig. Io. & Lau. scripserunt cõ
trariũ dicentes legatũ Romanæ ec. con
cilium celebrare non posse nisi ad hoc
specialiter destinet uel nisi hoc ei spẽ-
cialiter cõmittatur. & secũdum hæc in
telligũt omnia iura innuentia legatum
concilium facere posse. talis enim lega
tus facere potest concilium generale. si
de generali ei specialiter fuerit iniun-
ctũ uel particulare si de particulari. &
hæc opinio duplici ratione munitur.
Vna quia priuilegiũ de concilio cõgre
gãdo sibi romanus pontifex specialiter
reseruauit. ut. 2. q. 6. Ideo, & alia quia
mandata iurisdictione generali non trã
sit potestas cõcilij faciendi. ut. ff. de offi
cio eius cui mã. est iurisdi. l. 2. Sed impu
gnatur unica & urgẽti ratione. nam me
tropolitanus & primas faciũt sua cõci
lia prouincialia & particularia proprio
iure. ut. 18. di. c. 1. & dist. 12. si quis epi-
scopus. uocatis suffraganeis. ut. 18. di. in
multis. c. ibi positus. & infra. de accusa.
& inquisi. sicut olim. & episcopus facit
suã synodũ episcopalẽ cũ suis clericis.

ut. 38. di. quãdo. & 12. q. 2. placuit. & ca
episcopus. nunquid ergo his omnibus
inferior erit legatus? Romanæ ecclesiæ
siæ in potestate concilij celebrandi cer
tè non poterit. Igitur legatus cõcilium
facere particulare uel prouinciale cum
episcopis prouinciæ sibi decretæ. & in
eo constitutiones edere et statuta quæ
perpetua erunt. ut. infra. eodem. c. ulti-
mo. Non obstat c. superius alleg. 2. q.
6. ideo, nã illud intelligo in cõcilio ge
nerali uel uniuersali quod fieri habet
uocatis episcopis diuersarũ prouincia-
rũ. Similiter nõ obstat lex alleg. ff. de of
ficio eius cui mã. est iurisdi. nã illa loqui
tur in alio cõcilio uel in cõcilio in quo s.
agitur de auctoritate manumittẽdi quæ
non transit mandata iurisdictione ut per
fide ut ibi dicit. quia nec mandata per
iisdẽ alius tutorẽ dare ut. insti. de Atilia.
tuto. & cura. l. nec mandato, secus iniu-
bente. ut insti. de Atilia. tuto. § sed hoc
iure. differt enim iussus à mandato. ut
C. quod cum eo. l. etiam. & l. si manda-
tore. Iussus enim importat necessitatẽ.
ut in auten. ut nullus iudi. §. & hic uero
iubemus. coll. 9. mandatum liberam ob
sequij præstationem. ut insti. manda. §.
mandatum. Nam mandatum ex officio
& amicitia traxit originem. ut. ff. man-
da. l. 1. §. 1. uel loquitur de consilio uel
concilio in quo agitur de approbanda
uel reprobanda causa manumissionis
faciendæ à minore. 20. annorũ. ut insti.
ex quib. cau. ma. pos. uel non pos. §. ea-
6 dem. † Item possunt legati conferre be-
neficia quæ inuenerint uacantia in prouin
cia. & ecclesias uacantes de rectoribus
ordinare siue illi ad quos ius pertinet
conferendi iã illud admiserint. ut. supra
de supplen. neg. præla. literis. siue nõdũ
nec impedit legati collationem ius pa
tronatus clerico pertinens clericatus
ratione. quia cum plus iuris habeat in
conferendo prælatus & hoc non impe
diat legatũ conferre uolentẽ quàm pa-
tronus in præsentãdo hoc minus impe
diet. ut. infra. eodẽ ti. dilectus. secus autẽ
si ius patronatus spectet ad clericum si-
ue lai-

ue laicum patrimonij iure . ut. infra.
de iure patro.cú dilectus. Minus enim
potest absorbere legatus ius patrimo-
niale alicuius quàm ecclesiásticú.Hæc
ob.his quæ dicta sunt.infra.de appel.c.
1.illa enim decre. nó loquitur in lega-
to transmisso ex latere domini papæ,
sed in eo qui priuilegio ecclesiæ suæ
fungitur legatione,qui liberam colla-
tionem non habeat ecclesiarú illarú,in
quibus instituédi ius uel præsentádi ab
alijs possidetur tépore faciédi alterutrú
7 à iure indulto nondú elapso.¶ † Durat
auté iurisditio legatorú quàm diu du-
rat tempus eis à superiore præfixú uel
quandiu non fuerint reuocati.¶ Finitur
8 autem † iurisditio quattuor modis. Té-
pore si tépore fuerit legatio limitata re
uocatione.sed túc finitur legatio nó iu
risditio in causis iam cæptis quas etiá
post reuocationé potuerút p alios ter-
minare.ut.infra.eod.ti.c.ult.Item mor
te alterutrius.s.mittentis uel eius qui
missus est. Sed in hoc casu mortuo mit
tente & si delegatio finiatur. iurisdictio
tamen non finitur in negocijs inchoa-
tis. & idem puto cum tempore legatio
terminetur.Nec obstat.supra.tit. proxi
mo consuluit, illa enim loquitur cum
causæ cognitio tempore limitatur: se-
cus ubi legatio ut dictum est. ¶ Item fi
nitur legatio per egressum quod intelli
go cum legatus fines legationis egredi
tur non regressurus.nam si egreditur ut
statim regrediatur iurisditio intermit-
titur non finitur.quia nec egredi uide-
tur.ut.ff.de diuor.l. diuortium, ff. de in
rem uerso.si pro parte.§ uersum.Sed &
si per egressum legatio finiatur durat ta
men iurisditio demandata in causis iá
ceptis ante egressum cæptas autem cau
sas, & per hoc iurisditionem perpetuá
intelligo.s. per solam citationem.ut.in
fra.eo.ti.c.ulti.& supra.titu.proxi.gra-
9 tum.¶ In summa † notandum est quòd
legatus dum legatione fungitur, inuigi
lare debet nó his quæ sua sunt sed quæ
Iesu christi saluti & ædificationi cleri-
cali ac populi insistere. nec in procura
tionibus grauare subiectos. ne longi
temporis quæstum breuis hora consu-
mat.ut.infra.de censibus. cum aposto-
lus.Prandia ipsius nó sint enormia, sed
secundum mediocritatem uniuscuiusq;
loci.ut.10.q.3.c.ulti. Si agens ut nulla
ecclesia seu latus se indebite prægraua
ri rationabiliter conqueratur. ut. infrà.
de censibus cum instantia. §. sané. pa-
tiatur coniungi. ecclesias in procuran-
do quæ per se singulariter non suffi-
ciunt procurare.ut eo.decre.cum instá-
tia.§.si uerò.infrà.de præscrip.acceden
tes. de talibus quidem contributis li-
cet uiuere non de symbolis uel confer
tis. ut.44. di. non oportet. & cap. non
liceat pro. & ut breuiter transeam si in
Apostolorum loco sunt legati non so-
lum sermonem eorum imitantur. sed
conuersationem & abstinentiam. ut.
35.distin.ecclesiæ principes, in fi. Alia
quæ circa materiam istam dicenda ui-
dentur.dicam competentius. infra. de
10 censibus.¶ Item notandum † est quòd
legatus transmissus ex latere domini
papæ,in quattuor excedit legatum qui
priuilegio ecclesiæ suæ fungitur lega-
tione.Primo quia præsente transmisso
alius ob reuerentiam maioris non exer
cet legationem . ut.infra. capi. uolen-
tes.Secúdò in absolutione excómuni-
catorú.ut no.supra.eo.ti.§.officiú. Ter
tiò in collatione ecclesiarú uacátiú. ut.
no.supra.eo.ti.§. Item possunt legati.
Quarto in procurationibus. Nó enim ita
procuratur ille qui ordinarius est & in
domo sua cósistit sicut trásmissus. Qua
liter autem ordinarius procurandus sit
11 dicá.infra.de censibus. † Item legatus
qui de latere domini papæ transmitti-
tur excedit legatú qui trásmittitur sed
nó de latere qui trásmittentis in uno.s.
in absolutiones excommunicatorú sic
superius dictú est. §. officium. & forte
in alio.quia non inuenio quòd legatus
priuilegio ecclesiæ suæ nó exerceat le-
gationem suá nó præsente legato ex la
tere domini papæ transmisso. de tali e-
nim loquitur.infra.eo.tit. uolentes.

Summarium.

1 *Iudex ordinarius quis sit.*
2 *Iurisdictionem ordinariam confert consuetudo.*
3 *Iurisdictionem ordinariam confert Papa uel princeps.*
4 *Qualitates in iudice ordinario cõsiderãda.*
5 *Episcopi an sint ordinarij iudices monachorum.*
6 *Metropolitanus an sit iudex ordinarius in tota sua prouincia.*
7 *Episcopus an inter subditos suorum prælatorum in suã diœcesi sit ordinarius index.*
8 *Prælati uel ordinarij iudicis officium quale sit.*
9 *Aduocato licet uendere iustum patrociniũ, & assessori iustum consilium.*
10 *Iudex expensas habere debet, & nu. 11.*
12 *Iudicis ordinarij iurisdictio circa quã uersetur.*
13 *Iurisdictio iudicis ordinarij qualiter impediatur.*
14 *Iurisdictio prædicta qualiter finiatur.*
15 *Iudici ordinario si superior mandet id faciat, quod alia, ex officio suo facere posset, quando illud exequitur ut delegatus.*
16 *Iurisdictioni ordinariæ quæ pertineant.*
17 *Diœcesani annuis uicibus suas diœceses uisitare debent, & pluries si necessitas uel utilitas exigit.*
18 *Absolutio ab excommunicatione propter iniectionẽ manuum in clericos, cõpetens ordinario, quãdo possit alteri delegari.*

¶ DE OFFICIO ORDINARII. Rubrica.

Diximus supra de officio delegati & legati restat dicendum de officio ordinarij. & ideo subijcitur hic Rubrica de officio iudicis ordinarij. ¶ Videamus igitur primo quis sit iudex ordinarius, quod sit officium iudicis ordinarij. quæ potestas. & quibus modis impediatur ordinaria iurisdictio uel finiatur. ¶ Ordinarius iudex
1 † est qui à collegio eligitur & à superiore confirmatur. ut electus in episcopum, qui per confirmationem sortitur iurisditionẽ in omnibus præter ea quæ maiorem discussionem exquirũt. & munus consecrationis exquitunt. ut supra de electio. transmissam. Sunt igitur ordinarij prælati ecclesiarum. ut infra eo. ti. cum ab ecclesiarum prælatis, qui à collegijs eliguntur, & à superioribus confirmantur; ut supradictum est. Hoc enim fallit in duobus casibus in quibus electus ante confirmationem administrat & iurisditionem exercet. In electo in summum pontificem qui statim admiaistrat. & hoc ideo quia superiorem, imò parem non habet ut 23. dist. in nomine Domini. supra de elec. licet. Item fallit in electo concorditer ultra Italiam constituto & romanæ ecclesiæ immediatè subiecto. in quo hæc tria faciunt quod in alijs operatur confirmatio. præter actum alienandi ut supra de elect. nihil in fi. & secundum hoc intelligo infra de iudi. decernimus. 15. quæstio 4. c. 1. sunt ordinarij electi ab uniuersitatibus uel corporibus laicorum, ut in auten. de defen. ciui. §. nos igitur colla. 4. C. de iuris. om. iu. l. ul. ¶ Ordi-
2 nariam † iurisditionem confert consuetudo. ut. C. de emancipa. l. 1. argu. 9. q. 3. conquestus. quod intelligo in consuetudine præscripta, uel in ea cuius memoria non existit. ut no. supra de offic.
3 archi. circa fin. illius. † Confert etiam ordinariam papa uel princeps qui est lex animata. ut in auten. de consul. in fi. unde quo ad iurisditionem ordinariã conferendam æquipollent lex animata & inanimata. & sic intelligo. ff. de de iuris. om. iudi. l. & quia. quod uerum est cum papa uel princeps non unam uel duas uel. 10. causas alicui committit. sed uniuersitatem causarum. unde camerarium, uicecanzellarium, auditorem contradictarum. & auditorem
4 cameræ ordinarios puto. ¶ † Hæc autẽ in qualitate iudicis ordinarij attendun tur. Conditio. sexus ætas. discretio, fama.

Iudex Ordinarius: —

ma. Conditione sit seruus ut. 3.q.7.§.
tria. Sexus ne sit fœmina ut 33.q.ul.mu
lierem. Aetas requiritur. ut sit maior
20.annis.ut.ff.de arbitris.l. cum lege,
uel ad minus 18.ut.ff.de re iudi.l. qui-
dam consulebant. & hoc locum habet
etiam in delegato. ut supra de officio
delega.cum uicesimum. Discretio. ne
careat iudicio, id est discretione ut 3.q.
7.§.tria. Fama ne sit criminosus, id est,
infamis. ut 3.q.7.infamis.§.tria. Infa-
mia tamen licet faciat ne ordinarius
possit iudicare de merito uitæ. senten-
tia tamen infamis iudicis uel crimino-
si tenet. nec repelli potest ordinarius
propter talia à iudicando donec tolle-
ratur in officio suo.ut 8.q.3.nõne. Sed
delegatus potest repelli per exceptio-
nem. ut supra de rescript. sciscitatus.
5 ¶†De episcopis dubitatur an sint ordi-
nari iudices & immediatè monachorũ
uel monachi medios habeant. si abba-
tes quibus demum negligentibus iuris-
ditionem suam possint in monachos
exercere. Et est dicendum quod & si
ad abbates spectet claustralis corre-
ctio. ad episcopos tamen pertinet iu-
dicium tribunale. C. de emen. propin.
l. una. C. de patria potesta.l.3.& infra
eo.quanto.& 11.q.1.de persona. C. de
epis. & cler.in auten.causa quæ sit cum
monacho. in auten. apud quos oportet
mo.causam dicere.§.1.colla.6.uel dici
potest q̃ prima correctio monachorũ
pertineat ad abbates.quia hoc est gene
rale, ut quilibet prælatus in suos subdi-
tos sua iurisdicione utatur. siue sit abbas
siue sit prior.ut infra de immuni. ec.nõ
minus infra de maio.& obe. cum in ec
clesijs. Sed eis nõ corrigentibus uel for
tè corrigere non ualentibus succedunt
episcopi.ut infra eo.tit.quanto, nihilo-
minus dico quòd episcopi sunt ordina
rij monachorum & si habeant medios
coadiutores. ¶ Item quæritur etiam de
6 metropolitano † an sit iudex ordina-
rius in tota prouincia & quo ad episco
pos suffraganeos & quo ad suffraganeo
rum subiectos. Sed habet medios. s. epi

scopos per quos quasi per gradum cau-
sæ deferuntur ad eum ab audientia suf-
fraganeorum suorum. quandoque per
appellationem quandoq; per querelã
uel per alios modos ut 9. q.3.c.2. &.4.
Ea uero quæ statum prouinciæ contin-
gunt ad metropolitanum pertinent. ut
9.q.3.archiepiscopus. Est igitur ordina
rius competens iudex episcoporum suf
fraganeorum. ut 2.q.7.metropolitano
10.q.3.quia cognouimus. In auten. de
sanctis.episc.§.si autem. Eorum autem
qui suffraganeis subsunt est iudex ordi
narius sed non competens. nisi in cer-
tis casibus. ut infra eo.ti. pastoralis, in
prin. s. in 8. casibus. Primus est cum per
appellationem defertur ad eũ aliquod
negocium. ut infra eo. pastoralis. Se-
cundus cum per consulationem. ut 17.
dist. multis. Tertius cum per negligen
tiam episcopi. ut 9.q.3.cum simus in-
fra eod.ti. c.ad reprimendum infra de
sentent.exc.per tuas supra de offi. dele
ga. prudentiam.§.sextam. Quartus cũ
per discrepationem in officijs.ut 12.di.
de his. Quintus per quæstionem inter
episcopum & subiectum ipsius. ut supe
rius dictum est. Sextus per episcopalis
ecclesiæ uacationem.ut 11.q.2.non li-
ceat alicui metropolitano. Septimus
per duorum contentiosam electionem.
ut 63.di.c.ultimo. Octauus & genera-
lis. s. si prisca consuetudo plus ei contu
lit in antiqua. ut.9.q.3.conquestus in-
fra eo.ti.duo. ¶†Sed quæritur an episco
7 pus eodem modo se habeat circa subdi
tos suorum prælatorum quos habet sub
se in sua diœcesi. ut causæ subditorum
per illos prælatos medios quasi per
gradum transferantur ad eum sicut di-
ctum est supra in metropolitano. respe
ctu suffraganeorũ. Respondeo non om
nes enim causæ clericorum apud epi-
scopum quasi apud maius tribunal tra-
ctari debent.ut.ff.de iud.l.iudicium 11.
q.3.qui resistit & q.1.de persona.25.di.
perlectis supra de offi. archi. cum satis
in auten. ut clerici apud proprios epi-
scopos prius conueniantur coll. 6. sed
Ioannes

Ioannes & quidam alij dixerunt. q̄ si
prælati inferiores ab episcopis per ele
ctionem & confirmationem seu per cō
suetudinem habeant ordinariam iuris
ditionem episcopus non potest cogno
scere de causis subditorum suorum nisi
per appellationem . uel alio legitimo
modo transferantur ad eum. ut in me-
tropolitano superius dictum est. sed cir-
ca hoc consuetudinem antiquam & ap
probatam attendo sicut plerunq; in cō
similibus dicō. Saluo tamē eo quod no
taui supra de abbatibus circa mona-
8 chos. ¶ Officium prælati † uel ordina-
rij iudicis est curam habere subdito-
rū. ut 8. q. 1. qui episcopatum. singulos
pro posse iuuare. singulos releuare. ut.
8. q. 1. clemens. Item largam manum
habeat necessitatem patientibus. cū cu
rat alienam inopiam suam credat. ut.
86. distin. fratrem nostrum. Aulteria &
scelera inquirat. & ulciscatur. ut. infra.
eo. titu. c. 1. si fuerint iudiciario ordine
cōprobata. alioquin occultos delinquē-
tes non nominatim sed indeterminatè
arguet. ut. infra. eo. ti. si sacerdos. Con-
dolebit eis quos punit. nam uera iusti-
tia compassionem habet. falsa autem
de dignationem. ut. 46. di. uera iusticia.
46. di. hoc habet proprium. manus suas
debet seruare mundas. nullumq; cōtin
gere lucrum. ut. in aut. de man. princ. §.
oportet. col. 3. iuxta illud. Si inciderit
te iudice dirige libram. Iudicij. nec fle-
ctat amor. nec munera palpēt. Munus.
enim à norma recti distorquet acumen
iudicis. & terra inuoluit caligne men-
tem. Et alibi. Quod non mortalia co-
gis auri sacra fames. Immo & qui re-
ctè iudicat & præmium remuneratio-
nis expectat fraudem in deo perpetrat,
quia iusticiam quàm gratis impartiri
debuit, acceptione pecuniæ uendit. ut.
9 11. q. 3. qui recte † Licet tamen aduo-
cato uendere iustū patrociniū & asses-
sori iustū consiliū. ut. 11. q. 3. non licet.
14. q. 5. nō sane & spe præmiorū inuitā
dus est assessor. ut. C. de assesso. l. 1. salla
riū debet habere. ut. ff. de off. asses. l. diē.
functo. ¶ Sed de expēsis iudicū uidea-
10 mus. † & est certū quòd legati exigunt
suas procurationes ut diximus. supra. th.
proxi. Delegati licitè petūt. expensas.
necessario minus gratis iudicāt. nam &
testibus prouidet in expēsis. nec ex hoc
minus gratis testificātur. ut. 4. q. 3. §. Itē
in criminalibus in uersi. uēturis. Nemo
enim tenetur proprijs stipēdijs milita-
re ut. infrà. de simo. cū sit romana. 28.
q. 1. iā nūc; in fine. Munera autē prohi-
bētur nō sumptus ut. 1. q. 1. Iudices. Vn-
de licite sumitur esculētū & poculētū.
ut. ff. de off. præsi. l. plebiscito. & modi-
ca encenia nō sūt lucra. ita ut neq; oia
neq; semper neq; nulla. neq; nunquā.
neq; à quolibet neque à nemine acci-
piat. sed hoc totū cum moderamine &
discretione faciat. ut. ff. de offi. procons.
l. non solent. §. penul. & ulti. ut litiganti
bus damna. grauia non infligant. ut 10.
11 q. 3. illud. ¶ De ordinario † autem ui-
detur quòd non debeat habere expen-
sas. cū certa sint ei stipendia consititu-
ta. ut 23. q. 1. militare Immo cum profi
ciscitur illa expendere debet quæ do-
mi expenderet. ut in aūt. de man. prin.
§. illud. Sit igitur cōtentus his quæ à fi
sco præstātur. ut in auten. in bbtan. quod
præsta. ab his coll. 2. Certi tamen casus
sunt in iure expressi in quibus ordina-
rius licitè petit sumptus, ut in consecra
tionibus ecclesiarum, & in uisitationib.
ut infra de simo. cū sit Romana &. infra
de censibus sopite. & infra de præscrip.
cū ex officio, alias nihil petet. nisi quod
à iure expressum est. ut 18. q. 2. hoc tan
tū. De consuetudine tamen tā prælati
quàm priuati cū pro causis commissis
proficiscuntur exigūt oēs expensas. nec
contradicit infra de uita & ho. cle. cum
ab omni. Illa. n. non interdicit sumptus
sed cōuentionē de certa parte litis. quæ
interdicitur procuratori ut. ff. de pact. l.
sumptus. ff. mā. l. salariū. C. de procu. l.
man. l. si contra licitū. quæ interdicitur
& fideiussori promittendi iudicatū sol-
ui. ut. ff. mā. l. si remunerādi. §. ult. ¶ Pote
12 stas † ordinarij potissime circa tria uer
satur

satur. correctioné. iudiciú & animaduersioné & his uerbis satis conuenitur. uerba canonis: coherce, corripe, excóica. de grada. no. 23. q. 4. forte in fi. coherce monendo corripe suspendendo. & habet locú hic ordo cú quis punit dus est pro contumacia. secus si pro crimine. tunc. n. pena incipit in degradatione & finitur in excóicatione. ut 81. di. dictu. infra de iudi. cú nó ab hóie. in cótumacia uero incipit ab excóicatione. & finitur in depositione ut 83. di. quorundá & 83 di. honoratus aliis tamen uerbis utitur apostolus. Argue. obsecra. increpa. in oí patientia & doctrina. Argue de peccato. obsecra pro iustitia seruáda increpa timoré diuini iudicis cóminádo. sed hæc locú habent in occultis peccatis & in iudicio aút ut 2. q. 1. Si peccauerit, in fine. Debet aút iudex in correctione beniuolus esse ut 45. di. licet. in iudicio iustus. ut 3. q. 7. iudicet. in animaduersione

13 misericors. ut 45. di. uera. ¶ † Impeditur autem iurisditio ordinarij per suspensioné ordinarij si ab officio suspédatur. ité per excóicationé quia suspensum ab officio intelligo suspensum ab ordinaria potestate. & excóicatus excóicare non potest ut 24. q. 1. audiuimus. nec alias iudicare. ut infra de sen. & re iud. ad probandum. Si uerò ordinarius fit alias in mortali crimine constitutus. & si de merito uitæ iudicare nó possit. ut 3. q. 7. qui sine peccato iudicet & c. sequétibus de potestate tamen iurisditionis potest quandiu fuerit tolleratus iudicare. ut 9. q. 4. nonne. In his auté casibus impeditur iurisditio ordinaria uniuersaliter. In specialibus uerò negocijs impeditur per alios modos præter suspensioné & excommunicationem. s. per appellationem recusationé & relationem ad superioré, ue negocij reuocationem. per alij fa ctam commissioné. & per alios modos quos notare potest quilibet. studiosus.

14 ¶ Finitur autem iurisditio † ordinaria quo ad personam quatuor modis. morte, dispositione, translatione, dignitatis renunciatione. quo ad persona, ideò dicit quia uacante ecclesia localiter & casualiter de consuetudine residet iurisditio ordinaria penes collegium. ut infra de ma. & obe. cum olim infra de hære. ad abolendam 7. q. 1. pótifices & ar. supra de consuetu. cum inter uos. & infra eo. irrefragabili. non tamen in omnibus, quia non in collationibus præbédarum. ut infra ne sede ua. illa. bene auté dixi de consuetudine. nam alias de iure communi soli prælati qui per electionem assumuntur iurisditioné habent. ut nota supra eo. ti. in prin. ¶ In summa

15 notandum † est quod & si superior mádet ordinario. ut id faciat quod alias ex officio suo facere posset ordinarius non semper id exequitur ut delegatus ratione mandati. sed plerunque ut ordinarius iure ordinariæ potestatis. ut infra eo. ti. licet & c. graue. sæpe. n. ordinarij procurant sibi mandari ea quæ ipsi suo iure facere possunt ut cú maiori libertate & excusatione eadé exequatur. ut 11. di. qs nesciat. ¶ Ité sæpe superior non intendit cómittere. unde ei cui scribitur non imponitur necessitas suscipiédæ cognitionis sed potest si uult cognoscere potest etiam alteri delegare. ut. ff. de offi. præsi. l. sæpe. sicut & causæ appellationú cum remittuntur ad examé priorum iudicum non committuntur. ut infra de appella. ut debitus honor.

16 † Quæ autem ad ordinariam iurisditionem pertineant legitur infra eo. tit. cóquerente. Solent tamen distingui duæ leges quibus ecclesiæ subsunt episcopali lex iurisditionis. Lex diœcesana in his consistit. in cathedratico exigendo. Item in tertia uel in quarta oblationum. huic legi subsunt omnes ecclesiæ præter monasteria. ut 16. q. 3. cum pro utilitate 10. q. 3. Inter cætera. 18. q. 2. quam sit. Capellæ tamé monachorú subsunt huic legi. ut infra eo. ti. conquerente. 16. q. 2. statuendum nisi monasteria essent exempta cum capellis suis ut infra de priuile. quoniam & c. cum capella. & ar. 16. q. 2. uisis infra de capel. mo. ecclesijs. Lex iurisditionis est quod dam

dam ius ex quo episcopus habet conferre omnia sacramenta. cognoscere de causis, coercere delicta. Huic legi subsunt & seculares, ecclesiæ & monasteria.ut.l.dist.accedens 18.q.2. hoc tãtum.16.q.1. interdicimus & eorum capellæ. ut infra eo. conquerente & omnes ecclesiæ sitæ in diœce.ut 16.quæ.1. omnes basilicæ. quamuis autem dixerim monasteria exempta à lege diœcesana. seruitia tamẽ quæ ab antiquo præstare cõsueuerunt præstabunt. ut 18.q.2.seruitium. & censum statuṭum. ut 18.q.2. Eleutherius. hoc etiam notabis q licet distinguam duas leges diœcesanã & iurisdictionis frequenter tamen una ponitur pro altera. ut infra de rescrip. auditis infra de regul. & transeunt. ad reli. ex parte infra de in integ.re. auditis, exigit igitur episcopus ecclesijs siue diœce. præter monasteria sicut dictum est cathedraticum siue synodaticum. Vocatur autem cathedraticum eo quòd ob honorem cathedræ soluitur. Synodaticum quia frequenter uenientes ad synodum soluunt. quantitas cathedratici uel synodarici erit de iure duorum solidorum. ut x.q.3. placuit infra eo.ti.conquerente. & erunt usualis monetæ.ut.ff. de legi.l. nummis. uerius puto.ut tam in quantitate quam in qualitate pecuniæ inspiciatur consuetudo.

17 ¶ † Diœcesani annuis uicibus suas diœceses uisitent.ut 10.q.1.decernimus.uel pluries si necessitas uel utilitas exegerit.ut 18.qu.2. uisitandi & non semel & in uisitatione sua faciẽt quod docetur 10.quæ.1.placuit. Sed & si uiderint aliquos admouendos poterunt amouere. ut supra de rescri. dilectus sed cum in monasterijs officium uisitationis impẽdunt non introducent secum clericos seculares nisi duos uel tres. & illos in decenti habitu. ut infra eo.ti.ut iusta.

18 ¶Item notabis † quòd potestatem absoluendi excommunicatos propter iniectionem manum in clericos uiolentas qui ex officio competitur ordinario in specialibus casibus potest alteri delegari. ut infra eo.ti.c.ulti. hoc ideo dico quia potestas absoluendi tales ex commissione competens alteri committi non potest. ut supra de officio dele. ca.ulti.

Summarium

1 *Officium iudicis quid sit. & in quibus locum habeat,*

Et quando actioni deseruiat, & loco actionis intentetur.nu.2.& 3.

4 *Officium iudicis latißimum est.*

¶DE OFFICIO IVDICIS Rubrica.

TRactatum est supra singulariter de officijs dignitatũ. & de off. iudicũ.& quid ad singulos pertineat ratione officiorum.quid ratione iurisdictionis delegate uel ordinariæ. hic autem indistinctè & indeterminatè tractatur de officio iudicis.nec exprimitur cuius. delegati uel ordinarij. eo qđ quædam de quibus sub rub. tractatur communia sunt cuilibet iudici tam delegato quam ordinario. ut dare aduocatum non habẽti ut infra eo.ti.cap. 1. restituere lesos quod commune est ordinario & delegato ut infra de in inte. resti.ca.pen.C.ubi & apud quem in inte.resti.postu.l.ult. & propterea hic simpliciter intitulatur Rubr.de officio iudicis. ¶Videamus igitur quid sit officiũ iudicis. in quibus locum habeat. Item quando deseruiat actioni.& quãdo imploretur & intentetur loco actionis.

1 ¶Officiũ † iudicis est potestas iudicis a iure sumpta. Habet autem locum officium iudicis tam in his quæ ante iudicium fiunt sunt tamen iudicij præparatoria, quam in his quæ in iudicio faciẽda occurũt. ¶Ante iudicium ut habeat publicam personam si potest. aut duos uiros idoneos qui fideliter uniuersa iudicij acta conscribant ut et citationes &c. ut infra de proba. quoniam contra falsam. Circa edicta mittenda ad loca in quibus rei morsantur ut infra de appel.

pel.cùm parati infra de dolo & cõtu.
cum olim. ſubueniri poſſunt. ut infra
qui ma.accu.poſ.relatum. alioquin mit
titur ad domos uel eccleſias eorum. ut
infra de dolo. & contu.cauſam.ff.de li.
agno.l.1.in prin.ff.de dan.infect.l. 3.§.
prætor 16.qu.3.§. poteſt in uer.is autẽ
infra de dol.& contu contingit.& c.ul
ti.infra de cle. non re. ex tuæ denuncia
bit cognatis & amicis ut abſentem de
fendãt uel uenire procurent. ff.ex quib.
cau. ma.l.ergo.ff. quib. ex ca. in poſſeſ.
eat.l.hîc autem infra qui fi.ſint le.præ-
latum. Circa dilationes indulgendas
pro cõditione cauſæ temporis uel per-
ſonæ ut his conſideratis iudex ordinẽ
edictorum uel compendium modere-
tur. ut. ff. de iudi.l. nonnunquam. & ut
per eas delegati iuriſdictio nimium nõ
arctetur.ut ſupra de officio.delega.cõ-
ſuluit. Vt principales perſonæ in iudi-
cio comparentes nõ per aduocatos ſed
per ſeipſos factum proponant,niſi for-
te adeo fuerint indiſcreti. ut eorum de
fectus de iudicis licentia per alios ſup-
pleatur. ut infra de iudicijs paſtoralis.
Vt porrigantur libelli apti & conue-
nientes rei de qua agitur. alioquin. iu-
dex ex officio ſuo repudiet uel aſſeſſor.
ut infra de iud.examinata. ff.ſi meſ.fal.
mo. dixe. l.1. §.ſin autem. C. ut nemo
priua.prædijs ſuis uel alie. titu. impo.l.
2.in fi.&.ff. de aſſeſ. l. 1. uel quod ſine
ſcriptis agatur in ſpecialibus caſibus
quos notabo infra de libel. obl. Item
ut per narrationem actoris & reſpon-
ſionem rei fiat conteſt.lit. ut dicam in-
fra de lit. conteſt.ca.1.C.eo. tit.l.una.
niſi agatur cauſa denunciationis uel in
quiſitionis in quibus nec libellus por-
rigitur niſi fit conteſtatio litis. ut dicã
infra de accu.inqui.& denun. Item ut
iuretur de calumnia & de ueritate dicẽ
da.ut infra de iuramẽ.calum. Item ut
fiant poſitiones partium & interroga-
tiones iudiciales. Item ut patienter au
diatur aduocatus. ut.ff.de offi.procon.l.
2 nec quicquam. §. circa. † Vt ſuppleat
defectus aduocatorum in iure.ut. C.ut
quæ de ſunt aduoc. par.iu. ſup.non autẽ
in facto ſuppleat niſi de facto iudici li-
queat ut iudici & poſt lit.conteſta.Exẽ
pla.C.de appel. l. ampliorem. C.de tẽ
po.appel.l.2.§.ultimo. Ideo autem an
te lit. conteſ. iudex de facto ſupplere
non poteſt. quia ante lit. conte. omnia
conſtant iudici. non ut iudici.ſed ut pri
uato.& ideo dici cõſueuit quod ea quæ
ante lit.conteſt. contingunt non perti
nent ad officium iudicis. ut.ff. de ædil.
edic.l.ædiles.§.itẽ ſciendũ. Fallit in ca-
ſu. Nã iudex ex officio ſuo repellit pro
curatorem militem. etiam aduerſario
ſuo tacente.ut. ff. de procura.l. filius.§.
ueterani. C. de procu.l.militem.Sed il-
lud contingit propter publicam utilita
tem. Nec obſtat his quæ dicta ſunt lex
quæ uidetur uelle quod iudex ſuppleat
de facto & ante lit.conte. ut. ff. de pet.
hære.l.ulti. nam quod ibi dicitur & ſi
non excipiatur. exponendũ eſt ſic, id-
eſt,ſi non habeat locum doli exceptio.
ſatis tamen conſulitur officio iudicis.
& ſic intelligo ſuppleri de facto & poſt
lit.conteſ.ſupra de conſue.c.ul.infra de
ſen.& re iu. cum bertoldus infra de cõ-
ceſ.præ.c.ex parte, ſuppler autem iu-
dex & ante ſententiam opponendo ad
uocatis & quærendo, a partibus. & ſi-
cut melius poteſt uerum inueſtigando.
ut 30.q.ulti.c.ult.ſuppler etiam & poſt
ſententiam. ut in fructibus. ut.ff. de re
3 iudi.l. Paulus. ¶ † Item locum habet iu
dicis officium in omnibus quæ poſt lit.
conteſt. accidunt circa rem petitã uel
contingunt. uel ſi fructus ex ea perci-
piantur, uel damnum in ea detur. ſiue
prætium rei petitæ ad poſſeſſorem per
ueniat uel aliquid loco prætij quæ poſt
lit. conte. accidunt ualdæ pertinent ad
officium iudicis. ut.ff.de rei uen.l.non
ſolum. & l. Item ſi uerberatum. §.j. &.
C. de rei.uen. certum eſt, inſti. de offi.
iudi.§. poſt inchoatam. &. §. eo quoq;
nomine.ff.de ædi.edic.l.ædiles.§. ſcien.
dum.ff.de aqua plu.ar.l. ſi tertius.§. of-
ficium. &.ff. de uſu.l. 2. Idem in dolo
uel culpa ſeu negligentia admiſſa poſt

P lit.

lit. contest. sicut multis probatur exemplis.ut.ff.de rei uen.l. qui petitorio. §. 1. ¶ Item iudicis officiu sit delatio iuramenti circa quantitatem expensarum. ut in aut. de iudi.§. oportet, colla.6.in quantitate damnorum. ut. infrà. de his quæ ui. me. ue causa fi.c. ult.C.unde ui. l. si quando. 2. quæstione. 1. in primis. ¶ Item ex officio iudicis defertur iuramentum. quandoq; actori, quandoq; reo.inspectis personarum & causæ circunstantijs.ut infrà. de iureiuran.c.ult. de qua materia plenius tractauimus. ¶ Item ut certam ferat sententiam prout potest.ut.ff.de iudi.l.de qua re. & institu.de actio.§. curare. ¶ Item ut sententiam executioni demandet si egeat executione.nam si in rei uendicatione, pronunciatur pro possessore contra petitorem absoluetur possessor nec est opus alia executione.si autem contra possessorem pronunciauerit. iubebit eum rẽ restituere cum fructibus.ut.ff.de rei uẽ. l.ut ex diuerso.§ ubi alienum. Sed si possessor neget se in præsẽti restituere posse & sine frustatione uidebitur tempus restituendi causa petere, indulgendum est ei.ut tamen caueat de litis æstimatione cum fideiussore, si intra tempus quod ei datum est nõ restituat. ut insti. de offi iudi.§.1. In personali autem actione debet pronunciare absoluendo uel condemnando.ut.C. de sen.& inter lo.om.iu.l. præsens. Non refert quibus uerbis utatur.nã siue dicat absoluo, siue dicat, mihi uidetur ticium nihil debere Seio. Item siue dicat condemno in decem, siue dicat, præcipio Seium dare decẽ.uel æquipollentia uerba ualet sentẽtia.ut.ff.de re iu.l. in sententia. de arbi. l.quid tamen.§.sed arbiter.infrà.de uerbo.signi.in his. In his igitur & cõsimilibus de quibus exẽpli gratia aliqua super litera ipsa notaui.iudicis officiũ ante litẽ cõtest.actioni deseruit sicut mercenarius & minister. & in tali imploratione officij non est facienda litis cõtestatio.eo quod facta uel facienda est in principali cui per implorationem officij deseruitur.sicut aliàs dicitur non esse faciendã litis cõtestationem in causa appellationis si facta est in principali. ut.infrà.de appel. per tuas. Aliquando deficiente actione cum nulla competat actio ad hoc quod intenditur imploratur iudicis officium. & tunc succedit loco actionis licet non sit actio. ut, cum petitur in integrum restitutio a maiori uel minori non distinguo. ut. ff. de mino.l.quod si minor. §. ulti. In hac igitur imploratione officij quæ loco actionis succedit & procedit, ut dictum est, erit facienda litis contestatio. ut.infrà.eo.ti.c.2.in prin. Item imploratur officium iudicis principaliter ad interponendum cautionem, id est, hoc solum agitur & petitur ut caueatur.ut cũ petat legatarius sibi caueri de legato præstando.ut.C. ut in pos. lega. l. 1. ut cum uicinus petit sibi caueri de damno infecto ab eo cuius domus minatur ruinam.ut. ff. de damno infecto. l. prætor ait.§.ei.&.l.dies §.hoc autem. Incidenter autem agitur de cautione interponenda iudicis officio. ut ecce agebatur rei uen. coram iudice & re usucapta post lit. contesta. iubet iudex caueri a reo quod non impignorauerit uel non manu miserit si seruus uendicabatur.ut. ff.de rei uendi.l.si post susceptum, uel agitur pigno. acti. iudex incidenter iubet creditorem cauere de dolo. ut.ff.de pigno.act.l.creditor, ubi ergo iudicis officium principaliter intentatur nec de alio agitur nisi de eo quod per officiũ iudicis postulatur.libellus porrigendus est.& litis contestatio facienda.ubi autem de aliquo principaliter agitur & incidenter imploratur officiũ iudicis super aliquo faciẽdo super hoc qđ per officiũ petitur, litis cõtestatio locũ nõ habet.ut infrà.eo.tit.c.2. & ꝑpterea locũ officij imploratio nõ habebat.infrà.de appel.significãte. quia cũ canonici conuenissent episcopũ intelligo porrecto libello.& agerẽt cõtra eũ petitorio dicẽtes ꝙ in macellis eorũ carnes uẽdi deberẽt.unde episcopus iniuriose faciebat

uendi

uendi in suis ut dicebant non poterunt quasi incidẽter & per officium iudicis postulare quod petebant principaliter per libellum.s.ius uendendi reduci ad statum antiquum, nec mouet quod dicit ante lit.contesta. nam idem esset & post lit.contest. & ideo ponitur in litera præsertim. Multa alia exempla poni possent in quibus iudicis officium imploratur principaliter tam in ciuilibus quæstionibus, quàm in extraordinarijs criminibus puniendis. & in quibus incidenter siue ante lit.contesta. siue post sed sufficiat superiora posuisse causa breuis & summariæ doctrinæ. † unde alibi dicitur officium iudicis latissimũ est.ut.ff.de iurisd.om.iudic.l.j. eo quod ita late patet ut exempla quæ ponenda concurreret numerari non possent.

Summarium.

1 *Maioritas quibus ex causis inter clericos consideratur.*
2 *Obedientia in quibus consistat.*
3 *Superiori quando & à quibus sit obadiendum.*
4 *Subditus an in dubio obedire teneatur superioris mandato.*
5 *Habens duos iudices quorum unus præcipit unum.& alter contrarium, cui magis obedire teneatur.*
6 *Monachus an potius abbati quam episcopo obedire debeat. & nu.9.*
7 *Mandato oneroso superioris an sit parendum.*
8 *Vxor an peccet mortaliter frangendo uotũ abstinentiæ.ad mandatum mariti.*
10 *Monachi regulares magis sunt astricti obedire suo abbati uel priori, quàm clerici seculares suo episcopo.*

¶DE MAIORITATE ET obedientia. Rubr.

TRactauimus supra de ministris. Sed quia ministrorũ. quidã sunt maiores, quidam minores, ad hoc.n. dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos. ut dum reuerentiam minores potioribus exhiberent,& potiores minoribus dilectionem impenderent, uera concordia fieret ex diuersitate contextio. non enim ecclesia aliàs subsistere poterat nisi huius magnus eam ordo seruaret quod celestium malitiarũ exemplar nos instruit. quia dum sunt angeli, sunt & archangeli in potestate & ordine differentes. ut 89. distin. ad hoc. & sicut membrorum uarietas per diuersa officia & robur corporis seruat & pulchritudinem repræsentat. ita uarietas personarum per diuersa nihilominus officia distributa & fortitudinẽ & uenustatem sanctæ dei ecclesiæ manifestat. ut 89.dist.c.1. Ideò post tractatum ministrorum ponitur hic rubrica de maiori. & obedientia. In hac igitur rubrica tractatur de maioritate & minoritate ministrorum, & de obedientia maioribus à minoribus impendenda. ¶ Videamus ergo quibus ex causis maioritas inter clericos attendatur. & in quibus obedientia constat. ¶ Maioritas consideratur ex quinque causis.
1 † Potestate siue iurisdictione. ordine consecratione. antiquitate, prærogatiua ordinantis. Potestate suæ iurisd.qua præest archidiaconus archipresbytero. ut supra de offi.archid.c.1. Ordine que, præest presbyter diacono ut 93. dist. legitimus in fin. diaconus, subdiaconus & sic deinceps. ut 93. distinct. à subdiacono. & hæc duo membra probantur in cap. lxxxix. distinct. ad hoc in fi. Consecratione quia præest episcopus presbytero. ut 95. dist. olim episcopus.& episcopus cunctis in ecclesia cõstitutis.ut 25. dist.perlectis. Antiquitate. ut prior habeatur qui prius fuerit ordinatus. ut infra eod.tit. c.1.75.dist. ordinationes supra de elect.dudum ad audientiam.ff.de albo scri.l j. Prærogatiua ordinantis. ut maior habeatur qui à maiore fuerit ordinatus. ut infra eo. ti. per tuas.ff.de albo scrib.l.2. & hæc omnia no.supra de offi.arch.in prin.sed ibi

Maioritas ex quinque caus consi
Potestas
ordo:
Consecratio
Antiquitas
Prærogatiua ordinantis.

ibi omiſſum eſt unum membrum ſcili-
cet conſecrationis quod hic additur.
2 ¶Obedientia † uerò conſiſtit in tribus.
in reuerentia. iudicio & præcepto. Re-
uerentia debetur ei qui præcedit in or
dine uel antiquitate ut 93. di. a ſubdia-
cono. ff. de albo ſcriben. l. 1. Vt minor
aſſurgat maiori. nec ſedeat ſtante maio
re ut. 93. diſt. non oportet. Vt maior
præcedat, minor ſequatur in ſedendo,
ſcribendo. ut 17. di. §. ulti 96. diſt. bene
quidem. ff. de albo ſcri. l. j. In inceden-
do. quamuis in hoc conſuetudo Roma
næ curiæ contrarium ſeruet. nam mi-
nor præcedit & maior ſequitur. Item
in conſuetis & honeſtis ſeruitijs facien
dis ut infra eo. ti. ſtatuimus ſupra de cō
ſti. quoniam, fallit in duobus caſibus.
ut cum minor ordine & poſterior tem
pore maior eſt poteſtate uel iuriſdictio
ne. ut archidiaconus. qui & ſi inferior
ſit archipresbytero, tempore, & ordi-
ne, maior tamen illo cenſetur, & ei ab
illo eſt obediendum. ut 25. diſtin. per-
lectis. Item fallit cum minor gerit ui-
cem & locum maioris. ut 93. diſtin. ca.
ulti. ¶Obedientia iudicij & precepti
debetur ei qui præ eſt iuriſdictione uel
conſecratione. nā alias ſententia a nō
iudice lata nullius eſt momenti. ut in-
fra de iudi. at ſi clerici. C. ſi a non com
pe. iudi. per totum. & idem in præcepto
ut. 7. q. 1. quia frater. Virtus autem huc
efficacia præcepti eſt quòd ſubditus te
netur obedire præcepto prælati ſui ex
neceſſitate, aliter peccat mortaliter im
mo ariolus & idolatria iudicatur. Obe
dientia uerò uictimis iure præponitur.
quia per uictimas aliena caro. per obe-
dientiam propria caro mactatur. ut 8. q.
1. ſciendum quod intelligo cum ſupe-
rior præcipit licitum & honeſtum.
3 ¶Obediendum † eſt ſuperiori à cleri-
cis in omnibus quæ ad diuini cultus ob-
ſequium pertinent, uel quæ eccleſiā-
ſticæ utilitatis cura per agere ſualerit.
ut in præalleg. ca. 7. q. i. quia frater. un
de ſi præcipiat ſuperior aliquid contra
Deum. non eſt ei obediēdum. quia tūc
Deo magis quam homini obediēdum
eſt. Vnde non ſemper malum eſt non
obedire. & obedientia non eſt ſeruanda
in rebus illicitis. ut 11. q. 3. ſi dominus.
Nunquam enim propter obedientiam
malum committendum eſt. ſed aliquā-
do debet bonum quod agitur intermit
ti. 11. q. 3. quid ergo. ¶Sed quid ſi ſubdi-
4 tus † dubitet an ſit licitum uel nō quod
a ſuperiore mandatur. Reſpōdeo in du
bio obediat. nam & ſi fortaſſe reum fa-
ciat ſuperiore iniquitas imperandi. In
nocentem inferiorem oſtēdit ordo ſer
uiendi. ut 23. quæſtio. 1. quid culpatur.
in. fi. nec mireris. ſi circa idem manda-
tum peccet idem præcipiendo. nō au-
tem inferior obediendo. nam & hoc a-
lias contingit. ut 33. quæ. 5. manifeſta
&. c. noluit & infra de iureiur. debito-
res. Item & ſi oneroſum ſit quod man-
datur obediendum eſt. ut 19. diſtinctio-
ne. in memoriā. & ſi in iuſta correctio
ſit tolleranda eſt. ut. ca. diſtinctione cō
tra morem. & quod dixi in dubio obe-
diendum intelligo niſi dubitatio eſſet
craſſa. & ſupina. quæ non excuſaret. ut
ſi ſuperior mandet aliquid quod ſit cō
tra articulos fidei, contra præcepta &
prohibitiones, contra generale ſtatutū
eccleſiæ. In talibus non excuſaret dubi
tatio. quia nec ignorantia. ut 16. qu. 1.
ſi cupis. Qui enim quæ Dei ſunt neſcie
rint à domino neſciuntur. unde ſi quis
ignorat ignorabitur. ut 38. diſt. qui ea.
5 ¶ Sed pone † quòd aliquis duos habeat
iudices, unus præcipiat unum alter con
trarium iubeat cui erit magis obedien
dum uidetur Auguſtinus pro regula tra
dere quòd maiori ſit obediēdum. ut 11.
q. 3. qui reſiſtit. Sed obijcitur de cleri-
cis ſubiectis epiſcopo qui magis tenen-
tur obedire epiſcopo. quam metropoli
6 tano. ut 9. qu. 2. per totum. † Obijcitur
& de monachis qui magis tenētur obe
dire abbati quam epiſcopo. ut 58. diſt.
ca. 1. & 2. Nec epiſcopus debet relaxa-
re ſententiam excommunicationis la-
tam à plebano. ut ſupra de offic. ordi-
na. cum ab eccleſiarum. Ad quæ reſpō-
deo.

deo. Canon ille loquitur quoniam negotium super quo mandatur translatú est ad superiorem iudicem per appellationem. tunc ad eum spectat negotium principale. arg. supra de offi. deleg. prudentiam. in fine. & ideo maiori est obediendum. uel loquitur quando minor habet iurisdictioné à maiori. & maior reuocat in eo casu in quo potest. ut. ff. de iudi. l. iudicium. & arg. ad idem. C. de offi. recto. prouin. l. porioris. uel si bene intelligatur litera illius canonis cessabunt obiectiones. nam in primo exéplo loquitur de curatore qui nullam habet iurisdictionem, & si habeat administrationem, loquitur de proconsule, qui habet iurisdictioné. & ideo ei obediendum. In secundo exemplo ponit de procósule & principe. Item de principe & de Deo in quibus casibus indubitanter principi contra mandatum proconsulis, & deo contra mandatum principis. est parentum. ut 8. di. quæ contra mores. in fin. † Vnum non obmitto quòd mandato superioris oneroso est parendum. ut 19. in memoriam, & patientissimè tollerāda est etiá iniusta correctio. ut. c. di. contra morem. Et hæc omnia locú habent in duobus ordinarijs iudicibus. Cæterum si duo sint dele. contraria alicui mandantes. tunc locum habet decre. de rescriptis.

9 cú contingat. ¶ Quid † de uxore an peccet mortaliter frangendo uotum abstinentiæ ad mandatum mariti. cum maiori potestati potius parere debeat quá marito, ut superius dictum est. Respondeo. Deo obedit in hoc quòd marito obedit. quia hoc facit iuris auctoritate. ut 33. qu. 5. manifestum & c. noluit. ¶ Quid si episcopus † uelit monachú instituere prelatum in ecclesia seculari. Abbas nolit. cui magis obediendú est. Respondeo abbati. ut 16. q. 1. cum pro utilitate. & c. monachi. 58. dist. c. 1. & 2. Nec obst. 16. qu. 1. qui uere. quod enim ibi dicit nisi iubeatur ab episcopo. suppleo cum licentia abbatis. Sed fateor quòd si episcopus uelit causa necessitatis secundú uetera iura & statutum antiquum ecclesiæ. ut 50. dist. priscis. siue hodie causa utilitatis. ut in. ca. cum pro utilitate. cogendus est abbas consentire & monachum licentiare uel superiorem agendum. ut no. in eo qui postulatur in episcopú. si à suo prelato non cóceditur supra de postula. circa princip. ¶ Ité si episcopus uocet monachum ad se ad ministerium cubiculariatus nunquid potest inuitum inuito abbate abstrahere uidetur quod sic ut 2. qu. 7. cú pastoris. Sed puto cótrarium, quia hoc est priuilegium solius papæ quemlibet ad se uocare clericum uel monachum. ut 9. qu. 3. per principalem, sed si uocet ad se monachum. & abbas cótradicat. monachus debet obedire Papæ ut 8. distinc. quæ contra mores. & 11. quæ. 3. qui resistit. ¶ Ité quid si prælatus uocet aliquem religiosum ad suum coniunctum ubi religiosus generalia statuta sui ordinis obseruare non potest. puta prælatus frequenter equitat & fratrem prædicatorem secum frequenter equitem ducit, cum sit de generali statuto ordinis ut nullus equitet nisi infirmus. & certè consulo ut ad castrum propriú reuertatur, nec periculum suum exponat commodis alienis. ut 40. distinctione. sicut non suo. & idem dico in fratre minore prælati alicuius camerario constituto cum sit de generali ipsorum statuto uel denarios non contingant. Satis enim absurdum reputo talium manus ex contractu pecuniæ rubiginosas fieri & frequenter insistere calculo rationum. quem enim senseris aut semper aut crebro de nummis loquentem institorem potius habeto quam monachum. ut 16. quæstione prima si cupis.

10 † Et nota quod monachi & regulares magis sunt astricti obedire suo abbati uel priori tanquá qui renunciauerunt propriæ uoluntati quam clerici seculares suo episcopo. ut 12. qu. 2. nó dicatis supra de offi. ordi. quanto. Item clerici sunt magis astricti quam laici. arg. 72. distin. primatus.

SVM

Summarium

1 Treuga quid sit, & quid sit pax. Treugarum quot species sint.
2 Fides an sit seruāda eo tempore, quo treuga conuentionalis finitur.
3 Treuga canonica quando sit seruanda, & quando bellum cessare debeat.
4 Treuge canonice quibus personis perpetuò debeantur.
5 Prælati & maximè episcopi tenentur discordantes ad concordiam reuocare.
6 Episcopus propriam iniuriam nō uindicat.
7 Episcopus an possit iniuriam ecclesiæ remittere.
8 Pater iniuriam illatam filio remittere pōt.

DE TREVGA ET PACE. Rubrica.

Quia ad officium iudicis spectat pacificare discordes. ut .90. distinctione per totum & maxime in capitulo discordantes, capitu. diffidētes. Ideò post tractatum de officio iudicis ponitur rub. de treuga & pace. Videamus igitur quid sit treuga. quid pax. & quibus temporibus potissimè pax & treuga debeant obseruari.
1 †Treuga est securitas præstita personis & rebus ad tempus, discordia nondum finita. Pax est discordie finis. Item treugarum duæ sunt species. Nam alia conuentionalis alia canonica. Conuentionalis ex conuentione recipit formam. sicut & contractus ex conuentione legem idest formam accipiunt, ut. ff. de posit. l. j. §. si conueniat. ff. de re iu. l. cō tractus. sicut ex ultimis uoluntatibus uoluntas est lex. ut in auten. de nup. §. disponat co. l la. 4. †Eo autē tempore quod
2 ex conuētione finitur etiam hosti fides seruanda est. ut. 23. q. 1. noli. 22. q. 4. Innocens, quod intelligo si & infidelis seruat fideli alias non. ut infra de iureiur. peruenit. 27. quæstio. 1. sed infidelis. C. de trāsac. l. si diuersa pars & l. cum proponis. ff. loca. & conduc. l. quæro. §. interlocatorem. 95. di. esto subiectus licet sit ar. contrarium. 11. quæstio. 3. inter uerba in fine. 33. quæstio. 5. quod Deo.
3 & 22. quæ. 2. utilem. ¶ † Est & treuga canonica quæ præter omnem conuentionem certis diebus & temporibus seruanda est ut infra eo. ti. cap. 1. ¶ Sed contra hoc opponitur. aut loquitur de iusto bello aut de iniusto. Si de iusto. a tali etiam his diebus de quibus hæc decre. loquitur cessandum non est. ut. 23. quæst. 8. si nulla. Si autem de iniusto. hoc nullo tempore faciendum. ut. 11. qu. 3. Iulianus. &. c. si dominus 23. quæ. 2. c. 1. &. 2. Solutio, potest hoc intelligi de iusto bello à quo & si nullo tempore sit cessandum. minus tamen ei uacandum est his diebus & temporibus de quibus hæc decre. supponit & hoc idem innuit illud decretum si nulla. cum dicit si ineuitabilis urget necessitas uel importunitas. Item potest intelligi & de iniusto bello. quod si nullo tempore sit faciendum minus tamen his diebus. & temporibus quam alijs. Ad has treugas canonicas obseruandas tres funicu li colligantur. excommunicatio diœcesanorum. confirmatio uicinorum episcoporum. & mutuum consilium & auxilium a coepiscopis impendendum. ut infra c. 1. & 90. di. præcipimus &. c. prælatum. ¶ Sed quæritur an episcopi constituantur transgressores si hoc non seruāt. Et potest dici quòd nō eo quòd nō sunt hæc moribus utentium approbata
4 ut 4. dist. §. leges. † Quare autem his diebus & temporibus de quibus loquitur hæc decreta. treugæ canonicæ potius sint seruandæ super litera ipsa notaui. Et est sciendū quòd certæ sunt personæ quibus perpetuò canonicæ treugæ debentur ut sunt præsbyteri, monachi. conuersi. peregrini, mercatores rustici euntes & redeuntes & in agricultura existētes. Itē & animalibus quæ arant semina & quæ portant ad agrum. ut infra eod. ti. ca. 2. ¶ Item romipetæ & oratoria uisitantes. ut 24. quæstio.

3. si quis romi petas, habent autē hoc priuilegium rustici quandiu fuerint in agricultura sicut milites donec pugnāt. ut. C. de resti. mili. l. ulti. &. C. quibus non ob. lon. tem. præscr. l. ul. sic clerici. monachi, & conuersi donec in ecclesijs canonice ac regulariter uiuunt ut. C. de epi. & cle. l. generaliter. & sic legati gaudent priuilegio donec in legatione cōsistunt. ut. ff. de iudi. l. 2. §. planè. sic animalia quæ ad culturam agri pertinent. ut. C. quæ res pigno. ob. pot. l. pignorum. In summa hoc sciendum est
5 quòd † quilibet prælatus et maximè episcopus prius de plano & absq; coactione postmodum autem iurisdictione & potestate debet discordantes ad concordiam reuocare 90. dist. c. 1. & 5. q. 2. primates. & litigantes reconciliare. ut. ff. de usur. l. si usufructus. §. æquissimum. ff. de offi. præsi. l. illicitas §. ne potentiores. ¶ Sed obijcitur si sic inter litigantes componatur remanebunt crimina impunita quod est contra legem. ut ff. ad le. Aquil. l. ita uulnератus. ¶ Item expedit crimina nocentium esse nota. ut. ff. de iniur. l. cum qui infrà de collu. c. 1. & 2. ad quod respondeo quod dixi superius locum habet in causis ciuilibus in actione iniuriarum quàm quilibet remittere potest si iniuria non contingat ecclesiam. ut. 23. quæstione. 4. si is qui. & si sit facta non facienda ut. ff. de pac. l. si unus. § pacta. ¶ Item hoc intelligo in ciuilibus actionibus. eo saluo quòd in quibusdam casibus cōpositionis remediū locū non habet. ut. infrà. eo. ti. proximo. c. ulti. Item hoc intelligo, ubi de crimine ciuiliter agitur. nā & si crimen quis remittere nequeant potest nedū à ciuili actione sed ab actione desistere. ut. infrà. de accu. & inquisitio. ueniens. quando autē ab accusatione impune possit desisti & quando non, & quando crimē in abolitione ueniat. suo loco dicemus. ¶ Itē notandum
6 † quòd episcopus propriam iniuriā uindicare non potest. ut. 23. quæstio. 4. inter querelas. Sed eam debet remittere, quia ei sanctitas ignoscendi gloriam dereliquit. ut. C. de episco. & cleri. l. si quis in hoc genus. sed non facile dimittere din. Nam reipublicæ interest pœnas facile non dimitti. ne ad maleficia temerè quisquam prosiliat. ut. C. de pœ
7 nis. l. si operis. ¶ † Quòd autē iniuriam ecclesiæ possit remittere, quibusdam argumentis suaderi potest. Nam episcopus est pater ecclesiæ. ut 95. di. esto, sed
8 † pater iniuriam illatam filio remittere potest. ut. ff. de iniuri. l. sed si unius. §. filiusfa. Item actio iniuriarum nō est in bonis ecclesiæ antequam intētetur. & lis super ea contestetur. ut. ff. de iniu. l. iniuriarum actio. unde cum non sit in bonis ecclesiæ potest eam remittere sine cōsensu capituli. ut. infrà. de his quæ fi. à præ. cum in apostolica. Sed hoc nō puto fore uerū. nec obstant argumenta superiora. Nam & si dicatur episcopus pater est tamen ecclesiæ procurator. ut. infrà. de dona. c. 2. 10. q. 2. cōsellas. 12. q. 1. c. ult. 12. quæst. 2. sine exceptione. In illa cū apostolica, fauor religionis attenditur. summa autem est ratio quæ pro religione facit. ut. ff. de religio. l. sunt personæ.

Summarium

1 *Pactum quid sit.*
2 *Pactum unde dicitur.*
3 *Pactorum quot species sint.*
4 *Pactorum diuisiones duæ sunt.*
5 *Pactorum uires an porrigantur ad alias personas.*
6 *Pactorum effectus quis sit.*
7 *Pactum nudum quod sit, & quot modis uestiatur.*
8 *Pœna non seruantis pactum, quæ sit.*
9 *Pactum omne an sit seruandum.*

¶ DE PACTIS. Rubrica.

EXplicito tractatu ordinādorum & officiorū. Accedimus ad præparatoria iudiciorum, sed quia homines ut iudicia euitēt pacta ineūt & transactio-

transactiones. Icciréo de his præmittitur. Et primo de pactis eo quod decétius & honestius gratis à lite disceditur quam pecuniæ interuentu. & quia pacta generaliora sunt quam transactiones. Videamus igitur quid sit pactum & unde dicatur. quot sint species pactorum. & quot diuisiones. & ad quos uires pactorum porrigantur. de quibus rebus pacisci possit. & quis sit effectus pactorum. & quæ pœna sit non seruan-

1 tis pactum. ¶ Pactum † est duorum pluriumve consensus in idem l. dandū uel faciendum. non autem in eodem uero uel falso. Nam si duo uel plures cōsentiant in hoc uero scilicet Titium esse hominem. uel in hoc falso Titium esse asinum. non erit pactum. quia non erit obligatorium talis enim consensus neutrum alteri obligat. & quia dixi dandū uel faciendum. intellige alteri paciscētium ab altero. Quid enim si paciscar tecum inuito Titio quod Titius det seio pactum nullum erit. Sed si paciscar tecum ut des Titio. pactum erit quandoque utile. quandoq; inutile ad agendum. ff. de uerbo. oblig. l. stipulatio ista §. alteri. & §. si stipuler. Nec mireris si pactum inutile ad agendum pactum uocetur nam sic à iure uocatur ut. C. eod. tit. l. debitorum. & l. pacto. & infra eodem ti. cap. ultimo. & per hoc quod dixi pactum duorum pluriumve, differt à pollicitatione, quia pollicitatio est solius offerentis promissio ut. ff. de polli. l. pactum. promissio autem referri potest nedum ad pollicitationem. sed ad nudum pactum. Item ad stipulationem. ut. ff. de ædil. edic. l. sciendum. §.

2 1. ¶ Dicitur autem † pactum à pactione. ut. ff. eodem titulo. l. 1. pactio uero à pace & actu. quasi pacis actus. Nam qui paciscuntur ex diuersis & contrarijs motibus animorum post multa uaria certamina in unam consonantem sententiam conuenire dicuntur ut. C. de rescinden. uendi. l. si uoluntate. & ff. eo. titu. l. 1. §. conuentionis. Et hoc nomen pactum generale est ad omnia quæ aguntur inter partes causa contrahendæ uel tollendæ obligationis. sed nomen conuentionis generalissimum est. Nam & scholares in scholis, & clerici in capitulo, & populus in foro conuenire dicuntur. ut in prædicto. §. conuentionis. Vel dicitur pactum à percussione palmarum. Veteres enim cum se obligabant palmas percutiebant in signum non uiolandæ fidei. unde pactum quæ si palmæ ictus. ¶ Pactorum spe-

3 cies duæ sunt. † Quædam in rem. quædam in personam. In rem sunt quotiēs generaliter paciscor ne petam. In personam quotiens ne à persona petam. In primo autem in casu nec ab illo cui fit pactum peti potest nec ab hæredibus eius sed nec is qui paciscitur, nec eius hæres petere potest. In secundo uerò casu pactum personale ad alterutrum non pertinet. nec etiam ad hæredem. ut. ff. eod. tit. l. idem. § pactum. utrum autem in rem an in personam pactum factum sit non minus ex uerbis quàm ex mente contrahentium æstimandum est. Plerunq; enim persona pacto inseritur non ut personale sit pactum. sed ut demonstraretur cum quo factum sit. ut. ff. eod. titu. l. 1. § pa-

4 ctorum ¶ Diuisiones † pactorum similiter sunt duæ. Quædam enim sunt utilia. quædam inutilia. utilia sunt ea omnia quæ non inutilia, Inutilium uero exempla multa ponuntur ponam tamen de multis aliqua causa breuis instructionis. ¶ Sunt igitur pacta inutilia ratione personarum ut si paciscatur furiosus qui nec expresse consentire potest ut. ff. de actio. & ob. l. 1. §. furiosum nec tacite. ut. ff. loca. & condu. l. qui ad certum. nisi in casu. ut. ff. solu. ma. l. 2. §. olim. unde furiosi matrimo. contrahere non possunt. ut. 32. quæstione 7. neq;. ut. ff. de sponsa. l. furor. ff. de ritu nupt. l. oratione. §. furor. nec etiam se ad religionem obligare. ut. 22. q. 1. Consaldus. infrà. de regula. sicut tenor. quod intellige in continuo furioso, secus si habeat dilucida interualla.

ualla.ut 7.quæstione.1.quamuis.C.qui testa. fa. pos. l. furiosus. institu.eodem titulo. §. furiosus. quomodo enim reus cõstituitur qui nescit quid faciat.ut 15. quæstione. 1. aliquantos. Item, inutile redditur pactum ratione personæ in pupillo qui nondum est doli capax. ut. ff. de accu.& ob.l. prima.§.furiosum.ff.de noua.l.1.in fi.ff.de condi. inde.l. quod. pupillus, uult obligari. secus si sibi uelit alium obligare quod potest etiam sine tutore.ut.ff. de auc.tu.l.obligari. & idem omnino in prodigo.ut.ff.de uerb. obliga.l.is cui bonis. & idem intelligo ut obligari uel alios sibi obligare non possunt in monachis regularibus & cõuersis professis. qui personaliter paciscuntur.ut ar. infra de confit.uti.uel inuti.ad nostram.&.c. porrecta. secus si cõtemplatione monasterii cui per tales acquiritur.ut. C.de episco.& cle.l. Deo nobis.§.hoc etiam.18.q.2.abbates. 16. q.1. monachi.Itẽ deficiunt pacta & inutilia fiunt ratione personarum, ut in uiro & uxore qui sibi donare non possunt seu uendere. ut. ff.de dona. inter uir. & uxo.l.1.&.l.si sponsus.§.circa.Item.ratione potestatis.ut.C.de contracti.iud. l.1.& idem intelligo in legatis dum legatione funguntur. ne per impressionẽ contrahere uideantur in prouincia in qua legationem exercent. ut.C. de his quæ ui me. uecan.fi.l.si per impressionem. Item inter patrem & filium nisi de castrensi peculio uel quasi: ut insti. de inuti.sti. §. item inutilis.ff. de iudi l. lis nulla, inter seruum, & dominum.ut, C.de transac.l. interpositas.Item deficit pactum si res quæ in pactum deducitur non exstet in rerum natura.ut.ff. de contrahen. emp. l. domum, nisi mora præcesserit.ut ff.de uer.ob.l.inter stipulantem.§.pe.Item si homo liber, res sacra uel religiosa deducantur in pactum ut insti.de inuti.sti.§.idem iuris. Item sunt uel fiunt inutilia pacta ex alijs causis quæ connumerantur in eo.ti.inst. de inuti. sti. Item cessat pactum in collatione rerum spiritualium.ut. 1.quæst.1. quam pio, cum suis concordan. Item cessat in rebus prohibitis etiam si iuramentum fuerit appositum. ut infra de foro compe. Si diligẽti, infra de iu. iur. tua C. de legibus & cõsti.l. non dubiũ. Item cessat in his quæ obseruata uergunt in animæ detrimentum. Item pactum turpe uel rei turpis aut impossibilis de iure uel de facto nullam obligationem inducit ut infra eo.titu.ultimo. Sunt & aliæ diuisiones pactorum quas omitto eo quod sunt mere legales.

5 ¶Porrigũtur † uires pactorum ad alias personas ut probatur hoc.ff.eo.titu.l.si tibi.cum legibus sequentibus usque ad §. si unus. ¶ Item pactum prædecessoris obligat successorem sicut patris filiũ si pactum fuerit in utilitatem ecclesiæ contractum.ut infra de solu.ca.1. alias secus.ut infra de præca.c.2.¶Paciscí nõ possumus de rebus spiritualibus. de prohibitis. & de his quorum non est commercium. ut superius dictum est in tractatu de pacto inutili ratione rei.¶Effe-

6 ctus † pactorum est.ut quod inpactũ deducitur obseruetur,ut infra eo.c.1.& 3. & quamuis secũdum leges ex nudo pacto non oriatur actio.ut.ff. eo.titu.l.iure gẽtium.§.sed cum nullam.C. de rer. permuta.ex placito permutationis.præter quã in quibusdam casibus quos non prosequor cũ sint prorsus legales,tamẽ secundum canones ex nudo pacto & ex simplici uerbo aliquis efficaciter obligatur, ita ut detur actio contra eum ut hic in ca. qualiter. 12. qu. 2.quicunque suffragia.& q. 5.quia Ioannes. Et est ratio canonum,quia dum quis uenit contra simplex uerbum mortaliter peccat. ut 22.q 1. prædicandum. Et ideo quæ procedunt de labijs meis non faciã irrita. Cor enim loquentis conuenire debet ori quod loquitur. ut 23. di. psalmista. Nec Deus uult aliquam differentiã fieri inter simplex uerbum & iuramen-

7 tum.ut 22.quæ.5.iuramenti.¶ † Dicitur autem pactum nudum quod nõ uestitur aliquo genere uestimenti. Sex autem modis uestitur pactum. Re uerbis,

literis, consensu, contractus conhærentia, rei interuentu ut insti. de uerbo. obli. &. ff. de pac. l. iuris gentium. §. quin imò & §. sequentibus. ¶ Pœna† non seruantis pactum est, ne alius teneatur stare pacto. & pœna apposita committatur. ut infra de pœ. constitutis infra de iureiuran. peruenit. C. de pactis cũ proponas infra de censibus. cum olim. C. de transac. cum mota. & hoc si alius pactum seruauit. alias neutra partium cõmittitur. ut in eadem decre. dicitur. ¶ In summa notandum est quòd † omne pactum quod seruatum nõ exigit animæ detrimentum seruãdum est. ut dicimus in iuramento. ut infra de iureiuran. si uerò. & 22. quæstio. 4. si aliquid. nec fit in damnum alterius quamuis sit in damnum non paciscentis. ut infra de iureiuran. cum contingat. Sed obstat in eod. titu. debitores, ubi pactum de soluendis usuris non seruatur. Sed iuramentũ seruatur Ad quod respondeo, ibi pactũ nõ seruatur. non iuris auctoritate seu permissione & eodem modo iuramentum seruatur per aliam decre. eodem titulo ex administratione. ¶ Item no. quòd posterius pactum præiudicat priori. C. eo. titulo pacta nouissima. ar. infra de censibus cum olim.

8

Pacta oc seruandum nisi uergat in ãiæ detrim.

Summarium.

1 *Transactio quid sit.*
2 *Transactio unde dicatur.*
Transigere qui possint.
3 *Transactio an in criminalibus locum habeat.*
4 *Transactio an cesset in actionibus famosis.*
5 *Generali in remissione quæ non ueniant, & quæ ueniant.*
6 *Prælatus an transigere ualeat causa ecclesiæ sine consensu capituli & nu. 7*
8 *Transigi an possit si agatur super ecclesia.*
9 *Casus in quibus transactio locum non habet.*
10 *Transactionis effectus qui sint.*

¶ DE TRANSACTIONIBUS. Rubrica.

DIctum est supra de pactis in genere. nunc autem tractatur de pactis in specie scilicet de transactionibus quæ sunt quædam pacta. Videamus igitur quid sit trãsactio, Unde dicatur, quis possit transigere, de quibus rebus. & i quibus rebus cesset trãsactio, & quis sit transactionis effectus.
1 ¶ Transactio † est de re dubia & lite incerta necdum finita non gratuita pactio. Litem autem intelligo præsentem uel futuram. quia & ante litis contestat. fieri potest transactio. ut. ff. de cõdi. inde. l. eleganter. §. si quis post, Item litẽ exaudio iustam siue iniustam. ut. C. eodem titulo. l. 2. Si tamen is qui agit certet se fouere iustã causam. alioquin cõtra. ut. ff. de condi. indebi. l. in summa. cũ distinguatur inter insistentẽ ut si actor per calumniam insistat nulla fit transactio. Sed si reus per calumniam resistat ualeat transactio quo ad eum. ut. C. eo. titulo. l. sub prætextu licet per aliam uiam hoc est per actionem de dolo. uel replicationem doli consulatur actori, ut ibidem dicitur. quando reus dolo induxit actorem ad transigendum. Non gratuita ideò dicitur. quia transactio nullo dato uel promisso uel retento nõ procedit. ut infra eodem titu. super eo. C. eodem titulo l. transactio, Non finita uerò dicitur, quia si iudicatum esset, nec appellari posset. nec aliquo remedio attentari. Nec de sententia dubitatur, si fiat transactio nulla erit. ut. ff. eodem titulo. l. post rem. & de condi in de. l. eleganter. §. si post rẽ. Potest enim esse quòd is qui cõuenitur dicit uerum, est me esse condemnatum tibi ad decẽ & uerum est quòd debeo, sed si uis esse contentus quinque dabo tibi incontinenti quinque. tunc transactio nulla. sed si negaret iudicatum adeò tamen liquida foret probatio ut non sufficeret negare adhuc idem est. ut. C. de pœnis.

nis.l. qui sententiam. ¶Dicitur autem
2 transactio † quasi actionis transitio, eo quòd qui transigit transit & discedit ab actione. & ita propriè dicitur trāsigere is qui agit. ut. C. eodem titulo. l. 2. ¶ Possunt autem trāsigere domini. rerum uel actionum tutores & curatores habentes liberam administrationem. ut.ff. de procurato. l. procurator. prælati ecclesiarum. Item procuratores habentes speciale mandatum. ut.ff. de procura.l. mandato.& l. procura.tutorum. Item dati in rem suam qui dominis præferuntur. ut. ff. de procurato. l. procuratore. ¶ Potest transigi in omnibus ciuilibus.ut.C. eodem titulo.causas. non tamen in spiritualibus ut infra eodem titulo. constitutus. Potest in eis interuenire amicabilis compositio. ut infra eodem titulo.cap.2.& cap. de cetero infra de decimis,suggestum. & ca. ex multiplici infra de confirma. uti. uel inuti. uenerabilis nisi dicatur transactionem fieri posse in spiritualibus, ut detur spirituale pro spirituali. sicut in permutatione dicimus ut infra de re. permu. cap. ad quæstiones. uel nisi interueniat superioris auctoritas pro bono pacis. ut infra de præben. nisi & ar. ff.de his qui no. infa. l.furtim accipe.§.
3 qui iussu. † In criminibus autem interuenire potest transactio in his quæ irrogant pœna sanguinis.ut.C.eo.tit.l.trāsigere. 2.quæ. 3.§.notandum.in uersi. in omnibus. Sed & tunc accusator incidit in Turpilianum ut. ff.ad Turpi.l.ab actione.sed hoc nihil ad reum cui ignoscitur si quoquomodo sanguinem suū redimit.ut.ff. de bo. eorū qui ante sen. mor. sibi conscii.l.1. hoc tamen fallit in adulterio.ut.l.transigere.ca.eod.titu. Sed hodie in adulterio uidetur correctum ut in auth.ut nulli iudi.§. adulteram uel forte specialiter obtinet in marito,uel uerius ibi non transigitur de re dubia & lite incerta. sed reconciliatur coniuncta. In criminibus autem quæ sanguinis pœnam non ingerunt transactio fieri non pōt. sed gratuita pactio, seu remissio fic.ut ff.de iure fisci.l.in fisci & ad le.Iul.de ui.publi.l.qui cœtu.§. qui uacantem. & idem in adulterio dicerem. Si autem data pecunia reus trāsigat cum actore transactio nulla est, & reus pro confesso habetur, ut de præuari.l. in omnibus. & in prædicto.§.notādum.in uersi.in omnibus. Et hoc fallit in crimine falsi. ut. C. eodem titulo. l. transigere. Vnde uersus. Sanguinis & capitis metuens de crimine pœnam. Trāsige si placeat non transigit ullus adulter. In reliquis nulli liceat nisi crimine falsi. Dat censura tamen noua mechonite leuamen. Sed cum secundum canones nullum crimen irroget pœnā sanguinis.ut 23.quæstione.8.his à quibus infra ne cle.uel mona. sententiam. in nullo transigitur. Item in alimentis non transigitur sine præsidis auctoritate. ut. ff. eodem titulo. l. cum hi usque ad.§.qui transigit.&. §.si prætor.&.C. eo.titul.de alimentis. Item in quæstionibus quæ ex testamento proficiscuntur non transigitur nisi inspectis cognitisque uerbis testamenti. ut.ff. eodem
4 titu. l. de his. ¶Item cessat † transactio in actionibus famosis descentibus ex maleficio. ut in actione furti. ui bono. rap. iniuriarum.ut. ff. de his qui no. infa l. furti.§. pactusue. secus est in actionibus famosis descēdētibus ex cōtractu, ut in actio. mandati, tutelæ, & depositi. ut. ff. de his qui no. infa. l. in actionibus. Item cessat transactio in iure subiectionis. ut infra eodem titulo. præterea. subiectio enim est spiritualis, & ideo aliquo dato uel promisso remitti non, potest sed gratis potest. ut infra de religio. domi. constitutus infra de priuile. cum olim. sed potest episcopus in remissionem constituere censum sibi soluendum in recognitione dominij ut infra de cen. omnis anima. uel ad iudicium perceptæ libertatis ut infra de priuile. reci
5 pimus. ¶Et notabis † quòd in generalem remissionem non uenit iurisditio. ut 16.quæstio.2.uisis in fine. Item

nec uisitatio nec procuratio.ut infra de donatio. pastoralis.infra de censi. cum uenerabilis.nec reuerētia.ut.C.de bonis liber.l.ulti.Nec cathedraticum. ut infra de dona. pastoralis.Quid ergo ue nit in generalem remissionem seu con cessionem siue exemptionem.Respondeo.remissionum omnium temporaliū ut in prædicta decr.pastoralis. ¶ Sed quæritur † an prælatus possit transigere in causa ecclesiæ sine consensu capituli. Respondeo non ut infra eod.titu. contingit,sicut nec alienare ut 12.q.2. sine exceptione,& 10.quæ.2.§ hoc ius porrectum.Sed agere potest causam ecclesiæ cum sit maritus & legitimus administrator. præstita tamē satisdatione quòd capitulū ratū habeat: ut uides in marito in causa uxoris.ut.C.de procur. l.maritus.uel cum causa sit communis inter prælatum & capitulū.admittetur prælatus ad agendum cū satisfactione de rato.sicut consors in causa sui cōsortis.ut.C.de consor. eiusdem li.l.2. defendere autē ecclesiam ex suo officio tenetur supra de rescript.edoceri. Sed ad primum opponitur.Prælatus habet liberam & generalem administrationē ergo transigere potest.ut.ff. de procu.l. procurator cui.&.l.procurator tutorū. & q prælatus sit procurator ecclesiæ probatur infra de don.fraternitatis.12. q.1.c.1.Item tutor transigit.ut.ff.de furtis.l.interdum.§.qui tutelam.& prælatus tutor est.ut 16.q.1. in canonibus. Item transigit administrator ciuitatis. ut.C.eo. tit.l.preces. & prælatus administrator est seu dispensator.10.q.2.præcariæ.Ad primam obiectionem respondeo.† Prælatus habet generalem administrationem sed non liberam. & ideo transigere non potest ut.ff.de procur.l. mandato,Vel dic quòd prælatus transigere non potest alienando rem de qua agitur.plerunq;.n. per transactionē fit alienatio.ut.C.de litig.l.ult.& secūdū hoc prælatus potest agere sed non alienare.quamuis lex reputet hoc absurdū. ut.ff.de iure deli.l.ait prætor. Sed illud est generale. Fallit tamen in prælato. Item in tutore & procuratore.Item nō obstat obiectio superius facta de tutore qui trāsigit. nā alio modo requiritur consensus capituli quam pupilli.Itē nō obstat superior obiectio de præside. quia

8 præses habet liberā & generalē. ¶ † Itē quæritur an si super ecclesia agatur trāsigi possit.Respondeo non. ut infra eo. ti. constitutus. quod intelligo cum de ecclesia agitur tanquā de titulo seu de beneficio ecclesiastico.ut infra eo.ti.super eo.Cæterū si duo episcopi uel duo monasteria agant de ecclesia contendēres de proprietate illius de proprietate prædij alicuius.ut 16.q.3. inter memoratos.tunc transactio locū habet & per mutatio dū tamen non detur tēporale pro spirituali.ut infra de re.permu.c.ad quæstiones.¶ In summa notandum est

9 † q quædā sunt in quibus nec cōpositio nec dispensatio nec transactio locū habet.Quō.n.posset fieri per amicabilem cōpositionē uel per dispēsationem seu transactionē ut uir dimissa uxore aliam superinduceret ut monachus existens monachus haberet propriū.ut infra de statu reg.cum ad monasteriū. ut subiectus in subiectione perdurās superiori nō obediat in licitis & honestis. In his ergo & consimilibus transactio locum non habet.ut infra eo.titu.c.ult. ¶ Effe-

10 ctus † trāsactionis est ut omnia instrumenta ad causam spectantia super qua transactū est,& quicquid aliud quod opē partibus ferre poterat sit uacuū & oīs uirtute cassatū & sola transactio ualidū perpetuūq; robur obtineat ut infra eo. t.c.1.¶ Itē ex ea datur exceptio in oī eo quo factū fuerat & transactū. unde si generalis fuit petito & generalis transactio in oībus obstabit exceptio. ut. C. eo.ti.l.sub prætextu &.ff.eo.t.l. non est, nisi reus dolo occultauerit speciem de qua deceptus est actor. ut.ff.de pact.l. tres. si uerò generalis est petitio & de specie facta trāsactio nocet exceptio in ea specie tantū. & idē est si specialis fit petitio & generalis quātū ad uerbū trāsactionis

factionis.ut.C.eo.tit.l.si de certa &.l. age.&.ff.eo.t.l.cum acquiliana.&.l.qui cũ tutoribus.§.ul.& multo fortius idẽ si utrunq; fuit speciale.ut.ff. de pactis.l.si unus.§.pacta.& hic est effectus transactionis ex parte rei. Ex parte uerò actoris non datur actio ex transactione, sci licet ut id detur uel fiat quòd conuenit dari uel fieri ut recederet à lite. Et est ratio quia actori superest uera actio ad quam redire potest.& si opponatur exceptio ex transactione replicabirur nõ debet ei fides seruari qui uult cõtra pacta uersari.ut.C.eo.ti.l. siue apud acta ut.C.de pac.l.cum proponas infra de iureiuran. peruenit. & si actori non superest uetus actio.detur ei conditio ab causam contra reum. ut se reponat in pristinam obligationem. ut.ff.de cond. causa da.l.si quis accepto. uel datur actori actio ex præscriptis uerbis ad interesse,quia est contractus do ut des. ut hic remittere sit dare.ut.ff.de cond. causa da.l.si.mulier.& .ff.de iure dot.l.si pater &.l.quemadmodũ.§.1.& de præscr. uerbis.l.ob eam.de dolo autem nõ agit actor, quia non fuit dolo inductus ut transigeret.licet ex post facto reus dolo fecerit quòd non seruauerit fidem.ut ff.de dolo.l.2.§.si quis. si autem transigendo dolo fuisset inductus actor ageret de dolo. ut.C.eod.tit.l.actione &.l. sub prætextu.

Summarium.

1 *Postulare quid sit, & qui postulare possint.*
2 *Clerici an possint postulare coram iudice saeculari & nu. 9.*
3 *Monachi quando possint aduocare, & canonici regulares.*
4 *Episcopi an possint aduocare.*
Sacerdotes an postulare possint.
5 *Qui à postulando repellantur.*
6 *Aduocati non debent assumere causas desperatas.*
7 *Aduocatus quando teneatur si causam amiserit. & num. 7.*
8 *Aduocatus quæ in suis aduocationibus obseruare teneatur.*

¶ DE POSTVLANDO. Rubrica.

PRæmisso tractatu de pactis. & de transactionibus ad præparatoria iudiciorum,accedimus & quia litigare uolens indiget postulante. idest aduocato seu patrono, ideò subijcitur hic tractatus de postulãdo. ¶ Videamus igitur quid sit postulare, & qui possint postulare, qui & quibus modis repellãtur à postulando. Et an clerici pro impẽsis patrocinijs sallaria percipere possint.¶Et quidem postulare est† desiderium suum uel amici sui in iure apud eum qui iurisditioni præest exponere. uel alterius desiderio contradicere. ut ff.eo.ti.l.postulare & 3.q.7.§.tria.¶Possunt postulare ingenui & libertini habentes peritiam literarum uel experiẽtiam causarum.ut.C.eo.ti.l. prouidendum. in prin. C.de iudi.l.certi, & in auten.de iudi.in prin. &.1 respon. coll.6. Postulat autem quis aliquando uolens aliquando à iudice coactus.ut supra de offi.iu. c.1.unde & prætor inquit ei qui non habet aduocatum ego dabo. ut.ff. eo.ti.l.1.§.ait prætor. Et est sciendum quòd si aduocatus iussus à iudice alicui patrocinium denegauerit.cum excusatione quod nequeat cõprobari careat foro,idest,nõ aduocet ut. C.eo.ti.l.pro uidendum & 3.q.7.§.item. dabit inquã iudex aduocatum fœminis, pupillis,debilibus,& his qui suæ mentis non sunt uel qui propter potentiã suorum aduersariorũ aduocatos inuenire nõ possunt ut.ff.de.offi.procõs.l.nec quicquã.§.ul. nec tunc gratis dare debet imò conuento à parte uel à iudice statuto sallario. pro facundia aduocati. pro modo litis & fori consuetudine.dummodo quãtitatẽ debitam non excedat.ut.ff. de ua. & extraor.cog.l.1.§. in honorarijs alijs autem personis non puto aduocatum dari posse cũ per se & sua pecunia possit quilibet aduocatum habere.ff. de rebus eorum qui sub tu.uel cura.l. magi. §.in

Postulare.

§. in primis, ergo unde illud quod dicitur ei qui non habet aduocatum ego dabo sic exponitur, id est, si habere non potest. sicut & in actione aquæ pluuiæ arcendæ dicitur si aqua pluuiæ nocet. id est nocere poterit. ut. ff. de statu li. l. La
2 beo. ¶ Repelluntur † ab aduocatione coram iudice seculari Clerici in maioribus ordinibus constituti. etiam si ecclesiastica beneficia non habeant, quia si sine titulo sunt ordinati tenetur eis episcopus prouidere. ut. infrà. de præben. episcopus &c. cum secundum apostolum. Item & in minoribus constituti si stipendijs ecclesiasticis substeuentur nisi aduocent pro se & pro miserabilibus personis. ut. infra. eo. ti. c. 1. Si uerò beneficia ecclesiastica non habeant possunt aduocare etiam in foro seculari. quia iusta negotiatio non est clericis pauperibus interdicta ut. infra. ne cle. uel mo. c. 1. Aduocare autem & sallariũ recipere licitum est pro aduocando. ut. 11. q. 3. non licet. sed in foro ecclesiasti
3 co licet utrisq;. † Monachi autem & canonici regulares nec in ecclesiastico foro possunt aduocare nisi forte id monasterij exposcat utilitas abbate nihilo minus imperante. ut. infra. eo. c. 2. infra ne cle. uel mo. non magnopere. &. c. super specula. 16 q. 1. alia &. c. placuit. &
4 15. q. 2. c. 1. ¶ Quid de episcopis. † Dico quòd nec in causa propria nec in causa ecclesię possunt aduocare, sed aduocatũ habebunt non malæ famæ suspectum. ut. 5. q. 3. quia episcopus. Sacerdotibus autem non nisi pro seipsis. pro ecclesijs suis. pro personis coniunctis ac miserabilibus licitũ est postulare. ut. infra. eo. ti. c. ulti. 14. q. 5. deniq;. & 16. q. 1. te quidem. Opprobrium est enim sacerdotibus si se peritos forensium causarũ uelint ostendere ut. C. de testa l. consulta diualia. C. de epis. & cle. l. repetita. ¶ Itẽ
5 repellitur † quis à postulãdo quandoq; iudicis officio. fortè quia aduocati & assessoris officio simul utitur. ut. C. de assess. l. ulti. Item repelitur quia iudex uidens ex una parte rudes & nouicios aduocatos. ex altera parte peritos & antiquos. uult æquam facere distributionẽ. & unum dare parti alteri indigenti cui aduocatus negat suum patrocinium. ut. C. eo. titu. l. prouidendum. & 3. q. 7. §. tria. in uer. sin uerò. ¶ Item repellitur qui pactus est de sallario cum graui dan no litigatoris & maximè de quota portione litis. ut. C. eo. titu. l. si qui aduocatorum. & 3. q. 7. §. arcentur. Item non catholicus. ut. C. eo. titu. l. nemo. de pœni. di. 1. nemo. infra. de hæreti. excõmunicamus. §. præterea. Item repellitur quis per legem Iuliam repet. si pecuniam ob non iudicandum accepit. ut. ff. ad le. Iul. repe. l. ea. Item prohibetur quis à iudice, ne apud se aduocet, uel ne in prouincia illa aduocet, uel ne in perpetuum aduocet, quod ex forma decreti iudicis apparebit. ut. ff. eo. titu. l. puto, cum. l. se. Item prohibentur alij qui postulare per edictum prætoris. cuius edicti sunt ordines. qui autem in istis ordinibus comprehendantur his uersibus continetur. Non cuicunq; datur ut postulet. immò uetatur additus pœnæ seruus, puer, actor arenæ. Lumini bus cassus. mulier muliebria passus. Et hæc omnia probantur. 3. q. 7. §. tria. &. ff. eo. ti. l. 1. Pro impensis autem patrocinij clerici sallaria recipere possunt. ut. 11. q. 3. non licet. nec enim tenentur proprijs stipendijs militare. ut. 13. q. 1. §. quia uerò. nec de suo facere beneficiũ ut. 10 q. 2. precariæ. Et Greg. dicit. iustum nãq; est ut illi consequantur stipẽdium qui pro tempore suũ commodare reperiuntur obsequium. 12. q. 2. charitatẽ. Sed contra. 15. q. 2. obseruandũ. Ad quod respõdeo cũ Gratiano. quòd illud decretũ loquitur de professis. uel derogatũ est ei per cõtrariã cõsuetudinẽ. ¶ Caueãt † autẽ aduocati ne causas
6 desperatas assumãt & si forte à principio assumpserint ignorãter. cũ de uitio causæ patuerit cessent. & sallaria iã recepta restituant. ut. C. de iudi. Item nõ nouã, nã & tutor causam defendere debet pupilli si est iusta. ut. C. de administra. tu.

Clerici in maioribus constituti repelluntur ab aduocatione.

Monachi, et canonici regulares et a foro eccles. repelluntur.

stra.tu.l. si bonam. alioquin bonam fidem agnoscere debet ut.ff. de administra.tu.l. quoties.§. sicuti.& idem in fideiussore. ut.ff. man.l. quintus & si neque aduocatus clientulum suum inducat scienter ad mouendum uel defendendum causam iniquam tenetur ei ad danna & expensas. ar. C. de administra. tu.l. non est ignotum. Item tenetur si propter suam imprudentiam uel negligentiam causam amiserit uel infirmatatem ut.ar. ff. ad le. Acqui. l. idem iuris &.ff. loca. & conduc.l.cum in plures.§.locator.&.ff de offi præsi.l.illicitas.§.sicuti.& multo fortius si per infide litatem & proditionem. Nam tunc maiori pœna dignus est. ut. ff. de pœnis.l. si quis aliquid.§.non quis instrumenta. ff. ad le. Cor.de fals.l.1.§. is qui. & ff.
7 de extraor.crimi.(saecularij.§.1.† Item tenetur qualitercunq; suo uitio causam amiserit ut.ff.de euict.l.si ideo. &. C.de euic.l.emptor.&.ff.de tabu.ex hi.l.locú. §.condénatio.secus si ex qualitate causæ uel defectu probationum. quia uitium est materiæ non artificis ut.ff. ad le.Aqui.l.si seruus seruum. §. si calicem. & ff.loca.& cond.l.item quæritur.§.si gem-
8 ma.† Vnde aduocati in suis aduocationibus quattuor obseruare tenentur. Primo ut causæ qualitatem examinent. & iustam si uoluerint assumant & iniustã repudient sicut dictum est. Secundo ut in aduocando modestiam,ueritatem,& legalitatem obseruent. modestiam ut non procaciter nec conuiciando proponant nisi quatenus litium exposcat utilitas ut.C.eo. tit.l. quoniam. ueritatem ut non mentiantur, uel falsa iura allegant. seu fallas rationes non inducant. falsas probationes, cauillationes non utantur. nec dilationes non necessarias petent ut.2.q.7.§. tria. in uersi. siquis autem ex litigatoribus.C. de iudi. l. properandum. §. illo proculdubio. legalitatem. ut de contingentibus nihil omittant. ¶ Tertio ut sallarium petant conueniens pro magnitudine causæ & laboris & pro sui facundia & fori consuetudine.ut.C.eo.titu. l. quisquis.3.q. 7.§. tria. in uersi. apud urbé. & argu. 12.q. 2. concesso Vulteranc. infrà. de præben.de multa,in fi.in uerbo circa sublimes tamen & literatas personas ut. C.de off. ma.l. nemo,in uerbo ut is gradu cæteros antecedat quem stipendia longiora & labor prolixior fecerint anteire & ar.ad idem. 59 di. si officia. & 61.di miramur.&.ff.de ua.& extra ord. cogni.l.1.§.in honorarijs.¶ Quarto ut neque a principio conueniant de certa parte litis,uel cum graui danno litigatoris ut superius not.in §. Item repellitur qui pactus est.nec post cæptam litem, pactum ineant cum eo quem in propria fide receperunt. ut.C.eo.titu.quisquis.§. præterea.& 3.q.7.§.tria in uers. præterea.nisi forte nomine palmarij idem palmæ seu uictoriæ caueatur. sed & post peractam causam potest de sallario caueri. ut.ff.de ua.& extraor. cogni.l.1.§. si cui.¶ † In summa notandũ
9 est quòd clerici in criminali causa coram iudice seculari allegare non possunt.ut.51.dist.aliquantos.23.q.8. his à quibus. nisi ad hoc ut pro reis supplicent.ut.14.q.3.si res aliena.23.q.5.c.1. & 2.capitulo.reos.

Summarium

§. in primis, ergo unde illud quod dicitur ei qui non habet aduocatum ego dabo sic exponitur, id est, si habere non potest. sicut & in actione aquæ pluuiæ arcendæ dicitur si aqua pluuiæ nocet. id est nocere poterit ut. ff. de statu li. l. La-
2 beo. ¶ Repelluntur † ab aduocatione coram iudice seculari Clerici in maioribus ordinibus constituti. etiam si ecclesiastica beneficia non habeant, quia si sine titulo sunt ordinati tenetur eis episcopus prouidere. ut. infrà. de præben. episcopus &c. c. cum secundum apostolum. Item & in minoribus constituti si stipendijs ecclesiasticis substeutentur nisi aduocent pro se & pro miserabilibus personis. ut. infra. eo. ti. c. 1. Si uerò beneficia ecclesiastica non habeant possunt aduocare etiam in foro seculari. quia iusta negotiatio non est clericis pauperibus interdicta ut. infra. ne cle. uel mo. c. 1. Aduocare autem & sallariũ recipere licitum est pro aduocando. ut. 11. q. 3. non licet. sed in foro ecclesiasti-
3 co licet utrisq;. † Monachi autem & canonici regulares nec in ecclesiastico foro possunt aduocare nisi forte id monasterij exposcat utilitas abbate nihilominus imperante. ut. infra. eo. c. 2. infra ne cle. uel mo. non magnopere. &. c. super specula. 16 q. 1. alia &. c. placuit. &
4 15. q. 2. c. 1. ¶ Quid de episcopis. † Dico quòd nec in causa propria nec in causa ecclesię possunt aduocare, sed aduocatũ habebunt non malæ famæ suspectum. ut. 5. q. 3. quia episcopus. Sacerdotibus autem non nisi pro seipsis. pro ecclesijs suis. pro personis coniunctis ac miserabilibus licitũ est postulare. ut. infra. eo. ti. c. ulti. 14. q. 5. deniq;. & 16. q. 1. te quidem. Opprobrium est enim sacerdotibus si se peritos forensium causarũ uelint ostendere ut. C. de testa l. consulta diualia. C. de epis. & cle. l. repetita. ¶ Itẽ
5 repellitur † quis à postulãdo quandoq; iudicis officio. fortè quia aduocati & assessoris officio simul utitur. ut. C. de assess. l. ulti. Item repelitur quia iudex uidens ex una parte rudes & nouicios aduocatos. ex altera parte peritos & antiquos. uult æquam facere distributionẽ. & unum dare parti alteri indigenti cui aduocatus negat suum patrocinium. ut. C. eo. titu. l. prouidendum. & 3. q. 7. §. tria. in uer. sin uerò. ¶ Item repellitur qui pactus est de sallario cum graui dãno litigatoris & maximè de quota portione litis. ut. C. eo. titu. l. si qui aduocatorum. & 3. q. 7. §. arceantur. Item non catholicus. ut. C. eo. titu. l. nemo. de pœni. di. 1. nemo. infra. de hæreti. excõmunicamus. §. præterea. Item repellitur quis per legem. Iuliam repet. si pecuniam ob non iudicandum accepit. ut. ff. ad le. Iul. repe. l. ea. Item prohibetur quis à iudice, ne apud se aduocet, uel ne in prouincia illa aduocet, uel ne in perpetuum aduocet, quod ex forma decreti iudicis apparebit. ut. ff. eo. titu. l. puto, cum. l. se. Item prohibentur alij qui postulare per edictum prætoris. cuius edicti sunt ordines. qui autem in istis ordinibus comprehendantur his uersibus continetur. Non cuicunq; datur ut postulet. immò uetatur additus pœnæ seruus, puer, actor arenæ. Luminibus cassus. mulier muliebria passus. Et hæc omnia probantur. 3. q. 7. §. tria. & ff. eo. ti. l. 1. Pro impensis autem patrocinij clerici sallaria recipere possunt. ut. 11. q. 3. non licet. nec enim tenentur proprijs stipendijs militare. ut. 13. q. 1. §. quia uerò. nec de suo facere beneficiũ ut. 10 q. 2. præcariæ. Et Greg. dicit. iustum nãq; est ut illi consequantur stipẽdium qui pro tempore suũ commodare reperiuntur obsequium. 12. q. 2. charitatẽ. Sed contra. 15. q. 2. obseruandũ. Ad quod respõdeo cũ Gratiano. quòd illud decretũ loquitur de professis. uel derogatũ est ei per cõtrariã cõsuetudinẽ. ¶ Caueãt † autẽ aduocati ne causas
6 desperatas assumãt & si forte à principio assumpserint ignorãter. cũ de uitio causæ patuerit cessent. & sallaria iã recepta restituant. ut. C. de indi. l. Item nõ nouã, nã & tutor causam defendere debet pupilli si est iusta. ut. C. de administra. tu.

Clerici in maioribus constituti r[e]pelluntur ab aduocatione:

Monachi, et canonici regulares et a foro eccles. repelluntur: —

ftra.tu.l. si bonam. alioquin bonam si-
dem agnoscere debet ut.ff. de admini-
stra.tu.l. quoties.§. sicuti.& idem in fi-
deiussore. ut.ff. man.l. quintus & si ne-
que aduocatus clientulum suum indu-
cat scienter ad mouendum uel defen-
dendum causam iniquam tenetur ei ad
danna.& expensas. ar. C. de admini-
stra. tu.l. non est ignotum. Item tene-
tur si propter suam imprudentiam uel
negligentiam causam amiserit uel infir
mitatem ut.ar. ff. ad le. Acqui. l. idem
iuris &.ff. loca. & conduc.l.cum in plu
res.§.locator.&.ff.de offi præsi.l.illici-
tas.§.sicuti.& multo fortius si per infide
litatem & proditionem. Nam tunc ma
iori pœna dignus est. ut. ff. de pœnis.l.
si quis aliquid.§.non quis instrumenta.
ff. ad le. Cor.de fals.l.1. §. is qui. & ff.
7 de extraor.crimi.saccularij.§.1.† Item
tenetur qualitercunq; suo uitio causam
amiserit ut.ff.de euict.l.si ideo. &. C.de
euic.l.emptos.&.ff.de tabu.exhi.l.locũ.
§.condẽnatio.secus si ex qualitate cau-
sæ uel defectu probationũ. quia uitium
est materiæ non artificis ut.ff. ad le.A-
qui.l.si seruus seruum. §. si calicem. &
ff.loca.& cond.l.item quæritur.§.si gẽ-
8 ma. † Vnde aduocati in suis aduocatio
nibus quattuor obseruare tenentur. Pri
mo ut causæ qualitatem examinent. &
iustam si uoluerint assumant & iniustã
repudient sicut dictum est. Secundo ut
in aduocando modestiam, ueritatem, &
legalitatem obseruent. modestiam ut
non procaciter nec conuiciando propo
nant nisi quatenus litium exposcat uti-
litas ut.C.eo. tit.l. quoniam. ueritatem
ut non mentiantur, uel falsa iura alle-
gant. seu falsas rationes non inducant,
falsas probationes, cauillationes non
utantur. nec dilationes non necessa-
rias petent ut.2.q.7.§. tria. in uersi. si-
quis autem ex litigatoribus.C. de iudi.
l. properandum. §. illo proculdubio. le
galitatem. ut de contingentibus nihil
omittant. ¶ Tertio ut sallarium petant
conueniens pro magnitudine causæ &
laboris & pro sui facundia & fori con-
suetudine.ut.C.eo.titu. l. quisquis.3.q.
7. §. tria. in uersi. apud urbẽ. & argu.
12.q. 2. concesso Vulterane. infrà. de
præben.de multa, in fi.in uerbo circa su
blimes tamen & literatas personas ut.
C.de off. ma.l. nemo, in uerbo ut is gra
du cæteros antecedat quem stipendia
longiora & labor prolixior fecerint an
teire & ar.ad idem. 59 di. si officia. &
61.di miramur.&.ff.de ua.& extra ord.
cogni.l.1.§.in honorarijs. ¶ Quarto ut
neque a principio conueniant de certa
parte litis, uel cum graui danno litigato
ris ut superius not.in §. Item repellitur
qui pactus est.nec post cæptam litem,
pactum ineant cum eo quem in pro-
pria fide receperunt. ut.C.eo.titu.quis-
quis.§. præterea.& 3.q.7.§.tria in uers.
præterea.nisi forte nomine palmarij i-
dem palmæ seu uictoriæ caueatur. sed
& post peractam causam potest de sal-
lario caueri. ut.ff.de ua.& extraor. co-
9 gni.l.1.§. si cui.¶ † In summa notandũ
est quòd clerici in criminali causa co-
ram iudice seculari allegare non pos-
sunt.ut.51.dist.aliquantos.23. q.8. his
à quibus. nisi ad hoc ut pro reis suppli-
cent.ut.14.q. 3.si res aliena.23.q.5.c.1.
& 2.capitulo.reos.

Summarium

1 *Procurator quis dicatur.*
2 *Differentia quæ sit inter procuratorem ad iudicia & procuratorem ad negotia.*
3 *Procurator qualiter constituatur.*
4 *Mandatum procuratorium ut legaliter fiat quæ requirantur.*
5 *Procuratorem quis constituere possit, & qui non & nu.6.& 7.& 8.*
9 *Procurator quando non admittatur.*
10 *Mandatum speciale in quibus negocijs requiritur.*
11 *Procuratores dantur in causis ciuilibus. & quando in criminalibus.nu.22.*
12 *Procurator an in causa denuntiationis uel in causa inquisitionis interuenire possit.*
13 *Procuratorem constituere an quis compellatur in causis grauibus, & quæ causæ graues.*

graues sint. in quibus quis si mult potest constituere procuratorem.

14 *Procuratores an & quando possint constitui. præsente uel absente aduersario, & qui constitui possint.*

14 *Cautioque & quando à procuratore exigatur, & nu. 16.*

17 *Exceptio contra procuratorem quod non habeat mandatum, potest quandocunq; proponi.*

18 *Procuratoris officium quale sit.*

19 *Procurator appellans an teneatur prosequi appellationem.*

20 *Mandatum procuratorium quãdo finiatur.*

21 *Procurationis effectus quis sit.*

22 *Causas absentiæ procurator & quilibet alius inhabilis potest allegare in criminalibus.*

¶ DE PROCVRATOribus. Rubrica.

IN superioribus rubrica dictum est de aduocatis qui litigantibus patrocinia præstant & gloriosæ uocis confisi munimine laborantium spetiæ uitam & posteros defendunt. ut. C. de aduo. diuer. in l. aduocati. ¶ Sed quia procuratores supplent uices & plerunque. defectus litigantium. Ideò sub sequenter subijcitur hic tractatus de pro curatoribus. ¶ Videndum est igitur quis dicatur procurator, & qualiter cõstituatur, quis instituat, & quis instituatur, & in qua re, quæ & quando exigatur cautio a procuratore qualiter procuratoris officium explicetur. & quis sit procuratoris effectus. ¶ Procurator
1 † est is qui negocia aliena mandato sibi à domino facto gerenda gratuitè suscipit. negocia plura uel unum ut. ff. de ne. ge. l. 3. §. negotia. ff. ui bo. rap. l. 2. §. quod ait. Ideò autem adijcitur mandato domini ut excludatur tutores curatores. collegia & prælati ecclesiarum qui procuratores constituere non possunt. sed syndicum uel actorem. ut. ff. e. ti. l. nec ciuitas. C. eo. ti. l. neq; tutores. infrà. ti. proxi. de syndico, c. uno nisi forte prælati suo nomine non ecclesiarum conueniantur. tunc enim per procuratores agent & defendent. in autem. de sanctis. epis. §. si quando. quod autem ibi dicitur causam monasterij agi per procuratorem. impropriè ponitur procurator. idest syndicus. sic intelligo. infrà. de iura. cal. cum causam. infrà. eo. titu. quia. Vel dici potest quòd causæ corporum uel collegiorum agantur per procuratores. l. cum lite iam cõtest. syndici uel actores constituunt pro
2 curatores quod licet. † Et est in hoc differentia inter procuratorem ad iudicias & procuratorem ad negotia. nam procurator ad iudicia non constituit procuratorem nisi lite contesta. cum iam dominus litis est effectus. ut in l. præalle. §. tutores. nisi sit procurator in rem suam, qui ante lit. contesta. constituere potest. ut. C. de dona. l. illam. Sed procurator ad negotia procuratorem instituit quandocunq;. ut. ff. man. l. si procuratorem. §. 1. Gratuitè autem ideò dicitur in descriptione. quia si interueniat merces locator dicitur operarum non procurator. & locatio contracta uidebitur non mandatum contrarium porro est officio merces. ut. ff. manda. l. 1. §. 2. Sed si procurator mandatum gratis suscipiat & postea dominus remunerandi laboris causa aliquid ei donauerit nihilominus erit mandati actio. ut. C. eo. titu. l. litem. ff. man. l. 1. §. ult. & l. si remunerandi in prin. Suscipit autem ircircò subijcitur quia procurator tenetur non ideo quia gerit. sed quia gerendum suscepit. ut. ff. man. l. si
3 remunerandi. §. 1. ¶ Constituitur † autem procurator mandato generali uel speciali. ut. ff. eo. ti. l. 1. & ff. man. l. si remunerandi. §. 1. Sunt tamen quædam personæ quæ sine mandato admittuntur ad agendum. ut. ff. eo. ti. l. sed & hæ personæ. sicut & ad impetrandum. ut supra. de rescriptis nonnulli in fi. quod intelligo in coniunctis cognatione carnali usq; ad quartum gradum ut. infra. de consan. & aff. non debet. & arg. C. de epis. &

epiſ. & cle. in auten. licentiam. & ſi forte auten. loquatur de gradu legali. ¶ Poteſt autem conſtitui procurator ad unũ negotium uel plura, ad litem præſentẽ uel futuram, in diem uel ad diem, uel in perpetuum, purè uel ſub conditione. præſens uel abſens ut. ff. eo. ti. l. 1. cum ſequentibus. ¶ Item ſi conſtituitur unus uel plures ſimul & inſolidum. occupantis conditio melior eſt, ſi uerò diuerſis temporibus. poſteriore dato primus reuocatus uidetur. ut. ff. eod. tit. l. ſi quis eum. §. ult. & l. pluribus & infra eo. ti. c. non iniuſtè. ¶ Quid ſi duo dati ſint & in ſolidum, & neuter occupet uel concurrant? dico iudicem eligere poſſe idoneorum. ut. ff. de popula. actio. l. 2. ff. de actio. l. ſi plures. ff. de collu. dete. l. ulti. ff. de liberali. cauſa. l. 5. & ff. de libero ho. exhi. l. 3. §. hoc interdictũ. niſi unus procurator uelit alteri cedere. ar. ſuprà de officio delega. paſtoralis. ¶ Sed quid ſi duo ſimul conſtituantur non hoc adiecto inſolidum. puto quod pro parte quilibet poſſit & debeat eam exequi procurationem licet in tutoribus benignè aliud ſit receptũ. ut. ff. de negõ. ge. l. cum alicui. & ff. de adminiſtra. tuto. l. de cæte. §. ult. & l. Lucius. §. 1. Nec obſtat quod legitur. ff. man. l. creditor. §. duobus. quia illud intelligitur cũ inſolidum cuilibet mandatur & eo. modo intelligitur. ff. eo. ti. l. qui proprio. §. ult.
4 & l. qui duos. ¶ Mandatum † procuratorium legaliter fieri debet. ut infra eod. tit. cap. 1. & ut legaliter fiat quatuor cõtinere oportet. Primum ut dirigatur aduerſario. ut. ff. eo. tit. l. ſi procuratorem. nam & mandati reuocatio eidem eſt inſinuanda. ut infra eod. ti. c. mandato, uel ſaltem dirigatur iudici. ut arg. infra eo. ti. mandato. iudici enim facienda eſt fides. ut. ff. de proba. l. quinquaginta. 2. q. 7. plerique. C. de condi. ob. tur. cau. l. 1. Secundum nomen inſtituentis & inſtituti. Tertium nomen iudicis coram quo procurator experiri debet. Quartum cauſam in qua ſi tamen coram eodem iudice plures cauſas habeat inſtituens. Sed & ſi quis ita inſcribat. Ego talis inſtituo mihi procuratorem talem in cauſa tali. coram iudice tali. quamuis literæ quæ mandatũ continent non dirigantur aduerſario uel iudici puto ſufficere. ¶ Conſtituit
5 † procuratorem paterfa. filius autem fami. conſtituit quandoque ut ſi habeat peculium caſtrenſe uel quaſi, aduentitium & pater eius ſit abſens, ac patris procurator. ut. ff. eo. titu. l. filius. ff. de iu di. l. ſi long[illegible] & ff. de iniu. l. ſed ſi unius §. filio. Item [illegible] homo. Seruus enim non conſtituit procuratorem. niſi ipſe ſit in quaſi poſſeſſione libertatis & moueatur ei quæſtio ſtatus uel ipſe moueat alijs alias cauſas, quia interim pro libero ſe gerit. ut. ff. eod. ti. l. ſeruum. 1. & 2. reſponſo. & ff. de libera. cau. l. ordinata & C. de aſſertio. tol. l. 1. Item maior. 25
6 annis, † nam minor non cõſtituit pro pro ſe ſed cum auctoritate, tutoris uel tutor ſeu procurator dat ei actorem uel poſt litem a ſe conteſta. procuratorem. ut. C. eod. titu. l. neque. Hoc tamen fallit in his quibus minor pro maiore habetur, ut in matrimonio contrahendo in quo minor 25. annis maior. 12. uel 14 pro maiore habetur. ut infra de deſpon. impub. ex literis. unde & per ſe cauſam matrimonialem agere poteſt & procuratorem. ut infra de reſti. ſpo. ex parte. Item in religione aſſumenda ut 20. q. 1. illud. Item in ſacro ordine aſſumendo. ut 77. diſtin. c. 1. 2. & 3. Item cum mortem parentis exequitur. uel cum agit de teſtamento patris. ut 15. q. 3. de crimine, in uerſi. Item pupillæ. Item cum agit de recuperanda poſſeſſione. ut. C. qui leg perſo. ha. l. ult. Item cum agit de thoro uiolato, ut. ff. ad legem Iulia. de adul. l. ſi maritus. §. lex Iuli. Item cum agit de interdicto de libero homine exhibendo, ut. ff. de libero ho. exhi. l. 3. §. ſi mulier. Item cum agit de mandato alterius ut. ff. de mino. l. cum mandato. Item cum ſecundũ canones agit contra patrem. ut 2. q. 7 quare cum enim pro maiore habeatur

Forma inst. procuratoris.

Qui procurat. constituere possint.

in prædictis, & ad agendum admittetur si causam de his fieri contingat, & per consequens ad procuratorem instituendum. Constituunt prælati in propriis negociis ut infra eod.ti.c.petitio. In communibus uerò quæ contingunt ipsos & capitula & conuentus cum ipsorum consensu. ut infra eo.ti.c.1.sicut è conuerso infra de iudi.causam & hoc tam in agendo quam in defendêdo. Et si opponas & dicas prælatus ex suo officio tenetur & potest defendere ecclesiã in causa communi.ut supra de rescriptis edoceri.& no.supra de transa.§. sed quæ re,ergo potest dare procuratorem in causa eadem sine consensu capituli uel conuentus non instabit procurator ad agendum qui mandatum suscepit tenetur & potest agere ex suo officio. non tamen potest constituere procuratorẽ ante litem conte. ut. C.eo.tit.l.neq;.ff. manda. si procuratorem nisi esset datus in rem suam.ut.C.de don.l.illam. ¶ Possunt constituere non excommunicati.
7 † excõicati.n. nec constituere possunt. ut infra eo.ti.c.ul.nec cõstitui. ut infra de proba.post cessionem.Et ut breuius dicam constituere potest omnis ille qui non prohibetur. Et.n.edictum de con stituendo procuratorem prohibitoriũ. ut.ff.eo.ti.l.mutus. ¶ Sunt † autem quædam personæ quæ in proprijs personis non admittuntur ad agendum. Ad defendendum autem coguntur constituere procuratores ut excommunicatis ut infra de iudi.intelleximus. Illustris persona. ut.C.eo.quicunq; in autẽ.ibi: significato quod nis.& in auten. ut ab illust. & quæ super illustres sunt. eo quòd terribiles aduersarij sunt ut ibi. Itẽ & episcopus ut 5.q.3. quia episcopus, Quod contingit triplici ratione. Vna quia secundũ apostolũ.Seruos dei nõ oportet litigiosos esse ut 2.q.7.sicut sacerdotes. Secunda ne cogantur recedere à diuinis obsequijs.ut. C.de epis.& cler. omnis qui. Tertia.quia causæ materiã criminibus creare solebant.ut.C.de iud.l. properãdũ.in pt.& quod dixi in episcopis locũ habet in prælatis maioribus & etiam in minoribus & in collegijs quorum singula singulos syndicos habere dicunt.ut 9.q.3.cum simus. & dicemus
9 infra tit.proxi.¶ Illud autẽ sciendũ † est quòd ubi is qui instituit procuratorem nouit ueritatẽ negocij procurator autẽ ignorat.Itẽ dominus iustus & legalis procurator nequam & perfidus nõ agetur causa per talẽ procuratorẽ. ut.ff. eo. ti.l.si actor.& .C. e.ti.l.ul.& ar. infra de iur.calum.in pertractandis. ¶ Est etiam
10 sciendũ ꝙ in quibusdam negocijs † requiritur speciale mãdatũ, ut cũ agitur de suspitione ut.ff.de procura.l.non solum.§.ulti. Item in causa restitutionis in integrum ut.ff. de mino.l. illud.§ si talis,In interdicto de liberis deducendis uel exhibendis ut ff eo.ti.l. Pomponius,& in literis apostolicis impetrandis ut supra de rescrip. nonnulli. Item in iuramento calumniæ uel alio iuramento in animam alicuius præstando. Item cum petitur absolutio in forma iuris in personam alterius. alias autem secundum regulã sufficit generale mandatum.ut infra eo.ti. petitio.ff. pro socio.l.actione.§. renunciare. ¶ Dantur
11 procuratores in † causis ciuilibus, non autẽ in criminalibus.ut 5.q.3.in criminalibus.ff.de pub.iudi.l.penult.§. ad crimen.Fallit hoc in crimine iniuriarum in quo illustris persona agit & defendit per procuratorem. ut 3.q 9.§.nisi & si criminaliter agatur.C. de iniur.l.ult. & tunc sententia cõcipietur in persona illustris nõ procu.ut in.l. eadẽ.ciuiliter agendo licetet cuilibet agere iniuriarũ per procuratorẽ.ut.ff.de iniur.l.nõ solũ §. agere. Fallit in cã ingratitudinis qua patronus libertũ per procuratorẽ accusare potest.& ille defendere.ut.ff.e.ti.l. sed & ethæ.§.1.Item in popularibus actionibus non interuenit procurator.
12 ut ff.eo.tit.l.licet.† Et idem uidetur in causa denunciationis cum & illa. sit popularis. sed secus in causa inquisitionis ut infra de sen.& re iudi. cum I, & A, Nam & si inquisitio fiat de crimine

mine.nõ tamen est criminalis pp mo-
dum.ut.infrà.eo.ti.tuæ.& maximè cum
sit inquisitio tam in capite quàm in mẽ
bris ubi de plano inquiritur.ut.infrà.de
accusa.olim.sed cum sententia concipi
debeat in persona procuratoris. ut. C.
de sen.& interlo.om. iu.l.1. qualiter in
causa inquisitionis cõcipiẽtur uerba sẽ
tentiæ, in persona procuratoris circa re
motionem ab administratione quæ, ex
inquisitione procedit.ut.infrà. de simo.
licet Hely. Respondeo in casu isto cõci
pietur sentẽtia in persona principali. si
cut & in crimine iniuriarũ.cum illustris
per procuratorem defendit.ut.C.de in-
iur.l.ul. sic fiet in causa criminali cum
agitur.ex defenditur per procuratores.
nõ enim pronũciabitur matrimoniũ in
ter procuratores sed inter principales.
13 & idẽ puto in causa electionis.† In gra
uibus autẽ causis nõ cõpellitur quis cõ
stituere procuratorẽ. unde si citatus sit
quis ut cõpareat & in propria persona
comparere non possit.non tenetur & si
sic non uenerit quia non potuit nec mi-
serit quia noluit contumax nõ habetur
ut.infrà.e.ti.querelã. Sed obijcit uidet
ꝙ citatus teneat cõstituere procurato
rẽ si uenire non possit.nã potestatẽ in-
telligitur experiendi habere qui per
procuratorẽ agere potest.ut.ff.de diuer.
& tẽpo.præscrip.l.1.Rñdeo uerũ est si
non agat saltem per procuratorem tẽ
pora cedant non tamen ut quis contu-
max reputetur. Item opponitur ex eo
quod legitur.infrà.de dolo & contuma.
cum dilectus.infrà.de appella. constitu
tus.in quibus contumax reputatur qui
nõ misit sufficientem procuratorem &
agebantur ibi causæ electionum. Ad
quas respondeo decreta. illæ locum ha
bẽt cum quis citatur ut compareat per
se uel per procuratorem aliàs locum ha
bet decreta. querelam. unde illud quod
in illis dicitur magis procedit ex forma
citationis quàm ex censura iuris. Cau-
sas graues in quibus potest quis si uelit
procuratorem instituere sed non cogi-
tur.puto has & consimiles, causam sta
tus cum quis uendicatur in seruum. ut.
C.de asser.tol.l.una.in prin. 54.distin-
ctione frequens, secus cum quis procla
mat in libertatem.ut.2.q.6. si quando.
Item ubi agitur ad remotionem. ut.in-
frà.de accu.qualiter & quando. Item u-
bi de toto beneficio uel de toto patri-
monio seu maiori parte ipsius ut.ff. de
14 excus. tuto.l.propter litem. † Consti-
tuitur procurator paterfami. uel filius
ut. ff.eo. tit.l.filius.§. ipse quoq;.infrà.
eo.non iniustè. Itẽ maior.25.annis non
minor.ut.ff.eo.tit.l.minor. sed si minor
sua sponte interueniat pro absente san
ctius est talem admittere. quam absen-
tem graui condemnatione afficere ut.
C.eo.ti. l.exigendi. quàmuis quod ibi
dicitur quidam exaudierint cum minor
allegat causam absentiæ nõ causam cau
sæ. Item constituitur cõpos mentis non
furiosus.ut.ff.eod. ti.l.2.§.furiosus.¶ Itẽ
homo bonæ famæ.non infamis. ut.3.
q.7.c.1.quidam tamen exponũt ibi pro
curator id est, aduocatus, uel intelligũt
istud in procuratore episcopi uel colle-
gij p id quod legitur.5.q.3. quia episco
pus: secus in procuratore priuati & hoc
propter.l.insti.de excep.in fin.Sed dici
põt ꝙ aliud sit secũdum leges. & aliud
secundũ canones. ¶ Itẽ nec seruus insti
tui põt procurator. quia iudicio interes
se nõ põt.ut.C.de iudi.l.seruus. Et uide
tur ꝙ circa procuratorẽ generalis regu-
15 la tradi possit † ut quilibet possit cõsti-
tui procurator præsente uel absente ad-
uersario nisi certa lege prohibeatur. ut
insti. de his per quos agere pos.§. ult.
¶ Item & alia subijci põt quòd procu-
rator uolẽs tantũ & expressè cõsentiẽs
constituitur.ut.ff.eo. tit.l. filius. §.inui-
tus.&.C.eo.ti. inuitus. Sed hæc ultima
regula fallit in constituente. nam qui-
dam compelluntur cõstituere procura-
torem ut excommunicati conuenti & il-
lustres agentes uel respondentes in pe-
cuniarijs causis. prælati & collegia.ut
no.suprà.eo.§. sunt autem quædam per
sonæ.¶ Circa cautionẽ quæ à procura-
16 tore † exigitur sic breuiter nota. licet

materia sit diffusa. nam si procurator
datus sit ad agendum & de mandato
constiterit sine cautione admittitur. ut
ff. eo. tit. l. si procuratorem. si de manda
to dubitetur tenetur probare mandatũ
uel de rato cauere. ut. C. de procu. l. 1. &
idem est in actore uniuersitatis. ut. ff. quod
cuiusq; uniuer. no. l. itẽ eorum. §. actor.
utrum autem uelit mandatum probare
uel de rato cauere quidã dicunt esse in
potestate procuratoris. ut. ff. de iure do.
l. plerunq;. C. de cond. inde. l. si quis ser
uum. ff. de dam. infe. l. inter quos. l. alie-
na. Alij autẽ dicunt esse in potestate rei
an uelit probari ab illo. quia sine mãda
to nullus admittitur ad agendum. ut. C.
de proc. l. licet. nisi sit coniuncta persó-
na. ut. ff. de procu. l. sed & hæ. quæ perso
næ possunt sine mandato experiri. sed
non cõtra mandatum. ut. C. eo. ti. l. exi
gendi. ff. eo. ti. l. Pompó. §. ult. Quæ autẽ
personæ & usq; ad quẽ gradũ sine man
dato ad agendum admittantur. dixi su
pra eo §. constituitur. Quidã tamen in-
ter coniunctas personas connumerant
clericos. arg. 12. q. 2. non liceat papa. Et
nota quòd licet prædictæ personæ non
caueant de rato. cauere tamẽ debent de
defendendo. ut. C. de satisd. l. una. ff. de
proc. l. omnium. hoc in procuratore acto
ris. sed procurator rei etiã si constet de
mandato cauere debet iudicatum solui.
ut C. de satis. l. una. ff. de procur. l. sed &
hæ. §. defendere. insti. de satisd. §. sed ho
die. An autẽ procurator actoris habeat
mandatum dubium efficitur ex sola ne
gatione rei. quælibet enim res efficitur
dubia per negationem. ut. C. quibus ad
liber. procla. non licet. l. ul. C. de acqui.
poss. l. nemo. & ff. de transac. l. 1. ¶ Et est
16 sciendum † quod cautio quam exponit
procurator rei. s. iudicatum solui tria cõ
tinet. scilicet defensionẽ causæ facien-
dam. & sine dolo & quod ipsum uerbũ
sonat ut. ff. iudi. sol. l. iudicatũ solui pro
hac satisdatione fideiubebit dominus
cum hypotheca rerũ suarum pro ipso
procuratore si præsens procuratorẽ cõ
stituit ut præsentem intelligas dominũ
& si sit in urbe & si in ortis. & si in con
tinẽtibus ædificijs. ut. ff. eo. ti. l. præsens.
& l. qui in foro & . l. & ideo. Si uero pro
curator dominum defendit absentem
exponitur ab ipso procuratore cautio.
etiam si sit locupletissimus. ut. ff. iudica.
solui. l. ad defendendum. insti. de satisd.
§. si uerò aliquis &. ff. eod. tit. l. si minor
17 §. ultimo. ¶ † Et nota quod aliquando
excipitur contra procuratorem quod
non habeat mãdatum & hæc exceptio
est exceptio falsi. nam falsũs est procu
rator qui dicit se procuratorem cũ non
sit. ff. de uerbor. significa. l. Paulus. Cum
igitur iudicium nullum & controuer-
siæ nullæ ut. ff. de iudi. l. licet. & ff. rem
ra. habe. l. 3. supra de offic. delega. cum
olim. ¶ Hanc exceptionem si omiserit
fideiussor. & soluerit non liberat debi-
torem. ff. manda. l. inter causas. §. man-
dato. ff. de condi. causa da. l. si procurato
ri. aliquando excipitur quòd desierit
esse procurator utpote reuocato man-
dato ut infra eo. tit. ex insinuatione. &
c. in præsentia. quod intelligo siue re-
uocetur mandatum ante litem contest.
siue post & ex causa. ut. ff. eo tit. l. ante
litem. & l. post litem, cum sequentibus
cum tali. similiter iudicium nullum. ut
in præmissis decre. & ideo hæc exce-
ptio proponi potest quandocunque, id
est, in qualibet parte iudicij si iudicium
dici potest. eo saluo quòd id quod præ
cessit reuocationem mandati uel noti-
tiam iudicis ualet & tenet ut in eod. ti.
mandato. Aliquando excipitur quòd
non possit esse procurator quia miles.
& hæc exceptio est dilatoria. proponi-
tur usq; ad litis contest. ut. ff eo. tit. l. fi-
liusfamilias. §. ueterani. Et hanc exce-
ptionem potest omittere si fideiussor.
ut. ff. manda. l. si fideiussor. §. quædam.
Aliquando excipitur quòd sit excõmu
nicatus uel fuerit tempore mandati. ut
infra de proba. post cessionẽ, & hæc ex
ceptio proponi potest quandocunq; &
post sententiã ut infra de sen. & re iudi.
ad probandũ. & hæc exceptio proprie
non potest dici dilatoria quia proponi
potest

pôt post lit.côte. pemptoria, quia ppo ni pôt post sentétiá.ut dictũ est.& ideò anormala appellatur, id est, irregularis, quia nec dilatoriarum nec peremptoriarũ naturam imitatur.

18 † Officiũ procuratoris est litem peragere ex quo mãdatum suscepit. nam a principio liberum & uoluntarium est mandatum recipere. sed postquam susceperit necessitatis est cõsummare. Vnde uersus. Spernere mandatum licet & finire necesse est. ut probatur. ff. eod. titu. l. filius. §. inuitus & C. eod. ti. l. inuitus. Incumbit etiam procuratori finita causa appellare. ut in. l. inuitus. uel saltem domino contestari ut si uelit appellet ut infra eod. tit. non iniustè. & hoc uetum est nisi iusta causa procuratorẽ excuset quare appellare non possit, puta infirmitatis. uel paupertatis. ut. ff. manda. l. si procuratorem. §. si ignorantes. & tunc denunciabit domino suo sicut dictũ est. nisi præsens sit ut. ff. de euic. Herênius. ¶ Sed obijcitur quomodo procurator poterit excusari prætextu paupertatis cum lata sententia sufficiat uoce illicò appellare ut. 2. q. 6. in fi. ut. ff. de appel. l. 2. quæ ergo expense requiruntur in dicendo appello. Respondeo forte aberat procurator in die sentẽtiæ. & ideo opus erat in libello appellare. ut. ff. de appel. l. 1. in fi. in quo formando & concipiendo oportet haberi consiliũ quod

19 non sine expensis expeditur. ¶ Sed † nunquid procurator appellans tenetur prosequi appellationem, non ut. C. eod. ti. l. inuitus. C. de appella. l. si actor. Nec obstat lex. ff. an per alium cau. ap. l. una. nam illa loquitur cum quis instituitur procurator specialiter ad appellandum & prosequendum. Item non obstat. ff. eod. ti. l. qui proprio. §. item quæritur. ubi finito negotio principali tenetur procurator suscipere negotium restitutorium, quia ibi fuerat procurator ad hoc specialiter constitutus. Sed adhuc instatur eo quod eadem sit causa appellationis cum principali. ut. C. ne in una eademque causa in rubrica. & in. l. 1. & 2. quæstione 6. si quis in quacunque lite. sed puto quòd non sit eadem, unde nouæ probationes locum habent in causa appellationis. ut. C. de appell. l. eos & C. de tempo. appel. per hanc infra de testib. fraternitatis. & noua litis contestatio. ut in. l. si quis in quacunque & infra de appell. interposita. §. ul. quod intelligo in articulo appellationis ut ibi, non in principali si iam facta est coram primis iudicibus.

20 ut infra de appel. per tuas. † His pactis finitur mandatum procuratorium. Itẽ finitur reuocatione mandantis siue re integra reuocetur. ut supra de elect. in causis, nam hoc generaliter obtinet in quolibet mandato. ut instit. man. §. rectè siue re non integra sed ante lit. contesta. ut. ff. eodem titu. l. ante litem sed & post litem contesta. ex causa ut. ff. eodem titulo. l. post litem cum legibus sequentibus. Sed si procurator in hoc uelit resistere si solus est audiri non debet. quia operas suas ingerit inuito nisi ad hoc faciat ut pudorem suum defendat, uolens probare falsam esse causam suspitionis quam dominus prætendit. eatenus igitur est audiendus ut extimationem suam defendat non ut procuratione uti uelit. Item & is contra quem procurator institutus est auditur in hoc. interest enim eius diuersis procuratoribus non impugnari. ut. ff. eodem titulo. l. quæ omnia. Item finitur mandatum renunciatione procuratoris quæ fit re integra, postea uerò non nisi ex causa ut eadem intelligas in renũciatione quæ dixi reuocatione. ut. ff. eodem titulo l. imitari & le. Item finitur mandatum morte mandatoris uel mandatarij re integra existente. insti. man. §. item si adhuc. & C. mand. l. mandatum. secus si res non sit integra. ut. C. eod.

21 titulo. l. nulla. ¶ † Effectus procuratoris seu procurationis est, ut ratum sit quod cum procuratore geritur ac si cum Domino gestum esset ut infra e. t. c. 1. nisi postmodũ appareat procuratorem

rem falsum uel reuocatum ut superius dictum est, uel eum cuius nomine actū est seruum fuisse. ut. ff. de iudi. l. non icc irco. §. cū postea. uel aliquid aliud propter quod reddatur iudicium retro nul
22 lum. ¶In summa † notandum est φ in pecuniarijs causis procurator interuenit. & in criminalibus secundum leges in quibus agitur ad pœnam relegationis uel minorem. Nam pœna relegationis imponitur absenti sicut in pecuniarijs causis. ut. ff. de pę. l. absentem. & idē dico ubi agitur ad remotionem scilicet ut quis ab administratione remoueatur & propterea in causa inquisitionis admittitur procurator ut dixi supra eo. ti. §. dantur. nec obstat lex. ff. an per alium causa appella. l. una. quæ dicit causas criminales ex quibus sequi solet pœna usque ad relegationem nō posse agi nisi per principales. nā illud ibi ponitur exclusiue. Sed in præmissa. l. de pœnis ponitur exclusiue. & simile.
23 32. di. de illo. ¶Item notabis † quòd in criminalibus interuenit procurator. & minor & fœmina. & qui alias non admittitur. non ut allegent causas principales negotij. sed causas absentiæ accusati. ut. ff. eodem ri. l. seruum. §. publice. & l. absens. & C. de accu. l. reos.

Summarium

1 *Syndicus quis sit.*
2 *Syndicus unde dicitur.*
3 *Syndicus quis possit constitui.*
4 *Syndici officium quid sit.*
5 *Procurator, syndicus, œconomus, actor, defensor & uicedominus in quo inter se differant.*

¶De syndico. Rubrica.

Tractauimus de procuratore quæ agit uel defendit causam domini, Nunc tractemus de syndico qui agit & defendit causam uniuersitatis. ¶Videamus igitur quid sit syndicus unde dicatur. quid sit eius officium. & in quo inter se differāt procurator. syndicus œconomus, actor, defensor &
1 uicedominus. ¶Sindicus † est procurator uniuersitatis ad iudicia constitutus. ut infra eodē ti. c. uno. ff. quod cuiusq;
2 uniuer. no. l. 1. §. quibus. ¶Dicitur autem syndicus singulorum causam dicēs ut ex interpretatione nominis patet. Cui deseruire debemus. ut. C. de episco. & cleri. l. decernimus insti. qui mo. test. infirma. §. alio quidam. C. de ferijs l. à nullo. C. de epis. & cleri. l. si quis ad declinandam. §. licentia. 16. quæ. 1. si cu
3 pis. † Potest autem constitui syndicus qui non sit de collegio ut infra eo. ti. c. uno. Potest & de ipso collegio constitui. Nam & monachus constitui potest qui monachorum causas agat & defendat abbatis Imperio. ut 16. q. 1. monachi à monasterio & c. qui uere. & si alicubi inuenis causam uniuersitatis agi per procuratorem expone ibi procuratorem, id est syndicum uel actorem. ut. supra. ti. proxi. quia in causis infra de iu. ca. cum causam. in auth. de sanctis. epis. §. si quando. ¶Officium syndici
4 † est agere uel defendere causas præsentes uel quandocunque emergentes. ut. ff. quòd cuiusque uniuer. l. item eorū. §. si decuriones. & hoc est quod hic dicitur cōstitui debere syndicum alienum à collegio. salarij constitutio consilium est. quod paret ex eo quod hic dicitur in fine. Expedit enim pro paruo incommodo à strepitu causarum seruos Dei esse quietos, & hoc consilium est salubre dummodo sufficiat monasterium ad sumptus sicut alias dicitur una quæq; ecclesia debet habere suū præsbyterum. ut 22. qu. 2. sicut, & tamen intelligendum est si sufficiat ut. 21. qu. 2. præcipimus, alioquin duæ ecclesiæ uno præsbytero coniunguntur ut 10. quæ. 3. unio. Ideo autem dico fore consilium quod hic continetur. quia potest unus de collegio agere causas monasterij abbatis imperio ut superius dictum est. & probatur optimè in auth. de sancti. epi.
5 §. si quādo col. 9. ¶† Differunt aūt inter se

se procurator. syndicus & reliqui de quibus supra positum est. ¶ Nam procurator est priuatæ personæ. ut supra ti. prox. in descriptione. Syndicus uniuersitatis. siue ecclesiæ secularis qui & ab ipsa uniuersitate constituitur. œconomus uerò est is, cui res ecclesiastica gubernanda mandatur ut. C. de sacrosan. ec. l. iubemus in prin. unde œconomus in rebus ecclesiasticis tantum & quem episcopi tractatus elegerit. ut. C. de epi. & ele. l. omnes qui ubicunq;. §. hoc nihilominus. Syndicus in rebus & negotijs cuiuslibet corporis uel collegij. Actor pro uno ut insti. de cura. in fi. uel pro uniuersitate sed ad unam causam tantum. & præsentem & cum decreto syndicus ad omnes ut. ff. quòd cuiusque uniuer. no. l. Item eorum Inter syndicum autem & defensorem lex non uidetur facere differentiam. Nam syndicum defensorem appellat. ut. ff. de mune. & hono. l. munerum. §. defensores. & ad idē. infra eod. ti. ca. 1. in prin. est & uicedominus qui administrat res episcopales ut hospitibus & causis quæ ueniunt paratus existat. ut 8 9. distin. nolumus. Sed œconomus administrat res ecclesiæ ut dictū est & probatur. 89. di. quia in quibusdam 16. q. 7. quoniā quibusdam. 9. q. 3. cum simus 88. di. c. 1. 10. qu. 2. hoc ius porrectum. Aliquando œconomus defendit in causa. ut in. l. prœalleg. omnes. qui. § hoc nihilominus. Sed propriè ad causas actor uel syndicus ut dictum est. Item quandoq; œconomus ponitur in aliqua ecclesia uacāte ad percipiendos prouentus & conser dos ad opus futuri prælati, & hoc cum propter discordiam patronorum ecclesia ordinari non potest. ut supra de offi. ordina. cum nos plerumque.

Summarium

1 *Vis quinque sunt genera.*
2 *Metus quid sit, & qualiter distinguatur.*
3 *Metus an & quando excuset.* *Graue damnum quod dicatur.*
4 *Comminatio excommunicationis an excusationem inducat,*
5 *Metu gesta que sint, que ipso iure non ualent.*
6. *Metum passas que actio detur pro rebus traditis.*

¶ DE HIS QVÆ VI METVSue causa fiunt. Rubrica.

Diximus supra de his quæ spōte facimus tā circa negocia quā circa iudicia. Nūc dicamus de his quæ in uitī agimus & coacti. Et ideo subijcitur hic Rubr. de his quæ ui metus causa fiunt. ¶ Videndum est igitur quid sit metus. qualiter distinguatur. Item quis metus seu quæ actio excuset uel irritum faciet quod geritur. ¶ In primis autem notandum est quòd rubr. quæ hic ponitur respicit intitulationē antiquam quæ sic ponebatur in antiquo edicto prætoris. q̄d ui metusue causa factum est &c. Vis autem fiebat metio propter necessitatem impositam contrariam uoluntati. sed posteà detracta est uis mentio. ideo quia quod cunque ui atroci fit id quoque metu fieri uidetur. ut. ff. eo. ti. l. 1. ¶ Quinque au-
1 tem † sunt genera uis. Est enim uis cōpulsiua per quam compellitur quis ad id faciendum quod non faceret si esset liberi arbitrij nec compelletur. & ex hac ui oritur actio quod met. causa. Est uis expulsiua quæ inducit interdictum unde ui. Est uis ablatiua, & hæc inducit interdictum ui bonorū raptorū in rebus mobilibus. ut. ff. ui. bo. rap. §. sed nedum talia. Est uis turbatiua quæ introducit interdictum uti possidetis in rebus soli. sed in rebus mobilibus interdictum utrobi. cū duo se possidere contendunt. Est uis inquietatiua, hæc inducit interdictū quod ui aut clā. ut si quis à me prohibitus uel putās se prohibendū quid i eo faciat. siue ius faciēdi habeat siue non. ut. ff. q ui aut clā.

2 l. 1. ¶ Metus† est instantis uel futuri pe
riculi causa mentis trepidatio. ut. ff. eo.
tit. l. 1. Metum autem accipiendum nõ
quemlibet timorem sed maioris mali.
ut. ff. eod. titu. l. metum. Item non ua-
ni hominis sed qui in uirum constan-
tem cadere posset. ut. ff. eod. titu. l. me-
tum. &. infrà. eo. titu. ad audiẽtiam. &. c.
cum dilecti. Et propterea metus distin
guitur aut est probabilis aut non proba
bilis. Probabilis qui caderet in uirum
animosum & constantem. Improbabi-
lis qui caderet in uirum pusillanimem
& formidolosum. ut. ff. eo. titu. l. 5. & 6.
Probabilis excusat & rescindit quod fa
ctum est. eo instãte per actionem quod
metus causa. Improbabilis nec excusat
3 nec rescindit. ¶ Et notandum † quòd
metus damni & amissionis rerum excu
sat. ut infra. eo. abbas. & simile. l. di. pre
sbyteros, Sed contra. 32. q. 7. omnes ac
cusationes. ubi damna rei familiaris nõ
excusant. Solutio. graue damnum ex-
cusat. non graue non excusat. Graue au
tem damnum appello damnum omniũ
rerum uel maioris partis. ar. ff. de excu-
sa. tu. l. propter litem. Vel melius me-
tus damni excusat in dato uel promis-
so siue remisso. quia & datum repetitur
& promissum non soluitur, remissum
petitur, sed non excusat in commisso.
non enim ob metum damni debet mor
tale peccatum committi. quia potius de
beremus omnia mala tollerare quã in
peccatum mortale consentire. ut. 32. q.
5. ita ne. Cadit autem in constantem ui
rum. & per hoc excusat metus mortis
& cruciatus corporis. Item metus stu-
pri & seruitutis. ut. ff. quod me. causa. l.
isti quidem. C. eo. ti. l. interpositas. infrà
eo. ti. cum dilectus. & sic intelligo. in-
frà. de spon. cum locum. &. c. ueniens.
Et hæc uera sunt nisi quis sua culpa se
ingerat in hunc metum. ut. ff. eo. tit. l. si
mulier. in prin. & l. nec timorem. Inue
nio etiam quòd metus uerborum excu
sat. ut. ff. de acquir. hære. l. ui. & ui. distin.
c. 1. Sed quod dixi metum non excusa-
re in quem quis incidit sua culpa. reci-
pit contrarium. infra. de spon. ueniens.
Ad quod respondeo. metus ex culpa
meticulosi proueniens non excusat si
sit legitimus & à iure sumat initium. Si
autem iniuriosus, id est, iniuriam timẽs
excusat. Sed non legitimus ibi erat me
tus de iure enim mori timere poterat
cum in hoc casu liceat patri occidere
adulterum simul & filiam. ut. ff. ad le.
Iul. de adul. l. quod ait. Sed quãmuis
lex hoc dicat canones non admittunt.
ut. 33. q. 2. inter hæc. uel prærogatiua
matrimonij de quo ibi tractatur hoc ha
bet, ut metus quãmuis legitimus effica
ciam matrimonij impediat. Sed si per
coactione aliquid fiat tunc distingui-
tur breuiter. quia aut coactio est absolu
ta. aut conditionalis. Absoluta. s. cum
quis uiolenter trahitur ad quid facien-
dum. quo casu quis uiolenter trahitur
excusatur omnino. ut. l. dist. præsbyte-
ros. 1. q. 1. constat. 32. q. 5. fere per totũ.
15. q. 6. ca. 1. & ar. de conse. di. 4. eos. l. r.
Conditionalis autem qui metum uel
cruciatum seu aliquid graue minatur. &
si excuset à tanto non tamen à toto. ut.
infrà. eo. titu. sacris. in uerbo culpam
attenuet. Quidam tamen dixerunt inter
iuramenta promissoria & assertoria. ut
in promissorijs metus uel coactio con-
ditionalis excuset, in assertorijs non,
quia potius debemus omnia mala absti
nere & c. ut. 33. q. 5. ita ne. 11. q. 3. quat
tuor & c. quisquis. & c. nolite. Permisso
ria uocamus illa sacramenta. s. cum quis
iurat de aliquo dando seu faciendo, uel
non dando uel non faciendo. assertoria
cum quis asserit pro uero falsum & ma-
4 ximè contra fidem. ¶ Sed quæritur † an
comminatio excommunicationis excu
sationem inducat. Et uidetur quòd sic.
nam continet corporis & animæ detri-
mentum. ut. 2. q. 1. de manifesta. 11. q. 3.
audi. Item per excommunicationẽ sub
uertitur status alicuius. Transit enim de
corpore uel potestate ecclesiæ in pote-
statem dyaboli. ut in prædicto. c. audi.
& ideò iustus est metus. ut. ff. eo. ti. l. isti
quidem. Item excommunicatio est e-

ternæ mortis dãnatio ut 11.q.3.necessa
rio qui ergo timet excõicationẽ timet
mortem,timenda est igitur ut 11.q.2.c.
1.Sed contra excõicatio medicinalis ẽ
nõ mortalis.ut 2.q.1.multi.Itẽ si est in
iusta uacua est de ea non est curandum.
ut 11.q.3.cui est illata nec ligat dũmo-
do non contemnatur.ut 24.q.3.notan-
dum in fi.Puto quod metus excõicationis
non excuset.aut.n.est iniusta, & illa nõ
liget quo ad deum. Aut est iusta.& tunc
sibi imputet qui se ita constituit. ut me
reatur excommunicari ut.ff.eod.tit.l.si
5 mulier.¶Est notandum † quod quædam
fiunt per metum quæ ipso iure non ua
lent ut contractus matrimonij ut infra
de sponsa.cum locum & 30.q.2.ubi nõ
est.Item dotis promissio. ut.ff.eo.ti.l.si
mulier.§.si dos.Item iudicis additio. ut
ff.de iu.l.2.§. 1.in fi.Item auctoritatis
præstatio.ut.ff.de auct. tu.l.2.Item ec-
clesiasticæ rei alienatio.ut 15.q.6. c.1.
Item sententiæ pronuciatio. ut 11.q.3.
iniustum. aliàs autem quæ per metum
fiunt tenent.sed rescinduntur per actio
nem quod metus causa. si sunt perfe-
cta,si uerò sunt imperfecta,tunc per ex
ceptionẽ.ut.ff.quod metus. causa.l. me
tum.§.sed quod prætor.¶In summa no
6 tandum † est quod si per metum rem
meam corporalem tradã. possum age-
re utili rei uendicatione. & contra me
tum inferentem & contra quemlibet
possessorem ad quem res peruenit. suf-
ficit enim hoc docere metum illatum à
quocunque nec astringor probare quis
metum intulerit. cum metus habeat in
se ignorantiam.idest iuste possum igno
rare quis metum intulerit. maximè si
erat nox. uel dies sed in multitudine
hominum. ut maleficum comprehen-
dere uel dignoscere nõ potuerim ut.ff.
eod.titu.l.metum.§.uiolenti &.§. licet
enim & .l.si cum exceptione.§. in hac.
Vtilis in rem actio ideo datur metum
passo & non directa pro rebus traditis.
quia per traditionem desinit esse domi
nus. nam traditionibus & usucapioni-
bus dominia transferuntur.ut.C. de pa
ctis.l.traditionibus insti. de rerum di-
ui.§. per traditionem. sed de æquitate
prætoria fingitur rẽ in bonis meis per-
mansisse. ideo possum eam uendicare
ut dictum est. Nec obstat his quia in-
uitus tradidi. quia coacta uoluntas :
uoluntas est. ut 15. q. 1. merito. Non
enim uidetur re exclusus quem prætor
restituturum pollicetur.ut.ff. de in in-
tegr.restitutio.l.nemo. Sed nec uidetur
possessionem adeptus est. ut eam reti-
nere non possit.ut.ff.de acquiren. pos-
sess.l.non uidebitur. possum etiam age-
re actione quod metus causa. Et est sciẽ
dum quòd rei uendicatio nunquam cõ
petit nisi in simplum. Actio uero quod
metus causa à principio est in simplum
& in simplum condemnatur reus,idest,
in rem ipsam si extet. uel in æstimatio
nem ipsius si non extet.cui sententiæ si
pareat is qui metum intulit soluendo
liberatur,quod si non pareat damnatur
in quadruplum in quadrupletur omne
quod erat soluendum in simplum. & in
quadruplum contineatur res si potest
restitui uel rei æstimatio.ut.ff de rei uẽ.
l. quod si poss.ssor. quod locum habet
siue agatur contra metum inferentem
siue contra illum ad quem res peruenit
ut.ff.eod.ti.l. si cum exceptione.§. 1. &
in hac.&.§.quadruplatur & . §. quate-
nus. & sic circa eandem rem duæ fe-
runtur sententiæ & utraque diffinitiua.
Sed prima circa rem ipsam restituen-
dam quæ diffinitiua est. quia negocio
finem imponit.ut.ff.de re iud.l.1. secun
da circa rei æstimationem quadruplan-
dam & poterunt hæc omnia locum
habere secundum iura canonica. Nam
si animal tuum damnum dederit pote-
ris deliberare dando animal pro noxa,
alioqui ad omnia damna teneris.ut in-
fra de iniuri. & dam. dato. si culpa.da-
tur etiam in quadruplum secundum iu-
ra canonica. ut 12.quæst.2.cum deuo-
tissimam & cap. in legibus. et si per
uiolentiam à domo mea expellar te-
netur uiolentus ad restitutionem do-
mus & omnium rerum in uiolentia per-

S ditarum

ditarum. & si ad uiolentum non peruenerunt. ut. infrà. eo. ti. c. ultimo. In quadruplatione autem considerabitur aut metum passus siue in re mea siue in possessione mea. nam aliud est precium rei & aliud est possessionis. ut. ff. eo. ti. l. si mulier. §. qui possessionem. Dantur igitur metum passo hæc duo remedia de quibus superius dictum est. scilicet utilis rei uendicatio. & actio quod metus causa. Datur ad tertium auxilium. s. actio de dolo. nam eum qui metum fecit & de dolo teneri certum est. & tollitur una actio per alteram ipso iure. facta exactione. Electione tollitur exceptio in factum opposita. ut. ff. eodem tit. l. sicut ex cep. §. eum. qui.

Summarium

1 *Restitutio in integrum quibus & quando competat. & nu. 2. 3. & 4.*
3 *Ecclesia læsa an possit restitui sicut minor. & nume. 4.*
5 *Ecclesia uel minor an restitutionem à sententia petere possit.*
6 *Restitutio à sententia an alia sit quàm restitutio ad appellandum.*
7 *Restitutio qualiter fieri debeat.*
8 *Restituere qui possint. & nu. 9.*
10 *Iurisdictio ordinaria quibus conferatur.*
11 *Delegatus an causas restitutionis audire possit. & quid de arbitro.*
12 *Restitutio in integrum quid sit.*

¶ DE RESTITVTIONE in integrum. Rubrica.

Diximus supra de restitutionibus quæ ratione metus indulgentur maioribus. Nunc uidemus de in integrum restitutione quæ tã ecclesijs quàm maioribus ætatis ratiõe donantur. ¶ Videamus itaq; quibus per restitutionis auxilium succurratur. Cur quomodo, quando, & à quo possit restitutio indulgeri. & quid sit in integrum
1 restitut. ¶ Succurritur † per restitutionem in integrum minoribus. 25. annis. Dicuntur autem minores. 25. annis qui nondum compleuerunt. 25. annos, facta computatione de momento ad momentũ. Non enim sufficit tetigisse ultimũ diem ut quis ab hoc auxilio excludatur. sed oportet pertransire ultimum momentum. ut cum si quis natus sit in bisexto duo dies computẽtur pro uno, nam posterior dies intercidatur, id est, de medio eximitur uel non computatur pro die. ut. ff. eodem titu l. 3. §. minoré. & de uerb. signi. l. cum bisextus. Cõtingit autem bisextus in singulis quadriennijs. Nam annus habet tricẽtos. & 65. dies. & 6. horas ut. ff. de statu liber. l. cũ hæres. §. stichus. Illæ autem sex horæ in quattuor annis faciunt. 24. horas & sic diem integram. ¶ Item computatio
2 † de momento ad momentum ubi agitur de restitutione minores fit in fauorem ipsius. Expedit enim minori sic fieri scilicet prorogari tempora restitutionis potius quàm artari. Aliquando ob fauorem non fit computatio de momento ad momentum. sed sufficit diẽ inchoari, ut in usucapione trienni contingit. Fauor enim est possessoris sufficere ultimum diem usucapionis attingi ut completa sit usucapio, & hoc propter titulum & bonam fidem. ut. ff de usucap. l in usucapionibus & . ff. de diuersis & tempora. præ. l. in usucapionibus. primo, responso. & idem est cum tractatur de libertate præstanda a minore. 25. annis. ut. ff. ma. l. prima. Item cum tractatur de testamentis faciendis à maiore. 14. annis. ut. ff. de testa. l. in qua ætate. sic quandoque ob fauorem sufficit annum inchoari. ut. ff. de mu. & ho. l. ad rem. &. ff. ad Trebel. l. qui filium. & supra de elec. cum in cunctis. secus in præscriptione. 30. uel. 40. annorum quę odiosa est ubi requiritur ultimum annum finiri. ut. ff. de actio. & obliga. l. in
3 omnibus. ¶ Succurritur † & ecclesijs quæ minorum iure censentur. ut infra. eodem ti. requisiuit. Semper enim

ecclesia iure minoris debet illæsa seruari, ut ibi dicit, quidam tamen exposuerunt illud uerbum semper, id est, in quolibet contractu, restringentes illud semper, ad quadriennium tantum numerandum a tempore contractus in quo ecclesia læsa est posse restitui & non ultra. Ecclesia enim maior est & restituitur sicut minor factus maior. s. infra quadriennium numerandum a tempore cõtractus. ut. C. de tem. in integ. resti. l. ul. Nam ut ibi hæres minor factus maior restituitur infra quadriennium in his in quibus fuit captus, tempore minoris ætatis. unde qui sic dicunt ponunt ecclesiam in 25. anno. Alij autem aliter dicunt & alio modo exponunt illud uerbum semper, sic uidelicet quandocũq; sine tẽporis præfinitione. Vnde ponunt eam in primo die natiuitatis suæ, & dicũnt eam super in minori ætate cõsistere. nec enim crẽscit uel decrescit eius ætas. Tu dicas quod ecclesia fungitur iure & uice minoris. quod sic probatur, ecclesia enim cõparatur reipublicæ. ut. C. de sacrosan. ec. ut inter diuinum. Et respublica comparatur minori. ut. infrà. eodem. c. requisiuit. non tamen est minor immò maior. sed restituitur sicut minor ut respublica. ut. C. de offi. eius qui uicem alte. gerit. l. 1. Si enim minor esset ut dictum est. non fuisset desponsata ut. 26. di. supra. de biga. c. debitum. Et puto ecclesiam restitui quandocũq; in contractibus sine temporis præfinitione & in iudicijs etiam post sententiã ut infrà. eo. c. suscitata. &. c. tum ex literis. Sed hoc nõ nisi propter graue dãnũ. ut. ff. de mino. l. si ex cã. Et in his duobus differt ecclesia a minore. qui non restituitur nisi in minori ætate. Et hoc intelligo esse uerum nisi post contractũ uel post sentẽtiam cõtra ecclesiã præscribatur. Nã in tẽporibus ut in usucapione & præscriptione nõ inuenio ecclesiã restitui. quãuis inueniam quædã tempora de præscriptione subduci. ut notabo. infra. de præscrip. præscribit enim ecclesia & præscribitur cõtra eã. Et in hoc similiter differt ecclesia a minore qui in tẽporibus ipso iure seruatur illæsus prætérquã in longissima præscriptione quæ quidẽ currit, sed minor restituit. ut. C. in qui. cau. nõ est neces. in integ. resti. l. ul. Alij autẽ dicũt quod ecclesia restituit a 25. annis usq; ad quadrienniũ. sic & ecclesia recte iure utit minoris hæc enim tempora habet minor ad petendam in integrum restitutionẽ. ut. C. de temp. in inte. resti. pe. per totum. ¶ Item restitui
4 tur † maior uel ecclesia si lædatur siue decipiatur. ipse minor siue tutor eius uel curator eius interuenerit legitimus. ut. C. si tutor uel cura. interue. l. etiã. Et idem dico in ecclesia si prælatus eius, syndicus vel æconomus decipiatur. Delictum enim personæ non debet redundare in damnum ecclesiæ, ut. 16. q. 6. si episcopus. secus est si decipiatur simplex procurator minoris uel ecclesiæ tunc enim minori uel ecclesiæ non subuenitur nisi procurator sit non soluendo. ut. ff. eod. titu. l. cum mandato. magis enim fuit prouidendum superioribus personis quæ gerunt ex necessitate quàm procuratori qui ex uoluntate gerit. ¶ Et quod dixi ecclesiam restitui si prælatus decipiatur. Et est ratio quia prælatus conditionem ecclesiæ, deteriorem facere non potest. ut. infra cap. 1. quod intelligo in faciendo. secus in omittendo. ut. 16. q. 3. placuit. infra. de præscrip. cap. 1. Aliquando tamen potest etiam in faciendo conditionem ecclesiæ deteriorem facere. vt pote modicam rem donando, ut. infra. de dona. cæterum 12. q. 2. terrulas. Et idem in quinquagesima & centesima. ut. infra. de dona. apostolicæ. & infra. de his quæ fi. a præla. sine consensu ca. pastoralis. 12. q. 2. bonæ. rei. Et in hoc differt prælatus a procuratore. quia procurator liberam habens & generalem administratione non potest donare. ut. ff. de procu. l. procurator tutorum. &. l. procurator. cui quãmuis aliquotiens prælatus appelletur procurator ut. 10. q. 2. p̃cariæ. 12. quæ. 1. c. ult.

&.quæ.2.fine exceptione.10.q.2.casel las infra de dona. fraternitatē. Et quod dico conditionem ecclesiæ deteriorem fieri posse per prælatum in omittendo. uerum est legitimo tempore interueniente non statim. hoc est si ex omissio ne prælati. præscriptio inducatur contra ecclesiam. Aliter si prælatus omittat in iudicio legitimam exceptionem seu defensionem restituitur ecclesiā ut, infra eodem.c. auditis.&.c. cum uenissent. nisi super hoc eodem petita esset restitutio & denegata.ut infra eod.titu. c.ult. ¶Iuuatur etiam minor & ecclesia in allegationibus omissis dum ea quæ sunt pro causa non allegata uel allegata nō probat.uel si se proditum seu proditam ab aduocatis conqueratur. ut.ff. eo.ti.l. minor autem.§.1.& l. minor annis.25.omissis.¶Item succurritur minori & ecclesiæ si se negotijs alienis immiscuerit sine mandato uel saltem necesse habet cedere domino negociorū beneficium restitutionis.ut.ff.eo.tit.qd si minor. Et ut breuiter dicam restituitur minor & ecclesia in cōtractibus uel quasi contractibus in delictis uel quasi. ut super his rubricæ speciales in Codice ponuntur. & quod dixi restitui in cōtractibus uel quasi locum habet cum cōtractus tenet ut pote celebratus in casu concesso & in forma iuris ut 10 q.2. hoc ius porrectum. & 12. q. 2. sine exceptione. Aliter si in casu non concesso uel non secundum formam iuris nullus est contractus ipso iure.ut. 10.qu.2. quia rem homini.& 12. quæ.2. sine exceptione. apostolicos. alienationes. & tunc cum ius commune competat. non est necessaria in integrum restitutio ut. ff. eo.ti.l.in causæ. ¶Item succuritur ecclesiæ & minori si quasi cōtumax ad iudicium non uenit culpa non dolo.ut.ff. eod.ti.l. minor.secus si ex dolo ut.ff.de mino.l.si ex causa.§.nunc uidendū. tūc enim non restituetur ecclesia, quia nec minor restituitur in delictis atrocibus, nisi quatenus miseratio ad minorē pœnam iudicem perduxerit ut.ff.e.ti.l.auxilium. Quod intelligo cum tota ecclesia delinquit. ut. C. de sacrosan.ecclesi.l.iubemus nullam nauem. alias delictum personæ & c ut no. supra eo.ti.§. restituitur. ¶Item subuenitur & si nouæ defensiones appareāt ecclesiæ quibus ante usa non fuit.ut. C. si sæpius in inte. resti. postu. l. 2. quamuis de iure communi prætextu nouorū instrumētorum lites sopitæ non debeant instaurari.ut infra de sen. & re iudi.inter monasterium.&.C.eo.tit.l.sub specie.¶Itē si deferat iuramentum.ut.ff.de iureiu.l. nam postea.§.si minor. Et qualitercunque in iudicijs minor uel ecclesia capiatur siue agat uel conueniatur. ut.ff.eod. tit.l.ait prętor.§. sed & in iudicis. ¶Sed

5 dubitatur † an ecclesia uel minor possit petere restitutionem a sententia eo qđ ecclesia tuta est communi iure & communi auxilio, potest enim appellare.& ideo ad extraordinarium auxilium recurrere nō debet.ut.ff. de mino.l.in causæ.Sed hæc obiectio in sententia domini Papæ locum non habet, quoniam superior non inuenitur ad quem per appellationum recursus haberi possit. ut supra de elec. licet in fi.&.9 qu. 3.cuncta.Sed si instes & dicas. poterit supplicari.ergo restitutio superuacua est ut superius dictum est, Respondeo utrunque remedium supplicationis & restitutionis est extraordinarium auxilium & eadem æquitate inductum unde unum reliquum non excludit. Vt dicitur.aliter actio de dolo non datur si alia competat eadem æquitate inducta ut actio qđ metus causa. quæ & si competat. datur tamen actio de dolo. nam si eū qui me tum fecit & de dolo teneri certum est. ut.ff. quod metus. causa.l. si cum exceptione.§.eum qui.¶Sed nunquid à sententijs aliorum potest quis petere restitutionem. Videtur quòd nō quia potest appellare, & sic ad extraordinariū auxilium non recurret per. l. in causæ. & si tempus appellandi excesserit restituetur ad appellandum.ut. C. si sæpius in integ. resti. postu. l. 1. Respondeo, potest

potest ecclesia restitui a sententia. Nec obstant super ora iura. Nam lex illa in causæ, loquitur cum minor est tutus ipso iure. & ideo non debet recurrere ad auxilium restitutionis. Itē alia lex nō obstat. loquitur cum minor petijt restitutionem. & fuit ei denegata iterum petere non potest nisi noue defensiones allegentur. sed poterit appetere non potest nisi nouæ defensiones allegentur. sed poterit appellare. ut infra eod. ti. ca. ult. & . C. si sæpius in integr. resti. po-
6 stuletur. l. 2. & 3. ¶ † Si tu quæras an sit aliud restitui a sententia quam restitui ad appellandum à sententia. Respondeo sic. cum enim restitutio fit à sententia perinde est ac si sententia lata non esset ar. ad hoc infra eo. cum ex literis ubi dicit. non obstante sententia. sed ubi fit restitutio ad appellandum. sententia salua manet. quamuis postea suspendatur per appellationem. ut. C. de iureiuran. l. generaliter. in princi. C. de appella. l. præcipimus. §. hoc fin. supra de off. delega. pastoralis. §. præterea infra de senten. & re iudi. cum inter uos. Licet alibi dicatur extingui pronunciatū per appellationem. ut. ff. ad se. con. Turpil. l. 1. §. ulti. Sed exponitur ibi extin-
7 guitur. id est, suspenditur. ¶ † Fieri autē debet restitutio iudice sedente pro tribunali præsēte aduersario, uocari enim debent is contra quem petitur restitutio alioquin ipse iure non tenet restitutio. ut. ff. de mino. l. uerum. §. sciendum & l. in causæ. §. causa & . l. etiam si patre. §. ulti. Nā negotiorum merita partium assertione panduntur. ut. C. si per uim uel alio modo. l. ulti. Quia & si minori uel ecclesiæ pro restitutione non detur actio sed iudicis officium ut. ff. de mino. l. quòd si minor. §. ul. & . l. illud. §. 1. l. quod si de speciali. oportet tamen libellum porrigi, litis contestationem fieri, & omnia solemniter & ritem procedere ut supra de offi. iudi. c. ult. in casu tamen si is contra quem restitutio petitur, uocatus infra triennium non ueniat restitutio indulgetur ut in auth.

ut sponsali. largi. §. ad hoc. colla. 9. Debet etiam ecclesia siue minor probare læsionem siue deceptionem non enim ex hoc solo quòd minor est quis sequitur quòd sit deceptus. & idem in ecclesia. ut. ff. de mino. l. non omnia de iure-iu. l. nam postea. §. si minor. ¶ Possunt
8 † restituere iudices delegati à Papa uel a principe. Item ordinarij. Item delegati ordinariorum habētium administrationem. siue causæ restitutionū fuerint specialiter cōmissæ huiusmodi delegatis. siue alijs causis commissis corā eis restitutionum inciderint quæstiones. Item ordinarij non habentes administrationem, sed delegati ab eis nō possunt, si causæ restitutionum committantur eisdem. sed si alijs causis commissis quæstiones restitutionum incidant coram ipsis. & causas audire possunt & restitutiones indulgere. Et idem dico in arbitris. nam super restitutionis quæstione cōpromitti non potest. sed si super alio compromittatur super quo compromitti potest. & coram arbitro incidat quæstio restitutionis. & audire & restituere potest ut infra eo. ti. decre. causam. quæ sumpta est ex lege, ut. C. ubi & apud quem. l. ulti. Sed certè si rectè inspiciatur lex illa colligitur ex illa quòd nec delegati ordinariorum non habentium administrationem. nec arbitri cognoscere possunt de huiusmodi quæstione etiam incidenter & sic legebant & intelligebant legem illam domini mei Azo. & Aug. Sed hæc decre. contrarium dicit & potest esse huiusmodi decre. ratio quia in incidēti quæstione etiam minus competens iudex iurisdictionem sortitur ut supra de offi. de leg. prudentiam. §. ulti. C. de iudi. l. quoties. et. C. de ord. iudicio. l. adite.
9 ¶ Dubitatur aūt † qui sunt ordinarij administrationem non habentes. sed facultatem tantum modo iudicandi. Et secundum iura ciuilia dici potest quòd sunt illi qui honorem et dignitatē habent. sed non administrationem unde ratione honoris dignitatis iudicare possunt.

possunt. si qui in eos cōsenserint. & de his loqt̄ lex de iudi.l.j.C.e.t.rē non no uā. Respō.1. Sed secundū iura canonica posset poni exēplū in episcopo qui renunciauit loco episcopali. non dignitati. qui honorē retinet administratione. ut supra de ordi.ab episcopo quæ resig. episcopa. c. 1.& supra de renunci.nisi cū pridē.§.ult.&.c.post translationē circa fi. Itē poni potest exemplū in episcopo cuius episcopatus omnino destructus ē. populus effectus. hic .n. episcopus est nullus tamen episcopatus hic honorē habet sine administratione. Quidā tamen ponunt, exēplū in officialibus episcoporū & male quia officiales nō sunt ordinarij sed delegati ad uniuersitates causarum ut nota supra de offi. uica.

10 circa prin. ¶ A quibus aūt † cōferatur iurisditio ordinaria no.supra de offi.or.§.ordinariā. Et est sciendum φ ubicunq; ecclesia uel minor restituitur restituēdus est & eius aduersarius ē̄t maior. sed in eodē tantū casu.sed non in alio ut.ff.de mino.l.quòd si minor.§.rest. &.l. pater §.2.&.l.etiā.§.1.C. de repu.l.una.C.de prædijs mino.l.si prædiū, in fi.12 q.2. Vulteranæ infra de rebus eccl.nō alie. ad audientiā. Non.n.ecclesia ditari debet cum aliena iactura ut 54. di.generalis infra de pœnis suā.ff. de condi. inde l.nā hoc natura. ¶ Item licet minor uel ecclesia impetrauerit restitutionē. pōt renunciare si uelit. ut.ff.de mino.l. si iudex. ¶ Quando autē ecclesia restituatur dixi supra e.ti.§.sit cōputatio. quia semper & sine temporis præfinitione. ut infra.e.1.&.c.tum ex literis. nisi cōtra eā legitimè præscribatur. nam ut ex litera illius decre. tum ex literis. colligitur tempore Eugenij papæ & in primo mēse sui pontificatus interuenit læsio & tēpore Celestini indulta est restitutio. qui causam commisit sententia Eugenij non obstante. Quidā tamen dicunt quòd ibi interrupta fuit quadriēnij præscriptio per petitionem restitutionis. fuit enim petita restitutio tempore Eugenij & temporibus aliorum summorum pontificum ei succedentium eadem petitio innouata.& sic ecclesia petens non fuit quadriennio exclusa. Sed errant qui sic dicunt. quia restitutionis quæstione dum petitione sed nec lit. contest. perpetuat.ut.ff.de mino.l.papinian §.ul.&.C.de tempo.in integ.rest. l.ul. Si quis tamen uellet illorum sententiam sustinere posset dicere quòd ibi per iudices stetit quo minus in quæstione illa processum fuisset.& ideo ecclesiæ petenti nullum potuit præiudicium generari, ut in auten.ut spon. largi.§.hoc quoq;, colla.9.&.2. q.6. anteriorum.§.sed lis.&.l.bidiuum. ¶ Vnum non omitto. quia quod dixi supra.§.pro

11 xi.† delegatus causas restitutionis audire posse recipit dubitationem. Videtur enim quòd causæ huiusmodi delegare non possunt, quia ex edicto restitutorio nulla propria proficiscitur actio sed cōdependet ex officio iudicis.ut. ff. de mino.l. quod si minor.§.ul. Ea uero qui iudicis officio expediuntur non delegantur.ut.ff.de off.procon.l. nec quicquam.§.ubi.ff.de reg. iur.l.omnia.ff. ad municip.l.ea quæ. Ad quod respondeo speciale est hic fauore restitutionis qui ampliandus est non restringēdus ut.ff. de lib.& postu.l. cum quidā. Sic & aliud speciale in hac restitutione contingit. ut cum causa restitutionis sit excellens ita ut in ea requiratur speciale mandatum, ut.ff.de mino.l.illud, ut in ea compromitti non possit.nec delegari ab ordinario iureditionem sine administratione habente.tantum tam coram arbitro quam coram delegato huiusordinarij tractari poterit incidenter ut infra

12 eo.ti.causa. ¶ † Est autem in integrū restitutio prioris status uel iuris reintegratio, per quam subuenitur minoribus. Subuenitur & ecclesijs iure minoris sicut dictum est. Subuenitur quandoq; & maioribus ex iusta & legitima causa ut; ff.ex quibus cau.ma per totum.& sic intelligo infra eod. tit. ex literis infra de senten.& re iudi. cum Bertoldus infra de pigno. significante.

SVM-

Summarium

1 *Edictum de alienatione iudicij mutandi causa facta quando locum habeat.*

2 *Edictum de litigiosis contractibus, & hoc edictum non concurrunt, sed diuersis respectibus locum habent.*

3 *Actio ex hoc edicto cui & contra quem & in quantum detur.*

¶DE ALIENATIONE IUDICIJ mutandi causa facta. Rubr.

IN superiori rubrica prospectum est & prouisum per in integrum restit. ecclesijs ut supra ti. proxi. c. 1. Et minoribus ut supra in .cap. constitutus. Et maioribus. ut supra in. c. ex literis. Et nunc æquitate prospicitur hic omnibus in quorum damnum & præiudicium aliqui res & possessiones de quibus agendum esse credunt & timent in alios transferunt causa mutandi iudicij. ¶Surgunt autem ex hoc edicto duo specialia beneficia. Vnum quia agitur cõtra alienantes actione in factũ ad id quod interest agentium res non fuisse translatas. saluis nihilominis pristinis actionibus aduersus nouos possessores quos potius parat uel parit nouos aduersarios. ut. ff. eod. ti. l. 1. Et aliud quia literæ commissionum contra ueteres possessores obtentæ extenduntur ad nouos. de quibus nullam faciunt mentionem. ut infra eod. ti. c. 1. In titulatur hic igitur rubrica de alienatione iudi-
1 cij mu. causa fac. ¶ Vnde uidendum † est quando locum habeat hoc edictum, & cui, & contra quem & in quantũ detur actio ex hoc dicto. Habet locum hoc edictum cum quis credens se conueniendum super re aliqua actione reali uel personali in rem, tamen scripta ut pote aliquo interdicto. Interdicta. n. licet in rem uideantur concepta ui tamẽ ipsa personalia sunt. ut. ff. de interdi. l. 1 §. interdicta alienat, rem dolo malo causa mutandi iudicij à se. & suscipien di ab illo in quem transfert possessionem nec refert an transferat dominiũ uel nudam possessionem. ut. ff. eod. tit. l. non solum & l. ex hoc. §. alienare. Do lo malo ideo dixi quia si alienat rem redibendo uenditori. non ut iudicium euitet sed alias redibiturus uel si ex alia necessaria causa alienat. locum non habet edictum. ut. ff. eodem titulo. l. ex hoc, & ll. sequentibus. Et idem dico si ideò alienat. quia timet sibi moueri quæstionem & lites execratur. ut. ff. eodem tit. l. item si res. §. ult. Item locum habet hoc edictum cum alienatio sit causa futuri iudicij mutandi. ut in l. ex hoc. §. pri. quia si iudicium esset inchoatum inter petitorem & possessorẽ conuentione iudiciaria. aut per preces principi oblatas & iudici insinuatas ac per iudicem aduersario cognitas. cũ res esset litigiosa. si de dominio ipsius uel quasi quæstio erat. tunc commisso uitio litigiosi. locum haberet edictum de litigiosis. ut. C. de litigio. l. ulti. in au tem de litigio. in princ. col. 7. quia prohibita est talis rei alienatio ut ibi. & 1 1. q. 3. quia res. sed res super qua futurum speratur iudicium non prohibetur alienari ante motam causam. Et ideo istud edictum & edictũ de litigiosis cõ-
2 tractibus nõ concurrunt sed diuersis respectibus locum habent. ¶ Datur † autem actio in factum ex hoc edicto ei. in cuius fraudem & elusionem facta est alienatio, & suis hæredibus, & contra hæredes eius ad quem res trãslata est. Et datur infra annum. ut. ff. eo. ti. l. non solum. §. ult. & ll. sequentibus. Datur enim inquam aduersus eum qui alienauit quem ad interesse conueniat coram ordinario. & ut puto coram delegato per literas contra eum obtentas. ut dolus repræsentet eum possessorem. ut. ff. de rei uend. l. qui petitorio. C. ad exhiben. l. ad exhibendum. in quo interesse considerabitur quanti interest agentis rem non fuisse translatam in hominem alterius diœcesis forte uel prouinciæ contra quem illum agere oportet ad possessionem aduocandam per

per pristinam actionem. Item quanti interest ipsius non habere duriorem, uel potentiorem aduersarium, si in potentiorem translata fuit: quia potentioribus pares esse non possumus. ut. ff. eo. ti. l. 1. Item aget contra possessorem actione in rem, uel alia actione sibi cõpetente ad rem aduocandam siue corã ordinario possessoris siue coram delegato, quem obtinuit contra alienantẽ. quod est hic speciale. cum alias generaliter literæ commissionis sint personales. nec ad alios extendantur quorũ nomina in literis non habentur. ut suprà de offi. deleg. cum olim abbas. &. c. super eo de rescrip. significauit. Sed fallit illud generale hic & in aliis casibus quos not. suprà de rescrip. §. sed priuilegium, & suprà de offi. dele. §. casualiter. Veruntamen si ab eo qui rem alienauerit consequatur actor rei æstimationẽ dolo possunt ante ipsum possessorem, ut superius ut dictum est. non aduocabit postea rem a possessore. nec enim habere potest & rem & pretium, sed alterũ ut. ff. de peti. hære. l. si & rem & pretiũ. & rem a possessore & interesse ab alienante consequi potest ut superius dictum est. ¶ Item alienator potest conueniri pristina actione, non tãtum ad rei æstimationem ratione doli, ut dictum est, sed ratione pretii quod ex rei uenditione recepit quia pretium loco rei succedit, ut. ff. de pecu. l. sed si quis, & in l. prædicta si & rem & pretium. ff. de le. 2. l. Imperator. & l. se. infrà. de usu. cum tu. in si. ff. de leg. 3. l. fideicommissa. §. si rem. & infra. ut lite pen. ecclesia sanctæ Mariæ. Sed & si clerico cedatur actio contra laicum. ut si clericus trahat laicum ad forum ecclesiasticum & si non fiat contra uerba edicti. fit tamen contra mentem. ut. infra. eo. ti. c. 2. Nam ille incidit in uerba huius edicti qui credens se conueniendum super re aliqua transfert rem illam in alium causa futuri iudicij mutandi à se. & suscipendi ab illo in quem transfert rem. sed in mentem huius edicti incidit non in uerba qui dum credit uel scit sibi aduersus alium competere actionem illam priuilegiato uel potentiori homini cedit causa futuri iudicij non mouendi a se. sed ab illo inchoandi & perficiendi cui cedit. & in hoc casu cessio est nulla. & is qui cedit amittit actionem ut hic. ca. 2. &. C. ne lice. po. l. nulla. Clericus autem dicitur potentior laico ratione officij cuius contemplatione sortitur priuilegium quo ad forum. Nam alias ratione officij censetur durior aduersarius & potentior. ut. C. quod metus causa. l. si per impressionem. C. si quacunq; præ di. potesta. l. 1. &. C. si rector prouin. l. una. Sic & tutor ratione officij censetur potentior pupillo. & ideo cessio ei facta contra pupillum non ualet. ut. C. qui dari tuto. uel cu. pot. in auten. minoris. Sed hoc qualiter esse potest. ut actione cessa clerico contra laicum. clericus trahat laicum ad forum ecclesiasticum. cuius actor forum rei sequi debeat secundum canonicas & legitimas sanctiones. ut infra de foro compe. si clericus. & capitulo cum sit generale. 11. quæst. prima relatum & capitulo experientiæ. &. C. de iurisditi. omni. iudi. l. iuris ordinem. Respondeo hoc locum posset habere in locis illis in quibus consuetudo est quod clericus trahat laicum etiã reum ad forum ecclesiasticum. ut. infra de foro compe. si clericus. Vel aliter posset clericus molestare laicus super qua cessa est cum super re illa quam laicus possidet super qua cessa est clerico actio. laicus cogetur agere contra laicum super molestia quam clericus etiã infert. Et tunc clericus conuentus in foro ecclesiastico intentabit actionem sibi cessam permodum reconuentionis. Cessat autem hæc actio ex hoc edicto in quibusdam casibus. l. ur. ff. eodem titu. 3. §. ultimo. & l. ex hoc. §. si quis alienauit.

Summarium

1 *Arbitrium quid sit.*

2 *Arbiter esse quis possit, et qui prohibeatur.*

Compromitti

¶DE ARBITRIS.

Rubriea.

EXpeditis præparatorijs iudiciorũ ad iudicis ueniamus. Sed quoniam ad instar iudiciorum arbitria sunt redacta. ut. ff. eod. titu. l. 1. Nam arbiter partes iudicis assumit. ut. ff. eod. titu. l. si de meis. alias Pomponius. §. recepisse. Ideo prius de arbitris est uidendum. ¶ Videamus igitur quid sit arbitrium. Item in quot debeat compromitti. quis possit esse arbiter. de quibus rebus ualeat compromitti. & quis sit effectus arbitrorum. In quibus differant iudicium & compromissum. & qualiter finiatur compromis-
1 sum. ¶ Arbitrium † est trinus actus personarum super ciuili quæstione in quasi iudicio contendentium. Nam & iudex laborare debet ad inuestigandam ueritatem. ut. 30. q. 5. iudicantem. actor ad intentionem & ad amplicandam causam. Reus ad extenuationem ad causam diminuendam. ut. 4. q. 4. c. 1. Vel sit diffinitur arbitrium secundum Azo. Arbitrium est causa in dicendo iure uoluntarie posita cum certarum personarum inter positione. scilicet arbitri actoris rei. ¶ Arbi-
2 ter † esse potest qui non prohibetur à iure ut pura liber homo, paterfami. sed & filiusfami. arbiter esse potest. etiam iure patris. ff. eod. titu. l. sed & filius. & l. quin etiam. Item libertus sed non seruus. ut. ff. eod. titu. l. Pædius. in princip. &. §. in seruum. Item non refert an arbiter sit integræ famæ, uel infamis, ut. 3. q. 7. §. tria, in uersicu. cognitores. &. ff. eo. tit. l. Pædius. Sed secus in iudice. ut. C. de dig. l. neque famosis. C. de infamibus. l. una lib. 11. & infra. de excei. præla. inter dilectos. ¶ Prohibetur autem esse arbiter seruus. ut dictum est. Item mulier. ut. infrà. eo. tit. dilecti. C. eod. tit. l. ultima. quia nec iudicare possunt. ut. 3. q. 7. §. tria. ff. de iudi. l. cum prætor. §. 1. & 33. quæstione. 5. mulierem. hoc tamen fallit in quibusdam excellentibus fœminis quæ ratione suæ excellentiæ & consuetudinis iurisditione ordinaria & arbitraria utuntur. ut prædicta decreta. infra. eod. titul. dilecti. & aliquoties delegata. ut. 12. q. 2. cum deuotissimam. 8. q. 1. uereor. Item in laicum compromitti non potest super rebus spiritualibus. ut. infra. eod. titu. contingit. quia nec de rebus ecclesiasticis laici iudicare ualent directè uel etiam incidenter. ut. infra. titul. proxi. decernimus. infra. qui fil. sint legi. lator. nisi auctoritate superioris suscipiant compromissum. ut. infra. eod. titu. per tuas. seu iudicium. ut. 32 distinct. §. uerum. uel nisi hoc humilitas superioris inducat. ut. 2. q. 7. nos si competenter. uel nisi hoc fiat ad tollendam omnem suspicionem contra clericum exortam. ut. 2. q. 5. habet. & c.
3 Mēnam. ¶ Et notabis † quòd in causa matrimoniali nec in laicum nec in clericum compromitti potest ut. supra. de in integ. restitu. causam. Et hoc est uerum in causa matrimonij carnalis. nam in causa matrimonij spiritualis compromitti potest in clericum. ut infra. eod. titu. ex parte. supra. de elec. cum inter dilectos. Item probetur compromitti in furiosum surdum aut mutum seruum. Item minor. 25. annis. ma-

ior autem.20 sed minor. 25. annis potest
sumi in arbitrum. sed restituitur si teme-
rè auditorium recepit cum intersit eius li
tibus non uexari.ut.ff.eod.titu. l. sed si in
seruum.§.i.&.l. cum lege.&.ff. de mino-
ribus.l. minoribus. 25. annis subuenitur.
Item prohibetur compromitti in iudicē
ordinarium.dicente lege si quis iudex sit:
arbitrium recipere eiusdem rei de qua iu
dex est. in se ue compromitti iubere pro-
hibetur lege iulia. & si sententiam dixe-
rit non est danda pœnæ persecutio. ut. ff.
eo.ti.l.sed & si in seruum.§.1.&.3.qu.8.§.
tria uer. si quis iudex,& est triplex ratio
quare in ordinarium compromitti non
possit. Prima. quia si nollet pronunciare
non esset qui eum cogeret.cum per ordi-
nariū cogi debeat arbiter ad pronunciā
dum.ut.ff. eo.ti.l.3.Secunda. quia si con-
tingeret sententiam quam ipse tulerit im
pugnari timendum esset ne eam defende
ret animosè.ut.C. de asses. l. nemo. Ter-
tia, quia lex dicit arbitrium similem esse
iudici.ut.ff.eo.titu.l.1.&.C.de iudi.l.rem
non nouam. ergo est alius à iudice. cum
inter utrunque similitudo notetur. nihil
enim est id cui est simile. & secundū hoc
intelliges.l. illam si quis iudex. sicut so-
nat ut sint duo dicta scilicet quòd iudex
non possit compromissum recipere. nec
in se compromitti iubere. Contra hanc
sententiam facit consuetudo, frequenter
enim in ordinarios cōpromittitur & ua-
let quod fit. faciunt & multa iura ad hoc
supra de electio causam.&.cap.cum inter
dilectos infra eo. titu. dilecti.&.c.cum tē
pore.& ca.ex parte. Similiter & in dele-
gatos compromittitur ut infra de præ-
ben: nisi infra de præsup. literas infra de
rerū permu exhibita.tu. dicas quòd pro-
hibitio legalis nōn habet locum secun-
dum iura canonica. Vel si uelis sustinere
legem illam si quis iudex. dicas unum es-
se dictum.l.illius & sit sensus.iudex prohi
betur recipere compromissum iubēdo in
se compromitti.ut illa uerba in se uel com
promitti iubere. sint expositio uerborum
priorum legis. Quidam tamen dicunt
etiam secundum leges posse in ordinariū

compromitti per auth ut diffe.iu.§.si ue-
rò contigerit. colla. 9. Sed certè auth. il-
lud loquitur in arbitratore. hoc est in a-
micabili compositore. Potest enim ordi
narius per amicabilem compositionem
dissoluere quæ dubia sunt inter partes. ut
4 ibi dicit. ¶ Debent † autem compromit-
ti in imparem numerum. quia in nume-
ro impari Deus gaudet scilicet in unum
aut tres.ut infra eo.titu.c.1. Et ideò sta-
tutum est propter hominum facilitatem
ad dissentiendum.ut.ff. eod.titu.l. item si
unus.§. principaliter & si cōtingeret tres
non concordare in eandem sententiā ob
tineat sentētia duorum.ut hic.ca.1.Quod
intelligo tertio præsente & contradicen-
te. secus si absente. tunc enim sententia
duorum nō teneret.ut.ff. eo.ti.l.si in tres
&.l. sicuti. ¶ Quid si duo pronuncient.
tertio præsente & tacente. ut nec cōtra-
dicat nec consentiat. perinde habendum
5 est ac si contradicat. Sed † quæritur an ua
leat compromissum si compromittatur in
duos. Et uidetur quòd non, nam si dis-
sentiant res sine exitu futura est. Sed cer-
tè solitum est compromitti in duos & ua
let compromissum. & si non consentiūt.
tunc ordinarius uel delegatus qui iurisdi
ctionem sibi retinuit potest cogere duos
certā eligere & tertiam personam. ut in
d.l.item si unus. §. principaliter.& supra
de offi. deleg. suspicionis. quamuis aliud
obseruetur in duobus iudicibus discordā-
tibus ac diuersas sententias ferentibus.
quia illa sententia ualebit quæ à superio
re confirmabitur.ut. ff. de re iudi.duo iu-
6 dices infra de re iud.c.ul. ¶ † Sed si in duos
compromittatur sic ut si dissentiant ter-
tium assumant. nec exprimatur is qui est
assumendus, non ualet compromissum
quia possunt in assumendo dissentire. ut
in ca.l.§. si in duos.infra eod.ti.innotuit.
Sed contra infra eodem tit. cum à nobis.
Ad quod responderi poterit quòd ibi a-
ctum fuit de certis personis assumendis
quamuis non fuissent expressæ. Vel illud
locum habet in mediatoribus seu ordina
toribus assumendis: secus in arbitris. Vel
illud obtinuit ob reuerentiam legati. &
simile

simile infra de accu. & inquisi. ad petitionem. Vel dic quòd illa est ratio quare nõ ualet compromissum factum in duos ita ut si discordes fuerint tertium assumant. quia & in assumendo poterunt esse discordes & sic sine exitu res futura esset. quæ ratio cessat cum in unum compromittitur & datur ei potestas alium uel alios assumendi. & sic loquitur contraria

7 decre. ¶Potest compromitti † super pæcuniarijs causis & temporalibus. potest et super spiritualibus. ut infra eodem titu. non sanè. cum olim. & ex parte. non tamen in laicum ut infra eod. titu. contingit. Sed in matrimoniali, liberali uel criminali non compromittitur. ut supra de in integ. resti. causam. §. in matrimoniali. Et est ratio in causa matrimoniali excellentia sacramenti. In liberali uerò fauor libertatis quæ maiores iudices requirit. ut. ff. eod. titu. l. non distinguemus. §. de liberali, C. de peda. iudi. l. 2. C. ubi causa sta. l. iam dudum. C. ne insta. defec. l. si pater. Arbiter autem non est magnus iudex sed paruus. unde ipsius sententia non est per omnia sententia. ut. ff. de his qui no. infa. l. quid ergo. §. ex compromissis. nec & paretur nisi metu pœnæ. ut C. de arb. l. 1. Et hæc eadem ratio locum habet. quare in criminali non cõpromittitur. ut. ff. eo. ti. l. non distinguemus. §. Iulianus. & in. l. præallegata quid ergo. §. ex compromisso. & supra de in integ. resti. cap. causam. Et est sciendum quòd potest agi inter partes. ut pronuncietur uno litigatorum præsente & altero absente. ut. ff. eod. titu. l. diem. §. stari. Item ut unus ex arbitris pronunciet absentibus alijs. ut. ff. eodem titu. l. non distinguemus. §. cum in plures. Item agi potest ut compromittatur in Titium uel in Seium sed is cogetur pronunciare in quem litigatores consenserunt. ut. ff. eod. ti. l. item si unus. §. item Pompo. Itẽ agi potest ut certo loco pronuncietur. alioquin ibi pronunciabitur ubi compromissum est. ut ff. eo. ti. l. si cum dies §. si arbiter. Item agi potest ut arbiter pronũciet. quod sibi uidetur dummodo ei uideatur secundum leges. ut in auth. de iudi. §. antepe. Sed si actum est ut certã sententiam dicat nullum est arbitriũ. ut. ff. eo. l. qualé.

8 †Item arbiter feriatis diebus pronũciare nõ põt nisi in tribus casibus. s. prætore cogente ut. ff. eo. ti. l. si feriatis. uel de cõsensu partiũ. nam hoc inuenio in iudice. ff. de iudi. l. si feriatis. Item si dies compromissi sit exitura. ut. ff. eod. ti. l. si de meis. alias Pomp. §. arbiter. Item agi potest ut arbiter certo loco pronunciet alioquin si certus locus non est adiectus in quo pronuncietur, ibi pronunciabitur ubi compromissum est. ut. ff. eo. ti. l. si cum dies. §.

9 si arbiter. ¶Effectus † arbitriorum est ut sententiæ arbitri stetur siue æqua sit siue iniqua. ut. ff. eo. ti. l. diem. §. stari dummodo non sit contra leges & sacras constitutiones & sit solemniter lata & dolo arbitri careat. Et sic non ob. C. eo. ti. l. arbitrorum. ff. eo. ti. l. ita demum. Stabitur inquã sententiæ arbitri metu pœnæ si pœna fuit compromissum uallatum. quia tunc non emologabitur arbitrium id est, non confirmabitur sententia per silentiũ 10. dierum si partes nõ contradicãt. nec snia transit in ré iudicatã. sed si sniæ non stetur agetur ex stipulatione ad pœnã. ut. C. eo. ti. l. 1. infra eo. ti. per tuas. Sed si compromissum nõ sit pœna uallatũ sed iuraméto secundũ canones ualet. ut infra eo. tit. cũ tẽpore. & cõpellũtur partes ad obseruãtiã iuraméti ratione. ut infra e. ti. nõ sine. Sed secundũ leges non tenet. ut. C. e. ti. in auth. decernimus. Si neutrũ interuenit & infra 10. dies contradicat sniæ. agi põt ad interesse. ut infra e. ti. per tuas. si simpliciter sit cõpromissum sniæ stari. ut. ff. e. ti. l. diẽ. §. ul. Sed si nullo remedio cõpromissum ualletur. & sniæ infra 10. dies nõ fuerit cõtradictũ. emologat arbitriũ idest confirmatur silentio 10. dierũ tacite uel expresse. si cõsenserint manifeste tũc transit in rem iudicatam agitur & excipitur ex ea & mandatur executioni. ut. C. eo. ti. §. cum antea infra eo. ti. per tuas. Et quod dico compromissum uallari pœna intelligo siue pœna nummaria siue res alia fuerit uicé pœnæ promissa. ut. ff. eod.

 ti.

ti l.litigatores.§. & quod ait. Itē hoc in-
telligo siue partes inter se pœnā adinui-
cem fuerint stipulatæ. siue arbitro pœna
fuerit promissa. nam tunc arbiter pęnam
exactam præstare uel actionē cedere cō-
pelletur ei qui sentētiæ stabit, contra eū
qui non stabit, quasi inter partes & arbi-
trū hoc tacitè actū uideatur. & ideo pro
tanto debet haberi.ut.ff. de præscri.uer.l.
si gratuita.§. 1. sed si unus litigatorū pœ-
nam promiserit. alter non, compromis-
sum non ualet ut.ff.eod.titu. l. si de meis.
10 † Sed quid si inter religiosos compromit
tatur & cum pœnæ interpositione & al-
tera pars non stet arbitrio nunquid altera
pars potest petere. Videtur quòd sic. ut in
fra eo.ti. dilecti.in fi. Nam & alias aucto
ritate iudicis pœna petitur. ut 12.quæ. 2.
episcopus qui mancipium.23.di.quanquā
16.q.1. statuimus.12.q 2.cum deuotissi-
mam.&.c.in legibus.17.q.4.si quis contu
max.& c. quisquis. & c. si quis domum.
&.c. qui subdiaco. Sed contra.12.q.2.fra
ternitas. & quia religiosi nedum pœnam.
sed forte seu capitale petere non debent
cum scandalo aliorum.ut.11.q.1.aliud de
pœ. dis.1. aliud infra de pœnis. sententia.
Sed puto q͛d religiosi pœnā petere pos-
sunt. siue in pecunia pœna consistat siue
in alio.ut.1.qu.7. quotiens supra de elec.
cum dilectus. æquum enim est ut quis pœ
nam suæ cōtumaciæ reportet.ut.ff de col
la. bo.l.2.§. si cum duobus ff. de tab.ex-
hiben.l.locum. Puto quòd a quocunque
pœna exigi potest siue sit conditionalis si-
ue sit à iure inducta. Vel tunc tantum cō-
uentionalis potest peti secundum Cano-
nes cum petitur loco interesse. ut infra de
fideiusso.peruenit.&. ca.constitutus. ff.de
ac.emp.& uen.l.prædia. Et sic non obstat
decretum illud fraternitas. Vel illud lo-
quitur in foro pænitentiali. Pœna uerò
adiecta in fraudem usurarum secundum
utrunque ius peti non potest.ut.ff. de act.
& emp. & uēd.l. Iulianus.§.idem Papinia
nus. Vbi autem duæ ecclesiæ incidunt in
pœnam conuentionalem neutra ab alte-
ra petere potest. sed fit compensatio. ut
infra de pœ.constitutus. ¶Compromissū
11 † autē & iudicium habent similia & dissi
milia. Similia sunt in his. quia in utroque
libellus porrigitur. & in utroque per li-
belli oblationem fit præscriptionis inter
ruptio.ut. C. eo. ti.l. penul. Item quo ad
iuramentum calumniæ.ut.C. de iura. ca-
lum.l.1.Item quo ad testes qui recepti in
uno ualent in alio.ut. C.eod titu.l.penul.
Item in utroque ferenda est sententia in
scriptis.ut. C. de senten. ex breuicu. reci.
l.una.C. eodē ti. l. penulti. Item in utro-
que fit citatio per nuncium uel epistolā.
ut.ff. eodem titulo. l. sed & interpellatur
§. arbiter. Item tam arbiter quam iudex
pronunciat diebus feriatis.ut.ff. eodem ti
tu. l. si feriatis &.ff. de ferijs.l. si feriatis.
Item si arbiter non ueniat ad locum desti
natum cognitioni cōpromissi causa pars
illa quæ non uènit contumax non habe-
tur.ut.ff. eodem titu.l.arbiter. Item sicut
iudex sic & arbiter litem suam facit si ma
lè pronunciat.ut.C.de episcopis & cleri-
cis.l.si quis in conscribendo.in fi. ¶Diffe-
12 runt † autem in his quia coram arbitro
locum non habet satisdatio de lite prose
quēda. seu desistendo in iudicio, quia pro
his sufficit pœnæ promissio.arg.ad hoc in
authē. de litigiosis. §. ad excludendas.in
fine. quæ coram iudice locum habent. ut.
3.quæstione.3. in.c. offeratur.& in ca.q͛d
fieri. ¶Item reconuentio coram iudice lo
cum habet.ut infra de mutu. petitio.c. 1.
& 2. Sed coram arbitro non. ut infra eo.
titu. cum dilectus. Item iudex potest pu-
nire contumacem. ut infra ut lite non cō
testa. quoniā frequenter. ff. si quis ius di-
cen non obten.l. 1. Sed arbiter non, quia
hoc solis iudicibus permissum est.ut.ff de
iudi.l 2.§.ulti. Nec obstat lex. ff. eo.ti.nō
ex omnibus, quæ dicit arbitrum posse pu
nire contumaciam litigatoris.ibi enim lo
quitur in contumacia commissa non in
non ueniendo uel non respondendo. sed
in non soluendo quæ per arbitrum sic pu
nietur. quia deferetur alteri parti iuramē
tum in litem.ff.de app.l.creditor.§.iussus.
Vel loquitur lex illa non ex omnibus,
quando hoc in compromisso cōuenit de
puniendo contumace. ¶Item in arbitris
mora

mora nõ purgatur ubi dies præfigetur ab homine.ut.ff.eo.titu.l.Celsus.secus in iudicibus. ut.ff.si quis cau.l.& si post tres.

13 ¶Finitur autem † compromissum lapso tempore in quo existit compromissum.ut ff.eo.tit.l.si cũ dies.§.si intra.&.l.si quis.§. arbitrer. Item si unus ex litigatoribus bonis suis cedat.ut. ff. eo.tit.l. itẽ si unus. Item soluitur compromissum die,morte, acceptilatione. iudicio, pacto, ut.ff.e.ti l. non distinguemus.§. summa.&.§. sequentibus. Et quod dixi de morte intellige iudicis.ut.ff. eod. titu.l. item si unus.§.item si plures. &.l. arbiter. Morte litigatorum uel litigatoris nisi in compromisso hæredum uel hæredis mentio habeatur. ut. ff.

14 eo.ti. l.sed interpellatur. ¶ † Sed quæritur an pœna soluta ab eo qui nõ paret petipesset & iudicatum. Respondeo nõ duabus rationibus. Primo qui sic ageret contraria postularet.pœna enim petitur quia non paretur. iudicatum uerò quia sententiæ statur. & ideo tanquam petens contraria non auditur. ut infra de app.sollicitudinem. C. de furt.l.1 ff.quando appel. sit.l.2.C. de mu. patrimo.l. professio.Secundo quia sententia arbitri cum pœna assumpti non agitur quia non trãsit in rẽ iudicatam ut superius dictum est, & probatur.C.eo.ti.l.1.

¶Finitur liber primus. ¶Incipit liber secundus.

Summarium

1 *Iudiciorum species quot sunt.*

2 *Iudicium unde dicitur, & quæ sint iudicij partes.*

3 *Iudicium quibus requisitis constituatur.*

4 *Missio in possessionem non fit cùm agitur inter duos de prælatura, licet contra electũ contumacem procedatur. & quare.*

5 *Contumax & quando puniatur in expensis. Missus in possessionem quid iuris consequatur tum in personali quàm in reali. & nu. 5. & 6.*

7 *Quæ repentino animo accidunt de facili ueniam merentur.*

8 *Iuramẽtum calumniæ in quibus causis præstari debet.*

9 *Positiones quando & à quo fieri debeant.*

10 *Offerens se probaturum per testes uel instrumenta an ad positiones redire possit.*

11 *Interrogationes iudiciales, quando fieri debeant.*

12 *Iudicis officium quale esse debeat.*

13 *Sententia quando non sit statim exe mittenda.*

14 *Iudicium qualiter finiatur.*

Causæ criminales terminari debẽt triennio, cætera uerò triennio.& nu. 15.

16 *Iudex ecclesiasticus supplet defectum iudicis laici. sed non ẽ contra.*

¶DE IVDICIIS. RVB.

EXPLICITIS quibusdam iudiciorum præparatorijs. ad tractatum de iudicijs accedamus, ¶Loquitur aũt hæc rubrica de iudicijs in plurali & non de iudicio in singulari.qa plura sunt iudicia.

1 ¶ † Iudiciorum enim. Aliud criminale. Aliud ciuile. Aliud ordinarium. Aliud extraordinarium.Aliud spirituale.Aliud temporale. De criminale loquitur infra eo.ca.at si clerici. &.c.cum non ab homine. De ciuili infra eodem cæterum.& ca. quia.Vu.de ordinario infra eod.c.dilecti & cap. examinata. De extraordinario infra eodem nouit. De spirituali infra eodem exhibita. De temporali infra eodẽ uenerabilis. Potest & septima species adijci ut dicatur. Aliud spirituali annexum. ut infra eodem quanto. Sed certè non puto necessarium hac speciem addi. Nã causa iurispatronatus quæ dicitur spirituali annexa. uerè spiritualis est. id est, de re spirituali. Vnde iuspatronatus uendi non potest. ut infra de iure patrona. quia clerici, nisi cum uniuersitate transeat. ut infra de iure patrona.cum secundum. Dicitur autẽ causa iurispatronatus annexa

Iudiciorum diuisio:-

Cã iurispatronatus spiritualis:-

Jus patronatus pot transire cum uniuersitate bonorum:

annexa spirituali propter quoddam accidens iuris patronatus. quia cadit in laicum.& possidetur seu quasi possidetur ab eo cum nullum ius spirituale possidetur a laico præter illud. Et præter ius funerandi. ut. ff. de mortuo infe. l. i. Et præter ius eligendi si ex priuilegio competat.ut. infra. de iure patrona. nobis. ¶ Videamus igitur quid sit iudicium. Vnde dicatur. Quæ sunt partes iudicij. quæ sint necessaria ad constituendum iudicium.Qualiter & quando iudicium perducatur ad effectum. & qualiter finiatur. Iudicium describitur. sicut & supra descripsimus arbitrium in proxima rubrica. eo excepto quòd iudicium est de re ciuili & de criminali. arbitrium autem de ciuili. Item eo excepto quòd iudicium necessario. arbitrium uoluntariè suscipitur. ¶ Dicitur. † autem iudicium quasi iurisditio. prius uero inquisitio uocabatur. ut. infra. de uer.signi.forus.§.constat. Quæ autem sint partes iudicij legitur. infra.de proba. quoniam contra falsam. ¶ † Ad constituendi iudicium necessaria est libelli oblatio, & litis contestatio de quibus dicemus. infra in specialibus rubricis. Item ad constituendum iudicium considerand a est persona illius qui pro iudice resident. an sit iudex. & si sit. an ius eum iurisditionem exercere permittat. Si enim non sit iudex coram eo non ordinatur iudicium, & si consensus partium intercedat. ut.C. de iurisdi. om. iudi. l.priuatorum. Nam pactis priuatorum iuri publico non derogatur. ut. infra. de foro compe. si diligenti. ff.de pactis. l. ius publicum. Et ideo dico si sit iudex sed ius iurisditionis eius exercitium non admittat. Hoc dico propter excommunicatum coram quo iudicium nullum & sententia nulla uel saltem annullanda. ut. infra. de sen. & re iudi. ad probandum. Hoc dico propter iudices seculares qui clericos etiam uolentes & consentientes iudicare non possunt.ut. infra. de foro compe. si diligenti. & infra. eod. cap. qualiter. 11. q. 1. inolita. & cap. placuit. & ideo iudicium nullum. ut infra.eodem titul. at si clerici.. Item nec coram hæretico iudicium constituitur. ut. infra de hæreti. excommunicamus. in uersi. quod si forte. Item sunt quidam alij qui iudices esse non possunt. & ideò coram eis non ordinatur iudicium. Legibus enim prohibentur esse iudices infames & turpitudine notati.ut. ff. eodem titu. l. cum prætor.§. non autem. ff. de sena. l. 2. C. ad.le. Iul. repetun. l.ulti. C. de dignita. l.1.&.2.C.de infa.l.1. &. infra. de exces. præla.inter dilectos. Natura impediuntur surdus & mutus & perpetuo furiosus. Moribus ut fœminæ & serui ut in l. prædicta cum prætor. ff. de re.iuris.l.2. supra. de arbi.dilecti.&.1.de pæ.& re.noua quædam. 3.q.7.§. tria. in princ. 33.q. 6.mulierem. Item coram episcopo non constituitur iudicium in diœcesi aliena. ut. 9.q. 2. non inuitati.& c.1.&.2.ff. de iuris.om. iudi.l. extra territorium. Item non constituitur iudicium maioris coram iudice minori. ut.21. di. inferior. ff. de arbi.l. 3. in fi. & l.4. Immò nec par in parem habet imperium ut. ff. ad Trebel.l. ille a quo.§. tempestiuum. nisi maior subijciat se iudicio minoris.ut.11.q.1.peruenit. & 2.q. 5. mandastis.&.c.audistis.Vel si maior delinquat in territorio minoris. ut.C. ubi de crimin.agi.opor. in auten. qua in prouincia. ¶ Item non constituitur iudicium cum quis in sua causa iudicat. ut. C. ne quis in causa sua iudex sit uel ius sibi dicat. l. una. Nec causa filij constituitur coram patre. ut. ff. de iuris. om. iu.l. qui iurisditioni. nisi casualiter cum parcissimè ius pro quibusdam dicitur. ut. ff. de offi. præsi. l. senatus consulit. ¶ Item non constituitur iudicium coram uno ex duobus iudicibus delegatis. uel coram duobus ex tribus. ut. suprà. de of. de leg. causam. & cap. cum causa. & cap.prudentiam. in princip. ¶ Item non constituitur iudicium coram eo qui præsidet auctoritate falsarum literarum ut. infra. de crimi. fal. super eo. ff. de iudi. l. si prætor.uel uerarum.s. quæ iam per mortem delegantis re integra expirarunt si de hoc fuerit exceptu. ut. supra.de offi. deleg

deleg. relatum. Item coram legato uel delegatis ipsius post egressum de prouincia ut. supra de offi. lega. c. ulti. & alios casus poterit studiosus quilibet cogitare ubi ex defectu præsidentis non constituitur iudicium. ¶ Item ex defectu actoris. ut si sit excommunicatus. ut. infra. de exceptio. exceptioné. ¶ Item si sit seruus nisi in certis casibus ut. ff. de iudi. l. uix certis ex causis. ¶ Item si monachi sine iussu suorum abbatum seu priorum. ut. 16. q. 1. monachi. mortua est enim in talibus uox eorum. ut. 2. q. 7. placuit. &. cap. nullus. Item si minor 25. annis sine tutorum auctoritate. ut. C. qui legi. perso. ha. in iudicio. l. 1. &. C. de iudi. l. properandum, in fi. Item pater & filius generaliter inter se agere non possunt. ut. ff. eo. titu. l. lis nulla. ¶ Item & defectu rei non constituitur iudicium, ut si agatur contra pupillum indefensum, ut. ff. de re iud. l. contumacia. In his igitur & similibus in quibus defectus fuerit uel ex parte iudicis uel ex parte actoris uel rei. cum per istas habeat iudicium ordinari non constituitur iudicium, ut superius dictum est. Nam in omni negocio hæ personæ quæruntur. iudex actor seu accusator & reus. Sunt etiam necessarij testes. ut. infra. de uerb. sig. forus. §. in omni. Quod uerum est in omni negocio dubio ne sit obiectio de notorio ubi testes non sunt necessarij. ut. suprà. de filijs præsbyte. quoniam. nec accusator ut supra. de accu. euidentia. ¶ Item hoc intelligo in omni negocio in figura iudicij tractando ne sit obiectio de iudicio inquisitionis in quo fama habetur loco actoris uel denunciatoris. ut. infra. de accu. qualiter. Nomine autem testium intelligo triplex genus probationis. testium instrumentorum & argumentorum. ut in prædicta decre. forus §. causa. Iudicio igitur ritè ordinato ut dictum est sic perducitur ad effectum. si contingat actorem adesse, reum uerò abesse citatur per nuncium uel epistolam. ut de hoc plenius no. supra. de offi. dele. §. in summa. citatur in quam tribus edictis hoc est tribus uicibus seu tribus denunciationibus uel una pro omnibus peremptoria, prout iudex ordinem uel compendiu edictorum duxerit moderandum. ut. ff. eo. ti. l. ad peremptorium. & legibus sequentibus. 24. q. 3. de illicita. C. quomodo & quã do iudex. l. tres denunciationes. Quælibet autem denunciatio cótinet. 30. dies ut in auten. de litig. §. omné, colla. 8. C. quomodo & quando iudex in auté. qui semel, quidam tamen dixerunt ꝙ cum auten. illud loquatur in actore, certè lex uetus. C. eo. ti. proponebatur. quæ dicit quamlibet citationem continere debet decem dies. non corrigitur in reo. stabit ergo. quod enim non mutatur quare stare prohibetur. ut. C. de testa. l. scimus. Sed putamus & in reo correctam, ut quod dicit auté. in actore locum habeat & in reo. quia non debet licere actori quod reo non licet. ut. ff. de reg. iur. l. non debet.

4 ¶ Potest tamen iudex necessitate ingruente peremptoriũ maturare. ut. infra. de appel. c. 1. supra de offi. dele. cõsuluit. & in prædicta l. ad peremptorium, cum sequentibus legibus. Si non uenerit mittetur actor in possessionem rei petitæ si realiter agebatur. uel in possessionem rerum ipsius rei iuxta mensuram debiti declarati sacramento actoris ut in auten. de exhiben. §. si uerò etiã quidam iurent colla. 5. & hoc si personaliter agatur. ut distinguitur hæc materia, infrà. ut lite non contest. quoniam frequẽter. Sed si locum non habeat missio tunc in locum missionis succedit excommunicatio. sic intelligo. infra. ut lite non contesta. tuæ. Sunt quædam in quibus non habet locum missio, uerbi gratia cum agitur inter duos de prælatura. licet enim procedatur contra electum contumacem. ut. infrà. ut. lit. non contest. quoniam frequenter. non tamen alter in possessionem mittatur si duo de prælatura contendant. ne si ex secundo decret. postmodum fieret missio ageret ut prælatus. & si forte ius in electione non habeat deciperet forte animas subiectorum, quod esset absurdum. ut. supra. de ele. dudum Et idem dico in causa matrimonia li nam in ea timendum esset ut missus in possessionem

Absens quomodo citari debeat.

Qualis citatio et dies spatium continere debet.

Si reus non ueniens citatus in iudicium quid faciendum.

Cum locum habeat excommunicatio uel contumacia ...

Appellatione testium, quae genera probationum ueniant.

dirarum. & si ad uiolentiam non peruenerunt. ut. infrà. eo. ti. c. ultimo. In quadruplatione autem considerabitur aut metum passus siue in re mea siue in possessione mea. nam aliud est precium rei & aliud est possessionis. ut. ff. eo. ti. l. si mulier. §. qui possessionem. Dantur igitur metum passo hæc duo remedia de quibus superius dictum est. scilicet utilis rei uendicatio. & actio quod metus causa. Datur ad tertium auxilium. s. actio de dolo. nam eum qui metum fecit & de dolo teneri certum est. & tollitur una actio per alteram ipso iure. facta exactione. Electione tollitur exceptio in factum opposita. ut. ff. eodem tit. l. sicut excep. §. eum. qui.

Summarium

1 *Restitutio in integrum quibus & quando competat. & nu. 1. 3. & 4.*
3 *Ecclesia læsa an possit restitui sicut minor. & nume. 4.*
5 *Ecclesia uel minor an restitutionem à sententia petere possit.*
6 *Restitutio à sententia an alia sit quàm restitutio ad appellandum.*
7 *Restitutio qualiter fieri debeat.*
8 *Restituere qui possunt. & nu. 9.*
10 *Iurisdictio ordinaria quibus conferatur.*
11 *Delegatus an causas restitutionis audire possit. & quid de arbitro.*
12 *Restitutio in integrum quid sit.*

¶ DE RESTITVTIONE in integrum. Rubrica.

Diximus supra de restitutionibus quæ ratione metus indulgentur maioribus. Nunc uidemus de in integrum restitutione quæ tã ecclesijs quàm maioribus ætatis ratiõe donantur. ¶ Videamus itaq; quibus per restitutionis auxilium succurratur. Cur quomodo, quando, & à quo possit restitutio indulgeri. & quid sit in integrum
1 restitut. ¶ Succurritur † per restitutionem in integrum minoribus. 25. annis. Dicuntur autem minores. 25. annis qui nondum compleuerunt. 25. annos, facta computatione de momento ad momentũ. Non enim sufficit tetigisse ultimũ diem ut quis ab hoc auxilio excludatur. sed oportet pertransire ultimum momentum. ut cum si quis natus fit in bisexto duo dies computẽtur pro uno, nam posterior dies interscidatur, id est, de medio eximitur uel non computatur pro die. ut. ff. eodem titu l. 3. §. minorẽ. & de uerb. signi. l. cum bisextus. Cõtingit autem bisextus in singulis quadriennijs. Nam annus habet tricẽtos. & 65. dies. & 6. horas ut. ff. de statu liber. l. cũ hæres. §. stichus. Illæ autem sex horæ in quattuor annis faciunt. 24. horas & sic diem integram. ¶ Item computatio
2 † de momento ad momentum ubi agitur de restitutione minores fit in fauorem ipsius. Expedit enim minori sic fieri scilicet prorogari tempora restitutionis potius quàm artari. Aliquando ob fauorem non fit computatio de momento ad momentum. sed sufficit diẽ inchoari, ut in usucapione trienni contingit. Fauor enim est possessoris sufficere ultimum diem usucapionis attingi ut completa sit usucapio, & hoc propter titulum & bonam fidem. ut. ff de usucap. l in usucapionibus & ff. de diuersis & tempora. præ. l. in usucapionibus. primo, responso. & idem est cum tractatur de libertate præstanda a minore. 25. annis. ut. ff. ma. l. prima. Item cum tractatur de testamentis faciendis à maiore. 14. annis. ut. ff. de testa. l. in qua ætate. sic quandoque ob fauorem sufficit annum inchoari. ut. ff. de mu. & ho. l. ad rem. &. ff. ad Trebel. l. qui filium. & supra de elec. cum in cunctis. secus in præscriptione. 30. uel. 40. annorum quę odiosa est ubi requiritur ultimum annum finiri. ut. ff. de actio. & obliga. l. in
3 omnibus. ¶ Succurritur † & ecclesijs quæ minorum iure censentur. ut infra. eodem ti. requisiuit. Semper enim ecclesia

ecclesia iure minoris debet illæsa serua-ri, ut ibi dicit, quidam tamen exposue-runt illud uerbum semper, id est, in quo libet contractu, restringentes illud sem-per, ad quadriennium tantum numerãdum a tempore contractus in quo eccle-sia læsa est posse restitui & non ultra. Ecclesia enim maior est & restituitur si cũt minor factus maior. s. infra qua-driennium numerandum a tempore cõ-tractus. ut. C. de tem. in integ. resti. l. ul. Nam ut ibi hæres minor factus maior restituitur infra quadriennium in his in quibus fuit captus, tempore minoris ætatis. unde qui sic dicunt ponunt eccle-siam in 25. ãnno. Alij autem aliter di-cunt & alio modo exponunt illud uer-bum semper, sic uidelicet quandocũq; sine tẽporis præfinitione. Vnde ponunt eam in primo die natiuitatis suæ, & di-cunt eam super in minori ætate cõsiste-re. nec enim crescit uel decrescit eius æ-tas. Tu dicas quod ecclesia fungitur iu-re & uice minoris. quod sic probatur, ec-clesia enim cõparatur reipublicæ. ut. C. de sacrosan. ec. ut inter diuinum. Et res publica comparatur minori. ut. infrà. eo-dem. c. requisiuit. non tamen est minor immo maior. sed restituitur sicut minor ut respublica. ut. C. de offi. eius qui ui-cem alte. gerit. l. 1. Si enim minor esset ut dictum est. non fuisset desponsata ut. 26. di. supra. de biga. c. debitum. Et puto ecclesiam restitui quandocũq; in contractibus sine temporis præfinitio-ne & in iudicijs etiam post sententiã ut infrà. eo. c. suscitata. &. c. tum ex literis. Sed hoc nõ nisi propter graue dãnũ. ut. ff. de mino. l. si ex cã. Et in his duobus differt ecclesia a minore. qui non resti-tuitur nisi in minori ætate. Et hoc intel-ligo esse uerum nisi post contractũ uel post sentẽtiam cõtra ecclesiã præscriba-tur. Nã in tẽporibus ut in usucapione & præscriptione nõ inuenio ecclesiã resti-tui. quãuis inueniam quædã tempora de præscriptione subduci. ut notabo. infra. de præscrip. præscribit enim ecclesia & præscribitur cõtra eã. Et in hoc simili-ter differt ecclesia a minore qui in tẽ-poribus ipso iure seruatur illæsus præ-terquã in longissima præscriptione quæ quidẽ currit, sed minor restituit. ut. C. in qui. cau. nõ est neces. in integ. resti. l. ul. Alij autẽ dicũt quod ecclesia restituit a 25. annis usq; ad quadriennũ. sic & ec-clesia recte iure utit minoris hæc enim tempora habet minor ad petendam in integrum restitutionẽ. ut. C. de temp. in inte. resti. pe. per totum. ¶ Item restitui-

4 tur † maior uel ecclesia si lædatur siue decipiatur. ipse minor siue tutor eius uel curator eius interuenerit legitimus. ut. C. si tutor uel cura. interue. l. etiã. Et idem dico in ecclesia si prælatus eius, syndicus vel æconomus decipiatur. De-lictum enim personæ non debet redun-dare in damnum ecclesiæ, ut. 16. q. 6. si episcopus. secus est si decipiatur sim-plex procurator minoris uel ecclesiæ. tunc enim minori uel ecclesiæ non sub-uenitur nisi procurator sit non soluen-do. ut. ff. eod. titu. l. cum mandato. ma-gis enim fuit prouidendum superiori-bus personis quæ gerunt ex necessita-te quàm procuratori qui ex uoluntate gerit. ¶ Et quod dixi ecclesiam resti-tui si prælatus decipiatur. Et est ratio quia prælatus conditionem ecclesiæ, deteriorem facere non potest. ut. infra cap. 1. quod intelligo in faciendo. se-cus in omittendo. ut. 16. q. 3. placuit. infra. de præscrip. cap. 1. Aliquando tamen potest etiam in faciendo con-ditionem ecclesiæ deteriorem facere. vt pote modicam rem donando, ut. in-fra. de dona. cæterum 12. q. 2. terru-las. Et idem in quinquagesima & cen-tesima. ut. infra. de dona. apostolicæ. & infra. de his quæ fi. a præla. sine con-sensu ca. pastoralis. 12. q. 2. bonæ rei. Et in hoc differt prælatus a procurato-re. quia procurator liberam habens & generalem administrationem non potest donare. ut. ff. de procu. l. procurator tu-torum. &. l. procurator. cui quãmuis a-liquotiens prælatus appelletur procu-rator ut. 10. q. 2. precariæ. 12. quæ. 1. c. ult.

S 2 &. q. 2.

&c.quæ.2.sine exceptione.10.q.2.casel las infra de dona. fraternitatē. Et quod dico conditionem ecclesiæ deteriorem fieri posse per prælatum in omittendo. uerum est legitimo tempore interueniente non statim. hoc est si ex omissio ne prælati. præscriptio inducatur contra ecclesiam. Aliter si prælatus omittat in iudicio legittimam exceptionem seu defensionem restituitur ecclesia ut, infra eodem.c. auditis.&.c. cum uenis sent. nisi super hoc eodem petita esset restitutio & denegata.ut infra eod.titu. c.ult. ¶Iuuatur etiam minor & ecclesia in allegationibus omissis dum ea quæ sunt pro causa non allegata uel allegata nō probat.uel si se proditum seu proditam ab aduocatis conqueratur. ut. ff. eo.ti.l. minor autem.§.1.& l. minor annis.25.omissis.¶Item succurritur minori & ecclesiæ si se negotijs alienis immiscuerit sine mandato uel saltem necesse habet cedere domino negociorū beneficium restitutionis.ut.ff.eo.tit.qd si minor. Et ut breuiter dicam restituitur minor & ecclesia in cōtractibus uel, quasi contractibus in delictis uel quasi: ut super his rubricæ speciales in Codice ponuntur. & quod dixi restitui in cōtractibus uel quasi locum habet cum cōtractus tenet ut pote celebratus in casu concesso & in forma iuris ut 10 q.2. hoc ius porrectum. & 12. q. 2. sine exceptione. Aliter si in casu non concesso uel non secundum formam iuris nullus est contractus ipso iure.ut. 10.qu.2. quia rem homini.& 12. quæ.2. sine exceptione. apostolicos. alienationes. & tunc cum ius commune competat. non est necessaria in integrum restitutio ut. ff. eo.ti.l.in causæ. ¶Item succuritur ecclesiæ & minori si quasi cōtumax ad iudicium non uenit culpa non dolo.ut.ff. eod.ti.l. minor.secus si ex dolo ut.ff.de mino.l.si ex causa.§.nunc uidendū. tūc enim non restituetur ecclesia, quia nec minor restituitur in delictis atrocibus, nisi quatenus miseratio ad minorē pœnam iudicem perduxerit ut.ff.e.ti.l.auxilium. Quod intelligo cum tota ecclesia delinquit. ut. C. de sacrosan.ecclе.l.iubemus nullam nauem. alias delictum personæ & c ut no.supra eo.ti.§. restituitur. ¶Item subuenitur & si nouæ defensiones appareat ecclesiæ quibus ante usa non fuit.ut. C. si sæpius in inte. resti. postu. l. 2. quamuis de iure communi prætextu nouorū instrumétorum lites sopitæ non debeant instaurari.ut infra de sen.& re iudi.inter monasterium.&.C.eo.tit.l.sub specie.¶Itē si deferat iuramentum.ut.ff.de iureiu.l. nam postea.§.si minor. Et qualitercunque in iudicijs minor uel ecclesia capiatur siue agat uel conueniatur. ut.ff.eod. tit.l.ait pretor.§. sed & in iudicis. ¶Sed

5 dubitatur † an ecclesia uel minor possit, petere restitutionem a sententia eo qd ecclesia tuta est communi iure & communi auxilio, potest enim appellare.& ideo ad extraordinarium auxilium recurrere nō debet.ut.ff. de mino.l.in causæ.Sed hæc obiectio in sententia domini Papæ locum non habet, quoniam superior non inuenitur ad quem per appellationum recursus haberi possit. ut, supra de elec. licet in fi.&.9 qu. 3.cuncta.Sed si instes & dicas. poterit supplicari.ergo restitutio superuacua est ut superius dictum est, Respondeo utrunque, remedium supplicationis & restitutionis est extraordinarium auxilium & eadem æquitate inductum unde unum te liquum non excludit. Vt dicitur.aliter actio de dolo non datur si alia competat eadem æquitate inducta ut actio qd metus causa. quæ & si competat. datur tamen actio de dolo. nam si eū qui me tum fecit & de dolo teneri certum est. ut.ff. quod metus. causa.l. si cum exceptione.§.eum qui. ¶Sed nunquid à sententijs aliorum potest quis petere restitutionem: Videtur quòd nō quia potest appellare, & sic ad extraordinariū auxilium non recurret per. l. in causæ. & si tempus appellandi excesserit restituetur ad appellandum.ut. C. si sæpius in integ. resti. postu. l. 1. Respondeo, potest

potest ecclesia restitui a sententia. Nec obstant super ora iura. Nam lex illa in causæ, loquitur cum minor est tutus ipso iure. & ideo non debet recurrere ad auxilium restitutionis. Itē alia lex nō obstat. loquitur cum minor petijt restitutionem. & fuit ei denegata iterum petere non potest nisi noue defensiones allegentur. sed poterit appetere non potest nisi nouæ defensiones allegentur. sed poterit appellare. ut infra eod. ti. ca. ult. & . C. si sæpius in integr. resti. po-
6 stuletur. l. 2. & 3. ¶ † Si tu quæras an sit aliud restitui a sententia quam restitui ad appellandum à sententia. Respondeo sic. cum enim restitutio fit à sententia perinde est ac si sententia lata non esset ar. ad hoc infra eo. cum ex literis ubi dicit. non obstante sententia. sed ubi fit restitutio ad appellandum, sententia salua manet. quamuis postea suspendatur per appellationem. ut. C. de iureiuran. l. generaliter, in princi. C. de appella. l. præcipimus. §. hoc fin. supra de off. delega. pastoralis. §. præterea infra de senten. & re iudi. cum inter uos. Licet alibi dicatur extingui pronunciatū per appellationem. ut. ff. ad se. con. Turpil. l. 1. §. ulti. Sed exponitur ibi extin-
7 guitur. id est, suspenditur. ¶ † Fieri autē debet restitutio iudice sedente pro tribunali præsēte aduersario, uocari enim debent is contra quem petitur restitutio alioquin ipse iure non tenet restitutio. ut. ff. de mino. l. uerum. §. sciendum & l. in causæ. §. causa & . l. etiam si patre. §. ulti. Nā negotiorum merita partium assertione panduntur. ut. C. si per uim uel alio modo. l. ulti. Quia & si minori uel ecclesiæ pro restitutione non detur actio sed iudicis officium ut. ff. de mino. l. quòd si minor. §. ul. & . l. illud. §. 1. l. quod si de speciali. oportet tamen libellum porrigi, litis contestationem fieri, & omnia solemniter & ritem procedere ut supra de offi. iudi. c. ult. in casu tamen si is contra quem restitutio petitur, uocatus infra triemnium non ueniat restitutio indulgetur ut in auth.

ut sponsali. largi. §. ad hoc. colla 9. Debet etiam ecclesia siue minor probare læsionem siue deceptionem non enim ex hoc solo quòd minor est quis sequitur quòd sit deceptus. & idem in ecclesia. ut. ff. de mino. l. non omnia de iureiu. l. nam postea. §. si minor. ¶ Possunt
8 † restituere iudices delegati à Papa uel a principe. Item ordinarij. Item delegati ordinariorum habētium administrationem. siue causæ restitutionū fuerint specialiter cōmissæ huiusmodi delegatis. siue alijs causis commissis corā eis restitutionum inciderint quæstiones. Item ordinarij non habentes administrationem, sed delegati ab eis nō possunt, si causæ restitutionum committantur eisdem. sed si alijs causis commissis quæstiones restitutionum incidant coram ipsis. & causas audire possunt & restitutiones indulgere. Et idem dico in arbitris. nam super restitutionis quæstione cōpromitti non potest. sed si super alio compromittatur super quo compromitti potest. & coram arbitro incidat quæstio restitutionis. & audire & restituere potest ut infra eo. ti. decre. causam. quæ sumpta est ex lege, ut. C. ubi & apud quem. l. ulti. Sed certè si rectè inspiciatur lex illa colligitur ex illa quòd nec delegati ordinariorum non habentium administrationem. nec arbitri cognoscere possunt de huiusmodi quæstione etiam incidenter & sic legebant & intelligebant legem illam domini mei Azo. & Aug. Sed hæc decre. contrarium dicit & potest esse huiusmodi decre. ratio quia in incidēti quæstione etiam minus competens iudex iurisditionem sortitur ut supra de offi. de leg. prudentiam. §. ulti. C. de iudi. l. quoties. et. C. de ord. iudicio. l. adite.
9 ¶ Dubitatur aūt † qui sunt ordinarij administrationem non habentes. sed facultatem tantum modo iudicandi. Et secundum iura ciuilia dici potest quòd sunt illi qui honorem et dignitatē habent. sed non administrationem unde ratione honoris dignitatis iudicare possunt.

possunt. si qui in eos cōsenserint. & de his loq̄r lex de iudi. l. i. C. e. t. rē non no ua. Respō. i. Sed secundū iura canonica posset poni exēplū in episcopo qui renunciauit loco episcopali. non dignitati. qui honorē retinet administratione. ut supra de ordi. ab episcopo quæ resig. episcopa. c. i. & supra de renunci. nisi cū pridē. §. ult. & c. post translationē circa fi. Itē poni potest exemplū in episcopo cuius episcopatus omnino destructus ē. populus effectus. hic .n. episcopus est nullus tamen episcopatus hic honorē habet sine administratione. Quidā tamen ponunt, exēplū in officialibus episcoporū & male quia officiales nō sunt ordinarij sed delegati ad uniuersitates causarum ut nota supra de offi. uica. cir

10 ca prin. ¶ A quibus aūt † cōferatur iurisditio ordinaria no. supra de offi. or. §. ordinariā. Et est sciendum ꝙ ubicunq; ecclesia uel minor restituitur restituēdus est & eius aduersarius ēt maior. sed in eodē tantū casu. sed non in alio ut. ff. de mino. l. quòd si minor. §. rest. & . l. pater §. 2. & . l. etiā. §. i. C. de repu. l. una. C. de prædijs mino. l. si prædiū, in fi. 12 q. 2. Vulteranæ infra de rebus eccl. nō alie. ad audientiā. Non. n. ecclesia ditari debet cum aliena iactura ut 54. di. generalis infra de pœnis suā. ff. de condi. inde l. nā hoc natura. ¶ Item licet minor uel ecclesia impetrauerit restitutionē. pōt renunciare si uelit. ut. ff. de mino. l. si iudex. ¶ Quando autē ecclesia restituatur dixi supra e. ti. §. sit cōputatio. quia semper & sine temporis præfinitione. ut infra. e. i. & c. tum ex literis. nisi cōtra eā legitimè præscribatur. nam ut ex litera illius decre. tum ex literis. colligitur tempore Eugenij papæ & in primo mēse sui pontificatus interuenit læsio & tēpore Celestini indulta est restitutio. qui causam commisit sententia Eugenij non obstante. Quidā tamen dicunt quòd ibi interrupta fuit quadriēnij præscriptio per petitionem restitutionis. fuit enim petita restitutio tempore Eugenij & temporibus aliorum summorum pontificum ei succedentium eadem petitio innouata. & sic ecclesia petens non fuit quadriennio exclusa. Sed errant qui sic dicunt. quia restitutionis quæstione dum petitione sed nec lit. contest. perpetuat. ut. ff. de mino. l. papinian §. ul. & . C. de tempo. in integ. rest. l. ul. Si quis tamen uellet illorum sententiam sustinere posset dicere quòd ibi per iudices stetit quo minus in quæstione illa processum fuisset. & ideo ecclesiæ petenti nullum potuit præiudicium generari, ut in auten. ut spon. largi. § hoc quoq;, colla. 9. & . 2. q. 6. anteriorum. §. sed lis. & . l. biduum. ¶ Vnum non omitto. quia quod dixi supra. §. pro

11 xi. † delegatus causas restitutionis audire posse recipit dubitationem. Videtur enim quòd causæ huiusmodi delegare non possunt, quia ex edicto restitutorio nulla propria proficiscitur actio sed cōdependet ex officio iudicis. ut. ff. de mino. l. quod si minor. §. ul. Ea uero qui iudicis officio expediuntur non delegantur. ut. ff. de off. procon. l. nec quicquam. §. ubi. ff. de reg. iur. l. omnia. ff. ad municip. l. ea quæ. Ad quod respondeo speciale est hic fauore restitutionis qui ampliandus est non restringēdus ut. ff. de lib. & postu. l. cum quidā. Sic & aliud speciale in hac restitutione contingit. ut cum causa restitutionis sit excellens ita ut in ea requiratur speciale mandatum, ut. ff. de mino. l. illud, ut in ea compromitti non possit. nec delegari ab ordinario iureditionem sine administratione habente. tantum tam coram arbitro quam coram delegato huius ordinarij tractari poterit incidenter ut infra

12 eo. ti. causa. ¶ † Est autem in integrū restitutio prioris status uel iuris reintegratio per quam subuenitur minoribus. Subuenitur & ecclesijs iure minoris sicut dictum est. Subuenitur quandoq; & maioribus ex iusta & legitima causa ut ff. ex quibus cau. ma per totum. & sic intelligo infra eod. tit. ex literis infra de senten. & re iudi. cum Bertoldus infra de pigno. significante.

SVM-

Summarium

1 Edictum de alienatione iudicij mutandi causa facta quando locum habeat.
2 Edictum de litigiosis contractibus, & hoc edictum non concurrunt, sed diuersis respectibus locum habent.
3 Actio ex hoc edicto cui & contra quem & in quantum detur.

¶DE ALIENATIONE IUDICIJ MUTANDI CAUSA FACTA. Rubr.

IN superiori rubrica prospectum est & prouisum per in integrum restit. ecclesijs ut supra ti. proxi. c. 1. Et minoribus ut supra in. cap. constitutus. Et maioribus. ut supra in. c. ex literis. Et nunc æquitate prospicitur hic omnibus in quorum damnum & præiudicium ali qui res & possessiones de quibus agendum esse credunt & timent in alios transferũt causa mutandi iudicij. ¶Surgunt autem ex hoc edicto duo specialia beneficia. Vnum quia agitur cõtra alienantes actione in factũ ad id quod interest agentium res non fuisse translatas. saluis nihilominus pristinis actionibus aduersus nouos possessores quos potius parat uel parit nouos aduersarios. ut. ff. eod. ti. l. 1. Et aliud quia literæ commissionum contra ueteres possessores obtentæ extenduntur ad nouos. de quibus nullam faciunt mentionem. ut infra eod. ti. c. 1. In titulatur hic igitur rubrica de alienatione iudi-
1 cij mu. causa fac. ¶Vnde uidendum † est quando locum habeat hoc edictum, & cui, & contra quem & in quantũ detur actio ex hoc dicto. Habet locum hoc edictum cum quis credens se conueniendum super re aliqua actione reali uel personali in rem, tamen scripta ut pote aliquo interdicto. Interdicta. n. licet in rem uideantur concepta ui tamé ipsa personalia sunt. ut. ff. de interdi. l. 1 §. interdicta alienat, rem dolo malo causa mutandi iudicij à se. & suscipiendi ab illo in quem transfert possessionem nec refert an transferat dominiũ uel nudam possessionem. ut. ff. eod. tit. l. non solum & l. ex hoc. §. alienare. Do lo malo ideo dixi quia si alienat rem redibendo uenditori. non ut iudicium euitet sed alias redibiturus uel si ex alia necessaria causa alienat. locum non habet edictum. ut. ff eodem titulo. l. ex hoc, & ll. sequentibus. Et idem dico si ideò alienat. quia timet sibi moueri quæstionem & lites execratur. ut. ff. eodem tit. l. item si res. §. ult. Item locum habet hoc edictum cum alienatio sit causa futuri iudicij mutandi. ut in l. ex hoc. §. pri. quia si iudicium esset inchoatum inter petitorem & possessoré conuentione iudiciaria. aut per præces principi oblatas & iudici insinuatas ac per iudicem aduersario cognitas. cũ res esset litigiosa. si de dominio ipsius uel quasi quæstio erat. tunc commisso uitio litigiosi. locum haberet edictum de litigiosis. ut. C. de litigio. l. ulti. in autem de litigio. in princ. col. 7. quia prohibita est talis rei alienatio ut ibi. & 11. q. 3. quia res. sed res super qua futurum speratur iudicium non prohibetur alienari ante motam causam. Et ideo istud edictum & edictũ de litigiosis cõtractibus nõ concurrunt sed diuersis re
2 spectibus locum habent. ¶Datur † autem actio in factum ex hoc edicto ei in cuius fraudem & elusiõnem facta est alienatio, & suis hæredibus, & contra hæredes eius ad quem res trãslata est. Et datur infra annum. ut. ff. eo. ti. l. non solum. §. ult. & ll. sequentibus. Datur enim inquam aduersus eum qui aliena uit quem ad interesse conueniat coram ordinario. & ut puto coram delegato per literas contra eum obtentas. ut dolus se præsentet eum possessorem. ut. ff. de rei uend. l. qui petitorio. C. ad exhiben. l. ad exhibendum. in quo interesse considerabitur quanti interest agentis rem non fuisse translatam in hominem alterius diœcesis forte uel prouinciæ contra quem illum agere oportet ad possessionem aduocandam per

per pristinam actionem. Item quanti interest ipsius non habere duriorem, uel potentiorem aduersarium, si in potentiorem translata fuit: quia potentioribus pares esse non possumus, ut. ff. eo. ti. l. 1. Item aget contra possessorem actione in rem, uel alia actione sibi cōpetente ad rem aduocandam siue corā ordinario possessoris siue coram delegato, quem obtinuit contra alienantē. quod est hic speciale. cum alias generaliter literæ commissionis sint personales. nec ad alios extendantur quorū nomina in literis non habentur. ut suprà de offi. deleg. cum olim abbas. &. c. super eo de rescrip. significauit. Sed fallit illud generale hic & in aliis casibus quos not. suprà de rescrip. §. sed priuilegium, & suprà de offi. dele. §. casualiter. Veruntamen si ab eo qui rem alienauerit consequatur actor rei æstimationē dolo, possunt ante ipsum possessorem, ut superius ut dictum est. non aduocabit postea rem a possessore. nec enim habere potest & rem & pretium, sed alterū ut. ff. de peti. hære. l. si & rem & pretiū. & rem a possessore & interesse ab alienante consequi potest ut superius dictum est. ¶ Item alienator potest conueniri pristina actione, non tātum ad rei æstimationem ratione doli, ut dictum est, sed ratione pretii quod ex rei uenditione recepit quia pretium loco rei succedit, ut. ff. de pecu. l. sed si quis, & in l. prædicta si & rem & pretium. ff. de le. 2. l. Imperator. & l. se. infrà. de usu. cum tu. in fi. ff. deleg. 3. l. fideicommissa. §. si rem. & infra. ut lite pen. ecclesia sanctæ Mariæ. Sed & si clerico cedatur actio contra laicum. ut si clericus trahat laicum ad forum ecclesiasticum & si non fiat contra uerba edicti. fit tamen contra mentem. ut. infra. eo. ti. c. 2. Nam ille incidit in uerba huius edicti qui credens se conueniendum super re aliqua transfert rem illam in alium causa futuri iudicij mutandi à se. & suscipiendi ab illo in quem transfert rem. sed in mentem huius edicti incidit non in uerba qui dum credit uel scit sibi aduersus alium competere actionem litem priuilegiato uel potentiori homini cedit causa futuri iudicij non mouendi a se. sed ab illo inchoandi & perficiendi cui cedit. & in hoc casu cessio est nulla. & is qui cedit amittit actionem ut hic. ca. 2. &. C. ne lice. po. l. nulla. Clericus autem dicitur potentior laico ratione officij cuius contemplatione sortitur priuilegium quo ad forum. Nam alias ratione officij censetur durior aduersarius & potentior. ut. C. quod metus causa. l. si per impressionem. C. si quacunq; præ di. potesta. l. 1. &. C. si rector prouin. l. una. Sic & tutor ratione officij censetur potentior pupillo. & ideo cessio ei facta contra pupillum non ualet. ut. C. qui dari tuto. uel cu. pol. in auten. minoris. Sed hoc qualiter esse potest. ut actione cessa clerico contra laicum. clericus trahat laicum ad forum ecclesiasticum. cuius actor forum rei sequi debeat secundum canonicas & legitimas sanctiones. ut infra de foro compe. si clericus. & capitulo cum sit generale. 11. quæst. prima relatum & capitulo experientiæ. &. C. de iurisditi. omni. iudi. l. iuris ordinem. Respondeo hoc locum posset habere in locis illis in quibus consuetudo est quod clericus trahat laicum etiā reum ad forum ecclesiasticum. ut. infra de foro compe. si clericus. Vel aliter posset clericus molestare laicus super qua cessa est cum super re illa quam laicus possidet super qua cessa est clerico actio. laicus cogetur agere contra laicum super molestia quam clericus etiā infert. Et tunc clericus conuentus in foro ecclesiastico intentabit actionem sibi cessam permodum reconuentionis. Cessat autem hæc actio ex hoc edicto in quibusdam casibus. l. ut. ff. eodem titu. 3. §. ultimo. & l. ex hoc. §. si quis alienauit.

Summarium

1 *Arbitrium quid sit.*

2 *Arbiter esse quis possit, et qui prohibeatur.*

Compromitti

3 *Compromitti an possit in causa matrimoniali.* 1
4 *Compromitti debet in imparem numerum, & quare.*
5 *Compromissum factum in duos an ualeat.*
6 *Compromissum an ualeat, si duobus arbitris potestas assumendi tertium incertum tribuatur.*
7 *Compromitti super quibus causis possit.* 1
8 *Arbiter an diebus feriatis pronunciare possit. & nu.11.*
9 *Arbitriorum effectus qui sint.*
10 *Pœna in compromisso apposita, an possit contra partem non stante in arbitrio peti.*
11 *Compromissum & iudicium in quibus conueniant. & in quibus differant. nu.12.*
13 *Compromissum qualiter finiatur.*
14 *Pœna soluta ab eo qui non paret, an peti possit & iudicatum.*

¶DE ARBITRIS.

Rubrica.

EXpeditis præparatorijs iudiciorũ ad iudicis ueniamus. Sed quoniam ad instar iudiciorum arbitria sunt redacta. ut. ff. eod. titu. l. 1. Nam arbiter partes iudicis assumit. ut. ff. eod. titu. l. si de meis. alias Pomponius. §. recepisse. Ideo prius de arbitris est uidendum. ¶ Videamus igitur quid sit arbitrium. Item in quot debeat compromitti. quis possit esse arbiter. de quibus rebus ualeat compromitti. & quis sit effectus arbitrorum. In quibus differant iudicium & compromissum. & qualiter finiatur compromis-

1 sum. ¶ Arbitrium † est trinus actus personarum super ciuili quæstione in quasi iudicio contendentium. Nam & iudex laborare debet ad inuestigandam ueritatem. ut. 30. q. 5. iudicantem. actor ad intentionem & ad amplicandam causam. Reus ad extenuationem ad causam diminuendam. ut. 4. q. 4. c. 1. Vel sic diffinitur arbitrium secundum Azo. Arbitrium est causa in dicendo iure uoluntarie posita cum certarum personarum inter positione. scilicet arbitri actoris rei. ¶ Arbi-

2 ter, † esse potest qui non prohibetur à iure ut pura liber homo, paterfami. sed & filiusfami. arbiter esse potest. etiam iure patris. ff. eod. titu. l. sed & filius. & l. quin etiam. Item libertus sed non seruus. ut. ff. eod. titu. l. Pædius. in princip. &. §. in seruum. Item non refert an arbiter sit integræ famæ, uel infamis, ut. 3. q. 7. §. tria, in uersicu. cognitores. &. ff. eo. tit. l. Pædius. Sed secus in iudice. ut. C. de dig. l. neque famosis. C. de infamibus. l. una lib. 11. & infra. de excei. præla. inter dilectos. ¶ Prohibetur autem esse arbiter seruus. ut dictum est. Item mulier. ut. infra. eo. tit. dilecti. C. eod. tit. l. ultima. quia nec iudicare possunt. ut. 3. q. 7. §. tria. ff. de iudi. l. cum prætor. §. 1. & 33. quæstione. 5. mulierem. hoc tamen fallit in quibusdam excellentibus fœminis quæ ratione suæ excellentiæ & consuetudinis iurisditione ordinaria & arbitraria utuntur. ut prædicta decreta. infra. eod. titul. dilecti. & aliquoties delegata. ut. 12. q. 2. cum deuotissimam. 8. q. 1. uereor. Item in laicum compromitti non potest super rebus spiritualibus. ut. infra. eod. titu. contingit. quia nec de rebus ecclesiasticis laici iudicare ualent directè uel etiam incidenter. ut. infra. titul. proxi. decernimus. infra. qui fil. sint legi. lator. nisi auctoritate superioris suscipiant compromissum. ut. infra. eod. titu. per tuas. seu iudicium. ut. 31. distinct. §. uerum. uel nisi hoc humilitas superioris inducat. ut. 2. q. 7. nos si competenter. uel nisi hoc fiat ad tollendam omnem suspicionem contra clericum exortam. ut. 2. q. 5. habet. & c. 3 Mennam. ¶ Et notabis † quòd in causa matrimoniali nec in laicum nec in clericum compromitti potest ut. supra. de in integ. restitu. causam. Et hoc est uerum in causa matrimonij carnalis. nam in causa matrimonij spiritualis compromitti potest in clericum. ut infra. eod. titu. ex parte. supra. de elec. cum inter dilectos. Item prohibetur compromitti in furiosum surdum aut mutum seruum. Item minor. 25. annis. maior autem

Arbiter quis esse possit:

Non refert si arbiter notatus sit integra fama.

Fœmina qu[illegible] dicere possint.

Laici non [illegible] iudicare de rebus ecclesiasticis:—

In ca. matrimonij non pot. compromitti:

Aetas quae requiritur in arbitro

ior autem.20 sed minor.25. annis potest
sumi in arbitrum. sed restituitur si teme-
rè auditorium recepit cum intersit eius li
tibus non uexari.ut.ff.eod.titu.l. sed si in
seruum.§.1.&.l. cum lege.&.ff. de mino-
ribus.l. minoribus. 25. annis subuenitur.
Item prohibetur compromitti in iudicē
ordinarium.dicente lege si quis iudex sit:
arbitrium recipere eiusdem rei de qua iu
dex est. in se ue compromitti iubere pro
hibetur lege iulia. & si sententiam dixe-
rit non est danda pœnæ persecutio. ut. ff.
eo.ti.l.sed & si in seruum.§.1.&.3.qu.8.§.
tria uer. si quis iudex,& est triplex ratio
quare in ordinarium compromitti non
possit. Primo. quia si nollet pronunciare
non esset qui eum cogeret.cum per ordi-
nariū cogi debeat arbiter ad pronunciā
dum.ut.ff. eo.ti.l.3.Secunda. quia si con-
tingeret sententiam quam ipse tulerit im
pugnari timendum esset ne eam defende
ret animosè.ut.C. de asses. l. nemo. Ter-
tia, quia lex dicit arbitrium similem esse
iudici.ut.ff.eo.titu.l.1.&.C.de iudi.l.rem
non nouam. ergo est alius à iudice. cum
inter utrunque similitudo notetur. nihil
enim est id cui est simile. & secundū hoc
intelliges.l. illam si quis iudex. sicut so-
nat ut sint duo dicta scilicet quòd iudex
non possit compromissum recipere. nec
in se compromitti iubere. Contra hanc
sententiam facit consuetudo, frequenter
enim in ordinarios cōpromittitur & ua-
let quod fit. faciunt & multa iura ad hoc
supra dē electio causam.&.cap.cum inter
dilectos infra eo. titu dilecti.&.c.cum tē
pore.& ca.ex parte. Similiter & in dele-
gatos compromittitur ut infra de præ-
ben: nisi infra de præsup. literas infra de
rerū permu exhibita.tu. dicas quòd pro-
hibitio legalis non habet locum secun-
dum iura canonica. Vel si uelis sustinere
legem illam si quis iudex. dicas unum es-
se dictum.l.illius & sit sensus.iudex prohi
betur recipere compromissum iubēdo in
se compromitti.ut illa uerba in se uel com
promitti iubere. sint expositio uerborum
priorum legis. Quidam tamen dicunt
etiam secundum leges posse in ordinariū
compromitti per auth. ut diffe.iu.§.si ue-
rò contigerit.colla.9. Sed certè auth. il-
lud loquitur in arbitratore. hoc est in a-
micabili compositore. Potest enim ordi
narius per amicabilem compositionem
dissoluere quæ dubia sunt inter partes. ut
4 ibi dicit. ¶ Debent † autem compromit-
ti in imparem numerum. quia in nume-
ro impari Deus gaudet scilicet in unum
aut tres.ut infra eo.titu.c.1. Et ideò sta-
tutum est propter hominum facilitatem
ad dissentiendum.ut.ff. eod.titu.l. item si
unus.§. principaliter & si cōtingeret tres
non concordare in eandem sententiā ob
tineat sentētia duorum.ut hīc.ca.1.Quod
intelligo tertio præsente & contradicen-
te. secus si absente. tunc enim sententia
duorum nō teneret.ut.ff. eo.ti.l.si in tres
&.l. sicuti. ¶ Quid si duo pronuncient.
tertio præsente & tacente. ut nec cōtra-
dicat nec consentiat. perínde habendum
5 est ac si contradicat.Sed † quæritur an ua
leat compromissum si compromittatur in
duos. Et uidetur quòd non, nam si dis-
sentiant res sine exitu futura est. Sed cer-
tè solitum est compromitti in duos & ua
let compromissum. & si non consentiūt.
tunc ordinarius uel delegatus qui iurisdi
ctionem sibi retinuit potest cogere duos
certā eligere & tertiam personam. ut in
d.l.item si unus. §. principaliter.& supra
de offi. deleg. suspicionis. quamuis aliud
obseruetur in duobus iudicibus discordā-
tibus ac diuersas sententias ferentibus.
quia illa sententia ualebit quæ à superio
re confirmabitur.ut. ff. de re iudi.duo iu-
6 dices infra de re jud.c.ul. ¶ † Sed si in duos
compromittatur sic ut si dissentiant ter-
tium assumant. nec exprimatur is qui est
assumendus. non ualet compromissum
quia possunt in assumendo dissentire. ut
in ca.l.§. si in duos.infra eod.ti.innotuit.
Sed contra infra eodem tit. cum à nobis.
Ad quod responderi poterit quòd ibi a-
ctum fuit de certis personis assumendis
quamuis non fuissent expressæ. Vel illud
locum habet in mediatoribus seu ordina
toribus assumendis: secus in arbitris. Vel
illud obtinuit ob reuerentiam legati. &
simile

Ratio cur in ordinariu non compromittatur

simile infra de accu.& inquisi. ad petitionem. Vel dic quòd illa est ratio quare nõ ualet compromissum factum in duos ita ut si discordes fuerint tertium assumant. quia & in assumendo poterunt esse discordes & sic sine exitu res futura esset. quæ ratio cessat cum in unum compromittitur & datur ei potestas alium uel alios assumendi. & sic loquitur contraria

7 decre. ¶Potest compromitti † super pæcuniarijs causis & temporalibus. potest et super spiritualibus, ut infra eodem titu. non sanè. cum olim. & ex parte. non tamen in laicum ut infra eod. titu. contingit. Sed in matrimoniali, liberali uel criminali non compromittitur. ut supra de in integ. resti. causam. §. in matrimoniali. Et est ratio in causa matrimoniali excellentia sacramenti. In liberali uerò fauor libertatis quæ maiores iudices requirit. ut. ff. eod. titu. l. non distinguemus. §. de liberali, C. de peda. iudi. l. 2. C. ubi causa sta. l. iam dudum. C. ne insta. desec. l. si pater. Arbiter autem non est magnus iudex sed paruus. unde ipsius sententia non est per omnia sententia. ut. ff. de his qui no. infa. l. quid ergo. §. ex compromissis. nec & patetur nisi metu pœnæ. ut C. de arb. l. 1. Et hæc eadem ratio locum habet. quare in criminali non cõpromittitur. ut. ff. eo. ti. l. non distinguemus. §. Iulianus. & in. l. præallegata quid ergo. §. ex compromisso. & supra de in integ. resti. cap. causam. Et est sciendum quòd potest agi inter partes. ut pronuncietur uno litigatorum præsente & altero absente. ut. ff. eod. titu. l. diem. §. stari. Item ut unus ex arbitris pronunciet absentibus alijs. ut. ff. eodem titu. l. non distinguemus. §. cum in plures. Item agi potest ut compromittatur in Titium uel in Seium sed is cogetur pronunciare in quem litigatores consenserunt. ut. ff. eod. ti. l. item si unus. §. item Pompo. Itẽ agi potest ut certo loco pronuncietur. alioquin ibi pronunciabitur ubi compromissum est. ut. ff. eo. ti. l. si cum dies §. si arbiter. Item agi potest ut arbiter pronũciet. quod sibi uidetur dummodo ei uideatur secundum leges. ut in auth. de iudi. §. antepe. Sed si actum est ut certã sententiam dicat nullum est arbitriũ. ut. ff. eo. l. qualẽ.

8 †Item arbiter feriatis diebus pronũciare nõ põt nisi in tribus casibus. s. prætore cogente ut. ff. eo. ti. l. si feriatis. uel de cõsensu partiũ. nam hoc inuenio in iudice. ff. de iudi. l. si feriatis. Item si dies compromissi sit exitura. ut. ff. eod. ti. l. si de meis. alias Pomp. §. arbiter. Item agi potest ut arbiter certo loco pronunciet alioquin si certus locus non est adiectus in quo pronuncietur, ibi pronunciabitur ubi compromissum est. ut. ff. eo. ti. l. si cum dies. §. si arbiter.

9 ¶Effectus † arbitriorum est ut sententiæ arbitri stetur siue æqua sit siue iniqua. ut. ff. eo. ti. l. diem. §. stari dummodo non sit contra leges & sacras constitutiones & sit solemniter lata & dolo arbitri careat. Et sic non ob. C. eo. ti. l. arbitrorum. ff. eo. ti. l. ita demum. Stabitur inquã sẽtẽtiæ arbitri metu pœnæ si pœna fuit compromissum uallatum. quia tunc non emologabitur arbitrium id est, non confirmabitur sententia per sillentiũ 10. dierum si partes nõ contradicãt. nec snia trãsit in rẽ iudicatã. sed si snīæ non stetur agetur ex stipulatione ad pœnã. ut. C. eo. ti. l. 1. infra eo. ti. per tuas. Sed si compromissum nõ sit pœna uallatũ sed iuramẽto secundũ canones ualet. ut infra eo. tit. cũ tẽpore. & cõpelluntur partes ad obseruãtiã iuramẽti ratione. ut infra e. ti. nõ sine. Sed secundũ leges non tenet. ut. C. e. ti. in auth. decernimus. Si neutrũ interuenit & infra 10. dies contradicat sniæ. agi põt ad inter esse. ut infra e. ti. per tuas. si simpliciter sit cõpromissum sniæ stari. ut. ff. et. i. l. diẽ. §. ul. Sed si nullo remedio cõpromissum ualletur. & sniæ infra 10. dies nõ fuerit cõtradictũ. emologat arbitriũ idest confirmatur silentio 10. dierũ tacite uel expresse. si cõsenserint manifeste tũc transit in rem iudicatam agitur & excipitur ex ea & mandatur executioni. ut. C. eo. ti. §. cum antea infra eo. ti. per tuas. Et quod dico compromissum uallari pœna intelligo siue pœna nummaria siue res alia fuerit uicẽ pœnæ promissa. ut. ff. eod. ti.

Non pot compromitti in arbitrum ut certã sententiam dicat

Effectus arbitr.

Compromissum uallatum iuramento non tenet sec. leges sed bene sec. canones

ti l. litigatores. §. & quod ait. Ité hoc intelligo siue partes inter se pœnã adinuicem fuerint stipulatæ. siue arbitro pœna fuerit promissa. nam tunc arbiter pœnam exactam præstare uel actioné cedere cõpelletur ei qui sententiæ stabit, contra eũ qui non stabit, quasi inter partes & arbitrũ hoc tacitè actũ uideatur. & ideo pro tanto debet haberi. ut. ff. de præscri. uer. l. si gratuita. §. 1. sed si unus litigatorũ pœnam promiserit. alter non, compromissum non ualet ut. ff. eod. titu. l. si de meis.

10 † Sed quid si inter religiosos compromittatur & cum pœnæ interpositione & altera pars non stet arbitrio nunquid altera pars potest petere. Videtur quòd sic. ut in sta eo. ti. dilecti. in fi. Nam & alias auctoritate iudicis pœna petitur. ut 12. quæ. 2. episcopus qui mancipium. 23. di. quanquã 16. q. 1. statuimus. 12. q. 2. cum deuotissimam. & c. in legibus. 17. q. 4. si quis contumax. & c. quisquis. & c. si quis domum. & c. qui subdiaco. Sed contra. 12. q. 2. fraternitas. & quia religiosi nedum pœnam. sed fortè seu capitale petere non debent cum scandalo aliorum. ut. 11. q. 1. aliud de pœ. dis. 1. aliud infra de pœnis. sententia. Sed puto qđ religiosi pœnã petere possunt. siue in pecunia pœna consistat siue in alio. ut. 1. qu. 7. quotiens supra de elec. cum dilectus. æquum enim est ut quis pœnam suæ cõtumaciæ reportet. ut. ff de col la. bo. l. 2. §. si cum duobus. ff. de tab. exhiben. l. locum. Puto quòd a quocunque pœna exigi potest siue sit cõditionalis siue sit à iure inducta. Vel tunc tantum cõuentionalis potest peti secundum Canones cum petitur loco interesse. ut infra de fideiusso. peruenit. & ca. constitutus. ff. de ac. emp. & uend. l. prædia. Et sic non obstat decretum illud fraternitas. Vel illud loquitur in foro pænitentiali. Pœna uerò adiecta in fraudem usurarum secundum utrunque ius peti non potest. ut. ff. de act. & emp. & uẽd. l. Iulianus. §. idem Papinianus. Vbi autem duæ ecclesiæ incidunt in pœnam conuentionalem neutra ab altera petere potest. sed fit compensatio. ut infra de pœ. constitutus. ¶ Compromissũ

11 † autẽ & iudicium habent similia & dissimilia. Similia sunt in his. quia in utroque libellus porrigitur. & in utroque per libelli oblationem fit præscriptionis interruptio. ut. C. eo. ti. l. penul. Item quo ad iuramentum calumniæ. ut. C. de iura. calum. l. 1. Item quo ad testes qui recepti in uno ualent in alio. ut. C. eod. titu. l. penul. Item in utroque ferenda est sententia in scriptis. ut. C. de senten. ex breuicu. reci. l. una. C. eodé ti. l. penulti. Item in utroque fit citatio per nuncium uel epistolã. ut. ff. eodem titulo. l. sed & interpellatur §. arbiter. Item tam arbiter quam iudex pronunciat diebus feriatis. ut. ff. eodem titu. l. si feriatis & ff. de ferijs. l. si feriatis. Item si arbiter non ueniat ad locum destinatum cognitioni cõpromissi causa pars illa quæ non uénit contumax non habetur. ut. ff. eodem titu. l. arbiter. Item sicut iudex sic & arbiter litem suam facit si malè pronunciat. ut. C. de episcopis & clericis. l. si quis in conscribendo. in fi. ¶ Diffe-

12 runt † autem in his quia coram arbitro locum non habet satisdatio de lite prosequẽda. seu desistendo in iudicio, quia pro his sufficit pœnæ promissio. arg. ad hoc in authé. de litigiosis. §. ad excludendas. in fine. quæ coram iudice locum habent. ut. 3. quæstione. 3. in. c. offeratur. & in ca. qđ heri. ¶ Item reconuentio coram iudice locum habet. ut infra de mutu. petitio. c. 1. & 2. Sed coram arbitro non. ut infra eo. titu. cum dilectus. Item iudex potest punire contumacem. ut infra ut lite non cõtesta. quoniã frequenter. ff. si quis ius dicen non obtem. l. 1. Sed arbiter non, quia hoc solis iudicibus permissum est. ut. ff de iudi. l. 2. §. ulti. Nec obstat lex. ff. eo. ti. nõ ex omnibus, quæ dicit arbitrum posse punire contumaciam litigatoris. ibi enim loquitur in contumacia commissa non in non ueniendo uel non respondendo. sed in non soluendo quæ per arbitrum sic punietur. quia deferetur alteri parti iuramẽtum in litem. ff. de app. l. creditor. §. iussus. Vel loquitur lex illa non ex omnibus, quando hoc in compromisso cõuenit de puniendo contumace. ¶ Item in arbitrio mora

mora nō purgatur ubi dies præfigetur ab homine.ut.ff.eo.titu.l.Celsus.secus in iudicibus.ut.ff.si quis cau.l.& si post tres.

3 ¶Finitur autem † compromissum lapso tempore in quo existit compromissum.ut ff.eo.tit.l.si cū dies.§.si intra.&.l.si quis.§.arbitrer. Item si unus ex litigatoribus bonis suis cedat.ut.ff.eo.tit.l.itē si unus. Item soluitur compromissum die,morte, acceptilatione. iudicio, pacto, ut.ff.e.ti.l.non distinguemus.§.summa.&.§.sequentibus. Et quod dixi de morte intellige iudicis.ut.ff.eod.titu.l.item si unus.§.item si plures.&.l.arbiter. Morte litigatorum uel litigatoris nisi in compromisso hæredum uel hæredis mentio habeatur.ut.ff.

14 eo.ti.l.sed interpellatur. ¶ † Sed quæritur an pœna soluta ab eo qui nō paret petipollet & iudicatum. Respondeo nō duabus rationibus. Primo qui sic ageret contraria postularet.pœna enim petitur quia non paretur. iudicatum uerò quia sententiæ statur. & ideo tanquam petens contraria non auditur. ut infra de app.sollicitudinem. C. de furt.l.1 ff.quando appel.sit.l.2.C. de mu. patrimo.l. professio.Secundo quia sententia arbitri cum pœna assumpti non agitur quia non trāsit in rē iudicatam ut superius dictum est, & probatur.C.eo.ti.l.1.

¶Finitur liber primus. ¶Incipit liber secundus.

Summarium

1 *Iudiciorum species quot sunt.*
2 *Iudicium unde dicitur, & quæ sint iudicij partes.*
3 *Iudicium quibus requisitis constituatur.*
4 *Missio in possessionem non fit cùm agitur inter duos de prælatura,licet contra electū contumacem procedatur. & quare.*
5 *Contumax & quando puniatur in expensis.*
Missus in possessionem quid iuris consequatur tum in personali quàm in reali. & nu. 5.& 6.
7 *Quæ repentino animo accidunt de facili ueniam merentur.*
8 *Iuramētum calumniæ in quibus causis præstari debet.*
9 *Positiones quando & à quo fieri debeant.*
10 *Offerens se probaturum per testes uel instrumenta an ad positiones redire possit.*
11 *Interrogationes iudiciales, quando fieri debeant.*
12 *Iudicis officium quale esse debeat.*
13 *Sententia quando non sit statim exe mittenda.*
14 *Iudicium qualiter finiatur.*
Causæ criminales terminari debēt triennio, cætera uerò triennio. & nu. 15.
16 *Iudex ecclesiasticus supplet defectum iudicis laici. sed non è contra.*

¶DE IUDICIIS. RUB.

Explicitis quibusdam iudiciorum præparatorijs. ad tractatum de iudicijs accedamus. ¶Loquitur aūt hæc rubrica de iudicijs in plurali & non de iudicio in singulari.qa plura sunt iudicia.

1 ¶ † Iudiciorum enim. Aliud criminale. Aliud ciuile. Aliud ordinarium. Aliud extraordinarium.Aliud spirituale.Aliud temporale. De criminale loquitur infra eo.ca.at si clerici. &.c.cum non ab homine. De ciuili infra eodem cæterum.& ca. quia.Vu.de ordinario infra eod.c.dilecti & cap. examinata. De extraordinario infra eodem nouit. De spirituali infra eodem exhibita. De temporali infra eodē uenerabilis. Potest & septima species adijci ut dicatur. Aliud spirituali annexum. ut infra eodem quanto. Sed certè non puto necessarium hanc speciem addi. Nā causa iurispatronatus quæ dicitur spirituali annexa. uerè spiritualis est. id est, de re spirituali. Vnde iuspatronatus uendi non potest. ut infra de iure patrona. quia clerici, nisi cum uniuersitate transeat. ut infra de iure patrona.cum secundum. Dicitur autē causa iurispatronatus annexa

Iudiciorum diuisio:

Cā iurispatronatus spiritualis:

Ius patronatus pot transire cum uniuersitate bonorum:

annexa spirituali propter quoddam acci-
dens iuris patronatus. quia cadit in lai-
cum.& possidetur seu quasi possidetur ab
eo cum nullum ius spirituale possidetur a
laico præter illud. Et præter ius funeran-
di. ut. ff. de mortuo infe. l. i. Et præter
ius eligendi si ex priuilegio competat.ut.
infra. de iure patrona. nobis. ¶ Videa-
mus igitur quid sit iudicium. Vnde dica-
tur. Quæ sunt partes iudicij. quæ sint ne-
cessaria ad constituendum iudicium. Qua
liter & quando iudicium perducatur ad
effectum. & qualiter finiatur. Iudicium
describitur. sicut & supra descripsimus ar
bitrium in proxima rubrica. eo excepto
quod iudicium est de re ciuili & de cri-
minali. arbitrium autem de ciuili. Item
eo excepto quod iudicium necessario. ar-
bitrium uoluntarie suscipitur. ¶ Dici-
2 tur. † autem iudicium quasi iurisditio.
prius uero inquisitio uocabatur. ut. infra.
de uer.signi. forus.§.constat. Quæ autem
sint partes iudicij legitur. infra.de proba.
3 quoniam contra falsam. ¶ † Ad consti-
tuendi iudicium necessaria est libelli o-
blatio, & litis contestatio de quibus dice
mus. infra in specialibus rubricis. Item
ad constituendum iudicium consideran-
da est persona illius qui pro iudice resi-
det. an sit iudex. & si sit. an ius eum iuri-
sditionem exercere permittat. Si enim
non sit iudex coram eo non ordinatur
iudicium, & si consensus partium inter-
cedat. ut.C. de iurisdi. om. iudi. l.priua-
torum. Namque pactis priuatorum iuri pu-
blico non derogatur. ut. infra. de foro
compe. si diligenti. ff.de pactis.l. ius pu-
blicum. Et ideo dico si sit iudex sed ius iu
risditionis eius exercitium non admittat.
Hoc dico propter excommunicatum co-
ram quo iudicium nullum & sententia
nulla uel saltem annullanda. ut. infra. de
sen. & re iudi. ad probandum. Hoc di-
co propter iudices seculares qui cleri-
cos etiam uolentes & consentientes iu-
dicare non possunt.ut. infra. de foro com
pe. si diligenti. & infra. eod. cap. quali-
ter. 11. q. 1. inolita. & cap. placuit. & i-
deo iudicium nullum. ut infra.eodem ti-
tul. ut si clerici.. Item nec coram hære
tico iudicium constituitur. ut. infra de
hæreti. excommunicamus. in uersi. quod
si forte. Item sunt quidam alij qui iudi-
ces esse non possunt. & ideo coram eis
non ordinatur iudicium. Legibus enim
prohibentur esse iudices infames & tur-
pitudine notati.ut. ff. eodem titu. l. cum
prætor.§. non autem. ff. de sena. l. 2. C.
ad.le. Iul. repetun. l.ulti. C. de dignita.
l.1.&.2.C.de infa.l.1. &. infra. de exces.
præla.inter dilectos. Natura impediun-
tur surdus & mutus & perpetuo furiosus.
Moribus ut fœminæ & serui ut in l. præ-
dicta cum prætor. ff. de re.iuris.l.2.supra.
de arbi.dilecti.&.1.de pæ.& re.noua quæ
dam. 3.q. 7. §. tria. in princ. 33.q. 6.mu-
lierem. Item coram episcopo non consti
tuitur iudicium in dioecesi aliena. ut. 9.q.
2. non inuitati.& c.1.&.2.ff. de iuris.om.
iudi.l. extra territorium. Item non con-
stituitur iudicium maioris coram iudice
minori. ut.21. di. inferior. ff. de arbi.l. 3.
in fi. & l.4. Immò nec par in parem ha-
bet imperium ut. ff. ad Trebel. l. ille a
quo.§. tempestiuum. nisi maior subijciat
se iudicio minoris.ut.11.q.1.peruenit. &
2.q. 5. mandastis.&.c.audistis. Vel si ma-
ior delinquat in territorio minoris. ut.C.
ubi de crimin.agi.opor. in auten. qua in
prouincia. ¶ Item non constituitur iu-
dicium cum quis in sua causa iudicat.
ut. C. ne quis in causa sua iudex sit uel
ius sibi dicat. l. una. Nec causa filij con-
stituitur coram patre. ut. ff. de iuris. om.
iu.l. qui iurisditioni. nisi casualiter cum
parcissimè ius pro quibusdam dicitur.
ut. ff. de offi. præsi. l. senatus consulit.
¶ Item non constituitur iudicium coram
uno ex duobus iudicibus delegatis. uel
coram duobus ex tribus. ut. suprà. de
of. deleg. causam. & cap. cum causa. &
cap. prudentiam. in princip. ¶ Item non
constituitur iudicium coram eo qui præsi
det auctoritate falsarum literarum ut. in-
fra. de crimi. fal. super eo. ff. de iudi. l. si
prætor.uel uerarum.s. quæ iam per mor-
tem delegantis re integra expirarunt
si de hoc fuerit exceptu. ut. supra.de offi.

deleg

deleg. relatum. Item coram legato uel delegatis ipsius post egressum de prouincia ut. supra de offi. lega. c. ulti. & alios casus poterit studiosus quilibet cogitare ubi ex defectu præsidentis non constituitur iudicium. ¶ Item ex defectu actoris. ut si sit excommunicatus. ut. infra. de exceptio. exceptioné. ¶ Item si sit seruus nisi in certis casibus ut. ff. de iudi. l. uix certis ex causis. ¶ Item si monachi sine iussu suorum abbatum seu priorum. ut. 16. q. 1. monachi. mortua est enim in talibus uox eorum. ut. 2. q. 7. placuit. &. cap. nullus. Item si minor. 25. annis sine tutorum auctoritare. ut. C. qui legi. perso. ha. in iudicio. l. 1. & C. de iudi. l. properandum, in fi. Item pater & filius generaliter inter se agere non possunt. ut. ff. eo. titu. l. lis nulla. ¶ Item & defectu rei non constituitur iudicium, ut si agatur contra pupillum indefensum, ut. ff. de re iud. l. contumacia. In his igitur & similibus in quibus defectus fuerit uel ex parte iudicis uel ex parte actoris uel rei. cum per istas habeat iudicium ordinari non constituitur iudicium, ut superius dictum est. Nam in omni negocio hæ personæ quæruntur. iudex actor seu accusator & reus. Sunt etiam necessarij testes. ut. infra. de uerb. sig. forus. §. in omni. Quod uerum est in omni negocio dubio ne sit obiectu de nototio ubi testes non sunt necessarij. ut. suprà. de filijs præsbyte. quoniam. nec accusator ut supra. de accu. euidentia. ¶ Item hoc intelligo in omni negocio in figura iudicij tractando ne sit obiectio de iudicio inquisitionis in quo fama habetur loco actoris uel denunciatoris. ut. infra. de accu. qualiter. Nomine autem testium intelligo triplex genus probationis. testium instrumentorum & argumentorum. ut in prædicta decre. forus §. causa. Iudicio igitur tirè ordinato ut dictum est sic perducitur ad effectum. si contingat actorem adesse, reum uerò abesse citatur per nuncium uel epistolam. ut de hoc plenius no. supra. de offi. dele. §. in summa. citatur in quam tribus edictis hoc est tribus uicibus seu tribus denunciationibus uel una pro omnibus peremptoria, prout iudex ordinem uel compendiu edictorum duxerit moderandum. ut. ff. eo. ti. l. ad peremptorium. & legibus sequentibus. 24. q. 3. de illicita. C. quomodo & quando iudex. l. tres denunciationes. Quælibet autem denunciatio cótinet. 30. dies ut in auten. de litig. §. omné, colla. 8. C. quomodo & quando iudex in auté. qui semel, quidam tamen dixerunt quod cum auten. illud loquatur in actore, certè lex uetus. C. eo. ti. proponebatur. quæ dicit quamlibet citationem continere debet decem dies. non corrigitur in reo. stabit ergo. quod enim non mutatur quare stare prohibetur. ut. C. de testa. l. scimus. Sed putamus & in reo correctam, ut quod dicit auté. in actore locum habeat & in reo. quia non debet licere actori quod reo non licet. ut.
4 ff. de reg. iur. l. non debet. † Potest tamen iudex necessitate ingruente peremptoriú maturare. ut. infra. de appel. c. 1. supra de offi. dele. cósuluit. & in prædicta l. ad peremptorium, cum sequentibus legibus. Si non uenerit mittetur actor in possessionem rei petitæ si realiter agebatur. uel in possessionem rerum ipsius rei iuxta mensuram debiti declarati sacramento actoris ut in auten. de exhiben. §. si uerò etiá quidam iurent colla. 5. & hoc si personaliter agatur. ut distinguitur hæc materia. infrà. ut lite non contest. quoniam frequétet. Sed si locum non habeat missio tunc in locum missionis succedit excommunicatio. sic intelligo. infra. ut lite non contesta. tuæ. Sunt quædam in quibus non habet locum missio, uerbi gratia cum agitur inter duos de prælatura. licet enim procedatur contra electum contumacem. ut. infrà. ut. lit. non contest. quoniam frequenter. non tamen alter in possessionem mittatur si duo de prælatura contendant. ne si ex secundo decret. postmodum fieret missio ageret ut prælatus. & si forte ius in electione non habeat deciperet forte animas subiectorum, quod esset absurdum. ut. supra. de ele. dudum Et idem dico in causa matrimoniali nam in ea timendum esset ut missus in possessionem

Absens quomodo citari debeat:

Qualis citatio 30 dierum spatium continere debet.

Si reus non veniens citatus in iudicium quid faciendum.

Appellatione testium, quæ genera probationum veniant:

possessionem ex secundo decreto. ageret ut marius. cum in ueritate maritus non sit. Vbi tamen non de prælatura ecclesiæ. sed de ecclesia agitur inter duos episcopos uel inter duo collegia tanquam de proprietate non de titulo sicut dictum est. & probatur. ut 16. quæst. 3. inter me moratos. locum habet missio. infra de eo qui mitti. in posses. c. 1. & 2. Nam & de duabus ecclesijs tanquam de proprietate locum habet permutatio. ut tamen temporale non detur pro spirituali uel è conuerso. ut infra de rerum permu. ad quæstiones, sed si contumax uenerit infra annum præstita cautione de iudicio sisti. ut in decre. quoniam frequenter. §. in alijs. & infra de eo qui mit. in possess. cum uenisset. & C. de bonis auto. iu. po. in auté. & qui iurat ac exhibita satisfactione cōgrua expensarum ut in prædicto. §. in alijs. & C. de iudi. sancimus. C. quomodo & quando iudex in auten. qui semel recuperat possessionem restitutis expensis factis circa inter circa ingressum litis & sallaria aduocatorū. ut. C. de accu. l. quæ
5 crimen & de iudi. l. sancimus. † Inuenio etiam contumacem teneri ad expensas faciendas. ut supra de in integ. rest. auditis. Si non uenerit infra annum fiet missio ex secundo decreto. De natura primi & secundi decreti dicam infra de eo qui mitti. in poss. Facta igitur missiōne ex secundo decre. non restabit reo quæstio de proprietate. ut in decre. quoniam frequenter. §. in aliis. C. ubi in rem actio l. 2. in fi. Fiet enim de possessore petitor ut. C. quomodo & quando iu. l. consentaneum infra de dol. & contu. prout in fi. Nam misso non daretur in rem actio. cū possideat. ut insti. de accu. in princ. infra eo. tit. examinata. Vnde quod dicit illa decre. quoniam frequenter aduersæ parti defensione legitima reseruata. exponitur defensione, id est, impugnatione. Et similis expositio. 8. di. quo iure defendis, id est, uendicas uillas ecclesiæ. Vnde ꝙ ibi dicit de defensione. alibi dicit allegatione in eadem decre. §. quod si super in fi. Et hæc omnia locum habent in reali. Sed quid in personali uidetur idem. Nam illa decre. quoniam dicit in fi. quod reus passus missionem ueniens infra annum uel post annum audietur. iuxta distinctionem in alio casu superius annotatam. Sed certè nō uidetur quod superior distinctio locum possit habere in personali ante annum uel post annum. Ante annum non, quia in reali missus ex primo decreto incipit possidere & præscribere posse habet enim iustum titulum. Nam iustè possidet qui auctoritate prætoris possidet. ut. ff. de acquirend. poss. l. iustè possidet. Habet etiam & bonam fidem. credit enim rem petitam suam esse. & ideo præscriptio locum habet ut infra de præscrip. si diligenti. quod in hoc prætorio pignore assignato pro modo debiti non contingit. ut. ff. qui satisd. cogan. l. sciendum. §. creditor. ff. de usuca. l. non solum. Item post annum non habet auxilia. l. nam in reali post annum missus in possessionem possidet incommutabiliter & irreuocabiliter. nisi de proprietate ab aduersa parte conuincatur. sed in personali non est ratio quare reus ueniés post annum non recuperet possessionem præstita cautione. & restitutis expensis.
6 † Et est ratio istarum diuersitatum ante annum & post annum quia in reali dico me ius habere in re unde non est mirum si incipio possidere ac præscribere. & post annum efficiar uerus possessor. Sed in personali nec peto rem illam in cuius possessionem mittor nec dico me habere ius in illa. Respondeo similitudo notari potest inter realem & personalem ante annum & post annum sic. quia sicut in reali reus ueniens infra annum recuperat possessionem præstita cautione ac restitutis expensis, sic & in personali quāuis inter hæc duo quo ad præscriptionē differentia inueniatur. Item & post annū potest similitudo notari. ut sicut in reali missus possidet donec aduersarius probet de proprietate. sic & in personali missus in possessionem possidet pignus prætorium. donec de debito liqueat. misso probante debitum. Et in hoc differt à reali. Vel

li. Vel secundum alios passo missionem non probante indebitum uel solutum. Eo enim ipso quòd reus non probat indebitum uel solutum. constat de debito, & hoc propter auctoritatem secundi decreti. Quod tamen prius dictum est magis placet. Si ergo de debito constat tenebitur pignus prætoriū donec satisfiat & res commodata tenebitur loco pignoris iuris auctoritate propter expensas ut ff. de furtis. l. creditoris. §. dominus. ff. cōmodati. l. in rebus. §. ulti. & accedunt ad hoc. ff. de le. 1. l. filiusfamilias. §. diui. ff. si seruitus uendi. l. is cuius. ff. de le. 2. l. filiusfa. §. diui. ff. de no. oper. nunci. l. si priusquam. Sed si actor non ueniat reo ueniente. licet secundum cursum causarum reus absoluatur statim ab obseruatione iudicij. tamen secundum iura actor citandus est tribus edictis uel uno pro omnibus edictis continentibus spacium trium mensium. uel forte citatio facienda est reo postulante, idest, si postulauit. & tūc si non uenerit absoluetur reus ab obseruatione iudicij cum non sit de causa liquidum. ut. C. de iudi. l. properandum. §. 1. & dabitur actori annus infra quē si causam prosequi detractat iudex auditis allegationibus partis præsentis pronunciabit diffinitiua si de causa liqueat. Si uero infra annum ueniens iterum causam deserat. ab omni cadit actione ipso iure, ut C. quomodo & quando in auten. qui semel. Nec mireris si durius agitur in hoc cum actore ut procedatur contra eum ad diffinitiuam lite non contesta. & ut cadat ab actione ipso iure. quam cum reo in quo talia non cōtingunt. Nam quicquid fauoris indulgetur actori & reo uidetur concessum per regulam illam. ff. de regu. iur. l. non debet. Sed hoc nō conuertitur. ut. ff. de ferijs. l. ult. 2. C. de tempo. in inte. rest. pe. l. ult. Et hæc locum habent cum lis non est contest. uel quasi contest. Nā si sit quasi contestata ut cum agitur contra inquilinum uel colonum qui nomine possidet alieno, qui debet statim dominum in iudicio nominare, dato certo termino infra quem ueniat uel mittat. quod si non fecerit sed in sua contumatia perdurauerit. lis intelligatur quasi contestata. quantum ad interrumpendam longi temporis præscriptionem. à die in quo inquilinus conuentus extitit uel colonus Quod contingit propter duo. Et quia colonus fuit conuentus & domino certum tempus assignatum ut ueniret uel sufficiētem mitteret responsalem. quo neutrum facere procurante iudex eum legitimis edictis euocabit. qui si in contumacia sua permanserit negocium summatim examinans forte recepto uno de testibus quos actor producere intendit. uel uiso instrumento per quod probare intendit. uel etiam delato iuramento actori quod non calumniose moueat quæstionem ar. ff. ad exhiben. l. thesaurus. C. de fide instr. l. ulti. supra de elec. cum dilectus infra de excep. pastoralis infra de resti. spolia. literas, in auten. de testibus. §. quia uero. col. 7. infra de testibus. in causis & c. significauerunt, mittet actorem in possessionem rei petitæ reseruata quæstione proprietatis absenti. ut in decre. quoniā frequenter. §. quòd si super rebus & c. C. ubi in rem ac. l. 2. Sed obstat decre. infra de dolo & contuma. prout, nam ibi dicit quòd si reus uenire contempserit. causam ut pote lite quæ ingeritur contestata diffinitiua sententia terminetis. Ad quod responderi poterit ut dicatur quod ibi utpote est ueritatis expressiuum. Et simile quasi modo geniti. Et alibi uidimus gloriam eius gloriam patri unigeniti à patre. Vel est ibi speciale in odium ipsius calumniosi qui toties litem delusit. sicut & speciale hic diximus in illo qui interrupto anno litem deserit. ut. C. quomodo & quando, in auten. qui semel. & diximus supra hoc in eodem. §. ¶ Si uerò lis sit uerè contestata. quod qualiter fieri habeat dicam infra de litis contesta. tunc si reus contumax fuerit, & liquet de causa uel liquere possit, procedetur ad diffinitiuam, ut 3. q. 9. decernimus. C. de iudi. l. properandum. § sinautem & gestis. sed si liquere non possit fiet missio in possessionem quæ non recuperatur per cau-

tionem.ut. C. quomodo & quando iudi.
l.consentaneum. & idem fiet actore per
contumaciam absente. Nam autem illud
qui semel quod in actore loquitur locum
habet lite contesta. & etiam si lis cœpta
non sit. Hæc omnia locum habent cum
alter litigantium contumax est in causa
ciuili. Cæterum si in criminali reus con-
tumax fuerit excommunicatur. qui si in-
fra annum ab excommunicatione non
uenerit in principali negotio non audi-
tur. sed interpretatione iuris pro conui-
cto habetur. ut 11.q.3.rursus. Et idem
dico in causa ciuili in qua missio locum
non habet. ut eod.c. &.q. quicunque. Si
actor non uenerit excommunicatur: ut
5.q.1.quidem. Sed si postmodum ueniat
& si penitere proponat audietur. ut in-
fra de accusa. licet. & 2. q.3. si aliquem
pœnituerit &. cap. si quis iratus. Nam
post libelli oblationem licet desistere si-
ne pœna ut .ff. ad Turpil.l. quæsitum.ff.
de in ius uo.l.libertus. tenebitur tamen
iniuriarum pro eo quòd infamauit. ut ff.
de iniuriam.l.item apud Labeonem.§.si
quis libellus. Sed si post litem contesta.
contumax fuerit accusator uel non pro-
bauerit. de calumnia tenetur. ut 2.q.3.
per totum. nisi iudex inueniat eum pro-
missione testium deceptum. ut. 2. quæst.
3.Paulum uel ex temeritate. seu calore
7 iracundiæ accusasse; † Temeritas enim
facilitatem ueniæ continet. & inconsul-
tus calor calumniæ intio caret. Et ob
hoc nullam huic pœnam irrogari opor-
tet. ut 2.q.3.§. notandum in si. Partibus
autem sic in iudicio constitutis & sic or-
dinato iudicio. de personis ab actore reo
libellus est porrigendus. nisi talis sit cau
sa in qua sine scriptis agatur. de quo no-
tabo infra de libel. obla. Fiet etiam con
testatio litis. si est talis naturæ causa, ut
in ea locum habeat contestatio litis. &
de hoc plenius dicam infra de litis cont.
8 Item † præstabitur iuramentum de calum
nia si non sit causa spiritualis. uel si, sit
spiritualis tunc præstabitur iuramentum
de ueritate dicenda. ut dicam infra de iu
9 ra.ca. † Fient positiones ut supra de elec.
dudum infra de lit. contest. cap. uno. quæ
fieri debent post iuramentum. eo quòd fie-
ri habent per iuramentum. Vnde & posi
tio actoris fit per sacramentum. & respon-
sio rei per sacramentum. & expositione
actoris si contra se ponat, actor excludi-
tur, & ex responsione rei reus. conuinci-
tur & pro confesso habetur. Propterea
autem fieri habent positiones post litem
contest. & post iuramentum de calumnia
uel de ueritate dicenda. quia loco pro-
bationum succedunt probationes autem
in principali locum non habent nisi lite
contest. Vnde cum in locum probatio-
num succedunt & inuentæ sint ad releua-
tionem oneris probationum. sciendum
est quòd id solum uenit in positionem
quod uenit in probationem & ideo non
uenit negatiua quæ non potest probari.
ut 6. quæst. 5. actor. infra de causa poss. cum
ecclesia. Quod uerum est directe. ut in-
fra de proba. quoniam, in prin. Et sic non
obstat infra eodem ti. de proba. ex litte-
ris. &.c. tertio supra de renuncia. super
hoc nec potest poni. Item sicut id quod
probatum non releuat probarem pro-
bari non potest ut. C. de proba. l. id
probationem, sic & id quod positum non
releuat poneitem poni non potest. Item
similia & contraria & impertinentia po-
ni non possunt. quia nec probari. Ve-
runtamen cautus & subtilis aduocatus
contraria & diuersa similia ad dissimi-
lia. impertinentia ad pertinentia redu-
cit mutatis uerbis sed sententia reten-
ta nisi prudentia iudicis prudentiam
10 aduocati præcellat. † Sed quid si
pars aliqua offerat se probaturam per
testes uel instrumenta nunquid ad posi-
tiones redire potest. Respondeo non puto
enim cum potuerit releuari & grauari e-
legerit mos ei gerendus est. ut. ff. de prob.
l. certa. Et sibi imputet qui pro nouo be-
neficio uetus grauamen elegit. ut. C. de
11 iure delibe. l. ult. § sin autem. † Item fient
interrogationes iudiciales quæ locum
habent usq; ad sententiam. ut. ff. de inter
12 rogati. act. l. ubicunq;. † Et sic iudex per
positiones partium & per interrogatio-
nes

nes iudiciales, per probationes, præsumptiones. iudicia & argumenta ueritatem. inuestigabit. ut. 32. q. ulti. iudicantem. ut tamen iudex non suggerere. sed requirere uideatur. ut. ff. de quæstionibus. l. 1. §. qui quæstioni. ¶ Item patienter audiat ad aduocatos differentes hincinde. ut. ff. de offi. pro consulis. l. nec quicquàm. §. circa. sic tamen ut non nascatur contemptio dignitatis. ut. ff. de offi. præsidi. l. obseruandum. ¶ Facta igitur disputatione a partibus & conclusione secuta iudex communicato concilio peritorum sententiam dictabit ponderabit & emendabit & sic in scriptis redigeт. ut. C. de senten. ex. breui. reci. l. 2. in fi. nisi sit causa in qua pronunciandum sine scriptis. quod in quibus casibus contingat notabo. infra de libel. ob. Et tandem præsentibus partibus uel altera per contumaciam absente sententiam recitabit, post recitationem non licebit aliquid detrahere. sed nec addere nisi de fructibus, sumptibus, & similibus quæ pertinent ad consequentiam priorum statutorum & hoc eodem die. ut. ff. de re iudi. l. Paulus. Sed si pars illa quæ non interfuit recitationi sententiæ uenerit iudice adhuc pro tribunali sedente audietur. ut. ff. de in inte. resti. l. diuus. Sententiam uerò latam non mandabit executioni usque ad 10. dies eo quòd infra illos poterit appellari. ut. ff. de uerb. signi. l. si qua pœna, Infra hos autem dies connumerabitur dies ille in quo sententia recitata est. Nam secundum antiqua iura ille dies computabitur in biduo uel triduo. in cuius locum succedit dicendum. ut. 2. q. 6. biduum. ¶ Item computabitur in num. 5. dierum secundum legem Theodosianam. ut. 2. q. 6. propter superfluam. Lapsis igitur. 10. diebus non interposita

13 appellatione iudex exequi debet † sententiam: in criminali causa statim. ut. 2. q. 1. sicut. &. C. de pœnis. l. cum reis. nisi in quattuor casibus. Primus est cum princeps iracundia motus seuerius iudicauit. ut. C. de pœnis. l. si iudicari. 11. q. 3. cum apud. Secundus est cum sententia capitalis fertur in mulierem prægnantem differtur executio usque ad tempus partus ut. ff. de pœnis. l. prægnantis. Tertius cum sententia fertur in seruum ratiocinijs obligatum differtur enim sententia donec domino ratiocinia reddat. ut. C. de bo. proscrip. l. 1. Quartus cum insula est a principe assignanda. ut. 2. q. 6. biduum. In his ergo casibus iudicibus in modice seuientibus freni temperies adhibetur. ut. C. de custo. reo. l. 2. Si autem fuerit causa ciuilis & actio personalis differtur executio usque ad quattuor menses. ut supra. de offi. dele. querenti. si actio est realis tunc statim sententia executioni mandatur. ut insti. de offi. iudi. §. 1. ¶ Verum si a diffinitiua fuerit. appellatum iudex patienter admittat, nec putet sibi iniuriam fieri ut. C. de. appel. l. & in maioribus. Nec debet appellanti conuiciari ut. ff. de app. l. illud sciēdū. sed nec iudici appellato. ut. ff. de iniurijs. l. iudici licet talis iniuria per appellationem fieri uideatur iudici à quo fuerit appellatum. ut. C. de episc. audien. l. 3. propter quam iudices prouocari solent & uelle ulcisci. sicut & cum recusantur. ut supra. de offic. delega. suspitionis. & pendente appellatione possunt recusari in alijs causis ab his qui eos taliter prouocarunt. ut infra. de appel. ad hæc. & cap. proposuit. & sic iudicium producitur ad effectum. ¶ Nunc

14 † autem restat uidere qualiter iudicium finiatur. Finitur autem iudicium pluribus modis. Tempore. Sententia. Prohibitione. Status mutatione. Tempore ut criminales causæ biennio. ut. C. ut intra cert. tem. crimi. cau. termi. per totum. cætere triennio. ut. C. eod. titu. l. properandæ. Sententia quia iudicium finem accipit ex re iudicata. ut. infra. de sen. & re iud. iurgantium. Prohibitione ac status mutatione. quia iudicium soluitur uetante eo qui iudicare iussit. uel eo qui maius imperium in eadem iurisditione habet. uel si ipse iudex eiusdem imperij esse cœperit. cuius est qui iudicare iussit. ut. ff. eo. ti. l. iudicium. Sal-

uis his quæ notauimus alias quibus mo-
dis iurisditio finiatur. ut supra de offic.
15 ord.§.finitur. † Et quod dixi criminales
causas biennio terminari uerum est. sed
aliquando certiori tempore restringun-
tur. ut.C.ut omnes tam ciui. quam mi-
li. l.2. in fin. in auten.ut clerici apud pro
prios episcopos. §.si tamen, colla.6. C.
de naufr.l.de submersis, lib.11.C.de do-
lo.l.ult. Sunt etiam quædam ciuiles quæ
usque ad triennium non perducuntur.
ut.C. de cu.l.generali. lib. 10. C. de æ-
difi. priua.l.ult. in quibusdam enim mo-
ra periculosa est. ut supra de elect. cum
inter infra ut lite non contesta. quoniam
frequenter. c.distinct.quoniam supra de
transla.præl.inter corporalia.ff. de dam.
infect.l.1.Sed uidetur quòd lex illa quæ
loquitur de triennio corrigatur per de-
cre.infra eod titu.uenerabilis, quæ dicit
non obstare exceptionem de triennio.
Ad quod respondeo lex illa non est cor-
recta. quia illa excipit causas spectantes
ad publicam functionem. spectat & cau
sa ecclesiæ de qua loquitur decre.ad pu-
blicam functionem. eo quòd ius publi-
cum in sacris & sacerdotibus consistit. ut
1.dist.ius publicum. Vel sicut lex excipit
causam fisci ut in ea locum non habeat
lapsus triennij. sic decret. excipit causam
Christi, id est ecclesiæ. Vel decret. illa
loquitur cũ causa protrahitur ultra trien
nium per cauillationes & subterfugia rei
ut in ipsa litera continetur. Si ergo trien
nium transeat perit instantia iudicij pe-
rit processus. sed non pereunt gesta re-
dacta in scriptis per manum publicam
auctoritate iudicis. ut. C.de re iudica.l.
gesta. in auten.ut fratrum fin.§. illud quo
16 que coll. 9. ¶ In summa notandum† est
quod quamuis deficiente iudice secula-
ri succedat ecclesiasticus.ut infra ti.pro-
xi. cum sit generale. & cap.licet, in fin.
non tamen hoc conuertitur. ut infra eo-
dem tit. qualiter. Nec ob.auten. ut cle-
rici apud proprios episcopos. in princ.
colla.6.& 11.quæst.1.si quis cum clerico.
Nam puto illis iuribus derogatum. Nec
de diuersitate superioris mireris. Nam
olim omnes causæ clericorum & laico-
rum differebantur ad sacerdotes. ut in-
fra qui fil. sunt legitimi per uenerabilem
11.q.1.sacerdotibus. & cap. relatum 2.
q.5.si quis præsbyter. Et ideo si laicus
redeat ad suum primarium forum non
uidetur eius conditio deterior fieri. sicut
nec dotis conditio fit si ad suam natu-
ram redeat. ut.ff. de pactis. l.si unus.§.
idem dicemus. Sed clericus priuilegia-
tus est circa forum & tali priuilegio cui
renunciare non potest. ut infra ti. prox.
si diligenti.

Summarium

1 *Forum quid [illegible] quid forus. & unde dicatur ac ex quibus constet.*

2 *Forum quot modis quis sortiatur, & de iurisditione alterius efficiatur. & num.3. 4.5.6. & 9.*

3 *Contractus & crimen in quo parisicentur.*

4 *Domicilium quid sit, & quot modis haberi possit, & num.5.*

7 *Causæ in quibus iurisditio pertinet ad iudicem ecclesiasticum, etiã si inter seculares uertantur, uel quamuis seculares conueniantur.*

8 *Crimina quæ sunt ecclesiastica de quibus iudex ecclesiasticus tam clericos quam laicos punire potest.*

10 *Iuri introductio in fauorem alicuius an possit renunciari.*

11 *Clericus an foro ecclesiastico renunciare, ualeat & adire secularem & nu.15.*

12 *Dispositio auten. abita.C.de fili pro pat. in quibus scolaribus locum habeat.*

13 *Feudalis quæstio coram quo agere debeat.*

14 *Priuilegiatus quando eximatur à foro, & quando non obstante suo priuilegio possit conueniri.*

16 *Clericus ut iurisditionem non sui iudicis prorogare possit, quæ requirantur.*

17 *Domicilium clerici in quo loco existat.*

18 *Miles delinquens an ad magistrum suum remitti debeat.*

¶DE FORO COMPETEN-
ti. Rubrica.

QVia rei ad iudicia uocati frequen
ter de foro excipiunt. solet ple-
runq; dubitari quod forum reus
sic excipiens sequi debeat. Et ideo post
tractatum de iudicijs sequitur rubrica de
foro cōpetenti. ¶ Videamus igitur quid
sit forum. unde dicatur. Et ex quibus cau
sis forum metiamur uel sortiamur. Et an
quis possit proprio foro renunciare & al
1 terius adire. † ¶ Forum est idem quod tri-
bunal. Sed forus est exercendarum litium
locus a fando dictus. siue à Foroneo re-
ge qui primus Grecis legem dedit. ut in
fra de uerbo. sig. forus, in princ. & 7. dist.
moyses. Constat autem forum ex tri-
bus. Ex causa, ex lege, ex iudicio ut in ea
dem decre. §. constat. Aliquando dici-
tur forum locus in quo ius redditur. ap-
pellatione collata ab eo quod fit in eo
ubi fit. quē locum determinare hoc mo-
do possumus ubicunque iudex salua maie
state in primis sui, saluoq; more maiorum
ius dicere constituit ut. ff. de iusti. & iure
l. penult. ¶ Et fortè locus in quo ius red-
ditur dicitur forum similitudinariè. quia
sicut forum uocatur locus in quo multi
conueniunt inferentes res uenales. & de
ferentes res emptas. sic & in foro iudi-
ciali multi ueniunt inferentes lites &
quæstiones & diffinitiones inde deferen-
2 tes. ¶ Sortimur † forum quatuor mo-
dis uel causis quæ singulariter in singu-
lis attenduntur. ¶ Ratione delicti: quia
delinquens nedum in loco domicilij
sed ubi reperitur & ubi delinquit pote-
rit conueniri. C. ubi de crimine agi opor
tet. in auten. qua in prouincia. in auten.
ut nulli iudicium. §. si uero quis compre-
hensorum. colla. 9. & 6. quæst. 3. placuit
& 4. q. 6. c. 1. Item ratione contractus, ut
nomen contractus ponatur pro omni pa
cto uel quasi contractu. ut si quis gesserit
alterius negocia uel tutelam. ut. ff. de iu-
di. l. hæres absens & l. omnem obligatio-
nem. Poterit igitur qui contraxit con-
ueniri & ubi contraxit, & ubi domiciliū
habet, & ubi facienda est solutio. si alibi
quam ubi contractum est, uel ubi do-
micilium quis habet soluere conuenit. ff.
de actio. & obligatio. l. contraxisse. ff. de
bonis auc. iudi. poss. l. 3. & infra eod. titu.
dilecti. Sed hoc uerum est ut quidam di-
cunt si in loco contractus ut in princ. l. il
lius hæres absens. Sed putat dominus
meus Azo. idem, & si alibi inueniatur la
titandi causa. Nam & alibi inuento po-
terit mandari ut ueniat & ad locum con-
tractatus poterit remitti. sicut & crimi-
nibus obtinet ut in auten. ut nulli iudi. §.
si quis uero comprehensorum, coll. 9. Nā
hæc duo. s. contractus puta in loco contra
3 ctus & crimen quo ad legē † couueniendi
parificantur in aūt. ut oēs obe. iud. §. hæc
considerantes col. 5. si uero alibi inuenia
tur ꝙ in loco domicili non latitandi cau
sa citabitur à iudice loci contractus. si ci-
tatus non ueniat. index loci in quo con-
tractum est mittet actorem in possessio-
nē rerū quas ibi citatus habet. ut in. l. hæ-
res absens. §. 1. uel si ibi non habet tunc
mittet in possessionē rerum quas habet
in loco domicilij, & iudex loci domicilij
4 exequatur ut infra eo. ti. postulati. ¶ † Itē
sortitur quis forum ratione domicilij.
Est autem domicilium ubi quis summam
rerum suarum & fortunarum constituit.
unde rursum discessurus non sit. unde cū
profectus fuerit peregrinati. uidetur &
ad quē cum redierit peregrinari definit.
ut. C. de in col. l. ciues. Potest autem quis
duobus locis domicilium habere uel plu
ribus ut cum quis diuersis locis se ita in-
struxerit ut non minus in uno quam in
alio se collocasse uideatur. ut. ff. ad muni.
l. Labeo & l. assumptio. §. iuris prudenti-
bus & l. eius. §. Celsus. Potest etiā & sine
domicilio quis esse ut si relicto domicilio
nauiget uel inter facies quærens quo se
conferat & ubi se constituat ut in d. l. La
5 beo. & l. eius. §. Celsus. ¶ † Item sorti-
tur quis forum ratione rei de qua a-
gitur. ut ibi reali actione conuenia-
tur ubi est res propter quam agitur.
ut. C. ubi in rem actio. l. ulti. supra de
rescriptis. cap. dilectus filius. I. sarace-
nus.

nus. Quod quibuſdam placuit admitere
circa immobilia tantum, lex tamen præ
dicta loquitur indiſtinctè & alia.ff. de iu
di. l. quod legatur. §. ſi autem. Vnum ta-
men notabis quòd ſi agatur actione rea-
li cogitur reus reſpondere ubi domiciliũ
habet. & hoc innuit rubrica. ubi in rem
actio exerceri debeat. Sed ſi agatur ubi
res eſt, poteſt reus ſi uult reſpondere ibi-
dem. ſed non cogitur, & hoc innuit ru-
brica ubi in rẽ act. exerceri debeat uel e-
xequeat. Exerceri enim debet neceſſario
ubi reus domiciliũ habet. ſed poteſt ubi
reus eſt. ¶Item domiciliũ† uoco ſiue quis
domum ſiue tabernam ſiue pergulam ſi-
ue horreum uel armarium habet. ut.ff.de
iudi. l. hæres abſens. Ex his igitur quat-
tuor cauſis.ut dictũ eſt forũ ſortitur. quæ
in ſingulis ſingulariter attendunt. Sed ex
una & uniuerſali conſideratione quæ in
omnibus locum habet ſortitur quis forũ
in curia Romana. eo quòd curia illa com
munis eſt omnibus & eccleſia roma. om
nium eccleſiarum mater eſt & magiſtra.
ut infra eo.cap.ulti. & Roma. communis
patria eſt. ut.ff. ad munici l. Roma. Quod
uerum eſt niſi quis habeat ius reuocandi
domum. ut cum aliquis ad curiam uenit
pro aliqua iuſta & neceſſaria cauſa, puta
legationis uel cauſa appellationis exer-
cendæ. uel teſtimonij prohibendi, uel cau
ſa promouẽdi poſtulationem uel electio-
nem iam factam. nõ ſic ſi quis ueniat pro
priuilegijs uel immunitatibus impetran-
dis uel alijs nouis negocijs ſuis. uel ſuæ
eccleſiæ procurandis, talibus enim non
competit ius reuocandi domum. Sed &
primis quibus ius cõpetit tollitur ſi per-
fecto eo propter quod uenerant uolunta-
riè in curia moram trahant. uel alia ag-
grediantur negotia, uel ſi ibidem contra
xerint. ut.ff. de iud. l. 2. §. legatis. & §. om
6 nes. ¶† Item ſortitur quis forum ex alijs
cauſis. ut mulier quæ ſortitur forum ma-
riti propter matrimonium. ut.ff. de iuriſd.
om. in. l. cum quædam puella.ff. de iudic.
l. exigere. Sed aliud in concubina. ut.ff.
ad municip. l. de iure. §. ult. ¶Item per
manumiſſionem ut.ff. ad municip. l. eius,
in prin. ſed hoc quo ad tutelam locũ ha-
bet non quo ad conuentionem idest, ut
manumiſſus ibi conueniatur ubi manu-
miſſus eſt. ¶Item per natiuitatem & ado
ptionem. ut.ff. eod. titu. l. 1. in prin. Itẽ
ratione militiæ ut.ff. eodem titul. l. muni-
cipes. Item ratione dignitatis ut. C. de
7 incolis. l. ſenatores. lib. 10. ¶ Sunt † au-
tem quædam cauſæ in quibus iuriſdictio
pertinet ad iudicem eccleſiaſticum etiã ſi
cauſæ inter ſeculares uertantur. uel quã-
uis ſeculares conueniantur. ut ſunt cau-
ſæ ſeruorum & ruſticorum eccleſiæ. ut
89. di. indicatum. & 12. quæſtio. 2. eccle-
ſiarum ſeruos. ¶Item cauſæ pœniten-
tium. ut 11. quæ. 1. aliud de pœni. diſt. 1.
aliud. ¶Item cauſæ miſerabilium perſo-
narum ut 87. diſt. cap. 1. & 2. Item cum
agitur de feudo eccleſiæ ut infra eod. cap.
uerum. ¶Item cauſæ uiatorum & peregri
norum. ut 24. quæſt. 3. ſi quis de potenti-
bus. & ca. ſequenti. ¶Item cum agitur cõ
tra raptores rerum eccleſiæ ut infra eod.
c. cum ſit. ¶Item cum agitur cauſa ſpiri-
tualis uel ſpirituali annexa. ut. ſupra tit.
proxi. decernimus. & ca. quanto infra de
deci. quoniam infra de conſangui. & affi-
ni. ex literis. Item propter negligentiã
iudicis ſecularis ut infra e. ti. ex trãſmiſ-
ſa. & ca. ex tenore. ¶Item ſi ſecularis iu-
dex ſit ſuſpectus, ut in auten. ut differen.
iudi. §. 1. & 2. & §. penul. col. 9. ¶Item cũ
uacat imperium. ut infra eo. licet. ¶Item
ratione temporalis iuriſdictionis quam
habet eccleſia inter ſeculares, uel ratione
cõſuetudinis. ut infra de appel. ſi duobus.
¶ Item in cauſa dotis cum accedit cauſæ
matrimoniali ut infra de dote poſt di-
uor. pe. de prudentia. Item cum agitur de
crimine eccleſiaſtico. ut. 11. q. 1. ſi quis cũ
clerico. in auten. ut clerici apud propri.
epiſcopos. §. ſi quis colum. 6. C. de epi-
ſco. & cle. in authenti. clericus quoque.
8 ¶ † Sunt autem crimina eccleſiaſtica de
quibus iudex eccleſiaſticus punire poteſt,
tam clericos quam laicos. ut crimen pe-
riurij. ut ſupra de elec. uenerabilem. Item
crimen hæreſeos ut infra de hæreti. ad
abolendam. & ca. uergentis. Item crimen
uſurarũ

usurarum ut infra de usur. cum tu. & cap. quia in omnibus. Item crimen adulterij: cum agitur ad thori separationem. ut supra de procu. tur. Item crimen simoniæ: ut infra de simo. per totum. In his directè iudicia spectant ad ecclesiam. In alijs indirectè. ut si agatur de aliquo crimine per modum denunciationis ut supra titu. prox. nouit. sed opponitur fere in omnibus his criminibus leges puniût ut. C. de transac. l. si quis maior. C. de hæreti. per totum. C. de epi. & cle. l. si quenquam. Ad quod respondeo. leges docent quas pœnas ecclesia imponere debeat sicut econtrario contingit ut 5. q. 6. delatori. Vel leges puniunt postquam ecclesia punivit ut ita sit fori accumulatio. & hoc innuit lex quæ dicit, post debitę ultionis acrimoniam quæ erga sacrilegos iure pro merenda est exilio perpetuo deportationis subdatur ut. C. de sacrosan. ec. l. placet in fi. Sed hoc recipit calumniã ex eo quod legitur supra ti. proxi. at si clerici quia nõ debet quis duplici contritione conteri ut 81. dis. præsbyter aut diaconus. ut. 33. q. 5. quid ergo. Propterea dici potest quòd in criminibus memoratis laici cbram secularibus iudicibus, clerici coram ecclesiasticis iudicibus impetuntur & puniuntur. Veruntamen in sacrilegio in fauore ecclesiæ inductum est ut ecclesia possit conuenire laicos sacrilegos corã quocunque maluerit iudice. ut infra eod. titu. cum sit generale. Vnde propriè & uerè loquendo crimen ecclesiasticum dici potest illud quod est crimen secundum ecclesiam non secundum leges. ut crimen usurarum. crimen fornicationis. quod secundum leges non est crimen ut. ff. de cõcubi. l. in concubinatu. in fi. hæc criminia secundum ecclesiam puniuntur.

9 † Itẽ sortitur aliquis forum per appellationẽ. ut. 3. quæstio. 6. peregrina. Item per delegationem. ut 3. quæstio. 6. unaquęque. Item per priuilegij concessionem. ut infra eod. titu. dilecti. Item per causæ maioritatem. ut infra de appel. ut debitus in fin. ut contingit in causa fidei, ut 24. quæstio. 1. quoties. 2. quæstio. 6. si quis

uos. Item in causa dubitabili quę nisi in concilio expediri non potest. ut 17. dist. multis. Item in causa criminali episcopi. cum uideatur episcopus in causa depositionis esse. ut 3. quæstio. 6. multum & cap. quamuis. Nam causa criminalis episcopi audiri potest ab alijs. ut. 3. quæstio. 7. cap. 1. & 2. & 5. quæstio. 4. cap. 1. & absolui. ut 6. quæstio. 4. per totum. sed non condemnari. ut 3. quæstio. 4. duodecim. Item per recusationem. ut supra de off. delega. suspicionis infra de appel la. cum specialis & ca. 2. infra eodem ti. si quis contra aliquem. & cap. licet. Item per compromissum, ut supra de arbi. per totum. Nunc restat uidere an clericus possit renunciare foro. Et est certum quod non potest renunciare foro ecclesiastico ut adeat seculare infra eo. si diligẽti. 11. quæstio. 1. inolita & cap. placuit. Nam hoc ius inductum est in fauorem totius colegij. & sic tanquam iuri publico renunciari non potest. ut. ff. de pactis. l. ius publicum. infra de sen. excom. cap. contingit. Sed hoc recipit multa contraria. ut. C. de pac. l. si quis in conscribendo. 7. quæstio. 1. quam periculosum. ff. de ædili. edic. l. quæritur. §. si uenditor infra de priuile. si de terra. & cap. accedentibus infra de regula. ad. apostolicam. ff. de pactis. l. pacisci. ff. de mino. l. si iudex. ff. de ferijs. l. 2. ff. à quibus appel. non licet. l. 1. C. de tempo. appel. l. ult. in fine. de renunc. per totum. per hæc omnia colligitur quòd quia potest re-

10 nunciare iuri suo †. Ad quæ omnia respondeo. iuri introducto in fauorem alicuius renunciari potest, in fauorem omnium introducto non, potest renunciari. Vel alias iuri fauorabili tantum renunciari potest fauorabili & odioso non potest hoc autem ius inductum est in fauorem clericorum & in odium laicorum. qui opido infesti sunt clericis ut secun. quæstio. septi. laicos. Et simile aliud: quia auxilio Velleyani renunciatur ut. ff. ad Velleya. l. ultima. C. quando mulier tute. offic. fun. potest in authenti. mater. Sed secus

in

in Macedoniano. Vnde post sententiam
datur exceptio ex Macedoniano ut. ff. ad
Maced l. tamen siue. Et est diuersitatis ra
tio, quia Velleianum est fauorabile tan-
tum. idest in fauorem mulierum inductũ.
Sed Macedonianum in fauorem filiorum
familias. & in odium creditorum. ff. de con
11 di. indebi. l. qui exceptionem. † Vel i-
deò clericus non potest renunciare foro.
quia ex hoc præiudicaretur episcopo ut.
11. q. 1. clericum. 3. q. 6. non liceat. A-
quo enim ordinem & iudicium recipere
debet. ut. 9. q. 2. nullus primas. Iudicium
inquàm manifestum & secretum. ut de
pœni. di. 6. placuit. infrà. de pœni. & re.
omnis. Præterea si iuri fori clerici renun-
ciare possent: Iam clerici unius episco-
patus possent sibi constituere iudicem in
alio episcopatu. ff. de iudi. l. 2. Et eodem
modo clericus non potest renunciare pri
uilegio quod toti collegio indulgetur ut.
17. q. 4. si quis suadente. Nam & si actio-
nem iniuriarum sibi competentem cleri-
cus remittere possit. ut. 23. q. 4. si is qui.
& c. si illic iniuriam tamen factam ordi-
ni abolere non potest. & ideo excommu-
nicatio durat. ut. infra. de senten. excom.
contigit. Quidam tamen dicunt quòd cle
ricus & si foro clericali renunciare non
posset expressè, tacitè tamen potest. ut. ff.
de procura. l. filiusfamilias. §. ueterani.
&. C. de iuramen. calum. l. 2. quod non
12 puto uerum. ¶ † Dubitari autem consue-
uit de clericis existentibus in scolis qui
forum adeunt potestatis uel iusticiarij ci-
uitatis in qua studium uiget cum sit lai-
cus & hoc fiet ex priuilegio Frederici in
dulto scolaribus in illa constitutione quæ
incipit. habita, Respondeo Illud locum
haberi in scolaribus laicis qui ex priuile-
gio habent optionem an uelint conueni-
ri coram episcopo, uel coram potestate,
uel magistro. Vel habet locum in scolari-
bus clericis qui ibi proprium non habent
episcopum. Vnde scolares clerici & ciues
non habent illam electionem ut poterint
eligere potestatem seu iusticiarium ciui-
tatis. uel magistrum uel episcopum. imò
præcise ab episcopo debent iudicari & ab
ipso ordinari, ut dictum est. nec locũ ha
13 bet electio de qua dixi. ¶ Et nota † quòd quæ
stio feudalis agitanda est coram domino
feudi ut. infra. eod. ti. uerum. Quod intel-
ligo uerum cum agitur inter duos uasal-
los, nec reuocatur in dubium quin res sit
feudalis illa de qua agitur. sed dubitatur
quis sit uasallus, & ad quem pertineat iu-
re feudi. tunc quia interest domini feudi
quis sit eius uasallus. & ad eum cognitio
spectat. & sic intelligo illam decre. ue-
rum. & capi. ex teneore. & supra. tit. pro-
xi. cæterum. & infra eodem titu. ex trans
missa. Sic loquitur constitutio de feudis.
§. præterea. supra titul. proxi. nouit. Sed
si quæstio sit inter dominum feudi & ua-
sallum. an uasallus debeat feudum perde-
re uel habere. per patres curiæ hæc quæ-
stio finietur. Si uerò quis se asserat domi
num feudi & petat in dominum recogno-
sci, possessor autem negat illum dominum
hæc quæstio coram ordinario loci, non
coram illo qui se dominum feudi conten
dit agitanda est ne in sua causa sit iudex.
ut. C. ne quis in sua causa iudicet. Sed si
inter duos uasallos agatur. non de iure
rei: sed de iure possessionis. ut pote quis
aut ad quem ueniat possidentem. tunc co
ram ordinario loci. uel delegato tractan-
da est hæc quæstio. non coram domino
feudi. & sic loquitur decre. infra. eo. c. ex
14 parte. ¶ Item † per priuilegium eximi-
tur quis a foro ut superius dixi. & proba-
tur. 16. q. 1. frater. infra. de priuile. cum ex
pella. ff. de excusa. tu. l. penul. §. si post. ff.
de excu. tu. l. si spadonem. §. scire. & de ali
men. & ciba. lega. l. is cui. Quod intelligo
nisi priuilegiatus sit in priuilegio suo præ
uentus saltem per citationem. ut infra eo.
titu. proposuisti. ff. de iudici l. si quis po-
steà. Sed uidetur quòd & si priuilegium
locum non habeat in præcedentibus, lo-
cum tamen obtinet in sequentibus. ut. ff.
de usur. l. cum quidam. §. fiscus. C. de tem-
po. in integ. resti. l. ea quæ & in auten. ibi
signato si minor. Sed leges illæ locum ha
bent in rebus diuisibilibus non in iurisdi-
tione quæ perpetuatur per citationem. ut.
supra. de offi. delega. gratum, unde ibi iu-
dicium

dicium accipere debet ubi cœptum est. ff.
15 de iudi. l. ubi. ¶ In summa † notandum est quod clericus foro ecclesiastico renunciare non potest & adire secularem: ut dictum est supra. Sed potest renunciare proprio & adire alium ecclesiasticum uoluntate sui ordinarij accedente. ut. infra. eo.
16 significasti. † Vnde tria requiruntur ad hoc ut clericus non suum iudicem facere potest suum. s. ut consentiat in alium habentem ordinariam iurisditionem. delegata enim iurisditio non extenditur ad alias personas quàm in rescripto commissionis continentur. ut supra. de offic. deleg. cum olim abbas. & cap. P. & G. præterquàm in specialibus casibus ut. de hac materia nota. supra. de offi. delega. §. casualiter. & § prorogatur. Item ut consentiat in personam ecclesiasticam. ut infra. eod. titu. si diligenti. & ca. significasti. aliter nihil agitur. ut supra. titul. proxi. at si clerici. Item oportet ut dioecesani uoluntas accedat. ut in prædicta. signiacasti. &. 11. q. 1. clericum nullus. & 3. q. 6. non liceat. Et secundum hoc non obstant iura illa quæ dicunt aliquem posse subijcere iurisditioni illius qui habet ordinariam. ut. ff. de iudic. l. 1. & l. priuatorum. Quia illa in clericis locum non habent. ut dictum est. Et eodem modo non obstat arg. a contrario sensu. 3. q. 6. pulsatus. Item non ob. 2. q. 5. mandastis. & cap. auditum. Nam illud facit papa ex nimia humilitate. nec habet superiorem cuius consensum requirat arg. supra. de
17 elec. licet. ¶ † Item quod dixi. supra. de domicilio, sic intellige. quia ibi intelligitur clericus domicilium habere ubi larem sibi constituit, non ubi ecclesiam habet uel beneficium. ut. supra. de rescriptis. dilectus. infra. eod. tit. postulasti. Vnde si contingat clericum delinquere ubi domicilium habet. ibi punietur. sed si crimen exigit priuationem a beneficio. pronunciabitur a iudice domicilij. mandabitur autem executioni sententia a iudice loci in quo beneficium uel ecclesia consistit. ut in prædicta decrer. postulasti. & ff. de re iudi. l. à diuo Pio. §. 1. Sed si alibi quàm ubi domicilium habet delinquat. tunc distinguitur inter graue delictum & leue. ut si grauiter deliquerit, tunc iudex loci in quo deliquitur punietur. ut. ff. de re mili. l. desertorem. in princ. & adeò ut si alio se contulerit delinquens remittatur ad illum. ut in auten. ut nulli iudi. §. si uero quis comprehensorum. colla. 9. Et hoc prætextu remisit Christum ad Herodem pylatus. ¶ Itẽ
18 † remittitur quis honoris causa ut cum miles delinquens remittitur ad magistrum militum sub quo deliquit. ut. ff. de custo. & exhi. reorum. l. de militibus. Et hoc uerum est cum miles leue delictum commisit. ff. eod. tit. l. non dubium est, secus si graue. ut. ff. de accusa. l. ultim.

Summarium

¶ DE LIBELLI OBLATIONE. Rubrica.

Quia rei ad iudicia uocati solent postulare libellos ut sciant quid petatur & qualiter & super quo debeant respondere. ideo post tractatus de iudi. & de foro cõpe. subijcitur hic rubrica de libelli oblatione. ¶ Videamus igitur quid sit libellus, quis libellum porrigere debeat, in quibus causis locum habeat

X beat

beat libelli. porrectio, quæ in libello debeant contineri, & de libellorum effectu. ¶ Libellus † est paruus liber. id est modica scriptura. Et est duplex libellus. conuentionalis & accusationis. Primus in ciuilibus. secundus in criminalibus locum habet. ¶ Libellum autem porrigit actor. ut. 3. quæstio. 3. §. spatium. & §. libellum. Porrigit inquam & offert reo. ut in eo. §. spatium, in auten. offeratur. C. de lit. cont. porrectus transfertur in acta. ut. infrà. de proba. quoniam contra falsam.

2 ¶ Libellus exigitur † in omni causa in qua ordinariè agitur. nisi in quattuor casibus. Primus est, cum causa uel lis sit breuissima. & maximè uilium rerum seu personarum. ut. C. de sen. ex breuicu. reci. in auten. nisi. Secundus cum episcopus cognoscit inter suos familiares, ut in prædicto auten. & 11. q. 1 si quis cum clerico. Tertius cum hoc fit ex consensu partium. ut. C. de priuil. scola. l. quoties, in fin. libro. 12. Quartus cum rector prouinciæ infra quinquaginta dies conuenitur. ut in auten. ut iudices sine quoquo suffr. arg. §. necessitatem, colla. 2. ¶ Ideò autem dixi ordinariè agitur, secus erit, ut in causa denunciationis & inquisitionis. quàmuis in causa inquisitionis capitula sint edenda uel potius exponenda de quibus fuerit inquirendum. ut infra de accus. qualiter & quando. §. debet igitur. Aliàs autem generaliter libellus dandus est, siue in ciuilibus ut. infrà. eo. cap. 1. siue in criminalibus. ut. 2. q. 8. libellorum.

3 ¶ † In libello conuentionali debent contineri hæc. Nomen actoris. nomen rei. & nomen iudicis coram quo agitur. Item res quæ petitur. ut. infra. eod. titu. cap. 2. infra. de appel. significantibus. Cum enim libellus ad hoc detur ut reus deliberet, cedat an contendat, ut. 3. q. 3. §. offeratur. quomodo poterit deliberare nisi res quæ petitur exprimatur. Item quomodo scire potest reus an possideat uel non possideat rem quæ petitur, & periculosum est subire defensionem eius rei quam forte non possidet. ut. ff. de rei uendica. l. is. qui. propterea res exprimenda est & indicia rei. ut. ff. de rei uendi. l. in rem. & si res quæ petitur sit immobilis exprimi debent confines. ut. ff. de actio. empt. & uen. l. Titius. §. ult. & l. prædicta si in rem. §. ulti. Item species & pondus exprimi debent. ut. ff. deposi. l. 1. §. si quis argentum. Causa etiam exprimi debet. ut. C. de adop. l. 3. C. de edic. di. Adria. tol. l. ult.

4 ¶ † Sed an actio sit edenda dubitatur. Et uidetur quod non. ut supra. de iudi. dilecti. Nam in iudicijs ecclesiasticis non est rigor huiusmodi obseruandus. ut infra. de dolo & contumacia. c. 1. Sed contra. infra. tit. proxi. c. 1. infra depo. grauis. suprà. de iudi. examinatæ. 11. q. 1. experientiæ. Ad quod sic distinguo. Actio aliquando significat formulam uerborum. ut. ff. de furtis. l. si seruus nauem. ut cum dicitur ago contra talem ad decem actionem ex empto, uel certi condictione de mutuo. tales actiones, id est formulæ uerborum sublatæ sunt secundum utrumque ius canonicum & ciuile. ut in præalleg. decre. dilecti. &. C. de formulis & impetra. subla. l. una. Aliquando significat causam agendi. ut cum dico peto decem. à tali. quia uendidi ei librum. uel quia ei mutuaui. & secundum hoc actio siue causa agendi uel petendi proponenda est in iudicio tam ecclesiastico quàm seculari. Aliquando tamen causa petendi exprimenda non est, ut cum agitur rei uendicatione. Nam si aliquis petat. rem iure dominij uel quasi, non habet necesse dicere causam dominij; arg. ff. de excep. rei iudi. l. si mater. §. 1. & 2. Item modus agendi est exprimendus ut cum ex eadem forma uerborum plures modi agendi resultant. & ideò exprimendum est ad quid agatur. uerbi gratia. ut cum peto rem mihi furtim subtractam dubitari potest an agatur actione ad exhibendum, uel rei uendicatione, uel condictione furtiua, uel actione furti. His enim omnibus actionibus agitur pro. re furtiua. Et in his omnibus actionibus satis competunt illa uerba. Peto rem talem mihi subtractam, sed diuersi sunt modi & diuersos sortiuntur effectus. ut. ff. de

ff. de condi. fur. l. si pro fure. §. 1. & 2. & l. in re furtiua. & ff. de rei uen. l. item si uerberatum. §. ulti. Item si ago sic, ago contra talem qui arbores mihi incidit. dubitari potest an agatur ex illo edicto arborum furtim cæsarum, an ex lege Aquilia. Et ideò iudex qui curare debet certam ferre sententiam. ut institu. de accu. §. curare. petere debet exprimi quomodo & ad quid agatur. Aliquando significat ius agendi uel petendi. ut. institu. de act. in prin. Et secundum hoc dicitur. Nemo sine actione experitur. ut. ff. de administ. tu. l. quotiens. §. 1. & ff. de neg. 5 gest. l. si pupilli. §. uideamus. † Vnum tamen non omitto quòd si actio, id est, formula uerborum proponatur & inepta. reus absoluitur ab instantia iudicij. ut supra. de iudi. examinata. & ff. si mensor fal. mo. dixe. l. 1. §. 2. Et quæ superius dicta sunt locum habent secundum utrunque ius canonicum & ciuile. Omnia igitur certa debet facere is qui libellum præsentat. quia non licet ei uagari cum discrimine alieno. ut. ff. de iniurijs. l. prætor edixit. in prin. Et si hæc quæ superius dicta sunt fuerint ab actore seruata, saluum est reo beneficium deliberationis. Et notandum quòd in uniuersalibus iudicijs res exprimi non debent in libello neque in sententia. sed in executione sic, ut. ff. de peti. hæred. l. 4. & l. si quo tempore. & ff. si pars hære. peta. l. 1. §. ult. Et hoc idem obseruandum puto cum petitur ecclesia cum iuribus & pertinentijs suis. ut infra de restit. spo. cum ad sedem. in prin. Et cum petitur præbenda cum plenitudine iuris & honoris canonici. ut. in fra. de concel. præben. proposuit. in fi. Nam in talibus & si pertinentia iura & honores in libello & in sententia non ueniant exprimenda. in executione tamen exprimi oportet. Nam alias executor sententiam in illis non exequatur, nisi uictor probauerit illa in quibus executionem fieri postulat, esse de pertinentijs & de iuribus rei in libello petitæ, ut in petitione hæreditatis dictum est. si tamen actor in libello, uel reus in excipiendo hæc uoluntariè duxerit exprimenda. exprimuntur & in sententia. ut supra. de offi. ordi. conquerente. in- 6 fra de præscr. auditis. & c. cū olim. † Sunt autem uniuersalia iudicia hæc petitio hæreditatis, familiæ ercifcundæ. actio ex testamento cum uniuersum petitur. Et similitudinariè. idem potest dici in præmissis petitionibus, & cum ius episcopale uel archidiaconale uendicatur. Sunt & generalia iudicia ut cum agitur actione tutelæ, mandati, pro socio, & in talibus ac consimilibus non sunt res exprimendæ in libello. sed in iudicio & in sententia. ut. C. de iudi. l. licet. ¶ Effe- 7 ctus † libelli est facere rem litigiosam. ut. C. de litigio. in auten. ibi signato. litigiosa res est. & in auten. de litigio. §. primo. colla. 8. & secundum hoc intelligo. infra ut lite penden. ecclesia. &. 11. quæstio. 1. quia res in litigio. ¶ Item perpetuat actiones annales. ut est actio iniuriarum ut. C. quando libellus prin. da. li 8 con. fa. l. 1. & 2. Item interruptionem præscriptionis inducit. Et in tantum hoc uerum est ut si quis in libello aliquem sibi obnoxium dixerit, & si libellus nullam causam contineat, uel fortè contineat unam solam omnium actionum; uel obligationum personalium, uidetur interruptio facta. ut. C. de annali except. l. si ex multis. ¶ Sed oppones. talis libellus sic generaliter conceptus & sine causæ expressione recipiendus non est unde tanquam ineptus nihil debet penitus operari. Respondeo hoc non sequitur. Nam & circa libellum sola executoris conuentio interruptionem inducit. ut. C. de præscrip. 30. anno. l. sicut in rem. Leuiter autem fit interruptio in odium. præscriptionis ut innuit eadem lex si ex multis. in fine. ¶ Item libellus obligat porrigentem causam ad finem perducere. ut. C. quomodo & quando iud. in authenti. qui semel. Aliquando tamen licet porrigenti recuperare libellum, ne rustè plenitudinis humanitas amputetur. ut. 2. q. 6. §. si quis libellos &. C. de appel. l. si quis libellos. Quod

Iudicia uniuersalia.

Iudicia generalia.

Effectus libelli.

Sola executoris conuentio interruptionem inducit.

X 2 intelligo

intelligo cū nihil incommodi adhuc senserit aduersarius. ut. ff. de cōdi. causa dā. l. si ideo pecuniā. alias non liceret ei pœnitere cum alterius captione. ut. ff. de interroga. ac. l. de ætate. §. ulti. & arg. ff. de
8 reg. iur. l. nemo † Sed & libellus accusatoris potest reuocari. ut. 2. qu. 3. si quem pœnituerit. & cap. si quis iratus. Et post libelli oblationem licet desistere sine pœna. ut. ff. ad Turpil. l. quæsitum. &. ff. de in ius uoc. l. libertus. Tenebitur tamen iniuriarum eo quòd dato libello infamauit illum cui libellum porrexit. ut. ff. de iniur. l. item apud Labeonem §. si quis libello. Quod uerum est nisi inscriptio sit secuta libelli porrectionem, tunc enim non posset accusator pœnitere nisi ex causa. ut. C. de aboli. l. 2. & 2. quæst. 3. Paulum. & petere abolitionem dummodo reus non sit passus aliquam iniuriam carceris seu uinculorum. ut. C. de abolitio. l. fallaciter. Et secundum hoc intelligo de
9 accusa. licet. ¶ Et nota † quòd in libello continebitur dies dati libelli. ut in auth. offeratur in uerbo quòd non modo ex ipsius responsione. sed ex libelli manifestetur subscriptione. Sed si sit libellus accusationis continebitur in eo nomen iudicis coram quo agitur. accusatoris & rei crimen de quo agitur. & quandoque persona cum qua crimen dicitur esse commissum. & locus in quo. Item dies institutæ accusationis & professio accusatoris ut 2. q. ul. §. libellorum. Diem autem & horam commissi criminis accusator inuitus comprehendere non tenetur. sicut hæc omnia quibusdam uersibus continentur: Consule mense die coram prætore professus. Te deferre reum crimen loca pone sodalem. Et licet hora dies non mē-
10 sis prætereatur. ¶ Item nota quòd † pro libello habetur rescriptum in citatorijs literis insertum quo ad inducias denegādas. ut infra de dilationibus. præterea. & hoc plenius ibi dicam.

Summarium

1 *Reconuentio apud quem, & quando fieri debeat. & nu. 2. & 3.*

3 *Reus non reconueniens congruo tempore an saluam habeat quæstionem in alio iudicio.*

4 *Reconuentio quando cesset. & quorum quo iudice fiat & nu. 5.*

5 *Reconuenienti uolens respondere quando puniatur.*

6 *Conueniens aliquem una actione, an possit reconueniri pluribus.*

¶ DE MVTVIS PETITIONIBUS. Rub.

Dictum est supra de libel. oblatione: sed quia plerunque ab utraque parte porriguntur libelli & mutuæ fiunt hinc inde petitiones, ideo subijcitur hic rub. de mu. pe. ¶ Videamus igitur apud quem fieri debeant, quādo & in quibus casibus locum habeat reconuentio, & in quibus cesset. Et quæ sit pœna actoris nolentis respondere libello reconuentionis. uel mutuæ petitionis. ¶ Reconuen-
1 tio † fieri debet apud eundē iudicē apud quē fit & conuentio. ut infra eodem titu. c. 1. & 2. 3. q. 8. c. 1. C. de senten. & interlocuto. om. iudi. l. cum Papinianus. & in auth. & consequenter. Et si sic in idē iudicium illæ duæ quæstiones mutuæ cō currant uicissim tractandæ sunt & eadem sententia terminandæ. Si uero non concurrāt. sed una prior & alia posterior proponatur. tunc locū habet regula illa qui prius appellat prius agat. ut infra de ordi. cogni. cum dilectus, &. ff. de iudi. l. qui prior. Sed quamuis dicam quòd ubi concurrūt duæ mutuę petitiones uicissim tractandæ sint, tamen is qui primò ad iudicium proclamat prior erit in omnibus. ut prius fiat contestatio litis in causa sua, prius de calumnia sua iuretur, prius recipiantur probationes, prius in ea sententia concipiatur & recitetur. Nec obstat quod dictum est quòd eadem sentētia terminetur, quia uerè duæ sunt sententiæ quæ feruntur circa duas quæstiones sese minimè contingentes, sed & si se contingerent, ut cum agitur petitorio & possessorio à diuersis partibus etiam circa eandem

dem rem. & adhuc dico fore duas ſenten
tias quæ feruntur. ut infra de cauſa poſ-
ſeſ. & propriè. cum eccleſia. Dicuntur
autem una & eadem ſententia quo ad cõ
textum prolationis quia unico contextu
ambæ feruntur, ſicut plures ſtipulatio-
nes reſpectu plurium rerũ dicuntur una
& eadem ſtipulatio quo ad conceptũ uer
borum.ut.ff.de uerbo. obliga. l. ſi ſtichũ.
§. ſtipulatio. &. ff. de dona. cauſa mor.l.
ſenatus cenſuit.§. ult. unde ſi iudex pro-
nunciaret in cauſa conuentionis & differ
ret pronunciare in cauſa reconuentionis
grauaret partem quæ reconuenit & poſ-
ſet ab eo iuſtè appellari.ut.ff. quæ ſenten
2 tiæ ſine app.re.l.1.§.ul. ¶ Debet † autẽ fie
ri reconuentio ſtatim ut dicit auth. illud.
& conſequenter ſcilicet in ipſa litis con-
teſtatione ſiue parum ante uel poſt. quia
quæ incontinenti fiunt ineſſe uidentur.ut
ff. ſi cer. peta.l. lecta.&.C.de pac.l.peteſ.
Vel dici poteſt ut omnino neceſſe ſit fie-
ri reconuentionem à principio & ante li
tis conteſtationem ſi reus credat actorẽ
in aliquo ſibi fore obnoxium propter uer
ba quæ ſunt in corpore autenticorũ. de
executoribus. colla.7.§. illud. Non enim
ibi dicitur ſtatim. ſed ſic non apud alium
ſed apud eum mox à principio liceat con
uenire. Sed utrunq; approbo ut reus poſ-
ſit reconuenire actorem ſiue à principio
cum actor libellum porrigit, ſiue uſque
ad litem conteſt.& parum poſt,arg. C.de
procu.l. nihil intereſt. & quia principiũ
cauſæ dicitur conteſtatio. ut. C. de iure-
iur.propter cap. l.2. ¶ Sed hoc eſt ſciendũ
quandocunque libellus reconuentionis
porrigetur uſque ad lit. conteſt.& parum
poſt ut dictum eſt. reus tamen neceſſe ha
bet reſpondere ad libellum reconuentio
nis. lite conteſta. in cauſa conuentionis.
ut infra.eo.tit.cap. 1. ¶ Sed quid ſi conuẽ
niam te ad. 10. & tu reconuenias me ad
equum ego iterum reconueniam te ad bo
uem. nunquid admittetur in ea ultima re
conuentio? Nam quodammodo uideor
te reconuenire reſpectu tuæ præcedentis
reconuentionis.quæ poteſt dici conuen-
tio reſpectu ſubſequentis.ſicut & relator
dicitur delator.ut.C. de rebus credi.& iu
reiu.l. generaliter. Et puto non eſſe ad-
mittendam. ne ſic tuæ petitiones in infi-
nitum procedant. Sed fateor quòd ego a
principio potui uno libello te conuenire
ſuper. 10.& ſuper boue & ſuper omnibus
perſonalibus actionibus. ut.ff. quibus re
bus ad eundem iudi.ea.l.1.&. 2. & ſupra
de reſcriptis. cap. ulti. ¶ Vnum tamen
3 † non omitto quòd ſi reus non reconue-
niat congruo tempore. ſalua eſt ei quæ-
ſtio in alio iudicio. ut in prædicto authen
tico.& prædicto.§. illud. Et quod ſupe-
rius dixi in duabus quæſtionibus locum
habere regulam illam. Qui prior appel-
lat prius obtinet &c. cum utraq; quæſtio
eſt ciuilis & neutra præiudicialis. Item
cum utraque eſt criminalis & neutra ma-
ior. Item cum prima maior eſt quàm ſe-
cunda. Sed & ſi ſecunda ſit maior adhuc
obtinet regula. ſi tamen accuſati nomen
uolentis accuſare accuſatorem receptum
fuerit inter nomina reorum. Nam tunc
prætextu maioris criminis obiecti nõ dif
fertur accuſatio prioris. Ita & ſi queuis
alia exceptio proponatur.ut.ff. ad le. Iul.
de adulte.l. ſi maritus.§. præſcriptiones.
Fallit autem regula cum utraque quere-
la eſt ciuilis.& ſecũda præiudicialis.quia
de libertate uel filiatione. ut inſti. de a-
ctio.§.præiudiciales.ff. de libe. cauſa.l.or
dinaria.C. ad le. Iul. de adulte.l. quoniã.
& de ordi. cogni.l.1. & l. cum hic ſtatus.
Item fallit cum ſecunda eſt criminalis &
prima ciuilis ſed non præiudicialis.ut. C.
de ordi.iudicio.l. ulti.3.q.11.§.aliquãdo.
Item fallit cum utraque eſt criminalis,
ſed ſecunda maior.ut.3. q.11. prius eſt.et
C. qui accu. non poſſeſ. l.1. Item fallit
cum utraque eſt par ſed tamen accuſatus
uult proſequi ſuam iniuriam uel ſuorum
ut ea cauſa.&.q.ca.neganda.&.C. qui ac
cuſa. non poſſunt.l. negada. Si uerò reus
aliquam actori quæſtionem obijcit ut nõ
ab eo aliquid petat, ſed ut abſoluatur ab
impetitione ipſius. ſemper eſt de exce-
ptione cognoſcendum fundata primo in
tentione actoris. ut.C. de proba.l. exce-
ptum. & de excep. l. ſi quidam infra de
ordi.

ordi.cogni.cap.1.& supra de renuncia. super hæc.C.de præscrip. longi tempo. l.empror. ¶ Cessat † autem reconuentio 4
in actione priuilegiata ut in quæstione restitutoria quæ dedignantis naturæ est nec compatitur dissimilem quæstionem. ut infra de ordi. cogni.super spoliatione. Cessat & in præiudicialibus quæ etiam secundo loco propositæ reijciunt alias quæstiones ut superius dictum est. Cessat ubi primo proponitur criminalis ut in præalleg.l.prius est. Cessat in excommunicatu qui conueniri potest non conuenire. ut infra de excep. cum inter. Cessat coram arbitro. ut supra de arbi. cum
5 dilectus. Et nota † quòd præmissa locum habent tam coram ordinario quam coram delegato. Nam & delegatus in causa conuentionis & de reconuentione cognoscere potest. ut infra eodem titu. prudentiam. ¶ Pœna nolentis respondere reconuenienti est secundum quosdam ut conuenienti non respondeatur uel præcisè compellendus est respondere. ut infra eodem titulo. cap. 1. ¶ In
6 summa notandum † est quòd si conueniam te una actione tu poteris me reconuenire pluribus. ut.ff. de procurat.l. omnium. Item si conueniam te in decem tu poteris me reconuenire in quantitate maiori. ut. ff. de iurisdi. omn. iudic.l.si idem cum eodem. Et hæc omnia locum habent cum duo unus contra alium agere uolunt. Vbi autem duo pluresue & ex diuersis causis contra aliquem coram ordinario agere uolunt, & diuersis temporibus ueniant tunc locum habet regula. qui prior appellat prius agat. ut. ff. de iudic. l. qui prior. Si uerò simul ueniant & concurrant. tunc aut agere uolunt ciuiliter, aut criminaliter. Si ciuiliter, tunc iudex eliget quem uelit ut gratificationi sit locus sicut alias ff. de religi. & sump. fu.l. ultima & infra de iure patro. cum aduocatus. Si autem criminaliter iudex debet eligere magis idoneum. ut.ff. de accusatio.l. si plures. Nec obstat infra de accus. licet. Nam & si plures ibi detulissent à principio tandem nec unus apparuit. Sed & si plures apparuissent unus eligendus fuisset ut superius dictum est.

Summarium

1 *Litis contestatio quid sit, & qualiter fiat. & nu.2. & 3.*

3 *Plura si in libello ponantur ad omnia respondendum est, ut sit plena litis contestatio.*

4 *Litis contestatio quid operetur.*

¶DE LITIS CONTESTATIO. Rubrica.

POst libelli oblationem & post mutuas petitiones sequi debet litis cõtestatio.& ideò post tractatus illos subijcitur hic rubrica de litis contesta. ¶Videamus igitur quid sit litis contesta. qualiter fiet. & quid operetur. ¶Est autẽ
1 † litis contestatio hincinde apud iudicem negocij principalis facta narratio per principales personas, non per aduocatos, nisi fortè principales adeò fuerint indiscreti ut eorum defectus per alios de licentia iudicis suppleatur ut supra de iudici pastoralis. Sic & si fiat interrogatio de facto principalis debet respondere. ut.ff.de interro. ac.l.si sine quod locum habet in omnibus interrogationibus quæ fiunt ante lit.contest. ut infra de dolo & contu. prout & .ff. de interroga. act.l. 1. locum habet & in positionibus quæ fiunt post litis contest. quia probationum loco succedunt. ut no. supra de iudi.§.partibus. per eas autem non fit cõtestatori ut hic & supra de elect. dudum. Item locum habet si iudex æquitate motus interroget super facto quod fieri potest ante.lit.contesta.& post usque ad sententiam.ut.ff.de interroga.ac.l. ubicunq; In his ergo in quibus de facto quæritur quòd principalis respondeat si ætatem habeat ut de con.di.4.cum pro paruulis. sic & principalis per seipsum præstat iuramen-

tamentum de calumnia. ut. C. de iura. cal. in auten. principales. Idem est in iuramento de ueritate dicenda. Et est ratio in his omnibus, quia principalis per sona melius nouit factum quam aduocatus. & ideo ipse non aduocatus de facto respondet. ut. ff. de procurato. l. si actor. & C. eo. ti. l. ult. Hoc autem fallit in quibusdam casibus supra de iudi. pastoralis. ut dictum est. ff. de procura. l. non solum. §. 1 Fallit in pupillo qui per alium respondet. C. de iura. cal. l. 2. §. quod obseruari. C. de aucto. præstan. l. clarum. Fallit in uniuersitate quæ iurat & respondet per alios per quos municipium regitur. ut. ff. de condi. & demonst. l. municipibus. & ad municipia. l. municeps. Fallit supra de iudici. intellleximus 5. q. 3. quia episcopus. C. de procurato. l. penul. in autem ut ab illustribus fallit. C. de cura. fu. l. ult. ¶Contestatio † litis facienda est post libellum porrectum. Nam lit. contest. præter hoc indultum habita pro nihilo est habenda. ut 3. q. 3. in auten. offeratur nisi sit causa in qua libellus non detur uel de consensu partium remittatur ut no. supra de libel. obla. §. libellus. ¶ Sed quæritur quare non fit lit. contest. per positionem actoris & responsionem rei. sicut per libelli oblationem & rei narrationẽ. lex enim imponenda est rebus & non uerbis. ut. C. de usu. l. ult. &. C. communia de leg. l. 2. in fine. Ad quod respondeo. positiones inuentæ sunt, non ad contestãdum sed potius ad probandum & ad releuandum ab angustijs testium producendorum. ut aliãs no. supra de iudi. ¶ Sed opponitur ex eo quod legitur infra de dolo & contu. prout, ubi post responsionẽ proceditur ad diffinitiuam. Sed ibi agitur de respondente ad interrogationem. non ad positionem. Vel ibi non fuit facta lit. contesta. sed quasi ex illa responsione. Vnde ibi dicitur utpote lite quæ ingeritur contestata. quòd autem ibi proceditur ad diffinitiuam speciale est in odium illius rei calumniosi qui totiẽs subterfugerat iudicium. Et simile. C. quo modo & quando iu. in auten. qui semel.

¶Fit autem contestatio litis aliquando uera aliquando non uera, sed quasi uera ut per narrationem actoris & responsionem rei intelligo contradictoriam. ut. C. de iudi. l. rem non nouam. §. patroni. & sic intelligo. C. eodem titulo. l. una. Fit & quasi contestatio scilicet cum agitur actione reali. uocatur colonus uel inquilinus qui detinet nomine absentis. uocatus nominat dominum. datur tempus ad denunciandum. non uenit in termino dato tunc ex his omnibus quæ procedunt. scilicet quia uocatur inquilinus uel colonus. quia auditur nominans dominum absentem. & quia datur tempus ad denunciandum domino & expectatus in termino non uenit. habetur lis quasi contestata quantum ad interrumpendam longi temporis præscriptionem ut infra titu. proxi. quoniam frequenter. § quòd si super rebus. &. C. ubi in rem actio. l. 2. ¶ Sed est sciendum quòd si reus respondeat in iudicio non ea mente ut litem contestetur; uel ut in causam procedat seu auctori resistat sed iudici non ut iudici sed ut amico seu familiari negotij qualitatem exponat protestans id se facere sine præiudicio suo & subsequenter proponat aliquam dilatoriam exceptionem per quam declinet iudicium. non intelligitur facta litis contestatio eo quod fit à reo narratio. saluo iure suo. arg. pro hoc. ff. quib. mo. pig. uel hypo. sol. l. si debitor. §. si in uenditione. ff. de neg. gest. l. Nesennius in fi. ff. de reli. & sump. fu. l. at si quis. §. Labeo ait, supra quod metus causa. c. per latũ 31. q. 2. Lotharius supra de in integr. restit. cum uenisset circa finem licet ar. contrarium sit supra de constitutio. cum M. ferre. & infra de appell. solicitudinem. & infra de te
3 sti. præsentium. ¶ Itẽ † nota quod si plura in libello ponantur ad omnia respondẽdum est ut sit plena litis cõtestatio. ar. ff. de appell. l. cum in una. ff. de noui operis nuncia. l. de pupillo. §. si plurium. 2. quæstio 3. § notandum, in uersicu. si plura infra de senten. excommunic. cum pro causa. &. c. officij. Sed si reus neget omnia in libel-

in libello contenta, uel si sic respondeat sicut in curia romana fieri consueuit. nego narrata ut narrantur & dico petita sic sinon debere puto plene fieri lit. contestatio. quasi ad omnia singulariter sit responsum.ut.ff.de uerborum obliga.l.pluribus. in principio.&.l.titio. in fin. ¶ Sed quid si peto a te decem & tu confitearis, nunquid dicemus litem esse contestatã? Et uidetur quod non quia confitens non uidetur subire iudicium, sed dandum est ei tempus ad soluendum.ut.ff.de lega.1. l.si domus § in pecunia.ff.de iudi.l. si debitori. &.ff.iudicatum sol.l. & iudicatũ solui. Et propterea superius dixi fieri cõtestationem per narrationem actoris & per responsionem rei contradictoriam. ut.C.de iudi.l.rem non nouam.§. patroni. ¶ Sed contra post confessionem rei sequi habet sententia. ut.ff. de confess.l. 1. Et secundum hoc dicitur in confitentẽ nullæ, sunt partes iudicis scilicet ad examinandum discutiendum & pronunciandum.ut.ff.ad legem acqui.l. proinde.§. ulti. Et puto quod si quis ad iudicium uocatus non expectans ad libellum de plano confiteatur se debere quod petitur nõ sit lit. contesta. nec sequi potest sententia sed mãdatum. ut.ff.quod metus causa.l.ul. Si uero post libellum porrectum reus confiteatur & contestatio facta intelligitur & sententia sequi potest ut superius dictum est.

4 ¶ Litis † contestatio multa operatur. Sed de multis aliqua perstringamus. Tollit dilatorias exceptiones, ut 3. quæstione 6.§. exceptio.C.de probatio.l.exceptionem.C. de excep.l.si quidam.C. de procurato.l.licet &.ff. de procurato.l.Pompo.§.rati.& infra de senten. & re iudicata inter monasterium.C. de exceptioni.l. pen. & ult. infra de exceptio. pastoralis, nisi postmodum ad illius notitiam aliquid peruenerit qui proponit propter quid dilatoria exceptione utatur. ut in eo.c.pastoralis infra de testi.præsentium & supra de offi.deleg.insinuatione & infra qui ma. accu.poss.consuluit. ¶ Item transmittit causam ad hæredem ex delicto defuncti.ut.C.ex delic. defun.l.una. Item litis contesta. hoc operatur ut fructus post litis contestationem percepti & expensæ factæ post litis contesta. ualde contingant officium iudicis ut.ff.de ædil.edi.l.ædiles.§.sciendum. Nã illa per officium iudicis ueniunt.ut insti de officio iudi.§.illorum &.§. præterea. Item facit procuratorem dominum litis ut.C.de procura.l.neque. ¶ Item præstat uni ex legatarijs potestatem optãdi.ut.ff. de leg.1.l.si pluribus. ¶ Item conditionem occupantis meliorem constituit. ut supra de procu. non iniuste.ff.eod.titu.l. pluribus. Item in multis iuris articulis inspicitur tempus lit. contest.ut.ff.de nego.gest. l.litis.ff. de donatio. inter uir. & uxor.l. quod autem. in princ. ¶ Item ante litem contestatam non dicitur quis agere sed agere uelle ut.ff.rem ra.ha.l.amplium.

Summarium.

1 *Testes quando lite non contestata recipiantur, & ad sententiam diffinitiuam procedatur. & num.2.*

3 *Contumacia quot modis committatur.*

4 *Procurans uel impediens ne ad eum citatio ueniat, pro citato, haberi debet.*

Contumacia uera quæ sit, & quæ præsumpta.

5 *Mora in iudicijs & compromissis purgatur.*

6 *Actiones mixtæ quæ dicantur, & quæ in eis seruari debeant.*

7 *In interdictis quid sit seruandum.*

8 *Citatus ad cuius notitiam citatio non peruenit, non comparens, an pro contumace habeatur, & possit contra eum sententia ferri.*

9 *Iudex contra contumacem, qui ex eius mandato certo die adesse debet, nullo emisso edicto procedere potest.*

10 *Procuratoris contumacia an & quando domino noceat.*

11 *Contumax non in iudicio sed in executione si quis fuerit quid iuris.*

¶UT LITE NON CONTESTATA non procedatur ad testium receptionē uel ad diffinitiuam sententiam. Rubr.

QUia initium causæ in litis contestationem consistit. ut. C. de iureiu. propter calum.l.2. in princ. ante initium ad sequentia causæ procedi non debet. hoc est ad testium receptionem & sententiam diffinitiuam. Et ideò intitulatur hæc rubrica ut lite non contesta. non procedatur ad testium recep. uel sententiam diffinitiuam. ¶ Videamus igitur an hoc in causis singulis sit obseruandum. Et quod sit officium iudicis contra contumacem ante litem contestatem. & post litem.

1 ¶ Et est sciendum † quòd regulariter uerum est quòd lite non contesta. non est procedendum ad testium receptionem. ut. ff. eodem titu. quoniam in princi. Fallit hoc in quibusdam casibus. ut cum de morte testium timeatur. uel de absentia diuturna & ciuiliter est agendum. tunc enim ne ueritas occultetur & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur senes ualitudinarij & absfuturi lite non contestata, sunt admittendi, siue pars contra quam producitur sit contumax siue absens ut conueniri non possit. Sed si is qui produxit non conuenerit aduersarium infra annum ex quo conueniri poterat uel saltem nō denunciauerit ei quòd testes sint contra eum recepti. attestationes illæ non ualent. ne fortè hoc faciat productor in fraudem ut reus perdat probationem exceptionum quæ sibi in personas testium competunt. uel in eo super quo producuntur. ut habetur hoc totum in decre. quoniam in primo respon. Et idē puto cum lis mota est sed non contestata. ¶ Sed in causa matrimonij carnalis & spiritualis cum de fœdere agitur potest procedi ad testium receptionem & sententiæ prolationem si de causa liqueat: ut in eadem decre. quoniam.§. porro. Et isti duo casus locum habent cum altera pars contumax est siue lite iam mota & non contestata. siue nondum mota ut ex ipsa litera colligitur. Item cum agitur de fœdere matrimonij contrahendi. Et in his casibus is qui producit non artatur conuenire aduersarium infra annū uel denunciare ei de attestationibus sic receptis ut in casibus superioribus. Item hic recipiuntur sani & ualidi. ibi senes & infirmi & absfuturi. Hic statim publicantur. ibi usque ad annum consignantur. Hic ualent post annum. ibi non nisi infra annum fiat conuentio uel denunciatio. ¶ Sed quid si agatur de matrimonio contracto. & separando. Respondeo refert an agatur ad separationem adulterij ratione. Et tunc non lite contestata procedi non potest ad testium receptionem, ut infra eodem tit. cap. 1. in fin. An quia perpetuum subest impedimentum propter quod matrimonium non subsistat. Et tunc si is contra quem procedendum est contumax sit uerè uel præsumptiuè procedi potest lite non contesta. ad receptionem testium & sententiam diffinitiuam. ut infra qui filii sunt legi. perlatum. Et idem si alter non fuerit contumax sed uagabundus ut inueniri non possint. ut infra qui ma. accu. poss. relatum. sed si iusta de causa sit maritus absens tunc contra eum procedi nō debet. ut infra eod. tit. quoniam. §. si uerò. Quidam tamen dixerunt illas decreta. perlatum, & relatum, fore correctas per §. si uero. Sed uerius puto sic distinguendum esse sicut superius dictum est. Vbi uerò agitur de spirituali matrimonio iam contracto tene quod dicitur in. §. si uerò in princ.

2 ¶ Sunt † & alij casus speciales quibus similiter procedi potest ad receptionem testium lite non contesta. ut cum excessuum inquisitio imminet facienda, uel cum id quod gestum est petitur publicari ut infra eod. quoniam. §. sunt & alij infra de testibus significauit. & cap. Albericus. Sed magis proprie loquitur si in his casibus dixero absque litis contesta. ideo ante litis contesta. procedi quia in inquisitione nō est

actor uel accuſator, ſed fama loco accuſatoris habetur. & ſi aliquando quis adiuuet inquiſitionem. ut infra de ſenten. & re iudica. cum I, & A, nec libellus offertur nec conteſtatio fit. quia totum procedit ex ſuperioris officio. qui ad clamorem deſcendit & inquirit. ut 2. q. 1. deus omnipotens. Et idem eſt ubicunque proceditur ex officio iudicis, ita ut officium iudicis non ſit loco actionis. alioquin ſecus. ut ſupra de offic. iudi. c. ultimo. Item eſt ubi aliquid incidenter proponitur & probatur. Nam & tunc ante litis conteſta. teſtes producuntur ad probandum articulum incidentem. ut infra de teſtibus ueniens infra de appell. ſuper eodem ſupra de foro compe-tent. licet. Idem eſt in cauſa appellationis cum una parte præſente proceditur, quod fieri poteſt. ut. C. de tempo. appel. l. ulti. 2. quæſtio 6. ei qui appellat. Idem cum agitur de ſtatu eccleſiæ ut infra de teſtibus. cum olim. Nam hoc obtinet cum agitur de ſtatu hominis. ut. ff. de fideicommiſſ. liber. l. in fideicommiſſarijs §. hærede. l. apud Iulianum. l. ſi legatario & l. ſi eum. §. pen. Idem eſt in caſibus ſpiritualibus infra de dolo & contu. prout. C. quomodo & quando iu. in auten. qui ſemel. Idem ubicunque eccleſia ex officio ſuo procedat. ut infra de conſang. & affi. ex literis infra de teſtibus cum in tua infra de iureiur. ad noſtram 24. q. 2. ſane profertur. Idem in quodam caſu ſpeciali. C. de pœnis. l. ne diui. ¶ Et nota quòd cum iudex uel eccleſia ex officio ſuo procedit. uel cum aliquid quod geſtum eſt petitur publicari. ut in decre. illis ſignificauit. & Albericus, uocari dicunt omnes quos productio teſtium tangit & Lædere poteſt ut. ff. de adop. l. nam ita. ff. de mino. l. in cauſæ. §. cauſa. C. ſi ſe ab hæredi. abſti. in auten. ad hæc in auten. ut ſponſali. largitas. §. ad hæc colla. 9. C. ad le. falci. in auten. ſed cum teſtator. C. de aucto. præſtan. l. ulti. ¶ Et no. quòd inter iſtam productionem cum petitur aliquid publicari per teſtes. & illaui de qua loquitur decre. quoniam in princ. differentiæ multæ ſunt. Nam in illam producuntur tantum ſenes & ualitudinarij & abfuturi hic omnes. Illa fit contra cōtumacem hic contra nullum. Illa cum lis mota eſt uel mouenda. hic cum nec mouetur nec mouenda ſperatur, ſed timetur ne aliqui moueatur. Illam facit actor hanc facit is qui ſe reum futurum timet. cogitat enim quod poterit aliquando ſibi controuerſia fieri. & ideo munit ſe ipſum. In iſta fit publicatio ſtatim, in illa fit conſignatio uſque ad annum. In hac non requiritur conuentio uel denunciatio in illa ſic. Item hæc fit præſentibus his qui lædi poſſunt illa abſentibus per contumaciam Hic atteſtationes conuertuntur in publicum inſtrumentum ſed ibi remanet in actis

3 ¶ Nunc uideamus † quid ſit officium iudicis in contumacem ante litis conteſta. & poſt litem. Et primo uidendum eſt quot modis contumacia committatur Et eſt ſciendum quòd quinque. Primus cum quis citatur tribus edictis uel uno pro omnibus peremptorie, præſentiam ſui facere contemnit. ut. ff. de re iudi. l. contumacia 24. quæſt. 3. de illicita infra eod. tit. c. quoniam. §. porro. Secundus cùm yemens iudici non paret. Tertius cùm ante tempus diſcedit. ut 11. quæſtio. 3. certum eſt 18. diſtinct. ſi quis autem. Quartus cum ſe malitioſè occultat. Quintus cum impedit ne poſſit ad eū citatio peruenire. ut in prædicto. §. porro. & 5. quæſtio. 1. quidam. ff. de euic. l. ſi dictum. §. ſi præſente. ff. quod ui aut clam
4 l. 1. in fin. §. quòd ſi ul. † pro citato enim debet haberi is, qui procurat uel impedit ne ad eum citatio ueniat ut. ff. de reg. iur. l. ad ea. §. ſemper & l. iure ciui. & ff. de cond. & demonſtr. l. iure ciui. & l. quibus diebus. Item ſciendum eſt quod contumacia uera & eſt contumacia præſumpta. Vera eſt cum quis citatus & inuentus nullum habens impedimentum uenire contemnit, uel ueniens iudici non paret, uel contumaciter ante tempus diſcedit. Præſumpta cum quis ſolemniter citatus nec uenit nec mittit procuratorē

in termino

In termino constituto Sed si adhuc iudice sedente pro tribunali uenerit tollitur illa præsumptio per aliam præsumptionem, præsumitur enim quòd parum audiuerit uocem præconis. ut. ff. de in integ. resti. l. diuus. Nam uox præconis paucis innotescit. ut. C. quomodo & quando. in auten. qui semel. & propterea iudex expectare potest citatum in diem alterum æquitate suadente. ut supra. de offi. dele. cõsuluit. † Nam in iudicijs & in cõpromissis mora purgatur. ut. ff. si quis cau. l. si post tres. C. de fideius. l. sancimus. Vnde si contingat procedi contra absentem, eo quòd præsumptiuè contumax habeatur. si post modũ ueniens doceat se absuisse iusta de causa restituitur ut. ff. & C. ex quib. cau. ma. per totum. infra. de sen. & re iud. cum bertoldus. Iudex cõtumaciam punire potest. Ideo autem dico potest quia nõ semper cogitur ut no supra. de offi. dele §. in. summa. puniet autem per missionem in possessionem si locum habeat missio. ita, ut in reali mittatur in possessionẽ rei petitæ. in personali autem pro modo debiti declarari in libello. ut. C. de episco. & clerici. in aut. generaliter. Nam & si decem in libello petuntur fiet missio in possessionem rei alicuius ualentis. x. uel aliquantulum plus. quia pignus siue prætorium siue conuentionale plus debet ualere quã debitum. prius tamen examinato negocio. ut. C. de bonis auc. iudi. pos. in aut. & qui iurat. & summatim ut. ff. ut in pos. lega. l. si is a quo. §. 1. & infrà. eo. ti. quoniã. §. si super rebus. Nam ad missionem iudex festinare non debet. ut. ff. de dãno infec. l. si finita. §. si forte. Summariam autem cognitionem intelligo in hoc casu forte recepto uno ex testibus quos actor intendit producere in principali. uel lectis instrumẽtis per quæ actor intentionem suã fundare intendit, uel recepto iuramento actoris quod non calumniose agat. argumen. ff. ad exhibendam. l. thesaurus. C. de fide instrumen. l. ultima. supra. de elec. cũ dilectus. Cætera de mittendo in possessionem contra contumacem ante litem contesta. uel post in reali uel personali uel quid fieri debeat si locum non habeat missio. dic ut no. supra. de iu. §. iudicio. & §. si actor. & §. si uero lis sit uere contes. &

6 §. hæc omnia. ¶ Sed quæritur † quid obseruari debeat in actionibus. mixtis de quibus dec. quoniam nihil dicit. sed tantum de realibus & personalibus. Sũt enim quædam actiones mixtæ ut famili. ercicun. communi diuidundo. finium regundorum. ut institu. de actio. §. quædam. Mixtæ ideo dicuntur quia ad res dantur. & quia in eis ueniunt personales præstationes. In his ergo hoc seruatur circa missionem in possessionem. quia in quantum dantur ad res sequuntur naturam realium actionum ut fiat in eis quod in realibus fieri solet & debet. In quantum uerò dantur ad personales præstationes naturam personalium imitentur. & iudex procedat in eis ut in personalibus circa missionem. ut. ff. fami. er. l. item labeo.

7 §. famil. ercis. ¶ Item † quæritur quid in interdictis debeat obseruari. Sunt enim personalia in rem tamen scripta. ut. ff. de interdictis. l. 1. §. ulti. Et puto interdicta imitari naturam realium actionum circa missionem faciendam. Et idem puto in actione quod metus causa quæ & si sit personalis ut. ff. quod met. cau. l. metum. §. uolenti. & §. licet. in re tamen scripta est. ut. ff. eod. titu. l. si cum exceptione. §. aliquando. & §. pedius. ¶ Item

8 † quæritur quid si edictum uel citatio nõ peruenerit ad citatum. Videtur quòd cõtumax non sit. ut. ff. quæ sen. sine ap. non resci. l. 1. §. item cum ex edicto. C. quomodo & quando iud. l. ea quæ. & ideo in eum tanquam in contumacem procedi non debet & si processum fuerit uidetur quòd sententia nulla sit ut in lege prædicta. ea qui &. 3. q. 9. caueant. Alij auté dicunt sufficit si diligẽs facta sit inquisitio licet absens nõ sit inuentus. ut. infra. de cle. nõ residen. ex tuæ. infrà. qui ma. ac. pos. c. relatũ. de nũciatione domini uel ecclesiæ facta. ut. infra. de do. & contu. ueneralis. infra. de eo. qui mit. in pos. cã rei seruã. c. si aduersarius. ff. de libe. agno. l. 1. in prin. ff de dã. infect. l. 4. §. prætor. 16. q. 3. §. põt. in uers. si

autem sollicitatis consanguineis & amicis infra qui fil. sunt legi. perlatum. ff. ex qui. cau. ma. l. ergo. ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. hæc autem. His enim præmissis absens præsumitur contumax. unde in eum tanquam contumacem procedi potest. ut. C. de iud. l. properandum. §. & si quidem. ff. de euict. l. ut si dictum. §. si præsente. & l. si uero. ff. loca. & con. l. itē quæritur §. exercitu. Et puto hoc quod superius dictum est uerius esse. Nec obstat. §. ille item cum ex edicto. Nam ibi loquitur cum edictum propositum non est. & quod ibi sequitur neque in noticiam peruenit absentis ad maiorem exagerationem dictū intelligo. sufficiebat enim dici quod neque propositum est ad ostendendum quod sentētia lata contra absētem nulla sit. sed factum exagerans adiecit neque in noticiam peruenit absentis. sufficeret tamen solemniter propositum fuisse & si ad citati noticiam non uenire: sic loquitur lex. C. quomodo & quādo iudex. l. ab eo. C. si minor ab hæredi. se absti. in auth. si omnes. C. de iud. l. properandum. §. 1. Item non obstat canon illæ caueant, quia loquitur de absentibus non per contumaciam ut pote qui nec citati fuerunt.

9 † Item quæritur quid si iudex mandet parti certō die adesse si non adsit nonquid in eum tanquam in contumacē procedi potest nullo misso edicto. responsio. sic. ut. C. quomodo & quando

10 iud. l. cessante † Item quæritur quid facere debeat iudex procuratore contumaciā committente. responsio procedet contra procuratorem & nihilominus contra dominum si dominus sciens non purget eādem. ut infra eodem tit. ca. 1. in fine. Cæterum si dominus ignorat cōtumacia oberit soli procuratori qui commisit eam. & hoc ante litis conte. ut. ff. si quis ius dicenti non ob. l. 1. §. si procuratori. ff. quod quisque iur. l. 3. §. 1. ff. ad le. acquil. l. pro inde. §. 1. Sed contumacia procuratoris post litis cōte. commissa nocet domino etiā ignoranti. ut. ff. de doli exce. l. si procurator. §. si post litem. Sed domino dabitur actio mandati contra procuratorē ut sic contumacia sua ei soli sit damnosa futura. ut dicit illa si procurator. in fi. Et sic intelligo. ff. de tributo. l. procuratoris. Sic etiam in confessione procuratoris obtinet. Nam si procurator in iudicio confiteatur, contra dominum oberit procuratori confessio. ut. ff. de procu. l. non solum, in prin. sed domino nullum faciet præiudicium uolēti probare contrarium. ut. ff. de interroga. ac. l. si sine & l. si defensor. & ff. de confes. l. certum

11 §. sed an. ¶ Item † quæritur quid si aliquis non contumax in iudicio sed in executione quia non patitur iudicem exequi sententiam. respondeo. iudex potest eum de contumacia punire. ut supra de offi. de le. ex literis patriarchæ. ff. si quis ius dicenti non obten. l. 1. §. is uidetur ius dicenti non obtemperare qui quod extremum est in iudicio non facit. & propterea iurisdictio delegata durat usque ad executionem. ut. de off. dele. in literis. & infra de sen. & re iudi. quod ad consultationē.

Summarium

1 *Iuramentum calumniæ quid sit.*
2 *Iuramentū calumniæ quid continere debeat.*
3 *Iuramentum calumniæ quando sit præstidū.*
4 *Iuramentum de calumnia & iuramentū de malicia quot modis inter se differunt.*
5 *Iuramentum de ueritate dicenda in quo differat à iuramento de calumnia.*
6 *Iuramentum decisorium quando deferatur.*
7 *Iuramentum præstare qui debeant.*
8 *Iuramentum calumniæ in quibus causis præstetur.*
9 *Iuramentum calumniæ an præstari debeat in causis ciuilibus & criminalibus.*
10 *Iuramentum calumniæ ad quid fuit inductum.*
11 *Pœna iurare nolentis quæ sit.*
12 *Iuramentum calumniæ quare in spiritualibus non præstetur.*

¶ De iuramento calumniæ. Rub.

EGimus supra de iudi. & de lit. contesta. sed quia actione in iudicio edicta & litis cōtestatione facta succedit

cedit ex ordine iuramentum de calumnia. Ideo subijcitur hic rubrica de iuramento calú. ¶ Videamus igit quid sit iuramétum calumniæ quæ in se capitula cótineat. quis præstare debeat hoc iuramétum. quando præstetur, & in quibus causis locum habet huius iuramenti præstatio. & quare inductum est hoc iuramentum. & quæ sit pœna iurare nolentis. ¶ Iu
1 ramentum † calumniæ est cum quis iurat se bona fide & non calumniandi animo causam mouisse, uel quòd putans se bona instantia uti ad reluctandum cum peruenerit. ut. C. eo. ti. l. 2. §. 1. Sed quia possibile est quòd actor à principio non mouerit causam animo calumniandi. nunc autem tempore iuramenti moueat calúniosè. arg. ff. de dam. infec. l. qui bona. §. si quis stipulaturus. Ideo non sufficit iurare de præterito ut dicat actor non mouisse sed adiciat nec mouere. Et eodem modo reus adijciat quòd non calumniandi animo resistat ut probantur hæc. ff. fa. ercis. l. inter cohæredes. §. si famil. ercis. Vnde hoc iuramentum dicitur calumniæ scilicet uitandæ uel nó committendæ. ut dicitur sic iuramentum de malicia uitanda uel non comittenda. ut supra de elec. cum dilectus, sicut dicitur alias unusquisque habeat suam propter fornicationem scilicet uitandam uel non committendá. Est autem calumnia cum quis iniustè sciéter agit uel defendit. ff. ad Turpil. l. 1. §. calumniari. & 2. qu. 3. §. notádum. ¶ Có
2 tinet † autem iuramentum quædam capitula quæ his uersibus comprehenduntur. Illud iuretur quòd lis sibi iusta uidetur. Et si quæretur uerum si non inficietur. Nil promittetur. nec falsa probatio detur. Vt lis tradetur dilatio nulla petetur. Hæc capitula colliguntur per uaria iura. ut. C. eo. tit. l. 1. & 2. & in auth. ibi signato principales. in auth. uitiligantes, colla. 9. in auth. de his qui ingred. ad appel. §. ulti & pe. colla. 5. ff. famili. ercis. l. inter cohæredes. §. qui famil. her. ¶ Præstatur
3 † hoc iuramentum statim lite contesta. ut infra eod. ti. cum causam. C. eo. titu. §. 1. semel autem præstatur in tota lite. ut. C. eo. ti. in auth. hoc sacramentum in auth. de his qui ingred. ad ap. Vnde correcta sunt illa iura antiqua quæ dicunt pluries posse de columnia iurari. ut. ff. de dam. in fe. l. qui bona. §. si is stipulaturus. ff. qui sa tisd. cog. l. de die. §. iubetur. ff. de iure iu. l. iusiurandum. Quidam tamen dixerunt quòd auth. quæ prohibet pluries iurari post litem contest. non tollit iura permittétia pluries iurari ante litem uel semel ante litem & secundo post litem. Sed hæc non placet quare tátum post lit. contest. iuratur de calumnia sicut dictum est hoc tamé fallit in quibusdam casibus inquibus secundo de calumnia iuratur. ut infra de testi. in causis &. ca. pe. in auth. de testi. §. quia uerò. colla. 7. quæ auctentice posteriores sunt illa. de his qui ingred. ad app. & in alio casu. C. de fide in str. l. ul. Verumtamen dici posset quòd in casibus illis non iuratur de calumnia sed
4 de malicia. ¶ † Differút autem hæc duo iuramenta in quattuor. quia iuramentum calumniæ præstatur post lité contest. iuramentum de malicia ante & post, ante ut supra de elec. cum dilectus infra de excep. pastoralis infra de res. spo. litteras, circa fi. post litem contest. ut in præmissis iuribus de testi. & fide instru. Secundò differunt, quia iuramentum de calumnia præstatur semel in tota lite uti dictú est. Sed iuramentum de malicia præstatur toties quoties quis in iudicio aliquid proponit uel postulat fieri ꝙ ex malicia procedere timetur uel præsumatur. Tertio, quia iuramentum de calumnia tantú modo locum habet in prophanis, sed sacramentum de malicia locum habet tam in prophanis quam in spiritualibus ut probatur per iura præmissa. Quartò, quia per iuramentum de calumnia prouidetur ne aliquid fiat calumniosè in tota lite Sed per iuramentum de malicia pro uidetur ne illud quod proponitur uel petitur in quo suspectus habetur proponens maliciose proponatur uel petatur. ¶ Est & ter
5 tium † iuramentum quod in causis ecclesiasticis frequétatur ut est iuramétum de ueritate dicenda. Sed & istud iuramentum

tum habet suas conditiones. Et differt à iuramento calumniæ in tribus. Primo, quia iuramentum de calumnia locum nõ habet in spiritualibus causis. ut infra eo. literas. sed in temporalibus & pecuniarijs ut infra eo. ti. cæterum, cum causam, &. ca. ulti. Sed iuramentum de ueritate dicenda locum habet in spiritualibus. ut supra de elec. dudum. successit. enim in defectum iuramenti de calumnia. Secundo differt. quia in iuramento de calumnia respondetur de crudelitate. ut in authé. de his qui ingre. ad ap. §. pe. & ul. Sed in hoc iuramento non respondetur nisi de ueritate. nam hoc ipsum uerbum sonat. ut. ff. iudica. sol. l. iudicatum. & ar. ad idem. ff. de le. 3. l. non ait. Tertio, quia iuramentum de calumnia multa continet capitula quæ iuramenta de ueritate dicenda locum non habent. ¶ Vnum tamen non omitto quòd cùm iuramentum de ueritate dicenda successerit in locum iuraméti de calumnia quia tũc istud præstatur quã do illud locum non habet, putò quòd in tempore imitatur naturam illius ut præstetur statim post litem conte. ar. ad hoc ff. de peti. hære. l. item ueniunt. §. cũ præ diximus. C. communia de le. l. 1. ¶ Est & iu-
6 ramentum decisorium, † quod etiam in causis spiritualibus defertur reo propter periculum animæ actore non probante ut infra de despon. impu. continebatur, & cap. attestationes. Et idem in causis non spiritualibus. ut. ff. de iureiur. l. admouendi, nisi iudex inspectis personarum & causæ circunstantijs illud actori uiderit deferendum. ut infra de iureiu. c. ult. supra de renun. super hoc. supra quod metus causa. c. ulti. 2. q. 1. in primis. C. unde ui. l. si quando in auth. de trien. & semis. §. studium; col. 3. ff. de re mili. l. non omnes. §. sed licet, hoc tamen plenius dicemus
7 infra de iureiur. ¶ Præstãt hoc † iuraméntum principales personæ ut. C. eod. ti. in auth. principales infra eo. tit. c. ult. Et primo actor & posteà reus. ut. C. eod. ti. l. 2. Nec obstat quòd legitur inst. de pœna temere litigam. quia ibi non ordo iurantiũ ponitur sed denotantur personæ quæ iu-

rant. Iurant tutores & curatores ut. C. eod. ti. l. 2. § quod obseruari. Et idem dico in his qui præsunt municipijs. Nam ipsi uel maior pars ipsorum iurare debent, ut. C. eo. ti. l. 2. §. hoc, & ff. de condi. & demon. l. municipibus. Licet quidã dixerunt maiorem partem ciuitatis uel ipsã uniuersitatem iurare debere. sed hoc difficile est. Iurant syndici & œconomi qui causam omnino non nesciant ut infra eo. ti. pertractandis. Iurant actores & defensores uniuersitatum ut infra eo. ti. cũ causam. Iurat procurator datus in rem suam. ipse enim est dominus causæ, nam ad eum spectat commodum uel in commodum. ut. 2. quæstio. 6. biduum. §. in propria. ff. quando app. sit. l. 1. §. in propria. C. de procu. qui stipendia. Iurat episcopus etiam in causa ecclesiæ si per seipsum causam agat. ut infra eo. ti. cap. ult. propositis & non tactis euangelijs. sicut cum producitur in testem ut ibidé. &. C. de epis. & cle. in auth. sed iudex, præsentia enim euangeliorum terrorem inducit & suffragium ueritati impendit. ut. C. de iud. l. rem non nouam. & simile. 11. quæstio. 1. nec honore. & in auth. ut defunc. seu funera. §. oportet col. 5. Secus est cum episcopus hæresim abiurat tunc enim tangit corporali tactu euangelia ut. 1. quæ. 7. quotiens cordis oculus.
8 ¶ † Præstatur hoc iuramentum post litis contest. ut superius dictum est. Præstatur in oĩbus causis tã ciuilibus quã criminalibus dummõ non spiritualibus uel spiritualibus annexis. Et qđ in criminalibus iuref de calumnia probatur. C. e. ti. l. 1. Nã ita dicit in omnibus causis causa autem dicitur criminalis. lis pecuniaria. ut. C. de transac. l. causa uel lites. Item ex eo quod dicit, siue propter quicquam aliud. Facit pro hac sententia. C. de fide inst. l. ult. & C. de pœna iud. qui ma. iudi. in auth. ibi signata nouo iure. C. de au thé. præstan. l. clarum. Et hoc dixerunt Bul. Io. Ba. Sed Mar. contra. Nam in criminalibus sufficit si actor puniatur similitudine supplicij ut. C. de accusa. l. ult. & 2. q. 3. c. 1. 2. & 3. & 4. Item lex dicit publica

blica iudicia nec quicquam simile habet
cum cæteris iudicijs. ut insti. de publi-
cis iud. in prin. Itē in criminalibus quæ
sanguinis pœnā irrogant licitum est ali-
cui sanguinem suum qualitercunque re-
dimere. ut. ff. de bonis eorum qui mor.
sibi conscie. l. 1. Vnde in criminalibus
aliquando parcitur ei qui calumniam in
gerit. ut ff. de bonis liberto. l. qui cū ma-
ior. §. si pœnis. Item facit pro parte ista.
C. eo. tit. l. 2. in prin. ubi dicit sancimus
9 in omnibus litibus &c. † Puto in omni-
bus causis ciuilibus & criminalibus iuran
dum esse de calumnia. Nec obstat lex il
la. ff. de bonis eorum &c. timendum est
enim ne accusator probat calumniose.
Item non obstat lex insti. de publi. iudi.
quia criminalia & ciuilia iudicia in mul
tis habent similitudinem. in libelli obla
tione, in iudicij examinatione, in senten
tiæ prolatione. Dicuntur autem non ha
bere quicquam simile quo ad finē. quia
in ciuilibus agitur ad aliquid dandū uel
faciendum. In criminalibus uerò ut reus
puniatur. Item non obstat lex. ff. de bo
nis eorum qui mor. sibi consciue. l. 1. quia
illud in transactionibus locum habet &
licet in quibusdam criminibus permitta
10 tur trāsactio nō tamen calumnia. † In-
ductum est hoc iuramentū calumniæ ad
ueritatem elliciendam. ut infra eo. cæte-
rum. Item ut sacramenti timore litiga-
torum instantia compescatur ut. C. eo.
ti. l. 1. Item ut propter religionem iura-
menti quis immemor non sit suæ solutis.
ut. 1. q. ulti. scimus. §. à calumnijs cesset
11 Pœna † iurare nolentis est ut actor ca-
dat ab actione instituta per iudicātis sen
tentiam. reus autem pro confesso habea
tur & condemnetur in his capitulis quæ
sunt in narratione compræhensa. ut in-
fra eo. ti. c. ult. C. eo. ti. l. ul. §. ult. in auth.
12 ut litigan. iurent. §. 1. in fi. † Quæritur
quare in spiritualibus causis non iuretur
de calumnia cum in spiritualibus perni-
ciosior sit calumnia quàm in alijs. Nam
circa maiora maius periculum uertitur.
13. di. quiescamus. 7. q. 2. c ul. ff. ad carb.
l. 1. §. 2. Respondeo iuramentum de ca-
lumnia multa continet, & ad multa artat
iurantem. & in causis spiritualibus non
est rigor huiusmodi obseruandus qui in
causis alijs obseruatur. ut infra de dolo
& contu. ca. 1. Et propterea in locum il-
lius iuramenti multa continētis succes-
sit iuramentum de ueritate dicenda, ex
quo nihil aliud prouenit nisi ut ueritas
excutiatur. Item quæritur pone quod a-
gā contra te rei uendicatione, tu scis rem
meam esse, sed nihilominus uis resistere
propter actionem de euictione nunquid
ergo iurando de calumnia peccas. Vide
tur quòd sic quia negas rem meā esse &
mentiris. Item iuras quòd putas bona in
stantia uti ad reluctandum ueris. & hæc
falsum est quia non bona instantia relu-
ctaris. Quidam tamen dicunt quod nō pec-
cas si ideo hæc facias ut comittatur actio
de euictione, in processu tamen iudicij
confiteberis ueritatem. Non enim uide-
tur dolo facere qui ideò facit ut sibi sti-
pulationem de euictione committat ut
ff. de neg. gest. l. at qui natura. §. cum me
absente. ff. de iureiuran. l. si quis de liber
tate. ff. de liberali causa. l. qui ex liberta
te. Sed licet hoc sit securum quo ad actio
nem de euictione non tamen est securū
quo ad Deum. Et ideo laudo & consulo
ut post libellum porrectum confitearis
ueritatem, nec de calumnia iurabis ex
quo fateberis rem esse actoris. & non mi
nus committetur stipulatio de euictione.
emptor enim honestè defendere debet.
ut. ff. de man. l. idemque. §. generaliter.
& suo pudore parcetur ut. ff. de manda. l.
Quintus Mucius. & causam fauere si est
iusta. ut. ff. de administra. tu. l. quoties. §.
sicut. Et secundum hoc non obstat. ff. de
euictio. l. si rem. §. si duple. Et his quæ
dicta sunt de iuramento calumniæ non
obstat infra eodem titul. c. 1. Illa decre.
corrigitur per subsequentes. Nec ob-
stat lex eum clerici. C. de episco. & cle-
ri nam loquitur in iuramento iudicio
sisti.

SVMMA-

Summarium

1 Dilationes quare dantur.
2 Dilationes quæ dantur ad probandum.
3 Dilationes quæ dantur ante litis contestationem.
4 Exceptio recusationis iudicis, an sit dilatoria, & ante lit. conse. proponenda.
5 Exceptio recusatoria prima esse debet inter dilatorias, & ea omissa proponens alias, ad eam redire non potest.
6 Dilationes quæ dantur post litis contestationem.
7 Induciæ iudicatoriæ quæ sint, & quibus dentur.
8 Dilationes restitutoriæ.
9 Dilationes præparatoriæ.
10 Dilatio in ciuilibus.
11 Dilatio in criminalibus.
12 Dilationes in ciuilibus, quæ dentur. & quæ in criminalibus. & nu. 13.
14 Dilationes dantur a iudice sedente pro tribunali, & qualiter.

¶ DE DILATIONIBUS. Rubrica.

Dictum est supra de litis contest. & de iura. cal. sed quia iudicio cæpto & contestato. solent litigatores inducias postulare, quandoq; ad quæstiones faciendas. quandoq; ad probationes. Idcirco subijcitur hic rubr. de dilationibus. ¶ In decretalibus tamen quæ huic rubricæ subijciuntur non agitur de dilationibus quæ dantur post litem contest. sed quæ dantur ante litem contestatam. Nos tamen de utrisq; tractemus. ¶ Videamus igitur quare dilationes dantur. Et quando. Et quoties. Et quantæ.
1 Et qualiter. ¶ Vnde † sciendum est quod Induciæ primæ quæ dantur ante lit. contesta. & dicuntur citatoriæ, dantur ad ueniendum ad iudicem. Nam. infra illas inducias citatus præparabit se. & ueniet in termino nihilominus post terminum. ut. supra de officio. delega. consuluit. Tria autem debent esse edicta citatoria quorum singula cótinebunt singulos. 20. dies. ut in auten. de litigio. §. omne colla. 8. Sed iudex ordinem edictorum & compendium moderabitur per considerationem temporis & personarum & causę. ut. ff. de iud. l. nonnunquàm, non tamen nulla necessitate instante peremptorium maturabit. ut. infra. eod. tit. c. 1. & de hoc plenius no. supra. de iud. §. iudicio. Igitur & si contingerit aliquam dilatoriam iudicij uel solutionis seu declinatoriam exce-
2 ptionem proponi. † Iudex dabit cógruas inducias ad probandum. Iudex tamen ad proponendas dilatorias exceptiones certum tempus assignet & si pars aliqua uelit post illud aliquam dilatoriam proponere quam non fuerit protestata nullatenus audiatur. nisi forte de nouo exorta fuerit. uel is qui eam opponit fidem facit iuramento se postmodum ad illius noticiam peruenisse. ut. infra. de excep. pasto-
3 ralis. † Sunt & aliæ induciæ quæ dantur ante litis contest. Et illæ uocantur deliberatoriæ, cum enim citatus uenit ad iudicem, porrigitur ei libellus. oblato & porrecto libello dantur ei induciæ. 20. dierum. in quibus deliberet reus an cedat uel contendat uel iudicem recuset. & sic infra illos dies iudex est recusandus quod fieri poterit & si datus sit fideiussor iudicio sisti quod patet ex ordine illius auten. 3. q. 3. offeratur. sicut & post iuramentú de stando iuri potest nihilominus appellari. ut. infra. de app. ad hæc. Et quod dixi infra. 20. dies debere iudicem recusari
4 recipit calumniam. † Nam hæc exceptio dilatoria est & ideo ante lit. contesta. proponi potest. ut. infra. de senten. & re iudica inter monasterium. Sed licet hoc sit uerum in alijs exceptionibus dilatorijs. in hac tamen quæ in personam iudicis proponitur dico quòd usq; ad 20. dies computando a die porrecti libelli opponenda est post illos autem dies non debet admitti. Nec ideo dicitur hæc exceptio dilatoria quòd usq; ad lit. contesta. proponatur. sed quia semper ante lit. contesta. proponenda est. non tamen quandocunq; sed usq; ad. 20. dies tantum ut dictum est. Item si quandocunq; ante lit.

contea

Induciæ

Edicta citatoria

contesta. posset opponi recusationis exceptio quare lex diceret quòd si iudex qui est recusandus sit absens is qui recusare intendit protestari debet coram aliis quod habet iudicem suspectum. ut. C. de iudi. l. cum specialis. hoc non alia de causa prouisum est, nisi ut tempus. 20. dierum non cedat. & in corpore aucteniticorum dicitur in medio. 20. dierum hoc est. infra. 20. dies licentiam esse iudicem recusare uel repudiare. Et si contingat fieri litis cõtesta. quæ non ualet adhuc sunt salui illis dies & licebit infra illos omnia ex integro fieri. ut in auten. de exhiben. & intro.
5 §. scimus, colla. 5. † Et nota quòd hæc exceptio recusatoria prima debet esse inter dilatorias. unde si quis ea omissa proponat alias ad eam redire non potest. arg. ff. de iudi. l. sed si susceperit in prin. Nam & si aliquæ interlocutoriæ, pro ipso latæ fuerint iudicem iam approbatum non poterit reprobare nisi ex noua causa ut supra. de offi. delega. insinuante. Sunt & quædam paternales adiectiones induciarum quæ dantur ante lit. contest. ut. 5. q. 2. præ
6 senti. ¶ Post lit. † uerò contesta. dantur induciæ præparatoriæ quæ dantur alicui probare uolenti infra quas præparat suas probationes. Spacium autem istatum induciarum moderandum est ut lex dicit. 3. q. 3. §. spacium. Et hæc induciæ dantur tam actori quàm reo. ut. 15. q. 7. si ante. nec facile amplius quàm semel. ut. in §. prædicto spacium, &c. C. de dila. l. 1. nisi forte casus inopinatus emergat. ut. ff. de fe. l. oratione. ff. de iudi. interdum. Sed in crimine adulterij nulla datur dilatio nisi ut personæ exhibeantur, uel nisi iudex ex qualitate negotij motus hoc causa cognita permiserit. ut. ff. de crimine adulterij. l. in crimine. Sed induciæ deliberatoriæ non dantur ei qui rescriptum impetrauit ad extraordinarium iudicem, ut si dicat uolo inducias super formando libello aduersario autem dantur. ut. C. eodem ti. l. si quando, & in prædicto. §. spacium. in uer. illo: ei autem. Et quod dico actori non esse dandas inducias uetum est nisi quid inopinatum emergat. ut superius dictum est. ut si ponamus contra rescriptum opponi aliquid in quo replicationæ opus
7 sit de quo non potuit preuidere. † Sunt & induciæ iudicaturiæ quæ dantur condemnati & sunt quattuor mensium. ut. in fra. de senten. & re iudi. quod ad consultationem. & supra. de offi. delega. querenti. Sed hæc locum non habet in criminalibus causis in quibus executio non differtur nisi in quattuor casibus. ut notaui. supra. de iud. §. partibus. sicut nec delibe ratoriæ locum habent in criminalibus quia reus certus debet esse an uelit crimen confiteri uel negare, cum sciat se esse reum criminis uel innocentem. ¶ Sunt
8 † & induciæ restitutoriæ quibus hodie non utimur in causis de facto. Olim enim spoliatis uel electis & tandem restitutis dabantur induciæ restitutoriæ, infra quas a iudiciorum strepitu quiescebant. Et illæ erant non minores sex mensium nec maiores anno. ut. 3. q. 3. electis uel uerius erant arbitrariè, ut ex. causa & quæstio. si
9 episcopus. ¶ Est † & sextum genus induciarum. quibus hodie similiter non utimur. & illæ locum habent in criminalibus causis & uocantur præparatoriæ. dantur enim accusato ut infra eas præparet suas defensiones. Et illæ continent annum & dimidium, uel unum, annum, uel sex menses, & dantur post litem contest. & ante. ut. 3. q. 3. de inducijs. & 5. quæst. 2. si primates. Illud autem sciendum est
10 † quòd in ciuilibus causis pro qualibet necessaria causa unica datur dilatio, ut. C. eodem titu. l. ulti. in fi. & 3. q. 3. § spa-
11 cium. † Sed in criminalibus pro qualibet necessitate dantur tres dilationes reo. Duæ autem actori. ut. ff. de ferijs. l. ulti. Et est ratio diuersitatis inter ciuilia & criminalia quia solennius proceditur in criminalibus quàm in ciuilibus ut. ff. de quæstionibus. l. 1. §. diuus. & §. si quis ultro. ff. de pœnis. l. absentem. ff. de requiren. reis. l. 1. C. de testibus. l. sciant. &. 2. q 8.
12 sciant. † In ciuilibus igitur prima dilatio dabitur sine grandi causæ cognitione. nam eo ipso quòd prima petitur dilatio gratia testium uel instrumentorum danda est.

da est. nisi euidens apparuerit calumnia. Secunda uerò danda est ita demum si is qui petit probet se aliquo casu impeditũ fuisse quo minus produceret testes uel instrumenta. ut. ff. de ferijs. l. si quis. §. pe. &
13 ulti. & l. ueluti. & l. oration. † In criminalibus autem causis pro quolibet impedimento dabuntur duæ dilationes accusatori. & tres reo. sine causæ cognitione hoc est sine impedimenti probatione. & sic intelligo pro singulis causis singulas dare dilationes id est pro singulis impedimentis. ut. ff. de ferijs. l. ultima. ¶Dan
14 dæ † autem sunt dilationes à iudice sedẽte non procedente, cum causæ cognitione non plenaria, id est non de plano sed, magis legitimè colligatur ut si forte dilationis petitio fuerit improbata suscepta quæstio per interlocutoriam dirimatur. ut. C. eo. l. a iudice.

Summarium

1 *Feriæ quare sic dicantur. & quo feriarum tẽpore cessare debeamus.*
2 *Feriæ qualiter distinguantur.*
Quadragesimæ tẽpore in criminalibus causis sunt feriæ.
3 *Feriarum tempore quæ causæ agi possunt.*
4 *Actio si peritura est, in temporibus quibus agi non potest, an possit procedi.*
5 *Dies quando incipiat, & finiatur.*

¶De ferijs. Rubrica.

Dictum est supra de dilationibus quæ dantur à iudice. nũc autem dicamus de dilationibus quæ indulgẽtur à iure. & ideò subijcitur hic rubrica de ferijs. ¶Videamus igitur quare feriæ dicantur, qualiter distinguantur. quæ tempore feriarum agi possint. ¶Fe-
1 riæ autem dicuntur. † quia a forensibus negocijs immunitatem præstant. ut. ff. eod. titu. l. diuus. Et nihilominus præstant immunitatem a mercantijs, cùm enim difficile sit ut inter ementes & uendentes cõmercium nõ interueniat peccatum. ut de pœniten. distin. 5. qualitas. & cap. negocium. cessandum est ab his maximè diebus solemnibus. ut infra eod. titu. cap. 1. Cessandum est & a placitis quæ quamuis fieri liceat non tamen expedit. ut. 15. quæstione. 1. aliud de pœniten. distin. 1. §. in euangelio. & cap. aliud. 15. quæst. 4. placita. & C. eodem titu. l. omnes. Nullus etiam ad mortem diebus solemnibus duci debet. Nam quamuis non sit peccatum iudici seculari iustè hominem occidere. ut. 23. quæs. 5. qui malos. & ca. iudex & ca. si homicidium. quia tamen horridum est & miserabile hominẽ perimi & quia pœnæ non irrogatæ indignatio solam durieiam cõtinet. ut. ff. de seruis export. l. seruus in fi. & ideo ob reuerentiam dierum solemnium est ab huiusmodi abstinendum. Cessandum est etiam diebus solemnibus à iuramentis. ut infra eodem tit. ca. 1. hoc ideo quia iuramenta à malo non credentium sunt facta supra de elec. significasti. His etiam diebus cessandum est ab omni opere seruili ut infra eo. ti. licet non tamen ab operibus pietatis quibus magis insistendum est diebus solemnibus quam priuatis. ut infra de statu. monachorum ad monasterium. §. in refectorio. Diebus autem dominicis & alijs præcipuis festiuitatibus siue inter pascha & pẽthecostẽ genuflexio nequaquam fieri. ut infra eodem titu. c. 2. §. 1. Et est ratio. quia dies illi iugi gaudio & continua leticia peragendi sunt ut alias. 77. dis. scire. ¶Di-
2 stinguuntur † autem feriæ quia feriarum aliæ solẽnes, aliæ repentinæ. solẽnes aliæ statuuntur ob honorem Dei aliæ ob honorem principis. aliæ ob honores ciuitatum. aliæ ob necessitates hominum. Ob honorem Dei autem sunt dies illi qui continentur infra eo. titu. conquestus. in quibus dies dominicos computabis. ut infra eo. titu. c. 1. & 2. ¶Dies autem quadragesimales dicuntur solẽnes quo ad uacationem à criminalibus causis. ut. C. eod. titu. l. quadraginta. Quod tamẽ hodie nõ seruatur. Ob honorem ciuitatum ut sũt dies natalicij. urbium maximarũ Romæ. scilicet & Cõstantinopolis. in quibus debent iura differri. quia ab his nata sunt. ut. C. eodem titu. l. omnes. Ob necessitates

states hominum solennes feriæ sunt gemini menses. unus datur gratia messium alter gratia uindemiarum. Hi duo menses conceduntur fructibus decerpendis in æstate & in autumno ad requiem laboris id est ut homines quiescãt à causis dũ laborant circa messes, & uindemias, & propterea appellatur indulgentior pars anni. quia indulget infirmitati hominum concedentes eis ad uitam necessaria. ut ea. l. omnes, isti duo menses statuuntur à præsidibus prouinciarum diuersis temporibus secundum diuersitatem locorũ. Nam in quibusdam locis tempestiuius in quibusdam tardius finiũtur messes & uindemiæ. ut. ff. eodem titu. l. præsides. &
3 de offi. procon. l. si in aliam. † Omnibus autem diebus feriatis agi possunt ea quæ uoluntariæ iurisdictionis sunt ut. C. eod. titu. l. actus. §. in his. Item ea quæ fieri urget necessitas uel pietas suadet ut infra eod. titu. conquestus. Vrget necessitas hæc fieri scilicet agriculturam, putationem, fossuram, & mundationem uinearum, quod intelligo cum in alijs diebus hæc non fieri possunt, ne occasione momenti pereat cõmoditas cœlesti prouisione concessa. ut. C. eod. titu. l. omnes. Item quæstiones latronũ et maximè Isaurorum in quibus summi numinis facillimè speratur, uenia. per quod multorum salus & incolumitas procreatur. ut. C. eo. titu. l. prouinciarum. Item urget necessitas appellare. unde quolibet tempore appellatur. ut. C. eod. ti. l. 1. In exercẽda autem appellatione similis est obseruantia solennium & repẽtinarum feriarum. quia in neutris appellatio exercetur. ut. C. eod. ti. l. 1. & tamen non computantur omnes dies. ut. C. de tempo. ap. l. 2. §. illud. Pietas uerò suadet dari tutores uel curatores pupillis & alijs miserabilibus personis. ut. ff. eo. titu. l. 1. §. sed excipiuntur. & l. sequenti. Item pietas suadet disciplinam militarem, & eodem modo scholasticam & clericalem. ut. ff. eod. tit. l. diuus. Item suadet ea quæ ad pacem & concordiam pertinent. ut. C. eo. ti. l. ulti.
4 ¶ Et est sciendum † quòd his temporibus in quibus agi non potest si tamen actio sit petitura, eatenus proceditur ut litis cõtest. uel executoris conuentio fiat, ut in prædicto. §. sed excipiũtur. ¶ In geminis aut mẽsibus qui gratia hominum indulgẽtur agi potest ex consensu partium? quod in diebus solẽnibus statutis ob honorem dei. principis, uel ciuitatum non contingit. ut probantur hæc. ff. eo. ti. l. si feriatis. & ff. de arbitris. l. si feriatis. C. eo. ti. l. omnes. & infra eo. ti. c. ulti. in fi. Sunt & quædam tempora in quibus à nuptijs abstinetur. ut infra eo. ti. capellanus. &
5 33. qu. 3. non oportet. ¶ Dies † autem incipit & finitur diuersis temporibus & horis secundum diuersitatem eorum de quibus agitur. Quo ad feriandum dies incipit à uespera & finitur in sequentem uesperam. ut infra eo. ti. c. 2. responso. 1. Quo ad ordinandum dies incipit à uespera & finitur in mane sequenti. ut 75. di. quod à patribus. Quo ad iudicandum incipit in ortus solis & finitur in occasu cum iam iudex honestè pro tribunali sedere non potest. ut supra de offi. delega. consuluit 1 in auth. de iud. §. sedebunt. colla. 6. & ff. de origine iuris. l. 2. §. & quia. Quo ad soluẽdum dies incipit in medietate unius noctis & finitur in medietatem alterius. ut. ff. eo. titu. l. more romano. Et quò ad treugas obseruandas dies incipit ab ortu solis & finitur in occasu. ut supra de treuga & pace. c. 1. Quo ad ieiunandũ sexta feria incipit post cœnam diei Iouis & finitur in mane diei sabbati & idẽ in alijs diebus ieiuniorum. ut de conse. distin. 3. de esu.

Summarium

1 *Quæstiones diuersæ in idem iudicium deductæ, qualiter debeant ordinari.*
2 *Accusare unum an plures possint.*
3 *Quæstiones incidentes quæ dicantur, & quæ emergentes, & nu. 4.*
5 *Quæstiones præiudiciales quæ dicantur.*
6 *Agens contra aliquem de uiolenta spoliatione, numquid teneatur alijs respondere.*

 7 *Quæstionis*

7 *Quaestioni restitutoria privilegii.*

8 *Agere & replicare an quis possit ex eodem actu.*

Exceptio & potentior quam actio.

¶DE ORDINUM COGNITIONUM. Rubr.

HIc intitulatur Rubrica de ordine cognitionum. Sed melius intitularetur de ordine iudiciorum quæ latior est & generalior. Nam in ea tractatur de diuersitate causarum, quæ causa alteri præferatur. & quæ cum alia concurrit, & quæ prius & quæ posterius sit tractanda: & sic intitulatur in tertio libro Codicis in quo de iudiciis agitur. Sed sub rubrica de ordine cognitionum quæritur quid iuris sit cum quæstio liberalis proponitur & alia ciuilis uel criminalis. Vnde in 7. li. Codicis in quo de liberalibus causis agitur ponitur hæc rubrica de or. cogni. Nos tamen de natura utriusque rubricæ aliqua sub breuitate notemus.

1 Qualiter † autem diuersæ quæstiones in idem iudicium deductæ debeant ordinari, & quis ordo in diuersis quæstionibus seruari debeat uideamus. ¶Et est sciendũ quòd si unica quæstio in iudicio proponatur ab actore contra reum nulla est dubitatio, si uero plures quæstiones moueat quis & eodem libello uel diuersis cõtra unum uel diuersos, aut omnes quæstiones sunt ciuiles. aut criminales. aut quædam ciuiles & quædam criminales. Si omnes sunt ciuiles, potest eas etiã cõtra unum eodem libello & apud eundem iudicem intentare respectu tamen diuersarum rerum. ut no. supra de mu. peti. §. debet autem, quod uerum est nisi actiones illæ sint contrariæ. ut. C. de furtis. l. 1. C. si seruus exte. se. man. emi. l. 1. & de pactis inter emp. & uen. l. commissoriæ. uel nisi una sit præambula ut. C. de hære. ac. l. ut debitum. uel nisi una ex sui natura præcedere habeat aliam ut infra de cau. pos. & proprie. pastoralis. uel nisi electione tollantur. ut. ff. de tribu. l. quod in hæredẽ. §. eligere. & ff. de lega. 2. cum filius. §. uariis hoc tamen fallit in casu. ff. quorũ lega. l. 1. § quod autem. uel nisi quæstiones sese non cõpatiantur. ut. ff. de excepte. l. fundum & l. sed si ante & l. fundi. Si uero quis uelit agere contra plures respectu diuersorum factorum uel rerum & ciuiliter potest cum non sit prohibitus. ut ff. de proba. l. ab ea parte. Sed si actor agat ciuiliter contra reum, & reus eodem modo contra actorem erunt duæ mutuæ actiones uicissim tractandæ si neutrá sit præiudicialis & eadem sententia terminanda ut infra eo. ti. c. cum dilectus. & nihilominus habebit locum regula in processu qui prior appellat prior agat. ut. ff. de iu. l. qui prior, ut not. supra de mu. peti. §. debet. Sed si congruo tempore non fuerit reconuentio facta, nõ minus rei actio salua manet in alio iudicio proponenda. ut. C. de sen. & interloc. omn. iudic. in auten. & consequenter in fi. Si uerò plures criminales causæ in simul apud eundem iudicem moueantur. aut eas mouet idem actor uel accusator contra unum & eundem reum ex eodem facto uel diuersis. aut contra plures reos. Si contra unum & ex diuersis factis, licet cum non sit prohibitum. Si ex eodem facto non licet ut colligitur à contrario sensu legis. C. de accu. l. qui de crimine. & ff. de accusa. Senatus. Sed si moueat contra diuersos reos potest. Vnus quidem ex diuersis factis, in diuersis libellis uno & eodem tempore duos accusare potest, uno autem libello non potest. sed tres etiam diuersis libellis non potest. C. quia accusa. non poss. l. cum rationibus. Vel dic quòd nec duos potest in diuersis libellis eodem tempore accusare nisi suam iniuriam prosequatur. ut. ff. de ac. l. hos. § lege Iulia, & ff. ad leg. Iul. de adul. inter. §. maritus. Lex autem illa cum rationibus negat de tribus, quia de tribus fuit quæsitum, & eodem modo negasset de duobus si de duobus quæsitum fuisset. De uno autem crimine potest quis eodem libello plures accusare. ut. C. si reus uel ac. mor. l. 1. ff. ad leg. Iul. de adulte. l. uini passam. §. incesti, quod tamen fallit in accu-

in accusatione adulterij. ut. ff. ad leg. Iul. de adulte. l. uim passam. §. duos, & l. si maritus. §. ulti. & C. eo. tit. l. reos. ¶ Sed num-
2 quid plures † possunt unum accusare. Videtur quòd sic ut infra de accu. licet, in prin. Sed uerius est quòd non. Cũ enim plures sint qui accusare uelint iudex eligere debet unum qui accusat. causa scilicet cognita & examinatis accusatorum personis uel dignitate, uel ex eo quòd interest, uel ætate, uel moribus, uel alia iusta causa. ut. ff. de accu. l. si plures. Ubi uero duo adinuicem se accusant plerunque habet locum regula illa qui prior. & sic in prima accusatio procedit & secunda sublistit. plerunque præualet secunda & intermittit prima quæ qualiter & ex quibus casibus contingatur. not. supra de mu. peti §. & quod superius dixi. Ubi autem ex una parte proponitur accusatio criminalis, & ex alia parte querela ciuilis. siue accusatio prior siue posterior proponatur præiudicat ciuili si ciuilis nõ sit præiudicialis ut. C. de or. iu. l. ulti. 3. q 11. §. aliquod. Sed si ciuili quæstioni principaliter propositæ incidat qõ criminalis, v g. peto à te fundum uel 10. produco instrumentũ ad probandũ intentionẽ meã. tu excipis cõtra instrumentũ de falso. uel si quæstioni criminali incidat qõ ciuilis. v. g. accuso te de plagio quod uendidisti seruũ meũ, tu dicis illũ fore seruum tuũ poterunt simul huiusmodi qões terminari ut. C. de or. iudiciorum. l. cũ ciuili. ut tamẽ non intelligas pronunciari in incidẽti sed eo ipso quod pronunciatur in principali uideatur & in incidẽti pronunciatũ. ut C. de or. iu. l. 1. C. de ord. cog. l. 2. ad. l. Iul. de adul. l. quoniã. & ad. leg. Iul. de plag. l. præses infra eo. ti. cũ dilectus circa fi. & hoc secũdũ Bulg. Nec ob. lex. ff. de mino. l. intra utile. ibi. n. nõ pronunciatur in incidenti qõne sed super ætate & super restitutione in integrũ rõne ætatis, ut restituto liceat intentare ueterem actionem. Unde qõ restitutionis non incidenter sed principaliter mouebatur. Et eodẽ modo respondetur ad. l. C. ad. le. Cor. de fal. l. ubi falsi. Ubi crimen incidit, i. proposi-tum fuerit non incidenter sed principaliter. ut prædixi. Placentinus uerò dicebat pronunciandũ forè in incidenti per. l. ff. de iudi. de qua re nisi conditio rei uel iudicis impediat. Io. & Azo. distinxerunt inter incidentes & emergentes ut in incidẽtibus non pronuncietur sed in emergen-
3 tibus sic. † Incidentes autem quæstiones dicuntur ueteres defensiones quæ ante litem captam competebant reo. Ex his quæ acta sunt inter reum & actorem: ut pactum de non petendo. transactio. & res iudicata & similia. Emergentes uerò qões dicũtur quæ proponnntur ex his quæ in lite emergunt ut cũ quæritur an iudex sit cõpetens uel non. an tempus sit aptum ad causas uel non. an dilatio
4 sit danda uel non. † Et ut breuius dicam incidentes quæstiones sunt peremptoriæ exceptiones emergentes dilatoriæ. Et est ratio manifesta quare in emergentibus habeat pronunciari, quia si non pronunciaretur in dilatorijs non posset procedi in sequentibus causæ. sed secus in incidentibus quæ principale contingunt in quibus pronunciari intelligitur dum pronunciatur in principali. Verunta men secundũ iura canonica in incidentibus quæstionibus pronunciatur. ut. infra. qui fi. sunt le. la tor. supra. de elec. cum di-
5 lectus. † Et no. quòd licet secundũ iura ciuilia illæ tantum ciuiles questiones sunt præiudiciales in quibus de statu quæritur. ut insti. de actio. §. præiudiciales. tamen secundum iura canonica quæstio spoliationis præiudicialis est, quia non patitur dissimile quæstione. ut. infra. eo. ti. super spoliatione. Est enim priuilegiata hæc quæstio spoliationis ut agens ex ea conueniri non possit nisi consimili actione, quia tunc cum utraq; sit priuilegiata & fauorabilis unam aliam non tollit nec impedit, sed concurrunt & eadem sententia terminantur, ut duæ mutuæ petitiones, ut conuentio & recõuentio ut. infra. eo. ti. cũ dilectus. supra de mutuis peti. c. 1. & 2. C. de sen. & interlo. om. iu. l. cũ pap. & in auc. & consequẽter 3 q 8. c. 1. sed si contra agẽtẽ de spoliatione excipiatur consimili spoliatione

Incidens:

Emergens:

In emergentibus pronunciari debet

Quæstiones præiudiciales

In...

liatione & probetur repellitur agens. ut infra eo.ti.c.ulti. Et est ratio duplex. Vna, quia fauorabiliores sunt rei quam actores.ut.ff.de act.& obl.l.Arrianus.ff.de ferijs.l.ulti.infra de proba. ex literis infra de fide instr.cũ inter in fi. infra de sent.& re iu.c.ul.ff.eo.ti.l.inter pates. Item alia quia exceptiones fortiores sunt actionibus, unde cui damus actioné multo fortius exceptioné dare debemus.ff. de superficie.l.1.§.ꝙ autem, & de regulis iur. l.inutilis.§.cui damus. Ideo etiam quæ té poralia sunt ad agendum perpetua sunt ad excipiendum.ff.de doli excep.l.pure.§.ult.instit.eod.titu.&.C. eod. titu. l. si pactum. Et hac ratione quia fauorabiles sunt exceptiones quæ dantur excõmunicatis.ut.infra.de excep.cũ inter. Et his rationibus cõtingit quòd exceptio excõmunicationis impedit actioné spoliationis, sed actio spoliationis aliam consimilem non impedit sed concurrit ut dictum est.

6 † Sed si ego agam contra te uiolentum de spoliatione, nunquid si ab alijs conueniar tenor respondere? Videtur quòd sic. Nam in hac decre. super spoliatione, dicitur ꝙ agens de spoliatione nõ cogitur ante restitutionem spoliatoribus respondere. alijs ergo tenetur. Ad quod respondeo. non teneor si de spoliatione excipiá. potero ei de eadem spoliatione contra unum agere & contra alios agentes excipere cum sit generale, spoliatus quemlibet agentem contra se repellere possit per exceptionem. ut 3.q.1.cap.1.& q. 2. cum ecclesiæ. Ab hoc tamen generali dicto excipit. Vin. illum qui agit actione depositi cum enim actio depositi sit adeo priuilegiata, ut nõ admittat compensationem, deductioné uel doli exceptionem.ut infra de deposi, to bona fides. C.eod.titu.l.penul.& eodem modo nec spoliationis exceptioné. Sed hoc non placet quia dum depositarius non inficiatur depositum. sed per compensationem seu deductionem conatur retinere totum uel partem per fidé agat. & ideo non audiatur. sed cum spoliatus a principio & antequàm deposito constet excipiat & dicat se inermem cum armato congredi nolle. ut. 3. q. 2. oportet, audiendus erit. Nam auditur aduersus agentem de spoliatione ut dictum est. Item excipit Vin. agentem de matrimonio. Et hoc propterea quia causa matrimonij fauorabilis est. ut. infra. qui ma.accu. pos. uidetur. & prærogatiuam habet in multis. ut. supra. de lite non contesta. cap. primo. Sed certè nec istud approbo. Sed sine exceptione teneo quòd exceptio spoliationis quemlibet agentem repellat. ut dictum est.

7 † Duo igitur priuilegia quæstionis restitutoriæ superius assignaui. Vnum quia primo proposita nõ compatitur aliam sequentem & dissimilé quæstionem. Aliud quia primo proposita in modum exceptionis repellit quẽlibet ciuiliter agentem. Tertium quia in modum exceptionis repellit quemlibet accusante.& sic intelligo. 3. q. 1. per totum. Quartum quia in modum actionis proposita & accusantem repellit & restitutionem indulget. & sic exaudio. 3. q.2.c. 2.3.& 4. Sed si te primo conueniam aliqua actione ciuili & tu subsequenter moueas quæstionem spoliationis contra me, non impeditur mea petitio sed cum tua concurret, nunc enim quæstio spoliationis aliam non compatitur. cum primo ponitur. Vel possum uti distinctione. Io. qui dixit quòd si ego conueniam te super aliqua re. Et tu contra me agas super eadem re restitutorio. impedietur mea actio & tua procedet. exemplum quære. infra. de restitu. spo. & con quæstione. &. cap. literas. cæterum si super diuersis agamus concurrunt huiusmodi actiones ut dictum est. Vel si uelis extendere spoliati fauorem dicas, quòd quæstio spoliationis siue prius siue posterius proponatur, non compatitur dissimilem quæstionem. Et quod dixi quòd quæstio spoliationis in modum exceptionis opposita repellit quemlibet agentem uel accusantem, uerum esse intelligo. cum quis spoliatus est tota sua substantia uel maiori parte ipsius & hoc innuunt uerba canonis iudi. & inermes. ut. 3. quæstione. 2. oportet. & uerba alterius,

terius, non poteſt exui iam nudatus ut
2.q.2.c.nullus. Cæterum ſi una reliquis
ſpolietur cum habeat multa bona, & ſi
poſſit expellere. ſpoliatoré in odium uio
lenti non tamen aliú. Item cum abſonú
uideatur & etiam multorum corda per-
turbet, ut ſpoliatus tota ſubſtãtia uel ma
iori parte ipſius excipiat contra illos qui
non expoliauerunt. ut ſic impunitaté in
ſuis criminibus ſortiatur, dum à nemi-
ne poteſt efficaciter accuſari cum forſan
deſideret ſic manere. dico iudicem ſic
prouidere debere ut certum tempus ei
aſſignet infra quod petat reſtitutionem
& proſequatur. & ſi hoc non fecerit nõn
admittatur exceptio ſpoliationis ipſius.
Nec mireris ſi in hoc caſu quis agere cõ-
pellatur. hoc enim plerunque contingit
ut certum tempus præfigatur alicui ad a-
gendum, & poſt iſtud tempus uolens a-
gere non audiatur ut. 5. quæſtione prima
quidam infra de clandeſti. deſponſa. cum
inhibitio. & argumen. C. de inge. ma. l.
diffamari. C. de remiſſio. pigno. l. ſi eo té
8 pore. C. de uſur. pupil. l. ultima † Sed po-
ne quòd agam contra te de expoliatio-
ne. Et tu excipis contra me de alia ſpolia
tione. ego replico ex illa ſpoliatione
ex qua ago. nunquid ſum audiendus.
Non, quia exceptio fortior eſt & po-
tentior quàm actio, ut ſuperius dictum
eſt. nec poſſum ex eodem actu agere &
replicare. Sed pone quòd replicem de
alia ſpoliatione nunquid excludam ex-
ceptionem? Videtur quod ſic argumen.
infra de exceptio. à nobis infra de ſenten.
excommunica. in præſentia. Pnto tamẽ
contrarium eo quòd replicatio adiuuat
actionem. Item pone quod agam contra
te de ſpoliatione, & tu contra me de alia
ſpoliatione, excipio contra te de tertia
ſpoliatione replices de quarta quid in
hoc caſu erit faciendum. Reſpondeo
qua ratione admittetur exceptio eadem
& replicatio & ſic ſublata exceptione per
replicationem remanebit conuentio &
reconuentio quæ in concurſu procedent.
ut infra eo. ti. cum dilectum &. c. ult.

Summarium.

1 *Plus petitur quatuor modis.*
2 *Pœnæ plus petentium quæ ſint.*

¶ DE PLVS PETITIONIbus. Rubrica.

QVia plerunque in iudicijs plus pe
titur quam debeatur ideo poni-
tur hic rubrica de plus peten. uel
plus petitionibus. ¶ Videamus igitur
quot modis plus petatur. Quæ ſit pœna
1 plus petentium. ¶ Et † eſt ſciendum quod
quatuor modis plus petitur cauſa tempo
re, re, & loco. Exempla non pono quia
ponitur infra eod. ti. c. uno. §. re quoque.
2 ¶ † Pœnæ autem plus petentiú hæ ſunt
olim ita ſeruabatur in his pœnis. Nã quo
cũq; modo actor plus peteret cadebat à
cauſa, nec reſtituebatur niſi eſſet minor.
uel niſi lapſus eſſet aliquo errore proba-
bili. ut ſi petebat ex teſtamento totum
legatum cuius pars adempta erat in codi
cillis de quibus actor ignorabat. ut inſti-
tu. de actionibus. §. ſi quis agens. Ho-
die non ſic in pœnis proceditur. Sed ſi
quis plus petat ex cauſa iudicium nó pro
cedet, ſed condemnabitur actor ad om-
nes expenſas in triplum & omne dam-
num quod pertulit reus occaſione huiuſ
modi conuentionis. ut inſti. de ac. §. ſed
hæc quidem. Si quis autem tempore
plus petat iudicium non procedet, & pu
nitur actor in hoc, quia reo duplicantur
induciæ conuentæ ad ſoluendum & adue
niente tempore ſolutionis. nó aliter reus
tenebitur reſpõdere actori, quàm ſi actor
ei reſtituat omnes expenſas quas facit
reus occaſione illius temeræ citationis.
ut hic & inſtitut. de except. §. tempora-
les. ¶ Vbi autem loco plus petitur, ut
cùm. petis à me ut ſoluam tibi hoc loco
cum conueneris inter te & me. quod
in alio loco ſoluerem. & hoc caſu pro-
cedet iudicium. ſi in foro competen-
ti agatur. quamuis in ſuperioribus non
procedat. & ueniet in arbitrariam a-
ctionem, hoc eſt in tua actione arbi-
trabitur

trahitur iudex quanti interest mea non hic ubi agitur soluere sed ubi conuenit ut. ff. de eo quod certo loco. l. i. Varia eni sunt precia rerum per ciuitates & regiones, pecuniæ sub grauioribus usuris dantur in uno loco quàm in alio. ut. ff. eodem titu. l. ideò. Et nihilominus condemnabe ris mihi in triplum eius quod impendi nomine sportularum. ut. insti. de acti. §. sed hæc quidem. Cum autem plus petitur re. non procedet petitio. & condemnabitur actor in triplum eius quod reus expendit. ut insti. de actio. §. triplici. Sed si quis super maiori quantitate quàm sibi debeatur cautionem exegerit & in iudicio plus petierit si pæniteat & calliditatis & fraudis ueritate confiteatur dispendio debiti non grauetur. sed in expensis quas fecit reus punietur. & in triplum secundum Azo. licet Placen. dixerit in hoc casu in simplũ. qui enim sic fecit non petijt sed petere uo luit. ut ff. rem ra. haberi. l. amplius. Si uero præstitat in certamine. & tandem per testes de falsa quantitate adiecta conuincitur. puniatur in toto debito. sed si non arguatur per testes. sed ipse confiteatur condemnabitur in expensis ut dictum est & probatur. C. de plus pet. l. una. Sed etiam in superioribus casibus. ita demum. pœna locum habet si actor in iudicio duxerit persistendum. ut. infrà. eo. c. uno. in prin. Item cessat pœna constitutionis illius. C. eo. tit. l. una cum actor conuincitur super cautione in maiori quantitate exacta. & conuictus ante sententiam uel post transigit cum reo super pœna. Item cessat cum actor exegerit cautionem in plus sed reus in iudicio confessus est se totum debere quod in cautione continetur. & hoc est quod in fine illius consti. adijcitur transactionibus & secundis confessionibus suam firmitatem. Sed si actor nõ fateatur nec arguatur de falsa quantitate in cautione adiecta. sed in probatione illius quantitatis deficiat. creditur quod pœna non cesset. quia tunc uera quantitate priuabitur.

Summarium.

1 Quæstiones possessoriæ tot sunt, quot sunt interdicta possessoria.
Iure dicta possessoria quæ sint, & quibus & contra quos dentur. & nu. 3.
2 Hæres de iure ciuili & bonorum poss. & de iure prætorio quomodo intelligatur.
4 Interdictum quid sit, & unde dicatur.
5 Interdictum & actio audeant.
6 Interdictorum quædam sunt simplicia, quædam duplicia.
7 Possessorium & petitorium an & quando possint, simul intentari. & nu. 9.
8 Causa accisa de proprietate, an possit agi de possessione.
10 Possessionem inducit binus actus, uel etiam unicus.

¶ DE CAVSA POSSESSIONIS & proprietatis. Rubrica.

SVperius tractatum est de ordine cogni. Sed quia dubitari solet quis ordo seruari debeat cum quæstio possessionis & proprietatis a diuersis partibus uel ab eadem in iudicio proponitur. Ideò subijcitur hic rubrica de causa pos. & propri. ¶ Videamus igitur quæ sunt quæstiones possessionis. Item qui quæstio possessionis concurrat cum quæstione proprietatis siue a diuersis partibus siue ab eodem proponatur utraq;. Item qui non cõ
1 currant. ¶ Est igitur sciendum † tot esse quæstiones possessorias quot sunt interdicta possessoria, sunt autem interdicta possessoria hæc adipiscendæ possessionis. retinendæ ac recuperandæ. Interdictum adipiscendæ possessionis datur bonorum possessori hoc est ei qui est loco hæredis.
2 † Est enim hæres de iure ciuili & bonorũ possessor de iure prætorio. Cum enim prætor non potuit suo beneficio hæredem facere. quia hoc legis est uel senatusconsulti uel constitutionis. fecit quod potuit. scilicet bonorum possessorem quem loco hæredis constituit. ut instit. de bo. pos. §. quos autem. Et est utriusq;. id est, hæreditatis & bonorum possessionis idem effectus. Sed

ctus. Sed in hoc differunt. quia hæreditas nititur auctoritate legis. bonorum possessio auctoritate prætoris Item aditio hæreditatis non desiderat auctoritatem iudicis uiuentis sed bonorum possessio requirit auctoritatem & præsentiam iudicis. Datur igitur bonorum possessori interdictum adipiscendæ possessionis. quod appellatur quorum bonorum datur contra possessores uniuersitatum. ut. ff. quorum bonorum. l. 1. §. interdictum hoc. & contra possessores rerum singularium ut. ff. de furtis. l. hoc amplius. dummodo non contra corporum possessores. ff. quorum bonorum. l. 2. Nec ob. quod dicitur. ff. quorum bonorum. l. 1. §. hoc. interdictum restitutorium est & ad uniuersitatem bonorum non ad singulas res pertinet. Quod ei ibi dicit non singulas res subaudio tantum. Sic etiam petitio hæreditatis datur pro una re tantum. ut. ff.
3 de peti. hære. l. licet. † Est & interdictum saluianum adipiscendæ, possessionis causa comparatum. eo quòd utitur dominus fundi de rebus coloni quas is pro mercedibus pignori futuras pepigisset ut instit. de interdic. §. interdum. Retinendæ possessionis causa comparata sunt interdicta. uti possidetis. & utrobi. cum ab utraque parte de proprietate alicuius rei controuersia sit & ante quæritur. uter ex litigatoribus possideat uter petere debeat, quia nisi ante exploretur utrius possessio sit non potest petitoris actio institui. quia ciuilis & naturalis ratio facit. ut alius possidenti. & alius a possidente petat. ut institut. de interdictis. §. retinendæ. sed uti possidetis locum habet in rebus immobilibus. utrobi in rebus mobilibus. ut institut. eod. titu. §. sed interdictum. Et est interdictum recuperandæ possessionis quod datur alicui ui eiecto a possessione cui etiam datur beneficium constitutionis illius. C. unde ui. l. si quis in tanta. Item agi potest lege Iulia de ui pub. uel priuata. si tamen armis uel sine armis facta sit eiectio. ut institut. de interdic. §. recupe-
4 randæ. ¶ Interdictum † autem nihil aliud est quàm quædam uerborum solemnis cóceptio quibus prætor aliquid fieri iubebat uel prohibebat. quod tunc maximè faciebat cum de possessione uel quasi inter aliquos contendebatur. ut instit. de
5 interdictis in princ. † Si quæras an idem esset interdictum & actio, cum & actio esset quædam formata uerborum conceptio. ut. C. de formul. & impetra. ac subla. l. una, respondeo non? quia solemnitas actionum erat inducta a iure ciuili. Solemnitas interdictorum a iure prætorio. Erat & alia differentia inter actiones & interdicta. quia uerborum solemnitas qui attendebatur in actionibus non formabatur in singulorum personis. sed erat generaliter formata in personis omnium. Sed in interdictis quot erant homines qui uolebant agere tot uerborum conceptiones formabantur, quibus contra suos aduersarios in causis suis utebantur & has conceptiones interdicta uocabant & ob hoc potest quilibet studiosus scholaris per se notare quia interdictis uariantur uerba secundum demonstrationem personarum. ut. ff. de tabul. exhi. l. 1. ff. ne quid in loco pub. l. 1. ff. de ui & ui ar. l. 1. in prin. hodie autem nulla est differentia inter interdictum & actionem. ut instit. de interdictis. §. ulti. Dicitur autem interdictum. non ab interdicendo uel prohibendo. sed quia inter duos. ut instit. de interdictis. §. sicut tamen. ¶ Et est interdictum actio in factum prætoria ut instit. eo. tit. §. ult.
6 ¶ Item † interdictorum quædam sunt simplicia in quibus alter actor est. alter reus. qualia sunt restitutoria aut exhibitoria. Duplicia sunt in quibus par utriusque litigatoris conditio est nec quisquam actor uel reus præcipuè intelligitur. sed unusquisque tam rei quàm actoris partes sustinet. ut insti. eo. ti. §. tertia. & §. duplicia. & ff.
7 de interdictis. l. 2. ¶ Nunc † uidendum est quæ quæstio possessionis possit concurrere cum quæstione proprietatis. Et est sciendum quòd licet secundum iura ciuilia istæ, duæ quæstiones sese non compatiantur. sed prius agenda sit causa possessionis & demum proprietatis. ut. C. de

rei uen. l. ordinarij. C. de interdictis. l. in certi. C. quorum bonorum. l. ul. ff. de iu-dil. l. si de ui. Aliæ autem leges dicunt q suspenso petitorio intentati potest posses-sorium ab eodem & coram eodem iudi-ce. ut. ff de ui & ui ar. l. cum fundum. §. eum qui. ff. de acqui. pos. l. naturaliter. §. nihil. quas leges dominus Io. sic intel-lexit sicut prima facie sonare uidentur. di cens decre. qui contrarium dicunt nulla-tenus stare posse ut eadem persona posset utrunque iudicium intentare. nam ordo tunc seruandus est ut dicebat. ut prius cau sa possessionis expediatur. Sed Mar. & alij intellexerunt. ll. illas locum ha-bere in interdicto uti possidetis & u-trobi. qui non concurrunt cum rei uendi-catione ab eadem parte. qui enim tenet possessionem per uti possidetis & utrobi. excludit seipsum a contraria petitione rei uenditionis. ut ff. quando ap. l. si procu ratorio. §. sed si alius. C. de fur. l. 1. C. si seruus exte. se. mã. eo. l. 1. uendicatio enim non datur possidenti. ut in ltit. de ac. in prin. immo potius alterius parit actionem in rem. ut. C. de alie. iudi. causa mu. fac. l. una. Et hoc uerum esse dicebant nisi re-nunciaretur rei uendicationi. quia tunc procederet interdictum uti possidetis. uel nisi quis proponat rei uen. ignorans si-bi competere interdictum & sic intellige bant legem illam naturaliter. §. nihil. Sed in interdicto recuperandæ possessio-nis secus illud. Sed secundum iura cano-nica qui circa hoc in simplicitate proce-dunt quæstio possessionis cum quæstio-ne proprietatis concurrunt. siuæ utraque ab eadem parte. siue singulæ a diuersis partibus proponantur. ab eadem parte po test proponi quæstio recuperandæ posses sionis & proprietatis. ut. infra. eod. tit. ad ultimum cum ecclesia sutrina. cum super electione. cum dilectus. infra. de testi-bus significauerunt. in fi. Item a diuersis partibus concurrunt quæstio proprieta-tis & quæstio possessionis retinendæ, ita ut unus agat de proprietate alius de pos-sessione uti possidetis uel utrobi. sic agi-tur inter dominum & fructuarium. ut. ff. uti possidetis. l. ulti. sic fit cum unus uen dicat seruitutem. & alter tuetur posses-sionem. ut. ff. uti posside. l. si duo. §. si ui cinus & hoc cum uendicans est in posses sione seruitutis ut ibi patet. Sed opponi-tur. egi utroque iudicio petitorio & pos-sessorio & in utroq; obtinui. appellasti a sententia lata super proprietate, ab alia non, & sic facta est executio super restitu torio & data est mihi rei possessio confir matur sententia lata super proprietate a iudice appellationis. quæritur qui erit uti litas huiusmodi confirmatoriæ. Respon-deo declaratoria dominij. non autem te-nebitur aduersarius meus restituere mihi possessionem quam habeo. cum nec pos-sideat. nec dolo desierit possidere. Item si egero petitorio possum redire ad inter dictum recuperandæ possessionis pendẽ te iudicio petitorio. ut. infra. eo. c. pastora lis. Sed hoc recipit calumniam si enim de sistam a petitorio quod incepi & trãseam ad nouum iudicium inchoandũ super pos sessione, reus potest a iudice implorare ut in petitorio procedatur per legem. C. quo modo & quando. iu. autẽ. qui semel. quod locum habet siue lis fuerit contestata in petitorio siue cepta nõ sit ut ibi dicit. Et tunc concludetur in principali. hoc est in petitorio, & non erit locus interdicto si-ue quæstioni possessoriæ postquam in proprietate fuerit conclusum aut renun-ciatum. ut in c. pastoralis. Sed dominus Io. & alij qui dicunt q hæc duo iudicia pos-sessorium & petitorium non concurrunt. exponũt uerba illa pendente iudicio. qui sunt in decre. illa pastoralis & in l. cum fundum. §. eum qui. ff. de ui ui. ar. Item dicunt quod istud quod dicitur in decre. & in l. ut actor, dimisso petitorio tran-seat ad possessorium locum habere non potest nisi cum reus non uult ut in peti-torio procedatur, alias oportet in eo pro-cedi ut dictum est, uel oportet cedi uel renunciare liti petitoriæ ut iam. dixi. Et eodem modo intelligebant quod dicitur. infra. de testibus significauerunt. suspen-so petitorio supplebant ipsi renunciato. Nos autem non sic. dicimus enim quod is qui

is qui rei uendicatione incepit potest redire ad interdictum recuperandæ possessionis pendente iudicio proprietatis. id est suspenso & non dimisso, ut dicit illa significauerunt. cum enim hoc in odium uiolenti sit inductum & in fauorem spoliati. non conuertetur ad damnum eius. ut. C. de legibus & constitu. l. quod fauore. Nec obstat authentic. qui semel quæ locum habet in contumace. ¶ Item pone quòd is qui agit de proprietate litem contestatus est. non potest probare. reuertitur ad quæstionem possessionis recuperandæ. quid proderit ei possessorium. cum aduersarius instare possit ut pronuncietur in petitorio. ut. ff. de iudi. de qua re infra. eodem titul. cum super. C. quomodò & quando iu. auten.qui semel.& si pronuncietur in petitorio pro reo quamuis pronuncietur in possessorio pro actore uidetur quòd sententia lata in possessorio sit sine fructu. quia in executione debet proprietas præualere. ut. infrà. eo. cum dilectus. respondeo ex quo de iuris permissione licet actori redire ad possessorium. ut hæc permissio sit fructuosa. dicam non posse procedi in petitorio nisi actore instante. uel si procedi posset insistente reo. adhuc quòd proderit actori sententia super possessione ferenda quo ad fructus & interesse. ff. de ui & ui arma. l. idem est. §. ulti. & l. si plures. §. deiectum. ¶ Item pone quòd egi contra te interdicto unde ui. uel conditione ex illo canone reintegranda. 3. q. 1. obtineo restituitur mihi possessio nunquid hæc sententia oberit uiolento in quæstione proprietatis. ut uictus in possessione non possit agere contra me de proprietate respondeo non puto hoc fieri, posse ex ui interdicti seu conditionis ex canone, quia hæc nudam possessionem aduocant. secus si actum esset conditione ex illa. l. C. unde ui si quis in tanta. sententia igitur lata in possessione non præiudicabit in proprietate. quasi per hoc uideatur pronunciatum in proprietate. C. de senten. & interlocu. om. iudi. l. post sententiam. Sed nunquid in hoc casu poterit excipi contra uiolentum ex illa constitutione. si quis in tanta. Puto quod sic. ut. C. de excep. l. licet. Sed caue tibi quia ex uiolentia clerici uel prælati non daretur conditio ex. l. si quis in tanta. uel ex canone reintegranda. uel exceptio contra ecclesiam quo ad proprietatem. propter regulam illam. delictum personæ non debet redundare in damnum ecclesiæ. 6. q. 6. si episcopum. Item ubi conclusum est uel renunciatum in causa proprietatis. causa non decisa redire non potest ad possessorium iudicium. ut. infra. eodem titulo pastoralis. Et est ratione lites litibus inculcent.

8 † Sed nunquid causa decisa super proprietate poterit agi de possessione. Respondeo sic propter fructus & interesse. sicut uideo quòd fructuarius eiectus agit interdictio etiam post usufructum finitum. ut. ff. de ui & ui arma. l. idem est. §. ultimo. & l. si plures. ¶ Item quæritur quid si eiectus non agat interdicto unde ui infra annum a die eiectionis, nunquid post annum agere potest uidetur quod non. quia hoc interdictum annale est. ut. ff. de ui & ui arma. l. 1. in princip. & infra annum utilem competit ut in ead. l. §. annus. unde anno expirat sicut. & cæiere prætoriæ actiones ut institut. de perpe. & tempo. ac. in princip. Ad quod respondeo. prætoriæ actiones temporales sunt quo ad pœnam. perpetuæ autem quo ad rerum prosecutiones. ut. ff. de ac. & obli. l. in honorarijs. sic & in interdicto unde ui. & si quo ad ea quæ in prædio erant non competat post annum. ad rei tamen prosecutionem hoc est ad prædij restitutionem. perpetuò datur. ut in prædicta. l. in principio. Sed condictio ex illo canone reintegranda. perpetuo datur & ad omnia. condictione temporis. captiuitate. dolo. aut uiolentia non obstan. ut in eodem canone continetur. ¶ Item dictum est supra quod

Summarium

¶DE RESTITVTIONE SPOLIATORUM. Rubrica.

DIctum est supra de causa possessionis & proprie. sed quia causa restitutionis possessoria est. ideo subsequẽter annectitur hic rubrica de restitutione spoliatorum. ¶Videamus igitur quid sit spoliatio, quis possit & debeat restitu. quando facienda est restitutio. & qualiter & in quibus casibus cesset
1 ¶Spoliatio † est possessione rei immobilis uiolenta & iniuriosa deiectio uel mobilis rei ablatio. Violentia propterea dico quia si quis sponte possessionem suam renunciauerit uel ipsam abiuret. restitutio locum non habet ut infra eo. ti. accepta supra de renunc. super hoc. ubi enim quis se nolle possidere constituit proximus possessionem amittit. ut. ff. de acqui. pos. l. 1. §. si uir. & l. si quis in. §. est differentia. & l. possideri. §. in amittenda. ¶Iniuriosa propter hoc adijcio quia nõ quotiescunque quis de possessione uiolenter eijcitur iniuriose eijci intelligendus est. ut cum quis alium eijciens incontinenti & qua si bello continuato reijcitur, nam & si per uiolentiam excludatur non tamẽ restituitur. ut infra eo. olim. 3. q. 1. §. pa-
2 tet. C. unde ui. l. 1. ¶Generaliter † restituẽdus est quilibet ab alio quam à suo iudice spoliatus ut hic. & in multis decre. & 3. q. 1. per totum. sic & a iudice sine iuris ordine spoliatus. ut infra eod. ti. cum uenisset, & ca. conquerente. quamuis enim præsumatur pro iudice in his quæ in iudicio fiunt supra de renun. in presentia. infra de testibus. cum a nobis infra de sen. & re iudi. sicut. ff. de statu ho. l. in genuũ. ff. de in ius uo. l. adoptiuum. §. 1. Quod tamen hodie determinationẽ recipit. ut infra de proba. quoniam contra falsam. Non tamen sic præsumitur pro his quæ extra iudicium fiunt. & ideo si prælatus præter figuram iudicij spoliet siue priuet. facienda est restitutio ac si peteretur a priuato. & sic intelligo decre. præallegatas. Cæterum si in figura iudicij à suo ordinario quis priuetur. & priuatus petat restitutionem tãquam uiolenter eiectus nõ est audiendus. sed prius est. ut inquiratur causa priuationis quare ordinarius sic priuauit. ut si inueniatur quod iusta de causa priuauit. confirmetur priuatio aliquin infirmetur. & sic intelligo. 2. qu. 1. nouum. & 7. q. 1. præsentium. Et quod dixi generaliter restituendum spoliatum esse in tãtum uerum est. ut nõ obstet exceptio criminis ut infra e. ti. item cum quis, uel nõ canonicæ institutionis. ut infra eod. ti. in literis. & 6. qu. 3. denique hoc tamen fallit in multis casibus in spoliato à iudice in figura iudicij. ut dictum est & probatur. 2. qu. 1. nouum. 7. q. 1. præsentiũ. Item si quis intrusus fuerit in Romanã sedem & eiectus non restituitur. ut. 3. qu. 1. §. patet. Item destitutus propter suspicionem dilapidationis non restituitur ante cognitam ueritatem de dilapidatione. ut. 3. q. 2. quia ea hodie tamen recipit correctionem. quia suspectus de dilapidatione non destituitur ab administratione nisi

probata

probata fuerit suspicio. ut infra de Simo. licet. Item impedit restitutionem criminis enormitas.ut.2.q.5. super causa. & infamia.ut 2.q 5. præsbyter. criminis euidentia ut.2.q.1. scelus,& q.1. de manifesta. & infra de accu. euidentia. Item impedit restitutionem crimen simoniæ. ut infra de simo. accusans, & cap.tanta. Item contumacia.ut.3.q 9. decernimus. Item scandalum.ut.4 q 6.hoc quippe.Item rei absentia ut infra eo. ti. consultationibus. Item cũ eijciens incontinenti eijcitur ut dictum est in prin. Item cũ spoliatio obijcitur in modum exceptionis ut supra de or. cog. cum dilectus. Item secundum quosdam si aduersarius in continenti uelit probare de proprietate.ut.ff.ad exhib. l.3.§. ibidem. C. de edicto di. ad tol. l.ul. in fi. ff. ad Carb.l.3.§.causæ. ff. ut in pos. lega. l. si is à quo, in prin.ff. ad Trebel.l. ille à quo. §. 1. ff. de doli excep. l. dolo facit. Sed certe qui sic dixerunt errauerũt. Nã leges superiores loquuntur uel in exhibitione. uel immissione in possessionẽ. quæ cũ summaria causæ, cognitione fiũt. & quia leuiter fiunt leuiter impediuntur per obiectum dominij. Lex autem illa do lo facit, locum habet in petitorio & hoc innuit.uerum qui id petit &c.Sed ubi quis petit restitutionem quis priuilegiata est. ut supra de or.co.cap.ul. in qua desideratur plena causæ cognitio. ut supra de offi. deleg. consultationibus.sicut non de facili datur sic nec de facili impeditur. ut infra eo.ti.in literis &c. item cum quis, & hæc sententia confirmatur infra e. ti. literas & infra de senten. & re iud. suborta. Item impedit restitutionẽ rei iudicatæ exceptio.ut.2.q.6.§.diffinitiua. Itẽ exceptio iuiurandi uel pacti secundum quosdam. ut infra eo.ti. accepta. Item ubi subconditione quis possedit ut infra eo.ti.olim.Itẽ si ex gratia uel præcario, quis possedit. ut 10.q. 3. quia cognouimus infra de excess. præla. cum à quorundam.Item si possedit ut colonus.ut.ff.de ui & ui ar l.cum fundũ Item inter uirum & uxo.hæc sunt quæ restitutionem impediunt seuicia uiri. ut infra eod.ti. ex transmissa supra ut lite non conte.ca.1. & 32. q.1.de benedicto. Itẽ si in continenti offeratur super consanguinitate probatio ut infra eod.ti.literas. Itẽ si eiectus adulteretur post eiectionem. ut infra de diuor.significasti. Itẽ si uxor iudaismo repudietur ut isra de diuor. gaudemus. Item si is qui dicit se eiectum nõ habuit possessionem iuris.ut infra e.ti. ex parte.uel habuit possessionem sed per uiolentiam. ut infra de sponsa. cum locum. Hi sex casus quatuor uersiculis comprehenduntur.Si non continuit. si mox probat impedimentum. sit quæ uir austerus. Moysi sic lege relictus. Si non possedit iuste,uel si uiolenter. Pulsus. & iniuste. ius
3 perdit restituendi. ¶ Est autem † facienda restitutio ante principalis causæ ingressũ ut infra qui fil. sint legi. causam. Principalem causam intelligo causam criminis. ut infra eodem tit. Item cum quis uel nõ canonice institutionis. ut infra eod. titu. in literis uel causam petitoriam. ut infra eod.titu.conquerente. Et sic intelligo omnia iura dicentia spoliatum debere restitui ante causæ ingressum ut 2.q.2. per totum & 3. quæst.1. per totum. Alibi autem dicitur spoliatum debere restitui ante omnem contentionem ut infra eo.ti. c.1. Non autem intelligas ante ingressum causæ principalis restitutionis. nã & illa causa principalis uocatur. ut infra eo.ti.item cum quis. quia in illa fieri debet litis contestatio et probatio possessionis & eiectionis ut supra de offi. dele. consulationibus & hoc ante restitutione quæ cum plena causæ cognitione debet fieri ut dixi supra
4 in proxi.§. ¶ Restituenda sunt igitur† omnia & in eo loco unde abscesserant funditus reuocanda si ad loca.alia sunt trãslata ut.3.q.1.reintegranda, Reuocanda in quã sumptibus uiolenti.ut.ff.de rei.uen.l. si uero.non tantum autem res ablatæ ueniunt in restitutionẽ.sed & dãna & fructus percepti à uiolento & quæ percipi potuissẽt à uiolentiá passo si ei possidere licuisset. ut infra e.ti. grauis. Itẽ omnes cõmodita tes & utilitates quas habiturus & cõsecu tutus fuisset eiectus a die eiectiõis. ut.ff.de ui & ui ar.l.1.§.ex die &.§.nõ solũ. Dãna

uero

uero probabunt per iuramentū eiecti. ut. C. unde ui. l. si quādo 2. q. 1. i primis supra quod met. causa. c. ult. interueniente taxatione iudicis. ut. 3. q. 3. §. spaciū, in uerbo quod fieri. ff. ad exhib. l. 2. §. 2. quæ taxatio fieri habet ante iuramentum nō post. ut in aut. de iudicibus. § oportet, colum. 6. Et sic correcta est lex uetus. ff. de in litem iur. l. uideamus. §. pen. in fin. Fructus autem percepti probari habent licet percipiendi & aliæ utilitates à iudice extimantur. ut. ff. de ui & ui ar. l. 1. §. non solum. Et secundum hoc plenariè facienda est restitutio. ut. 2. quæst. 2. per totum. hoc enim importat uerbum restitutionis ut. ff. de uerb. sign. l. cum prætor. ¶ Et est

5 sciendum † quòd quatuor sunt auxilia prodita per quæ peti potest restitutio. actio. interdictum. conditio ex canone. iudicis officium. Actione petitur restitutio. ut actione quod metus causa. per quam petitur restitutio contra quemlibet possessorem. ut no. supra quod metus causa. §. in summa. Actione de dolo petitur restitutio contra illum qui dolo fecit, sed contra hæredes agitur in quantum ad eos peruenit ex de dolo defuncti ff. de dolo. l. si plures & hæc actio de dolo competit ut restituatur & super hoc fertur una sententia. si autem non restituatur, defertur actori sacramentum in litem, & super hoc fertur secunda sententia. & idem seruetur in actione quod metus causa. ubi uerò certum est dolosum non posse restituere protinus condemnandus est ad interesse. ut. ff. de dolo. l. arbitrio. Respon. 1. & §. 1. Per interdictum datur restitutio contra illum qui uim fecit, uel mandauit fieri, uel factam ratam habuit. ut infra eodem titu. cum ad sedem. ff. de ui & ui ar. l. 1. §. sed cum quis. Conditione ex illo canone uel dec. ut infra eod tit. sæpe contingit. agitur contra successorem uiolen. quæ scienter rem detinet uiolentam. Item conditione ex illa decre. infra de appe. bonæ memoriæ agitur contra quēlibet possessorem apud quem res fuerit uiolenta. Conditione uerò ex illo canone. 3. q. 1. reintegranda. agitur generaliter aduersus possessores rerum quas aliquis noscitur perdidisse quacunque conditione temporis. aut captiuitate, aut dolo, aut uiolentia maiorū, & per quascunque iniustas causas. & hoc siue sint res ecclesiæ siue propriæ. ut ibidē. Iudicis officio petitur restitutio cū aliquis propter absentiā perdit rem suam de qua agitur. ff. ex qui cau. ma. & potest agi contra quēlibet possessorē ut 16. q. 3. porro. & c. 1. actione. Et secundū præmissa non obstat lex. ff. de ui & ui ar. l. cū à te. quæ dicit nō dari interdictū aduersus eum ad quē translata fuerit res uiolenta. uerum est. n. quod non datur interdictum, quia interdicta ut ipsa personalia sunt ut. ff. de interd. §. interdicta. Sed dantur conditiones ex canone uel ex decre. sicut superius dictū est. uel officiū iudicis. Sed inter canonem & decre. differentia est notanda.

6 † Nam canon ille. reintegranda generalis est qualitercunque & quomodocunque quis amiserit rem propriam uel ecclesiæ apud quemcunque & in quocunque loco fuerit constituta decre. illa sæpe contingit. requirit scientiam successoris. ut cum quis scienter à spoliatore rem receperit uiolentam. tunc quia spoliatori succedit in uitium eo quod non multum interest quo ad periculum animæ detinere iniustè ac inuadere alienum. competit conditio contra talem. & hoc de nouo inducitur per decre. illa quia consideratur uitium in successore singulari, quod in successore uniuersali solet cōiter obtinere ut. C. de acquir. pos. l. uitia. ff. de diuer. & tempora. præscript. l. cum hæres. ff. de acquir. pos. l. Pomponius. §. 1. secus in singulari quæ in uitium non succedit. ut. ff. de diuer. & tempo. pre. l. ad uitium.

7 † Sed decre. illa bonæ memoriæ simpliciter loquitur & posset reduci ad intellectum illius. sæpe contingit. Vel dici potest quod in illa bonæ memoriæ exuberauit officium iudicantis. uel fortè actum fuit conditione ex canone reintegranda. Veruntamen cum is qui scientiā allegat probare habeat. ut ff. de proba. l. uerius, graue sit probare scientiam alienam

alienam. non reputo tutum agi condi-tione ex illa decret. sæpe contingit. puto tamen esse tutum agi officio iudicis ex canone re integranda. ¶ Sed quid si te de possessione uiolenter eieci & alius à me emerit bona fide nunquid præscribet. Videtur quòd sic. lex enim Plaucia & Iulia ea demum usucap. uenit quæ ui possessa sunt. non ea ex quibus aliquis ui foret eiectus. ut. ff. de usucapio. l. non solum. §. si dominus & §. sed nihilominus. Item hic concurrunt ea quæ in præscriptione canonica requiruntur scilicet titulus & bona fides cum quibus præscriptio procedit. ut infra de præscrip. si diligenti infra de probatio. licet & infra de deci. & primi. dudum. Ad hoc respondeo quòd quæstio ista determinanda est per decre. illā infra eodem tit. sæpe contingit. ut si emptor ante completam præscriptionem rē nouerit uitiosam intelligatur in uitium
9 successisse. & ideo non præscribat. ¶ † In summa notandum est quod si de uiolentia criminaliter & de possessione ciuiliter per interdictum agatur prius de possessione quam de uiolentia cognoscen-
10 dum ut. C. de app. l. prius. † Si agatur de uiolentia & proprietate. prius de uiolentia quam de proprietate. ut infra eo.
11 ti. in literis. ff. de iudi. l. si de ui. † Si autē agatur de possessione & proprietate. prius cognoscendum est de possessione quam de proprietate ut. C. de rei uend. l. ordinarii. C. de interdic. l. incer. idest, quia & ciuilis & naturalis ratio persuadet ut alter possideat & alter à possidente petat. ut insti. de interdictis. §. retinendæ. Sed quamuis hoc magis ordinarium sit, & ordinarium, tamen secundum iura canonica simul ab eodē intentatur utrunque scilicet interdictum unde ui & rei uendicatio à diuersis autem interdictum uti possidetis & rei uendicatio. ut no. supra de ord. cog. §. nunc uidendum. ¶ Et quia de natura possessionum multa & uaria proponuntur de multis pauca & in
12 summa dicamus. Sciendum † est igitur unam esse possessionem scilicet naturalē idest inductam de iure gentium sed approbatam de iure ciuili & extensam. & hoc respectu dicitur duplicem esse rationem possidendi. ut. C. de acq. poss. l. nemo ambigit. Si enim de prædio exeam. nec sit prædium in conspectu meo retineo possessionem secundum quosdam ciuilem secundum Azo. naturalem sed ciuiliter. sicut & prætoria actio dicitur ciuilis auctoritate & extensione ut. ff. de noxali. l. electi. §. si absente. Vnde si alius ingrediatur prædium habet possessionē naturalem sed clādestinam. Credit enim uel credere debet me sibi controuersiam moturum ut. ff. de acqui. poss. l. clam possideri. 1. respōso. & illa possessio proderit ei contra alios. Nam habet interdictum uti possidetis aduersus alios. sed contra me qui naturaliter possideo iuris ciuilis auctoritate ut dictum est sibi non proderit. ut. ff. uti poss. l. 1. in fin. nisi ego ueniens non admittar ab illo clandestino possessore uel nisi suspicar posse repelli. ut in. l. clam possideri. §. qui ad nundinas. quia tunc clandestinus efficitur uiolentus: ut ibi dicitur & ff. eod. l. si id §. quod auten. sed & si per alium possideam scilicet per colonum uel inquilinum ut in. l. si id quod. uel per uicarium, ut supra de rescript. ex parte supra de offic. iudic. cap. 2. seu per pensionarium, ut infra eodem titu. cum uenisset si ille decesserit uel de possessione recesserit non amitto possessionem. ut. ff. eod. titu. l. si de eo. nisi ueniens &c. ut supra. Sed si is per quem dominus possidet eiiciatur uel alij possessionem tradit perdit dominus possessionem. ut. ff. de acquirē. poss. l. possideri. §. quòd si seruus. C. eo. titu. l. ex liberis. Et hæc omnia locum habent in rebus immobilibus, nam circa mobilia secus est, In eis enim omissa & neglecta custodia inducit amissionem possessionis, ut ff. de acquiren. possess. l. si rem mobilem. imò eo ipso quòd quis se constituit nolle possidere perdit possessionem. ut no. supra eod. tit. §. 1.

SVM-

Summarium

1 Dolus malus quid sit, & quare in hac rubr. subaudiatur de dolo malo nu 4.
2 Mendacium quid sit, & quomodo comittatur fallacia.
3 Machinatio qualiter comittatur.
4 Dolus bonus quid sit.
5 Contumacia quid sit.
6 Actio de dolo qualiter & contra quos detur.
7 Actio de dolo & biennalis. secus est in exceptione doli.
Perpetua ad excipiendum temporalia sunt ad agendum.
8 Remia quæ prodita sint contra contumaces.
9 Contumax à diffinitiua non auditur appellans.
10 Misso in possessionem qualiter succurratur, si non possit nancisci possessionem propter dolum uel potentiam partis aduersæ.
11 Contumax qualiter quis constituatur.

¶DE DOLO ET CONTVMACIA. Rubr.

IN superiori rubrica tractauimus de
eiectis & spoliatis ui & potentia spo
liatorum. In hac uerò rubrica tra-
ctatur de fatigatis in iudicio dolo & con
tumacia. Et est subaudiendum in rubri-
ca malo. sic enim intitulatur in. C. s. de
dolo malo. ¶Videamus igitur quid sit do
lus. quare subaudiatur in rubrica malus.
Item quid sit cõtumacia & quæ remedia
sint contra dolosos & contumaces. ¶Do-
1 lus malus † est caliditas, fallacia, machi-
natio ad circunueniendum falendum de
cipiendum alterum adhibita. ut. ff. eod.
titu. l. 1. §. 1. Committitur autem calidi-
tas in fraudem tacepdi. Vnde Salomon.
Qui dissimulat iniuriam calidissimus est.
& exempla ponere potes supra de rescri.
super literis. & in concordantijs ibi nota
tis. C. si contra ius uel utilitatem publi-
cam. l. præscriptione 15. q. 2. §. præscri-
ptione. ff. de act. emp. & uend. l. i. & l. te-
2 netur. §. ult. & penult. † Fallacia commit
titur in mentiendo & falsum asserendo
contra conscientiam unde ait Aug. Men
dacium est falsa significatio uocis cum
intentione fallendi. ut 22. q. 2. §. ille er-
go. & lex dicit falsitas est mutatio ue-
ritatis. ut in authent. de fide instrumen.
in princip. col. 7. Tamen & in hoc mem-
bro dicitur committi caliditas tam ex
parte loquentis quam eius ad quem ser-
mo dirigitur. ut 22 q. 5. §. ex his omni-
3 bus. † Machinatio committitur in arte
uerborum nc. 22. q. 5. quacunque arte uer
borum, exemplum. ff. de act. emp. & uen.
l. Iulianus. §. Idem Iulianus. Nam machi
natio est occulta insidiatio. unde mari-
tus qui uitæ insidiatur uxoris dicitur ma-
chinari in mortem uxoris. ut infra de
eo qui dux. in matri. quam pol per adul.
significasti. Et eodem modo adultera di-
citur machinari in mortem legitimi. ut
4 infra eo. ti. c. 1. & 2. ¶ Ideo autem subau
ditur in rubrica de dolo malo, quia est
dolus bonus quem quis committit in ho
stē. Nam dolus est uirtus quā quis in ho-
ste requirat. ut 22. q. 2. utilem simulatio-
nem & c. quæritur 23. q. 8. ut pridem. Vn
de nil refert armis contingat palma do-
love. ut tamen etiam hostibus seruetur
pactum à ducibus belli factū. ut. ff de pac.
l. conuentionem 22 q. 4. innocens. Nam
hosti fidem seruanti fides est seruanda. ut
23. q. 1. noli. nedum quis alienam perfidiā
arguat propriam fidem soluat. ut in ca.
innocens. Item dolus bonus est quæ frau
dem excludit ut. ff. de leg. 2. l. cum pater,
§. titio. unde ueteres dolum solertiam ap
pellabant. & propterea dicitur quis bo-
næ indolis, idest, bonum dolum intus ha
bens. i. solertiam & ingeniū. ¶Contuma-
5 tia est inobedientia & contemptus cum
quis tribus edictis uel uno pro omnibus
peremptorio citatus præsentiam sui fa-
cere contemnit. ut. ff. de re iudi. l. cõtuma
cia, uel ueniens mandato non paret. ut. ff.
si quis ius dicen. non obtemp. l. 1. & ff.
6 de app. l. creditor. §. iussus. ¶ † Ex dolo
alicuius datur doli actio si nulla alia su-
perest ciuilis uel honoraria, quoniam
famosa actio non temere debuit à præto
re decerni, unde cessat hæc actio si quod

aliud supereſt remediũ, ordinariũ uel extraordinariũ. ut. ff. de dolo. l. 1. cum l. ſeq. & propterea dicitur hæc actio ſubſidiaria, quia in ſubſidium datur cũ deficit omne aliud auxiliũ ſicut dictum eſt. Datur autẽ hæc actio aduerſus doloſum, ſiue ſingularem, ſiue collegium, ſiue corpus, municipium, uel uniuerſitatẽ, licet hæc difficultas contingat ut uniuerſitas conſentiat in dolo uel metu uel conſimilibus committendũ. ut. ff. de orig. iur. l. 2. §. deinde. quia difficile, eſt & ideo dicitur, quid enim municipes dolo facere poſſunt. ut. ff. eodem titu. l. ſi ex dolo. q. d. difficile eſt propter naturalem facilitatem hominum ad diſſentiendum &c. ut. ff. de arbi. l. item ſi unus. §. principaliter. huiuſmodi enim interrogationes non impoſsibilitatem ſed difficultatem notant ſeu uarietatem: ut ibi. Eſt pactum ad mortem quis orabit pro eo. quis medebitur incantatori uulnerato a ſerpẽte. Si ſacerdos peccauerit quis orabit pro eo? quis putas eſt fidelis ſeruus & prudẽs. ut de pœn. diſt. 1. c. importunæ. §. quod autem. Item quid in omnibus peccatis adulterio grauius. ut. 32. q. 7 quid in omnibus. & ſimile. ff. cõmoda. l. ad eos. ff. loca. l. ſed & damno. Datur & exceptio quæ generaliter eſt contra omnem agentem etiam ſi ab initio quis non dolo faciat prætextu ignorantiæ facti ſed poſtmodum certioratus in litem improba perſeueret. ut. ff. de do. excep. l. 2. hanc exceptionem nullus tẽporum curſus excludit. ut. ff. de doli exce. l. purè. §. ul.

7 ¶ Actio † de dolo eſt biennalis. ut. C. eo. ti. l. ult & arbitraria. ut inſti. de acc. §. præterea. & famoſa ut dixi. ſupra. in §. ex dolo. ¶ Nec mireris ſi exceptio doli ſit perpetua actio tam breuis uitæ. quia quæ perpetua ſunt ad excipiendũ, temporalia ſunt ad agendum. ut no. ſupra. de reſcrip §. durat reſcriptorum auctoritas. Solet autem diſtingui legaliter & ſcire non eſt inutile. licet tota materia ſit legalis. refert enim quia aut dolus adhibetur in contractu. aut extra contractum. Si in contractu ſiquidẽ det cauſam contractui bonæ fidei. hoc eſt quia deceptus nõ erat alias contracturus niſi dolo ad contrahendum fuiſſet inductus. ipſo iure non tenet contractus ſi hoc uelit allegare deceptus ſi autem ex eo contractu uelit agere poteſt. ut. ff. eod. ti. l. eleganter. ff. de mino. l. in cauſæ, &. ff. de iur. dot. l. ſi res. §. 1. Si uerò deceptus neſciens dolum admiſſum rem tradit. eandem reperit actione de dolo. Vnde ait Irne proceſsit uenditio ut infirma. ſecuta eſt traditio ut infirmanda per actionem de dolo. ut. ff. eodem titu. l. arbitrio. &. l. quod uenditor. &. l. ſi legatarius. Vbi autem deceptus eſt alias contractus ſed dolo alterius decipitur ut in minori precio contrahat. tenet uenditio. ſed dolus purgatur per actionem ex eo cõtractu etiam ſi unius nummi deceptio ſit. ut. ff. de ac. emp. & uen. l. Iulianus. §. ſi uenditor. & §. idem Iulianus. &. ff. de dolo. l. ſi quis affirmauerit, ſed ſi dolus dat cauſam contractui ſtricti iuris uel etiam ſi incidat in contractum tenet contractus ſed obſtat exceptio inquantum ſibi uelit patrocinari dolum. ut. C. de inuti. ſtip. l. dolo uel metu. ſed ubi decepto non poteſt conſuli per doli exceptionem uel alio modo datur ei actio de dolo ne moretur in damno. ut. ff. eo. tit. l. eleganter. §. ſeruus. Vbi autem quis decipitur in cõntractu bonæfidei re ipſa. id eſt, non ex propoſito alterius & ſi impropriè dicatur res ipſa in ſe dolum continere; tenet contractus. Sed ſi contrahens decipiatur ultra dimidium iuſti pretij: aget deceptus uel reſcindatur contractus uel ut ſuppleatur iuſtum prætium data electione decipienti. ut. C de reſcin. uen. l. 2. infra. de emp. & uen. cum dilecti. & cap. cum cauſa. & hoc per actionem ex eo contractu. & ſic perpetuò ſecundum Azo. uel ſecundum alios officio iudicis implorata in integrum reſtitutione. ut. C. ex quibus cau. maio. l. in contractibus. & ita agetur uſq; ad quadriennium. ut. ff de tempo. in integrum reſti. l. ſuperuacua. Sed ſi deceptio non eſt ultra dimidium iuſti precij tolleratur. licet enim cõtrahentibus naturaliter ſe ad inuicem circonuenire. ut. ff. de mino. l. in cauſæ. §. ult. ff. loca. & condu. l. item ſi precio. §. ult. Si autem

re ipſa

re ipsa insit contractui iuris deceptio uel dolus obstabit doli exceptio ut.ff.de uerbo. obliga.l.si quis cum aliter. Quidam tamen intellexerunt.l. illam cum in contractu bonæfidei interposita fuerit stipulatio. Vbi autem dolus adhibetur extra contractum . siquidem cadat in speciale nomen maleficij.ut furti.ui bo. rap. iniuriarum.non agetur actione de dolo. sed il la speciali quæ prodita est ex eo crimine. hæc enim actio de dolo adeo subsidiaria est ut nunquàm competat cum alia ciuili uel prætoria ordinaria uel extraordinaria. sed demum cum nullum aliud iuris remedium superest datur ut dixi. supra
8 eod. §. ex dolo. ¶ Contra † contumaces prodita sunt hæc remedia . reus contumax ante litem. contest. patitur missionem in possessionem siue agatur contra eum realiter siue personaliter , infra annum missionis non recuperat possessionem , nisi restitutis expensis , & præstita cautione de iure parendo: post annum efficitur de possessore petitor. Item contra ipsum absentem proceditur ante litem contest. uel post. litem inquantum iura permittunt. In his autem in quibus missio locum non habet patitur excommunicationem.ut. supra. ut lit. non contest. tuæ. Actor uerò contumax patitur absolutionem rei ab obseruatione iudicij nec auditur causam resumens. nisi restitutis expensis. Item contra eum proceditur quatenus iura permittunt. sicut in reo dictum est. In criminalibus uerò reus conueniat excommunicatur ante lit.contesta. & si. infra alienum. a die ex communicationis non uenerit non auditur in principali sed pro conuicto habetur interpretatione iuris. Sed si post lit. contesta. contumax fuerit. si liquere poteft de ca usa proceditur contra eum ad diffinitiuam. ut. 3. quæstio. 9.l decernimus. salua tamen distinctione legis. ff. de pœnis. absentem. Accusator autem contumax ante lit.contest. excommunicatur post litem uerò si ex contumacia non probat quod obiecit de calumnia notatur.Sed secundum iura ciuilia reus contumax in criminali patitur bonorũ annotationé infra annum. post annum confiscationem.ut.C.de requi.re.l.quicunq;.&.ff. eo.ti.l.ul.De his autem omnibus plenissimũ notat.supra.de iud.§.iudicio.cũ tribus sequentibus.§.usq; ad.§. partibus autem. & notatur supra ut lite non contest.§.iudex cum sequentibus.§. usque ad.§. item
9 quæritur. ¶ In summa † notandum est quod contumax à diffinitiua non auditur appellans . ut. C. de iudi. §. cum autem 24. quæstio. 3.de illicita. nisi ueniat adhuc iudice pro tribunali sedente. ut ff. de in integr. restitu.l.diuus . Et hoc locũ habet in contumace in non ueniendo. contumax autem in non faciendo , puta in non exhibendo auditur appellans
10 ut.ff.de app.l. creditor.§. iussus . † Item notandum quod si is qui in possessionem mittitur non possit nancisci possessionem corporaliter propter dolum siue potentiam aduersæ partis licet secundum iura ciuilia . puniri possit nam omnibus magistratibus concessum est iurisditionem suam defendere pœnali iuditio. ut.ff. si quis in ius uoc. non ierit.l. 2.&.ff. si quis ius di. non ob.l.1. in princ. tamen secundum iura canonica temperatur iste rigor . ita ut si quis missionem passus uelit cauere de parendo iuri non puniatur pœna legali. puto tamen quòd in expẽsis condemnabitur.ut. infra.eo.tit. ex literis. & c.ãnem & infra de pœ. calũniam. Itẽ tẽperatur rigor iuris ciuilis in hoc ut missus non agat ad interesse cõtra impedimẽtum ex illo edicto.ne uis fiat ei qui in possessionem missus est. Quod uerum esse intelligo nisi iusticia periclitetur. ut. infra. eo.ti.c.1.Puto autem periclitari iusticiam re perempta in qua facta est missio cum apud missum peritura non esset. Nam tũc in subsidium ageret etiam secundum canones quanti interest missi fuisse in possessionem corporaliter. ff. ne uis fiat ei qui in pos. missus est. l. 1. §. hæc uerba.& ff. uti pos. l. si duo. §. ulti. sicut alias re perempta uel usucapta agitur in subsidiũ actione nego. gest. ut. ff. de neg. ge.l. ult. Sic ergo passus missionem eleuatur

à pœna per cautionem ut dictũ est, quod locum habet anno missionis instãte. Nã eo finito nõ est locus cautioni sed missus efficitur uerus possessor. ut infra eo.t.con tingit. quod ideò contingit, quia missus fictione iuris medio tempore possidere uidetur. ut. ff. de bo. auc. iudi. possi. l. quam 11 uis. † Itẽ nota. quòd licet sufficiat denũciari iudici uel ecclesiæ quantum ad constituendum aliquẽ contumacem. ut infra eo. ti. causam & infra eo. ti. c. ult. infra tit. proxi. c. ult. infra de cleri. non resi. ex tuæ ff de libe. agno. l. i. in prin. ff. de dam. in fec. l. 3. § prætor. plerunq; tamen requiritur quis in tota prouincia. ut infra eo. ti. cum olim imò aliquando extra prouinciã. ut infra qui fi. sint legiti. per lactum. infra qui. ma. accu. pos. relatum. ¶ Item quã uis superius dixerim quod in defectum missionis successit excõicatio. non tum currendum est ad excommunicationẽ cõtra prælatos. sed procedendum est ad suspensionem uel interdictum. ut supra. ut de offi. dele g. sanè quia infra eod. titu. ue ritatis. Sic nec contra laicos excellentes statum procedendum est ad excommunicationem. sed ad interdictum terrarũ supra de off. dele. c. p. &. g. infra de iureiu. ex rescript infra de sponsa. non est nobis.

Summarium.

1 *Missus in possessionem quid iuris consequatur tum in personali quam in reali. Et quæ sit differentia inter primum decretum & secundum & nume. 2. cum sequenti.*

4 *Lapsus anni an per se tantum efficiat possessorem uerum aut necessarium est secundum decretum.*

¶ DE EO QVI MITTITVR IN possessionẽ causa rei seruandæ. Rubr.

DIximus supra de contumacia. sed quia propter contumaciam frequentius fit missio in possessionem. Ideo post tractatũ de dolo & contumacia subsequenter tractatur de missione & ideo subiicitur hic rubrica de eo qui mitti. in poss. causa rei seruan. Et quia superius dictum est quis mitti debeat & ob quam causam. & in quibus casibus lo-
1 cum habeat. † Restat uidere quid iuris consequatur missus tam in personali quã in reali. & quæ sit differentia inter primum decretum & secundum. Est igitur sciendum quòd missus in possessionem in actione reali statim possidet. ut. C. de præscrip. 30. anno. l. si quis emptionis. §. pen. ff. de dam. infect. l. à quo &. C. quomodo & quando iudex. l. consentaneum &. ff. si ser. uend. l. is cuius. & hoc secundum quosdam. secundum alios non possidet sed custodit. ut. ff. de acqui. poss. l. possideri. §. ulti. ff. de dam. infec. l. si finita. §. Iulianus.
2 & ff. ut in poss. le. l. is cui in princ. † Nam missus in possessionem causa rei seruandæ causa legatorum, causa damni infecti, non possidet sed est in possessione. Est autem longè diuersum possidere & esse in possessione. ut. ff. de acquir. possess. l. si quis ante. Sed obtinuit ut prior sententia in realibus. posterior in personalibus locum habeat. nec turberis ex hoc quod multæ decre. loquentes in realibus actionibus dicunt missum in possessionem causa custodiæ missum fore ut. supra. ut lite non contest. tuæ infra eo. ti. c. ult. &. c. cũ uenisset. Sed tu dicas ꝙ hæc uerba causa custodiæ impropriè ponũtur, unde sub audi & nihilominus causa possessionis. & hoc in realibus. Vel dic quod in possessionẽ missus etiam in reali dicitur custos eo respectu quia usq; ad annum non possidet in commutabiliter. sed commutabiliter. nam passus missionem ueniens infra annum & præstans cautionem restitutis expensis recuperat possessionem Vnde quod dicitur. supra. ut lit. non contest. quoniam frequenter. §. in alijs. s. quòd missus in possessionem in realibus post annum efficitur uerus possessor. exponimus, idest incommutabilis, nam & ante uerè possidebat sed non incommutabili-
3 ter ut superius dictum est. † Sed hoc est sciendum quòd ubi missio in possessionem fit post lit. conte. missus ex primo decreto possidet. & sola qõ. ꝓprietatis reseruatur

uatur absenti ut in . l. præalle. consentaneum. & idem cōtingit in alio casu ut lit. non contest. quoniam frequenter. §. quod si super rebus . & C. ubi in rem actio. l. 1. Post annum uerò à die missionis absente in sua contumacia perdurante missus efficitur uerus possessor id est , in contumabilis nisi super proprietate contra eū pronunciari contingat. missus enim efficitur de petitore possessor & passus missionē , de possessore petitor. ¶ Sed nunquid lapsus anni per se tantum efficit possessorem uerum. aut necessarium est secundum decretum . Et dixerunt quidam quòd non lapsus anni , sed secundum decretum hoc operatur . arg. ad hoc infra eo. tit. c. 1. supra ut lit. non contest. quoniam frequenter. §. in alijs supra ti. prox. cōtingit. ff. de dam. infec. l. si finita. §. Iul. Alij autem dicunt quòd ex cursu anni sufficiat per se solum. ar. ad hoc infra eo. ti. cum sicut supra de offi. or. pastoralis. in fi. & transcursus anni probat crimen. 11. q. 3. rursus . & in hoc breuiter dico quòd in realibus sufficit lapsus anni in personalibus autem requiritur secundum decretum , id est secunda iussio auctoritas uel sententia iudicialis. sed in his personalibus secundum decretum diuersimode operatur . nam generaliter uerum constituit possessorem , sed in quibusdam efficit , dominum , si dominus erat is contra quem fit missio. alioquin præstat causam usucapiendi uel præscribendi ut in actione noxali & damni infecti. ut. ff. de noxa. l. & generaliter. & ff. si ex nox. cau. aga. l. 2. ff. de dam. infe. l. si finita. §. Iulianus. ¶ Sed cum in realibus actionibus hoc operetur secundum decretum ut missus in possessionem fiat de petitore possessor & hoc commodum consequatur ut aduersario non probante uincat eo iure quo uincunt cæteri possessores. ut insti. de interdi. §. commodū. nō uidetur quod hoc in personalibus sibi locū ualeat uendicare. quia in realibus dicit actor se ius habere in re quam uendicat. & ideo non est mirum si ex contumacia rei constituatur ei aliquod ius circa rē ipsam tam per primum quam per secundum decretum. Sed in personalibus in quibus ex contumacia rei actor mittitur in possessionem rei , absentis pro modo debiti declarari in libello. ut in auth. de exhiben. aut introdu. §. si uerò. col. 5. & C. de bo. auth. iudi. pos. in auth. & qui iurat. & aliquantulum largius ut res quæ sibi assignantur à iudice aliquantulum plus ualeant quam contineant id quod petitur. ut no. Azo. in summa de bonis auth. iudi. posses. non dicit actor aliquid iuris se habere in rebus sed personam dicit obnoxiam. unde non uidetur quòd aliquid iuris in eis per iudicem constituatur eidem & propterea non uidetur quòd in hoc inter reales & personales aliqua posset similitudo notari . quam tamen assigna illa decre. quoniam frequenter , in fi. Ad quod respondeo sicut in reali missus ex primo decreto lapso anno constituitur incommutabilis donec alius probet de proprietate si potest . sic & in personali missus ex secundo decreto. quia quod facit in reali lapsus anni hoc facit in personali secūdum decre. efficitur incontumabilis, id est, tandiu possidebit donec ipse idem de debito probet & si probauerit donec de debito satisfiat. ibi enim agitur de iure rei, hic de iure debiti uel tandiu retinebit donec reus probet de indebito hoc est actori solutū uel eo nomine satisfactum . Sed & ante secūdum decre. potest similitudo notari, ut sicut in realibus passus missionem ueniens infra annum recuperat possessionem præstita cautione & restitutis expensis, sic in personalibus post primum decre. & ante secundum hoc & quædam . alia de materia ista notaui supra de iud. §. iudicio igitur. ¶ Sed opponitur quòd missus in possessionem in personalibus nullo tempore possideat , nā hoc pignus prætorium est pignus prætorium nō possidetur. ut. ff. uti possidetis. l. si duo. §. creditores . Ad quod respondeo. uerum est ex primo . decre. secus ex secundo . Item quid si agatur de ecclesia uel præbenda & ex contumacia rei mittatur actor in possessionem nunquid efficietur uerus possessor. Respondeo sic quantum ad præiudicium contumacis

macis ut fiat de possessore petitor, non quantum ad episcopum quo ad ius institutionis qui missum suo iure poterit excludere nisi probauerit se institutum. ut. 2 q. 1. legem. &c. de procura. ex insinuatione. prodest igitur missio in possessionem in spiritualibus quo ad contumacem ut dictum est. Item quo ad præscriptionem si missus alias habeat bonam fidē ut infra de præscrip. si diligenti. habet enim iustū titulum. ut. ff. de acqui. pos. l. iustè possidet & adde circa quæstionem istam quod
6 no. supra de iudi. §. iudicio igitur ¶ † Ex p̄missis itaque satis apparet quæ differentia sit inter primum decretum & secundū. quia primum custodem secundum uerum constituit possessorem. post primum commutabilis est possessio post secundum incommutabilis. Item missus ex primo decreto seruat rem, sed passus missionem colit & colligit fructus. missus autem fructus ipsos custodit. ut. ff. ut in pos. leg. l. is. cui. §. qui legatorum. sed si reus non colat colit missus & colligit fructus, percipit, uendit & pretium seruat. ut ibi. Item missus in possessionem ex primo decreto non utitur fructibus. ut. ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. Fulcinius, in prin. &. l. prætor. nisi in casibus ut in. l. eadem Fulcinius. §. ulti. ff. ut in pos. leg. l. penul. ff. ad Carb. l. & si is. §. an auth. ff. de uen. in pos. mit. l. 1. §. 1. ¶ Missus uero ex secundo decreto utitur & fruitur. Item missus ex primo decre. compatitur reum in possessione. Sed missus ex secundo deijcit. ut. ff. de dam. infec. l. si finita. §. si forte, duo enim insolidum possidere non possunt. ut. ff. de præca. l. duo. ff. de acquir. pos. l. possideri. §. cconuerso. &. §. Trebacius. Realis autem est actio qui rem prosequitur ad quēcunque profecta fuerit possessorē. Personalis quæ in personam obligatam intenditur & eius hæredē. propriæ tamen loquendo petitio dicitur in rem. actio in personam. persecutio in utroque. ut. ff. de actio. & obligatio. l. actio.

Summarium.

1 *Lis quando pendere dicatur.*
2 *Lite pendente nihil est innouandum in præiudicium alicuius.*
3 *Appellans ab ordinario in una causa, an in alijs coram eo respondere teneatur.*

¶ UT LITE PENDENTE NIhil innouetur. Rubrica.

Dictum est supra qualiter status rerum absentis per contumaciā immuttetur. Nam possessio rei de de qua agitur transfertur in præsentem. uel mittitur præsens in possessionem rerum absentis per contumaciam si personaliter agatur. Sed ne fortè crederet aliquis quòd eodem modo posset aliquid immutari circa statum causæ lite pē. ideo subijcitur hic rubrica ut lite penden. nihil inno. ¶ Videamus igitur, quādo lis pēdere dicatur, & quare lite pendente nihil sit innouandum. et in quibus casibus liceat aliquid innouari. ¶ Lis intelligi-
1 tur † pendere per appellationem, recusationem, consultationem & relationem. Nā in suspenso sunt omnia donec ad superiorem negotium transmittatur. sic dicitur executio esse interim in suspenso. ut supra de offi. dele. pastoralis. §. præterea. & sic sententia dicitur esse suspensa. ut infra de app. sæpe contingit infra de sent. et re iudi. c. 1. C. de re. credi. et iure iu. l. si quis iusiurandum. et. l. generaliter et. C. de app. l. præcipimus. §. huic. Itē per recusationem causa suspenditur, quia dum de causa recusationis coram arbitris disceptatur iudex recusatus in causa principali sua iurisdictione uti. non potest. Sed tunc demum cum recusans defecerit in probatione suspicionis. ut infra. de ap. secundo requisis. et. c. cum spiritualis. Item suspenditur per consultationem seu relationem. Nā is qui refert et cōsuluit pendente relatione non audeat aliqnid commutare. ut. 2. quæ. 1. nomen. et 3. quæ. 6. multum. C. de rela. l. 2.

immo

immò ex illo tempore ex quo iudex dicit se relaturum suspenditur negotiũ, ut C. de appel. l. ex illo. Debet autem is qui refert superioris expectare responsũ ut 6. q. 3. denique. & hoc nedum in causis locum obtinet sed & in alijs negotijs ad superiorem traslatis. ut in eis nihil audeat inferior commutare. ut supra de offi. dele. licet tranenses. & supra de postu. bonæ me. in. 2. bonæ. Item autem per hos modos suspenduntur negotia, quia interim suspenditur iurisdictio. quia in eo in quo ad superiorem recurritur recurrens eximitur à iurisdictione inferioris ut infra de ap. directè & ca. pastoralis. ¶ Lite igitur

2 pendente ‡ nihil est innouandum in præiudicium alicuius ut infra eo. ti. ca. 1. & 2. quia non est aliquis iure suo. sine causa priuandus. ut 16. q. 4. nolumus. & 7. di. §. hinc etiam. & 8. q. 4. nonne. nec indulgentia impetrata lite pendente ualet, ut infra e. tit. cap. ult. ueruntamen scripsit super illa decr. Vinc. quòd ideo non ualuit indulgẽtia. quia res illa super qua obtenta fuerat erat litigiosa. Sed non placet. ibi enim agebatur de iure decimarum, & sic de re incorporabili in qua. & si secundum uetera iura locum haberet uitium litigiosi hodie locum non habet, & in hoc correctũ est ius antiquũ per auth. de litigi. §. 1. col. 8. ibi enim dicit scimus, intellige litigiosam rem mobilem uel immobilem, seseque mouentem de cuius dominio agitur &c. & propterea scribit dominus meus tractatum de litigiosis in rebus tantũ corporalibus locum habere. ut no. in summa de litigio. in fin. Non ergo illa fuit ratio quia Vin. assignauit quare indulgentia illa non ualuit. Sed illa quia monachi præuenti fuerunt per conuentionem. & ideo indulgentia eos non adiuuit. ut. ff. de iud. l. si quis postea supra de fo. compe. propo suisti. ff. de excu. tuto. l. tutor petitus. & quia lite pendente impetrauerunt ut superius dictum est, unde supplicare non licet lite pen. ut. C. ut lite pend. nulli liceat supplicare per totum. Hæc tũ fallit in casibus. ut. C. eo. ti. l. 2. in auten. in medio lit. non fieri sacras iussiones. §. super hoc, col. 8. Et quamuis generaliter uerum sit quòd appellantis causa intacta manere debeat. ut 2. quæst. 6. anteriorum. §. ad hoc & nihil in eius præiudicium debeat innouari. ut. 2. quæst. 6. decreto, qui se scit, arguta. & cap. quotiens. potest tum casualiter innouari, ut si appellantis possessio turbata fuerit. eo de quo appellatio interposita est prætermisso. poterit per ordinarium informari. ut infra de appe. cum teneamur. Item si ordinarius appellatum ignoret poterit appellantem excommunicare. ut infra de ap. si duobus. Item si appellans notoriè delinquat, poterit ab ordinario puniri. ut eo. ti. cum sit romana. §. ult. Sed si appellans siue appellationi terminum prolixum præfixerit poterit ordinarius moderari & cogere nolentem prosequi. ut in præalle. decre. cum sit romana & c. consuluit. §. illos autem ¶ Vnum tamẽ

3 ‡ non omitto quòd si is qui appellauit eõ ueniatur coram ordinario super alio quã eo in quo appellauit. conuentus poterit ordinarium recusare ut infra de app. ad hæc. & cap. proposuit. nisi crimen esset graue & manifestum. ut in decre. proposuit. ¶ Sed opponitur. iudex non est offensus ex appellatione interposita corã ipso. & ideo tãquam suspectus recusari nõ potest. ut. ff. apud eum a quo app. nõ est ne. l. una. nec iniuria uidetur fieri iudici si appelletur ab eo. ut. C. de ap. & in maioribus. Ad primam legem respondeo lex illa locum habet secundum iura ciuilia secundum quæ ordinarius non recusatur. ut in authen. ut differentes iudices. in. §. si uerò, collatio. 9. & C. de iudi. in authentica. si contingerit. Secus secundum canones secundum quos recusatur, ut in præallegata. decreta. proposuit & c. ad hoc & 3. quæstio. 5. quia suspecti. Ad aliam autem legem respõdeo sic quamuis per appellationem non fiat iudici iniuria talis & tanta ut agere posset iniuriarum. fit tamen ei qualisqualis iniuria. Nã iniuriam facit synodo qui ab ea semel iudicata & disposita iterũ reuoluere & disputare contẽdit. ut. C. de sũ. tr. & fide ca. l. 3. & ideo timẽdũ ẽ ne prouocatus uelit obesse.

ut

ut.supra.de offi.dele.suspicionis. & ar. ff. de bonis quæ lib.50.qui cum maior. §.si libertus. Vel dico quòd facilius recusatur secundum canones quàm secundum leges sicut & facilius appellatur.

Summarium

1 *Sequestratio quid sit, & quid sit sequester.*
2 *Sequestratio quot modis fiat.*
3 *Sequestratio regulariter est prohibita.*
4 *Sequestratio quibus modis permittatur. & nume. 5.*

¶ DE SEQVESTRATIONE possessionum & fructuum. Rub.

HAec rubrica continuanda est cum superioribus ut dictum est.supra. in titu.de do.& contu. quòd cõtumax sua possessione priuatur ratione contumaciæ, sed quia præter contumaciam aliquando quis priuatur possessione, puta, per sequestrationem. Ideo subijcitur hic rubrica de sequestra. pos. & fruc. Vel aliter in proximo superiori titu. dictum est ut lite pendente nihil innouetur. sed lite coram iudice suo pendente aliquid innouatur per sequestrationem, & propterea ponitur hic rubrica de seq. posse. & fructuum. ¶ Videamus igitur quid sit sequestratio. Quid sequester. quot sint modi sequestrandi. Et an sit licita sequestratio & si non sit licita in quibus casibus locum habet.
1 † ¶ Sequestratio est rei de qua agitur depositio. Nam & sequester est depositarius rei in iudicium deductæ. ff. de uerb.signi.l. sequester. ff. depositi. l.licet. & l. propriè.
2 ¶ Fit † autem sequestratio duobus modis. Nam aliquando fit omittendæ possessionis causa. & tunc neuter litigantium possidet sed sequester. Aliquando res sequestratur custodiæ causa. & tunc possessio remanet pœnes possidentem.ut in l.præallega. licet. ℞.1.§.1.
3 ¶ Generaliter prohibita est sequestratio, ut. C.de prohibita sequestra.l. una † Permissa uerò casualiter. Primo ex uoluntate partium ut lite finita res uictori detur. ut. ff. de acqui.pos.l.interesse puto. & nisi hoc fecerit poterit uictor agere cum sequestro sequestraria actione.ut.ff. deposi. l. si in asia.§.cum sequestro. Secundo fit ex necessitate si de re mobili sit controuersia & persona rei suspecta sit ne cum ipsa re aufugiat ut.ff.de offi.præsi.l.senatus.§.ult.ff. qui satisd.cog.l.fideiussor.§. ult.&.C.de agrico.& cen. libibus. lib. 11. Tertio autem circa rem mobilem uel immobilem persona possidens est suspecta quòd fructus depopuletur uel rem sit dissipatura. ut.ff.sol.mat.l. si cum dotem.§. si autem in sæuissimo. &. ff.de ap.l. Imperator. in fi.infra.eo.tit.dilectus. & c.ul 3. q.2.quia ea. Quarto propter contumaciam non cauentis de collatione bonorum facienda. ut.ff.de colla. bon.l.1.§. si frater. Quinto ut si seruus de possessione seruitutis proclamet in libertatem, fit sequestratio earum rerum de quibus dubitatur an sint domini uel an eius qui dicit se dominum.ut. C.de quibus ad liberta.procla. non licet. l.ulti. C.de asser.tol.l.1.§. super peculio. Sexto cum appellatur ab executore.ut.C. quorum ap.non reci.l.ab executore. Septimo cum timetur de sæuitia uiri. nec possint sufficienter uxori caueri. tunc sequestranda est uxor.ut.supra de resti. spo.literas.& c.transmissa. Octauo ne perdatur uendendi commoditas. ut.ff. de dolo.l.si oleum. Nono ut. cum quis de comitibus præsidis furtum patitur. Nam res sequestratur usq; ad tempus successoris.præsidis.ut.ff.de offi.præsi.l. senatuscon. cauetur. ¶ Et nota quòd scripsit Vin. super ulti. decre. huius titu. quòd ante decre. illam expressus erat ille casus quem illa ponit. s. in eo qui appellat ab executore. ut.C.quo. ap.non reci.l. ab executore.sed non cum appellatur a sententia. in quo casu loquitur illa decre. Sed salua reuerentia tanti Doctoris idem casus exprimitur per le.ff. de ap. Imperator. ex qua.l. sumpta est hæc decre.
5 † Sed est differentia inter unum casum ex reliquum. quia ibi appellatur ab executore & si appellãs non sit suspectus quòd dissipet. nihilominus fit sequestratio. In secundo uerò casu non fit nisi appellans fructus depopuletur, &

tur, & sic loquitur decretalis sic loquitur lex imperator. & est diuersitatis hæc ratio, quia ubi ab executore appellatur cum iam sententia præcesserit & transiuerit in rem iudicatam, quamuis nunc dicatur executorem excedere in exequendo & propterea appellatur. cum propter auctoritatem sententiæ, præsumitur quod appellatio fiat causa impediendæ utilitatis suæ. & ideo auferuntur fructus ab eo qui appellat. & in deposito collocantur. Vbi autem appellatur a sententia, quia per appellationem extinguitur pronunciatum. ut ff. ad Turpil. l. 1. in fi. uel saltē suspenditur ut notatur supra ti. proxi §. j. ut nihil debeat innouari ea pendente. ut suprà cap. 1. & ff. nihil innoua. appel. prn. l. una & 2. q. 6. appellatione & c. quotiēs merito subsequestratio fieri non debet nisi tunc demum cum timetur ne possessor ideq; appellans fructus depopuletur. ut in decre. prædicta & in l. Imperator.

Summarium

1 *Confeßio quæ & cui præiudicet, & nu. 3.*
Confeßio quæ dicatur fieri in iure.
Intellectus ad c. cum super in præsenti titulo.
2 *Confeßio ut ualida sit, quæ requirantur.*
3 *Ordinari quis non debet sine examinatione.*
4 *Procuratoris confeßio quando noceat domino.*
5 *Confeßio aduocati præiudicat parti.*
Item confeßio syndici uel œconomi.
6 *Confeßio an reuocari poßit.*
7 *Confeßio reuocata non nocet.*
8 *Confeßus pro iudicato habetur.*

¶DE CONFESSIS. Rubrica.

QVia frequenter fiunt in iudiciis positiones ut supra de elect. dudum supra litis contesta. c. uno. fiunt interrogationes à partibus ut supra de do. & contu. prout infra de app. cum causam. quandoque à iudic. ut supra de postul. c. 1. infra de fide instru. cum Ioannes & hæc fiunt ut partes releuentur ab angustijs probandi. & maximè per testes, ut no. supra de iudi. §. partibus autem in iudicio constitutio. contingit ex his confessiones in iure fieri, & ideò post aliquas partes iudiciorum superius expenditas & ante tractatum de proba. ponitur hic rub. de confes. ¶Videndum est igitur quæ confessio præiudicet, & cui, & an cōfessio procuratoris, aduocati, syndici uel œconomi, tutoris, & curatoris noceat dominis. Item quando ualeat confessio reuocari. Et an noceat si fuerit reuocata.

1 ¶Præiudicat confessio † si fiat in iure. ut infra eodem tit. cum super. ff. eodem tit. l. 1. & 2. & C. eod. titu. l. una. In iure autē fieri confessionem intelligo cum fit coram iudice competente. ut supra de iudi. at si clerici. Item præsente aduersario. ut ff. eodem tit. l. 3. §. si quis absente. ff. de in terro. ac. l. ulti. Et sic intelligenda est de cre. cum super scilicet canonicus Bethleemitanus accusatus fuerat de simonia & confessus & sic depositus. unde cessant omnia contraria quæ assignari solent, scilicet quòd sine accusatore aliquis non deponitur. ut 2. q. 1. nihil 5. q. 2. relatum infra de accu. super his. ff. de mune. & ho. l. rescripto. §. si quis accusatorem non habet. Vel dic quod ibi inquisitio facta fuit tam de eligentibus quam de electo. ut supra de elect. per inquisitionem. unde cū per modum inquisitionis constiterit de simonia illius canonici, potuit deponi, non tamen exauctorizari. ut infra de accusa. inquisitioni, in prin. Vel dicas quod canonicus iste testis fuerat in causa electionis quæ uertebatur inter duos electos. & ex suo testimonio constitit de propria simonia, & quia delictum suum tangebat delictum electi de quo principaliter agebatur. ideo sic fuit punitus. ut infra de excep. denique in fi. Et sic non ob. supra de or. cog. cum dilectus. in fi. & ff. de his qui no. infa. l. Lucius. Vel expone idem deponendum, idest, suspendendū. Nam ex confessione extra ius facta suspenditur quis ab officio & beneficio. ut infra de excess. præla. quoniam sit gra-
2 ue. ¶Requiruntur † & quædam alia ut ualida sit confessio quæ his uersibus con-

 tinentur.

vinentur. Maior sponte. sciens contra se. ubi ius sit & hostis Nec nam neget. fauor aut lis. in fine repugnet. Quæ singula singulis iuribus comprobantur. ut. ff. de confess. l. certum. §. minorem 31. q. 2. Lotharius. C. de iur. & fa. igno. l. error. ff. de interro. act. l. de ætate. §. 1. supra de iudi. at si clerici. ff. de interro. act. l. ult. & l. confessionibus. C. de lib. causa. l. interrogata. ff. ad le. Aqui. l. inde Neratius. §. ulti. ff. de pact. l. si unus. §. illud. &. 30. q. 2. solet quæri.
3 ¶ Præiudicat † enim confessio confitēti cum de facto proprio confiteatur, non autem nocet alteri quem facti participē dicit ut 2. q. 5. interrogatum. 15. q. 3. nemini. & 5. q. 1. si quis cū militibus. & 79. di si quis papa. & infra. de hæreti. uergentis. infra eod. titu. c. 1. Fallit in exceptis ut ibi. sed neque sententia lata contra unū præiudicat alteri qui dicitur esse particeps. ut. ff. de adulterijs. l. denunciasse. ff. de inoff. testa. l. posthumus. §. si quis ex his. ff. si serui. uen. l. loci. §. competit. Sed & si confessio unius non præiudicet alteri. sicut dictum est quo ad condemnationem. præiudicat tamen quo ad præsumptionem & famam. ut infra de adulte. significasti. Inuenio tamen in connexis ꝙ ex quo constat de uno constat & de altero connexorum. Nam eo ipso ꝙ cōstat ordinatum malè ordinatum constat ordinatorem male ornasse & pœna dignum esse. ut supra de æta. & qual. in ordi. præfi. cum sit. & 81. dist. tantis. & 59. di. ordinatos. Et est ratio quia non de facili potest prælatus ignorare uitium subiectorum ar j. de reg. iur. quamuis supra de el. c. innotuit. C. de rescin. uen. l. quisquis. Quod uerū est cū ipse ordinator per se examinat ordinandos secus si per alios. quod licet. ut 24. di. quando episcopus supra de offi. archi. ad hæc. Nā sine examinatione non debet aliquis ordinari. ut supra de æta. & quali. in ordine præfi. accepimus & 23. distin. c. 1. per totum. ¶ Procurato-
4 ris † confessio in iure facta nocet domino. ut supra de postula. ad hæc infra de senten. & re. iudi. sub orta. Nam ex dolo procuratoris post litem contesta. commissũ excipitur ut. ff. de doli. excep. l. si procurator § post litem. ff. de Tribu. l. procuratoris. ff. de procurator. l. non solum. in prin. Sed contra. ff. de procu. l. si sum. §. si defensor. ff. de confes. l. certum. §. pen. ff. ad le. Aquil. l. proinde. §. 1. Nec uidetur uerum quod dictum est quòd dolus procuratoris noceat domino. ut. ff. de doli excep. l. si procurator. ¶ Ad primū dicunt quidam quòd confessio procuratoris non præiudicat domino nisi super hoc habuerit speciale mandatum. uel nisi sit generalis procurator. sicut pactum procuratoris non nocet domino. ut. ff. de pact. l. nā & nocere. nec iuramenti delatio, nisi habitum sit super hoc speciale mandatum. ut. ff. de iureiuran. l. iusiurandum. §. ulti. & l. sequenti. Alij distinguunt inter defensorem & procuratorem, ut confessio defensoris, id est illius qui non habet mandatū non præiudicet. domino sed confessio procuratoris cum mandato præiudicet, nisi dominus posset probare contrarium. Nam & contra propriam confessionem dominus audiretur uolens se docere in facto errasse. ut. C. de iur. & fac. igno. l. error. Verius tamē puto quòd cōfessio procuratoris semper obstet domino. ar. supra de procura. c. 1. nec expectandū est ut dominus ratā habeat confessionē eius ut. ff. de cōd. ind. l. si procurator. & l. indebitā. Ad secundū aūt sic dico quòd procurator delinquit circa iudicia & præiudicat dño. ut. C. de proc. l. si procurator. sed dominus recuperat ab eo ꝑ actionē mandati quicquid perdit ex dolo ipsius. ut. ff. de doli exce. l. si procurator. in fine. Et hoc uerū est nisi procurator mādati fines excedat. Tūc .n. ipso iure non ualet quod sit ut supra de
5 off. dele. cum olim abbas. † Itē confessio aduocati præiudicat parti uel domino. ut infra de censi. olim. C. de erro. aduo. l. 1. infra de ap. cum causam. Itē confessio syndici uel œconomi. ut infra de reli. domi. dilectus infra eo. ti. ex parte. Et idem creditur in tutore & curatore. ueruntamen minor poterit restitutionem implorare. à confessione tutoris. Sed est sciendū quòd falsis confessionibus respondentes ita obligamur,

mur, si eius nomine de quo quis interrogatus sit cum aliquo sit actio. ut. ff. de interro. actio. l. confessionibus. ff. ad le. Aquil. l. inde Neratius. §. ultimo. ¶ Potest
6 autem † quis reuocare propriam confessionem continentem errorem facti usque ad sententiam. ut. C. de iur. & fac. igno. l. error. Et eodem modo errorē procuratoris. ut infra eod. ti. c. ulti. Quod intelligo uerum si probetur error. ut in præmissis ll. confessionibus. & inde Neratius. Et probabitur error. uel ex ipsa natura ut dicunt leges. uel per testes & instrumenta. Et est ratio quare liceat reuocare. quia non fatetur qui errat. ut. ff. de confessis. l. non fatetur. sed ante litem contesta. uidetur quod liceat reuocare errorem sine aliqua probatione. ut. ff. de noxali. l. electio. §. pe. & etiā post si nulla sit captio aduersarij. ut. ff. de interro. ae. l. de ætate. §. ulti. quandoq; etiam post sententiam reuocatur error probabilis. ut. ff. quando actio. de pecu. est annalis. l. 2. Sed de errore aduocati lex dicit usq; ad triduum reuocari licere. ut. C. de erro. aduo. l. 3. Ad quod respondeo lex illa factum narrat. non ius ponit. sic enim de facto error aduocati fuerat infra triduum reuocatus. & nihilominus potuisset reuocari usque ad sententiam ut superius dictum est. quæ enim esset ratio quare proprium errorem posset quis usque ad sententiam reuocare. non autem alienum, idest aduocati. certè nulla. Vel aliter respondeo ad legem illam: potest reuocari error aduocati usque ad triduum sine probatione erroris. sed postmodum usque ad sententiam cum proba-
7 tione. ¶ Confessio † autem reuocata non nocet. ut 1. de appel. cum causam infra de censibus olim. ¶ In summa notandum
8 est quod † confessus pro iudicato habetur ut. ff. eodem titu. l. prima. Quod plures sic intellexerunt. ut confessus per iudicis sententiam non debeat condemnari. sed sufficiat pro condemnatione sua confessio. unde in confessum nullæ sunt partes iudicis. ut. ff. ad leg. Aquil. l. proinde. unde confesso statim currunt tempora quatuor mensium. ut. ff. eodem titulo. l. certum. §. ultimo & ff. de re iudica. l. debitoribus. Sed certè licet non sint aliquæ partes iudicis in cognoscendo uel interrogando; sunt tamen aliquæ in pronunciando uel in æstimando. ut in eadem. l. proinde. ut. ff. eod. tit. l. Iulianus. Et in criminali causa certum est secundum omnes confessum damnandum esse. ut. ff. de custo. & exhi. reo. l. si confessus 2. q. 1 c. 1. & 2. In ciuili autem causa puto distinguendum utrum actor cepit agere iudiciario ordine, puta dato libello. Et tunc confessionem sequi debet sententiā. Si autem ante libellum reus de plano confiteatur debitum nolens subire iudicium. tunc sequi debet præceptum, quia præcipere debet iudex pecuniam solui infra legitima tempora. sicut cotidie de facto seruari uideamus. Nec enim compelletur subire iudicium qui illud præueniens confitetur. ut. ff. de lega. 1. l. si domus. §. in pecunia. & ff. de iudi. l. si debitori. De præcepto huiusmodi uel simplici iussione habes. ff. quod metus causa. l. ult. ¶ Item sciendum est quod si quis interrogatus à iudice non respondeat uel obscurè respondeat. ita ut in certum dimittat interrogantem, perinde habetur ac si cōfessus fuisset contra se quod aduersarius asserebat. ut. ff. de interroga. actio. l. de ætate. §. si cum & §. qui tacuit. & nihil interest. De confessis in iudicio pœnitentiali dicam. infra de pœ. & remissionibus.

Summarium

1 *Probatio quid sit.*
2 *Probatio unde dicatur & cui incumbat.*
3 *Negatiua an & quando & à quo probari possit. & nu. 4.*
5 *Reo quando incumbat probatio.*
6 *Probatio iudici fieri debet.*
7 *Probari quid debeat.*
8 *Probationum quot species sint.*
9 *Instrumenta an & quando improbari possint per testes & nu. 10. & 11.*
10 *Præsentia testium facit ut instrumento credatur.*
11 *Testes & instrumēta an parem uim habeant.*

12 *Testes quot requirantur ad improbandum instrumentum.*
13 *Probatio quando facienda.*
14 *Probat uterque actor & reus induplicibus iudicijs.*
15 *Limites & census qualiter probentur.*
16 *Literis episcopi an sit credendum. & an literis abbatis, conuentus, & capituli.*
17 *Instrumento principis creditur in prouincia aliena si hoc habet consuetudo.*

¶DE PROBATIONIBVS. Rub.

Dictū est supra de confes. sed quia frequētibus in iudicijs promptas habent rei negationes, & contra negantes necessariæ sunt probationes. Ideò de eis diligenter est attendendum. ¶ Videamus ergo quid sit probatio. unde dicatur quis debeat probare. cui. quid. qualiter. & quando. ¶ Probatio † est rei dubiæ per argumēta ostensio: sic diffinit Azo. in summa. sic & Damasus in summa sua. Sed huic diffinitioni obstat infra de uer. signi forus. §. cū aut argumento aut probatione constat, quoniam argumentum nunquam testibus nunquam tabulis dat probationem. sed sola inuestigatione inuenit ueritatem ut dictū est. & dicitur argumentum quasi argutè inuentum. probatio autem testibus & fide tabularum constat. Vnde & si hæc diffinitio locum habeat in his quæ probantur per instantiam disputandi, nō tamen locum habet in his quæ probantur in iudicio, illa enim probantur per testes uel instrumenta & plerunque per præsumptiones & indicia. ¶ Vnde sic diffinio. Probatio est rei dubiæ per testes uel instrumenta & plerunq; per indicia & præsumptiones ostensio. Plerūque ideo dixi, quia & si in causis pecuniaris & ciuilibus præsumptiones & indicia probent. ut C. de fide instr. l. sicut infra de præsum. per totum. ita ut per eas si certè fuerint uel uiolentæ ad sententiam procedatur. ut 32. q. 1. dixit infra de præsum. literis. ff. de his qui sui uel alie. iuris sunt. l. filiū. non tamen in criminalibus ad condemnandum sufficiunt. quia in criminalibus nō proceditur ad pœnā ex præsumptionibus ut infra de præsumpti. literas. ff. de pæ. l. ab senten. 2 q. 1. primo nisi essent indicia indubitata & luce clariora. ut C. de proba. l. sciant. ¶ Dicitur autem pro-
2 batio † à probe aduerbio. probè enim facit qui probat quod intendit nam per hoc pœnas nō probantiū euitat. ¶ Debet probare actor qui aliquid asseuerat. ut. ff. eo. ti. l. ei qui dicit incumbit probatio. & hoc de iure regulari. quia negātis factum nulla ē probatio. ut 6. q. 5. actor supra de ele. bonæ memoriæ maguntin. C. de probati.
3 l. actor supra de renū. super hoc. † Hoc tamē fallit in casibus si negatiua habeat implicite affirmatiuam. ut supra de renun. super hoc. Et ideo sic sub audiendum est. negantis factum nulla est directa probatio. ut infra eo. ti. quoniā contra falsam. alias enim indirecta probatio admittitur ut infra eo. ti. tertio infra de testi. series. ex tenore. C. de contrahē. & consti. l. optimā. Item fallit si præsumptio sit pro actore. ut in casu legis. C. de proba. siue possidetis. Ideo aūt negatiua simplex per rerū naturā probari nō pōt. quia quod non est nec genus nec speciē habet nec circunstātias neq; causas qui in probatione necessariæ sunt. ut infra de testibus cū causa. In auth. de testi. §. 2. colla. 7. alias sola testatio nullius est momenti ut. 4. q. 3. §. item in criminali. & §. solam. C. de testibus. l. sola. Item fallit ubi quis negat ius. ut. ff. de proba. l. ab ea parte. ut cum quis dicit aduersarium suum de iure prohibitum. uel cum dicit aliquid sibi competere quod est contra ius commune. ut. ca. di. contra morem.
4 † Hic factū negatiuū probari non pōt. sed dictū negatiuū sic ut infra eo. ti. tertio infra de despō. impu. ex literis. 31. q. 2. Lotharius. Item negatiua probatur per iuramentū q indefectū probationum deferē. qnq; actori qnq; reo ut not. supra de iur. calum. § præstatur in fi. & notabo plenius infra de iureiu. Item incūbit negāti probatio. cū natura negationem impugnet. ut cū quis negat hominem sanæ mentis, quia ex natura contrarium præsumit probare habet hominem furiosum. ut. C. de codicili. l. nec codicillos 3. quæstio. 9. iudicas. Item natura impugnat dictum illius

Jius qui dicit se indebitum soluisse. Nemo enim creditur ita resupinus ut facile pecunias suas iactet. & indebitas effundat. & ideo neganti debitum & asserenti indebitum incumbit probatio.ut.ff. eo.ti. l.cum de indebito.§. si uero. Item incumbit neganti probatio si negationem impugnet honestas. ut cum uxor negat se quæsiuisse de bonis uiri. debet probare se aliunde quæsiuisse ne incidat in suspicionem turpis questus. ut.ff.de do.inter ui. & ux.l. Quintus cutius.&. C.eo.tit.l. etiam. Quod & in prælato dici potest cum quæritur an de bonis ecclesiæ uel aliunde quæsiuerit.ut.C.de epi.& cle.l. sacrosanctæ.& in auten. ibi signato licetiam. † Quod au-

5 tem superius dixi actori incumbere onus probandi.actorem large intelligas ut in eo comprehendas accusatorem & reũ excipientem. Nam reus actor efficitur est in excipiendo.ut.ff.eod.tit.l. exceptionibus. Quod uerum est si reus in excipiendo aliquid asserat.cæterum si neget ut cum.proponit exceptionem non numeratæ pecuniæ, non ei incumbit probatio ut probet non numeratã. sed creditori ut probet se numerasse.ut.C.de non nu. pe.l. si ex cautione. Item appellatione actoris intellige reum qui licet nõ opponat exceptionem dicit tamen ipso iure deficere intentionem actoris dum contendit se soluisse. ut.C.eo.ti.l. 2.Habet igitur probare actor accusator excipiens.dum excipiendo aliquid asseuerat sic. dum dicit actorem nullam actionem habere.Sed & denunciator qui aliquem super crimine denũciat punitur alioquin de calum.ut infra de calũ.ca. 2.extra ordinarie tamẽ.cũ ratio non sit in hæc certa pœna statuta ut supra de officio dele.de causis.Itẽ & qui aliquid obijcit electo confirmãdo uel consecrãdo.ut infra de accu.super his. sed & promotor inquisitionis uel adiutor si ad ipsius denũciatione cõmissa sit inquisitio.alioquin de falsa denunciatione punietur ut dictũ est. & eo a prosequẽdo & testificando repulso.si is contra quem inquirendum est fuerit infamatus. nihilominus inquiretur ut infra de accu.& inqui.cũ oporteat. Et quòd pu-

niendi sunt falsi. nunciatores probatur. C.de ac.& inscrip.l.ea quidem.ff. ad turpill.se.con.l.ab accu.§.nunciatores &.C. de curiosis.l. 1. lib. 12. ¶ Judici facienda

6 † est probatio ut. 2. q. 7. plerique. C. ob tur.cau.l.1.4.q. 3.§. item in criminali. in uer.si testes.ff. de proba.l. quinquaginta , in fi. fides enim relegioni iudicitarie debetur.ut.C.de testi. l. eos. Nam ipse magis scire potest quanta fides sit testibus adhibenda.ut.ff.de testibus.l. testium fides. sed præsente aduersario. ut. C. testi. l. si quando.§. sed cum infra ti.proxi.in nomi

7 ne domini. ¶ Id autem † probandum est quod probatum probantem adiuuet.ut.C. de proba.l. ad probationem.ut si quis ad probationẽ dominij probationem inducere factæ locationis nõ.n. sufficit ad probationem dominij facta locatio. ut infra de fide instr.c.inter dilectos.C.loca. & con. l.ad probationem.Species probationum

8 sunt sex.† Probatur enim aliquid per rei euidentiam ut cum quis in crimine deprehenditur.ut.l.di.si quis diaconus.81. di si clericus & c.presbyter.ff.de ritu nup.l.palam.§.qui in adulterio. Non tamen sufficit sola deprehensio sed requiritur etiam conuictio.ut in prædicto. c. si quis diaconus supra de iu.cum non ab homine.C.de defen.ciui.l.7. in prin.Sed quàmuis ad cõdemnandum non sufficiat sola deprehensio ut. 2.q. 1. nos in quenquàm. sufficit tamen ad infamãdum.ut in d.l.palam.§.qui in adulterio.Item secundò cum quid ita notorium est quod nulla posset tergiuersatione celari.ut infra de accu. euidentia. 2.q.1.manifesta, qui Lotarius.§. in manifestis.& c.de manifesta. & c. scelus. supra de filijs presby. quoniam. infra de purga. cano.c.cum dilectus.Tertio famam ut 4. q.3.item in criminali. in uer. litem sæpe. infra ti.proxi.tam literis.Quarto per præsumptionem. ut 17. dist. peruenit. 64. di. multis. infra de coha. cle. & mulie. si quisquàm. in aut. ut liceat ma.& auiæ. §. pen. C. de adult. l. si quis in auten. si potest tres. Quinto per iuramenti delationem. ut. 16. q. 3. dilectio. ff. de iureiurand. l. manifestæ. C. de rebus credi.l.in

di.l.in bonæ fidei, infra eo.ti. sicut Sexto per instrumen. ut infra de fide instrume. per totum. quorum nomine testes intelliguntur. ut infra de testi. co. peruenit. ff. de fide instru.l 1.ff. de uer.signi.l. motionem.§.instrumentorum. Hoc tamen notabis quòd probatio tollit & uincit præsumptionem.ut infra de præsump. quia. ff. quod metus causa.l. non est uerisimile.sicut & præsumptio præsumptionem.ut. ff. de in inte.resti.l. diuus. ¶Sed quæritur illud de quo frequenter in iudicijs dubita-
9 tur † an per testes probari possit contrarium eius quod in instrumẽto publico cõtinetur. Et uidetur quòd sic ut infra eod. ti.tertio infra de fide.instru.cum Ioannes Eremita.C.de proba. l. cum precibus. C. de contrahen.& commit. sti.l. optimum. C.de non nu. pe.l. aduersus. Et generaliter dicit auctoritas. In ore duorũ uel triũ stat omne uerbum ut infra de testi. licet. 2.q.4.c.1.§.1. infra de testibus cum a nobis. Nec mirum. Nam uox uiua præfertur, mortuæ ut in auth. de fide instru.§. si
10 uerò aliquid tale. coll.6.† & probatur infra e.tit.post cessionem,& c.in præsentia. Præsentia testium facit ut instrumẽto credatur.ut infra de fide instru. ca.2.supra de procu.alia 6t.di.episcopus. 12. q. 2. fine exceptione, in auth.de fid. instr.§.si quis igitur. &.§.sed & si quis,colla. 6.& in authen. de hære. & falci. §.si uerò obstant. & per eos qui falso interfuisse dicũtur potest improbari instrumentum ut. ff. quemadmo.test. ape.l.1. in fi.& in auth. de fi
11 de.instru.§. si uerò moriantur. † sed contra licet enim dicatur quòd parẽ uim habeant testes & instrumentam.ut C. de fide instrumen.l.in exercendis. Inuenio tamen plerisque ualidiorem esse probationem instrumentorũ quàm testium. ut in mandato probando ut supra de off.deleg. cum in iure.C.de man.prin.l.una.Item in licentia.ut 71.dist.extraneo.&.c.se. C.de episcop.& cleric. l.si qua per calumniam §.ult.in auth.quomodo opor.ep.§. nõ aliter.colla.1.8.q.1.c.uno Item in fidei confessione,ut.1.ult.saluberrimum. Item in electione suprà de elec.quia propter. Itẽ in cõuentione rei ecclesiasticæ,ut.x.quæ. 2.hoc ius porrectũ.Item in ætate, ut. C. si minor se ma.dixe.l.si alterius in fi.Item in non numeratæ pecuniæ confessione. C.de non nu.pecu.l. generaliter. Idem in probatione census,ut.ff.de probat.l. census. ¶In his igitur & consimilibus uidetur quòd per testes improbari non ualeant instrumenta, cum tamen ualidior sit probatio instrumentorum quã testium sicut dictum est. Nec mirum.nam memoria hominum labilis est ut. ff. de arbi.l. si arbiter. & ideò testes ex tractatu temporis uariare solent. ut.ff. ad Carbo. l. 3. §. duæ. ff. de dam. infe. l. qui bona. §.ulti.. ¶Solutio cõtra quodlibet instrumentum reprobari potest per testes per.l. illã.C. e.ti.l. cum precibus. Fallit in inuentario. ut C. arbi. tute. l. ult. Et hoc propter nimiam eius solennitatem. Item fallit cum mulier fatetur in instrumento se pecuniã accepisse pro intercessione quam fecit; contra hoc instrumentum probari nõ põt ut. C. ad uell. antiquæ. & hoc ideo quia per hanc confessionem mulier tollit sibi priuilegium Velleiani quod facilius tollitur quam ius commune. Nam si quis cõfiteretur in instrumento sibi pecuniam numeratam, non ei tollitur ius commune per quod excipi potest de non numerata. C.de non nu. pec.l. aduersus.&.l.in con-
12 tractibus. † Secundo uidendum est de numero testium scilicet quot testes requirãtur ad improbandum instrumentum. Et est dicẽdum quod quatuor. Cum enim tabellio habeatur loco duorum testium. ut. ff.de testamen.Domicius unde.facit quãdoque plenam probationem. ut.C. ad le. Cor. de fal.si quis decurio, necessariũ est ut tot sint testes excedentes numerũ duorum duorum, quot per se facerent probationem. ut infra de fide instru.cum. Io. Eremita. Sed quid instrumentum habeat testes inscriptos, qui si instrumentũ defendant. Dico quod testes improbantes excedere dicunt illos in duobus adminus. ¶ Innumero autem testium qui sunt pro instrumento computabitur tabellio pro duobus. ut dictum est.

¶Restat

¶ Restat uidere quando probatio fa-
13 cienda sit. † Et est sciendum quod de-
clinatoriæ iudicij in initio proponendæ
sunt. Declinatorias uoco quæ contra iuri
sditioné iudicis opponuntur, ne si eis scié
ter omissis ad alia procedatur, uideatur
quis in iudicé consentire ut. C. de excep.
l. ult. & ut no. in recusatione iudicis. supra.
de dila. §. sunt & aliæ in fi. illius. §. eo. tit
saluo, ꝙ non uidetur in iudice consentire
qui edi. sibi genus desiderat actionis ut. ff.
de iudi. l. non uidetur in iudicem. Sunt etiã
probandæ declinatoriæ similiter in ini-
tio. Prius est enim ut sciatur de iurisditio
ne iudicis & deinde ad consequentia pro
cedatur. Verũtamen si ex ignorantia exce
ptiones huiusmodi omittantur etiam post
sententiã latã locum habẽt. ut. C. ut ante.
cõpe. iudi. l. ult. infra de sen. & re iudi. ad
probandũ. ¶ Dilatoriæ proponendæ sunt
& probandæ ante lité contest. ut infra de
sen. & re iudi. inter monasteriũ. infra. de
excep. pastoralis. C. eo. ti. l. pen. Dilatorię
solutiones proponédæ sunt in initio cau-
sæ. Initium causæ appellatio lit. conte. ut.
C. de iur. cal. l. 2. Respon. 1. § ul. Proban-
dæ uerò postquàm actor intentioné suam
fundauerit. ut. C. eod. tit. l. exceptionem. si
tamen reus non didicit testificata. ut di-
cam. infra tit. proxi. Actor debet probare
intentioné suã post litem contesta. Reus
probabit exceptiones suas. s. peremptο-
rias postquàm actor intentionem suã pro
bauit. ut. C. de exce. l. si quidem. C. senten
tiam rescin. non posse. l. peremptorias. &.
C. de præscrip. lõ. tẽpo. l. emptor. Quod au
tem lex illa si quidé. &. C. eo. ti. exceptio-
né uelle uidetur quod reus debeat conte-
stari ante probationé actoris. puto quod il
la cõtestatio ex uolũtate nõ ex necessita-
te fiat. Sũt & quędã perẽptoriæ. quæ post
sententiam opponi possunt & probari ut
sunt exceptiones illæ per quas contendi-
tur iudiciũ retro nullũ. ut est exceptio fal
si procuratoris. ut supra de procu. in no-
stra. C. eo. ti. l. licet. ff. de iudi. l. licet. Ité ex
ceptio falsi. ut infra de cri. fal. super eo. ff.
de iud. l. si prætor. §. Marcellus. C. si ex fal.
instr. l. ul. & l. 1. & 2. infra. de sen. & re iud.
cum. I. &. A. & in quibusdam alijs casibus
quos notabo. infra de excep. ¶ Illud in sũ
14 ma † notandũ est quòd sicut se habet ex
ceptio ad accusationem quo ad modũ pro
bandi, id est, sicut probata intẽtione acto
ris deinde probanda est exceptio perem-
ptoria. ut superius dictum est. sic se habet
replicatio ad exceptionem ut probata ex
ceptione replicatio probetur, uel simul
probet uterq;. s. excipiens & replicans, ut
infra de præscrip. illud. sic tamen ut poste
rius probans non didicerit testificata prio
ris alioquin secus. Contingit tamen ali-
quando quòd propter præsumptionem fa
cientem pro actore non admittitur pro-
batio exceptionis sed replicationis. ut si
repetam a te beneficium meum. tu exci-
pias quòd renunciaui sponte. ego replico
quòd coactè tunc quia non est uerisimile
quòd sponte renũciauerim admittitur in
ea probatio. ut supra de renun. super hoc.
Quod auté dixi posterioré non probare si
iã dicit testificata prioris intelligo uerum
esse per testes. Nã per instrumenta potest
quis probare. ut infra de fi. instru. cũ dile-
ctus. In summa notabis quòd in duplici-
bus iudicijs probat uterq;. ut infra. eo. tit.
ex literis. ¶ Item probatur aliquando per
aspectũ. ut infra. eo. ti. proposuisti. ff. de uẽ.
inspi. l. in prin. C. finiũ regũ. l. 2. ff. eo. l. si
irruptioni. 16. q. 3. inter memoratos. Nec
ob. quod alias dicitur quod oculus plerun
que fallitur. ut infra eo. ti. causam. 27. q. 1.
nec aliqua. Nam & si plerũq; fallatur fre
quẽtius tamé nõ fallitur. Nã segnius irri
tat animã dimissa per aures. quã quæ. sunt
oculis subiecta fidelibus. ut insti. de gradi.
15 ad fi. ¶ Ité probantur † limites per libros
antiquos. ut infra eo. ti. cũ cã. Et cẽsus per
libros cẽsuales. ut infra de præscrip. ad au
dientiam, per instrumenta priuata ab ar-
chiuo publico producta. ut. C. de fide
instrumen. in auten. ad hæc 30. q. 1. per-
uenit probatur per abbreuiaturam nota-
rij defuncti unde complenda est, & ad
instrumentum publicum reducenda. ut
infra de fi. instrumen. cap. ulti. non autem
per priuatas scripturas. ut. C. eod. titu. l.
instrumenta. nisi habeant subscriptiones
trium

trium testium.ut.C. de fide instrument.l. comparationes. Vnde uersus cautio priua ta cum trino teste notata. Hoc ius est na
16 cta quòd cautio publicè facta. † Vltimò quæritur an credatur literis episcopi. Et uidetur quòd sic.ut infra eod.ti.post cessioné 11.q.3.curæ infra de fideiusso. peruenit 71.dist.extraneo &.ca. sequentibus infra de fide instrumen.c.2. Nam & creditur literis abbatis. ut 19.quæstio.3.statuimus. Literis etiam conuentus.ut infra eod.tit.tertio. Literis capituli.ut infra de appell.significauit 73. dist.in nomine domini.Item creditur sigillo episcopi ahe-
17 ni.ut 19.q.2.c.1.& 2. † Creditur instrumento principis in prouincia aliena si hoc habeat consuetudo regionis.ut infra de fide instrumen. cum dilectus. Et satis credo quod credendum sit literis episcoporum præter quam circa acta iudiciorũ. ut infra eod.tit.quoniam contra falsam. Sed opponitur cum uox uiua præferatur uoci mortuæ. ut in authen. de fide instr. §.si uero aliquid tale. Quale non creditur episcopo dicenti aliquem excommunicatum. ut 6.q.2.si tantum &.c. placuit. & creditur ei scribenti. ut in.c.curæ.Respõdeo. scribenti iure ordinario creditur. ut iudici de eo quod fit coram eo tanquam coram iudice. & sic loquitur. capit.curæ. Ei autem dicenti id quod nouit ut homo & contentiosè dicenti tanquam parti nõ creditur & sic loquitur. c.si tantum & infra titu.proximo. cum tu fili.

Summarium.

1 *Testes qui esse possunt.*
2 *Considerari quæ in testibus debeant, & numero.8.*
Seruus an testificari possit.
3 *Fœmina quando à testimonio repellatur.*
4 *Minor an ad testimonium admittatur.*
5 *Furiosus & mente captus à testimonio repellitur.*
6 *Testis qui non est bona uita & fama non admittitur.*
7 *Infidelis contra fidelem testificari non permittitur.*
9 *Testimonium an & quando quis ferre possit in causa sua principaliter uel secundario.& num.10.*
11 *Iudex recusari potest in causa consimili cum litigatore.*
12 *Pater & mater an & quando sint idonei testes pro filijs uel è contra.*
13 *Testimonium dicere aduersus coniunctos suos quæ persona non cogantur.*
14 *Testes quando duo sufficiant, & quando non.*
15 *Iurare debent testes dicere ueritatem quam nouerunt.*
16 *Testes quando sint regulariter producendi.*
17 *Testes produci possunt usque ad tertiam productionem uerbum productio, quomodo intelligatur.*
18 *Auc. de his qui ingredi, ad appellan.§. quia igitur,colla. 5.an sit derogatum.*
19 *Infinitas est euitanda.*
20 *Testes in quibus concordari dicantur.*
Testes singulares an & quando probent.
21 *Testes quando dicantur singulares.*
22 *Testes an publicatis attestationibus produci possint, & nu.23.*
24 *Testes noui an & quando admittantur.*
25 *Nouæ assertiones uel noui articuli ex ueteribus articulis dependentes quæ sint.*

¶DE TESTIBVS. Rubr.

Diximus supra de probationibus in genere. Nũc de ipsis in specie uideamus. Et primò de testibus. postea de instrumentis, eo quod uox uiua ualidior est quam mortua.ut in auten. de fide instrumen.§.si uerò.Hoc igitur ordine procedamus.ut discutiamus qui possunt esse testes. qui non. quot testes requirantur. quæ iurare debent. quando sint producendi. quotiens quæ diuersitates testimonijs noceant. & an post publicationem possint testes produci. ¶ Pos-
1 sunt †esse testes qui non prohibentur. Nam edictum de testibus prohibitoriũ est.ut.ff.eod.ti.l.1.sicut edictum de procuratoribus. ut.ff.de procu.l.mutus. sicut & edictum de matrimonio contrahendo.ut infra de spon. cum apud. Prohibitorium scilicet certarum personarum. generaliter autem permissorium licet aliter ponatur

natur & aliter significet hoc uerbum pro hibitorium. insti. de interdic. §. interdictorum. ff. de interdic. l. 1. ¶ In testibus
2 † sex potissimè consideranda occurrunt. Conditio, sexus, ætas, discretio fama. Et fortuna, fides, in testibus ista requires. cōditio, an sit seruus uel liber. seruus enim à testimonio repellitur. nam sæpe seruus metu dominatus testimonium supprimit ueritatis ut infra de uer. sig. forus. §. testes 4. quæst. 3. §. item in criminali. in uerbo liberi. & 3. q. 5. accusatores. C. eo. tit. l. quoniam liberi. seruata tamē distinctione authenticæ. C. eo. ti. si uerò dicatur. Fallit tamen hoc cum de facto serui quæritur, non tamen pro domino nec contra dominum. ut. 4. q. 3. §. item in criminali. in uer. item serui. Item admittitur in defectu testium sed cum tormentis. ut. 4. q. 3. §. item
3 in criminali. in uer. itē serui. † Sexus. quia fœmina non admittitur ad testimonium in criminali. ut. 33. q. 5. mulierem. Et est ratio, quia uarium & mutabile cor semper fœmina producit. ut in prædicta decre. forus. §. testes. In ciuilibus autem admittitur ut 15. q. 3. §. ex eo. & ff. eod. ti. l. ex eo. In criminalibus uerò mulieres admittuntur ad testimonium cum ciuiliter agitur de crimine etiam contra clericos, ut infra eod. ti. quoniam. & c. tam literis. Aetas. quia minor 14. annis non admitti-
4 tur in ciuilibus. ut. 4. q. 3. c. 1. † In criminalibus autem minor. 20. ut. 4. q. 3. c. 1. §. itē in criminali. in uer. item in testimonium.
5 † Discretio quia furiosus & mente captus à testimonio repellitur sicut ab offi-
6 cio iudicandi. ut 3. q. 7. §. tria † Fama ut infra eo. tit. testimonium. Nam si uita bona defuerit fide carebit. ut in decre. forus. in fi. Fortuna. utrum sit locuples uel egenus. ut. 4. 3. §. item in criminali. in uer. si
7 testes. † Fides. quia infidelis contra fidelē non admittitur. ut. 2. q. 7. si hæreticus. 23. q. 4. ipsa pietas nec tenet lex. C. de hæreti. quoniam in fi. Item non obstat infra eod. ti. iudei. quod enim ibi dicit eum illi
8 &c. factum notat non ius ponit. † Ideo autem dixi sex potissimè consideranda, quia & alia sunt consideranda scilicet an sit odiosus ex crimine. ut in auth. eo. ti. §. si
9 uero odiosi. † Item non admittitur quis ad testimonium in causa sua principaliter uel secundario. ut. C. eod. ti. l. omnibus. unde uenditor in causa rei uenditæ nō admittitur pro emptore. quia propria uenditoris causa uidetur. neq; debitor in causa pignoris pro creditore. ut. ff. de appel. l. ab executore. §. illo condemnato, & ff.
10 quando appel. sit. l. 2. §. sed si alius. † Fallit hoc in legatarijs & fideicommissarijs qui ferunt testimonium in causa testam. cum agitur de hæreditate non de legatis & fideicommissis. Nec obstat quòd alius dicitur hæres sibi iudex & testis inuenitur. ut. C. de fideicom. l. ul. ibi enim improprie loquitur scilicet cum iuramētum defertur hæredi. Item fallit collegijs & corporibus quorum aliqui in causis uniuersitatum ferre testimonium possunt. ut. 14. q. 2. super prudentia infra eo. ti. insuper. & c. cū nuncius & hoc ideo quia causæ uniuersitatum non sunt singulorum & si comode tangant singulos ut 12 q. 2. qui manumittitur. ff. quod cuiusque uniuer. l. sicut municipium. Item obscuri & ignoti non admittuntur nisi cum torment. ut in auth. eo. titu. §. sancimus. Item executores negociorum ut infra eod. tit. insuper. & ff. eo. ti. l. ul. Item non admittitur quis in causa communis quia causa communis duorum utriusque est. ut. ar. ff. de rit. nup. l. illud & hoc probari uidetur. C. eod. ti. l. quoniam lib. ri. §. idem iuris. licet quidā illud referant non ad primum dictum legis. sed ad secundum. Et idem dico in socio criminis & participe. ut in l. quoniā, in prin. & 4. q. 3. §. item in criminali, in uer. item liberi infra eod. ti. ueniens. Nec ob infra eo. tit. quoniam. Nam illud speciale est in causa denunciationis. Vel ibi admittatur socius criminis ad præsūptio-
11 nem ut infra de adul. significasti. † Nam et iudex recusari poterit in causa consimili cum litigatore. ut infra de iudi. causam. creditur tamen socijs criminum in exceptio. ut 69. di. si quis papa. 6. q. 1. si quis cū militibus 15. q. 3. nemini supra de cōfes.
12 ca. 1. † Item generaliter parentes & filij

in infinitum cōtra se testimonium non ferunt. ut C. eo. ti. l. parentes. Item & pro se testimonium nō ferunt generaliter enim uerū est quòd pater filio & filius patri idoneus testis non est ut. 4. q. 3. item in criminali in uer. item testis. &. ff. eo. ti. l. testis. Nomine autem patris & mater continetur. sicut & patrona nomine patroni. ut ff. de uerb. sig. l. patroni. Casualiter tamē admittitur ad testimonium pater & mater pro filio scilicet cum quæritur de ætate uel de natiuitate. ut. ff. de probā. l. etiam infra qui fil. sunt leg. transmisse. &. ca. per tuas. Item ubi agitur de impedimēto matrimonij ratione consanguinitatis & affinitatis ut infra eodem titu. quoties infra de sen. & re iudic. tenor. infra qui ma. accu. pos. uidetur 30. quæ. 6. ca. 1. & 2. Cæterum si agatur an matrimonium sit contractum uel non tunc admittuntur cum distinctione infra eo. ti. super eo. Itē in testamento. ut. ff. de testa. l. qui testamento. §. per contarium. insti. de testa. §. in testibus. Item pater & filius. Itē duo fratres in eodē testamento testes esse possunt. ut 4. q. 3. §. item in criminali, in uer. item pater.

13 † Quædam tamen personæ sunt quæ aduersus coniunctos suos testimonium dicere non coguntur. ut 4. q. 3. §. Item in criminali. in uers. item lege Iulia. Item de domo actoris uel accusatoris testes produci non debent suspectum est enim in ea re domesticum testimoniū ut 3. q. 5. per totum. C. eo. ti. l. etiam. ff. eo. ti. l. pe. 4. q. 3. §. item in criminali, in uer. item in iure ciuili qui autem sint domestici legitur. ff. de pœ. l. respiciendum. §. furta. ff. ad Sylla. l. si uir. ff. de re mili. l. qui cum uno. C. de quæstionibus. l. pridem. ff. de ædil. edic. l. ædiles. §. familiæ. ff. de religio. l. familiaria. Item omnes illi qui suspecti sunt in iudicando de quibus dicā infra de app. & recu. suspecti sunt in testificādo de quibus dicam infra de appel. & recu. suspecti sunt in testificando quia testes absque suspicione & infamia esse dicunt ut 2. quæstio. 7. testes. Hij tamen omnes qui de iure repelli possunt admittendi sunt si is contra quem producantur eorum testimonio in alio iudicio usus fuerit. nisi inimicitias post modum exortas docuerit uel aliquid legitimū post emergens seu correptionem. ut 4. quæstio. 3. §. item in criminali. in uer. item si quis testibus, &. C. eod. titu. l. si quis testibus.

14 ¶ Duo † autem testes ad minus sunt necessarij. ut. ff. eodem titul. l. ubi. & 4. quæstio. 3. §. item in criminali. in uersic. item ubi. nam in ore duorum stat omne uerbum. ut 2 quæstio. 4. §. 1. cap. 1. Hoc fallit in quibusdam casibus in quibus plures requiruntur. ut cum præsul, cardinalis accusatur ut 2. quæstio. 4. præsul. Item in testamentis requirūtur septem: ut. C. de testamen. l. hac consultissima. In codicillis quinque ut. C. de codicil. l. ulti. & l. si unus. Nisi forte illa correcta uideantur infra de testa. cum esses. & ca. relatum. Quidam tamen dicentes hoc durum esse ut ex illis decret. tot leges tollantur. ut supra de elec. cumana & C. de inoffi. testamen. l. si quando intellexerunt decre. illas in relictis ecclesijs in quibus minus solennis uoluntas requiritur sicut inter liberos. ut C. famil. erciscund. l. ulti. C. de testamen. l. hac consultissima, & in falcidia ut. C. ad legem fal. in authenti. similiter. Alij autem dixerunt leges illas locum habere cum agitur in foro seculari. Decre. cum agitur in foro ecclesiastico. Item exiguntur quinque testes in donationibus causa mortis: ut C. de dona. causa mortis. l. ulti. Item quinque cum quis debitum in scriptis uult probare per testes se soluisse. ut. C. eodem titu. l. testium. Vnus autem testis in causa non sufficit: ut. 4. quæstio. 3. §. item in criminali in uer. unius uerò. Nam dictum unius nec iustificat nec condennat: ut. 33. quæstio. 2. admonere. ¶ Sed et hoc fallit. C. de crimi. fal. l. si quis decurio in authenti. de fide instrumento. §. si uerò moriantur. ff. de dote præle. l. Theopompus. Generaliter tamen dico q̄ unus testis facit præsumptionem. ff. quemad-

quemadmo. testa. aperiantur. l. 1. in fi. Præterea si duo faciunt plenam probatio nem ergo unus facit semiplenam. Item creditur unius testimonio in omnibus his in quibus alteri præiudicium non infertur ut puta si dubitetur de baptismo alicu ius uel an ecclesia sit consecrata. ut de cō secra.distinc. 4. paruulos. & c. cum itaq;

15 ¶ Iurare debent testes † dicere ueritatem quàm nouerunt.ut.3.quæstio.9.hortamur. Nec admisceant falsum. ut 2 q.4. nullam. nec de suo aliquid adijciant nec quod bonum uidetur addant. ut 3. q. 9. pura. Item quòd dicant pro utraq; parte: ut 14. q. 5. non sanè. Cum uerò agitur de impedimentis matrimonij scilicet de consanguinitate & affinitate. tunc testes præstant iuramentum continens duo auditum & credulitatem. Debent enim dicere se ita a maioribus accepisse & ita credere esse: ut infra eodem titul. quotiens. & 25. q. 6. de parentela. Hodie tamen necessarium est quòd is qui testificatur uiderit aliquos in gradibus constitutos: ut infra eodem titu. licet ex quadam, in fi. In inquisitione autem forma iuramenti testium est ut super crimine dicant ueritatem plenam: ut infra de simo. licet Hely. Si uerò super statu ecclesiæ inquiratur tunc forma duplex est. Nam aut iurat dicere ueritatem de his quæ scit uel credit in ecclesia reformanda exceptis occultis. ut supra proxi. uel respondebit ad interroga-

16 ta. ¶ Producendi † sunt regulariter in principali post litem contesta. Regulariter ideo dixi. quia causaliter secus: ut not. supra ut lite non contesta. § 1 & 2. In principali ideò adieci: quia in emergentibus quæstionibus, & in dilatorijs exceptionibus possunt testes ante litem contesta. produci: ut cum suspicio iudici opponitur. coram arbitris probatio offertur: ut supra de offi. delega. suspicionis. Item cum opponitur de suggestione falsitatis uel suppressione ueritatis. sicut in his & consimilibus quilibet potest exempla per se notare. Quando autem testes actoris & testes rei produci debeant post lit. conte. no. supra tit pro-

17 xi.§. actor. ¶ Testes produci possunt † usque ad tertiam productionem ut infra eo. titu. in causis sed hoc uerbum productio duobus modis consueuit exponi. uno modo sic. Productio, idest, dilatio, unde tres productiones dari debent pro testibus. id est tres dilationes in quibus fieri possunt multæ testium productiones. id est, inductiones & præsentationes quarta autem dari non debet nisi cū solemnitate legali. infra eo.ti. in causis infra eo.ti. c.pe in aut.eod.ti.§.quia uerò coll.7. Et secundum hoc intelligi potest quod dicitur in lege antiqua. ff. de ferijs. l. ult. q pro singulis necessitatibus singulæ dilationes dari debent, uerum est usq; ad tres & quartam cum solennitate ut dictum est. Alio etiam modo exponitur hoc uerbum productio id est præsentatio testiū. ut sic hoc uerbum productio significet id quod uerbum sonat. & simile. ff. de uerbo. sig. l. cum enixa. ff. iudicatum solui. l. iudicatum. Nam cum præsento iudici aliquos testes recipiendos dicitur una productio. cū præsento alios dicitur secunda productio. tres ergo tales productiones fieri possunt sub una tamen dilatione. quarta uerò non nisi cum solēnitati legali ut dixi. Et no. quòd secundū primam expositionē quod dicitur de quarta genera exempli dicitur. Idem est de quinta & de sexta & de ulteriori ex necessitate tamē. quia ut superius dictum est pro singulis necessitatibus singulæ dilationes cum causæ cognitione dādæ sunt. non enim facile amplius quàm semel dilatio dari debet. ut 3. quæstione 3. § spatium. Sed puto in hoc seruari debere quod obtinet in causis de facto cum enim aliquis uult probare per testes, colligere debet omnes testes quos tunc habere potest & dicet iudici. Istos re præsento pro prima productione. Item colliget alios & præsentabit pro secunda. Item alios pro tertia. omnes tamen sub una dilatione. sed iudex refrenare poterit multitudinem testium effrenatā. ut infra eod.ti. significauerunt. Legalis autē solēnitas hæc erit. quia iurabit is qui pe-

tit quartam productionem quòd non fuit percunctatus dicta testium per se uel per alium nec petat quartam productionem per aliquem dolum, machinationē, uel arte sed propterea quòd non ualuit uti testibus quos producere intendit. ut in auten. co. tit. §. quia uero multi. ¶ † Item cum in hoc casu iuretur quæro an derogatum sit illi auten. de his qui ingredi. ad appel. §. quia igitur, colla. 5. ubi dicitur quòd semel in tota lite iurandum est. Respondeo puto derogatum esse. quia in auten. de testibus. posterior est illo autem. de his qui ingre. & eodem modo derogetur illa autem. de his qui ingrediuntur per aliud autē. de instrumentorum cautela. §. si uero moriantur. ubi similiter secundo iuratur quod autē. est in 6. collat. Vel posset dici quòd non derogaretur. nam illud autem. de his qui ingrediunt. loquitur in iuramento de credentia quod semel in tota lite præstendum est. Aliud uerò autem. loquitur in iuramento ueritatis. Item sciendum est quòd si ego produxi testes in principali. Et tu excipias in personas illorum. licebit tibi producere testes ad reprobationem meorum & eodem modo licebit mihi excipere contra tuos testes & alios producere ad reprobandas personas tuorum. conceditur enim mihi a iure testes meos defendere. ut infra de simo. licet. Hely. & c. per tuas. & etiam confirmare. ut. 3. q. 3. de iudicijs. ulterius autem ubi non licet reprobare meos. quos ultimo produxi. Nam si hoc tibi licentiam quarti producerentur contra tertios computatis his quos in principali produxi. & si liceret producere quartos contra tertios. eadem ratione & quintos cōtra quartos. & sic posset tes ad infinitum deduci.
19 ut infra eod. titu. licet dilectus filius † Infinitas autem uitanda est. ut. C. de iudi. l. properandum, in princ. supra de dolo & contu. fin. in. ff. de re iudi. a diuo Pio. §. sed si emptor. ff. de arbit. l. non distinguemus. §. quæsitum ff. pro suo. l. ultima. ff. de lega. 3. l. fideicommissa. §. si quis decem. Et idem dico si ego & tu produximus testes in principali. nam licebit tibi obijcere in personas meorum & mihi in personas tuorum. & sic tibi licet producere testes contra meos & mihi contra tuos. Sed & cuilibet nostrum licebit tertios producere testes ad defensionem illorum quos in principali produxi & ad reprobationem illorum qui producti sunt ad reprobandum ¶ Nunc uidendum
20 est de diuersitate testium. † Et est sciendum quod testes in his concordare debent quæ sequenti uersiculo continentur. Res persona. gradus locus. hæc sint consona tempus. Res ut cum unus testis dicit de una re alius de alia. uel unus de uno facto alius de alio. si de factis quæritur. Et tunc non ualet testimonium cum sint testes singuli in suis testimonijs, singulares. ut supra de elec. cum dilectus. & supra de proba. licet. Persona, ut cum quæritur de persona. & unus testis dicit de una persona & alius dicit de alia non ualet eorum testimonium ratione præmissa. Gradus ut si agatur de impedimento consanguinitatis & affinitatis & testes in computatione graduum diuersos asserant gradus non ualet eorum testimonium. ut 35. q. 6. de parentela. Locus reddit testimonium inefficax. ut in exemplo Danielis. Similiter & tempus ut 3. q. 9. nihilominus. Sed hæc dicunt quidam uera esse in facto irreiterabili. ut est homicidium eiusdem hominis. In facto uerò iterabili. ut est adulterium etiam cum easdem dicunt diuersitatem loci & temporis non nocere.
21 Nam & si testes in his uarient ut non probent idem adulterium propter diuersitatem loci & temporis., probant tamen illum adulterium contra quem producuntur. Sed hoc reprobat Danielis exemplum. talis autem diuersitas in tempore non nocet ut si unus dicat de die dominico alius de hora nona eiusdem diei. quia dictum secundi continetur sub dicto primi. uel si unus dicat in domo tali contractum uel delictum est alius dicat in camera. Item in facto durabili non nocet diuersitas testium. ut si unus dicat se uidisse episcopum uel presbyterum celebrasse

lectasse in hora tertia alius in hora sex-
ta. Missa enim in tantum durare solet.
Sed quid si agatur de decima. & unus te-
stis dicat decimam solutam uidisse, inter
rogatus quid uiderit solui respondit fa-
bas alius dicit ciceram. nunquid proba-
tum intelliges decimam fuisse solutam.
Respondeo non, quia in rebus discor-
dant. ut in primo membro uersus huius
De diuersitate autem testium plenissimè
notatur. 4. q. 4. item in criminali, in glo.
quæ incipit circa. Sed ut breuem & sum-
mariam doctrinam habeas sic notabis.
21 ¶ Si testes † quos ego induco uaria & di
uersa proponant erunt singuli in suis te-
stimonijs singulares. ut supra de elec. cum
dilectus. & cap. in genesi. & cap. bonæ
memoriæ & supra de proba. licet. Si ue-
rò quilibet sibiipsi contraria dicat repel-
letur omnino, & in decret. licet, infra. de
sp. sollicitudinem. ff. quando appel. sit. l.
2. C. de fur. l. 1. lib. 10. & de mune. primo
l. processio. Cæterum si quidam de meis
testibus dicant pro me, quidam pro aduer
sario meo, iudex considerabit numerū &
conditionē illorū qui dicunt pro me, & il
lorū qui dicūt pro aduersario, & qui dicāt
uerisimiliora & negotia aptiora. ut 4. q. 3.
§. itē in criminali. in uer. sæpe. Si uerò ego
inducam testes pro me. & tu tuos pro te.
& testes tui deponunt contraria his in
quæ dicunt testes mei. tunc etiam iudex
considerabit numerum & conditionem
meorum & tuorum & qualitatem dicto-
rum, & sic præferret meos tuus, uel tuos
meis. Sed si omnia paria inueniātur quod
difficile est tunc interpretetur si potest
ut infra eod. titu. cum tu fili. si non potest
absoluat reum. ut supra de proba. ex lite-
ris infra de fide instru. inter dilectos, uel
indicabit pro re magna fauorabili. ut in
prædicta decre. ex literis. ff. de re iudi-
ca. l. inter pares. ff. de reg. iur. l. liber-
tas. 12. q. 2. cum redemptor. ff. de inof-
fic. testa. l. si pars iudicandum. 33. q. 1.
si quis accepit. Vnde uersus. Stat testa-
mentum libertas coniugiumque. Si sint
æquales qui producuntur utrinq; ¶ Pu-
22 blicatis † attestationibus non licet alte-
rutri, hoc est ei qui produxit, uel aduer-
sario testes producere circa idem. ut in-
fra. eo. titu. cum uenissent. secus circa a-
liud ut infra. eo. titu. causam. & c. cum cau
sam. series, ex tenore. Quidam tamen Do
ctores aliter intelligunt has duas decre.
dicunt enim quòd ibi post publicationem
attestationum producuntur testes. Alij
circa idem adijcientes hoc speciale esse in
causa matrimoniali. Et eodem modo in-
telliguntur infra de consangui. & affini.
ex literis. infra. eo. tit. cum in tua infra de
spōsali sicut, eo quòd causæ matrimonia
les fauorabiles sunt. Sed certe hoc nō est
augere fauorem sed uiam falsitatibus ape
rire ut in auc. de testi. §. quoniā uero mul-
23 ti, colla. 7. † ¶ Vnde illorū sententia non
admissa dico. quòd etiā in causa matrimo
niali testes produci non possunt super eis
dem articulis postquam partes didicerint
testificata. ut infra eo. tit. constitutis. ¶ Ad
iura quæ ipsi allegant sic respondeo. De
creta. illa series. non ob. Nam ibi te-
stes producuntur ad alium articulum,
siue ad alium gradum. In illa ex te-
nore. inducuntur ad probandam ne-
gatiuam indirectè. sicut loquitur lex.
C. de contrahen. & committen. stipula.
l. optimam. Illa cum in tua, non ob.
quia ibi prima productio facta fuit extra
iudicium cum prædiceretur in eccle-
sia de matrimonio contrahendo. Se-
cunda uerò in iudicio. & ideo per cun-
ctatio priorum attestationum non no-
cet secundæ productioni. Et ideò cau-
te subiunxit in fin. cum hæc exceptio lo-
cum non habeat in hoc casu. Quidam
habent in litera in hac causa. Sed
prior litera uerior est. Decreta. illa ex
literis, similiter non obstat. Nam ibi
prima probatio fiebat extra iudicium,
secunda in iudicio. Sicut in illa deci.
cum in tua. tertia productio fiebat ad
alium & nouum articulum. s. quando te-
stes didicerint quod testati sunt ante ac-
cusationem matrimonij uel post. ¶ Scio
quòd cum super hac quæstione inter me
& Doctores Paduæ concertatio fuisset ex
orta alijs primā opinionē fouentibus. me
secun-

secundam consulta romana ecc. super qȯ ne de facto possessorẽ sententiam approbauit. Hæc tamen in causa appellationis locum non habent in qua materia talis doctrina tradita est, non oppositum oppo nā: & oppositum nō probatū probabo .s. nō oppositum in primo iudicio opponā .s. in iudicio appellationis. & oppositū in primo iudicio nō probatum probabo in iudicio appellationis ut probantur hæc omnia infra eo. ti. fraternitatis ff. de appel. l. scio. C. de appel. l. eos. § si quis aūt. C. de tēpo. appel. l. per hanc, dominus Albert. dixit quòd post publicationē attestationū nec in prima causa principali nec in causa appellationis licet circa idē nouos producere testes, per autē in autē. eo. ti. §. quoniā uero multi Et respōdebat ad leges superiores q̃ loquātur cū in primo iudicio probatū est, nō per testes sed alio modo. sed ad decre. illā fraternitatis, non poterat respondere. ¶ Et not. quòd decre. illa fraternitatis dicit testes posse produci in causa appellationis super nouis capitulis Sed le x illa per hanc, dixit super nouis assertionibus, quæ non ad nouū capitulū pertineant. Ad quod respondeo, quia quod dicit decre. capitula, exponendum est, id est, assertiones super quibus audietur quis in causa appellationis. si non ad nouum capitulum pertineāt, ut dictū est. Nā si in causa appellationis aliquid proponatur uel afferatur non contingens id, de quo actum est in primo iudicio proponens non est audiendus, nec admittendus uolens probare. ¶ Item decre. eadem, dicit in causa appellationis nouos testes admittendos super nouis duntaxat capitulis. Illa per hanc. dicit tam super ueteribus quam super nouis. Soluunt legistæ, dicentes quòd super ueteribus in quibus iā facta est publicatio, noui testes induci non possunt in eadem causa, sed in causa appellationis quæ est alia à prima. Sed ob. eis uerbum decre. duntaxat quæ in causa appellationis loquitur. Nam dicit quod appellatum fuit super quæstione iudicata. Quidam tamē dixerunt quòd lex loquitur quando appellatur à diffinitiua, decre. quando appellatur citra diffinitiuam. unde quando eadem causa durat nō possunt testes audiri super ueteribus. Nec istud placet quia decre. loqui uidetur cùm appellatum est à diffinitiua ut

24 superius dictum est. ¶ In hoc † igitur sic teneo quòd tam in prima causa quam in causa appellationis noui testes admitti nō possunt super ueteribus articulis post publicationem. Et quod dicit lex in causa appellationis nouos testes admittendos super ueteribus subaudio non probatis in primo iudicio uel probatis non per

25 testes sed ali o modo. ¶ Solet † dubitari quæ sint nouæ assertiones uel noui articuli ex ueteribus capitulis dependentes. Ad quod exempla canonica sic pono. Agebas contra me in actione ex uendito ut tibi traderem rem quam tibi uendidi. excipiebam, non teneor quia nondum est mihi in pretio satisfactum: iudex condemnat me. appello in causa appellationis circa uetus capitulum quod fuit de non tradendo. quoddam nouum assero. in iudicio appellationis scilicet non teneor tradere quia uenditio non fuit purè contracta, sed sub conditione, quæ non est impleta. ut infra de fide instrumento. cum Ioannes in princip. Item uis facere quartam productionem testium: cum iudex non admittit: appellas in causa appellationis. ego appellatus possum circa uetus capitulum quod est de non recipienda quarta productione aliquid de nouo asserere quod in primo iudicio non dixi. scilicet ut dicā quartam productionem. ideo non fuisse admissam, nec fore etiam admittendam ut refrenetur effrenata testium multitudo. ut infra eo. ti. significauerunt. Legalia exempla sic pono Tutor datus se excusat dicens se gerere tres tutelas, unde excusat se à quarta, unde condemnatus appellat, nunc in causa appellationis circa excusationem asserit nouum scilicet se gerere unam tutelam ita diffusam & negociosam ut loco trium tutelarum habeatur. ut. ff. de excusat. tute. l. si qui tres, §. cum qui. Item agebas contra me dicēs quod

quod in minori ætate sine decreto uendi-
deras mihi prædium. dicebam ualere uen
ditionem tanquam a maiore f. ctam, in
causa appellationis potero asserere a ma
iore f. ctam uenditionem habitam. ut. C.
si ma.fac.ra.hab.l.ulti. ¶ In summa notan
26 dum est quod† quatuor sunt quæ tollunt
copiam probandi per testes publicatio
attestationum, renunciatio siue conclu-
sio, quarta productio, & numerus effrena
27 tus. ¶ Item nota † quod testis super eo
tantum super quo iurat, & super quo in-
ducitur deponere debet. ut infra eo.ti.de
testibus. ff. de pet.hære.l. si quis libertatē
§.ult. ff. de iureiur.l. si duo patroni.§. idē
28 Iulianus. C. qui leg. perso. ha.l.ult. † Sed
quid si prius testis deponat & postea iu-
rat. Puto non ualere testimonium. prius
enim iurare debet. ut 4.q.3.§. item in cri
mali, in uersi. item iureiurandi. Quid si
testis dicat testimonium & dicat iuratus.
quod scriptum est in carta dico uel de-
pono Ad quod respondeo. quod hoc nō
sufficit. Nam iudex habet necesse consi
derare testis sermonem. constantiam &
trepidationem. ut. ff. de quæstionibus. l.
de minore. §. 2. Item si ætatem habet, de
se loquatur. ut de consecra. distin. 3. cum
pro paruulis. Et propterea dictum est tu
magis scire potes quanta sit testibus fi-
des adhibenda. ut. ff. eo. tit. l. testium fides
in si Sed hæc quæstio expedita uidetur.
5.q.2 relatum 3.q 9. testes & c. cartæ. 2.
quæst. ult. per scripta infra de accusat. &
inqui. inquisitioni. §. tertiæ. ¶ Item nota.
29 † quod testes producti coram arbitris
possunt produci coram iudicibus, & ad
idem ad quod primo fuerant producti, &
si publicatio facta sit coram arbitris. ut
infra eod. c. præsentata. C. de arbit. l. cum
antea, in fine. C. de testibus. l. cum apud.
Vbi autem aliquis attestationes in uno
iudicio receptas in alio iudicio producit,
si attestationes sunt clausæ erit in optio-
ne producentis an uelit uti illis attesta-
tionibus, uel uelit illos testes quos prius
produxerat uel alios producere. ut infra
eo. tit. constitutus & c. cum causam. §. uo-
lentes. Et hoc ita uerum est si renunciatum
non est testibus uel sufficiens productio
non est facta. ut infra eod. tit. de testibus.
uel sit legitimus numerus testium non sit
completus, ut in prædicta decre. cum cau
sam. Et secundum hoc intelligo infra eo.
tit. constitutus, in fi. Cæterum si attesta-
tiones sint apertæ. erit in optione illius
contra quem attestationes producuntur,
ut uel illas ratas habeat, uel patiatur il-
los produci iterum si uiuunt. Nam si sunt
mortui necesse habet illas ratas habere.
ut in præallega. decre. cum causam & C.
30 eo. t. l. ul. ¶ † Possunt etiā testes apud eun-
dem iudicē iterato produci, & ad idē ua-
riato tamen modo agendi. ut infra e. t. ue
niens, Itē si necessario interrogationis o-
missæ sunt. ut infra eo. ti. per tuas. Itē si te-
stes confusè deponant. ut infra eo. ti cum
clamor. Item si obscurè. ut infra proxi. tit.
præterea 35.q.6. de parentela. ff. de q. l. re
peti. quod enim obscurè dicitur pro non
dicto habetur. ut. ff. de interrogato. actio.
l. de ætate. §. nihil interest. & obscurè
scriptum pro non scripto habetur. ut ha-
betur. ut. ff. his quæ pro non scriptis. l. 2.

Summarium

1 *Testes generaliter coguntur perhibere testimonium, & quando & qualiter compellendi sunt. nu. 3.*

2 *Clericus ob crimen falsi degradatus, statim seculari foro applicatur.*

4 *Testimonium suum subtrahentes an peccent mortaliter & nu. 5.*

6 *Recipiens aliquid pro testimonio ferendo, qualiter puniatur.*

7 *Pecunia data testi ut uerum testimonium ferat, an repeti possit.*

¶ DE TESTIBVS COGENDIS. Rubrica.

Dictum est supra de testibus. Sed quia officium testium publicum est, & ad id nonnunquam inuiti coguntur. Ideo subiicitur hic rubrica de testibus cogendis. ¶ Videamus igitur an sint co-

fint cogendi . & qualiter, in quibus casibus,& an peccent testes subtrahendo se à testimonio ferendo,uel si pro testimonio ferendo aliquid recipiant. ¶Generaliter.
1 liter testes † coguntur perhibere testimonium ueritatis . & hoc in ciuilibus ut. C.de testibus.l. si quãdo.ff. de tabulis exhi.l.locum.§.exhibere,in authē. de testibus. §. quoniam colla. 7. & infra in plerisque decre.14.q.2. quanquam.Sed & in criminibus uidetur testes fore cogendos . ut supra.ti. proxi. cum causam infra eo.ti tu. præterea.&.c. super his. &.c.cum contra magistrum & infra eo. ti. ca.ulti. infra de simo. licet Hely. Item cum certè sint personæ quibus non denunciatur inuitis ut testimonium ferãt quod ex priuilegio contingit. ut.ff. de testi.l. 3.§.Iulianus. & l.inuiti. Et in alia.l.inuiti. sequitur quòd in alijs personis aliter est seruandum . ut ar.ff. ad munici.l.1. C. de thesau.l.1.li.x. Et hæc quæ dixi in criminibus obtinent cum de crimine ciuiliter non criminaliter agitur & secundum hoc non obuiat infra eo. ti. dilectorum. Sed instabis decre. illa cum cõtra magistrum, loquitur in crimine falsi. nec innuit quòd ibi actum fuit ciuiliter & tamen testes coguntur. Possumus dicere quòd forte ciuiliter agebatur. Sed dices non multum refert utrum ciuiliter an criminaliter agatur de crimine falsi . nam per utrunque modum sequitur pœna ordinaria.ut. C. de prob.l.iubemus Ad quod dico imnio refert quia per modum ciuilem non fieret depositio Vel dici potest quòd speciale est in crimine falsi,ut in eo etiam si criminaliter agatur testes sint compellẽdi qui se subtrahũt gratia,odio,uel timore. sicut & quædam alia sunt specialia in eodẽ crimine scilicet ut in eo imponatur pœna ordinaria per mo
2 dum ciuilem ut dictum est . † Item clericus pro crimine falsi conuictus & degradatus statim seculari foro per consequentiam applicatur ut infra de uerbo. significa. nouissimus infra de crimine fal. ad falsariorum. cum hoc generaliter in alijs criminibus non contingat. nisi post depositionem depositus incorrigibilis habeatur ut supra de iudi. cum non ab homine.Sed his omnibus quæ superius dixi quòd clerici cogantur ad testimonium tam ciuilibus quam in criminalibus obstat canon. 2.q 6. statuendum , quia nec clerici iurare debent ut 2.q.5. si quis præsbyter. sicut nec compelletur ad alia publica officia. ut 16.q. 1. generaliter. Sed illud generale sic modifico . uerum est quòd non compellũtur ad testimonium præterquã si per alios ueritas liquere nõ potest ut in præallegato.c.14.q. 2. quanquam. uel nisi gratia, odio, uel timore se subtrahant. ut infra eo.ti. c. 1.& ulti. &.c. contra magistrum. &.c. peruenit . Sed si queras quare minus coguntur testes in criminibus si criminaliter agatur quam in ciuibus; Respondeo in criminalibus mouentur accusatores eam rem deferre in publicam notionem quæ munita sit testibus idoneis , uel instructa apertissimis documentis uel indicijs ad probationem indubitatis & luce clarioribus expedita ut. C . de proba.l. ul.2.q.8.sciant.sed dices idem in ciuilibus Nam punitur is qui aliquem temere ad iudicium uocet ut . ff. de iudi.l. eum quẽ. Ad quod respondeo. ibi diligentius examinetur ubi contra salutem hominis oppressa putatur esse iustitia.ut.C.de appel.
3 l.addicos. ¶Sunt † autem compellẽdi per censuram ecclesiasticã ut apparet ex forma literarum domini papæ per clausam illam.testes autem &c. Per censuram uero ecclesiasticam non solum interdicti . sed suspensionis & excommunicationis sententiam intelligo ut infra de uer. sign. querenti. sed si clausula illa testes autem , non adijciatur in literis ut solet fieri , cũ in literis habetur mentio de crimine. nihilominus iudex ad iura se referat & cogat uel non cogat testem , secundum ea quæ superius sunt præmissa. Consuetudo tamen Romanæ curiæ sic se habet, in causis de facto ut nullum testem cogat uel de crimine agitur qualitercunq; de ipso agatur & idem seruat in literis non apponendo clausulam cõsuetam testes autem.&c. ¶In quibus casibus testes nõ cogũtur per
4 præmissa satis apparet. ¶Peccant illi † & mortali-

mortaliter sicut puto qui testimonium suum subtrahunt ei rei quæ non nisi per eos probari potest. & ideo compellendi sunt ad satisfactionem, sicut in alijs mortalibus contingit. ut. 6. q. 1. illi qui. 22. q. 1. prædicandum. 32. q. 5. præceptum. Et maximè peccat qui metu alterius ueritatem occultat. Vnde Aug. quisquis metu cuiuscunq; potestatis ueritatem occultat iram Dei super se prouocat. quia magis timet hominem quàm Deum. Et post pauca. uterq; reus est & qui ueritatem occultat & qui mendacium profert. quia ille prodesse non uult & iste nocere desiderat. ut 11. q. 3. quisquis. & infra de
5 crimi. fal. ca. primo. ¶ Sed quid si † qui se sacramento artant ad non prohibendum testimonium ueritati. Puto iuramentum temerarium in hoc casu scilicet cum non potest liquere de ueritate nisi per eos. unde iurans possent propria auctoritate con trauenire ut 22. q. 4. in malis. cum sit certum ex hoc mortale peccatum prouenire. secus si dubitaretur. nam tunc superioris auctoritas prius esset requirenda ut supra de elec. uenerabilem. ¶ Item quid si unus interfuit negotio cum sciat per unum non posse probari ut 4. q. 3. §. item in criminali, in uer. unius, lex enim diuina uel humana unius testimonio etiam idoneo non iustificat nec condemnat ut 33. q. 2. admonere, iurauit non perhibere testimonium ueritati. Respondeo puto & huiusmodi iuramentum temerarium fore. quia si unus non faciat plenam probationem facit semiplenam. & fit delatio iuramenti ut per iuramentum probatio compleatur ut. C. de rebus cre. l. bonæfidei. ff. de iureiur. l. admonendi. Nec obstat. ff. de quæstionibus. l. maritus. ibi enim non ideo reprobatur quæstio. quia unus testis non inducebat præsumptionem. sed quia ancilla in dominum torquebatur quod fieri non debebat. ut. C. de quæstio. l. 1. Item non ob. infra de success. ab intest. cum dilectus. quia licet unus testis ibi non faceret plenam probationem suffecisset tamen ad iuramenti delationem nisi pars altera obtulisset contrariam probationem. Quid si aduersarius subtrahat testes. Respondeo iniquam a se foueri litem ostendit. ut supra titu. proxi. constitutus, & experiri debet in se auctoritatem iudicis elusam ut infra eod. titu. peruenir. C. d. postu. l. prouidendum. 3. q. 7. §. tria.
6 ¶ Restat † uidere an peccet testis si quid recipiat pro testimonio ferendo. Et certe sic, quia sicut sententia non debet esse uenalis ita nec testimonium. Vnde Aug. cum iudicia & testimonia quæ nec iusta nec uera sunt uendenda iniqua & falsa uenduntur. multò sceleratius utiq; pecunia sumitur. quia scelerate etiam quàm uis uolentibus datur. ut 14. q. 5. non sanè. Expensas tamen recipere potest ab illo qui eum producit. ut 4. q. 3. uenturis. & ff. de testibus. l. fides testium. §. Sabino. Quid si testis corruptus testimonium falsum dicat. Testimonium nullum est, tum quia uenale. & tum quia falsum. & præter pœnam falsi tenetur etiam in iudicio animæ illi quem suo testimonio læsit ad omne interesse. ar. supra ti. proxi. sicut, & ar. C. de pœna. iu. qui malè iu. l. 2. Pecunia uero quæ data est non restituetur ei qui turpiter dedit cui obstat propria turpitudo ut in prædicto. c. non sanè. ff. de condi. ob. tur. causam. l. 3. sed ei in cuius iniuriam data uidetur. ut 1. q. 1. iubemus. & ar. 17. q. 4. si quis in atrio. ff. de cal. l. generaliter. §. illud infra de Simo. de hoc aût. & c. audiuimus. 17. q. 1. si quis rapuerit. in auten. de sanctis. episcopis.
7 §. sed neq;. ¶ † Quid si data est pecunia simpliciter ut testimonium ferat & ut uerum testimonium ferat. Dicunt quidam in his casibus illum qui dedit repetere non posse. uidetur enim testem corrumpere uoluisse. ff. de condi. ob turpem causam. l. 2. Sed contra. 14. q. 5. non sane. Vnde in hoc casu dici potest quòd talis posset repetere pecuniam si non eo animo dedit ut testem corrumpat. sed ut sibi iusticia conseruetur. infra de simo. dilectus.

Testimonium non debet esse uenale

Testimonium falsi nullum est testimonium

Summarium

1 *Instrumentum quid sit, & qualiter accipiatur, & nu. 2.*
2 *Instrumentorum duae species,*
3 *Sigillum autenticum qui habere dicantur.*
Scriptum autenticum quod dicatur,
4 *Scriptura priuata an fidem faciat.*
5 *Antapocha quid sit,*
6 *Apocha quid sit.*
7 *Instrumentis quando fides non adhibeatur.*
8 *Sumpto an sit praestanda fides,*
9 *Instrumenta an cum die & consule edi debeant.*

¶ DE FIDE INSTRVMENTORUM. Rubrica.

DIximus supra de illa specie pro-
bationum qui fit per uocem uiuã:
scilicet per testes. Nunc uidea-
mus de spetie quae fit per uocem mortuã.
scilicet per scripturam. Et ideò subijcitur
hic Rub. de fide instru. ¶ Videamus igi-
tur quid sit instrumentum, qualiter hic ac
cipiatur, & quot sint eius species, & qui-
bus instrumentis fides adhibeatur, & ex
quibus instrumentis fides inducatur uel
1 minuatur. ¶ Instrumenti † appellatio est
generalis. Nam & testimonia & personae
quibus causae instrui solent instrumento-
rum loco habentur. ut ff. eod. tit. l. 1. supra
de testibus c. peruenit. ff. de uer. signi. l. no
tionem. §. instrumentorum. Sed & alias di-
citur instrumentum apparatus fundi quo
possessio exercetur. ut. ff. de fun. instru. &
instru. lega. l. quaesitum. ℞. 1. Hic autem
ponitur instrumentum pro cartis uel scri-
2 ptutis. ¶ Instrumentorum duae † sunt spe-
cies aliud publicum, aliud priuatum. Pu-
blicum quod fit per manum tabellionis
qui si fuerit in prima figura hoc est non
cancellatum, non abolitum, non uiciatum
uel uituperatum. ut. C. de edic. di. Adi. tol.
l. 3. fides adhibetur sine alio adminiculo.
ut in aut. eo. tit. §. si uerò moriantur, nisi
is contra quem profertur falsum. ut. C.
eod. titu. l. si uteris. Priuatum aliud auten-
ticũm. aliud non autenticum. s. confectum
a duobus loco tabellionis in iudicio as-
sumptis. ut supra de proba. quoniam con-
3 tra falsam. † Item instrumentum siue scri
ptum uel priuatum sed autenticum est cui
appensum est sigillum autenticum ut in-
fra. eo. ti. scriptura. Est autem autenticum
sigillum scilicet episcopi. ut supra de te-
stibus. cum a nobis. 11. q. 3. curae. c. dicũt.
& aliorum praelatorum. ut supra de do. &
contu. ueritatis. Item conuentus. ut supra
de proba. tertio Capituli. ut infra. de. ap-
pel. significauit. Vniuersitatis supra de pro
cur. quia in causis. Cuiuslibet corporis uel
collegij. ut infra de exces. praela. dicam. Itẽ
autenticum est scriptum, & si priuata ma-
nu cõfectum quod habet subscriptionem
trium uiuentium testium. ut. C. qui pot. in
pig. ha. l. scripturas. in fi. in aut. eo. ti. §. sed
4 & is. & §. sed & si quis. † Et si de subscri-
ptionibus dubitetur fiet comparatio per
instrumenta publica in quibus ijdem te-
stes subscripserunt. ut in aut. eod. titu. §.
his qui, uel per instrumenta priuata ha-
bentia subscriptionem testium eorũdem.
ut. C. eodem titu. l. comparationes. Si ue-
rò testes inscripti decesserint scriptũ non
uidetur alicuius firmitatis robur habere.
ut infra eodem tit. scripta. sed priuata scri-
ptura scriptionem non habens generali-
ter fidem non facit. ut. C. de prob. l. instru-
menta. & l. rationes. & l. exemplo. nisi con
tra illum qui scripsit & hoc in personali-
bus actionibus. secus in realibus ut in prae
all. scripturas. ¶ Publicum igitur instru-
mentum auctoritati tabellionis innititur
ut dictum est & probatur. C. ad leg. Cor.
de fal. l. si quis decurio. & in aut. eo. ti. §. si
uerò moriantur. Sed si de scriptura tabel-
lionis dubitetur fiet comparatio. ut in aut.
eod. tit. §. quòd si etiam. & §. sequentibus.
¶ Nunc de apochis & antipochis aliqua
5 sub breuitate notemus. † Est autem anti-
pocha chirographum quod facit debitor
creditori in quo debitor fatetur soluisse tã
tum. Et non dicitur ab anti quod est con-
tra, sed ab ante. quia antapocha. sit ante
apocham prius ei fatetur se soluisse pen-
siones, usuras, uel census. quod fit in anta
pocha. & demum creditor fatetur in apo-
cha de recepto. Et est igitur antapocha.
indu-

inducta ad securitatem creditoris. qui enim nomine possidet alieno & pensionem soluit, uel qui creditori suo præsentat usuras, si quandoq; dicat se suo nomine possedisse uel se præscriptione liberatum contendat, obstat ei propria scriptura. Nam dominus siue creditor per antapocham de iure suo docebit. ut. C. eo. ti. l. plures. Vel secundum alios antapocha scriptura est quam facit debitor obligando se. tunc dicitur ab anti quod est contra.

6 † Sed apocha secundum omnes est scriptura creditoris profitentis sibi solutum a debitore. & sic ponitur. ff. de administra. tu. l. Lucius. §. tutor. Et secundum hoc dicitur. apocha fit datis antapocha suscipiẽtis i. apocha fit a creditore antapocha a

7 debitore. † Multa uero sunt propter quæ instrumentorum fidei derogatur, rasura literarum, immutatio primæ figuræ. ut infra eo. ti. inter dilectos. ff. de his quæ in testa. delentur. l. 1. ff. de proba. l. si chirographum. C. de edi. di. Adri. tol. l. 3. Nam falsitas est immutatio ueritatis ut in aut. eo. ti. in prin. coll. 7. Literæ tamen uel syllabæ mutatio omissa uel subtractio uitium non inducit ut infra eo. ti. ex parte. ff. de manu tel. l. qui habebat. nisi subtractio immutatio uel omisso sensus uarietatem inducat. ut infra eo. ti. inter dilectos. unde auctorum uerba emendare tenore sententiæ perseuerante non est prohibitum ut. ff. de re iudi. l. auctorum. & rasura paucarum literarum quæ sapientis animum nequaquàm indubitationem uertere debeat. permittitur in literis domini Papæ præter uitium falsitatis. ut infra de crimi. fal. c. ul. ¶ Vitium grammaticæ non uitiat instrumenta. nec enim error scripturæ, impedit causam iuris. ut. C. de testa. l. errore. & l. ambiguitas. ff. de leg. 2. l. cum pater. §. fidei tuæ. & l. unum. §. ult. ff. de hæredi. institu. l. 1. Et est ratio in instrumentis, quia eorum fides auctoritati tabellionis innititur. cuius fides magis inspicitur quàm error scribentis: sicut in sacramentis ueritas substantialis formæ, attenditur non sanitas uerborum ut de cõ. dis. 4. retulerunt. & capit. si non sanctificatur.

¶ Aliud autem est in rescriptis domini Papæ, ut supra de rescriptis ad audientiã. Et est ratio quia per multorum officialium manus transeunt. & tandem purgatorium inducuntur, hoc est ad examen uicecancellarij & correctoris ut supra de rescriptis cum adeo. 35. q. 9. apostolicæ. Vnde non est uerisimile quòd in huiusmodi literis uitia remaneant incorrecta. & si secus inuentum fuerit literæ sunt suspectæ & non creditur de cancellaria tales literas emanasse, aliud autem est in literis aliorum prælatorum qui non cum tanta angustia & deliberatione procedunt. Itẽ si uarietas manus notarij per alia instrumenta ab eodem confecta notetur derogatur fidei instrumenti. ut. C. eo. tit. l. cõparationes. & aut. eo. tit. §. sui uerò. eo tamen saluo quòd ætas literarum dissimilitudinem sæpe facit. non ei ita scribit iuuenis & robustus sicut senex & tremens, languor etiam sæpe dissimilitudinem facit calami & atramenti mutatio aufert per omnia similitudinis puritatem ut in autẽ. eo. tit. in prin. Item subscriptionum ideniptitas. qui singulæ debent singulorum subscribentium manibus annotari. ut infra de priui. cũ olim propter quæstiones. Itẽ nominis Imperatoris uel inditionis omissio. ut in autenti. ut præpo. nomi. Imperato. pub. docu. in prin. Anni enim domini, nomen Imperatoris & cõsulis poni dicũt in publicis instrumẽtis ut 23. di. In nomine domini. C. de apo. pub. l. 1. & in prælle. auten. ut proponatur nomẽ Impera. &c. Itẽ si repugnantia inter se in instrumẽto cõtineãtur. ut. ff. de re. iur. l. ubi Itẽ si cõtraria instrumẽta quis in iudicio ꝓducat fidei sibi ad inuicẽ derogãt ut infra eo ti. imputari. C. eo. ti. scripturæ. Sed aliud est in testibus cõtrarijs uel diuersis ab eadẽ parte ꝓductis. qa tũc iudex cõsiderare debet numerũ & cõditionẽ illorũ, q dicũt ꝓ ꝓducẽte & illorũ q dicũt contra. ut. no. supra de testi. §. nuuc uidendum. Et est diuersitatis ratio. quia instrumenta uideri possunt & apud se quis explorare debet an sibi expediat talia producere instrumenta, unde imputat cõtraria producẽti. Quid autẽ

testes dicturi sint ignoratur. & ideo non est quod imputetur producenti cõtrarios uel diuersos. Item derogatur fidei instrumēti si et unus de testibus in instrumēto subscriptis nō agnoscat suam subscriptionem ut. ff. quemadmo tes. aper. l. 1. in fin. Item derogatur fidei instrumenti si non habeat debitum numerum testium. quod in quolibet publico instrumento requiritur secundū Mar. secundum alios distinguitur. utrum in ciuitate contrahatur an in uilla à perito literarum uel impetito, & librā contractus excedat auri uel non. cõtrahatur in scriptis uel nō ut in aut. eo. ti. §. oportet. C. si cer. pet. in autem. hodie & notauit Azo. in summa sua. si cert. pet. §. item & mutui. Item derogatur si non contineatur in eo ꝙ contractus habuit testium præsentiā. ut in autē. eo. ti. §. si quis. igitur. & §. sed & si quis. Sed ob lex. C. de dona. l. in donationibus. sed illa excludit annotationem testium non præsentiam. Vel dic quòd nec præsentia testium requiritur necessario nisi in scriptis agatur eo quòd tota fides habetur notario. Nec ob. in aūt. de hære. & fal. §. si uero absunt. ubi requiritur præsentia testium & descriptio. nam illud speciale est in inuentario. Item derogatur fidei si non sit scriptū a tabellione & partibus si hoc actum est ut in scriptis contrahatur. ut. C. eo. ti. l. contractus & de conueniē. fisci. debito. l. 2. Itē derogatur si aliquid in eo inueniatur subsignatū uel subscriptū. ut. ff. ad le. Corne. de fal. l. Paulus. Itē si in aliqua parte fuit incisum. ut. ff. si tabulæ tes. extra. l. 1. §. pe. Item derogatur fidei instrumēti ex archiuo producti si non fuerit manu cōmentariensis signatum. ff. de iure fisci. l. in fraudē. §. quoties.

8 † Derogatur fidei instrumēti si non sit originale sed sumptū. Exēplū aūt iudex & sumptum idē supponunt originale autenticū. & exēplar idē significat exēplum igitur iudex uel sumptum fidē non facit ut infra eo. ti. c. 9. di. ut ueterū. 76. di. ieiunium. 25. q. 2. sancimus. C. de eden. in autē. si quis in aliquo documento. in aūt. ut sponsa. largi. §. & hoc quoq; iubemus, col. 9 ff. famil. ercisc. l. si quæ sunt cautiones. ff. de actio. emp. & uen. l. Titius. C. de fideic. l. instit. C. de diuersis rescriptis. l. sancimus. & ff. eo. ti. l. 2. Quidā accidunt contrarium dicunt. s. quòd standū sit sumpto uel exēplo & hoc dicebat dominus Albericus. Mouebatur autem quadā ratione & quadam lege ratione tali. sicut originale instrumentum dicitur autenticum & ei statur, quia confectum est à publica persona. idest à tabellione. sic & sumpto standum est si à tabellione fuerit exēplatum: quod enim præstat auctoritatem originali idem & sumpto. scilicet persona publica. inducebat legem pro se in autem. ut fratrum filii. §. illud, collatione 9. Et hanc opinionem tenuit donec inconuenientiam suæ opinionis fine deprehendit occulta. cum enim in causa de facto in qua ipse patronus erat induceretur exemplum & pars altera fortiter allegaret exemplo non esse credendum ipso contrarium afferente. tandem deductum est originale in medium in quo quædam uitia sunt inuenta quæ in sumpto non erāt. & ex tunc uisum est sibi nō sufficere sumptum. quamuis per tabellionem sumatur & quāuis in sumpto tenor originalis contineatur de uerbo ad uerbum propter uitia, literas & correctiones quæ possunt esse in originali & non in sumpto. Autē. illud ut fra. filij. non loquitur in simplici sumpto. sed loquitur in sumpto auctoritate iudiciali. cui etiam secundum Azo. standum est. ut. C. de testa. l. publicati. C. de re iudi. l. gesta infra de confir. uti. uel inuti. cum dilecta. non enim uerisimile est iudicem auctoritatem præstitisse sumendi, si uitia in originali fuissent ut infra de priuile. cum olim essemus apud perusiū. & infra eod. titu. c. ulti. Nec ob his decre. supra de probat. quoniam contra falsam. quæ dicit recurrendum fore ad originalē si de gestis quæ remanserunt apud partes dubitari contingat. Nam illa sumpta non sumuntur auctoritate & præsentia iudicis. & propterea recurritur ad originale. ut supra de ꝓbat. capitulo ulti. Hæc & alia sunt quæ debilitant instrumenta saluis his quæ de falso possunt

possunt obijci instrumentis & per quæ de falsitate argui possunt. de quibus dice-
9 mus. infra de crimi. fal. † Et notandum quod licet instrumenta cum die & consule edi non debeant ne fraudis fabricandæ materia detur.ut.ff.de eden.l.1.§.editiones.ff.qui madmo tē aper.l.2.§.si dubitetur,C.eodem titu.l.eius. Si tamen de falso arguatur instrumentum ratio temporis in quo potest falsitas facilius deprehendi,ut infra eodem titulo inter dilectos. necessarium est instrumentum edi cum die & consule.ut.C. de contrahenda & committen.sti.l.optimam.Instrumentum autem non uisum non potest argui falsitate.ut infra eodem ti.accepimus.

Summarium

1 *Præsumptio quid sit.*
2 *Præsumptionum species quot sunt.*
3 *Præsumptionum alia est iuris tantum, alia est iuris & de iure.*
Probatio an admittatur contra præsumptionem iuris & de iure.
4 *Bonum esse rectè factum præsumitur.*

¶DE PRAESVMPTIONIBUS. Rubrica.

QVia præsumptiones plerunq; semiplenam probationem faciunt, plerunque alias probationes adiuuant nonnunquam per se probant ut uiolentæ. Ideo subiicitur hic rubrica de præsumpt. tractaui de probatio. de testibus. & de fide instrumento. inscitur. Videamus igitur quid sit præsumptio. quot sint præsumptionum species,quibus præsumptionibus stetur, & quibus non.
1 ¶ Præsumptio † est alicuius facti dubij aliquoties semiplena aliquoties plena
2 inuestigatio. ¶ †Tres sunt species præsumptionum alia temeraria. alia probabilis, alia uiolenta. temeraria reprobatur.ut 2.quæst.1.primo 6.quæstio 1.ques infra de sen. excomm.inquisitioni. Probabilis admittitur ad semiplenam probationem,ut hic in multis decre. & infra de senten.excomm.inquisitioni supra de resti.spol.solicite. & ad purgationem indicendam. ut 2. q. 5. præsbyter infra de purga.ca.si quis de gradu. Violēta ad pronunciandum sufficiens reputatur. ut 32. q.1.dixit dominus infra eod.titu. literis. ff.de his qui sui uel alie. iur. sunt.l. filiū.
3 † Sed circa uiolentas præsumptiones subdistinguitur quia alia iuris & de iure. Præsumptio iuris est cum ius præsumit aliquid sed non statuit super præsumpto. & hæc præsumptio recipit contrariam probationem. & exempla super hoc 35. quæst.3. extraordinarie 33. q.1.nec aliqua. C.de episc.& cleri.in authen. licentiam 22.q.5.nulli infra de testa. requisisti.ff.de dona.inter ui.& uxo.l. Quintus. C.eo.ti.l.etiam.Præsumptio iuris ex de iure est cum ius fingit & statuit super ficto contra aquam fictionem non admittitur contraria probatio exempla ad hoc infra de sponsa. ad id.&.c.is qui fidem infra de cond.appo.per tuas &.c.de illis infra qui ma. accu.pos. insuper infra de sponsa.commissum 54. distinct.fraternitatem 27.distin.quod interrogasti 26.q.2.uidua infra de regula.& transe.uidua.& generaliter ubicunque ius statuit & fingit super ficto. Quandoque tamen ius fingit aliud esse quam sit fingit enim mulierem stipulatam dotem quæ non est.ut.C.de rei uxo.ac.l 1.in prin.fingit natum quod non est.ut.ff.statu.ho.l.in utero, fingit uiuere quod non uiuit ut insti. de excu.tu.§.si lij aut fingit non esse natum quod est natum ut.ff.de libe.& postu.l. Titius testamento.§.Lucius,fingit non conceptum, qnia nascitur mortuus ut.ff. de uerbo.sig. l.quæ mortui.istas & cōsimiles fictiones iuris inuenimus quos notat dominus meus in princ.summæ circa 10. prædicamenta.¶Et est notandum. quòd si aliquā do lex fingit bonum canon autem malū, nam in liberæ mulieris coniunctione lex præsumit matrimonium.ff. de ritu nup.l. in liberæ canon præsumit cōtubernium nisi probetis matrimonium. ut 30 q.5.c. 1.& 2.Et hoc propter periculum quod accidere potest ex clandestinitate.nam & si sunt aliqui uir.& uxor si tamen alter ab altero.

altero diuertat nec possit probare matri-
monium ecclesia non cogit eos cohabita
re.ut 30.q.5 §.his ita infra de clandesti.
4 despon.c.1. ¶ †In summa notandum est
quod omne bonum factum rectè præsu-
mitur actum.omne male factũ praue præ
sumitur actum ut infra eo.c.1.&. 6.quæst.
1.si omnia.

Summarium

1 *Iuramentum quid sit, & quod iuramentum sit prohibitum.*
2 *Iusiurandi aliud assertorium aliud promissorium.*
3 *Iuramenti assertorij species quot sunt.*
4 *Iuramentum in quibus casibus nõ deferatur.*
5 *Iusiurandum deferre quis possit. & numero 6. & 7.*
6 *Iuramentum assertorium cui & quando deferri debeat.*
8 *Iurisiurandi effectus qui sint.*
9 *Iuramentum tres comites habet.*
10 *Iuramenta illicita & temeraria seruari non debent.*
11 *Iuramentum quando dicatur illicitum.*
12 *Periuri pœna quæ sit.*
13 *Periurus an sit infamis.*
14 *Periurium quotuplex sit. & quod dicatur periurium.*
15 *Iuramentum de quo in hoc titulo est de veritate.*

¶DE IVREIVRANDO. Rubr.

DIximus supra de probationibus,
sed quia ex inopia probationum
recurritur ad iuramentum nam fi
nis oium litium est iuramẽtum ut e.infra
ti.& si christus,circa medium.Et alibi di-
citur maximum remedium expediẽdarũ
litium est iuramẽtum ut.ff e.ti.l.1. Ideò
post tractatum de probationibus annecti
tur iste de iureiuran.¶ Videndum est igi-
tur quid sit iuramentum, unde dicatur,
quot fuit eius species,quis possit deferre.
& cui, qualiter sit deferendum. qualiter
iurandũ & quid sit iuramenti effectus. &
1 quæ periurij pœna.¶Iuramentum †est af
firmatio uel negatio sacræ rei attestatio-
ne firmata.Sacræ rei ideo dixi. quia licet
nõ licet iurare per creaturas nõ sacras.ut
in euãgelio. Nolite oino iurare neq; per
cœlum &c.& infra e.t.& si christus 22.q.
1.clericum &.c.considera.in autẽ. ut non
luxuriẽtur contra naturã col.6. Sed licet
per illas creaturas de quibus in iure per-
mittitur.ut per crucẽ,per euãgelium, per
ordinẽ,per altare, per salutẽ principis,&
per similia uerba. ut 22.q 1. si aliqua. &
q.5.qui deierat.1.q 2 quoties 22.q.1.ha-
bemus.ff.de iureiur.l.quæ salutẽ 22.q.1.
§.sicut etiam. Per numina improbata iu-
rare non licet.ut.ff.eod.ti.l.non erit.§.2.
Per membrum autẽ dei prohibitum est.
ut 22.q.1.si quis per capillum,in autẽ. ut
non luxurientur contra naturã. circa me
dium col.6.quod prohibitum est propter
quosdã hæreticos qui dixerunt deum hu
mano more membra habere distincta ut
24.q.3.quidã in uersi.antropomorphite.
Potuit autẽ competentius appellari fa-
ctum iuramẽtũ eo quod super facto iura
tur uel iusiuratũ.quia super iure quod iu-
rati cõpetit iuratur quasi iusiurã.placuit.
tamẽ ut factum ius dicatur.quia super fa
cto iure iuratur. Adijcitur uerò iurãdum
eo quod id debet esse iuratũ quod antea
fuit iurãdũ relatione facta nõ ad id quod
fit.sed ad id quod fieri conuenit ut.ff.de iu
2 stitia & iure.l.ius.¶Iusiurandi †duæ sunt
species aliud assertorium aliud promisso-
rium. Assertorium quod fit de præterito
uel præsenti in quo asseritur aliquid esse
uel fuisse.Promissorium est quod concipi
tur super futuro in quo promittitur dan-
dum uel faciendum uel non dandum seu
3 non faciendum. ¶ Iusiurandi † assertorij
tres sunt species.aliud uolũtarium. aliud
necessarium, aliud iudiciale. Voluntariũ
est quod pars parti defert extra iudicium
ideo sic dictum,quia ex uoluntate defer-
tur & suscipitur uoluntariè, & delatũ uel
relatum uoluntariè suscipitur uel recusa-
tur ut.ff.eo.tit.l.iusiur.Necessariũ dicitur
iusiur.quod necessitate à iudice imposita
defertur uel suscipitur arg.ad hoc.ff.de in
4 litem iuran.l.ul.†Et hoc sacramentũ nõ
põt referri uel recusari nisi prætendatur
iusta

iusta causa recusationis, ut C. eo ti. l. ge
neraliter. §. sin auté. Iudiciale est illud quod
in iudicio defertur uel referri a parte par-
ti quod non est necessarium subire immo
delatum potest recusari, potest & referri-
ri. ut. C. eo. ti. l. delato. ff. eo. titu. genera
liter. §. fin autem is cui. & infra eo. ti. c. ul.
Olim autem non poterat recusari sed re
ferri. ut. ff. eo. titu. l. manifestæ. Vel loqui-
tur lex illa cum iusiur. delatum suscipitur
ab eo cui defertur. ¶ In casibus tamen nó
non defertur iusiuran. ut in actione rerú
amotarum. furti & alijs famosis actioni-
bus, ut. ff. rerum amotarum. l. mar. §. ul.
&. l. non magis. & idem credo ubicunque
lex defert. iusiur. ut. C. de fideicom. l. quæ
stionem. C. de iure delib. l. scimus. §. licé-
tiam. C. de iure domi. l. ul. §. ul. nisi eadé le
ge permittatur potestas deferendi. ut. C.
de bonis aucto. iudi. poss. l. ulti. ¶ Potest
5 † iusiurádum deferre omnis ille ad quem
spectat negocium proprio nomine. pro-
curator uero non potest deferre nisi in tri
bus casibus si habeat speciale mandatum
si sit datus in rem suam, uel habeat libe-
ram & generalem administrationé, alias
non ut. ff. eo. ti. l. iusiurandum. §. ulti. & se
&. ff. de procu. l. procurator, cui libera.
&. l. procurator tuorum. ¶ Quid de præla-
to agente pro ecclesia uel defendéte nun
quid iuramentum deferre potest. Puto quod
sic, nam & tutor & curator & defensor u-
niuersitatis deficientibus alijs probatio-
nibus possunt deferre iusiurandum super
re dubia, super certa non possunt facere
gratiam ut. ff. eo. ti. l. tutor. & l. iusiuran-
dum quòd. §. ult. &. C. de transac. l. præ-
ses. ¶ Iusiurandum necessarium defert iu-
dex. ¶ † Sed quando & cui deferri debet
6 uideamus. Et est certum quòd si actor ni-
hil probat reus est absoluendus. ut. C. de
eden. l. qui accusare 6. q. ul. ca. actor. in-
fra eo. ti. ca. ulti. Hoc tamen fallit in qui-
busdam casibus. in quibus defert lex iura
mentú reo si actor nihil omnino probet.
ut. C. de his qui ad ec. confu. l. ult. §. sané
C. de fide instr. l. ul. C. de iure delibe. l.
ul. §. licentia. Et secundum hoc possit in-
telligi infra eo. ti. c. ul. & in auth. de instr.
cau. §. si tamen quisquá. Si auté actor pro-
bauerit semiplené. puta per scripturá do-
mesticam. per collationem literarum. per
unum testem, uel per fugam rei. qui fini-
to officio debuit ibi respondere ubi gessit
officium defertur iuramentum actori. qui
nouit ueritatem rei maximè si res petita
sit modica, & actor sit honestus ut in auth.
de instru. cau. §. si uero moriantur & de
collatione. §. super hoc. &. §. si quis auth.
col. 9. ff. de re mili. l. non omnis. §. ulti.
&. ff. de legiti. tu. l. legitimus. R. j. nam &
unum testé dico inducere præsumptioné.
ut. ff. de dote præle. l. Theopópus. & ff.
quemadmodú test. aperiátur. l. 1. §. si unus.
Item si duo faciunt plenam probationem
ergo unus facit semiplenam. Nec obstat.
ff. de quæstionibus. l. maritus. ibi enim
non prohibuit quæstionem haberi de an
cilla. quia non procederet iudicium. sed
quia ancilla non debebat torqueri contra
dominum suum in pecuniaria causa etiá
præcedentibus indicijs. ut. C. de quæstio-
nibus. l. 1. Item propter enormitatem de
licti à reo commissi defertur actori iura-
mentum si actor non possit quæ perdidit
uel ablata singula cóprobaret. ut. C. unde
ui. l. si quando supra quod metus causa ca.
ulti. 2. q. 1. in primis. Item propter enor-
mitatem rei & improbitatem litigádi de
fertur actori iusiurandum. ut. C. de iudi. l.
properandú. §. sin aut. Alius aút ubi actor
nó nouerit ueritatem rei, uel summa non
est modica, & persona actoris est suspe-
cta, uel nó suspecta, sed reus est ita hone-
stus ut actor defert reo iusiurandú ut ab-
soluatur in cótractibus bonæ fidei uel stri
cti iuris, in delictis & quasi delictis pro-
pter regulam quæ est. ff. eo. ti. l. admoné-
di. C. eo. ti. l. in bona fidei. ¶ Iusiurandú
7 † uolútariú deferendum est secundú uolun
taté partis deferentis. Necessariú uero de
fertur secundú arbitriú iudicantis. Debet
autem iurare is cui delatum est iuramen-
tum prout est delatum. ff. eo. tit. l. 4. §. ul.
&. l. 4. &. l. 5. in prin. & l. qui per saluté. eo
saluo quòd per improbatas religiones iu-
rari non debet ut in princ. dictú est. ¶ Effe
8 ctus † iurisiurandi est ut ex eo detur actio
in fa-

in factum ſi iurauerit quis ſibi deberi, nõ
adiecta forma uel rem ſuam eſſe.ut C.eo.
tit.l. actori. Si autem adiecta forma quis
iurauerit, dabitur utilis actio ex eo con-
tractu, & non tantum ei ſed aduerſario,
ut ecce iurauit quis ſe emiſſe à Ticio Sti-
chum. pro. 10. nam & agit ex empto ad
ſtichum & tenetur ex uendito ad.10. Vel
iuraui me dediſſe Stichũ pignori pro. 10.
quæ accepi mutuo, ago pignoraticia pro
Sticho et teneor certi cõditione pro mu-
tuo ad 10. uel iuraui mihi fundum in do-
tem datum. & ipſum poſſum proſequi &
ſoluto matrimonio teneor ex ſtipulatu.
ut.ff.eod.tit.l. ſi duo.§.is qui iurauit. &.§.
Marcellus.Item ut ſeruetur quicquid per
iuſiurandum firmatum eſt. dummodo iu-
ramentum ſeruatum non uergat in interi
tum ſalutis æternæ: ut infra eo.ti. ſi uerò.
& ſi uergat in præiudicium temporale. ut
infra eo. ti. debitores. etiam ſi præſtetur
ſuper contractu non obligatorio de iure.
ut infra eo. ti. cum contingat. ¶In ſum-
9 ma ſciendum eſt † quòd iuramentum tres
habet comites, ueritatem ut iurans ſciat
uel credat uerum quod iurat. Iudicium id
eſt, diſcretionem, ut quis diſcrete iuret nõ
præcipitanter, & ſine neceſſitate ad iurã-
dum feſtinet. Item iuſticiam, ut ſit iuſtum
& licitum quod iuratur. Sed ſi tres comi-
tes uel aliquod ex iſtis defuerit nequaquã
iuramentum erit ſed periurium id eſt, il-
licitum uel temerarium iuramentũ ut 22.
10 q.2.animaduertendum. † Iuramenta au-
tem illicita & temeraria ſeruanda nõ sũt.
ut infra eo.ti.quemadmodum. & ca. ſicut
noſtris, cum quidem, ſicut ex literis. Item
illa quæ priorib.præiudicant ut infra eo.
ti.tua.&.c.intellecto &.c. ea te. In his igi
tur ſeruabis ꝙ ſi iuramentum fuerit euidẽ
ter illicitum poteſt quis contra illud pro
pria auctoritate uenire. ut 22.q.4. diffini
tio.&.ca.in malis. Et hoc ideo quia iura-
mentum non fuit inuentum ut ad inquita
tem obliget.ut infra eo.ti. quanto 22.q.4
11 inter cetera. ¶Ex his † autem cauſis red-
ditur iuramentum illicitum quæ ſequen-
tibus uerſiculis continentur. Sit iuſiuran
dum licitum diſcerne notando. quis, cui
quid, per quid, ad quid, cur, quomodo
quando. Quis, quia ex perſona iurantis
redditur iuramentum illicitum. ut cum
paruulus iurat. ut 20. q.5. paruuli. Quod
intelligo in infante uel infantiæ. proxi.
ut.ff. eo. ti.l. qui iuraſſe. nam doli capax
iurat.ut. ff. de lib. cau. l. ul.Cui, quia per
ſona eius cui iuratur cenſetur illicita. ut
22. q. 5. nullus. & infra eod. titu. nimis.
Quid, nam ratione rei quæ iuratur cenſe-
tur iuramentum illicitum ut ſit iuretur id
quod eſt mortale peccatum.ut infra eo.ti.
ſi uerò aliquis.22. q.4. iurauit infra eo.ti.
quemadmodum infra de homi.cum iura-
mento. Per quid. nam ratione eius per
quod iuratur cenſetur illicitum, ut ſi iu-
retur per creaturas ut 22.q.1. conſidera &
dixi ſupra in prin. huius ti. Ad quid. quia
finis ad quem tenditur reddit iuramẽtum
illicitum, ut cum quis iurat ut eligatur ut
8. q.3.artaldus ſupra de elec. per inquiſi-
tionem. Cur. quia cauſa propter quam iu
ratur reddit iuramentum illicitum ut ſal-
tatio puellæ iuramentum Herodis. ut 22.
q.4.unuſquiſque. Quomodo ſcilicet diſcre
te uel indiſcretè. Indiſcretio enim & præ
cipitatio redit iuramentum illicitum. ut
22. q.2. animaduertendum. Quãdo. quia
tempus reddit iuramentum illicitum, nõ
enim licet iurare in diebus dominicis, ni-
ſi pro pace.ut ſupra de fer.cap.1. ¶Pœna
12 † periurij id eſt, fractionis liciti iuramen
ti eſt pænitẽtia ſeptennis. ut 22.q. 1. præ
dicandum hoc enim imponitur pro quo-
libet mortali. ut 23. quæſt. 1. hoc ipſum.
Hoc in iudicio animæ. ſed in iudicio cor
porum pœna periurij eſt depoſitio. ut 25.
diſt.§.criminis. Sed pœna periurij hoc eſt
temerarij iuramenti eſt pœnitentia anna
lis in foro penitentiali.ut 22. q.4.qui ſa-
cramento. In foro iudiciali eſt amotio a
beneficijs ut infra.eo ti. tua. §. cæterum.
Sed ſecundum iura ciuilia iureiurandi cõ
tempta religio Deum habet ultorem. ut.
C.eo.ti.l.2. niſi iuramentum in contracti
bus interponatur. ut.ff.de crimine ſtellio
natus.l. ult.C. de tranſac.l. ſi quis maior.
C. de dig. l. quoties.lib. 12. ¶Quæritur
13 † an periurus ſit infamis. Et circa hoc di-
ſtinguis

Ringuit Azo. sic cum quis iurat de præsenti uel de præterito: putarem esse suam uel fuisse,nam si de præsenti notatur infamia. & sic intelligit ff. de his qui no. infa.l.Lucius.ff. de cri. stel.l.2.& ul.Ar.contra in auth.ut li. ma. & auiæ.§. quod autē à nobis. & in auth. ut litigan. iurent. §. si quis autem liti. Si autem iurat de futuro, non est infamis,nisi ueniat contra duo scilicet iuramentum & pactionem. ut. C.de transac.l. si quis maior. Magister Ray. in sūma sua distinxit inter assertoriū & promissorium iuramentum. Periurum in prima specie nō dixit infamem & allegauit decre. infra de exce. denique. & supra de ordi. cog. cū dilectus,in fi.& facit ad hoc lex illa Lucius Sed hæc omnia mihi,secū dum iura canonica non placent. nam dico periurum infamem,esse siue de præterito siue de præsenti, si scienter & prudenter falsum asserat sub iureiurando,siue iuramentum sponte præstitum de dādo uel faciendo uolens uiolet.ut 6.q.1. infames, qui enim periuriū sponte committit mortaliter peccat.ut 22.q.1. c.a.ul. ergo est in famis infamia canonica.ut.6.q. 1.illi qui. Item periurium crimen est ut infra eo. ti. querelam supra de tempo.or.ca. ult. ergo est famosum.ut 25. di. §.nunc autem, in uer.in epistola uerò. Ad.l. autem Lucius, & ad decre.cum dilectus,respōdeo. testes quorum testimonium reprobatur inter infames haberi non debent, uerum est infamia legali quæ generaliter non ipso facto sed per sententiam irrogatur.Vel aliter possibile est quòd testimonium testiū reprobatur. Nec ex hoc solo de periurio conuincuntur, ut si negatio apta non proferāt.ut 4.q.3.§. item in criminali.in uer. si testes nude deponāt. ut 4.q.3. §.item in criminali,in uer. solam, & causam sui testimonij nō facit manifestam. ut in auth. de testi.§. & licet. uel quia per plures con
14 trarium probatur. ¶ Periurium † autem multiplex est,dicitur enim periurium falsa iuratio qui si ignoranter fuerit facta & adhibita omni diligentia nullum inducit peccatum.ut 22 q.2. homines non adhibita omni diligentia est ueniale peccatum. ut 25.dis. §. uerum, in fi. Dicitur periuriū trāsgressio liciti iuramēti. & hoc est mortale.ut.6.q 1.quicunque.Si uero illicitum sit iuramentum. scienter hoc iurare,peccatum est.sed contrauenire non est peccatum.ut dixi.supra proxi. §. dicitur periurium indiscretum iuramētum, & istud est ueniale peccatum. ut 25.di.§.criminis,in fi.dicitur periurium mendacium iuramēto firmatum, & istud semper est mortale ut 22.q.2.homines. nisi si t loco.ut 22.q. 2. quod ait. uel simulatoriæ.ut 22.q.2 uti
15 lem. ¶ Vltimo notandum † est quòd hoc iuramētum de quo hic tractatur est de ueritate.ut.ff. eo. titu.l. quoties infra eo.titu.ex literis.& ideo si deferatur alicui qui non nouit ueritatem impetret sibi remitti uel dari sibi tēpus ut certioretur. ut. ff. eo.titu.l. iusiuran. & ad pecunias. ff. rerū amo.l.mar. §. qui rerum. Iuramentum de calum. est de opinione seu credentia: ut dixi.supra de iuramento calum. Iuramentū uerò quod præstatur in litem est de affectione et assertione. de quo tractatur. C.et. ff. de in litem iurando.

Summarium

1 *Exceptio quid sit.*
2 *Exceptio peremptoria quæ dicatur, quando et qualiter opponatur.*
3 *Exceptionem dilatoriarum diuisio, & multiplicis differentia.*
Exceptiones tam dilatoriæ quàm peremptoriæ, seu anormala in qua parte iudicij proponantur.
5 *Exceptionum alia perpetuæ, aliæ temporales, aliæ personales, aliæ reales.*
Exceptiones prædictæ qualiter opponuntur.
5 *Exceptionis effectus quis sit.*
6 *Litis contestatio an fiat per exceptionem peremptoriam.*
7 *Excommunicatus an repellatur ab agendo.*
8 *Exceptio excommunicationis non tollitur per replicationem excommunicationis, si de maiori excipiatur & replicetur.*

¶DE EXCEPTIONIBUS. Rubrica.

DIctum est supra de prob de testibus, de fid.instru.de præsump. & de iureiuran. ad quod recurritur in defectum probationis. ut supra in proxi. ti. dictum est. Sed quia is qui exceptione utitur onus probationis in se recipit.ut ff. eo.ti. nam per exceptionem quis defenditur & iuuatur sicut per actionem. ut insti. eo. titu. in prin. Ideo subijcitur hic rubrica de exceptio. ¶Videamus igitur quid sit exceptio, quæ sit exceptionum diuisio, quando, qualiter, & a quibus apponatur. & quis sit exceptionum effectus.

1 ¶Exceptio † est aliquando actionis exclusio. plerunq; enim competit actori actio: & eam per exceptionẽ excludi oportet. Nam si metu coactus, uel dolo inductus: aut errore lapsus tibi stipulanti promitto iure ciuili obligatus sum. si ex stipulatu agatur, rectè quidem agitur. sed iniquè & ideo per exceptionem quod metus causa uel doli mali. aut in factum excludendus est actor. Item si tibi pecuniam promisi spe futuræ, numerationis, & si non numeraueris teneor tibi ex stipulatu, & potes contra me agere sed te per exceptionem repellam. Item si pactum feceris mihi de non petendo nihilominus remaneo obligatus. quia pactum non tollit ciuilem obligationẽ sed elidit. unde exceptione opus est. Item si cõtra me egisti & per sententiam exiiti absolutus. si uerus etiam debitor natura maneo obligatus. ff. de condi. inde.l. iul.& propterea necessaria est exceptio. ut probantur hæc omnia.insti. de excep. Aliquando exceptio est non actionis, sed intentionis exclusio: ut si petas à me.10.& ego dico solui. si uerũ est quòd excipiendo dico scilicet soluerim. nulla competit tibi actio. quia solutione eius quod debetur tollitur omnis obligatio.ut insti.qui.mo. tol. ob.in prin. Et quòd exceptio aliquando non actionem sed intentionem uel actorem excludat probatur.ff. eo.ti.l.2.

2 ¶Exceptionum † alia dilatoria, alia peremptoria, alia anormala. ¶Peremptoria est quæ semper obstat agẽti et quæ perimit actionem. si quã inuenit perimẽdam, uel saltem intentionem excludit ut superius dictum est. ut exceptio doli mali. rei iudicatæ, pacti conuenti perpetui. Nam si pactum de non petendo ad tempus interuenerit exceptio quæ orit̃ ex hoc pacto non est perẽptoria, sed dilatoria. ut insti.co.ti.§.appellatur. Regulariter aũt perẽptoriæ exceptiones opponi possunt usque ad sententiam. Hoc tamen fallit in quibusdam quæ etiam post sententiã proponũtur ut exceptio Macedoniani & Velleiani.ut.ff. ad Mace.l.tamen si non opposita. immo solutum per errorẽ omissa exceptione Macedoniani repetitur. ut. ff.de condi.inde.l.qui exceptionem. Item fallit in qualibet perẽptoria à milite per simplicitatem omissa. Nã ea post sententiã opponere potest.ut.C. de iur.& fac.igno. l.1. Fallit in exceptione quæ cõpetit donatori ut non condẽnetur nisi inquãtũ facere potest. quia & si insolidum condemnetur adhuc locum habet exceptio. ut. ff. de re iudi. l. Nescẽnius. §. ult. Item fideiussor insolidum codẽmnatus etiam post sententiam implorare potest mandari sibi actiones contra fideiussores. ut.ff.de fideiuss. l. si fideiussores. §. idem respondit. Item fallit in quibusdam exceptionibus per quas contenditur iudicium retro nullum fuisse, ut no. supra de proba.§. actor.

3 ¶Dilatoriarum exceptionum † quædam sunt declinatoriæ iudicij, quædam dilatoriæ solutionis. Declinatoriæ iudicij ut exceptio contra rescriptum. contra libellũ. Exceptio contra personam iudicis de suspecto. Exceptio de ferijs Exceptio de loco non tuto. Exceptio procuratoria. Nã per tales exceptiones non litem inficior sed differo uel euito personas, ut ff.eo.ti. l. 2. in fi. Dilatoriæ solutionis. ut exceptio pacti conuenti temporalis, ut.ff. eo. ti.l.3. §. 1. Item exceptiones quæ dantur quibusdam personis ut non conueniantur nisi inquantum facere possunt.ut.ff.de re iudi. l. sunt qui. Ideo autem dicuntur dilatoriæ solutionis. quia differunt integram-

gram & totalem solutionem, donec debitor uel eius hæres ad pinguiorem fortunā deuenerit. & hoc respectu exceptiones prædictæ dicuntur temporales, nō perpetuæ quia non est uerisimile quòd nec debitor nec eius hæres uel hæredis hæres in infinitum non deueniant ad pinguiorem fortunā. nec enim pauperibus industria uel augmentum patrimonij, quod laboribus & multis casibus quæritur interdicēdum est. ut. C. ar. tutel. l. si defunctus. Alio tamen respectu dicuntur peremptoriæ. quia possunt proponi ante litem & post litem contestā. immò & post sententiam. secundū ne plus extorqueatur quàm condēnatus facere possit. ut. ff. de re iudi. l. inter eos in fi. & l. cum ex causa. ff. de uer. sig. l. in condēnatione. Et hac ratione anormalæ dici possunt, quia nec dilatoriarum nec peremptoriarum regulam imitantur. ¶Quando autem proponēdæ sunt & probandæ tam declinatoriæ. quàm dilatorie dixi supra de proba. §. restat uidere. Sed hoc sciēdū est quòd si dilatoriæ non proponantur suo tempore quia competere ignorantur nihilominus & postea locum habent. ut infra eo. ti. pastoralis supra de testi. præsentium supra de offi. dele. insinuante infra qui ma. acc. pos. consuluit. ¶Anormalæ sunt per quas contenditur nullum retro fuisse iudicium quæ ideo dicuntur anormale. quia non sequuntur regulam uel naturam aliarum exceptionū. nam locum habent ante litem conte. & post litem conte. ante sententiam & post ut no. supra de proba. §. actor. Sed illæ exceptiones quæ dātur certis personis ut non conueniantur nisi inquantum facere possunt anormalæ dici possunt. ut dixi. supra. §. proxi. Item exceptio non numeratæ pecuniæ, & exceptio non solutæ dotis. quo ad quid anormalæ dici possunt. quia cum alias exceptiones obijciens probare habeat quod opponit. ut. ff. eod. tit. l. in exceptionibus. In prædictis duabus secus est quia non is qui excipit probare debet sed qui petit probare habet. ut. C. de non nu. pecu l. 4. Quod uerum est infra biennium. ut. C. eod. tit. l. in contractibus. Et idem dico in exceptione non solutæ dotis, cum secundum uaria tempora quæ circa hoc statuuntur in auth. de tēpo. non solutæ dotis. coll. 7. contingit & aliud mirabile in prædictis exceptionibus. nam quia alteram ex illis proponit simul & litem contestatur & exceptionē opponit cum alias per peremptorias exceptiones contestatio litis non soleat fie-
4 ri ut infra notabo. ¶Fiunt † & aliæ diuisiones exceptionum. quia aliæ perpetuæ aliæ temporales. ut. ff. eo. ti. l. 4. aliæ personales, aliæ reales. Personales non transgrediūtur personas earum quibus competunt. Rei cohærentes alicui competūt & omnibus qui ex persona illius conueniuntur. ut. ff. eodem tit. l. exceptiones. in prin. &. §. rei. Opponuntur exceptiones peremptoriæ, cum agitur unde si nunquam agatur nunquam excipietur. & hac ratione dicuntur exceptiones perpetuæ. ut. ff. de doli excep. l. pure. §. ul. & C. eo. titu. l. si pactum. ¶In qua autem parte iudicij proponatur tam dilatoriæ qua perēptoriæ siue anormalæ dictum est. ¶Exceptio datur reo. Replicatio actori ut supra de renuncia. super hoc infra eodem. titu. à nobis. & cap. dilecti filij. institu. de replica. Aliquando largo sumpto uocabulo dicitur replicatio etiam exceptio quæ actori competit. ut. ff. eodem titul. l. 2.
5 §. 1. ¶†Effectus exceptionis est ut per dilatoriam differatur iudicium, uel euitetur persona iudicis, uel procuratoris. per peremptoriam perimatur actio agētis uel intentionis excludatur. ut supra in prin.
6 no. Sed quæritur an † per exceptionem peremptoriam fiat contestatio lit. ut si uē dicem à te fundum & tu excipias de præscriptione. Et uidetur quòd non. Nam exceptio est actionis exclusio. ut superius dictum est. non autem opus est actionem excludi cui contradictum non est. Ante enim necessarium est ut contestatio præcedat & demum quandocunque usque ad sententiam. locum habeant peremptorie. ut C. eod. titu. l. si quidem. et. l. præscriptionem. et C. de lon. tempo. præscri. l. emptor. C. de sen. rescin. nō

posse.l.peremptorias. Item oportet prius per contradictionem ordinarij iudicij, & demum ad defensiones accedi. ut not.supra de litis contesta.§ fit autem contestatio. Sed contra nam instituta actione & opposita exceptione peremptoria, uidetur esse iudicium. ut.ff. de inter. actio.l.si filius.§.exceptionibus. Item per exceptiones non numeratæ pecuniæ & non solutæ dotis fit contestatio litis ut dixi supra §.anormulæ. Item facit pro hac parte supra de dolo & contuma. prout ibi post exceptionem præscriptionis oppositam proceditur ad diffinitiuam, utpote lite quæ ingeritur contesta. & melius infra de appel. cum causam. sumpto argumento à cōtrario sensu. quod est fortissimum. ut.ff. de offi. eius cui man est iurisdictio.l.1. ¶Solutio puto non fieri contestationem unde si peremptoria opponatur antequam respondeatur ad libellum erit tunc illa exceptio intentionis exclusio, & sic intelligo quod legitur.ff. de condit. inde.l. eleganter.§.si quis post transactionem. &.ff. quod me.causa.l.metum.§. sed quod ait, in fi.ff. de nego.gest.l.si auté.§.si quocunque. Si uero postquam iam responsum est ad libellum & contestatio facta est opponatur exceptio peremptoria erit actionis exclusio. Ad decre. prout respondeas sicut respondi. supra de litis contestat.§. contestatio. Ad aliam cum causam respōdeas quòd ibi cessat argumentum à contrario sensu. ut alibi. C. de epis. & cler. l. conuenticulas infra de uerbo. sign. quod dicitur 24.q.2. priusquam. Vel ibi papa magis inspexit opinionem iudicum uel

7 ueritate. ¶Quæritur † de excommunicato an repellatur ab agendo? Respondeo sic etiam si non opponatur exceptio scilicet officio iudicis. ut infra eo. exceptionem, in fi. Quod intelligo si nō solus no. i. Nam si solus non posset eum uitare in publica communione. ut 6.q.2. si tantum & .c. placuit. Reum autem excommunicatio non excludit, quia trahitur ad iudicium. Iudicium enim redditur inuitum. ut.ff. de uerbo. oblig.l. inter stipulantem. & ideo omnis legitima defensio reseruatur reo excommunicato ut infra eo. tit. cum inter. Item à prosecutione appellationis non repellitur excommunicatus si originaliter fuerit reus ut infra eo. significauerunt, nec ab impetrando ēe si non faciat mentionem de excommunicatione in quo duo requiro quod excommunicatus reus fuerit in primo iudicio in quo appellauit & super quo impetrat. Itē quod excommunicatio non contingat id super quo impetrat. alioquin literæ impetratæ in forma cōmuni non facta mentione de excōmunicatione elidi possent. ut not. supra de rescriptis dilectus. & secundum hoc intelligo. 1 eod. titu. c. ulti. Actor uero excommunicatus impetrare non posset super quocunq; non facta mētione excommunicationis. ut infra de sentent. excommunicatio. per tuas supra de officio ordina. ex parte supra de officio delegati. cum contingat. ¶ Sed

8 † quæritur an exceptio excommunicationis tollatur per replicationem excommunicationis si de maiori excipiatur & replicetur. Et licet olim diceretur quòd sic per decreta. infra eodem à nobis, sumpto argumē. à contrario sensu. Hodie tamen dicendum est quòd non. per aliam infra eodem ti. dilecti.

Summarium

¶DE EXCEPTIONIbus. Rubr.

VIdimus de exceptionibus, sed quia frequenter ex præscriptionibus obijcitur exceptio ideo subijcitur hic Rubr. de præscript. ¶Videamus igitur quid sit præscriptio, quæ exigantur in præscriptione. quot sint species præscriptionum. quæ secundum iura canonica præscribi non possunt. quibus modis interrumpitur præscriptio. & quis sit præscriptionis effectus. ¶Præscriptio
1 † est ius quoddam substantiam ex tempore capiens idest, firmitatem. Habet autẽ locum præscriptio in rebus immobilibus usucapio uerò in mobilibus rebus qui aliter describitur sic ualet. usucapio est acquisitio dominij per continuationem possessionis temporis lege diffiniti ut. ff. de
2 usuca. l. 3. ¶ Exiguntur in † præscriptione canonica quatuor. Primum bona fides. q; is qui possidet credat rem suam quam possidet. uel credat tradentem esse dominum & ius distrahendi habere licet erret in facto. ff. de uerbo. signi. l. bonæ fidei. Et hæc bona fides semper præsumitur, nisi probetur mala. cũ lex dicat præsumi ignorantiã nisi probetur scientia. ut. ff. de proba. l. uerius. Præsumitur autẽ mala fides si denũtietur emptori ne emat. C. de rei uen. l. si fundum. uel quia quis contra legem mercatur. ut. C. de agri. & cen. l. quemadmodũ, uel si emit a procuratore meo per collusionem. uel cum quis emit a luxurioso cum sciret Protinus eum scorto pecuniam daturum. ut. ff. de usucapio. pro empt. l. qui fundum. §. qui sciens. & l. si quis. Sed quandoq; quis habet conscientiam rei alienæ & tamen usucapit, puta si decretum iudicis interueniat. ut. ff. de noxa. l. generaliter. 16. q. 3 placuit. ut quicunq; infra eo. ti. c. 1. Illud autem non obest accipienti mala fides tradentis. ut. ff. de diuersis & tempo. præscri. l. an uitium. & argu. infra eo. titu. de quarta. Sed argu. contra. ff. de præscri. 10. uel. 20. anno. aũt. hodie sed illud de præscri. 10. uel. 20. an. In præscriptione uerò. 60. annorum non nocet dummodo nolit possessor uti accessione téporis illius. ut. ff. de acquir. poss. l. Pomponius. §. cum quis. ¶ Item dicitur bona fides licet erret in iure ut infra de iur. pa. cura pastoralis. ff. de peti. hære. l. sed & si. §. scire licet. secus sit in usucapione. ut. ff. de usuca. l. nunquàm. Item bonæ fidei est quis licet conscientiã habeat dubiã. ut. ff. de usuca. l. quid sit. §. bonæ. Secundum iustus titulus. ut infra eo. ti. si diligenti Qui an probare habeat i iudicio dubitatur. Et uĩ quòd sic. quia cum exigatur in præscribendo. ut dictũ est necesse est illũ probari. ut supra de probat. licet infra de decimis. dudũ. tẽpus enim solũ non est modus inducendæ uel tollẽde obligationis. ut. ff. de act. & oblig. l. obligationum fere. §. placet. Et hoc uerum est si titulus pro non titulo habeatur. ut in prædicta decre. dudum Appello autem titulum possidendi causam, ut pote donationem, emptionem, permutationem, & consimiles. Exigitur ergo in præscriptione causa uera non legitima. nam si legitima foret præscriptio locum non haberet. quia non potest eadem res ex duabus causis acquiri ut supra de fide instrumen. inter dilectos. Nec posset titulus duplicari. ut. C. de contrahen. empt. & uen. l. cum res. ff. de acqui. pos. l. possideri. §. ex pluribus institu. de actioni. §. discretis. Inuenio tamen ex duplicato titulo excipi. ut infra de confes. præla. cap. post electionem. Sed illud ideo contingit. quia non prohibetur quis diuersis exceptionibus uti. ut. ff. de except. l. nemo. & ff. de inofficioso testamen. l. Pomponius. §. sed nec impuberis. Ex pluribus autem causis nobis aliquid deberi potest ut. ff. de regu. iur. l. non ut ex pluribus. & solui. ut. ff. de solut. l. cum quis. §. de peculio. Non tamen ex pluribus causis aliquid nostrum fieri potest sed ex una ut in d. l. non ut ex pluribus. C. de iure do. l. 1. ff. ad l. fal. l. fundo. Item possumus ex pluribus causis rem possidere. ut in prædicto. §. ex pluribus. Nam quàmuis una sit possessio tamen plura sunt genera possidendi. ut in l. prædicta possideri. §. generaliter.

neraliter. unde de cã præscribendi sic intellige ut uera causa interueniat non legitima. In hoc pono exemplum. In donatione quæ fit ab episcopo sine consensu capituli. hic est uerus titulus non legitimus, tamen nec sufficientem præstat causam possidendi & præscribendi. & secundum hoc potest intelligi infra eo. tit. de quarta infra de iure pa. cura pastoralis. Sic & erroneus titulus præstat causam scribendi. ff. pro emptore. l. quod uulgo ff. pro suo. l. ulti. Verius tamen puto non esse necessarium probari titulũ possessionis nisi quis possideat pro hærede uel pro possessore. ut. C. de peti. hære. l. cogi. & 2. q. 5. §. 1. uel nisi sit præsumptio contra possessoré. ut. C. de proba. l. siue possidetis, uel nisi quis sponte titulum alleget. ut supra de proba. licet infra de deci. dudum, sufficit enim probari temporis continuationem. ut supra de proba. ex literis. 18. q. 2. seruitium. & 1. q. 3. quæsitum. &. C. de præscri. 30. anno. an lex competit. Tertium continua possessio. s. quòd res sit possessa continue usq; ad finem præscriptionis sine interruptione ut infra eo. tit. illud. & c audi

3 tis. † Fit autem interruptio naturaliter ut cum prædium quod præscribitur inundatur. ut. ff. de bonis auten. iudic. poss. l. cum unus. §. ulti. Et hæc interruptio prodest omnibus habentibus ius in re. ut. ff. de usu ca. l. naturaliter. Fit interruptio ciuiliter per synodalem proclamationem. ut infra eo. tit. sanctorum. Per quasi contestationem. ut. C. ubi in rem actio. l. 2. supra ut lite non contestata. quoniam frequenter, in fi. Per contestationem. ut. C. de lon. tempo. præscrip. l. nec bona. Per executoris conuentionem. ut. C. de præscrip. 30. an. l. cum notissimi. in princ. quæ quasi contestatio dicitur. ut. ff. de actio. & obli. l. constitutionibus. Per debiti agnitionem uel fœnoris solutionem. ut in l. cum notissimi. §. sed & si quis per solam precum oblationem & ad rescriptionem, in annalibus & prætorijs actionibus. ut. C. quando li. princi. litis conte. fa. l. 1. & 2. C. de anna. excep. l. ut perfectius. Item fit interruptio si is contra quem præscribitur nanciscatur possessionem rei quæ præscribitur. ut in l. cum notissimi. §. imo. Item fit interruptio per solã libelli oblationem furore, infantia, uel dignitate aduersarij impediente me agere. ut in l. ut perfectius. Item exigitur in præscriptione canonica quòd res sit præscriptibilis.

4 † Quædam enim sunt quæ præscribi non possunt. ut subiectio. infra eod. titu. cum non liceat. Sed contra infra eo. titu. auditis. infra de capel. monachorum. dilectus infra de priuile. cum olim propter quæstiones supra de excep. cum uenerabilis in fi. In omnibus illis innuitur quòd contra subiectionem & obedientiam præscribatur. Ad quod respondeo subiectus per se tantum non præscribit libertatem contra subiectionem, sed si priuilegium libertatis concedatur a superiore in enormem læsionem illius cui subiectio debetur quamuis possit implorare ut priuilegium reuocetur. ut infra de deci. dilecti. suggestum infra de dona. apostolicæ huic iuri hoc implorandi præscribitur a subiecto. Ad hanc solutionem accedit. C. de fundis patrimonia. l. ulti. Vel subditus contra obedientiam in præscribit, dum eam illi debitam esse prætendit cui tanto tempore se præstitisse allegat. ut præscriptio sit inducta. & sic loquitur cum olim. Et licet sic dixerim potest tamen subiectus contra prælatum suum præscribere per seipsum quod pertinet ad prælatum. ut infra eod. titu. de quarta infra de iure pa. cura, uisitatio, & procuratio. ut infra eod. titu. cum ex officij. Item non præscribitur limes nec quæ limitibus adhærent ut infra de parroch. super eos supra de proba. cum causam. 16. q. 3. licet. Sed contra infra eo. tit. quia iudicante. Ad quid ergo fines prædiorum præscribuntur. ut ibi. & 16. q. 4. nolumus. supra de prob. ex literis fines autem prouinciarũ, parrochiarum & diœcesium nõ in primis iuribus. Item publicæ functiones. ut. 16. q. 3. §. potest. circa finem. Item decimæ a laico. ut infra eo. tit. causam. Item colonus non præscribit fundũ quem colit ut. C. de præscript. 30. uel 60. annorũ l. malè agitur.

Item

Item uia publica non amittitur non uten do.ut.ff.de uia publica.l.uiam. Item aquæ ductus.ut. C.de aquæ ductu. l. diligenter, li. 11.&.C.de fundis rei priua.& sal.diuinæ domus.l.usus aquæ lib. 11. Item quædam insignia Romanæ ecclesi.ut 93.dist. illud. ¶Sunt etiam quædam quæ prescriptiones impediunt. uacatio ecclesiæ. ut infra eodem titulo.cap. 1.&.c.de quarta. Hostilitas. ut infra eodem titu.ex transmissa. 16.q.3. prima actione &.c.porro. Hæresis prælati contra quem præscribere quis intendit. ut infra eod. titul c.1. in fi. Vita malè alienantis. ut 16.q.3. si sacer dotes. Tempus schismatis. ut infra eo. cum nobis. Item minor ætas ut.C.in qui bus cau.non est necess. in integr. restitu.l. ulti. Patria potestas impedit ne filio currat præscrip.ut.C.de bo.quæ libe.l. quæcunque. Item matrimonium impedit ne contra uxorem præscriptio currat. in rebus dotalibus. ut.C.de iure do.l.in rebus §.omnis. Item tempus absentiæ. ut cum is contra quem præscribitur profectus est in subsidium terræ sanctæ uel alias de mandato domini Papæ uel sine, cùm fortè occurritur sarracenis uel alijs fidei hostibus christianos exterminare uolentibus impedit præscriptionem quo ad effectum, quia subducitur de tempore præscriptionis tempus illud quod in absentia effluxit per in integrum restitutionem. Primum fuit medium ultimum uc. & sic non prosit nec obsit quod euenit. ut.ff. quibus ex causis.l.1. in princ. &.l. uidelicet, unde & si præscriptio fit completa in præsentia eius contra quem præscribitur adhuc postulari potest per integrum restit.ut subducatur illud tempus quod lapsum est in absentia. Sed & si in pluribus uicibus qui s abfuerit omnium absentiarum tempora subducentur. Hæc sententia æquitatem habet & iuuatur legibus. C.de testa.mili.l. quod tempore militiæ ff.ex quibus cau.ma.l.nec non.§.si quis sæpius.C.de tempo.in integr. rest.l. ult. C. quibus non obst.lon.temp.præscri l. præscriptione. ¶Nec mireris si dicam de præscriptione currere contra ecclesiam. sed tempora de præscriptione subduci, nam contra ecclesiam currit præscriptio. ut supra de in integr. restitu. §. 2. Sed aliud est in minore ut ibidem notaui. ¶Alij uerò dicunt tunc demum restitui aliquem & tempus de præscriptione subduci cum in absentia eius contra quem præscribitur completa est præscriptio uel parum post reuersionem illius. Et hoc colligunt ex uerbis prætorijs qui ait. Si quid ex bonis absentis causa rei publicæ præscriptum fuerit, cùm is abesset postea ue restituam. quod post ea ad modicum tempus refertur scilicet, dum quis post reuersionem suam conducit hospitium cõponit sarcinulas. quærit aduocatum. hæc enim modica præsentia absentia reputatur. ut.ff.quibus ex causis ma.l. ab hostibus. sed quòd simpliciter. & si mile. ff. de uerb.sig.l. hæc adiectio. Qui hoc dicunt habent rationem talẽ. si præscriptio in absentia cõpleatur uel parũ post quod tempus pro absentia reputatur. ut dictum est, iustum est ut restituatur, quia legitur cum in absentia. Sed ubi in præsentia cõpletur, quãuis contra quẽ præscribitur ali quo tpe de præscriptione absens fuerit, nũc læditur cùm cõpletur, & nõ tunc cũ abfuit. Ad quod tñ respondet dñs meus ꝙ & si tũc nõ læditur lædebatur tamẽ, nã ex totali tpe præscriptionis intelligitur quis lædi. non tantũ ex eo quo præscriptio cõplet, aliàs ultimo momento tpis præscriptionis tantũ deberet quis restitui. eo.ñ. tẽpore quo præscriptio cõsumatur. Et sic secundũ eos eo tãtum tpe læditur effecti uè. Quod est satis absurdũ. Dicit tamẽ dominus meus in summa quòd si prima sententia sit æquior posterior tamen est securior secũdũ leges. ¶Species præscriptionum multæ sunt. †Est.n.præscriptio. 10. dierũ. quæ currit contra appellantem ut 2.q.6. biduum. Est & sex mensium ut in redhibitoria actione. ut.ff.de redhibi.ac. si tantum.§.2. Et in beneficiorum collatio ne.ut infra de concess. præben. ea. nulla Et in expectatione absentiũ cum agitur de spũali coniugio cõtrahẽdo ut supra ut lite nõ conte.quoniã.§.si uerò aliter. Itẽ

est præ-

est præscriptio trium mensium quæ currit capitulo non eligenti.ut.l.di. post quã 63.di.obeuntibus supra de elec. c.ultimo. Et eiusdem tẽporis præscriptio currit electo negligenti petere conseruationem seu pallium ut c.di. quoniam supra trãsla. inter corporalia. Est & unius anni quæ obijcitur agenti iniuriarũ.ut. C.de iniur. l.si non conuicij. Et eadem opponitur nõ prosequenti appellationem, ut infra de appel.cum sit romana.Item non utenti rescripto.ut supra de præscrip. si autem. & c.plerumq; . Est & biennij quæ currit de bitori.ut.C.de non nu.pe.l. in contractibus.Est & triẽnij.ut infra eo.ti. c.1.Est & quadriennij.ut.16. q. 3. quas actiones. C. de quadriennij præscrip.& hæc competit fisco & contra fiscum.ut ibi. Est & decennij uel uicennij quæ requirit titulum & bonam fidem etiam secũdum leges ut.16. q.3.§.potest.Est & præscriptio . 30. uel. 40.annorum de quibus præcipuè in canonibus tractatur. Et licet antiqui canones admittant contra ecclesiam pręscriptionem.30.annorum.ut.16.q.3.c.1.2.& 3.hodie tamen.sola.40. annorum præscriptio admittitur contra ecclesiam. ut infra eo.ti.de quarta.c.ad aures.illud auditis.

6 † Sed contra romanam ecclesiam non nisi centenaria currit præscriptio ut infra eo.ti.ad audientiam & c.cum a nobis. 16. q.3.quas actiones. ¶ Quęritur de præscriptione quadriennij quæ currit aduersus eum cuius rem Imperator donat. C. de quadriennij præscri.l. bene a Zenone.an contra ecclesiam locum habet? Respondeo non ar.12.q.2.quicunq; infra de reb.

7 ec.non alie.ca.1. † Item quæritur an usucapio triennii in rebus ecclesiasticis mobilibus & profanis locum habeat.Respõdeo sic ut s̃ præalle.l.quas actiones,quidã tamen dixerunt quòd non,sicut nec in rebus fisci.ut insti.de usu.§. res fisci. ¶ Quæ autem sint quæ præscribi non possunt. dictum est supra eo.§.item exigitur. ¶ Itẽ quibus modis interrumpitur præscriptio dictum est supra eo.§.fit autem. ¶ Restat

8 quis sit effectus præscriptionis .† Effectus quadragenariæ præscriptiõis est talis qualis est effectus longæ præscriptionis secundum leges.quia quæ requiruntur in lõga præscriptione eadem & in longissima secundum canones scilicet bona fides. & iustus titulus.& quòd res sit præscriptibilis.ut superius dictum est. Ex longa uerò præscriptione acquiritur exceptio contra dominum rei uel creditorem cui res sit obligata.ut.C.de præscrip.30.uel.40. annorum.l.si quis emptionis in prin.Sed cũ exceptio sit actionis conclusio.ut.ff.de excep.l.2.& no. supra de excep. patet quod directum dominium remanet apud ueterẽ dominum unde & rem uendicare, potest à quolibet possessore præterquam à præscriptore uel ab illo quæ ab eo possidet. Præscriptor autem habet utile dominium ut.C.de bo.ma.l.j.iu auten. nisi tricennale,quæ est in autentico de nup. §. si uerò expectet,col.4.unde habet utilem rei uendicationem etiam contra ueterem dominum, cum lex dicat per præscriptionem mutari dominium.ut.ff. de usucap.l. eum qui ædes.Non mireris si per usucaptionẽ acquiratur directum dominiũ rerum mobilium.per præscriptionem utile in rebus immobilibus quia mobilia facilius transeunt & mutantur quam immobilia, sicut ex ipso nomine patet, & probatur. ff. de acqui. pos.l. si rem mobilem. Et si quæratur quæ sit ratio quare per perscriptionẽ tollatur hypotecaria actio.ut.l. si quis emptionis & non per usucapionem triennij. ut.ff. de pigno. l.1.§. cum prædium. &.ff. de usuca.l. iusto.§. non mutat. C. de pig. l. usucapio. Respondeo quia per pręscriptionem acquiritur exceptio quæ omnẽ prorsus actionem excludit ut infra eo. ti. ad aures.Sed per usucaptionẽ triennij acquiritur solum dominium,quæstio autem pignoris ab intentione dominij separatur ut in prædicto.§. cum prædium. ¶ In sum

6 ma quæritur † an cum mala fide præscribi possit etiam longissimo tempore? Respondeo non, quia bona fides exigitur in præscriptione canonica.ut 34.quæ.2.si uirgo infra eo.ti. uigilanti. &.c.si diligenti. ita ut in nulla parte temporis præscriptionis possessor conscientiam rei habeat

alienæ

alienæ.ut infra eo.ti.c.ult.In quo iuri ciuili derogatur expreſſe,ſicut & in quibuſdam alijs ſupra de dolo & contu.c.1.ſupra de offi.dele.ſuper quæſtionum ſupra de reſti.ſpo.ſæpe contingit infra de teſta. relatum. ¶ Sed ſi quæratur qualiter eccleſia potuit hoc conſtituere in præiudicium laicorum. Reſpondeo bene ratione peccati ut ſupra de iudi.nouit.Sed pono quòd poſt completam præſcriptionem incipiat quis habere conſcientiam rei alienæ nunquid tenetur rem reſtituere priori domino.Videtur quòd ſic. Quia non dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum ut 14.q.6.ſi res aliena,& nullus numerus defendit annorum ut 33. q. 2. ſi uirgo. Sed contra.completa præſcriptione tutus eſt quis ſecundum utrunq; ius.ut infra. eod.titu.de quarta. & c. ad aures.& 16.q.3.c. 1. 2.& 3. & c. dilecto, ergo iure poſſidet. Si iure.iuſtè, ſi iuſtè bene.ut 14.q.4.quid dicam. Nec eſt iam alienum quod præſcriptum eſt ut ibi dicit. Præterea iura faciũt hoc meum illud tuum, ut. 8. di. quo iure. Item conditor canonis & legis poteſt mihi dare rem alienam & tutus ſum ut.ff. de euic.l. lucius. C. de quadrien. præſcrip.l. benæ ponit enim ſtare quòd qui per 40. annos rem poſſideret alienam eius efficeretur. In hac quæſtione dicunt theologi. quòd quandocunq; quis habeat conſcientiam rei alienæ. eam teneatur reſtituere aliàs peccat. Sed certè quod dicunt theologi puto conſilium eſſe alias de iure non tenetur.quia iam res non eſt aliena & iuſte poſſidetur, ut in c. quid dicam. & dominium mutatum eſt ut dixi in §. ſuperiori. Alanus tamen dixit quòd ſi ex cauſa lucratiua, quis rem poſſidet & præſcripſit, debeat eam reſtituere ar.ff.de his quæ in frau.credi.l.quod autem.§. ſi quid cum pupillo. Si uerò ex cauſa non lucratiua non tenetur eam reddere.Conſilio ergo theologorum acquieſcere arbitrium eſt non neceſſarium ut 14. q. 1. §. quod præcipitur. Si conſilio ut uolueris minus boni adipiſceris non mali.aliquid perpetrabis ut 14.q.1.quiſquis.

Summarium

1 *Sententia quæ dicatur.*
2 *Sententiæ ſpecies duæ aſſignantur. & nu. 5.*
3 *Interlocutoria an reuocari poßit infra decem dies poſtq; lata eſt, uel quandocunq;.*
4 *Appellari an poßit a qualibet interlocutoria.*
5 *Sententia diffinitiua an per eundem iudicem reuocari poßit.*
6 *Iudex qui ſententiam pronunciando errauit, an poßit ſententiam ſuam corregere, exiterum iudicare.*
7 *Sententia diffinitiua qualiter proferri debeat.*
8 *Iudices plures cognoſcentes, an ſimul in unam conſonam ſententiam cõuenire debeant.*
9 *Cauſæ matrimoniales a quibus iudicibus ſint iudicandæ.*
10 *Sententiæ diffinitiuæ qui ſint effectus.*
11 *Sententia an reſcindatur prætextu nouorum inſtrumentorum.*
12 *Sententia quo remedio ſubleuetur.*
13 *Iudex in ſententia omnia quæ ipſum mouent exprimere non debet.*

¶DE SENTENTIA ET RE iudicata. Rubrica.

SIc continua.diximus ſupra in ti. proxi. qualiter per præſcriptionem res acquirantur.Nam uidendum eſt qualiter res alio modo ciuiliter acquirantur ſcilicet per ſententias iudicum. Vel alias. Finito curſu de proceſſu iudiciorum nunc quaſi ad littus,id eſt, ad ſententias ueniamus diligenter attendentes quid hic ſententia dicatur.quot ſint eius ſpecies,a quo ſit pronuncianda.qualiter & quando, eius effectus.quo remedio ſentẽtia ſubleuetur.

1 ¶ Sententia † eſt diffinitio iudicialis controuerſiæ finem imponẽs.ut.ff.eo.l.1. De terminat enim iurgantiũ controuerſias.ut infra eo.ti.c.2. Addunt quidam in deſcriptione diffinitio inquã indubitata & quæ nullo remedio appellationis attẽtari poſſit per l.ff de tranſac.l.eleganter.§. ſi poſt rem iudicatã.ſed aliud ibi adijciatur ad oſtendendum quòd poſt talem ſententiam tranſactio locum non habeat, aliàs bene Sententia

 dicitur

dicitur res iudicata quæ attentari potest remedio appellationis.ut.C.de appel.l.li
2 tigatoribus. ¶ Species sententiæ † duæ sunt. Nam alia interlocutoria alia diffinitiua. Interlocutoria est qui non super principali.sed super alijs quæstionibus fertur causa principali durante. Ideò autem dicitur interlocutoria quia inter principiū & finem fertur principalis causæ.uel quia iudex inter partes loquendo sine solennitate scripturæ pronunciat. Hanc sententiam reuocare potest iudex siue sit ordinarius.ut.ff.eo.ti.l.quod iussit, siue delegatus ut infra de ap.cum cessante.siue arbiter.ut.ff. de arb.l. dicere. Ferri tamen debet cum causæ cognitione & iudice consedente non procedente.ut 3. q 3.§. spacium, in uer. a iudice. ¶ Sed dubitatur
3 † an reuocari possit infra 10. dies postquàm lata est uel quandocunq;. Et uidetur quòd sic per iura præalle. quod iussit & c.cum cessante. sed cōtra uidetur quòd infra 10. dies tantum. Nam transit in rem iudicatam. & ideo infra decennium est appellandum. ut supra de elec. cum dilectus.in fi.supra de resti.significauerunt. Transit enim interlocutoria in rem iudicatam quā ad duo scilicet ut remedio appellationis attentari non possit. & ut excipiatur ex ea. ut in decre. cum dilectus, non autem ut ex ea agatur actione in factum, sicut agitur ex diffinitiua. ut. C.de rebus cre. & iureiuran. l. actori, delato.
4 †Sed nunquid potest a qualibet interlocutoria appellari. sic secundum iura canonica non secundum leges ut infra de appel. cum sit romana. 2. q. 6.non ita. sed contra 2 q. 6. ante sententiam. ff. de appel. non reci. l. 2. C. quorum ap. non reci. l. an.C. de episcopali iudi. l. 2. C. de iudi. l. apertissimi. C. de ap. l. si quis. prouocatione. Ad hoc quidam dixerunt generaliter obtinere ut secundum leges ab interlocutoria non appelletur. sed casualiter.fallit in casibus illis quos ponit lex illa.ff.de ap. non reci.l.2. C.ut lite pe.l.2. ff.de mino.l. ait prætor. §. permittitur.ff. qui satisda.co.l.arbitro.C. de ap. l. si quis prouocatione.Ad hoc dixerunt quidā casus illos genera exēpli productos esse.Nā idē dicunt & in alijs casibus in quibus maius grauamen incidere potest. Alij autem dicunt sic refert an interlocutoria sit talis quæ absorbeat totum ius alicuius & instar habeat diffinitiuē ita ut post interlocutoriam non sit locus ad appellandum a diffinitiua. a tali interlocutoria appellatur. Verbi genera. Agitur ex re iudicata corā executore excipitur contra ius pronūciatum,uel iuris ordine prætermisso,uel contra absentem,pronunciatur secundum ius iudicatum fore uel ritè seu cōtra præsentē post talē interlocutoriā non restat nisi sententiā executioni mādari. A tali igitur interlocutoria pōt appellari.Secus si post interlocutoriā saluū sit beneficium appellationis a diffinitiua arg. ad hoc. ff.de ap. l.1. §. quæsitum. in fi. Sed tu teneas quod primo dixi, generale est quòd secundum canones appellatur ab interlocutoria. Et è cōtrario generale esse quòd nō appellatur ab interlocutoria secundū leges.quod tamē fallit in casibus specialibus ut dictū
5 est. Diffinitiua † uerò est per quā principalis quæstio diffinitur. quam semel latam iudex reuocare non potest. ut in l. præalle.quod iussit, in fi.ff. eo.ti l.Paulus postquam latam nihil quæritur. ff.eo.ti.l. post rem iudicatam qua lata iudex esse desijt.semel enim bene uel malè officio suo fungitur.ut.ff.eo.ti.l.iudex. Quod uerum est ut sententiā suam reuocare non possit uel amplius iudicare.Nā quo ad exequendum retinet iurisdictionē. ut supra de offi. deleg.ex literis.& c. quærentī. Et quod dieo iudicē iterum iudicare nō posse in delegato obtinet non in ordinario, qui potest pronunciare iterū si prima sententia quā tulit nulla sit ipso iure.ut. C.quomodo & quando iu.si præses.C.de accu.& in scrip.l.si accusatoribus.& ar.ff.de arbi.l.dicere & l.quid tamen.Sed si iudex delegatus semel pronunciauerit diffinitiuē & eius sententia nulla sit impetrabitur a superiorore ex integro iudicari. ut. C. de se.ex breuiculo.reci.l.1. & per alium iudicē ut.C.quomodo & qn iudex.l.si ut proponis in prima si ut proponis.¶In causa uerò matrimo-

matrimoniali dico eundem ordinarium qui primo malè pronunciauit uel delegatum non tamen eundem qui primo iudicauit sed alium posse iterum iudicare, siue prima sententia ipso iure sit nulla siue per errorem facti sit lata. Et hac ratione dicitur quod sententia in causa matrimoniali non transit in rem iudicatam ut. infra. eo. lator. teneor, cōsanguinei. infra. de spōsa.
6 sicut 35.q.9.§.quia ergo. † Quid si iudex in pronunciando errauerit ut cum uoluit dicere condēno dixit absoluo uel è conuerso. nunquid sententiam corrigere potest & iterū iudicare? Videtur quod sic: nihil enim dixisse uideatur arg. ff. de supp. leg. l. Labeo. ff. de reb. du. l. 3. Sed cōtra. ff. de arbi. l. qui arbiter. ff. de re iudi. l. cū quæ rebatur. Huic sententiæ addi non potest nisi circa accessiones, & eodem die. ut. ff.
7 eo. ti. l. Paulus. ¶ Diffinitiuam † iudex recitare debet in scriptis alioquin recitata sine scriptis uel scripta & partibus edita non recitata non ualet. ut 2.q.1. in primis. & c. statutis. &. C. de sen. ex breuicu. reci. l. 1. 2. & 3. Hoc tñ fallit in casibus illis in quibus agitur sine scriptis quos supra no. de libel. ob. §. libellus exigitur. Recitari in quam debet à iudice non ab alio ut. supra de consue. ad nostram. Nec etiam ab assessore. ut in auten. ut defunc. seu fu. eorum. §. illud. coll. 5. Et à iudice sedente non stante. ut. ff. quis ordo in bo. pos. ser. l. 2. §. in bonorum. &. §. nos, & in auten. ut ab illustribus & qui super illam dig. sunt, coll. v. Item ferenda est diffinitiua præmisso ordine iuris aliter lata non tenet ut. 2.q.6.§. diffinitiua in uer. sentētia. C. de sen. & interlo. om. iudi. l. prolatam, Quod intelligo in ordine generali, secus in speciali, qui in aliqua sententia, requiritur nec seruatur tunc enim tenet sententia. & necesse est appellari ut. C. de appel. l. 1. Vel distingui potest inter ordinem iudiciarium & ordinem iuris ut sententia lata contra ordinem iudiciarū non teneat & lata cōtra ordinem iuris teneat. Hoc tamē fallit in his in quibus nō requiritur ordo iudiciarius. ut supra de iureiurā do. ad nostram. Item ferenda est secūdum iura. ut infra eo. ti. c. 1. C. de iud. l. rem nō nouam. in prin. in auten. de defenso. ciui. §. iusiurā. col. 3. 9. q. 3. summo opere Alioquin sententia non tenet. ut infra. eo. ti. c. 1. 2. q. 6. §. diffinitiuè. in uer. sententia. Et hoc cum expressè fertur sententia contra ius. ut. ff. de ap. si expressum. ff. quæ sententiæ sine app. rescin. l. 1. secus autē si nō expressè ut. ff. e. tit. l. cū prolatis, & tūc appellandum est. ut. infra eodem ti. cum inter. in fi. quādo autē expressim pronunciatur cōtra ius & quādo non expressim habes. 2. q. 6 §. Diffinitiua, in uer. sententia. &. ff. quæ sentētiæ sine appel. rescin. l. 1. Itē ferri debet diffinitiua præsentibus partibus, uel per cōtumaciā absentibus, aliter non ualet. C. quomodo & quando iudex. l. ea. quæ. &. 3. q. 9. caueāt. Hoc tamen fallit in sententia arbitri. cum actum est in compromisso ut uel uno uel utroque absente sententia promatur ut. ff. de arbi. l. dic. §. si quis ¶ Item sententia diffinitiua nō est ferenda contra res prius iudicatas quod si fiat nō tenet. ut 2. q 6. §. diffinitiua, in uer. sententia. C. quādo prouo. nō est necesse. l. 1. Hoc tamē fallit in causa matrimoniali. ut superius dictū est. & probatur. 35. q. 9. §. quia ergo. In crimine falsi. ut. C. de. cri. fal. l. querelā, & ubi negatur iudicatū ut. ff. quæ sētētiæ sine appel. rescin. l. 1. in prin. Et cū dolo quis omisit exceptionem quæ cōpetebat ex prima sentētia. ut. infra e. ti. inter monasteriū. qui contraria est. l. præallegatæ. 2. q. 6. §. diffinitiua. uer. sentētia. C. quādo puo. nō est necess. l. 1. Sed de cte. intelligo. cū qs ex certa scientia & ex dolo obmisit exceptionē uolens decipere aduersarium ar. ff. ad Velley. l. si decipiēdi lex autē loquitur cū ex ignorātia omittitur exceptio rei iudicatæ uel ex certa sciētia omittitur. sed ideo quis omisit quia nō poterat eā tūc tēporis pbare unde omissio nō preiudicat. ut. 2. q 7. plerique. Item fallit. ff de iureiur. l. amonendi pPter per iurium prior sententia retractatur. Itē fertur sententia cōtra rē prius iudicatā, ut cū per nouas defensiones minori uel ecclesię subuenitur. ut. supra de in int. re. c. ul. &. C. si sepius in inte. re. postu. l. 2. Item iudicari

Gg 2 non

non debet diebus feriatis ut.ff.de arbitris l.si de meis.§.arbiter. Quod intelligo in ferijs solennibus ad honorem dei inuentis.secus in his, quæ facta uel statuta sunt ob commoditates hominum ut tempus messium & uindemiarum quando iudicari potest de consensu partium. ut.ff. de ferijs.l.si feriatis supra de ferijs.c.ul.& prætore cogente. ut.ff.de arg.l.si feriatis. Et de materia no.supra de ferijs.§.ult. Item diffinitiua debet continere alterum ex duobus cōdēno uel absoluo.ut. C.de sen. & inter.om.iu.l.præses & 2.q.6.§. diffinitiua,uel æquipollens.ut infra de uerb.sig. in his & de arbi.l.quid tamen,&.ff. de re. iu.l.in summa.Itē sententia certam quantitatē continere debet si de certa quantitate agatur,sed & si nō contineat sufficit tamē certā contineri in aliqua parte actorum.ut.C.de sen.quæ sine certa quanti.l. hæc sententia. Si aūt de incerta quantitate agatur puta de indēnitate præstāda ualet sententia C.de sen.& interloc.om.iu. l.cū eorū &.C.de sen.quæ sine certa quā l.2.infra de fideiusſ. peruenit.† Et nota q̄

8 si plures iudices cognoscant simul in unā consonā sententiā conuenire debent ut.6.q.3 si quis episcopus criminaliter accusatus.si aūt in concipiēdo sententiā dissonent,seruā quod legitur.6.q.4.c.1.2. & 3. Sed si diuersas sententias duo iudices tuleriut distingue. ut infra eo.c.ult.Si uero essent tres iudices tulerint distingue. ut infra eod.c.ult.Si uerò essent tres iudices tunc ualeret sententia duorū cōtradicēte tertio,secus si absente. ut.ff.de re iu.l.duo ex tribus.ff.de arbi.l.in tres. Vbi de summis agitur.& duo iudices diuersas tulerint sentētias,id est,unus condēnauerit in maiori summa alius in minori tenet sententia in summa minori.Nā uterq; conueni re uidetur in summa minori.ut.ff.de re iudi.l.inter partes.ff.de re iudi.l. inter partes.ff.de arbit.l.diē.§.si plures. Erit autē iudex peritus in iure,cū secundum iura iudicare debeat ut superius dictum est, uel saltem experientia causarū habere debet per usum quotidianū ut.C.de iudi.l.certi iuris est.Iu autē de iudi.§.nos igitur,coll.6.ar.2.q.2.c.ult.Duo enim ad iudicandū sunt necessaria potestas & scientia ut 20.

9 di.§.1.† Et hoc maxime in causis matrimonialibus quæ non sunt tractandæ per quoslibet,sed per iudices discretos qui potestatē habeant iudicandi & statuta canonum non ignorant ut infra de consang.& affi.ex literis.Vbi autem princeps ex certa scientia Imperito committi delegatus iudicare potest, quia princeps omnia de dit quæ iudicare iussit. ut.ff.de re iudi.l. quidam consulebar. Quæ autem ætas requiratur in iudice habes supra de offi. del. cum uicesim.Et sic iam uidimus quot sint species sententiæ, qualiter, quando & à quo debeat iudicari ¶Restat uidere de ef

10 fectu † sententiæ.Et quidem uidimus de effectu interlocutoriæ supra eo.tit.§. species. Videamus de effectu diffinitiuæ. Effectus sententiæ, est confirmatio. ea n. quæ iuxta ecclesiasticum morē iustē & rationabiliter fuerint diffinitiua nostra quoque sententia roborentur ut infra eo.t.ea quæ si tamē roborari petantur ut infra e. ti.causam in si. Itē executio ut.2.q.1. sicut 30.q.9.omnibus modis. Quæ quidem circa executionē sentētiæ,debeant obseruari plene notaui supra de iud.§.partibus autē in iudicio constitutis.Itē actio ex re iudicata.quæ quidē datur ei pro quo sententia lata est. ut. C.de re.cre. & iur.l.actori, delato.ff.ut re iud.l.miles. §. ult. & alijs eius nomine.ut.ff.de excep. rei iudi.l. rei iudicatæ.non autem ei contra quem lata est.ut.ff.de except.rei iudi. l. euidenter. ¶Datur inquam actio aduersus illum contra quem lata est & in hæredem ipsius ut ff.eodem titulo.l.miles.§.ulti. ¶Reo autem absoluto. datur exceptio contra illum qui succubuit & alios eius nomine uenientes ut in prædicta. l. rei iudicatæ, secus si idem qui succubuit alterius nomine agat ut. C. de admini. tut. l. cum quædam.ff.de rei uend.l. inter officium. Sed reo absoluto nō tollitur actori actio ipso iure ut.ff.de condi. inde.l. Iulianus. Quod est mirabile,quia fortius & promptius deberet actio tolli propter rem iudicatam quam dari ex re iudicata.ff. de ac &.ob.l.

& ob l. Arrianus. Se. forte hoc ideo est, quia lex non potuit alio modo subuenire actori uincenti nisi in indulgendo actionem reo, aut potuit subuenire & si ipso iure non extinguatur actio uel tollatur hoc est per remedium exceptionis. Auctoritas uerò rei iudicatæ est ut ei stetur si non fuit appellatum. ut. C. eodem titulo l. ad solutionem aliquando tamen non statur propter subuenientem æquitatem. ut. C. eodem titul. l. 1. infra de purgat. uulga. significantibus. ff. de conditio. sine causa. l. 2 ff. commodati. l. in commodato infra de frigi. & malefi. impotentia coeundi fraternitatis. ff. quando de pecu. act. est an. l. 1. §. ulti. ff. de conditio. sine causa. l. si fullo. ff. de iureiur. l. admonendi. Item est auctoritas rei iudicatæ ut non rescindatur prætextu computationis uel calculi. ut. C. eo. ti. l. 2. nisi error calculi in sententia exprimatur. ut. ff. quæ sententiæ sine
11 appell. rescin. l. 1. ¶ † Item non rescindi tur res iudicata prætextu nouorum instrumentorum. ut infra eod. titu. inter monasterium. C. eodem titulo. l. sub specie. Hoc tamen fallit in sententijs latis aduersus fiscum quæ infra triennium retractantur. ut. C. de senten. aduer. fis. la. retract. l. una. li. 10. Item si gesta sunt translata in publicam formam perpetuam obtineant firmitatem ut. C. eodem titulo. l. ult. etiam sine testium præsentia confecta. ut. C. de dona. l. in donationibus, quod uerum est inter partes etiam in alio iudicio. ut. C. de liber. cau. l. iubemus. ¶ Suble-
12 uatur uel releuatur † sententia remedio appellationis infra decennium. ut 2. q. 6. biduum. ff. de uerbor. signific. l. si qua pœna. ff. ad Turpil. l. 1. §. ultimo. Vel per supplicationem faciendam eisdem à quibus appellare non licet. ut. C. de senten. præfe. l. una. & hoc infra 10. dies ut. C. quando libel. prin. da. in auté. ut spon. largi. §. & aliud. uel in pr. infra bienniú. ut. C. de sen. præfe. Per in integ. res. ut supra de in integr. rest. auditis, tum ex literis & c. sciscitata. ff de mino. l. in causæ. §. ul. & l. perfect. Per querelam falsi. ut. C. ad le. Cor. de fal. l. querelam, ff. de re iudi. l. diuus. & C. si. ex fal. instru. l. 1. & ulti. ¶ In summa notãdum est quod secundum plures in causa subreptionis. hoc est cum quis dicitur per subreptioné ascendisse ad apicem dignitatis quod esse non debet. ut supra de elec. cum dilectus filius arch. mornen. proceditur ad sententiam contra absentem lite non contesta. ut infra eod. ti. cum olim supra de dolo & contu. cum olim, ut sic casus ille sit unus de casibus specialibus quos ponit decre. illa supra ut lite non conte. c. quoniã fre-
13 quenter. §. sunt & alij. † Item iudex in sententia omnia quæ ipsum mouent exprimere non debet. ut infra eo. tit. sicut nobis. Item cæteri iudices iudicare tenentur in casibus similibus: sicut Summus Pótifex iudicat nisi forte causa necessitatis & utilitatis inspecta dispensatiue duxerint aliquid statuendum ut infra eod. titu. in causis.

Summarium

1 *Appellatio quid sit.*
2 *Appellatio quare sit inducta.*
3 *Appellare quis possit.*
4 *Appellatio à quo & ad quem debeat fieri.*
5 *Appellari an debeat à delegato ad delegantem.*
6 *Appellatur à diffinitiua non ab interlocutoria. & quando ab interlocutoria appelletur.*
7 *Iudex litigatori conuitiari non debet.*
8 *Executio in leuioribus maleficijs retardatur propter appellationem ob grauiora facinora.*
9 *Appellatio locum non habet in disciplinis & correctionibus, & quando.*
10 *Appellari an possit à momentanea possessione.*
11 *Appellatio non habet locum in causa decimarum.*
12 *Libellus appellationis qualiter concipiatur.*
13 *Forma dimissoriarum seu apostolorum.*
14 *Appellatur infra decendium à recitatione sententiæ.*
15 *Appellatur bis à diffinitiua, non tertio petitur tamen restitutio in integrum contra res bis indicatas.*
16 *Appellare à quibus non liceat.*

Ad

17 Ad prosequendum appellationem indulgetur annus à iure, & ex causa biennium.
18 Appellationis non prosequentis qua pœna sit.
19 Recusatio iudicis quibus ex causis fiat. & numero 23.
20 Familiares qui dicantur, remissiuè.
21 Consanguinitas qualibet testem non repellit.
22 Forma recusationis iudicis.
23 Causa recusationis iudicis coram quo allegari & probari debeat. & qui iudices recusari possint.
24 Recusatio iudicis infra quot dies fieri debeat.
25 Recusationis effectus.
26 Iudex recusatus an possit preuenire recusationem, & causam alteri delegare.
27 Intellectus ad c. de quarta, de praescrip. & ad c. cura de iure patro.
28 Arbiter hodie eligitur qui cognoscit de causa suspicionis iudicis.
29 Appellans an eximatur à iurisditione eius à quo appellat.
30 Relatio fit tribus de causis.

¶DE APPELLATIONIBUS. Rubrica.

Dictũ est supra de his quæ in iudicijs fiunt & tandem de sententiis Nunc autem tractatur hic de quibusdam remedijs per quæ litigatores solitũ est releuari, uidelicet de appellationibus, recusationibus & relationibus. ¶Videamus igitur quid sit appellatio, quare inducta sit, quis possit appellare, à quo, ad quẽ, quando, qualiter quotiés. infra quod tẽpus. A cuius sententia non possit appellari. infra quæ tẽpora ualet exerceri. Itẽ ex quibus causis iudex possit recusari. Itẽ qualiter & quando relatio sit facienda.

1 ¶Appellatio † est per inuocationem maioris iudicis prætextu iniquitatis primæ sententiæ racionis imploratio. ut. ff. de mino. l. præfecti. Sed hæc diffinitio legalis est. quia secundũ leges generaliter nõ appellatur nisi a sententia. ut no. supra ti. prox. §. species. Sed secũdũ canones aliter appellatio diffinitur. Appellatio est à minore ad maiorẽ iudicẽ prouocatio. ut 2. q. 6. omnis oppressus &. c. sequentibus. & maximè in. c. placuit, nã secundũ canones ét extra iudiciũ appellatur. & tũc passim. i. sine assignatione grauaminis permittitur appellare. ut infra eo. ti. cũ sit romana. §. si uerò. secus cũ in iudicio appellatur. ut eo. ti. ut debitus hono. ¶Inducta

2 † est appellatio secũdũ leges ut iniquitas, & imperitia iudicãtiũ corrigatur. licet nõ nunquam bene latas sñias superior in pœnis reformet. neq; n. utiq; in melius pronũciat qui nouissimus sñias est laturus. ut ff. e. t. l. 1. in. 1. Sed secundũ canones ét ad hoc inducta est appellatio, ut liceat appellatori uitiatã causam appellationis remedio subleuare, ut. 2. q. 6. c. 1. Et ad aliud ut, oẽs oppressi releuentur. ut 2. q. 6. ad roma

3 nã. 2. ¶Appellare potest omnis † is cuius interest, siue cõtra eũ lata sit sententia, ut. 2. q. 6. ideò, siue contra aliũ sua tamen interfit. ut. 2. q. 7. nõ solent supra tit. prox. cũ super. ff. e. l. 1. tutor. & l. ab executore. §. alio. Itẽ põt quis appellare pp quale quale præiudiciũ. ut in decre. præalle. cum sit per &. ff. eo. tit. l. à sententia. Item & si nõ intersit alicuius ex causa pecuniaria potest tamen pro alio appellare humanitatis causa. ut. ff. eo. ti. l. non tantum &. ff. quando ap. sit. l. 2. §. ulti. Item potest quis pro alio dãnato etiã sine mandato appella. dummodo dannatus mox ratũ habeat. hoc est infra decenniũ. ut. 2. q. 6. non solét. ff. de ap. recipi. l. 1. ff. rem ra. ha. l. 1. ¶Ap-

4 pellari potest † & debet à minore iudice, ad maiorem. ut. 2. q. ul. anteriorum. §. illo uidelicet. &. §. illud etiam, &. c. placuit. Si quis appellauerit ad minorẽ iudicẽ error ei nocebit. Nã sententia transibit in rem iudicatam. Sed si ad parem uel minorem alium tamen pro alio error non nocet, nihilominus tamen poterit appellans prosequi appellationem apud illum ad quem debuit appellare ut. ff. de app. l. 2. §. si quis & §. si uero. Quibus autem obmissis appellatio facta est Papam ualet, ut. 2. q. 6. si quis putauerit infra eo. ti. si duobus & c. solicitudinem. ipse enim est ordinarius omnium ut infra de priuil. antiqua. Secundum leges si appellatio fiat ad principem omissis medijs. princeps remit-

remittit ad eum ad quem debuit appella-
5 ri. ut. ff. eo. ti. l. Imperatores. † A dele-
gato autem appellãdum est ad delegantẽ
dummodo delegans in delegando aliquid
sibi de iurisdictione reseruet. ut supra de
offi. del. super questionum. C. qui pro sua
iuris. l. una in fi. Sed obstat. ff. quis & a
quo. l. 1. in fi. Ad quam sic respõdeo. lex
illa loquitur in ordinario delegante ad
quem non appellatur. sed appellatur ad
eum qui ordinarium dedit. Aliud in dele-
gato delegante. Et est ratio. maior enim
& dignor est iurisdictio delegata quã or-
dinaria. ut supra de offi. dele. significasti
&c. Sanè. Sed hæc ratio & si colorem ha-
beat non tamẽ mihi placet. Vnde dic ꝙ
ibi dicit. non est appellandum ad secun-
do delegantem. subaudi tantum. Vel dic
ꝙ appellabitur ad primo delegantem sed
ille remittet ad eum qui secundo delega-
uit ut. ff. de appel. l. 1. §. si quis. Vel loqui
tur quando is qui secundo delegauit nihil
sibi retinuit de iurisdictione. ut in præal-
le. dec. prædicta. super quæstionum. & de
hac materia plenius no. supra de offi. ui-
6 ca. circa princ. ¶ Appellatur † à diffini-
tiua non ab interlocutoria secundum le-
ges. nisi in casibus. ff. qui satisda. co. l. ar-
bitrio. &. ff. à quibus ap. non lic. l. ulti. &
in alijs casibus quos no. supra ti. proxi. §.
interlocutoria. Appellatur à grauamine
illato in iudicio. ut infra eo. ti. cum cessan
te. Extra iudicium. sed tunc erit potius ad
causam prouocatio ut infra eo. titu. cum
sit romana. Item & ab iniuria iudicis. ut
C. eo. ti. l. si quis prouocatione. Quod duo
bus modis potest intelligi. uno modo sic
ut cum iudex litigatorẽ protrahit uel con
7 uiciatur eidem † sicut enim litigator iu-
dici conuiciari non debet sic econuerso.
ff. eo. titu. l. illud. & C. eodem titu. l. & in
maioribus. ff. de iniur. l. iudici. licet qua-
lisqualis iniuria per appellationem iudici
fieri uideatur. ut. C. de sum. tri. & fide ca-
tho. l. 3. & C. quando prouoca. non est ne.
l. ulti. in fi. Alio modo sic cum iudex post
sententiam in exequendo excedit. uel quia
infra quadrimestre tempus exequitur. Sic
& ab executore appellatur cum modum
in exequendo excedit id est cum manda-
ti fines excedit, ut supra de offi. dele. su-
per quæstionum. §. nos autem. &. §. por-
ro. & sic intelligo. 2. q. 6. §. diffinitiua. in
uer. ab executore. &. C. quorum ap. l. ab
executione. Item potest appellari a tota
sententia & a certo capitulo ipsius, si di-
uersa capitula contineantur in ipsa, nec
rescinduntur alia capitula super quibus
non appellatur nisi essent connexa. ut. ff.
8 de mino. l. etiam † Si uerò damnatus ex
pluribus facinoribus ob grauiora appel-
let differtur executio in leuioribus, si au-
tem ob leuiora, tunc non differtur execu
tio in grauioribus. ut 2. quæ. 6. §. si quis ex
pluribus. &. ff. nihil innoua. ap. pen. l. 1.
§. ulti. Item appellatur à mala consula-
tione uel minus plena. ut. 2. q. 6. biduum.
in fi. ff. quando ap. sit l. 1. in prin. & l. ult.
Item ne fiat aliquid nisi canonice. ut de
ele. cum nobis olim. Contingit autẽ ali-
quando quòd ab eadem sententia utraque
pars appellat respectu diuersorum capitu
lorum ut infra eo. c. significauerunt infra
de testa. Raynucius. & ca. Raynaldus. Ap
pellari aũt non potest ne id fiat quod per
petuo edicto fieri mandatur. uel cum res
dilationem non recipit. ut. ff. de app. reci.
uel non. l. sciendum. & in alijs contracti-
bus quos habes 2. q. 6. §. diffinitiua, in uer.
sunt etiam. C. quorum ap. non rec. ¶ In di
9 sciplinis † & correctionibus regularium
non habet locum appellatio ut infra eod.
ti. ad nostram. reprehensibilis cum specia
li. Vnde in his remota appellatione pro-
cedebatur etiam secundum uetera iura. ut
infra ne cleri. uel mona. relatum. Hoc ta
men intelligo cum modus correctionis
modum pacti non excedit, ut 33. quæst.
4. qui peccat, in fi. alias secus: quia ni-
miæ asperitatis, increpatio nec corre-
ctionem nec salutem recipit. ut 45. di-
10 stin. cùm beatus. † Item in momenta-
nea possessione non appellatur. quia sen-
tentia lata in ea interlocutoria secũdum
quosdam. Ego autẽ dico eã diffinitiua. et
tamẽ non appellatur ab ea secundũ leges
alia ratione scilicet quia de proprietate
eiusdem rei plenius et principalius iudi-
cium

¶DE EXCEPTIONIBUS. Rubrica.

Dictum est supra de prob. de testibus, de fid. instru. de præsump. & de iureiuran. ad quod recurritur in defectum probationis. ut supra in proxi. ti. dictum est. Sed quia is qui exceptione utitur onus probationis in se recipit. ut ff. eo. ti. nam per exceptionem quis defenditur & iuuatur sicut per actionem. ut insti. eo. titu. in prin. Ideo subijcitur hic rubrica de exceptio. ¶Videamus igitur quid sit exceptio, quæ sit exceptionum diuisio, quando, qualiter, & a quibus apponatur. & quis sit exceptionum effectus.

1 ¶Exceptio † est aliquando actionis exclusio. plerunque enim competit actori actio: & eam per exceptionē excludi oportet. Nam si metu coactus, uel dolo inductus, aut errore lapsus tibi stipulanti promitto iure ciuili obligatus sum. si ex stipulatu agatur, rectè quidem agitur. sed iniquè & ideo per exceptionem quod metus causa uel doli mali. aut in factum excludendus est actor. Item si tibi pecuniam promisi spe futuræ, numerationis, & si non numeraueris teneor tibi ex stipulatu, & potes contra me agere sed te per exceptionem repellam. Item si pactum feceris mihi de non petendo nihilominus remaneo obligatus. quia pactum non tollit ciuilem obligationē sed elidit. unde exceptione opus est. Item si cōtra me egisti & per sententiam exiui absolutus. si uerus etiam debitor natura maneo obligatus. ff. de condi. inde. l. iul. & propterea necessaria est exceptio. ut probantur hæc omnia. insti. de excep. Aliquando exceptio est non actionis, sed intentionis exclusio: ut si peras à me. 10. & ego dico solui. si uerū est quòd excipiendo dico scilicet soluerim. nulla competit tibi actio. quia solutione eius quod debetur tollitur omnis obligatio. ut insti. qui. mo. tol. ob. in prin. Et quòd exceptio aliquando non actionem sed intentionem uel actorem excludat probatur. ff. eo. ti. l. 2.

2 ¶Exceptionum † alia dilatoria, alia peremptoria, alia anormala. ¶Peremptoria est quæ semper obstat agēti et quæ perimit actionem. si quā inuenit perimēdam, uel saltem intentionem excludit ut superius dictum est. ut exceptio doli mali. rei iudicatæ, pacti conuenti perpetui. Nam si pactum de non petendo ad tempus interuenerit exceptio quæ orit ex hoc pacto non est perēptoria, sed dilatoria. ut insti. eo. ti. §. appellatur. Regulariter aūt perēptoriæ exceptiones opponi possunt usque ad sententiam. Hoc tamen fallit in quibusdam quæ etiam post sententiā proponūtur ut exceptio Macedoniani & Velleiani. ut. ff. ad Mace. l. tamen si non opposita. immo solutum per errorē omissa exceptione Macedoniani repetitur. ut. ff. de condi. inde. l. qui exceptionem. Item fallit in qualibet perēptoria à milite per simplicitatem omissa. Nā ea post sententiā opponere potest. ut. C. de iur. & fac. igno. l. 1. Fallit in exceptione quæ cōpetit donatori ut non condēnetur nisi inquātū facere potest. quia & si insolidum condemnetur adhuc locum habet exceptio. ut. ff. de re iudi. l. Nesennius. §. ult. Item fideiussor insolidum cōdemnatus etiam post sententiam implorare potest mandari sibi actiones contra fideiussores. ut. ff. de fideius. l. si fideiussores. §. idem respondit. Item fallit in quibusdam exceptionibus per quas contenditur iudicium retro nullum fuisse, ut no. supra de proba. §. actor.

3 ¶Dilatoriarum exceptionum † quædam sunt declinatoriæ iudicij, quædam dilatoriæ solutionis. Declinatoriæ iudicij ut exceptio contra rescriptum. contra libellū. Exceptio contra personam iudicis de suspecto. Exceptio de ferijs Exceptio de loco non tuto. Exceptio procuratoria. Nā per tales exceptiones non litem inficior sed differo uel euito personas, ut ff. eo. ti. l. 2. in fi. Dilatoriæ solutionis. ut exceptio pacti conuenti temporalis, ut. ff. eo. ti. l. 3. §. 1. Item exceptiones quæ dantur quibusdam personis ut non conueniantur nisi inquantum facere possunt. ut. ff. de re iudi. l. sunt qui. Ideo autem dicuntur dilatoriæ solutionis. quia differunt integram-

gram & totalem solutionem, donec debitor uel eius hæres ad pinguiorem fortunã deuenerit. & hoc respectu exceptiones p̃dictæ dicuntur temporales, nõ perpetuæ quia non est uerisimile quòd nec debitor nec eius hæres uel hæredis hæres in infinitum non deueniant ad pinguiorem fortunã. nec enim pauperibus industria uel augmentum patrimonij, quod laboribus & multis casibus quæritur interdicẽdum est. ut. C. ar. tutel. l. si defunctus. Alio tamen respectu dicuntur peremptoriæ. quia possunt proponi ante litem & post litem contestã. immò & post sententiam. secundũ ne plus extorqueatur quàm condẽnatus facere possit. ut. ff. de re iudi. l. inter eos in fi. & l. cum ex causa. ff. de uer. sig. l. in condẽnatione. Et hac ratione anormalæ dici possunt, quia nec dilatoriarum nec peremptoriarum regulam imitantur. ¶Quando autem proponẽdæ sunt & probandæ tam declinatoriæ. quàm dilatorie dixi supra de proba. §. restat uidere. Sed hoc sciẽdũ est quòd si dilatoriæ non proponantur suo tempore quia competere ignorantur nihilominus & postea locum habent. ut infra eo. ti. pastoralis supra de testi. præsentium supra de offi. dele. insinuante infra qui ma. acc. pos. consuluit. ¶Anormalæ sunt per quas contenditur nullum retro fuisse iudicium quæ ideo dicuntur anormale. quia non sequuntur regulam uel naturam aliarum exceptionũ. nam locum habent ante litem conte. & post litem conte. ante sententiam & post ut no. supra de proba. §. actor. Sed illæ exceptiones quæ dãtur certis personis ut non conueniantur nisi inquantum facere possunt anormalæ dici possunt. ut dixi. supra. §. proxi. Item exceptio non numeratæ pecuniæ, & exceptio non solutæ dotis. quo ad quid anormalæ dici possunt. quia cum alias exceptiones. obijciens probare habeat quod opponit. ut. ff. eod. tit. l. in exceptionibus. In prædictis duabus secus est quia non is qui excipit probare debet sed qui petit probare habet. ut. C. de non nu. pecu l. 5. Quod uerum est infra biennium. ut. C. eod. tit. l. in contractibus. Et idem dico in exceptione non solutæ dotis, cum secundum uaria tempora quæ circa hoc statuuntur in auth. de tẽpo. non solutæ dotis. coll. 7. contingit & aliud mirabile in prædictis exceptionibus. nam quia alteram ex illis proponit simul & litem contestatur & exceptionẽ opponit eum alias per peremptorias exceptiones contestatio litis non soleat fieri ut infra notabo.

4 ¶Fiunt † & aliæ diuisiones exceptionum. quia aliæ perpetuæ aliæ temporales. ut. ff. eo. ti. l. 4. aliæ personales, aliæ reales. Personales non transgrediũtur personas earum quibus competunt. Rei cohærentes alicui competũt & omnibus qui ex persona illius conueniuntur. ut. ff. eodem tit. l. exceptiones. in prin. & §. rei. Opponuntur exceptiones peremptoriæ, cum agitur unde si nunquam agatur nunquam excipietur. & hac ratione dicuntur exceptiones perpetuæ. ut. ff. de doli excep. l. pure. §. ul. & C. eo. titu. l. si pactum. ¶In qua autem parte iudicij proponatur tam dilatoriæ qua perẽptoriæ siue anormalæ dictum est. ¶Exceptio datur reo. Replicatio actori ut supra de renuncia. super hoc infra eodem. titu. à nobis. & cap. dilecti filij. institu. de replica. Aliquando largo sumpto uocabulo dicitur replicatio etiam exceptio quæ actori competit. ut. ff. eodem titul. l. 2. §. 1.

5 ¶†Effectus exceptionis est ut per dilatoriam differatur iudicium, uel euitetur persona iudicis, uel procuratoris. per peremptoriam perimatur actio agẽtis uel intentionis excludatur. ut supra in prin. no.

6 Sed quæritur an † per exceptionem peremptoriam fiat contestatio lit. ut si uẽdicem à te fundum & tu excipias de præscriptione. Et uidetur quòd non. Nam exceptio est actionis exclusio. ut superius dictum est. non autem opus est actionem excludi cui contradictum non est. Ante enim necessarium est ut contestatio præcedat & demum quandocunque usque ad sententiam. locum habeant peremptorie. ut C. eod. titu. l. si quidem. et. l. præscriptionem. et C. de lon. tempo. præscri. l. emptor. C. de sen. rescin. nõ

 posse

posse.l.peremptorias. Item oportet prius per contradictionem ordinarij iudicij, & demum ad defensiones accedi. ut not.supra de litis contesta.§ fit autem contestatio. Sed contra nam instituta actione & opposita exceptione peremptoria, uidetur esse iudicium. ut.ff. de inter. actio.l.si filius.§.exceptionibus. Item per exceptiones non numeratæ pecuniæ & non solutæ dotis fit contestatio litis ut dixi supra §.anormulæ. Item facit pro hac parte supra de dolo & contuma.prout ibi post exceptionem præscriptionis oppositam proceditur ad diffinitiuam, utpote lite quæ ingeritur contesta. & melius infra de appel.cum causam.sumpto argumento à cõtrario sensu.quod est fortissimum.ut.ff.de offi.eius cui man est iurisdictio.l.1. ¶Solutio puto non fieri contestationem unde si peremptoria opponatur antequam respondeatur ad libellum erit tunc illa exceptio intentionis exclusio, & sic intelligo quod legitur.ff. de condit. inde.l. eleganter.§.si quis post transactionem. &.ff.quod me.causa.l.metum.§. sed quod ait, in fi.ff.de nego.gest.l.si autẽ.§.si quocunque.Si uero postquam iam responsum est ad libellum & contestatio facta est opponatur exceptio peremptoria erit actionis exclusio. Ad decre. prout respondeas. sicut respondi. supra de litis contestat.§. contestatio. Ad aliam eum causam respõdeas quòd ibi cessat argumentum à contrario sensu. ut alibi.C.de episc. & cler. l.conuenticulas infra de uerbo.sign.quod dicitur 24.q.2. priusquam. Vel ibi papa magis inspexit opinionem iudicum uel
7 ueritate.¶Quæritur † de excommunicato an repellatur ab agendo? Respondeo sic etiam si non opponatur exceptio scilicet officio iudicis. ut infra eo. exceptionem,in fi. Quod intelligo si nõ solus no.i. Nam si solus non posset eum uitare in publica communione. ut 6.q.2. si tantum &.c.placuit. Reum autem excommunicatio non excludit, quia trahitur ad iudicium. Iudicium enim redditur in inuitum.ut.ff.de uerbo. oblig.l. inter stipulantem.& ideo omnis legitima defensio reseruatur reo excommunicato ut infra eo.tit.cum inter. Item à prosecutione appellationis non repellitur excommunicatus si originaliter fuerit reus ut infra eo.significauerunt,nec ab impetrando etsi non faciat mentionem de excommunicatione in quo duo requiro quod excommunicatus reus fuerit in primo iudicio in quo appellauit & super quo impetrat. Itẽ quod excommunicatio non contingat id super quo impetrat. alioquin literæ impetratæ in forma cõmuni non facta mentione de excõmunicatione elidi possent. ut not.supra de rescriptis dilectus. & secundum hoc intelligo. 1 eod.titu. c.ulti. Actor uero excommunicatus impetrare non posset super quocunq; non facta mẽtione excommunicationis. ut infra de sentent. excommunicatio. per tuas supra de officio ordina. ex parte supra de officio delegati. cum contingat. ¶ Sed
8 † quæritur an exceptio excommunicationis tollatur per replicationem excommunicationis si de maiori excipiatur & replicetur. Et licet olim diceretur quòd sic per decreta infra eodem à nobis,sumpto argumẽ.à contrario sensu. Hodie tamen dicendum est quòd non. per aliam infra eodem ti. dilecti.

Summarium.

¶D B.

¶DE EXCEPTIONIBUS. Rubr.

Vidimus de exceptionibus, sed quia frequenter ex præscriptionibus obijcitur exceptio ideo subijcitur hic Rubr. de præscript. ¶ Videamus igitur quid sit præscriptio, quæ exigantur in præscriptione. quot sint species præscriptionum. quæ secundum iura canonica præscribi non possunt. quibus modis interrumpitur præscriptio. & quis sit præscriptionis effectus. ¶ Præscriptio
1 † est ius quoddam substantiam ex tempore capiens idest, firmitatem. Habet autẽ locum præscriptio in rebus immobilibus usucapio uerò in mobilibus rebus qui aliter describitur sic ualet. usucapio est acquisitio dominij per continuationem possessionis temporis lege diffiniti ut. ff. de
2 usuca. l. 3. ¶ Exiguntur in † præscriptione canonica quatuor. Primum bona fides. q. is qui possidet credat rem suam quam possidet. uel credat tradentem esse dominum & ius distrahendi habere licet erret in facto. ff. de uerbo. signi. l. bonæ fidei. Et hæc bona fides semper præsumitur, nisi probetur mala. cũ lex dicat præsumi ignorantiã nisi probetur scientia. ut. ff. de proba. l. uerius. Præsumitur autẽ mala fides si denũtietur emptori ne emat. C. de rei uen. l. si fundum. uel quia quis contra legem mercatur. ut. C. de agri. & cen. l. quemadmodũ, uel si emit a procuratore meo per colusionem. uel cum quis emit a luxurioso cum sciret Protinus eum scorto pecuniam daturum. ut. ff. de usucapio. pro empt. l. qui fundum. §. qui sciens. & l. si quis. Sed quandoq; quis habet conscientiam rei alienæ & tamen usucapit, puta si decretum iudicis interueniat. ut. ff. de noxa. l. generaliter. 16. q. 3 placuit. ut quicunq; infra eo. ti. c. 1. Illud autem non obest accipienti mala fides tradentis. ut. ff. de diuersis & tempo. præscri. l. an uitium. & argu. infra eo. titu. de quarta. Sed argu. contra. ff. de præscri. 10. uel. 20. anno. aũt. hodie sed illud de præscri. 10. uel. 20. an. In præscriptione uerò. 60. annorum non nocet dummodo nolit possessor uti accessione tẽporis illius. ut. ff. de acquir. poss. l. Pomponius. §. cum quis. ¶ Item dicitur bona fides licet erret in iure ut infra de iur. pa. cura pastoralis. ff. de peti. hære. l. sed & si. §. scire licet. secus sit in usucapione. ut. ff. de usuca. l. nunquam. Item bonæ fidei est quis licet conscientiã habeat dubiã. ut. ff. de usuca. l. quid sit. §. bonæ. Secundum iustus titulus. ut infra eo. ti. si diligenti Qui an probare habeat i iudicio dubitatur. Et uĩ quòd sic. quia cum exigatur in præscribendo. ut dictũ est necesse est illũ probari. ut supra de probat. licet infra de decimis. dudũ. tẽpus enim solũ non est modus inducendæ uel tollẽde obligationis. ut. ff. de act. & oblig. l. obligationum fere. §. placet. Et hoc uerum est si titulus pro non titulo habeatur. ut in prædicta decre. dudum Appello autem titulum possidendi causam, ut pote donationem, emptionem, permutationem, & consimiles. Exigitur ergo in præscriptione causa uera non legitima. nam si legitima foret præscriptio locum non haberet. quia non potest eadem res ex duabus causis acquiri ut supra de fide instrumen. inter dilectos. Nec posset titulus duplicari. ut. C. de contrahen. empt. & uen. l. cum res ff. de acqui. poss. l. possideri. §. ex pluribus. institu. de actioni. §. discretis. Inuenio tamen ex duplicato titulo excipi. ut infra de confess. præsẽ. cap. post electionem. Sed illud ideo contingit. quia non prohibetur quis diuersis exceptionibus uti. ut. ff. de except. l. nemo. & ff. de inofficioso testamen. l. Pomponius. §. sed nec impuberis. Ex pluribus autem causis nobis aliquid deberi potest ut. ff. de regu. iur. l. non ut ex pluribus. & solui. ut. ff. de solut. l. cum quis. §. de peculio. Non tamen ex pluribus causis aliquid nostrum fieri potest sed ex una ut in d. l. non ut ex pluribus. C. de iure do. l. 1. ff. ad l. fal. l. fundo. Item possumus ex pluribus causis rem possidere. ut in prædicto. §. ex pluribus. Nam quàmuis una sit possessio tamen plura sunt genera possidendi. ut in l. prædicta possideri. §. generaliter.

Titulus

neraliter. unde de cā præscribendi sic intellige ut uera causa interueniat non legitima. In hoc pono exemplum. In donatione quæ fit ab episcopo sine consensu capituli. hic est uerus titulus non legitimus, tamen nec sufficientem præstat causam possidendi & præscribendi. & secundum hoc potest intelligi infra eo. tit. de quarta infra de iure pa. cura pastoralis. Sic & erroneus titulus præstat causam scribendi. ff. pro emptore. l. quod uulgo ff. pro suo. l. ulti. Verius tamen puto non esse necessarium probari t tulū possessionis nisi quis possideat pro hærede uel pro possessore. ut. C. de peti. hære. l. cogi. & 2 q. 5. §. 1. uel nisi sit præsumptio contra possessoré. ut. C. de proba. l. siue possideris, uel nisi quis sponte titulum al eget. ut supra de proba. licet infra de deci. dudum, sufficit enim probari temporis continuationem. ut supra de proba. ex literis. 18. q. 2. seruitium. & 1. q. 3. quæsitum. &. C. de præscri. 30. anno. an lex competit. Tertium continua possessio. s. quòd res sit possessa continue usq; ad finem præscriptionis sine interruptione ut infra eo. tit. illud. & c audi

3 tis. † Fit autem interruptio naturaliter ut cum prædium quod præscribitur inundatur. ut. ff. de bonis auten. iudic. poss. l. cum unus. §. ulti. Et hæc interruptio prodest omnibus habentibus ius in re. ut. ff. de usuca. l. naturaliter Fit interruptio ciuiliter per synodalem proclamationem. ut infra. eo. tit. sanctorum. Per quasi contestationem. ut. C. ubi in rem actio. l. 2. supra ut lite non contestata. quoniam frequenter, in fi. Per contestationem. ut. C. de lon. tépo. præscrip. l. nec bona. Per executoris conuentionem. ut. C. de præscrip. 30. an. l. cum notissimi. in princ. quæ quasi contestatio dicitur. ut. ff. de actio. & obli. l. constitutionibus. Per debiti agnitionem uel fænoris solutionem. ut in l. cum notissimi. §. sed & si quis per solam precum oblationem & ad rescriptionem, in annalibus & pretorijs actionibus. ut. C. quando li. princi. litis conte. sa. l. 1. & 2. C. de anna. excep. l. ut perfectius Item fit interruptio si is contra quem præscribitur nanciscatur possessionem rei quæ præscribitur. ut in l. cum notissimi. §. imo. Item fit interruptio per solā libelli oblationem furore, insantia, uel dignitate aduersarij impediente me agere. ut in l. ut perfectius. Item exigitur in præscriptione canonica quòd res sit præscriptibilis.

4 † Quædam enim sunt quæ præscribi non possunt. ut subiectio. infra eod. titu. cum non liceat. Sed contra infra eo. titu. auditis. infra de capel. monachorum. dilectus infra de priuile. cum olim propter quæstiones supra de excep. cum uenerabilis in fi. In omnibus illis innuitur quòd contra subiectionem & obedientiam præscribatur. Ad quod respondeo subiectus per se tantum non præscribit libertatem contra subiectionem, sed si priuilegium libertatis concedatur a superiore in enormen læsionem illius cui subiectio debetur quamuis possit implorare ut priuilegium reuocetur. ut infra de deci. dilecti. suggestum infra de dona. apostolicæ huic iuri hoc implorandi præscribitur a subiecto. Ad hanc solutionem accedit C. de fundis patrimonia. l. ulti. Vel subditus contra obedientiam in præscribit, dum eam illi debitam esse prætendit cui tanto tempore se præstitisse allegat. ut præscriptio sit inducta. & sic loquitur cum olim. Et licet sic dixerim potest tamen subiectus contra prælatum suum præscribere per seipsum quod pertinet ad prælatum. ut infra eod. titu. de quarta infra de iure pa. cura, uisitatio, & procuratio. ut infra eod. titu. cum ex officij. Item non præscribitur limes nec quæ limitibus adhærent ut infra de parroch. super eos supra de proba. cum causam. 16. q. 3. licet. Sed contra infra eo. tit. quia iudicante. Ad quid ergo fines prædiorum præscribuntur. ut ibi. & 16. q. 4. nolumus. supra de prob. ex literis fines autem prouinciarū, parrochiarum & diocesium nō in primis iuribus. Item publicæ functiones. ut. 16. q. 3. §. potest. circa finem. Item decimæ. a laico. ut infra eo. tit. causam. Item colonus non præscribit fundū quem colit ut. C. de præscript. 30. uel 60. annorū l. malè agit.

Item

Item uia publica non amittitur non utendo. ut. ff. de uia publica. l. uiam. Item aquæ ductus. ut. C. de aquæ ductu. l. diligenter, li. 11. &. C. de fundis rei priua. & sal. diuinæ domus. l. usus aquæ lib. 11. Item quædam insignia Romanæ ecclesi. ut 93. dist. illud. ¶Sunt etiam quædam quæ prescriptiones impediunt. uacatio ecclesiæ. ut infra eodem titulo. cap. 1. &. c. de quarta. Hostilitas. ut infra eodem titu. ex transmissa. 16. q. 3. prima actione & c. porro. Hæresis prælati contra quem præscribere quis intendit. ut infra eod. titul. c. 1. in fi. Vita malè alienantis. ut 16. q. 3. si sacerdotes. Tempus schismatis. ut infra eo. cum nobis. Item minor ætas ut. C. in quibus cau. non est neces. in integr. restitu. l. ulti. Patria potestas impedit ne filio currat præscrip. ut. C. de bo. quæ libe. l. quæcunque. Item matrimonium impedit ne contra uxorem præscriptio currat in rebus dotalibus. ut. C. de iure do. l. in rebus §. omnis. Item tempus absentiæ. ut cum is contra quem præscribitur profectus est in subsidium terræ sanctæ uel alias de mandato domini Papæ uel sine, cùm fortè occurritur sarracenis uel alijs fidei hostibus christianos exterminare uolentibus impedit præscriptionem quo ad effectum, quia subducitur de tempore præscriptionis tempus illud quod in absentia effluxit per in integrum restitutionem. Primum fuit medium ultimum ue. & sic non prosit nec obsit quod euenit. ut. ff. quibus ex causis. l. 1. in princ. & l. uidelicet, unde & si præscriptio sit completa in præsentia eius contra quem præscribitur adhuc postulari potest per integrum restit. ut subducatur illud tempus quod lapsum est in absentia. Sed & si in pluribus uicibus quis absuerit omnium absentiarum tempora subducentur. Hæc sententia æquitatem habet & iuuatur legibus. C. de testa. mili. l. quod tempore militiæ ff. ex quibus cau. ma. l. nec non. §. si quis sæpius. C. de tempo. in integr. rest. l. ult. C. quibus non obst. lon. temp. præscri l. præscriptione. ¶Nec mireris si dicam de præscriptione currere contra ecclesiam. sed tempora de præscriptione subduci, nam contra ecclesiam currit præscriptio. ut supra de in integr. restitu. §. 2. Sed aliud est in minore ut ibidem notaui. ¶Alij uerò dicunt tunc demum restitui aliquem & tempus de præscriptione subduci. cum in absentia eius contra quem præscribitur completa est præscriptio uel parum post reuersionem illius. Et hoc colligunt ex uerbis prætorijs qui ait. Si quid ex bonis absentis causa rei publicæ præscriptum fuerit, cùm is abesset postea restituam. quod post ea ad modicum tempus refertur scilicet, dum quis post reuersionem suam conducit hospitium cõponit saerinulas. quærit aduocatum. hæc enim modica præsentia absentia reputatur. ut. ff. quibus ex causis ma. l. ab hostibus. sed quòd simpliciter. & si mile. ff. de uerb. sig. l. hæc adiectio. Qui hoc dicunt habent rationem talẽ. si præscriptio in absentia cõpleatur uel parũ post quod tempus pro absentia reputatur. ut dictum est, iustum est ut restituatur, quia legitur cum in absentia. Sed ubi in præsentia cõpletur, quãuis contra quẽ præscribitur aliquo t pe de præscriptione absens fuerit, nũc læditur cùm cõpletur, & nõ tunc cũ absfuit. Ad quod tñ respondet dñs meus ꝙ & si tũc nõ læditur lædebatur tamẽ, nã ex totali t pe præscriptionis intelligitur quis lædi. non tantũ ex eo quo præscriptio cõplet, aliàs ultimo momento t pis præscriptionis tantũ deberet quis restitui. eo. n. tẽpore quo præscriptio cõsumatur. Et sic secundũ eos eo tãtum t pe læditur effectiuè. Quod est satis absurdũ. Dicit tamẽ dominus meus in summa quòd si prima sententia sit æquior posterior tamen est securior secũdũ leges. ¶Species præscriptionum multæ sunt. †Est. n. præscriptio. 10. dierũ. quæ currit contra appellantem ut 2. q. 6. biduum. Est & sex mensium ut in redhibitoria actione. ut. ff. de redhibi. ac. si tantum. §. 2. Et in beneficiorum collatione. ut infra de concess. præben. ca. nulla Et in expectatione absentiũ cum agitur de spũali coniugio cõtrahẽdo ut supra ut lite nõ conte. quoniã. §. si uerò aliter. Itẽ est præ-

Diuis. spec. præscriptionis

est præscriptio trium mensium quæ currit capitulo non eligenti.ut.l.di. post quã 63.di.obeuntibus supra de elec. c.ultimo. Et eiusdem tẽporis præscriptio currit electo negligenti petere conseruationem seu pallium ut c.di. quoniam supra trãsla. inter corporalia. Est & unius anni quæ obijcitur agenti iniuriarũ.ut. C.de iniur. l.si non conuicij. Et eadem opponitur nõ prosequenti appellationem.ut infra de appel.cum sit romana.Item non utenti rescripto.ut supra de præscrip. si autem. & c.plerumq; . Est & biennij quæ currit de bitori.ut. C.de non nu.pe.l. in contractibus.Est & triẽnij.ut infra eo.ti. c.1.Est & quadriennij.ut.16. q. 3. quas actiones. C. de quadriennij præscrip.& hæc competit fisco & contra fiscum.ut ibi. Est & decennij uel uicennij quæ requirit titulum & bonam fidem etiam secũdum leges ut.16. q.3.§.potest.Est & præscriptio . 30. uel. 40.annorum de quibus præcipuè in canonibus tractatur. Et licet antiqui canones admittant contra ecclesiam præscriptionem.30.annorum.ut.16.q.3.c.1.2.& 3.hodie tamen.sola.40. annorum præscriptio admittitur contra ecclesiam. ut infra eo.ti.de quarta.c.ad aures.illud auditis.

6 †Sed contra romanam ecclesiam non nisi centenaria currit præscriptio ut infra eo.ti.ad audientiam & c.cum a nobis. 16. q.3.quas actiones. ¶ Quæritur de præscriptione quadriennij quæ currit aduersus eum cuius rem Imperator donat. C. de quadriennij præscri.l. bene a Zenone.an contra ecclesiam locum habet? Respondeo non ar.12.q.2.quicunq; infra de reb.

7 ec.non alie.ca.1. † Item quæritur an usucapio triennii in rebus ecclesiasticis mobilibus & profanis locum habeat.Respõdeo sic ut i præalle.l.quas actiones,quidã tamen dixerunt quòd non,sicut nec in rebus fisci.ut insti.de usu.§. res fisci. ¶ Quæ autem sint quæ præscribi non possunt. dictum est supra eo.§.item exigitur. ¶ Itẽ quibus modis interrumpitur præscriptio dictum est supra eo.§.fit autem. ¶ Restat

8 quis sit effectus præscriptionis. † Effectus quadragenariæ præscriptiõis est talis qualis est effectus longæ præscriptionis secundum leges.quia quæ requiruntur in lõga præscriptione eadem & in longissima secundum canones scilicet bona fides. & iustus titulus.& quòd res sit præscriptibilis.ut superius dictum est. Ex longa uerò præscriptione acquiritur exceptio contra dominum rei uel creditorem cui res sit obligata.ut.C.de præscrip.30.uel.40. annorum.l.si quis emptionis in prin.Sed cũ exceptio sit actionis conclusio.ut.ff.de excep.l.2.& no. supra de excep. patet quod directum dominium remanet apud ueterẽ dominum unde & rem uendicare, potest à quolibet possessore præterquam à præscriptore uel ab illo quæ ab eo possidet. Præscriptor autem habet utile dominium ut.C.de bo.ma.l.j.in auten. nisi tricennale,quæ est in autentico de nup. §. si uerò expectet,col.4.unde habet utilem rei uendicationem etiam contra ueterem dominum, cum lex dicat per præscriptionem mutari dominium.ut.ff. de usucap.l. cum qui ædes.Non mireris si per usucaptionẽ acquiratur directum dominiũ rerum mobilium.per præscriptionem utile in rebus immobilibus quia mobilia facilius transeunt & mutantur quam immobilia, sicut ex ipso nomine patet, & probatur. ff. de acqui. pos.l. si rem mobilem. Et si quæratur quæ sit ratio quare per perscriptionẽ tollatur hypotecaria actio.ut.l. si quis emptionis & non per usucapionem triennij. ut.ff. de pigno. l.1.§. cum prædium. &.ff. de usuca.l. iusto.§. non mutat. C. de pig. l. usucapio. Respondeo quia per præscriptionem acquiritur exceptio quæ omnẽ prorsus actionem excludit ut infra eo. ti. ad aures.Sed per usucaptionẽ triennij acquiritur solum dominium,quæstio autem pignoris ab intentione dominij separatur ut in prædicto.§. cum prædium. ¶ In sum

6 ma quæritur † an cum mala fide præscribi possit etiam longissimo tempore? Respondeo non, quia bona fides exigitur in præscriptione canonica.ut 34.quæ.2.si uirgo infra eo.ti. uigilanti. &.c.si diligenti. ita ut in nulla parte temporis præscriptionis possessor conscientiam rei habeat alienæ

alienæ.ut infra eo.ti.c.ult.In quo iuri ciuili derogatur expresse,sicut & in quibusdam alijs supra de dolo & contu.c.1.supra de offi.dele.super quæstionum supra de re sti.spo.sæpe contingit infra de testa. rela tum. ¶ Sed si quæratur qualiter ecclesia potuit hoc constituere in præiudicium laicorum. Respondeo bene ratione pecca.i ut supra de iudi.nouit.Sed pono quòd post completam præscriptionem incipiat quis habere conscientiam rei alienæ num quid tenetur rem restituere priori domino.Videtur quòd sic. Quia non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum ut 14.q.6.si res aliena,& nullus numerus defendit annorum ut 33. q. 2. si uirgo. Sed contra.completa præscriptione tutus est quis secundum utrunq; ius.ut infra. eod.titu.de quarta. & c. ad aures.& 16.q.3.c. 1. 2.& 3. & c. dilecto, ergo iure possidet. Si iure iustè, si iustè bene.ut 14.q.4.quid dicam. Nec est iam alienum quod præscriptum est ut ibi dicit. Præterea iura faciũt hoc meum illud tuum, ut. 8. di. quo iure. Item conditor canonis & legis potest mihi dare rem alienam & tutus sum ut.ff. de euic.l. lucius. C. de quadrien. præscrip.l. benæ ponit enim stare quòd qui per 40. annos rem possideret alienam eius efficeretur. In hac quæstione dicunt theologi. quòd quandocunq; quis habeat conscientiam rei alienæ. eam teneatur restituere aliàs peccat. Sed certè quod dicunt theologi puto consilium esse alias de iure non tenetur.quia iam res non est aliena & iuste possidetur, ut in c. quid dicam. & dominium mutatum est ut dixi in §. superiori. Alanus tamen dixit quòd si ex causa lucratiua, quis rem possidet & præscripsit, debeat eam restituere ar.ff.de his quæ in frau.credi.l.quod autem.§. si quid cum pupillo. Si uerò ex causa non lucratiua non tenetur eam reddere.Consilio ergo theologorum acquiescere arbitrium est non necessarium ut 14. q. 1. §. quod præcipitur. Si consilio ut uolueris minus boni adipisceris non mali.aliquid perpetrabis ut 14.q.1.quisquis.

Summarium

1 *Sententia quæ dicatur.*
2 *Sententiæ species duæ assignantur. & nu. 5.*
3 *Interlocutoria an reuocari possit infra decem dies postq; lata est, uel quandocunq;.*
4 *Appellari an possit a qualibet interlocutoria.*
5 *Sententia diffinitiua an per eundem iudicem reuocari possit.*
6 *Iudex qui sententiam pronunciando errauit, an possit sententiam suam corregere, exiterum iudicare.*
7 *Sententia diffinitiua qualiter proferri debeat.*
8 *Iudices plures cognoscentes, an simul in unam consonam sententiam cõuenire debeant.*
9 *Causæ matrimoniales a quibus iudicibus sint iudicandæ.*
10 *Sententiæ diffinitiuæ qui sint effectus.*
11 *Sententia an rescindatur prætextu nouorum instrumentorum.*
12 *Sententia quo remedio subleuetur.*
13 *Iudex in sententia omnia quæ ipsum mouent exprimere non debet.*

¶DE SENTENTIA ET RE iudicata. Rubrica.

SIc continua.diximus supra in ti. proxi. qualiter per præscriptionem res acquirantur. Nam uidendum est qualiter res alio modo ciuiliter acquirantur scilicet per sententias iudicum. Vel alias. Finito cursu de processu iudiciorum nunc quasi ad littus,id est, ad sententias ueniamus diligenter attendentes quid hic sententia dicatur.quot sint eius species,a quo sit pronuncianda.qualiter & quando, eius effectus.quo remedio sentẽtia subleuetur.
1 ¶ Sententia † est diffinitio iudicialis controuersiæ finem imponẽs.ut.ff.eo.l.1. De terminat enim iurgantiũ controuersias.ut infra eo.ti.c.2. Addunt quidam in descriptione diffinitio inquã indubitata & quæ nullo remedio appellationis attẽtari possit per l.ff de transac.l.eleganter.§. si post rem iudicatã.sed aliud ibi adijciatur ad ostendendum quòd post talem sententiam transactio locum non habeat, aliàs bene dicitur Sententia

dicitur res iudicata quæ attentari potest
remedio appellationis.ut.C.de appel.l.li
2 tigatoribus. ¶ Species sententiæ † duæ
sunt. Nam alia interlocutoria alia diffini
tiua. Interlocutoria est qui non super prin
cipali.sed super alijs quæstionibus fertur
causa principali durante. Ideò autem di-
citur interlocutoria quia inter principiũ
& finem fertur principalis causæ.uel quia
iudex inter partes loquendo sine solenni-
tate scripturæ pronunciat. Hanc senten-
tiam reuocare potest iudex siue sit ordina
rius.ut.ff.eo.ti.l.quod iussit, siue delega-
tus. ut infra de ap.cum cessante.siue arbi-
ter.ut.ff. de arb.l. dicere. Ferri tamen de
bet cum causæ cognitione & iudice con-
sedente non procedente.ut 3. q 3.§. spa-
cium, in uer. a iudice. ¶ Sed dubitatur
3 † an reuocari possit infra 10. dies post-
quàm lata est uel quandocunq;. Et uide-
tur quòd sic per iura præalle. quod iussit
& c.cum cessante. sed cõtra uidetur quòd
infra] 10. dies tantum. Nam transit in
rem iudicatam. & ideo infra decennium
est appellandum. ut supra de elec. cum di
lectus. in fi. supra de resti. significauerunt.
Transit enim interlocutoria in rem iudi-
catam quo ad duo scilicet ut remedio ap-
pellationis attentari non possit. & ut ex-
cipiatur ex ea. ut in decre. cum dilectus,
non autem ut ex ea agatur actione in fa-
ctum, sicut agitur ex diffinitiua. ut. C.de
rebus cre. & iureiuran. l. actori, delato.
4 †Sed nunquid potest a qualibet interlocu
toria appellari. sic secundum iura canoni
ca non secundum leges ut infra de appel.
cum sit romana. 2. q. 6.non ita. sed con-
tra 2 q. 6. ante sententiam. ff. de appel.
non reci. l. 2. C. quorum ap. non reci. l.
an.C. de episcopali iudi. l. 2. C. de iudi.
l. apertissimi. C. de ap. l. si quis. prouo-
catione. Ad hoc quidam dixerunt gene-
raliter obtinere ut secundum leges ab in
terlocutoria non appelletur. sed casuali-
ter. fallit in casibus illis quos ponit lex il-
la. ff. de ap. non reci. l. 2. C. ut lite pe. l. 2.
ff. de mino. l. ait prætor. §. permittitur. ff.
qui satisda. co. l. arbitro. C. de ap. l. si quis
prouocatione. Ad hoc dixerunt quidã ca-
sus illos genera excẽpli productos esse. Nã
idẽ dicunt & in alijs casibus in quibus ma
ius grauamen incidere potest. Alij autem
dicunt sic refert an interlocutoria sit talis
quæ absorbeat totum ius alicuius & instar
habeat diffinitiuè ita ut post interlocuto-
riam non sit locus ad appellandum a diffi
nitiua. a tali interlocutoria appellatur.
Verbi genera. Agitur ex re iudicata corã
executore excipitur contra ius pronũcia-
tum, uel iuris ordine prætermisso, uel con
tra absentem, pronunciatur secundum ius
iudicatum fore uel ritè seu cõtra præsen
tẽ post talẽ interlocutoriã non restat nisi
sententiã executioni mãdari. A tali igitur
interlocutoria põt appellari. Secus si post
interlocutoriã saluũ sit beneficium appel
lationis a diffinitiua arg. ad hoc. ff. de ap.
l. 1. §. quæsitum. in fi. Sed tu teneas quod
primo dixi, generale est quòd secundum
canones appellatur ab interlocutoria. Et
è cõtrario generale esse quòd nõ appella
tur ab interlocutoria secundũ leges. quod
tamẽ fallit in casibus specialibus ut dictũ
5 est. Diffinitiua † uerò est per quã princi-
palis quæstio diffinitur. quam semel la-
tam iudex reuocare non potest. ut in l.
præalle. quod iussit, in fi. ff. eo. ti. l. Paulus
postquam latam nihil quæritur. ff. eo. ti. l.
post rem iudicatam qua lata iudex esse de
sijt. semel enim bene uel malè officio suo
fungitur. ut. ff. eo. ti. l. iudex. Quod uerum
est ut sententiã suam reuocare non possit
uel amplius iudicare. Nã quo ad exequen
dum retinet iurisditionẽ. ut supra de offi.
deleg. ex literis. & c. quærenti. Et quod di
eo iudicẽ iterum iudicare nõ posse in de-
legato obtinet non in ordinario, qui po-
test pronunciare iterũ si prima sententia
quã tulit nulla sit ipso iure. ut. C. quomo
do & quando iu. si præses. C. de accu. & in
scrip. l. si accusatoribus. & ar. ff. de arbi. l. di
cere & l. quid tamen. Sed si iudex delega-
tus semel pronunciauerit diffinitiuè &
eius sententia nulla sit impetrabitur a su
periore ex integro iudicari. ut. C. de
se. ex breuicu. reci. l. 1. & per alium iudicẽ
ut. C. quomodo & qñ iudex. l. si ut propo-
nis in prima si ut proponis. ¶ In causa uerò
matrimo-

Sententia diffinitiua et interlocutoria

matrimoniali dico eundem ordinarium qui primo malè pronunciauit uel delegatum non tamen eundem qui primo iudicauit sed alium posse iterum iudicare, siue prima sententia ipso iure sit nulla siue per errorem facti sit lata. Et hac ratione dicitur quod sententia in causa matrimoniali non transit in rem iudicatam ut. infra. eo. lator, teneor, cōsanguinei. infra. de spōsa.
6 sicut 35.q.9.§.quia ergo. † Quid si iudex in pronunciando errauerit ut cum uoluit dicere condēno dixit absoluo uel è conuerso. nunquid sententiam corrigere potest & iterū iudicare? Videtur quod sic: nihil enim dixisse uideatur arg. ff. de supp. leg. l. Labeo. ff. de reb. du. l. 3. Sed cōtra. ff. de arbi. l. qui arbiter. ff de re iudi. l. cū quæ rebatur. Huic sententiæ addi non potest nisi circa accessiones, & eodem die. ut. ff.
7 eo. ti. l. Paulus. ¶ Diffinitiuam † iudex recitare debet in scriptis alioquin recitata sine scriptis uel scripta & partibus edita non recitata non ualet. ut. 2.q.1. in primis. &. c. statutis. &. C. de sen. ex breuicu. reci. l. 1.2. &. 3. Hoc tñ fallit in casibus illis in quibus agitur sine scriptis quos supra no. de libel. ob. §. libellus exigitur. Recitari in quam debet à iudice non ab alio ut. supra de consue. ad nostram. Nec etiam ab assessore. ut in auten. ut defunc. seu fu. eorum. §. illud. coll. 5. Et à iudice sedente non stante. ut. ff. quis ordo in bo. pos. ser. l. 2. §. in bonorum. &. §. nos, & in auten. ut ab illustribus & qui super illam dig. sunt, coll. v. Item ferenda est diffinitiua præmisso ordine iuris aliter lata non tenet ut. 2.q.6.§. diffinitiua in uer. sentētia. C. de sen. & interlo. om. iudi. l. prolatam, Quod intelligo in ordine generali, secus in speciali, qui in aliqua sententia, requiritur nec seruatur tunc enim tenet sententia. & necesse est appellari ut. C. de appel. l. 1. Vel distingui potest inter ordinem iudiciarium & ordinem iuris ut sententia lata contra ordinem iudiciarū non teneat & lata cōtra ordinem iuris teneat. Hoc tamē fallit in his in quibus nō requiritur ordo iudiciarius. ut supra de iureiurā do. ad nostram. Item ferenda est secūdum iura. ut infra eo. ti. c. 1. C. de iud. l. rem nō nouam. in prin. in auten. de defenso. ciui. §. iusiurā. co. l. 3.9.q.3. summo opere Alioquin sententia non tenet. ut infra. eo. ti. c. 1.2.q.6.§. diffinitiuè. in uer. sententia. Et hoc cum expressè fertur sententia contra ius. ut. ff. de ap. si expressum. ff. quæ sententiæ sine app. rescin. l. 1. secus autē si nō expressè ut. ff. e. tit. l. cū prolatis, & tūc appellandum est. ut. infra eodem ti. cum inter. in fi. quādo autē expressim pronunciatur cōtra ius & quādo non expressim habes. 2.q.6 §. Diffinitiua, in uer. sententia. &. ff. quæ sentētiæ sine appel. rescin. l. 1. Itē ferri debet diffinitiua præsentibus partibus, uel per cōtumaciā absentibus, aliter non ualet. C. quomodo & quando iudex. l. ea. quæ. &. 3.q.9. caueāt. Hoc tamen fallit in sententia arbitri. cum actum est in compromisso ut uel uno uel utroque absente sententia promatur ut. ff. de arbi. l. diē. §. si quis ¶ Item sententia diffinitiua nō est ferenda contra res prius iudicatas quod si fiat nō tenet. ut 2.q 6.§. diffinitiua, in uer. sententia. C. quādo prouo. nō est necesse. l. 1. Hoc tamē fallit in causa matrimoniali. ut superius dictū est. & probatur. 35.q. 9.§. quia ergo. In crimine falsi. ut. C. de. cri. fal. l. querelā, & ubi negatur iudicatū ut. ff. quæ sētētiæ sine appel. rescin. l. 1. in prin. Et cū dolo quis omisit exceptionem quæ cōpetebat ex prima sentētia. ut. infra e. ti. inter monasteriū. qui contraria est. l. præallegatæ. 2.q.6.§. diffinitiua. uer. sentētia. C. quādo ꝓuo. nō est necess. l. 1. Sed de cte. intelligo. cū qs ex certa scientia & ex dolo obmisit exceptionē uolens decipere aduersarium ar. ff. ad Velley. l. si decipiēdi lex autē loquitur cū ex ignorātia omittitur exceptio rei iudicatæ uel ex certa sciētia omittitur. sed ideo quis omisit quia nō poterat eā tūc tēporis ꝓbare unde omissio nō preiudicat. ut. 2.q 7. plerique. Item fallit. ff de iureiur. l. amonendi ꝓpter periurium prior sententia retractatur. Itē fertur sententia cōtra rē prius iudicatā, ut cū per nouas defensiones minori uel ecclesiæ subuenitur. ut. supra de in int. re. c. ul. &. C. si sepius in inte. re. postu. l. 2. Item iudicari

non debet diebus feriatis ut.ff.de arbitris l.si de meis.§.arbiter. Quod intelligo in ferijs solennibus ad honorem dei inuentis.secus in his, quæ facta uel statuta sunt ob commoditates hominum ut tempus messium & uindemiarum quando iudicari potest de consensu partium. ut.ff. de ferijs.l.si feriatis supra de ferijs.c.ul.& prætore cogente . ut.ff.de arg.l.si feriatis. Et de materia no.supra de ferijs.§.ult. Item diffinitiua debet continere alterum ex duobus cōdēno uel absoluo.ut. C.de sen. & inter.om.iu.l.præses & 2.q.6.§. diffinitiua,uel æquipollens.ut infra de uerb.sig. in his & de arbi.l.quid tamen,&.ff. de re. iu.l.in summa.Itē sententia certam quantitatē continere debet si de certa quantitate agatur,sed & si nō contineat sufficit tamē certā contineri in aliqua parte actorum.ur.C.de sen.quæ sine certa quanti.l. hæc sententia.Si aūt de incerta quantitate agatur puta de indēnitate prætāda ua let sententia C.de sen.& interloc.om.iu. l.cū eorū &.C.de sen.quæ sine certa quā
8 l.2.infra de fideiuss.peruenit.† Et nota ꝙ si plures iudices cognoscant simul in unā consonā sententiā conuenire debent ut. 6.q.3 si quis episcopus criminaliter accusatus.si aūt in concipiēdo sententiā dissonent,seruā quod legitur.6.q.4.c.t.2. & 3. Sed si diuersas sententias duo iudices tulerint distingue. ut infra eo.c.ult.Si uero essent tres iudices tulerint distingue . ut infra eod.c.ult.Si uerò essent tres iudices tunc ualeret sententia duorū cōtradicēte tertio,secus si absente . ut.ff.de re iu.l.duo ex tribus.ff.de arbi.l.in tres. Vbi de summis agitur.& duo iudices diuersas tulerint sentētias,id est,unus condēnauerit in maiori summa alius in minori tenet sententia in summa minori.Nā uterq; conuenire uidetur in summa minori.ut.ff.de re iu di.l.inter partes.ff.de re iudi.l. inter partes.ff.de arbit.l.diē.§.si plures . Erit autē index peritus in iure,cū secundum iura iudicare debeat ut superius dictum est , uel saltem experientia causarū habere debet per usum quotidianū ut.C.de iudi.l.certi iuris est.In autē de iudi.§.nos igitur,coll. 6.ar.2.q.2.c.ult.Duo enim ad iudicandū sunt necessaria potestas & scientia ut 20.
9 di.§.1. † Et hoc maxime in causis matrimonialibus quæ non sunt tractandæ per quoslibet,sed per iudices discretos qui potestatē habeant iudicandi & statuta canonum non ignorant ut infra de consang.& affi.ex literis.Vbi autem princeps ex certa scientia Imperito committi delegatus iudicare potest, quia princeps omnia dedit quæ iudicare iussit . ut.ff.de re iudi.l. quidam consulebat. Quæ autem ætas requiratur in iudice habes supra de offi. del. cum uicesim.Et sic iam uidimus quot sint species sententiæ , qualiter , quando & à quo debeat iudicari ¶Restat uidere de ef
10 fectu † sententiæ.Et quidem uidimus de effectu interlocutoriæ supra eo.tit.§.species. Videamus de effectu diffinitiuæ. Effectus sententiæ , est confirmatio . ea n. quæ iuxta ecclesiasticum morē iustè & rationabiliter fuerint diffinitiua nostra quoque sententia roborentur ut infra eo.t.ea quæ si tamē roborari petantur ut infra e. ti.causam in fi: Itē executio ut.2.q.1. sicut 30.q.9.omnibus modis. Quæ quidem circa executionē sentētiæ,debeant obseruari plene notaui supra de iud.§.partibus autē in iudicio constitutis.Itē actio ex re iudicata.quæ quidē datur ei pro quo sententia lata est. ut.C.de re.cre.& iur.l.actori, delato.ff.ut re iud.l.miles. §. ult. & alijs eius nomine. ut.ff.de excep. rei iudi.l. rei iudicatæ.non autem ei contra quem lata est.ut.ff.de except.rei iudi. l. euidenter. ¶Datur inquam actio aduersus illum contra quem lata est & in hæredem ipsius ut ff.eodem titulo.l.miles.§.ulti. ¶Reo autem absoluto . datur exceptio contra illum qui succubuit & alios eius nomine uenientes ut in prædicta. l. rei iudicatæ, secus si idem qui succubuit alterius nomine agat ut. C. de admini. tut. l. cum quædam.ff.de rei uend.l. inter officium. Sed reo absoluto nō tollitur actori actio ipso iure ut.ff.de condi. inde.l. Iulianus. Quod est mirabile,quia fortius & promptius deberet actio tolli propter rem iudicatam quam dari ex re iudicata.ff.de ac &.ob.l.

& ob l. Arrianus. Se. forte hoc ideo eſt
quia lex non potuit alio modo ſubueni-
re actori uincēti niſi in indulgendo actio-
nem reo, aut potuit ſubuenire & ſi ipſo
iure non extinguatur actio uel tollatur
hoc eſt per remedium exceptionis. Au-
ctoritas uerò rei iudicatæ eſt ut ei ſtetur ſi
non fuit appellatum. ut. C. eodem titulo
l. ad ſolutionem aliquando tamen non
ſtatur propter ſubuenientem æquitatem.
ut. C. eodem titul. l. 1. infra de purgat. uul
ga. ſignificantibus. ff. de conditio. ſine cau
ſa. l. 2 ff. commodati. l. in commodato in-
fra de frigi. & malefi. impotentia coeun-
di fraternitatis. ff. quando de pecu. act. eſt
an. l. 1. §. ulti. ff de conditio. ſine cauſa. l. ſi
fullo. ff. de iureiur. l. admonendi. Item eſt
auctoritas rei iudicatæ ut non reſcinda-
tur prætextu computationis uel calculi.
ut. C. eo. ti. l. 2. niſi error calculi in ſenten
tia exprimatur. ut. ff. quæ ſententiæ ſine
11 appell. reſcin. l. 1. ¶ † Item non reſcindi
tur res iudicata prætextu nouorum inſtru
mentorum. ut infra eod. titu. inter mo-
naſterium. C. eodem titulo. l. ſub ſpecie.
Hoc tamen fallit in ſententijs latis ad-
uerſus fiſcum quæ infra triennium retra-
ctantur. ut. C. de ſenten. aduer. fiſ. la. re-
tract. l. una. li. 10. Item ſi geſta ſunt tran-
ſlata in publicam formam perpetuam ob
tineant firmitatem ut. C. eodem titulo. l.
ult. etiam ſine teſtium præſentia confe-
cta. ut. C. de dona. l. in donationibus, quod
uerum eſt inter partes etiam in alio iudi-
cio. ut. C. de liber. cau. l. iubemus. ¶ Suble-
12 uatur uel releuatur † ſententia remedio
appellationis infra decennium. ut 2. q. 6.
biduum. ff. de uerbor. ſignific. l. ſi qua pœ-
na. ff. ad Turpil. l. 1. §. ultimo. Vel per ſup
plicationem faciendam eiſdem à quibus
appellare non licet. ut. C. de ſenten. præ-
fe. l. una. & hoc infra 10. dies ut. C. quan-
do libel. prin. da. in autē. quæ ſupplicatio.
in autē. ut ſpon. largi. §. & aliud. uel in pr.
infra bieniū. ut. C. de ſen. præfe. Per in in
teg. reſ. ut ſupra de in integr. reſt. auditis,
tum ex literis & c. ſciſcitata. ff de mino.
l. in cauſæ. §. ul. & l. perfect. Per querelam
falſi. ut. C. ad le. Cor. de fal. l. querelam,
ff. de re iudi. l. diuus. & C. ſi ex fal. inſtru.
l. 1. & ulti. ¶ In ſumma notādum eſt quod
ſecundum plures in cauſa ſubreptionis.
hoc eſt cum quis dicitur per ſubreptionē
aſcendiſſe ad apicem dignitatis quod eſſe
non debet. ut ſupra de elec. cum dilectus
filius arch. mornen. proceditur ad ſenten-
tiam contra abſentem lite non conteſta.
ut infra eod. ti. cum olim ſupra de dolo &
contu. cum olim, ut ſic caſus iſte ſit unus
de caſibus ſpecialibus quos ponit decre.
illa ſupra ut lite non conte. c. quoniā fre-
13 quenter. §. ſunt & alij. † Item iudex in ſen
tentia omnia quæ ipſum mouent expri-
mere non debet. ut infra eo. tit. ſicut no
bis. Item cæteri iudices iudicare tenen-
tur in caſibus ſimilibus: ſicut Summus Pō
tifex iudicat niſi forte cauſa neceſſitatis
& utilitatis inſpecta diſpenſatiue duxe-
rint aliquid ſtatuendum ut infra eod. titu.
in cauſis.

Summarium

1 *Appellatio quid ſit.*
2 *Appellatio quare ſit inducta.*
3 *Appellare quis poſſit.*
4 *Appellatio à quo & ad quem debeat fieri.*
5 *Appellari an debeat à delegato ad delegantem.*
6 *Appellatur à diffinitiua non ab interlocutoria. & quando ab interlocutoria appelletur.*
7 *Iudex litigatori conuitiari non debet.*
8 *Executio in leuioribus maleficijs retardatur propter appellationem ob grauiora facinora.*
9 *Appellatio locum non habet in diſciplinis & correctionibus, & quando.*
10 *Appellari an poſſit à momentanea poſſeſſione.*
11 *Appellatio non habet locum in cauſa decimarum.*
12 *Libellus appellationis qualiter concipiatur.*
13 *Forma dimiſſoriarum ſeu apoſtolorum.*
14 *Appellatur infra decendium à recitatione ſententia.*
15 *Appellatur bis à diffinitiua, non tertio petitur tamen reſtitutio in integrum contra res bis iudicatas.*
16 *Appellare à quibus non liceat.*

Ad

remittit ad eum ad quem debuit appella-
5 ri. ut. ff. eo. ti. l. Imperatores. † A dele-
gato autem appellādum est ad delegantē
dummodo delegans in delegando aliquid
sibi de iurisdictione reseruet. ut supra de
offi. del. super quæstionum. C. qui pro sua
iurisf. l. una in fi. Sed obstat. ff. quis & a
quo. l. 1. in fi. Ad quam sic respōdeo. lex
illa loquitur in ordinario delegante ad
quem non appellatur. sed appellatur ad
eum qui ordinarium dedit. Aliud in dele-
gato delegante. Et est ratio. maior enim
& dignor est iurisdictio delegata quā or-
dinaria. ut supra de offi. dele. significasti
&c. sanè. Sed hæc ratio & si colorem ha-
beat non tamē mihi placet. Vnde dic ꝙ
ibi dicit. non est appellandum ad secun-
do delegantem. subaudi tantum. Vel dic
ꝙ appellabitur ad primo delegantem sed
ille remittet ad eum qui secundo delega-
uit ut. ff. de appel. l. 1. §. si quis. Vel loqui
tur quando is qui secundo delegauit nihil
sibi retinuit de iurisdictione. ut in præal-
le. dec. prædicta. super quæstionum. & de
hac materia plenius no. supra de offi. ui-
6 ca. circa princ. ¶ Appellatur † à diffini-
tiua non ab interlocutoria secundum le-
ges. nisi in casibus. ff. qui satisda. co. l. ar-
bitrio. &. ff. à quibus ap. non sit. l. ulti. &
in alijs casibus quos no. supra ti. proxi. §.
interlocutoria. Appellatur à grauamine
illato in iudicio. ut infra eo. ti. cum cessan
te. Extra iudicium. sed tunc erit potius ad
causam prouocatio ut infra eo. titu. cum
sit romana. Item & ab iniuria iudicis. ut
C. eo. ti. l. si quis prouocatione. Quod duo
bus modis potest intelligi. uno modo sic
ut cum iudex litigatorē protrahit uel con
7 uiciatur eidem † sicut enim litigator iu-
dici conuiciari non debet sic econuerso.
ff. eo. titu. l. illud. & C. eodem titu. l. & in
maioribus. ff. de iniur. l. iudici. licet qua-
lisqualis iniuria per appellationem iudici
fieri uideatur. ut. C. de sum. tri. & fide ca-
tho. l. 3. & C. quando prouoca. non est ne.
l. ulti. in fi. Alio modo sic cum iudex post
sententiam in exequendo excedit. uel quia
infra quadrimestre tempus exequitur. Sic
& ab executore appellatur cum modum
in exequendo excedit id est cum manda-
ti fines excedit, ut supra de offi. dele. su-
per quæstionum. §. nos autem. &. §. por-
ro. & sic intelligo. 2. q. 6. §. diffinitiua. in
uer. ab executore. &. C. quorum ap. l. ab
executione. Item potest appellari a tota
sententia & a certo capitulo ipsius, si di-
uersa capitula contineantur in ipsa, nec
rescinduntur alia capitula super quibus
non appellatur nisi essent connexa. ut. ff.
8 de mino. l. etiam † Si uerò damnatus ex
pluribus facinoribus ob grauiora appel-
let differtur executio in leuioribus, si au-
tem ob leuiora, tunc non differtur execu
tio in grauioribus. ut 2. quæ. 6. §. si quis ex
pluribus. &. ff. nihil innoua. ap. pen. l. 1.
§. ulti. Item appellatur à mala consula-
tione uel minus plena. ut. 2. q. 6. biduum.
in fi. ff. quando ap. sit l. 1. in prin. & l. ult.
Item ne fiat aliquid nisi canonice. ut de
ele. cum nobis olim. Contingit autē ali-
quando quòd ab eadem sententia utraque
pars appellat respectu diuersorum capitu
lorum ut infra eo. c. significauerunt infra
de testa. Raynucius. & ca. Raynaldus. Ap
pellari aūt non potest ne id fiat quod per
petuo edicto fieri mandatur. uel cum res
dilationem non recipit. ut. ff. de app. reci.
uel non. l. sciendum. & in alijs contracti-
bus quos habes 2. q. 6. §. diffinitiua, in uer.
sunt etiam. C. quorum ap. non rec. ¶ In di
9 sciplinis † & correctionibus regularium
non habet locum appellatio ut infra eod.
ti. ad nostram. reprehensibilis cum specia
li. Vnde in his remota appellatione pro-
cedebatur etiam secundum uetera iura. ut
infra ne cleri. uel mona. relatum. Hoc ta
men intelligo cum modus correctionis
modum pacti non excedit, ut 33. quæst.
4. qui peccat, in fi. alias secus: quia ni-
miæ asperitatis, increpatio nec corre-
ctionem nec salutem recipit. ut 45. di-
10 stin. cùm beatus. † Item in momenta-
nea possessione non appellatur. quia sen-
tentia lata in ea interlocutoria secūdum
quosdam. Ego autē dico eā diffinitiua. et
tamē non appellatur ab ea secundū leges
alia ratione scilicet quia de proprietate
eiusdem rei plenius et principalius iudi-
cium

quod non tenet rescindi non potest, quia nec gradus rumpitur qui nullus est. ut. ff. de rupt. iniusto uel ir. testa. l. nã & sub cõditione. & ideo a sententia arbitri non appellatur. ut. C. de arb. l. 1. Quod uerum est in arbitro compromissario. secus est in arbitris iuris de quibus legitur. 11. q. 1. peruenit. C. de iu. l. ult. supra de offi. deleg. suspicionis infra eo. ti. cum speciali. Est tamen quædam species appellandi ab arbitro, id est arbitrium rescindi. ut cum litigator qui suspectum habet arbitrum contestatur ne procedat. ille nihilominus pronunciat. ut. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cum quidem, & simile. C. de his qui per me. iudic. no. ap. l. 2. Statur ergo sententiæ arbitrorum, ut dictum est metu pœnæ. Sed si arbiter per sortes pronunciauit datur contra sententiam exceptio, ut. C. de arbi. l. arbitrorum. & ff. eod. ti. l. ita demum. Arbitrorum autem sententiæ si inique fuerint corriguntur. ut. ff. pro socio. l. societatem. ff. de operis libe. l. si libertus supra de iureiuran. Quintauallis. & ca. uenientes. Item si ex cõsensu partium iudex detur poterit appellari ab eo. ut. ff. eodem titu. consensu. Nec obst. 2. q. 6. a iudicibus. natura ibi loquitur de arbitris non de iudicibus. Item ab executore appellari non potest nisi modum excedat. ut dixi supra. eo. ti. §. appellatur à diffinitiua. In quibus autem casibus non appelletur solet quibusdam uersibus notari. Appellari uetant scelus, excellentia pacta. Contemptus partis sed & interdictio facta. Arbitrium res quæ perit est si lõgius acta. Scelus quia in notorio delicto non appellatur. ut infra eo. ti. cum sit romana. §. præterea. & c. consuluit. Excellentia iudicis uetat appellari quia a papa uel principe, a senatu, uel præfecto prætorio non appellatur: ut superius dictum est. Pacta si paciscant̃ partes ne appelẽt. nõ poterit appellari. ut. ff. a quibus ap. non licet. l. 1. Contemptus partis quia contumax non auditur appellans. ut 24. q. 3. de illicita. nisi ueniat iudice adhuc sedente pro tribunali. ut. ff. de in integ. resti. l. ul. uel nisi essent contumax in exhibendo. ut. ff. eo. titu. l. creditor. §. iussus. Sed & interdictio facta. quia inhibetur appellatio a papa, appellari non potest etiam à diffinitiua, nisi causa ꝓbabilis assignetur. Citra diffinitiuam autem appellari non potest coram eodem a quo appellatur, nisi expressa causa probabili & probata. Arbitriũ quia ab arbitro non appellatur ut superius dictum est. Res quæ perit est si lõgius acta. quia si res ex dilatione patiatur detrimentum non appellatur ut. 2. q. 6. §. à diffinitiua. in uerbo ab executore. ff. de appel. re 17 ci. l. ul. ¶Ad † prosequendum appellationem indulgetur annus a iure, & ex iusta causa biennium. ut infra eo. ti. cum sit Romana. Sed si per impotentiã partis omissa sit prosecutio nullum appellanti præiudicium generatur ut infra eodem titu. ca. ex ratione. si uerò per iudicem steterit ipso iure. tempus appellationis non currit, ut in auth. ut sponsa. lar. §. hoc quoq;. colla 9. in authen. de appella. §. sancimus. colla. 8. 2. quæst. 6. anteriorum. §. sed lis. C. de temp. appel. in auth. sed lis. Sed si dolo aduersarij circunuentus appellator appellationem suam non fuerit prosecutus præiudicatur ei: quia post tempus non admittitur ad prosequendum sed aget ad uersus dolum ad interesse. ut. ff. de dolo. l. arbitrio. §. dolo cuius Sed si soluendo nõ fuerit restituetur appellans ad prosequẽdum. ff. de eo. per quem fac. est. l. ex hoc edicto. Infra tempus prædictum licet appellatori prosequi secundum se communiterue, id est, solus uel cum aduersario. Tẽpore autem indulto transacto lite non cõpleta rata manet sentẽtia. ut 2. q. 6. si quis appellar. C. eo. ti. in auth. ei qui appellar. & in auth. de his qui ingre. ad ap. §. sancimus. coll. 5. Appellatore autem cessante cum unus mensis superest ex biennio. licet uictori ingredi ut quæratur reus. quo siue inuento siue non. suas afferat allegationes. uel ut confirmetur, uel ut rescindatur sentẽtia omni casu absentem in expensis condemnando. neutro occurente sententia firma manet. ut in auth. præallegato. & sic intelligi potest infra eodem titu. oblatæ. Vel erit in arbitrio superio-

ris an appellans nimium præcurret uel non. ¶ Et nota quòd tempora prædicta locum habent nisi iudex à quo fuerit appellatú tempus recisius moderetur. ut infra eo. ti. cum sit romana. In casu uerò cú de matrimonio spirituali agitur potest is ad quem fuerit appellatum tempus recisius moderari: ut infra. eo. ti. oblatæ. in fi. Et idem puto in matrimonio carnali. ná in utroq; periculum est in mora. ut supra ut lit. non conte. quoniam frequenter. & sic secundum præmissa patet quòd terminus appellationis qui a iure præfigitur. præuenitur ab appellatore qui quandocú que infra annum prosequi potest ut dictú est. Potest præueniri & ab appellato sed non nimium ut dictum est. Et si quæratur quæ sit diuersitatis ratio. Duplice rationem assigno terminus legis prolixior est. & ideo præuenitur. terminus autem hominis breuis. nam iudex restringere potest. ut in decre. oblatæ seu moderari terminum legis. ut in decre. cum sit romana uerbum autem moderandi ad restringendum se habet ut infra de uerbo. sig. c. ulti. & propterea terminus hominis nó præuenitur. Vel alias homo est magis dedignantis naturæ quam lex. & ideo terminus hominis non præuenitur. terminus legis sic argu. ad hoc. ff. de arbi. l. si cum

18 dies. §. ult. & . l. Celsus. ¶ Si quæras † quæ sit pœna non prosequentis appellationé interpositam circa diffinitiuam distinguo sic. Aut appellat actor. aut reus. ante lit. conte. aut post. Item aut prosequitur appellator & non appellatus. aut appellatus & non appellator. an uterque. aut neuter. Si actor appellat ante lit. conte. & nó prosequatur prosequente appellato appellator condemnatur ad expensas. ut infra eod. ti. reprehensibilis. §. 1. Si uero actor qui appellauit prosequatur reo non prosequente proceditur in reum tanquam in contumacem ut infra eo. ti. sæpe contingit. secundum formam illius decret. ut supra ut lite non conte. quoniam frequenter. Si uterque prosequatur, lis suo marte procedat. Si neuter, prior iudex libere sua iurisdictione utatur. ut in decre. reprehensibilis in prin. Sed si post. li. conte. actor appellet & non prosequatur. prosequente appellato, actor iterum est citádus. ut. C. quomodo & quando iudex. in auth. qui semel. si non uenerit proceditur in principali si liquere poterit. ut. C. de iudi. l. properandum. §. sin autem ex gestis. uel saltem fiet absolutio ab obseruatione iudicij cum condénatione expensarum. ut in ea. l. §. & si quidem. Sed si prosequatur actor non prosequente reo appellato proceditur in principali si liquere potest. ut. 3. quæstio. 9. decernimus. & in præal. l. properandum. §. sin autem affuerit reus, si nó possit liquere fiet missio in possessionem irrecupabile. ut. C. quomodo & quando iudex. l. consentaneum. Sed si uterque prosequatur. uel neuter. repete quod dictum est in membris eisdem. Et eadem locum habent appellante reo quę dixi cú appellat actor. ¶ Recusatur iudex multis

19 ex causis. † Sed de multis aliquas ꝓsequamur. ut si iudex suffraganeus multorú litigatorú. alteri. n. merito est túc suspectus. ut. supra ut lite non contest. accedés in primo accedens. Item si sit dominus litigatoris. ut supra de offi. delega. insinuante. & c. causamque. Item si iudex est de terra litigatoris: ut. supra ut lite non conte. accidens in secundo accedens. Item si à iudice appellatum sit, pendente appellatione etiam in aliis causis est suspectus. ut. infra. eo. titu. ad hæc. & . c. proposuit. Item si iudex habet familiaritaté cum litigatore: ut. 3. q. 5. accusatores: ut. supra de offi. de-

20 le. insinuante. † Qui autem sunt familiares legitur. ff. de fur. l. si libertus. ff. de pe. l. respiciendum. §. furta domestica C. de quæstionibus. l. placuit pridem. ff. ad Sylla se con. l. 1. §. sin autem. ff. de ædil. edict. l. ædiles. §. familiæ. & . C. de his qui ad ec. con. l. ul. §. & hoc quidem. ff. de uerbo. sig. l. pronunciatio. §. familiæ. Item si est affinis. ut 3. quæstio. 9. absens. & . ff. de iniu. l. lex Cornelia. Item si litigator sit comes iudicis. ut. ff. de offi. præsi. l. senatus césuit. Item si iudex aliqua consanguinitate cóiungatur litigatori. ut infra eo. ti. postremo. Item si est concanonicus. ut supra de offi.

offi. deleg. cum. R. canonicus Ianuensis. Item si iudex habet consimilem causam. ut supra de iud. causam. & arg. ff. de excu. tu. l. propter litem. Item propter dominum omnes de eius familia recusantur. C.
21 si quacunque prædictus po. l. unica † Istæ & consimiles causæ repellunt iudicem a iudicio. sed non testem a testimonio. licet enim qualibet consanguinitas repellat iudicem. non tamen testem. ut infra eodem titu. postremò. 4. q. 3. Item in criminali. in uer. item lege Iulia. Hoc ideo. quia facilius habentur iudices quã testes. & propter hoc repellitur quis a iudicio ex defectu testium. ut supra de testib. dile
22 cto. ¶ † Potest autem recusari iudex uerbo uel libello. Et erit forma recusationis hæc. quia periculosa res est & tristissimos solet habere euentus coram suspecto iudice litigare recuso te. uel sic. quia suspecti uel inimici iudices esse non debent, & quodammodo naturale est suspectorum iudicum insidias declinare, et inimicorum
23 uelle refugere ideo te recuso. ¶ † Allegabitur causa suspicionis coram iudice. quæ si sufficiens uisa fuerit probabitur coram arbit. ut infra eo. titu. secundo requiris. &. cap. cum speciali supra de offi. delega. suspicionis. Nec ob. 3. quæst. 5. quia suspecti ibi enim nec admissa fuit recusatio. et ideo nec probatio exacta. Secundum utrunque ius scilicet canonicum et ciuile potest recusari delegatus ut infra eod. titu. postremo supra de offi. de leg. suspicionis. et cap. insinuatione. et idem secundum leges. ut C. de iud. l. cum specialis. et. l. apertissimi. Ordinarius autem recusatur secundum canones. ut. 3. quæ. 5. suspecti. supra de fo. competen. si quis clericus. et cap. licet 2. quæst. 6. placuit. 11. q. 1. peruenit. Et idem secundum leges et secundum dominum. Mar. per. l. C. de iurisdi. om. iudi. l. nemo, sumpto arg. a contrario sensu. ibi. n. sic dicitur nemo post li. contes. ordinariæ iurisdictionis declinet examen. ergo ante lit. conte. declinet. Et ad idem inducebat autem. C. de senten. et interlo. om. iud. et consequenter. Sed dominus Io. B. contra, non enim ordinarius recusatum secundum leges. sed si suspectus fuerit adijciendus est ei episcopus loci. ut. C. de iud. in auth. si uero contingit. & respondet ad legem illam nemo, sic dicit ipsæ. domine Mar. si uis sumere argumentum a contrario sensu legis illius nemo. sume a contrario sensu legis totius. sic nemo post litem cont. ordinariæ iurisdictionis declinet examen, ergo ante lit. contest. non ordinariæ iurisdictionis non declinet examen. & sic delegatus non ordinarium recusatur secundũ leges. Autem uero & consequẽter intelligebat in delegato. Sed quod dixi delegatũ posse recusari uerum est non petitum, petitus enim recusari nõ potest ab eo qui petijt. ut 2. q. 3. in auth. offeratur. C. ut lit. contest. in eodem auth. supra de offic. dele. cũ olim magister, nisi noua ex causa. ut supra de offi. deleg. insinuante. &. arg. ff. de
24 arbi. l. licet. † Sed queritur de parte recusandi. Et dicit Io. teutoncius quòd generaliter recusatio fieri habet infra 20. dies ut dicit auth. offeratur & aliud auth. & cõsequenter, & quoniam isti dies cedunt et post lapsum eorum non est locus recusationi. Ideo prouidit lex quòd si copia iudicis recusandi haberi non potest recusatio coram præside proponatur ut. C. de iudic. l. apertissimi. T. dicit ꝙ recusatio fieri pôt quandocunq;, dũ modo ante lit. contest. cum sit dilatoria exceptio ut supra titu. proxi. inter monasterium. nisi terminus præfixus esset a iudice ad omnes dilatorias proponendas. ut supra de excep. pastoralis. Sed de hoc plenius dicit no. supra de dilati. §. sunt et aliæ. ¶ Effectus
25 † autem recusationis est, ut si probata fuerit suspicio iudex ordinarius recusatus committat negotium principale. ut supra de foro compe. si quis clericus infra eo. ti. ad hæc cũ a te. 11. q. 1. peruenit. 2. quæ. 6. placuit. C. de iudi. l. cũ speciali. et. l. apertissimi. hoc enim competit iure ordinariæ potestatis. Si sit delegatus, dixit. T. ꝙ cum per recusationẽ probata suspicione desinat esse iudex et iurisdictionem non habere. supsusedebit causæ cognitioni et committere non potest iurisdictionem quam

speciali, in p. in. Sed principale negotiũ non committetur nisi de recusatoris assen su. quod si non consentiat recusator ad su periorem transmittet negotium recusa-tus.ut.infra eod.cum speciali in fi.1.℟. ¶ Et notabis† quod licet iudex recusa-tus iurisdictionem retineat. & cogete pos-sit arbitros eligere, ut dictum est, & ter-tium si duo discordant.ut.supra de offi.de leg. suspicionis. & causam committere, uel ad superiorem transferre.secus tamen est in iudice à quo fuerit appellatum. Nam appellans eximitur à iurisdictione eius à quo appellar, si iudex fuerit delega tur.ut.infra eod. titul. directè. Si autem fuerit ordinarius eximitur appellans quo ad causam in qua appellat. in alijs non eximitur. sed pendente causa poterit or-dinarium recusare.ut.infra.eod.titul. pro-posuit.&.c.ad hoc.eo super.quo appella-tum est prætermissio.ut.infra.eod.titul.te neamur. Hoc tamen fallit in delinquen-te notoriè ut.infra. eod.titul.cum sit, in fi.&.c.consuluit.¶ Relatio † fit tribus de-causis. Aut ei iudex refert de iure consu-lens.quia in iure dubitat. Aut quia pro-nuntiare euitat. & ideò refert ut se exone-ret. Aut consulit super facto. Primus mo-dus approbatur. secundus & tertius repro-bantur. ut probantur hæc.ff. de iudi.l. eum quem.§.iudicibus.&.§.de facto & in auct.de iudi.§ ulti.in auten.ut iudices nõ expectent sacras iussiones §. iubemus. Est & quartus referendi modus. scilicet cum superior ita committit. ut delegatus si de partium uoluntate fuerit pronunciet. uel causam ad superiorem transmittat;ut. supra de rescript.ex parte. Sed cum re-latio facienda est:plena omnia notifican-da sunt superiori & partibus consultatio-nis edi debet exemplum, & si altera par-tium uiderit relationem minus plenam uel cõtrariam ueritati, potest illicò à con sultatione appellari & nihilominus à sen tentia.ut.C.de relat.l.1. &.ff. quando ap. sit.l.1.℟.1.&.2 q.6.§.biduum, in fi. Adeò autem plenè in relatione omnes omnino causæ sunt comprehendendæ. ut prope modum actorum recensione non sit opus. acta tamen necessario sunt associanda.ut. C.de rela.l.ulti. ¶ Et nota quod refertur causa.refertur & electio seu postulatio. ut supra de offic.lega.licet Franen. &. supra de postu. bonæ memo. in secunda bonæ. Et sicut electione seu postulatione relata ad superiorem non licet in ea aliquid in-nouari, ut in iuribus præalle. sic & in ne-gotio per consultationem transacto. ut. C.de appel.l. ex illo.2. q.1. nomen.3.q. 6.multum.&.C.de rela.l.2. Sed in his om nibus expectari debet superioris respon-sum.ut 6.q.3. denique.

Summarium

1 *Peregrinantes qui dicantur, & quod subsidiũ eis indulgeatur à iure, & nu.2.*

¶DE CLERICIS PEREGRI-nantibus. Rubrica.

Quia sicut appellantes ita & pere-grinantes iura tuentur, Ideo post tractatũ de appellationibus subij ciuntur tractatus de peregrinantibus.¶Vi deamus igitur qui hic peregrinantes di-cantur.& quod præsidium eis indulgeatur

1 à iure. ¶ Peregrinantes † intelliguntur hic romipetæ, apostolorum limina & a-liorum sanctorum oratoria uisitantes. ut 24.q.3 si quis romipetas & c. paternarum & c. illi qui. & supra de treuga & pace, innouamus.Item illi qui accedunt ad præ sentiam domini papæ. ut infra eo.tit.c.1. uno.2.q.6.arguta. Non autem intelligas. de quolibet peregrinante. nam largo mo do quicunque à loco domicilij proficisci tur peregrinari uidetur.ut.C.de incol.l.ci

2 ues.lib.10.† Peregrinantes igitur de qui-bus superius dictum est ecclesia romana sub protectione recipit, & specialiter ad curiam uenientes, hij enim facto appella re.uel uerius prouocare uidentur.ut supra tit. proxi.cum sit romana. & c.dilecti.Et per hunc modum prouocandi receditur ab ordinario. & uocatur aduersarius pro-uocantis ad superiorem. Receditur etiam & à delegato dummodo ante notitiam li terarum. ut supra tit. proxi. meminimus. &.c.

&.c.suggestum. &.ca. ad hæc sicut asseris. Quidam tamen dixerunt quòd hodie prouocatio facti locum non habet per decre. supra ti.proxi.ut debitus honor.quæ sic dicit. cum autem ex rationabili causa putauerit appellandum, coram eodem iudice causa probabili appellationis exposita, tali ualet quæ si foret probata, deberet legitima reputari. Vnde decre. illas cũ sit romana, &.c. dilecti. abrogatas esse dixerunt. Sed errauerunt. nam illa ut debitus honor. loquitur in appellatione. Aliæ uerò loquuntur in prouocatione. Habent autem hoc præsidium a iure uenientes ad curiam romanam.ut si quid eis arreptum est uel subla ũ post inter arreptum eis restituatur ut infra eo.c.uno etiam si per iudicem sit subtractum & agetur cõditione ex hac decre. Idem præsidium habent appellantes. ut supra ti proxi. cum teneamur.2 q 6.arguta. & .c. quoties. Sed & aliis iuxta ex causa absentibus seu peregrinantibus iuris præsidium indulgetur, nam si eorum turbata fuerit possessio per uim, & expulsis his qui eorũ nomine detinebant, datur eis conditio ex lege, ad recuperandam possessionem absentium nomine siue fuerint serui siue fuerint extranei, etiam si mandatum non habeant. quod est speciale contra regulam generalem.ut.C.si per uim uel alio modo turbata.fue.absentis possess.l.1.

Summarium.

1 *Confirmatio quid sit, & quot modis fiat.*

2 *Confirmari quæ possunt.*

3 *Confirmationis effectus quis sit.*

4 *Sententia excommunicationis si lata est ab ordinario uel delegato, & à summo pontifice confirmata, an ille qui tulit possit ab ea absoluere.*

¶DE CONFIRMATIONE utili uel inutili. Rubr.

TRactatum est supra de his quæ appellationis beneficio suspenduntur. Hic autẽ tractatur de his quæ quæ confirmationis præsidio muniuntur. ¶Videamus igitur quid sit confirmatio. qualiter fiat. à quo, de qua re ficiẽda sit & quid cõfirmationis effectus. ¶Confirma-

1 tio † est prioris iuris habiti corroboratio. Hæc descriptio colligitur supra de fide instrum. inter dilectos. ¶ Fit autem confirmatio pluribus modis temporis ex cursu ut si à sententia non fuerit infra decendium appellatum. nam lapsu temporis rata manet. & ei standum est. ut no. supra de sent. & re iudi.§.auctoritas. Sic & sententia arbitri dicitur emologari. idest, silentio decendij confirmari. ut. supra de arbitris per tuas. C. de arbi. l. cum anteà. & not. supra de arbit.§.effectus. licet in ca super appellationem dicatur sententia cõfirmari. ut. ff. rem ra. ha. l. ulti. Confirmatur aliquid iuramento. ut si minor rẽ alienet & iuret non contrauenire ut. C. si aduer. uendi. l. sacramẽta puberum. Item cũ mulieres consentiunt alienationi rerum dotalium & propter nuptias donatarum. & ne contraueniant firmant proprio iuramento. ut. supra de iureiur. cum cõtingat. Item cum debitor promittit usuras, & promissum suum firmat iuramento. Nã tunc etiam excipere non potest. ut. supra. de iureiur. debitores. Item cum quis transigit. & transactionem suam iuramento confirmet. Nam tunc punitur si contrauenerit. ut. C. de transact. l. si quis maior. Item iureiurando firmatur statutum de certo numero canonicorum. supra de rescriptis. cõstitutus. Confirmatur etiã per literas superioris & maximè domini Papæ. qui plerunque cõfirmat sentẽtias ut. supra de sen. & re iudi. ea quæ. &.c. causam quæ in fi. infra de testa Raynucius in fi. &.c. Raynaldus, in fi. Statuta. supra de cõsti. cum accessissent. Beneficia. ut. infra. e. ti. ad nostrã &.c. porrecta. Et cõtractus. ut. supra de pact. quoties. Arbitria ut infra eo. t. examinata. Cõpositiones. ut infra eo. tit uenerabilis. Itẽ electiones ut supra de elec. postquã. Postulationes uerò non confirmantur sed diiudicantur. ut supra de postul. bonæ in secunda bonæ. in 2. colu. & si inuenta fuerit canonica. admittatur ut. supra. de elec. scriptũ. uel non admittitur si minus canonica sit inuenta ut. supra. de postu. præla. bonæ in prima bonæ, uel etiã irritatur. ut. infra eo. ti.

o. ti. & si unanimiter. ¶ Possunt confirmari † quæ pacificè possidentur ut. infra eod.tit.c.1.Res litigiosæ confirmari non possunt.ut infra.eo.ti.c.1.& not. supra ut lite pen.§.lite igitur pendente. ¶ Effectus † confirmationis est uires plenissimas dare ei rei cui fortè aliquid iniuria uel imperitia minus incertum est ut. supra de transac.c.1.Personale facit reale.ut. supra de transact. ueniens. & hoc intellige de confirmatione domini papæ. Auctoritas enim principis non solenne facit solenne.ut.C.de testa.l.omnium. Nam facit ex nudo pacto dari actionem.ut.ff. de pactis. legitima principis enim auctoritas mutat substantialia. ut.C. communia de lega.l.2.C.de rei uxo.actio.l.una. Item operatur confirmatio domini papæ ut si noua quæstio oriatur super re illa super qua confirmatio est obtenta, ordinarius uel alius causam audire non potest sine speciali mandato domini papæ si res illa tempore confirmationis pacifice possidebatur.ut.infra.eo.ti.c.1. Sed quo ad titulum possidendi confirmatio nihil addit. id enim confirmatur quod à principio firmũ est,ut.supra de fide instrumen.inter dilectos. ¶ Vnde in confirmationibus rerum poni consueuerunt tales terminationes, sicut iniustè & pacificè possides. In sententijs autem cõfirmandis ponitur. sicut pro ..de lata est ut.infra eo.ti. examinata. Papa enim non intendit uni dare ut alius scrupuloso corde moueatur. ut.16.q.7. c.1. nec intendit uni conferre & alteri nocere ut.14.q.5.denique.nec uult alicui subtrahi per priuilegia sua. ut.9.q.3. nunc ue rò.25.q.2.de priuilegijs. Sed hoc uidetur absurdum quibusdam ut tantam immunitatem rerum quis fortiatur per huiusmodi simplices confirmationes, quæ leuiter in curia impetrantur. Nam & si super rebus singulis quis impetret confirmationes eneruata erit iurisdictio ordinarii super illis,& propterea sic intellexerunt decre.illas.infra eod.titul.c.1.&.2. quod iudex non possit cognoscere de confirmatione an sit iusta uel iniusta. sed de re confirmata sic. Alij dixerunt has decre. locum habere cum papa cum causæ cognitione confirmat.ut.supra de of.deleg.quoniam abbas.supra de testi. ueniens. infra. eod.titu.uenerabilis. infra de tes. tamen Raynucius.&.c.Raynaldus in fi. Alij uerò intelligunt has decre. ad literam sicut sonare uidentur. per confirmationes simplices hæc immunitas rebus confirmatis accedat.ut si super eis noua quæstio oriatur, nullus eam audiat sine mandato domini papæ.& idem si quæsio oriatur super confirmatione. Hæc posterior sententia cum textu decretalis magis concordat. Verum tamen si confirmationi domini papæ obijciatur falsi suggestio, poterit de eam cognoscit & iudicari ut. infra eod. titul. de confirmationibus.& sic confirmatione nõ obstante poterit cognosci de re confirmata.cum certum sit confirmationem per falsi suggestionem illicitam fuisse. ¶ Vnde

4 † quæritur si sententia excommunicationis lata fuerit ab ordinario uel delegato, & à summo pontifice confirmata, an ille qui tulit possit ab ea absoluere. Et uidetur quod non. nam papa confirmãdo sententiam suam facit. Omnia enim sua facit,quibus suam impartitur auctoritatem ut.C.de uete.iu.enu.l.1.§.& ideò. contrarium tamen est uerius.ut.infra de insti.ex frequentibus. Hæc autem de literis confirmationis. Sed de literis innouationis sciendum est quod per eas nihil iuris acquiritur.ut.infra de priui.ex parte &. infra eodem.titu.cum dilectus. Per literas autem protectionis non eximitur quis à iurisdictione ordinarij ut. infra de priui.ex parte.in secunda &.c. recepimus. Sed si aliquis se subijciat protectioni domini papæ & ex simplicitate appellare omittat eximitur.ut.supra ti.proxi.c.uno.supra de app.ad audientiam. Quid ergo prosunt literæ protectioni. Respondio maior honor ei debetur quem papa sua protectione honorat.ut.supra de ma.& obe.p tuas. Vel solet plus timeri quod singulariter pollicetur quã quod generali sponsione cõcluditur.23.di.quãquã.11.di.quis nesciat.

¶ Explicit liber secundus.

Incipit liber tertius.

Summa

Summarium

1 *Clericorum uita qualis esse debeat.*
2 *Clericorum honestas in quibus consistat.*
3 *Clerici in incessu, & societatibus qualiter debeant se habere.*

¶DE VITA ET HONESTATE clericorum. Rubr.

FInito tractatu iudiciorum à quibus clerici abstinere debent in quantū possunt, cum seruos dei non oportet litigare. ut 2. qu. 7. sicut sacerdotes. ideo subijcitur hæc rub. de uita & ho. cle. ¶Videndum est igitur qualis debeat esse uita cleri. & in quibus consistat honestas
1 eorum. † Et quidem in ecclesijs collegiatis clerici debent uiuere in communi, in una domo uescantur atque sub uno tecto dormiant & requiescant. ut infra eod. c. quoniam 32. di. preter hæc de cō. di. 5. in omnibus 12. q. 1. necessaria. Quidam tamen intellexerunt iura illa in ecclesijs regularibus locum habere, aliud in secularibus. ut. 12. q. 2. quia tua sanctitas. 32. di. si qui uerò. Sed puto iura priora continere ius commune in ecclesijs collegiatis. quamuis eis in multis ecclesijs sit per contrariam consuetudinem derogatum. Posteriora uerò loquuntur in clericis non ualentibus continere. qui sortiri possunt uxores ante sacros ordines secundum licentiā ab apostolo datam. ut 28. distin. de his. in fi. Et stipendia extra ecclesiam in domibus suis recipere ut pauperes non ut clerici, nec ratione canonici tituli: sed paupertatis contemplatione. & sic intelligi potest. 1. q. 2. sacerdos. Cōiugati enim canonicum titulum obtinere nō possunt. ut infra de cle. coniuga. sanem. &. c. diuer
2 sis fallacijs. ¶Honestas † clericorum consistit in multis. In tonsura capitis. ut infra eo. si quis ex clericis, clericus &. c. clericis. Ita ut admodum sphæræ caput habeāt abrasum. ut 23. di. prohibere, & sic attonsis capitibus & patentibus auribus incedant. ut 23. dist. non liceat. Quod uerum nisi timor uel necessitas exigat habitum transformari ut infra eo. c. clerici officia. Vnde quidam reprehensus de habitus dimissione sic se excusauit. Vnde uersus. Tutius ut peterem laici sub imagine Romam. Fas fuit ut sine rem luxuriare comam. Item in ornatu uestimentorum & aliorum. ut infra eo. clerici. officia. 20. q. 4. per totum. ita ut nec fulgidis nec sordidis uestibus se ornent. ut ei ait Hiero. nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ laudes pariunt ut 41. dist. §. 1. Item ut moribus & uerbis pudorē indesinenter exhibeant. unde genæ sponsæ. 1. prædicatores turturi comparantur. ut 43. di. §. primo, quamuis laicis uerecundia indicatur. iuxta illud uerecundos & uerentes facite fi
3 lios israel. ut 32. q. 4. in eo. † Item in incessu dicunt clerici esse ornati ut grauitate itineris mentis maturitatem ostendant. In compositio enim corporis ut ait Grego. qualitatem indicat mentis. 41. dist. sicut. Item in societatibus ut non habitent cum malis hominibus. quia sæpe consortia malorum bonos etiam mores corrumpunt. ut 28. q. 1. sæpe. unaque spectatori liuorem ducit ab una. Item in modestia & sobrietate ut infra eo. ti. à crapula. & 35. dist. per totum. Item in mundicia uitæ ut infra eo. c. ut clericorum. & dicemus infra tit. proxi. Item ut sint assidui in lectione & oratione. hæc enim esse dicunt opera clericorum. ut 36. dist. c. ulti. Hæc & alia à clericis exiguntur quorum uita & conuersatio debet esse secreta & à laicorum actibus remo. ut 2. q. 8. laicus ut eorum qui in laicali ordine consistunt obseruantiam. sicut loco ita religione præcellant. ut 4. dist. denique in princ.

Summarium

1 *Mulieres quæ permittantur cum clericis cohabitare, & quæ prohibeantur.*
2 *Pœna clericorum fornicatorum. & nu. 6.*
3 *Aequitas rigori præfertur.*
4 *Pœna mulierum cum clericis fornicantium.*
5 *Dispensatio quæ adhibeatur circa clericos fornicarios.*

Seruus Dei non opt[illegible]

Honestas clericorum

Tonsura [illegible]

[illegible]

Missa audienda est [illegible] Occultus [illegible] publica [illegible]

Occultus fornicatur suspensus est quo ad se, ita & occultus simoniacus.
Notorium quotuplex sit.

DE COHABITATIONE clericorum & mulierum. Rubrica.

Quia frequenter uitam & honesta tem clericorum suspectarum exhonestant mulierū cōsortia. Ideò post tractatum de uita & honestate cleri corum subijcitur hic rubrica cohabitatio ne clericorum & mulierum. ¶ Videamus igitur quæ mulieres prohibentur habita re cum clericis, & quæ permittuntur. Itē quæ sit pœna clerici fornicantis & quæ mulieris se clerico commiscentis. Item quæ circa clericos fornicarios dispēsatio ualeat adhiberi. ¶ Istæ † autem mulieres clericis cohabitare permittuntur in quibus naturale fœdus nihil permittit sæui criminis suspicari aliæ prohibentur. ut in ra eo. c. à nobis. Quæ autem sint persoæ, quæ permittuntur legitur 32. dist. interdixit. 81. dist. cum omnibus &. c. uolumus. C. de epis. & cle. eum qui. in authen. e sanctis episcopis. §. præsbyteri. colu. 9. n authen. quomodo opor. episcopos. §. uanta. Sed contra infra eodem titu. c. 1. Ad quod dico quod prima decre. huius ti u. non tenet derogatur enim per posteiore infra eo. à nobis. Vel prima decreta oquitur in mulieribus quæ & si suspicio em effugiant, habent tamen secum pesequas & ancillas in quibus & de quius sinistra frequenter oritur suspicio. Et e talibus dicit Aug. Quæ cū sorore mea unt meæ sorores non sunt. ut 81. distin. egitur. Iura autem superiora loquuntur e personis coniunctis quæ suspicionem ffugiunt. nec secum habent mulieres su pectas. Episcopi uero & monachi omni o nullas secum mulieres habere debent in authen. de sanctis. epi. § episcopum ero. & 81. di. oportet &. c. clerici & 18. 2. diffinimus & in authen. de monachis . cogitandum. ¶ Pœna † clericorum for icatorum est ut admoniti. non se corrigentes à beneficijs suspendantur. Et si suspensi fornicarias præsumpserint detinere, perpetuò sunt remouendi ut infra eo. c. sicut &. c. si autem. neque enim suspensi sunt ipso iure. nisi eorum fornicatio esset notoria ut 32. distinct. nullus &. c. præter hæc. & sic potest intelligi. infra eo. c. super eo. Tunc enim suspensi essent ab officio. & per consequentiam à beneficio. ut 81. dist. si quis ammodo. &. cap. si quis sacerdotum. Sed nonne fornicatio mortale peccatum est, Sic igitur pœna eius est depositio ut 35. dist. c. ul. 81. dist. præsbyter. si quis episcopus &. c. si qui sunt præsbyteri. ¶ Ad hoc dicunt quidam quod canon ille rigorem contineat, alius autem circa idem contineat æquitatem. ut 34 di

3 stinct. frater † æquitas præferenda est rigori. ut 45. dist. licet. l. di. ponderet in fin. 81. dist. præsbyter. C. de iudi. placuit. ff. de reg. iu. l. in omnibus. Melius est enim reddere de misericordia rationem quam de crudelitate. ut 86. dist. non satis est. 26. q. ultima alligant. & 35. q. 9. ueniam 9. di. sana. l. distin. eos. Vel forte iura ideo minus procedunt in crimine fornicationis. quia pauci ab eo inueniuntur immunes. ut. l. di stinct. quia tua. Vel dicas de iure communi seruare posse rigorem. de dispensatione æquitatem. Nec ob. quod dicit illa decre. frater scilicet fragilitas nostri temporis talem non patitur manere censurā. Nam sic intelligendum est. s. rigidam &

4 indispensabilem. † Pœna mulierum fornicantium uer. in cenā. quidam tamen intelligunt cum muliere illa hoc peteret. Alioquin secus. ut 32. distinct. seriatim & 32. quæ. 1. integritas. Si uero cum clericis matrimonialiter de facto contraxerint tunc uenundantur si filios non habēt. sed si filios habent mulieres & filij suscepti ex clericis quos sua libidine in fecerūt in seruitutem redigantur ecclesiæ cuius sunt clerici. ut 81. dist. quidem 32. dist. eos 15.

5 q. ulti. cum multe. ¶ Adhibetur † circa clericos fornicarios dispensatio magna. ut non remoueantur ab officijs uel beneficijs. ut infra eodem. c. sicut. &. c. si autem sed ad altiora officia non ascendant ut

15. quæstio. 8. hij qui. Maior. ut ad maiores ordines promoueantur ut 34. distinct. fra. Maxima. ut ad dignitates ascendant. ut 33. distinct. habuisse. ¶ In 6 summa no. † est quod occultus fornicator suspensus est quo ad se, sicut & quilibet in mortali peccato constitutus. ut 1. qu. 1. sacerdotes non tamen quo ad alios antequam per sententiam præscindatur. ut 5. quæstio. ult. c. ulti. sed notorius fornicator est suspensus quo ad se & quo ad alios. ut infra eodem titulo c. ulti. 30. distinct. nullus. & c. præter hæc. Et idē est in simoniaco etiam occulto qui suspensus est quo ad se & quo ad alios ut. 1. q. 1. reperiuntur. Quod intelligo uerum esse in simoniaco in ordine suscepto qui uitiosum habet caracterem. ut 1. qu. 3. quibusdam narrantibus secus autem in simoniaco in ordine alteri collato. ut infra eod. de simon. per tuas. At tali ergo simoniaco in ordine suscepto non debes sacramenta suscipere ut c. quæst. 1. si quis à simoniacis, sed à quolibet alio hic quādiu tolleratur. licet quo ad se sit suspensus non tamen quo ad alios ut superius dictum est. ¶ Notorium † autem aliud iuris. Aliud facti tertium notorium præsumptum. Notorium iuris duplex. per confessionem factam in iure uel per sententiam. ut infra eodem c. uestra. Facti per euidentiam rei quæ tergiuersatio ne aliqua celari non potest. ut infra eo. c. ult. infra de purga. c. cum dilectus in fin. 2. q. 1. in manifestis Notorium præsumptū est, ut si aliquis publicè habitus est per filio. ubi non requiritur alia probatio ut supra de filijs præsbyt. quoniā, hoc enim quod aliquis sit filius non potest uerè probari ut. ff. de condit. & demon. l. Lucius. Item filius est quem nuptiæ demostrant. ut. ff. de in ius uo. l. quia semper. Et idem dico in fornicatore. Si enim clericus iuuenis & cupidus secum habeat euidenter in domo iuuenculam & suspectam non notoria est fornicatio sed præsumpta a iuuene. & cupido credatur reddita uirgo.

Summarium

1 *Clericis quibus permittatur habere cōiuges.*

2 *Episcopus an dispensare possit in officio cum sacerdote, qui matrimonium de facto contraxit.*

3 *Clericus uxoratus an retineat priuilegium clericale.*

¶ DE CLERICIS CONIVGATIS. Rubr.

Dictum est supra de prohibita cohabitatione clericorum & mulierum. Hic agitur de permissa scili cet cōiugali. ¶ Videamus ergo quibus clericis permittitur habere coniuges. & an habentes coniuges possint simul & ecclesiastica beneficia retinere. †Possunt cleri- 1 ci in minoribus ordinibus constituti uxores ducere. ut infra eo. c. i. 28. di. de his, in fin. In sacris autem non. quia omnibus in sacris continentia est indicta. ut supra de tempo. ordi. à multis 32. dist. erubescant nemo si quis eorum & 31. distinct. ante triennium. & 83. dist. cum in præterito. Oriētales autem clerici in minoribus ordinibus cōstituti ducūt uxores. & eis utūtur in sacris. sed post sacros ordines nec de nouo contrahunt nec mortuis uxorib. alias ducunt. ut 31. dis. Nicena. quoniā & c. aliter & infra e. c. cum olim. Olim in ecclesia primitiua clerici uxores habētes beneficia extra ecclesiam percipiebāt. quia in ecclesijs seruiebant. ut 32. di. si qui uerò sunt clerici 12. qu. 1. quia tua sanctitas. uel ut stipendia tanquā pauperibus, nō ut beneficia tanquā clericis præstabantur. Hodie aut a beneficijs ecclesiasticis excludūtur ut infra eo. c. per totū. ea à facto proprio amiserunt. contrarium eligendo. & se ad uitam oppositam conferendo. ut. ff. de bo. lib. l. si patronus. C. de furtis. l. c. ff. de tributo. l. qui in hæredem. §. ulti. 84. distin. quisquis, nam quasi in duo diuisi ecclesijs à quibus stipendia percipiunt famulari non possunt. cum eos oporteat cogitare qualiter uxoribus suis ualeant complacere ut infra eodem titu. diuersis fal-

fis fallacijs, ubi autem aliqui fornicationibus dediti ecclesias pœnitus delinquũt beneficia pro derelicto habere uidentur & eis sunt ipso iure priuati.ut 81.dist.eos. Si quis autem scienter beneficium confe rat coniugato.non per ipsum qui contulit sed per superiorem potius est priuandus.ut infra eo.diuersis fallacijs.Sed quæ

2 ritur † an episcopi dispensare ualeant in officio cũ clericis in sacris ordinibus constitutis qui de facto contrahunt matrimonia. uidetur quod sic ut infra eo.c.sanè sacerdotes.Sed contra clerici dũ sacros ordines recipiunt uotum continentiæ solennizare uidentur ut 32.di.seriatim,in fi.un de postea contrahendo mattus peccatum committũt quam sit adulterium.ut 27.q. 1.meliore.non ergo possunt episcopi dispensare quibus datur potestas dispensandi ab adulterio citra ut supra de iud. ad si clerici.ad quod respondeo. episcopi possunt dispensare in adulterio & in minoribus sed & in maioribus ubicunq; inuenitur à iure permissum: ut in casu præmisso & hæresi & sacrilegio.ut.l.di.præsb.&.c. si quis presbyter. Licet alij cõtrariã sni im asserant dicẽtes posse episcopus dispẽsare in adulterio & in maioribus criminibus. nisi inueniatur prohibitũ ut in homicidio & in simonia.ut.l.di.miror. & infra de si

3 mo nobis.¶Quæritur † de clerico uxorato an retineat priuilegium clericale qđ habetur. 17.q 4.si quis suadente? Et uidetur quod non ut infra eo.c.Ioannes. Sed decr.illa põt intelligi in eo qui cõtraxit cũ uidua.qui irrecuperabiliter à clericatu recessit ita ut ulterius ad clericatũ redire non possit.ut 34.di.seriatim.& propterea exuitur omni priuilegio clericali. ut 82. di.quisquis.alias si clericus uxoratus seruaret tonsurã retinet priuilegiũ clericale. sic intelligo.supra de uita & ho.cle.clericus alij & maximè se beneficiũ retinet cu ius gratia tonsurã seruare tenet. ut in præ dicta decr. Ioannes. Nã talis sub ecclesia stica regula est tenendus ut 32.dis.si quis uero 12.q.1.quia tua. Vel pot dici quod illa decreta. Ioannes, non loquitur in priuilegio ipsius canonis. si quis suadente.illud.n. retinetur eo quòd non tantũ in fauorem clericorum inductum est,sed in odium laicorũ ut infra de.sen.ex.cõtingit. sed loquitur in priuilegio quod clerici habent in angarijs ut 16. q.1.§.nouarum cũ.l.sequen.illud retinent clerici uxorati & maximè si non seruant tonsurã quã deposítam si resumpserit priuilegium non resumunt ut infra eo.c. ex parte.

Summarium

1 Residere quid sit, & qualiter clericus debeat residere nu.2.

2 Pœna non residentis quæ sit.

¶DE CLERICIS NON RESIdentibus. Rubrica.

Dictum est supra de clericis qui priuantur à beneficijs propter consortia mulierum, hic autem tractatur de his qui à beneficijs excluduntur eo,quod non resident in ecclesijs in quibus beneficiati existunt. & ideo subijcitur hic rubrica de clericis non resi. in ec. uel præben.¶Videamus igitur quid sit reside re,qualiter clericus debeat residere. & q̃

1 sit pœna non residentis.¶Residere † est deseruire ut infra eod.c.conquerente.parum enim est residere nisi & residens curã ecclesiæ habeat in qua beneficiũ habet uel personatũ ut infra e.c.quia nõnulli.¶De

2 bet autẽ † quis residere per seipsum nõ per uicariũ ut infra.eo.c.qm. Per uicarium.n. deseruire nõ licet nisi in casibus quos no. supra de of.uica.§.nunc uidendũ.¶Aduersus non residentes sic iura procedunt. Si quis cã cupiditatis trãseat ad aliã ecclesiã quã ambit priuari debet utraq; habita & ambita ut 7.q.1.si quis episcopus supra de trasla.præla.c.pe.& ul. nisi ecclesia uelit eũ repetere.ut 7.q.1.nõ oportet. ¶Si aũt cã utilitatis puta ad ecclesiã maiorẽ & cũ licentia prælati sui transeat.cũ corporalẽ possessionẽ ecclesiæ secundæ tenuerit, & tẽpus præterijt, ifra qđ ei ĩ p agi possint, quæ pertinet ad plenã acquisitionẽ secundæ ecclesiæ tũc primũ beneficiũ quod habuit

buit potuit alteri liberè conferri. ut supra de elec. cum in cunctis. §. cum verò. Sed si causa necessitatis puta propter persecutionem tunc cessante persecutione redibit ad suam ecclesiã. ut 7. q. 1. pastoralis. Sed si causa humilitatis. puta si ad religionẽ transeat de iure non redibit ad primam. ut 7. q. 1. hic nequaquam supra de renunc.
3 post translationem. ¶ Vbi autem leuitatis causa quis deserit suam ecclesiam. puta uagatur per mundum. tunc si habeat primam ecclesiam pro derelicta. ut quia recipit aliam ut infra de præben. de multa infra de concess. præben. uel ec. non ua. literas &. c. cum nostris. uel ducit uxorem. ut supra ti. proxi. diuersis fallacijs. Vel miles seu ioculator efficitur. tunc quia uitã assumit primæ professioni contrariam. ut C. de mune. patrimo. l. professio. lib. 10. poterit eius ecclesia uel præbenda alteri conferri. Sed si non habeat ecclesiam pro derelicta trinæ citationis edictũ in absentis ecclesiã publicetur. & si nec sic currauerit obedire, & ultra sex menses ecclesiam suam deseruerit poterit ea priuari, & nihilominus suspendi & excommunicari, non tamen degradari. ut infra eodem capitulo ex tuæ. Quod intelligo cũ nescitur ubi sit. & sic non potest ad eum citatio peruenire. Alioquin monendus est absens, nec aliter posset de iure priuari. ut infra eodem capitulo ex parte. & capitulo qualiter. &. c. ultimo ad ipsius reditum congruo tempore per superioris arbitrium moderando. ut infra eodem capitulo inter quatuor. Tamen in hoc diuersa inuenio à iure tempora constituta. inuenio enim duos menses. ut 7. q. præsentium. Tres septimanas. ut 7. q. fratr. ilio. 1. si quis in clero. Annum ut in autem. de sanct. s. episcopis. §. interdicimus. Quatuor annos. ut infra eo. ti. qualiter quinq; an. ut infra eo. cap. ex gestis moderabitur autem superior secundum locorum distantiam, personarum absentiam, & negociorum qualitatem, ut supra de lite non contest. quoniam. & supra de ap. cum sit Romana. Si quis autẽ licentiatus à suo episcopo ad certum tempus ultra tempus ab fuerit, statim post tempus priuari poterit nisi ex iniusta causa post tẽpus impediretur. ut. 7. q. 1. presentiũ. ubi enim dies apponitur pro homine interpellat ut C. de contrahen. & commit. sti. l. optimam. 1. de loc. & conduc. potuit. C. de iure emphi. l. pe. ¶ In sũma no. est quod residere intelliguntur quidam qui in ueritate non resident, ut is qui extra ecclesiã procurat utilitatem ipsius ut. infra e. c. ex parte. Item qui seruit episcopo extra ecclesiam ut. infra e. c. ad audientiam. Item quæ seruit papæ, ut. infra eo. cum dilectus. Itẽ qui studet in theologia. ut. infra de magis. super specula. §. docentes. Isti omnes fructus præbendarum præcipient præter uictualia & quottidianas distributiones, quæ residentibus tantum debentur ut. infra. eod. c. de cætero. infra tit. proxi. licet. &. c. dilectus.

Summarium

1 *Prebendæ quid sit, & quid sit Canonia.*
2 *Prebenda cui, sit conferenda.*
3 *Prebenda à quo conferri debeat.*
4 *Prebendæ quomodo sint conferendæ.*
5 *Prebenda infra quod tempus conferenda.*
6 *Episcopo negligẽte si ad eum spectat collatio, deuoluitur ad capitulum ius conferendi.*
7 *Prebenda quando nomine beneficij contineatur.*
8 *Prebenda secunda recepta, an primæ uacet ipso iure.*
9 *Beneficia duo curam habentia si quis habeat, an possit retinere quod malit.*
10 *Dispensare quis possit in pluralitate beneficiorum.*
11 *Clericus recipiẽs diuersa beneficia an peccet.*
12 *Episcopus an peccet conferendo beneficiũ scienter ei, qui alias beneficiatus existit.*
13 *Clerico beneficiato potest aliud in beneficium uel stipendium sine titulo conferri.*
14 *Episcopus ordinans clericũ sine titulo uel prebenda, an ei prouidere teneatur.*
15 *Papa si alicui mandat cõferri prebẽda si qua uacat, & episcopus uel canonici ad quos spectat collatio, de mandato scientes alteri conferunt, an ille pro quo scriptum est ius in illa prebenda habeat.*

¶ DE

Nunc aut. per Conc. Trid. [illegible]

¶DE PREBENDIS.
Rubrica.

TRactauimus supra de uita & honestate clericorum nūc de rebus ad eos pertinentibus disseramus. & ideo subijcitur hic rub. de præben. ¶ Videamus igitur quid sit præbenda. cui conferri debeat. à quo, qualiter, infra quod tempus. & ad quem deuoluatur conferendi potestas si is ad quem collatio pertinet in mo
1 ra fuerit conferendi. ¶ Prebenda † est ius percipiendi prouentus in ecclesia competens alicui tāquam uni de collegio. quod ius ex canonia descendit, nō enim debet esse canonicus sine prebenda. ut. infra eo. c. relatum, & capitulo dilectus. Canonia uerò est quoddam ius quod ex electione receptione in canonicum & in fratrē ori tur uel de nouo creatur ubi certus canonicorum numerus non haberentur. ut. infra eo. c. dilecto. §. procurator. uers. preterea. Oritur in quam uel creatur in loco capitulo & in alijs quorum cōmunis est usus. ut infra eodem capitulo relatum. & c. pro illorum. & in prebendæ petitione ut
2 superius dictum est. ¶ Est autem † conferenda prebenda idoneæ personæ quæ resideat in loco, & curam eius per se ualeat exercere. ut. supra titul. proxi. rela-
3 tum. ¶ † Conferri debet regulariter à prælato ipsius ecclesiæ in qua conferenda est prebenda. ut. infra de insti. ex frequentibus. & c. ad decorem. sicut & collatio ecclesiarum pertinet ad prælatum de iure ordinario. ut. supra de offi. or. cum uos. 1. q. 3. si quis episcopus. & c. peruenit. & 16. quæ. ulti. c. nullus. licet in plerisque locis secus obtineat, de consuetudine speciali tam in collatione prebendarum. ut. supra de elec. cum ecclesia Vulterana. infra de concel. preben. uel ec. non ua. c. nulla. quā in ordinatione ecclesiarum. 63. di. si in plebibus. 59. disc. c. 2. Alicub. spectat communiter ad prælatum & capitulum collatio prebendarum. ut. infra de con. preben. uel eccl. non ua. c. postulastis. Sed de iure communi sicut dictum est prælatus una cum capitulo suo institutiones & concessiones facere debet. ut. infra de his quæ fi. à præla. sine con. ca. c. 1. 2. & 3. & c. nouit. Alicubi tamen obtinet ubi prælatus solus sine capitulo conferre posset. ut. infra de his quæ fi. à præl. sine com. ca. ea noscitur. Et è conuerso alicubi capitulum sine prælato. ut in dec. cum ecclesia Vulnerana. ¶ Plenè cum iuribus & pertinentijs suis sine diminutione aliqua conferendæ sunt prebendæ. ut. infra ut eccl. benefi. sine dōmini. confe. ut nostrum. & 1. quæ. 3. si quis prebendas. ut quod prebendis annexum est non separetur ab eis. ut. supra de consti. cum omnes. infra eod. exposuisti. Turonen. autem concilium prebendarum inhibet sectiones ut. infra eo. c. maioribus. Vnde duo ad unam prebendam eligi non possunt. ita quod inter se fructus diuidant prebendæ uel quod unus ex ipsis prebendam uacantem habeat. alter uacaturam expectet ut. infra eo. c. tuæ fraternitatis. Aliquando tamen potest una prebenda diuidi in duas dummodo talis sit ut etiam diuisa sufficiat duobus. ut. infra eod. uacante. ¶ Item purè simpliciter sine pactione & sine modo conferri debent ut. infra. ut. eccl. benefi. sine dimi. con. ut nostrum. Spiritualia. enim talia nō patiūtur ut supra de pac. c. ul. 1. q. 1. quàm pio infra de simo. tu. & c. per tuas. Sed contra infra eo. c. significatum. Ad quod respondeo. non fuit ibi pactio habita cum persona sed sic canonici inter se statuerunt, ut quicunque illam præbendam habet hoc onus agnoscere ut missam de beata uirgine quotidie debeat celebrare. nisi esset corporis infirmitate grauatus. & hæc canonicorum dispositio fuit à summo pontifice confirmata. unde præbenda illa transibat cum onere suo ut. ff. de pigno. ac. l. si conuenerit. §. 2 ff. de ulusr. l. usu fructu lega. §. ul. & l. si pēdentes. §. si quid. infra de deci. cum non sit in homine. uel ubi cōditio siue modus in est ex natura rei non facit rem conditionalem. ut. ff. de cōdi. & demon. l. conditiones. uel si conditio siue modus sit spiritualis rem non afficit ut in illa. significatum. & supra de seruis non ord. nullus. & c. eo liberius. ¶ Debet autem

5 autem † conferri præbenda infra sex
menses postquam uacauerit alioquin is
ad quem spectat collatio priuatur pote-
state conferendi, ut infra de concess. præ.
nulla. Ab hoc semestri deducitur tem-
pus suspensionis illius ad quem spectat
collatio. Et idem puto in excommuni-
catione, dummodo suspensus uel excom
municatus non sit in mora petendæ abso-
lutionis ut infra de concess. præben. quia
diuersitatem, & supra de elec. his quibus.
Alioquin contra ar. ca. di. quoniam de re
scrip. si autem. ff. de re iu. qui potest ff. de
re mili. l. omnes. §. qui præpositum. Nec
obstat quòd sua culpa in excommunica-
tionem uel suspensionem quis incidat. nã
& si hoc ei imputetur non, tamen impu-
tanda sunt omnia quæ ex culpa illa pro-
cedunt. ut 15. q. 1. si concubina &. c. ine-
briauerunt infra de sponsa. ueniens. ff. de
furtis. l. uerum. & l. qui iniuriæ in prin. ff.
de pu. & uec. l. sed & hi. §. sin autem, ar. l.
di. sæpe. & c. studeat. ff. quod metus cau-
sa. l. si mulier. Tempus illud semestre uti-
le est nec currit eunti ad curiam Roma-
nam manenti in ea. & discedenti ab ipsa.
Et idem in alio iusto & legitimo impedi-
mento. Itẽ non currit nisi à die noticię ut
in illa quia diuersitatem. §. tẽpus supra de
6 sup. neg. præ. licet. ¶ Negligente † episco
po si ad eũ spectat collatio deuoluitur ad
capitulum ius conferendi. Si autem ad ca
pitulũ spectat negligat, deuoluitur ad epi
scopũ. Si cõmuniter pertineat ad utrunq;
negligant deuoluitur ad superiorem ut in
fra de concess. præ. nulla &. c. postulastis.
Sed moriẽte episcopo ad quẽ pertinet col
latio, nõ deuoluitur ius conferendi ad ca-
7 pitulum. ut infra ne sede ua. illa. ¶ † In sum
ma notãdum est ꝙ si scribitur pro aliquo
ut in aliqua ecclesiarum ciuitatis uel dioe
cesi prouideatur ei in beneficio cõpeten-
ti. nomine beneficij præbenda contine-
tur ut infra e. c. pro illorum infra de uerb.
signi. tua. quamuis alias nomen beneficij
latius pateat quã præbendæ. quia benefi-
ciũ distinctũ uel indistinctũ. præbenda ue
ro nõ nisi distincta. ut infra de cõcess. præ
8 bẽ. ex parte. ¶ Sed quæritur an † recepta se
cunda præbenda prima uãcet ipso iure? Et
uī ꝙ sic. ut infra de cõcess. præ. literas. Vn-
de qđ statutũ est in beneficijs curã anima
rũ habentibus. ut infra e. c. de multa. & in
personatibus de quibus idẽ iudiciũ est ha
bendũ ut supra de elec. dudũ & si curã ani
marũ nõn habeat ut in decre. de multa in
fi. idẽ intelligo & in præbendis. & accedit
ad hoc. 21. q. 2. si quis iã translatus supra
de elec. cunctis. ff. de regulis iuris. l. 3. §. si
ex conuẽtione. ff. de diuor. l. ult. in fine. Et
intelligo hoc cũ secunda præbenda reci-
pitur ut titulus, non ut simplex beneficiũ,
uel ut stipẽdium. Tan. & quidã alij do
ctores nõ cõpatientes pauperibus sed di-
uitibus blandiẽtes. dixerunt hoc locũ ha-
bere tantum in beneficijs curam animarũ
habentibus, & in personatibus, de quibus
loquitur hæc decre. de multa. non autem
in præbendis. Respondentes ad decre.
illam literas. quòd allegationem continet
& non ius. cum per literam illius decre.
contrarium pateat manifestè. non ergo
palpanda sunt crimina ne uulnera incura
ta seruentur. ut. 1. di. si quis diaconus. ue
autem si nõ sparserimus ue si tacuerimus.
nõn enim leue discrimen incumbit siluis-
se quod congruit. ut 43. dist. dispensatio.
9 ¶ Item quæritur an is qui duas habet præ
bendas uel beneficia curam habentia seu
personatus possit retinere quod malit. Et
uidetur quòd non quia primum uacat ut
superius dictum est. & si utrunque retine
re contenderit carebit utrobique. ut infra
de multa. & arg. 7. q. 1. si quis episcopus
supra de transla. præ. quanto in fi. Item
cum in culpa fuerit accipiendo utrunque
optionem habere non debet. ut. ff. de pe-
tie. hæred. l. si rem & precium. ff. de testa.
tu. l. tutor, ita rectè. ¶ Sed contra infra
eo. ca. referente. Ad quod respondeo de-
cre. illa docet qualiter superior circa hu-
iusmodi gratiose procedere potest. Vel
optio illa locum habet secundum uetera
iura, hodie locum non habet, quia rece-
pto secundo primum uacat ipso iure ut di
10 ctum est. ¶ Sed † quæritur an alius a papa
dispensare possit in pluralitate beneficio
rum & scripsit Io. quòd sic in eadem dioe-
cel.

ceſ.ut 70.di.ſanctorũ.Sed ĩ diuerſis diœ-
ceſibus nõ.& hoc propter iuris impoſſibi
litatem qua ratione clericus habens bene
ficia in diuerſis epiſcopatibus teneretur
recipere ordines ab uno epiſcopo. & ab
alio.& utrique teneretur obedire.quod eſ
ſe non poſſet ſi mandarent aduerſa. quia
nemo poteſt duobus dominis ſeruire.16.
di.ecutius.hanc autem perplexitatem ſo-
lus papa tollere poteſt. qui eo ipſo quòd
diſpenſat ut liceat alicui habere plura be
neficia in diuerſis epiſcopatibus. concede
re uidetur ut ei liceat ordines recipere à
quo malit epiſcopo.& in cõtrarietate mã
datorum ei obediat cui uult. Verius eſſe
puto quòd ſiue in eodem epiſcopatu ſiue
in diuerſis nullius diſpẽſare poteſt niſi pa
11 pa. Et ſic curia tenet.¶ † Sed nunquid pec
cat clericus recipiendo diuerſa beneficia,
maximè in diuerſis diœceſibus Reſpõſio
ſic.Nam ſi ſanctiat primum uacaturum re
cepto ſecundo.peccat tamẽ in cupiditate,
dum deſerit quod ſortitus eſt & eligit ma
gis pingue.ut.7.q.1.ſi quis ſuę. & 5.ſi quis
de ordine. Itẽ peccat contenendo ſuũ epi
ſcopum, dũ eo contẽpto recipit beneficiũ
ab altero. Sed hoc mirũ uidetur quòd poſ
ſit quis per receptionem ſecundi beneficij
ſe liberare à ſuo epiſcopo cui forte iura-
uit & à quo ordines ſuſcepit, Ad quod di
co quòd hoc locum habet cũ quis de licẽ
tia ſui epiſcopi recipit ſecũdũ beneficium.
alioquin & ſi primũ beneficiũ uacet titu-
lus tamẽ prioris eccleſiæ durabit. poterit
ab epiſcopo uel à ſua eccleſia reuocari.ut.
7.q.1.nõ oportet. &.c.ſi uero.& erit in ex
pectatione beneficij uacaturi. & ſic patet
ꝙ quãuis primũ beneficiũ uacet ipſo iure
prior tamẽ locus non uacat ipſo iure, niſi
uelis dicere quòd & prior locus & primũ
beneficium uacat quo ad illum qui recipit
ſecundũ.non tamen quo ad eccleſiam uel
epiſcopum priorem. Item nunquid epi-
ſcopus peccat conferendo, beneficium
ſcienter ei qui alias beneficiatus exiſtit?
Videtur quòd non, ſcit enim uel ſcire de
bet quòd non duplicatur ei beneficium
ſed primum uacat. Ied per ea quæ proxi-
mè ſuperius dicta ſunt, patet ipſum delin
quere, niſi de permiſſu primi epiſcopi fiat.
quòd autem primum beneficium uacet in
pœnam recipientis ſecundum beneficium
eſt ſtatutum. & ex hoc facti qualitas ſatis
patet. Fuit enim commune uitium reci-
piendis & conferentis. ſicut commune ui-
tium eſt malè ordinati, & malè ordinan-
tis.ut.81. di. tantis. &.li.10. diſt. ordina-
13 tos. ¶ † Vnum tamen non omitto quòd
clerico beneficiato poteſt aliud in bene-
ficium uel ſtipendium ſine titulo confer-
ri.ut 16.quæ.1.poſſeſſiones. &.q.7. illud.
14 ¶ Hoc etiam in ſumma † notandum eſt
quòd quicunque epiſcopus ordinat cleri-
cum ſine titulo uel præbenda ei prouide-
re tenetur, quod in ſacris ordinibus lo-
cum habet ſicut curia tenet & ſeruat, li-
cet iura indiſtinctè loquantur de ordini-
bus.ut infra eod.c.non liceat &.c.cum ſe-
cundum apoſtolum. Quod uerum eſt niſi
quis ad titulum ſui patrimonij fuerit or-
dinatus & ſic intelligo infra eod. epiſco-
pis,&.c.tuis. talis enim taliter ordinatus
beneficium aliud petere non poteſt. ut.
32.q.2.illi qui. 16. quæſtio.1.c.ulti.in fin.
15 † Sed etiam illud quæritur quod frequẽs
eſt & aſſiduum. Ecce papa mandat alicui
conferri præbendam uacantem uel uaca-
turam epiſcopis ſeu canonici ad quos ſpe
ctat collatio conferunt alteri in eluſionẽ
mandati apoſtolici. nunquid pro quo ſcri
ptum eſt ius habet in præbenda illa. Pu-
to quod ſic.ut infra eod.inter cætera.&.c.
dilectus filius.g. in ultima dilectus. & ſu-
pra de reſcrip. conſtitutus. Sed ad maio-
rem pœnam ſtatutum eſt ut & collatio fa
cta ualeat. & ei pro quo ſcriptum eſt de
redditibus eccleſiæ ſingulis annis proui-
deant conferentes donec ei fuerit in be-
neficio præbendali prouiſum. ut infra eo.
dilectus filius.g.in penul.dilectus.

Summarium

1 *Clerici an propter morbum amouendi ſint à beneficijs perſonalibus & prælaturis, & alij in locum eorum ſubrogandi.*

2 *Famuli an tempore infirmitatis ſint paſcendi.*

¶ DE

¶DE CLERICO AEGROTANTE. Rubrica.

Dictum est supra de cler. non resi. quòd præbenda uel aliud beneficium conferendum est residenti & deseruienti ecclesiæ. sed quia quidam infirmitate detenti deseruire non possunt de eis uidendum est, & ideo subijcitur hic rubrica de clerico egrotante uel debilitato. ¶An igitur † clerici amouendi propter morbum sint à suis beneficijs personalibus & prælaturis & alij in locum eorum subrogandi. diuersi diuersa senserũt. Hug. enim dixit quòd nunquam aliquis subrogandus est uiuo nisi renuncianti uel remoto seu translato. nec prætextu morbi est aliquis amouendus. Raf. distinxit utrum morbus sit curabilis uel incurabilis ut si morbus sit incurabilis fiat amotio & subrogatio alias non. Sed hæc distinctio nõ procedit. ut infra eo. ti. ex parte. Vin. autem dixit quòd quãdiu infirmus potest in collegio remanere nec amouetur nec ei alius subrogatur. sic enim mutatur iudex si operam iudicio dare non potest: ut ff. de iudi. l. si longius. Tan. autem dixit quòd si prælatus uel clericus non possit in collegio remanere. quod in morbo lepre contingit. amouendus est, & ei alius subrogandus. & hoc per quandam decre. quæ erat in compillatione antiqua infra de concess. præben. ex transmissa. quæ tanquam iniquitatem continens est sublata. & per quandam aliam infra eo. ti. tua, mihi placet sententia Hug. & confirmatur infra eo. ca. 6. & 7. q. 1. c. 1. 2 & c. qualiter & cap. quamuis triste. Quod autem dicit decre. illa tua. sic intelligo quod ab administrationis debet officio remoueri subaudio non tamẽ a titulo prælationis uel suæ institutionis. † seruire enim intelliguntur famuli quos curamus egrotos. ut. ff. de statu. lib. l. 4. §. pe. & tempore infirmitatis pascendi sunt, ut. ff. commo. l. in rebus commodatis. §. possunt iustæ causæ. ¶Qui autem debiles & infirmi seu mutilati celebrare non possunt, no. supra de cor uitia.

¶Et si quæras quid, erit si quis propter morbum residere uel deseruire nõ possit. Respondeo si est prælatus. dabitur ei coadiuuator. ut infra eo. ca. de rectoribus. & c. ul. & 7. q. 1. ca. 1. & c. quamuis triste. Si fuerit simplex clericus dabitur ei uicarius ut no. supra de offi. uic. §. nunc uidendũ.

Summarium

1 *Institutio quid sit. & quid sit collatio. & inuestitura.*
2 *Clauium assignatio signũ est traditionis rei.*
3 *Instituere quis possit. & qui sint instituendi.*
4 *Inuestiri potest præsens uel absens per alium, siue alius pro eo.*
5 *Ius quod instituto acquiratur.*
6 *Titulum quis non desinit habere in priori ecclesia, quo usque possessionem adeptus sit in secunda.*

¶DE INSTITVTIONIBVS. Rubrica.

Superius tractatum est de collationibus præbẽdarum hic tractatur de institutionibus personarum. et ideo subijcitur hic rub. de insti. ¶Videamus igitur quid sit institutio, quis possit instituere, et quos. Itẽ quod ius institutione quæ
1 ratur. ¶† Institutio est propriè clericorũ personarum, & prælatorum. Collatio uerò beneficiorum ecclesiarum uel præbendarum. Inuestitura autem est traditio uel quasi traditio. Quasi traditio ideo dico quia plerunque fit per annulum uel per librum. ut supra de sen. & re iud. cum olim infra de concess. præ. uel ec. non ut propo posuit infra de his quæ fiunt a ma. par. ca
2 pi. ex ore. † Sicut & clauium assignatio est signum traditionis rei. ut. ff. de contrahẽ. emp. l. clauibus. & scotatio, ut supra de cõ sue. ex literis. Item instrumentorum datio. ut. C. quæ res pign. ob. pos. l. 2. C. de do. si quis argentum. sicut & deportatio est intronizationis iudicium. ut supra de ele. ecclesia uestra. ¶Quis autem instituere
3 re possit. † Dicas ut alias dixi. quis conferre

ferre possit supra de præben. §. conferri. ¶Instituẽdi sunt uiri literati uel alias idonei ubicunque originem duxerunt ut in-
4 fra eo.c. ad decorem. ¶† Potest quis inuestiri præsens uel absens per alium sue alius pro eo. ut supra de præben. accedens. Sic & potest aliquis per alium inuestiri & cõferre. ut supra de præben. dilecto. infra de conce. præ uel ec. non ua. constitutus. Et si is qui interponitur mandatum habeat ab illo qui instituitur quæret proprietatẽ & possessionem absenti. ut. C. de acqui. pos. l. 1. si hoc gerat ille qui interponitur, & is qui mãdauit, uel saltem quæ mandauit. ut. ff. de dona. l. qui mihi. alioquin tũc demũ q̃ritur absenti possessio & p̃prietas cũ ei possessio fuerit tradita ut. ff. de acquire do. l. res ex mandato, sed si is qui recipit nomine absentis mandatũ habeat tũc quæretur absenti possessio & proprietas cum ratum habuit. ut. ff. de nego. ge. l. si
5 ego. ¶Nunc uidendum est † quod ius ex institutione quæratur. In quo distinguo. Refert an instituatur in canonicũ. & tunc id quæritur quod diximus quæri ex canonia supra de præ. in prin. Si autem in prælatum acquiritur titulus prælaturæ. sed. non possessio nisi institutus possessionem nactus fuerit corporalẽ ut supra de elec. cum in cunctis. §. cum uero 21. quæstio. 2. si quis iam translatus. & arg. ff. de acqui. pos. l. cum hæredes, in auten. ut or. præfec. colla. 5. ff. de bono. pos. ex testamen. mili-
6 tis. l. ultima. in fi. Vnde † non prius desinit quis habere titulum in priori ecclesia nisi possessionem adeptus fuerit in secunda. ut 92. distinctione si qui episcopi.

Summarium.

1 *Ecclesia uel præbenda quæ dicitur non uacare.*
2 *Papa solus potest concedere non uacantes ecclesias.*
3 *Beneficium non uacans an possit conferri uel promitti. & nu. 4. 5. & 6*
4 *Recepto in canonicum & in fratrem ad primam uacantem acquiritur ius canoniæ.*
5 *Promissiones uel concessiones de non uacantibus quare reprobentur.*
6 *Recipientes an possint obijcere recepto, quòd contra concilium sit receptus. & nu. 7.*
7 *Intellectus ad cap. cum ecclesiasticæ. supra de exceptioni.*
8 *Intellectus ad cap. ex tenere, infra eo. tit. ad cap. cum iam dudum, & cap. cum non ignores. supra de præbend.*
9 *Intellectus ad ca. significasti, infra de diuorti. & ad c. intelleximus, infra de adulterijs.*

¶DE CONCESSIONE PRAEBENDÆ uel ecclesiæ non uacantis. Rubrica.

DIctum est supra de præben. & insti. sed quia plerũque concedũtur seu promittũtur præbende uel ecclesiæ non uacãtes. Ideò subijcitur hic rubr. de conces. præben. uel ec. non ua. ¶Videamus igitur quæ præbenda uel ecclesia dicitur non uacare. Item quis possit concessiones uel promissiones facere de non uacanti. quod ius acquiratur si quis recipiatur ad primam uacantem. & quæ sit ratio quare cõcessiones & promissiones de non uacantibus reprobentur. ¶Non uaca-
1 re dicitur ecclesia uel præbenda quæ utroque modo non uacat de iure scilicet & de facto. ut infra eo. cum nostris. Sed hoc uerum est in eo qui literas obtinet a superiore super ecclesia uel præbenda asserens eã uacare cum non utroque modo uacet: ut dictum est. Alias tamẽ conferri potest ecclesia uel præbenda uacãs de iure non de facto. ut cum quis habens unam ecclesiam uel præbendam acquirat aliam. primã tñ de facto tenet. ut supra de præb. de multa. Et idem puto in omnibus beneficijs quæ de facto detinentur a clericis coniugatis. a clericis depositis uel remotis. & generaliter in omnibus quæ ab aliquibus occu-
2 para de facto tenentur. ¶Potest solus † Papa concedere nõ uacantes ut supra de off. deleg. ex parte infra eo. cap. proposuit. Et est ratio. quia ipse est supra ius, ut in prædicto. cap. proposuit. ipse constitutionibus non ligatur ut. C. de legi. & consti. l. di-

 gna.

5 gna. † Legatus hic non potest ut supra de
præben. dilectus filius quilibet tamé præ-
latus promittere potest se prouisurum cũ
potuerit ut infra eod. ca. accedens. ¶ Ratio
autem quare ualeat hæc species promittẽ
di est quam assignat eadem decre. accedẽs
quia in multis casibus se facultas offerre
potest in quibus collatio non est in expe-
ctatione uacaturi beneficij differenda, &
sic subtrahitur expectatio mortis. poterũt
enim bona ecclesiæ super excrescere &
de his in beneficio prouideri. ut supra de
consti. cum. M. infra de uerbo. signi. cap.
ult. Sed opponitur. Nam idem uidetur in
promissione non uacantis. nam pluribus
modis euenire potest ut aliter quàm per
mortem facultas se offerat prouidendi. ut
cum unum beneficiũ in duo diuiditur ex
prouisione superioris. ut supra de præbẽ.
uacan. Item cum aliquis ex canonicis re-
mouetur uel promouetur uel resignat uel
pro derelicto habet beneficiũ uel religio-
nem ingreditur. Ad quod respondeo. Iura
ista quę prohibent promissionem uel cõ-
cessionem de non uacante considerauerũt
ea quæ frequentius accadunt, ad illa enim
quæ frequentius accidũt iura aptantur ut.
ff. de le. &. feua. l. nam ad ea, ff. ad Treb.
l. postulantem. Frequentius enim accidit
ut beneficia uacent per mortem quã per
alios modos, in promissione primæ uaca-
turæ hoc agi uidetur, & ideo nõ ualet pro-
missio uerò cum potero. uel cum facultas
se offerret. & generalior est & in ea non
uidetur ad mortem respectus haberi. & i-
deo approbatur. ¶ † Recepto in canonicũ
& in fratrem ad primam uacantem acqui-
ritur ius canoniæ ut supra de præben. di-
lectus filius. T. præbendam autem cũ ua-
cauerit nõ potest petere promissione. Sed
quia canonicus nõ potest esse sine præben-
da poterit communi iure scilicet canoniæ.
ut supra de præb. relatum. inter cætera. &
ca. dilectus filius. T. ¶ † Ratio autem qua
re promissiones uel concessiones de non
uacantibus reprobantur est illa quæ con-
tinetur infra eo. c. nulla scilicet ne deside-
rare quis mortem alterius uideatur in cu-
ius locum & beneficiũ se credit successu-
rum. & eadem ratio est in pactõ de futu-
ra successione, ut. C. de pact. l. ult. & C. de
inut. stip. l. ex co. & de his legibus fit men
tio. infra eo. nulla. ¶ Et notandum quòd
6 † si contra concilium illud aliquis sit rece
ptus recipientes contra eum excipere nõ
possunt ut infra eod. cum super. Sed cum
promissio de non uacante comparetur pa
cto de futura successione dixerunt quidã
quòd sicut pactũ de futura successione ua-
let in genere non in specie. ut. ff. pro so.
l. 3. §. de illo. Sic & promissio non uacan-
tis. Quod non puto uerum ut infra eo. ca.
constitutus. & ca. ex parte. Item dixerũt,
quidam quòd sicut pactum de futura hæ-
reditate ualet si fiat de ratificatione illius
cuius est hæreditas. ut. C. de pac. l. ul. sic &
promissio de non uacante. Quod non pu-
to uerum nisi is de cuius beneficio agitur
omnino renunciet. ut supra de offic. dele-
7 ga ex parte † Et quod dixi recipientes re
cepto obijcere non posse quod contra cõ
cilium receptus sit, ideo cõtingit, quia cũ
sit in possessione canoniæ in pari causa tur
pitudinis peior est cõditio agentis & me
lior possidentis. ut. ff. de condi. sine cau. l.
auunculo. C. de condi. ob tur. cau. l. 2. &
secundum hoc intelligendum est quod le
gitur supra de excep. cum ecclesiasticæ.
8 †. Si uerò in possessione non esset sed age
ret ex promissione ut reciperetur tunc il-
li qui promisserunt cõtra concilium pos-
sunt excipere contra eum. & in hoc casu
in pari causa melior est conditio rei. ut.
ff. de regu. iur. cum par delictum. & sic
intelligo infra e. c. ex tenore supra de præ
ben. cum iam dudum. & ca. cum non igno
9 res. † Nec obstat infra de diuor. significa-
sti infra de adul. intelleximus. ibi enim a-
genti datur replicatio in fauorem matri-
monij uel ibi datur replicatio circa diuer-
sa delicta. Sed circa idem & commune de
lictum in hoc casu non daretur agenti re-
plicatio contra doli exceptionem. ut. ff.
de doli except. apud Celsum. §. Marcel-
lus.

SVMMA.

Summarium

1 Sedes quando dicatur uacare.
2 Episcopus malus non est episcopus.
3 Ecclesia uacante an innouari aliquid possit.
4 Facto minoris eo tempore quo non habet curatorem, iudex auctoritatem præstat.
5 Ecclesia uacans non agit nec conuenitur.
6 Donari uel legari an aliquid possit ecclesiæ uacanti.
7 Ecclesia uacans habens œconomum, syndicum uel actorem an per eum agere possit & conueniri.

¶NE SEDE VACANTE ALIquid innouetur. Rubrica

TRactatum est supra de institutionibus & concess. quæ de iure communi habent fieri ab episcopis cum suis capitulis.ut not.supra de præbē.§.cōferri. Vacantibus autem episcopalibus ecclesijs capitula conferre non possunt.ut infra eo.c. illa. & ex hoc nacta occasione tractatur hic generaliter quod sede uacante nihil innouetur.& ideo ponitur hic sub.ne sede ua.aliquid innouetur. ¶ Videamus igitur quæ ecclesia dicatur hic uacare. Item quæ sint illa quæ sede uacante innouari non possint & quare. ¶ Sedes
1 dicitur hic † uacare quæ non habet prælatum.ut infra eo. titu. per to. licet alias & quæ hæreticum habet nullum habere fingitur ut supra de præscrip.c.1. & qui non consecratum habet nullum habere uideatur,quantum ad ea quæ munus consecrationis exposcunt.ut supra de trans.præ.inter corporalia. nam & qui malus est uidetur non esse.ut de pœna dis.1.scindite.& qui in habilis est ad agendum necesse uidetur ut.ff. quod cuiusq; uniuersi. no.l.1. §. pe. Nec cautū uidetur quod uitiose est
2 sacerdos.ut.40.di.multi.†Et malus episco-
3 pus non est eps.ut.2.q.7. non omnes † Ecclesia uacante aliquid circa statum ipsius innouari non debet ut infra e.c.1.uacātia beneficia cōferri nō possunt.ut.infra e.c. illa Quod.n.obtinet in prælato negligente. ut supra titul.proxi.nulla. &.c. postulasti.non obtinet in prælato moriente.ut dictum est. Item uacante ecclesia clerici non possunt disponere de reb. eccl.ut.12. q.2.si quis episcopis.76. di. quoniam. H. tamen dixit quod possint sicut instante necessitate. possunt clerici uacantis ecclesiæ aliqua alienare. ut 71. di. fraternitatem.dum tamen adsit auctoritas metro-
4 politanæ ecclesiæ. nam † & iudex præstat auctoritatē facto minoris eo tempore quo non habet curatorem. ut C. qui admit.ab bo. pos.l.bonorum. Item in minoribus ecclesijs potest episcopus aliqua alienare mortuo sacerdote. ut 10.quæ.2. si quis episcopus. Item dicebat quod si canonici faciant aliquem contractum mortuo episcopo tenet.sed si ab ecclesia sit rescindetur ut.12.quæ.2. si qua. ut uides in contractu minoris non habentis curatorem ut.C.de in inte.rest.si curatorem. sed hoc non placet. Nam hoc hæret uiuente prælato. unde dico quod non tenet contractus.ut infra eo.c.ul.sicut nec tenet iudicium.ff. de iudi.l.acta.§.ulti.C. qui da. tu.pos.l.uniuersis.nam & iudicijs quasi cōtrahere uidemur.ut.ff.de peculio.l. licet.
5 §.idem scribit.Item † non agit uel conuenitur ecclesia uacans. ut infra eo.c.ult. Quod intelligo uerum esse in negotio quod ad solum episcopum pertinet uel ad episcopum cum capitulo. secus si ad solū capitulum.ut supra de rescrip.edoceri. Et idem dico in collatione beneficiorum ut capitulum ea conferre non possit si ad solum episcopum spectet.uel ad episcopū cum capitulo.Secus si ad solum capitulū.
6 ut not.supra de præb.§. conferri † donari aūt uel legari ecclesiæ uacanti potest & alia bene possunt fieri quæ sunt ad utilitatē ipsius ecclesiæ uacantis.ne si aliter dicatur cedat in dānū quod fauore ecclesiæ est inductū.ut.C.de legi.& consti.l. quod fauore.C.de procu.l. non eo minus.C.de secun.nuptijs.l.generaliter. §. in his. & C. de rei uxor. actio. lege una. §. acce-
7 dit. ¶ Sed pone quòd † ecclesia uacans habeat œconomum, syndicum seu defensorem,uel actorem, nunquid per eum

agere potest & conueniri. Videtur quòd sic ut 12 q 2. nobis. & c. Vulteranæ. Et hoc idem innuit decre. infra eo. c. ult. cum dicit attestationes receptas uacante burgensi ecclesia, & carente legitimo defensore non ualere. innuit quòd si habuisset defensorem attestationes ualuissent. Sed hoc non placet. Vnde ad canones respõdeo quòd ĩ nõ loquuntur in œconomo, sed in coadiutore qui plenam habet administrationem in temporalibus & spiritualibus. ut 7. q. 1. c. 1. & c. quamuis.

Summarium

1 *Prelati ecclesiarum an & quando in earum negotiis requirere debeant consilia & consensus suorum collegiorum, & num. 7 & 8.*

2 *Consensus qui requiratur in alienatione rerum ciuitatis.*

3 *Episcopi diœcesani auctoritas quando sufficiat sine consensu sui capituli.*

4 *Alienationis prohibitio facta à testatore, non extenditur ad eam quæ fit in familiam.*

5 *Alienatio in fraudem facta est reuocabilis.*

6 *Clausulæ quæ apponi debent per Romanam curiam, in literis impetratis per ecclesiã uolentem acquire à laico rem ecclesiasticam malè detentam.*

7 *Prælati quando possint sine consilio clericorum donare.*

¶ DE HIS QVAE FIVNT A præla. sine cõsensu capituli. Rub.

Quia superius tractatum est de insti. & conces. quæ ab episcopis sine consensu capitulorum fieri nõ debẽt. ideo subiicitur hic rubrica his quæ fiũ. à præla. sine consen. ca. ¶ Videamus igitur quæ sint illa quæ sine consensu clericorum fieri non debent. ¶ Et † quidem
1 prælati ecclesiarum in negocijs ecclesiarum suorum collegiorum consilia & consensus requirere debent. scilicet in cõtractibus. donationibus & concessionibus ut infra eo. c. 1. 2. & 3. In institutionibus & destitutionibus & confirmationibus. ut infra eo. c. nouit. & c. quanto. In ordinationibus faciendis ut 24. di. episcopus. In dignitatibus conferendis. ut 93. dis. legimus. In dispensatione rerum ecclesiæ. ut 12. q. 2. si quã de rebus. In causis audiendis. ut 15. q. 7. felix. & c. si autem. In alienationibus ut 10. q. 2. in auth. hoc ius por
2 rectum & 12. q. 2. sine exceptione. † Sic & in Alienatione rerum ciuitatis requiritur consensus ciuiũ. C. de uen. re. ci. l. ult. libr. 10. Et sicut tunc iurant maiores ciuitatis. sic & in hac alienatione iurat ordinator domus, ut in prædicta auten. hoc ius porrectum. Et notauit Lau. quòd in hoc casu requiritur consensus omnium simul & cõmunis. non separatim & singulorũm. non obstante. l. ff. de serui. ur. præd. l. per fundũ quia loquitur in re communi quæ cuiuslibet est ut. ff. de ritu nup. l. illud. Secus in re uniuersitatis quæ nullius est. ut. ff. quod cuiusque uniuer. l. sicut municipum. §. 1. Sed certè hoc non placet. Nam si inuenimã hoc in electione ut requiratur consensus cõmunis non singularis. ut supra de elec. in genesi. non tamen hoc requiritur in alienatione. nam alienatio quæ de iure nõ ualet, conualescit per consensum sequentem. ut 12 q. 2. si qua de rebus & infra eo. c. cum uos & c. cum apostolica & 16. q. 1. c. ul. Quod in electionibus non contingit. ut supra de elec. auditis. sufficiunt ergo in alienatione singulares consensus omniũ sicut dictũ est. Sed quæritur an in rebus
3 † ecclesiæ malè a laicis detentis ad ecclesiam aliquam reducendis uel reuocandis sufficiat auctoritas diocesani episcopi sine consensu sui capituli. Et certe sic infra eo. cum apostolica & 16. quæs. 1. c. ul. Ad quod opponitur per collationem laici & consensum episcopi transfertur dominiũ rei in illam ecclesiam ad quã res transit & sic res illa alienatur quo ad prioré ecclesiam cuius fuit. Nam alienatio est oĩs actus per qué dominiũ transfertur ut. C. de fun. dota. l. 1. nec in secundam ecclesiã propriè res dicitur reuocari sed de nouo acquiri eo quòd prius nunquã eã habuit. Ad hoc respõdeo sine dubio quædã species alienãdi est quãtũ ad primã ecclesiã quæ per hunc modum rem perdit, ut dictum

est. & cum hæc species alienandi non est prohibita. sed illa cum res quæ alienatur est in possessione ecclesiæ quæ alienat. & sic intelligo infra de rebus eccle. non alie
4 nati † Et prohibitio alienationis quæ fit à testatore non extenditur ad eam quæ fit in familiam. ut. C. de fideic. l. uoluntas. Vel hæc alienatio toleratur. sicut alias deus magis uoluit immolari sibi hostias quam demonijs. ut. 22. quæ. 1. considera. Item res ista quodammodo recuperatur. & si non ab illa ecclesia cuius fuit, ab alia tamen. unde facilius & fauorabilius permittitur rei perditæ recuperatio quam habitæ & possessæ alienatio. nam & in rebus non habitis sed habendis potest fieri deterior conditio per seruum ut. C. de ac-
5 qui. pos. l. per seruum † Item si debitor alienat in fraudem creditoris res quas habet reuocantur. ut. ff. de his quæ in frau. cre. l. 1. secus in his quæ non habet, ut si in fraudem creditoris non adit hæreditatē. ut. ff. eod. titul. l. qui autem. Item si libertus alienat aliquid in fraudem patroni reuocatur. Secus si in fraudem illius non adit hæreditatem. ut. ff. ne quid in frau. pa.
6 l. 1. §. utrum. † Sed sciendum est, quod si aliqua ecclesia uult impetrare literas à curia per quas liceat rem ecclesiasticam alicui ecclesiæ acquiri male à laico detentam quæ alteri ecclesiæ pertinet, Romana curia talem solet adijcere clausulam. priori ecclesiæ præstita cautione, ut si ad pinguiorem fortunam deuenerit rem ei restituat prius sibi de præcio satisfacto.
7 ¶ In summa no. † est quod licet prælati generaliter in omnibus negotijs ecclesiarum requirere debeant consilium clericorum. ut cum eis peragant & pertractent, & quæ statuenda fuerint statuant, errata corrigant, & euellenda dissipent & euellant. ut. infra eod. c. quanto. & maximè super illis quæ clericos ipsos contingere dinoscuntur. ut infra eo. c. ultimo Possunt tamen quædam modica donare sine consilio clericorum. ut. 12. q. 2. terrulas considerata tamen rei donatæ quantitate & loci consuetudine. ut infra de dona. ceterum. Item quinquagesimam & centesimam. ut

infra eod. c. pastoralis. Nullus enim accusare episcopum potest quod templa dei ædificat uel ædificata & indigentia ampliat. ut. 12. quæstio. 2. aurum. Vnde non obstante iuramento de non alienando potest de nouo ecclesia construi. ut infra de ec. ædi. tua. ad hoc autem permissum est dari quinquagesimam uel centesimam. s. ad nouam ecclesiam construendam. uel constructam ampliandam. ut. 12 q. 2. bonæ rei. Vnde cum hoc semel sit à iure permissum non est necesse ut nouus requiratur assensus. ut. ff. de condi. insti. l. quæ sub cond. §. ulti. Sed contra. 12. q. 2. si episcopus unam. & infra eo. c. cum uos &. c. quanto. & infra de dona. pastoralis. Sed circa hoc scripsit Lau. quod talis donatio ualet donatore uiuente. eo autem mortuo poterit reuocari. ut. 16 q. 3. sacerdos. Puto ex hac causa donationem reuocari non posse ne iuris auctoritate donatarij decipiantur. ut. C. de his qui ue. æta. impet. l. 1. Sed ex alijs causis poterit reuocari siue uiuente siue mortuo donatore. ut infra de do-
8 na. si apostolicæ. † Sed quæritur quid si episcopus plures donationes facit ita quod omnes aggregatæ excedant quinquagesimam uel centesimam. singulæ autem infra subsistant. nūquid omnes reuocari debebunt. uel illa quæ excedit. Respondeo illa quæ excedit ar. 12. q. 2. si quis de seruis ar. ff. de iurisf. om. iu. l. si quis. id quod. 17. q. 4. quæstio. Sed quod omnes, est ar. ff. de ap. l. si quis separatim. §. 1. Vel est de qualibet detrahendum. ut. C. de dona. l. si totas &. ff. ad le. fal. l. pœnales. §. annua. Verius tamen uidetur ut reuocetur excedens. ar. C. quādo & à quibus quarta pars decuri. l. 2. lib. 12. Illud ei reuocandum est quod detrimentum inducit ar. C. de dona. si quis argentum. & 12. q. 2. si quis.

Summarium

1 *Maior pars quæ dicatur, & quomodo preualeat quod à maiori parte capituli fit, nume. 2.*

¶DE HIS QVAE FIVNT A maiori parte capituli. Rubrica.

DIctum est supra quod episcopi cũ capitulorum suorum cõsilio quædam peragere debent. Item alia sunt negotia quæ tantum ad capitula spectant.ut supra de rescriptis edoceri, ut no.supra de præben.§.conferri. Sed quia plerunque fratrum uota discordant.& generaliter obtinet quod à maiori parte corporis uel collegij fuerit ordinatum ideo subijcitur hic rub.de his quæ fi. à ma. parte capituli. ¶ Videamus † igitur quæ dicatur maior pars capituli. & in quibus præualeat factum seu uotum maioris partis,& in quibus factum minoris. ¶ Maior est pars quæ numerosior est. Sed sicut in electione non sufficit partem esse maiorem nisi sit sanior ut supra de elec.quia propter diuersas,sic & in cæteris agendis ecclesiæ requiritur maior pars quo ad numerum, sanior quo ad zelum supra de elec.ecclesia. Vel maior dici potest quæ maiori nititur ratione ut.9.di.sana.&.40.di. multi.unde non tantum ad multitudinem respici oportet ut 4.qu.3.§. item in

2 criminali. ¶ Generaliter † autem præualet quod à maiori parte capituli fit ut.65.di.c.1.2.&.3. Præsumitur enim pro pluralitate, nisi ex parte altera præponderet auctoritas.ut supra de elec.dudum supra de testibus in præsentia.ff. de testi.l. ob carmẽ.&.4.q.3.item in criminali, in princi. Interdum præualet minor pars. ut infra eod.c.1.31.di. Nicena.ff. de serui. ru. præ.l.per fundum.12.q.2.non liceat.&.ff.de pac.l.maiores. Interdum non sufficit quod maior pars consentiat. sed requiruntur duæ partes ut supra de ele.licet & c.scriptum est. Aliquando requiritur ut duæ partes adsint ut.ff.de dec. ab or.sa.l.3.ff.quod cuiusq; uniuer.no.l.nulli. ut.C. de decu.l.nominationum. Et nota quod licet generaliter non obsit contradictio paucorum, obest tamen absentia unde plus operatur contemptus paucorum quã conditio multorum.ut supra de elec.quòd sicut, uenerabilem. & . c. bonæ memoriæ Cremon. & supra de post in secunda bonæ memoriæ.

Summarium

1 Beneficia ecclesiastica debent purè, palam, liberè, & sine diminutione conferri. Quod intellige ut infra nu.2. & 3.

3 Præsumitur contra occultè dantes, facientes & iudicantes.

4 Electiones clandestinæ non ualent.

5 Contractus de nocte celebratus an ualeat.

6 Dies quando incipiat & finiatur in contractibus.

7 Iudex ante noctis tenebras iudicare debet.

8 Prouentus beneficij uacantis an possint per prælatum uel capitulum in certos usus conuerti.

9 Prælatus cum capitulo potest ex causa supprimere personatum.

¶VT ECCLESIASTICA BEneficia sine diminutione conferantur. Rubrica.

DIctum est supra de beneficiis conferendis,sed quia cum integritate & sine diminutione aliqua cõferenda sunt. ideo subijcitur hic rubr.ut

1 benefi.ec.sine dimi. confe. ¶In † quo dicendum est breuiter quòd beneficia ecclesiastica debent purè.palam, libere & sine

2 diminutione conferri. † Purè sine pacto & sine conditione: ut no. supra de præb. §.plenè. Et sine modo. nam sicut conditio simoniam inducit & rem spiritualem afficit,& ita modus. quia modus æquipollet conditioni. ut 27.q.1.si in ũdelis infra de condi.appo.uerum.C.de le. & fidecom mis.l.quæ sub modo.l.1.immò magis obligat modus quã cõditio. Nã is cui aliquid sub modo relinquitur statim petere potest si caueat de eo implendo.ut.ff.de le.3.l.si tibi legatum est. Sed si sub conditione aliquid est relictum non plus illud præstabitur quam conditio impleatur licet paratus sit legatarius de adimplendo cauere. ut.ff.de conditio. & demonstratio. l.quæ hæredi.§. ult.&. l.quibus diebus. §. ul.&.ff.de fideic.li.l.cum in testamẽto in prin.

3 prin. ¶ Palam. † Occultè enim collationes suspectæ sunt ut infra eo.c.1. Præsumitur enim contra occultè dantes. ut dictum est. facientes & iudicantes ut.ff.de iure.fisci.l.ita.ff.de admi.tu. non existimo 18.q.2.perniciosam supra de offi. dele. consuluit.19.di.Anastasius. Nam tenebræ aptæ sunt ad fabricandum falsum.ut.ff. de uen. inspi.l j.§.de inspiciendo. Veruntamen si ille cui datum est occulte sit capax non uitiatur occulta donatio. ut . C.de dela.l.
4 1.lib.10. † Sed electiones clandestinæ nõ ualent . ut supra de elect. quia propter di
5 uersa.§.ult † Contractus autem non minus ualet si celebretur de nocte . nullum enim tempus sanæ mentis maioris 25. ann.consensum repudiat. ut. C. de transac.l.non minorem. Et est ratio in contra-
6 ctibus. quia † in eis dies incipit à medietate unius noctis & finitur in medietate al-
7 terius.ut.ff.de ferijs.l.more romano † Iudex uerò iudicare debet ante noctis tenebras . ut in prædicta decre. consuluit. Et sic intelligo. quod dicitur sedebunt autem iudices matutino meridie ac uespere ut in auten.de iu.§. sedebunt , coll.6.& quod dicit alia lex incongruum est magistratibus esse in publico uespertinis horis ut.ff.de orig. iu.l.2.§. & quia , & facit ad hoc.2.q 6. biduum. & ff. quando app. sit.l.1.§. biduum. Liberè. ut.11 quæ.3. si quis præbendas .Sine diminutione ut hic & in prædicto ca. si quis præbendas. & simile alias.16.quæ.1. si monachus. & .q.7. quicunque infra de decimis commissum. ex parte.&.c.tua.in fi &.c. ex trans-
8 missa † Veruntamen.si prælatus cum suo capitulo ante collationem beneficij alicuius decernat fructus eiusdem beneficij retinendos ad tempus uel in usus certos cõ
9 uertendos ex iusta & necessaria causa satis licet.ut infra eod.cap.uno.in fi † Nam si prælatus cum capitulo potest ex causa supprimere personarum ut supra de cõsti. cum accessissent.& possessiones alienare. ut infra titul. proxi. ecclesias subijcere & unire.ut infra de exces.præla. sicut unire. multo fortius de prouentibus beneficij disponere potest ut.12.q.1. his ita responde tur. Omnium autem beneficiorum prouentus in certos usus conuertere non posset.& ideo hoc per indulgentiam obtinetur.ut infra de uer.signi.c.tua nobis.

Summarium

1 *Alienatio propriè quid sit.*
2 *Alienari quæ res ecclesiæ prohibeantur, & quæ non.*
3 *Alienatio rerum ecclesiarum quam solemnitatem requirat.& nu.4.*
4 *Solennitas quæ requisita sit in alienatione rerum monasteriorum.*
5 *Alienatio contra debitam formam nulla est ipso iure, licet facta fuerit in casu concesso.*
6 *Ecclesia quando in uenditione decipitur, quid agendum.& nu.7.*
8 *Vasa sacra an alteri ecclesiæ uel priuatæ personæ uendi possunt.*
9 *Alienantes malè rem ecclesiæ qualiter puniuntur.*
10 *Ecclesiæ rem recipiens citra debitam formam qualiter puniatur.*
11 *Ecclesia qualiter possit agere alienata sua possessione præter formam iuris.*
12 *Ecclesia nunquid teneatur cedere actionem soluenti contra alium, scilicet alienanti contra possessorem uel è conuerso.*
13 *Episcopus an possit repetere rem quam iniuste alienauit.*

¶ DE REBVS ECCLESIAE alienandis uel non alie. Rubr.

TRactauimus supra de rebus spiritualibus clericorum scilicet beneficijs & præb.nũc autem de rebus tpalibus est tractandũ Et quia res tẽporales ecclesiarũ nõnunquã à clericis distrahuntur ideo de earũ alienatione dicamus, & propterea subijcitur hic rub.de reb. ecc. alie.ue! nõ.¶ Videamus igit quid sit alienatio,q̃ res possint alienari.quib.ex causis q̃ sit forma alienãdi.quæ pœna malè alienãtis & recipientis,& quæ pœna subscribentium illicitæ alienationi.¶ Alienatio
1 † strictè sumpto uocabulo est oĩs actus per quẽ dñium transfertur.ut.C.de fun. dota. l.1.quan.

l. 1. quamuis uerba illius legis conuertantur sic. omnis actus per quem dominium transfertur est alienatio. Hic auté ubi tractatur de rebus ecclesiæ alienandis uel nó laxatur uocabulum alienationis. ut cóprehendat quosdam contractus in quibus dominium non transfertur ut infra eo. ca. nulli & simile. C. de re ec. non alié. l. scimus in auten. de non alie. aut permu. re. ec. §.. nos igitur, col. 2. Alibi alienare dicitur quæ usucapi permittit & quæ non utendo seruitutẽ amittit ut ff. de uerb. signi l. alie
2 nationis. ¶ Prohibetur † res ecclesiæ alienari. ut 12. quæst. 2. sine exceptione, 10. q. 2. in auth. hoc ius porrectum. & 12. quæst. 2. per totum. & maximè in c. non liceat. & C. de sa. sanc. eccle. l. iubemus. sicut & res Cesaris. ut ff. de lega. 1. apud Iulianũ §. ultimo. ¶ Excipiuntur quattuor casus. causa necessitatis. ut cum debitum urget ut in l. illa hoc ius porrectum. Causa pietatis. ut pro redemptione captiuorum uel alimonia pauperum. ut 12. quæstio. 2. aurum. Causa utilitatis ut in c. sine exceptione. Causa incómoditatis uel minoris utilitatis. ut 12. q. 2. terrulas. Possunt & aliæ causæ assignari. ut 7. quæ. 2. aurum sed fere omnes ad hos quattuor reducentur. Mobiles res ecclesiæ quæ seruando seruari non possunt. citra solénitatem aliquam alienátur ut res pupilli. ut. C. de admi. tu. l. lex quæ tutores. & l. ulti. & ea quæ magis expedit distrahi quam seruari, ut animalia, superuacua ut uestes attritæ. ut. C. quando
3 decreto opus non est. l. ul. † Aliæ auté res alienãtur cũ solénitate. ut olim quidé maxima requirebatur solénitas, nam duo de uicinis episcopis uocabantur qui de causa alienationis cognoscebant, & alienationis contractui scribebant. ut 10. q. 2. casellas in fi. & 12. q. 2. quicunque suffragio. 17. q. 4. nullus res, hodie sufficit consensus episcopi & capituli. ut in ca. sine exceptione. & si res modica sit & necessitas magna non requiritur consensus capituli.
4 ut 12. q. 2. terrulas. ¶ In rebus † monasteriorum alienandis, secundum iura, requiritur consensus abbatis conuentus episcopi diœcesis. ut 12, q. 2. abbatibus. & 17. q. 4. in uenditionibus. Sed istud non seruatur ubique. Et ideo puto sufficere solénitates secundum locorum consuetudines approbatas. In uenditionibus uerò rerum ecclesiæ parrocchialis requiritur consensus præsbyteri & episcopi. ut 12. q. 2. placuit. Solus autem episcopus sine sacerdote parrochiali non potest. ut 10. q. 2. c. ult. ¶ Et nota quòd solénitas illa quæ statuitur 10. q. 2. hoc ius porrectum est, hodie non ser-
5 uatur. ¶ † Alienatio facta contra debitam formam nullam est ipso iure. licet facta fuerit in casu concesso. ut 12. q. 2. sine exceptione sed si facta fuerit forma seruata & in casu concesso tenet de iure ar. supra de his quę fi. a præla. sine có. ca. cũ nos infra de emp. & uendi. cum dilectus. & c. cum causa. sed si dãnosa fuerit ecclesiæ re-
6 scinditur per beneficium restitutionis. ut supra de in integ. rest. ca. 1. † Sed si dolus det causam cótractui puta dolo inducitur ecclesia ut uendat quod uéditura nó erat. tunc ipso iure non ualet contractus. ut. ff. de dolo. l. & eleganter, arg. 12. q. 2. quisquis episcopus. in fi. & infra de rerum permu. uniuersorum. Si uero dolus incidat in contractum. ut quia ecclesia sponte uendidit, quod uenditura erat. sed circumuenta est in pretio, quia in minori pretio uendidit quam res ualeret. & hoc per circunuertione actoris tenet contractus. sed agitur ut ecclesia nó decipiatur. ut. ff. de act. emp.
7 & uen. l. Iulianus. §. si uenditor. † Vbi autem decipitur ecclesia in uenditione ultra dimidium iusti pretij agitur de iure communi. ut infra de emp. & uen. cum dilectus & c. cũ causa. et. C. de rescin. uendi. l. rem maioris. Hæc omnia locum habent in rebus profanis nam res sacræ. et religiosæ uendi non possunt. ut. ff. de contrahen. emp. l. et liberi licet transeant cum uniuer
8 sitate. ut infra de iure pa. ex literis † Vasa uero sacra uendi possunt alteri ecclesiæ in propria forma, priuatæ uero personæ nó nisi, conflata. ut. 10. q. 2. hoc ius porrectũ.
9 est. et. 12. q. 2. aurum. ¶ Pœna † male alienantis rem ecclesiæ est depositio si super hoc accusatio instituatur. ut. 12. q. 2. monemus. et diaconi, nisi celeri restitutione

sibi

sibi prospexerit alienator. ut infra eod. si quis præsbyterorum. Celerem restitutionem intelligo post appellationem ecclesiæ. si enim possessor qui facultatem habet rei restituendæ interpellatus congruo loco & tempore rem nō restituat uidetur in mora. Et idem dico in alienatione si interpellatus ab ecclesia non componat cū possessore ut rem recuperet & ecclesiæ restituat, uel nisi post interpellationem agat contra possessorem quod forte ei licet suo iure ar. de cre. si quis præsbyterorum. 35. q. 9. si quis supra de ele. nosti, uel cessa sibi actione ab ecclesia. uel nisi totum interesse præest ecclesiæ. semper uidetur i mora. si ergo alienator per celerem restitutionem moram præuenerit euitabit pœnam depositionis de qua dictum est. & excommunicationis de qua agitur infra eo. ca. si quis præsbyterorum. Nam si quis rem alienauerit & deinde receperit euitat pœnam edicti. ut. ff. de ali. iu. mu. causa facta. l. ex hoc. §. si quis alienauerit. Et licet hic dicatur de celeri restitutione alibi habes celeri satisfactione ut infra de loca, & condu.
10 propter. &. c. potuit. ¶ † Pœna uerò recipientis rem ecclesiæ citra præmissam formam est, ut rem cum fructibus restituat & actionem nullam habeat ad petēdum aduersus ecclesiam. ut 12. quæst. 2 nō liceat. & 10. q. 2. hoc ius porrectum. in uer. quæ uero. & in auten. de non ali. aut per mu. re. ec. §. nos igitur, cum sequentibus. §. sed aduersus alienantem sic. Guari. tamen adiecit uerba. sua. per quæ omnis omnino actio denegatur huiusmodi acceptori. Sic enim dixit. sed melius dicitur omnino denegādas esse actiones huiusmodi acceptori, & assumpsit hæc uerba de lege quæ est C. de sa. san. ec. l. scimus nemini. Sed corrigitur in auten. de non ali. aut per mu. §. quia uerò leonis. & per canonem 12. q. 2 Vulteranæ. Vnde siue bona siue mala rem acceperit habet regressum ad auctorem suum. ut infra eo. ti. ad audientiam. Hæc opinio est Io. Teuton. Lau. autem & quidam alij dixerūt quòd si mala fide quis acceperit rem ecclesię. nec aduersus ecclesiam nec aduersus alienantem habet actionē. ut 16. q. 3. ca. uniuersitas. nisi sibi per cautionem de euictione prospexerit. ut. C. de euic. l. si fundum. In casu tamen speciali malæ fidei agitur ad pretium ut. C. communia de le. l. ul. §. ul. Aequū tamen uidetur in casu præmisso ubi etiam malæ fidei acceptor agat ad pretium contra alienantem ut infra eod tit. c. ad audientiam. ¶ In
11 summa † notandum est quòd possessione ecclesiæ præter formam iuris alienata. ecclesia potest agere contra possessorem realiter contra alienantem personaliter ut. 12. q. 2. apostolicos. &. C. si tutor uel cu. l. ultima. ¶ Sed pone quòd ecclesia conueniat possessorem & consequitur rem & interesse nunquid potest conuenire alienantem. Respondeo non ut. ff. eo per quem fac. est. l. 1. §. si plures. Quid si cepit unū conuenire. nunquid ex hoc solo fit præiudicium quo ad alterum. ut alterum conuenire non possit. Respondeo non. nam demum per actionem tollitur actio. ut. ff. de po. l. 1. §. si apud. C. si tu. uel cu. l. ulr. ¶ Quid si partem sui interesse consequatur ab uno. Respondeo tanto minus conseque
12 tur ab alio ut. ar. ff. de exercito l. 1. §. ult. hæc actio. ¶ † Sed nunquid ecclesia teneatur cedere actionem soluenti contra alium scilicet alienanti contra possessorē uel econuerso. Non cum enim conueniatur ex maleficio uel ex suo delicto non petere cessionē actionum. ut ff. de admi. tu. l.
13 si plures tutelam. ¶ Sed † queritur an episcopus qui male alienauit possit repetere si in administratione toleretur? Videtur q̄ non. nam ipse de euictione tenetur. & quē de euictione tenet actio eundem agēntem repellit exceptio. ut. C. de euic. l. exceptiones. Sed contra hanc exceptionem replicabitur rem esse ecclesiæ. sicut & replicat mulier se mulierem esse & sibi competere Velleia. ut. ff. ad uell. si mulier. §. item si mulier. Nec est mirum si contingat in episcopo. nam & simile in priuato contingit. C. de ag. & cen. l. quemadmodum. libr. 11.

Summarium.

¶DE PRAECARIO. Rubr.

DIximus de alienationibus in genere sed quia præcarij cõcessio speciem alienationis habet ideò de præcario subijcitur hic rubrica. ¶Videamus igitur quid sit præcarium. unde dicatur quid præcaria. quanto tempore durat. Quæ differentia sit inter præcarium & donationem. Quæ inter præcarium & commodatum. Item quot modis soluitur præ-
1 carium. Præcarium † dicitur pignus obligatũ creditori. & a creditore debitori cõcessum utendum quãdiu patitur qui concessit ut infra eod. cap. ul. & ff. e. l. 1. ¶Et
2 † est iste contractus gratuitus & similis cõmodato tantũ ut quidam dicunt hos duos cõtractus non differre nisi uerbis, sed cer-
3 tè in re differunt ut infra notabo. ¶† Consistit autem præcariũ in re propria, possessionis gratia quæ est apud creditorem nõ graria proprietatis. ut. ff. eo. ti. l. certè. §.
4 ul. ¶† Dicitur præcarium contractus ad
5 præces. ¶† Precaria est cõtractus de quinquennio in quinquennium renouandus. ut infra. eo. c. 1. Item præcaria dicitur donatio ad preces facta usq; ad mortem accipietis. ut 12. q. 2. sæpe. 16. q. 3. clerici. Item præcaria dicitur concessio, ususfructus ad præces facta. cuius forma habetur. 10. q. 2.
6 præcariæ. † Consistit autem præcarium in rebus mobilibus & immobilibus. uelut si me rogaueris ut per fundum meum tibi ire agere liceat, uel in tectum seu in areã ædium mearum stillicidium, uel in pariete meum tignum immissum habere ut. ff. e. l. 2. §. ulti. & l. 3. & 4. in prin. ¶Differũt
7 præcarium & donatio inter se. † Nam qui donat sic dat ut non recipiat quod dat. Sed is qui præcarium cõcedit sic concedit ut recuperet quandocunque placebit. nam tã diu durat quãdiu ipse patitur ut superius
8 dictum est † Item præcarium & commodatum differunt, nam commodatum fit ad certum usum nec reuocari potest nisi usu expleto. ut. ff. commodati. l. in commodato. §. sicut. Præcarium uero quandocunque ut infra eo. ca. præcarium. ff. eo. ti. l. 1.
9 & l. cum præcario. † Item is qui præcariũ recipit non tenetur præstare nisi latã cul-
10 pam. ut. ff. eo l. quęsitum. §. & illud † Sed commodatarius tenetur de leui & leuissima. ut infra ti. proxi. ca. uno. Et est ratio diuersitatis illa quam iam præmisi. quia commodatarius maiorem utilitatem consequitur de re commodata quàm præcarij rogator de re præcaria. & ideo magis tenetur. quod per se notare potest quilibet curiosus. nam fere ubicunque fit mentio de commodato subijcitur usus ad quẽ cõmodatur. ut cum dicitur commodaui, tibi equum ut ad uillam duceres pecuniam, ut ditior appareres. ut. ff. commoda. si 3. §. ulti. & l. 4. & l. 5o. ut. §. sed interdictum. & l. ul. sic dicitur commodaui scalas ut fenestras supponeres. ut insti. de ob. quæ ex de
11 li. nas. §. ope & consilio. ¶† Soluitur præcarium quinque modis. quamuis dec. infra eo. ponat tres. Soluitur enim contraria uoluntate eius qui concessit. ut. ff. e. l. 2. & hic est primus casus siue modus. Secundus scilicet morte eius cui concessum est. non autem obitu concedentis. ut. ff. e. l. cũ præcario. §. præcarij. Et est ratio. quia præcarij cõcessio transit ad hæredem eius qui concessit non autem ad hæredem eius qui rogauit ut in l. prædicta. Tertius alienatione rei præcariæ si is cui alienatum est nolit precarium ultra durare. ut. ff. e. quæsitum

ficum.§.quod à Ticio. Et est ratio quia per
conuentionem huiusmodi non licet rem
alienam inuito domino posſideri. ut.ff e.
l. cum præcario 1.lx. Quartus finito tem-
pore usque ad quod præcarium est obten-
tum. ut in l. cum præcario. Quintus cum
debitor soluit creditori quod debet. tunc
enim finitur præcarium pignoris quia de-
12 finit esse pignus ut. ff. e.l. si debitor.† Sed
quæritur per quam actionem posſit quis
præcarium reuocare. Ad quod respondeo
per interdictum de præcario, est enim na
tura ęquum ut tam diu liberalitate ea uta
ris. quãdiu uelim. & ut posſim reuocare cũ
mutauero uoluntatem.ut.ff. eod.ti.l.2.Sed
hoc uerum est cũ simpliciter facta est præ
carij concesſio. Nam tunc nulla ciuilis cõ
petit actio. Magis enim ad donationem
& beneficij causam quam ad negocij con-
tracti spectat præcarij condilio.& ideo ne
cessarium est interdictum. Si uero in con-
cesſione præcarij specialiter actum est ut
quandocunque liceat reuocare, tunc com
petit & actio præscriptis uerbis.ut. ff.eod.
l.2. Cæterum si stipulatio interuenit ces-
sat interdictum de præcario. ut.ff.eo.titu.
l.& habet.§.cum quis

Summarium

1 *Commodatum quid sit.*
2 *Commodatum unde dicitur.*
3 *Commodatum in quibus rebus consistat.*
4 *Commodare quis & cui posſit.*
5 *Res quæ commodari posſunt.*
6 *Commodati quæ sit natura.*
7 *Actiones quæ ex contractu commodati orian-
tur, & quæ ueniant in actione directa cõ
modati, & quæ in contraria. & quibus et
in quos dentur. & nu 8.9.&.10.*
9 *Contractus ex conuentione legem accipiunt.*

¶DE COMMODATO. Rub.

TRactatum est supra de contractu
præcarij qui fit gratia accipientis
et quia cõmodatum fit plerũq; gra
tia recipientis ideo subsequenter subijci-
tur hic rub.de cõmodato.¶ Videamus igi-
tur quid sit cõmodatum, unde dicatur, in
quibus rebus consistat, quis posſit commo
dare res, & cui, & quæ sit natura commo-
dati,& quæ actiones oriantur ex contra-
1 ctu commodari. ¶Commodatum †est ali
cuius rei ad aliquem speciale usum gratui
to facta concesſio. Ideo autem dico con-
cesſio & non translatio.quia qui commo-
dat retinet dominium & posſesſionem. ff.
eo. tit. l. rei commodatæ. Gratuito non di
xi. quia si interueniente mercede res tran
sit in locationem uel in contractum inno
minatum, ut do ut facias. ut insti. inan.§.
ul. Ad aliquem specialem usum ideo adie
ci, ut notem differentiam inter commo-
datũ & præcarium ut dixi de hoc supra ti.
proxi.§ item præcarium & commodatũ.
2 ¶Dicitur autem † commodatum quasi cõ
3 modo uteutis datum.¶† Consistit commo
datum in rebus mobilibus & se mouenti-
bus & in immobilibus. Item in incorpora
libus, puta in seruitute habitandi.ut.ff.eo.
l.1. Ea uero quæ usu consumuntur, ut pecu
nia cõmodari nõ posſunt nisi ad pompam
uel ostentationem,ut quis ditior uideatur
ut.ff. eo.l. sed mihi.§.ul. sæpe etiã ad hoc
commodantur pecuniæ ut ditis gratia nu-
merationis loco intercedant.ut. ff. eo.l.4.
4 Potest autem † commodare & ei commo
dari qui potest contrahere.unde non solũ
prælatus põt commodare & ei cõmodari
sed & œconomus.nã & is contrahere põt
ut 10.q.2.in autẽ.hoc ius porrectũ.¶ Posſu
5 mus commodare † quæ nostra sunt posſu-
mus ẽt & res alienas quas posſidemus. et
si scientes aliena posſidemus. ita ut si fur.
uel prędo cõmodauerit,habeat actionem
commodati.ut. ff. e.l. commodare.& l.ita
6 ut si fur. ¶† Natura commodati est ut res
ipsa restituatur. hoc enim est de iure na-
turali. ut.l. di. ius naturale. in uer. item
depositi uel commodatæ rei restitutio.
Nec potest prætextu debiti retineri ut.C.
7 eod.ti.l. ulti. Oriuntur ex † contractu cõ
modati duæ actiones. directa et contraria.
Directa datur commodãti et eius hæredi,
cõtra cõmodatariũ et hæredẽ eius. Cõtra
ria dãt cõmodatario et eius hæredi contra
cõmodantem et hæredes ipsius ut. ff. eo.l.
in cõmodato.§.1.de ac.et obli.l.ex depo-
siti.

siti &.l.ex cõtractibus, & insti.de perpe. & tem.ac.§ sed & hæredibus. Venit autẽ in directã actionem cõmodati & restitutio.ut dixi supra.§.natura.Rei inquã non deterioratæ nec enim uidetur res reddita si deterior reddatur & ideo præstabitur interesse.ut.ff.eo.l.sed mihi.§.1. Si uero res non restituatur per contumaciam iuratur in litẽ contra contumacẽ. Si autẽ non fuerit contumax. sed culpa cessat restituere tẽ æstimatur quãti res sit à tpe more usq; ad sententiã. Sed in stricti iuris iudicijs. æstimantur à tempore more usq; ad tempus contestatæ litis.ut.ff.eo.l.sed mihi.§. in hac.Itẽ uenit in hac actione dolus. lata culpa.leuis & leuissima ut hic &.ff.e.t. l.si ut certo.§.commodatum. Et hoc cum gratia accipietis fit commodatum. quod frequentius contingit. Cæterum si gratia dantis quod ratio fit uerbi gratia cũ quis commodat sponsæ suæ ornamenta ut ornatus uel ornatior ad eum ducatur tũc præstatur dolus & lata culpa. ut.ff. eod.l. si ut certo.§.sed interdũ. Si uerò gratia utriusque commodatum fiat, ut cum communẽ amicum inuitamus. & tu curam eius rei suscepisti, ego tibi argentum commodaui,teneris mihi de dolo, culpa lata, leui non leuissima.ut ff.eo.l.in rebus.§.primo.

8 ¶ Casus † autem fortuitus non uenit in hanc actionem. ut hic.&.ff.eodem titulo l.in rebus. in princ. nisi in tribus casibus qui hic ponuntur scilicet ubi culpa præcedit pactum.ut cum equum tibi commodaui ut ad uillam duceres.duxisti ad bellum teneris de casu. Cæterum si tibi commodaui ut ad bellum duceres, meum erit periculum. ut.ff.eod.titu.l.si ut certæ.§. sed interdum. Item commodauit. tibi seruũ ut de plano opus faceret. tu machinæ imposuisti, uel si commodaui ut in machina operaretur, machina uerò culpa tua male ligata est.& sic periit seruus. ut in.l.prædicta. In pacto pone exemplum

9 ff.eo.ti.l.si ut certæ.§.2.† contractus enim ex conuentione legem accipiunt.ut.ff.de positi.l.1.§.si conueniat. Pone etiam exẽplum.C.eo.ti.l.1.Item imputatur causas ex mora præcedente.ut.ff.eo.l.si ut certo.

10 §.sed interdum. ¶ Contraria † uero datur commodatario aduersus commodantem ad impensas factas in re commodata.modica tamen impendia. sicut cibariorum ad eum pertinent qui utẽdum acceperit. Item datur commodatario aduersus commodantẽ qui scienter cõmodauit uasa uitiosa seu corrupta propter quod uinũ uel oleum est effusum ut.ff eo.ti.l.in rebus.§. possunt &.§.item qui sciens &.l.pe.Item contra eũ qui intẽpestiuè reuocat mandatum ut.ff.e.t.l.in commodato.Itẽ datur & in alijs casibus ut.ff.eo.l.rem mihi,&.l.in commodato.§.pe.&.§. quicunque.

Summarium

1 *Depositum quid sit.*
2 *Depositum unde dicitur.*
3 *Depositum in quibus rebus consistat.*
4 *Depositum qualiter fiat.*
5 *Depositi quæ sit natura.*
6 *Depositum quando repetatur.*
7 *Actio depositi, qualis sit.*
8 *Actio depositi cui detur & nu.9.*
9 *Actio depositi an detur furi & prædoni deponenti.*
10 *Actio deposti contra quem detur.*
11 *Dolus uenit in actione depositi, & lata culpa.*
12 *Lata culpa qualiter præsumatur.*
13 *Depositarius an teneatur de casu fortuito.*
14 *Damnatus ex actione depositi an sit infamis.* *Actiones quæ infament.*

¶ DE DEPOSITO. Rub.

Diximus supra de cõmodato quod frequentius fit gratia recipientis, nunc uideamus de deposito.quod generaliter fit gratia deponentis.¶ Videamus igitur quid sit depositum, unde dicatur, in quibus rebus cõnsistit, qui sit natura depositi,cui detur actio depositi cõtra quẽ,quãdo,& in quãtũ,& qualis sit actio.

1 ¶ Est † autẽ depositũ quod ad custodiendũ alicui traditũ est. Contrahitur.n.re obligatio in deposito.ut insti.quib.mo.re contrahitur ob.l.pen.Rei uerò depositæ sicut & cõmodatæ,& possessionẽ & proprietatem

re retinemus ut ff.e.l.l.lilium.§.rei.Quandoq; tamen rei depositæ, dominiũ transit in depositarium quod est contra nouissimos depositi & tamen depositi agitur, ut cũ de pono apud te quod est in numero pondere uel mensura,& cõuenio, ut illud idẽ reddatur mihi uel tantundem in eodẽ genere.quod obtinet siue id expræsse cõueniã siue tacitè uidear,conuenire. ut cũ prædicta,uel aliquid ex prædictis depono,non signata,nõ clausa.nã si signata uel clausa uideor prohibere ne utaris eis nisi in contrariũ agatur ut.ff.eo.l.Lucius.&.l.die.§.qui pecuniã,&.l.quintus. ¶Est autẽ
2 †dictum depositũ quasi deorsum positum deorsum inquã à ponente positũ ut ostẽdatur totũ fidei eius cõmissum apud quẽ ponitur,quod ad custodiã rei pertinet, & omnino uideatur separata custodia à deponente.Et ideo dicitur præpositio de auget depositum ut.ff.eo.t.l.1.in prin.Et ex his uerbis diffinitionis dixerũt quidam ꝙ ubiq; habet locũ actio depositi & mandati,eo quòd super custodia mãdatur.ar.pro eis.ff.e.t.l.1.§.quòd si rẽ. Alij etiã distinguũt utrũ in ipsa rei depositione custodia committatur ut tunc non agatur mãdati. sed depositi tantũ.An ante & tunc posset agi & mandati propter omissam custodiã & depositi propter factam depositionem. Sed Azo sicut in summa sua notauit dixit indistinctè agi depositi tantum. Et respõdet ad. inductam quòd ibi præcesserat cõtractus mandati cuius forma & initiũ est
3 seruandum. ¶ Consistit † depositum in rebus mobilibus & se mouentibus.Causaliter autem deponitur res immobilis cum res in quæstione posita sequestratur. Et de sequestrationis natura non noto hic
4 quia notaui supra de suo tractatu. † ¶Solet depositum fieri per chirographum uel cum chirographo.Huiusmodi uerò chirographum solet diuidi. una pars depositario alia remanet deponenti. ut ex iunctura partium probatio fiat. Sed hæc probatio nec iuris est nec de iure quia priuatæ personæ non creditur nisi habeat subscriptionem trium testium fide dignorum ut. C.qui potio. in pig. ha. scripturas, & in
5 authen.de fide instru.§. 1. ¶ † Natura depositi est ut res deposita reddatur. hoc enim de iure naturali procedit. ut dixi in commodato. ut 1.distinct. ius naturale. in uer.item depositæ.Redatur inquã deponenti. Quod fallit in quatuor casibus. Primus est cum,quis gladium deponit & furens repetit.22.quæst.2. ne quis. Secundus cum deponens fuerit deportatus. nam bona eius in publicum deferuntur. Tertius cum fur deponit & repetit. si repetitio ueri domini cum furis repetitione concurrit. Quartus cum fur rem furtiuam deponit apud illum à quo surripuit ut.ff.depositi.l.bona fides. ¶Sed si res ecclesiæ comendetur seu apud ecclesiam deponatur quod fieri uidetur cum in thesaurariam uel sacristiam infertur, tunc uidetur esse dicendum quòd ecclesia teneatur sicut tenetur nauta & caupo de rebus inuectis & illatis ut.ff.nau.cau. sta.l. parui refert.§ recipit. C. de his qui latro.occul.l.1.&.ff.furti aduer.na.l.1. Qđ tamen non intelligo fore uerum nisi præsente prelato & capitulo deponatur.alias non ecclesia sed persona quæ depositum recipito obligatur sic intelligo infra eod.
6 c.1. Depositum † repetitur quandocunque etiam si eo pacto depositum fuerit ut demum post mortem depositarij repetatur,poterit enim deponens mutata uoluntate repetere. ut.ff.e.l.1.§. ulti. Nisi apud sequestrum res deposita fuerit, quæ non poterit repeti nisi lege sequestrationis impleta. ut dixi supra in sum.de sequestra. Item in repetitione depositi compensatio uel deductio locum non habet. ut infra eod.c.2.§ sanè. nec exceptio ut. C.eod.l.pe.nec propter expensas retẽtio. licet quidam contrariũ dixerunt per.l.ff. de acq.pos.l.si quis.rem.ff.de furtis.l.si is qui rem. sed leges illæ incommodato lo-
7 quuntur. ¶ Hæc actio † bonæ fin. est ut in Isti.de actionibus. §.actionum.Item famosa, in tantum ut hæres suo nomine damnatus infamis fiat.ut.ff.de his qui not.infa.l.furti.§.illud &.C.eodem titulo.l.qui
8 depositum. ¶ † Datur ei actio hic qui deposuit. sed hoc fallit in casibus quos notaui

taui supra eod.§.natura. Item datur domino uel dominis deponentis. nam si seruus deponens plurium erat unicuiq; domino rum in partes competit actio.ut.ff.eod.ti. l.1.§.si seruus meus &.§.si seruus.&.§.si
9 duorum.† Datur hæc actio etiam furi & prædoni deponenti non obstante suo de licto.agunt enim ex suo contractu.ut.ff. eo.l.si prædo.Sed furti agere non possunt. ne ex improbitate sua cõsequantur actio
10 nem.ut.ff.de fur.l. itaque fullo. † Datur hæc actio cõtra eũ apud quẽ depositũ est uel contra hæredẽ depositarij ex dolo defuncti.& multo magis ex suo.ut.ff.de acti.
11 & ob.l.ex depositi.¶†Venit in hac actionem dolus.& si conueniat ne de dolo agatur.ut.ff.eo.l.1.§.si conueniat. Venit & lata culpa quam Nerua dicit esse dolũ quod sic exponitur, idest præsumi dolum. ut.ff. eod.tit.l.quod Nerua.ff. mandati.l. si fide iussor.1.℞.comporatur enim dolo.ut.ff.si mes.fal.mo.dix.l.1.§.lata.& est proxima dolo.ut.ff.si quis test. lib.esse iuss.l.1.§. nõ
12 autem.ff.de uer.sig.l.magna. † Qualiter autem lata culpa præsumatur dolus.sic pone exemplum ut cum quis non intelligit quod omnes intelligũt.ut.ff. de uerb. sig. l.latæ culpæ ut si apud sequestrum deponatur homo uictus ut de eo quæstio habeatur. & sequester intẽpestiuẽ misericordiã exercet circa eũ ipsum soluẽdo ut.ff. eo.ti.l.si hominem. Quod ergo dicitur infra eod.c.1.bona fides abesse præsumitur expone idest dolus adesse præsumitur si rebus tuis saluis depositas amisisti. in quo pone exemplum sic propria reposuisti in archa. deposita reliquisti in banca. uenit leuis & leuissima si te deposito obtulisti. ut dicit hic. &.ff.eo.titu.l.1.§.sæpe. In leui sic pone exemplum. deposita in arca deposuisti.sed archam dimisisti apertam. In leuissima sic deposita reposuisti in archa & clausisti.sed clauẽ incautẽ dimisisti Itẽ uenit leuis & leuissima si aliquid pro custodia recepisti.sed tũc non ueniet per hanc actionem.sed per actionem ex conducto si pecuniam accepisti.ut.ff.eod.l.1. §. si quis seruum, si speciem uel operas per actionem præscriptis uerbis. ut ibi & insti.mandati.§.ulti. Item uenit per hãc actionem casus fortuitus pacto culpa uel mora præcedentibus. ut hic de pacto probatur &.ff.eod.titu.l.1.§. sæpe contractus enim ex conuentione legem accipiunt. ut.ff.eodem titulo.l.1.§.si conuenerit. sed tunc necessarium est omnes casus enumerari. ut.ff.si quis cau.l.sed & si quis.§.quæ situm. In culpa sic pone exemplum, depositarius uendit rem depositam & tradit demum eam redimit. ut habeat in causam depositi, sed redemptam non habet in eam causam, tenetur de casu fortuito. cum semel dolo fecerit cum uenderet ut. ff.eod.l.1.§.si rem. Sed si pœnitentia ductus reclinat & in primo statu habeat purgatur uitium. ut.ff. de usucap. l.sequitur Labeo ait. item si depositarius sit in mora rei restituendæ tenetur de casu fortuitu. Dixerunt tamen quidam si erat res eo modo peritura apud deponentem, alias secus. ut.ff. eodem.l.si
13 plures.§.scire. † Sed dominus Azo. dixit in summa depositarium & quemlibet debitorem teneri de casu fortuito ex mora quia satis est quòd res potuit non perire pœnes actorem. ff. eodem titulo.l.si in asia.§.ulti.ff. de legatis primo l.cum res.§.ultimo. ¶ Sunt & alij casus in quibus tenetur depositarius de casu si gratia sui fiat depositum. ut.ff. si cert. petatur.l.si quis nec causam. Item si dolum committat & non in alienando sed in utendo ut.ff.de condi.fur.l.qui furtum.
14 ¶†Damnatus in hac actione infamis efficitur, quatuor enim actiones ex contractibus descendentes & quatuor ex delictis infamant ut mandati depositi.tutelæ & pro socio. Iniuriarum, ui bo.rap. furti,doli,ut probatur.ff.de his qui no. infa. l.furti.§.mandati. &.§.sequentibus. &.l. 1. Vnde uer. Iudice damnatos infames reddit ubique. Quod ui diripitur. iniuria furti. dolique. Actio mandati tutelæ depositiq;. Directo sed pro socio communis utrique.

SVM-

Summarium

¶DE EMPTIONE ET uenditione. Rubr.

DIximus de contractibus qui cele-
brantur gratia alrerius contrahé-
tium. Nunc uidendum est de his
quæ fiunt graria utriusque. Et primo de
uenditione & emptio. Ideo subijcitur hic
rubrica de empt. & uenditio. ¶Videamus
igitur quando & qualiter contrahatur, de
quibus rebus, quæ sit eius natura. ad quid
emptor. ad quid uenditor teneatur. ¶Con
1 trahitur † emptio postquã de pretio conue
nitur ea mente ut pretium soluatur. Nam
si imaginariè & per simulationẽ de pretio
conueniret. tũc emptio nnlla esset. ¶Con
trahitur autẽ solo consensu siue inter præ
sentes siue inter absentes per nuntiũ uel
epistolam. ut probantur hæc insti. eo. t. in
prin. ff. e. ti. l. 1. §. ul. & l. 2. §. 1. & l. cum in
2 uenditione & l. nuda. ¶Arrhe † autẽ datio
non perficit emptionẽ. sed est argumentũ
emp. & uen. cõtractæ. ut. ff. e. l. quod sæpe
in pr. Arrhis aũt itemueniẽtib. si quidẽ ste
terit per dautẽ quo minus cõtractus perfi
ciatur perdit id quod dedit. si uerò steterit
per accipiẽtẽ, hoc est per uẽditorẽ, duplũ
restituere tenetur. ut insti. eodem. tit. §. in
his autẽ. Nec puto uenditorem teneri
ad interesse cum satis sit eum puniri in ar
rhis. Nam hoc inter contrahentes agi ui
detur ut arrharũ amißione & dupli actio-
ne debeant esse contenti. Quidam tamen
putauerunt uenditorem nihilominus ad
interesse teneri. Arrha tamen computabi
tur ad interesse. Et quod dixi de pretio
conuenire debere intelligendũ est in quã
titate non in specie. Si enim emptor sic
dicat, dabo pretium quod est in sacculo,
tunc non est emptio nec uend. sed contra
ctus in nominatus ut. ff. de condi. ob cau-
sam da. l. ul. & C. eo. titul. l. empti. & insti.
eod. titul. §. item pretium. Quantitate au-
tem intellige certa uel sermone uel re ip
sa. ut si dicatur sit empta, emeris, uel quan
ti est in archa. ut. ff. eod. ti. l. hæc uenditio.
§. huiusmodi. Secus si dixerit. sit empta
pro eo quod in archa habeo, tunc enim
quod in archa est uenit ut species non ut
quantitas. ut. ff. de leg. 1. l. planè. §. 1. & l.
3 sed & si certos. ¶Vendi † & emi potest om
ne id quod habet commerciũ. Sunt enim
quædam quæ in cõmerciũ non ueniunt ut
liber homo. res sacra & religiosa. ut. ff. eo.
ti. l. si in emptione. §. 1. & §. liberum. ff de
uer. obli. l. inter stipulãtem. §. sacram. Res
tamen sacræ & religiosæ transeunt cum
uniuersitate, cum uniuersitas in profanis
consistit. ut. infra de iurepatr. ex literis.
nam tunc sacræ accedunt emptioni maio
ris partis. ut. ff. eo. tit. l. in modicis. ¶ Na-
4 tura † emptionis ut res sit quæ uendantur
ut precium intercedat. ut. ff. eod. l. 2. §. si
ne & l. nec emptio. Item natura eius est
ut rei emptæ lucrum & damnum perti-
neat ad emptorem, ut insti. eo. titu. §. cum
autẽ. ff. de pericu. & commo. rei uend. l.
id quod. Vnde proponitur regula talis. Si
uenditio fiat purè sine scriptis certæ spe-
ciei quæ degustationem non exigit om-
ne periculũ spectat ad emptorẽ, excepto
casu publicationis, nisi pactum culpa uel
mora interueniat. Purè ideo dicitur, quia
si conditionalis esset, uenditio ante euen-
tum conditionis pertinet ad uenditorem,
ut in illa. l. id quod. Ideo autem sine scri-
ptis, quia si in scriptis fiat periculũ spectat
ad uendi-

ad uenditorem antequam scriptura perfi
ciatur ut.C. de fide instru.l. contractus.
Certæ speciei,ideo quia si sub alternatiōe
fiat emptio diuersarum rerum, periculum
primo pertinet ad uenditorem. ut.ff. eod.
titul.l. si in emptione.§ si emptio. Quæ
degustationem non exigit. ideo dicitur
quia in illis ante degustationes pertinet
periculum ad uenditorem. ut.ff. de peri-
cu.& commo.rei uen.l.si una. Item peri-
culum publicationis pertinet ad uendito-
rem.ff.loca.& conduc.l.si fundum. ¶ Te-
5 netur † uenditor rem tradere ita quod em
ptor habeat uacuam possessionem. Vacuā
autem possessionem habere,hoc est,ut em
ptor potior sit,ita quod ab eo auocari non
possit.nam si quis eam auocauerit per id
ac si tradita non fuisset. ¶ Quid enim si
alius sit in possessione eiusdem rei causa
rei seruandæ uel legatorum uel mulier
causa uentris. Tunc uacua possessio non
est tradita.ut.ff.de act.emp. & uendi.l.1.
§.1.&.l.3.&.l.emptio.℟.1.&.l.emptorē.
§.inde Neracius. Hæc autem traditio fa
cit emptorem dominum si uenditor domi
nus erat.si non erat obligatur nomine eui
ctionis. Si modo pretium sit solutum aut
eo nomine satisfactum ut.ff.de act.empt.
l.excepto. si uenditor nolit rem tradere
tenetur ad interesse ut.ff.de emp. & uen-
6 di.l.1.† Sed nunquid manu militari pote-
rit ab inuito uenditore res uendita extor-
queri. Quod uisum est domino Mar. per.
l.ff.de rei uendic.l. qui restituere iussus.
Sed Azo. contra per l.C.de act emp.& uē
di.si traditam.ff.eo. titu.l.emptio.§. idem
7 ait.¶ † Vendi autem debent res iusto pon
dere & mensura.ut.infra eod.c.2.22.quæ.
3.si quis romipetas.45.distin. omnis qui.
8 † Et si quis in falsis mensuris uel ponderi
bus fuerit interceptus extra ordinem pu-
nietur.ut.ff. de extraor. crimi.l. annona.
&.ff.de pe.l.in dardarios. ¶ Emptor autē
9 † cogitur nummos facere uenditoris. ut
de act.emp. & uendi. excepto.℟. 1. in fi.
& est diuersitatis ratio. quia uenditor te-
netur in specie.& ideo sufficit eum de eui
ctione teneri. emptor uero in genere, &
propterea cogitur nummos facere uendi-
toris.argu.ad hoc.ff.de lega.1.l. si à substi
tuto.§.heres quoque ¶ In summa notan-
10 dum† est quod si ecclesia decipiatur in cō
tractu emptionis & uenditionis.aliquan-
do non tenet contractus ipso iure. aliquā
do tenet de iure sed rescinditur beneficio
communi.aliquando agitur ad decipien-
dum in pretio.aliquando subuenitur eccle
siæ uel minori per in integrum restitutio-
nem. ¶ Vnde distinguendum est cum do-
lus dat causam contractui, puto dolo te in
duxi.ut uenderes quod uenditurus non e-
ras. non tenet contractus. ut.ff. de dolo.l.
eleganter.arg.12.q.2. quisquis episcopus
in fi.infra de rerum permu. cum uniuerso
rum. Si uero incidat in contractū.ut quia
eras uenditurus.sed per circonuentionem
te induxi ut minori pretio uenderes. te-
net quidem contractus. sed agitur ad deci-
piendum.ut.ff.de act.emp.& uen.l. Iulia-
nus.§.si uenditor. Vbi uerò nec dolus dat
causam contractui,nec incidit in contra-
ctum.sed res uendita est minori pretio
nec te in pretio circumueni. quamuis re
ipsa sis deceptus in pretio ad nullum age
re potes nisi pretium infra dimidiam iu-
sti pretij subsistat.tūc enim obtinet quod
legi. & no.infra eod.c. cum dilectus. &.c.
cum causam. &.C. de rescin. uend.l. rem
maioris.nisi sit ecclesia uel minor.25. an-
nis quibus subuenitur per in integrum re
stitutionem. Et hæc locum habent in con
tractibus bonæ,fidei. nam in contractibus
stricti iuris etiam si dolus det causam con
tractui tenet contractus.sed excipitur con
tra agentem.ut.ff.de uerb.ob.l.si quis cum
aliter.C.de pactis.l.cum postea quam. Et
no.quod in contractibus bonæ fidei si do-
lus det causam contractui.non per contra
hentes sed per mediam personam id est
per mediatorem.non tenet contractus.ut.
ff.de dolo.l. & eleganter.§.1.In quolibet
autem contractu exigitur bona fides. ut.
C.de actio.& obliga.l.bonam. ¶ Et nota
quod non tenet contractus. & tamen ex
eo exigitur.ut.ff de ac.emp.& uen.l. Iulia
11 nus.§.si quis colludente. † Item re uendi
ta euicta agit emptor de euictione quod
fallit in multis casibus. si emptor super re
uendita

uendita impetitus non nunciauit uendito
ri, uel si ab fuit tempore sententiæ. uel per
iniuriam contra eum sententia lata fue-
rit. ut infra eod. c. ultimo. uel si non tempe
stiuè denunciet sed iam propè sentētiam.
ut. ff. de euic. l. si rem quam. §. ulti. nisi con
tractu remissa sit necessitas nunciandi. ut.
ff. de euic. l. Herennius. uel ubi non potuit
nunciari. ut. C. de euic. l. antepenul. ¶ Sūt
12 & † alij casus in quibus emptor non agit
de euictione si compromisit. & sententiā
contrariam reportauit. ut. ff. de euic. l. si di
ctum. §. si compromisso. Item si culpa sua
possessionem amisit. ut. ff. de euic. l. si rem
quam. §. si duple. Item si habuit rem pro
derelicto. ut. ff. de euic. l. ul. Item si seruū
emptum manumiserit. ff. de euic. l. si ser-
uum. Item si ancillam emptam prosti-
tuat. ut. ff. de euict. l. si mancipium. Item si
emptor usucepit rem emptam ut. ff. de
euic. l. rem alienam. Item si uenditore ab-
sente emptor condemnatus non appella-
uerit. ut. ff. de euict. l. Herennius. §. 1. ff.
mandati. l. si procuratorē. §. si ignorantes.

Summarium

1 *Locatio quid sit.*
2 *Locator quis dicatur.*
3 *Locatio & conductio qualiter contrahitur.*
4 *Locari militibus prædia non possunt, & quan do monachis.*
5 *Locatio potest fieri in perpetuum & ad tempus.*
6 *Conductore mortuo infra tempus conductionis, eius heres in iure conductionis succedit.*
7 *Locari quæ possint, & quæ non.*
8 *Actiones quæ nascantur ex contractu locationis & conductionis.*
9 *Merces & pensio locationis quo tempore sit soluenda.*
10 *Inquilinus in quibus casibus possit expelli.*
11 *Inquilinus quando possit domum deserere.*
12 *Remissio quando fiat in contractu locationis. & num. 14.*
13 *Sterilitas quando esse dicatur.*

¶ DE LOCATO ET CONDUCTO. Rubrica.

AUdiuimus de cōtractu emptionis
& uenditionis. sed quia contra-
ctus locati & conducti nimiam
cum ipso habet similitudinem. in tantum
quod in quibusdam casibus inquiri soleat
utrum sit locatio an uenditio. ut. ff. eo. l. 1.
& 2. ideo post tractatum de emptione &
& uenditione subijcitur iste de locato &
conducto tanquam familiaris similis &
affinis. ¶ Videamus igitur quid sit loca-
tio & conductio, quis dicatur locator. qua
liter contrahatur. & in quibus rebus. &
quæ actiones ex locato & conducto na-
1 scantur. ¶ Locatio † est personæ uel rei
ad usum facto concessio mercede in pecu
nia numeranda conuenta. Alioquin si de
alia re danda facienda ue conuenerit. non
erit locatio sed contractus innominatus.
& agetur præscriptis uerbis. ut. ff. commu
ni diuidun. l. si conuenerit. & ff. de posi. l.
1. §. si quis seruum. ¶ Locator dicitur
2 † qui re sua alium uti permittit mercede
sibi conuenta. ut cū loco tibi domum meā
ad inhabitandum. locator ego dicor & tu
conductor. ut infra eod. c. propter. ff. eo. l.
si tibi. & l. cum fundum. & C. eo. tit. l. ne-
mo. & l. conductores. Aliquando locatio
dicitur firma. ut. infra eod. c. uestra. &. in-
fra ne cle. uel mo. secundū dictum. Quod
intelligo secundum uulgare prouinciæ ali
cuius. Aliquando locatio ponitur pro
emptione & conuerso. ut. ff. de actio. emp.
3 & uen. l. ueteres † Contrahitur locatio &
conductio quibuscunque modis contrahi
tur emptio & uenditio. Et ideo quæ in su
periori tractatu dicta sunt de consensu re
bus & pretio. hic intelligas repetita.
4 ¶ † Militibus prædia locari non possunt,
ne amisso armorum usu ad opus rurale se
conferant. nec curialibus. ut infra eod. ti.
l. milites. & l. ultima. & l. curialis. & ff. eo.
ti. l. si ignorans. Sic nec monachis. ut in-
fra ne cleri. uel mona. secundum nisi cau-
sa necessitatis faciant cum sufficiētia præ
dia non habent ut infra de deci. dilecti. &
in auten. de sanctis. episco. §. ultimo. col.

5 9. ¶ Potest † autem fieri locatio in perpetuum & ad tempus. ut. ff. si ager uectiga-
6 lis. l. 1. & 2. † Et si moriatur conductor infra tempus conductionis. succedit hæres in iure conductionis. secus in usufructu. quę personalis est & extinguitur cum persona. ut. C. eodem titu. l. si unam. & C. de
7 usufruc. l. si domina. ¶ Locari possunt † omnia quæ & uendi possunt. quæ autem uendi non possunt. nec locari. quia titulus locationis non est gratuitus. & isti. duo contractus emptionis & locationis simillimi sunt ut superius dictum est. ¶ Nascuntur
8 ex hoc contractu duæ actiones. † actio ex locato quæ datur locatori. & actio ex conducto quæ datur conductori. In actione ex locato ueniet & in primis merces soluenda de qua conueniet. ueniunt & alia de quibus actum est in contractu. ut. C. eodē titu. l. legem. & ff. eodem titul. l. si in lege.
9 §. si domus. & l. dominus. §. ul. ¶ † Quo autem tempore merces & pensio debeant solui dubitatur. Quædam enim leges uidentur uelle quod in principio sit soluenda. unde dicitur posse inquilinum expelli nisi soluerit pensionem. ut. C. eodem titu. l. 3. supra de iureiuran. querelam supra de dila. literæ. 10. q. 2. hoc ius porrectum. §. qui uero. ff. e. tit. l. quæro. §. inter quædam autem iuta innuunt quod in medio tempore sicut dicitur in salario quod fiscus dat suo patrono. ut. C. de aduo. diuer. iudi. l. per hanc. Quidam dicunt quod in fine, ut cum quid debetur in diem. ut. ff. de uerborum obliga. l. quod hoc anno. ff. de migran. l. 1. §. pensio. Ego puto seruādum esse quod actum est. quòd si id non appareat. seruabo morem regionis. quòd si is non appareat. quia forte uarius inuenitur tunc, quod minus est obseruabo scilicet ut exigatur in fine anni. ut. ff. de regul. iur. l. semper in stipulationibus. licet ergo dominus non possit exigere actum si inquilinus ultro ei non satisfaciat. dominus poterit eum impune expellere. maxime elapso tempore pensionis. unde si locator promiserit penam si expelleret conductorem intelligitur hæc conditio si conductor soluat pensionem. ut. ff. eodem ti-
10 tulo. l. quæro. §. inter locatorem. † Potest autem dominus inquilinum expellere in quatuor casibus. Primus est si domus locata sit suæ habitationi necessaria. Quod intelligo cum aliam domum habuerit locator tempore locationis & illi casu perijt. nam si tunc nullam habuerit nisi illam quam locauit. etiam ad suam habitationem illam recuperare non potest. hoc enim à principio prospicere debuit. ut. ff. eodem titul. l. si quis domum. §. hinc subiungit. Secundus cum necessaria est domus refectio. Quod similiter intelligo cum tempore locationis refectio illa necessaria non erat. sed postea emersit. alioquin secus ut in casu præmisso. Tertius si conductor peruersè in domo uersetur. Et in hoc casu non fiet remissio pensionis pro rata temporis secundum Azo. Sed dabitur domino domus actio legis Aquiliæ. Quidam autem dixerunt quod & hic fiet remissio pensionis. In alijs uerò duobus casibus præmissis secundum omnes fit remissio pensionis pro rata temporis, uel prouidebit dominus inquilino de alia domo æquè idonea ad inhabitandum. ut. ff. eod. titu. l. cum in plures. in princ. Quartus cum inquilinus canonem per biennium non soluit, ut infra eodem c. propter. & ff. eodem titu. l. quæro. §. inter locatorem. Sed secus est in re data in emphyteusim ubi secundum leges statuitur triennium inter priuatos. ut. C. de iure emphy. l. 2. Sed in re ecclesiastica biennium. ut infra eodem. c. potuit. & 10. qu. 2. in authen. hoc ius porrectam. in uersic. qui rem huius. Fiscus autem non soluentem statim expellere potest. ut. ff. de pub. & uectig. l. uectigalia. §. non solutis. Fuerunt autem aliqui qui dixerunt quòd in omnibus præmissis casibus non potest dominus inquilinum expellere. nisi completo tempore locationis, ut sic dominus ex sua parte perficiat. ff. de actio. emptio. & uenditio. l. Iulianus. §. offerri. & ff. de migran. l. 1. §. 1. Sed hoc non placet. nam completo tempore locationis etiam præter illos casus potest inquilinus expelli. nisi per tacitum consensum

sensum conditio reuocetur. ut sic dominus ex parte sua perficiat contrarium. ut.ff.eodem titulo.l. item quæritur.§. qui
11 impleto. † Et sicut dominus potest in casibus expellere inquilinum ut superius dictum est. sic & inquilinus potest dominum deserere casualiter. inuito domino & pensione pro futuro tempore non soluta. ut.ff. eodem titulo. l. habitatores. §. uerum & .l.dominus.§.ultimo.
12 ¶ Fit autem remissio † propter sterilitatem. sterilitas enim census & mercedis solutionem excusat. Item uis maior cui resisti non potest. Item quod præter consuetudinem euenit. ut.ff. eodem titulo.l.ex producto.§.1.& 2.&.ff. de censi.l.
13 forma. † Sterilitas autem & ubertas intelligantur secundum uulgi opinionem ff. de fun. instru. instumen. que le.l.cum de lanionis.§.asina. licet quidam dixerint sterilitatem esse cum semen non percipitur. ut.ff. eodem titulo.l. ex conducto.§.similis.&.l.si labes.& l.si in uno. Et sic si sterilitas contingat ex casu fortuito: merces minuitur. ut dictum est.Si uero uitio, debilitate, uel uetustate rei non. ut in.l.ex conducto.§.1.&.l. si in uno. Ita & ubertas si casu fortuito contingat augenda est pensio non autem si diligentia possessoris. arg. earundem legum.&.l. colonus. nam & colonus modicum damnum æquanimiter sustinere debet. & modicum lucrum non auferetur ei.ut.ff. eod.titul.l.si merces.§.ius maior. Fit autem compensatio ubertatis & sterilitatis præcedentium nanorum cum sequentibus.ut.ff.eod. titu. l.si uno. Loquor autem de eo colono qui numis colit. nam partiarius quasi iure societatis & damnum & lucrum cum domino fundi partitur ut.ff. eod. titu.l.si merces §.apparet. Item sicut si mercedis remisso propter casum fortuitum. ut in.l.ex conducto.§.cum quidam. &.l. qui insulá. sic & propter necessariam refectionem ut.ff. eod. titul.l. sed addes.§. si quis cum rei. Si tamen conductor aliqua parte prædij utatur non fit deductio mercedis.ut.ff. eodem titulo.l.habitationes.§.si uicino. ¶ Hæc omnia locum habent in locato
14 & conducto. † Sed est quidam contractus medius inter contractum locationis & uenditionis ut contractus emphyteuticus qui nec est emptio nec locatio, sed inter utrunque medium sicut dixi. de hoc loquitur infra eod.c.potuit. Contractus ille locum habet in rebus soli. uenditio & locatio in omnibus. In illo contractu requiritur scriptura. ut C. de iure emphyteut.l.1.in istis non. In illo contractu non exigitur pecunia. in istis sic. In illo contractu non amittit dominus directum dominium per traditionem. secus in uenditore. Item locator ad modicum tempus non habet ius in re nec uendit, nec uendicat emphyteut. facit utrunque ut hic in. c. potuit. & C.de iure emphyteu.l.2. & .ff.si ager uec.l.1.

Summarium

1 *Permutatio quid sit, & qualiter contrahatur.*
2 *Permutationis natura quæ sit.*
3 *Res quæ permutari possunt.*
4 *Ecclesia an possit cum ecclesia permutare. & an possit permutare cum priuato.*
5 *Ex sola conuentione permutationis, re nulla hinc inde secuta, neutri aliqua competit actio.*
6 *Actiones quæ dentur ex permutationibus, & quando competant.*

¶ DE RERVM PERMVtatione. Rubr.

Diximus supra de emptione & uenditione. sed quoniam permutatio uicina est emptioni.ut.ff.eo. tit.l. quoniam.&.C.eo.ti.l.permutatione.ideo subiicitur hic rub.de rerum.per. ¶ Videamus igitur quid sit permutatio, qualiter contrahatur. quæ sit eius natura, quæ res ualeat permutari,& cum quibus ecclesia
1 ualeat permutare. ¶ Permutatio est † unius rei cum altera uicaria præstatio. ¶ Contrahitur. permutatio sicut ple-

risque placuit quando inter aliquos conuenitur ut certa species detur pro certa. ut. C. eod. titu. l. quoniam asseris. Si enim conueniret ut daretur certa pro incerta, uel in certa pro certa, non esset contractus permutationis, sed alius contractus innominatus do ut des. ¶ Est igitur
2 † natura permutationis ut rerum interuentu contrahatur, nō solo pacto sicut & emptio, in qua & si res & pretiū esse debeant ut. ff. de contrahen. emptio. & uen. l. nec emptio. & l. 2. §. fine. Contrahitur tamen postquā de pretio conuenitur ut notaui supra de emptio. & uendit. §. 1. Aliquando autem & sine re contrahitur emptio, ut in prædicta. l. nec emptio. §. aliquando.
¶ Possunt permutari quæcunque possunt
3 uendi. † Sed & quædam permutantur quæ non uenduntur ut ecclesiæ. ut infra eo. c. ad quæstiones. &. 16. q. ult. nemini. Sed opponitur, cum permutationis contractus non sit gratuitus. ut. ff. eod. titul. l. 1. quomodo in specialibus interuenire potest quæ gratis sunt conferenda. ut. 1. quæstio. 1. gratia. &. q. 7. Daibertum quæ abhorrent pactum modum & conditionem. ut. 1. quæstione. 1. quam pio. infra ut eccl. beneficii sinem dif. confe. ut nostrum infra de simo. tua. & c. per tuas. Itē si ecclesiæ permutentur, & alter ex permutantibus agat ex permutatione petendo ecclesiam, petere uidebitur prælaturam sic. sed hoc fieri non debet. ut infra de iure patro. per nostras. Respondeo permutatio in spiritualibus non ex pacto partium nititur sed auctoritate superioris totum enim quod geritur in arbitrium superioris confertur. qui ex arbitrio suo de rebus permutandis disponit. & propterea omne uitium aboletur. ut. ff. de his qui no. infami. l. furti. §. quæ iussu. & supra de præben. & supra de pac. cum pridem. superior enim potest commutationes rerum facere & personarum. ut infra eod. cap. quæsitum. 7. quæ. 1. mutationes. scias, omnis quæ. 16 quæ. 1. temporis qualitas. 16. quæ. ulti. si quis uult. 74. distin. quorundam. Et hæc determinatio colligitur ex illa decre. quæsitum. & infra eod. ca. cum uniuersorum in uerbo. illo. licet ipsi per se de iure non possent ecclesiastica permu-
4 tare. ¶ Potest ecclesia † cum ecclesia permutare indēnitate utriusque seruata, potest, & cum principe. ut. 10. quæ. 2. hoc ius porrectum est. in uerbo sed & permutare. & infra eod. c. 1. Potest & cum priuato permutare. dummodo utilitas ecclesiæ hoc exposcat. ut infra eod. c. 2. Quod autem dicit. infra eod. c. mancipia & c. iustum. s. quod mancipium ecclesiæ permutari non potest cum mancipio priuati nisi ad libertatem. intelligendum est de seruo ecclesiæ dato & conuerso, facto qui cū sit religiosa persona seculari homini seruire non debet. quod semel deo consecratum est ad humanos actus uel usus transferri non debet. ut in c. mancipia. 12. q. 2. nulli liceat. 14. quæst. 6. comperimus. 19. quæst. 2. qui semel. 12. quæst. 2. aurum. 10. q. 2. hoc ius. uel intellige quod permutatio mancipiorum de facili fieri non debet. Et est ratio illa quæ assignantur in seruis minorum non uendendis. C. de admi. tuto. l. lex quæ tutores &. ff. de fideicommiss. lib. l. cum quasi. §. furiosi. Vel forte loquatur istæ dec. quando non expedit ecclesiæ mancipia permutare. Et notandum quod sicut spirituale cum temporali permutari nō potest. ut superius dictum est. sic nec temporale cum speciali, cum permutatio de spiritualibus ad tēporalia improbetur. ut infra eo. c. ul. ¶ In summa no-
5 tandum est. † quod ex sola conuentione permutationis, re nulla hinc inde secuta, neutri aliqua competit actio. ut. C. eod. ti-
6 tul. l. ex placito. † Sed re secuta quæritur an ex placito. l. ex conuentione uel ex rei traditione actio detur. Ad quod respōdeo. ex pacto ut ex. l. illa ex placito. colligitur manifeste & probatur hoc idē. ff. de pac. l. iuregentiū. §. 1. ff. de pecu. l. quæsitum. §. is qui. & l. quotiens. §. si semel. Datur igitur ex contractu actio sed demum re secuta. Sicut aliter dicimus ex contractu nasci actionem sed non statim competere. ut in mutuo. ff. de fideiuss. l. si quis pro eod. §. si nummos. Sic dicimus in societate. sic in tutela, ut detur actio ex contra-

contractu. sed demum societate uel tutela finita ut. ff. de tute & ratio. distra. l. si tutor reipublicæ. §. ulti. & l. sed non datur. Sic obtinet in mandato. ut. ff. de of. procon. & leg. l. obseruandum. §. ulti. Sic & actio de dote nascitur quidem ex contractu sed non datur nisi demum matrimonio soluto. ut. C. de repudi. l. 1. ¶ Sed. quæritur quid si ex una parte res si secuta. nunquid alteri parti quæ nesciunt pactum dabitur actio. Respondeo non ut probatur. C. de pac. l. si certis annis. Sed hæc quæstio uidetur inutilis. ad quid enim dabitur actio ei cui completum est quod conuenit. ipse tamen alteri non compleuit. Sed hæc legalia sunt nec ulterius prosequor.

Summarium

1 *Feudum quid sit.*
2 *Feudum unde dictum.*
3 *Res quæ in feudum concedi possunt.*
4 *Feudum iterato collatum non dicitur nouum.*
5 *Verbum reddendi quid importet.*
6 *Decimæ an possint infeudari laicis.*
7 *Laici decimas possidere non possunt.*
8 *Feudum qualiter amittatur.*
9 *Filius an ex delicto patris perdat feudum.*

¶ DE FEVDIS. Rubr.

Dictum est supra de quibusdã modis & contractibus per quos res ecclesiæ alienantur. Sed quia infeudatio est modus alienandi idcirco interferitur iste tractatus de feudis ¶ Videamus igitur quid sit feudum. unde dicatur, quæ res ualeant infeudari. quibus res ecclesiasticæ, dari possunt in feudum. ex quibus causis feudatarij perdunt feudum.

1 ¶ Feudum † est conceptio rei pro homagio facta. ut infra de simo. ex diligenti.

2 ¶ Dicitur † autem feudum à fidelitate quam feudatarij seu uasalli dominis suis iurare & præstare tenentur. ut supra de

3 iureiur. ueritatis. & infra eam te. † Res feudales, id est, quæ consueuerunt dari in feudum. possunt concedi in feudum, quæ autem non sunt feudales de nouo infeudari non ualent præter quam in quatuor casibus tres habentur infra eodem. c. ex parte. Quartus infra de donat. per tuas.

4 † Non autem est nouum feudum quod iterato confertur. ut infra eo. ex parte, sicut non est nouum ædificium quod suscitatur. ut. ff. de noui oper. nunciat. l. 1. §. si quis ædificium infra de iudæis consuluit. Item aliud est infeudare quod non licet. aliud reinfeudare quod licet. sicut aliud est facere & aliud reficere ut. ff. de iti. actu-

5 que priua. l. 3. §. reficere. † quamuis uerbum reddendi & per se dandi significationem habeat. ut. ff. de uerbor. significatio. l.

6 uerbum reddendi. ¶ † Sed quæritur an decimæ possint laicis infeudum cõcedi. Ad quod respondeo non in perpetuum, probatur hoc per multa iura. 10. q. 1. c. ult. infra de deci. prohibemus. 16. q. 7. c. 1. quoniam supra de his quæ fi. à præla. sine con sensu. cap. cum in apostolica infra de deci. ad & hoc. c. quamuis ad tempus autem non ut titulus sed ut stipendium decimæ perceptio laico posset concedi argum. 32. di. si uerò iure dominij & possessionis pe-

7 nes ecclesiam remanente † quia laici decimas possidere non possunt. ut supra de præscript. causam. Ideo uero dixi perpetuum, quia feudatarius perpetuus habet utile dominium sicut emphyteuta, publicanus & is qui ad non modicum tempus conduxit. ut. ff. si ager uectigal. l. 1. & ff. de

8 superficie. l. 1. § quod ait. ¶ Amittitur † feudum si uasallus illud alienauerit, uel maiorem partem ipsius, & dominus potest illud uendicare à quolibet possessore. Si uero minorem partem ipsius uasallus dederit ad libellum uel pignori obligauerit. dummodo in seruitio domini remaneat non perdit feudum. ut in lib. feudorum in titu. quibus mod. feud. amitt. §. 2. & 3.

9 † Sed quæritur an ex delicto patris filius perdat feudum. Videtur quod sic argu. ff. de bonis liber. l. quæritur. C. de quæstionibus. l. diuo. ff. de iure. patrona l. iura. & l. quæ contra legem. sed argu. contra. ff. de in ius uo. l. adoptiuum, in fin. ff. de decu. l. 2. §. nullum. ff. de bonis dam. l. cum

l.cum ratio.§.1.&.2.Sed circa hoc recurrendum est ad consuetudines & constitutiones feudorum.

Summarium

1 *Pignus quid sit.*
2 *Pignus unde dicitur.*
3 *Pignus an differat ab hypotheca.*
4 *Pignus quot modis contrahatur.*
5 *Pignus generaliter & specialiter contrahitur.*
6 *Pignoris triplex diuisio.*
7 *Pignori quæ res obligari possunt, & quæ non. & num. 10.*
8 *Rem alienam an quis uendere possit & an sint in bonis.*
9 *Seruitutes an possit pignori obligari. & supra num. 8*
10 *Sacræ res an obligari possint.*
11 *Pater ob necessitatem famis potest uendere filium & obligare.*
12 *Amissio pignoris an liberet debitorem.*
13 *Dator pignoris an teneatur ad impensas in pignore per creditorem factas.*
14 *Res uni pignorata, alteri pignorari non potest.*
15 *Creditor integrè soluto debito, pignus reddere tenetur.*
16 *Creditor tenetur reddere pignus, non alij obligatum, nec deterioratum.*
17 *Pœna adiecta in contractu pignoris, an faciat illum præsumi usurarium.*

¶DE PIGNORIBVS. Rubrica.

POst prædictas alienationis species consequenter de pignoribus annectamus. ¶ Videamus igitur quid sit pignus. unde dicatur, qualiter pignoris obligatio contrahatur quæ res pignori obligari possit. ad quid dator. ad quid
1 acceptor pignoris teneatur. ¶ Pignus † est res obligata pro debito quod ad securitatem sit creditoris, quia tutius est pignori incumbere. quam in personam agere: ut institu. de obligatio. quæ ex delic. nascu-
2 tur. §. furti. ¶ † Dicitur autem pignus res propriè mobilis pignori obligata & tradita. à pugno. s. quasi à pugno uel manu tradita. ut. ff. de uerbo. signifi. l. plures. §. pignus, in prin. tamen in re immobili traditione rei pignoris obligatio contrahitur:
3 & pignoraticia actio nascitur. † Vbi autem res nó transit in creditorem dicitur hypotheca. ut. ff. de pig. act. l. si rem. ¶. propriè, sed quantum ad hypothecariam actionem nihil refert inter pignus & hypothecam. sono enim tantum differunt. ut. ff. eod. titul. l. res hypothecæ. §. inter pignus. & instit. de actioni. §. inter pignus.
4 ¶ † Item contrahitur pignus duobus modis. tacitè uel expressè. Tacitè ut in rebus ministri quæ tacite intelliguntur obligatæ ecclesiæ pro administratione rerum: ar. 13. q. 2. illud. si bona mariti tacitè obligantur ut. C. in quibus causis pig. tac. con l. 1. & 2. Sic, & bona tutoris tacitè obligãtur pupillo, ut. C. in quibus cau. pig. taci. con. l. si mater. & ff. eodem. titul. l. ulti. Sic, & bona conductoris inuenta & illata tacite pro pensionibus obligantur ut in quibus causis pign. tacite con. l. si non inducta. & l. ulti. & ff. eod. titul. l. est diffe-
5 rentia. † Item contrahitur pignus generaliter & specialiter. Generaliter ut cum quis omnia bona sua pignori obligauit, quo casu obligata intelliguntur habita & habenda. ut. C. quæ res pigno. obli. possunt l. ulti. Specialiter obligantur ut ager,
6 liber, uel æquus. † Item triplex est diuisio pignoris. quia pignus. aliud conuentionale. aliud prætorium. aliud iudiciale Conuentionale ex ipso facto nomen sum psit. ut. ff. eod. titul. l. 1. Prætorium constituitur permissionem in possessionem. ut. ff. de pigno. act. l. non est mirum. §. sciendum. Est autem prætorium pignus si fiat ex ea causa quam prætor fieri iubet. puta ut caueatur pro legatis, uel de damno infecto, uel de opere demoliendo in noui operis nunciatione. Iudiciale pignus est ut cum iudex iubet mitti in possessionem. uel sententiam diffinitiuam executioni demandat. tunc primò capiuntur mobilia post modum immobilia. demum peruenit ad nomina. ut. ff. de re iudi. l. à diuo Pio. Aliquando iudiciale dicitur præto-

prætorium et econuerso prætorium iudiciale. quia utrumque a iudice constitui tur. ut. C. de præto pig. l. 2. ¶ Pignori ob-
7 ligari possunt † quæcunque uendi possunt quæ autem uendi non possunt nec pignori dari possunt ut. ff. quæ res pigno. obliga. non pos. l. 1. §. ulti. Quædam tamen uẽdi possunt quæ pignori dari non possunt
8 † nam rem alienam quem uendere posse nulla dubitatio est. ut. ff. de cõtrahẽ. emp. et uen. l. rem alienam, sed obligare non possumus, nisi ea quæ de bonis nostris ob noxia facimus. ut. C. quæ res pigno. obliga. pos. l. qui filios. Ratio diuersitatis hæc est. quia in uenditione hoc agitur ut res tradatur, et uenditor de euictiõne obligetur. ut. ff. de act. emp. et uen. l. exempro. in 1. responso. §. inde Neratius. Sed in pignore hæc agitur ut ius in re constituatur. unde pignoris conuentio in rem parit actionem creditori. ut. ff. eodem titu. l. pignori. Et quod dixi rem alienam uendi posse uerum est immobilem. Si enim mobilis res aliena uendatur furtum committitur. et ideo nec emptio nec uenditio contrahitur. ut. ff. de contrahen. emp. et uendi. l. si in emptione. et insti. de usuca. §. unde in rebus. Item obligari possunt, res præsentes et futuræ. ut fructus pendentes, partus ancillæ. fætus pecorum, et ea quę nascuntur. ff. eodẽ titu. l. & quæ nondum. Item res corporales & incorporales. ut cautiones & nomina. ut. ff. eo. titu. l. cum uenit. Item seruitutes personales & usus & fructus. ut. ff. eodem titu. l. si is. §. usufructus Item seruitutes prædiales & rusticæ ut. ff. eodem titu. l. sed an uiæ. Iura uero prædiorum urbanorum pignori dari non possunt in l. is. §. ulti. Ratio diuersitatis est ne ex uarietate usus & utentium ædificia destruantur & inutilia fiant.
9 ¶ † Sed opponitur contra id quod dixi seruitutes rusticas posse pignori obligari, nam seruitutes nec in bonis nostris sunt, nec extra bona. ut. ff. de usufruc. lega. l. 1. et ideo obligari non possunt. ut. C. quæ res pigno. obli. pos. l. qui filios. et. ff. de pigno. l. et quæ nondũ sunt §. quod dicitur. Ad quod respondeo. seruitutes dicuntur nõ esse in bonis. quia nõ per se subsistunt. sed corporibus accedũt, unde dici possunt non per se in bonis esse sed cum his quibus accedunt. Vel dicuntur non esse in bonis, quia res sua nemini seruit. Vel dici posset quòd obligatur cõmoditas seruitutum urbanorum, sicut in rusticis hoc contingit. secundum liceat creditori ire & agere. ut in. l. sed an uiæ.
10 ¶ Res sacræ † obligari non possunt ut uasa sacra & ornamenta ut. C. de sacrosan. eccl. l. sancimus nemini nisi ecclesia super flua uasa habeat & debitum urgeat. ut 10. q. 2. in auth. hoc ius. uel nisi in alijs causis necessarij in quibus res ecclesiæ alienari possunt. ut 12. q. 2. aurum, & nota supra de rebus eccle. non alienan. §. excipiuntur. Sed nec ecclesiæ possunt pignori obligari. ut in auten. de alie. emphyt. §. quoniam. Item liberi hominis obligatio nulla est, quia contraria est libertati & naturæ ut infra eo. ca. 2. C. de actio. & ob. l. obes. C. quæ res pigno. obli. pos. l. qui filios in auth. ut nulli iudi. §. quia uero, In casibus tamen tenet obligatio liberi. hominis, ut in redempto ab hostibus ut. C. de capel. & postli. re. l. ulti. &. ff. de leg. 1. l.
11 senatus. §. ulti. † Item ob necessitatem famis pater filium obligare potest. nam & uendere potest. ut. C. de partibus qui filĩ. distra. l. 2. Item libera persona consentiẽs poni potest in obstagio. ut supra de iureiur. ex rescripto. 23. q. ulti. ut pridem. ff. qui testa. fa. pos. l. obsides, ff. de iure fisci. l. diuus. Verè tamen non tenet obligatio pignoris in libero homine ut ius constituatur in rem præterquam in casibus præmissis sed detinetur homo qualitercunq; ut fiat quod conuenit. Vel dic ꝙ liber homo non potest obligari pro pecunia. sed pro pacto ineundæ pacis uel con simili sic. Prima tamen responsio competit ad decre. illam ex rescripto. ¶ Tenetur
12 dator pignoris † nihilominus soluere debitũ. si pignus perijt absq; culpa creditoris. ut insti. quibus mo. re. con. ob. §. ul. nisi factũ sit ꝙ amissio pignoris liberet debitorẽ. ut. C. de pig. actio. l. qui fortuitis. Itẽ
13 † impensas

13 † impensas in pignore à creditore bona
fide factas reddere debet nisi fuerint im-
moderatæ.ut.ff. de pigno.acti. l. si seruos.
14 † Sed & rē uni pignoratam alteri pigno-
rare non debet. alioquin stellionatus cri-
mine poterit accusari ut.C.de crimine stel
lionatus l.1.& ul.nisi res sit talis quòd utri
que sufficiat ut.ff.de pign.ac.l.si quis in pi
gnore.§. ulti. Item si debitor scias rē alie
nam absque domini uoluntate obliga-
uerit.uel obligatam subripuit crimini stel
lionatus subiectus erit . ut . C. de crimine
15 stellio.l. 2. & ff. eo. ti.l.3.† Creditor autē
integrè soluto debito pignus reddere te-
netur.ut.C. de luitio pigno.l.ul.Ideo au-
tem dixi integrè.quia debito pro parte so
luto pro reliqua parte totum pignus rema
net obligatum.ut.C. de distra. pign.l.quā
16 diu . † Item tenetur reddere pignus non
alij obligatum nec deterioratum.ut.ff. de
pigno. actio.l. si cum. l. uenit. &.l. credi-
17 tor. ¶Illud† in summa notandum est quòd
aliquando colore quæsito in fraudem iu-
ris canonici quod usuras reprobat & re
petitioni fauet transitur de contractu pi-
gnoris ad cōtractum emptionis qđ ex for
ma contractus & ex qualitate conuincitur
creditoris . ut infra eo. titu. illud & supra
de emp. & uen. ad nostram. sicut præsumi
tur contractus usurarius in quo pœna adij
citur quæ legitimum modū usurarum ex-
cedit.ut.ff. de act. emp.& uen.l. Iulianus.
§. ibidem. ff. de pig. act. l. uel uniuersorū.
ff. de usuris.l. qui semisses. ff. ad Macedo.
l.sed Iulianus.§.quod dicitur.ff. de leg. 3.
l.nummis, C. de episcop. audien.l. nemo
deinceps.

Summarium

1 *Fideiussor quis sit sit.*
2 *Fideiussor differt à constitutore & mandatore.*
3 *Fideiubere qui possint.*
4 *Fideiussor accedit omni obligationi ciuili & naturali.*
5 *Fideiussor ad quid teneatur.*
6 *Exceptiones quæcunque rei cohærentes competentes principali competunt & fideiussori.*
7 *Fideiussor quibus modis agat contra principalem debitorem.*

¶DE FIDEIVSSORIBVS. Rubrica.

TRactauimus superiori titulo quali-
ter res pro debito pignorentur.
Nunc uideamus de personis quæ
pro alieno debito obligantur.unde subij-
citur hic. Rubrica de fideiusso. ¶Videa-
mus igitur quid sit fideiussor, quis possit fi
deiubere . pro quo ad quid teneatur fide-
iussor, ad quid is pro quo fideiussit. ¶Fi-
1 deiussor † est qui alterius obligationem
in suam fidem suscepit . ¶Est autem fide-
iussoris nomen generale ut contineat mā
2 datorem & constitutorem. ¶† Differt au-
tem fideiussor a constitutore & mandato
re, quia mandato præcedit . constitutor
subsequitur obligationem . fideiussor &
præcedere & subsequi potest ut insti.de fi
deiussore. &.ff. de iudi.l.non quemadmo
dū . Vnde hic tractatur de fideiussore qui
per stipulationem pro alio obligatur ni-
hilominus ipso obligato remanente. ¶Si
enim pro titio debitore tuo apud te Re-
spondeo. fideiussor ero . Si uerò mandem
tibi ut titio credas mandator ero. ¶Sed
si obligationem a te in me transferam et
me pro te liberando constituo debitorē.
constitutor ero . & actione de constituta
potero conueniri.ut C. de consti. pecu.l.
3 1. Fideiubere † possunt omnes qui pos-
sunt obligari. Fallit in militibus ut.C. lo
ca & conduc.l.milites.In clericis ut in au
ten.de sanctis. epis.§. alium. Et in mulie-
ribus.ut.C.et. ff. ad Vell. per totū.33. q.
5. mulier est. Quod autem de clericis di
ctum est per autē.idem obtinet et per ca-
nones. ut 11. q. 1. et quidem et c.sicut. Si
tamen fideiusserint obligantur ut infra e.
c.peruenit. et ca.constitutus . Monachus
autem fideiubere non potest, nisi de man
dato abbatis uel conuentus ut infra eo.c.
quod quibusdam.et si fideiusserit nulla est
obligatio . Clerici tamen uicario, modo
inter se fideiubere debent desistendo in
iudicio.ut. C. de epis. et cle. l. omnes. §.
hoc

4 hoc nihilominus. ¶Omni autem † obligationi fideiussor accedit ciuili, & naturali, ut. ff. eodem titulo l. fideiussor obligari. §. si fideiussor accipi potest. Vnde si quis pro pupillo sine tutoris autoritate obligato prodigo, uel furioso fideiusserit, efficaciter tenetur, ut. ff. eo. tit. l. marcellus, &. l. ubicunque quamuis reus exigi non posit. qui naturaliter remanet obligatus. Nec obstat quòd alibi dicitur fideiussorem non posse in plus obligari quam principalis sit obligatus. Est enim accessoria obligatio, & plus non debet esse in accessione quàm in principali, ut in sti. eod. titu. § fideiussores. Plus enim quatuor modis dicitur, ut suprà de plus pen. c. uno. insti. eo. titu. §. plus quorum nullus aptari potest ad id quod præmisi. Et quod dixi fideiussorem obligatum pro pupillo sine tutoris auctoritate teneri locum habet ubi pupilli obligatio ex re uenit. puta impēdi in rem communem mihi & pupillo. uel pupillus damnum dedit in re cōmuni. ut. ff. de actio. & obli. l. furiosus. Alias contra. ut. ff. eodem ti. l. si à reo. §. si a furiosus. Si uerò nulla sit obligatio principalis. nulla est accessoria. ut. ff. eo. ti. l. qui contra. &. l. cum lex. & l. si quis
5 postquam. ¶Fideiussor † tenetur ad id quod tenetur principalis, nec enim fideiussor in duriorē causam obligari potest quàm principalis. ut. ff. eo. l. obligari. §. qui certo loco. Et est sciendum quòd secundum uetera iura in potestate creditoris erat à quo exigere mallet. a reo uel a fideiussore. ut. C. eo. ti. l. iure. Hodie autem non licet exigere a fideiussore præsente reo & existēte soluendo in toto uel in parte. Sed & si absens fuerit dabitur certum tēpus infra quod fideiussor deducat reum primo conueniendum ipso fideiussore in subsidium reseruato. ut. C. eo. ti. in auten. præsente. Et si plures sint fideiussores quilibet tenetur insolidum. ut insti. eod. ti. §. si plures. nisi actor diuidat actionem suam agēs contra unum pro parte. ut. C. eod. ti. l. liberum. Secus si eligat unum ex pluribus agendo contra eum & insolidum & non exigat. nam nihilominus alij insolidum tenentur ut. C. eo. ti. l. reos. Sed cum plures fideiussores insolidum tenentur habēt beneficium nouæ cōstitutionis per quam diuidenda est actio inter eos, ut. C. de duobus reis. in autē. hoc ita, uel epistolæ diui Adriani qui est. C. de consti. pecunia l. ul. quod locū habet nisi beneficio diuidendæ actionis fuerit renunciatum, nam tunc pactum seruabitur. ut. C. de pac. l. pacta. &. l. ulti. & supra de pac. c. 1. Et quod dixi plures fideiussores teneri insolidum uidetur locum habere cum a principio specialiter hoc actum est, ut dicit auct. prælle. hoc ita. Vel forte auten. loquitur in duobus reis tantum. sicut & iure ueteri cautum erat. ut. ff. de duobus re. l. reos. §. ulti. non autem loquitur in fideiussoribus quorū quilibet debet insolidum teneri. sicut & principalis, pro quo quilibet intercedit etiam expresse hoc non agitur ut quilibet insolidum teneatur. Et tenetur fideiussor in omnem causam. siue hoc agatur expræsse siue simpliciter fideiubeat ut cum unus dicit fideiubeo pro illo. nam in omnem cām fideiubere uidetur. ut. ff. e. ti. l. si quis pro. eo. §. si nummos. &. l. amissi. §. fideiussores. & l. si ut proponis. &. l. si ita stipulatus, &. ff. ut leg. no. l. 1. §. bellissime. &. ff. loca. & condu. l. quæro. Cæterum si expresse agatur de sorte de usuris autem nihil dicatur. non uidebitur fideiussor obligatus in usuris, quia in maiori quantitate quam actum sit obligari non debet. ut. ff. de fideius. l. si in pignore. sed & si fideiussor qui in omnem causam uel qui simpliciter fideiussit obligetur ut dictum est. habet tamen exceptionem quo ad usuras quæ indebitæ sunt de iure canonico ut su-
6 pra de iureiuran. debitores † Et quæcunque exceptiones rei coherentes competunt principali & fideiussori competunt. ut. ff. de except. l. exceptiones. §. rei. ¶In
7 summa † notandum est quòd fideiussor agit in quattuor casibus contra principalem debitorem. Primus est si diu stetir in obligatione ut. ff. manda. l. Lucius. Secūdus si reus dilapidat bona sua. Tertius si fideiussor condemnatus est debitori. Et

hij tres casus ponuntur infra eod. cap. ult. Quartus si hoc conuenit à principio. ut. C. mand. l. si pro ea. Sed contra fideiussorem fideiussor agere non potest nisi ei a creditore actio cedatur. ut. ff. eodem ti. ut. l. ut fideiussor. Est autem facieda cessio ante solutionem postea enim cedi nō poterit nisi ante solutionem hoc actum fuerit ut cedatur. ut. ff. de solu. l. Modestinus.

Summarium

1 *Solutio quod sit.*
2 *Solutionis quot species sint.*
3 *Solutio cui fieri debeat.*
4 *Creditor inuitum, debitorem liberare potest.*
5 *Solutionis quis sit effectus.*

¶DE SOLVTIONIBVS. Rubrica.

QVIA solutione eius quod debetur tollitur obligatio. ut institu. qui mo tol. obliga. Ideo post tractatum de obligationibus, competenter sequitur de solutionibus. & ideo ponitur hic sub. de sol. ¶Videamus igitur quid sit solutio, quot eius species, quis soluere possit, & cui, & quis sit solutionis effectus.

1 ¶Solutio † est eius quod debetur redditio. ut colligitur hæc descriptio, insti. qui mo. tol. ob in prin. Vel large sumpto uocabulo solutionis. Solutio est ab obligatione liberatio. Liberatio inquam quocunque modo facta magisque ad substantiam obligationis refertur quam ad nummorum solutionem. ut. ff. eo ti. l. solutionis. ¶Duæ
2 sunt species solutionis † alia ciuilis alia naturalis. siue alia uera alia imaginaria. naturalia siue uera sit per redditionem eius quod debetur. Ciuilis siue imaginaria fit multis modis. per nouationem, delegationem acceptilationem & compensationē. de quibus omnibus in suis specialibus rubricis tractatur & tangitur. C. eo. ti. l. si obligatum & l. eius quantitatis. Item per cō fusionem seu successionem, ut si creditor debitori succedat uel econuerso. ut. ff. ad le. Fal. l. 1. §. si debitor. ff. de fideius. l. Stichum. §. a Ticio. & l. Vranius. & ff. de solu. l. Stichum. §. a Ticio. Item per oblationem, depositionem & consignationem ut C. eo. ti. l. obsignationem. & ff. deposi ti. l. 1. §. si pecuniam. in fi. Item per fructuū perceptionem. ut sup. de pig. cum contra g. & C. de pig. ac. l. 1. & 2. & infra de usu. ca. 1. Item per pactum de non petendo. ¶Soluere debet debitor principalis qui si fuerit compos & maior tollitur omnis obligatio principalis & accessoria. nam si pupillus uel adultus tutorem uel curatorem habens sine tutoris uel curatoris auctoritate soluat, liberatio non contingit nisi pecunia sit consumpta. ut. ff. eod ti. l. quod si forte. §. ul. Ideo autem dixi curatorē habens. quia si curatorem non habeat secus. ut. C. de in inte. resti. mi. l. si curatorem. Item hæres debitoris soluere debet. Item fideiussor & eius hæres. ut. ff. de fideius. l. potest. § 1. Sic & prælatus soluere debet debitum sui prædecessoris pro ecclesiæ utilitate contracta ut infra eo. c. 1. alias enim contractus esset inualidus ut 10. q. 2. in au ten. hoc ius porrectum est. 12. q. 2. fine exceptione. qui rescindi posset per inte. rest. ut supra de in inte. res. requi. Quippe prælatus sui prædecessoris quasi hæres uidetur. ut 23. q. 8. conuenior. 40. di. c. 1. Vt tamen caueat prælati pro alienis debitis ecclesias obligare ut infra e. ca. si quorundā. Sed quilibet extraneus pro debitore soluere potest. & soluendo ignorātē liberat & inbitum. ut. ff. e. ti. l. soluere. ff. de nego. ge. l. soluendo. Sunt autem quidam qui soluere tenentur. nec sunt tamen quo ad debitum obligati. ut tutores, curatores, et alij administrationem habentes. ut. ff. de admi. tu. l. quoties. §. sicut autem. ¶Soluen
3 dum est † ei cui debetur. uel adiecto in stipulatione. ut ff. eo. ti. l. quod stipulatus. et. l. sequenti. Item seruo creditoris. ut. ff. eo. ti. l. si quis seruo. et. l. seruus pecuniam. et. l. quod seruus. Procuratori autem litis nō soluitur. ut. ff. eo. ti. l. hoc iure. Si uero inuito et ignorante creditore alteri soluatur non

non liberatur debitor ut supra de iureiu. causa te. C. de solu.l. inuito.&. ff. eo.ti.l. si alieni. Nisi alter esset socius ut ff. de pac. l. si unus. Nisi sit procurator cuius ignoratur reuocatum esse mādatum.ut.ff. si cer. pe. l. eius. ff. de solut.l. uero. Cuicunque autem soluatur uoluntate creditoris contingit liberatio. ut.C. eo. ti.l. nihil. ¶Il-
4 lud in summa norabitur. † ꝙ creditor inuitum debitorem liberare potest. ut.ff.eo. ti.l. si debitor. Sed instrumenti redditio uel cancellatio nisi de uoluntate creditoris fiat non liberat debitorem. ut.C. eod. ti. l. quod debitori. ff. de proba. l. si chirographum. Qui autem solutionem allegat probare debet. quo facto chirographum condicere potest ut.C. eo. ti.l.ul. Item omnis satisfactio pro solutione habetur ut.ff. eod. tit.l. satisfactio. dummodo uoluntas creditoris accedat. ut.ff. de pig. ac.l. si quis rem alienam.§. omnis. Aliquando tamen cogitur creditor aliud pro alio recipere. ut C. eo. ti. in auten. nisi debitor. ff. de le.1. l. si domus.§. qui cōfitetur.ff. de au.& arg. le.1. in fi. Item in noxali actione. ut.ff. de re iudi.l. miles.§.1.& 2. ¶Effectus solutio-
5 nis † est ut omnis obligatio tollatur principalis & fideiussoria. ut insti. qui mo. tol. ob. in prin. Item naturalis obligatio ut.ff. eodem ti.l. si pupillus.

Summarium

¶DE DONATIONIBVS. Rubrica.

TRactauimus supra de his quae alienantur non gratuito titulo. Nunc uideamus de his quae gratis in aliū transferūtur. unde ponitur hic rubrica de donationibus. ¶ Videamus igitur quid sit donatio. unde dicatur. quot eius species. quis donare possit.& quid quae donatio requirat scripturam qualiter perficiatur ad quid teneatur donator. & ex quibus causis
1 donatio reuocetur. ¶ Donatio † est mera liberalitas quae nullo cogente conceditur ut.ff.eo.ti.l. donari. sola autem ciuilis obligatio praecedens non impedit donationē eo ꝙ illa non est efficax ad agendū uel retinendum seu etiam constituendum ut ff. de constitu. pecu.l. 3.§. 1. sed naturalis sic quae sufficit ad constituendum. ut. ff. de cō sti. pe.l.1.§. debitum. & probatur.ff. de dona.l. hoc iure.§.ul. Mera ideo dicitur quia si ex necessitate, nō est donatio. in necessitatibus enim nemo liberalis existit. ut.ff. de admi.le.l. rem legatā. Et propterea beneficiorum cōcessiones qui a praelatis fiūt nō sunt donationes. quia potius ex necessitate quā ex uolūtate procedūt. Nā tales donatores de euictione tenentur. ut si contulerint quod non possint, cōferant quod colatum teneat ut supra de praeben. inter
2 cetera 7.q.1. praesentiū. † In meris autem donationibus actio de euictione locū non habet ut. ff. de aedi. edi. l. ad res donatas
3 ¶ † Dicitur autem donatio a dono quasi doni datio. ut. ff. de dona. causa mortis.
4 l. senatus. §.1. ¶Donationum † autem duae sunt species, alia simplex. alia ob causam. Simplex quae causam non habet. Ob causam ut pote donatio causa mortis, donatio propter nuptias. Item donationū alia inter uiuos. alia cā mortis. Donatio inter uiuos quando rē quā dono malo illū habere cui dono quam me. Donatio causa mortis est quando rem quam dono malo me habere ꝙ illū cui dono. sed magis illū quā heredem meum. ut. ff. de do. cā mor.l.
5 1. ¶ Donare † non potest monachus uel

conuersus quia nihil habet ut 54.dist.ab bati.nec abbas seruum ecclesiæ quia in il la donarionis spem necessaria est compensatio scilicet ut dentur ecclesiæ duo serui eiusdem meriti & peculij ut 12.q.2. episcopus qui mancipium. Alias autẽ res cum consensu capituli uel solus donare potest sed cum solus donat donatæ rei quantitas & illius terræ consuetudo diligentius est attendenda,& secundum hoc donum est ratum uel irritum iudicandum ut infra eo.cæterum. Item donare non potest minor 25.annis ut.C. si maior fac. alie.ra.ha.l ulti.furiosus prodigus & is cui bonis interdictum est,ut.ff.eo.ti.l.Modestinus.ff.de cu.fu l.Iulianus.ff.de uer.obl.l.is cui. Itẽ is cui interdicta est alienatio ut quia commisit crimen læsæ maiestatis uel est hæreticus.C.ad le. Iul.ma.l.ulr.& C.de hære.& mani.l. manicheus.6.q.1.§. uerum infra de hære.ad abolendam.&.c. uergentis.In aliis criminibus donare non potest quis post sententiam.ut.ff.eo.tit.l. post tractatum &.l.donationes.§.ul Item donare non potest seruus nec filiusfamilias.ut.ff.eo.ri.l.filius. Nec pupillus sine auctoritate tutoris.ut.ff.de acqu.re. do.l.
6 pupillus.¶ Donari † non potest quod in alterius dominium transferri non ualet ut ff.eo.ri.l.in ædibus.§.ult.Donari non potest à prælato sine consensu capituli. ut infra eod.c. fraternitatem. &.c. pastoralis.nisi sit res modica ut superius dictũ est & præter quinquagesimam & centesimã. ut supra de his quæ fiunt à præla.sine cõ sensu cap.c.pastoralis. & de hoc plenius nota.eod.ti.§ in summa. Item nõ possunt donari aliqua in enormem ecclesiæ læsionem.ut infra eo c.fraternitatem.Sed quid si plures & modicas donationes grauiter lædatur ecclesia tamen nulla illatum per se allatura sit detrimentum.Dixerunt quidam omnes donationes reuocari debere ar.ff.de iure pa.l.si libertus. Sed circa hãc quæstionem dicas quod not. supra de his quæ fiunt à præla.sine con.ca.in fi. ¶ Re-
7 quirit † scripturam illã donatio quæ excedit summam quingentorum aureorum. ut.C.de dona.l. pę. & ul. Vocatur autem hæc scriptura insinuatio. quæ si fiat in actis non est necessarium adhibere testes. Nam superfluum est adhibere testes cum publica munimenta sufficiant. ut.C.eo.titu.l.in donationibus. Aliæ uerò donationes quæ infra prædicta quantitatem subsistunt sine scriptura fieri possunt.ut. C. eodem.tit.l.1.in extraneos.Sed donationes quæ fiunt à principe in priuatũ cuiuscunque sint quantitatis ualent sine scriptura.ut.C.eo.ti.l.sancimus. .1.Et è conuerso quæ fiunt à priuato in principem ut.C.eod.titu.in auct.ibi signato quod incipit. item & à priuatis. Itẽ cum donatur pijs locis in quibus optima mensura est rerum donatarum immensitas ut in auc. de.non alien. aut permu.re.eccle.§. si nimis col.2.Item sponsalitia largitas insinuationem non desiderat. ut.C.de dona. ante nup.in auc. eo decursum.Item & cũ creditor futuri temporis remittit usuras. ut.C.eod.titu.l.Modestinus. ¶ Perficitur
8 donario † nudis uerbis. ut instituт. eodem titu.§.perficiuntur. consensu tamen donatoris & donatarij interueniente. alias secus ut.ff.de actio. & obligatio.l. obligationum substantia. quia nuda ratio scilicet non concurrente consensu alterius non facit aliquem debitorem. ut.ff.eod.
9 titu.l.nuda. ¶ † Tenetur donator ad rem tradendam. ut insti.eo.tit.§.perficiuntur. C.eo.ti.l.si quis argentum.§.ulr. Et si res euincantur non tenetur donator de euictione.ut.ff.eod.tit.l.Aristo.nisi ex pacto conuenerit.ut.C.eo.t.l.2.uel nisi donatio à promissione incepit.ut.ff.de uerb.obl.l. ubi autẽ non apparet.§.ulti. Item tenetur donator in quantum facere possit, id est, habita ratione sui ne egeat ut.ff.de re iu. l.sunt qui &.l.inter eos &.l.Nesenius. & ne liberalitate.&.ff.de re. iur.l.in condẽ-
10 natione. ¶ Reuocantur † donationes multis ex causis propter conditionem in donatione adiectam. ut infra de conditio. ap.uerum. Propter pacti turpitudinem. ut infra de simo. de hoc autẽ. &.c. audiuimus &.c.ueniens. Propter dati enormitatem ut 12.quæstio.2.si quis irascitur. Propter suscipientium fraudem.ut 16. quæst.

quæstio ulti.constituit. Propter superuenientem filiorum natiuitatem. ut 17. q. ulti.quicunque. Propter, dantis impotentiam. ut 17.q.ult.quæsti.Propter causæ defectum. ut & de cle.coniuga. quòd te cũ inimicis. Item reuocatur aliquando donatio quatenus excessit. ut 12.quæst 2. si quos de seruis. ut.C.eod.titu.l. sancimus. Item propter ingratitudinem. ut infra eodem c.ult. Item si quis impugnet eum à quo beneficium habet perdit beneficiũ. ut supra de postu.c.ulti.infra de reuo.dona.l.generaliter.Sic perditur feudum. ut 96.dist.si imperator. & legatum. ut.ff. de in offi.testam.l.Papinianus.§.meminisse. Sic reuocatur in seruitutem qui patronũ impugnat. ut.C. de obse. patro. præf.l.si manumissori.12.q.2.liberti.&.c. octauo.

11 ¶ Sunt & † quædam causæ ciuiles propter quas donatio reuocatur.ut donatio facta liberto quæ sola ratione non præstiti obsequij reuocatur. Et quod magis est mirabile etiam res empta ex pecunia donata.ut.C.de reuo.do.l.1.ex hac tamen causa non reuocatur libertas ut. C. de libe. causa.l.solo. Item reuocatur donatio facta libertis tota propter liberos posteà à patrono susceptos.ut.C.de reuo.do.l.si unquam,aliàs non reuocatur tota. ut.C. de in offic.do.l. si totas. ¶ Donationes

12 † uero in filium emancipatum factæ reuocantur ex quinque causis ingratitudinis.Quatuor continetur infra eod.c. ulti. adde & quintam per.l.C.reuocan.do.l. ulti.scilicet si non compleantur conuentiones adiecto. Sed mater quæ filio donauit & post modum ad secundas nuptias transiuit. ex his quinque causis donationem reuocare non potest. ut.C. de reuo. do.l.his quæ.Sed ex tribus.f.si filius uitæ matris insidietur,manum in eam inferat, totius substantiæ molliatur iacturam. ut in autẽ.super.l.illa signato. quod incipit. sed postquam. Cæterum si in extraneum donatio conferatur poterit ex quinque causis superioribus reuocari. ut.C. de reuoc. dona.l.ulti.insti.eod. ti.§.aliæ.

Summarium.

1 *Peculium quid sit, & unde dicatur.*
2 *Peculij duæ sunt species.*
3 *Clerici an possit habere peculium.*
4 *Clerici an de peculio testari possint.*
5 *Clerico relictum an præsumatur intuitu ecclesiæ uel personæ.*
6 *Clericus qui in terra ecclesiæ uineam fecit uel agellum, illud pretium in suo peculio usque ad suum obitum retinet.*

¶ DE PECVLIO CLERICORUM. Rubrica.

Diximus in superiori titulo de donationibus. Sed quoniam clerici ex suo peculio donationes facere possunt. ideo subsequenter subijcitur hic rubr.de peculio clericorum.¶ Videamus igitur quid sit peculium unde dicatur.quæ sit eius species. quibus clericis liceat habere peculium. & quid de ipso

1 facere possunt. ¶ Peculium † clericorum est patrimonium clericorum. Nam peculium patrimonium appellatur. ut.ff. ad Trebel.l. cogi. in prin. Stricto tamen modo & usualiter peculium dici solet filiorum. & seruorum quod pater filio & dominus seruo cõcedit. ut.ff.de pecu. per totũ.¶ Dicitur aũt peculium à pecunia totum.n.quod hoĩes habẽt pecunia appellatur pecunia uero à pecorib.quia quicquid antiqui habebãt in pecoribus cõsistebat. ut.1.q.3. per totum. ¶ Peculij duæ sunt

2 species. † aliud enim profectitium aliud aduentitium. Profectitiũ quod proficiscitur ex bonis patris. Aduentitium quod quæritur aliunde. Sic & in clericis dici potest ut peculium profectitium sit quod de bonis ecclesiæ procedit. uel quod ecclesiæ contemplatione acquiritur. Aduentitum quod acquiritur ex opera, uel alias prouenit intuitu personæ nec distinguitur ut in tit. proxi.requisisti.¶ Possunt ha

3 bere † clerici propria paternæ uel maternæ successionis uel iure cognationis usque ad quartum gradum. ut.C. de episc. & cle. in autẽ.licentiam & in auten.de ecclesiasti

clesiasti.titu.§.interdicimus,col.9. Vel ex artificio suo.ut infra ti.prox.quia uos.&.c. relarum,in fi.91.di.clericus.nã & apostolus arte & manibus uictum quærebat.ut. 10.q.3.cauendum in fi. Vnde idem dixit. ad ea quæ mihi opus erant & his qui mecum sunt ministrauerunt manus illæ. ut. 21 q.1.c.1.in fi. Et hoc uerum est nisi aliqui renunciauerunt proprijs ut monachi. canonici regulares & conuersi professi.ut infra de statu mo.monachi.& c. cũ ad monasterium subijcen.12.q 1.nolo.&.c.non dicatis. infra de priuil. cum & plantare.§. de confratribus.&.c.cũ priuilegia.&.27. q 1.ut lex.& idem dico in omnibus religiosis qui se ad abdicationẽ proprietatis astringunt. possunt tamen religiosi habere peculium quibus fuerit ab abbatibus seu prioribus permissum ut in decre.cum

4 ad monasterium.§. qui uero. † ¶ Clerici de peculio aduenticio testari possunt ut infra ti. proxi. quia uos, & si in parentum potestate fuerint possunt testari de peculio castrensi uel quasi.ut.C.de epis. & cle. l.sacrosanc.C.de asser.l.uelut. Sed & si ab intestato decedant succedunt cognati in his bonis.ut.12.q.1.sicut manifeste.&.c. episcopus qui filios.&.q.3.c. ul.sed & uiuentes possunt de eis facere quidquid uelint.ut infra de succes. ab intest.c.1.12.q. 3.fixum. De peculio autem profecticio testari non possunt. Quod in immobilibus uerum est nam de mobilibus bonis ecclesiæ potest clericus cognatis amicis & familiaribus & pauperibus erogare. ut. 86.dist. non satis.& si sit sanus ut ibi. Itẽ infirmus & compos mentis. ut infra eod. c.ad hoc. Item in morte. ut infra eod. c.

5 relatum.§.licet.¶ Illud in summa † notandum est quod si clerico prælaturam uel administrationem aliquam non habenti aliquid datum fuerit uel relictum à cognato uel extraneo. eius peculium est, intelligitur enim relictum non intuitu ecclesiæ sed persone. ut infra titul. proxi.

6 requisisti.§.illud.† Item si clericus in terra ecclesiæ uineam fuerit uel agellum illud precium in suo peculio usque ad suum obitum retinebit. ut infra eod. ca. si quis, nam huiusmodi præcari à possessio quæ ad præces clerico ut stipendium datur cum uita finitur. ut.12.q.2. sæpe.

Summarium

1 *Testamentum quid sit.*
2 *Testamentum unde dicitur.*
3 *Testatoris uoluntas est ambulatoria usque ad mortem.*
4 *Testamentorum quot species sunt.*
5 *Testamentum quas solennitates requirat. & nume.6.*
7 *Testamentum minus solenne quando ualeat.*
8 *Testamentum quis facere possit. & nu.9.*
10 *Testamentum qualiter infirmentur. & numero 11.*
11 *Testamentum non legitimè factum an sit ipso iure irritum.*
12 *Vltimæ uoluntatis quis sit effectus.*
13 *Testamẽtorum defensio ad ecclesiam pertinet.*
14 *Intestatus quando quis decedat.*

¶DE TESTAMENTIS. Rubrica.

TRactauimus supra de donationibus inter uiuos & causa mortis. Sed quia donationes causa mortis in testamentis fieri solent. Ideo dicamus de testamentis. Vel alias. Supra dictum est in proxi. titul.de peculio tam profecticio quam aduẽtitio. sed quia clerici de aduentitio testari possunt. ideò de testamentis subijciamus. ¶ Videamus igitur quid sit testamentum. unde dicatur. qualiter conficiatur. quot sint eius species. quot testes requiruntur in eod. quis possit facere testamentum qualiter confirmetur uel infirmetur & quis ultimæ uoluntatis effectus. ¶ Testamentum † est uoluntatis nostræ iusta sententia, de eo quod post mortem suam quis fieri uoluit. ut.ff. eo. tit.l.1. Et intellige cum quis in testamẽto de toto suo patrimonio disponit ut excludatur codicillus & speciale relictũ. Vt tñ hoc scias ꝙ si quis hæredẽ instituat, in re certa uel in parte & de reliquo nõ disponit.& de toto disposuisse uidetur unde

scriptus

scriptus hæres totum capiet. quia & in parte totus as continetur.ut.ff.de hære.in sti.l.si quis ita scripserit.& C.eo.ti l.quo
2 ties.¶ Dicitur autem testamentum† quasi testatio mentis, non tamen quælibet sed
3 illa quæ de hæreditate disponit.† Et est uoluntas testatoris ambulatoria usq; ad summum uitæ exitum.ut.ff.de adimen.le. l.4.ff.de dona.inter uir.& uxor.l.cum hic status.§.præsent'am.C. de codicillis.l.3. infra de cele.mis.cum Marthæ.Vnde apostolus.testamentū in morte confirmatur. & in tantum ut ante mortem quandocunque mutari possit.etiam si pacto conuenerit ne mutetur.ut.C.de pac.l.pactū dotali.si etiam quod testamentum sit per principem confirmatum.ar.C. de teste.l.omnium.¶ Testamentorum duæ sunt species
4 †aliud nuncupatiuum, aliud in scriptis. Nuncupatiuum in sola nuncupatione consistit testatoris non solennitate scripturæ.
5 †septem tamen testes necessarium sunt. & hæredis nominatio. ut insti.eo.ti.§. ul. C.e.ti.hac consultissima.§ per nuncupationem. Item est necessarium quod fiat uno contextu. idest, nullo alio actu interpositio,nisi forte actu naturæ. ut cum necessitate succeditur ad depositionem super flui ponderis.uel cum forte interponitur datio medicinæ uel breuis languor interuenit.ut.C.e.ti.l.cum.antiquitas.ff.eo. ti.l.heredes.§.ul.¶ Quod autem fit in scri
6 ptis † exigit numerum subscriptiones & signacula.7.testiuin.Et si testator uelit occulta esse testibus quæ testatur.chartā sui testamēti clausam & inuolutā testibus repræsentet.Et dicat eis. hoc est testmentū meum rogo ut subscribatis & eis subscribentibus subscribat & ipse testator uel alius loco octaui testis.ut.C.eod.tit.l.hac consultissima. Subscriptio autem testatoris continebit nomen eius & nomen hæredis.ut.C.eod.titu.l.iubemus.Sed si testator propria manu scripserit testamentū, & hoc specialiter in scriptura posuerit quòd manu fecerit. non requiritur alia subscriptio ut.C.eo.t.l.cum antiquitas.§.
7 ult.† Ab his solennitatibus excluditur testamentū militis.ut.C.de mili.test.l.quam quam.Testamentū rustici in quo sufficiūt quinq; testes.ut.C.eo.ti.l.ult.Testamentum coram principe cōfectum. cuius præsentia sufficit pro solēnitatibus omnibus. ut.C.eo.tit.l.omnium.Excipitur testamētum quod fit inter liberos.ut.C.e.t.l. hac consultissima.§.ex imperfecto.& in auth. ibi significato hoc inter liberos & . C.fa. ercisc.l.ult.Item in his quæ relinquuntur ecclesijs sufficit minus solennis uoluntas. ut infra.eo.c.cum esses &.c.relatū.Quidā tamē dixerunt per decr.illas derogatū legibus loquentibus de solennitatibus testamentorū.Tertij dicunt uerū esse quod de rogatur dū agitur in foro ecclesiæ secus si agatur in foro seculari. Item uidelicet testamentum minus solēne si speciali priuilegio principis solennitas sit remissa. ut C.eod.tit.l.fine speciali. ¶ Nunc dicamus
8 quis testamentum facere possit. † Quod satis apparebit si dixerimus quis facere non possit ut ar.ff.de his qui sunt sui uel alie.iuris .l.1.in pri.&.ff de procu.l.Pōponius.§.si stipuletur. ¶ Nō potest facere testamentum seruus.Itē filiusfam.nisi sit miles qui de peculio castrē. uel quasi potest testari.ut insti.quibus non est permis. fa. testa.&.C.de aduo.diuerso.iudi.l. fori. & insti.de mili.testa.§.ulti.Item impubes furiosus non habens dilucidum intetuallū. Prodigus cui bonorum administratio est interdicta.Mutus qui nihil loquitur.Surdus qui omnino non exaudit.ut insti.quibus non permiss.fa.testamentum. Cæcus autem potest cum solennitate quæ habetur.C.quibus non est permis.facere test. l.hac consultissima.Item illi qui proprijs renunciauerunt qui nihil habent. totum .n.dedit qui se Deo obtulit.Vnde ingressi monasteria se & sua dedicant Deo.non ergo testari possunt. ut pote nec domini rerum.ut in autē.de monachis.§.illud. C. de sacrosan.eccl.l.ingressi 19.q 3 §.quia ingredientibus. Sed si filios habens monasterium ingreditur nullo condito testamento permittitur eis diuidere. ut in auten.de sanct.episcop.§. si qua mulier. C.de sacrosan.eccl. in auten. si qua mu-
9 lier. ¶ Sed nunquid eremitæ † & alij solitaria

solitariam uitam agentes. qui nulli se ec-
clesiæ tradiderũt testaméta condere pos-
sunt. Respondeo sic.ut.19.q.3.§.eod.con
tra paulus. ¶ De quibus autem rebus cle-
rici testari possunt & de quibus non pos-
sunt dixi.§.ti. proxi.§. clerici. ¶ Confir-
matur autem testamentum morte testato
10 ris ut superius dictum est. ¶ † Infirmatur
uoluntas primi testamenti per secundũ ut
insti. quibus mo. testa. infir.§. sed si quis.
Infirmantur aũt testaméta per agnationẽ
posthumi. ut.C.de posthu.l.1.Per secundi
testamenti confectionem quod iure per-
fectum est quantum ad solennitatem iu-
ras.& quia in eo instituti sunt illi qui pre
teriti dicerent testamentum ipso iure nul
lum. Nam in secundo testamento præte-
riti sunt filij in potestate testatoris consti-
tuti,cum ipso iure non teneat secundum.
non rumpitur primum. ut insti. quibus
mo.test.infir.§.1.&.2.ff. de uulg. substi.l.
si quis.§.ul.Item per capitis diminutionẽ
ipsius testatoris ut insti.eod. titul.§. alio
quoque. Item si testator mortem sibi con
stituerit.ut.C.de bo.eo.qui mor. sibi con-
sci.l.1.Item rumpitur per bonorum pos-
sessionem contra tabulas & per querelã
11 in officiosi. ¶ Est † autem irritum testa-
mentum ipso iure si non legitimè factum
est.ut.C.eod.titu.l.ex imperfecto. Item si
filius in patria potestate constitutus præ-
tereatur.ff. de iniusto rup. test.l.1. Vnde
tunc dicit testamentum ipso iure nullum
uel impugnat per querelam inofficiosi.ut.
ff.de inof.testa.l.3.Sed emancipatus expu
gnat de iure prætorio.s. per bonorum pos
sessionem contra tabulas. Nec mireris si
dicam aliud in suo & aliud in emancipa-
to. nam licet dicatur alias sublatam esse
differentiam emancipationis & patriæ po
testatis ut insti.de habere.ab intesta.§.nul
lam uero.& insti.de exhære.lib.eod.§. no
stra autem, uerum est quo ad hoc ut tam
istæ quam ille admittatur contra patris,
12 testamentum sed quilibet suo iure. † Effe
ctus ultimæ uoluntatis est ut ei omnino
stetur. ut. 13.qu.2.ultimæ infra eod. nos
quidẽ. Vnde uoluntas testatoris est lex.
13 ut in aut.de nup.§. disponat. † In summa
notandum est quod testamentorum de-
fensio ad ecclesiam pertinet. ut infra eod.
si hæredes.tua nos quidem &.c.executo-
res.ff.de pe.hære.l.si hæreditas.§. si defun
cto.non autem eorum publicatio.ut.C.
14 de testa.l.consulta diualia. † Item non ui
detur decedere intestatus qui extremam
uoluntatem alterius dispositioni commit
tit.ut infra eodem cum tibi. secus si com-
mittatur uoluntati.ut si dicat. instituo Ti
cium hæredem si seius uoluerit hæc enim
institutio captatoria est.ut.C.de testamẽ.
mili.l.captatorias. Et est quia in hoc ca-
su testamentum expræssè committitur ar
bitrio alieno. sed in primo tacitè. & ideo
ius diuersum.ut.ff.de hære. insti.l.illa in-
stitutio &.l.si quis Sempronium &.ff. de
condi.& demon.l. nonnunquam. ff. de le.
2.l.1.&.ff.de le.1.l.captatoriæ. An autem
prælato & ecclesiæ coniunctum. uel præ-
lato tantum.uel ecclesiæ tantum. relictũ
aliquid in testamento uideatur attendere
distinctionem quam facit infra eod.c. re-
quisisti. De quartis autem hoc non dico
quia materia legalis est tota. sed recurras
ad ea quæ nota. supra eodem capitulo.
Raynucius & capi. Raynaldus.

Summarium

1 *Intestatus decedere quot modis quis dicatur.*
2 *Laico decedenti ab intestato quis succedat.*
3 *Clerico intestato morienti qui succedant. & nu.4.5.& 6.*
7 *Intestatus non uidetur decedere qui monasterium reliquit heredem.*

¶ DE SVCCESSIONIBVS AB intest. Rub.

EGimus de successionibus ex testa-
mento.nunc agendũ est de succes-
sionibus abintestato. & ideo su-
bijcitur hic rubri. de succes. ab intesta.
¶ Videamus igitur quot modis dicatur
quis intestatus decedere.. quis intestato
morienti succedat. & in quibus rebus.
1 ¶ Quatuor modis † dicitur quis intesta-
tus.s.si omnino nõ fecit testamentnm uel
si fecit & non iure, uel fecit iure, sed po-
stea ru-

ftea ruptum est aliqua de causis quas notaui supra titul. proxi. §. infirmantur. uel si ex illo testamento nemo sit hæres. ut in
2 autem. de hære. ab intesta. in prin. ¶ † Laico decedenti ab intestato, succedunt cognati primò descendentes post modum ascendentes deinde collaterales. ut in præ dicto auten. de hære. ab intesta. His autem omnibus deficientibus succedit uir uxori. & uxor uiro. ut. C. unde uir & uxor. l. 1. ultimo succedit fiscus. ut. C. de bo. ua-
3 can. l. 1. li. 10. ¶ † Clerico intestato moriente succedunt cognati secundum ordinem prænotatum. Et hoc uerum est in his bonis quæ sibi personæ intuitu obueniũt. ut. 12. q. ulti. c. ulti. & ut no. supra titu. pro xi. §. clerici. omnibus deficientibus succedit ecclesia quasi fiscus. ut infra eod. c. q. 12. q. 2. c. ulti. Et hoc intelligo ubi res clerici decedentis sunt manifestæ à rebus ecclesiæ. 12. q. j. sint manifestæ. Nam si fuerint res confusæ ut dubitetur an habuerit aliquid proprium uel certum sed nescitur quid uel quantum. In primo casu præsumitur pro ecclesia & totum sibi uendicat. ar. 12. quæst. 3. quicunque. ff. de reb. dubijs. l. ciuibus. Si uerò certum sit quòd habuerit. sed nescitur quid uel quantum, locum habet distinctio decre. infra eod. c. 2. ut sumatur tantum de bonis ecclesiæ quã tum creditur habuisse defunctum. & illud in partes quatuor diuidatur. nec indigne. nullus enim nobis proximior hæres quã quæ nos deo proximos facit. ut infra de pæ præsbyter. Vel loquitur decre. illa in illis præsbyteris qui ex seruis facti sunt præsbyteri. Et hunc intellectum innuit illud uerbum præsbyteros suos. s. seruos olim & illud sicut liberti facti sunt. & illud peculium. s. respectu prioris status. † Sed
4 quid si clericus ab intestato decedens in pluribus ecclesijs intitulatus fuerat. Dico bona illius si cognatos non habeat debere distribui inter illas pro rata beneficiorum quæ obtinuit in eisdem. ut supra
5 ti. proxi. relatum. §. ulti. † Item quid si clericus habens cognatos decedat ab intesta to relictis bonis de quibus dubitatur an quæsita sint intuitu ecclesiæ uel personæ. Respondeo si fuerit prælatus præsumo quod intuitu ecclesiæ quæsita. si priuatus præsumo quæsita gratia personæ. arg. supra ti. proxi. requisisti. §. ult. & C. episco. & cler. in auten. licentiam. Vel dico quod si ecclesia possideat bona de quibus agitur. cognati agentes probare debent quæsita fuisse contemplatione personæ. Vel è contra si possideant cognati, & ecclesia uendicet, ipsa probabit bona quæsita fuisse intuitu ecclesiæ, non enim sine causæ cognitione talia auferenda sunt possessori. ut. 12. quæstione. 5. nulli. ¶ In summa no
6 tandum est. † quod si clericus uxoratus non habens cognatos ab intestato decedat. uxor ei succedit in proprijs bonis & ecclesiæ præfertur. ut. C. de episco. & cle-
7 ricis. si quis præsbyter. ¶ † Item nota quod non uidetur decedere intestatus qui monasterium reliquid hæredem. ut supra de probatio. in præsentia.

Summarium

1 *Sepultura quid sit.*
2 *Ius funerandi quotuplex.*
3 *Sepeliri apud quam ecclesiam quis debeat.*
4 *Portio legitima quæ sit.*
5 *Ecclesiastica sepultura quibus interdicatur.*
6 *Portio canonica in quibus non habeat locum.*
7 *Canonica portio cui ecclesiæ spectat.*
8 *Peregrinus uiator decedens in qua ecclesia habent sepulturam.*
9 *Defunctus si reliquit in testamento parum ecclesiæ parochiali. & multum ecclesiæ in qua sepulturam elegit, an parochialis ecclesia illo modico contenta esse debeat.*
10 *Cui communicamus uiuo, communicamus & mortuo.*

¶ DE SEPVLTVRIS.
Rubrica.

Dictum est supra de successionibus in bonis defunctorum siue ex testamẽto siue ab intestato. sed quia morientes sepelliuntur. Ideo subsequenter ponitur hic rub de sepul. ¶ Videamus igitur quid sit sepultura. quid ius funeran

 di, quæ

di, quæ ecclesia habeat ius sepulturæ, & apud quam ecclesiam debeat quis sepeliri. & quibus interdicitur ecclesiastica sepultura. ¶ Sepultura quidem multas habet acceptiones. † Quandoque dicitur officium quod impenditur sepeliendis & secundum hoc intelligitur quod alias dicitur sepulturam uendi nō posse. ut infra de simo. non satis. 13. q. 2. præcipiendum. & 1. q. 1. dictum. Quandoque dicitur ipsa terra. Et tunc si est de cœmiterio siue fuit aliquis ibi sepultus siue non uendi non potest. ut. ff. de rei uen. l. quæ religiosis. Quandoque tumba marmorea uel lapidea dicitur sepultura. & hæc uendi potest si sit pura idest, si nullus in ea sit sepultus. Si autē aliquis sit in ea sepultus. quia per hoc locus factus est religiosus. ut. ff. de relig. & sumpt. fu. l. 2. 13. q. 2. quæsti. & c. postquā, uendi non potest. Quandoque dicitur terra deputanda ad usum sepulturæ. & hæc uendi non potest. ut. 12. q. 2. aurum. ¶ Ius

2 funerandi est duplex. † Vnum quod competit ecclesijs. Secundum quod dicitur potestas sepeliendi in cœmiterio proueniēs ecclesijs ex concessione pontificis. Tenetur enim episcopus assignare maioribus ecclesijs cœmiterium. 40. pedum. minoribus. 30 ut. 17. q. 4. sicut antiquitus. & debet cœmiterium tale assignari quando locus ecclesiæ consecratur. ut de conse. distinc. 1. nemo. Quædam autem sunt ecclesiæ quæ non habent ius funerandi, ut capellæ quæ sunt in castris, uel in ciuitatibus in locis strictis. ut. 17. q. 4. quisquis. in fi. & quibus episcopi cœmiteria nō concesserunt. ¶ Est & ius funerandi quod his cōpetit quibus ius est mortuos inferendi. ut. ff. de mor. inferen. per totum. ¶ Apud quā

3 ecclesiam quis debeat sepeliri † diuersi diuersa scripserunt. Hug. enim dixit ibi aliquem sepeliendum ubi audiuit diuina & recipit sacramenta. ut infra eodem c. 1. nisi in tribus casibus. cum quis uult sepeliri in ecclesia episcopali. ut. 13. q. 2. ubicunque. Vel nisi eligat sepulturam in loco magis religioso. ut infra eod. fraternitatem. Vel nisi uelit sepeliri in sepulchro patrum suorum. ut infra c. 1. & c. 13. q. secunda placuit. Mihi autem uidetur ut quis possit sibi eligere sepulturam ubicunque uelit. dum tamen ecclesiæ parochiali legitima portio relinquatur. ut infra eodem c. 1. & c. de his. & c. cum super. Et hoc uerum est etiam si sepultura eligatur in loco minus religioso. ut infra eodem ca. in nostra. Iura uerò contrarium inuentia intelligo quando sepultura eligitur ex electione alterius aut ex odio uel contemptu proprij sacerdotis, uel quando moriēs non relinquit ecclesiæ parochiali legitimam portionem. Si uero aliqua ecclesia receperit corpus alicuius in casu non concesso. reddet corpus cum omnibus quæ obuenerunt ei ratione corporis. ut infra eod. c. fraternitatem, in fi. & c. ex parte. &

4 c. in nostra. ¶ † Legitima portio dicitur tertia iudicij. ut infra c. 1. uel dimidia. ut infra eodem. c. relatum, uel quarta. ut infra eod. cum super. Sed hæc uarietas determinatur secūdum locorum consuetudinem. ut infra eod. c. certificari. ¶ Sed quid si nulla appareat consuetudo. Quarta debetur. ut infra eod. in nostra. In hoc enim prædicta iura conuenire uidentur. ut arg. ff. de arbi. l. diem. §. si plures. ¶ Quid si sit cōsuetudo quod aliquid detur. Puto quod non ualeat cum non sit rationabilis ut supra de consue. c. ulti. & sit contra ius. ut infra eod. c. 1. Portionem istam intelligunt quidam de toto iudicio uel testamento. & hoc innuunt duæ decre. infra eod. c. 1. & c. cum super. Alij dicunt quod illa portio debetur de his quæ defunctus iudicauit uel reliquid gratia sepulturæ illi ecclesiæ in qua eligitur sepultura. ¶ Interdicitur ec-

5 clesiastica † sepultura hæreticis & paganis. Et eodem modo iudæis. ut de con. dist. 1 ecclesiam. & c. seq. Item eodem modo excommunicato. infra de hære. sicut. etiam excommunicatione minori. ut. 24. q. 2. sane quod super. ¶ Quid si excōmunicatus sepultus in cœmiterio fuerit. Extumulari poterit nisi ossa ipsius cum ossibus nō excōmunicatorū ita permixta fuerit & confusa ut nequeant separari. ut infra e. c. sacris. Itē decedēti in peccato mortali manifesto sine pœnitentia ut. 13. q. ulti. quæsitum. &

tum.& c.quibus. & c.pro obeuntibus.23.
q.5.placuit.&.q.7. quicunq; clericus. Itē
usurarius manifestus.ut infra de usu. quia.
Sed si confiteatur sicut corpus Christi ei
cōceditur.ita & sepultura. ut in c.quæsitū.
&.95.di.illud.& idem est si in morte signa
confessionis & pœnitentiæ appareant. ut
infra de senten. excom.à nobis. in fi.Fallit
hoc in quibusdam casibus in quibus ad
terrorem inducitur ut concedatur corpus
christi & sepultura negetur. ut infra de
tormentis.ca.1.de rap. super eo. Vel hoc
inductum est in confusionem hæredum.
ut facilius satisfacere compellantur. Iure
tamen nouo statuitur, ut si quis pro crimine
fuerit excommunicatus & in extremis
agens fuerit secundum formam ecclesiæ,absolutus.ne cœmiterium ei, nec ecclesiæ
suffragia denegentur. Sed hæredes
& propinqui,ad quos bona peruenerint,
satisfacere compellantur.ut infra eodem.
c.parochiano. ¶ In summa notandum est
6 †quod canonica portio de qua superius dictum
est locum non habet in his qui saui
per ingressum religionis se dedicant deo.
ut infra eo.c.de his. Itē in armis & æquis
templaris & hospitalarijs gratia sepulturæ
relictis,ipsi enim deputati sunt in subsidiū
terræ sanctæ, & hæc tanquam ad usum
subsidij necessaria per priuilegiū sunt
excepta ut non subiaceant canonicæ portioni.
ut infra eo.c.in nostra.Sunt & quædam
alia quæ in hanc non ueniunt portionem.ut
supra de testa.c.ulti.¶Sed quæ
7 ritur † quid si quis in una ecclesia habeat
sepulturam. in alia præcipiat sacramenta
in tertia eligat sepeliri.cui ecclesiæ competit
canonica portio. Respondeo.diuidetur
inter duas primas. Vel obseruabitur
loci consuetudo.argu.infra de deci.apostolicæ.
Item quid si quis assumatur in
confratrem alicuius loci religiosi. bonis
suis retentis nec oblatis & ibi sepeliatur.
Respondeo non liberatur à canonica portione
sicut nec eximitur ab episcopali iurisditione.ut
infra de priuil.cum & plantare.§.de
confratribus.&.c.ut priuilegia.
¶ Item quid si quis intrat religionem. Puto
non debere ecclesiæ parochiali canonicam
portionem. quamuis exire potuerit
tamē nō exiuit sed religiosus & in religione
decessit.& si non monachus. quia
non professus.& hoc sufficit ad quartæ retentionem.
ut infra eo.c. de his. & c. no-
8 stra.¶ † Item quid si peregrinus uiator decedat
in loco in quo parochiam non habeat
nec sepulturam. Dico ipsum sepeliē
dum apud maiorem ecclesiam uel apud
ecclesiam in cuius parochia mortuus est.
ut.13.q.1.ecclesias.¶ Item pone quod de
9 functus† reliquit in testamento parum ecclesiæ
parochiali. multum autem ecclesiæ
in qua sepulturam elegit nunquid ecclesia
parochialis erit contenta illo modico.
quoduis non attingat ad canonicā
portionem. uel petet nihilominus integram
portionem uel aget ad supplementum
computato eo quod relictum est in
legitima portione. Respondeo si non recipit
illud modicum quod sibi relictum
extitit salua manet petitio ad integram
portionem. Si autem accipit legatum agere
potest ad supplementum,computato in
canonica portione quod legatum est &
acceptum, ad similitudinem filij cui minus
legitima portione relictum est.ut.C.
de inoffic. testamen.l. omnimodo. &.l.si
quando.§.illud. Quod uerum est nisi testator
tali modo illud modicum reliquisset
ut eo contenta esset. tunc enim recipiendo
illud modicum & scienter,debitæ portioni
renunciare uidetur,ut supra de testa.
officij. Vel dici potest quod ubi absolutè
& sine conditione modicum est legatum
ecclesia parrochialis & illud habebit.
& nihilominus integram portionem
canonicam.argum. illud decre. officij. &
c. requisisti. quasi testator uelle uidetur
ut utrunque habeat. argum.C. de rei ux.
ac.l.una.§.sciendum. ¶ In summa notan-
10 dum est † quod cui communicamus uiuo
& mortuo commmunicare debemus.ut in
fra.eo.ti.ex parte.&.24.q.2.sane quod si
per.nisi post mortem appareat quare non
fuerat communicandum in uita, ut si probetur
defunctum fuisse hæreticum.ut.24.
quæstio.2.sane profertur. Est & alia regula
contraria cui nō communicamus uiuo

nec mortuo communicare debemus. ut in fra eo.c. saeris & 24.q.2.ca.1. Et in hac re gula excipiendum est nisi post mortem appareat quare communicandum erat ui uo. ut infra de sentent. excommunica. à nobis.

Summarium

1 *Parochia quid sit.*
2 *Ius parochiale in quibus consistat.*
Oblationes an necessario sint soluendæ parochiali sacerdoti.
3 *Parochianus transferens domiciliū ad aliam parochiam cui subijci debeat.*
4 *Domicilium ibi est, ubi quis habitat.*
5 *Fines parochiarum an possint præscribi.*

¶ DE PAROCHIIS ET ALIENIS parochianis. Rubr.

IN superiori rubrica tractatū est aliquid de iure funerandi habetur, nunc subijcitur rubrica de parochij & alienis parochianis in qua generaliter agitur de iure parochiali. ¶ Videamus igitur quid sit parochia. in quibus ius parochiæ consistat. & an fines parochiæ præ-
1 scribantur. ¶ Parochia † est locus in quo degit populus alicui ecclesiæ deputatus. Diuisio autem parochiarum à Dionysio incepit. ut 13.quæstione 1. cap. 1. ¶ Ius
2 † parochiæ consistit in hoc ut omnes parochiani in diebus dominicis & festiuis missas audiant in ecclesia in quarum parochijs habitant. ut infra eodem c.2.de con.distinct.1.si quis etiam extra. Consistit in decimis personalibus quæ ecclesiæ parochiali debentur.ut.16.q.1. si quis laicus ecclesiæ. quicunque, de decimis. & c. statuimus infra titu. proxi. ad apostolicæ. Consistit in oblationibus quæ dandæ sunt sacerdoti parochiali. qui & pro populo orare debet. ut 10.quæstione 1.quia sacerdotes sanctorum. Hanc consuetudinem de his oblationibus quæ in manu sacerdotis uel altari ponuntur dixit Hug. quòd necessariò sunt soluendæ, & nisi soluantur potest sacerdos parochialis excommunicare non soluentes. ut de consecra.dist.1.omnis christianus. 16 quæstione 1.statuimus 32.distinctione præter hæc 12.quæst. 2.duo. Alij autem intelligunt illud.c. omnis, de oblatione interiori. uel bonorum operum uel consilium est quod ibi dicitur. Alia uerò duo ca. superius allegata intelliguntur de oblationibus & donationibus factis ecclesiæ inter uiuos uel causa mortis, quæ postquam factæ sunt necessariò sunt soluendæ. In hoc tamen concordant omnes, quòd si sacerdos pauper est potest cogere parochianos ad offerendum per subtractionem diuini officij, Nam ut ait apostolus. Nemo cogitur suis stipendijs militare infra de simo.cum sit. Ar.tamen contra 91. distinct. clericum uictum. Si tamen parochiani alicuius ecclesiæ consueuerint in certis festiuitatibus certa ferre. agere potest sacerdos per superiorem eos compelli ad obseruandam laudabilem consuetudinem. ut infra de simo. ad apostolicam. Ecclesia tamen aliquorum oblationes respuit in detestationem criminum ut puta notorie diffidentium. Item eorum qui opprimunt pauperes. ut 90.distin.oblationes. Item raptorum. ut infra de. rap.super eo. Item usurariorum. ut infra de usu. quia in omnibus. Item meretricis ut in deuterono. non accipias mercedem prostibuli. Et Isa. Non accipias mercedem meretricis. Itē immunitatem ecclesiæ uiolantis. ut 17. q 4. mitor. Item consistit ius parochiale in eo ut parochiani pœnitentiam à suo presbytero parochiali percipiant. nisi ab eo licentiam habeant ut ab alio recipere possint de pœ.dist.6.placuit infra de pœ & remi. omnis utriusque sexus. Item consistit in cœmiterio, & in his sacramentis conferendis, & officijs celebrandis suis parochianis quæ simplici compe-
3 tunt sacerdoti. ¶ Et est sciendum † quod si parochianus transferat domicilium suū ad aliam parochiam illi sacerdoti subiectus erit quo ad ius parochiale in cuius parochia habitat in omnibus præterquam in decimis prædialibus quæ illi ecclesiæ sunt soluendæ in cuius parochia sita

fita sunt prædia. ut infra eod. significauit 16. quæst. 1. si quis laicus. In personalibus uero per translationem domicilij subtrahitur à iurisditione illius, in cuius parochia erat ante translationem. ut
4 13. q. 2. §. quia ergo. Ibi † autem uidetur quis domicilium habere ubi manet. ut ff. ad municip. l. municeps, §. miles. Quædam tamen lex contrarium dicere uidetur. dicit enim quòd licet senatores domicilium habeant in urbe, retinent in prouintij unde sunt oriundi. ut. ff. de sena. l. senatores. Sed illud uerum est quo ad honores non quoad onera. ut in prædicta. l. municeps. in prin. & de hac materia plenius dic. ut not. supra de foro competen. §. item sortitur. ¶ † Fines parochia-
5 rum non præscribuntur. quod enim de finibus prouincialibus statutum est non præscribendis. ut 16. q. 3. quæcunque. & de episcopalibus intelligendum est. ut 16. q. 3. inter memoratos. locum habet & in finibus parochiarum. ut infra eo. ti. super eo. & ea quæ finibus eorum cohærent eiusdem sunt naturæ cum finibus. ut ar. ff. de rei uen. l. quæ religiosis & ff. de contrahē. empt. & uen. l. in modicum. Cætera de hac materia dicas ut notaui supra de præscrip. § item exigitur.

Summarium.

1 *Decima quid sit.*
2 *Decimarum quot species sint.*
3 *Decimæ animalium an inter prædiales uel personales numerare debeant.*
Boues intelliguntur de eo fundo in quo laborant, non in quo morantur.
Arbor cuius soli esse censeatur.
4 *Decimæ personales cui dandæ.*
5 *Clerici an teneantur ad decimas.*
Argumentum à contrario sensu est fortissimum.
6 *Religiosi an ad decimas teneantur.*
7 *Leprosi an teneantur dare decimas.*
8 *Decimæ de quibus rebus dari debeant.*
9 *Decimæ an dari debeant deductis expensis.*
Decimæ qualiter sint dandæ.
10 *Decimæ an sint diuidendæ.*
11 *Decima an sit soluenda de illicitè acquisitis & numero 12.*
12 *Semen an sit deducendum in solutione decimæ.*
13 *Laici an possint sine peccato decimas percipere.*
14 *Laicus an per priuilegium Romanæ sedis possit percipere decimas, uel eximi à solutione ipsarum.*
15 *Clerici habentes sufficiens patrimonium an possit habere decimas.*
16 *Decimas si detinet laicus nec ecclesia potest ab eo reuocare, nunquid redimere possit sine periculo simoniæ.*
Decimæ cum rebus temporalibus permutari non possunt.
17 *Longa consuetudo an excuset decimas non soluentes.*
18 *Pænitentia quæ in ponenda sit non soluenti decimas ad pænitentiam reuerso.*
19 *Decimæ omnes an debeantur de mandato Domini.*
20 *Decimæ an de omnibus fructibus dari debeant, si in eadem terra, eodem anno diuersa semina sparguntur.*
21 *Debens decimam si aceruum frumenti indecimatum alienat, an ecclesia uendicare possit partem sibi debitam ab emptore.*
22 *Ecclesia an teneatur cedere actionem suam uenditori contra emptorem.*
23 *Malæ quæ proueniant ex subtractione decimarum.*
24 *Decimas dantes quadrupliciter remunerantur.*
25 *Primitiæ debentur de iure diuino.*
26 *Oblationes quæ dicuntur & qualiter diuidendæ sint.*

¶ DE DECIMIS PRIMITIIS & oblationibus. Rubr.

Dictum est supra dixi proximo tit. de parochijs & parochianis. Sed quia parochiani tenentur ad decimas primitia & oblationes. Ideo subsequenter ponitur hic rubr. de decimis primitijs & oblationibus. ¶ Videamus igitur de prima parte rubricæ, uidelicet de decimis & primò quid sit decima, quibus & à quibus. & qualiter danda sit, & qualiter

1 qualiter diuidenda. † ¶Decima est om-
nium iustè quæsitorum pars Deo debita.
ut infra eod. ca. tua in secunda tua Deus
enim qui dignatus est totum dare. decimá
dignatur recipere. nõ sibi sed clericis pro
futuram. ut 16. q. 1. decimæ. ¶Decimarum
2 duæ sunt species. †Quædam enim sunt per
sonales quædam prædiales. Personales
sunt quæ debentur ex his quæ proueniũt
ex opera personali. Prædiales uerò quæ
debentur ex his quæ proueniunt ex fru-
ctibus prædiorum. Nec in hoc distinguo
an prædicta sunt rustica uel urbana. ut in-
fra eodem ca. ad apostolicæ & supra titu.
proxi. c. ultimo. ¶Sed dubitatur de deci-
3 mis animalium † an inter prædiales uel
personales debeant numerari. Et uidetur
quòd inter prædiales. Nã ibi decimę sol-
uuntur animalium ubi ipsa pascuntur. ut
13. q. 1. §. 1. in uerbo qui pascit gregem &
de lacte eius non edit. Item seruitus pascẽ
di pecora prædialis est. ut. ff. de serui. ru.
præ. l. pecoris. & boues de eo fundo intel
liguntur in quo laborant. non in quo mo-
rantur ut. ff. de fundo instruc. instru. quæ
lega. l. cum quidam Sic & arbor illius so-
li censetur in quo uiuit & in quo radices
habet non ex illo in quo uidetur existere
& in quo truncus sustinetur ipsius. ut. ff. de
arb. cæ. l. si plures. §. si radicibus. & facit ad
hoc infra eo. c. commissum. Licet sit ar. cõ
tra alias. Nam is qui natus est ex manci-
pijs urbanis & missus in uillam nutrien-
dus. inter urbana non inter rustica manci-
pia numeratur. ut. ff. de uer. signi. l. is qui
4 natus. ¶Dandæ † sunt decimæ persona-
les clericis a quibus laici audiunt diuina,
& recipiunt sacramenta. ut infra eo. c. ad
apostolicę. 16. q. 1. quæ. 13. q. 1. §. 1. præ-
diales uerò debentur illis clericis in quo-
rum parochijs prædia sunt constituta ut
supra ti. proxi. c. ul. infra eo. quoniam 16.
q. 1. si laicus. 13. q. 1. §. 1. Nec ob. his, in-
fra eo. ad apostolicæ ubi circa hoc dubiè
respondetur, illa enim dubitationem non
iuris perplexitas sed diuersarum consue-
tudinum inducit uarietas. ¶Dande sunt
5 † decime a laicis. ut 16. q. 7. decimas quas.
Sed nunquid a clericis uel religiosis. Vi-
detur quòd non ut infra eo. c. nouum ge-
nus. quamuis in ueteri testamento leuitæ
darent sacerdotibus decimas ut infra eo.
ca. 1. in prin. Sed uidetur quod & hodie
clerici teneantur ut 16. q. 1. si quis laicus.
Ad quod respondeo decre. illa loquitur
in clericis coniugatis qui ab alijs non cõ-
iugatis accipiunt ministeriorũ labores. ut
in illa nouum genus, in fi. Vel locum ha-
bet in decimis patrimonialiũ prædiorũ.
Item adhuc uidetur quòd clerici tenean-
tur sumpto ar. a contrario sensu ex illa de
cre. 16. q. 1. decimas. Ibi enim dicitur q̃d
clerici communiter uiuentes non tenen-
tur. ergo à sensu contrario communiter
non uiuentes tenentur. tale autem ar. for
tissimum est. ut. ff. de offi. eius cui man. est
iuris. l. 1. 15. q. 3. ex eo. ff. de testi. l. ex eo.
25. dist. qualis 32. di. hospitiolum supra
de his quæ fi. à præla. sine consensu ca. cũ
in apostolica in fi. Ad quod ego commu-
niter uiuentes. subaudio maxime. nam &
6 in alijs idem obtinet. ¶ †Quid de religio
sis. Respondeo. Monachi albi, templarij
& hospitalarij Herosolumitani non tenẽ
tur dare decimas de, possessionibus suis
quas proprijs manibus uel sumptibus ex-
colunt. Secus si eas tradunt alijs ex colen
das. ut infra eo. ex parte, in 1. Monachi
uero nigri. canonici regulares & secula-
res tenẽtur dare decimas de omnibus pos
sessionibus suis exceptis noualibus, ortis
& nutrimentis animalium. ut probantur
hæc infra eo. c. ex parte. in prima. & c. li-
cet. & c. ad audientiam. Et hoc uerum est
nisi aliqui ex his amplius essent priuile-
giati a papa. ¶Item quod dictum est à mo
nachis albis templarijs & hospitalarijs in
telligẽdum est de possessionibus quas ha
bebant ante concilium generale. de illis
autem possessionibus quæ gratis postea
sunt collatæ uel quas emerunt pro mona
sterijs de nouo fundandis. Nam aliter
emere non liceret. & de quibus ante deci
mæ soluebantur soluere tenentur illis ec-
lesijs quibus solui soluebãt priusquã pos-
sessiones peruenirent ad ipsos quamuis
possessiones easdem proprijs manibus uel
sumptibus excolant. ut infra eodem cap.
nuper

nuper abbates. Scripsit autem Ray. in summa sua quòd tunc demum monachi nigri decimas soluere debent cum populum nō habent. nam si habeant tunc recipient, tā personales quam prædiales ut infra eo. c. dilecti. &.c. suggestum. Sed non bene excipit. quia & si populum habeant. & ab eo decimas de iure percipere debeant personales & prædiales de prædiis infra limites eorum parrochiæ constitutis & nihilominus soluent decimas ecclesij secularibus in quorum parochijs habent prædia sicut superius dictum est, nisi possint priuilegio uel legitima præscriptione defendi. ut supra de præscri. ueniens infra eo.c.a nobis. Cessat autem priuilegium tam nigrorum quam alborum si enormen læsionem inducat ut infra eod.cap. suggestum infra de uer. signi. quid per nouale. Cessat per pactionem seu per transactionem ut infra eodem ex multiplici. Cessat cum per solutionem renunciant priuilegio. ut infra de priuilegijs. si de terra supra de consti. cum accessissent. Cessat alborum templariorum, & hospitaliorum immunitas in prædijs alienis conductis. ut infra eo. dilecti. Cessat in suis alijs locatis ut infra eodem cap. licet. ¶ Item leprosi tenen-

7 tur † dare decimas præterquam de ortis & nutrimentis animalium ut infra de eccle. ædi. cum dicat apostolus. Dandæ

8 sunt decimæ † de omnibus fructibus terrarum, pomis arborum, herbis ortorum, de apibus. nutrimentis animalium, lana, lacte. feno. lignis, piscationibus, uenationibus. fictis pensionibus. molendinis. furnis. balneis fullonicis, argentarijs. metallarijs, lapicidinis de negocijs artificijs & de omnibus bonis ut infra eodem cap. nuncios ex parte, non est in potestate & cap. pastoralis 16. quæstio. 1. decimæ sunt tributa. & quæstio. 7. quicunque omnes decimæ & etiam de tempore. ut

9 de conse. distin.5. quadragesima. † Dandæ sunt decimæ prædiales non deductis expensis. censu. tributo. seu partiarij sortione. ut infra eod. cum homines. & cap. tua nobis. Nam dandæ sunt statim antequam separatio fiat. Cæterum si prima separatio facta fuerit. tunc sicut rusticus decimare tenetur quod apud ipsum remanet, sic & dominus quidem quod ad ipsum peruenit. ut infra eodem tua nobis, & cap. cum non sint in homine. In personalibus autem quæ, ex negociatione, uel artificio, proueniant distinguitur. an surgant, ex pecunia decimata uel non. In primo casu deducuntur expensæ. in secundo non. ut infra eod. pastoralis. Personales dandæ sunt in fine anni. inter est enim ecclesiæ simul recipere totum in fine anni potius quàm primitias singulariter de quolibet quæstu. ar. ad hoc. ff. fa. ercifcun. l. plane. supra de pigno. ex literis. C. quomodo & quando quarta pars debetur. l. 2. in prin. li. 10. De animalibus uero me liora nec deteriora sed mediocria pro decima solui dicunt. ut. 10. q. 2. hoc ius porrectum est. &. ff. est ædil. edi. l. si quis uenditor. §. ulti. Deteriora autem dari non dicunt. nam indignum est dare Deo quod dedignatur homo. ut. 49. di. cap. ulti. 16. q. 7. omnes decimæ. Et est notandum quod quicunque tenetur ad decimas per censuram ecclesiasticam cōpelli potest ad solutionem. ut infra eod. cap. tua nobis. &. c. cum non sit in homi-

10 ne. ¶ † Diuidendæ sunt decimæ diuisione canonica quæ habetur. 12. quæstio. 2. Sed quia illa in paucis ecclesijs obseruatur standum est in hoc consuetudini loci ut supra de sepul. certificari. Quæri-

11 tur † an decimæ dari debeant de iniustè quæsitis. puta ex malicia iniusta, uenatione prohibita, furto, rapina, simonia. usura. meretricio. histrionatu. item de his quæ per concussionem extorquentur. Et de his quæ dantur iudici, uel testi corruptionis causa. ¶ Et uidetur quòd non ut infra eodem cap. ex transmissa 1. quæstio. 1. non est putanda. Sed contra dandæ sunt decimæ de omnibus fructibus. Solutio decimæ aliæ prædiales, aliæ personales. ¶ In prædialibus planum est. quia quocunque, possidenre prædia clandestino uel uiolenro, iudeo, hæretico seu pagano decima dari debetur. ¶ Et est ratio quia non

nō intuitu personæ sed gratia prædij. prædialis decima datur. Et idem in tributo contingit.ut.ff. de pactis.l. inter debitorē C. sine cen. uel reli. l. r. delictum autem in talibus priuilegium non indiget. ut 16. q.1. legi. nec pœna habet immunitatem. ut.ff. de minoribus.l. Papinianus exuli re
12 uerso. † In personalibus uerò destinguo. aut trāsfertur dominium ut in his quæ acquiruntur ex meretricio uel histrionatu. Et tūc decima dari debet. Meretrix enim turpiter facit, quia meretrix. non turpiter accipit cum sit meretrix.ut.ff.de condi. ob tur. ca.l. item si.§. quoties. Sed ecclesia recipere non debet. ne per hoc uideatur crimina approbare. sicut plerumque in detestationem criminum ecclesia respuit aliquorum oblationes. ut no. supra tit. proxi.§.2. Aut non transfertur ut in furto & rapina & præda. Et tunc nec dari potest decima, nec recipi debet. Prædam uoco ex iniusto bello. ut 23. q.1. militare supra de iureiur. sicut. Secus si ex iusto.ut 23. q. 5. dicat. Et idem est in his quæ turpiter quæruntur. & dominium transfertur. sed competit repetitio ut in his quæ ex usura. simonia. ex concussione uel correptione quæruntur. quamuis magister Raym. scripsit in summa sua in e.ti. quòd non transferatur dominium in usuris. Quod non admitto cum usura à uolente & ex conuen-
12 tione soluatur. ¶ † Sed quæritur an semē sit deducendum. Videtur ꝙ sic. Nam primum semē dominus ministrauit & illius usumfructum agricolæ constituit.unde saluum de fructu debet esse semen ad instar pecuniæ in usumfructum datæ ut.ff.de usu fru.ea.re. quæ usu.consu.l. 2. supra de pigno.c. ultimo.& ad instar gregis in usumfructum concessi. ut. ff. de usufru.l. uetus fuit.& sicut in negotiatione deducitur capitale decimatum ut infra eo.c.pastoralis. sic uidetur quòd deducendum sit semen decimatum.Sed cōtra infra eodem c. tua nobis in princi.& c. non est in potestate. Solutio.puto semen non debere deduci. Et ad superiora respondeo. Primum semen non fuit a domine in usumfructum datum. Item non obstat quòd opponitur de negotiatione in qua solum lucrum decimatum decimatur. at in satis decimatur quicquid nascitur. Dominus enim qui totum largitur. decimam recipere dignatur. ut. 16. q.1. decimæ. Est & alia ratio. quia semen mortificatur & ideo non deducitur, sed pecunia i merce data salua manet. Itē decima prædialis est tributum, ut in decre. tua nobis & 16.q.1. decimæ sunt tributa egentium animarum. Sicut ergo tributum soluitur nulla facta deductione, sic & decima. ut in eadem decreta. tua nobis.
13 ¶Item quæritur † an laici sine peccato decimas percipere possint. Et uidetur quòd non Dominus enim præcipit in Leuitico eas dari leuicis ut.sit cibus in domo domini.ut 16.q.1.reuertimini. Et iura prohibēt laicis percipere decimas uel detinere infra eod. ca. prohibemus. Ad hoc & ca. quoniam supra de præscrip. causam supra de his quæ fi. a præla. sine con ca. cum in apostolica in fi. 16. q.1. quoniam, et. q. 7. decimas. 10. q.1. quia sacerdos et. c. hanc.consuetudinem.et facit ad hoc supra de arbi. peruenit. Contra hæc iura consuetudo generalis obstare uidetur. Solutio ad tempus ut stipēdium non ut titulus.nec in perpetuum. nec trāsitoria ad hæredes decima laico dari potest. sicut et aliud beneficium in stipēdium nō in titulū datur eidem.ut 32.distinct.si quis uero.et 12.q. 2. quia tua sanctitas. dominio ac possessione penes ecclesiam remanēte. quia laicus decimam possidere non potest ut supra de præscrip. causam. Iura uero superius inducta sic intelligo. laicus decimam retinere non potest seu possidere. uerum est pro suo. quasi habeat ius in re. Item in perpetuum et trāsitoriam ad hæredes sed ad tempus in eleemosynam uel aliqua iusta causa nomine et iure ecclesiæ percipere potest. ¶Sed his omnibus obstare uidetur infra eo.c. tua. in prima tua. quæ dicit quòd decimatione antiqua laico in feudū concessa decima noualium usurpari non debet. Sed illam intelligo sicut et aliā supra de his quæ fi. à præla. sine consensu c. cum in apostolica, scilicet in decima malè in feudū concessa.et quia illicita et inualida

ualida erat con. ideo tanquam teproba & odiosa restringitur ut eam decima noualium non sequatur. alias autem cui conceditur decimas, de laboribus & de noualibus concessa uidetur ut infra eod. cap.
14 ex parte. ¶ Item quæritur an per † priuilegium Romanæ sedis possit laicus percipere decimas, uel eximi a solutione ipsarum. Et puto quod sic siue in perpetuũ siue ad tempus priuilegium sit indultum. nam alias papa ius spirituale laico concedit. ut infra de iurepa. nobis. 63. dist. Adrianus &.c. in synodo. Sed in hoc casu concessionem ueteris decimæ decima noualium non sequetur. quia in talibus odiosis restringenda est licentia potius quã laxanda ut infra eo. tua. in prima tua.
15 †¶ Item quid de clericis habentibus sufficiens patrimonium qui decimas percipiunt. Respondeo si ecclesijs non seruiunt quarum contemplatione percipiũt. & ad hoc recipiunt ut in malos usus conuertant & sua seruent, sacrilegium profecto committunt ut. 1. q. 2. clericos 16. q. 1. quoniam in fin. tunc enim sine peccato unde pauperes uicturi sunt non accipiũt. ut 1. q. 1. pastor. Tunc locum habet quod Augu. dicit. Panis egentium uita pauperis est. qui defraudat illum homo sanguinis est. ut 14. q. 5. immolans. Et quod dicit Ambrosi. Esurientium panis est quem tu detines nudorum indumentum est quod recludis ut 47. dist. sicut hij. Cæterum si deseruiunt ecclesiæ debentur eis decimæ & stipendia ecclesiastica quamuis habeãt sufficientia bona paterna uel materna uel aliunde iustè quæsita. ut 12. q. 1. illi autem 12. q. 2. charitatem. l. de re. iuris. l. secundum naturam. Quod uerum est nisi ad suorum patrimoniorum titulos sint promoti. quod fieri potest, ut supra de
16 præben. episcopus &.c. tuis. † Item quæritur si laicus detinet decimas nec ecclesia potest ab eo recuperare nunquid redimere potest sine periculo simoniæ. Videtur quòd non. Sicut enim spiritualia non possunt emi, sic nec redimi. ut infra de simo. querelam. & expressius ad hoc 16. q. 7. decimas quas populus 1. q. 3. altare.

Item decimæ cum rebus temporalibus permutari non possunt. ut supra de re. permu. exhibita. quia spiritualia cum temporalibus non permutantur. ut supra de re. permu. ad quæstiones. Puto tamen posse redimi si hoc fiat auctoritate episcopi. nam in talibus auctoritas superioris uitium abolet supra de præbend. nisi supra de re. permu. quæsitum. ff. de his qui no. infa. l. furti. §. qui iussu. Posset etiam ecclesia suas decimas à laico male detentas recipere in pignore nec computare fructus in sortem ut supra de feu. c. 1. &. infra de usuris. c. 1. & c. conquestus. Suas ideo dixi: quia alienas in pignore recipere nõ posset. ut infra eod. c. ulti. ¶ Item nunquid
17 longa† cõsuetudo excusat non soluentes? Respondeo non, cum enim ex mandato domini decimæ sunt soluendæ. ut. 16 q. 1. reuertimini. non dare pactum est. imò minus dare uel tardius dare. ut. 16. q. 1. decimæ, & propterea consuetudo non excusat, & si in tota prouincia obseruaretur ut. 32. q. 7. flagicia. in talibus diuturnitas nõ minuit pactum sed auget. ut infra de simo. non satis. nec crimen leuigat qui diu resistit. ut. 24. q. 1. schisma. ¶ Sed his obstare uidetur infra eod. titu. in aliquibus. quæ dicit illæ quippe decimæ necessariò sunt soluendæ quæ debentur ex lege diuina, uel loci cõsuetudine approbata. Ad quod respondeo. illud intelligo de consuetudine approbata per Papam, alias non excusaret quantumcunque longa consuetudine, quæ sine mortali peccato seruari non posset ut supra de consuetu. ca. ulti. Vel illa consuetudo attenditur circa minutas decimas, quamuis & illæ sint soluendæ iuris rigore. ut infra eod. ex multiplici. &. c. cum in tua. Vel illa consuetudo locum habet in decimis prædialibus: cum prædia sita sunt in una parochia: & domini prædiorum sunt in alia constituti. ut infra eodem. cap. cum sint homines. &
18 c. da apostolice. ¶ † Item quid si is qui longo tẽpore non soluit decimas uel minus soluit. ueniat ad pœnitentiam. Respondeo. imponatur ei quod minus plene dedit modo emendet ut. 16. q. 6. quicunque.

prouiso enim ut ei remaneat unde uiuere possit quoniã quidquid habét clerici pauperũ est ut.16.q.1.quoniã quidquid. Et res clericorum pauperũ sunt.ut.23. quæstio. 7.quod autem. nam & secundum leges à quibusdam debitoribus exigitur. prouiso tamen ne egeant.ut.ff.de re iudi.sunt quæ in id.& legibus sequentibus. &.ff. de reg. iur.l.in.condemnatione.imponetur etiam ei ut in totum satisfaciat si ad fortunam deuenerit pinguiorem. ut supra de solu. Odoardus.&.ff. de cessio bono.l.4. ¶ Itẽ
19 † quæritur nunquid omnes decimæ debeãtur de mandato domini. Dicunt theologi quod prædiales tantum non personales. ut patet per textum Leuitici personales autem ex constitutione ecclesiæ. Et si hoc uerum est satis dici posset. saluo tamen iudicio meliori ut in cessatione solutionis personalium decimarum excusare possit consuetudo contraria talis quæ ius obrogat positiuum. ut no. supra de consuetudi.¶ Item excusare posset fortè pactio transactio seu remissio. Item in talibus fortè decimis locum habet decre. illa infra eod.c.in aliquibus.§.ille. Quippe decimæ necessariò sunt soluendæ quæ debẽtur ex lege diuina ut prædiales. uel loci consuetudine approbatæ ut personales.licet & aliis modis intellexerim decre. illam supra eodem.§.2. Hoc ideo dixi quia in paucis locis soluuntur decimæ persona
20 les. ¶ † Item quid si in eadem terra eodem anno diuersa semina spargantur.nunquid de omnibus fructibus decimæ dari debent. Sic. ut infra eodem.ca. ex parte. non enim ecclesia diuerso iure censeri debet.ut in quibusdam fructibus sit decimalis, & in quibusdam non ut infra eodem c.cum in tua,& simile 12.qu.2. cognouimus infra de priuil.quia &.ff. de usucap. eum qui quamuis contrarium. ar.sit.ff. de peculio.l.huic.§.1.ubi dicitur quod pecu
21 lium dupplici iure censetur. ¶ † Item quid si is qui tenetur ad decimam aceruum frumenti indecimatum alienet. nunquid ecclesia potest uendicare partem sibi debitam ab emptore? Respondeo sic. quoniã mansit ad eum aceruus cum onere decimarum . ut infra eodem.c.cum non sit. & si ab eo exegerit non patet à uenditore hoc enim non patitur bona fides. ut bis idem exigatur.ut.ff.de regu.iur.l.bona fides.& absit ut ecclesia petat aliquid cum augmento. ut 12.q.2. fraternitas. Sed si egerit & non exegerit quia emptor inuentus est non soluendo . nunquid redire potest ecclesia contra uenditorem.Sic.ut
22 C.situ. uel cu.l.ultima. ¶ † Sed nunquid ecclesia tenetur cedere actionem suam uenditori soluenti contra emptorem? Respondeo non.qua enim fronte hoc petet qui ex sua nequitia condemnatur. ut.ff. de administratio.tuto.l.si plures.ff. de iu. & ra.di.l.1.§.nunc tractemus. Et idem dico emptore malæfidei secus autem si eme
23 rit bona fi.¶ Item in summa † notandum est quod ex subtractione decimarum hæc mala proueniunt quatuor. Primum scilicet præuaricatio diuini mandati. Secundum quia cum olim homines soluentes decimas bonis omnibus abundarent. ut 16.q 7.maiores, nunc quia decimam non soluunt ad decimam conuertuntur. 16.q. 1.decimæ. Tertium quia dominus nos increpat locustæ nec plagas amouit.ut 16. q.1.reuertimini.Quartum quia quod non accipit tempus hoc tollit fiscus ut in præ
24 dicto.c.maiores. † Decimas uero dantes qua dupliciter remunerantur. Prima remuneratio est abundantia fructuum. Secunda corporum sanitas.Tertia indulgentia peccatorum. Quarta præmium æternum. ut probantur hæc. 16.q 1.decimæ. ¶ Nunc uideamus de secunda parte rub s.
25 de primitiis.† Et sciendum quod primitię sunt ex præcepto domini dicentis in exodo.Decimas & primitias non tardabis domino offerre. Et alibi. Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum domini dei tui. Item ex constitutione canonica. ut. 16.q.1. reuertimini.32. dist. præter hoc Quãtitas autem primitiarum libris Moysi non inuenitur expressa. Dicit.n. Hiero. maiorũ traditione inductũ esse qui plurimum dabant quadragesimã partẽ dabant qui autẽ minimũ sexagesimã, & sic 40. & 60.licebat offerri pro uoluntate soluẽtis. ut infra

ut infra eodem ca. 1. Et hæc uerum est in aridis & liquidis i pecudibus uero primogenitum datur. Sed Hug. putans hoc esse durum dixit quòd de ductis dandum est unum. Et si quis tot capita nõ habeat proportionabiliter dabitur æstimatio. Lau. & Io. dixerũt centesimum esse dandum. Melius autem uidetur ut stetur circa hoc consuetudini. ut ar. supra ti. 2. c. certificari. uel recurratur ad consuetudinem uicinarũ ecclesiarum. ut supra de cõsue. cum olim. Ita ut ex multis mediocritas obseruetur ar. 10. q. 2. hoc ius uel quod minimum est detur. ut infra de censibus ex parte. &. ff. de leg.
26 3. l. minimis. ¶ Oblationes † uero dicuntur quecunque de proprijs & licitis rebus ecclesiæ à fidelibus offerũtur infra de uer. sig. ca. Et sunt diuidendæ oblationes et primitiæ sicut et decimæ. ut 12. quæstio. 2. quatuor 10. quæ. 1. antiquis. 12. quæst. 2. concesso.

Summarium.

1 *Regulares qui dicantur.*
2 *Religiosi qui sint.*
3 *Regulares tria profiteri debent.*
4 *Professio quid sit.*
5 *Tempora probationum.*
6 *Causæ propter quas egressi pueri excusantur.*
7 *Filius oblatus a parentibus religioni an exire possit.*
8 *Anni discretionis qui dicantur.*
9 *Filium infra annum discretionis per se ingredientem religionem reuocat pater, reuocat tutor.*
10 *Annus probationis à quo tempore currat.*
11 *Monachalem habitum per annum gestans compellitur monasterio profiteri.*
12 *Egressus a religione a qua egredi de iure temptauit, qui alium laxiorem compellitur ingredi, an possit post egressum assumptè & ante ingressum assumendæ cõtrahere matrimonium.*
13 *Habitus probationis qualis esse debeat.*
Habitus non facit monachum.
14 *Professionis præsumptio quando oriatur.*
15 *Votum quot modis solennizetur.*
16 *Episcopus si uult ad religionem transire non sufficit licentia posita, sed requisita & obtempta.*

¶ DE REGVLARIBVS.

Rubrica.

TRactauimus supra de clericis & rebus eorum, nunc dicamus de regularibus & his quæ pertinent ad regulares. ¶ Videamus igitur qui dicuntur regulares, qui religiosi. qui profiteri debeant regulares, & quibus uerbis, & in cuius manibus, quãto tempore nouicij sunt probandi. in qua ætate religionem ingrediés obligetur & ex quibus causis nõ professus pro professo habeatur ¶ Regulares.
1 † sunt qui ad uiuendũ regulariter se astringunt. siue sint monachi: siue canonici regulares qui & si a sanctorum monachorũ consortio non computentur seiuncti. regulæ. tamen inseruiunt laxiori. ut infra de statu regula. quod Dei timorem. In multis autem eorum conditio concordat. ut infra ne clerici uel monachi. ex parte. 20. qu. 3. præsens infra ne cle. uel mona. super specula. Et conuersi professi. ut 17. q. 1. ut lex. Secus est in conuersis non professis qui se & sua non dedicarunt Deo. ut infra de priui. cum & plantare. §. de confratribus. & ca. ut priuilegia. ¶ Religiosi
2 † autem largo modo dicuntur qui in proprijs domibus religiosè uiuunt, quamuis non professi. ut. 3 ꝯ q. 5. quod Deo patri.
3 ¶ † Tria profiteri debet regularis obedientiam, castitatis custodiam, abdicationem proprietatis. hæc enim sunt substantialia uitæ regularis, nam cum regularis hominem Dei uice supra caput suum constituit 19. q. 3. statuimus. renunciat propriæ uoluntati ut 12. quæstione. 1. non dicatis. similiter cũ quis religionem ingreditur se & sua dedicat Deo ut C. de episco. & clerici. in auten. ingressi. 19. quæstione 3. quia ingredientibus. si qua mulier. & ca. tunc autem. & ideo post ingressum potestatem in corpore & in rebus amittit. In his autem substantialibus, dispensari non potest. ut infra de statu regu. cum ad
4 monasterium. in fi. † Professio autem

nihil aliud est quam solemnis religio-
nis promissio in qua promissione hæc tria
conueniunt quæ prædixi. Fit promissio in
manu prælati.ut infra eodem.c.porrectû.
&.c.ad apostolicam. Fit & in manu priua
ti.15 q.1.uidua infra qui cleri.uel uo. ue-
niens.&.c.insinuante. ¶ Probationis tem-
5 pora sunt diuersa. † nam clericus notus
probat & probatur per annum.ut 17.quæ
stione 2.Consaldus. clericus ignotus &
laicus notus per biennium. ut 19.q.3.mo
nasterium. laicus ignotus per triennium.
ut 17.q.2.si quis incognitus. 53. distinct.
legem. Hodie autem hæc diuersitas tem
porum reducitur ad annum. ut infra eo-
dem titu.ad apostolicam. postulasti. &.c.
ex parte. ¶ De ætate ingredientium reli-
gionem hoc seruandum est ut si post 14.
annum qui intrauerit religionem. exire
non possit. Nec obst. infra eodem.c. ad
6 nostram. † Quinque enim causæ consi-
derantur in illa propter quas egressi pue-
ri excusantur. Prima quia impetuosè &
sine deliberatione intrauit: ideo ingres-
sus non fuerit obligatorius apud deum:
qui animum considerat & non opus. cor
interrogat & non manum. ut.14.qu.5.si
quid inuenisti.15.qu.6.c.1. Licet sit argu.
contra 17. qu.4.sunt qui opes. Secunda
quia intellectus. Tertia quia sine proba-
tione habitum suscepit. Quarta quia pro
pe pueritiam intrauit. Quinta quia infra
triduum exiuit. Si uerò minor quatuor-
decim annis intrauerit. poterit egredi
cum uenerit ad 15.annum. ut 20.quæstio
ne.1.illud Hug. autem dicebat discretum
ingredientem religionem obligari etiam
ante.14. annum quia sicut ante annos il-
los potest quis obligari diabolo.ita & deo
7 ut infra de delic.pue.pueris. ¶ † Sed quid
si filius à parentibus sit obligatus? Re-
spondeo si fuerit in annis discretionis &
non contradicat. exire non potest.ut in-
fra eodem.c.cum uirum. Si ante annos
illos adhuc exire non potest. ut infra eo.
tit.significatum. Sed ueniens ad 16. annû
inquiretur. & tunc si ratum habet quod
factum est non exibit. ut in prædictis
decreta. Si autem dissentiat potest exire.

ut 20.quæst.2.illud.& infra eodem.c.cum
simus. Nec obst.his 20.q.2. monachum
ubi dicitur monachum autem paterna
oblatio aut propria facit deuotio. Nam il-
lud sic intelligo. Monachum facit pater-
na oblatio occasionaliter ut cum filius
paternæ oblationis ex debito. honesta-
tis non necessitatis obtemperans cum po
test contradicere non reclamat. uel pa-
terna oblatio facit monachum ut cum fi-
lius habens discretionis annos oblatus à
parentibus non contradicit tunc uere fa-
cit monachum, secus si contradicat.ut 20.
qu.3.præsens. Vel tertio modo paterna
oblatio facit monachum, ut si filius in-
fra discretionis annos oblatus fuerit, an-
te discretam ætatem exire non possit ut
superius dictum est. & secundum hoc in-
telligenda sunt omnia capitula 20. quæ-
stione prima usque ad.§. cum ergo.
8 ¶ † Anni uero discretionis sunt anni ad
uotum emittendum, & matrimonium
contrahendum qui sunt. 12. in muliere.
& 14. in masculo ut.20 quæstione 1.c.1.
& 2.quæst.2.capitulo 1.& 2. Illa enim æ-
tas soluit ius patriæ potestatis per ingres
9 sum religionis. † Filium autem infra an-
nos discretionis per se ingredientem re-
uocat pater, reuocat tutor. ut 20. quæ-
stio.2.si puella usque ad annum. ut infra
eodem titulo si quis ante. & ut in prædicto
capitulo si puella. Quod intelligo uerum
esse nisi monasterium sit ualde remotum
ut per tantum temporis ad illud peruenir-
re non possit, quia tunc maius indulge-
tur tempus arg.12.q.2.si quis incognitus.
10 ¶ † Sed quæritur à quo tempore currat an
nus iste. Videtur quòd à tpe scientiæ. ut
ar.2 q.7.biduû.uel a tépore amonitionis.
ut ar.supra de côces.præb. quoniá diuersi
taté. Vel dicemus illud tempus esse conti
nuum ita ut cedat ignoranti: ut.ff. de his
qui no. infa.l. genero. Credo quod annus
iste incipiat cedere à tempore sciétiæ. ar.
11 17 q.2.si quis incognitus. ¶ † Non pro-
fessus compellitur profiteri qui monaste-
rium ingrediens per annum gestauit ha-
bitum monachalem. ut infra eo.c. ex par
te. Item ingressus religionem non profes
sus ad

sus ad priorem statum redire non potest si tempore ingressus euidenter in eo signa appareant quod absolute uoluerit uitam mutare. ut infra eod.c.statuimus. Intelligo autem hæc signa apparere si is qui ingreditur testamentũ facit & transfert omnia bona sua in hæredes & legatarios uel distribuit omnia bona sua ecclesijs & pauperibus erogauit omnia bona sua. Item si in monasterio distinctus sit habitus nouiciorum ab habitu professorum. & ingrediens hoc sciens assumpsit habitum professorum. similiter ad priorem statum redire non potest. ut in prædicta decre. statuimus. Additur & quartus casus.s.cum is qui ingreditur proponit absolute uitam mutare & si de hoc non appareant euidentia signa.ut infra eod. consulti sumus Vel posset suppleri in eo quod de signis addi-
12 tur in decre. statuimus. ¶ † Sed quæritur quid si ingressus cui egredi de iure competit religionem assumptam sed reingredi compellitur laxiorem nunquid si post egressum assumptæ & ante regressum assũmendæ, contrahat matrimonium tenet. Et uidetur quod sic.na habitus solus quẽ assumpsit non solennizauit uotum . ut infra eod.c. porrectum . & simplex uotum non dirimit matrimonium. ut infra qui cle.uel uo.consuluit. &. c. rursus.27.di.c. 1.&.2.§. hinc distingendum est. Puto tamen contrarium quod si habitus solus nõ solennizat quantum religionem assumptam solennizat tamen in genere quantum ad religionem quam generaliter consentit intendens absolute uitam mutare cum habitum assumpsit. Et si obijcias est monachus. cuius ergo monasterij. Respõdeo hæc obiectio non procedit. Nam potest quis esse professus in propria domo. potest quis esse etiam monachus nullius tamẽ monasterij.ut.33.q.5.quod deo.27. q.1.de uiduis &.C.de epis.& cle.l.rapto-
13 res. ¶ Quæritur in quo † habitu debeat quis probari & probare. Et uidetur quod in seculari.ut infra eo.ti.super eo.53.di.legem.54. di. multos. & arg.17.q.2. si quis incognitus. Lau. dixit quod in monachali habitu est probandus.ar.in prædicta decre. super eo.&.19.q.3.in monasterijs.alias non posset probare austeritatem regulæ monachalis. cum magna pars austeritatis in habitu consistat. Solutio in huiusmodi puto standum consuetudini & & statutis monasteriorum magisquam iuri scripto . Sed secundum iura moderna habitus probationis religiosus esse debet. Vnde in quibusdam locis distinguitur habitus nouiciorum ab habitu professorũ uterque tamen est religiosus:sed si non distinguatur nihilominus ad aliquam differentiam denotandum benedicendæ sunt uestes professorum ut.infra eo.tit. statuimus in fi. Sed obijcitur. habitus non facit monachum. ut.infra eo.c.porrectum supra de transac. ex trasmissa infra qui cle. uel uo.consuluit infra e.c. ut clerici. Quædam tamen iura uel euidentur quod habitus faciat monachum. ut infra eodem titul.uidua.27.dist.quod interrogasti . Ad hoc dico , quòd est professio uera & expræssa, præsumpta & occulta. Vera est & expræssa quæ fit uerbis. ut.20. quæstio.1. uidua. infra titulo proximo dudum. Præsumpta & occulta,ut infra eodem statuimus . Priora igitur iura sic determinanda sunt habitus non facit monachum professione uera & expressa . Posteriora uero quæ dicunt quod habitus facit monachũ. sic intelligenda sunt uerum est professione præsumpta . Oritur autem professio-
14 nis præsumptio ex nimia mora in monasterio.uel ex mora per annum uel per euidentiam signa.uel per assumptionem habitus professorum. ut.27.quæs.1. uidua infra eod.titul.uidua.27 dist. quod interrogasti infra eod.c.ex parte.&.c.statuimus. ¶ † Sed quæritur quot modis solenniza-
15 tur uotum . Et certe tribus. Per professionem ueram & expressam.præsumptam & occultam ut superius dictum est.Item per ordinis susceptionem solennizatur uotũ continentiæ. ut.28.di.diaconi. &.84. dis. cum in prætorio. Item & per habitus susceptione.ut.infra titul.proxi. ex parte infra qui cle.uel uouẽ. insinuante.27.q.1.c. 1.Sed in hoc ultimo membo iura illa obuiare uidentur quæ superius allegaui & quæ dicunt

quæ dicunt quod habitus non facit monachum. Ad quæ responderi potest. iura illa locum habent cum habitum non præcedit uotum, secus si uotum præcedat & habitus subsequatur. ut dictũ est. ¶ † In summa notandum est quòd licitum est religiosis ad artiorem uitam per religionem se transferre. petita à prælatis licentia quamuis non obtenta. ut infra eo. c. licet quibusdã. Et si nec ẽt peti a transeat quis ad maiorem religionem uidetur quod ualeat transitus. ut infra eo. c. sane. Quidam tamen dicunt illam de permissione loqui ex eo quòd dicit permittas. Vbi autem episcopus uult ad religionem transire non sufficit licentia petita sed requisita & obtenta. ut in decre. licet & hoc siue sit consecratus siue non ut supra de transla prælat. inter corporalia. Et est ratio nimia utilitas quæ prouenit potest ex officio pastorali. ut supra de renunc. nisi cum pridem. §. ulti. ¶ Si eo modo militetur quo noster iubet imperator. ut 40. di. ante omnia. Item cum quis leuitatis causa transit etiam ad maiorem. non sufficit licẽtia petita ut 19. q. 3. statuimus. ¶ De fugitiuis autem requirendis excommunicandis uel retrudendis seruatur quod legitur infra eod. tit. ne religiosi.

Summarium

1 *Coniugum alter, an ante consumatum matrimonium altero inuito, possit ad religionem transire.*

2 *Monasterium intrare an possit alter coniugum post copulam carnalem altero inuito.*

3 *Matrimonium cõtractũ per renocatum à religione, post mortem reuocantis an ualeat.*

4 *Alter coniugum qui altero absente & ignorãte religionẽ intrauit, et in ea professus fuit reuocatus, an mortuo reuocãte, teneatur resumere religionem dimissam.*

5 *Côiugatus qui consentiẽte uxore ingressus est monasterium, & postea ad uxorem reductus, an mortua uxore reintrare teneatur*

6 *Vxor illius qui ea inuita et ignorante religionem intrauit, an similiter eo inuito monasterium intrare possit.*

7 *Vxor adulteri an eo inuito possit intrare religionem.*

8 *Adulter an possit intrare religionem innocente inuito.*

9 *Côiugẽ unũ simpliciter cõsentire an sufficiat, ut alter ad religionẽ trãseat, uel necesse sit remanenti in seculo & uitam mutare.*

¶ DE CONVERSIONE CONIUGATORUM. Rubrica.

SVperius dictum est in genere de trãseuntibus ad religionem, hic autem tractatur in specie de transitu coniugatorum. ¶ Videndum est igitur quando alter coniugum altero iuuito possit religionem intrare. ut infra eo. titu. c. 2. uel sacros ordines promoueri. Item an sufficiat alterum ex coniugibus simpliciter cõsentire, ut alter ad religionem transeat, uel oporteat illum qui remanet uitam mutare. & quid iuris sit si alter transeat altero inuito. ¶ Est igitur sciendum. † quod 1 ante cõsummatum matrimonium potest alter coniugum altero inuito ad religionem transire infra e. c. 2. & c. ex publico. ita ut infra duorum mensium spacium alterum faciat. uel religionem assumat, uel ad coniugem reuertatur. Sane quod dominus in euangelio dicit. non licere uiro nisi ob causam fornicationis uxorem suã dimittere, intelligendum est secundum interpretationẽ sacri eloquij de his quorum est matrimonium carnali copula consumatum. ut in illa ex publico, in fine. Sed si alter istorum uel & inuito altero in domo propria remanere quasi propositum castitatis in seculo seruaturus nihilominus consumandum est matrimonium iam contractum. nisi uoto se astrixerit ad obseruantiam regularem, in quo casu compelli potest ut relicto seculo religionis propositum exequatur. ut infra eod. c. ex parte, in fine. † Post consumatum autem 2 matrimonium non licet alteri coniugum altero in seculo remanente religionem assumere, & si is quæ remanet hoc per mittat nisi esset senex & de incõtinẽtia nõ suspectus infra e. cũ præditus. & c. uxoratus tũc enim sufficit si is qui remanet cõtinẽtiam promittat. ut ibidẽ quã perpetuò obseruabit etiã altero in religione defuncto & intan-

& intantum ut si post mortẽ ingresi is qui remásit & cõtinẽtiá promisi cõtrahat matrimonium.non teneat: & hoc ad similitudinem coniugis illius quæ permittente uxore & continentiam permittẽte ordinatur.ut 33.di.seriatim & 28.dist.quia sunt culpæ.nam uotum uxoris quod intelligo simpliciter fieri in promissione continentiæ solennizatur in ordinatione uel professione mariti. uir enim & uxor sibi communieant actiones. ut 30.q.4.si quis uiuis. ¶Si uero alter coniugum ingrediatur religionem altero inuito. non ualet ingressus,& is qui remanserit poterit reuocare ingressum reuocatus autem uiuo reuocante nõ exigit debitum.sed reddet exactus. potuit enim permittere id quod in ipsius erat potestate scilicet non exigere. Non reddere autem nõ potuit promittere. quoniam hoc non erat in eius sed in mulieris potestate. Vnde apostolus. Vir non habet potestatem sui corporis sed mulier. ut infra eo.c.quidam intrauit.27.q.2.sunt qui.

3 ¶†Sed quæritur an si post mortem reuocantis contrahat reuocatus matrimoniũ ualeat uel non. Et puto matrimonium tenere, quia is qui intrauit potuit simpliciter uouere & se in eo quod in ipso est obligare ut superius dictum est. Sed uotum illud solennizare nequit inuita uxore.nam solennitas uoti tollit utrunque s. potestatem exigendi & redendi debitum coniugale, solennizatio enim uoti si rite fiat continentiam perpetuam inducit,quę est essentiale professionis.ut infra de statu mo. cum ad monasterium in fi. ¶ Item

4 quid † si alter coniugum altero absente & ignorante religione assumat.& profiteatur in ea,demum ab altero reuocetur.nũquid reuocatus mortuo reuocãte tenetur resumere religionem dimissam. Respondeo consultius est ei & congruentius ad salutem ut ad monasterium redeat ubi bona ductus intentione professionem fecit & habitum religionis accepit. Si uero ad hoc induci non poterit.ipsum inuitum credimus non cogendum. ut infra eo. placet.

5 ¶ † Sed si alter coniugum altero sciente & consentiẽte.cuius cõsensus non sufficit etiã si cõtinẽtiã promittat. sed requiritur ut & ipse similiter cõuertatur. ut.23.q.5. qui uxorẽ.monasteriũ ingrediatur & demũ ad uxorẽ de monasterio reducatur.nũquid mortua uxore reintrare tenetur. Respõdeo sic etiã si post mortẽ primæ aliam duxit.nam & tunc per excõmunicatione cõpellitur ut muliere dimissa ad suũ monasteriũ reuertatur sub regulari habitu de cætero domino seruiturus ut infra eo. ex pte.Et est rõ diuersitatis inter illã decr. placet.& aliã ex parte abbatis.quia in illa placet.is qui intrauit non habuit consensum cõiugis.& iõ simplex uotũ nõ potuit solẽnizare altero ignorãte uel inuito ut superius dictũ est.Sed in illa ex parte.is qui intrauit habuit consensum uxoris. unde ingressui mariti nõ in fuit alius defectus nisi suspicio de incontinentia uxoris quæ per mortẽ ipsius aboletur. unde mortua uxore religio uiri inuenitur ex omni parte sufulta,& quia professio interuenit. nec defuit consensus uxoris.& supicio in cõtinẽtiæ cessat,& propterea cõpellitur reitrare

6 ut dictum est. ¶ † Sed nunquid uxor illius qui intrauit ea inuita uel ignorante poterit itrare eo similiter inuito. In hoc distinguo.Refert an maritus sit de monasterio eductus & reconciliatus uxori. Et tũc eo uiuente & inuito non potest intrare. An non sit eductus, & tunc potest uxor intrare inuito,marito ut uigesimaseptima quæ

7 stione secunda.Agathosa. ¶ †Item quid si maritus adulterium commisit nunquid liceat uxori eo inuito intrare religionẽ.Respõdeo sic si fuerit per sñiam separata 35. q.6.multorũ & 33.q.2.seculares.quia post sñiam nõ posset de monasterio reuocari argu.ad hoc optimũ infra eo.c.ult.ubi alter coniugũ religionẽ ingressus nõ reuocatur ab altero qui spiritualiter fuerit fornicatus.cũ iam sententia diuortij lata est inter eos.Sed ante sententiam non posset itreuocabiliter intrare, quia si fornicator peteret restitutionem ingressi indulgeretur. eidem nec obstaret fornicationis obiectus.ut supra de restitu. spol. item cum quia argum. C. de dona. inter uirum & uxorem.l. si maritus. ¶ Non obstat hiç

27.q.2.

27. q. 2. Agathosa. ubi non reuocetur ingressus a fornicatione. nam illud intelligo cum sententia diuortij lata est. Vel loquitur canon ille cum adulter agit contra ingressum petitorio. secus si agat restitutorio sicut dictum est. Adducunt quidam & alium casum in quo licet alteri coniugum altero inuito religionem intrare scilicet cum alter notorie fornicatur ut infra de diuor. significasti. Sed decre. illam intelligo cum spoliatus post spoliationem adulterium committit & sic petitioni restitutionis qui sibi iam competit praeiudicium parat. praecedens autem adulterium non ei obstaret. ut dictum est. & sic intelligo
8 infra eo. cōstitutus. ¶Sed quaero † an adulter intrare posset religionem innocēte inuito? Respondeo non. Poena enim ex adulterio meretur hanc immunitatem non inducit ut a nexu coniugis liberentur. ut. ff. de interdic. & rele. l. relegatorum. §. ulti. nec ex delicto debet consequi actionē. ut. ff. de fur. l. itaque fullo. & supra de suetudine ex parte. ¶Item quid si sententia diuortij lata esset, nunquid adulter intrare posset innocente inuito respondeo nō: quia innocens posset adulterium inuitum sibi reconciliare uelet. ut 32. q. 1. non erit & ca. quod autem in auten. ut nulli iudi. §. manifesta. colla. 9. & signatur illud autē. C. de adulterijs & incipit. sed hodie. Et quae dicta sunt supra de religione assumēda ab uno coniugum altero inuito. sed in casibus idem puto in sacris ordinibus recipiendis.
9 ¶Nunc uideamus an † sufficiat ex coniugibus simpliciter consentire ut alter ad religionem transeat uel necesse sit ipsum qui remanet in seculo uitam mutare. Et in hoc dicit Hugo. quod uno intrante monasterium & profitēte de consensu alterius. is qui remanet intelligitur profiteri & ammodo contrahere non potest ut 28. di. quia sunt culpae. 32. dis. seriatim & 33. q. 5. qui uxorem 27. q. 2. agathosa. Sed obstat ei infra de eo qui duxit in mat. quā pol. per adulte. ex literarum. Posset tamē ad illam Hug. respondere. quòd ibi non habentur quod interuenerit cōsensus eius qui remansit. Alij dicunt quòd si alter coniugum permittat alterum intrare nec cōtinetur in seculo remanere & simpliciter permittat nec tenetur intrare nisi esset iuuenis & suspectus. Puto autem uiam mediam eligendam ut coniunx qui permiserit alterum intrare. si suspectus est is qui permiserit compellatur intrare & profiteri. Si uero non est suspectus continentia promissa poterit in seculo remanere. ut in fra eo. ca. cum sis praedictus, & ca. uxoratus. Et secundum hoc intelligo primam decretalem huius ti. Nec ob. his infra eo. tit. ca. ueniens. ubi uir intrauit uxore permittente iuuene & suspecta. nec cogitur ipsa intrare. ¶Sed hoc ideo. quia licentia illa fuit per fraudem elicita & per captionē extorta. ut ex illa littera colligitur manifestē. Et si hoc est uerum quare nō fuit maritus de monasterio reuocatus. Respō deo propter fornicationem uxoris post ingressum mariti commissam. ut ibi patet, alias licuisset reuocari maritum. ut 33. q. 5. notificasti. In eo autem quod dixi. supra quòd si maritus intret religionem permittente uxore & profitetur. quòd uxor intelligitur uouere & uotum suum solennizare solennizante marito. quia uir & uxor sibi communicant actiones. Adijciebat Io. & cauta est adiectio scilicet si mulier hoc sciret & intelligeret hunc esse effectum suae permissionis. Tunc enim post mortem uiri contrahere non posset. nec contractum tenere. Caeterum si mulier simplex & iuris ignara hoc non intelligeret neque sciret nec intēderet sic se ad perpetuam continentiam obligare. quamuis uotum simplex quod intelligitur emisisse permittēdo maritum intrare perpetuo debeat obseruare & sic etiam post uiri obitū continere. si tamē contraxit matrimoniū tenet ar. ad praemissa infra eo. ueniens.

Summarium

1 *Coniugum alter infidelium si conuertitur ad fidem, uel unus ex coniugatis fidelium, in haeresim labitur, an eorum matrimoniū dissoluatur.*

2 *Sacramentum fidei & baptismi primum est et fundamentū ac ianua oim sacramentorū.*

3 *Disso-*

3 *Differentia inter fornicationẽ carnalem & spiritualem.*
4 *Vnus ex duobus fidelibus coniugibus si labatur in heresim & demum ad fidem reuertitur, is qui ad fidem remansit compellitur ei uolenti cohabitare.*
5 *Diuortio facto apud quem filij remanere debeant.*

¶DE CONVERSIONE INFIDELIUM. Rubrica.

IN superiori rubrica tractatum est de conuersione coniugatorum ad religionem hic autem tractatur de conuersione infidelium ad fidem. ¶ Est ergo uidendum quid iuris sit si alter coniugatorum infidelium conuertatur ad fidem, & è conuerso si unus ex coniugatis, fidelium labatur in gentilitatis errorem. ¶ † Sit itaque
1 in hac materia distinguendum. Quia si matrimonium contrahatur, inter duos fideles, matrimonium ratum est. idest, indissolubile nisi morte quo ad substantiam matrimonij. Nam & si diuortium intercedat non aboletur confederatio nuptialis. ut. 32. q. 7. licite. & c. interueniente. Si ergo alter illorum labatur in hæresim potest alter qui remansit in fide agere ad diuortium propter fornicationem spiritualem. & tunc sententia necessaria est quæ separet quo ad thori cohabitationem & mutuam seruitutem uinculo matrimonij
2 perdurante. † Et est ratio quia sacramentum fidei quod semel admissum nunquam admittitur ratum efficit coniugi sacramẽtum ut ipsum in coniugibus illo durante perduret. ut infra de diuor. quanto, sacramentum enim fidei & baptismi primum est & quasi fundamentum & ianua omnium sacramentorum. ut. 32. dist. §. porro. in fi & infra de prisby. nõ bap. mi. ueniẽs. unde posito fundamento quod semel positum non amittitur ut dictum est. & probatur in eadem decre. quanto. & de cons. di. 4. ostenditur, super ædificatio aliorum sacramentorum firma est. Sed si illud fundamentum non sit positum aliorum. sacramentorum super ædificatio ualida non cõsistit. Et in casu præmisso c m diuertitur non habet locum illa consideratio an uelit lapsus cohabitare uel non. Vnde mirabiliter & enormiter errauit Vincen. in hoc quia ipse in glo. suis quas scripsit super illa decre. supra titul. proxi. mulier hæc considerasse uidetur quòd in hoc casu quem præmisi locum nõ habet in alio ut iam dicam. Vbi uerò matrimonium contrahitur inter duos infideles & unus ad fidem cõuertitur. monet apostolus fidelem ut cohabitet infideli. Ideo autem monet, quia hoc potest esse multorum occasio lucrandorum ut fideles coniuges in reliquẽdis infidelibus permissa licentia non utantur ut. 28. q. 1. iã nunc. sed si infidelis nolit cohabitare fideli. uel uelit sed cum blasphemia, saluatoris uel ut trahat fidelem ad mortale pactum in his casibus sine iudicio & præter sententiam soluitur uinculum matrimonij. Contumelia enim creatoris soluit ius matrimonij. ut in illa decre. quanto. Ideo autem soluitur quia cũ contractum fuit hoc matrimonium non inuenit fidei firmitatem super qua stabiliri possit coniugij sacramentum. Et hæc eadem ratio est quare in diuortijs superioris matrimonij requiratur sententia non autem in hoc matrimonio dissoluendo. Item nota quod in casu primo post diuortium separatus altero uiuente non contrahit. in secundo contrahit. & ideo fidelis ut hic licenter & libere faciat testes adhibeat cum infidelis renuit cohabitare uel cum cohabitans blasphemat uel trahit ad mortale peccatũ ut de his uel eorũ aliquo fides fiat. Item nota. differentiam in
3 ter fornicationem carnalem & spiritualem, quia propter unicam fornicationem carnalem potest maritus diuertere ab uxore. ut. 32. q. 1. dicit. & c. inconiugio. & infra de diuor. gaudemus. in fin. Sed propter unicam spiritualem non nisi perseueretur in ea. ut. 28. q. 1. non solum. In alio autem conuenientia est inter utranque fornicationem. Sicut enim maritus uxorem fornicantem carnaliter excludere à sua cohabitatione tenetur ut. 32 q. 1. c. si quis uxorem. sic & fornicantem spiritualiter

liter si in hoc perseueret. ut 28. q. 1. non solum. Sed cum inter duos iudæos contrahitur matrimonium. & alter ad fidem cōuertitur. quamuis is qui remansit in iudaismo habitare consentiat & sine blasphemia uel contumelia creatoris. fidelis tamē ei cohabitare non potest, ut 28. quæstio. 1. iudæi. Et est ratio quia iudæi habent leges & prophetas & domestici sunt fidei nostræ. Et ideo timetur ne iudæus Christianum subuertat. ¶ In summa notandum
4 est. † quòd si unus ex duobus fidelibus coniugibus labatur in hæresim. & demum reuertatur ad fidem is qui in fide remansit compellitur ei uolenti cohabitare. nisi ante conuersionem fuissent per sententiā separati ut infra de diuor. de illa hodie tamen uidetur correcta illa distinctio infra de diuor. quanto in fi. ubi uidetur quòd indistinctè cohabitare cogatur. ¶ Diuortio
5 † autem facto si quæratur apud quē filij debeant remanere. Dicendum est quòd secundum uetera iura infantes usque ad triēnium apud matrem sunt alendi. nam usq; ad tempus illud magis indigent lacte quā esca. Post triennium uero apud patrem ut. C. de patria po. l. nec filum. eo saluò quòd si iudex decerneret etiam tales apud matrem nutriendos. ipsæ æstimabit an apud patrem uel apud matrem filii nutriantur. ut C. de diuor. l. una. Sed iure autenticorum aliud consideratur an pater dederit causam diuortio uel mater. ut si pater, tunc filij alantur apud matrem expensis patris. si mater filij nutriantur apud patrem expensis matris. ut in authenti. ut lice. ma. & auiæ. §. illud quoque. & signatur, C. de diuor. fac. & incipit. si præterit & hoc idem consideratur infra eodem ex literis. Et alia duo, patria potestas, & fauor fidei Christianæ ut ibi colligitur. & 28. quæstio. 1. iudæi. Patre uero defuncto præses determinet ubi pupilli debeant educari ut. C. ubi pu. debe. edu. l. 1. & 2.

Summarium

1 *Votum quid sit.*
2 *Votorum species quot sunt.*
3 *Votum uoluntarium subdistinguitur.*
4 *Votum simplex impedit matrimonium contrahendum, & dirimit iam contractum.*
Votum frangens an peccet, & supra nu. 3.
5 *Vouere quis possit.*
6 *Votum quod quis ante monachatū emisit, an possit per abbatem reuocari.*
7 *Vota omnia an possint redimi & commutari & nu. 9.*
8 *Anima pretiosior est cunctis rebus.*
10 *Dispensare quis possit super uoto.*
11 *A uoto quot modis discedi possit.*
12 *Vouens an possit differre uotum exequi.*

¶ DE VOTO ET VOTI redemptione. Rub.

DIctum est supra de transitu ad religionem. Sed quia postquam transitur ad religionem uotum emittitur, uel prius emissum solennizatur. Ideò subsequenter tractatur hic de uoto & uoti redemptione. ¶ Videamus igitur quid sit uotum. quot sint species uotorum qui uouere possunt, in quibus casibus, & qualiter possit redimi, & qualiter possit a uoto discedi. & an in uotis ualeat dispensari. & per quem. ¶ Votum † est alicuius
1 boni cum deliberatione Deo facta pollicitatio alicuius boni, ideo dixi. quia si de malo quis uoueat non obligatur, quia in malis promissis rescinde fidem, in turpi uoto muta decretum ut 22. q. 4. in malis. Cum deliberatione ideo adieci. quia uotum quod & facilitate animi magis quam ex arbitrio discretionis emittitur non est usquequaque obligatorium ut infra eodē cap. uenientis supra de reg. ad nostram.
2 ¶ † Votorum due sunt species necessitatis & uoluntatis. Vota necessitatis sunt illa quæ quis necessario in baptismo promittit. ut abrenunciare dyabolo. & pompis eius, tenere fidem, seruare decalogum. de conse. distin. 4. prima. Vnde cum homo peccat post baptismum dupliciter reus est. & quia peccat in eo quòd committit. & quia uotum præuaricatur non tamen tāquam pro duobus mortalibus peccatis pœnitentia indicetur. sed tāquam pro una circunstantia transgressionis

nis grauato. Vota uoluntatis sunt illa quæ quis uoluntariè emittit super his ad quæ ante uotum quis non tenetur. sed post uotum fit. ut sunt uota continentiæ. abstinentiæ peregrinationis & similium. Et de his dicitur uouete & reddite domino Deo uestro. ut primum ad consilium. secundum ad imperium referatur. ut infra eodem cap. magnæ. Et de utraque specie uotorum dicit Augu. Sunt quædam quæ etiam non uiuentes debemus. quædam etiam quæ nisi uoluerimus non debemus. sed postquã ea Deo promittimus necessario Deo reddere astringimur. ut 17. quæst. 1. cap. 1. Ea autem sunt in nostris officijs grauiora. quæ cum liceret nobis non impendere tamen causa dilectionis impendimus. ut 28. quæstione 1. Idolatria.

3 ¶ † Votum uoluntarium, subdistinguitur. quia aliud simplex, aliud solenne. Simplex est omne illud cui nulla solennitas adhibetur. Solum autem continentiæ uotum solennizatur. Sed quot modis solennizatur uotum notaui supra de regul. §. sed quare. Tu tamen scias quòd quantum ad Deum non minus obligat simplex uotum quàm solenne. Nam ex sui natura eandem obseruantiam habet utrunque, in perpetuum est seruandum. utriusque fractio inducit mortale. utrunque prohibet, contrarium actum. Sed quia ecclesia considerat circunstantias. ut 40. distin. homo Christianus. & de pæ. distin. 5. cap. 1. & solennitates uerborum attendit ut infra qui cleri. uel uo. rursus. 22. quæstio 5. iuramentum huius Idcirco

4 co diuersum statum in utroque. † ut simplex impediat matrimonium contrahendum solenne dirimat iam contractum. ut in prædicta decreta. rursus 27. distin. per totum. 27. quæstio. 1. per totum. Item maiorem pœnam statuitur in fractione solennis quam simplicis. ut 27. distin. si uir. & 27. quæstio. 1. uirginibus. & cap. deuotum. Et ex hoc satis apparet grauius delinqui in fractione solennis quàm simplicis uoti. Quis enim dubitet sceleratius esse commissum quod grauius uindicatur ut 24. quæstio. 1. non afferamus. Et hæc omnia quæ dico in uoto simplici & solenni locum habent in promisso simplici & iuramento ut 22. quæst. 5. iuramenti. Et est ratio quare magis peccatur in fractione solẽnis quam simplicis quia qui frangit solenne peccat in Deum. offendit constitutionem ecclesiæ & homines conscios scandalizat quod in simplici non cõ

5 tingit. ¶ † Potest uouere quilibet, quia illud consilium uouete & c. cõmune est omnibus. qui enim uouet opera pietatis spiritu dei ducitur. & ideo non est sub lege. ubi enim spiritus Dei ibi libertas ut 19. q. 1. duæ supra de regul. licet. Excipiuntur quædã personæ quæ sine cõsensu aliorum religionem uouere nõ possunt, ut episcopus sine licẽtia papæ. ut in prædicta licet & infra eo. ti. magnæ. Impubes sine patris uel tutoris auctoritate ut 20. q. 2. c. 1. & 2. Et seruus absq; domini uoluntate ut 17. q. 2. si quis incognitus. Vxor sine licentia uiri. ut supra de conuersione coniugatorum. per totum. Sed nec monacho licet uouere sine licẽtia abbatis. ut 20. q. 4. monachis. Quod intelligo in uoto abstinentiæ per quod alij fratres scan-

6 lizarentur. ¶ Sed nuuquid † uotum quod quis ante monachatum emiserit potest ab bas reuocare. Videtur quòd sic. ar. 33.

7 quæstione. 5. noluit. ¶ † Omnia uota uoluntatis redimi possunt & commutari auctoritate superioris. ex cuius arbitrio dependebit considerare qualitatem personæ & causam commutationis ut ex hoc colligat an recompensatio melior sit, et Deo magis accepta ut infra eodem cap. 1. Præter uotum continentiæ in quo dispensari non potest ut infra de statu regul. ad monasterium in fi. Quod ideo contingit, quia uix posset aliquid inueniri quod deberet castitas commutari. ar. 32. quæstione pri. nuptiæ. 33. quæstio. 5. tunc, saluabitur. ¶ Et castitas sola est, quæ potest cum fiducia Deo animas præsentare. ut in autentico de leno. §. sanctissimus. colla. 2. Nulla autem commutationem potest ho

8 mo dare pro anima sua. † cum anima sit preciosior omnibus rebus. ut. 24. quæ-

stione.3 si habes. Ideo autem dixi. uota uoluntatis commutari non possunt quæ in baptismo promittuntur. Hoc enim esset dispensare contra deum uel contra fidem. quod non licet. ut.25.q.1. sunt qui-
9 dam.15.dist.sicut.11.q.3.qui resistit.†Sed uota uoluntatis,ut dictum est commutari possunt. quia in ueteri lege in qua non minus obligat præceptum domini quam hodie uotum obliget in ecclesia primogenita quæ domino mandabantur offerri quædam domino redebantur,ut primogenita leuitarum. quædam redimebantur ut alia rum tribuum.quædam commutabâtur in aliud.sicut primogenitum asini. quod cômutabatur pro oue.ut infra eodê.c.1.ma-
10 gne.¶ † Sed nunquid quilibet prælatus potest præstare auctoritatem commutationi uoti. Dicunt quidam quod nullus nisi is cui permittitur hoc à papa specialiter.ut infra eodem titu.ex multa. Credo tamen quod cuilibet episcopo permissa sit commutatio uoti. ut infra eodem.c.1. Et quod dicit illa decre. ex multa. speciale est in uoto ultramarino.quod statutum est ob fauorem subsidij terræ sanctæ. Sed is cui uoti illius fuerit dispensatio specialiter delegata in comutatione uoti illius habet attendere ea quæ continentur infra eod.c.quod super his.& c.ex multa.
11 ¶†Potest a uoto discedi quatuor modis. Primo si auctôritati superioris fuerit commutatum uel dilatatum. ut infra eo.c.1.& c.non est.Secundo cum uouês uotum suû quod in temporali obsequio consistit in per etiam religionis obseruantiam propria auctoritate commutat. ut infra eod. tit.scripturæ. Et sic potest intelligi quod supra de iui eiur.peruenit. Si tamen quis uotum temporale perficeret & demum ad religionem migraret. tutius uideretur argum.infra de spon.commissum.Tertio propter defectum conditionis ut supra de iureiur.peruenit 2. Secus si absolutè quis uouear,nulla.n.conditione rûpenda sunt quæ sine ulla conditione uouentur. ut 32. q.ult c.ult.Quarto propter defectum causæ propter quam uouerur.ut infra eodem titu.magnæ in fine.Secus tamen est in uoto religionis. quod ex falsa causa non uitiatur supra de conuersi. coniuga. ex parte. Et quod dixi à uoto conditionali posse recedi intelligo siue conditio sit specialis & expressa.ut infra de condi. appo.uerû de illis. & c.super eo. & supra de restitutio. spolia.olim causam.siue sit tacita. sed talis quæ ex sui natura insit uoto, ut si potero.si uixero. si deus uoluerit. nisi deus aliter reuelauerit ut probantur hæc 16. quæstione 1.in parochia 22.qu.2.Beatus.
12 27.q.1.Beata Maria.¶In summa † notandum est quod si uouens impediatur exequi uotum in potentia facti.expectandus est donec cesset impedimentum ut infra eodem titu.quod super his.ff.de uaca. mune.l.ultima infra de sentent. excommu. de cætero. Nec interim habendus est uoti transgressor. arg.ff.qui satis.co.l.ulti.uoti obligatione in sui robore perdurante, quia difficultatis causa ad incommodum promissionis non ad impedimentum stipulationis pertinet.ut.ff.de uer.obl.1.continuus.§.est autem.

Summarium.

1 *Monachi & canonici regulares qualiter debeant uiuere.*
2 *Monachi an possint præfici ecclesiis parochialibus.*
3 *Monachi transeuntes ad prælaturas seculares à quibus absoluantur,& nu. 4.*
4 *Monachus cui commissa est cura ecclesiæ secularis an absoluatur ab obedientia abbatis.*
5 *Monachi in quo conueniant cum canonicis regularibus,& in quo differant.*
6 *Monachorum uisitatio qualiter fieri debeat.*
7 *Priores per electionem canonicam instituti,an possint remoueri.*
8 *Episcopus de eo quod monachis offertur nihil potest uendicare.*

¶DE STATU MONACHOrum & canonicorum regularium. Rubrica.

DIctum est supra de côuersione ad religionem.Sed quia qui conuertuntur frequentius monachi fiût uel

uel canonici regulares. Ideo subiiciuntur
tractatus de statu monachorum & cano-
1 nicorum regularium. ¶ Videndum† est igi-
tur qualem uitam debeant ducere mona-
chi & canonici regulares. Item in quo
conueniant & in quo differant monachi
& canonici regulares. qualem habitum
gerere debeant & quæ sint necessaria ad
uitam regularem obseruandam. ¶ De ui-
ta quorundam monachorum & habitu tra-
ctatur infra eo.c.ad monasteriú. Sed quia
circa hoc diuersæ inueniuntur obseruan-
tiæ & statuta magis hoc per institutiones
eorum instruitur quàm per iura. Vt tamé
sciamus quòd monachi peculium habere
non possunt nisi ab abbate fuerit per in-
iuncta administratione permissum. ut in-
fra eo.c.2.in prin.&.§.quia uero; Nam &
in regula Beati Benedicti præcipitur pro-
uideri per quorum manus negocia mona-
sterij procurentur. ut infra ne cleric. uel
mona.c.1. Singuli per uillas & oppida nó
ponantur. ut infra eo.c.2.infra de c.mo-
2 na.c.ulti.& pe.† An autem in ecclesijs pa-
rochialibus possint præfici & eis anima-
rum cura committi. dubitari solet. Dicút
enim quòd olim ex dispensatione pote-
rat 55.dist.priscis. Hodie de iure commu-
ni potest.ut 16.q.1.in parochia. cum pro
utilitate doctos &.c.si monachus. Tertij
dicunt quod nec hodie possunt præfici se-
cularibus & parochialibus ecclesijs sine
dispensatione ut infra de cap.mo.c.1. Sed
in hoc dici potest quod olim non poterát
præfici nisi ex necessitate ut in prædicto.
c.priscis, hodie uero possunt etiam utili-
tatis causa. ut in præalle.c cum pro utili-
tate. Et hoc locum habet in ecclesijs in
quibus plures monachi esse possunt. Se-
cus si ecclesia talis sit in qua monachum
oporteat solum esse.ut infra eod.ca. 2. in
princ.& infra eo.c.quod dei timorem. Pu-
to autem quòd episcopi monachos pos-
sunt præficere secularibus ecclesijs cum
abbatum consensu.ut 63.distinct.c. 1. Et
hoc uerum est in ecclesijs quæ non spe-
ctant ad monachos pleno iure. ut supra
de sup.negli.prçla.sicut supra de præben.
de monachis. & infra de priuile. cum &
plantare.§.in ecclesijs 16.quæst.1.sane &
c.statuendum. In his autem quæ ad eos
pertinent pleno iure. sufficit abbatis con-
sensus.ut 16.quæst.2.uisis. & si sic fuerint
instituti possunt prædicare, baptizare.
missam ad populum celebrare. & certa
officia sacerdotalia ministrare.ut.16.q.1.
§.ecce.in hoc cum omnibus sequentibus.
c.usque ad.§.his omnibus. Aliter non ha-
bent huius officia.ut.16.q.1.per totum us-
que ad prædictum.§.ecce in hoc capitulo.
3 ¶ † Et sciendum quod cum monachi ad
prælaturas transeunt seculares absoluun-
tur à quibusdam obseruantijs. ut à ieiu-
nio silentio & uigilijs. Et est ratio quia ut
dicit canon. nemo potest ecclesiasticis ob-
sequijs deseruire & in monastica regula
ordinatè persistere, ut districtionem mo-
nasterij teneat qui quotidie in monaste-
rio ecclesiastico cogitur permanere. ut 16
quæstio.1.nemo. In alijs autem non ab-
soluitur ut habitu obseruando continen-
4 tiam & de proprio non habendo. † Sed
nunquid absoluitur ab obedientia abba-
tis. In hoc distingue. Quia aut transfer-
tur ad ecclesiam episcopalem. aut ad aliá
minorem. si ad episcopalem omnino ab-
soluitur à iurisditione & obedientia ab-
batis.ut.18.q.2.c.1.si ad aliam minorem
subdistingue. aut illa ecclesia est subiecta
abbati suo aut non. si est subiecta abbati
suo quo ad temporalia tunc eximitur ab
obediétia illius quo ad spiritualia. ut.16.
q.2.sane infra de cap. mona.c.1. si uerò
ecclesia sit subiecta abbati suo in spiritua-
libus & temporalibus, tunc translatus re-
manet subiectus abbati in omnibus, &
seruabit omnia sicuti prius præter tria. ie-
iunia. silentium & uigilias. quæ in eccle-
sia seculari seruari non possunt, ut supe-
rius dictum est si autem ecclesia in nullo
sit abbati subiecta tunc monachus transla-
tus in nullo tenetur abbati. ut.16.q.1.in
parochia. nec ecclesiam suam reget se-
cundum officium monachale. quia ad
quam cunque ecclesiam ueneris illius có-
suetudinem seruabis.ut.12. di.illa.41.dist.
quisquis. sed nunquid ab esu carnium
eximitur à regula monachali. Videtur
quòd

quod non quia canon causam infirmita-
tis tantum excipit in monacho.de conse.
dist.5.carnē.satis tamen dici possit quod
sic. ne alijs cum quibus uiuit hoc scanda
lum inducatur. ut 41. distinct. quisquis.
sed ubi alijs non est scandalum uel ubi
monachus commonachum habet cū quo
uiuit ut infra titu. quod dei timorem ser-
5 uabit regulam quo ad esum. ¶ †Monachi
& canonici regulares conueniunt inter se
in his quæ sunt substantialia religionis
ut in abdicatione proprietatis,obedien-
tia. & continentia. ut infra eodem titu.
cum ad monasterium, in fin. 12.quæst.1.
non dicatis. ut infra.eod.super quodam.
Et secundum hoc dicit Nicolaus Papa.
Non enim putamus quod absit religiosos
canonicos à sanctorum monachorum cō-
sortio seiunctos. ut 20.quæst.3. præsens
in fi.& infra eodem titulo quod dei timo
rem. Item sicut isti sic nec illi claustrum
exire debent. ut infra ne cle. uel mona.
non magnopere. & c.super specula.Item
ut communiter dormiant & uescantur. ut
supra de uita & hone.cleri. quoniam 32.
distinct. præter hæc.de conse. distinct.5.
in omnibus.12.quæst.2.necessario. Item
& in alio ut infra eod.in singula. ¶ Diffe-
runt autem in quibusdam. quia quod sta-
tutum est de monachis ut singuli per uil-
las & oppida non ponantur. ut infra.c.2.
de canonicis regularibus specialiter non
cauetur. Item quo ad habitum. & quo
ad esum regulæ seruiunt laxiori. ut infra.
6 eodem.c. quod dei timorem. ¶ † Ad ob-
seruantiam regularem necessarium est ut
in singulis regnis siue prouincijs fiat de
triennio in triennium commune capitu-
lum.Abbatum atq; priorum abbates pro-
prios non habentium qui non consueue-
runt capitulum tale exercere in quo dili-
gens habeatur tractatus de reformatione
ordinis & obseruantia regulari & hij qui
capitulo præsunt corrigant & reforment
quæ correctionis & reformationis officio
nouerint indigere. ut infra eodem titulo
in singulis.Item ut in corectionibus & re
formationibus & disciplinis regularibus
non appellentur. ut supra de appella. ad
nostram.& c.repræhensibilis.infra ne cle
ri.uel mona.relatum supra de appel. cum
speciali.Quod intelligo cum modus cor-
rectionis qualitatem peccati nō excedat.
ut 23.q.3.qui peccant. in fi. Nam nimiæ
asperitatis increpatio nec correctionem
recipit nec salutem ut 45.distin.cum bea
tus. Item ut mittantur uisitatores per pro
uincias qui de statu monasteriorum & ob
seruancijs regularibus diligenter inqui-
rant. & tam in spiritualibus quam in tem
poralibus corrigant & reforment quæ ui
derint corrigenda monachos corrigi fa-
ciant per abbates, nihilominus & ipsi cor
rigent quos contumaces inuenerint & re-
belles.Quod si abbates in hoc fuerint ne-
gligentes. proclamentur & puniantur in
capitulo generali.Si uero uisitatores ali-
quem abbatem dignum inuenerint admo
tione. denuncient episcopo loci. Quod si
episcopus implere neglexerit uisitatores
uel præsidentes capitulo generali hoc re-
ferant apostolicæ sedi. Si uero abbas a-
mouendus fuerit exemptus,potest suspen
di ab administratione per uisitatores uel
præsidentes in capitulo generali.amotio-
ne illius summo pontifici reseruata.ut in-
fra eod.c. ea qui. Et hoc locum habet in
monasterijs monialium quo ad articulos
corrigendi reformandi. suspendendi &
amouendi. ut infra eo.decreti.ea quæ in
7 fi.¶ † In summa notādū est ꝙ si priores ali
qui per electionē canonicā fuerint institu
ti sine causa & sine iuris ordine remoueri
non possunt.ut infra e.c.2.§. priores & ac
cedunt ad hoc.56.di.satis peruersum. 16.
q.ulti.inuentum.25.q.5.c.2. supra de iudi.
c.1. Alij aūt priores qui non sic eliguntur
sed eos abbates instituunt & sicut uolunt
de facili remouentur ut infra de simo. per
tuas,in fi.In primis cōfirmari possūt prio
ratus.ut supra de præbē. In posterioribus
nō.ut infra e.ti.cū ad monasteriū.§.in re-
fectorio,in fi.supra de cōfir.uti. uel inuti.
8 ad nostrā & c.porrectū. †Itē notandū ꝙ
de oblationibus quotidianis de his quæ
conferūtur in uita cōferentiū ecclesia ca
thedralis non habebit aliquam portio-
nē.ut infra e.c.1.& 16.q.1.cū pro utilita-
te. Cæ-

re. Cæterum si mortis uel sepulturæ causa aliquid monasterio conferatur maior ecclesia habebit portionem canonicam. ut supra de sepul. de his. c. relatum & supra de testa. requisisti. Item in cathedrati cum soluunt monachi. ut 10. quæst. 3. inter cætera. nisi ne hoc a fundatione ecclesiæ conuenisset. ut 18. q. 2. Eleutherius. Et quo ad hæc monasteria dicuntur non subesse legi diœcesanæ &c. 18. quæstio. 2. quam sic supra de offic. ord. dilectus. Capellæ tamen monachorum subsunt supra da offic. ord. conquerente. con. de præben. de monachis. Nec obst. canon ille. 10. q. 3. inter cætera ubi dicitur monasteriorũ basilicis ab hac solutionis expressione se iunctit. Illud enim sic exponitur basilicis monasteriorum idest basilicæ quæ sunt monasteria. Et hæc uera sunt nisi monasteria cum capellis libertati donentur tũc enim ea lege qua monasteria. & capellæ censentur. ut infra de priui. quoniam. & c. cum capella. & in 16. q. 2. uisis & de hac materia not. supra de offi. or. §. quæ autẽ.

Summarium

1 *Religiosæ domus quæ dicantur.*
Oratorium quid sit; & an oratoria dicantur loca religiosa.
2 *Domus religiosæ qua auctoritate construi debeant; & cui subsint.*
3 *Domus religiosæ ad usus seculares redaci non possunt.*
4 *Abbas an possit præiudicare monasterio.*
5 *Monasterium si alteri monasterio uniatur episcopo ignorante, an ualeat unio.*
6 *Religiosus licitum est ad arctiorem se transferre religionem, petita licentia quamuis non obtenta.*
7 *Ecclesia una tribus modis unitur alteri.*
8 *Ecclesiarum unio ex quibus causis fieri possit.*

¶ DE RELIGIOSIS DOMIBUS.

TRactatum est supra de conuersione & statu religiosorum. hic subijcitur tractatus de domibus eorundem. Et ideo ponitur hic rubr. de religiosis domibus ut episcopis sint subiectæ. ¶ Videndum est igitur quæ dicantur religiosæ domus, cuius auctoritate sint construendæ cui subiectæ sunt. & in quibus. an ad seculares usus conuerti ualeant. quę religio sit assumenda postquam domus
1 fuerit constituta. ¶ † Religiosæ domus dicuntur monasteria. templa. hospitalia & alia loca similia. ad pios & religiosos usus deputata quocunque nomine censeantur. ut infra eod. c. de zenedochijs. & C. de episco. & cleri. orphanotrophos. & l. omnia. Oratoria etiam quæ aliqui ex deuotione in proprijs domibus auctoritate episcopi constituerint loca religiosa sunt. ut. 42. di. oratorium. 19 q. 2. quidam, de conse. dist. 1. unicuique. & c. clericos. & c. si quis. Oratorium autem idem est quod ecclesia seu capella. ut infra de eccle. ædifi. c. ult. ¶ † Construendæ sunt do-
2 mus religiosæ auctoritate episcopali. ut. 16. q. 1. quicunque. cum solennitate illa quæ habetur de consec. di. 1. nemo, in auten. de eccl. titul. §. si quis autem uoluerit col. 9. Subsunt autem tam ecclesiæ quam domus religiosæ illi episcopo in cuius diœcesi consurgunt. ut. 16. q. 7. basilicæ. & 18. q. 2. monasteria. & 1. eod. ca. de zenedochijs. nisi priuilegio sint munitæ. ut infra eod. cap. constitutus. uel præscriptione. ut supra de præscript. auditis. Subsunt autem inquam duabus legibus lege diœcesana & iurisdictionis ut dixi supra de off. or. §. quæ autem. sed utranque legem diœcesenam & iurisdictionis episcopus remittere potest: ut infra e. c. constitutus. & infra de censi. cum uenerabilis, in fi. & 16. q. 2. uisis. Licet uideatur quod iurisdictionem remittere non possit. quia sicut subiectus seipsum eximere à iurisdictione prælati non potest. ut supra de foro cõpe. si diligẽti. 11. q. 3. si clericũ cuiuslibet, & c. clericũ nullũ. sic nec prælatus potest à se excutere iurisdictionem ordinariam quã habet in subiectis ar. ff. de offi. præ. l. legatus. Verius est tamẽ quod prius dixi. Nam episcopus potest dare decimas extra ecclesiam baptismalem. ut. 16. q. 1. statuimus. potest uni ecclesiæ detrahere & dare al-

dare alteri ut infra de excep. præ. sicut uenire 12. q. 2. bonæ. dummodo cum consensu sui capituli. ut supra de dona. pasto
3 ralis. ¶ † Domus religiosæ ad usus seculares reduci non possunt. ut infra eod. titu. inter quattuor. Et est hoc generale in omnibus cõsecratis. uel Deo dedicatis. ut 19. q. 2. quæ semel supra de re. permu. mancipia. de conse. di. 1. ligna & ca. uasa. & ff. de reli. & sumpti. fune. l. si quis sepultura. Vnde si monasterium aliquod fuerit deformatum per monachos eiusdem ordis si potest fieri reformetur alioquin per monachos alterius ordinis. ut infra ne cle. uel mona. relatum. non autem per clericos seculares ut infra eodem tit. per quattuor. & accedit ad hoc 18. q. 2. peruenit dudum, & supra titu. proximo. c. ultimo. §. ulti. postquam autem domus aliqua fuerit constructa assuméda est religio una de approbatis ut infra eod. titu. ne nimia. noua enim sine licétia domini Papæ assumi nõ posset, sicut nec nouum institui collegiũ
4 sine principe ut. ff. de coll. l. 3. ¶ † In summa notandum est quòd si abbas uel prior alicuius monasterij præter assensum fratrum obedientiam promittat episcopo loci. si monasterium sit exemptum uel legitima præscriptione munitum non præiudicatur eidem. ut infra eo. c. cum dilectus fi
5 lius. † Item quid monasterium aliquod alteri monasterio uniatur episcopo ignorante nunquid unio ualet. Videtur quòd sic maxime si uniatur monasterio regulæ
6 artioris. † Nam licitum est cuilibet ad artiorem transire religionem petita licétia & si non est obtenta. ut supra de regu. licet. & ca. sane. Item per unionem huiusmodi non eximitur monasterium a iurisdictione diœcesani episcopi. ut infra eod. titu. quia monasterium. unde episcopus raro tum debebit habere quod alteri prodest & sibi nociturum non est. ut. ff. de aqua pluuia arcenda. l. in summa. §. item uarijs. Sed cõtra hæc sic allegatur. ad ipsum spectat unire ecclesias infra de excessi. prælato. sicut unire. prudentiæ enim ipsius cõmittitur qualiter ecclesiæ suæ diœcesis cõsistere debeant. ut 70. distinctione sanctorum. Item per unionem præiudicium. fit episcopo. quia monasterium quod unitur gaudebit priuilegijs & immunitatibus illius cui unitur. quod enim alteri aggregatur eius debet imitari naturã. ut infra de statu, regulariũ recolentes. C. de rei uxo. actio. l. una. C. communia de leg. l. 1. Puto sine consensu episcopi hoc fieri non debere & intelligo quòd in decreta supra de his quæ ui met. ue causa fiunt cũ dilect.
7 habitus fuit consensu episcopi. ¶ † Tribus autem modis unum monasterium uel una ecclesia unitur alteri uno modo fit ut cum una alteri subijcitur. Et tũc subiecta uniet secundum obseruantias eius cui subijcitur & priuilegijs eius utetur ut in præallegata decre. recolentes, circa fi. & ideo necessarius est episcopi consensus ut prædixi. & secũdum hoc dicitur una ecclesia dependere ab altera ut supra de æta. & qua. in or. præfi. eam te. Secundo modo fit ut cum duæ ecclesiæ uniũtur ita & neutra subijciatur alteri. nec est scire quæ sit illa quæ unitur quæ sit illa cui uniatur alteri. sed ambæ ecclesiæ sic conueniant ut canonici unius uel monachi fiũt canonici uel monachi alterius. & sint omnia commu- 1
nia. & tunc erunt quasi una ecclesia et quasi unum collegium. et uiuent secundũ meliores obseruantias et consuetudines qui 2
hactenus in utraque uigebant et respondebũt episcopis diuersarum diœcesum uel 3
eiusdem sicut prius. ut illi qui uiuunt in illo loco respondeát suo diœcesano in his 4
in quibus debent. et isti qui uiuũt in isto 5
respondeant suo si diuersos habeant diœcesanos ut unio non noceant diœcesanis. 6
ut infra eodem capitulo quia monasteriũ. Tertio modo fit unio duarum ecclesiarũ ut duæ remaneant. et possessiones diuisæ 7
sint sicut prius et collegia duo. sed in hoc 8
tantummodo unum habeat prælatum qui præsit utrique. Sic et Imperator duas dignitates coniungit in unum. ut in auten. ut iudices sine quoquo suffra. §. illud. col. 2. De iure autem episcopi erit quod dixi
8 in modo secundo. ¶ † Quattuor autem sunt causæ propter quas unio ecclesiarum fieri potest. Propter temporis qualitatem seu

seu turbationem. ut.21.q.1. & temporis qualitas. Item duarum ecclesiarum uicinitas. ut ibidem. Item ecclesiæ paupertas. ut.10.q.3. unio circa finē. Item a clericis uel monachis desolatio uel destitutio. ut infra eodem. quia monasterium.

Summarium.

1 *Monachi & alij religiosi quid iuris habeant in capellis monachorum.*

2 *Intellectus ad.c.tributum.23.q.8.*

3 *Religiosi si acquirunt capellas ex donatione episcopi, quod ius in illis habeant, & num.4.*

4 *Actio de subiectione capellæ, an contra ipsam uel possidentem competat.*

¶DE CAPELLIS MONACORUM. Rubrica.

IN superioribus rubricis tractatum est de monachis & alijs religiosis. hic tractatur de eorum locis & capellis. & ideo subijcitur hic rub. de locis uel capellis monachorum seu aliorum religiosorum.

1 † Est igitur uidendum quid iuris habeant monachi & alij religiosi in suis capellis. Et in hoc distinguendum est. quia aut monachi ius habent in capella ex fundatione aut ex donatione laici. Si monachi capellam in proprio solo expēsis proprijs fundauerint. habent in ea omnia tēporalia & episcopus omnia spiritualia. Et hoc est quod alibi dicitur sacerdotes de populi quidam cura episcopis reddant rationem. abbati uerò pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant & sic sua cuique iura seruentur. ut.16.q.2. sane.&. c.statuendum. infra de priuile. cum & plātare.§. in ecclesijs. infra eod.c. infra supra de præben. in lateran.&.c. de monachis. Habent & nihilominus ius præsentandi. ut supra de supplen.neg. præ. sicut.

2 † Et per hoc notare potes quod cum collegium regularium. & idem in secularibus puto fundat aliquam ecclesiam, pinguius ius habet ex fundatione quam laicus. qui & si ius habeat præsentandi. ut infra titul. proxi. in possessionib. tamē ecclesię quas etiam ipse confert nullam retinet potestatem. ut.10.q.1. nouerint. possunt tamē laico patrono statui aliqui prouentus in ecclesia percipiendi. ut infra titu. proxi. præterea. Et sic intelligo.23.q.8. tributum, quod intelligo ante consecrationem ecclesiæ. ar.C. de dona. quæ sub modo l. perfecta.&.16. quæstio. ult. filijs possunt autem ante consecrationem uel post possessiones aliquæ beneficij uice concedi & maximè patrono. ut.16.q.6. illud.&.16. q.1. possessiones. Si uero ex donatione episcopi monachi ius habeant. ut in capel

3 la tunc si certo † modo donauit eis episcopus ius illud habebūt quod expræssum est. ar.ff.de pac.l. in traditionibus. Si uerò episcopus contulit pleno iure, tunc monachi habebunt temporalia & spiritualia & institutiones ut.16.q 2 uisis. Quod si episcopus simpliciter donet. tunc illam portionem contulisse uidetur quam episcopus temporaliter in eandem percipere consueuit, forte aliquid tempore dedicationis impositum. Sed si episcopus nihil tale percipiebat in ipsa tunc donasse uidetur omne id quod spirituali iure percipiebat in ea. ut tertiam uel quartam de obligationibus uiuorum & mortuorum. præter cathedraticum. Vt autem hæc donatio sit legitima consensus est capituli requirendus. ut infra de dona. pastoralis. Vbi uerò ex donatione laicis ius sibi uendicant religiosi in ecclesia tunc tantum modo ius obtinent patronatus ut. infra c. c.cum seculum. & si quid aliud percipiebat laicus temporaliter in eadem ut superius dictū est. non enim potuit laicus plus iuris in ecclesia conferre laico quam sibi competeret. ut infra de dote post diuor. res.c.nuper.1.q.1.&.1.q.7. Daibertum ff. de re.iur.l.nemo plus.&.ff.de contrahen. emp.& uen.l.alienatio. Quāuis casualiter & specialiter hoc generale fallat ut supra de ele.suffraganeis.ff.de usufru.l.quod nostrum.ff.de acqui.re.do.in.l nō est nouū, &.ff.de acqui.pos.l. interdum.

4 † Sed quid si in ecclesia malè à laico detenta ex do-

Rr natione

natione ipsius in usus transierit monachõrum, episcopo loci præbente consensum. Constabit hæc donatio perpetua firmitate subnixa ut.16.q.1.c.ult.ut si laicus erat patronus ius patronatus transeat .in eosdem & nihilominus quod temporaliter episcopus abtinebat.si uero laicus patronus non erat saltem ius episcopi transit supra de do.pasto.infra de iure patro.illud. Et hæc omnia locum habent monasterijs quæ non sunt exempta cum suis capellis. aliquin diœcesanus nihil iuris habet in capellis sicut nec in monasterijs ex quibus capellæ dependẽt.ut notaui supra de sta.

5 mona. in fi.¶ † In summa notandum est quod si agatur de subiectione capellæ nõ est agendum contra ipsam. sed contra superiorem qui est in possessione uel quasi subiectionis ipsius ut supra.tit. proxi.cum uenerabilis supra de elec.querelam 16.q.3.inter memoratos. supra de rescript. ex parte.ff.de lib.exhi.l.ul.ff.de serui.l. ult.& ff.si ser.uen.l.is cuius & nihilominus agi potest contra rectorem capellæ ut supra de appe.ad audientiam supra ut lite non contesta.quoniam 12.q.2. quicunque. & in prædicta decre.ex parte.

Summarium

1 *Ius patronatus quid sit. & ex quibus proueniat.*

2 *Patrono quæ competant.*

3 *Institui non debeat sine præsentatione in ecclesia quæ patronum habet.*

4 *Patronus qui præsentauit unum, an possit uariare & alterum præsentare.*

5 *Clericus plus peccare dicitur quam laicus in eodem genere delicti.*

6 *Intellectus ad c. cum Bertoldus. de re iudica. e.& decreuimus.16.q.7.*

7 *Ius patronatus qualiter in alium transferatur.*

8 *Ius patronatus an transferatur in alium sine auctoritate.*

9 *Plures quando sunt patroni.et in præsentatione episcopi discordant, quid sit agendum.*

10 *Episcopus quid agere debeat quando inter præsentatores est contentio quis eorum sit patronus.*

11 *Ius patronatus an sit apud quemlibet hæredem insolidum quo ad omnes effectus. & quomodo intelligatur. & num.12.*

12 *Ius patronatus ex gratia cadit in laico.*

13 *Episcopus in aliena diœcesi ecclesiam ædificans potest quemcunque clericum præsentare.*

14 *Differentia utrum ius patronatus spectat ad clericum iure ecclesiæ, uel patrimonij ratione.*

15 *Vnus si construit ecclesiam & ei plures succedunt hæredes omnes sunt patroni.*

16 *Plures si ecclesiam construant uel dotent, an omnes habeant unum ius, an pro beneficij portione.*

17 *Clericus habens ius patronatus, nunquid possit seipsum præsentare.*

18 *Excluditur ab officio procuratoris qui se ingerit.*

19 *Patronus potest eligere filium.*

20 *Patronus donando, tradendo & concedendo ecclesiam, uel instituendo in ea, quo ad ecclesiam nihil agit.*

¶ DE IVRE PATRONATVS. Rubrica.

Egimus supra de iure patronatus in speci.s.quid competit monachis & alijs religiosis. Nunc communiter & generaliter de iure patronatus agamus unde subijcitur hic rub. de iure patronatus. ¶ Videamus igitur quid sit ius patronatus.ex quibus proueniat quæ competunt patrono. an sine præsentatione ualeat institutio. qualiter ius patronatus in alium transferatur. Itẽ quid si plures sint patroni & discordant in præsentando. Item infra quod tempus patronus debeat

1 præsentare. ¶ † Ius patronatus est auctoritas seu potestas proueniens ex beneficijs ante consecrationem ecclesiæ collatis. ¶ Patronatus autem ius prouenit ex fundatione dotatione soli collatione.16. q.7.filius.&.c.quicunque. 18.q.2. abbatem. Et hoc uno uer.continentur. Patronum

2 faciunt dos ædificatio fundus. ¶ † Competit patrono aliquid honoris. aliquid oneris.aliquid utilitatis. Aliquid honoris ue

tis ut si ecclesia nō fuerit collegiata. præsentet. ut infra fere per totum. si fuerit collegiata, tunc non electioni faciendæ. sed iam factæ honestius patroni postulaturus assensus, nisi ex speciali concessione btineat ut partes suas interponere debeat electioni tractandæ. ut infra eod. c. nobis. Item habet aliquid honoris. quia primus in processione incedit. ut. 16. q. 7. piæ mētis. & c. Frigentius. Habet aliquid oneris, quia tenetur defendere ecclesiam ab oībus oppressionib. ut. 16. q. 7. filijs. Habet aliquid utilitatis. qa si uergat ad inopiā alendus est de bonis ecclesiæ. ut 16. q. 7. filius & c. quicunq;. Et notātur duobus uersibus. Patrono debetur honor onus utilitasq;. Præsentet præsit. defendat. alature genus. Potest etiam patronus præter egestatem aliquos reditus habere moderatos ab ecclesia cuius patronus existit ut hic notaui supra titul. proxi. circa princi.
3 † Sine præsentatione institui non debent in ea ecclesia quæ patronum habet & si spretis patronis hoc factum fuerit secundum rigorem iuris est institutio irritanda: ut infra eo. c. illud in fi. uel irrita nuncianda. & ad instituentis uerecundiam institutus amouendus est, & alius quem patronus condignum elegerit ordinandus. ut
4 16. q. 7. decreuimus. † Sed si laicus repræsentet unum & postea uariat alium præsentando uidetur à primo discedere. posteriorem præsentando. ut. ff. de procur. l. si cum. §. ulti. & supra de procura. non iniuste. & tunc uidetur arbitrio episcopi relinquendum quis eorum alteri præferatur ut infra eo. c. cum autem aduocatus qui in casu isto sit locus gratificationi sicut alias. ff. de reli. & sump. fu. l. ult. ff. de donat. l. stichum. § si decem. ff. de peculio. l. summa. ff. deposi. l. ei apud quem §. 1. ff. loca. & conduc. l. in naue Sauphei, in fin. Licet sitis argu. contra quòd non sit locus gratificationi. ff. quæ in fraudem cre. l. pupillus. Admittitur hæc uariatio patroni laici duplici ratione. Vna quia in casu isto locus est pœnitentiæ. sicut & alias 2. quæstio. 3. si quis iratus. & c. si quē pœnituerit & quæst. 6. §. si uero & . l. si quis libellos. Alia ratione. quia præsentato ex præsentatione non acquiritur ius in re. unde alio præsentatio & institutio potior est conditio possessoris. quoniam antequam præsentato per diœcesanum episcopum approbetur ratum nō est quod à patrono fuerit inchoatum. ut infra eodem c. quod autem consulis. Et propterea sicut dixi, superior uariantem admittit. quia nonnunquam prætor uariationem admittit & consilium mutantis non aspernatur. ut ff. de col. l. nonnunquam. Quamuis alter inconstantia arguatur. ut. ff. de procur. l. in causæ. ¶ Variatio autem non admittitur in persona ecclesiastica uariante. ut in prædicta dec. cum autem aduocatus, in fin. Et est ratio quia quædam res prohibentur in clericis quæ in lai-
5 cis tolerantur; † & in eodem genere delicti plus dicitur peccare clericus quam laicus. ut. 25. distinct. nulli fas. 1. quæst. 3. saluator. 11. quæst. 3. præcipue. 32. quæst. 5. qui uiderit. 19. distinct. nulli infra de hæ re. ex communicamus. §. præterea. ff. de re.
6 mi. l. omne delictum. §. augetur. † Et quod dixi præsentatum à laico non habere ius in re eo quod ratum non est à patrono quod fuerit inchoatum priusquam à prælato fuerit approbatum recipit contra supra de re iudi. cum bertoldus. ubi primo præsentatus & non admissus agit contra secundum præsentatum & institutum ut amoueatur. In quo sic dicendum si quis præsentetur ab eo qui ius habet præsentandi. & cum sit idoneus non admittitur à prælato. & patronus non uariet. ius habet in re & agere potest contra institutum à nemine uel à falso patrono præsentatum. Et sic loquitur. c. cum Bertoldus. sic loquitur. 16. quæst. 7. decreuimus, ubi autem uerus patronus aliquem repræsentat & uariat alium repræsentando locum habet. c. cū autē aduocatus. & c. quod autem consulis. ut primo præsentatus ius non habeat in ecclesia ad quem primo fuerit præsentatus ut possit agere aduersus secundo præsentatum & institutum. 8
Sed poterit agere contra prælatum qui cum præsentatum & idoneum mali-

cioiè non admisit fortè differendo instituere & difficultates. aliquas ingerendo ut uariet patronus & alterum præsentet. & aget ut prouideat ei in beneficio competenti. ut infra eo. ti. pastoralis. Et quia prælatus non admittens præsentatum idoneum sic punitur. dixerunt quidam non esse locũ gratificationi & correctam esse illam decre. cum autẽ aduocatus. per illã pastoralis. Sed uerius est quod primo dixi. ut gratificationi sit locus. & qui gratificando prælatus ecclesiam cõtulerit eius erit & alius nullũ ius in ecclesia habebit quãuis primo præsentato & idoneus subueniatur. ut superius dictum est. Admittenda est igitur præsentatio patroni uel eius qui ẽ in quasi possessione iuris patronatus ut infra e. consultationibus, infra sex menses à tẽpore uacationis. ut e. c. eam te. uel infra quatuor à tpe motæ litis. ut infra eo. quoniã in quibusdã infra e. c. cũ propter discordiã. Quidã aũt dicũt correctã esse illã dec. eam te per posteriorẽ cũ propter discordia & tẽpus semestre reductũ est ad tẽpus quadrimestræ. ¶ † Transfertur in aliũ ius patronatus gratuito titu. ut infra eo. c. ex insinuatione &. c. illud. & c. cum pastoralis. Non gratuito autem titulo non transit cum sit spirituale uel spirituali annexũ ut infra eo. e. de iure. quia clerici. & c. præterea. Cum uniuersitate autem transit ius patronatus etiam non gratuito titu. ut infra eo. ti. cum seculum. ut fundus dotalis qui per se generaliter non transit. sed cũ uniuersitate transfertur. ut. ff. de fun. do. l. 1. quædam enim sunt per se sola non transeunt sed cum alijs transferuntur. ut. ff. de acquir. re. do. l. quædam. ff. de contrahen. empt. uend. l. in modicum. Vnde uersus. Iura patronatus transire facit nouus hæres. Res permutata donatio uenditioq;. Nam ex successione transit in hæredem. ut infra capitu. 1. Et permutatur cum alio spirituali ut. 16. quæstione. 7. nemini. Et uenditur cum uniuersitate ut in decre. cũ seculum. † Sed nunquid sine auctoritate episcopi trãsfertur. & uidetur quod in singularem personam non. sed in collegium sic. & hoc innuitur manifeste infra eod. illud ubi dicit licet religioso loco patronatus ius conferendi liberam habeat potestatem. Et est ratio qua ius canonicum libenter amplectitur ut id quod est spirituale uel spiritnali annexum à laico ad ecclesiam reuertatur, ut alias uideo. 16. qu. 1. c. ulti. supra de his quæ fi. à præla. sine cõ. ca. cum in apostolica. tunc enim ius redit ad suam naturam ut. ff. de pac. l. si unus §. idem dicemus. Non ob. infra eodem titu. ex insinuatione, nam illam intelligo cum consensus capituli interuenit. Sed obstat infra eodem. cap. nullus quæ dicit quicquid ecclesiastici iuris est non posse monasteriis conferri sine concessione episcopi. Sed ibi excipi potest ius patronatus. Vel si uelis stabis ei quod dicit illa decr. nullis. sine aliqua exceptione. Et respondebis ad illam decretalem illud quia quod dicit licet religiosæ domui &c. non determinat proximam clausulam præcedentem illam scilicet tum quia laicus. sed aliam scilicet cum quia de re non uacante &c. ut sit sensus laicus ecclesia non uacante ius patronatus quod habet in ea etiam cum consensu episcopi priuato conferre non potest licet religioso loco conferre possit subaudi non tamen sine consensu episcopi. ¶ † Si plures sint patroni & discordant. quidam enim repræsentat unũ quidam alium. si constat eos esse patronos stabit episcopus maiori & saniori parti illorum si partes præsentati non uideantur æquales tunc attendantur merita eorum quæ præsentantur. ut supra eo. c. quoniam in quibusdam 62. dist. si forte. Sed si præsentati pares in meritis uideantur tunc est locus gratificationi de qua superius dictũ est. uel dicet episcopus patronis. iterũ præsentate. ar. 79. di. si duo. Nec puto quod in casu isto alter eorum habebit contra episcopum aliquam actionẽ. quia episcopi sese impediunt in concursu sicut duo fructuarj. ut. ff. quibus mo. usu. amit. l. si duobus. §. cũ singulis. ff. de usuf. l. quoties sicut duo hæredes sub cõditione institui ut. ff. de condi. & isti. l. si titius hæres erit. Sed si patroni nolint quẽ præsentare, episcopus reliquias de illa ecclesia si fieri potest sine scandalo.

scandalo. & seruet usque ad diem concor
diæ.atq; eiusdem ecclesiæ claudat hostia
ut nullus in ea sacrum ministerium ce-
lebret antequam unum eligant præsbyte
rum.qui sacrosancta idoneus sit procura-
10 re.ut infra e.c.quicunque.¶†Cũ aũt inter
præsentantes sit contentio quis eorum sit
patronus expectet episcopus ad sex men-
ses.& si usq; tunc non fuerit diffinitũ pro
uideat episcopus ecclesiæ de pastore. sal-
uo in posterũ iure eius qui euicerit.ut in-
fra.e.t.si uero.& si noluerit episcopus tan
to tẽpore spectare,faciat hoc in fine qua-
tuor mensiũ.ut infra.e.c.quoniã in quibus
dã.Si autẽ inter episcopũ & præsentantes
sit qõ.forte episcopo ignorante eos fore
patronos tũc donec quæstio sopiatur epi
scopus ponat in ecclesia œconomum pro
reditibus conseruandis qui aut eos in uti-
litatẽ ecclesiæ conuertat.aut fideliter futu
ræ personæ reseruet. ut supra de offi. ord.
11 cũ nos plerũq;.¶†In summa notandũ est
quòd ius patronatus apud quẽlibet hære-
dẽ est in solidum quo ad oẽs effectus præ-
ter sacerdotis præsentationẽ quę est apud
omnes ita quòd apud nullũ.ut infra e.c.1.
& 2.Et hoc ideo quia cum sit res simplex
perueniens ad quẽlibet hæredum insoli-
dum. etiam si ex diuersis & inæqualibus
partibus sint hæredes ut.ff.de seruitu.l uia
ff.ad.l.Fal.l.1.§.si usufructus.quia spiritua
lia non diuiduntur. ut 7.q.1.nihil. Vnde
alia in corporalia ut nomina. & si non ue
niant diuidenda.ut.ff.famil.ercis.l.2.§. ul
ti.&.l.hæredes.§.1.C.eo.tit.l. ea quæ ue-
niunt tamen adiudicanda & assignanda.
ut.ff.fam.ercis.l.3.non sic in iure patrona
tus.quod nec uni assignatur nec diuidatur
inter omnes sed consistit insolidum apud
12 omnes ut superius dictum est. ¶†Item no
tandum est quod ius patronatus. quãdoq;
stat in suo nomine.quãdoq; dicitur aduo
catia.ut infra e.t.quia clerici.quandoq; ui
cedominatus.quãdoq; custodia.quandoq;
guardia apellatur ut infra.eo.ti.præterea.
quãdoq; ius frequẽtationis seu processio-
nis.ut 16.q.7.piæ mẽtis.&.c. Trigentius.
¶Item nota quod ius patronatus de gra-
tia dicitur obtineri.ut 16.q.5.si quis epi-
scoporũ ecclesia enim sustinet patronos
in hac parte.ut infra.e.ti.quoniam in qui
busdam.Et hoc ideo quia cum ius patro-
natus sit spirituale uel spirituali annexum
ut supra de iudi.quãto.infra eo.ti.de iure.
& laici de rigore iuris non debeant eccle
siastica & maxime spiritualia tractare ne
gocia.ut supra de iudi. decernimus. & cũ
ecclesiæ cum suis dotibus ad ordinationes
episcoporũ pertineant.ut 10 q.1. decretũ.
& c.nouerit ex permissione iuris procedit
ut hoc ius cadat in laicum. & actus præ-
sentandi qui merè est spiritualis. hæc ta-
men permissio siue gratia conuersa est in
ius commune.& ob hoc dicitur ius patro
natus annexum spirituali cum tamen sit
spirituale. quia cum laicus nullum spiri-
tuale ualeat possidere. possidet tamẽ uel
quasi possidet ius patronatus.Item ius su
nerandi ut.ff.de mortuo inferẽ.l.1. & præ
terea ius eligendi.si ex priuilegio compe
13 tat.ut infra eo.t.nobis.¶†Item notandũ
est quod si episcopus in alia diœcesi eccle
sia ædificauerit hæc gratia sit ei ut liceat
ipsi quemcunq; clericum præsentare un-
decunque sit.ut.16.q.3.si quis episcoporũ.
contra illud.71.di. hortamur. quasi suffi-
ciat testimonium episcopi præsentantis.
ar ad hoc.7.quæstio.1.episcopus. de loco
sicut & monacho sufficit testimonium ab
14 batis. ut.16. monachi uagantes. † Et est
sciendum differentia est utrum ius patro
natus spectat ad clericũ iure ecclesiæ, uel
patrimonij ratione. Nam in primo casu
potest legatus ratione ecclesiæ conferre
ecclesiam spreto tali patrono.ut infra eo.
c.cum dilectus.Et est ratio. quia cum lega
tus cõferat ecclesias & alia beneficia quæ
inuenit uacancia,& qua uacare incipiunt
post suum ingressum. non obstante iure
institucionis quod ordinario competit,
multominus obstabit ius patronatus quod
clerico competit beneficij ratione. quia
plus iuris habet prælatus in conferendo
quam patronus in præsentando. & ni-
hilominus illud quod pluris est absorbe-
tur prærogatiua legati. ut supra de offic.
15 ord.dilectus. †Sed quid si unus construat
ecclesiam & ei plures succedunt hæredes
nun-

nunquid omnes erunt patroni. Sicut infra.c.1.Sed nonne grauatur conditio ecclesiæ multiplicatis patronis. Non quia multiplicantur defensores.ut 16.qu.7.filius ac nepotibus. Idem ius competit omnibus & insolidum quod competebat defuncto.non secundum diuisiones hæredi-
16 tis. ¶ Item † quid si plures construant ecclesiam uel dotent.nunquid omnes habebunt unum ius an pro beneficij portione. Respondeo unum & æquale. quia sicut superius dixi ius patronatus est simplex & indiuisibile. fateor tamen quod in alēdo & in honoribus qui debentur patronis habebitur respectus ad eum qui plus donauit & si gratificationi locum adesse contingat concurrentibus magis debet prælatus gratificari præsentato ab illo qui plus cōtulit quam ab illo qui minus.
17 ¶ Sed † quid si clericus ius habeat ius patronatus. nunquid seipsum præsentare potest. Non ut infra eodem titu. per nostra. & simile.8.qu.1.in scripturis. In multis enim iuris articulis hoc reprobatur. ut
18 quis se ingerat ad aliquod officium.† Nā qui ad officium procurationis se ingerit seipsum excludit, suspectus enim habetur. ut.ff.de procu.l.quæ omnia. & qui sibi tutelam ascribit. ut.ff. ad leg. Cor. de fal.l.uxori.§.qui se.nec potest quis sibi auctoritatem præstare ut.ff. ad Treb.l.1.§. fuit & accedunt ad hæc.ff.de testa. tu.l.ex
19 sententia.ff.de aucto.præst.l.1.¶ † Sed opponitur. pater & filius eadem persona cēsentur.ut.C.de impube & alijs substitu.l. ult.& tamē pater eligit filium.ut.ff. quod cuiusque uniuer.l. illud. Ad quod respondeo. pater & filius censentur una & eadem persona fictione iuris non secūdum ueritatem. Item opponitur,tutor sibi ipsi possessionem tradit ut.ff. de contrahen. empt.& uen.l. fistulas.§ fundum. Et ad hoc respondeo. non simpliciter sibi tradit sed ægrediente pupilli familia ipse in
20 greditur. ¶ † Vltimo notandum est ꝙ patronus donando tradendo & concedendo ecclesiam uel instituendo in ea quo ad ecclesiam nihil agit.ut infra eo.ti.c. ul. Veruntamen si quis utatur tali simplicitate uerborum. dono tibi ecclesiam & concedo,donare intelligitur quod habet in ea ius,uidelicet patronatus ut infra eod.ca. quod autem. Nam plerunque hoc nomen ecclesia pro iure patronatus supponit. ut. 16.q.ul. si plures.&.15.q.3.nemini.

Summarium

1 *Census quid sit. & an per censum fiat probatio subiectionis.*
2 *Census à quo imponatur. & quando & numero 3.*
4 *Census nouus imponi non debet nec antiquus augeri.*
5 *Nouus census quis dicatur.*
6 *Census an possit remitti.*
7 *Census si fuit tanto tempore solutus quòd non extet memoria quando fuerit impositus uel quando primo solutus an pro iure constituto habeatur.*
8 *Quid si per quadraginta annos census soluatur & causa impositionis uel solutionis ignoretur.*
9 *Episcopus quid exigere debeat ab ecclesiis.*
10 *Procuratio quare debeatur. & qualiter in procurationibus se habere debeant, & considerare habeant superiores,*
11 *Procuratio an à pauperibus ecclesijs exigatur.*
12 *Visitator ecclesiæ nunquid quod domi solet expendere expendere debeat in uia dum uisitat, ut saltem in eo ecclesiæ releuentur.*
13 *Procuratio non uenit in generalem remissionem iuris episcopalis, quia nec uisitatio nec correctio remitti potest.*
14 *Visitatio ecclesiarum quando fieri debeat. & quoties.*

¶ DE CENSIBVS. Rubtica.

Dictum est supra de quodam onere ecclesiarum. scilicet de iure patronatus,nunc autem subsequenter & de quibusdam alijs oneribus tractatur. Ideo subijcitur hic Rubrica decensibus & actionibus & procurationibus. ¶ Videamus igitur quid sit census

sus. quis censum imponere potest. Item an possit augeri, & an possit remitti. Item ex quibus causis fieri pôt exactio ab ecclesijs. Itē ex qua cā debeatur procuratio, &
1 cui & a quibus. ¶ †Census est annua pēsio, quæ episcopo de prouentibus ecclesiæ debetur ut 1.q.3. quæsitum in fi. Per censū fit probatio subiectionis ut infra eo.c. omnis anima. Aliquando census præstat indicium præstitæ libertatis aliquando perceptæ protectionis ut infra de priuile. recepimus. unde census in positio non semper probat exemptionem. Nam ex duplici causa imponitur ut superius dictum est. & ideo non probat hoc esse quod ad hoc contingit ab esse. Protectio autem non inducit exeptionem ut infra de priuile. ex parte tua. licet aliquando superpositio sub protectione domini papæ instar appellationis habeat. & sic super re certa eximat & ad tempus ut supra de ap. ad audientiā. Nam appellans quodammodo eximitur a iurisdictione illius a quo appellat. ut supra de appel. directe & in hoc distinguo. refert an census imponatur ab episcopo uel a papa imponatur. Si ab episcopo tūc census impositio subiectionis est signum. ex hoc enim apparet quòd ecclesia cēsualis existit de iure communi subdita. ū priuilegio est munita ar. ad hoc. ca. di. contra morem & supra de transf. præterea. Si uero censuis imponatur a papa. ex hoc apparet quòd ecclesia illa quæ censum soluit specialis beati Petri existit & ad iudicium perceptæ libertatis impositus est census: ut illa. recipimus & sic probatur exempta.
2 ¶ † Imponitur census & papa ut dictū est. Imponitur & ab episcopo cum episcopi concedunt aliquas ecclesias pijs locis aliquid sibi reseruant in eis nomine pensionis ut supra de reli. do. constitutus. Et hoc est cum cōsensu suorum capitulorum ut supra de his quæ fi. a præla. sine con. cap. pa
3 storalis. ¶ † Imponitur & ab alijs quibus ecclesiæ subsunt. ut infra eo. ti. præterea. forte archidiaconis quibus ecclesiæ sunt subiectæ. ut supra de offi. archi. dilecto supra de insti. cū uenissent. uel ab abbatibus quibus ecclesiæ seculares, aliquādo subsunt in temporalibus ut dixi. supra de locis monachorum in prin. Aliquam archipræsbyteris sunt subiectæ ecclesiæ in iure instituendi. ut supra de offi. dele. super eo. Aliter census impositus uitam eius qui soluerit non excedit. ut supra de transac. de cætero. rectores enim ecclesiarum non possunt ecclesias quibus præsunt auctoritate sua præsertim post decessum suum efficere censuales ut infra eo. ti. tu. præterea. ¶ Apparet igitur ex præmissis quòd census imponitur. cum exemptio conceditur uel immunitas indulgetur. Itē imponitur ipe fundationis uel donationis cēsus uel tributū soluendus uel soluendum patrono ut supra ti. proxi. præterea. Item tempore dedicationis imponitur census annuus episcopo soluendus. ut
4 18.q.2. Eleutherius. ¶ † Nouus census imponi debet nec antiquus augeri ut infra e. ti. prohibemus supra de his quæ fi. a præla. sine con ca. pastoralis infra eo. ti. significauit. & c. cum clerici. supra de trans. de cætero supra de præb. extirpandæ in fi. & c. auaritiæ & accedunt. 16.q.2. seruitium. et. c. hoc tantum. C. noua uecti. impo. non pos. l. 3. infra eo. ti. ecclesijs et c. innouamus. Sed procuratio augetur excrescentibus rebus ut infra e. ti. quanto supra de cōsti. cū. M. ff. de fideicō. lib. l. generaliter §. si alienum. ff. qui et a quibus ma. lib. nō fi. c. si mortis. Sic est iu pensione rerum locatarum quæ crescit in ubertate et decrescit in sterilitate. ut. ff. loc. et condu. l. si uno et supra de loca. et con. propter sterilitatem. Sed contra. C. de allu. l. 3. in uerbo illo doleant. Ad quod dico. quòd priora iura locum, habent cum ubertas procedit ex gratia diuina. posteriora cum studio et diligentia colentium. Quamuis hoc ultimum recipiat contrarium ar. de consti. cum M. Sed de hac materia plenius noui. supra de lo. et condu. §.
5 fit autē remissio. † Nouum autem censum intelligo, illum, qui non fuerit impositus tempore fundationis. donationis, consecrationis, exemptionis seu immunitatis indultæ. his enim temporibus uel imponitur uel offertur. sed quamuis tunc

cum

cum offertur sit uoluntarius. postmodum tñ trāsit in necessitatem & debitum sicut alias hoc contingit supra de cummo. ca. uno.ff.commodati.l.in commodato.§.sicut. C. de ac. & ob.l. sicut initio. ut supra de uo. re.magne. ¶ † Potest census remit-
6 ti.ut infra eod. ti. cum uenerabilis ,ita tamen ut episcopus remittat cum consensu capituli ut supra de do.pastoralis. & supra de his quæ fi. a prxla. pastoralis.¶ † Sed
7 quid si census fuerit tanto temporè solutus,quod non extet memoria quādo fuerit impositus uel quando primo solutus. uidetur quod pro iure constituto debeat haberi.ut. ff. de aqua plu. ar.l.1.§.ulti.& ff. de aqua quo. & æsti. l. hoc iure.§. ductus aquæ. ut tum is qui censum petit nō innitatur tempori quod non est modus in ducendæ obligationis.ut.ff.de ac.& obli. obligationū.§. placet.C.de pac.l.si certis annis. C. de usu.l. creditor. sed innitatur impositioni quæ ex tempore præsumitur ut.ff. de usuf.l. cū de in rem uerso. ¶ † Sed
8 nunquid si per. 40. an. census soluatur & causa impositionis uel solutionis ignoretur,uidetur,quòd a quo exigatur non teneatur ad solutionem, census enim ignorantio id est, cuius causa ignoratur,nec diuinis nec humanis legibus inuenitur, ut infra eo. tit. peruenit Item quia tempus non est modus &c. ut superius dictum est & accedunt ad hoc 1. q. 2. nullus episcopus grauamen 10.q.3.c.quia cognouimus infra de exc es. præla. sane. & cap. cum ad quorundam.&.C.ne ux. pro ma. in ul. Sed contra 18.q.2. seruitium. 1.q.3. quæ situm ff.si seruitutus uendi.l. si quis diutur no supra de elec. cumana supra de causa pos. & proprie. cum ecclesia Sutrina. C. de serui.& aqua.l.1.&.2.et de seruitijs tēpore acquirēdis loquitur expresse lex. C. de agri.& cen. l. litibus. dico autē in hac quæstione sicut & in præmissa ut is qui cēsum petit nisi dicat impositum si tamē nō credit contrarium & probet per tanti temporis solutionem. ¶ Nunc uideamus de secūda parte rubricæ scilicet de exactionibus. † Et est sciendum quod episcopus ni
9 hil debet ab ecclesijs exigere nisi canonica & consueta, cathedraticum quod erit duorum solidorum ut.10.q.3. placuit. pri scis.c. illud.& supra de offici. ordi. conquerente ad plus minoris enim quantitatis esse potest. ut infra eodem titulo olim 10.q.3. numerus. Et forte hic solidus appellatur aureus. ut C. de sportul.l.2.insti. de pœna te. liti. in fine. uel erunt solidi usuales & cōmunis monetæ regionis. ut. ff. de le.3. l. nummis.et si plures sint monetæ in regione forte dabūtur meliores, ut.ff. de iureiur.l. quanto, in fi.uel mediocres argumen. 10.q.2. hoc ius porrectū. ff. de au. et argen.legat. l. qui lancem uel minores. ut, ff. de le. pri. l. nummis.ff. de re. iuris. l. semper.ff. de legatis primo apud Iulianum.§. scio. infra eodem titu.ex parte. Alibi appellat synodaticum.ut infra eodem titulo olim.Cathedraticum dicitur quod ad honorem cathedræ soluitur synodaticum quia frequēter in synodo datur. Item exiget tertiam uel quartam patrem oblationum. ut 10.quæ.3. unio. et ab his duobus monasteria erunt libera.ut not. supra de statut.mo.circa fi. Item censum ut superius dictum est. Item aliquid impositum soluendum in die dedicationis. ut 10. quæstio. tertia nec numerus.ut 18. q. secunda Eleutherius. Canonicam portionem de his quæ offerūtur gratia sepulturæ. ut no. supra in summa de sepul. Item procurationem de qua inferius dicam. Sustinetur etiam pro multis necessitatibus quæ aliquotiens superueniunt vt si manifesta rationabilis causa extiterit a cū charitate moderatum ab eis auxilium valeant postulare vt infra eo.ti. cum apostolus. §. prohibemus. Sed si in dubium reuocetur.an sit rationabilis causa an non quare exigitur superioris arbitrio decidatur.ut 10.q.3. quia cognouimus. et 11.q. 1.si clericus aduersus. Talias uero et exactiones prælati ecclesijs imponere nō debent ut in prædicta cum apostolus. §.prohibemus.et ca. ecclesijs.1.q. 2.nullus episcopus grauamen. ab alijs tamen inditionibus et necessitatibus ecclesiæ et clerici sint immunes. ut. 16. q.1. §. nouarum cum, sequenti placet. Et de hac materia dicam

dicam plenius infra de immu. eccle. ¶ Restat dicendum de tertia parte rubricæ scilicet de procurationibus. † Procuratio
10 quidem debetur ratione uisitationis. ut supra de præscrip. cum ex officij. & infra eo. ti. procurationis. & ideo redimi non potest. secundum ut detur non uisitanti. ut 10. quæ. 1. relata. Sed taxari potest danda cum uisitauerit 10. q. 3. relatum. ¶ In procurationibus exigendis utetur superiores illo moderamine quod statuitur infra eo. c. cum secundum apostolum, Itē considerabunt facultates ecclesiarum. ut infra eo. ti. sospitæ & c. quanto. & cap. cū instantia 10. q. 3. cauendum supra de offi. ordi. conquerente & infra eo. cum nuper.
11 Sed nunquid a pauperibus ecclesijs procuratio exigetur. Et uidetur quòd non. nec supra uires sit ut 10. q. 3. illud & longi temporis quæstum hora breuis consummat, ut infra eod. cum apostolus. & accedunt ad hoc. 1. q. 2. placuit 10. q. 3. cauendum. Sed uerius est quòd pauperes ecclesiæ cōferent & alijs coniungentur ut infra eod. c. cum instantia. & c. procurationes & supra de rescrip. accedentes. ¶ Sed † nun-
12 quid quod domi solet expēdere uisitator ecclesiæ expendet in uia dum uisitat ut saltem in eo. ecclesiæ releuentur uidetur q sic ar. in auten. de manda prin. §. illud col. 3. & in auten. ut indices sine quoquo suff. §. nulli. col. 2. sed puto contrarium. quia in ciuitate manens, & uisitans nihilominus procurationes exigere potest ut infra eo. ti. uenerabili, non obstante canonæ antiquo qui contrarium innuere uidebatur. ut tūc demum procurationem possit prælatus exigere, cum non per suæ ciuitatis parochias fatigatur ut 12. q. 2. charitatem. sed si modum excedat superior in exigendo poterit inferior denegare. ut infra de exc. præla. sane. & c. cum ad quorundam. ff. de aqua quoti. & æsti. l. 1. §. Trebatius. Tenuis enim uire homines sub prætextu aduentus officialium breui supellectili ad eorū usum translata inuitus non uexentur. ff. de offi. præs. l. illici-
13 tas. §. 2. ¶ † In summa notandum est quòd in generalem remissionem iuris episcopalis non uenit procuratio. quia nec uisitatio nec correctio remitti potest. ut infra eod. ti. cum uenerabilis. 16. q. 2. uisis in fi. sicut nec cathedraticum. ut supra de dona. pastoralis. Nec ob supra de relig. do. constitutus. ubi uidetur quòd generalibus uerbis ecclesia generaliter eximatur. sed ibi hoc operatur confirmatio domini papæ sicut enim subditus à se non potest reijcere iurisdictionem episcopalem ut supra de renunci. admonet supra de foro compe. si diligenti. & ca. significasti, sic nec prælatus iugum sui officij a se executere potest ar. ff. de offi. præto. l. legatus Cesaris. sic patronus quantūcunque generalibus uerbis utatur in remissionem iuris patronatus, aliqua iura tamen retinet in liberto. ut. C. de bonis liber. l. 3.
14 ¶ † De uisitationibus autem propter quas procurationes exigi habent sic summarie tango. Dixerunt enim quidam quòd si necessitas fuerit tunc potest episcopus singulis annis diœcesim uisitare 10. q. 1. relata. & q. 3. cauendum. sed si non est necessitas: tunc de triennio in triennium uisitabit. ut supra de offi. arc. ut archidyaconus. Verius puto quòd siue necessitas fuerit siue non annua uisitatio fiet. ut 10. q. 1. decernimus. sed si necessitas fuerit tunc uisitabitur quoties opus erit ut supra de offi. archi. mandamus infra de hæreti. ad abolendam. 18. q. 2. nō semel 10. q. 1. regenda. Nec obstat infra eo. titu. cum uenerabilis. ubi dicitur procurationem accipiat his in anno. illam enim intelligo cum a fundationis onus bine procurationis erat impositum. Vel forte monasterium illud consueuit uisitare a fauentibus episcopis bis in anno.

Summarium

1 *Ecclesia uel altaria à quo consecranda.*
2 *Ecclesia qualiter consecranda.*
3 *Consecrationes quando fieri possint.*
4 *Episcopus nec primarium lapidem ecclesiæ ponere potest nisi prius dote constituta & assignata a fundatore.*
Ecclesia a quo debeat dotari.
5 *Ecclesiam ædificare si quis inceperit, an &*

 quando

quando teneatur perficere.
6 *Ecclesiæ in quibus casibus reconsecrari ualeant.*
7 *Ecclesia quando consecrari non debeat.*
8 *Infideles uiuentes ab ecclesia repellendi sunt.*
9 *Ecclesia quibus uiuentibus non communicat, et mortuis communicare non debet.*
10 *Mulier prægnans si est sepulta in ecclesia, nunquid possit consecrari ea non abiecta.*
11 *Altaria quæ & quomodo consecrentur.*

¶ DE CONSECRATIONE ecclesiæ uel altaris. Rub.

IN tractatu superiori dictum est de cẽsibus. sed quia in consecrationibus solent immunitates ecclesijs indulgeri & census ab indulgentibus retineri uel imponi. ut no. supra tit. proxi. §. apparet. ideo subsequenter ponitur rubrica de cõ. ec. uel. al. ¶ Videndum est igitur à quo, qualiter, & cuius auctoritate ecclesiæ uel altaria ualeant consecrari. & in quibus ca
1 sibus possint reconsecrari. † Et quidẽ per episcopos consecrandæ sunt ecclesiæ uel altaria. ut de con. di. 1. c. 1. Per simplices autem sacerdotes nec consecrationes nec ecclesiarum reconciliationes fieri possunt. etiam ex commissione episcoporum ut infra eod. ti. à qua. Pœnitentia tamen quibus ab episcopo iniuncta est pœnitentia & excommunicatorum reconciliatio potest simplici sacerdoti committi. ut. 26. quæstione. 6. præsbyter. &. ca. aurelius.
2 ¶ † Debent autem consecrari ecclesiæ cũ missa. ut de con. distin. 1. omnes basilicæ. quam Ber. dicebat fore de substantia consecrationis. Hugo uero dicit quod non. Item dixit quod si episcopus consecret & præsbyter cantet missam quod ecclesia consecrata est. licet aliud sit in ordinatione clericorum. ut. 23. dist. quorundam. ¶ Olim consecrationes fieri non poterãt nisi de mandato summi pontificis. ut de con. di. 1. de locorum. cum quatuor. seq. capitulis. Sed contra. 22. quæst. 2. bonæ rei. & de con. dist. 1. nemo. &. infra eo. ti. c. 1. & 3 Et ideo illis. 5. canonibus est ho-
3 die derogatum. ¶ † Et est sciendum quod consecrationes possint fieri tam diebus solennibus quam priuatis. ut infra eo. tit. tua licet in pluribus secus obtineat quia nec clerici ordinantur nec uirgines aut episcopi consecrantur nec chrisma conficitur nisi certis diebus. ut supra de tempo. ord. sanè. 20. q. 2. deuotis. 75. distin. c. 1. de
4 con. di. 4. omni tempore. ¶ † Item notandum est quod episcopus nec etiam primarium lapidem ecclesiæ ponere potest nisi prius dote constituta & assignata à fundatore. ut de con. di. 1. nemo. in aut. ut determinatus sit numerus clericorum. §. 1. & tanta debet esse dos quæ sufficiat ad luminaria & ad uitam ministrorum. ut. 16. quæst. 7 piæ mentis. & in prædicto. c. nemo duorum ad minus supra de fil. presby. proposuit. uel trium. ut de con. dist. 1. hoc quoque. Item ad hospitalitatem exercendam & ad respondendum episcopo de episcopalibus. ut. supra de sup. neg. præla. sicut supra de præben. de monachis. Sed si hoc omissum est tempore primarij lapidis ponendi restauretur tempore consecrandi. ut infra e. ti. cum sicut. &. 1. q. 1. placuit. Sed quid si hoc utroque tempore sit omissum. Dixit Hug. quod episcopus dotare tenetur sicut & cum ordinat clericũ sine titulo. ut supra de præben. episcopus. Sed melius dicitur quòd fundatores teneantur ad hoc. ut. 16. 7. piæ mentis. & argu. ff. de ritu nup. l. qui liberas. & lex dicit quod hæres fundatoris tenetur. ut in auten. de eccle. titulo §. sinautem. &. §. si quis ædificationem. Sicut & successor episcopi prouidet illi quem prædecessor sine titulo ordinauit. ut supra de præben. cum secundum apostolum. Sed illis existentibus non soluendo dicerem actionẽ dandam in episcopum. ut. ff. si messor fal. mo. dixe. l. 3. §. 1. &. ff. de eo per quem facierit. l. ulti. ¶ † Item si quis inceperit ædi-
5 ficare ecclesiam & nõ consumauerit. Respondeo tenetur perficere usque ad. 5. annos si est oratorium. Si autem est thochiũ uel zenodochium usque ad annum. ut in autẽ. de ecc. ti. § si quis ædificationẽ. ¶ In
6 quibus † autẽ casibus ecclesiæ recõsecrari ualeant uideamus. Et assignauerũt in hoc antiqui

antiqui doct. sex casus. Primus cum dubitatur an ecclesia sit conserata. ut de con. di. 1. ecclesiæ. Secundus cum mouetur altare maius. Tertius cum ecclesia est exusta. Quartus cum parietes sunt de nouo funditus reparati. Quintus propter adulterium. Sextus propter homicidium. ut de coo. di. 1. si motum. &. c. seq. &. c. de fabrica. Vnde uersus. Altaris motus. dubitatio semen & ignis. Effusus sanguinis paries si corruat ipse. Hæc sunt quæ faciunt iterato templa secrari. sed hodie secus est. Nam alia est consecratio ecclesiæ alia altaris. unde si tabula altaris moueatur uel enormiter frangatur seu diminuatur, reconsecratur altare & non ecclesia. ut infra eo. ti. c. 1. & è conuerso. Si ecclesia destruatur & non altare reconsecretur ecclesia & non altare. Ideo propter adulterium uel homicidium non reconsecratur ecclesia ut infra de adulterijs significasti. & infra eodem. c. proposuisti. Quod autem dictum est ecclesiam diruptam uel exustam iterũ consecrandam. intelligendum est quando parietes penitus sunt destructi uel decrustati uel maior pars ipsorum. alias secus. argu. ff. de contrahen. emp. & uendi. l. domum. Item hoc intelligebat Hug. nõ successiuè. Nam si successiuè cum parietes simul destructi sint & successiuè reparati. tunc eadem intelligitur ecclesia. argumen ff. de legatis primo. l. quod in rerum natura. ff. de iudicijs. l. proponebatur. Et nota quòd licet tectum uel alia pars ecclesiæ comburatur dummodo parietes integri maneant. non reconsecratur ecclesia

7 ut infra eodem. capi. ligneis. ¶ † In summa sciendum est quod ecclesia consecrari non debet ubi paganus sepultus est ante eiectionem ipsius, ut de consecratio. distinctio. 1. ecclesia. & idem est in hæretico uel iudeo. ut in eadẽ distinctio. in alio. c. ecclesiam. Idem intelligo & in excommunicato si tamen ossa infidelium discerni possunt ab ossibus fidelium. Alioquin neutri sunt eijciendi. ut supra de sepultu. sacris. Sed si discerni possunt. tunc euulsis corporibus infidelium sed auctoritate episcopi uel principis. ut de consecratione distinctione. 1. corpora. ff. de religio. & sump. fu. l. ossa. Huius rei ratio hæc est

8 † quia infideles uiuentes ab ecclesia expellendi sunt. ut. 21. distinctio. cleros. 25.

9 distinc. perlectis. ergo & mortui. † quia quibus uiuentibus ecclesia non communicat & mortuis communicare non debet. ut. 24. quest. 2. c. 1. & c. sane. Licet hoc casualiter fallat infra de senten. excom-

10 munica. à nobis. Sed † quid si in ecclesia non consecrata sepulta sit mulier prægnãs nunquid poterit ecclesia consecrari ea non eiecta? Respõdeo sic. quia fœtus pars uiscerum est. ut de conse. distin. 3. si quid.

11 & ff. de uentre inspi. l. 1. §. 1. ¶ † Item altaria dedicanda seu consecranda non sunt sine reliquijs. ut de consecratione distin. 1. placuit. Dicunt tamen doctores sufficere corpus christi. Item altaria si non sint lapidea non consecrantur. ut de con. distin. 1. altaria. Nec obstat quod dominus præcepit in exodo fieri altaria de lignis Cethin quæ sunt imputribilia & Salomõ fecit altare aureum. nam illa facta sunt in figura.

Summarium

1 Missam solus sacerdos cantare potest, & quæ seruari debeant in missæ celebratione.

2 Missa quando celebrari possit.

3 Intellectus c. nocte, dist. 1.

4 Missam una tantum cantare debet sacerdos.

5 Missam celebrans debet habere socium qui ei respondeat.

6 Sacerdos ieiunus missam celebrare debet.

7 Sacerdos nunquid post medicinam sumptam possit celebrare.

8 Sacerdos an celebrare possit post potum aquæ calidæ uel frigidæ.

9 sacerdos pransus an conficiat sacramentum.

10 In missa decem sunt præfactiones.

11 Sacramentum conficiendum est de azimis non de fermentato.

12 Sacramentum an conficiatur de pane ex lolio facto.

13 Frumento si admisceatur piper uel eximium,

minum, & fiat inde panis, nunquid totum conuertetur in corpus Christi uirtute uerborum. & quid si admisceatur aliquid de formento.

14 *Corporis Christi tres sunt opiniones.*

15 *Eucharistia in sacramento tria intelliguntur esse discreta.*

16 *Consuetudo ecclesia in quibus locum obtineat.*

17 *Officia diuina qualiter dici debeant, & quis modus in eis sit seruandus,*

18 *Clerici diuinis officijs interesse debent.*

19 *Clerici qui sunt in scholis an teneantur dicere diuinum officium.*

20 *Vir tenetur ministrare necessaria uxori, quae debitum reddere non ualet.*

21 *Intellectus ad c. omnes de consec. dist. 1. & ad c. episcopus. 16. q. 6.*

¶ DE CELEBRATIONE MISSARUM sacramento eucharistiae & diuinis officiis. Rub.

DIctum est supra de conse. eccl. uel alta. sed quia consecrationes fieri solent & debent cum missa secundum illos qui dicunt missam esse de substantia consecrationis. ut no. supra titul. proxi. in princ. Ideo subsequẽter ponitur hic rubrica de celebratione missarum & additur de sacramento Eucharistiae & diuinis officijs. ¶ Videamus igitur quae seruari dicunt in celebratione missae ut dignè celebretur demum de alijs partibus
1 rubricae. ¶ † Missam quidem cantare potest solus sacerdos. Nemo enim conficere potest nisi sacerdos qui ritè fuerit ordinatus ut supra de sum. Tri. firmiter. §. una. de cõ. dist. 1. c. 1. & c. sicut & 1. q. 1. dictum. ¶ Omnis autem sacerdos non praecisus. ut tollatur obiectio de suspensis & de excommunicatis missam cantare potest praeter simoniacum. ut infra de simo. tanta & praeter enormiter delinquentes seu mediocriter quorum crimina sunt notoria de iure uel facto. ut supra de tempo. ordi. c. ulti. supra de renuncia. nisi cum pridem in princ. hij enim sunt suspensi & quo ad se & quo ad alios. Vel dici potest solum simoniacum & occultum suspensum esse quo ad se & quo ad alios. & hoc in detestationem criminis. & notorium fornicatorem. ut 32. distinctione nullus & c. praeter haec. Caeterum sacerdotes in aliis mortalibus constituti & si suspensi sint quo ad se non tamen quo ad alios. ut 1. quaest. 1. sacerdotes. Vnde quod dicitur omnis peccator missam cantare potest. intellige de officij
2 potestate. non de merito uitae. ¶ † Missa celebranda est diuersis horis secundum diuersitatem dierum. Nam in diebus ieiuniorum celebrari debet in hora nona. ut de con. dist. 1. solent. In quatuor temporibus circa horam uespertinam cũ ordines celebrantur. ut 75. distin. quod à patribus & c. ordinationes & 76. dist. dilectionis. In diebus autem dominicis & priuatis siue festiuis possunt prima parte diei missarum solennia celebrari. ut de con. dist. 1. §. 1. & c. necesse. sed si sacerdos solus erit in ecclesia non celebrabit usq; ad tertiam horam sed usque tunc seruabit ieiunium. ut necessitatibus peregrinorum & hospitum siue diuersorum commeantium infirmorum atq; defunctorum succurrere possit infra e. t. c. 1. accedit. 43. di. c. non licet.
3 ¶ † In conuentualibus autem ecclesijs siue collegiatis. & si missa cantetur prima hora diei ut dictũ est. nihilominus & in tertia cantari debet solennis. & sic intelligo de con. di. 1. nocte. Vbi dicit reliquis uerò temporibus missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime celebrentur
4 subaudi solẽnes ¶ † Vnam autem missam cantabit sacerdos in die & de die. Felis enim est qui unã digne celebrare potest, & aliam si necesse fuerit cantare poterit pro defunctis. ut de con. di. 1. sufficit infra eodem titulo referente. De die igitur dixi. quia quidam postposito officio feriali missam celebrant de sanctis quorum festiuitatis. tunc non sunt: ut infra eod. ti. quidam. Nam secundum congruentiã dierum missarũ sunt solẽnia celebranda.
5 ut infra e. t. cum creatura. ¶ † Cũ autẽ celebrat sacerdos non erit solus. sed sociũ habebit qui ei respondeat. ut 7. q. 1. illud. 81. di. in omnibus. de con. di. 1. c. hoc quoque statutum: & 1. q. 2. placuit. Item ieiunus cele-

celebrare debet. Nam potus uel cibus quã
cumlibet minimus impedit celebratio-
nem, ut. 7. q. 1. nihil quod ob reuerentiam
sacramenti inductum est. ut de conse. di-
stinc. 2. liquido, & idem in alijs sacramen
tis. ut de consecra. distin. 5. ut ieiuni. 75.
dist. quod à patribus supra de tempo. ord.
literas. 22. q. 5. honestum. Vnde uinum
perfusionis assumptum impedit aliam ce
lebrationem. ut infra eodem titul. ex par
7 te. ¶ Sed † nunquid post medicinam sum
ptam potest celebrare sacerdos. Dixit
Ioan. quod sic. quia medicina inter ali-
menta non continetur, ut. ff. de pe. leg. l.
non omne. sed tutius puto contrarium.
Nam medicina abhominationem solet
inducere & timendum est ne post confe-
ctionem inducat uomitum. Et hæc ratio
attenditur. alias dum quæritur quare non
conficitur in calice de ere aut de aurical-
8 co. ut de con. dist. 1. calix. ¶ † Sed nun-
quid post potum aquæ calidæ uel frigidæ
debet celebrare sacerdos. Respondeo nõ.
quia ut dicit Io. aqua potus est. & canon
præallegatus. 7. quæst. 1. nihil. dicit quod
post potum uel cibum quemlibet mini-
mum alias litera quodlibet minimum mis
9 sam celebrare non debet. ¶ † Sed quæri
tur an pransus conficiat. Ad quod respon
deo. & si malè faciat pransus celebrando
in contemptum prohibitionis canonicæ.
conficit tamen quia quòd à ieiunio con-
ficiatur non est de substantia sacramenti.
10 ut de con. di. 2. liquido. ¶ † Decem sunt
præfationes in missa. nouem habentur de
con. dist. 1. inuenimus. & decima. 70. dist.
sanctorum. Et uariantur secundum uarie
tatem temporum & festiuitatum. Sunt au
tem in missa & in canone quædam addi-
ta quæ in textu euangelij non continen-
tur, sed ea credimus ab apostolis & san-
ctis patribus esse adiecta. ut infra eo. tit.
cum Marthæ in. 1. responso. & 11. di. eccle
11 siasticarũ. ¶ † Conficiendũ est de azimis,
nõ de fermẽtato. ut infra e. ti. literas. unde
si quis de fermentato conficeret secundũ
Hug. nihil conficeret. per id quod le. de
con. dist. 2. in sacramento. & per illam au
ctoritatem, non in fermento ueteri sed in
12 azimis sinceritatis &c. ¶ Sed † cum de fru
mento nascatur lolium. ut dicũt rustici, &
ut innuit canon. 56. di. nasci. nunquid si de
lolio fiat panis transubstantiabitur in al-
13 tari uirtute uerborum. non. ¶ † Item quid
si frumento admisceatur piper uel cymi-
num. & fiat inde panis nunquid totum cõ
uertetur in corpus christi uirtute uerbo-
rum. Non sed reliquum quod de frumẽto
est. Quid si admisceatur aliquid de fermen
to. Tũc nihil cõuertitur in corpus christi
quia nihil azimini est cuius cõsecratio fie
14 ri possit. ¶ † De corpore autem christi tres
sunt opiniones. Vna dicit quod illa substã
tia quæ prius fuit panis & uinũ postea fit
corpus & sanguis. ut de con. di. 2. panis est
in altari. eod. c. quia corpus. Alia tenet quod
substantia panis & uini desinat ibi esse &
tantũ accidẽtia ipsorũ ibi remanent. s. sa-
por color. & põdus. & sub illis accidẽtibus
est corpus christi. Et hoc uidetur uelle cõ
ciliũ supra de sum. Tri. & fi. catho. c. uno.
Tertia uerò asserit quod remanet ibi sub-
stantia panis & uini & in eod. loco. & sub
eadem specie est corpus & sanguis christi.
arg. de con. dist. 2. ego. Et quælibet harum
opinionum fatetur uerũ corpus christi es-
se in altari. Quarta opinio dicit non esse
in altari corporis & sanguinis ueritatem.
sed imaginem tantum speciem & figu-
ram. Et ista reprobatur infra eodem cum
15 Marthæ. §. ex eod. ¶ † In hoc sacramento
tria intelliguntur esse discreta. uidelicet
forma uisibilis. ueritas corporis, & uir-
tus spiritualis. forma est panis & uini, ueri
tas carnis & sanguinis, uirtus unitatis &
charitatis. Sed primum. s. forma panis &
uini est sacramentũ geminæ rei, idest, cor-
poris christi & unitatis. & ita est signãs tã
tum. Secundum idest, corpus christi est sa-
cramentum. s. unitatis & res sacramenti.
idest specierum panis & uini. & sic est si-
gnans & signatum. Tertiũ uero. s. unitas.
est res duorum sacramẽtorum. s. corporis
christi. & specierũ panis & uini. & ita est
tantum signatum. quia significatur per il-
la duo sacramenta: s. per species panis &
uini & per corpus christi. Et ita primum
est sacramentum tantum signans. secundũ
signans

signans & signatum. tertium tantum signatum ut probantur hæc infra eod.cum
16 Marthæ.§. ex eo in fi.¶†In calice utrun miscendum est uinum & aqua. ut de con. dist.2.c.1.& 2. Sed plus in eo de uino quã de aqua ponendum est.ut infra e.ti.perniciosus. Sed quare respondeo. ex consuetudine ecclesiæ hoc inoleuit.quæ locum habet in sacramentis altaris ut 11.dist.ecclesiasticarum locum habet in sacramento baptismi. ut de con.di.4.de trina. locum habet in diuinis officijs ut de con.dist.2. institutis.& 12.d.c.ultimo. Hæc duo uinum & aqua in sanguinem transmutantur.ut infra eo.cum Marthæ.§.quæsiuisti.
17 ¶†Restat uidere de ultima parte rubricæ scilicet de diuinis officiis. Et est sciendũ quod diuina officia dici debent cum diligentia explicatè & intelligibiliter non cum sincopa. ut infra eo.ti.dolentes. Melior est enim paucorum psalmorum decantatio cum cordis puritate ac serenitate ac spirituali hylaritate quam psalmorum modulatio cum anxietate cordis atq; tristitia.ut de con.distin.5.non mediocriter. Et quod dixi paucorum, sanè intellige.s. ut tamen debitum officium non omittatur. ¶ In officiis diuinis rectores ecclesiarum unum eundemq; modum teneant, quem in metropolitana sede nouerint institutum. nec aliqua diuersitatis cuiuscunque ordinis uel officij à metropolitana se patiantur sede disiungi.ut 12. distin. de his de con.distin.2.in omnibus & distinc.
18 5.conuenit.¶†Clerici diuinis officijs interesse debent. & qui absque sui corporis inæqualitate defuerit excommunicetur ut 91. distinct.c.1.&.2.uel excludatur à clero siue moueatur ab ecclesia. ut 92.distinct.cap.ultimo. & maximè si hoc fecerit solennibus diebus. ut 7.quæstio-
19 ne 1. si quis in clero. ¶ † Sed quid de clericis qui sunt in scholis. nunquid tenentur dicere diuinum officium. Dixerunt quidam quod illi tantum tenentur dicere diuinum officium qui ad titulum certæ ecclesiæ sunt promoti per illud quod legitur. 92. distinct.si quis præsbyter secus si ad titulum suæ possessionis uel sui patrimonii sit promotus. ut supra de præbend. episcopus. sed puto omnes clericos ad hoc teneri etiam si non percipiant necessaria ab ecclesia quia tenuis est, sibi enim imputare debet qui ad tenuem ecclesiam se promoueri fecerit. argum.ad hoc
20 32.quæstione 2.horrendus. Unde † sicut uir tenetur ministrare necessaria uxori; quæ tamen debitum reddere non ualet, ut 32. quæstione 7. quod proposuisti. ita & clericus qui non percipit necessaria ab ecclesia. quia pauper est nihilominus tenetur eam officiare. & dicet cum apostolo.Scio satiari & esurire abundare & penuriam pati.omnia possum in eo qui me confortat. ut 41.distinct. quod dicit dominus. manus autem suæ ministrabunt ei, ut 21. quæstione 1. clericus. in fin. & 91.
21 distinctione. clericus. † Et idem dico si ecclesia à principio fuit diues & postmodum deducta est ad paupertatem. Sed in utroque casu debet unire episcopus eam alteri ecclesiæ. ut 10.qu.3.unio.sic intelligo de con.distinctione 1.omnes 16.q.6. episcopus.

Summarium.

1 *Baptismus quid sit.*
2 *Baptismus quando institutus.*
3 *Baptismi genera quot sunt.*
4 *Baptismi effectus quis sit.*
5 *Pronomen ego an sit de substantia forma baptismi.*
6 *Baptismi substantialia.*
7 *Verba quæ requiruntur in forma baptismi.*
8 *Ordo uerborum an sit de substantia baptismi.*
9 *Actus qui interponitur uel mora quæ interuenit uitiet id, quod in contextu & continuè fieri debet.*
10 *Paruulus baptizatur licet ab infideli offeratur.*
11 *Intellectus c. quos à paganis,de consecra. distinct. 4.*
12 *Baptizatus an intelligatur ille, in cuius parte corporis sacerdos aquam profundit.*

Baptismus

13 *Baptismus an in omni tempore possit conferri.*
14 *Baptizari an possit in nomine Trinitatis implicitè.*
15 *Baptizatus in nomine Christi, an sit bene baptizatus.*
16 *Furioso perpetuo an ualeat baptismus.*
17 *Baptismus an ualeat ei qui incidit in furorem.*
18 *Baptizatus coactus an sit baptizatus.*
19 *Baptizatus fictè an recipiat sacramentum.*
20. *Baptizatus an sit is qui baptizatur & baptizari intendit, & baptizans non intendit baptizare.*
21 *Baptizare seipsum nemo potest.*
22 *Baptizatus an quis sit si aquæ alius sit liquor admixtus.*
23 *Paruuli an obligentur in baptismo.*
24 *Baptismus dicitur sacramentum fidei.*
25 *Baptismus an ualeat si latinus proferat uerba in lingua græca uel alia.*
26 *Baptizatus in nomine genitoris & nati & sancti flamines, an sit batizatus.*
27 *Baptizari non potest in nomine paternitatis & spiritalis sanctitatis.*
28. *Baptizatus an quis sit, statur unius testimonio.*
29. *Vnius testimonio standum est, de consecratione ecclesiæ.*

¶DE BAPTISMO ET EIVS effectu. Rubrica.

IN superiori rubrica dictum est de corpore Christi, quo nihil in sacrificiis maius esse potest. ut de con. distinct. 2. nihil. Sed quia baptismus inter alia sacramenta maius est necessarius & maius efficax ut 32. dist. §. porro cum omnium sacramentorum sit ianua & fundamētum, ut infra de præsbytero non bapti. nuis. ueniens. Ideo subsequenter ponitur hic rubrica de baptismo & eius effectu. ¶ Videamus igitur quid sit baptismus. quando institutus. quot sunt baptismi genera &
1 quis eius effectus. ¶ † Baptismus est exterior hominis ablutio cū certa forma uerborum. Est & caracter infixus animæ accedente uerbo ad elementum, unde est ista tanta uirtus aquæ ut corpus tangat & cor abluat nisi faciente uerbo. non quia dicitur sed quia creditur. Nam in ipso uerbo aliud est sonus transiens aliud uirtus
2 manens ut 1. q. 1. detrahe. ¶ † Fuit autem institutus secundum quosdam quando dictum est Nicodemo. nisi quis renatus fuerit &c. ut de cond. di. 4. filius. Secundum alios cum dominus dixit discipulis. Item baptizate omnes gentes &c. ut infra eod. tit. debitum. de con. dist. 4 propriè in uerbo euntes. Secundum tertios cum misit Iudam cum aliis ut 1. q. 1. dedit Io. uerò putat tunc fuisse institutum cum dominus a Ioanne baptizatus est ut de con. dist. 4. per aquam. Posset tamen responderi ad illud quia tunc dedit formam baptismi facto & exemplo, sed postea dedit uerbo & præcepto. cum dixit apostolis euntes
3 &c. ut dictū est. ¶ † Genera paptismi sunt tria fluminis. sanguinis. & flaminis. ut de
4 con. dist. 4. baptismi uicem. ¶ † Effectus baptismi est. quia si digne quis baptizetur delētur in eo tam actuale quam originale peccatum sine omni pœnitentia. quia sine pœnitentiæ sunt dona. & uocatio dei. quia gratia dei in baptismo nō quærit gemitum non quærit plactum uel opus aliquod. sed solam fidem & omnia gratis cō donat. ut de con. distinct. 4. fine pœniten-
5 tia. ¶ † Sed quæritur an pronomen ego sit de substantia formæ. Et creditur quod non. nam plenum sensum habet hęc uox. baptizo te in nomine patris &c. unde alibi pronomen dicitur abundare. ut. ff. de hæredibus institu. l. 1. §. qui neque sic & in stipulatione non interest utrum stipulor habere licere. an mihi licere habere. ut. ff de uerbo. obliga. l. stipulatio ista. Cætera uerba quæ sunt in forma necessaria
6 sunt & substantialia. ¶ † Sed quæritur quid si uerba substantialia dicantur sed corruptè & contra regulam donati. Respondeo non minus efficax est baptismus cum enim uirtus illorum uerborum exclusat demonium excludet & precis uitium ut de con. dist. 4 si non sanctificatur & retulerunt. ¶ Sed quæritur quid si aliquid aliud in forma dicatur. Ad hoc dixerunt

dixerunt quidam ut si aliquid præmittatur ut si dicatur arma uirumque cano. Ego te baptizo in nomine patris &c. uel post formam adijciatur sic. Ego baptizo te in no. pa. & fi. & spiritus sancti & dyaboli, efficax est baptismus. quia cum extrinseca & impertinentia adijciuntur nõ uitiant. ut ff. de uer. ob. l. quæ extrinsecus secus autẽ si aliquid interponatur ut si dicatur. Ego baptizo arma uirumque cano. In nomine pa. & fi. & spiritus sancti. Nã tunc non confertur baptismus. nam & si ordinationi testamenti aliquid alienum inmisse non uiciatur. ut. ff. de testa. l. hæredes. §. ulti. ¶ † In forma autem baptismi
7 omne uerbum aliud a uerbis domini alieni: censetur, sed putant doctores nostri contrarium. dicunt enim quòd siue adijciatur formæ siue interponatur uiciatur baptismus. Quid sic dicatur non ego baptizo te &c. Absurdum putant dici tunc baptizatum. Et idem si dicatur. Ego te baptizo in nomine pa. & fi. & spi. san. & omnium sanctorum. Et idem est ubi aliquid interponitur. in quo consentiunt omnes.
8 ¶ † Sed quid si ordo mutetur & uerba transponantur. ut si dicatur. Ego te baptizo in no. pa. & fi. spiritus sancti. nunquid est baptizatum. Dicunt quòd sic. ar. C. de testa. l. præposteri & supra de rescriptis. causam. nec enim ordo scripturæ seruandus est. ut. ff. de solu. l. nec enim. Alij autẽ contrarium ar. pro eis. C. de sen. & interlo. om. iu. l. prolatam. Dicunt enim ipsum ordinem uerborum esse de forma. Et hoc securius esse uidetur. si autem in prolatione uerborum interponatur mora naturalis & compendiosa, ut de respirando tussiendo & excreando non uiciat. ut. C.
9 de testa. l. cum antiquitas. † An autem actus qui interponitur uel mora quæ interuenit uitiet id quod in contextu & continuè fieri debet. Determinabis per iura illa. ff. de duobus reis. l. duos reos. §. ul. & pe. ff. de uer. ob. l. continuus, in principio. ff. de testa. l. hæredes. §. festim. nec enim omne quod differendi causa fit moræ annumerari potest. ut. ff. de usuris. l. sciendum. Item nec moratoria cũctatione nec præcipiti festinatione faciendum est aliquid. Quantum uero interuallum sine uitio ualeat in talibus interponi, intellectu magis quam locutione exprimi potest. ut. ff. de solu. ratum. Et hoc totum locum habet si quæratur de mora interposita inter uerba quæ dicuntur in consecratione Eucharistiæ, & uerba quæ dicuntur in consecratione calicis. Quæ quæstio locum habet secundum illos qui dicũt unã esse formã in uerbis illis. hoc est corpus meum hic est sanguis noui testamẽti etc. Sed nostri docto. magis approbant quòd sint duæ formæ una in uerbis illis. hoc est corpus meum. alia autem in illis. hic est calix noui testamẽti etc. et ad prolationem priorum transubstantiatur panis in corpus Christi et ad prolationem subsequentium conuertitur uinum in sanguinem. Sed obijcitur nonne prolatis primis uerbis est ibi sanguinis ex quo est ibi corpus. Certè sic. quia ubicunque est corpus ibi et sanguis. Ad hoc respondetur est ibi sanguis nõ per trãslationẽ sed per cõ-
10 mixtionem. ¶ † Sed quæritur cum paruuli intelligantur baptizari in fide parentum ut de con. di. 4. quæris. et eorum a quibus paruulus consecrandus offertur. ut de cõ. di. 4. illud quid si offerentes sint infideles. Respondeo baptizari intelligitur in fide ecclesiæ et in uerbo Christi. nec oberit infidelitas offerentis dũmodo in forma ecclesiæ baptizetur. ut de con. dist. 4.
11 Romanus. † Nec obstat. de con. distin. 4. quos a paganis. quia illud loquitur cum non in forma ecclesiæ baptizat. ¶ Item
12 quæritur † quid si nõ habeat aquæ copiam et sic sacerdos perfundat aqua illum quẽ baptizat sic ut partem corporis non totũ corpus contingat aqua. In hac quæstio. dixit hug. quòd si caput perfundatur. uel præter caput maxima pars corporis. esset baptizatum. alias non. Alij autem dicunt baptizari etiam si aqua cadat in quancunque corporis partem ar. ad hoc de con. di. 4. hoc nequaquam. sicut sufficiat possideri partem ad hoc ut quis totum possideat dum tamen eius sit animi ut totum possideri intentat. ut. ff. de acqui. pos. l. possi-

possideri.§.1.& de pe. distin. 1. uulgaris.
13 ¶† Item quæritur nunquid baptismus potest omni tempore conferri. Non nisi necessitate imminente, ut pote periculo mortis uel languoris in cursu. ut de con. dist.4. uenerabilis & ca. baptizandi. Sed puto in adultis illud locum habere. nó in paruulis quibus nulla præter baptismum salus promittitur. ut de con. di.4. nulla.timendum est enim ne propter naturæ imbecillitatem morte perueniente qui baptizantur inueniri nó possunt ut 5.di.baptizari. In adultis autem hæc non timetur. quia in eis conuersio mentis ad Deú baptismi uicem suppleri non dubitatur.ut
14 de có. di. 4. baptismi uicem.¶† Item quæritur an baptizari possit in nomine Trinitatis implicitè. Et uidetur quòd sic. ut de con. di. 4. a quodam. Sed illud exponitur id est explicite per id quod legitur in eadem di. sanctum. si non sanctificatur
15 si re uera. & in cap. in synodo. ¶† Item nunquid baptizatur in nomine Christi. Respondeo sic. ut de con. di. 4. a quodá. sed quare potius in nomine Christi quá in nomine Trinitatis. Respondeo. quia in nomine Trinitatis non intelligitur nisi trium personarum essentiæ unitas. Sed in hoc nomine Christi intelligiẽ unctus ungens & à quo ungitur Basi. tamen dixit concessum fuisse apostolis baptizare in nomine Christi propter nomen Christi ampliandum. sed ille canon est hodie a quodam abrogatus per id quod legitur in ea.dis.in synodo. Sed non sic putamus. nam ille canon est à quodam Nicolao & posterior illo in synodo quæ fuit Zachariæ ut patet in cronicis. Dico ergo quòd non baptizabitur in nomine Christi sed
16 si fuerit baptizatus ualet baptismus. †Itẽ quæritur quid si quis perpetuò furiosus & qui nunquam sine furore fuit baptizetur. nunquid ualet ei baptismus. Videtur quòd sic ar.ff. de le.2.l.cum pater. §. furdo. ubi dicitur acquiri furioso emolumentum. tales enim pro infantibus habendi sunt. nec grauantur aliquo peccato actuali.ut 3.q. 9. iudicas. unde & si nunquá uoluerunt baptizari nunquam tamen noluerunt, unde sufficit hoc quo ad baptismi characterem imprimendum. tunc enim caracterem sacramentalem imprimit operatio cum obicem uoluntatis contrariæ nó inuenit resistentem ut infra e.ti.cum Marthæ in fi. & hoc idem consideratur in par
17 uulis de con.dist 4. quæris † In eo autem incidit in furorem & in amente & dormiente consideratur uoluntas præcedens furorem amétiam uel dormitionem ut supra ti. proxi. cum Marthæ. §. item quæ-
18 ritur. ¶† Item quæritur de coacto. ad quod dico quòd absolutè coactus nó recipit caracterem ut ea. dec.§.e. sed conditionaliter coactus sic. quia coacta uoluntas, uoluntas est. ut 15.q.1. merito. quia nec impedit sacramentum ordinis. ut 74. di. ubi ista.non impedit sacramentum matrimonij .ut 22. q. 4.inter cætera infra de sponsa. ueniens. & si taliter coactus baptismum recipit compellitur seruare fidé
19 ut 40. di. de iudæis. ¶† Item quid de ficte baptizato. respondeo recipit sacramẽtum sed non rem sacramenti nisi recedat
20 fictio ut de con. di.4. tunc ualere. ¶†Itẽ quid si is qui baptizatur, baptizari intendat. baptizans autem non intendit. Respódeo non esse baptizatum ut. 1. q. 1. §. ecce.& de.có.di.4. solet queri. Nam & cum per locum dicuntur hæc uerba. spondes spondeo. non inducitur obligatio.ut.ff.de
21 ac.& ob.l. 3.§.uerborum. ¶† Item quæritur. an in necessitate possit quis seipsum baptizare. ad quod respondeo non ut infra eod. ti. debitum. sicut nec potest quis seipsum reconciliare.ut de con.di. 4. san-
22 ctum est. ¶† Item quid si aquæ alius sit liquor admixtus. num quid baptizabitur. Respondeo sic si aquæ præualet.aliter nó
23 ¶† Item cum is qui nihil intelligit non obligetur.ut.C. de fal.mo. l.1. quomodo paruuli obligãtur in illis spósionibus quæ pro eis fiũt ante baptismũ.credis in Deú etc.ut de con. dist.4.1.respon. speciale est in baptismo ubi quis ignorans per alium obligetur. immo uerius est in baptismo quis per alium liberatur scilicet a potestate dyaboli.ut de con.di 4. postquam potest autem quis ignorans per alium liberari.

rari. ut. ff. de sol. l. soluere. & ff. de nego.
24 gest. l. soluendo. ¶ † In summa sciẽdum ꝙ baptismus dicitur sacramentum fidei. ut de cõ. di. 4. nihil aliud. Hoc ideo quia in fide Christi cõsecratur & in fide ecclesiæ confertur, uel quia confertur in nomine Trinitatis explicitè quam & offerentes & oblati tenẽtur credere. uel quia signũ est ꝙ suspiciens fidẽ habeat. & si non habeat
25 aliqui impediente. ¶ † Sed quæritur quid si latinus baptizaret & proferat uerba necessaria non tamen regulariter nec in sua lingua. sed in græca uel alia. respõdeo baptizatum esse. Nam & apostoli loquebantur uarijs linguis & forma realis attendenda est non uerbalis. ut con. dist. 4. retule-
26 runt. ¶ † Itẽ pone quòd nõ dicantur uerba. In no. pa. & fi. & spi. san. sed similia. In nomine genitoris & nati & sancti flaminis nunquid erit baptizatum. Respondeo quòd sic quia non refert ex æquipollentibus quid dicatur. ut. ff. de uer. obl. l. quæ extrinsecus. & l. si in nomine. & infra de uer. sign. in his. Et satis puto credendum esse posse fieri baptismum sub uerbis syno
27 nimis. ¶ Sed † nũquid possit baptizari sic. In nomine paternitatis & filiationis & spi
28 ritalis sanctitatis. Respondeo non. ¶ † Ultimo notabis cũ dubitatur an aliquis sit baptizatus. statur testimonio unius de con.
29 di. 4. placuit. † Et idẽ in consecratione ecclesiæ ut de cõ. dis. 1. ecclesiæ secus in ordine ut 98. di. afros. & supra de cle. peregri. ca. 1. Rationem diuersitatis collige. ex. §. gratia. 3. q. 1. §. ecce. cum honores.

Summarium

1 *Ordinum collatio facta non baptizato an ualeat.*

2 *Non baptizatus credens se baptizatus an saluetur.*

3 *Ordinatus comperiens se non baptizatum an debeat baptizari & iterum ordinari. et. num. 3.*

4 *Baptismi et ordinum reiteratio an fieri debeat, quando de baptismo et ordine dubitatur.*

5 *Matrimonium an in dubio præsumetur, & stetur sacramento uiri.*

¶ DE PRAESBITERO NON baptizato. Rub.

Dictũ est supra quòd baptismus sit ianua & fundamentũ omniũ sacramentorũ aliorũ. Sed quia dubitari posset an nõ posito fundamẽto ædificatio alio sacramẽtorũ subsistat. Ideo tractatur hic de collatione ordinũ facta non
1 baptizato. & ideo ponitur hic rub. de præsbytero non bap. ministrante. ¶ † Videamus igitur an collatio ordinum facta nõ baptizato ualeat, & quid iuris sit cũ quis credit se baptizatum cum in ueritate nõ sit. Item an ordinatus comperiens se nõ baptizatum debeat iterum ordinari. ¶ Ad 2
primum itaque sic dico cum Paulus dicat fundamẽtum aliud nemo põt ponere prærer id quod positum est, quod est Christus Iesus. consequenter probatur quòd ubi Christus non est fundamentũ nullius operis boni est super ædificium. ut 1. q. 1. cum 3
Paulus propterea nulla est collatio ordi-
2 num ut infra e. ti. c. 1. & 1. q. 1. si quis confugerit. & c. si quis per ignorãtiam. ¶ † Ad secũdum dico quòd si quis baptizatus nõ sit credat tamen se baptizatũ fore & alias sit bonæ uitæ & conuersationis honestæ. liber ab originali pctõ cœlestis patriæ gaudium adipiscitur incunctanter ut infra eo. ti. c. 2. Nec obstant iura illa quæ dicũt nullum posse sine baptismo saluari, ut de cõ. di. 4. cathecuminum. firmissime & 15. q. 1. §. ut itaque componat istud cancellatũ de generante. & c. nulla. quia illa locum habent in his qui sciunt se non baptizatos & cum baptizari possint negligãt, uel cõ tenunt ipsi seu parentes ipsorũ. hic enim de quo. supra præmissi intelligitur baptismus in fide Christi & ecclesiæ. Nam baptismus inuisibiliter ministratur. quem non contemptus religionis sed articulus necessitatis excludit. ut infra eo. ti. c. 2. & 3. Unde quidam ante baptismum spiritu sancto impleti creduntur ut Centurio. ut de con. di. 4. non dubito. & 2. q. 7. nõ omnes. Et Valentinianus qui cum ueniret ad baptismũ & in uia decessit, dicitur Ambrosiũ de eo dixisse, uentrem meũ doleo.
quia

quia quę regeneraturus erā perdidi. ille tamen gratiam quam poposcerat non amisit. ¶ † In tertio aūt membro dico baptizari & iterum ordinari debere quia nō intelligitur iteratū quod ambigitur esse factum. ut infra eo. titu. ueniens. ¶ Sed opponitur qui se credit baptizatū baptismo flaminis & si non sit in fide tamen Christi & ecclesiæ intelligitur baptizatus ut superius dixi. Vnde si in tali statu positus ordinetur sacramentum ordinis inuenit fundamentum sacramentorum scilicet fidem. & ideo firmū est ædificium. & sic iterari non debet ordo, & si iteretur fit iniuria sacramento. ut 1. q. 1. quod quidam de con. dis. 4. ostenditur. Ad quod Respondeo. tamdiu intelligitur baptizatus in fide quandiu ignorat se baptizatum uerbo & elemēto. Et tūc ordo iterari non posset, se cum post incipit scire uel credere se non baptizatum fuisse uerbo & elemento nisi baptizetur in aqua cum possit incipi contemnere. & sic perdit baptismum flaminis. & sic sine fundamento ædificium ordinis inuenitur & propterea ponendus est prima rius lapsis scilicet baptismus & demum superædificabitur ordo nec iteratus intelligetur. ¶ † Et est sciendum quòd ibi scitur aliquem baptizatum non esse, baptizabitur & seruabitur forma communis. ut supra ti. proxi. non ut apponens. ubi aūt dubitatur, tunc seruabitur illa forma quæ habetur supra ti proxi. c. 1. de con. dist. 3. si nulla. & idem seruatur in consecratione ecclesiæ. ut de conse. di. 1. solennitates. & c. ecclesia. Item in ordine ut 68. di. præsbyteri quos. §. quod autē. ¶ † Et no. quòd quidam dixerūt quòd ubi dubitatur de ordine uel baptismo, & iterū ordinatur seu baptizatur, idē caracter confertur qui fuit primo collatus. dicentes quòd hic articulus necessitatem inducit. & allegantes simile. ff. de acqui. pos. l. possideri. §. ex pluribus. Sed hoc non est uerum, quia si prius fuit caracter ordinis uel baptismi collatus secūdo nihil additur. sed totum ad uocem refertur & ad uisibilem unctionem. ut 68. di. §. quod ergo nihil enim addit uel detrahit iteratio unctionis. sicut nec iteratio manumissionis. ut C. de indi. libe. l. nihil ¶ Sed quid de his quæ præsbyter iste gessit qui se comperit non baptizatum fuisse nūquid decepit animas ut supra de ele. dudum Rothomag. Respondeo non imo dum bona fide credit se baptizatum & rite ordinatum rata sunt omnia quæ gessit ar. ff. de offi. præto. l. Barbarius. ¶ In summa sciendum est. in dubio potius præsumi non baptizatum quam baptizatum potius non ordinatum quā ordinatū. ut de cō. di. 4 paruulos & hic in c. ueniens. ¶ † Sed cū ita præsumatur in his sacramētis quare in sacramento matrimonij contraria assumatur præsumptio. ut testetur tantum uerbo uiri ut 23. q. 1. si quis acceperit. ff. de ritu nup. l. in libero. Respondeo sine omni periculo est si sacramenta illa iterentur. sed ualde periculosum esset si iudicaretur nō esse matrimonium ubi est. Licet alibi canon præsumat non esse matrimonium ubi tamen est & si solennia desint ut 30. q. 5. aliter & ca. nostrates.

(Margin numbers: 3 at "sit.", 3 at "getur.", 4 at "sbyteri quos", 5 at "4 paruulos".)

Summarium

1 *Eucharistia qualiter custodiatur.*
2 *Eucharistia defert sacerdos infirmis cum sollicitate & reuerentia.*
3 *Res sacratæ & diuinis dicatæ qualiter seruentur.*
4 *Pallæ altarium & uestimenta clericorum sordida qualiter lauari debeant.*
5 *Vestimenta sacra uetustate consumpta incendi debent.*
6 *Deo dicata ad profanos usus conuerti non debent.*

¶ DE CVSTODIA EVCHARISTIÆ. Rubrica.

SVperius tractatum est qualiter Eucharistia consecratur. hic tractatur qualiter custodiatur. & ideo ponitur hic Rub. de custodia Eucharistiæ crismatis et aliorū sacramentorū. ¶ † Est igit̄ sciendū qđ Eucharistia est in loco singulari mūdo et signato semper honorificè collocata deuotè ac fideliter conseruāda ut supra de

2 cele.mis. sanc. clauibus adhibitis. ut infra eo. tit. ca. 1. ¶ † Sacerdos per seipsum deferat illam infirmis cum sollenitate & reuerentia illa quæ statuta est in concilio generali supra de cele. mis. sane. §. sacerdos. Non autem per laicum uel mulierem transmittat ut de con. di. 2. peruenit quod fieri per diaconum licet si necesse fuerit. ut. 93. di. diaconum. & ca. præsente. Crisma etiam sub eadem custodia seruetur ut infra eo. tit. ca. 1. Ipsa quoque oratoria u. sa corporalia, palleæ altaris & uestimenta clericorum munda & nitida conseruētur. ut infra eo. ca. 2. Quibus in alijs usibus utendum non est nisi in ecclesiasticis & deo dignis officijs ut de con. di. 1. uestimenta. & c. ad nuptiarum. quæ ab alijs quam à sacratis hominibus non debent contingi ut in prædicto. ca. uestimenta. & 23. distin. §. uasa. & c. sacrata. & de con. di. 1. in sancta. Item pallas altarium & c. sacrata. & de con. di. 1. in sancta.
4 † Item pallas altarium & uestimenta clericorum cū sordida fuerint diaconi cum humilibus ministris intra sanctuarium lauent. ut de
5 con dist. 1. nemo † & si fuerint uetustate consumpta incendio dentur. ut de con. di.
6 1. altaris. Et est ratio quia † deo dicata ad profanos usus conuerti non dicunt. ut. 19. q. 1. quæ semel. 14. q. ult. comperimus. 12. q. 2. nulli 54. distin. ex antiquis. 17. q. ult. quæst. de conse. distin. 1. ligna.

Summarium

1 Reliquie que & qualiter uenerari debeant.
Reliquia approbatæ non debent uenales exponi.
2 Canonizatio Sanctorum quomodo debeat fieri.
3 Miraculum ad hoc ut dicatur, que requirantur.

¶ DE RELIQVIIS ET VENEratione sanctorum. Rub.

Dictum est supra de custodia & reuerentia sacramentorum. nunc autem tractatur de reuerentia sanctorum. & ideo subijcitur hic rubrica de reliquijs & ueneratione sanctorum.
1 † ¶ Sciendum est igitur quod reliquiæ in ueneratione sanctorum habēdæ non sunt nisi auctoritate summi pontificis fuerint approbatæ ut. infra eo. ti. c. 2. quæ postquā fuerint approbatæ extra capsam ostendi non debent, nec uenales exponi. ut infra eo. c. 2. C. de sacrosanc. ec. l. nemo. Nam sancta æstimationem non capiunt. ut. ff. de rerum di. l. sacra loca. §. ulti. & propterea uendi non possunt cum uenditio sine pretio non consistat. ut insti. de emp. & uen. §. pretium. & ff. eod. ti. l. 2. §. sine pretio. & qui spiritualia uendit capitale crimen cum simonia committit. ut. 1. q. 1. stu
2 det ¶ † Ad canonizandos sanctos & in sanctorum cathalogo conscribendos. de quo legitur. 19. q. 3. quoniam taliter peruenitur. Inquirendum est enim an illi de quo canonizando agitur prior uita testimonium præbeat pro laboribus multis, pro moribus castis. pro actibus strenuis ut 61. miramur. oportet enim præsenti testificatione prædicari & bonæ famę præconijs non taceri. ut. 12. quæstione. 2. quatuor. Et quæri debet maximè de simplicitate & humilitate. ut supra de præsūp. ex studijs, simplicibus enim deus dat gratiam. Item quæri solet an in uita passus fuit persecutiones. ut. 7. quæstio. 1. omnis qui gemebat. & c. ibi adunati. Et an fuerit passus ex charitate. ut. 1. q. 1. uide quantum bonum est charitas. Quærendum est etiam de miraculis factis in uita & post
3 mortem. † Et no. quia quantum ad hoc ut sit miraculum quatuor requiruntur. Vt ex deo contingat non ex arte. ut. 1. q. 1. teneamus. 2. quæst. 6. §. item cum Balaan. 1. q. 1. prophetauit. Item ut fit contra naturam. supra Item quod nō ex ui uerborum sed ex merito hominis hoc contingat. Hoc ideo dico. quia panis miraculose transubstantiatur in corpus Christi non merito hominis: sed uirtute uerborum. ut de conse. di. 2. quia corpus Christi. & ca. in quibusdam Item ut fit ad corroborationem fidei. herba enim transit in uitrum hominis ministerio. sed hoc nihil ad fidei corroborationem. & ideo non sunt hæc talia miracula quam-

la. quamuis hominum ministerio fiant, ut propterea debeat quis canonizari.

Summarium

1 *Ieiunium quid & quotuplex sit.*
2 *Ieiunans à quibus abstinere debeat.*
3 *Gulæ uitium quibus modis temptat.*
4 *Ieiunandum quando sit, & nu. 5. & 6.*
7 *Vigilia occurrens in dominica ieiunari debet in sabbato.*
8 *Carnes licitè comeduntur sexta feria in die Natalis Domini.*

¶ DE OBSERVATIONE IEiuniorum. Rub.

DIctum est supra de ueneratione sanctorum. Sed quia ob reuerentiam sanctorum ieiunia celebrantur, Ideo subsequenter de ieunijs tractatur. & propterea ponitur hic rubrica de obseruantia ieiuniorum. ¶ Videamus igitur quid sit ieiunium, & quibus diebus ie-
1 iunia sint indicta. ¶ † Ieiunium triplex est. Ieiunium magnũ & generale est. ad quod omnes tenentur. abstinere ab iniquitatibus & illicitis uoluptatibus seculi quod est perfectum ieiunium ut de conse. dist. 5. ieiunium. Secundo modo dicitur ieiunium discreta & moderata refectio ut sin gulos dies absque ciborum luxuria transigamus. ut de conse. dist. 5. sint tibi. &.c. non dico Et hæc duo ieiunia omni tempore & diebus singulis sunt seruãda. Tertio modo dicitur ieiunium subtractio prandij & post cenam cuiuslibet cibi priuatio usque ad diem sequentem. Item abstinentiæ indictio à carnibus & ab omnibus quæ sementinam trahunt originem. à carnibus. à lacte uidelicet caseo & ouis ut probantur hæc de conse. distin. 3. de esu. &. 4. distin. denique Vbi etiam adijcitur. cæterum piscium esus ita relinquitur ut hoc infirmitatis solacium non luxuriæ pariat incendium. hoc tamen saluo ut non cogantur diuites pauperum cibis uesci. utantur consuetudine infirmitatis suæ sed doleant se non posse aliter substentari. ut. 41. distin. non cogantur. Vnde nec in qualitate cibi nec in quantitate est uitium dummodo quis utatur secundum exigentiam suæ naturæ sed in appetitus ex-
cessu ut probantur hæc. 41. dist. quisquis
2 delicijs. &. c. quod dicit † Item cum abstinemus à cibis ab omnibus dissolutionibus abstinere debemus Quid. enim prodest ieiunare uisceribus. & luxuriari uenatibus. abstinere à cibis & errare pecatis. ut. 86. dist. quid prodest. Item alibi. nihil prodest homini ieiunare & orare & alia religionis opera agere nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur ut de con. dist in. 5. nihil prodest.
3 ¶ † Quinque autem modis gulæ uitium nos temptat aliquandoque nam indigentia tempora præuenit. aliquando non præuenit sed cibos lautiores quærit. aliquando quæ summenda sunt procurare ac curatius expetit aliquando autem & quãtitas ciborum & tempus congruit sed in ipsa quantitate summendi, mensuram excedit. nonnunquam & abiectius quod desiderat & cum ipso esu immensi desiderij deterius peccat ut de cõ. distin. 5. quinque modis. Vnde uersus. Et certum quod quinque modis gula dannat edacem. Cum nimium comedit uel edendi præuenit horã. Quærit delicias uel parat deliciosa. Vel sumit cupide quod non est deliciosum.
4 † Nunc uideamus in quibus diebus & temporibus ieiunia tertij generis indicantur. Et est sciendum quod. 40. summa obseruatione est obseruanda quæ continet. 40. & duos dies diebus dominicis computatis è quibus dum sex dies dominicæ abstinentiæ subtrahuntur remanent. 36. dies in abstinentia. quæ sunt decima totius anni Annus enim habet. 365. dies quorum. 36. sunt decima. Sed his diebus adduntur quatuor dies primæ septimanæ. s. dies Mercurij dies iouis, dies ueneris & dies sabbati. ut sacer numerus. 40. dierum impleatur. quem saluator sacro suo ieiunio conseerauit. ut de con. distin. 5.
5 quadragesima. ¶ † Item ieiuuandum est in uigilijs apostolorum. Et quamuis in uersibus contineantur nomina certorum. Petrus & Andræas, Paulus cum Simone

Simone Iudas, ut ieiunemus nos ad monet atque Mathæus. Puto tamen in omnium apostolorum uigilijs ieiunandum, ut infra eo.ca.consilium. præter uigiliam Philippi & Iacobi & beati Ioannis euangelistæ quoniam illorum festiuitas infra solennitatem paschalem. istius autem infra natalem domini celebratur & dicitur in eadem dec. in.t. Respon. de festiuitate beati Bartholamæi de cuius celebratione dubietas oritur apud quosdam consuetudo regionis est obseruanda. ut in ea. decreta. §. sanctorum. sicut & alias in ieiunijs consuetudo attenditur. ut. 12. distin. illa in fi. 76. distin. utinam. & in decre. eod. §.
6 item de illis. ¶ † Item constitutum est ut quatuor anni tempora ab omnibus hominibus communi ieiunio obseruentur. ut. 85. distin. constitutum. Hoc autem ordine ieiunia illa celebrentur. Primum ieiunium in inicio quadragesimæ. Secundum in hebdomada penthecostes. Tertium uero & quartum in septembri & decembri more solito fiat. ut. 76. distin. statuimus. Vnde uersus. Prima quadragene seruat ieiunia ueris. Puematis ebdomada seruare secunda teneris. Tertia septembris fert cultum mercuris istum. Sabbata ieiunent uigile. præsentia christum. Et cum quatuor sint anni tempora. uer æstas autonnus & hyems. prædicta quatuor ieiunia ex doctrina sancti spiritus ita sunt per totius anni circulum distributa. ut lex abstinentiæ omnibus sit à scripta temporibus. ut. 76. distin. huius. ¶ In quatuor temporibus Penthecostes hæc ratio redditur. ut si quis forte inter pascalis festiuitatis gaudia negligens libertas & licentia immoderata præsumpserit. hoc religiosæ abstinentiæ censura castiget. ut. 76. distin. igitur. Est & alia ratio quare ieiunium illius temporis differtur post Penthecostem & non inducitur ante post resurrectionem. quia illo tempore fuit sponsus cum sponsa. ideo non fuit tunc sponsæ aliqua indicenda asperitas. cum sponsum haberet secum & eius delectaretur amplexibus. Vnde in ecclesia tunc cantatur quasi modo geniti infantes. & hæc ratio redditur. 76. distin. ieiunium. §. non autem cum sequem. §. & licet dicam illos quinquaginta dies qui sunt à pascha usque ad Penthecostem à ieiunio exépto eo quod iugi leticia peragendi sunt dies illi. si tamen aliquis ex deuotione ieiunet. prohibendus non est. Nam utinam omni tempore ieiunare possemus. ut probantur hæc in. c. ieiunium. §. ulti. & c. utinam. ¶ Obseruantur & alia ieiunia ab ecclesia constituta. quæ sine necessitate rationabili non seruantur. ut 76. distin. ieiunia. ¶ Quædam etiam ieiunia obseruantur in una prouincia. quæ non seruantur in alia, & in hoc unaquæque prouincia in suo sensu abundet. ut. 76. distin. utinam. Nam præter festa præcipua & communia singuli episcopi in suis ecclesijs speciales obseruant festiuitates ut de con. distin. 3. pronunciandum. ¶ Item ieiunandum est tempore rogationum ut de con. distin. 3. rogationes. ¶ Ieiunandum est sexta feria & die sabbati. Sexta feria propter domini passionem. Die sabbati, quia dies ille inter tristiciam passionis. & leticiam dominicæ resurrectionis includitur. ut de conse. distin. 3. sabbato ut saltem ab esu carnium die sabbati abstineamus, quicunque enim christianæ religionis se participem esse desiderat ab esu carnium eadem die nisi maiori festiuitate interueniente uel infirmitate abstineat. ut de cons. di-
7 stin. 5. quia dies sabbati. ¶ † In summa notandum est quod si festum habens uigiliam incidat in diem lunæ die sabbati ieiunandum est ut infra eodem titulo. c. 1. ¶ Sed opponitur argumento legali sic. dies medius. s. dies dominicus debet impedire ieiunium cum sit à ieiunio liber. Nam sacer locus interueniens inter duo prædia seruitutem impedit extremorum. ut. ff. de serui. l. seruitutes. §. sacer. Et lex illa dicit. medium prædium quod non seruit impedit seruitutem. ut. ff. de ser. ur. præ. l. quæ sella. §. in rusticis. Ad quod respondeo. Ieiunare nõ est seruitus prædialis debitũ psonale. quod cũ solui non possit sua die. soluatur alia. nam ad duo tenetur. s. ieiunare & in uigilia ieiunare & ideo si nõ possumus

possumus die dominica propter eius excellentiam ieiunare ieiunandum est die sabbati. ar. ad hoc supra de dolo & contumacia cum dilecti. ff. de arbit. l. Celsus. †Nam &
8 excellentia natiuitatis inducit ut in sexta feria carnibus uesci possumus secundum consuetudinem ecclesiæ generalis. ut infra eod. c. explicari.

Summarium.

1 *Purificatio qualiter olim fiebat, & an hodie sit seruanda. & nu. 2.*

¶DE PVRIFICATIONE post partum. Rubrica.

IN superiori rubrica tractauimus de ieiunijs celebrandis ob reuerentiã sanctorum: sed quia ex reuerentia & deuotione procedit quod mulieres post partum cessant ab ingressu ecclesiarum usque ad tempus purificationes. subsequenter interponitur hic rubrica de purifica. post partum. ¶Quid igitur circa hoc olim seruabatur in lege ueteri & quid hodie
1 seruandum sit breuiter uideamus. ¶†Et est sciendum quod secundum legem mosaycã mulier immunda reputebatur post partum. & ideo si masculum peperit cessabat à templi ingressu 40. diebus. si feminã. 80. diebus. ut 5. di. §. 1. ¶Sed contra in quadã palea quæ in quibusdam libris in eadem di. habetur & incipit. cum enixa. ibi. n. dicitur q per masculo cessabatur ab ingressu templi. 33. diebus pro femina 66. diebus. Sed ibi masculo non attenditur dies natiuitatis, sed circuncisionis. circuncidebatur puer in 7. die suæ natiuitatis. In femina autem attenditur ibi dies impositionis nominis cum imponebatur nomẽ in 14 die natiuitatis. Sed in. §. 1. in utroque consideratur tẽpus natiuitatis. Sed si quæras quare tot diebus cessabatur ab ingressu templi pro masculo & tot pro femina. Respondeo quia sicut phisici dicunt tot diebus fetus masculinus & tot femininus est mortificatus sine animæ infusione.

2 †Sed hodie quando iam legis umbra euanuit & illuxit ueritas euangelij, si mulieres post prolem emissam acturæ gratias ecclesiã intrare uoluerint nulla proinde peccati mole grauantur nec ecclesiarum aditus de negandus est. ne pœna illius uideatur in culpam conuerti. Si tamẽ ex ueneratione uoluerint aliquandiu abstinere deuotionẽ earũ non credimus prorogandã. ut infra e. t. c. uno. & simile supra ti. proxi. Aliquando. n. bonum est abstinere ab eo quod tamẽ licitẽ fit. ut de consue. di. 2. quotidie. 11. q. 1. aliud quia bonarũ mentiũ est ibi culpas agnoscere ubi culpa non est ut supra ti. proxi. consilium. §. sanctorum & 5. di. ad eius uerõ concubitum.

Summarium.

1 *Ecclesia à quibus debeat reparari.*
2 *Fructuarius tenetur ad sarta tecta reparanda.*
3 *Ecclesiæ quomodo construendæ uel reparandæ.*
4 *Ecclesiæ nouæ ex quibus causis sint faciendæ.*
5 *Auctoritas quæ interuenire debent in construenda ecclesia.*
6 *Ecclesiam ædificare si quis inceperit, an & quando teneatur perficere.*
7 *Facere aliud est quam reficere.*
8 *Nouum opus quando fieri dicatur.*
9 *Domus ecclesiæ, uel naues quando dicantur refici. & eadem sint.*

¶DE ECCLESIIS AEDIFICANDIS. Rubr.

DIctum est supra de ecclesijs consecrandis. sed quia plerunq; ecclesiæ consecratæ corruunt & reparatione egent. Ideo subijcitur hic rubr. de. ecclesijs ædifi. uel reparandis uel de nono, construendis. ¶Videamus igitur à quibus, sit ecclesia reparãda. & cuius auctoritate, de nouo sit ædificãda. Ex quibus ex causis nouæ sint ecclesiæ faciẽdæ. ¶†Est aũt sciẽ-
1 dum quod si portio fabricæ deputata sufficiat ad reparationem ecclesiæ, is qui eam percipit reparare tenetur. ut 10. q. 3. unio & q. 1. decernimus infra eod. titul. de. his.

his. Si uero non sufficiat. tūc rector & quæ beneficium habet ab illa ecclesia quæ reparanda est conferent & ecclesiam repara bunt. ut in prædicta decre. de his. ut infra e.c. 1. & 16. q. 1. si monachus supra de his quæ fi. à ma. per. ca c. ult. Nec mireris si conferant beneficiati. Nam cū emolumentum sentiant: & onus sentire debent. iuxta illud. Commoda quæ sentis iungas onus emolumentum. ut arg. C. de cadu. tol. l. una. §. pro secundo, in fi. & §. ne autem. C. de fur. l. manifestissimi. §. pe. in fi. supra de his quæ fi. à ma. par. ca. c. ult. Debent inquam beneficiati agnoscere onus fabricæ
2 pro rata beneficiorum. † nam & fructuarius reficit sartatecta. ut ff. de usufr. l. usufructu legato. §. hactenus. C. e. tit. l. cum ad
3 quem ¶ † Ecclesiæ faciendæ sunt per congrua loca. ut de cons. di. 1. ecclesias. Si uero superfluæ inueniātur uel destructę prouidentia episcopi modus inueniatur qualiter consistere possint. ut de conse. di. 1. c. 2. ut reperientur, ut dictum est uel ut destruantur. ut de conse. di. 1. ecclesiæ uel altaria. uel si per se subsistere non possint alijs ecclesijs uniantur. ut. 10. q. 3. unio circa fi. & ut notaui supra de reli. do. §. tribus. & §. ulti. & secundum hoc intelligo. 70. di. sanctorum in fi. Si autem faciendæ sunt nouæ ecclesiæ ut per eas ueteribus præiudicium non fiat. ut. 16. q. 1. ecclesiæ & c. quicunq;. Item plures baptismales ecclesiæ in una terminatione fieri non possunt. ut. 16. q. 1. plures. posset tamē episcopus ex causa de una terminatione facere duas, nam & diuidere potest unam in duas & duas unire ad unā. ut infra de excessi. prælа. sicut unire. sicut & prouincia una diuiditur in duas. ut. ff. de officio accesso. l. si eadem. 10. di. imperiali. sic & una præbenda diuiditur in duas. ut supra de pręben. uacante. nam & auferre potest uni ecclesiæ & dare alteri. ut infra eo. tit. c. ad audientiam. 12. q. 2. bonæ rei supra de donat. apostolice supra de his quæ fiunt a præla. sine consensu ca pastoralis. non tamen hoc licet passim & sine causa. & sic intelligo supra de rebus ecc. non alienan. c. 1. † Tres
4 autem sunt causæ propter quas nouæ ecclesiæ possunt construi. quamuis in præiudicium antiquarum. Temporis qualitas. ut 7. q. 1. temporis. Incrementum populi. ut 16. q. 1. felix. & ca. multis. & c. præcipimus. Ecclesiæ distantia uel difficultas accessus. ut infra eod. titu. ad audientiā; Sine præiudicio alterius ecclesiæ. licet episcopo pro sua sepultura ecclesiam construere ut 12. q. 2. bonæ rei supra de donatio apostolicæ. Et quilibet priuatus masculus uel fœmina potest sibi construere, ecclesiam siue oratorium. ut de conse. di. 1. unicuique clericos, & c. si quis etiam 18.
5 q. 2. quidam 12. q. 2. religiosam. ¶ † In construēda debet interuenire auctoritas episcopi. qui primarium lapidem ponere debet. dote tamen ab ædificatore prius assignata ut notaui supra de consec. eccl.
6 §. item notandum. ¶ † Et no. quod postquam quis incepit ædificare compellitur consummare ut no. supra de conse. ecc. §.
7 item quid si quis incepit ædificare. ¶ † In summa notabis lōge aliud est facere quā reficere. ut. ff. de itinere actuque priuato. l. 1. supra si quis edificium. Reficere enim est ad pristinam formam reducere, ut in præalle. l. 3. de itinere actuque priuato.
8 † Nouum autem opus fit cum rei facies immutatur. ut. ff. de no. ope. nun. l. 1. §.
9 opus nouum. † unde si domum uel ecclesiam diruas etiam ea mente ut de eisdem cementis & lapidibus eam redifices non est eadem domus uel ecclesia si usque ad fundamentum fuerit dirupta secus tamen est in naue. Nam si nauis reficiendæ causa omnes tabulæ refixæ sint nondum inter cidisse nauis uidetur & compositis rursus eadem nauis esse incepit. ut. ff. de uerborū obligationibus. l. inter stipulantem. §. sacram. &. §. & nauis unde si tota ecclesia deijciatur usq; ad fundamentum. ut dictū est in reædificando auctoritas episcopi necessaria est. ut decimasexta quæstione ultima si quis uult. ¶ Sed secus in reficiendo. ut infra de iudeis consuluit & cap. iudæi. C. de operibus publicis. l. ultima. Alias tamen lex dicit qui prohibet reficere prohibet ædificare. ut. ff. de mor. inferen. l. 1. §. edificator.

SVMMA-

Summarium

1 Immunitas quid sit & unde dicatur. num. 2.
Immunitatibus ecclesiarum qui gaudeant.
Ecclesia an teneatur ad munera, & nu. 3. 4.
3 Onera quę imposita sunt rebus ante, quam res ad ecclesiam perueniat, subit ecclesia.
5 Pater occidens filium pro defensione patria an excusetur.
6 Placita secularia in ecclesia audiri non debent.
7 Laicus non debet in domibus ecclesiarum hospicia pro iure & debito uendicare.
8 Immunitas ecclesie uel cœmiterij per quot passus extendatur.
9 Immunitate ecclesię qui non gaudeant.
10 Publici latrones, & nocturni depopulatores agrorum an possint impunè occidi.
11 Furtum uel sacrilegium omittens in ecclesia an ab ecclesia defendatur.
12 Frustra inuocat auxilium ecclesie qui in eam committit.
13 Immunitate ecclesiarum an gaudeant oratoria quę in domibus habeantur.
14 Ecclesia interdicta an suis priuilegijs & immunitatibus gaudeat, & n. 15. 16. et 17
15 Clericus interdictus durante interdicto perdit ea que ad suum beneficium spectant. & idem est in suspenso.
16 Clericus suspensus non exequitur ea que sunt officij.
18 Immunitatem ecclesie uiolantes qua pœna plectantur.

¶ DE IMMVNITATE ECCLEsiarum. Rubrica.

DIctum est supra de ecclesijs ædificandis quæ quidē domus dei sunt & oneribus opprimi non debent quibus domus priuatæ præmuntur & propterea de immu. ec. uel cœ. & rerum ad eas pertinentium disserendum est. Vnde ponitur hic rubr: de immum. ec. uel cœmite. & rerum ad eas pertinentium. ¶ Videamus igitur quid sit immunitas, quam immunitatem habeat ecclesia. res & homines eius, quam cœmiterium, & quam mansus. Et quæ sit pœna uiolantium cœmiterium & immunitatem. ¶ Immunitas est libertas quæ competit ecclesiasticis personis & rebus ad eas spectantibus.
2 ¶ † Dicitur autem immunitas quasi extra munia idest, extra munera. non enim ecclesia subit sordida munera ut calcis coquendæ arenæ fodiendæ; sed ab his tam ecclesiæ quam ipsarum prædia & mancipia siue rustici ipsarum exempta sunt. ut. 16. q. 1. §. nouarum. Clerici uxores & filij clericorum similiter ab huiusmodi liberi & exempti sunt. ut. C. de epis. & cle. l. 2. Eorumque coloni. ut. 89. distin. iudicatū. ¶ Item extraordinaria munera quæ subito imponuntur similiter ecclesia nō agnoscit: & si sint onera realia seu prædialia ut sunt superindicta; ut. 16. q. placet. & C. de epi. & cle. l. placet. & C. de superindictis. l. una. li. 10. Ab his extraordinarijs muneribus excipitur. nisi forte episcopus & clerus tantam necessitatem aut utilitatem inspexerint ut absque ulla coactione ad releuandas communes utilitates ubi laicorum non suppetunt facultates subsidia per ecclesias æstiment conferenda. ut infra eod. titul. c. non minus. prius tamen romano pontifice consulto. ut infra eod. ti. aduersus. & hoc possumus appellare canonicam illationem quam aduenticiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit ut
3 dicit lex illa placet. ¶ † Onera autem quæ imposita erant rebus antequam res ad ecclesiam peruenissent subit ecclesia. ut tributum canonem siue censum. & sic intelligo. 11. q. 1. c. tributum. & c. magnū. & 23. quæstio. 8. si tributum. hæc onera ordinaria sunt & prædialia. & uocantur indicta. ut. C. de indictis. l. 1. lib. 10. Veruntamen si cessetur in solutione canonis uel tributi. res non transfertur in eum cui tributum uel canon debetur & hoc est quod lex prę allegata placet. dicit nulla translationis sollicitudo signetur. Nec obstat lex. C. de exac. tribu. l. si diuina. quia aut lex illa non tenet secundum canones aut exponi debet diuina domus. idest imperialis. Secus est in ecclesiastica ut dictum est.
4 ¶ † Onera personalia non subit ecclesia. ut. C. de epis. & cle. omnes quæ ubicun-

que. Sed hoc fallit in casu. nullus enim à mutorum uigilijs excusatur. ut infra eo. tit. peruenit. nisi sit senex. ut C. de decu. l. ul. lib. 10. expedit enim rei publice plures habere defensores ut ff. de no. ope. nun. l. nam rei publicæ & quilibet debet defendere patriam. ut 23. q. 8. omni tempore.
5 † Pro cuius defensione pater occidens filium excusatur. ut ff. de relig. & sump. fu.
6 l. minime. ¶ † In ecclesia placita secularia audiri non debent. ut infra eod. titul. c. 1. & maximè iudicia sanguinis. ut infra eo.
7 ti. cum ecclesiæ. ¶ † Item nec seculares homines debent in domibus ecclesiarum hospicia pro iure & debito uendicare, ut infra eod. ti. c. 1. & simile 42. dist. quiescamus. Cæterum si charitatiue petatur nulli negari debet. ut in c. quiescamus 42. distinct. §. 1. supra de præben. de monachis supra de sup. neg. præ sicut. 85. distinct. ar
8 chidiaconum. ¶ † Item immunitatem habet ecclesia & cœmiterium usque ad 40. passus si maior fuerit ecclesia. uel 30. si minor. ut 17. q. 4. sicut. ut fugientes ad eā ob maleficia uiolenter non extrahantur. ut infra eo. c. inter. & c. immunitatem. Sed prælati debent eis obtinere uitam & mēbra super eo tamen quod inique fecerint fune alias legitimè puniendi. ut in illa. in
9 ter alia. † Et quamuis ab hoc priuilegio lex plures personas excipiat in auten. de man. prin. coll. 3. scilicet homicidas, adultero & raptores uirginum; decre. tamen prællegata duo genera hominum excipit publicos latrones & nocturnos populatores agrorum. raptores etiam uirginum ad ecclesias fugientes immunitatem ab ecclesia consequūtur 36. q. 1 de raptoribus. unde non obstante exceptione legali. cui derogatum est in hac parte stan
10 dum est distinctioni decre. † Nec mireris si hæc duo genera hominum ecclesia non defendit hos enim cuilibet licet impune occidere. ut C. quando licet uni. l. 1. & 2. & sine peccato ut canon ille uelle uidetur. 23. q. 5. cum homo. Quod tamē intelligo si fuerit nocturnus. sed si diurnus, tunc sine peccato occiditur cum se telo defendit. ut infra de homici. si prosodiēs.

¶ Item excipiuntur. & illi qui sperantes per defensionem ecclesiæ impunitatem suorum excessuum obtinere homicidia uel mutilationes in ecclesijs uel earum cœmiterijs committere non uerentur. ut
11 infra eodem titulo immunitatem. ¶ † Sed quæritur. nunquid is qui furtum uel sacrilegium committit in ecclesia defendetur. Videtur quòd non. nam Aug. dicit de iure ad supplicandum admitti non debet ibi ubi sacrilegium commisit. ut 17. q. 4.
12 frater & coepiscopus. † Et frustra inuocat auxilium ecclesiæ qui in eam committit. ut infra eodem c. ult. infra de usur. quia frustra. in auten ut liceat matri & auiæ. §. quia uero. Puto tamen contrarium. quia iura canonica certas personas ab hoc priuilegio excludunt. ut superius dictum est. Et quia ecclesijs & ecclesiasticis personis sanctitas ignoscendi gloriam relinquit. ut. C. de episcop. & cleri. l. si quis in hoc genus. Hoc priuilegium immunitatis habent ecclesiæ consecratæ & non consecratæ. ut infra eodem titu. ec-
13 clesiæ. ¶ † Sed nunquid priuata oratoria quæ homines in suis domibus habent hac immunitate gaudebunt. ut in auten. de eccle. titu. §. si quis in sua domo & §. si uero col. 9. supra de censi. c. ulti. de con. dist. 1. c. unicuique & c. sequen. Puto quòd
14 non. ¶ † Item quæritur an ecclesia interdicta retineat hoc priuilegium. Et uidetur quod non. Nam decre. dicit in qua diuina ministeria celebrantur. ut infra eo-
15 dem titulo ecclesiæ. ¶ † Item clericus interdictus durante interdicto perdit ea quæ ad suum beneficium spectant. ut supra de elect. cum in cunctis supra de elect. cum dilecti supra de concess. præben uel ecc non ua. quia diuersitatem supra de postu. c. 1. Et idem est in suspenso. ut supra de æta. & qual. ord. cum bonæ memoriæ.
16 supra de ap. pastoralis. in fi. † Item suspensus non exequitur ea quæ sunt officij. ut 32 distinct. nullus. & c. præter hæc infra
17 de simo. tanta. † Credo quod ecclesia interdicta retinet priuilegium immunitatis sicut & clericus interdictus uel suspensus retinet priuilegium suæ immunitatis quo.

quo ad iniectionem manuum uiolentam. Nam & depoſitus habet hoc priuilegiũ quia characterem retinet. ut 81. diſtinct. dictum. ¶ In ſumma notandum eſt quod eccleſia defendit ad ſe fugientes quantũ ad mortem & mutilationem unde recepta idonea cautione ſuper uita & membris reddet eos puniendos pecunialiter uel in rebus. Seruus autem redditur domino iuramento præſtito de impunitate
18 ipſius. ut infra eo. tit. inter alias. ¶ † Pœna uero uiolantium immunitatem eccleſiaſticam eſt duplex excommunicatio hominis ſiue iuris. Nam uiolator eſt excommunicandus. ut 17. quæſtione 4. nullus & c. ſi quis deinceps. eo ſaluo quod cauſaliter ſacrilegus eſt excommunicatus ipſo iure ut incendiarius eccleſiæ & effractor. ut 40. q. 3. canonica 17. q. 4. omnes eccleſiæ infra de rapto. in literis inſra de ſen. excomm. conqueſti. Alii autem ſacrilegi, qui alio modo eccleſias uiolant ſeu perſonas uel res ab ipſis rapiunt uiolenter uel bona ipſorum uſurpant & per hoc ſacrilegium incurrunt non ſunt ipſo iure excommunicati. ut ſupra de foro comp. conqueſtus.

Summarium.

1 *Negocia ſecularia quæ dicantur, & unde dicatur negocium nu. 2. 4. & 5.*
Clericis & monachis quæ negocia interdicantur.
3 *Monachis quæ negocia non ſint interdicta.*
6 *Sacri ſacerdotes Deo uacare tenentur.*
7 *Clerici uel monachi non ſuo nomine. ſed eccleſiæ uel monaſterij. prædia laicorum ad firmas conducere poſſunt.*
8 *Laici peccant ſacerdotes à diuinis officijs auocando.*
9 *Clerici an poßint eſſe notarij.*
10 *Clerici audire leges & phiſicam qui prohibeantur.*

¶ NE CERICI VEL MONACHI ſecularibus negocijs ſe immiſceant. Rubr.

SVperius in pleriſque titulis tractatum eſt de his quæ competunt clericis & monachis. nunc autẽ tractatur de prohibitis. & ideo ponitur hic rubrica ne cleri. uel mo. ſecularibus nego. ſe immiſceant. ¶ Videndum eſt igitur quæ ſecularia negocia permiſſa ſint clericis & mo-
1 nachis. & quæ non. ¶ † Negocia ſecularia dicuntur de ſecularibus rebus emendis acquirendis uel diſtrahendis. Et hæc ſunt prohibita clericis & monachis. ut infra eodem titulo c. 1. & 81. diſtinct. fornicari. quia inter ementes & uendentes commercium difficile eſt non interuenire peccatum. ut de pœnit. diſtinct.
2 5. qualitas. ¶ † Dicitur autem negocium quaſi negans ocium. Propriè uerò in cauſis negocium. in commercijs negociatio locum habet. ut infra de uerbor. ſignificatio. forus. § conſtat. De his igitur officijs & commercijs ſecularibus dicitur clerici officia uel commertia ſecularia non exerceant. maximè inhoneſta ut ſupra de ui. & hon. cle. clerici. Nam honeſto artificio ſibi quærere poſſunt uictum. ut 91. diſtinct. clericus uictum & de conſec. diſtin. 5. nunquam exemplo
3 pauli. ut 10. quæſtione. 3. cauendum. † Monachis etiam iuſtum negocium non eſt interdictum propter diuerſas neceſſitates quia legimus ſanctos apoſtolos negociatos fuiſſe. & in regula beati Benedicti præcipitur prouideri per quorum manus negocia monaſterij procurentur. ut infra eod. titul. cap. 1. Et ideo canon dicit ad uitæ huius neceſſitatem ſtudia ſunt diuerſa.
4 ut. 21. q. 1. clericus † Item dicuntur negocia ſecularia quæſtiones quæ mouentur in iudicio ſeculari. & hæc ſimiliter interdicuntur clericis in maioribus ordinibus conſtitutis etiam ſi beneficia eccleſiaſtica non habeant. quia epiſcopus tenetur eis prouidere. ut ſupra de præben. epiſcopus. & x. cum ſecundum apoſtolum. Item & in minoribus ordinibus conſtituti ſi ſtipendijs eccleſiaſticis ſuſtententur niſi pro ſe & miſerabilibus perſonis. ut ſupra de poſtula. cap. 1. & 86. di. peruenit. uel niſi ſuã uel ſuorũ iniuriam proſequantur. ut 4. quæſtio. 6. omnibus. Et ſecundum hoc intellige quod hic agitur de

hac materia contentiones uel lites uel ri-
5 xas amare & c. ut infra eo. ti. ca. 1. † Ter-
tio modo dicuntur negocia secularia pro-
curationes prædiorum uel secularium per-
sonarum quibus est penitus abstinendum
ut infra c. 1. & 2. in auten. de sanct. epi. §.
6 aliam. † Sacris enim sacerdotes dei uaca-
re oportet. ut 31. dist. sacerdotibus & ff.
de arbi. l. non distinguemus. §. sacerdotio.
7 † Possunt tamen clerici uel monachi non
suo nomine sed ecclesiæ uel monasterij
prædia laicorum ad firmas conducere. ut
infra eo. c. secundum & hoc si ecclesia uel
monasterium sufficientia prædia non ha-
bet alias secus. ut supra de deci. dilecti. in
autē. de sanctis. §. aliter. col. 9. imo secun-
dum quosdam si clericus secularis perso-
næ procurator seu ministrator assistit oc-
casione administrationis impunè poterit
deprehēdi nec defendetur priuilegio cle-
ricali. & sic intellexerunt decre. infra eo-
dem titu. sacerdotibus. Quod mihi non
8 placet. † Cum enim laici peccent cleri-
cos à diuinis officijs aduocando. ut 21. qu.
3. Cyprianus. & 89. distinct. c. ultimo ex
hoc delicto tale priuilegium sortiri non
debent. argumen. ad hoc 16. qu. 1. legi.
ff. de donat. inter uirum & uxorem. l. 3.
ff. de regul. iur. l. non fraudantur. §. ne-
mo. ff. de fur. l. itaque fullo. ff. de mino. l.
Papinianus exuli reuerso. Vnde enim
puniendi sunt, priuilegium habere non
debent. ut 24. quæst. 1. didicimus. Intel-
ligo igitur decre. illam quando clericus
administrator personæ secularis tertio
monitus non desistit. & ideo excommu-
nicatur. ut infra eodem titulo sed nec pro-
curatores. Vel dic quòd ecclesia non sub-
uenit tali clerico pecuniaria subuentio-
ne. sed tamen priuilegio non destituit
clericali. Vel intelligo sic literam illius
decre. deprehendantur idest intercipian-
tur scilicet in fraude commissa. non au-
tem in persona. Sic & aliter dicitur quòd
summam sapientiam præparabunt cape-
re suis incidijs. scilicet captione uerba-
li. ut de pœnitent. distinct. 6. c. 1. ultra
medium & simile. ff. de pigno. act. l. ulti-
9 ma. ¶ † Sed quæritur. an clerici possint
esse notarij. Et certe possunt domini Pa-
pæ. ut. quæst. 1. quidem. ut possunt archie-
piscoporum & episcoporum argum. supra
de proba. quoniam contra falsam, 77.
distinct. monachus uerò nouitius, ita ut
inter clericos scribant non inter laicos,
eo quòd conuersatio nostra secreta de-
bet esse & remota ab actibus laicorum
ut 2. qu. 7. laicos. Quod etiam in ciuili-
bus locum habet nedum in criminali-
bus. Nam si in eis clericus scriberet in-
curreret irregularitatem. ut 51. distinct.
aliquantulos, & arg. 23. q. 1. c. 1. & 3. Pos-
sunt autem clerici familiares principium
esse & baronum & eis seruire in diuinis
officijs. ut supra de ser. non or. nullus. &
eorum consilijs interesse. Vt tamen ca-
ueant ab his consilijs propter quæ irregu-
laritas possit incurri. possunt tamen cle-
rici & etiam prælati consilium dare regi-
bus & principibus super iustitia facienda
ut 23. quæst. 8. pessimam. in fi. & clericus
dare potest consilium iudici seculari in
genere sic dicendo. fures taliter sunt pu-
niendi de iure. ut 5. q. 5. delatori. ut ta-
men potius consulentis quam suggeren-
tis opera fungatur. ut. ff. de quæstioni. l. 1.
§. qui quæstioni. Item nec descendat ad
speciem uel personam. Item licitè po-
test conqueri clericus iudici seculari de
fure. ut infra de homi. postulasti. ciuili-
ter & modestè non procaciter & instu-
nite. ut sua tantum recuperet, non ut fur
in corpore puniatur. ut 23. quæst. 5. unum
solum. & dum sic agit clericus licitè fu-
rem conuincit. nec imputatur clerico. si iu-
dex secularis ulterius procedit in pœna
quam interemptio & actio exigat conque-
rentis. ut in prædicta decr. postulasti. &
arg. ad idem 23. quæst. 5. c. 1. & c. unum so-
lum. & c. pœna. & c. non uos. ff. de bo. lib.
l. qui cum maior. §. 1. & de euict. l. si per
imprudentiam. dum tamen iudicio san-
guinis non intersit. nec aliquod officium
præstet. ut infra eodem tit. sententiam.
10 ¶ † Item notandum est. quòd id quod sta-
tutum est cōtra religiosas personas exeun-
tes ad audiendum physicam siue leges, ut
nisi infra duorum mensium spacium ad
claustra

claustra redierint sicut excommunicati ab omnibus euitentur. in nulla causa patrocinium præstent. in choro & in mensa & in capitulo ultimi fratrum existant. & ni si forte ex minima sedis apostolicæ spem totius promotionis amittant. extenditur ad archydiaconos decanos plebanos præpositos cantores & alios clericos personatus habentes ut primiceriatum. ut supra de consti. cum accessissent. Thesaurariam. ut supra de conces. præ. uel ecc. non ua. cum nostris. Cancellariatum. ut supra. ut ecc. benefi. sine di. confe. ut nostrū. Succentoriam. ut infra de excess. præla. inter dilectos magisterium scholarium. ut infra ne præla. 6. suas. quanto. Et idem intelligo in alijs personatibus. qui personatus habentur secundum consuetudines diuersarum ecclesiarum. nec non extenditur ad præsbyteros. nisi omnes hi à studio legali seu phisicali destiterint infra spacium duorum mensium. ut infra eo. c. non magno & c. super specula. ¶ Sed quid si quis non habeat personatum, sed habeat beneficium quod habet curam animarum annexam. puta habet ecclesiam parochialem. Videtur idem fore dictum. nam de personatibus & beneficijs cura animarum habentibus idem iudicium est habendum. ut supra de elect. dudum ecclesia. Rothoma supra de præbend. de mulcta. Curia tamen contrarium tenet in metito cum enim hæc constitutio super specula sit pœnalis ad alios quam exprimat extendi non debet.

Explicit liber tertius.

Summarium

1 *Sponsalia quid sint, & unde dicantur.*
2 *Stipulatio an in contractu sponsalium requiratur.*
3 *Matrimonium inter absentes contrahi potest.*
4 *Species sponsaliorum quot sint.*
Sponsalia de futuro quot modis contrahantur.
5 *Sponsalia de præsenti quæ sint. & qualiter contrahantur & num. 6.*
6 *Sponsalia de præsenti an differant à matrimonio non consumato.*
7 *Affinitas ex nuptijs consumatis oritur.*
8 *Sponsalia quando contrahi possunt, & quando matrimonium.*
9 *Sponsalia quando dissoluantur.*
10 *Sponsus uel sponsa de futuro compellitur contrahere matrimonium & consumare contractum per censuram ecclesiasticam.*
11 *Iustitia publicæ honestatis an ex sponsalibus oriatur, & quid operetur, & quare sic uocetur.*
12 *Affinitas non contrahitur ex nuptijs interdictis.*
13 *De similibus idem est iudicium.*
14 *Matrimonium quid sit.*
Nuptiæ quæ dicantur.
15 *Matrimonium non potest ad tempus contrahi.*
16 *Matrimonium dicitur matris officium, & quare magis à matre quàm à patre denominetur.*
17 *Matrimonium in quo loco, & quando fuit institutum.*
18 *Matrimonij causæ principales quæ sint.*
19 *Matrimonium ex inhonesta causa contractum an teneat.*
20 *Matrimonij substantialia quæ sunt.*
21 *Matrimonij quæ sunt impedimenta.*
22 *Matrimonium qualiter contrahatur, & num. 23. & per quos.*
24 *Attinentia inter quos oriatur ex matrimonio.*
25 *Matrimonium non consumatum quando possit separari.*
26 *Matrimonium aliud uerum aliud præsumptum.*

Incipit liber quartus.

¶ DE SPONSALIBVS.

Rubrica.

POstquam de his quæ ad clericos pertinent superius satis tractauimus, ad spectant ad laicos stilum uertamus. igitur de sponsalibus & matrimonio uideamus. ¶ Et primo quid sint sponsalia. & unde

unde dicantur. quot sunt sponsalium species. In qua ætate contrahantur, qualiter dissoluantur. an contrahentes sponsalia ad contrahendum matrimonium compellantur. quæ attinentia ex spósalibus oriatur.
1 ¶ † Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio. ut: ff. eo. titu. l. 1. et 30. quæst. 5. nostrates Dicuntur autem sponsalis ab spondeo. Nam mox fuit ueteribus stipulari et respondere sibi uxores ut. ff. eodem
2 titu. l. 2. † Sed non est necessaria stipulatio in sponsalibus quia cō rahuntur inter ab-
3 sentes ut ff. eo. ti. l. 4. 5. et ul. † nā et matrimoniū inter absentes contrahi potest per internuncios. ut supra de conuer. coniuga. ex parte. 32. q. 2. honorantur 30. q. 5. nec illico infra de matri. contrac. contra inter dum ecc. ex literis. ff. de ritu nup. l. mulierem. alias si stipulatio in contractu spōsalium exigeretur, inter absentes contrahi non possent ut insti. de inuti. stipu. §. item uerborum. Vel oporteret dici speciale esse in hac stipulatione sponsaliū ut in-
4 ter absentes contrahi possent. ¶ † Species sponsalium duæ sunt. alia de futuro alia de præsenti, sponsalia de futuro contrahū tur quinque modis. Simplici sponsione ut accipiam te in meum & accipiam te in meam. ut infra eod. tit. si inter. Fidei datione ut infra eod. tit. ca. 2. & c. is qui fidē de iuramento interposito. ut infra eod. ti. de illis & c. ex literis siluan. infra de con. appo. de illis. Item datis arrhis sponsalicijs scilicet pecunia uel alijs rebus &. C. de sponsa. l. arrhis. Item annulli sub ara-
5 tione ut infra de despō. impub. tue. † ¶ Spōsalia de præsenti sunt illa quæ contrahuntur per uerba præsentis temporis ut cum dicitur. Accipio te in meum. accipio te in meam. uel cum dicitur alia uerba consensum exprimentia de præsenti. ut infra eodem ti. si inter uirum. & infra de sponſ. duo licet præter solitum. Aliquando uerba interueniunt de præsenti. nec tamen consensus habendus est de præsenti, ut cum consensus contrahentium transfertur in arbitrium alienum ut infra de cōd. appo. super eo, cum enim substantia contractus ponitur in arbitrio alterius nominatæ personæ. nisi ille fuerit arbitratus contractus redditur nullus. ut C. de contrahen. emp. & uen. l. ulti. ¶ Similiter si inter aliquos innubiles aptos tamen ad sponsalia contrahenda. consensus interueniat mutus de præsenti. non matrimonium sed sponsalia fore contracta dicuntur ut infra de despon. impu. a nobis & cap. ult. In his enim non uim uerborum sed iuris attendimus potestatem. Sed opponitur. Videtur quòd in casu præmisso nec, matrimonium nec sponsalia contrahantur. Matrimonium non quia contrahi non potest in ætate matura ut infra de desponsa. impube. ex literis: Sponsalia non. quia hoc non intendebant contrahentes. ut. ff. de spon. l. quæsitum. & ideo potestate ac uoluntate sibi inuicem aduersantibus. neutrum contractum esse uidetur. ut ar. supra de offic. deleg. cum super abbatia. C. si quis alteri uel sibi. l. multum interest. ¶ Puto sponsalia fore contracta non intentione nec ui uerborum. sed iuris potestate ut superius dictum est & probatur per iura prælle. ut infra de despon. impu. a nobis & capitu. Et idem lex probat aperte. ff. eodem titu. quæsitum; & si taliter contrahentes in eadem uoluntate usque ad nubilem ætatem utriusque perdurent, matrimonium inducetur, siue excressus inter ueniat consensus siue tacitus argu. ad hoc infra de despon. impu. de illis. ff. de ritu nup. l. minorem tacitum consensum intelligo per cohabitationem ut infra eodem cap. ad id. & in prædicta. l. minorē. Item ex carnali commixtione ut infra eodem titu. is qui fidem infra qui ma. ac. poss. insup. infra de eo qui duxit in ma. quā pol. per adul. significasti infra de con-
6 di. ap. super eodem. ¶ † Sponsalia de præsenti sunt idem quod matrimonium non consummatum. ¶ Inter matrimonium autem consummatum & non consummatum quo ad essentiam matrimonij nihil interest. quia consensus eorum de quorum quarūque coniūctionibus agitur sufficit ad matrimonium inducendum qui solus si defuerit. cætera etiam cum ipso

ipso coitu celebrata frustrantur. ut 27. quæ stio. 2. sufficiat. ¶ Differunt autem in quatuor. quo ad significationem ut. C. de biga. debitum. quo ad religionis ingressum ut supra de conuersatione coniuga. ex publico circa fi. Quoad bigamiam contrahendam uel non contrahendam. ut 33. di. Valentianus & in prædicta decre. debitum in fi. Item quo ad affinitatem contrahendam inter uirum & cognatos uxoris & inter uxorem & cognatos uiri ut infra de cō

7 san. & affi. quod super his. † Hæc autem affinitas oritur ex nuptijs consummatis. ut infra de consan. & affi. c. 1. ff. de gradibus. l. non facile. §. affines, & dicemus in summa de consangui. & affi. Contrahun-

8 tur † autem sponsalia de futuro in septennio ut infra de despon. impu. literas. Matrimonium uero potest contrahi in annis discretionis ut infra de despon. impub. c. duo pueri scilicet in duodecimo anno mulieris & quartodecimo uiri. ut infra de despon. impu. ex literis. Sed possunt hæc tēpora præueniri ut dicimus infra tit. proxi.

9 ¶ † Dissoluuntur sponsalia communi dissensu sicut communi consensu contrahuntur ut infra eo. titu. præterea. Nihil enim tam naturale est sicut unumquodque dissolui genere quo colligatum est. ff. de regu. iu. l. nihil infra de regu. iur. omnes res. Quod intelligo cum uterque sponsorum in diuertendo consentit. cæterum si alter eorum hoc cōsentiat alter uero dissentiat, tunc is qui ad diuorcium tendit compelli debet contrahere matrimonium & consummare. ut in sequentibus dicam. Hug. tamen & quidam alij intellexerunt decre. illam præterea. loqui de comparatiua permissione. ut permittat minus peccatum committi ut euitetur maius. minus peccatū est sponsi se dimittant uiolenta fide spōsalium quàm si sponsus inuitus & coactus ducat illam quam odit. & occidat uel eam abhominans cum alijs adulterium committat. Et huoc intellectum colligunt ex illis. ne forte deterius inde contingat, & simile. 33. quæstio. 2. si quod uerius. Item ex illis, hoc possit in patientia tolerari quod enim toleramus uel permitti-

mus inuiti permittimus. ut 31. quæstio. 1. hac ratione. Verius tamen est quod

10 prius dixi. ¶ † Sponsus uel sponsa de futuro compellitur contrahere matrimoniū & consummare contractum compellitur per censuram ecclesiasticam. ut infra eodem cap. ex literis Siluanani & ca. sicut. Nec obstat infra eodem titulo requisiuit. ubi dicitur monenda est potius quam cogenda. nam exponitur potius id est prius, & similis expositio 23. quæst. 4. non inuenitur. Et nota quòd Hugu. dicebat in hoc casu non finaliter compelli inuitum. unde si semper nolitis qui cogitur per censuram ecclesiasticam absoluetur. Nos autem dicimus quòd inuitus finaliter compelletur. & excommunicatus non absoluetur nisi pareat. Quod uerum est eodem statu durante nam si statum eius mutetur puta quia cum altera matrimonium contraxit. cum iam primum uinculum expirauit superueniente maior absoluetur & imponetur ei pœnitentia de fide mentita. & idem fiet si sponsa moriatur, uel si cum altero matrimonium contrahat ut infra eodem titu. de illis. Puto tamen quòd si ecclesia credat ex coniunctione futurum uxoricidium & guerram restringet censurā alias non erit medicinalis ut 2. q. 1. multi. nam sine plectendo siue ignoscēdo hoc solum bene agitur &c. ut 23. quæstio. 5.

11 prodest. ¶ † Ex sponsalibus oritur publicæ honestatis iustitia quæ prohibet cognatum sponsi contrahere cum sponsa & cognatam sponse cum sponso ut infra eodem titu. ad audientiam & cap. sponsam. Hæc prohibitio non surgit ex consanguinitatem uel ex affinitate quæ contrahitur ex nuptijs consummatis ut superius dixi. sed surgit ex quadam publica iustitia. uel publica æquitate, publicè enim uidetur iustum & æquum ut cognatus sponsi spōsam eius non ducat uxorem. Vbi ergo inhonestum est aliquos matrimonialiter coniungi nec impedit consanguinitas nec affinitas nec aliud subest legitimum impedimentū, fuit inductum hoc ius prohibēs matrimonium contrahi et contractū dissoluēs. ut infra ti. proxi. c. duo pueri. Et uocatur.

catur publicæ honestatis iustitia, quia in matrimonijs non solum quod liceat. sed & quod honestum est consideratur. ut. ff. de ritu nup. l. semper. Et nota quòd publicæ honestatis iustitia oritur etiam ex sponsalibus quæ de iure non sortiuntur effectum. ut infra eo. titu. ad audientiam. dũmodo cõtrahentes sint septennes uel septennio proximi ut infra proxi. titu. duo pueri. ut sic intelligant quid agatur, alioqui contra ut infra de despons. impu. c. lite
12 ras, & c. accessit. † Quod in matrimonio non contingit, nam affinitas non contrahitur ex nuptijs interdictis, ut. ff. de gradibus. l. non facile. §. sciendum. Et cùm in uno casu inueniam sublatam hodie publicæ honestatis iustitiam scilicet in sobole suscepta ex secũdis nuptijs cognationi uiri non copulanda prioris. ut infra de consan. & affini. non debet, uidetur quòd in alijs casibus duret. ut 35. q. 3. c. porrò. ff. de adop. l. qui in adoptionem. ff. de ritu nup. l. si qua. §. si uxor. Et generaliter ut nullus de consanguinitate sponsi præmortui ducat sponsam, & è conuerso nulla de cõsanguinitate sponsæ præmortuæ ducat sponsum ut infra tit. prox. continebatur. §. si uero. & infra eo. tit. sponsam. Quod enim non mutatur quare stare prohibetur ut. C. de testa. l. sancimus. C. de ap. l. præcipimus. 2. q. 6. anteriorum. §. illo. uidelicet in fi. Alij autem dicunt quòd ex quo sublata est in eo casu in quo de maiori æquitate quàm in alijs locum habebat & in
13 alijs reuocata uidetur † nam de similibus idem est iudiciũ. ut supra de rescriptis inter cætera supra de transla. præla. inter corporalia supra de confir. uti uel inuti. cũ dilecta. ff. ad le. Aqui. l. illud. ff. ne quis eũ qui in ius uo. fue. ui. eximat. l. 2. C. de legibus. l. leges. & ff. eo. tit. l. non possunt. Et sic secũdum quosdam in nullo casu locum habet hodie publicę honestatis iustitia nisi in sponsa fratris. de qua in ueteri & in nouo testa. prohibitum esse uidetur iuxta illud Io. Non licet tibi habere supposiram fratris tui. Item reuocata est hodie prohibitio quæ olim erat in secũdo & in tertio genere affinitatis. ut infra de cõsangui. & affinitate non debet. Durat ergo primi generis prohibitio usq; ad quartum gradum. de his tamen generibus affinitatis & de sobole suscepta ex secũ. nup. dicit Grego. qui hoc dissoluit negat uerbũ dei. ut 35. q. 10. fraternitatis. Sed intelligendum qui hoc dissoluit alius a Papa.

Sequitur uidere de secunda parte rubricæ hoc est de matrimonio. ¶ Videamus igitur quid sit matrimonium. unde dicatur. quando fuit institutũ ubi & quibus uerbis. & quæ sint causæ matrimonij. quot sint bona matrimonij. quot sint impedimenta ipsius qualiter contrahatur. quæ attinentia ex matrimonio nascatur & ex quibus causis separetur.
14 ¶ † Matrimonium est maris & fœminæ coniunctio individuam uitæ consuetudinem retinens. ut 27. q. 2. §. 1. Et alibi. Nuptiæ sunt coniunctio maris & fœminæ & consortium omnis uitæ. diuini & humani iuris communicatio. ff. de ritu nup. l. 1. Dicitur autem indiuiduam uitæ cõsuetudinem retinens uel consortium omnis uitæ quãtum ad propositum eorum qui matrimonialiter coniunguntur, quia hac intentione coniungi dicunt ut perpetuo simul maneant quamuis post contractum matrimonium & ante carnalem copulam possit alter inuito altero religionem ingredi, sed post consummatũ non nisi uolente & plerunque non nisi se similiter conuertente, ut supra de conuersi. coniuga. cum sis prædictus. & c. uxoratus. ut notatur in summa illius tit. Sed ad hoc opponitur de Beata Virgine quæ contraxit matrimonium cũ Ioseph. & nihilominus proponebat in uirginitate manere. unde dixit. Quomodo fiet istud quoniam uirum non cognosco. Ad quod respondeo. Beata Virgo Maria proposuit se seruaturam uotum uirginitatis in corde, sed ipsum uotum uirginitatis non expressit in ore. subiecit se dispositioni diuinæ cum proposuit se perseueraturã uirginem, nisi Deus aliter reuelaret, committens ergo uirginitatem suã diuinæ dispositioni consentit in carnalem copulã non illam amplectendo. sed diuinæ inspirationi in utroq; obediendo. ut 27. q. 2. §. cum

cum ergo & ideo exponitur in eod.§.uirum non cognosco.i.me non cognituram proposui. Item opponitur ex illa decreta.commissum infra eo.tit. ibi enim quod iurauerat se contracturum cum quadam postmodum ad religionis aspirabat ingressum. datur ei consilium ut prius contrahat ut iurauit & postmodum intret. Ad quod respondeo. ille non uouerat. & ideo contrahendo non efficitur reus uoti. Datur igitur ei pro cõsilio ut adimpleat quod iurauit,nec est contrarium proposito religionis. quia etiam post contractum non tamen consummatum liberè & de licentia iuris alter coniugum intrat religionẽ. ut supra de conuersione coniugatorum. ex publico Et in consilium hoc credendũ est deuenisse ut in indiuiduam uitæ consuetudinem consentiret in contrahendo:
15 † quia matrimonium contrahi nõ potest ad tempus. ut.32.q.2. solet quæri & aliquando. & postea dominus de nouo ei inspiret licenter intrare poterit ut prædixi. & hoc innuitur in litera. & post ea si ele-
16 gerit. ¶ † Matrimonium dicitur matris munium. idest officium. In autenti. magis à matre de nominatur matrimonium. quam à patre. quia licet pater sit generationis auctor & pœnæ uxoris dominus. ut.33.quæstione.5.hæc imago. matris tamen officium circa filios apparet magis. Et filij dum infantes fuerint materno magis indigent solatio quam paterno. Vnde mater ante partum est onerosa, dolorosa in partu,ac post partum laboriosa. ut su-
17 pra de conuer. in fi.ex literis ¶ † Fuit autem institutum in paradiso & ante peccatum. ut.32.q.2.§ his ita. Quibus uerbis. Quidam dicunt quod illis. Crescite & multiplicamini &c. Sed illa uerba fuerunt potius benedictionis quam institutionis,unde dicendum est quod institutum fuit uerbis Adæ ore prophetico dicentis.hoc nũc os ex ossibus meis & caro de carne mea &c. ut infra de diuor.gaudemus. Post peccatũ uerò & extra paradisum fuit institutum ad remedium.ut carnis uitium cohiberetur. Vnde apostolis unusquisque ha-
18 beat suam propter fornicationẽ. ¶ † Causæ matrimonij duæ sunt principales. susceptio sobolis & uita conformationis ut. 32.q.2.§. his ita. Propter primam instituit dominus propter secundam. Apost-
19 lus ut dictum est. † Sed nunquid tenet matrimonium ex inhonesta causa contractũ puta propter pulchritudinem diuitias uel potentiam. Respondeo sic. ut. 32.qu.2. solet quæri. Vnde Iacob uidens quod Rachael esset decora & uenusta facie dixit laban. septem annis seruiã tibi pro Rachae
20 le. ¶ † Tria sunt bona matrimonij. ut.27. q.2.omne itaque. quæ alibi appellantur substantialia matrimonij. ut infra de con. app.c.ultimo. Et sunt illa hæc. Fides. proles & sacramentum. Fides.s. coniugalis. quam sibi nupti adinuicem debent, ne cũ alijs adulterentur fide coniugij uiolata. Proles propter quam multiplicandam matrimonium est à domino institutum,in paradiso ut.35.q.1.cum igitur in prin.& 26. distin. deinde. licet quibusdam non ualẽtibus generare matrimonia sint ad solatiũ ut.27.quæstio.2. nuptiarum. Sacramentũ id est, inseparabilitas uel in diuiduitas quo ad perpetuam seruiturem,nisi religione uel fornicatione separatio fiat. ut supra de conuer. coniuga. in plerisque de-
21 creta. & .33. quæstio. 1. dixit. † Impedimenta matrimonij his uersi. continentur. Error.conditio. uotum cognatio. crimen. Cultus disparitas uis ordo. ligamen honestas. Si sis affinis uel quodque coire nequibis. Error personæ impedit matrimoniũ ut si credam contrahere cum Ticia contraho cum Seia Error autem qualitatis & fortunæ non impedit, ut si illa cum qua contrahitur credatur esse uirgo & non sit. diues & sit pauper. ut.29.quæstio.1.Conditio ut si credam illam cum qua contraho fore liberam. & sit ancilla. tunc enim nullum est matrimonium nisi postquam sciuero eius conditionem consensero in eam.ut infra de coniu. seruo. proposuit. Votum solenne impedit matrimonium & dirimit.simplex impedit sed nõn dirimit.ut infra qui cle.uel uo.rursus. Cognatio carnalis impedit matrimonium. ut infra de consan.& affi.per totum.35.q.1.per

 totum.

totum. Item cognatio spiritualis. ut. infra de cogna. spi. per totum. Crimen. quia propter homicidium inhibetur matrimonium. ut, 33. q. 1. ammonere. & in alijs criminibus idem. ut infra de eo qui cog. consan. uxo. suæ. c. 1. & 2. Cultus disparitas, ut in hominibus diuersarum sectarum, ut si unus sit Christianus alter iudæus. ut. 28. q. 1. per totum. Vis idest uiolentia. ut infra eod. cum locum. Sacer ordo similiter impedit & dirimit matrimonium. ut. 21. distin. feratim. Ligamen impedit & dirimit matrimonium. ut. 33. q. 1. si per sortiarias. Quod intelligo cum ligamen matrimonium præcedit. cæterum si subsequitur non rescindit matrimonium quod semel tenuit. nulla enim infirmitas uel causa superueniens præter fornicationem corporalem & spiritualem rescindit matrimonium quod semel tenuit. ut. 32. q. 7. illi qui. & q. 5 horrendus. & c. si quis uxorem. & infra de eo qui cog. consang. uxo. suæ discretionē. Honestas, idest publicæ honestatis iustitia impedit. ut. 27. quæst. 2. si quis uxorem. & dirimit. ut not. supra eodem titulo. §. ex sponsalibus. Si sis affinis. de hoc dicemus infra de consang. & affinit. Quodque coire nequibis & de hoc notabimus infra de frigidis & male. Addit magister Ray. in summa sua quartum uersiculum. Hæc socianda uetant connubia iuncta retractant. Sed istū uersiculum non approbo propter crimen. crimen enim adulterij non dirimit. & licet ipse hoc assignet crimine adulterij non tamen est simpliciter uetum quia crimen adulterij per se non dirimit sed cum adiūcto. s. cum fidei donatione uel machinatione uel contractu de facto. ut no. infra de eo qui dux. in ma quam pol. per adul.

22 †Qualiter contrahatur matrimonium. Contrahitur matrimonium corde & ore dum aliqui corde & ore consentiunt in matrimoniū & mutuo se concedunt unus alii, & mutuo se suscipiunt. ut infra de spon. duo. c. 1 in fi. utroq; dicente alteri. accipio te in meum. accipio te in meā. ut infra eo. ti. si inter. & infra de spon. du. licet. uel similia uerba. ut si quis dicat mufieri. Iuro uel promitto tibi quod ab hac die in antea te habebo pro legitima uxore. ut infra e. t. ex parte. Corde ideo dixi; quia & si uerba interueniunt apta ad matrimonium contrahendum animus tamē non consentiat. non contrahitur matrimonium. ut infra eo. c. tua. & . c. tue. Sed è conuerso plerunque animus sufficit sine uerbis. ut in muto. in quo nutus & indicia supplent uicem uerborum. ut infra eo. c. cum apud. Nam & nutu legatur. ut. ff. de le. 3. l. nutu. Ad nutum recōcialiatur & baptizatur. ut 26. q. 6. qui recedunt. Et quod dixi sine uerbis contrahi matrimonium locum habet in his qui loqui nō possunt. alias necessaria sunt quantum ad ecclesiā uerba consensum exprimentia de præsenti. ut infra eod. tit. tue.

23 † ¶Potest contrahi matrimonium per principales. Potest & per parentes. ut 26. q. 2. honorantur. & per extraneos. nam per nuncios potest contrahi ut no. supra eo. §. 2. ¶Contrahitur cum solennitate quæ habetur infra de clandest. despon. cum inhibitio.

24 ¶†Oritur attinentia ex matrimonio inter uirum & cognatos uxoris & inter uxorem & cognatos uiri. non autem inter cognatos utriusque. ut infra de consan. & affi. quod super his. æqualiter enim debet quis abstinere à consanguineis uxoris sicut à proprijs. ut infra de consang. & affi. c. 1. & notabo plenius in summa ti. illius.

25 ¶†Matrimonium non consummatū separatur propter religionem ut supra de cōuer. coniu. ex publico. consummatum separatur propter fornicationem spiritualem & carnalem. ut infra de diuor. quanto & c. gaudemus. 27. q. 1. non solum & c. se & infra de diuortijs significasti & 32. quæstione 1. dicit dominus.

26 ¶†In summa notā. est quod matrimonium. aliud uerum aliud præsumptum Verum quod contrahitur inter personas legitimas per uerba apta ad matrimonium contrahēdum & nullum subest impedimentum. Præsumptum est matrimonium ut cum inter personas legitimas interuenit tractatus de contrahendo fidei datio uel iuramentum, uel promissio, uel & si interueniunt uerba apta ad matrimonium

trimonium contrahendum, habent tamen tractatum in euentum conditionis uel arbitrij alieni. & succedit copula carnalis in quo casu præsumitur recessum ab omni conditione uel modo & generaliter ab omni eo quod matrimonium suspendebat seu differebat: ut infra eo.c.cō missum.&.c.ad id infra de condi.appo.de illis infra de eo qui dux.in ma.quam pol. per adul.significauit. Et sic contractus de futuro præcedens cum copula carnali sequente inducit matrimonium præsumptum & si deficiant uerba solita & statuta ad matrimonium contrahendum. ut infra eo.is qui fidem &.c.adolescens. & est in his casibus præsumptio iuris & de iure. imo fictio quæ non admittit probationem contrariam. ut no.de hac materia de præsump.§.2.

Summarium.

1 *Impuberes qui dicantur.*

2 *Pubertas qualiter probetur.*

3 *Aetas legitima in contrahendo matrimonio quæ sit.& quæ in sponsalibus.*

4 *Impuberes quæ possint sponsalia contrahere. Malitia supplet ætatem.*

5 *Aetas quanto tempore præuenitur.*

6 *Pubes si contrahit cum impubere non potest separari donec perueniat ad annos legitimos.*

7 *Impubes ad pubertatē ueniens liberum habet consentire in matrimonium, uel dissentire.*

8 *Intellectus ad.c.de illis & c. à nobis infra eo.*

9 *Sponsalia de futuro in quibus casibus soluuntur.*

10 *Pubes se contrahit cum impubere nec expectat, sed cum alia contrahit per uerba de præsenti, an matrimonium teneat.*

11 *Sponsalia an contracta dicantur, si quis iurat uel promittit ducere in uxorem unam de filiabus tuis.*

12 *Pater an possit cogere filium uel filiam in potestate constitutum uel constitutam ad sponsalia uel matrimonium contrahendum.*

Filiæ pater sponsum quærere debet.

13 *Filia an cogatur inuita illum in uirum ducere, cum quo pater ipsius nomine sponsalia contraxit seu promissionem fecit.*

14 *Pater si promittit alicui dare in uxorem unam filiabus suis, an electio sit sponsi, uel ipsius patris.*

15 *Iurans dare unam ex filiabus suis in uxorem alicui, si omnes moriantur præter unam, an illam solam dare teneatur.*

16 *Pater qui iurauit unam ex filiabus suis dare in uxorem & unam obtulit sponso, qui eam non acceptauit sed aliam præoptauit, an liberetur.*

17 *Quid si sponsus unam ex illis cognouit.*

18 *Subarratio an inducat matrimonium uel sponsalia.*

¶DE DESPONSATIONE IMpuberum. Rubrica.

Dictum est supra de sponsa. in genere. nunc subiicitur tractatus in specie de despon.impube.& ideo sequitur rubrica de despon.impu.¶ Videamus igitur qui sint impuberes. qui sponsalia contrahere possunt. An tempus pubertatis ualeat præueniri. Et quid iuris sit si pubes contrahat cum impubere.

1 ¶ † Impuberes sunt illi qui exhabitu sui corporis impubertatem ostendunt ut generare & concipere nōdum possunt. quo probato qui sint puberes euidenter apparet.ut infra eo.c.puberes.uno.n. ex contrarijs probato reliquum uidetur esse probatū.ut.ff.de his qui sunt sui uel alie.iur.l. 1.& .ff.de procu.l.Pomponius.§.si stipu-
2 ler.† Vnde si de pubertate dubitari contingat per aspectum & qualitatem corporis probari oportet ut in prædicta decre. puberes.ff.de mino.l.minor ex aspectu. Sed contra.C.quando tutor uel cura.esse desie.l.in decora.Ad quod dico. cum agitur de tutela uel cura non inspiciuntur loca secreta. ut dicit lex. Sed cum dubitatur de matrimonio consummato uel non consummato inspicitur in regione priuata ut 27.qu.1. nec aliqua & supra de pro-
3 ba. proposuisti. † Quod ergo alibi dicitur quòd matrimonium contrahi non po-

test ante ætatem legibus & canonibus determinatam.ut infra eo. titul. ubi non est consensus.hoc est ante.14. annos in uiro. 12.in muliere.ut infra eodem titul. & ex literis.ff. de ritu nup.l. minorem. Hij enim anni dicuntur discretionis ut supra de reg. cum te.&.c.significatum. & infra eodem titulo duo pueri. Et excipiendum est nisi hos annos quandoque pubertas præueniat,ut hij de quorum matrimonio agitur ante hoc tempus per qualitatem & dispositionem suorum corporum pubertatem ostendant ut genere & concipere possunt, ut superius dictum est. Fit autem hæc præuentio per maliciam. ut infra eodem titul. de illis.C.si minor se maio. dix.l.3. Fit per prudentiam & industriam. ut infra eod.tit.tuæ.Et licet diuersa tēpora statuantur in iure in uiro & muliere quo ad matrimonium contrahendum ut dictum est supra & quo ad religionis ingressum. ut in prædicta decre. cum te.&.10. quæst.2. puella In sponsalibus tamen de futuro idem tempus est in utroque.s.septennium. ut infra eodem tit.accessit. Sed lex obstare uidetur quæ dicit. in sponsalibus contrahendis ætas contrahentium diffinita non est ut in matrimonijs.ut.ff. de sponsa.l. in sponsalibus. Ad quod respondeo. diffinita non est in sponsalibus sicut in matrimonijs.idest non tanta & talis in sponsalibus sicut & in matrimonijs, quia in sponsalibus septem. in matrimonijs.12.&.14.annorum. Vel non est diffinita in sponsalibus uarie in masculo & fœmina sicut in matrimonijs. Vel aliter in matrimonijs sufficit ætas. 12.uel.14.annorum. Nam illa ætas est discretionis ut superius dixi. & tunc pueri satis intelligunt quid agunt nisi furiosi. sed septennium non sic sufficit ad sponsalia imò requiritur ut sponsi intelligant quid agant. plerunque ante adultam ætatem uoluntas alicuius circa talia discerni
4 non potest. ut infra eodem cap. 1. ¶ † Possunt impuberes sponsalia cōtrahere de futuro, de præsenti nō nisi essent proximi pubertati. ut infra eodem titulo de illis &.c.tuæ.& c.continebatur. & malicia siue prudentia suppleat defectum ætatis alias non.ut in prædicta decre. tue. Duo tantum requiruntur ut suppleatur defectus. proximitas & malicia siue prudentia.
5 ¶ Sed † quæritur. quanto tempore præuenitur ætas.Respondeo per annum. ut infra eodem titulo continebatur. Quidam tamen dicunt quod non præuenitur nisi per sex menses ar. C.de iu.l. properandū §.& si quidam &.ff.de excu.tu.l.non tantum in prin. Sed hoc puto superioris arbitrio relinquendum ut ipse qualitatem personæ & prudentiam siue malitiam metiatur.& idem in pubertate obtinet. nam & pubertas plerunque annos anticipat. ut infra eod.puberes. & potentia coeundi interdum anticipat pubertatem ut infra
6 eo.c.a nobis. ¶ † Si pubes contrahat cum impubere tenetur expectare donec impubes perueniat ad annos legitimos. ut in-
7 fra eodem titulo de illis.&.c.à nobis † & si minor ueniens ad legitimos annos non consenserit in matrimonium poterit resilire. maior autem non potest sed expectare tenetur. ut dixi. Et si minor factus maior consentiat maior dissentire non potest. Et ex eo quòd in casu præmisso impubes ueniens ad pubertatem potest resilire moti fuerunt quidam magnæ auctoritatis doctores ut dicerent & scriberent sponsum uel sponsam non esse cogendum uel cogendam ad matrimonium contrahendum. contra id quod notaui-
8 mus. supra titu. proxi. §. sponsus. † Lau. & Vin. & alij dixerunt quòd illa decret. de illis, & à nobis. locum habent cum sponsalia contrahuntur inter minores septennio. Sed hæc sententia nulla est. nam litera illius decre. de illis, contrarium dicit in uer.illo.si uero alteruter istorum ad annos pubertatis peruenit infra eosdem annos altero existente cum spōsalia contrahuntur. Et illa à nobis loquitur in sponsalibus contractis infra nubiles annos. Alii autem dixerūt quòd in decr.de illis, contrahentes erant septēnes,sed intendebā contrahere matrimonium. unde uere matrimonium non tenuit impediente ætate.nec sponsalia.quia contrahen-

contrahentes de his non agebant. & ideo adueniente pubertate liberum erat eis consentire uel dissentire. Nec istud placet per ea quæ notauimus. supra tit.proxi.§.1.Sed nos dicimus cum puberes uel maiores contrahunt sponsalia. si alter consentiat in matrimonium alter dissentiat, is qui dissentit compellitur inuitus. Et sic locum habet nostra sententia de sponsis cogendis ad matrimonia contrahenda & consumanda. Si uero unus contrahentium sit impubes & alter pubes tum locum habent ille decre. de illis. & à nobis. ut impubes ad pubertatem ueniens liberum habeat consentire in matrimonium uel dissentire. & si dissen-
9 serit sponsalia dissoluuntur. † Et idem est si inter duos impuberes sponsalia contrahuntur. Nam eis uenientibus ad pubertatem liberum est eis consentire in matrimonium uel dissentire. nec [illegible]gendus est alter eorum. Et iste est casu[illegible] unus de octo casibus in quibus sponsal[illegible] de futuro soluuntur. Secundus cum [illegible]ter sponsorum transfert se ad aliam prouinciam & longo tempore expectatus non redit. ut supra titu. proxi. de illis. Tertius si alter sponsorum incurrat lepram uel aliam infirmitatem enormem. ut infra de coniugio leprosorum. literas infra de iureiur.quemadmodum. Quartus cum sponsi se mutuo absoluunt.ut infra tit.proxi.præterea. Quintus si superueniat affinitas altero fornicante ut in prædicta decre. quemadmodum 27.q.2.quædam desponsauit. Sextus cum alter sponsorum incidit in hæresim. Nam & illud mechatio est. ut 28.q.1.non solum.Septimus est cum alter sponsorũ per uerba de præsenti contrahit cum tertio.ut supra titu.proxi.sicut. Octauus cum alter sponsorum religionem ingreditur. quia soluuntur spõsalia de præsenti ut supra de conuer. coniu.ex publica.Secundum in his duobus ultimis casibus soluuntur sponsalia ipso iure uel ipso facto in alijs superioribus per sententiam arg.33.q.2.seculares 35.q.6. multorum.Nec mireris si dicam quòd impuberes contrahentes sponsalia demum ad pubertatem uenientes nõ coguntur ad matrimonia contrahenda quamuis.enim ante pubertatem sponsalia contracta teneant. non tamen sunt ad hoc efficacia ut coactionem inducant. & alias hoc contingat ut cum minor religionem ingreditur demum ad annos discretionis ueniens requiritur utrum in religionem consentiat. & si consenserit professionem faciat. alioqui ad secularem habitum redeundi licentia non negatur. ut 20.q.1.illud.Simile accidit cum inquiritur à clericis in minoribus constitutis an in clericatum consentiant. quibus si gratia sanctitatis deo inspirante placuerit & promissionẽ castimoniæ suæ absque coniugali necessitate se spoponderint seruaturos. ad sacros ordines ascendant. Alioqui licentiam datam ab apostolo auferre non possumus. ut 28.dist.de his in præmisso igitur casu cũ pubes contrahit sponsalia cum impubere aliter compellitur ad matrimonium alter non. Contingit idem & alibi.ut infra de eo qui duxit immatri. quam pol.per adulte. propositum & infra & non impubes
10 de adult.c.1.& 2.¶ †Ideo autem compellitur pubes quia firmior est in persona sua promissio quam in persona impuberis.sed quæritur quid si pubes qui puberem expectare tenetur nec expectet.sed medio tẽpore contrahat cum alia per uerba de præsenti. nunquid tenet matrimonium. Respondeo sic. Et idem puto si pubes matrimonium contrahat cum impubere. matrimonium enim non tenet impediente ætate. quia ex una parte tenere non potest cum sit relatiuum est enim coniunctio maris & fœminæ, ut dixi in descriptione matrimonij quamuis pubes fortius obligetur quam impubes in hoc scilicet ut si impubes factus pubes consentiat pubes
11 cogitur recõsentire ut dictum est. ¶ Sed quæritur pone † quòd iuraui uel promisi ducere in uxorem unam de filiabus tuis nunquid dicemus sponsalia fore contracta. Respondeo. non sicut. enim matrimonium sic nec sponsalia in uno consi-
12 stit, sed duo requirit.† Nec ob.si dicas pater potest cogere filium uel filiam in potestate

state constituam uel constitutum ad sponsalia uel matrimonium contrahédum ut. ff. de ritu nup. l. si patre cogente. Intelligo. enim quod pater filium cogere potest modica coactione. s. increpatione paterna. præcise autem cogere non potest ut. C. de nup. l. nec filium. ff. de ri. nup. l. nec cogitur. Filiæ uero pater sponsum quærere debet. ut. 32. quæst. 2. honorantur. nec extra uoluntatem patris filia nubere debet. ut. 32. quæstio. 2. hoc secundum. &
13 idem in auo. ut 32. quæst. 3. patrẽ. ¶ † Sed nunquid filia cogetur inuita illum in uirũ ducere cum quo pater ipsius nomine sponsalia contraxit, uel uerius iurauit seu promissionem s. cit. Seruius. Respondit quod sic. quia filia in hoc patri contradicere nõ potest. nisi pater dederit ei turpem sponsum uel moribus suis indignum. ut. ff. de sponsa. l. si quæ patris. Sed certæ puto cõtrarium. Et iura canonica non ex necessitate sed honestate loquuntur. Ad. l. autem respondeo uerum est quod filia patri danti sibi uirum contradicere non potest. subaudio sine uitio ingratitudinis. Incurrit enim ingratitudinem & poterit exhæredari. ut in autem. ut cum de ap. cog. §. alicui coll. 8. Sed matrimonium uel sponsalia non tenebunt. nisi consensus filij uel filiæ accedat. ut infra eodem. c. 1. Dico igitur in quæstione præmissa quòd illa erit sponsa siue uxor quæ factum approbabit, quasi nomine suo gestum, & consentiet in illum cui pater iurauit uel promisit. ¶ Sed
14 † cuius erit electio sponsi uel patris. Respondeo promissoris hoc enim est generale in promissionibus generalibus uel alterius. ut insti. de ac. §. præterea. & ff. de iur. do. l. plerique. & ff. de contrahen. empt. &
15 uen. l. si ita. ¶ Quid † si omnes moriantur præter unam. Respondeo pater qui iurauit dare unam ex filiabus illam solam dare tenetur. ff. de eo quod certo lo. l. 2. §. qui stichum. contrahen. em. & uen. l. si in
16 emptione. ¶ Quid † si pater unam ex pluribus obtulit sponso sed sponsus non acceptauit illam sed aliam præoptauit. Respõdeo pater absolutus est à iuramento uel promisso. ut. ff. de condi. inde. l. cum his
17 & de uer. ob. l. stipulatus. ¶ † Item quid si sponsus cognouerit unam ex illis. Respondeo aliam habere non potest. & ideo illam solam habebit. ar. ff. de solu. l. Stichũ aut Pamphilium. Quod intellige uerum esse si illa contemplatione tractatus præcedentis consentit et in copulam carnalẽ, imò uidetur, quòd statim post carnalem cõpulam præcedente desponsatione matrimonium sit inductum. arg. infra de eo quæ duxit in ma. quam pol. per adul. significauit. & infra de coniu. lepro. proposuit. Vel si non est matrimonium saltem cogendus est in eam matrimonialiter consentire. ut infra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. propositum. ¶ In summa
18 † quæritur an per subarrationem matrimonium uel sponsalia inducantur. Solent enim mulieres per anulos subarrare. Circa has arrhas dixerunt quidam doctores. quod subarratio facta à sponso sponsæ indicat matrimonium. Si autem à parentibus sponsi fiat sponsæ tunc sponsalia inducuntur. Sed hæc distinctio non placet. Ad hoc dico quòd si sponsus ante fores ecclesiæ in die benedictionis sicut alibi fieri consueuit donet anulum sponsæ sacerdote benedicente & dicente. benedic domine has arrhas &c. tunc anuli datio matrimonium inducit. Et sic loquitur illa. 27. quæstio. 2. si quis uxorem. & si quis desponsauerit. & 30. quæstio. 5. nostrates. & ca. feminæ. Et idem dico si alias sponsus det anulum sponsæ sic dicens. duco te in uxorem. uel accipio te in meam. uel similia uerba importantia consensum matrimonialem tunc matrimonium inducetur. non tam per anuli datiõnem quam consensum in uerbis expressum. Si uero tempore sponsaliorum de futuro anulus detur non potest aliud significare anuli datio quam contractus celebratus expressim. nam & alias arrhæ datio signum est futuræ uenditionis non factæ. ut insti. de emp. & uendi. in prin. unde arrha est contractus per se. ut. ff. de acti. emp. & uen. l. ex empto. §. is qui uina.

Summarium

1 *Clandestina matrimonia dicuntur duobus modis.*
Matrimonia clandestina an teneant.
2 *Clam facere quis dicatur.*
3 *Matrimonii clandestina quare prohibeantur.*
4 *Matrimonium an sine dote ualeat.*
5 *Instrumenta nuptialia siue nuptiæ non probant matrimonium.*
6 *Matrimonium an sit ualidum, si quis dicat mulieri, iuro tibi, uel promitto, quod habebo te pro legitima uxore.*
7 *Clam qui matrimonium contraxerunt, si postea palam in facie ecclesiæ confitentur se contraxisse. an eorum confessioni sit standum.*
8 *Ratio quæ sit, quare sit uir & uxor confiteatur se adulterium commisisse statur ipsius confessioni. non autem statur si confiteatur consanguinitatem uel affinitatem.*
9 *Manifestum coniugium præiudicat clandestino.*
10 *Pœna clam contrahentium matrimonia.*

¶ DE CLANDESTINA DEsponsatione. Rubrica.

DIctum est supra de sponsalibus. sed quia sponsalia plerunque palam plerunque occulte contrahuntur. Ideo subijcitur hic rub. de clandesti. desp. ¶ Videamus igitur quot modis dicatur clandestinum matrimonium. Item manifestum matrimonium præiudicet clandestino. & quæ sit pœna clam contrahentium.
1 †Clandestinam matrimonia dicuntur duobus modis. Vno modo cum occultè & sine præsentia testium contrahuntur, ita ut exinde legitima probatio non appareat. ut infra eod. c. 2. Alio modo dicuntur clandestina cum sine solennitatibus contrahũtur ut. 30. quæst. 5. aliter. & infra eod. cum inhibitio. In utroque tamen casu matrimonium tenet aliud legitimum non subsit impedimentum. ut infra eod. c. 1. & 2. & 30. quæstio. 5. nostrates, in ñ.
2 † alias autem clam facere uidetur qui celauit aduersario neque ei denunciauit si modo timuit eius controuersiam; aut debuit timere. Item Aristo putat eum quoque clam facere qui celandi animum habet eum quem si prohibiturum intellexerit. & id æstimat aut existimare debet se prohibiturum. Seruius putat clam facere eum qui existimare debet sibi controuersiam futuram non opinione eius & resupinam æstimationem exequi oportet. ne melioris conditionis sint stulti quam partiri. ff. quod ui aut clam. l. 3. §. ulti. &. l. seruia. ¶
3 † Ideo autem clandestina coniugia prohibentur, quia si clam cõtrahentes discordes fuerint & cohabitare nolint ecclesia eos compellere nequit ut infra eodem titul. c. 2. ecclesia quæ quando fallit & fallit. ut infra de sen. ex. à nobis. quia diuinare non potest. ut supra ut ec. bene. sine distin. confe. ut nostrum. & ff. ad le. Aquil. l. si putator. sicut audit. & sic & iudicat secũdum probata ut de con. distin. 5. c. ulti. 15. q. 5. præsbyter. 2. q. 1. deus omnipotens. 3. q. 7. iudicet. 11. q 3. eorum &. c. quamuis &. c. graue &. c. summopere. Et propterea & si clandestinum matrimonium sit uerũ ut. 30. q. 5. §. his ita, quia tamen non ius desicit sed probatio. ut. ff. de test. tu. l. duo sunt Ticij. pro matrimonio iudicare non potest dissentientibus coniugatis ut. dictum est imò præsumit ecclesia contubernium & separat sic coniunctos ut. 30. q. 5. cap. 1. Sed nunquid requiruntur omnia illa solennia de quibus loquuntur illi canones. 30. q. 5. &. c. nostrates. Respondeo non. si enim omittantur modica uel leuia non nocet. ff. de uen. inspi. l. 1. in fi. ¶ Sed quid
4 † si dos non interueniat. nihilominus matrimonium tenet ut. 30. quæstio 5. in auten. si quis diuinis, & in autem. quibus modis natura effi. legi. §. quoniam. Sed contra. 3. quæst. 4. consanguineorum. Ad quod respondeo. ille canon loquitur sicut & ille. 30. quæst. 1. c. 1. §. in matrimonio occulto quod probari non potest. unde cum de dote nihil appareat nec de nuptiali benedictione nec de alijs solennitatibus in obscuro pro non matrimonio habetur. & propterea alius canon dicit nullum sine dote fiat coniugium

ut 30.

ut 30.q.5. nullum. Vere tamen matrimonium tenet, quia matrimonium sine dote, dos autem sine matrimonio non consistit. ut. C. de dona. ante nup. l. cum multe. Lex autem in personas impares requirit dotalia. hoc est nuptialia instrumentalia ut. C. de nupt. l. imperialis. §. præsenti. &. §. imo. Sed illud intelligo similiter cum matrimonio dubitatur. hæc enim circunstantia seu solénitas requiritur inter personas in pares. circa pares autem requiritur an maritalis affectio præcesserit comparatis personis uitæque coniunctione considerata. ut. ff. de dona. l. donationes. Item attenditur fama loci. ut supra de præsump. illud.

5 ¶†Illud non omitto quòd sine nuptijs instrumenta nuptialia ad probationem matrimonij non sint idonea. ut. C. de nupt. l. neq; sine nuptijs. sicut nec probatur per instrumenta possessio. ut supra de fide instru. inter dilectos. nec uiolentia ut supra de resti. spo. cum ad sedem. Sed quo ad essentia matrimonij & quo ad ueritatem, sufficiat solus consensus eorum de quorũ coniunctione agatur. qui solus si defuerit cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. ut 27.q. 2. sufficiat.

6 ¶Sed † quæritur pone quòd aliquis ita dicit mulieri, iuro tibi uel promitto qđ habebo te pro legitima uxore mea. nũquid est matrimonium. Videtur quod non. quia hoc uerbũ habebo futuri temporis est. & ideo tractatum habet & sic contractus de futuro habendus est non de præsenti. & si uerbum iuro uel promitto quod ibi ponitur sit téporis præsentis. ut infra de condi. appo. super eo. Sed contrarium uerum est. nam matrimonium uerum censetur. ut 30.q.5. si diuinis. quia licet uerbum illud habebo futurum designet. præsens tamen non excludit. Vnde in uerbis illis subaudiendum uel sub intelligendum est ab hodie in antea uel ab hac die. siue ab hoc tempore & taliter contractum matrimonium legitimum est ut supra de despon. ex parte.

7 ¶†Sed pone quod illi qui clã contraxerũt nunc palam in facie ecclesiæ confiteatur se matrimonium contraxisse. nunquid eorum confessioni stabitur. Respódeo Gratianus aperte dicit quòd sic ut 30. q. 5. his ita. & sic potest intelligi finis illius decre. 30.q.5. aliter. ubi dicitur nisi uoluntas propria suffragauerit. & uota propria succurrerint. quod de plano est admittendũ si per confessionem illã alteri matrimonio præiudicium non fiat. tunc enim non staretur confessioni in præiudicium alienum. ut infra de eo qui cog. con. ux. suæ. ca. super eo. sed infra de rap. cum causa ubi statur confessionem alteris in præiudicium monasterij & matrimonij spiritualis. sed ibi ex ponitur uel pro. & secundum hoc idem est in matrimonio carnali & spirituali. ad hoc supra de re. & transf. ad re. uidua. & 27. di. quod interrogasti. cur enim inferior erit lex diuina. ut 12.q. 2. cum de uotissima. Vel dic aliud esse in matrimonio carnali & aliud in spirituali. Nam in carnali siue alter coniugum siue uterque cófiteatur in præiudiciũ matrimonij non statur eorum confessioni. timendum enim est ne colludant ut infra de eo qui cognouit consanguin. uxor. suæ. c. super eo. Sed ubi alter coniugum, uel uterque confertur in præiudicium spiritualis matrimonij pro carnali admittitur confessio. ut in illa cum causa. Cum uero agitur ad dissoluendum matrimonium ratione consanguinitatis uel affinitatis, non statur confessioni coniugum, nisi & fama concurrat ut 35. q. 6. si duo. 33. quæ. 1. requisisti. Sed si agatur ad separationem mutuæ seruitutis adulterij ratione. tunc statur confessioni alterius contra se confitenti ut infra de diuor. ex litteris. Nec ob. in hoc eius turpitudo propria confitentis propter periculum animæ ut supra de sponsa. præterea supra de sen. & re iudi. lator.

8 ¶†Sed quæritur quæ sit ratio quare si uir uel uxor confiteatur se adulterium commisisse statur ipsius confessioni non autem statur si confiteatur consanguinitatem uel affinitatem ut probantur hæc 31.q.2. Lotharius infra de adul. intelleximus. 35.q.6. si duo. Respondeo cum agitur de consanguinitate uel affinitate seu alio legitimo impedimento. si separatio fiat licet separatis cum alijs contrahere. ut in. cap. si duo

in

in §.& 30. quæ. 6. ab isto. Et ideo timendum est ne ob hanc causam colludant. ut infra de eo qui cog. consan. uxo. suæ super eo. infra de diuor. ex literis. cum uero ratione adulterij fit diuortium neuter altero uiuente contrahere potest. ut 32. q. 1. dixit. ideo minus hic timetur. & propterea magis creditur. Item quæritur, pone quòd petam diuortium ab uxore dicés me aliam uxorem habere cum qua prius legitime contraxi non probo, nunquid uxore cõtra quã egi mortua possum cum tertia contrahere. Vel pone quod uendicẽ aliquam in uxorem non probo. uel iuro aliquam mihi fore legitimam. nihilominus absoluitur illa à mea petitione nunquid ea uiuente possum cum alia contrahere. Respondeo. In his omnibus hoc proprie meæ conscientie relinquendum ut supra de iureiu. mulieri.
9 ¶† Per hæc autem quæ superius dicta sunt satis apparet qd manifestum coniugium præiudicium clandestino. cum de clandestino probari non possit. & oporteat ecclesiam secundum allegata nunciare ut superius dictum est. §. ideo. Et hæc etiam est causa quare prohibentur clãdestina matrimonia. ut 30. q. 5. §. his ita. sic prohibentur electiones clandestinæ ut supra de electio. quia propter
10 diuersas. §. ulti. ¶† Pœna illorum qui clã matrimonia contrahunt hæc est quia si cõtraxerint matrimonium quod iure stare non potest. quia noluerunt seruare formã statutam. infra eodem cum inihibitio. uidentur ignorantiam affectasse. & ideo eos ignorantia non excusat. sed filij qui nascuntur illegitimi censebuntur de ignorãtia parentum nullum subsidium habituri ut in decretali. cum inhibitio. Nec ob. infra qui fil. sint legi. cum inter Ioannem ueterem. vb. filios excusat ignorantia paterna & legittimos facit. nam illa loquitur cum non clam. sed publicè est matrimonium contractum. unde errauerunt quidam dicentes derogatum esse hodie illi dec. cum inter. per hanc cum inhibitio. sed non est uerum. hæc enim loquitur in clandestino matrimonio. illa in publico.

Summarium

1 *Sponsalia de præsenti non soluuntur per sponsalia de futuro prius contrata, etiam si sint iuramento ualata.*

2 *Sponsalia de præsenti non soluuntur per sequens matrimonium etiam carnali copula consumatum.*

3 *Secunda sponsalia contracta uiuente prima uxore per uerba de præsenti non tenent.*

4 *Sponsalia cum duabus per uerba de futuro cõtrata an teneant.*

5 *Sponsalia si quis contrahat simul cum duabus dicens iure uel promitto quòd contraham cum utraque nihil agitur.*

6 *Quid si una illarum apta sit ad matrimoniũ & alia illegitima & inepta.*

7 *Sponsalia de futuro sequentia non tollunt præcedentia eiusdem naturæ.*

DE SPONSA DVORUM. Rubri.

TRactatum est supra de duabus speciebus sponsalium scilicet de manifesta & clãdestina. Nunc autem tractatur hic de duabus speciebus sponsalium scilicet manifestè & successiue contractis, ut cum duo diuersis temporibus contrahunt sponsalia cum eadem. unius de futuro & alius de præsenti. Et ideo subijcitur hic rub. de spon. duorum. ¶Et idẽ intelligo in sponso duarum qui cum una contraxit de futuro & alia de præsenti. Vnde sicut intitulatur rubrica de spõ. duorum ita posset intitulari de sponsa duarũ.
1 ¶† Circa quam materiam breuiter est dicendum si cum eadem sponsa contrahãt duo successiue unus de futuro alius de præsenti siue cum eodem sponso duæ contrahant mulieres. tenent sponsalia de præsenti. & si sponsalia de futuro uallata fuerint iuramento. sed agetur pænitentia de fide mentita ut infra eo. ca. 1. supra de spõ.
2 sicut. & cap. de illis † Si autem sponsam Ticij de præsẽti Scius ducat similiter per uerba de præsenti priora sponsalia tenent ut in-

ut infra eod.tit.c.2. etiam si posteriora fue
rint carnali copula consummata. ut infra
eo.c.licet. non obstante contraria consue
tudine alicuius loci. ut infra eod. titu.c.ul
ti. Non obstante. quod obtinet in pignore
re conuentionali in quo is potior est qui
prius hypothecam accepit & si posterius
de pignore conuenit. ut.ff. qui po. in pig.
habe.l.potior.§.1. Non ob. quod obtinet
in re uendita uel donata successiue duo-
bus in qua potior est is cui prius fuerit as-
signata ut.C. de rei uen.l. quoties.ff. de
publica.l. sine autem.§.si duobus.ff. de rei
uen.l. si à Ticio.ff. de except. rei uen. &
3 tradi.l.2. † Item si quis contrahat cum
una per uerba de præsenti & de demum
cum alia similiter prima uiuente priora
sponsalia ualent non secunda. ut infra eo-
4 dem.c. tua fraternitas. ¶ † Sed quæritur
quis si quis contrahat sponsalia de futu-
ro cum duobus sic dicens iuro uel promit
to quod contraham cum altera ex uobis.
Respondeo hæc quæstio similis est illi
cum quis contrahit cum una de filiabus
Ticij quam no. supra de despons. impu.
5 §.sed quæritur. ¶ † Item quid si quis spon-
salia simul contrahat cum duabus sic di-
cens. iuro uel promitto quod contraham
cum utraque. Respondeo. nihil agitur.
quia si sic cōtraheret aliquis matrimonium
nihil ageret. hoc enim esset contra sub-
stantiam matrimonij. ut infra de diuor.
gaudemus. §.quia uero. & ideo nihil agi-
tur. ut.32. quæst.2. solet quæri: &.c. ali-
quando infra de condi. appo.cā.ulti. ubi-
cunque autem prohibetur matrimonium
& sponsalia. ut ff. de sponsa.l. oratio.
6 ¶ Sed † quid si una illarum apta sit & le-
gitima ad matrimonium alia illegitima
& inepta. Videtur quod ualet id quod
actum est cum apta nec uiciat quod adie-
ctum est de inepta. ut.ff.de reg. iur.l.non
solent.ff. de dona.l. sancimus. de con.
distin.4. si non sanctificatur. Puto ta-
men contrarium. quia qui sic contrahit
sicut superius est expressum non inten-
dit contrahere cum una sed cum utra-
que. quod non potest. & ideo nihil egit.
nec id quod uult quia non potest. nec
id quod potest. quia non uult. ut supra de
offi.del. cū super abbatia. C. si quis alteri
uel sibi.l. multū interest.ff.de ar.l. pedius
7 ¶ † In summa notandum est. quod sponsa
lia de futuro sequentia non tollunt præ-
cedentia eiusdem naturæ sed sponsalia de
præsenti sequentia tollunt. sponsalia de
futuro præcedentia tanquam minus uin-
culum. ut infra e.c.1.qui cle.uel uo.rursus.

Summarium.

1 *Conditio tribus modis dicitur.*
2 *Conditionum plures species.*
3 *Conditio quæ dicatur impossibilis, & an ni-
tiet contractum.*
4 *Conditio in alijs contractibus à matrimonio,
quandoque apponi potest contractum con
stituens, quandoque perimens.*
5 *Res donata ecclesiæ sub conditione si non alie
netur, an ecclesia alienante reuocetur do
natio.*
6 *Res donata ecclesiæ ex quibus causis alienari
ualeat, & donatio reuocari non possit.*
7 *Conditio apposita in donatione facta ecclesiæ,
ne res donata alienetur in casibus à iure
permissis non tenet.*

¶ DE CONDITIONIBVS APPOSITIS IN DESPONSATIONE UEL ALIJS CONTRACTIBUS. Rubrica.

TRactauimus supra de desponsatio
ne, quæ fit purè. Nunc dicendum
est de ea quæ fit sub conditione.
¶ Videamus igitur quot modis conditio
recipiatur. quot sint conditionum species:
quæ conditiones suspendant matrimo-
nium. uel sponsalia, quæ uitient, & quæ
habeantur pro non adiectis. ¶ † Conditio 1
dicitur tribus modis. s. status personæ. ut
cum dicitur quis seruilis conditionis uel li
beræ. ut supra de ser. non or.c.ulti. 32.q.
4 liberi. Et eodem respectu dicitur condi-
tio in rebus. quædam enim res dicuntur
seruilis conditionis & quædam liberæ. ut
ff.de seruitu. & C. eodem titulo. Tertio
modo dicitur condictio promissionis su-
spensio per conditionis euentum, nam
donationes & promissiones recipiunt mo
dum, con

dum, conditionem, causam, demonstrationem. Modum ut do tibi 10. ut facias mihi hoc. Conditionem dabo tibi 10. si feceris hoc. Causam. ut promitto tibi decem quia mihi hoc fecisti. Demonstrationem ut promitto tibi seruum quē emi à Titio. uel cum demonstro seruum per adiectiua sic dicens. seruum meum Stichum cocum do lego. Vnde uersus. Scito quòd ut modus est si conditio. quia causa. Demonstratio quem sed & adiectiua subacta, idest substantiuis adiuncta. argu. ff. de conditio. & demonstratio. l. demonstratio. In hoc autem titulo conditio sumitur pro tertia significatione scilicet promissionis suspensio per conditionalem coniunctio-
2 nem. ¶ † Species conditionum plures sunt. Nam alia possibilis. alia impossibilis. alia potestatiua. alia causalis. alia honesta. alia inhonesta. alia uoluntaria. alia necessaria. Nos ergo de his omnibus illas quæ ad præsentem materiam pertinent prosequamur. Est itaque in sponsalibus uel matrimonio conditio honesta & inhonesta honestarum alia uoluntaria. alia necessaria. Inhonestarum alia repugnat naturæ sponsalium seu matrimonij. alia non. Honesta & uoluntaria est quæ potest apponi & non apponi. puta contraham tecum si dederis mihi centum. hæc si apponatur suspendit sponsalia quandiu non fuerit adimplata nisi interueniat. consensus de præsenti uel copula carnalis ut infra eodem titulo de illis. Honesta necessaria est quæ si non apponatur nihil agitur. ut cum christianus dicit iudeæ contraham tecum si facta fueris christiana ut 28. quæst. 1. non oportet. Inhonesta quæ repugnat naturæ matrimonij est illa. contraham tecum ad tempus uel si procuraueris uenena sterilitatis. hæc si apponitur contractum uitiat. ut nec sponsalia teneant nec matrimoniū. ut 32. q. 2. solet quæri. Et idem est si sic dicatur. contraham tecum si pro quæstu adulterandam te tradas. ut infra eodem. c. ult. Inhonesta quæ non repugnat naturæ matrimonij est illa. contraham tecum si furtum feceris, si hominem occideris. hæc si apponatur pro non adiecta habetur & nihilominus sponsalia uel matrimonium tenet. ut infra eodem
3 titulo c. 1. & ultimo. ¶ † Sed opponitur nonne quælibet inhonesta conditio est impossibilis. Sic ut. ff. de condi. & insti. l. filius. argum. 22. q. 2 faciat sed impossibilis conditio uiciat contractum. ff. de uerbo. oblig. l. impossibilis. ff. de regu. iu. l. impossibilium. &. ff. de actio. & obliga. l. non solum. insti. de hære. insti. §. impossibilis. & supra de pac. c. ult. Et sic uidetur ꝙ matrimonium cōtractum sub conditione illa, si furtum uel homicidium feceris, quasi sub impossibili cōditione contractū non ualeat. Respōdeo matrimonium sub quacunq; conditione contractū quantumcunq; turpi dummodo non sit contra substantiā matrimonij. ut superius dictum est, ualet & tenet. ut infra eo. c. ul. Et respondeo ad obiecta. speciale est in matrimonio. ut contractum sub impossibili conditione teneat ut est in institutionibus, legatis, & fideicommissis, in quibus turpis conditio pro non adiecta habetur si apponatur ei cui aliquid relinquitur. cæterum si ei à quo relinquitur, uel cui iubet de dando uel restituendo ualet legatum. ut in sti. de lega. §. ulti. & sic. notauit dominus Azo in summa de conditio. & insti. §. & quod dixi. Vt igitur ex præmissis appatet. contrahitur matrimonium sub conditione & maxime honesta. ut infra. e. ti. de illis. & cum sic dicitur. contraho tecum si talis uoluerit. ut infra eo. ti. super eo. sicut & alius contractus. ut. ff. de cōtrah. em. & uen. l. hæc uenditio. Nec obst. ff. de reg. iu. l. actus. actus. n. non sunt cōtractus. Quidē tamē dixerunt ꝙ tunc cōditio in matrimonio transferri potest in arbitriū alienum cum trāsfertur in arbitrium illorū in quorū potestate sunt cōtrahentes. & sic loquitur infra eo. super. e. & [illegible] per. l. ff. de rit. nup. l. nuptiæ. Sed certe idē puto & in alijs personis. ut infra. e. t. per tuas. Restat uidere de secūda parte rubricæ. s. uel alijs con
4 tractibus. † Et est sciendū quod in aliis cō

tractibus apponi potest conditio quandoque contractum constituens. quandoque perimens. Vnde conditio quædam est cōstituens. uerbigratia do tibi hoc si tu feceris uel dederis. hoc te enim dante uel faciente constituitur donatio ut. ff. de condi. & demon. l. qui hæredi. §. ultimo. Et est conditio adimens sic. dono tibi fundū uel lego si nō manumisseris seruum talem. statim ualet donatio uel legatum. sed si manumisseris utrunque adimitur. ff. de conditio. & demonstra. l. cum sub hac conditio

5 ne. ¶ Sed † nunquid si res uel possessio ecclesiæ donetur sub hac conditione. si non alienetur. ecclesia alienante adimetur donatio uel reuocabitur. Videtur quod sic ut

6 infra eo. uerum. ¶ Sed † quid si res illa alienetur in casu permisso à iure. puta ob redemptionem captiuorum, ecclesiæ reparationem cœmiterij ampliationem. Videtur quòd in his casibus non reuocetur donatio. hi enim casu sunt excepti, ut quamuis alienatio generaliter sit prohibita, in illis casibus est permissa. ut 12. q. 2. aurum. & ideo licita uidetur alienatio. ut. C. de re. ec. alie. uel non alie. l. ulti. in fi. Præterea hæc conditione liceat mihi rem meā alienare reprobatur a iure. ut. ff. de pac. l. pen. Sed expresse contradicit auten. quod in hoc casu loquitur. in auten. de aliena. & emp. §. sanctissimas. col. 9. C. de pac. inter emp. & uen. cum te fundum. & l. ul. C. de con. ob causam dat. l. ea lege. & l. dictam. Ad hoc quidam domini legum dixerunt quòd in re priuati non potest apponi tale pactum ne alienetur propter legē illam. ff. de pac. l. pen. Sed in rebus donatis ecclesiæ sic & seruandum est. ut dicit auten. illud sanctissimas. Et hæc est causa quare ualet pactum quia tunc ius ecclesiæ reddit ad suum statum & suam naturam ar. ff. de pac. l. si unus ex argentarijs. §. sed si. Verius puto ut distinguatur. an ecclesia cui possessio sub conditione donata est ne alienetur habeat, alias possessiones uel non, ut si alias habeat. pactum ualeat & inhibeat alienationem, rei illius. & sic intelligi potest auten. illud sanctissimas. si aūt non habeat alias tunc alienari potest res illa uel possessio non obstante pacto uel conditione. Nam casus superioris in quibus alienandæ sunt possessiones ecclesiæ sicut à iure inueniuntur excepti, sic & a pactis & conditionibus specialibus. † Sed si

7 in donatione hoc dicatur expresse ne liceat alienare etiam in casibus illis. Puto donationem tenere & conditionem tanquam turpem & pro non adiectam haberi. ut infra eo c. ulc.

Summarium

1 *Clerici qui possint contrahere matrimonium & qui non.*

2 *Clericus in maioribus ordinibus constitutus, et postea depositus an possit contrahere.*

3 *Clericus depositus exuitur priuilegio clericali*

4 *Clericū depositū clericaliter uiuere oportet.*

5 *Ordinatus per simoniam an possit contrahere.*

6 *Vouentes an impediantur contrahere matrimonium.*

7 *Votum solēne dirimit matrimonium iam cōtractum.*

8 *Votum seruandum est.*

Voti uiolatio an inducat peccatum mortale.

9 *Iurans aliquam ducere in uxorem, si postea uoueat simpliciter se perpetuam continētiam seruaturum, quo astringetur, iuramento an uoto.*

10 *Vouens simpliciter continentiam, qui postea iurauit de contrahendo, ad quid teneatur.*

¶ QVI CLERICI VEL VOuentes matrimonium contrahere possunt. Rubr.

DIximus supra de sponsa. & matrimonio nunc tractemus de impedimentis illorum. Impediuntur enim per sacrum ordinem & per uotum. & ideo subijcitur hic rubr. qui cle. uel uo.

1 matrimo. contrahere possunt. ¶ † Videndū est igitur qui clerici possunt contrahere matrimonium & qui prohibeantur. Est autem sciendum quòd clerici in minoribus ordinibus constituti contrahere pos-

2 sunt secūdum licentiam ab apostolo datam.

tam. ut 28. distin. de his & 32. dist. seriatim. In sacris autem ordinibus constituti prohibentur ut 32. di. erubescat & c. nemo. & c3. si quis eorum 31. di. ante triennium. & supra de ęta. & quali. pręfi. à mul
2 tis & infra eo. ti. ex literarum. ¶ Sed † nunquid clericus in maioribus ordinibus constitutus & tandem depositus potest cōtrahere. Et uidetur quòd sic nomen enim depositi deletum est de matricula clericorū
3 ut 2. q. 1. nomen † clericus depositus exuitur priuilegio clericali. ut 4. distin. ex antiquis 27. q. 4. si quis deinceps. Puto tamen contrarium. quia depositus nihilominus characterem retinet quia animę infi-
4 gitur † & ideo per depositionem non tollitur cuius ratione clericum depositū clericaliter uiuere oportet. ut 81. dist. dictum, characteri autem annexum est uotum continentię ut 80. 4. dist. cum in prętérito.
5 ¶ † Itē quid si quis per simoniam fuerit ordinatus. cum characterem habeat initiatū ut 1. q. 1. quibusdam narrantibus. Respondeo nihilominus contrahere prohibetur, nō enim delictum hanc ei immunitatem inducit. ut. ff. de mino. l. Papinianus. &
6 ut not. supra ne cle. uel mo. §. 3. ¶ † Nunc uidendum est de secunda parte rubr. scilicet uel uouentes. Et est sciendū quòd omnes uouentes continentiam siue simpliciter siue solēniter uoueant contrahere prohibētur, quod enim uouetur domino reddendum est. Vnde uouere consilij est. reddere imperij. ut supra de uo. & uo. re. magne. Et si simpliciter uouens contraxerit tenet matrimonium. sed pœnitentiam a-
7 get de fractione uoti. ut. 27. dist. 1. & 2 † Si autem solenniter uouens contraxerit non tenet matrimonium ut 27. di. c. 3. & 4. & infra eo. ti. rursus & 27. di. §. hinc distinguendum. Et sicut nos distinguimus inter uotum simplex & solenne. sic Hug. distinguit inter uotū de futuro & de pręsenti. Sed eius distinctio nullo iure iuuatur. & si habeat similitudinem contractus sponsalium de futuro & de pręsenti. unde distin
8 ctionē illius in uoto nō seruamus. ¶ † Sed opponitur. utrunque uotum simplex & solenne seruandum est utriusque uiolatio inducit mortale peccatum utrunque prohibet contrarium actum quid. ergo fines fecerit esse diuersos. ut primum impediat matrimonium contrahendum. secundum dirimat iam contractum infra eodem titul. rursus. et 26. quę. 1. per totum. Respōdeo ecclesia considerat circunstantias ut. 40. distin. homo christianus. & de pœniten. distin. 5. c. 1. & uerborum solemnitates attendit. ut in uoto & in iuramento. ut. 22. quęstione. 5. iuramenti. & diuersum statuit in utroq; diuersā ēt pœnā statuit in fractione unius & in fractione alterius. ut 27. dist. si uir. & 27. q. 1. uirginibus. & c. deuotam. Et ex hoc probatur grauius delinqui in fractione solēnis quam simplicis uoti. quis enim dubitet sceleratius esse cō missum quod grauius uindicatur. ut. 24. q. 1. non afferamus. Et hęc omnia quę notaui in uoto simplici & solemni locum habent in iuramento & simplici loquela.
9 ¶ † Sed quid si inter se confligant iuramentum & uotum simplex. quod illorum pręualebit. Verbigratia. Iuraui me ducturam Titiam in uxorem postea uoui simpliciter me perpetuam continentiam seruaturum. Respondeo pręualet iuramentum, quia pręcedit, sicut in duobus iuramentis contrarijs contingit quorum primum est obligatorium. secundum uero temerariū reputatur. ut supra de iureiuran. ueniens. Quod intelligo cum utrunque iuramentum est licitum. alias si primum est illicitum pręualet secundum, ut supra de iurei. ca. te. & c. tua. Et ad hanc responsionem accedit. ut infra eo. ti. ueniens. ubi uotum non fuit usquequaque obligatorium. quia emissum post fidem datam de contrahendo. & ideo primo uiro matrimonium contrahente datur mulieri licentia contrahendi post uotum quamuis & alio modo intelligatur decre. illa. s. ut detur licentia contrahendi post uotum ex permissione com
10 paratiua. ¶ Item † quid dicemus in casu conuerso uoui simpliciter continentiam. postea iuraui de contrahendo. Respondeo uotum seruabitur pœnitentia imposita de temerario iuramento. ut infra eodem tit. rursus. ¶ Quibus autem modis profiteatur quis.

quis uel profiteri intelligatur no. supra de reg. §. sed quæritur. Vbi autem quis prius iurat de matrimonio contrahendo & postmodum ad religionem suspirat locum habet consilium decre. supra de spon. commissum.

Summarium

1 Matrimonium an teneat cum ea, quam quis cognouit uiuente legitima uxore, & è cōuerso, et quando nu. 2.

3 Matrimonia contrahi que crimina impediāt

¶DE EO QVI DVXIT IN matrimonium quam polluit per adulterium. Rubr.

DIctum est supra in proxi. ti. de duobus impedimẽtis matrimonij scilicet de ordine & de uoto. Nunc autem tractatur de tertio scilicet enormitate delicti. Et prosequitur iste tractatus hoc impedimentum de una specie scilicet in illo qui mortua uxore sua contrahit cū illa, quam illa adhuc uiuente cognouit. uel econuerso in illo qui uxorem alterius cognoscens, eo mortuo contrahit cum eadem. & ideo ponitur hic rubrica de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. Est igitur
1 † sciendum quòd quamuis generaliter & indistinctè canon prohibeat contrahi matrimonium. cum illa quam quis per adulterium polluit uxore sua uiuente. ut 31. q. 1. nullus. uel cum qua quis per adulteriū commisit uiuente marito illius. ut 31. q. 1. illud. hoc tamen ad duos casus restringitur scilicet cum adultera machinatur in mortem legitimæ seu adulter in mortem legitimi. uel cum uiuente legitima uel legitimo fides datur inter adulteros de contrahendo post mortem legitimæ uel legitimi ut infra eod. c. 1. 2. & 3. 31. q. 1. relatum. Et quòd dico si adultera machinetur in mortem legitimæ. idem est & si adulter. ut infra eo. ti. significasti. ¶Est & tertius casus in quo prohibitio locum habet scilicet cum adulter contrahit de facto cū adultera legitima uxore uiuẽte. quia plus est de facto contrahere quam fidem dare de contrahendo ut infra eodem titu. cum haberet. & ca. ex literarum. Ceterum si coniugatus aliquam polluat per adulterium & unum ex tribus non interueniat. scilicet quia neuter in mortem legitimæ machinetur. nec fides interuenit de contrahendo, nec de facto contrahitur. potest adulter post mortem legitimæ contrahere matrimonium cum adultera. ut infra eod. ti. ueniens. Sed & si quis coniugatus de facto matrimonium contrahat cum aliqua huius rei inscia mortua legitima potest consistere matrimonium inter eos. et hoc in fauorem inscie. & in odium adulteri. ut supra de spon. cum in apostolica imo si ignorans uoluerit adulter ad hoc cogetur. ut infra eo. ti. ca. 1. Et est ratio. quia inscia adulterium non commisit ut in prædicta decre. cum in apostolica 34. q. 2. in lectum. ff. ad le. Iul. de adul. l. ul. Sed nunquid mortua legitima confirmatur eo ipso matrimonium inter adulterum. & insciam. Respondeo non. nam primus consensus uiri fuit illegitimus tanquam adulterimus. consensus autem mulieris ignorantis impedimentum fuit erroneus. Error autem ille error fuit conditionis. nam quasi seruus est qui est alligatus legi & seruituti uxoris. ut 32. quæstio. 5. apud uos unde uir non habet potestatem sui corporis sed uxor ut. 27. quæ. 2. sunt qui dicūt. unde idem seruādum est in hoc casu quo ad hoc ut nō teneat matrimonium quod obseruatur cum libera inscia contrahit cū seruo. unde nouum requiro consensum. ut infra eodem titu. ueniens infra de coniugio. seruo proposuit. &. ff. de iure. do. l. Proculus. & ualebit matrimonium non ut a tempore contractus. sed ut a tempore noui consensus. Est igitur in potestate mulieris errantis separari a uiro putatiuo uel implorare ipsum compelli si sponte noluerit. ¶ Sed quid si adulter nouum consensum, præueniens cum alia contrahat. Puto matrimonium te-
2 nere. ¶ † Et nota quòd hodie non sufficit fidei datio uel contractus de facto nisi

cto nisi adulterium interueniat. ut infra eod. c. ult. & idem puto in machinatione. quamuis de ea nihil exprimat decre. eadem exprimitur tamen infra eodem. c. 1. & c. super hoc & c. ueniens. quod enim non mutatur quis stare prohibebit. ut. C. de testamen. l. sancimus. Credendum est enim quod dominus papa considerauit quod omnia iura de hac materia loquentia tractant de adulterijs. & ideo uoluit quantum ad matrimonium impediendum & prohibendum ut adulterium praecederet omnem causam fidei dationem. machinationem. contractum de facto uel etiam sequeretur legitima cum superstite. ut infra eodem cap. ultimo. Et per hoc sublata est hodie opi. Hug. qui dicebat unum sufficere ex tribus praedictis sine adulterio Et reddebat rationem sui dicti sic. In his casibus agitur de re non uacante. s. de muliere ab alio possessa. & idem in uiro ab alia possesso, unde iura noluerunt matrimonium consistere inter tales etiam sublato impedimento per mortem legitimi uel legitimae sicut alias contingit. simile in pacto de futura successione. quod non ualet etiam defuncto domino de cuius haereditate paciscitur. ut. C. de pac. l. ultimo. Et simile in promissione praebendae non uacantis quae non ualet etiam quando uacat. ut supra de conces. praeben. nulla. Sed ut dictum est obtinet quod praemissi.

3 ¶. Sunt & alia crimina quae impediunt & prohibent contrahi matrimonia. ut est raptus. ut. 27. quaest. 2. raptor. & c. statutum. Item incestus ut. 32. quaestio. 7. si quis uiduam. & c. si quis cum nouerca. Item uiolatio publicae honestatis iusticiae ut. 27. quaestio. 2. si quis sponsam. Item cum alter coniugum uel uterque per industriam & maliciam proprium filium eleuat de fonte sacro. 30. quaestio. 1. de eo Item si quis sanctimonialem cognoscat ut. 27. q. 1. hi ergo Item si quis uxorem occidat. ut. 23. quaest. 2. ammonere. nisi sit adolescens & de eius incontinentia timeatur. ut. 33. quaest. 2. in adolescentia. Item qui praesbyterum occiderit. ut infra de poe. & re. qui praesbyterum. Item dicunt quidam quod solemniter poenitentes contrahere prohibentur ut. 23. q. 2. de his. & c. antiqui. Et in his delictis dicunt quidam ita prohiberi contrahi matrimonium ut & contractum non teneat. quasi sufficiat legislatorem prohibuisse. & si non adiecerit factum contrarium non ualere. ut. C. de legi. & consti. l. non dubium. quos enim praetor prohibet omnino prohibet. ut. ff. de postu l. quos prohibet, & quod contra leges uel canones fit rescindi oportet. ut. 10. distinctione. uides. Verius tamen puto quod teneat matrimonium & si contrahi prohibeatur. nam inuenio quod cum incestuosus contrahat matrimonium tenet. ut infra de eo qui cog. consangui. uxo. suae, transmisse.

¶. Excipiuntur tamen tria crimina quae praemisi adulterium cum fidei datione. cum machinatione. uel cum contractu de facto. Quod autem de solemniter poenitentibus dixi. ideo uerum est secundum quosdam. quia uouere intelliguntur. poenitentes enim sub regula ecclesiae uiuere debent. ut de poeni. distinctio. 5. contrarium. Item intelliguntur ecclesiasticae personae ut. 11. quaestio. 1. aliud. Hug. uero dixit quod quilibet poenitens matrimonium contrahere potest nisi sit alicui iniunctum nomine poenitentiae ne contrahat, hoc tamen fallit in tribus casibus ut dicebat in uxoricida. in raptu sponsae alterius & incestu. Ideo autem in his matrimonium prohibetur. quia in his matrimonium contaminatur. Sed & ab his casibus excipiebat adolescentes quos dicebat de iure contrahere posse non obstante aliquo ex criminibus supradictis.

Summarium

1 *Matrimonium non dissoluitur per superuenientem lepram, uel infirmitatem, uel affinitatem*

2 *Uxor an teneatur sequi maritum leprosum.*

¶ D E

¶ DE CONIVGIO LEPROSORUM. Rubrica.

IN præsenti rubrica tractatur de alio impedimento matrimonij.s. de impedimento lepræ / morbus enim lepræ sponsalia de futuro dissoluit. ut infra eo: cit. literas supra de iureiur. quemadmodú unde impedit matrimonium contrahendum. & ideo ponitur hic rub. de coniu. leprosorum.
1 pro. ¶ † Est igitur sciendum quod neque lepra superueniens neque infirmitas uel affinitas dissoluit matrimonium legitimè contractum infra eod.c.1.&.2.32. quæst. 7. horrendus. &.c. si uxorem. &.q.7. illi qui.&.c. neque furiosus ut infra de eo qui co.consan.uxo. suæ discretioni. &.c. tuæ. unum solum casum inuenio in quo matrimonium non consumatum dissoluitur.s. per ingressum religionis ut supra de conuer.coniu.uerum.&.c.ex publico. Sed nũ quid sanus teuetur cohabitare infirmo. Dixit alanus quod non. quia de consuetudine approbata per canones obtinent uel leprosi separentur à sanis. ut infra eod.c. 1.supra de ec. ædi.cum apostolus.33.q.2. hoc ipsum. & idem statuitur in ueteri testamen. Sed erit sanus ita uicinus infirmo. ut possit ei ministrare & debitum reddere coniugale. Sed certe quamuis leprosi separandi sint à sanis ut superius dictum est. nam tamen uxores à uiris uel uiri ab uxoribus sunt separandi uel etiam dimittendi. ut infra eodem.c. quoniam, unde cum sanus teneantur infirmo reddere debitũ coniugale. & cohabitare tenetur. Nec obstat decre. infra eod.c.1. quæ dicit uxores sollicitis exhortationibus inducendas ut uiris leprosis coniugali affectione ministrent. ideo illa monitoriè loquitur non præceptiuè ut leprosi inducantur ad continendum & non fiant improbi ad exactionem debiti. alias decre. illa corrigetur per sequentem.
2 ¶ † Sed quid si quis gre diatur domum leprosorũ in qua multi leprosi sub magistro uiuunt. ut supra de ec. ædi. cum dicat. nunquid uxor sana tenetur sequi. Non credo cum in communi dormiant & in communi uescantur. sed si cella aliqua daretur uel domus proxima in qua possent cohabitare uir & uxor tunc uideretur contrarium esse dicendum ¶ Quid de filijs. puto quod cum sano debeant remanere. ne inficiantur. cum sit morbus contagiosus.

Summarium.

1 *Seruus an possit contrahere matrimonium, & cum qua.*

2 *Seruus cui obedire teneatur, si eo tempore quo dominus seruitium exigit, uxor petit debitum.*

3 *Domini seruorum an & quando cogantur eos uendere ne eorum matrimonium sit separatum.*

4 *Dominorum uenter si nult currere seruum qui matrimonium contraxit, quid sit agẽdũ.*

5 *Matrimonium an separatur si liber ignoranter cum ancilla contraxerit.*

Errantis consensus nullus est.

6 *Matrimonium contractum per seruum cum libera, qui putabat eam esse seruam, an teneat.*

7 *Matrimonium an sit separandum si seruus intendens contrahere cum libera, cum ancilla contrahit.*

8 *Matrimonium an separetur, si seruus contraxit cum ancilla ignoranter, & ex quo sciuit, consensit.*

9 *Matrimonium contractum cum ancilla ignoranter que tandem manumittitur uiro ignorante mutationem status mulieris, an teneat.*

¶ DE CONIVGIO SERVORUM. Rubrica.

SEquitur de alio impedimento matrimonij.s. de impedimento conditionis seruilis. & ideo ponitur hic rub. de coniugio seruorum. ¶ Videamus igitur an seruus possit contrahere matrimoniũ. & cum qua. Item an consensus domini sit requirendus. Et quid iuris sit de matrimonio contracto inter liberum & ancillam & inter seruum & liberam.
1 ¶ † Potest seruus contrahere cum ancilla. ut infra eo. c.1.&.39.q.2.c.ul. potest etiam cum ingenua. dum-

nus. dummodo non ignoret conditionem
ipsius. ut. 29. qu. 1. c. 1. 2. & 3. & c. si quis.
ingenuus, non enim uidetur celatus qui
sciuit. nec certiorari debuit qui non igno
rauit ut. ff. de ac. emp. & uen. l. 1. in fi. Sed
si dominus uideat seruum suum cum libe
ra contrahentem & dissimulet. seruus eri
pitur in libertatem, ut. C. de lati. libe. tol.
l. una. §. sed & si quis. & in auc. ibi signata.
& in auc. de nup. §. si uero ab initio. col. 4.
in auc. ut libe. de cætero. §. sed & si quis.
coll. 6. Potest seruus contrahere cum an-
cilla inuito domino. & si dominis contra
dicentibus inter seruos & ancillas contra
cta sint matrimonia, non sunt propterea
dissoluenda. ut infra eod. c. 1. & si diuersi
sint domini non dicunt debitis seruitijs
defraudari ut infra eodem c. 1. & 29. quæst.
2. dictum. nec sunt ita detrahendi ut uiri
& uxoris separatio fiat. ut C. communia
2 utriusque iudi. l. possessionum. ¶ † Sed quæ
ritur quid si dominus exigat seruitium à
seruo & eodem tempore uxor petat debi
tum. Dici potest quod se impediēnt in
concursum. ff. de usufr. l. quotiens. Vel ue
rius est, domino obediendum, quia uir
cum onere suo transit ad uxorem. Et quia
hæc decre. dicit consueta seruitia non mi
nus debent dominis exhiberi. Quod in-
telligo uerum nisi periculum fornicatio-
3 nis timendum sit in uxore. ¶ † Sed quid
si diuersi domini diuersarum sint regio-
num. ita ut uir & uxor mutuo conuenire
non possint ad coniugale officium exer-
cendum. Respondeo. ut euitetur forni-
cationis materia cogantur per ecclesiam
alter dominorum uendere alteri uolenti
emere. ut. C. de communi seruo. manu-
4 mis. l. una. §. & generaliter. ¶ † Sed quid se
neuter dominorum emere uelit. cogatur
alter dominorum cuilibet extraneo uen
dere in prouincia serui uel uenalem expo
nat. & si nullus appareat emptor emat ec
clesia ut arg. 54 di. fraternitatē. uiri enim
& uxores separandi non sunt. ut. 33. quæ-
stio. 2. quos deus. 29. quæstione. 2. c. uti.
5 & ff. de ædi. edi. l. plerunque; ¶ † Si liber
contrahat cum ancilla ignorans eius con
ditionem. nullum est matrimonium. pro
pter conditionis errorem nisi comparata
conditione in eam consentiat uerbo uel
facto. ut infra eodem titul. proposuit. &
c. ul. & 29. q. 2. si quis ingenuus. errantis
enim consensus nullus est ut. 29. q. 1. §. 1.
& ff. de iurisd. om. iudi. l. si per errorem.
C. de iuris & fac. ig. non. idcirco. Et quod
dixi de errore conditionis intelligo dete
6 riori: id est seruilis. † Nā si seruus contra-
hat cum libera errans in eius conditione
cum eam putaret ancillam quamuis er-
ret. quia error nihil aliud est quam aliud
pro alio putare. ut. 22. quæst. 2. in quibus.
28. distin. quamuis. hic tamen errans non
decipitur cum eius conditio melioretur
unde prætextu talis erroris non posset di
uortium postulare uxore in matrimoniū
consentiente, & si nouerit uirum condi-
7 tionis esse seruilis. ¶ † Item quid si seruus
credit & intendit contrahere cum libera
& contrahit cum ancilla nunquid quia er
rauit in conditione etiam deteriori, credi
dit enim eam cum qua contraxit melio-
ris conditionis & reperit deterioris diri-
metur matrimonium. Respondeo non.
quia consensit in hominem suæ conditio
nis. Vnde quod dixi prætextu conditio-
nis deterioris posse dirimi matrimonium
intellige respectu errantis. tunc enim neu
ter alteri conditionem opponere potest.
hæc fuit opi. Hug. & mihi placet. Alij ta
men dixerunt quod siue erret in conditio
ne meliori siue deteriori, non tenet ma-
trimonium. ut ar. ff. de arbi. l. sed & si in ser
uum. Vnde secundum eos si seruus cre-
dat contrahere cum ancilla & contrahit
cum libera. uel si liber cum liberam & cō
trahit cum ancilla non tenet matrimo-
nium. Tertij dicunt quod error disparis
conditionis dirimit matrimonium. non
autem paris unde secundum illos si ser-
uus credit contrahere cum ancilla & con
trahit cum meliori hoc est cum libera
non tenet matrimonium. Item si liber
credat contrahere cum libera & contra-
hat cum deteriori. similiter non tenet ma
trimonium. sed in hoc ultimo exemplo
omnes conueniunt. Vbi autem error in-
teruenit in pari conditione non dirimi-

tur. ut si seruus credat contrahere cum li-
bera & contrahat cum ancilla. uel liber
credit contrahere cum ancilla & contra-
8 hit cum libera. ¶ † Item quid si aliquis con
trahit cum ancilla ignoranter & tandem
dominus manumittit ancillam nunquid
hoc ipso matrimonium confirmatur, ma-
ximè si post manumissionem interueniat
copula carnalis. uiro tamen ignorante mu-
tationem status mulieris? Respondeo nõ,
quia ad hoc intelliguntur commisceri ex
consequentia prioris consensus qui nul-
lus fuit: ar. ad hoc. C. ad uel. l. quamuis. &.
9 l. si mulier. &. ff. de mino. l. 3. §. scio. ¶ † Sed
pone quod seruus contrahit cum ancilla
ignorans eius conditionem. deinde dete-
cta conditione illius consensit in matri-
monium uerbo uel facto. ut infra eod. c.
ulti. illa tamen non consentit nunquid
est matrimonium inter eos. Dicunt qui-
dam quod matrimonium est ex una par-
te. s. ex parte illius qui consentit. Sed hoc
non placet. quia matrimonium non clau
dicat nec ex. una parte tantum consistit
est enim duorum coniunctio. s. maris &
fœminæ ut. 27. quest. 2 §. 1. in prin. ut no.
supra de spon. in prin. Sed fateor quod
mulier compelletur ad consensum matri
monialem. ratione fidei datæ. ut dixi su-
pra de despon. impu. s. cum maior contra-
hit cum minore. & quia mulier maliciose
dissentire uidetur. ar. ad hoc supra de eo
qui dux. in ma. quam pol. per adul. cap. 1.
10 ¶ † Item quid si inter aliquos coniugatos
moueatur quæstio super alterius conditio
ne seruili. nũquid is qui matrimonium ac
cusat pendente lite exiget debitum uel
saltem reddat. Videtur quod saltem red-
dere debet exactus. alter enim interim
possessionem maritali destitui non debet
ut supra ut lit. pē. laudabilem. 16. q. 4. uolu
mus. 9. quæstio. 4. nonne. Dixerunt qui-
dam quod is qui ad diuortium agit exige
re non debet ne sibi præiudicium paret
sed exactus soluat quia exigere est in eo,
soluere non est in ipso, sed in altero ut
supra de conuer. coniu. quidam intrauit.
Mihi autem uidetur quod nec exire de-
bet nec reddere exigenti. alias quodcun
que istorum fecerit præiudicabitur sibi ut
infra eodem titu. proposuit. & si ob hoc
excommunicaretur. quia non redderet.
defferet excommunicationem patienter
tolerare priusquam obedire. quia si natu-
rali affectione cognosceret induceretur
matrimonium. si fornicatio peccatum
mortale. & ideo in tali casu expedit non
parere ut supra de re. spo. literas infra de
sent. excom. inquisitioni.

Summarium.

1 *Liberi unde dicantur, & quid sit libertas.*
2 *Liberi qui sint.*
3 *Partus quo ad libertatem & seruitutem se-*
quitur uentrem, in honoribus uero & quo
ad alia sequitur patrem.
4 *Ecclesia libertates tueri debet.*
5 *Filiatio qualiter probetur.*

¶ DE NATIS EX LIBERO uentre. Rubrica.

TRactatum est supra de conditione
coniugatorum: nunc tractatur de
conditione natorum. & ideo sup-
ponitur hic rubrica de natis ex libe. uen.
¶ Videndum est igitur qui sint liberi, cu-
ius conditionem patris an matris filius se
qui debeat, & in quibus. Item in quibus
casibus nati ex libero uentre deducantur
1 in seruitutem. ¶ † Liberi dicuntur à li-
bertate. libertas autem est naturalis fa-
cultas eius quod cuique facere libet, ut in
2 sti. de iure perso. in prin. ¶ † Liberi sunt
qui ex ingenuis nascuntur sunt autem li-
beri qui manumittuntur. ut insti. de inge.
3 ¶ † Partus quo ad libertatem & seruitu-
tem sequitur conditionem matris. ut. C.
de rei uend. partus. ff. de sta. ho. l. lex na-
turæ &. l. cum legitimæ. supra de seruis
non or. c. ult. 32. q. 4. liberi. Et in tantum
hoc uerum est ut sufficiat aliquo momen-
to fuisse in libero uentre. ut quis liber na
scatur. ut. ff. de sta. ho. l. seruorum. ¶ In
honoribus autem muneribus & munici-
pijs partus sequitur partem. C. de decu.
l. eos. l. ex emplo &. l. nullius solius. &. ff. de
statu. ho. l. libertos. Et in tantum hoc ue-
rum

tum est. ut sufficiat conceptum esse ex decurione quantum ad hoc. ut patris conditionem sequatur. quamuis ante ipsius natiuitatem pater desinat esse decurio. ut. ff. de decur. l. 2. §. in filijs. ¶Et si quæratur in quibus filius patris iam à senatu remoti sequatur conditionem. Respondeo in multis. ut. ff. de decu. l. 2. §. in filijs. ff. de pœnis. l. mortis. §. iste forte. C. de decu. l. decuriorem. & l. decurionum filij. ¶Casualiter uero contingit ut liber natus efficiatur seruus ut si sacerdos de facto ingenuam mulierem sibi copulet uxorem, filii nati ex tali contubernio fiunt serui illius ecclesiæ in cuius iniuriam sacerdos contraxit. ut 15. quæst. ulti. cum mulieres. Item illi qui sarracenis arma, ferrum, lignamina subministrant. ut infra deinde, ita quorundam. Item illi qui sarracenis galeas uendunt uel naues quæ in pyraticis sarracenorum nauibus curam gubernationis exercent uel machinis aut quibusdam alijs aliquod eis impendunt consilium uel auxilium in dispendium terræ sanctæ eodem titu. deinde & c. ad liberandum. Item si liber homo maior 20. an sciens permittit se uendi ad participandum pretium & in ueritate participet. seruus efficitur. ut insti. de iure perso. §. penult. & ff. de libe. causa. l. liberis. 1. responso & § si quis sciens. Sed & liberi facti ex ingratitudine reuocantur in seruitutem. & ex omnibus alijs causis ex quibus reuocatur donatio. in ut auc. ut lib. de ce. § illud col 6. ut de hac materia no. supra de seruis non ordinan. §. nunc uidendum.

4 ¶† In summa notandum est. quòd ecclesia libertates tueri debet. ut infra eodem. c. 1.

5 † Sed si dubitetur de filiatione poterit probare quis se filium. ut supra de filijs presb. Michael. ff. de li. & po. l. posthumus §. ulti. Licet sit contra ar. ff. de conditio. & demonstratio. l. Lucius. probabit inquam eum natum ex his qui matrimonialiter iuncti sunt. uam filius est is quem nuptiæ demonstrant. ut. ff. de in ius uo. l. quia mater, uel per confessionem patris & matris. ut infra qui fi. sunt legi. transmissæ. uel per affectum. ut supra de præsump. afferre. 2. q. 6. ad Romanam. C. de inoffi. testamen. l. si mater. & statur his coniecturis donec probetur contrarium, ut. C. de probatio. l. non nudis. C. de testibus. l. neque professio. ff. de inoffic. testament. l. si instituta. §. 1. & C. de hæredi. insti. l. si pater.

Summarium

¶DE COGNATIONE SPIRITUALI. Rubrica.

TRactauimus supra de quibusdam impedimentis matrimonij: nunc autem tractaturi de cognatione legali. Item de consanguinitate & affinitate. præmittamus de digniori scilicet de cognatione spirituali & ideo ponitur hic rubr. de cognatione spirituali. ¶ Videndum est igitur quid sit cognatio spiritualis. quot sint eius species, in quibus sacramentis hæc cognatio contratur. & an filij ante compaternitatem uel post geniti possint matrimonio copulari.

1 ¶† Cognatio spiritualis est propinquitas seu attinentia proueniens ex sacramenti datione. ¶Ex cognatione spirituali quæ contrahitur in baptismo nouem propinquitates nascuntur.

2 † Prima inter sacerdotem baptizantem & baptizatum quæ est filiatio. Secunda inter sacerdotem & patrem baptizati, & hæc est compaterni-

 tas.

tas. Tertia inter eundem & matrem pueri, & hæc est commaternitas. Quarta inter filios sacerdotis & baptizatum & hæc est fraternitas ut 30.q.1.omnes. & q.3. ita. Quinta inter baptizatum & suscipientem de baptismo, & hæc est filiatio. Sexta inter baptizatum & uxorem suscipientis, & hæc similiter est filiatio. Septima inter baptizatum & filios suscipientis. & hæc est fraternitas. Octaua inter suscipientem & patrem suscepti, & hæc est compaternitas. Nona inter suscipientem & matrem suscepti. & hæc est commaternitas, ut hæc omnia probantur. 30.q.3. per totum. & q.4.si quis unus.&.c.qui spiritualem.&.c.post uxoris. & infra eodem titu lo.c.1.&.c.Martinus.&.c.ueniés &.c.tua.

3 ¶.† Circa hanc materiam quæri consueuit. an uir & uxor sibi communicent actionem & passionem. In actione dico quòd sic. ut si suscipio filium tuum de sacro fonte compaternitas contracta inter te & me mediante actu meo communicatur uxori meæ. ut infra eod.tit. Martinus. & 30. q.4.si quis unus. Sed nunquid communicant sibi passiones. Verbi gratia. habeo filium ex prima uxore hunc suscipis de sacro fonte. & per hoc quod patior te agente contrahitur inter te & me compaternitas. quæ uidetur me mediante communicari uxori meæ secundæ unde efficieris mihi & uxori meæ compater cum qua prius contraxeram & consumaueram matrimonium. Nam si antequam cum secunda contraham, uel si post contractum & antequam consumaretur filius meus genitus ex prima uxore de sacro fonte leuetur. si postea contraham uel saltem postea consumem hæc compaternitas non communicatur uxori. neque enim cognatio carnis cognationi spiritus comparatur. ut 30.q.4.post uxoris. ut sicut omnes consanguinei mei efficiuntur affines uxoris meæ. sic omnes compatres & cómatres. mei efficiuntur compatres & commatres uxoris meæ quam postea duco, uel cum qua, postea saltem matrimonium consummo. quia per unionem carnis sequentem ad unionem spiritus præcedentem, id est, ad cognationem spiritualem, hoc est ad compaternitatem uel commaternitatem non transitur, ut in præallega. c.post uxoris & secundum hoc intellige c.qui spiritualem. Vel dicas cum Hugo. Lau.& Io.quod uir & uxor communicant sibi actionem consummato matrimonio per carnis copulam. ut cum alter coniugum suscipit filium extranei de sacro fonte. sed non communicant sibi passionem, ut cum filius alterius tantum coniugum suscipitur de sacro fonte. nec refert siue ante siue post matrimonium consummatum. Et est diuersitatis ratio. quia quod agit pars corporis æquum est ut alteri parti communicetur. sed non sic communicabitur alteri quod in persona filij unius tantum agitur, qui alteri coniugum nec carnalis nec spiritualis filius inuenitur & si sit filiaster in primo gradu affinitatis. Iuxta posteriorem sententiam locu habent. unde uer. Quæ mihi uel cuius natum mea fonte leuauit. Heu mihi commater fieri mea nó ualet uxor. Si qua meæ natam, nam ex me fonte leuauit. Hanc post fata meæ non inde uetabor haberel. Ambos compatres facit actio. passionum quam Respuo quæ meum: cuiusue leuat mea natum. Vt mea dicatur quæ carne mihi sociatur.

4 ¶ † Contrahitur compaternitas in baptismo ut superius dictum est. Sed nunquid in his quæ præcedunt baptismum. Videtur quòd non, quia baptismus est ianua omnium sacramentorum. ut 32. distio. §. uerum. & supra de præsbyte. non baptizmini. ueniens. unde antequam ponatur fundamentum sacramentorum non uidetur quòd contrahi possit cognatio spiritualis. argum. 1.q.1 cum Paulus. & ad hoc accedit decre. infra eodem. c. contracto secundum unam lecturam. Sed secundum hoc signatur contrarium. 30.q.1. per uenit. & de com. dis.4. in cathecismo. Circa hoc dicit Hug. quòd in omnibus prælu dijs baptismi contrahitur compaternitas. & talis quæ impedit & dirimit matrimonium. Et respondebat ad decre. illam contractio. quod puer in cathecismo retentus non fuit filius communis concubinarij & con-

& concubinariæ. sed tantummodo concubinæ. & ideo concubinarius potest contrahere matrimonium cum illa quæ puerum illum tenuerat in cathecismo. nam hoc nec etiam contrahendum matrimonium impediret. ut 30. q. 4. qui spiritualem. Et quod dicit litera illius decre. contracto: quæ res uix cõtrahendo matrimonio impedimentum afferre. exponebat ipse uix, id est nullo modo. Basianus autem dicebat in tribus contrahi compaternitatem quæ impedit & dirimit. in baptismo. cathecismo & in confirmatione, ut de conse. di. st. 4. in cathecismo. Sed uerior uidetur sententia Lau. & aliorum dicentium quòd in prælndijs baptismi contrahatur compaternitas. sed non adeo ualida ut matrimonia contracta dissoluat sed impediat contrahenda. Et hoc innuit uerbum decre. uix contrahendo matrimonio impedimentum afferret. quia quod uix fit tamen fit. ut. ff. de iudi. l. uix certis ex causis ff. ad uell. l. ulti. 1. R. insti. de usu. & ha. circa princ. Quamuis sit argum. contra ff. ad uell. l. tutor, in 1. responso. Et secundum hanc sententiam determinanda sunt illa capitula perueniet. & c. in cathecismo.

5 ¶ † Restat uidere an filij duarum commatrum uel compatrum inter se. contrahere possunt. Et est sciendum quod circa hoc canones diuersimode loquũtur. Quidam enim dicunt quod post compaternitatem contractam filij qui nascuntur in se contrahere non possunt, ut 30. q. 3. post susceptum. Sed alius canon posterius editus primum corrigens dicit quòd filij duorum compatrum siue ante siue post compaternitatem geniti contrahere possunt. excepta illa sponsa dum taxat per quam uentum est ad compaternitatem. ut 30. q. 3. super quibus. & hic canon confirmatur infra eod. ca. 1. Sed uidetur quòd in his consuetudo sit obseruanda. ut infra eodem c. 1. & c. super eo. Quod satis admitto circa matrimonia contrahenda. nam etiam illos filios per quos non est peruentum ad compaternitatem potest impedire consuetudo contraria scilicet in contrahendo. Et sic intelligo illas decre. sed non posset dissoluere iam contracta: ut supra de spon. duo licet & c. tuas dudum.

6 ¶ † In summa notandum est quod cognatio spiritualis sicut & legalis sicut & publicæ honestatis iustitia ramos non habent: unde personas cum quibus contracta sunt non ægrediuntur hæc uincula. unde cum filia filij mei spiritualis contrahere possum: quia hoc nusquam prohibetur & edictum de matrimonio prohibitorium est. ut supra de spon. cum apud Item cum filia commatris meæ non tamen mea spirituali filia. ut 30. q. 3. illud.

Summarium.

1 Cognatio legalis quid sit.
2 Adoptionis quot species sint.
3 Adoptari quis possit.
4 Legalis cognatio quotuplex.
5 Cognatio legalis an impediat matrimonium contrahendum uel dirimat contractum.

¶ DE COGNATIONE LEGALI. Rubrica.

Dictum est supra de cognatione spirituali. sequitur de cognatione legali. Videndum est igitur quid sit cognatio legalis. quot sunt eius species qualiter dissoluatur & qualiter impediat
1 matrimonium. ¶ † Cognatio legalis est quæ prouenit ex adoptione. Adoptio autem est legitimus actus per quem qui filius non est pro filio habetur uel nepote uel ulteriore secundum uoluntatem adoptantis.
2 ¶ † Adoptionis duæ sunt species. una quæ stat in suo nomine & dicitur adoptio. Alia quæ transit in aliud nomẽ & dicitur arrogato. Adoptio fit imperio magistratus. Arrogatio auctoritate principis. Dicitur autem arrogatio, quia is quæ arrogat rogatur hoc est interrogatur an uelit eum quem arrogat iustum filium sibi esse. & is qui arrogatur interrogatur an id
3 fieri patiatur. ¶ † Adoptatur is qui est in potestate aliena. arrogatur is qui sui iuris existit. Vnde uersus Arrogo qui suus est & habet meus esse necesse. patris adopto suum nec patris desinit esse. ut probatur

hæc. ff.

hæc. ff. de adop. l. generalis. Adoptiuus enim non transit in potestatem adoptantis. sed habet ius succedendi ab intestato. ut insti. de adop. §. 1. ¶† Triplex est legalis cognatio. Vnà superioris & inferioris lineæ inter adoptantem & adoptatum & hæc perpetuam habet prohibitionem. ut. ff. de ritu nupt. l. quin etiam. Et alia collateralis quæ tandiu impedit quandiu durat. ut. ff. de ri. nup. l. per adoptionem. & hic in c. uno. Tertia est prohibitio quę surgit ex cognatione legali & illa perpetua est inter adoptatum & uxorem adoptatis. ut ff. de ritu nup. l. adoptiuus. 1. Respon. Dicunt tamen quidam quòd hodie collateralis cognatio locum non habet cum hodie adoptatus non transeat in potestatem extranei adoptantis. ut. C. de adop. l. ult. Sed puto contra. quia etiam hodie acquiritur per adoptionem ius succedendi. ut in l. prædicta. ¶† Hæc cognatio legalis neque impedit matrimonium contrahendum sed etiam dirimit iam cō tractum ut 30. q. 3. ita diligere.

Summarium

1 *Consanguineam sponsæ si quis cognoscit an contrahatur affinitas.*

2 *Affinitas an per coitum incestuosum. uel fornicarium contrahatur.*

3 *Affinitas, consanguinitas & publica honestatis iustitia prohibitionem suam producunt usque ad quartum gradum.*

¶DE EO QVI COGNOVIT consanguineam uxoris suæ. Rubrica.

SVperius diximus de cognatione spirituali & legali. Nunc dicamus de consanguinitate & affinitate carnali. Sed quia plerunque post matrimonium contractum, superuenit affinitas inique contracta. ut infra eodem cap. discretionem circa fi. Ideo prius deipsa uidendum esti. & propterea ponitur hic rubrica de eo qui cog. consangui.

1 uxo. suæ. ¶ † Est igiť sciendū quòd si quis post contractum matrimonium cognoscat consanguineam uxoris suæ oritur inter ipsum & uxorem quædam affinitas uel publicæ honestatis iustitia per fornicarium coitum contracta. Sed quia nihil superueniēs præter ingressum religionis rescindere potest matrimonium legitimè contractum. ut no. supra de conu. le. pro. in prin. Ideo non sufficiat ad matrimonium dirimendum & si ex actionem coniugalis debiti interdicat. ut infra eodem titulo discretionem. & capitulo tuę & c. iordane. si uero matrimonium præcedat quamuis sequantur sponsalia de futuro impedit matrimonium contrahendum. ut infra eo. c. 1. & 2. ¶† Sed quæritur an per coitum incestuosum uel fornicarium contrahatur affinitas. Respondeo sic ut infra e. discretionem. & c. tuæ & 35. q. 3. nec eam. Quidam tamen absurdum reputant quòd affinitas quæ est legitimū uinculum oriatur ex dānato coitu. Vnde si uelles probabiliter dicere posses quòd si ex huiusmodi coitum non oriatur affinitas, nam affinitas est quædam proximitas ex nuptijs proueniens. ut. ff. de gradi. l. non facile. §. affines. &. §. sciendum. oritur tamen publicè honestatis iustitia. Sed si quis aliquam extraordinaria pollutione polluat nunquid cum cōsanguinea ipsius poterit contrahere. Respondeo si citra maritalem affectionem ipsam polluit non impedit contrahere cum cognata. ut 35. q. 3. extraordinaria. sed si maritalis affectio interuenit ut pote cum sponsalia de futuro præcedunt & postmodum sequitur extraordinaria pollutio, ex hac oritur publicæ, honestatis iustitia quæ prohibet matrimonium contrahi cum cognata pollutæ & contractum dissoluit ut infra eodem. titu. fraternitati. Et est duplex causa diuortij publicæ honestatis iustitia quæ surgit ex sponsalibus. & eadem siue affinitas de quartum altera dubitatur an nata sit ex pollutione uel pollutionis temptatione quæ compelli non potuit ætatis impediente defectu. ut supra de spon. iuuenis. quamuis cum prima

ma nec uerum fuerit matrimoniū ex forma contractus. nec presumptum cum contractus non habuisset effectum. ut supra de sponsa. ulti. ¶ † In summa notandum
3 est quòd istud quod hic dicitur in plerisq; decre. ut si quis aliquam cosanguineam uxoris suæ cognouerit perdat ius exigendi locum habet in consanguinea usq; ad quartum gradum. Et idem est si quæratur an is qui cognouit aliquā fornicario coitu possit contrahere cum cognata ipsius. Quia dicēdum est quòd non usq; ad quartum gradum. hodie enim consanguinitas affinitas & publice honestatis iustitia pro hibitionem suam producūt usque ad quartum gradum ut infra titu. proxi. non debet.

Summarium

1 Probatio per inspectionem oculorum quando fieri debeat.
2 Regulæ assignantur quarum instructione genealogia arboris consanguinitatis explanatur.
3 Matrimonium olim in septimo gradu contractum an legitimetur hodie per iura concilij generalis, secundum quæ licet contrahere in quarto gradu.
4 Leges & constitutiones futuris dant formam negotijs, non ad præterita reuocantur.
5 Matrimonium inter suprascriptos separatum an possit denuo contrahi.
6 Consaguinitas an sit in quinto, sexto & septimo gradu.
7 Incestus an in quinto gradu committatur.
8 In gradu quæ personæ esse dicantur, & gradū faciant.
9 Linea quid sit, & quid sit gradus.
10 Affinitas quid sit. & nu. 20.
11 Regula assignata ī arbore affinitatis per quam affinitatis gradus & genera dignoscuntur.
12 Arbor affinitatis qualiter componatur.
13 Matrimonium contractum in secundo genere affinitatis, numquid stare uel separari debeat, & an isti separati possint iterū matrimonialiter copulari. nu. 14.
16 Publica honestatis iustitia quæ olim ex secundis nuptijs nascebatur an sit sublata.
17 An hodie sola publica honestatis iustitia locum habeat, quæ oritur de sponsalibus de futuro.
18 Affinitatis genera qualiter contrahantur. & nu. 19.
21 Affinitas ex nuptijs interdictis non oritur.

¶ DE CONSANGVINITATE & affinitate. Rubr.

Dici tum est supra de cogna. spi. & lega. nunc agendum est de carnali quæ in consanguinitate & affinitate consistit. unde ponitur hic rub. de consan. & affi. ¶ Videndum est igitur de prima parte rubricæ quid sit consanguinitas quid linea. quid gradus. quot sint lineæ quot gradus. & qualiter computādi. ¶ De secūda parte rubricæ uidendum est quid sit affinitas. quot sint affinitatis genera. quot gradus in singulis generationibus & qualiter sint computan-
1 di. † Sed quoniam quædam sunt quæ inspectioni subijcienda sunt oculorum ut agrorum dimensio. ut. C. fini regun. l. 2. ff. eodem titu. l. si irruptio. 16. quæstio. 3. inter memoratores. Ventris inspectio ut uideatur an mulier sit pregnans uel nō ut. ff. de uen. inspi. l. 1. in prin. Locorum pudicitiæ occulta inuestigatio. dum quæritur an mulier uirgo sit uel corrupta. ut supra de probati. proposuisti. 27. quæst. 1. nec aliqua. Item cum quæritur an mulier arta sit uel non arta ut infra de frigi. & male. fraternitatis. Idem est & si quæratur de alia instrumenti infirmitate à natura contracta ut infra eodem titu. ex litteris. Et idem crederem si quæratur an uir sit secutus uel eunuchus. Item inspicitur quis in partibus inferioribus dum quæritur de ætate ut supra de despon. impubē. puberes. ff. de mino. l. minor ex aspectu. Nec ob his. C. quando tutor uel cura. esse desinat. l. in decorum. Nam uerum est quod illa inspectio reprobatur cum agitur de tutela, uel

la uel cura. Item non obs. quod dicitur quod oculus fallitur ut 27.q.1. nec aliqua quia si plerunque fallatur sepius tamen non fallitur. Et propterea utile æstimaui ponere utranque arborem & oculata fide instruere de utraque sicut in subsequentibus apparebit.

Lectioni arboris uacaturum prius nosse oportet quare arbor fuit sic depincta. Et certe ideo quia utile uisum est & expediens grados & attinentias consanguinitatis oculorũ inspectioni subijci. quia segnius irritant animos dimissa per aures, quam quæ sunt oculis fidelibus ut infra gradibus. §. ul. Huius arboris pictura autẽ est ut. 35.q.5. ad sedem circa finem tertiæ columnæ. Et licet hæc pictura ascripta sit in decretis non tamen hic esset superflua, ut cum ibi & hic de cõsanguinitate tractetur. neuter librorũ picture doctrina decent. cum nemini dubiũ ueniat quod repetita lectio probat hoc satis ualidum satisque esse formosum. ut. C. de emendatione iustiniani cod. l. una. Sed quia oculus plerunque fallitur, ut 27. q. 1. nec aliqua. &. ff. de uentre inspi. l. 1. 1. respon. Idcirco super ipsius arboris expositione doctores inuigilant & scholares circa intellectum eorum quæ uident & audiunt aliquantulum elaborent. Et quia in qualibet arbore fructifera & naturali. quattuor attenduntur. truncus rami. Fructus frondes. Et in hac arbore scripta eadem cõsiderari oportet. ¶ Appellamus ergo truncum Ioachim sicut enim arbor naturalis producit palmites sursum ex lateribus. Ramos extendit. deorsum autem continet pedamenta. sic & Ioachim sursum lineam erigit ascendentem & utroq; latere ramos collaterales emittit. deorsum uero subdit lineã descendentem. Ioachim itaque truncum, lineas collaterales ramos fructus attinentias. frondes quasdã dicimus quæstiones uel auriculas quæ in antiqua arbore ponebantur. Hac itaque similitudinæ denotata quæ etiam auctoritate canonis comprobatur. ut 34.q.5 tunc saluabitur. in prin. ad lectionem ipsius arboris accedamus. In qua doctrina talia sunt obseruanda. Primo assignentur regulæ quarum breui instructione genealogia totius arboris explanatur. Secundo arbor ipsa legenda est. & gradus sunt secundũ regulas computandi. Tertio quædam obiectiones discutientur. Quarto notabilia assignentur. Et sic quattenario numero arboris expositio terminetur. ¶ Quinque sunt regulæ.

2 † Et prima talis est. Persona adiecta personæ per carnis propagationem gradum adijcit. Et hæc regula locum habet in linea ascendenti & descendenti. Secunda talis. ¶ Quot sunt personæ de quibus quæritur computatis intermedijs una minus. tot sunt gradus. Verbigratia. si sunt quattuor personæ dicas ibi tertium esse gradum inter extremos. si sunt quinque dic quartum esse gradum ut semper una persona subducatur. Et hæc regula locum habet in his personis quarũ una descendit ab altera ut est uidere in linea ascendenti & descendenti. ¶ Tertia regula talis est. Si personæ de quibus quæritur non descendant una ab altera. sed collateraliter a communi stipite procedant & sint in linea æquali. quoto gradu quæuis istarum distat a communi stipite toto gradu different inter se. ¶ Quarta regula est talis. Si persone. de quibus quæritur non descendant una ab altera. sed collateraliter a stipite communi procedant & sint in linea inæquali, quoto gradu distat persona remotior ab ipso trunco, toto gradu distãt inter se ut semper computatio fiat ab eo magis est, remotus ab ipso trunco ad ipsum trũcum. Et hæ duæ regulæ locum habẽt in collateralibus. ¶ Quinta regula est talis. Quoto gradu distat aliqua persona a cõmuni stipite toto gradu distãt a quolibet descendentium ab eo. Et hæc regula locum habet usque ad lineam æqualitatis. & de hac facit mẽtionem decre. infra ti. ca. ulti. ¶ Præmisis itaque regulis istis facienda est computatio graduum & uidẽdum qualiter & quoto gradu distẽt inter se omnes personæ in arbore constitutæ. His ita dispositis & gradibus in ipso arbore tam animo quam oculo ac digito computatis uidendum est de obiectiunculis & responsis

responsis ad eas. ¶ Quæritur igitur quare cellula in qua est ioachim dicatur uacua. Et redditur illa ratio, quia pro trunco ponitur, à quo trunco cæteri ramusculi producuntur. & ideo truncus appellatur. Inde est quòd in illa cellula non ponuntur duæ personæ sicut in alijs cellulis, cum respectu diuersorum diuersa nomina sortiatur. nam quandoque uocatur pater, quandoque filius, quandoque nepos, quandoque auus. non potuit ei congruũ nomen imponi sed dicitur cellula uacua dicitur truncus. ut. 35. q. 5. series. Dicitur etiam protheus propter diuersitatem nominum & proprietatum quæ illi attribuũtur, unde illud. Quo teneam nodo mutantem prothea uultum. Item quæritur quare ioachim non possit contrahere cum filia abaui ex linea transuersali secundum regulam illam. persona addita personæ per carnis propagationem mutat uel adijcit gradum. Ad hoc dici consueuit, Quærite quos agitat mundi laborat mihi semper. Tu quicunque tam mones crebros causa meatus. ut superi uoluite late. Posset tamen dici, quia hoc ideo contingit, quia gradus canonicis compositus est unde quamuis plures sint distantiæ in personis, eadem tamen uidetur attinentia inter Ioachim & sobolem abaui ex parte transuersali quæ est inter Ioachim & ipsum abauum, considerato gradu in quo attinet Ioachim ipsi abauo. sicut est uideri in banca. si enim plures sedemus in una banca licet unus altius & alter planius, in una tamen banca sedemus. Vel planius, dicere potest cum quæritur de attinentia inferioris ad superiorem non computatur ascendendo ab inferiori usque ad summum ut sic postea à summo fiat descensus ad inferiores. quia secundum hoc fieret multiplicatio graduum sed ascenditur usque ad collateralem ipsius de quo quæritur. Vnde in quæstione præmissa computandum. est à Ioachim usque ad proauum & proauiam. & sic perueniendum est ad collateralea qui gradum adijciunt.

3 ¶ † Itẽ quæritur an matrimonium olim in septimo gradu contractum legitimetur hodie per iura concilij generalis. secundum quæ licet contrahere in quarto gradu. ut infra eod. titul. non debet. Ita tamen si non per tantum tempus ante noua iura durauerit quod per noua iura sit quidam dissimulata dispensatio. ut infra qui mat. accu. poss. per tuas. Respondeo matrimonium illud iudicandum est secundum antiqua iura & per hoc dirimendum, ut probatur in autẽ. ut cum app. cognos. in primæ colla. 9.

4 † leges enim & constitutiones futuris dant formam negotijs non ad præterita reuocantur. ut supra de consti. cognoscentes. &. C. de legi. & constitutionibus. l. leges.

5 † Item quæritur an isti de quibus proximè quæsitum est separati, possint inter se contrahere matrimoniũ. Et uidetur quòd non ut probatur. 35. q. 6. ab isto. Posset tamen satis tolerari ut si denuo & de nouo consentianti ualeat matrimonium ut ex nunc non ut ex tũc. ut infra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. c. 1. & c. ueniens.

6 ¶ † Item quæritur an hodie in quinto gradu sexto & septimo sit consenguinitas. Respondeo est quantum ad ius succedendi, non quantum ad ius matrimonij contrahendi. imò est ius succedendi usque ad decimum gradum legalem. ut. 35. q. 5. ad sedem, circa princi. Nec obstat quod in eod c. dicitur in fine. ultra septimum non est gradus. sic & hodie dici potest ultra quartum gradum non est gradus. ut infra eodem capi. non debet. Sed ad utrunque simul respondeo. non est gradus impediẽs matrimonium, sed est gradus inducens successionem, ut superius dictum est. Item quæritur. pone quod distem à communi stipite. quinto gradu aliqua distat ab eodem ex alio latere per lineam transuersalem tertio, nunquid possum cum illa contrahere. Respondeo hæc quæstio uidetur expedita per quartam regulam superius positam nam quoto gradu ego remotior disto à communi stipite toto gradu ab illa minus remota. Nec obst. decre. infra eod. titul. quod dilecto ubi igitur quod uterque contrahentium distat à communi stipite pari gradu. Quia hic circa dispensationem interpretatio artatur. Vel

 ibi pap-

ibi papa multitudini & obseruatæ consue
tudini illius prouinciæ consultus defert
quam aliud in dissensionem & scandalum
populi. statuat quadam ad hibita noui-
7 tate. ut ibi in fin. ¶ † Item quæritur an
committatur incestus in quinto gradu. Et
certè non. quia quod incestus committa
tur. hoc non procedit ex natura coitus.
sed potius ex constitutione ecclesiæ quæ
statuit certos gradus & constituit in eis
fore coitum incestuosum. Sicut & prohi-
bitio matrimonij non ex natura matrimo
nij sed ex constitutione procedit ecclesiæ.
ut.35.quæst.1.cum igitur. ¶ Item quæritur
cum proauus proauunculus & propatruus
sint in eadem linea & in eodem gradu.
quare Ioachim magis distet à pro patruo
& pro auunculo quod proauo. Respon-
deo illi dicuntur esse in eodem gradu re-
spectu superioris non inferioris. Item
quæritur quantum protendatur consan-
guinitas in linea ascendenti & descenden
ti. Et uidetur quod in infinitum.ut.ff. de
ritu nup.l.nuptiæ.35.quęst.1.progeniem.
&.c.de affinitate.&.c.in copulatione. Ho-
die autem indistinctè tam in ascendenti-
bus & descendentibus quam in collatera
libus quartum gradum prohibitio non ex
cedit.ut infra eodem titu.non debet. Hæc
notabilia notabiliter sunt notanda. quia
Ioachim cum nulla persona posita in ar-
bore contrahere potest. ¶ Item positi in
una parte arboris inter se contrahere non
possunt. quia sibi adinuicem attinent. Et
hoc uerum est usque ad ultimam lineam
æqualitatis quæ per filum coniungitur
Ioachim. Nam sex ultimæ cellulæ ex u-
na parte arboris non attinent omnibus
superioribus sicut oculata fide uideri po-
test. Item illi qui sunt positi in una parte
arboris possunt contrahere cum illis qui
sunt ex alia parte exceptis tribus lineis
descendentibus ex illa cellula in qua con
tinetur pater, mater. nam illi inter se con
trahere non possunt præter ab nepotem
qui cum illis qui sunt in linea sororis &
fratris Ioachim contrahere potest. ¶ Item
nota quod non fuit necessarium arborem
ex utraque parte depingi. sed ex una ad-
modum uexili. sed forte factum est ex
causa uenustatis. uel ut sciamus nomina ge
neris utriusque sexus, quia ex una parte
arboris ponuntur nomina descendentium
per masculinum sexum & ex alia descen-
dentium per fœmininum. Item nota quod
quædam sunt lineæ ligatæ filo per trans-
uersum ut denotetur quod illæ sunt lineæ
æqualitatis. Itē nota quod licet Ioachim
sicut & quilibet alius habeat quatuor
auos duos paternos & duos maternos. &
sic si ascenderis in quolibet gradu dupli-
cabis numerum superiorum. non tamen
8 omnes illæ personæ hic ponūtur. † ¶ Item
nota quod personæ quæ distant ęqualiter
à communi stipite dicuntur esse in gradu
& facere gradum. quæ autem inæqualiter
dicuntur distare gradu.ut.35.quęstione.5.
porro.&.c.parentele. ¶ Item no. quid sit li
9 nea. quid sit gradus. † Linea est ordinata
collectio personarum consanguinitate cō
iunctarum diuersos gradus continens, &
eos à stipite secundum numeros distin-
guens. Gradus est quidam habitudo siue
distantia personarum adinuicem facta col
latione ad communem parentem. Item
nota quod puncta rubea designant gradus
canonicorum propter excellentiam quan
dam. Nigra uerò gradus legales. De qui-
bus breuiter est notandum, quia in ascen-
dentibus & descendentibus gradibus lega
libus locum habent duæ primæ regulæ su
perius positæ in collateralibus uero talis
est regula. Quot sunt personæ collatera-
liter à communi stipite descendētes præ-
ter ipsum stipitem, tot sunt gradus inter
extremos de quorum attinentia quæritur.
Computationem graduum hic non pono.
quia sicut à principio præmisi melius se-
cundum regulas fit computatio ad ocu-
lum & ad digitum quam ad intellectum.
10 *Sequitur* uidere de secunda parte.
rub.s.de affinitate. † Et
est sciendum quod affinitas est attinentia
unius personæ ad aliam proueniens ex co
pula carnali quando enim uir coniungi-
tur carnaliter uxori omnes consanguinei
uxoris efficiuntur affines uiro, & econuer
so, omnes consanguinei uiri efficiuntur af
fines

fines uxori. & in eisdem gradibus affinitatis in quibus gradibus consanguinitatis alteri attinent. Sed inter cognatos uiri & cognatos uxoris nulla ex illo matrimonio nascitur attinentia. ut infra eo. titul. quod super his. Dicuntur autem affines quasi ad alterius fines accedentes. Et ut melius ac utilius ea quæ ad instructionem huiusmodi arboris pertinent ad oculum ostendātur arborem ipsam depictam inserui ipsam per regulas artificiose diuidens ac distinguens gradibus secundum regulas computandis.

In arbore affinitatis doctrina ista seruetur. Prius ponantur regulæ quarum artificio genera & gradus affinitatis inueniantur. Secundo, arbor componenda est ut tam gradus quam genera secundum regulas computentur. Tertio, quæstiones quædam notentur & solutiones adhibeantur. Quarto quædam notabilia assignantur & sic quaternario numero huiusmodi arboris instructio ter-
11 minetur. ¶ Quatuor† regulæ in hac arbore sunt ponendæ quarum prima talis est. Persona de qua quæritur matrimonium contrahente ac consummante. oritur primum genus & gradus affinitatis iuxta gradum consanguinitatis inter uirum & consanguineos uxoris & inter uxorem & consanguineos uiri. Hæc regula comprobatur infra eod. titul. quod super his. ¶ Secunda regula talis est. Quoto gradu consanguinitatis distat quis a consanguineo suo uel consanguinea. toto gradu affinitatis distat ab eius uxore marito ipsius. Et hæc regula comprobatur. 35. q. 3. de propinquis & c. æqualiter. ¶ Tertia regula talis est. Persona addita personæ per carnis copulam. mutat genus & non gradum. Et hæc regula comprobatur. 35. q. 3. §. auctoritate. & c. seq. ¶ Quarta regula talis est. Persona addita personæ per carnis propagationem mutat gradu: & non genus. & hæc regula comprobatur. 35. q. 5. porro. Has duas posteriores regulas breui uersiculo comprehende. Mutat nupta genus. sed generata gradum. ¶ Positis regulis & iure probatis componenda est arbor & exponenda & secundum artificium regularum gradus affinitatis sunt ex utroque latere arboris computandi ut per eorum breuem instructionem sciatur quoto gradu affinitatis uir in sororis & suarum descendentiam attineat consanguineis suarum uxorum. s. fratri & suæ posteritati usque ad quartum gradum. & è conuerso. quoto gradu affinitatis attineant uxores fratris & descendentium ab eo usque ad quartum gradum consanguinitatis suorum uirorum. s. sorori & descendentibus
12 ab ea. ¶ † Arborem sic componas. in medio arboris ponatur linea continens quatuor cellulas. In cellulis illis hæc scripta sunt. Primus gradus. Secundus gradus. Tertius gradus. Quartus gradus. Ponitur autem in medio scilicet inter fratrem & sororem propter tria. ut detur intelligi quod à consanguinitate ortum habet affinitas & quod ex utroque sexu uirili & fœmineo affinitas cōtrahatur. & quod gradus affinitatis contrahantur secundum gradus consanguinitatis sicut inferius explanabo. Ab uno latere ipsius lineæ ponitur alia linea continens quatuor cellulas. in prima scribitur frater. in secunda fratris filius. in tertia fratis nepos. in quarta fratris pronepos. Ex altero ponetur alia linea continens quatuor cellulas. in prima scribitur soror. in secunda sororis filia. in tertia sororis neptis in quarta sororis proneptis. Frater igitur uxorem ducente contrahitur primum genus affinitatis. & primus gradus inter uxorem fratris & sororem. detur sorori filia oritur secundus gradus. Addatur filia filiæ. erit tertius gradus. Nascatur filiæ sororis filia. gradus quartus addetur. Et quod dico in filiabus idem est & in filijs sed ex uno latere arboris ponūtur cōsanguinei fœminei sexus & ex altero uirilis. Item filio fratris matrimoniū cōtrahēte oritur inter eius uxorem & sororem fratris cum suis posterius primum genus affinitatis & talis gradus in quali gradu consanguinitatis inuenitur maritus cum illis personis. Et idem om-

nino si nepos fratris uxorem duxerit idē in pronepte. Horum igitur uxores continentur in linea illa quæ est iuxta frater. quæ linea quatuor habet cellulas. in prima scribitur uxor fratris olim relicta. in secunda uxor filij fratris. in tertia uxor nepotis fratris. in quarta uxor pronepotis fratris. Nec mireris si in tot narrationibus graduum non dicam mutari genus affinitatis. sed gradus. quia genus non mutatur per carnis propagationem sed gradus: ut supra in regulis est præmissum. Et eodem modo ex alio latere arborem explanabis. Nam sorore matrimonium contrahente oritur primum genus affinitatis inter uirum uxoris & fratrem cum posteris suis. similiter sororis filia contrahente. oritur primum genus affinitatis inter uirum uxoris. & fratrem sororis cum descendentibus suis. Idem in sororis nepte idem in sororis pronepte affinitatis genere non mutato in uariatione successionis. sed gradibus uariatis sicut uariatur gradus consanguinitatis cum illa persona qua mediante affinitas est contracta. Viros istarum continet illa linea quæ est iuxta sororem quæ quatuor habet cellulas. in prima scribitur uir sororis olim relictus. in secunda uir filiæ sororis. in tertia uir neptis sororis. in quarta uir proneptis sororis sunt. & duæ auriculæ siue cellulæ ex utroque latere arboris posite. In una continetur relictus relictæ fratris. in altera relicta relicti sororis. quæ cellulæ solæ sunt & lineas non habent. & ponuntur causa uenustatis uel ornatus ut in sequentibus dicam. Exposita arbore. & affinitatis gradibus assignatis. restat discuti quæstiones &
13 solui. ¶ † Pone quod hodie inueniatur aliquod matrimonium olim contractum ante constitutionem illam infra eo dem titulo non debet in secundo genere affinitatis. nunquid stare uel separari deberet. Ad quod respondeo matrimonium istud iudicari deberet secundum iura temporis illius in quo contractum est. ut in authen. ut cum de app. cog. §. 1. coll 8. Cætera in hac quæstione dicas sicut dixi in consimili quæstione quam no. su-
14 pra in arbore consanguinitatis. ¶ † Item quæritur an isti de quibus proxime quæsitum est separati possint iterum matrimonialiter copulari. Et uidetur quod nō. ut 35. q. 6. ab isto. Ad quod respondeo: Canō iste loquitur in impedimeto quod fuit & durat. Sed nos loquimur in impedimento quod fuit. sed esse desijt per constitutionem illam. non debet quæ tollit secundum & tertium genus affinitatis & ideo contrahi denuo potest: ut supra. de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. c. 1.
15 & c. ueniens. ¶ Item † quæritur. duo olim impedimenta ex secundo genere affinitatis surgebant. affinitatis & publicæ honestatis iustitia. ut 35. quæstio. 3. porro sed affinitas est sublata ut superius dictū est nunquid & publicæ honestatis iustitia. Videtur quod non. quia de ea non fit mentio in constitutione illa. non debet. sed tantum de illa publicæ honestatis iustitia quæ olim ex secundis nuptijs nascebatur quod ergo non mutatur quis stare prohibet. ut. C. de testa. l. scimus. Sed dico quòd illa publicæ honestatis iustitia quæ olim ex secundo genere affinitatis oriebatur sublata est per constitutionem eandem. non debet. nam ibi dicit prohibitionem de cōiugio in secundo & tertio affinitatis genere minime contrahendo sacri approbatione concilij reuocantes. unde reuocata est quælibet prohibitio quæ olim ex secundo genere procedebat, propterea in constitutione sequitur. ut sic contrahentes hoc est in secundo affinitatis genere de cætero liberè copulentur. Patet igitur ex præmissis quod hodie uxores duorum fratrum uel duorū consobrinorum non sunt affines. unde mortuis ipsarum maritis potest aliquis utranque ducere successiue. non obstante canone cui est hodie derogatum. 35. quæstione 3. porro. Item reuocata est prohibitio de sobole suscepta ex secundis nuptijs cognationi uiri non copulanda prioris. ut in dicta constitutione. non debet.
16 ¶ Itē quæritur † an hodie sola publicæ honesta-

nestatis iustitia locū habet quę oritur de sponsalibus de futuro uel de præsenti. dūmodo non consumatur. quia illa etiam ex diuina pagina ortum habuit. ut ibi nō licet tibi sponsam fratris tui uel & alie. nihilominus locum habent quæ per illam constitutionem. non debet. non inueniuntur sublatæ. Hanc quæstionem no. supra de sponsa. § ex sponsalibus. ¶ Vltimo notabilia uideamus. Et primò uidendum est qualiter affinitatis genera
17 contrahantur †. Et est sciendum quòd aliquo contrahente matrimonium & cōsumante per carnis copulam oritur primum genus affinitatis inter uirum & cognatos uxoris & inter uxorem & cognatos uiri infra eod. c. quod super his. Secundum genus fit fratre matrimonium contrahente ut dictum est & moriente demum relicta ipsius cum alio contrahēte oritur secundum genus affinitatis inter secundum uirum & cognatos prioris & èconuerso. aliqua matrimonium contrahente & consummante. demum moriente & relicto ipsius cum alia contrahenre oritur secundum genus affinitatis inter secundam uxorem & cognatos prioris. & ad hoc denotandum ponitur in quibusdam cellulis olim relictus olim relicta. quasi dicat in arbore antiqua ponebantur hæc uerba. relictus relicta. quibus contrahentibus oriebatur secundum genus affinitatis. quod hodie locum non habet. Vel forte locum habet quia contrahitur secundum & tertium genus affinitatis. sed prohibitio est sublata. ut infra eo. ti. non debet. Item fratre contrahente oritur primū genus affinitatis inter eius uxorem & sororem fratris cum sua posteritate. fratre moriente & uxore fratris olim relicta cum alio contrahente. oritur secundum genus affinitatis inter secundum uirum & uxorem. cum posteris suis mortua uxore & relicto illius cum alia contrahente oritur inter illam & sororē cum sua prole tertium genus affinitatis. & hoc designat auricula illa relicta relictæ fratris. Idem dicas in alio latere arboris. nam sorore contrahente. oritur primum genus affinitatis inter uirum sororis & fratris & fratrem cum sua posteritate. mortua sorore & relicto ipsius cum alia contrahente. oritur inter illam & fratrem cum suis descendentibus secundum genus affinitatis. mortuo relicto sororis & relicta ipsius cum alio contrahente. oritur inter illum & fratrem cum sua prole tertium genus affinitatis. & hoc significat illa auricula in qua scribitur relicta reli-
18 cti sororis. ¶ † Secundo notabis quòd super cellula illa in qua scribitur uxor fratris olim relicta protenditur filium supra in quo scriptum est primum genus affinitatis. & reflectitur ad cellulam illam in qua scribitur soror & ab illa cellula soror producitur filium cum eisdem uerbis & reducitur ad eandem cellulam uxor fratris ut denotetur quòd isti inter se sunt affines. Et eodem modo super cellulam illā frater exigitur aliud filium habens eadem uerba scilicet primum genus affinitatis & retorquetur ad illam cellulam uir sororis. Item ab illa cellula uir sororis sumitur filium cum uerbis eisdem & reuoluitur ad illam cellulam frater. ad ostenden
19 dum quòd inter se sint affines. ¶ † Tertio notabis quòd affinitas est proximitas personarum ex carnali commixtione proue
20 niens omni carens parentela. ¶ † Quarto not. quòd affinitas non oritur ex nuptijs interdictis. ut. ff. de gradibus. l. non facile. §. sciendum est. Et in quatuor regulis quatuor quæstionibus & quatuor notabilibus exposita est arbor.

Summarium

1 *Species quot sint impoßibilitatis coeundi.*
2 *Impedimenta perpetua coeundi & quæ matrimonium dirimunt quæ sint. & num. 5. 6. & 7.*
3 *Senex an poßit contrahere matrimonium.*
4 *Matrimonium quod semel tenuit, nulla infirmitate uel maleficio, uel impedimento superueniente rescinditur.*
5 *Castrati matrimonium an sit nullum.*
6 *Tria bona matrimonij quæ alibi appellantur. substantia.*

Impo-

8 *Impotentia coeundi qualiter probetur.*
9 *Vir si proclamat ad iudicium dicendo se frigidum & maleficiatum res mulier dicit eum esse potentem an iuramento uiri credatur.*
10 *Muliere ad iudicium reclamante & dicente uirum frigidum & maleficiatum, & uiro hoc confitente, an sit dissoluendum matrimonium.*
11 *Matrimonium propter artationem separatũ, an sit reintegrandum. si alter seras reserat.*

¶DE FRIGIDIS ET MALEficiatis. Rubrica.

TRactauimus supra de quibusdam impedimẽtis matrimonij. sed quia impossibilitas coeũdi impedit matrimonium. ideo subijcitur hic rubr. de frigidis & maleficiatis & in potentia coeundi. ¶ Videamus igitur quot sunt species impossibilitatis, quæ impediãt matrimoniũ & quæ non. Item quæ sint impedimenta ex parte uiri & quæ ex parte mulieris. & qualiter probetur impossibili-
1 tas coeundi. ¶ † Species impossibilitatis duæ sunt. Impossibilitas enim coeundi alia naturalis alia accidẽtalis. Sed & hæc subdistinguitur. Nam impotentia siue sit naturalis siue accidentalis, aut est perpetua, aut temporalis. Naturalis impotentia coeundi triplex est. in uiro frigiditas. artatio in muliere uel aliud instrumenti impedimentum à natura contractum. ut infra eodem titu. ex literis defectus ætatis in utroque, ut est in pueris. Accidentalis impotentia prouenit propter duo. propter maleficium. Item propter sectionem seu castrationem. quæ impedimenta in uiris non in fœminis locum habent.
2 ¶ † Perpetua impedimenta sunt frigiditas. Item arctatio cui ope medicorum subueniri non potest. ut infra eo. ti. ex literis. & c. fraternitatis. Sectio seu castratio, maleficium quod deleri non potest. Temporale impedimentum præstant pueritia. ut infra eodem c. quod sedem. & supra de despon. impu. quasi per. to. & 30. q. 2. c. 1. Item arctatio cui subueniri potest ope medicorum. Item maleficium temporale. ¶ Impediunt & dirimunt matrimoniũ ut impedimenta perpetua. Frigidus enim naturalis contrahere non potest & si contraxerit non tenet matrimonium. ut infra eod. c. 1. c. laudabilem. & c. literæ. & 33. q. 1. c. 1. & 2. Et in hoc casu non dicetur matrimonium contractum dissolui. sed à principio fuisse. ut in authen. de nup. §. si uerò col. 4. Cum enim duæ sunt causæ matrimonij propter quas extitit institutum. ut not. supra de sponsa. §. fuit. & nulla illarum subsit in frigido, meritò matrimoniũ
3 est nullum. † Et per hoc uidetur quòd senex non possit cõtrahere matrimonium. Sed contra. C. de nup. l. sancimus. 27. q. 1. nuptiarum bonum. in prin. Nec ob. infra eo. c. quod sedẽ. ibi. n. loquitur de his impotentibus qui perpetuo impedimento laborant. Senex autem si naturali calore destituatur. ope tamen medicorum & uirtute medicinarum poterit eius debilitas subleuari & ad coitum roborari. ¶ De maleficio autem sic teneas quòd si matrimonium præueniat & si perpetuum impedit contrahendum & dirimit iam contractũ. ut 33. q. 1. in pri. & c. si per sortiarias. Quidam tamen dicũt illud. c. non tenere, quasi non sit aliquod maleficium perpetuum quod saltem per eum qui fecit deleri non possit. & ita cum per opus humanum subueniri possit non dirimit matrimonium, eo quod non sit perpetuum ut infra eod. titulo fraternitatis. quicquid enim ligatur solubile est. in auten. de nup. §. nuptias. Sed contrarium est uerum. potest enim aliquod maleficium esse perpetuũ. ut deleri non possit. puta aliquid datum est edendum uel bibendum. uel mortuus est maleficus, uel perditum est maleficium, uel maleficus nescit delere in his igitur potest locum habere. c. si per sortiarias, unde stabunt simul uir & mulier per triennium & operam dabunt ad carnalem copulam. quæ si interuenire nõ possit separari debebunt. ut infra eodem titu. laudabilem. & in auten. de nup. §. per occasionem. Sed si uir post diuortium cogno-

cognoscat carnaliter aliam non reconcilientur. priora concubina. ut in prædicto. c.si sortiarias. in fi. nã potest quis esse maleficiatus quo ad unam . non tamẽ quo ad alias. secus in frigido naturali. Et hæc omnia habent locum cum maleficia præcedunt matrimonium. Cæterum si subsequãtur non rescindunt matrimonium siue ante maleficium fuerit consummatũ siue po-
4 tuerit consummari † nulla enim infirmitate uel maleficio uel impedimento superueniente rescinditur matrimonium quod semel tenuit.ut 32.q.7.illi qui.&.q.5.hortendus.&.c. si quis uxorem. nisi religione præueniente copulam carnalem ut supra
5 de conuers. coniuga. ex publico . ¶ † De castratis autem dicũt quidam quòd castrati hoc est castè nati id est, frigidi contrahere non possunt & si contraxerint non tenet matrimonium ut superius dictum est. Si uero fuerint spadones id est, spata secti possunt cõtrahere, in quibusdam enim matrimonium est humanitas solaciũ . ut 27. q. 1. nuptiarum.& ar. ad idem.33.5.q. 5. quod deus . Sed uerius est quod secti matrimonium. contrahere non possunt. nec ualet contractum quia ex quo cognoscere uxores non possunt pueris assimilantur.
6 ut infra eo. quod sedem. ¶ † Præterea tria sunt bona matrimonij. proles. fides & sacramẽtum quæ in matrimonio castrari locum non habent. ut 27.q. 1. omne . Item duæ sunt causæ principales matrimonij, ut not. supra de sponsis.§.causæ quarũ neutra in castratis. inuenitur. Et quòd castrati matrimonium nullum sic probatur.ff. de iure do.l.si serua.§.si spadoni. Secus ubi aliquis habet unum testiculum . huiusmodi matrimonium tenet. & sic uidetur posse intelligi lex.ff. de libe.& posthu.l. sed est: quæsitum.§. spadonem.&.ff.de ædi.edic.l. ædiles.§. ostilius. nam & hic militat. ff. de re.mili.l. qui cum uno . & propterea dicit. lex. spadonum multa sunt genera.ut.ff.de
7 uer. signi.l. spadonum . ¶ † De artatione uero teneas & obserues quod legitur infra e. ca. fraternitatis. Quidam tamen dicunt quòd artatio matrimonium non dissoluit ut infra eo.titu. consultationi . Sed quòd ibi dicit.Romana ecclesia tamen cõsueuit in similibus iudicare ut quas tanquam uxores habere nõ possunt habeant ut sorores. subaudi consueuit iudicare cõsulendo & mouendo. non diffiniendo uel sententiando . ¶ Quid si uir generare non possit uel muliere concipere nunquid matrimonium contrahere possunt. Respondeo sic . nam quamuis in matrimonio talium utraque causa matrimonij locum nõ habeat de quibus not. supra de spon.c.cau
8 sæ sufficit tamẽ alterã non deesse ¶ † Nũc uidendum est de modo probationis. qualiter probetur impotentia coeundi . Et est sciendum quòd si mulier dixerit uirũ suũ frigidæ naturæ esse ut coire non possit. & se matrem fieri uelle adiecerit. stabit cum illo usque ad triennium . ut in auten. de nup.§.si per occasionem infra eo.titu. laudabilem , & si per tantum temporis data ad hoc opera coire non possit fiet diuorcium. si tamen uterq; iurauerit cum septima manu propinquorum. ut 34. q. 1. requisiuit & hoc appellatur uerum & iustum iudiciũ. ut infra eo.ti. 1.c.laudabilem . Sed si post diuortium contingerit cum alia cõtrahere reintegranda essent priora concubina. ut in c. requisiuit. conuitio de periurio uiro per contrarium factum . ut infra eo.c.1.Et idem tempus seruabitur in maleficiato ad probandũ impotẽtiam coeundi nisi per minus temporis constare possit.ut infra e.ti.laudabilem eo saluo quòd si propter maleficium separetur matrimoniũ,si separatus cum alia contraheret non reparetur primum matrimonium.ut in c.si per sortiasias in fine . Sed si mulier dicat uirũ coire non posse. uir autem dicat contrariũ uiri standum est ueritati. ut 33. quæst.1.si quis acceperit . nisi mulier uelit se probare uirginem per aspectum corporis. ut supra de proba. proposuisti . Sed quid si dubitetur an. præcedat maleficium uel subsequatur matrimonium præsumetur subsecutũ esse ut ar. C. de edi.l.actio.l 3. de artatione , & sectione probabitur per aspectum. ¶ †Sed pone quòd uir proclamet ad iudicium. dicit se frigidum uel maleficiatum . mulier è conuerso dicit eum potentem

térem & se ab eo cognitã. nunquid in hoc casu standum est iuramento uiri eo quòd caput est mulieris. Respondeo non. quia actor est & actore non probante &c.ut.6. q.5. actor supra de causa possessio. cũ ecclesia supra de iureiu. ca. ulti. & ei qui dicit incumbit probatio. ff. de probat. ei qui. Item timendum est ne multi sic dicerent si est proprium iuramentum se crederent ab uxoribus separandos. Item fauor matrimonij repugnat.

10 ¶† Item muliere ad iudicium proclamante & dicente uirum frigidum & maleficiatum & sic impotẽtem & uiro hoc confitẽte timetur de colludio. ut supra de eo qui cogno. consan. ux. sue super eo. & ideo n tantum non creditur: sed adijcitur septima manus propinquorum. ut supra dictum est. nihilominus ergo creditur soli uiro in quæstione præmissa cõtradicente uxorem

11 ¶† Item quid si propter artationem separatum sit matrimonium & tandem mulier nubat alteri qui referat seras eius nũquid reintegrabitur matrimonium primum. Et quod breuiter respondeo. si mulier non erat cognoscibilis primo sicut secundo. puta quia diuersæ naturæ & cõditionis homines erãt tunc non integratur. sed si cognoscibilis erat primo. cuius simili commiscetur. apparet sententiam diuortij per errorem latam & ideo reintegrabitur matrimoniũ primum. ut infra eo. c. fraternitatis.

Summarium

1 *Interdictum quid sit, & à quo fieri possit. & an matrimonium impediat.*

2 *Matrimonium quando interdicat ecclesia & quare, & nu. 3.*

4 *Matrimonium clandestinum interdicitur: sed contractum tenet.*

5 *Viri uel uxores nunquid peccent exigendo debitum, uel reddendo in diebus solennibus uel in locis sacris.*

¶ DE MATRIMONIO CONtracto contra interdictum ecclesiæ. Rubrica.

POST impedimenta matrimonij quæ & contrahendum impediunt, & dirimunt iam contractum agitur hic de quodam impedimento. quod & si impediat contrahendum, non tamen dirimit iam contractum. & ideo subijcitur hic rubrica de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ. ¶ Videndum est igitur quid sit interdictum eccle. quis illud facere possit. quibus modis fiat & quis sit interdicti effectus.

1 ¶† Interdictũ ecclesiæ in hoc casu est prohibitio contractus matrimonialis. ¶ Tale autem interdictum potest episcopus facere ad quẽ spectat cognitio causarum matrimonialium ut infra de excess. præla. accedentes. quia cum matrimonium sit magnum sacramentum in ecclesia dei ut supra de biga. c. debitum. quæstiones quæ super matrimonijs mouentur sunt ad episcopũ deferendæ. ut 25. di. perlectis. si tamen de consuetudine approbata archidiaconi cognoscant de casibus matrimonialibus ut supra de resti. spo. literas. uel archipræsbyteri ut supra de consangui. & affi. ex literis possunt & ipsi prohibere aliquibus ne simul matrimonialiter copulentur. ¶ Aliquando interdicit ecclesia generaliter matrimonium contrahi ex causa tale interdictum impedit contrahendum & dirimit iam contractum. ut 35. q. 3. contradicimus. Aliquando interuenit ecclesiæ prohibitio simpliciter & sine constitutione. & illud interdictum non sufficit ad irritationem matrimonij & si contra interdictũ facientibus pœnitentia imponatur. ut infra eo. c. 1. & 2. nisi subsit causa perpetua. & tunc matrimonium irritabitur. nõ propter interdictum: sed propter causam quæ si non subsit & si contra interdictum contrahi non debeat, non tamen est conueniens ut ob id solum sacramentum coniugij dissoluatur. ut infra eo. tit. ex literis in fin.

2 ¶† In summa notandum est quod tem-

tempore feriarum non interdicitur contractus matrimonij quod solo consensu contrahitur. ut 37. q. 2. sufficiat. quocunque enim tempore potest matrimonium contrahi. ut supra de ferijs capellanus. Sed interdicitur solennitas nuptialis ut ibidē, & 33. q. 4. non oportet, cum sequentibus ca. ¶ Interdicitur & traductio solennis. ut infra eodem titulo. & q. ea. nec uxore ducere. Addit frater Ray. in summa sua de copula carnali. ¦forte inheres canonibus dicentibus quòd tempore orationis non debet quis cognoscere uxorem suam. ut
3 33. q. 4. per totum. † Sed tu dicas quod illud quandoque est præceptum. quandoque consilium. Præceptum est quòd il lis diebus non cognoscatur uxorem suam causa exercendæ libidinis. nam cum priuatis diebus uenialiter peccaret uir secundum nos taliter cognoscendo diebus solennibus peccaret mortaliter. Consiliū uero est ubi uult cognoscere causa prolis uel causa uitandæ fornicationis. ¦Et hæc omnia intelligas in exigente. nam exactus quocunque tempore reddere debet.
4 ut 27. q. 2. si tu abstines 33. q. 1. c. 2. ¶ † Interdicitur & matrimonium clandestinū: sed cōtractum tenet. saluis pœnis quæ imponuntur cōtrahentibus & proli. ut supra de clandestina despon. cum inhibitio.
5 ¶ Sed nunquid † peccant uiri uel uxores exigendo debitum uel reddendo in diebus solennibus uel in locis sacris. Ad quod respondeo quòd exactus semper reddere debet. nisi cautæ & sine periculo adulterij possit differre exigere autē non debet. Vnde dicit apostolus. Nolite fraudari inuicem. nisi forte ex consensu ad tempus ut uacetis orationi. Et iterum. Reuertimini in idipsum ne temptat uos sathanas propter incontinentiam uestrā. Hoc autem dico secundum indulgentiā. non secundum imperium. Et Augu. christiano cum uxore sua aliquando licet conuenire. aliquando non licet propter dies processionis & ieiuniorum, aliquando cōuenire non licet. quia etiam à licitis abstinendum est ut facilius impetrari possit quod postulatur. Item quotienscunque aut dies natalis domini aut reliquæ festiuitates aduenerint. non solum concubinarum consortio sed à proprijs uxoribus abstinete. ut probantur hæc 34. q. 4. apostolus christiano. & . c. quotienscunque.

Summarium

1 *Filiorum genera quot sunt. & numero. 2. 3. & 4.*
2 *Filij legitimi qui sunt.*
3 *Filij legitimati qui dicuntur.*
4 *Filij naturales qui censeantur.*
5 *Filij naturales quibus modis legitimentur.*
6 *Legitimatus à Papa an admittatur ad omnia, ad qua admittuntur alij legitimati.*
7 *Legitimare non est contentiosa iurisdictionis sed uoluntariæ, sicut manumittere, adoptari, & emancipare.*
8 *Legitimatus simpliciter à Papa & in forma communi, an uideatur legitimatus ad dignitates.*
9 *Legitimatus à Papa ad dignitates, an de episcopali intelligatur.*
10 *Filiationis probatio.*
11 *Filij ut legitimi nascantur, sufficit bona fides utriusque coniugum uel saltem alteris.*

¶ QVI FILII SINT LEgitimi. Rubr.

TRactauimus supra de matrimonio & eius impedimento. sed quia proles est unum de bonis matrimonij ut 27. q. 1. omne. & una de causis propter quas matrimonium est institutū ut no. supra de sponsa. §. causæ. Vnde subsequenter & de filijs tractatur. & ideo ponitur hic rub. qui fil. sint legitimi. ¶ Videamus itaque quot sunt genera filiorū. qui filij sint legitimi. & qui non. & qualiter illegitimi legitimentur secundum ius
1 canonicū & ciuile. ¶ † Filiorū quinq; sunt genera. alii legitimi. alij legitimati. alii
2 adoptiui. alij arrogati. alij naturales. ¶ † Legitimi filij sunt qui ex legitimis matrimonijs procreantur ut institu. de patria po. in princip. ff. de his qui sui uel alie. iur. sunt. l. item in potestate. & . l. filium.

Hj etiam dicuntur liberi.ut.32. quæst.4. liberi. Et hoc puto uerum siue matrimonium sit uerum siue putatiuum dummodo contrahentes solenniter contrahant. & impedimentum ignorent.ut infra eodem
3 c.cum inter Iohannem.† Legitimati sunt illi qui illegitimi nascuntur sed aliquo superueniente beneficio pro legitimis reputantur. ut infra eod.titul. tanta.& ut in sequentibus dicam de adoptiuis & arrogatis dixi.supra de cogna.legali.† Naturales
4 sunt qui ex concubinis nascuntur. ut.32. quæst.4.liberi. Vel subdistingue. melius. Filiorum alij sunt legitimi non naturales ut adoptiui & arrogati. alij sunt legitimi & naturales.ut ex legitimis matrimonijs procreati siue ueris siue putatiuis. ut superius dictum est. alij sunt naturales & non legitimi. ut nati ex concubinis indubitato affectu retentis. hij abintestato succedunt parentibus una cum matribus in duabus uncijs. ut.C de naturali in authent. licet patri. Alij spurii ut nati ex damnato coitu. hij in nullo succedunt imò nec pasci a parentibus dicunt. ut in authent. quibus mod.na.effic. sui.§.antepenult.infra eodem titulo per uenerabilem in fin. 32.quæst.4.dicat. Sunt & alia genera filiorum. nam sunt alij spirituales ut 30. q.1.omnes. &.q.3.c.1.& 2. Dicuntur etiam filij secundum legem ueteris testamenti qui ex ancillis & patronis de uoluntate uxoris nascantur. ut 56. distinct. Hinahel & 32. quæst.4. recurrat. Et quod dixi. supra quòd filij nati ex legitimis matrimonijs dicuntur liberi fallit. quia natus ex ancilla & seruo. uel ex ancilla & libero quamuis matrimonialiter coniunctis. non tamen est liber. ut 32. quæstio.4. liberi. & nihilominus uerum est matrimonium inter seruos. ut supra de coniugio seruo cap.1. Item contingit quòd nati ex iustis nuptijs liberi non sunt ut cum aliqui casualiter in seruitutem rediguntur. ut not. supra de natis
5 ex libero uentre.§.casualiter. ¶ † Octo modis legitimantur filij naturales. Primo si quis concubinam suam duxerit in uxorem, legitimatur filius naturalis non spurius.ut infra eodem titul. tanta.&.c gaudemus. Secundo si pater tradat filium naturalem seruitio curiæ ciuitatis de qua ipse oriundus existit. uel curiæ ciuitatis metropolitanæ ut instit. de nup.§.ultimo. Tertio si pater naturalis filiam suam copulauit in matrimonio officiali curiæ ciuitatis. de qua ipse oriundus est uel ciuitatis metropolitane. ut.C.de naturali. li.l.4. Quarto si ipse naturalis se ipsum offerat,cum non superest legitima proles. nam alias non liceret ei se offerre & sic liceret patri seipsum offerre.ut in auten.qui.mo.na.effi.sui.§.& iste modus. col.7.Quinto si patre deficiente legitima prole & matrimonio quo impedimento cum concubina offerat præceps principi & princeps eas admittit. ut in aut. qui mo. na.effi.sui.§.illud.col.7. Sexto si pater in suo testamento dixerit naturales legitimos ut in aut. quib.mo na. ef. sui.§.si uero nec coll.7.Septimo si pater in instrumento publico uel propria manu confecto habente subscriptionem trium uerácium testiū dixerit naturales legitimos. Octauo si uni ex filijs perhibuerit hic testimonium. nam hoc sufficit alijs ad legitimationem ut in authen. ut liceat matri & auiæ. §. ad hoc col. 8. Est & nouus casus legitimandi cum papa legitimat
6 aliquem. ¶ Sed † cum per superiores modos legitimati admittantur ad actus legitimos & successionem nunquid legitimatus à papa. admittetur ad prædicta. Ad hoc dixerunt quidam quòd papa non habet potestatem legitimandi quo ad actus seculares & successionem: sed eo ipso quòd quis legitimatur ab eo in spiritualibus legitimari uidetur in temporalibus. ne sit absurdum quòd legitimatus ad spiritualia illegitimatus ad temporalia censeatur arg.ad hoc.ff.de interdic. & relega.l.relegatorum. §. ulti.ff. de senato.l. qui indignus.ff. de ser. expor.l. cui pacto. Is igitur quem papa legitimat. intelligitur legitimatus ad temporalia per consequentiam quandam. ut infra eodem titulo per uenerabilem. quædam enim per consequentiam obtinemus.

mus. ut. ff.de pœ.l.moris in princip. C.
ſi aduerſus tranſa.l.2.C.de dila.l. ſi quan
do. C.de tempo. in integ. reſtitut.l. pe-
tendæ. Nec mireris. nam quamuis pa-
pa non exerceat iuriſdictionem conten-
tioſam in temporalibus præterquam in
caſibus. ut ſupra de app. cap. ſi duobus.
ſupra de iudi.nouit. infra eodem. c. cau-
7 ſamque. † Legitimare tamen non eſt
contentioſæ iuriſdictionis ſed uolunta-
rie ſicut manumittere. adoptare & e-
mancipare. ut.ff. de offi. proconſ. l. 2. &
8 3. ¶ † Sed quæritur an uideatur legiti-
matus ad dignitates is quem papa ſim-
pliciter legitimat & in forma communi.
9 reſpondeo non. ¶ † Item quid ſi ad di-
gnitatem legitimet nunquid de epiſco-
pali intelligitur. Videtur quòd non hæc
enim indulgentia ad epiſcopatus uel ar-
chiepiſcopatus non ſolet extendi. ſed ad
perſonatus alios & dignitates minores
ut arg.ſupra de conceſſ. præbend. uel ec.
dilectus filius. nam & citra epiſcopatum
ſunt aliquæ dignitates. ut ſupra de ſi.præ
sbytero. nimis. ad quas intelligo per in-
dulgentiam huiuſmodi diſpenſatum.quia
hæc indulgentia odioſa eſt cum dero-
get iuri communi. & ideo reſtringenda.
ut.ff.de libe.& poſthu.l. cum quidam. &
ſupra de conſanguinitate & affinita.quòd
dilecto & ſupra de tranſlat.præla.licet.
10.¶ † In ſumma notandum eſt quòd ad pro
bandam filiationem prodeſt parentum
profeſſio.ut.ff.de probar.l. etiam matris.
ff.de libe.agno.l.j.§.Iulianus infra eod.c.
per tuas.ff.de proba.l.ulti. Item affectio.
ut ſupra de præſump.afferte.C.de rei ux.
ac.l.1.§.ſi uero 33.quæſtione 3. ea uindi-
cta.C.de inoffic.teſta.l.ſi mater.ff.de ritu
nup.l.non ſolum. Hæc præſumptionem
inducunt pro filio. nec tamen ad ſucceſ-
ſionem ſufficiunt.ut C.de teſtamen.l.ne-
que profeſſio.&.l.ſi pater &.C.de proba.
l.non nudus. Sicut & è conuerſo ſi pater fi
lium negat patris negatio præſumptionẽ
inducit contra filium.non probationem.
Vnde negationi non ſtatur ut.ff.ad carbo
ni.l.1.§.ſi quis.ff.de lib.ag.l.3.ff.de inoff.
teſtament.l.ſi. inſtituta.§.1. ¶ Item nota
11 † quòd quãtum ad hoc ut filij legitimi na
ſcantur ſufficit bona fides utriuſque con-
iugum, uel ſaltim alterius. ut ſcilicet cre-
dat matrimonium fore legittimum.ut in-
fra eod.ti.ex tenore. Quidam tamen dixe
runt quòd ſi alter parentum ſciat impedi-
mentum matrimonij & alter ignoret fi-
lius natus ex his legittimus erit quo ad
ignorantem illegitimus quo ad ſucceſſio-
nem ſcientis impedimentum arg. ad hoc
32.q.2.ſolet quæri &.c.aliquando.C.ſol.
ma.l.ſi ignorans.C.de inceſtis nup.l. qui
contra.ff de tributo.l.3.Sed hoc non pla
cet.nam hoc monſtruoſum eſſet aliquem
pro parte fore legittimum. pro parte il-
legittimum.ut infra eodem titulo uene-
rabilem. Sicut alibi lex dicit abſurdum eſ
ſe. ſi aliquis dicatur partim liber & par-
tim ſeruus.ut.ff.de liber.cauſa.l.ſi duobus.
Sed uerius eſt ut dicat quòd ſi ambo pa-
rentes ignorant uitium uel alter locum
habet quod primo dixi. ſed ſi ambo ſci-
rent impedimentum matrimonij uel i-
gnorarent & clam contraherent non fa-
cta denunciatione in eccleſia. tunc affe-
ctatores ignorantiæ uidentur & eorum
ignorantia filios non excuſat ut ſupra de
clandeſti.deſpon. cum inhibitio. Quod
intelligas eſſe uerum cum matrimonio
intereſt impedimentum cognationis uel
alicuius proximitatis.ea quòd illa cum in
hibitio dicit. ſi quis uerò huiuſmodi clan
deſtina uel interdicta coniugia inire præ-
ſumpſerit in gradu prohibito etiam igno
ranter proles de tali coniunctione ſuſce-
pta prorſus illegitima cenſeatur. ¶ Cæ-
terum ſi alter contrahentium ſciat impe-
dimentum alterius quo ad matrimoniũ
contrahendum. & nihilominus cum eo
ſolenniter contrahat.ſolennitas uitiũ abo
let.unde matrimonium erit legitimũ &
proles legitima & libera.dũmodo mater
non ſit ancilla. ut ſupra de cõiugio ſeruo.
propoſuit ut ſupra de natis ex libero uen.
c. uno ut ſupra de ſeruis non ordi. dile-
ctus.Sed ſi alter conditionẽ alterius igno-
raret & clã contraheret.adhuc puto pro-
lem naſci legitimam ar.ff.ſo.ma.l. ſi cum
dotẽ.§.ul.nõ obſtãte prędicta conſtitutio

ne.cum inhibitio. quæ loquitur ut in im pedimento cognationis ut dictum est.

Summarium

1 *Querela in officiosi testamenti dicitur mixta inter ciuilem & criminalem.*
2 *Matrimonium accusare qui possunt.*
3 *Extranei an admittantur ad accusandum matrimonium.*
4 *Repulsus ab accusando matrimonium an ad mittatur ad denunciandum.*
5 *Parentes admittantur ad testificandum in quæstione matrimoniali.*
6 *Matrimonius de accusando adulterium in quibus consistat.*
7 *Absens per scripturam matrimonium accusare non potest.*
8 *Accusare matrimonium ex quibus causis quis repellatur.*
9 *Accusatio non habet locum in contrahendo matrimonium.*

¶QVI MATRIMONIVM AC cusare possunt. Rubr.

HActenus tractauimus de matrimonijs & eorum impedimentis. nunc de diuortijs tractaturi. quia diuorcium accusato solet præcedere de accusatione matrimonij præmittamus. & ideo subiicitur hic rub. qui matrimonium accusare pos. uel in ipsum testificari. ¶ Videndum est igitur qui matrimonium accusare possint. & qui in ipsum testificari ualeant. & qualiter accusatio sit facienda. ¶ Vnum tamen præmitto quod secundum iura canonica & in foro ecclesiastico impropriè dicitur accusatio. quoniam huiusmodi petitio uel actio etsi de crimine fiat, non tamen est criminalis, sed quasi mixta inter ciuilē & criminalē. ut supra
1 de procu. tuæ. † Sic & querela inofficiosi testamēto dicitur mixta inter ciuilē & criminalē. unde plerūq; uocatur querela. ut. ff. de inof. te. l. 1. eo ꝙ querelā proponit petitionem hæreditatis exercet. ut. ff. de inoffic. testa. l. quæ de inofficioso. Aliquando dicitur accusatio ut. C. e. ti. l. eum qui. Sit & contra consecrandum excipitur. & si de crimine excipiatur nōn est tamen quæstio criminalis. unde in his casibus interuenit procurator. etsi per principales securius procedatur. ut supra de procura. tuæ infra de accu. super his. & de hac materia plenius tractaui supra de procu. §. dā
2 tur. † Possunt accusare matrimonium soli uiri & non alij. ut cum agitur de aliquo perpetuo impedimēto quod peccato sub iectum non est, puta de frigiditate naturali, maleficio uel arctatione. non enim interest aliorum hoc agere, nisi eorum qui cum aliquo ex impedimentis superioribus sunt coniuncti. & in tali cōniunctione constituti non peccant, unde cōsuluitur ut si quis non possit habere coniugem ut uxorem. saltem habeat ut sororem. ut. 3. q. 2 requisisti. supra de frigidis & male. consultationi. Et idem puto ubi error conditionis alterius effectum matrimonij impedmit. Nam & tunc nullus impetere potest matrimonium tale. nisi is qui deceptus existit uel alius ipsius nomine, qui si sciens conditionem alterius semel cōsenserit tollitur actio. ut supra de coniugio seruorum proposuit. Item ubi agitur ad separationem mutuæ seruitutis propter adulterium ab altero commissum solus maritus uel sola uxor agere potest, nullius alterius interest nisi illius thorus maculatus est, nam uiri adulterium etiam uxorem coinquinat & è conuerso ut 32. q. 1. in coniugio. Potest & dissimulare si uelit dummodo coniunx in adulterio nō persistat, quia tunc secus. ut 32. q. 1. si quis & in alio. si quis uxorem. Potest & remittere adulterium iam commissum. ut supra de iureiur. quemadmodum imò & post diuortium potest sibi adulterum reconciliare. ut 32. q. 1. quòd autem supra de conuer. coniuga. gaudemus. C. ad leg. Iulia. de adul. in auten. sed hodie. Sed si agatur de consanguinitate uel affinitate seu de cognatione spirituali uel publicæ honestatis iustitia. quia huiusmodi coniunctiones nephariæ sunt & coitum incestuosum inducunt. licet uiro uel uxori matrimonium accusare licet & parentibus, qui si defuerint proximiores admittuntur.

3 tuntur. Et est ratio quare isti extraneis præferantur: quoniam parentes & proximi suam genealogiã tum ex testibus & chartis. tum ex recitatione maiorum scire laborent. ut infra eodem titul. uidetur. Et quod parentes præferantur extraneis in hoc casu probantur leges. ff. ad le. Iul. de adul. l. 1. §. ulti. & l. si maritus. quibus cessantibus accusare extranei admittuntur. alias non. ut. C. ad leg. Iul. de adul. l. quamuis. licet enim hæc actio uel accusatio sit popularis. ut infra eodem. c. cum in tua. tamen repellitur quis ab accusando propter turpitudinem quæstus. ut infra eod. c. significante Item & si suspectus habeatur eo quod præsens fuit tempore denunciationis & cum sciret impedimentum tacuit. ut infra eodem tit. cum in tua. olim præscriptio. 20. uel. 18. annorum repellebat accusatores matrimonij hodie uero coniuncti taliter nulla longinquitate defenduntur annorum. ut supra de consang. & affinita. non debet in fi. † Sed nunquid

4 is repellitur ab accusando matrimonio admittetur ad denunciandum Respõdeo uidetur quod sic ad denunciationem canonicam quæ attenditur circa peccatum committendum. nam ad illam quilibet ut supra de cog. spiri. tua. ad quam admittitur etiam is qui accusare non potest supra de iureiur. quemadmodum. in fi. In qua qualiscunque noticia sufficit. ut. 22. q. 5. hoc uidetur, in qua turpitudo propria non obstitit ut supra de spon. præterea. quam iuramentum præcedens non impedit. ut. 13. distinctione. nerui. Ad quam si quis se iuramento astrinxerit non faciendam iuramentum temerarium reputatur. ut in prædicta decretali. quemadmodum. Hæc in denunciatione euangelica quæ circa peccatum commissum attenditur non cõtingunt. ut notabo de ea infra de accu. in quisitioni. Puto tamen quod is qui ab accusando repellitur ad denunciandum non admittatur. ne per unam uiam expulsis ingrediatur per aliam quod esse non debet. ut supra de procu. tuæ. ff. pro socio. l. ideoque. ff. de cõditioni. institu. l. quæ sub

5 conditione. ¶ † Item quæritur an in quæstione matrimoniali admittantur parentes ad testificandum. Respondeo si quæratur an matrimonium cõtractum stare possit uel non ratione consanguinitatis uel affinitatis admittantur. ut infra e. ti. uidetur. 35. q. 6. c. 1. Idem si agatur de contrahendo & ad impediendum ne contrahatur opponatur cognatio in casu quem habes infra eo. ti. cum in tua. Si uero agatur an matrimoniũ sit contractũ an non tunc locum habet di. dec. supra de testi. super eo. Probatio autem eorum qui super consanguinitate uel affi. testificantur fieri debet cum iuramento duos articulos continente ut dicant ita se à maioribus accepisse. & crederem ita esse. ut supra de testi. quotiens. Hodie tamen necessarium est quod is testificatur super gradibus parentelæ uiderit aliquos in aliquo graduum cõstitutos. ut supra de testi. licet ex quadam in fi. ¶ Cũ igitur ad diuortiũ propter adulterium & si forsan oporteat agentem inscribere ut designet in scriptis nomen locum & tempus & omnia quæ comprehenduntur. 2. q. ul. libellorum. ad talionem tamen non debet se aliquatenus obligare. ne forte cum in probatione defecerit intentionis suæ consequatur effectum. ut supra de procu. tuæ. Potest tamen maritus accusare uxorem de adulterio iure tum mariti infra. 60. dies computandos à tempore diuorcij. ut. ff. de adul. l. is cuius. Sed iure extranei etiam post hos dies dum tamen non excesserit quinquennium. ut. ff. ad. l. Iulij. de adul. l. mariti. §. præterea. sed ad thori separationem etiam post illud tem

6 pus auditur. ut. 33. q. 2. admonere. ¶ † Ius autem mariti seu priuilegiũ infra. 60. dies in quatuor cõsistit. Primo quia ex sola suspitione adulterij reum facit uxorem ut. 4. §. aliquando. C. de adul. l. quamuis infra de adul. maritis. Quod intelligo in suspitione uel præsumptione uiolenta. ut. 32. q. 1. dixit supra de præsumpto. literis. Secundo. quia præfertur alijs uolentibus accusare. ut in. l. prædicta quamuis. & ff. eo. tit. l. si maritus. Tertio quia non. inscribit. saluo eo quod dicit illa decre. tuæ supra de procu. Nouo tamen iure cum maritus agit

agit ad pœnam legalem in foro seculari cōtra uxorē inscribere tenetur. ut in autē. ut liceat matri & auiæ. §. causas. Quarto quia de calumnia non punitur. nisi euidēs sit calumnia. ut. C. de adul. l. iure mariti. ff. e. ti. l. is cuius. §. ult. sed secundum canones non uidetur quòd pœna talionis locū habeat siue criminaliter agatur. ut 33. q. 5. hæc imago. siue ciuiliter. ut supra de procu. tuæ. Vbi autem de perpetuo impedimento agitur siue a coniugibus siue ab extraneis. simpliciter petitio formāda est uel petitio facienda. ut denuncietur matrimonium nullum coniuncti netharie. sepa-
7 ienter. † Per scripturam autem absens matrimonium accusare nō potest ut infra e. ti. à nobis 2. q. ult. per scripturam nec de
8 nūciare ut infra de ac. inquisitioni. ¶ † Repellitur autē ab accusatione qui p̄ns fuit tempore denunciationis. & sciens impedimentum tacuit. præterquam sit ex legitima causa ad eum non potuit denunciatio peruenire. ut infra eod. ti. cum in tua. uel si timens probatione destitui non accusauit ut 2. q. 7. plerique. uel nisi ideo tacuit. quia uidit alium accusantem quē uult docere præuaricatum fuisse. ut. ff. de præuari. l. 2. Sunt & aliæ causæ propter quas repellitur quis ab accusatione matrimonij quæ sunt generales & omnes in omnibus accusatoribus. & prosequentur hæc infra de accusa. ¶ † In summa notandum est quòd in matrimonio contrahēdo non habet locum accusatio. non enim accusari potest quod nondum existit. ut supra de despon. impu. ad dissoluendum. sed habet locum denunciatio. Item sponsalia de futuro contrahenda leuiter impediuntur. ut si dicatur illam de cuius sponsalibus agitur a cognato futuri sponsi fuisse præcognitam. nam stabitur in hoc simplici assertioni sic dicentis. Sed post sponsalia eō tracta per hoc non impeditur matrimonium contrahendum. nisi probetur saltem per famam loci. ut supra de consangui. & aff. super eo. Sed ad separandum matrimonium iam eōtractum necessarium esse hoc legitimè probari: ut supra de eod. qui cogni. consangui. uxor. suæ de illo.

Summarium

¶ De diuortijs. Rub.

Dictū est supra de accusatione matrimonij. sed quia accusatione p̄cedente & legitima causa probata solet fieri diuortium idcirco post tractatum de accusatione matrimonij subijcitur hic rubr. de diuor. ¶ Videamus igitur quid sit diuortiū, quis possit ferre sententiā di-
1 uortij. ¶ † Diuortium est uiri a muliere uel mulieris a uiro legitima separatio. Legitima ideo dico, quia quos Deus coniunxit homo non separet scilicet uiolenter sine

fine lege absq; ratione. Non enim homo
separat quos dannat. quos reatus accusat.
quos maleficium coartat ut 32. q. 2. quos
deus. ¶ Dicitur aũt diuortium a diuersitate
mentium; quia hij qui matrimonium di-
strahunt in diuersas ptes eunt. ut. ff. diuor.
2 l. 1. ¶ † Plures sunt causæ diuortij secun-
dum iura ciuilia. ut in auten. de nup. §. per
occasionem. & in auten. ut li. ma. & auiæ
§. quia uero. sed dicimus iura illa non te-
nere. & idem dico in omnibus alijs legi-
bus ex quibus habentur diuortia seu repu
dia fieri posse præter causas, canonicas
quas inferius prosequemur. Nam matri-
monia iure poli non iure fori reguntur. ut
2. q. 3. §. hinc distingnendum. ¶ Duæ uerò
sunt causæ legitimæ propter quas fit di-
uortium quo ad thorum & mutuam serui-
tutem. non quo ad fœdus seu uinculum ma
3 trimoniale † quia si semel teneat & matri
monium fuerit consumatum. non dirimi
tur nisi morte ut 32. q. 7. interueniente diuor
tio & ca. licitè. in auten. de nup. §. dein-
ceps. scilicet religio & fornicatio. De re-
ligione diximus satis supra de conuer. cõ
iu. Fornicatio aut ẽ propter quam potest
fieri diuorcium duplex est. corporalis &
4 spiritualis. † Ob fornicationem corpora-
lem licite dimittitur uxor uel uir. ut 32. q.
1. dixit dominus. & q. 7. licite. Hoc tamen
fallit in 7. casibus. Primus est si & is qui
agit de fornicatione conuincitur. ut 32.
quæ. 6. per totum infra eo. titu. significa-
sti. tunc enim mutua crimina pari compẽ
satione delentur; ut in præallegatis. iuri-
bus ut infra de adul. intelleximus, ut. ff. sol
matri. l. uiro atque uxore. ff. de adul. l. si
uxor. §. si iudex. Secundus si uir uxorem
prostituat. ut supra de eo qui cog. consan
gui. ux. suæ. discretionem. Tertius si mu
lier credens maritum mortuum nubat al-
teri. quam maritus rediens tenetur reci-
pere sine fornicationis exceptione ut 34.
q. 3. cum per bellicam. Quartus si quis fal
so simulans se maritum lectum illius intra
uit & cognouit uxorem. ut 34. q. 2. in le-
ctum. Quintus si mulier fuerit ui oppres-
sa. ut 32. q. 5. proposito quod intelligo in
ui absoluta non in conditionali. omnes

enim causationes apostolus amputauit. ut
32. quæst. 7. omnes causationes. Sextus
quando maritus reconcillat sibi uxorem
adulteram. uel eam publicè adulterantem
retinet nihilominus in consortio marita-
li. ut. 32. q. 1. ca. 1, & 2. & 3. & C. ad l. Iul.
de adul. l. crimen adulterij. Septimus li-
cet raro occurat est ille quem ponit Bonis
5 decre. infra eodem gaudemus. ¶ † Sed
quæritur si maritus accusat uxorem de a-
dulterio. durante accusatione uxor petit
debitum, nunquid uir tenetur reddere, &
si uoluntarius reddet nunquid sibi præiu-
dicium parat & irregularis efficitur? Ad
quod respondeo. si notorium est mulie-
rem adulterium commisisse. uir nec exi-
gere debet debitum nec reddere nec mu-
lieri restitui. ut infra eod. significasti. nisi
uir fuerit fornicatus ut ibidem. & ut supe
rius dictum est §. primus. Si autem uolun
tarius exigat uel reddat debitum & sibi
præiudicium parat. ut ar. supra de coniu.
seruo, propositum. & irregularitatem in
curit, ut 34. di. si cuius uxorem. & 32. q.
1. cap. 1. & cap. si quis uxorem. Si uero
adul. mulieris non sit non notorium uir
non exiget sed reddet exactus. quia ante
sententiã non debet uir priuare uxorem
suam iure suo ut infra eodem titu. porro
& supra ut lit. pen. laudabilem. & 8.
6 quæstio. 4. non ne. ¶ † Item quæritur an
maritus post sententiam diuortij possit
adulteram sibi reconciliare inuitam? Vi-
detur quòd sic. arg. C. de legi. & consti.
l. quod fauore. Item innocens non priua-
tur iure quod habet in persona nocentis.
sed è conuerso. ut. C. ad. l. Iul. de adul. in
auten. sed hodie. nec sententia prodierit
mulieri contra quam lata est. ut. ff. de
excep. rei iudi. l. euidenter. nec pœna
præstabit immunitatem. ut. ff. de inter-
dic. & relega. l. relegatorum. §. ult. Con-
tingit & alias quòd unus coniugum ha-
bet seruitutem in altero. altero ammit-
tente. ut supra de conuer. coniug. quis-
dam intrauit. 27. quæst. 2. qui dormie-
rit. Item nisi uir posset reconciliare in-
uitam uxorem daretur mulieribus oc-
casio fornicandi. Nam aliqui hodie ha-
bentes

bentes maritos fornicarentur ut sic separate à uiris nunquam cohabitarent eisdē; sed tollenda est materia fornicandi.ut infra eod.ti.quanto in fi. Pro muliere autem facit sententia cui standum est nisi per superiorem fuerit reuocata. ut 6. q. 4. quod semel. contingit autem casualiter quòd sētentia quodammodo prodest ei cōtra quē lata est. ut si plures sint rei debendi insolidum fertur sententia contra omnes. iam ex re iudicata non potest insolidum agi aduersus singulos unde si unus partem soluit liberatur. ut.ff. de re iudi. l. Paulus 2. Puto in. q. præmissa uirum posse recon-
7 ciliare uxorem etiam inuitam. ¶ † Est & fornicatio spiritualis. quia non solum mechatio est illius qui carnem suam coinquinat. sed etiam qui simulachrū facit. ut 28. q. 1. non solum. Differt autem fornicatio spiritualis à carnali in quattuor. Nam carnalis semel commissa sufficit ad diuortiū inducendum.spiritualis non. nisi is qui fornicatur in fornicatione persistat & non pæniteat ut in prædicto.c.nō solum.Item propter fornicationem spiritualem aliquādo soluitur matrimonium ipso iure ut cum contractum est matrimonium inter duos in fideles. unus conuertitur.alter persistit in fornicatione spirituali.nec uult cohabitare. uel uult.sed cum cōtumelia creatoris uel saluatoris. uel ut coniugem trahat ad mortale peccatum ut infra e.c.quāto. 28.q.1.si in fidelis.Item consulitur innocenti cohabitare fornicanti spiritualiter ut 28.q.1. iam nunc & ca. sic enim,sed in fornicatione carnali prohibetur. ut. 32. q.1.c.1.2.&.3. Item si is qui spiritualiter fornicatur ad fidem redeat. alter compellitur conuersum recipere & sibi reconciliare in casu quem habes infra eo. tit.gaudemus, in fi. quod in fornicatione carnali non contingit. potest. enim innocens si uult sibi reconciliare fornicantem carnaliter. sed non cogitur.ut 32. q. 1. de benedicto. Et quòd proximè dixi fidelem cogi reconciliare conuersum. intellige uerū esse.si fidelis ab infideli non recessit iudicio ecclesiæ alioquin secus ut infra eo.ti. de illa, secūdum quam intelligi potest finis illius decre. gaudemus. Vel dicas indistincte compelli. ut dicit illa gaudemus. ad quam trahitur hodie decret. illa. Et intelligo quòd matrimonium reconciliatū erit nouum matrimonium ut probatur infra eo. gaudemus.§. quod si conuersum. Nec mireris quod quis ad nouum matrimonium compellatur. hæc enim contingit fauore religionis contingit hoc idem & alias supra de eo qui du.in ma. quā pol. per adul. propositum infra de adul. cap. 1. 36.q. 2. tria. Et in casu præmisso is qui reconciliat sibi conuersum non contrahet bigamiam. quia & si secundo contrahat, non tamen contrahit cum duabus nec diuidet carnem suam in plures. ¶ † Fit igitur
8 diuortium propter contumeliam creatoris, quia contumelia creatoris soluit ius matrimonij in eo quod relinquitur. ut infra eo. tit. quanto.& 28.q.2. infidelis. Sed & nihilominus in eo qui relinquit matrimonium enim quo ad substantiam claudicare non potest. nam si est matrimonium oportet ut sit inter duos.ut ex diffinitione matrimonij probatur ut notaui supra de spon. §. sequitur. Quamuis uideatur quibusdam respectibus claudicare,quia quando unus tenetur ad seruitutem alter non supra de conuersi. coniu. quidam intrauit supra de eo qui cog.cōsangui.ux. suæ trās
9 missæ. ¶ † Item & alio respectu dicitur matrimonium claudire quia unus tenetur ad matrimonium contrahendum alter nō ut supra de eo qui duxit in ma. quā pol.per adul. propositum supra de despon. impube. continebatur.&.ca. de illis & infra de adul. ca. 1. 36.quæ.2.tria. Sed quo ad essentiam sicut dixi claudicare non potest. Dicitur autem matrimonium solui circa eum qui relinquitur,hoc est circa fidelem quia ille solus contrahit sine peccato in tribus casibus. scilicet cum infidelis qui in infidelitate remansit & non uult cohabitare conuerso ad fidem uel uult non tamen sine contumelia creatoris. uel ut trahat fidelem ad mortale peccatum. Alter autem qui in matrimonio peccat odio hominis christiani sine peccato non contrahit uel ecclesia nō curauit dicere de infideli. quid enim

enim ad nos de his qui foris. sunt ut 2. q. 1. multi. & ideo dixi tantummodo de fi-
10 deli.† Sed qualiter de hoc fiet fides quòd infidelis nolit cohabitare fideli. uel cohabitans blasphemet uel trahat, fidelem ad mortale peccatum. Respondeo per testes & propterea ut de secundo matrimonio dubitari nõ possit laudo fideli ut testes adhibeat cum infidelis requisitus cohabitare recusat. uel cum cohabitans blasphemat uel trahit ad mortale peccatum. Alioqui si de secũdo matrimonio contingeret dubitari. deficeret non ius sed probatio. ut ff. de testa. tu. l. duo sunt Titij. & probatione deficiẽte ecclesia militans quæ quandoq;. fallit & fallitur ut infra de sententia excom. à nobis iudicaret secundum probata. ut no. simile supra de clandesti.
11 desponsa. §. ideo autem † Quod autem dixi matrimonium solui contumelia saluatoris, locum habet in matrimonio contracto inter duos infideles. quod & si sit uerum non tamen est ratum. uerum ideo est quia matrimonium est apud omnes gentes, in Christo enim Iesu ueq; liber neque seruus est a sacramentis ecclesiæ remouẽdus ut supra de coniugio seruorum ca. 1. Ratum. idcirco non est. quia disso-
12 lubile in tribus superioribus casibus.† Vnde matrimonium aliud iniciatum, aliud ratum, aliud consummatum. Iniciatum per consensum. Ratum hoc respectu. quia indissolubile. quia contractum inter fideles quod non soluitur nisi in casu religionis ut supra de conuer. coniugati. ex publico. Et dicitur ratum, ad differentiam illius matrimonij quod inter infideles contrahitur. ut superius dictum est. Aliud cõsummatum scilicet per carnis copulam. Dicitur autem consummatum id est. perfectum & completum quibusdam respectibus, quia non licet alteri intrare religionem altero inuito. & propter quibusdam significationes matrimonij consummati ut not. de hoc supra de biga. § quat-
13 tuor. ¶ Sed † quæritur pone quòd uxor separetur per sententiam a uiro propter fornicationem spiritualem uel carnalem postea uir similiter fornicatur. nunquid mulier potest uirum repetere cum effectu. sẽtentia non obstante. Videtur quòd sic ar. supra de iureiu. tua nos, in 2. tua infra de adulte. intelleximus & quia mutua crimina &c. ut no. supra eodem. §. primus. Sed contra sententia bene lata non retractetur ut 6. q. 4. quod bene semel diffinitum est. Item mulier per sententiam seruitutẽ amittit quam habebat in uiro. unde seruitus amissa non renascitur. ut. ff. de solu. l. Stichum. §. aream. Item & si exceptio criminis tollatur per replicationem criminis ut infra eo. significasti. & in prædicta decre. intelleximus. & 32. quæst. 6. per totũ exceptio tamẽ rei iudicatæ per subsequens crimen non tollitur. In hac quæstione scripsit frater Ray. in summa sua se credere quòd ecclesia ex officio suo compellere debeat uirum ad uxorem redire. arg. infra eo. titu. ex literis. Puto tamen contrarium ut infra eod. ti. de illa supra de conuer. coniug. c. ultimo. Nec ob. illa ex literis. nam ibi non fuit facta segregatio per sententiam sed per prouidentiam ad tempus ut interim episcopus inuestigaret an ex colludio mulier confiteretur adulterium. unde postea detecto colludio segregatio reuocatur seu finitur.
14 ¶ † Sed pone quòd unus coniugum fornicatur carnaliter. alter spiritualiter & ante sententiam nunquid fiet compensatio carnalis & spiritualis fornicationis. Videtur quòd sic. nam istæ fornicationes & similes sunt & idem operantur quo ad diuortium. ut 28. q. 1. idolatria & cap. iã. nunc. & multo fortius idem operari debent quo ad reconciliandum, quia proniores debemus esse ad coniugendũ quã ad separandum ar. supra ut lite non contest. c. 1. in fi. Sed contra. istæ fornicationes diuersarum specierum sunt. & res diuersarum specierum in compensationem non ueniunt. quia species cum quantitate non compensatur. ut. ff. de pigno. act. l. si conuenerit. Puto quòd compensatio
15 fiat. ¶ Itẽ † pone quòd uir adulteretur occultè. uxor autem manifestè nunquid uir potest eam accusare de adulterio ac dimittere sine peccato? Respondeo non quia

uxori non deficit ius excipiendi sed probatio ut.ff. de testamen. tu. l. duo sunt Ticij. argu. ad hoc 32. quæst. 5. per totum. Si autem uir egisset pœnitẽtiam, uxor autem impenitens in adulterio perseueraret secus esset. ut 32. quæstione.1.cap.1.2. & 4.

16 ¶ †Sed pone quòd adulter uel adultera digne de adulterio pænituit nunquid ex hoc poterit repellere accusantem. Videtur quòd sic. quia ut ait Grego. iam nõ debet in eo uel ea despici quod fuit. quia incipit esse quod non fuit ut. l. distin. ferrũ. imo post Christi consortium adultera nõ docetur. ut 32. q. prima non erit. Puto tamen contrarium eò quòd pœnitentia nõ tollit accusationem. ut 33. quæst. 2. amo uere. & multominus exceptionem. quia facilius tollitur actio quam exceptio argumen ff. de superficie. l. 1. §. quòd autem. & ff. de regu. iuris. l. & inuito. §. cui damus. Præterea quòd uir dimittat uxorem adulteram lex est. ut. 2. quæstione 1. dicit dominus. & quod legis est in pœnitentia non deletur sicut nec in baptismo. ut 26. distinctione una tantum. Quod enim peccatum nõ est solui inter peccata credi nõ debet. ut 26. distinctione deinde. in fin.

17 ¶ † Item episcopus ferre debet sententiã diuortij, cum matrimonium sit magnum sacramentum in Christo & ecclesia. ut supra de biga. debitum. & ad episcopum maiores causæ sunt referendæ ut 25. dist. perlectis. ad eum spectat cognoscere de matrimonio & iudicare: ut dictum est Si tamen archidiaconi, uel archipræsbyteri hoc habeant ex consuetudine uel priuilegio poterunt & ipsi uel alij de matrimonio iudicare. ut supra de restitu. spoliato. literas supra de consanguinitate & affini. ex literis.

Summarium

1 *Donatio propter nuptias quid sit.*

2 *Donatio propter nuptias quæ fit uxori à marito non indiget insinuatione.*

3 *Donatio propter nuptias a quo, & cui fiat.*

4 *Donatio propter nuptias quare inducta.*

5 *Donatio ante nuptias in quo differat a donatione propter nuptias.*

6 *Fructus donationis propter nuptias an spectẽt marito uel uxori.*

7 *Donatio inter uirum & uxorem cõstante matrimonio an sit prohibita.*

8 *Donatio inter uirum & uxorem quot modis reuocetur.*

9 *Dos quid sit.*

10 *Dotis species quot sunt.*

11 *Dos profectitia reddit ad patrem mortua in matrimonio filia, liberi non existentibus.*

12 *Liberorum est prima successio.*

13 *Dotis lucrum uel damnum ad quem pertineat.*

Aestimatio facit uenditionem.

14 *Dotem lucratur maritus, et uxor donationem propter nuptias ex pacto conuento.*

15 *Pactum de lucrando dotem quando locum habeat.*

16 *Parapherna quid sit & unde dicatur.*

Paraphernalia priuilegium habet sicut dos.

17 *Dos an exigi possit constante matrimonio*

18 *Uxor tenetur alere uirum egentem.*

19 *Dos cui restituenda.*

20 *Dos quando restituenda sit.*

21 *Maritus an impensas in rebus dotalibus factas repetat.*

22 *Maritus in dote reddenda non condemnatur nisi inquantum facere potest.*

23 *Inter dotem & donationem propter nuptias in quibus æqualitas seruet.*

¶DE DONATIONIBVS INter uirum & uxorem. Rubrica.

Dictum est supra de matrimonijs & de impedimentis eorum & diuortijs. sed quia post diuortiũ sequitur dotis & donationis restitutio uel amissio. idcirco post tractatum de diuortijs sequitur hic rubri. de dona. inter ui. & uxo. & de dote post diuor. resti. ¶Videamus igitur quid sit donatio propter nuptias, quid donatio ante nuptias, quid donatio post nuptias, quid dos quot sint species dotis, in quibus casibus uir dotem & uxor

uxor lucreť donationem propter nuptias,
& quando dos constantem matrimonio
repetatur, cui & quando sit restituenda.
1 ¶† Est autem sciendum quòd olim diceba
tur donatio ante nuptias. eo quod ante
nuptias fiebat. hodie uero dicitur pro-
pter nuptias quia fit hodiè ante nuptias &
post, & ideo merito propter nuptias nun-
cupatur ut nomen consonet rei. ut insti-
tu. de donatio. §. est & aliud. Vocatur &
antiferna idest donatio contra donationē
ab anti. quod est contra, & foria quod est
donatio, Mulier enim facit primo dona-
tionem propter nuptias id est, dotem cō
stituit. Vir autem facit aliam donationem
uxori. ut. C. de dona. ante nupt. l. cū mul
te. Vocatur & sponsalicia largitas. ut in
auten. ut spon. largi. in rubri. &. C. de do-
na. ante nup. in auten. eo decursum. Vo-
catur & dotalicium ut infra eo. titu. ple-
2 runque. ¶ † Hæc donatio quæ fit uxori à
marito non indiget insinuatione quam-
uis excedat quingentos aureos. ut. C. de
dona. ante nup. in autē. eo decursum. quod
proderit mulieri non uiro. quia si pactum
factum sit de dote & donatione lucrandis
mulier in donatione lucrabitur ultra quin
quentos aureos, uir autem non lucrabi-
tur in dote ultra quingentos. ut in prædi-
cto auten. eo decursum, in autenti. ut spō
sali. largi. responso primo, & in auten. ut
3 fratrum filij. §. illud quoque. ¶† Donatio
propter nuptias fit a spōso uel alio eius no
mine sponsæ uel alij pro ea. ff. de iur. dot.
l. perfectissimi responso. 1. &. §. quòd si
quis patri. &. §. quòd si quis curator. &. §.
sed si patri. & sic intelligo infra eod. titu. &
4 si necesse & c. nuper. ¶ † Inducta est do-
natio propter nuptias. ut per eam in dote
consultum sit mulieri, quia soluto matri-
monio. per donationem idest, per res do
natas quæ alienari non possunt. prouide-
bitur mulieri ut salua sit ei dos. quia & de
ea poterit satisfieri mulieri. soluto autem
matrimonio sicut dos ad mulierem sic &
donatio propter nuptias redit ad uirum.
ut infra eodem titu. donatio. §. sane in. au-
5 ten. de æquali dot. ¶ † Et nota quod licet di
xerim idem esse donationem ante nuptias
& post nuptias, est tamen inter utran-
que differentia. quia si donatio fiat ante
nuptias potest excedere quantitatem do-
tis & infra subsistere. ut C. de pac. con-
uen. super dote. l. ex morte. sed ubi iam
contracto matrimonio fit donatio non de
bet excedere quantitatem dotis ut. C. de
dona. ante nuptias. lege cum multæ. §. si
6 igitur dote iam præstita. ¶ † Illud autem
non omitto quòd si mulieri tradatur do-
natio. & ipsa in possessionem inducatur
eiusdem. non tamen fructus ipsa perci-
piet. sed uir ad sustentationem suæ uxo-
ris & familiæ. alias si maritus percipe-
ret fructus dotis & uxor fructus donatio-
nis iam non diceretur quòd maritus do-
tem recipiat ad sustentanda onera matri-
monij cum tantum ei ab esset quantum ad
esset ut infra eodem cap. per uestras, &
7 fra de usu. salubriter. † Aliæ autem do-
nationes præter istas de quibus superius
dictum est prohibitæ sunt inter uirum &
uxorem, ne mutuo amore se spolient.
ut. ff. de donatione inter uirum & uxo-
rem. l. 1. Sed hoc in ea donatione obti-
net & donatarius locupletior & donator
efficitur pauperior. ut infra eodem titu.
donatio. Sed si donator non fiat paupe-
rior. donatarius uerò constituatur locu-
pletior ut si maritus hæres ab aliquo in-
stitutus non adeat ut uxori substitutæ lo-
cum faciat. & idem in legato relicto ma-
rito postmodum restituendo uxori. Nam
si maritus statim uxori restituat animo do
nandi ualet donatio. ut. ff. de dona. inter
uir. & uxo. l. si sponsus. §. si maritus. &. §.
similiter. Item & si maritus rogatus sit re-
stituere hæreditatem uxori certa quanti-
tate deducta, si restituat nulla facta dedu-
ctione & hoc animo donandi ualet dona-
tio. ut. ea. l. §. si quis rogatus. Item si ma-
ritus uxori donet rem alienam non effici
tur pauperior. sed uxor efficitur locuple-
tior quia incipit usucapere ualet donatio
ut. ff. eo. ti. l. si constante. Et è conuerso si
donator efficiať pauperior donatarius aūt
non fiat locupletior ualet donatio. ut ha-
bes de hoc multa exempla. ff. eod. titu. l.
si sponsus. §. concessa. &. l. quod autem.

§.si maritus Quamuis autem donatio inter uirum & uxorem facta constante matrimonio non ualet.tamen si talis donatio maneat. in uita donatoris. eius obitu confirmatur. ut infra eodem titul. donatio.&.C.eod. titu.l.1. &.3. siue fiat donatio causa mortis eo animo ut non statim efficiatur donatarij. sed demum mortuo donatore.siue eo animo fiat ut statim fiat eius cui donatur.ut.ff.eodem titul.si in
8 terim.§.1.&.2.&.l.si is seruus.¶†Hæc donatio quæ fit inter uirum & uxorem tribus modis reuocatur. tacitè & expræsè & si præmoriatur is qui donatum recepit. ut infra eodem titul.donatio. Tacitè reuocatur donatio si diuortium fiat. ut.ff. eodem titul.l.cum hic status.§.si diuortium, & cum socer nuncium repudij mittit nurui cui donauerat.ut in eod.l. cum hic status.§.si socer. Expresè reuocatur donatio per pœnitentiam quam supremam accipere debemus. ut in.l. cum hic status.§. primo. Item si res donata alienetur.ut.C.
9 eod.titul.l.si maritus tuus.¶† Nunc uidendum est de secunda parte rubri. Dos est quædam donatio facta à parte mulieris parti uiri pro oneribus matrimonij sustinendis, & quasi est patrimonium mulieris. ut.ff. de mino.l. denique.§. proinde.
10 ¶†Species dotis sunt duæ. alia profecticia. alia aduenticia. Profecticia est quæ à patre pro filia.ab auo pronepte. uel de bonis eorum proficiscitur.uel quam alius de mandato ipsorum constituit. ut.ff.eod. titul.l.profecticia. Aduenticia est quam mulier dat pro seipsa.uel alius à patre uel aliquo ascendentium.siue frater siue auun
11 culus. uel quiuis alius † Profecticia redit ad patrem mortua in matrimonio filia. ut.C. so. matrimonio.l.dos quam legem intellexit. Martinus scilicet liberis non extantibus qui si extarent in dote succederent. Nam dos est proprium patrimonium mulieris. ut dictum est per.l. illam
12 denique † & liberorum est prima successio. ut insti. de hære. quæ ab intesta. defe.§. sinautem. Sed Bulg. intellexit legem illam dos indistinctè, siue extent liberi. siue non. sileat enim ob liberos dotis retentio. ut.C.de rei uxo. actio.l.una.§.sileat. facit pro ipso.ff. de iur. dot.l. hure successi. Item alia.C.de bonisque lib.l.1.Item & alia.ff.de pac. dota.l.si pater.1. respon. Nam ibi dos retinetur ex pacto liberis extantibus. quod superuacuum esset si uera esset sententia Mar. ut.ff. mat.l.2 responso.1.Ad.l.illam quæ dicit primam esse causam successionis liberorum taliter respondetur.Pater non repetit dotem iure successionis.quia tunc filij præferentur sed petit iure potestatis uel ex pacto fingitur enim stipulatum esse. ut probantur hæc.C.de rei uxo. act.l. una. & in auten.ibi signato. Sed licet secundum iura obtineat sententia Bul.tamen secundū consuetudinem præualet sentētiam Mar.
13 †Fit & alia distinctio dotis. Dos alia æstimata. & alia inęstimata. Si æstimata detur.tam lucrum quod damnum pertinet ad maritum sicut ad rei emptorem. Nam æstimatio uenditionem facit. ut.ff.de iur. do.l.plerunque.&.l.seq.ff. pro empt.l. litis. Et hoc uerum est quod æstimatio uenditionem faciet.nisi æstimatio fiat ut sciatur tempore repetitionis inquantum res fuerint diminutæ. ut.C.de iur.do.l. si inter. Si autem inæstimata detur. tunc damnum & emolumentum rerum ad mulierem spectant. præter fructus qui cedunt marito pro oneribus matrimonij sustinendis.ut.C.de iure dot.l. pro oneribus ¶ Lu
14 craturt maritus dotem. & uxor donationem propter nuptias ex pacto conuento. ut.C.de pac.conuen.l.ex morte. & in auten.ibi signato. quod incipit. æquitas. & in auten. de æqualitate dotis.§. hoc igitur. colla.7.C. de dona. ante nup.l. ulti. §. pactis. Item ex consuetudine. ut infra
15 eo.ti.§.sane.†Et no.quod ubi pactum interuenit de lucrando. locum obtinet pactum siue alter moriatur siue monasteriū ingrediatur. ut.C.de episc.& cle.l.deo nobis.Item de delicto adulterij.ut infra eodem cap. plerunque. in auten. ut liceat.ma. & auię.§.quia uerò,colla.8.saluo eo quod in casu unus succedit alij.C. unde uir &
16 uxo.l.prima.¶†Diximus supra quid sit dos nūc dicamus quid sit parapherna.& unde dicatur.

dicatur. Parafernā, id est quod habet mulier præter dotem dicta à para quod est iuxta & pherna quod est dos. Vnde dicitur parapherna hoc est iuxta dotem, habet enim parapherna priuilegiū sicut dos, quia sicut bona mariti obligata sunt mulieri pro dote sic. & pro rebus paraphernalibus. ut. C. de pac. conuen. super dote.
17 l. ultima. ¶ † Dos constante matrimonio in casu repetitur. s. cum maritus ad inopiam uergit secundum quosdam ut C. de iur. do. l. ubi. & in auten. de æqualita. do. §. ultimo. colla. 7. uel est sequestranda cum uir suspectus habetur quod sit eam dissipaturus. ut. ff. de soluto matrimo. l. si cum dotem. §. si maritus. in fine infra eo. ti. per uestras supra de sequestra. pos. c. ulti. ff. de
18 appel. l. Imperator. in fi. † Sed hæc sententia non placet. nam & uxor tenetur alere uirum egentem. ut. ff. de iure dotium. l. mutos. §. manente. Nec obstant leges superius allegatæ quæ dicunt uxorem posse repetere dotem uiro ad inopiam uergente, quia uel sunt correctæ per auten. de æquali. do. §. illud colla. 7. uel oportet illas intelligi & determinari per illud. ut dicamus uxorem posse repetere dotem constante matrimonio uiro uergente ad inopiam, ut dicunt leges ueteres & malè gubernante res suas ac malè utente, substantia sua. ut dicit autenti. ut sic non sufficiat uirum ad inopiam uergere quo ad dotem repetenda constante matrimonio, sed requiratur & aliud. s. quod & dilapidet bona sua. Hæc fuit sententia Albe. & Azo, & hanc sequi uidetur decre. infra eo. titu. per uestras. Nam & si maritus ille ad inopiam uergeret non tamen bona sua dilapidabat. unde si dotem habuisset repeti non debuisset. & agens pro dote non debuit exceptione repelli. Et propterea sententia consultum reuocatur. Nec obstat quod dicitur in eadem decreta. per uestras. de cautione præstanda ut dos salua esset, quia hoc fiebat ex prouidentia superioris. non secundum legem quæ dicit satis posse credi marito dotem cui creditur & committitur corpus uxoris. ut. C. de pac. conuen. l. hac lege. Vnde pro dote soluenda fideiussores uel mandatores dari non debent. ut. C. ne fideius. uel man.
19 l. 1. & . 2. ¶ † Si uxor uiro præmoriatur dos restituenda est patri scilicet profecticia. uel à liberis est retinenda. ut no. supra eodem titul. §. aduenticia. Si uero diuortium fiat uiuente patre & filia. dos restituenda est patri & filiæ. ut. ff. so. matri. l. 2. & . l. post dotem uel saltem filiæ. ut infra eod. c. 1. & supra de coniug. seruo. proposuit. & supra de pigno. ex literis. Si uerò dos esset aduenticia. esset tantum mulieri reddenda. ut. ff. solu. matr. l. quoties. §. 1. & in tali dote possunt intelligi decre,
20 præallegate. ¶ † Nunc restat uidere quando dos restituenda sit. Et est sciendum quod si dos in possessionibus. hoc est in rebus immobilibus consistat, statim debet restitui matrimonio soluto. Si uerò in rebus mobilibus. puta pecunia, uestibus, uel animalibus, tunc infra annum. ut. C. de rei uxo. acti. l. una. §. cum autem. fructus autem si ante matrimonium sint percepti augent dotem. si post uiro cedunt.
21 ut. ff. de iure doti. l. dotis fructus † & si maritus impensas fecerit in rebus dotalibus necessarias imputabit & dotem minuent. utiles repetet actione mandati uel negociorum gestorum uoluntarias tollet absque immutatione prioris status rerum. ut. ff. de impensis in re. dota. fac. l. prima secunda & tertia cum alijs sequentibus.
22 ¶ † In summa notandum est quod maritus in dote reddenda non condemnatur nisi inquantum facere potest. idest, habita ratione ne egeat. ut. ff. de regu. iur. l. in condemnatione. & . ff. de re iudi. l.
23 sunt qui. & legibus sequen. ¶ Item † inter dotem & donationem propter nuptias æqualitas in quatuor obseruatur, in constituendo. in pacto lucrando. in augendo & in quantitate. sed in hoc ultimo membro æqualitas secundum consuetudinem non seruatur. hæc probantur infra eodem cap. ultim. §. fanè. C. de pac. conuen. super dotem. l. ex morte. & in autent. super ea signatis. quarum una incipit. æqualitas altera augmentum.

SVM-

Summarium

1 *Contrahere secundas nuptias an sit licitum.*
2 *Secundo nubentes an sint benedicendi.*
3 *Pœnæ legales quæ inferuntur nubentibus infra annum luctus non tenent de iure canonico.*
4 *Peccans legis auctoritate non peccat.*
5 *Matrimonia reguntur iure poli, non iure fori.*
6 *Bigamia an sit peccatum, & pœna.*
7 *Secundæ nuptiæ contrahi non debent nisi certum sit de morte primi mariti, uel primæ uxoris.*
8 *Mulier quæ cum alio nupsit putans uirum suũ mortuum esse, illo redeunte ad priorem redire tenetur.*
9 *Dispositio l. uxores. ff. de diuortijs non habet locum de iure canonico.*

¶ DE SECVNDIS NVptijs. Rubr.

TRactatum est supra in genere de
matrimonio. Nunc tractatur in
specie scilicet de secundo matri-
monio. & ideo subijcitur hic rubri. de se
cundis nupt. ¶ Videamus igitur an se-
cundæ nuptiæ permittantur. & an secun-
do nubentes benedicendi sint. Et an nu-
bentibus infra tempus luctus pœna uel
1 infamia irrogetur. ¶ † Est autem scien-
dum quòd secundæ nuptiæ & tertiæ & ul
terius permittuntur dummodo nullum le
gitimum subsit impedimẽtum. Vnde Hie
ro. Non damno bigamos nec trigamos
& si dici potest octogamos. ut 31. quæ-
stione. 1, aperiant. Et dominus septemui-
rum non damnauit. ut 31. q. 1. quòd si dor-
mierit. undæ secundæ nuptiæ utroque te
stamento permittuntur. ut supra eodem
2 c. & q. 1. deus. ¶ † Secundo nubentes non
sunt benedicendi. ut infra eo. c. 1. & c. uir
autem. Quod ideo prohibitũ est ne sacra
mentum iteretur. ut in decre. uir autẽ & 1.
quæst. 1. quod quidam de con. dist. 4. osten
ditur. & 32. qu. 7. quemadmodum. Vel
forte hoc statutum est ad exhortationem
continentiæ. alias quare non possit iterari
benedictio nuptialis cum alia sacramen-
ta iterentur. scilicet pœnitentia extrema
unctio, manus impositio, ordinatoria uel
3 recõsiliatoria ut. 1. q. 1. manus. ¶ † Infamiæ,
& aliæ pœnæ legales quæ inferuntur nu-
bentibus infra tempus luctus. & quæ con-
tinentur. C. de secun. nupt. l. 1. & in auc.
ibi positis. quarum una incipit. hisdem
pœnis. & alia incipit item ea. locum secun
dum iura canonica non habent. licencia
enim Apostoli indistincta est. & absoluta
quæ dicit. Mulier mortuo uiro soluta est
à lege uiri. nubat cui uult tantum in domi
no. ut infra eodem titul. super illa. & c.
cum secundum apostolum idest nubat se-
cundum domini uoluntatem homini sed
fidei christianæ. ut. 28. q. 1. caue. & c. non
oportet nubat secundum statuta ecclesiæ
cui dominus locum dedit statuendi de his.
ut. 28. q. 2. sic enim neque. Vnde per licen
tiam apostoli infamia aboletur. ut infra
eod. titul. super illa, & contrahens eius au
ctoritate pœnam non meretur. ut. C. ad
4 leg. Iul. de adul. l. gratus. † Qui enim pec-
cat non peccat legis auctoritate. ut. 23.
quæstio. 4. qui peccat. 33. quæstio. 5. no-
luit & . 26. distinctione deinde. Leges au-
tem contrariæ præsertim in his hoc est
matrimonijs non dedignãtur sacros cano
nes imitari. ut infra eo. ca. ul. supra de iud.
clerici in auc. ut clerici apud proprios. §.
penul. col. 6. † Matrimonia enim regũtur
5 iure poli, nõ iure fori. 7. q. 3. §. hinc distin
guendum. Et propterea dici potest quod
omnes prohibitiones quæ fiunt ex aliqua
causa spirituali præter causas canonicas
de matrimonio non contrahẽdo infra tẽ
pus luctus propter sãguinis turbationẽ. ut
ff. de his qui no. inf. l. liberorũ. §. 1. uel ne
maligna suspitio præstetur & festinantia
nubẽdi. ut in autẽ. de restitu. & ea quæ pa.
§. unum si quidem. coll. 4 uel ne dubitetur
de prole. an sit primi uel secundi mariti.
ut. C. de diuor. & repudi. l. in consensu. §.
si uero. Item de matrimonio non contra-
hendo inter tutorẽ & pupillum propter
administrationis subuersionem. C. de in-
terdict.

terdict ma. Inter tu. & pu. per totum. Itē
de matrimonio inter rectorem prouinciæ
& prouincialem propter timorem im-
pressionis. ut. C. si rector prouin. l. unam.
per canones corriguntur. Vel dici potest
quòd si prohibeantur matrimonia in ca-
sibus illis contrahi ex causis superius assi-
gnatis. contracta tamen tenent cum legi-
timus interuenerit consensus uel nullum
canonicum subsit impedimentum. ¶ Sed
6 opponitur † dictum est supra quòd ex se-
cundis nuptijs nulla pœna uel infamia ir-
rogatur. sed nonne contrahitur bigamia
quæ hominem ad ordines & ecclesiasti-
cas dignitates reddit indignum Respon-
deo sic. Sed certe bigamia non est pecca-
tum. ut 31. q. 1. aperiant. & c. sequen. & 26.
distinct. deinde nec ex pœna prouenit ali-
quem promoueri non posse sed ex defe-
ctu & ex alijs causis quas no. supra de tē-
po. ordin. §. monogamus. Item non est
pœna non ordinari. quia non sublimita-
te graduum sed in amplitudine charita-
tis acquiritur regnum dei. ut supra de tē-
7 po. ordi. ad aures. in fi. ¶ † In summa nō-
tandum est quòd non debet aliquis uel
aliqua secundo contrahere nisi certum sit
de morte primi mariti uel primæ uxoris.
ut supra de spon. in præsentia infra eod.
ti. dominus in auten. ut liceat ma. & auiæ.
§. quod autem. coll. 8. quod signatur. C.
de repudia. l. uxor. uel nisi constet ueri-
similiter. ut supra ut lite non contesta.
8 quoniam frequenter. §. si uero. † Vnde si
mulier credens uirum mortuum cum alio
contrahat, ab adulterio excusatur. dum-
modo uiro redeunte. confestim ad ip-
sum redeat. ut 34. quæstio. 2. cum per
9 bellicam. † Lex autem quæ dicit uirum
in quinquennio expectandum. ut. ff. de
diuor. l. uxores. secundum iura canonica
non tenet.

¶ Finitur liber quartus.

Summarium.

1 *Accusatio quid sit.*

2 *Accusare qui possint, & in quibus casibus sit permissa accusatio.*

3 *Intellect. ad. l. si fœmina, C. ad S. C. Turpillianum.*

4 *Accusari qui non possint.*

Papa & Imperator sunt supra ius, & legibus sunt soluti.

Papa superiorem non habet nisi solum Deum.

5 *Accusationis forma.*

6 *Accusator an debeat se inscribere & ad pœnam talionis obligare.*

7 *Libellus an semper sit necessarius in accusationibus.*

8 *In notorijs nec accusator requiritur, nec ordo iudiciarius obseruatur.*

9 *Ordo est ordinem non seruare in notorijs.*

10 *Agitur quatuor modis de crimine.*

11 *Accusationis quis sit effectus.*

12 *Accusatus de crimine & absolutus, non potest super eodem iterum accusari.*

13 *Accusatio quando refricari possit.*

14 *Procurator quando admittatur in criminalibus.*

15 *Inquisitio quid sit, & quæ sit eius natura, & qualiter in ea, procedatur. & num. 17. cum seq.*

Ea quæ domi fiunt per domesticos probari oportet.

16 *Differentia an iudex ex officio descendat ad inquirendum, an aliquo procurante inquisitionem.*

17 *Inquisitio ubi fieri debeat.*

18 *Inquirendus an sit citandus in formanda inquisitione.*

19 *Testis esse non potest qui semel inter accusatores apparuit.*

20 *Forma iuramenti testium in causa inquisitioni.*

21 *Inquisitus conuictus qualiter puniendus.*

22 *Iudex inquirens qualiter procedere debeat, si nihil probatum sit aduersus eum contra quem inquiritur nisi de sola fama.*

23 *Inquirere si uelit superior, reus autem dicit noto ut inquiras, sed præfigas terminum accusare uolentibus, & accusatore deficiente paratus sum me purgare, an sit audiendus reus, an uerò iudex.*

24 *Reus an possit probare innocentiam & excusationem per familiares & cubicularios.*

25 *Adiutore inquisitionis repulso, an alius sit admittendus*

mittendus, uel iudex ex officio procedat.
26 *Crimina semel audita indiscussa præteriri non debent.*
27 *Infamia ortum habens ab inquisitione, an inducat inquisitionem. & nu. 29.*
28 *Descendere debet superior ad inquirendum canonicus ecclesiæ suæ.*
30 *Denunciare quis debeat.*
31 *Denuntiare qui admittantur, & num. 33.*
32 *Disputare de apicibus iuris non conuenit, ubi de bona fide agitur.*

¶ Incipit liber quintus.

¶DE ACCVSATIONIBVS inquisitionibus & deuunciationibus. Rubrica.

PRoxime tractauimus de accusatione matrimonij & de diuortijs quæ frequenter fiunt adulterij ratione, & ex hoc nacta oportuna occasione de accusationibus in genere nunc tractemus. Ideo subijcitur hic rubrica de accusationibus inquisitionibus & denunciatio. ¶ Vnde uidendum est quid sit accusatio. quis possit accusare. quis possit accusari. quæ sit forma accusandi. an accusator inscribere teneatur. an sine accusatione quis ualeat condemnari. Et an semel absolutus possit iterū accusari. ¶ † Accusatio est
1 alicuius criminis delatio. ¶ †Potest autē
2 accusare quicunque non prohibetur. sicut dicimus in testibus. ut. ff. de testi. l. 1. in procuratoribus. ut. ff. de procura. l. mutus. Et in matrimonijs. ut supra de sponsa. cū apud. ¶ Prohibentur accusare aliqui propter sexum. ut mulieres ut. 2. q. 1. prohibentur. & ff. eodem titulo. l. ulti. Hoc fallit in quibusdam casibus. ff. eod. ti. l. 2. ff. ad leg. Iul. ma. l. in quæstionibus. insti. de suspe. tu. §. consequens. Item cum prosequūtur iniuriam suam uel suorum semper admittuntur. qui autem suorum nomine intelligantur habes. ff. eodem titul. l. 1. & 2. Item admittitur mulier secundum iura canonica. ut 2. q. 1. prohibentur. §. mulierem. scilicet in crimine fraudatæ annonæ. Itē in crimine symonie ut infra eod. ti. tanta. Et idem dici potest in alijs criminibus exceptis. & idem in crimine dilapidationis. Et quia exceptum est ut uidetur. ut 2. quæstio. 7. quapropter, quia æquiparantur crimini fraudatæ annonæ. ad cuius accusationem admittitur fœmina, ut superius dictum est. Et in his casibus in quibus admittitur mulier ad accusandum nec inscribit ad pœnam nec incidit in Turpillianum. ut. ff. ad Turpil. l. 1. §. accusationem
3 & l. mulier. † Nec obstat. lex. C. eod. titu. si fœmina, nam ibi loquitur de fœmina quæ destitit ab accusatione pacto corrupta. Item prohibetur accusare pupillus propter ætatem. ut 2. q. 1. prohibentur. & ff. eodem titul. l. qui accusare, in fi. in quibusdam casibus. ut. ff. eodem titu. l. 2. §. pupillus. Adultus autem potest accusare curatorem. ut. ff. de aucto. præstan. l. datur. Itē alij propter magistratum ut consules. ut 2. q. 1. prohibentur. ff. eodem titu. l. qui accusare. quia nec ipsi in ius uocari possunt. ut. ff. ad lege Iu. de adul. l. si maritus. Quod de hijs magistratibus intelligo qui merū habent imperium secus in modicis. ut ff. de iniuriis. l. nec magistratibus. Alij propter sacramentum. ut milites qui iurant non se euitaturos mortem propter rem publicam. ut. 2. q. 1. prohibentur. nisi suam uel suorum iniuriam prosequantur. ut. C. qui accu. non pos. l. non prohibentur. & l. si crimen. Alij propter delictum ut criminosi & infames qui tamen admittuntur in exceptis criminibus contra infames. ut. 2. q. 1. in primis circa fi. ad accusandum non ad testificandum, nisi illa adminicula interueniant de quibus infra de simo. licet Hely. & c. per tuas. Alij propter suspitionem turpis quæstus. ut qui duos reos in diuersis iudicijs habet iudicio nondum finito, ut, C. qui accu. non pos. l. cum ratio nibus. tertium enim accusare non potest, nisi suam uel suorum iniuriam prosequatur. ut. ff. ad leg. Iul. de apul. l. inter liberos. §. ulti. & ff. eodem. titul. l. hos accusare. §. lege Iulia. Item qui ob accusandum uel non accusandum nummos accepit. qui incidit in legem Iuliam repetundarum ut. ff. ad legem Iul. repe. l. eadem. §. ultimo & in le-

in legem Corneliam. ut.2.q.1. concussio nis. ¶ Alij propter conditionem suam. ut liberi contra patronos. Alij propter paupertatem. ut qui minus quam quinquaginta aureos habent in bonis. ut.2.q.1. prohibentur. &. ff. eod. titu. l. qui accusare. &. l. allj. &. l. nonnulli. Item illi non admittuntur ad accusandum qui ad sortilegos magosque cōcurrunt. ut.2.q.8. quisquis. Hij tamen omnes si suam uel suorum iniuriā prosequantur admittuntur. ut in. l. multoties allegata prohibentur. ut. ff. eo. titu. l. hij tamen. &.4.q. ulti. omnibus. & in criminibus exceptis ut in crimine læsæ maiestatis. hæresis. simoniæ. fraudati census. fraudatæ annonæ dilapidationis. ut in. l. prohibentur. 15.q.3. sanè. &. c. nemini infra de simo. tanta. & in his admittuntur contra clericos infamatos. ut.2.q.1. in primis circa si. uel si suam aut suorum iniuriam prosequantur. ut supra de testi. de cætero, alias non admitterentur etiam in exceptis criminibus cum generaliter prohibeantur laici etiam bonæ famæ & clerici infames clericos accusare. ut.2.q.7. per totum & maximè in. c. ipsi apostoli. &. c. testes. sed instabis. In quo ergo sunt crimina excepte. Respondeo. quia infames de quibus superius dictum est admittitur contra laicos infames & contra clericos infamatos. ut dixi per. c. in primis. & hoc in accusatione. Item quia admittuntur in testimonium contra clericos inter uenientibus illis adminiculis de quibus ponunt decre. illo infra de simo. licet Hely. &. c. per tuas. Si ergo legitimus nō fuerit accusator non fatigetur reus. ut infra eod. c.1. Nisi forte ut ei purgatio indicatur propter infamiam ut infra eo. ti. ueniens. in fi. supra de confessis. c.1. infi. 2.q.6. presbyter. uel saltem superior ex officio suo inquirat ut infra de collu. crimina infra e. ti. qualiter. ¶ Item sunt & alij qui ob reuerentiam personarum illos quibus reuerētiam debent non accusant. ut liberi liberti. beneficiati. serui. familiares, quibus si hoc fecerint imponuntur uariæ pœnæ. ut. ff. eod. ti. l. qui accusare in fi. &. l. hij tamē. §.1. C. eod. ti. l. iniquum. &. l. si quis ex familiaribus. &. l. contra ecclesiam. ut.12.q.2. liberti. &. c. octaua. Idem in clerico beneficiato. ut supra de postu c ul. Item socij & participes criminum non admittuntur. ut supra de testi. ueniens. C. de liberali causa. l. si filium. nisi forte denunciatiuè uel exceptiuè agatur. ut supra de testi. quoniam infra de adul. significasti. ¶ Item ab alio delatus alium accusare nō potest. ut.2. quæstio.1. prohibentur supra de testibus. c. ultimo. ita ut nec etiam suum accusatorem accuset de pari uel minore. secus in crimine maiori. ut.3.q.11. neganda Condemnatus autem in crimine cum sit infamis alium accusare non poterit nisi suam iniuriam prosequatur. ut. ff. eo. l. qui iudicio. Quod uerum est quod accusare non potest si nouam uelit accusationem in extraneum inchoare, secus si in suum accusatorem. nam potest si per sententiā non amiserit libertatem & ciuitatem. ut. ff. de pub. iudi. l. is qui. parcendū est enim ei qui prouocatus uoluit se ulcisci. ut. ff. de bo. liber. qui cum maior. §. si libertus.

4 ¶ † Accusari autem non possunt aliqui propter excellentiam dignitatis. ut Papa & Imperator, ipsi enim supra ius sunt & legibus soluti sunt. ut supra de concessio. præben. proposuit. C. de legibus & cōsti. l. digna uox. papa enim superiorem non habet nisi solum deum. ut. 9.q.3. nemo aliorum, nisi in crimine hæresis. ut 40. di stin. si papa. Item magistratus non accusatur. ut no. supra eo. titu. §. item alij propter magistratum.

5 ¶ † Forma accusationis hæc est. concipietur libellus accusationis continens ea quæ leguntur. 2.q. ul. libellorum. in prin. & in auc. de exhibē. re. §. suscepto. & de hoc no. supra de libel. ob. in fi.

6 ¶ † Debet autem accusator inscribere & se ad pœnam talionis obligare, idest, ad talem pœna qualem accusando inferri intendit, quia calumniantes ad uindictam poscit similitudo supplici. ut.2.q. ul. quisquis. &. q.3. calumniator. &. c. qui non probat. Quidam excipiunt quosdam casus, scilicet cum quis accusat de leui crimine, ut. ff. eo. ti. l. leuia. Item cum mulier accusat. ut dixi supra eod. titu. §.3. Item in crimine apo-

mine apostasiæ.ut.C.de apo.l.apostatum. Item cum accusatur christianus quod iudæam. duxerit in uxorem.ut.C.de de iudæ. l.ne quis. Item cum maritus accusat mulierem de adulterio iure mariti.ut.4. quæstione 4.§. aliquando.C. ad leg. Iul. de adul.l quamuis.&.l. iure maritl. Item in accusatione falsæ monetæ. ut.C. de fal. mo.l.1.Item si tutor accusat. ut.C. qui ac cu. non pos.l.2. Item cum quis ex necessitate accusat. ut hæres uolens uindicare necem defuncti. ut.ff.qui. ut indig.l. tutor. Item in crimine abigeatus.ut.C. de abige.l.una. Item cum per officiales crimina nunciantur. ut.C. qui accu. non pos.l ea quæ. Sed est sciendum quod si accusator non inscriba ex natura tamen accusationis pœna calumniæ uenit. ut.C.
7 eodem titulo.l.ultima.¶ † Item est sciendum quod in accusationibus non semper necessaria est libelli conceptio. ut in leui crimine. ut.ff. de accusa.l. leuia. Item in notorio.ut.C.eodem titul. ea quæ.4.quæ
8 stione.4.§. aliquando † in notorijs enim nec accusator requiritur nec ordo iudicia rius obseruatur ut supra de fil.præsby quoniam infra eodem titul.euidentia infra de purga.ca.cum dilectus.2. quæst.1. sce.us.
9 &.c.qui lotharius. † Nam in talibus ordo est ordinem non seruare. ut supra de iureiuran.ad nostram. secus in manifestis & non notoris. ut.11. quæstione.3. eorum supra de diuor. porro. Item plerunque de crimine agitur. nec est necessaria libelli conceptio. sed sine accusatore ad pœnam proceditur.ut.ff.ad.l.Iul. de adul. l.1.§.si publico.ff. de proba.l.pe.C. de testi.l.nullum. instit. de suspec.tu.in.§. præ terea. Item in calumniatore.tempore sententiæ postea non. ut.C. de calum.l.1.2. quæst.4 §.notandum.ff.de bo. liber.l. qui cum maior.§. si libertus. Et idem dicunt quidam in falso. ut.C.ad le. Cor. de fal. l.ubi. Sed nos intelligimus legem illam cum principaliter de falso agitur non incidenter. alias autem generaliter ad pœnam ordinariam de crimine agi non potest sine accusatore & sine libello. ut. de mun.& ho.l.rescripto.§.si quis accusato-

rem.2.q.1.nihil. Ordinariam ideo dixi. quia plerunque agitur secundum iura canonica de crimine aliter non ad pœnam ordinariam. & tunc nec accusator nec li-
10 bellus est necessarius. † Unde notandum est quod in foro ecclesiæ quatuor modis agitur de crimine, per accusationem, inquisitionem, denunciationem, exceptionem. Nec obstat infra eodem titul. super his. nam uerum est quod crimen tribus modis ualet opponi. ut ibi dicit. sed quatuor modis agitur. ut dictum est. nam per inquisitionem agitur de crimine. nec tamen tunc crimen opponitur. In primo ergo modo & accusator & libellus est necessarium nisi in casibus ut superius dictum est. in tribus casibus sequentibus non. unde accusationem præcedere debet inscriptio. ut infra eodem titulo. super his. Quod fallit casualiter ut superius dictum est. Inquisitionem clamorosa insinuatio. ut infra eodem titulo qualiter & infra de simo. licet Hely.&.c. per tuas. Denunciationem charitatiua monitio. ut infra eodem.ca.2.& in decreta. licet Hely &.c.per tuas.2. quæstione.7.accusatio. &.c.si quis erga. Exceptione ad exordinariam pœnam obligatio. sed contra electum confirmatum excipiatur. ut infra
11 eodem titul.super his.¶† Effectus accusationis est depositio.inquisitionis ab administratione remotio. denunciationis pœnitentia uel correptio, exceptionis consecrandi exclusio. ut infra eodem titu.super his. In casibus tamen ex denunciatione sequitur amotio. ut cum quis agere non potest pœnitentiam, eo retento quod uitiose quæsiuit. & super quo denunciatus est, ut in simonia in ordine. ut.1.quæst.1. si quis.& quæst.7.requiris. Item in dignitate & beneficio simoniaco. ut.13. distinctio. nerui. In re furtiua uel uiolenta: ut.14 quæstio.6.si res aliena. Idem in re per dolum quæsita quam reddere quis tenetur ut uiolenta.ut supra de resti.spo.sæ-
12 pe contingit.† Si quis autem accusatus de crimine fuerit absolutus non potest super eodem iterum accusari. ut infra eodem titul. de his, siue enim crimen remissum sit à par-

sit a parte recidiuo dolore iterari non de-
bet. 23.q.4. si illic. siue per abolitionem
nomē rei deletum sit, alius accusationem
repetere non potest. ut 2. quæstione. ulti-
ma. in fin. siue crimen remissum sit per in
integrum restitutionem. ut. 2. quæ. 3. §. no
tandum siue accusatore nō probante reus
sit absolutus non potest accusatio refrica
ri. ut. ff. naute caupo. stat. l. licet. §. ulti-
13 mo † nisi in duobus casibus cū posterior
accusator docere paratus est priorem ac-
cusatorem præuaricatum fuisse. ut. ff. de
præuarica. leg. 3. uel cum posterior pri-
mam accusationem se docet ignorasse. ut
14 ff. de accusa. l. si cui. §. hisdem. ¶ † In sum
ma sciendum est quòd in causis crimina-
libus principales requirūtur personæ. nec
interuenit procurator ut. 5. quæstione. 3.
in criminalibus. & ff. de publi. iu. l. pe-
nul. §. ad crimen. Fallit hoc in quibusdam
casibus. In crimine iniuriarum ut 3. quæ-
stione. 9. §. nisi. Item admittitur procura-
tor ad excusandum. ut infra eo. ti. ueniēs
& 2. q. 1. 5. reos. Item cum de crimine agi
tur non criminaliter ut supra de procura-
tor. infra eodem titu. super his, de sen. &
re iu. cum I. & A. Item in leuibus crimi-
nibus. ut. ff. e. l. leuia. Item si si crimen nō
excedit pœnam relegationis. ut. ff. an per
alium causa appella. exer. ua. l. unam. Itē
in crimine suspecti tutoris. ff. de procura.
l. non solum. §. ult. Item cum quis accu-
sat alium de ingratitudine. ut. ff. de procu
ra. sed hæ personæ. §. patronus. Item in
popularibus actionibus interuenit procu
rator ad agendum. ut. ff. de procura. l. li-
cet in popularibus. sed non ad defenden-
dum. ut. ff. de popula. actio. l. qui popula-
ri. Item dominus defendit seruum in cri-
mine. ut. ff. de accusatio. l. si cui. §. ulti.
Quidam tamen dixerunt quòd semper in
crimine potest interuenire procurator ex
parte rei. post litem contestatam ut 5. quæ
stione. 3. reos. Sed illud locum habet in
procuratore dato ad allegandas causas ab-
sentiæ, non causas causæ. ut. ff. de procu. l.
15 seruum. §. publicè. ¶ † Videamus de secun
da parte rubricæ scilicet de natura inqui-
sitionis. & qualiter procedatur in ea. In

primis no. est differentia inter inquisitio-
nem quæ fit contra singularem personam.
& illam quæ fit tam in capite quam in mē
bris, quia in prima requiritur ordo ille
quam infra eodem titu. qualiter. In secun
do casu de plano & sine strepitu fieri ha-
bet ut infra eo. titu. olim. Vbi autem agi-
tur de statu ecclesiæ. requiruntur testes ta
les quales in ecclesia inueniūtur. Et est ra-
tio quia ea quæ domi fiunt per domesti-
cos probari oportet. ut C. de repu. l. con-
sensu. supra de testi. ueniēs. ubi uerò con
tra singularē personam. tūc legitimi adhi
bentur. ut supra de senten. & re iudi. cum
16 I. & A. ¶ † Item nota differentiam an iu-
dex ex officio suo descendat ad inquiren-
dum. an aliquo procurante inquisitionē.
Nam in primo casu inquisitor facit iurare
illum contra quem inquirit, ut super eo de
quo inquirit ad interrogata respondeat ut
infra eo. ti. cum dilectus. In secundo ca-
su non faciet illum iurare. sed promotor
inquisitionis probabit illud super quo lite
ras sunt obtentæ si ex delegatione inqui-
ritur, uel coram ordinario si ordinarius in
quirit. & si non probauerit tunc promotor
uel adiutor inquisitionis punietur ut infra
titu. proxi. cū dilectus. Item & aliam dif-
ferentiam notabis quia cum inquisitor ex
officio suo procedit publicatis attestatio-
nibus. denuo ab alijs testibus inquiret, ut
2. quæstio. 1. nouit. 2. quæs. 5. habet hoc
proprium. & cap. Mennam. Cum autem
aliquo adiuuante inquisitionem non sic. ti
metur enim de subornatione. ¶ Fieri autē
17 † debet inquisitio in loco in quo persona
de qua inquirēdum est conuersatur. ut 22.
quæstio. 1. paratus. 24. quæst. 1. pudenda.
supra de electio. postquam supra de præ-
18 sumpti. quosdam. † Citabitur is con-
tra quem inquirendum est & significa-
buntur ei crimina de quibus est inquiren-
dum ut 5. quæstio. 2. si primates. & in-
fra eodem titu. qualiter. §. debet. Is au-
tem contra quem inquiritur poterit op-
ponere contra inquisitionem de suspe-
cto. ut infra eodem titu. ad petitionem.
Item poterit opponere quòd sit crimino
sus. ut secunda quæst. septima iudicet. Po-

terit opponere contra testes. ut infra eodem titul. cum oporteat. &c. qualiter infra de simo. licet Hely. &c. per tuas. nam ibi cum de crimine excepto inquiritur, est speciale ut criminosi admittantur. Si ergo inquiratur de non excepto, non admittentur. ut. 2. q. 1. deus supra de testi. cogen praeterea 35. q. 6. episcopo. Poterit obijcere ad dicta testium. ut infra eod. tit. qualiter. §. debet. poterit excusationes suas proponere. ut infra eodem. ca. cum dilectus. Poterit opponere in personam denunciantis & literas impetrantis. ut infra eodem titulo. cum oporteat. & ca. dilectus Inquisitor faciet iurare illos qui denunciauerunt. ut in decre. licet Hely.

19 † Secus est cum agitur per modum accusationis, quia qui semel apparuit inter accusatores testis esse non potest. ut infra

20 eo. cum. P. ¶ Forma † iuramenti testiũ in causa inquisitionis diuersa est a forma illa quae in causis alijs obseruatur. Nam in alijs causis testis iurat dicere ueritatem de his quae uidit & quae in praesentia eius dicta sunt. ut 3. quaestione 9. testes. §. de his quae &. c. cohortamur. Sed in causa matrimoniali cum de consanguinitate agitur forma iuramenti testis est. quia iurabit testis de his quae nouit circa parentelam uel credit & quod a maioribus accepit. ut supra de testibus. licet. & in his casibus in quibus agitur in figura iudicij & sunt partes testis dicet tam pro una parte quam pro altera. nam communis est. ut. 14. quaest. 6. non sane. In inquisitione uerò forma iuramenti testis est. ut super crimine dicat plenam ueritatem. ut in decre. licet Hely. Si uerò super statu ecclesiae inquiratur, tunc forma iuramenti testium duplex est. nam aut iurat ueritatem dicere de his quae scit uel credit in ecclesia reformanda exceptis occultis. ut infra eodem titul. olim. uel quòd responde- bit ad interrogata. ut infra eod. titul. cum

21 dilectus. † Sed si is contra quem inquiritur conuincatur qualiter puniendus sit à nonnullis in dubiũ reuocatur eo quod circa hoc diuersi mode loqui uidẽtur. Ad hoc dico quod si contra praelatũ inquiritur administrationem habentem. certa est poena scilicet ab administratione remotio p exemplo uicilli. ut infra eod. tit. qualiter. tunc ergo non erit arbitraria. Nam facti quidem quaestio in arbitrio est iudicantis. poenae uero persecutio non eius uoluntati mandatur sed legis arbitrio reseruatur. ut 2. q. 3. §. notandum. & accedunt ad idem ff. de uerbo. signific. l. si qua poena, & ff. ad Turpil. l. 1. §. primo. Si uero fiat inquisitio contra praelatum non habentem administrationem. tunc, est arbitraria poena. Nam tunc secundum merita personae & qualitatem excessus poenam poterit iudicantis discretio moderari. ut infra eo. tit. inquisitionis. in fi. 1. responso. & arg. x. de simo. de regula. &. c. dilectus. Sed haec fallunt in criminalibus enormibus: quae ordinis executionem suscepti aut retentionem beneficij etiam post peractam poenitentiam impediunt. ut est uidere in homicidio & simonia in ordine & beneficio. ut infra eod. inquisitionis. In his. n. & consimilibus sic esset. sicut in accusationis iudicio procedendum. ut dicit illa decre. inquisitioni. Quae autem sint enormia delicta & de effectu ipsorũ no. supra de tem-

22 po. or. & quali. or. §. circa. ¶ Sed † quid si nihil probatum sit aduersus eum contra quem inquiritur nisi de sola fama? Si crimen de quo inquisitum est per testes erat iam habet factũ, admoneat eum ordinarius primo seorsum, postea coram testibus, & si infamia perduret suspendet eum usque ad satisfactionem condignam ut infra de purga. cano. si quis praesbyter. Et in eo casu intelligo quod praesbyter infamatus debet suspensi. non enim dico quòd statim propter infamiã debet suspendi nisi enormitas delicti uel scãdalũ hoc exposcat ut infra de purga. cano. inter sollicitudines. Caeterum si omnes testes dicunt eum innocentem non suspendetur nec onerabitur purgatione nisi ex abundanti hoc fiat ad tollendam infamationem facti. ut. 2. q.

23 5. haber. &. c. mennam. ¶ † Itẽ quid si superior uelit inquirere, reus autẽ dicat nolo, ut inquiras sed praefigas terminũ accusare uolẽtibus, & accusatore deficiẽte paratus sum me

sum me purgare. nunquid audietur reus an iudex. Videtur quod reus quia quod reus petit ordinarium est. quod dicit iudex est extraordinariū & iudex potius ordinario quam extraordinario iure procedere debet ut. 2. q. 1. multi. in fi. &. ff. de mino. l. in causæ. Puto potius inquirendū quia purgatio sequitur inquisitionem. ar. infra de purga. cano. inter sollicitudines.

24 ¶ † Sed quæritur an reus possit probare innocentiam suam & excusationem per familiares & cubicularios. Respondeo sic ut 11. q. 2. manifestæ. & 2. q. 7. cū pastoris. Item quid si alienus qui non est de diœcesi impetret inquisitionem hoc supprimēs in impetrando potest præsumi ipsum non charitatiue moueri cū non intersit ipsius.

25 ¶ Item † quid si repellatur adiutor inquisitionis. nūquid alius admittetur uel iudex ex officio suo procedet. Respondeo admittetur alius. ut infra eodem tit. cum oporteat. & argu. ff. de inoffi. testa. l. posthu-

26 mus. §. primo. † Crimina enim semel audita indiscussa præteriri non debent. ut infra de collu. dete. crimina. nec refert undecunque claruerint. ut 24. q. 3. ecce. Item inquisitio nititur ex officio superioris. & ideo iterari potest. ut 2. quæst. 5. habeat

27 hoc proprium. &. ca. mēnam. ¶ † Itē quid si infamia ortum habeat ab inimicis: nunquid inducet inquisitionem. Respondeo non. ut infra eodem titu. qualiter. &. c. inquisitionem. in fin. 11. quæstione 3. in cū clas. & 2. quæstione 4. omnibus infra de purgatio. canonica cum in iuuentute. Sed cum difficile sit ortum infamiæ probare. cum ipsa fama a certo auctore procedat ut de cond. 4. sanctum est. Satis dici potest quod & si esset inquisitio. non tamen cessabit purgationis iudicium ut infra e. c. in

28 quisitionis in fi. ¶ Debet autem † descendere superior ad inquirendum cum canonicis ecclesiæ suæ. ut 86. dis. si quid uero. 15. quæ. 7. si quid. Intelligo hic ecclesiam suam scilicet maiorem. hoc est cathedralem ut infra de uerbo. sign. c. cum clerici. Sed si abbas uel alius prælatus inferior ab episcopo sit infamatus. puto in inquisitione & alios prelatos diœcesis conuicis adiungendos. ut 18. quæst. 2. si quis abbas.

29 ¶ In summa notandum est. † quod infamia orta ad denunciationem paucorum non inducit inquisitionem ut infra eo. tit. inquisitionis in fi. Unde is contra quem mādatur inquisitio fieri poterit excipe ut dicat inimicos esse denunciatores. Item ipsum denūciasse super eo de quo ante fuerat infamatus ut infra eo. ti. cum oporteat multa enim falsa principi referuntur. ut. 2. q. 5. biduum, in fi. sub tali enim conditione. commissio facta uidetur. ut si infamia & clamor præcesserint unde. de hoc est primitus inquirendum. ut in illa decr. cū oporteat. Nec obstat infra eo. c. ult. ubi ad denunciationem quandoq; mandatur inquiri quia. si superior mandat inquiri exceptio prædicta nihilominus salua manet.

¶ Nunc restat uidere de tertia & ultima parte rubricæ scilicet denunciationibus.

30 † Est igitur sciendum quod ad denunciādum tenentur omnes secundum quosdam ut 2. q. 1. si peccauerit. & q. 7. qua propter 11. q. 3. tam sacerdotes. 45. dist. sed illud quod & Hug. concedit. Sed dura est hæc opinio & multos constituit trāsgressores. Et propterea alij benignus dicunt quod illud mandatum euangelicum si peccauerit &c. non extenditur nisi ad illos qui in magistratu sunt positi. siue sint clerici siue laici. argu. ad hoc 33. q. 4. duo ista nomina 17. q. 4 præsbyterorum. quo ad alios autem est consilium. Et hoc uerum est in peccato commisso secus in committendo. nā quo ad illud omnibus est præceptū ut 22. q. 5. hoc uidetur quicunque ergo habet familiaré tenetur corrigere. ut 33. q. 4. duo ista nomina. 23. q. 5. non putes. Et quæstio intelligatur præceptiue quo ad prælatos. consultiuè quo ad priuatos est arg. 23.

31 q. 4. ca. 1. ¶ † Sed dubitatur an infames & criminosi admittantur ad denunciandum. Et uidetur quod sic, quia omnes ad hoc ex præcepto tenentur secundum unam opinionem. Et quòd infames admittantur arguitur ex multis iuribus. 24. quæst. 1. quisquis supra desponsa. præterea. & ubi ad correctionem agitur non requiritur tantus rigor ut in prædicto. cap hoc

uidetur

2 uidetur † ubi de bona fide agitur non con
uenit de iuris apicibus disputare ut. ff.
manda. l. si fideiussor. §. quædam. Sed è
contra uidetur quia tantum honesterio-
res personæ admittantur, ut 35. q. 6. epi-
scopo sinodo. & non infames, ut supra
de testi. co. præterea. Nam & ad popula-
res accusationes nõ admittuntur nisi per
sonæ integri status ut. ff. de popula. ac. l.
popularis. Scripserunt Io. & Tan. quod
quilibet admittitur ad denunciandum,
dummodo bono zelo denunciet supra de
sentent. & re iudica. cum I. & A. Sed licet
admittantur infames & irregulares non
tamen criminosi cum enim criminosi nõ
correxerint sua crimina præsumitur quòd
3 zelo denuncient aliena. † Has summas ap
probo ut tamen inter denunciationem
& denunciationem distinguas. quia de-
nunciatio quæ fit de peccato commisso
est euangelica. sed illa quæ fit de com-
mittendo est canonica. Ad hanc cano-
nicam quilibet admittitur ut supra de co-
gna. spi. tua. ad hanc qualiscunque noti-
tia sufficit. ut in capitu. hoc uidetur in
qua turpitudo propria non obsistit. ut su-
pra de spoli. præterea. quam non impe-
dit iuramentum præcedens, ut 14. distin
ctio. nerui. Ad quam non faciendam si
quis se iuramento astrinxerit iuramentũ
non tenet, supra de iureiuran. quemad-
modum quæ omnia in denunciatione e-
uangelica non contingunt. ut superius di
ctum est. Quamuis autem possit quilibet
dummodo non criminosus ut superius no
tandum est peccatum denunciare com-
missum. ut in autẽ. quomodo opor. episc.
§. licentiam, coll. 1. & in autent. de non
alie. aut permu. §. ul. coll. 2. & circa accu-
sationem solennia, ut 4. q. 4. §. aliquando.
& C. de accu. & inscript. l. ea quæ tamen
nunciatores his quæ nunciant assistere
debent. ut. ff. ad Turpill. l. ab accusatione
§. nunciatores &. C. de accu. & inscript.
l. singuli. & si non probauerint quod de-
nunciant punientur. ut infra titu. proxi.
cum dilectus.

Summarium

1 *Accusatorum temeritas tribus modis detegitur. & tribus pœnis subijcitur.*
2 *Calumniari quid sit, & quid preuaricari. & quid tergiuersari.*
3 *De calumnia qualiter qui conuincatur.*
4 *Preuaricator quis dicatur.*
5 *Tergiuersator quis sit, & qualiter puniatur.*

¶ DE CALVMNIATORIBUS, Rubrica.

DIctum est supra de accusationi-
bus & accusatoribus sed, quia
plerunq; accusatores calumnian
tur. Idcirco subiicitur hic rubrica de ca-
lum. ¶ Videamus igitur quid sit culum-
niari. qualiter quis de calumnia conuin-
1 catur. & qualiter puniatur. ¶ † Est autem
sciendum quòd accusatorum temeritas tri
bus modis detegitur, & in tribus pœnis
subijcitur. Aut enim calumniantur. aut
2 præuaricantur. aut tergiuersantur. ¶ † Ca
lumniari est falsa crimina intendere.
Præuaricari uera crimina abscondere.
Tergiuersari in uniuersum ab accusatio-
ne desistere. ut 2. q. 3. §. notandum. ff. ad
senatus consult. Turpill. l. 1. §. 1. Et quòd
dixi calumnia est falsa crimina intende-
re. subaudi scienter & animo calumnian
di, ut infra eodem titu. c. 1. ¶ Calumnia-
toribus pœna lege remia irrogatur. ut. ff.
eod. titu. l. 1. §. 1. Nam calumniantes ad
uindictam poscit similitudo supplicij. ut
no. supra titul. proxi. §. debet autem ac-
3 cusator inscribere. ¶ † Conuincitur quis
de calumnia secundum quosdam eo ipso
quod non probat quod intendit, ut 2. q.
3. calumniator. & c. qui non probat. C.
de aduo. diuer. iud. l. 1. ff. de testi. l. 3. §.
idem diuus Adrianus. C. de famo. libel.
l. 1. in fin. C. ad leg. Iulia. de ui publi. l. si
quis ad se. & C. de fruct. & lit. ex. l. non
ignoret. Sed non est ita, quia non proti-
nus calumniari uidetur qui non probat
quod intendit. unde eius rei inquisitio
spectat ad iudicem qui reo absoluto ani-
mi de-

mi destinatione, argumentum ff. de uerborum significatione. l. fugitiuus. quia post sententiam absolutionis hoc non liceret. ut. C. de cal l. 1. de accusatoris incipit consilio quærere qua mente ductus ad accusationem processit & tunc condemnabit eum uel absoluet quorum alterū ex forma sententiæ apparet. ut 2. q. 3 §. notandum. ff. eodem titulo. l. 1. §. 1. potest enim esse quòd accusator qui non probat iustam habuit causam ueniendi ad crimen. ut. C. eodem titulo. l. qui non probasse. Si uero iudex de hoc non acquisierit durante adhuc primo iudicio. postea non potest. ut. C. eodem titu. l. 1. nisi noua contra accusatorem eundemque calumniatorem accusatio instituatur. ut. C. de aduo. diuer. iudi. l. 1. Vel potest in continenti reo absoluto condemnare calumniatorem. præhabita tamen inquisitione, quia quæ incontinenti fiunt inesse uidentur. ut C. de pac. l. petens. ff. si certa peta. l. lecta. Et nota. quòd ubi certa est pœna imponenda accusato si conuincatur certa est & imponenda accusatori calumnioso quia eadem. sed ubi incerta esset illa quæ imponenda esset accusato tunc accusatori in calumnia comprehenso imponetur tanta & talis pœna quanta & qualis pro crimine obiecto ab accusatore solet imponi. ut C. eod. titu. l. ult. ff. ad senat. consul. Turpil. l. & in pri-
4 uatis. ¶ † Præuaricator autem dicitur quasi uaricator qui diuersam partem adiuuat prodita causa sua, quod nomen Labeo à uaria concertatione tractum ait, nam qui præuaricatur ex utraque parte consistit. quinimo ex altera. Hic autem extra ordinem solet puniri. ut 2. qu. 3. §. notandum in uerbo præuaricator. & ff.
5 de præuarica. l. 1. & . 2. ¶ † Hic autem tergiuersatur qui terga uertit accusato, & circa abolitionem ab accusatione desistit. Hic incidit in Turpill. & extra ordinem punitur. ut. 2. qu. 3. §. notandum. in uerbo. si quis. & ff. ad Turpill. l. 1. §. si quis autem.

Summarium

1 *Simonia quid sit.*
2 *Simonia unde dicta.*
3 *Simonia committitur tribus speciebus muneris.*
Munus aliud ab obsequio, aliud à manuque, aliud a lingua.
4 *Simonia uoluntate sola committitur. & nume. 9.*
5 *Casus in quibus munus à manu in spiritualibus licitè intercedit.*
6 *Obsequium spirituale an possit sine uitio præstari & pacto.*
7 *Exennia an inducant simoniam.*
8 *Modica quantitas pro re spirituali ex pacto data an inducat simoniam.*
9 *Simoniacus furi comparatur.*
Vsuram quæ inducant.
10 *Simonia an committatur si aliquid detur pro calice seu uestibus benedicendis.*
11 *Simonia in quolibet ecclesiastico ministerio exercendo committi potest.*
12 *Cautio an ante promotionem alicuius exigi possit sine uitio simoniæ.*
13 *Superioris autoritas uitium tollit.*
14 *Dare intelligitur qui quod sibi debetur remittit.*
15 *Simonia est crimen enorme.*
16 *Simoniacus à quolibet accusari potest.*
17 *Missam cantare potest quilibet peccator præter simoniacum.*
18 *Iura canonica quare simoniam & fornicationem prosequantur.*
19 *Suspensi & excômmunicati excluduntur à participationem sacramentorum.*
20 *Simoniacus qualiter debeat puniri.*
21 *Accusatus de simonia, pendente accusatione, officium suum exequi prohibetur.*
22 *Beneficium simoniace adeptus tenetur ad omnes fructus perceptos & percipiendos.*
Fur semper est in mora & ad damna tenetur.
Possidens sine titulo tenetur ad damna & lutra percepta & percipienda.
23 *Pecunia simoniace data cui sit restituenda.*
24 *Prælatus aliquid ab ecclesia per simoniam extorquens duplicatum restituit.*
25 *Simoniam an inducat omnis pactio in re spirituali*

spirituali interueniente.

Pactum in traditione rei propriæ apponere licet.

26 *Simoniam an committat exigens aliquid in exequijs mortuorum. uel in benedictione nubentium. & in consecrationibus episcoporum.*

27 *Dispensare cum simoniaco an quis possit.*

28 *Episcopus an possit cum simoniaco dispensare. & num.35.*

29. *Simoniacè ordinatus quis dicatur.*

30 *Damni nihil sentire, qui prohibuit.*

31 *Prohibitio in casibus nihil operatur.*

32 *Tacens plerunque præsumitur consentire.*

33 *Absentia aliquando plus operatur quam contradictio.*

34 *Dispensatio quando dicatur fieri semiplenè, quando plenè & quando plenissimè.*

36 *Intellectus ad c.erga.1.q.1.*

37 *Sacerdos an peccet uel simoniam committat missam pro denarijs celebrando, uel alia officia exequendo.*

38 *Laici an compelli possint ad præstandum oblationes.*

39 *Simoniacus an efficiatur qui se cum bonis suis ecclesiæ confert.*

40. *Paupertas delinquenti non ignoscit.*

41 *Famis necessitas excusat à furto.*

42 *Mediatores simoniæ, simoniaci sunt & infames, nec ad testimonium admittuntur.*

¶DE SIMONIA. Rubr.

INter cætera crimina ecclesiastica simonia primum obtinet locum. Nam simoniaci uelut primi & præcipui hæretici ab omnibus fidelibus sunt respuendi, & omnia crimina ad comparationem simoniaci hæresis quasi pro nihilo reputantur. ut. 1.q.ult.patet. & quia usitatum est tantum malum.ut.1.q.1.reperiuntur. & ideo exaggerandum.ut.ff.de pœ.l. aut facta.§.ulti. Idcirco præmisso de accusatore & eius calumnia. statim ante alia crimina ponit de simonia. unde subijcitur hic rubrica de simo.& pe. aliquid pro spiritu. exigatur uel promittatur. ¶ Videndum est igitur quid sit simonia unde dicatur quibus modis contrahatur. quia pœna simoniacus puniatur. & quæ contra eũ pos
1 sit dispensatio adhiberi. ¶ Simonia † est studiosa cupiditas uel uoluntas emendi. uel uendendi spirituale uel spirituali annexum quod spirituale censetur. Ius enim percipiendi prouentus præbendales spirituale non est sed dicitur annexum spirituali. hoc est canoniæ propter res temporales quæ ex illo iure proueniunt scilicet fructus. Sic & ius percipiendi prouentus ratione prælaturæ spirituale non est, sed dicitur annexum spirituali propter temporalitatem quæ inest ipsi perceptioni. Et ideo si quis emat uel uendat spirituale propter annexum spirituali. neutrum in emptum uel in uenditũ derelinquit. ut.1.q.2. si quis obiecerit. Sic & ius patronatus uendi non potest. ut supra de iure. pa. de iure & .c. quia clerici. tamen dicitur spirituali annexum ut in decreta de iure & supra de iudi. quanto. propter quandã considerationem, quia cadit in laicum & a laico possidetur uel quasi. cum nullum ius spirituale a laico possideatur præter illud & præter ius funerandi. ut.ff. ius funerandi. ut.ff. de mortuo infe.l.1. & præter ius eligendi si ex priuilegio competat. ut supra de iure patro. nobis. & propterea non dicitur ius spirituale sed annexum spirituali. accedit ad ista supra de rerum permu. quæsitum. Præmissa autem diffinitio uel descriptio simoniæ probatur. 1.q.
2 qui studet. ¶ † Dicitur simonia à Simone mago primo in nouo testamento sceleris huius auctore. ipse enim uoluit emere gratiam sancti spiritus à beato Petro. sicut & Gyesi in ueteri testamento uoluit uendere gratiam sanitatis Naaman Syro. Vnde proprie loquendo emptor spiritualiũ dicitur simoniacus uenditor gyziacus uel gyziecus. Sed usus hominũ habet ut utrerque simoniacus appelletur & de utroque
3 legitur. 1. questi. 1. qui studet. ¶ † Committitur autem simonia tribus speciebus muneris. Vnde beatus qui excutit manus suas ab omni munere. non dixit solũmodo à munere. sed ab omni munere, quia munus aliud ab obsequio. aliud à manus aliud à lingua. Munus ab obsequio est ser

uitus

nitus indebite impensa munus a manu pecunia est minus à lingua fauor est. ut. 1.q.
4 1.sunt nonnulli.† Item committitur simonia sola uoluntate uel intentione. sicut & ut usura ut infra de usu. consuluit. 14.q.3. si feneraueris. In hoc tamen distinguendum est sicut distinxerunt doctores antiqui. quædam sunt prohibita. quia simoniaca. ut uendere uel emere sacramenta hæc.n.ideo hodie prohibentur, quia in ueteri testamento erãt prohibita & simonia ca emi uel uendi dona sancti spiritus. ut. 1.q.1.qui studet, unde uenditores columbarum eiecti sunt a domino de templo. ut 1. q. 3. ex multis. Quædã autem sunt quæ in ueteri testamento nec erant prohibita nec simonica. quia prohibita per constitutiones ut uendere uicariam castaldionatũ. œconomatum, aduocatiam & huiusmodi. ut infra eo. tit. ad nostram. 1.q.1. si quis episcopus. &.q.3. saluator. hæc emi uel uẽdi est simonia cum sint prohibitum. Et in his non sufficit sola uoluntas sed requiritur ut interueniat actus. Et nota quod in his quibus simonia committitur sola uoluntate nullo pacto sed effectu animi præcedente non est necessaria resignatio spiritualium quæ conferuntur & temporaliũ quæ præstantur sed sufficit delinquentibus per solam pœnitentiã suo satisfacere creatori & eos per simonia huiusmodi non teneri. ut infra eo. ti. c. ulti. & secundũ hoc intelligo decre. infra eod. titul. tua nos.
¶ † Sunt autem casus in quibus munus a
5 manu licitè intercedit in spiritualibus. Primus est cum quid spõte datur & gratis offertur ut 1. q. 1. quidquid inuisibilis. & c. quam pio, in fi. & ca. placuit. & infra eod. titu. dilectus filius. A. in fi. Secundus cum omnia illa concurrunt. quæ distinguuntur infra e. & si quæstiones. Tertius pro operibus spiritualibus ab eo collatis qui ad hoc ex officio non tenetur. ut 12. q. 2. charitatem. Quartus pro operibus spiritualibus ad quas qui confert ex officio tenetur ut cum episcopus consecrat ecclesiam uel uisitat, quia tunc potest exigere moderatã procurationem ut infra e. cum sit Romana supra de rescrip. c. cum ex officij. 10. q. 3. relatum. Sed quamuis sic dixerint antiqui & sic scripserit frater Raymun. in sũma sua tamen non audeo dicere quod pro actu uisitandi uel consecrandi episcopus exigat & hoc propter canonem. 1.q.1. statuimus sed pro labore uie. 12.q.2. charitatem. Sed oppones. canon ille loquitur cũ episcopus non per suæ ciuitatis parochias fatigatur. si ergo in sua ciuitate uisitat uel consecrat. uidetur quòd non debeat exigere procurationem cum non laboret. & tamen contrarium est ut supra de censibus exac. & procura. uenerabili. Ad quod respondeo. & si minus laboret eundo ad ecclesiam ciuitatis causa uisitandi uel consecrandi quam eũdo ad ecclesiam in diœcesi constitutã laborat tamen, & ideo cessat obiectio. Quintus cum eleemosyna datur pro uita æterna & peccatorum remissione unde peccata tua eleemosynis redime. Sextus pro redimenda uexatione quæ in rebus spiritualibus iniustè infertur ut infra eo. ti. dilectus. Et concordat redimẽtes tempus carissimi quoniam dies mali sunt. Sed uidetur obstare infra eo. tit. que relam. ibi enim utrunque prohibetur emi redimi ecclesiam. Sed ibi exponitur redimi. idest pro pecunia resignari, item non obstat infra eo titu. nemo quia ibi nõ redimitur uexatio sed emitur absolutio. Vel potest sic dici quod redẽptio rei spiritualis si mittitur uexatio iniuste & redimenti prohibetur uexanti & pro uexationis cessatione recipiẽti. ¶ In munere ab obsequio distinguit. quia aut obsequium est corporale aut spirituale. Si corporale sit obsequium & honestum uitium non inducit. ut cum quis seruit suo episcopo corporaliter in rebus licitis & honestis puta eũdo Romam pro ipso aduocando uel procuratoris officium gerendo pro negotijs eius uel ecclesiæ suæ. ubi ergo dignus dignum & honestum præstat obsequium pro beneficio uel ordine cessat uitium simoniæ. & hoc innuit a contrario sensu canon ille. 1. q. 1. sunt nonnulli. in uerbo. munus ab obsequio est seruitus indebitè impensa. Si uero indignus dignum uel dignus indignum præstet obsequium, non caret uitio simoniæ.

niæ.Sed quamuis honestum obsequium li
beraliter præstitum uitium non inducat:
ut dictum est . in pactum tamen dici non
potest. Hug. tamen dixit de indistinctè
quòd si quis directè habeat intentionem
suam ad ordinem uel beneficium cum ser
uit. simoniacus est ar. pro eo. infra eo. tit.
cum essent . Sed nunquid obsequium spiri
tuale potest sine uitio præstari ex pacto.
Respondeo non nisi beneficio uel perso-
natui sit annexum. ut supra de præben.si-
gnificatum . ¶ In munere autem a lingua
sic dico licet super hoc diuersi diuersa scri
bant. porriguntur preces aut ab ipso ordi
nando seu promouendo.aut ab alio pro ip
so. Et in utroque casu dicunt quidam præ
ces huiusmodi esse illicitas.& si ad eas fiat
ordinatio uitiosa est & speciem continet
simoniæ arg. 1.q. 1. ordinationes & c.nul
lus itaque.& 7. q. 1. in scripturis supra de
iure patro. per tuas . Quod tolerabile pu-
to si pro indigno fiant: secus si pro digno
ut supra de æta. & quali. tuam.1.q.1. filiũ
infra de simo.tua. alias multi hodie dãna-
rentur cum plures ordinentur & benefi-
cientur interuenientibus proprijs præci-
bus uel aliorum. Sed si aliquis pro præla-
tura preces porrigat pro se ipso hoc ambi
ciosum est ut. 1. q. 1. nullus itaque si uero
interpositis præcibus alienis ad prælatu-
ram aliquis assumatur . tunc distinguo.aut
præces sunt carnales aut spirituales fiat
carnales & fiant pro indigno . committi-
tur simonia.ut 1. qu. 1.de ordinationibus.
Nam preces loco precij succedunt. ut. 1.
q. 1. sunt nonnulli . Sed si sint carnales &
fiãt pro digno licitæ sunt dummodo is qui
ordinat uel instituit respectum nõ habeat
ad preces. sed ad utilitaté ecclesiæ uel me
ritum promouendi. Spirituales auté præ-
ces uitium non inducunt ut.1. q. 1.laroré.
63.dist. principali.¶ † Quæritur de exen-
7 nijs an simoniam inducant. Videtur quòd
non dum tamen non producantur ad mu-
nerum quantitatem.ut. ff.de offi. procon.
l.solent.§. non autẽ.&.§. ulti. licitè enim
recipitur esculentum & poculẽtum quod
intra dies proximos prodigatur . ut.ff. de
offi. præsi. l. plebiscito . sicut & quæ pro-
phetæ offerebantur stipites magis æstima
bantur tabernaculi quam munera prophe
tæ ut 1.q.1. iudices. ¶Sed quid si corrupta
intentione dentur uel recipiãtur exennia:
Respondeo simonia committitur quæ si-
ne resignatione ordinis uel beneficij col-
lati pœnitentia sola purgatur ut infra eo.
c.ulti.& secundum hoc intelligi potest in
8 fra eo.nemo. ¶Sed nunquid † modica quã
titas pro re spirituali ex pacto data simo-
niam inducit. Respondeo sic. Nam inue-
nio quòd sex solidi faciant simoniam ut
infra eo. titu. tuæ.Item 30.ut infra eo.ue
niens . Item quinque oboli.ut 1.q.1.iudi-
ces. Item tremissis ut 1.q.1.placuit ut nul
lus episcoporum id est, tertia pars solidi.
9 † Item simoniacus furi comparatur . ut.1.
q.1. ordinationes, & in furto non distin-
guitur quantitas.ut 14.q.6. c.ul.Item simo
nia comparatur crimini usurarum utrun-
que enim sola uoluntate committitur. ut
supra eo.§. item committitur . Et in usu-
ris non distinguitur inter modicũ & mul
tum. Item cupella uini . Item uerba: po-
ma & quicquid sit quod sorti accedit usu-
ram inducit ut 14. q. 3. plerique. Ad hoc au
tem dico quòd ubi ex pacto aliquid da-
tur non distinguo quãtitatem & opus est
resignatione eius quod taliter quæsitum:
ubi autem aliquid quantuncunque corru
pta intentione datur sine pacto simonia
cõmittitur quę absque renunciatione per
pœnitentiam deletur ut infra eo. ca.ulti-
mo.Sed si non constet de mente corrup-
ta tunc considerantur circũstantiæ illæ de
quibus habes infra eo.ti. & si quæstiones.
10 ¶ † Sed nunquid simonia committitur si
aliquid detur pro calice seu uestibus bene
dicendis.Dixerunt quidam quòd non nisi
inueniretur hoc in iure prohibitum . tunc
enim esset simoniacum,quia prohibitum.
ut est uidere in chrismate.baptismo. com-
munione.balsamo.sepultura . basilicis de-
dicandis. ut 1.q.1.dictum.& ca. placuit ut
unusquisque. & infra eo. ti. cum in eccle-
siæ.Et his consentit frater Raymũ.in sum
11 ma sua. † Puto tamen uerius quòd in quo
libet ecclesiastico ministerio exercendo si
monia committi potest ut infra eodem ti-
tul.

12 tul. ad nostram.¶†Sed nunquid ante promotionem alicuius potest ab eo cautio exigi sine uitio simoniæ. Respondeo non sed postea sic.ut.8.q.3. talia.1.q.1.quàm pio.dum modo pactum non præcedat. ut 8.q.3. Artaldus. postea uero præstabitur cautio quæ ex antiqua consuetudine approbatur.ut.63.dist quia sancta. sed à superiori potest exigi & recipi cautio siue ante siue post ordinationem subiecti. ut supra de electio.signi ficasti.23.dist. quanquam.28.dist.de Siracusanæ.c.dist.opta-
13 tum.&.supra de iureiu.nullus† auctoritas enim superioris uitium tollit.ut supra de pact.cum pridem.supra de præben. nisi supra de transla.statuimus.ff. de his qui not. infa.l. furti.accipe.§.qui iussu. Item nota quòd sicut simoniacum est mediante pecunia uel pacto rem spiritualem acquiri: sic & resignari:ut infra eo.ti.quærelam su
14 pra de testi.ueniens†dare enim intelligitur qui quod sibi debetur remittit.ut.8.q.3.talia.ff.de calu.l.quin etiam.ff.de cond. causa da.l.si mulier.licet sit arg.contra.ff. qui.mo.pig.uel hypo.sol.l.1.§.cũ debitor C.ad uelle.l.1.ff.quę in frau. cre.si pignus Et eodem modo simoniacum est ob pecuniam reconciliare uel non reconciliare. ut infra eo.ti.nemo.&.c.ad aures. Nec miteris si duo contraria in idem recidunt. Nam hoc contingit alias ut cum recipitur precium ad accusandum uel non accusandum. deonciandnm uel non denunciandum testificandum uel non testificandum.eligendum uel non eligendum. hæc enim omnia eadem lege puniuntur.ut.1.q.1.qui cum &.l.eadem.§.lex Iulia. &.2.q.1.prohibentur. accedit ad ista.1.q.1.§. qui autem pecuniam. Sed obstat canon 1.q.1.sunt quidam ibi dicitur sunt quidam qui uiolentia uel fauore non permittunt ecclesias ordinari.hos etiam decernimus ut sacrilegos iudicandos. Sed ibi subau-
15 dio.nihilominus simoniacos.¶†Est autem sciendum quòd simonia est crimen enorme.ut supra.de accu.& inqui.crimen exceptum.ut.C. de epis.& cle. l.si quen-
16 quam.15.q.3.sane.¶† Ad accusationem simoniaci quilibet admittitur ad accusandum.ut infra eo.titu.tanta, dummodo is qui accusatur sit malæ famæ. ut.2.q.1.in primis & de hoc plenius not.supra de accusatio.§.item illi non admittuntur.
17 ¶†Quilibet peccator missam cantare potest præter simoniacum. ut infra eo.ti.tanta. & præter alios enórmiter delinquẽtes uel mediocriter dummodo eorum crimina notoria non sint de iure uel de. facto. ut supra de tempo.ordi.c.ultimo. & supra de renuncia.nisi cum pridem.in princip. hij enim omnes sunt suspensi quo ad se & quo ad alios. Vel dic solum simoniacum etiam occultum suspensum esse quo ad se & quo ad alios & notoriũ fornicatorem. ut.32.dist. nullus.&.c.præter hæc.&.§.ue-
18 rum.†Et si quæratur quare iura canonica sic prosequantur hæc duo.scilicet simoniam & fornicationem? Respondeo simonia est morbus cancrosus. & ideo ferro ignito opus est.etiam malum usitatum.ut 1.q 1.reperiuntur.Item fornicatio est cõmune uitium ut.1.dist. quia tua sanctitas. in fi.& ideo pœna exacerbari debuit in utroque.ut.ff.de pæ.l.aut facta.§.ultimo. Et quod proximè dixi quilibet peccator potest missam cantare præter simoniacũ sic intellige quilibet non pręcisus quili-
19 bet toleratus. †Et sic tollitur obiectio de suspensis & excommunicatus qui excluduntur à participatione sacramentorum. ut.3.q.4 engeltrudam supra de excep. à nobis infra de cle.ex mi.si celebrat. Item omnis peccator pęnitens. & sic non ob. quod dici solet.quòd constitutus in mortali peccato suspensus est quo ad se.ut.1.q. 1.sacerdos.quod locum habet nõ enormibus etiam occultis & non mediocribus etiam occultis & non mediocribus notoriis.nam enormia occulta, & mediocria notoria & post peractam pænitentiã executionem ordinis detinent impeditam.ut supra de renun.nisi cum pridem.l.dist.de
20 his supra de tempo.ord.c.ult.¶†De pæna simoniaci sic dicendum est. Aut quis est simoniacus in ordine.aut in beneficio suscepto.Si in ordine,suspensus est ipso iure.ut proximè dictum est.habet enim characterem furtiuum. ut.1.q.1. ordinatio-

nes. habet charactèrem uitiosum. unde ordo intus ortus cecidit. ut 1.q.1.quibusdam narrantibus infra eo.ti.accusatum.& c.quotiens. Qualitercunque de hoc crimine constiterit siue per modum accusationis siue per modum inquisitionis siue denun. sequitur pœna depositionis. primum probatur supra de accu.inqui.& denun. super his. Secundū supra de accu. inquisitio. de tertio no.de accus.§.effectus. Symoniacus aūt in dignitate uel beneficio conuictus per accusationē deponitur, per inquisitionē amouetur. ut supra de elec.per inquisitionem & idem per denunciationem Et est ratio, quia non posset agi pœnitentia illa uel illo retento. ut 13.distin.nerui & ut in prædicto.§.effectus. Et quod dixi in simoniaco in ordine quòd suspēsus est ipso iure puto locum habere in simoniaco in dignitate qui executione dignitatis retinet impeditam. unde quidquid facit gerendo officium dignitatis suspensus agit & decipit animas subiectorum. ut supra de elect.dudum, Rothomag.& idem dico in beneficio curam animarum habente. quia de his duobus idem iudicium est habendum ut continetur in prædicta decre.& argu.supra de filijs præsby.c. ult. ¶Si uerò aliquis fit simoniacus in receptione simplicis beneficij uel in collatione beneficij cuiuscunq; aut eius delictum est occultum aut notorium de iure uel de facto. In primo casu simoniacus est ipso iure suspensus sicut & quilibet in mortali peccato constitutus. ut 1.quæstione 1.sacerdotes. In secundo quo ad se & quo ad
21 alios. ut supra de temp.or.quæsitum.†Nā & accusatus de simonia prohibetur exequi officium suum accusatione pendente. ut infra eod. tit.accusatum. Item quid de his qui per simoniam recipiunt uel recipiuntur ad monachatum. Respōdeo si per modum accusationis deuicti fuerint depo nuntur tam recipientes quanquam recepti. sed si per inquisitionē de his constite rit recepti amouentur à locis & in monasterijs actoribus collocantur ad pœnitentiā peragendam. recipientibus autem iniungitur pœnitentia & donec eam peregerint ab executione ordinum suspendū tur. ut infra eodem titu.dilectus filius A. Sed instabis quare priores isti uel abbates non remouentur ab administratione, etiam per modum inquisitionis, cum hæc sit pœna ordinaria simoniacorum prælatorum. ut not.supra eod.titu.§.de pœna. Respondeo illud locum habet in simonia cōmissa in dignitate in qua administrant secus in simonia commissa in beneficijs conferendis uel monachis recipiendis in quo casu locum habet decre. dilectus. Vel ibi multitudo erat in causa & utile nō erat monasterijs ueteres amouēri præ
22 latos. ut supra de renun.c.1. ¶†Sed quæritur an is qui beneficium simoniace acquisiuit teneatur ad omnes fructus quos recepit & quæ recipi potuerunt? Respondeo sic est enim fur & latro. ut 1.q.1. ordinationes. & ideo sicut fur semper est in mora & ad damna tenetur. C.quod met. causa.l.1.C.de condi.furt.l.ulti.2. C. de furt.l. subtracto. & ad omnes fructus ut uiolentus. ut supra de rest.spol.grauis. Generaliter enim sine titulo possidens tenetur ad omnia damna. & lucra & percepta & percipienda. ut.ff.de rei uen.l.si nauis. §.generaliter. Et idem est si habeat titulum sed talem qui pro non titulo. sit habendus. ut.C.de agrico. & cen.quemadmodum. ff. quod met. caus.l. sed par-
23 tus. ¶†Sed quæritur cui restituetur pecunia simoniacè data? Respondeo ei in cuius iniuriam data est hoc est ecclesiæ. ut. infra eodem titulo consulere. & c.audiuimus &.c.de hoc autem & ar.ad idem 17. q.4.si quis in atrio. 27.quæst.1.si quis rapuerit. in autem. de sanctis. episco.§. sed. neque coll.9. Ei uero qui pecuniam dedit inuenitur ex misericordia restitui. ut infra eodem ti.ueniens. sed forte illud locum habet cum redditur ei qui monasterium est ingressus per simoniam, considératur enim ne alteri monasterio ad quod transferendus est fiat onerosus. ut. 16. quæstio. 6. de lapsis. 27. quæstio. 1. si
24 quis rapuerit. † Prælatus autem aliquid ab ecclesia per simoniam extorquens duplicatum restituit. ut in prædicta decre. audiui.

audiuimus secus si per impressionem quia tunc reddet quadruplicatum. ut.18. distin. quoniam quidam.1.quæstio.1. concussionis. Dicitur autem concutere qui prætextu officij comminando aliquid ab inuito extorquet. ut.ff. de concuss.l.1. &
25 2.24.quæst.1.militare. ¶ †Sed sciendum est quod non omnis pactio quæ iure spirituali interuenit simoniam inducit. & ideo pœnam non meretur. Nam si possessio detur ecclesiæ ut in ea oratorium constituatur. non committitur simonia. ut supra de restit.spolia.olim. quia in traditione rei propriæ licet pactum apponere. ut. ff. de pactis.l. in traditionibus supra de condi.apposi. uerum. Item non committitur simonia si detur licentia construendi oratorium sub pacto census. ut.18.q.2. Eleutherius supra de religiosis domi. constitutus accedit infra eodem titul.ex.insinuatione. talia enim pacta spiritualia repetuntur sicut & illud supra de præben. significauit supra de ser. non ordi. nullus.
26 de elec.significasti.15.q.1.c.2.¶ †Quid si quid exigatur secundum loci consuetudinem in exequijs mortuorum. puta cerei & denarij uel in benedictione nubentiũ. puta panis & uini cerei & mãtile. sicut in plerisque locis hoc de more seruatur. Itẽ in conseruationibus episcoporum manutergium aqua & mantile? Respondeo exactionem in talibus reprobandam esse. sed nihilominus debitam fore solutionẽ. unde superior ex officio suo cogere potest ad solutionem. nam compescendi sunt. qui maliciose nituntur laudabilem consuetudinem immutare. ut infra eodem titu.ad apostolicam. Quædam enim ex debito præstanda sunt ad quæ actio non datur. ut no.supra de postulan.§. restat. sic & prandij exactio iuxta morem reprobatur. ut infra eodem titulo. Iacobus sic & in multis aliis actibus spiritualibus cõsuetudo non excusat exactionem pro intronizandis episcopis uel abbatibus seu abbatissis in sede ponendis. uel pro quibuscunque alijs personis inuestiendis. Item pro danda absolutione uel pro quibusdam aliis sicut quilibet studiosus per se notare potest. ut 1.q.1.saluator.si quis præbendas uendentes infra eod. tit. cum in ecclesiæ ad aures suas. in tantum.audi-
27 uimus,ad apostolicã. ¶†Vltimo uidendũ est an in simonia ualeat dispensari,in quo distinguo.quidam sunt simoniaci, quidã simoniacè promoti uel ordinati non tamen sunt simoniaci. Cũ simoniacis alius a papa dispensare non põt.ut 1.q.infra er ga simoniacos ut infra eo.t.nobis in fi. pa pauero ex plenitudine potestatis dispẽsare põt.ut infra eo.t.dilectus filius A.& 1. q.5.quicunq;.Cũ simoniace promotis & nõ simoniacis põt episcopus dispẽsare. ut infra eo.ti.nobis primo.℞.& c. ex insinuatione supra de elect.si alicuius.1.q.5. præsentium infra eod. tit.de simoniace & .c. de regularibus. Et quòd dixi posse dispensari cum simoniacè promoto uel ordinato. uerum intelligo resignato eo quod simoniace est quæsitum ut in decre. si alicuius & 1.q.5.quicunque in prin. Et quod dicunt iura illa in beneficio & dignitate.puto & in ordine locum habere ut resignetur executio caracteri enim renunciari non potest eo animæ est insixus. Quidam tamen dixerunt papam non posse dispensare cum simoniaco in ordine, & hoc tali ratione quia necessaria est renũciatio,sed simoniacus in ordine caracteri renunciare non potest executioni non quia illam non habet. Ad quod respondeo potest renunciare quantum in eo est offerendo se perpetuæ depositioni. ut 21.distin. nunc
28 autem. ¶†Item quod dici posse episcopũ dispensare intelligo. si non episcopo sed alicui de suis comitibus pecunia data fuerit. quia si sibi simonia sua eum indignũ reddere & dispensare non posset & hoc innuit canon ille 1. q. 5. præsentium in prin. ubi dicit per pecuniam non episcopo sed cuidam principum eius datam. Sed uidetur quòd episcopus etiam cum simoniacè promotis qui simoniaci non sunt dispensare non possit. ut infra eod.tit. nobis ibi enim in principio ponitur quæstio de promoto. simoniacè non simoniaco. & in fi. respondetur quod cũ ipso non ualet episcopus dispensare. Ad quod respon deo quòd

deo quòd in fine illius decre. dicitur. non referas ad principium & ad primum casum. in quo certum est posse episcopum dispensare. ut superius dictum est. sed referas ad casum qui ponebatur in decret. secundum ueterem compilationem quæ est hodie intercisa in qua tractabatur de uere simoniaco. Et quod dicitur ibi & qđ dictum est per simoniacã prauitatem &c. sic expone ut dictum est in princ. decre.
29 sed in parte decisa. ¶ † Est autem sciendum quod hic dicitur simoniace ordinatus uel promotus non tamen est simoniacus. quo ignorante & ratum non habente à consanguineis familiaribus & amicis commissa est simonia. ut probatur per iura inducta super eo. § ult. uidendum est. & probatur infra eo. sicut. Vbi uero pecunia datur in dispendium promoti ab his qui nocere potius quam conferre intendunt prorsus ignorante promoto & ratũ cum ad eius notitiam uenerit penitus nõ habente. promotio ipsius nequaquam afficitur. ut infra eod. ti. nobis. & multominus afficitur si eo prohibente pecunia de-
30 tur. ut infra eo. tit. sicut. † Nihil enim damni: sentire debuit qui prohibuit. ut. ff. de nego. gestis. l. si duobus in fi. ff. de procu. l. Pomponius. §. ulti. ff. man. l. si pro te.
31 C. de nego. gest. l. ulti. ¶ † In casibus tamẽ nihil operatur prohibitio. ut. ff. de reli. & sumpti fune. l. at si quis. §. si me prohiben te. ff. de libe. causa. l. 2. ff. de appell. l. non tantum aliquando plus operatur expressa contradictio quam tacitus discensus.
32 † Et est ratio. quia plerũq; qui tacet præsumitur consentire. ut 54. dist. si seruus. C. de nup. l. siue proponis. ff. solut. ma. l. 2. supra qui clerici uel uo. insinuante supra de spon. ad id supra de despon. impube. literas supra qui ma. accu. possunt in super. Quamuis regula iuris contrarium dicat qui tacet non consentit nec &c. ff. de reg.
33 iur. qui tacet. † Aliquando plus operatur absentia quam contradictio. ut est uidere in sententia. ut. ff. de re iud. l. duo ex tribus. ff. de arbi. l. si in tres Item in electione. ut supra de electi. quod sicut uenerabilis bonæ. memo. supra Cremonen. supra de pesthu. in secunda bonæ. ¶ Et not.
34 † quod dispensatio fit aliquando semiplenè ut cùm dispensatur cum aliquo ut in minoribus tantum ualeat ministrare. ut supra qui cle. uel uo. c. 2. &. 1. q. 1. si quis hæreticæ. Plenè ut cum permittitur ad sacerdotium & non ulterius promoueri. ut supra qui cleri uel uouen. c. 1. q. 7. conuenientibus. Et plenius. ut cum permittitur alicui ut fiat episcopus & non primas ut. 22. distinc. nos consuetudinem. Plenissimè. ut cum ad omnia dispẽsatur ut. 13. di.
35 4. ipsa pietas. ¶ Item quæritur † nunquid potest episcopus dispensare in simonia cõmissa in exequijs mortuorum. in benedictionis nubentium. in cœmiterij concessione. in crismate recipiendo. in sacrorum uasorum uestimentorum benedictione. & consimilibus minoribus speciebus simoniæ. Creditur quod sic post peractam pœnitentiã, eo quòd non prohibetur argu. ad hoc infra de senten. excommunica-
36 tionis nuper. † Nec ob. 1. q. 1. erga quia loquitur in simoniaca dignitate. sic loqui-
37 tur decre. infra eo. ti. nobis in fin. ¶ † Quæritur an sacerdos peccet uel simoniam cõmittat missam pro denarijs celebrando. uel alia officia exequendo? Ad quod respondeo si sacerdos non teneatur ad illud pro quo pecuniã recipit & sumptus ei desunt nec peccat nec simoniam committit ut. 1. q. 1. duces uel iudices. Nam & operas suas locare potest ad tempus. ut infra e. ti. proxi. c. ul. dũ tamen in celebratione missæ uel aliorum officiorum principalẽ intentionem suam ad remissionem dirigat obtinendam. secundario autem habere potest respectum ad denarios quos percipit. Illa autem officia ad quæ tenetur pro pecunia celebrare non debet sine pecunia non celebraturus. alioqui simoniam committit. ut. 1. q. 3. uendentes, sed & si non tenetur ad illa habet tamẽ alias sumptus suos pro denarijs illa exequi aut si-
38 moniacum est aut auarum † ueruntamen si laici consueuerũt dare oblationes & subtrahant puto laicos cõpelli posse laudabilẽ cõsuetudinem conseruare. ut infra e. ti. ad apostolicam in fi. Et sic ad dãdas oblationes.

tiones.ut.16.q.1.statuimus & 32.distinct.
39 præter hæc in fin. ¶ Item quæritur † aliquis confert bona sua ecclesiæ purè simpliciter sine pacto hac tamen intentione ut per bona temporalia quæ offert spiritualia ualeat adipisci & clerici qui eum in fratrem admittunt non essent eum nisi comoda temporalia perciperent admissuri.an simoniaci reputentur. Ad hanc quæstionem respondet decre. dicens. quod tam illi quam isti apud districtum iudicẽ. qui scrutator est cordium & cognitor secretorum. culpabiles iudicantur. ut infra eodem titulo tua.§.licet autem. Vnde cum non dicat simoniaci iudicantur.dixerunt quidam quam non sunt tanquam simoniaci puniendi propter uoluntatem cum operæ subsecuto. argu.ff.de big.nuper & c.à nobis. Alij dicunt quod uerius sicut puto.quòd simoniaci sunt quia sola uoluntate committitur simonia. ut dixi. supra eo.§.committitur. Satis tamen puto quòd si ecclesia sit tenuis facultatibus & paupertate depræssa & aliquis rogat admitti. clerici uel monachi dicere possunt. nos libenter admittimus te ad spiritualia, sed cum bona nostra nobis sufficiant,& tibi adducas unde uiuere possis. uel sic prouideas tibi unde uiuere possis. Et tunc ingrediens aliqua temporalia cõferat non erit uitium simonie. Nec ob decre.infra eo.quoniam.ubi dicit paupertatis prætextu uolentes huiusmodi uitium pallare,nam illa loquitur cum non sit cautè proceditur sicut dictum est,sed recipiẽtes comiterent improuide simoniam & postquam commiserint prætextu pauper
40 tatis palliare nituntur. † Paupertatis.n. prætextu non ignoscitur delinquenti. ut ff.de ritu nuptia.l.palam.§. non est ignoscendum supra de diuor.ex literis potius enim debent recipientes mori fame quã simoniacis uesci. ut 32.q.4.sicut sanctius. & omnia mala tolerare quam simoniæ
41 consentire. ut 32.q.5.ita ne.† Quamuis à furto excusat nimiæ famis necessitas. ut de consec.dist.5.discipulos. hoc ideo quia tempore nimiæ necessitatis omnia sunt communia. ut.ff.ad legem.d.de iac.l.1.§. in eadem naui.sed si non fuerit antea necessitas non omnino excusat. ut infra de
42 furtis.si quis per necessitatem. ¶ † In summa notabis quòd mediatores simoniæ simoniaci sunt. ut 1.q.si quis episcopus & nota infamiæ procelluntur. ut 1 q.3.ca. ultimo. Vnde non admittuntur ad testimonium etiam contra illum qui simoniã illam principaliter dicitur commisisse quamuis crimen simoniæ sit exceptum. ut nota. supra eod. titu.§. est autem sciendum. quamuis admittantur ad accusandum.ut.71.distinctione si quis papa cum hoc fama meruerit accusari. ut 2. quæstione 1. in primis.

Summarium

1 *Prælatus an possit uices suas concedere sub pretio. & ad locationem & conductionem deducere. & nu. 2.*

3 *Vicarius potest gratis constitui,& constituto prouidendum est unde uiuat.*

4 *Ecclesia uel prebenda potest conduci & locari fructuum causa.*

5 *Ecclesia prabenda, uel beneficium,an possit in perpetuum locari, uel ultra tempus uitæ locantis.*

¶NE PRAELATI VICES SVAS sub annuo censu concedant. Rub.

IN proxima rubrica dictum est de simonia in genere. nunc subiicitur tractatus de simonia in specie, scilicet cum prælati uices suas uel ecclesias sub annuo censu concedunt. & ideo ponitur hic rubrica ne prælati uices suas uel ecclesias sub annuo censu concedant.

1 ¶ † Et est igitur sciendum quòd prælatus aliquis prælationem suam iurisdictionem officium uices suas circa ea quæ spiritualia sunt sub pretio concedere non debet ad locationem & conductionem deducere. Huiusmodi prohibitionis triplex est ratio. Prima quia dum iurisdictio & officium prælaturæ conducitur in grauamen subiectorum,& subuersionem iudi-

iudiciorum, non est dubium redundare. ut infra eod.c.2.quia dum sumptus quæri tur prædo crassatur. ut.23. q.1. militare. Secunda quia qui uicarium constituit curam tradit. ut supra de offi.uica.c. ulti. & ideo pro uicaria dare uel excipere pecuniam simoniacum est. ut supra ritu. proxi.ad nostram. nec mirum. nam uendere castaldionatum uel œconomatum simoniacum est. ut.1.q.1.si quis episcopus.
2 &.q.3.saluator † Tertia est ratio. quia cũ prælatus gratis debeat iudicare. ut.14.q. 5.non sane. & mundas seruare manus nul lumque con ingere lucrum constituit iudicia uenalia in quo Deum & legem offendit. ut in auten.de manda.prin.§.oportet. col.3.&.10.quæstio.3.qui recte.¶Sed opponitur. hæc duo paria sunt quò ad simoniam committendam remittere spirituale pro pecunia uel conferre. ut supra titul. proxi. querelam supra de testi. ueniens & tamen uideo quod episcopus potest iurisdictionem remittere sub annuo censu. ut supra de reli. domi. constitutus. Ad quod respondeo, prælatus priuilegiũ libertatis indulgens censum sibi retinet pro temporibus quæ remittit. ut supra de censi. cum uenerabile. Vel census impositio uitium non inducit.quia imponitur ut sit probatio subiectionis antiquæ. ut supra de censi. omnis omnia. & ad iudicium præstitæ libertatis.ut infra de præuile. recepimus. ¶ † Potest autem gratis
3 uicarius constitui. & constituto prouidendum est unde uiuat. ut supra de offi. ordi. inter cætera supra de appella. peruenit. Nam cum uicarius teneatur ad uices alienas gerendas. non debet suis stipendijs militare. ut.12. quæstio.2. charitatem.
4 †Item potest ecclesia uel præbenda conduci & locari fructuum causa.ut infra eo. titu.querelam. quia & fructus. & si proueniunt ex spiritualibus beneficijs non sunt spirituales unde uendi possunt ut tamen in hac locatione nihil spirituale admiseatur ut supra de renũ.permu. ad quæstiones. His quæ superius dicta sunt non ob.decre.1.cod. titul.quoniam enormis. Nam illa loquitur in regimine animarũ, hoc est in prælatura quæ scilicet locationem & condictionem deduci non potest ut superius dictum est. Item non obstat canon qui prohibet ne conductitijs presbyteris ecclesiæ committantur. ut.21.q. 1.præcipimus. quia & illum intelligo ut ecclesiæ non committantur idest, ecclesiarum prælaturæ.& secundum hoc expono uerba illius decre. quoniam enormis. quia dum sacerdotium. hoc est prælatura sub huiusmodi mercede uenale disponatur,ad æternæ retributionis præmiũ consideratio non habetur. quasi dicat dum pro pretio cura committitur & recipitur animarum. non ad ipsarum ædificationẽ
5 respectus habetur sed ad lucrum. ¶ † Sed nunquid potest ecclesia præbenda uel beneficium aliquod in perpetuum locari uel ultra tempus uitæ locantis. Respondeo non. quia cum beneficia sint personalia. contractus circa illa habiti personas concedentium non excedunt.arg. supra de præbend. nisi in supra de transactio.de cætero.&. c.ueniens supra de usu pallij.ad hæc clericus enim in beneficio usufructuario comparatur.ut.16. q.6.illũ & usufructuarius rem in qua usufructum habet ultra tempus suæ uitæ locare non potest.& si locauerit successor in beneficio frui conductorem præstare non tenetur imò si conductor expensas fecerit quare ultra uitam clerici fruiturus non eas recipiet. quia hoc euenire posse prospicere debuit ut.ff.loca.& cõdu.l.si quis domum.§.hic subiungi potest. Nisi forte dicere uelis ab hærede illius qui sic locauit conductori restituandas esse ei expensas. argumen. supra de re. eccle. non alienan.ad audientiam.¶His autem quæ dicta sunt non obstant iura illa quę dicũt illum qui in perpetuum conduxit uel ad non modicum tempus ius habere in re ut resistere possit. & etiam ab eo utiliter uendicare.ut.ff.si ager uectig.uel emphy. l.1.§.qui in perpetuum. &.ff. de superficie.l.1.§.quod ait. Nam illa loquuntur in priuatis locantibus res proprias & in conductoribus qui a dominis conducunt.

Summarium

1 *Simoniam an committant illi qui habent examinare doctores, & licentiam dare docēdi, ſi obtentu pecuniæ licentiam præſtant alias non datur. & num. 2.*

3 *Venditores columbarum ſunt qui gradū uel gratiam ſpiritualem gratia humanæ contributionis exercent.*

4 *Docentes Pariſius & alijs in locis an licitè collectas exigant à ſcholaribus.*

Socrates ut liberius philoſopharetur abiecit magnum auri pondus.

5 *Præſtans pro tempore obſequium, debet conſequi beneficium.*

¶DE MAGISTRIS. Rubr.

DIximus ſupra de ſpiritualib. qualiter prohibeantur concedi uel recipi pecunia mediante. Nunc tractatur de his quæ inſtar ſpiritualem habent uidelicet de magiſtro & licentia docendi. Et ideo ponitur hic rubrica de magiſtris & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. ¶ Eſt igitur ſciendum quod ſtatutum fuit antiquitus. deinde ab Alexandro Papa in Lateranenſi concil. innouatum. & poſtmodum ab Innocentio In concilio generali. quòd ſingulæ eccleſiæ cathedrales ſingulos magiſtros liberalium artium haberent, per eundem. Innocentium eſt adiectum ut non ſolum in qualibet cathedrali eccleſia. ſed in alijs quarum ſufficere poterunt facultates conſtituatur magiſter idoneus à prælato cum capitulo ſeu maiori & ſaniori parte capituli eligendus, qui clericos ipſarum eccleſiarum gratis in grammatica facultate & alios inſtruat iuxta poſſe. Sane metropol. eccleſia theologum nihilonus habeat qui ſacerdotes & alios in ſacra pagina doceat. & in his præſertim informet quæ ad curiam animarum ſpectare noſcuntur. Aſſignetur autem cuilibet magiſtrorum à capitulo unius præbendæ prouentus. & pro theologo à metropolitis tantundem. non quòd propter hoc efficiatur canonicus. ſed tandiu redditus ipſos percipiat quandiu perſtiterit in docendo. ut probantur hæc 38 di de qui buſdam infra cod. c. 1. & c. quia nonnulli.

1 ¶ † Nunc autem quæritur de cancellario Pariſien. & de archidiacono Bonon. & de magiſtro ſcholarium qui uel ex priuilegio uel ex iure conſuetudinario habent examinare doctores & licentiam dare docendi, nunquid ſimoniam committunt ſi obtentu pecuniæ licentiam præſtant alias non daturi. Reſpondeo non. neque enim uenditur uel emitur ſpirituale uel ſpirituali annexum. ſed committitur crimen concuſſionis. cum prætextu officij per impreſſionem exigitur, quod non debet. ut. C. quod met. cauſa. l. ſi per impreſſionem. 23. q. 1. militare. ff. de concuſſio. l. 1. & 2. & 1. q. 1. concuſſionis. unde qui exegerit dignitate officio ac beneficio eccleſiaſtico ſpolietur. infra eod. c. 1. & c. 5. in fi. Et licet ex parte dantis & exigentis uideatur turpitudo uerſari, & ſic potior ſit conditio poſſidentis & deterior repetentis. ut ff. de condit. ob turpem cau. l. 3. 14. q. 5. non ſane. tamen in hoc caſu promittenti ſuccurritur & ſoluenti ut remittatur promiſſum & ſolutum reddatur. ut infra eod. tit. prouideas. non in fauorem promittentis uel ſoluentis ſed in odium petentis. Vel poſſet dici quòd non uerſatur turpitudo ex parte promittentis cū enim ſit idoneus quod requiritur. ut infra. c. 1. & impediatur uel non permittatur facere quod a iure permittatur. licet ei uexatio nem ſuam redimere. ut ſupra de ſimo. dilectus.

2 ¶ Sed † quæritur de magiſtris talibus quibus de beneficiis eſt prouiſum. an ſimoniam committant exigendo à clericis eccleſiarum à quibus percipiunt beneficia & ab alijs clericis pauperibus. Reſpondeo ſic. Nam in templo uendentes ſunt qui hoc quod quibuſdam iure competit ad primum largiuntur. ut. 1. q. 1. in templo.

3 ¶ Item † non ſolum uenditores ſunt columbarum & domum dei faciunt domum negociationis qui ſacros ordines largiendo pretium pecuniæ uel laudis uel honoris inquirunt. uerum hi quoque qui gradum uel gratiam in eccleſia

 ſpiri-

sia spiritualem quam domino largiente perceperunt non simplici intentione sed cuiuslibet humanæ retributionis causa
4 exercerent.ut.1.q.3.non solum.¶ † Quæritur autem de magistris alijs regentibus Parisius uel Bononie uel Neapoli uel alijs locis an licite collectam exigant à scholaribus. Et uidetur prima facie quod non quia scientia donum dei est. ut.16.q.1.reuertimini circa. fi. unde uendi non debet.ut.1.q.3.non solum.Item proijcere debent pecuniam exemplo. Socratis qui magnum pondus auri abiecit uidens se non posse uirtutes & diuitias simul possidere ut.12.q.2. Socrates. Item professores iuris & si honestè recipiant sponte oblata in honestè tamen exigunt. ut.ff.de ua.& extra ordi.cogni.l.1.§. est quidam. Item doctores philosophātes inter quos Iuris ciuilis numero professores ut.ff. de iusti. & iu e.l.1. si pecuniam exigerint contraria erit professioni eorum exactio.
5 ut.C.de mune.primo.l. professio.¶ † Sed contra qui pro tempore præstat obsequium debet consequi beneficium. ut.12.q.2.charitatem.Item potest magister uendere doctrinam sicut & iurisconsultus cōsilium. ut.14.quæst.5.non sane.&.11.quæstio.3.non licet. Gratis enim intelligitur docere & si collectam recipiat pro expensis sicut episcopus gratis intelligitur consecrare uel uisitare & tamen recipit procurationem.ut supra de simo. cum sit supra de præscrip. cum ex officio. sic & testis intelligitur gratis testificari & tamen habet expensas. ut.4.quæst.4. uenturis. Scholares etiam quas minimas possunt. sed pro facultatibus & dignitate nataliū mercedes præceptoribus suis constituant ut.ff. de admini. tu.l. cum plures §. cum tutor. & eos munificentijs suis ditare debent.ut.ff.de dona.l. Attilius. Vtiliter quidem fiunt expensæ in mercedibus magistrorum ut.C.de neg.ge.l. si patrono. Sabinus à suis scholaribus sustentatus fuit. ut.ff de orig.iur.l.2.circa fi. Iudices expēsas recipiunt. ut supra de uita & ho.cle. cam ab omni esculentum & poculētum. ut.ff.de offi.præf. plebiscito ut.ff. de offi. procō.l.solent.§.ult.sacerdotes qui erant in tēplo recipiebant aliqua pro sumptu. ut.1.quæst.1.iudices.Circa hoc dico quod si doctori sua non sufficiunt.licitè & honestè potest à scholaribus exigere pro expēsis. Si uerò sufficiunt non exiget sed sponte oblata recipere potest. ut.10.q.3. priscis.12.q.1.ecclesiasticarum.18.di.de eulogijs.1.q.1.quicquid inuisibilis.& ca.placuit. Et hoc intelligo in his qui apti sunt & idonei ad docendum. cæterum si qui tempus præueniant & ad cathedrā nimis accelerēt magistralem incēdentes magis discere quam docere suum negotium gerunt non alienum.ut.ff. de nego. gest.l. si pupilli.§.in talibus & si suā non sufficiūt non est prouidendum ex debito in expēsis imputaturus sibi qui suam infirmitatem uel imperitiam non aduertunt. ut.ff. ad leg. Aqui.l.idem.

Summarium

1 *Iudæi qui & unde dicantur.*
2 *Hebrei unde dicantur.*
3 *Saraceni quare sic appellantur.*
4 *Iudæi & saraceni auctoritatibus & rationibus ac blandimentis potius quam asperitatibus debent ad fidem de nouo suscipiendam prouocari, non compelli.*
5 *Christiani qualiter se debeant habere cum iudæis uel saracenis.*
6 *Intellectus.c.ad mensam 11.q.3.*
7 *Christiani iudæos uocare non debent in necessitatibus nec medicinam ab eis recipere, nec cum eis in balneis se balneare.*
8 *Iudæis non permittitur nouas sinagogas erigere.*
9 *Iudæis non licet in die Veneris Sancta Ostia uel fenestras tenere apertas.*
10 *Iudæi christiana mancipia habere non debēt.*
11 *Christianus non potest in testamento aliquid relinquere pagano.*
12 *Iudæi & saraceni debent in terris christianorum uti habitu per quem à christianis discernantur.*
13 *Christiani an pro mercede in seruitio iudæorum esse debeant.*
14 *Iudæi tenentur ad decimas prædiales.*
15 *Iudæi qualiter pro excessibus puniantur.*

Ecclesia

16. *Ecclesia an peccet permittendo iudæos ritus iudaicos obseruare.*
17. *Serui iudæorum qualiter liberentur. & redimantur.*
18. *Seruus iudæorum à christiano redemptus an fiat seruus redimentis.*
19. *Christianus an paganum mancipium uel iudæum emere poßit.*
20. *Iudæus uel paganus baptizatus an remaneat seruus.*
21. *Merces quæ prohibitæ sunt, quæ ad saracenos nullo tempore deferri possunt.*

¶ DE IVDAEIS ET SARRACENIS. Rubrica.

EGimus de his qui spiritum sanctū per simoniam blasphemat. Nunc de his agamus qui deum malè colendo inhonorant ut sunt iudæi & sarraceni. ¶ Videamus qui dicantur iudæi & unde, qui saraceni & unde. & qualiter sint inuitandi ad fidem, qualiter sint à christianis tractandi. Et quid iuris sit de seruis eo-
1 rum. ¶ † Iudæi dicuntur qui. Mosaicam legem ad literam tenent circumcidendo & alia legalia faciendo. ¶ Dicti sunt iudæi à nomine dignioris tribus. s. à tribu. Iudæ. qui inter alias tribus bellicosior & in bellis primam aciem & regni priuilegium obtinuit. scilicet ut ex ea sola rex creare-
2 tur. sicut ex tribu Leui sacerdotes. † Hebrei uerò dicuntur ab Heber cuius familia cultum tenuit unus dei cæteris dola-
3 tria sedatis. ¶ † Sarraceni dicuntur qui nec nouum nec uetus recipiunt testamentum qui non ab Ager ancilla Abrahæ de qua eorum fuit origo Agarenos se uocari uolunt. sed potius à sara uxore eius & libera se sarracenos uocauerunt. Sunt inter sarracenos quidam qui receperunt quinque libros Moysi. sed prophetas respuerunt. Et dicuntur Samaritani à Samaria ciuitate. Et ideo quia prophetas respuerunt. dicuntur in euangelio. non con-
4 tuntur iudæi samaritanis. ¶ Debent † autem tam iudæi quam saraceni auctoritatibus rationibus & blandimentis potius quam asperitatibus ad fidem de nouo suscipiendam prouocari non compelli. ut. 45. distin. qui sincera. & c. de iudæis infra eodem titul. sicut. Debet autem homo diligere proximum suum sicut seipsum. ut quem putauerit hominem beneficientem consulatione uel informatione doctrinæ uel disciplinæ. cohertione adducat ad colendum deum. ut 23. quæstio. 4. c. ultimo. Si tamen aliquis conditionaliter coactus puta per minas, per rerum oblationem, uel aliam similem coactionem baptismi recipere sacramentum & postmodum a fide recesserit. compelli debet redire ad fidem & seruare ne nomen domini blasphemetur. & fides quam suscepit uilis ac contemptibilis habeatur. ut. 45. distin. de iudæis. & supra de bap.
5 & eius effe. maiores. ¶ † Sic circa iudæos christiani se debent habere. non commedent cum eis neque habitabunt. neque recipient eos ad conuiuia sua. ut. 28. quæst. 1. nullus. & c. omnes. Cum saracenis autem possumus manducare. ut. 11. quæstio. 3. ad mensam. Huiusmodi diuersitatis illa est ratio. quia iudæi per abusionem scripturarum & contemptum ciborum nostrorum magis fidem nostram impugnāt. Alij tamen ut Lau. & Io. dicunt & melius quod sicut christianus cum iudæo non debet facere supradicta. ita nec cum sarraceno. quia & sarraceni hodie iudaizant unde eadem causa prohibitionis &
6 idem periculum est in utroque † Excipitur tamen casus in quo possimus uti cibis appositis a paganis cum modestia & gratiarum actione seruata temporum qualitate iuxta canonicas sanctiones cum ad prædicandum christi fidem ad eos christiani accedant. ut infra eod. tit. quam sit laudabile. & sic intelligendum est. 11. q. 3. ad mensam dummodo quod apponitur non sit idolis immolatum. quia tunc sanctius est mori fame quam idolatico uesci. ut. 32. quæst. 2. sicut sanctius. quod quidam intellexerunt cum quis ad uenerationem idoli uescitur. alias in summa necessitate famis cum horrore & execratione posset aliquis idolatico uesci ad uitæ tantummodo sustentationem,

 necessitas

necessitas enim non habet legē.ut de con
se.dist.1.sicut infra de reg.iu.quòd nō est
licitum.Nam necessitas est contraria uo-
luntati.ut.ff.quod met.causa.l.1. & nullū
peccatum nisi uoluntarium. ut.ff.15.q.1.
7 &.c.illa.¶†Item christiani non debent in
suis necessitatibus uocare iudæos, nec ab
eis accipere medicinam,nec se cum eis in
eisdem balneis balneare.ut 28.q.1.nullus
&.c.omnes. Item permitti non debent
iudæi ut inter Christianos publicis offi-
ciis præferantur quoniam sub tali prætex
tu Christianis nimium sunt infesti.ut in-
fra eod.titu.cum sit.&.54.distinctio.nulla
8 17.q.4.constitu t. †Item non permittun-
tur nouas erigere synagogas sed si uete-
res corruerint uel ruinam minantur pos-
sint eas reædificare non autem ut eas exal
tent aut ampliores uel pretiosiores fa-
ciant.ut infra eod.titu.iudæi.&.c.consu-
luit longe enim aliud est reficere & aliud
facere.ut.ff.de itinere actuque priua.l.3.
§.reficere.&.ff.de nou.oper.nunci.l.1.§.si
9 quis. Licet contrarium. argumen.sit.ff.de
mor.inferen.l.1.§ ædificare. ¶†Item non
permittitur iudæo ostia uel fenestras aper
tas habere in die parasceues.ut infra eod.
quia , eo quod nonnulli ex ipsis Christia
nis afflictis solent illudere illo die ut infra
eodem titu.in nonnullis.§.in diebus. Sic
& alias abhominationes & abusus face-
re prohibentur.ut infra eod.titul. & si iu-
10 dæos.¶ Item† non permittitur iudæis uel
sarracenis Christiana mancipia in domi-
bus suis habere . ut infra eod.c.iudæi.
11 ¶Item †nullus Christianus aliquid in te
stamento pagano relinquit alioquin etiā
post mortem iudicabitur anathema ut in
12 fra de hær. si quis episcopus.¶Item†com
pellendi sunt ut in omni Christianorum
prouincia & in omni tempore qualitate
habitus publicè à personis aliis distinguā
13 tur.ut infra eo.ti.in nonnullis. ¶Itē†Chri
stiani iudæorum seruitio se pro mercede
aliqua non exponant.ut infra e.c. ad hæc
omnibus,quod uerum est in domibus iu-
dæorum sed in agris possunt ut infra eod.
14 ti multorum ¶†Item iudæi cogendi sunt
soluere decimas prædiales ut supra de de

ci.de terris Christiani aut iudæos grauua-
re non debent. ut infra eo.ti.sicut, nisi for
te circa pensionum exactiones ut per hoc
compellantur ad rectitudinem festinare,
15 ut.23.q.6.iam uero † si iudæi excesserint
in prædictis uel aliis ueniendo contra ca
nonicas sanctiones.puniuntur quandoq;
in personis ut infra eod.ti.nonnullis infra
de rap.in archiepiscopatu.&.18.dis.sæpe.
quandoque pecunialiter.ut infra eod.c.cū
sit in fine.& in prædicta decre. in archie-
piscopatu Quandoq; per pœnam spiritua
lem,scilicet per pœnam excommunica-
tionis indirectè.quia Christianis in inhi-
betur sub pœna excommunicationis necū
eis aliquod commercium audeant exerce
re.ut infra.eo.c.& si iudæos in fi. supra de
deci.in terris.infra de usu.cum tu.Sed op-
ponitur quid ad ecclesiam de his qui fo-
ris sunt ut.2.q.1.multi.45.di.qui sincera.
Respondeo nihil attinet ecclesiæ iudica-
re de his s.eis religionis regulas imponen
do uel eos spiritualiter puniendo nisi indi
rectè,sicut superius dictum est. sed perti-
net ad ecclesiam alias eos punire excessi-
16 bus supradictis.† Item non admittit eos
ad actus legittimos ut.2.q.7.alieni. Sed
nonne ecclesia peccat dum sinit iudæos
ritus iudaicos obseruare. ut infra eo.ti.si-
cut. Ad quod respondeo ecclesia non ap-
probat sed permittit quod autem permit
timus nolentes permittimus, quia malas
hominum uoluntates ad plenum prohibe
re non possumus ut.32.q.1.hac aucto.præ
terea si hoc ecclesia non tolleraret uide-
ret eos ad fidem cogeretur quod fieri non
debet ut superius dixi in.§.debet autem.
¶ Nunc de seruis iudæorum uideamus.Ad
17 quod notandum est.† quòd seruus iudæi,
aut est uernaculus,id est de propria ancil
la natus aut empticius.Si uernaculus.si sit
uel uelit fieri Christianus statim eripitur
in libertatem nullo prætio dato.ut. C.de
episco.& cle.l.deo nobis.§.his itaque , &
ar.l.4.dist.fraternitatē. Si uero empticius
subdistingue , quia aut erat Christianus,
quando fuit emptus aut paganus. Si Chri
stianus indistinctè in libertatem eripitur
nullo prætio dato, quia Christiani com-
mercium

mercium est iudæo pænitus interdictum. ut. 54 di. mancipia similiter serui hæreticorum impunè possunt & dominos relinquere & ad ecclesias confugere ut. C. de hære. & ma. l. manicheos. Si autem sit emptus dum erat paganus aut causa seruitij aut causa commercii. In primo casu si uult effici Christianus liber efficitur sine prælio. ut. 54. di. fraternitatem. In secundo uero casu si infra tres menses non exposuit eum uenalem postea si uult fieri Christianus liberatur sine prælio. quia præsumitur quòd ad seruiendum emerit. Si autem exposuit eum uenalem infra tres menses & iste uult fieri Christianus infra illud spatium uel etiam post. dum tamen non steterit per dominum quo minus uendiderit eum infra illud tempus liberatur reddito prætio. 12. solidorum. ut. l. 4 fraternitatē. & infra. eo. ti. c. 1. &. 2. & c. ult. Sed quæritur cuius monetæ erunt solidi illi. Respōdeo dicunt quidam quòd erunt aurei ut ff. de mino. l. si mulier. insti. de pe. te liti. in fi. C. de spor l. omnibus. C. de falsa mo. l. si quis nummos. unde in simili casu lex unà dicit. 20 soli. dandos. ne libertas præstita reuocetur ut. ff. de ma. test. l. cum ex falsis. Alia dicit. 20. aureos. ut. ff. de inof. testa. l. Papinianus. §. ultimo. Dabuntur autem 20. solidi à quocunque Christiano emptore. ut. 54. dist. fraternitatem. ¶ †Sed nun-
18 quid redemptus fiet seruus redimentis. Non sed restituet ei pretium & erit liber. ut arg. insti. de noxa. actio. §. dominus uel si non potest illud dare seruiat suo redemptori aliquo tempore. ut. C. de capti. & postli. reuersus. l. ult. 36. q. 1. de raptoribus uel quærat hostiatim prætium suæ redemptionis. ut. ff. de ma. l. 4. Sed hæc uera sunt nisi prætium datum fuerit causa pietatis animo non repetendi. quia tunc nec pro prætio seruitur nec prætium reddetur. Quia quod pietate datur prohibet ius ne repetatur. Sed quid si plures emptores uel redemptores simul ad redimendum concurrant. Respondeo. episcopus loci eligat magis idoneum. argum. ad hoc. ff de accu. l. si plures. & ff. de pupilari. ac. l. si plures. uel si sint partes gratificetur episcopus cui uelit arg. supra de iure pa. cum autem aduocatus. & ff. de religio. & sumpt. fu. l.
19 sunt plures. ¶ †Nunquid Christianus potest paganum mancipium uel iudæū emere. Respondeo sic. ut. infra eo. tit. fraternitatem. & si iudæos. 23. q. 8. dispar. sed iudæum secum in familia non habebit. ut 18. q. 1. sæpe. & c. nullus. Sed si uoluerit effici Christianus sibi prohibere nō potest nec debet. quia ubi spiritus ibi libertas ut 19. q. 2. due supra de renunci. nisi cum pri-
20 dem §. sed dices. †Sed nūquid iudæus uel paganus baptizatus remanebit seruus. Respondeo sic. Nam seruitus introducta est de iure diuino. ut. 36. dist. serto. Confirmata de iure gentium. ut prima dist. ius gentium. & de iure canonico approbata. ut 12 q. 2. c. illo si quos de seruis. usque ad. c. ecclesiarum seruos. eo saluo quod in quibusdam casibus seruitus est per ecclesiam introducta. ut. 32. dist. eos. & 81. dist. quidam. 15. qui. ulti. cum mulie. infra eod. c.
21 iudæi. & c. ad liberandam. ¶ † In summa sciendum est quod quædam merces prohibitæ sunt quæ ad sarracenos nullo tempore deferri possint ut arma ferrum & ligna mina. ut infra. eod. c. ita quorundam infra eo. ti. ad liberandum. Nam & secundum leges hæc ad hostes transferri non debēt. ut. C. quæ res exporta. non de. l. 2. C. de comer. & merca. l. mercatores. ff. de publ. & uect. l. cotem. sed aliæ merces non sunt prohibitæ tempore treugæ. ut infra eo. c. significauit. Qui autem eis galeas uendunt uel naueas. aut in piraticis sarracenorum nauis curam gubernationis exercent. uel machinis quibuscunque alijs aliquod eius impendunt consilium uel auxilium in dispendium terræ sanctæ qualiter puniatur legitur infra eodem titu. ad liberandum.

Summarium

1 *Hæreticus quis dicatur.*
2 *Hæreticus quibus modis puniatur.*
Intellectus c. cum ab homine. de iudi c. ad falsariorum, de cri. falsi & c. dominus, de uerbo.

uerbo.significa.

3 *Ecclesia contra suos rebelles brachium seculare inuocat.*

4 *Catholici an possint propria authoritate hæreticos spoliare.*

5 *Hæreticos exterminantes priuilegium habet quod euntibus in terra sancta subsidium est concessum.*

6 *Hæreticis ad fidem conuersis an eis ablata restituantur.*

7 *Hæreticorum filij orthodoxi an iure hæreditario bona paterna capiant.*

8 *Aequitas iuri scripto & stricto est præferenda.*

9 *Filius pro parte puniri non debet.*

10 *Ecclesia punit temporaliter filium pro delicto patris.*

11 *Vasalli hæreticorũ ipso iure à fidelitate sunt liberatur.*

12 *Principes seculi & domini temporales non solum propter suam hæresim, sed propter hæresim aliorum, quos negligunt exterminare, qualiter puniantur.*

13 *Ludouicus rex Francorum prædecessor Pipini patris Caroli quare fuerit depositus.*

14 *Recipiendi an sint, ab hæresi redire uolentes.*

15 *Pœna prælatorum negligentium punire hæreticos.*

16 *Dispensari an ualeat cum reuersis ab hæresi ad fidem catholicam, ut promouere possint.*

DE HAERETI-cis. Rubri.

IN superiori rubrica dictum est iudæis, & sarracenis qui per infidelitatem deum in honorant. Nunc dicendum est de hæreticis qui deuiantes à uia fidei in Deum multipliciter peccant. ¶ Videamus igitur quot modis dicitur hæreticus. qua pœna feriatur. qualiter ab hæresi rediens recipiatur. ¶ Hæreticus dicitur sex modis. † Hæreticus dicitur qui fal-
1 sam de fide opinionẽ uel gignit ut hæresiarcha sicut Arrius Sabellius, & Maced. uel sequitur uel qui hæresiacham imitatur sicut & Arriani, Sabellani, & Macedoniani, ut probantur hæc. 24. q. 3. hæreticus. & c. quid. §. Sabelliani, & §. Arriani §. Macedoniani. Secundo modo potest hæreticus appellari quicunque aliter scripturã intelligit quàm sensus spiritus sancti flagitat à quo scripta est. licet ab ecclesia non recesserit. ut. 24. q. 3. hæresis. Tertio modo dicitur hæreticus qui à sacramentis ecclesiæ & communione fidelium est diuisus. ut. 4. q. 1. quod ait. Quarto modo dicitur hæreticus sacramentorũ peruersor. ut simoniacus qui emit & uendit sacramenta ecclesiastica. ut. 1. q. ul. datet. Quinto modo dicitur hæreticus dubius in fide. ut infra eo. c. 1. Nam firmiter debemus credere ut supra de summa Trini. & fi. ca. firmiter. 23. di. quando episcopus. 24. q. 1. à parte. unde leui argumento à fide deuians hæreticus censetur ut. C. eo. ti. l. 2. Sexto modo dicitur hæreticus qui Romanæ ecclesiæ priuilegiũ ab ipso summo ecclesiarũ capite traditum auferre conatur. ut. 22. di. c. primo. ¶ Est autem fides de re non uisa ut de pœ. di. 4. in domo. de con. dist 4. uenit. Et est sciendum quòd omnes hæreses sunt hodie damnatæ. ut infra eo. ti. ad abolendam. ¶ † Puni-
2 tur hæreticus secundum iura canonica quattuor modis. excommunicatione. depositione. rerum omnium ablatione. & militari persecutione. excommunicatione quia omnis hæreticus siue magnus siue paruus siue manifestus siue occultus excommunicatus est ipso iure maiori excommunicatione. ut infra. eo. ti. ad abolendam. non obstante d. illi. legali quę inter maiores & minores hæreticos uidetur distinguere. C. e. l. quoniã. Item depositione. quia siue sit clericus siue laicus Papa uel Imperator uel quilibet inferior deponi debet ab omni dignitate. ut. 40. di. si Papa. 24. q. 1. qui cõtra pacẽ. infra e. ti. ad abolendã. §. 1. & 2. Clerici prius ab ordinibus degradati. secularis relinquantur arbitrio ptãtis animaduersione debita puniendi. & sic ecclesia tradit clericũ depositum curiæ seculari, scilicet relinquendo ipsum ut infra ad abalendam. §. 1. & sic intellige supra de iud. cum ab homine. infra de crimine fal. ad falsariorũ infra de uerb. signi. nouimus non autem debet

debet ecclesia tradere depositū sicut quidam male intelligentes dicunt quòd ecclesia manualiter & corporaliter tradere debet depositum iudici seculari. ecclesia enim pro dannādis corporaliter supplicat. ut 23.q.5. reos. C. de epi. audi. l. adiector. Quomodo ergo traderet puniendos quos supplicando debet a pœna eximere. † aliquando enim ecclesia inuocat brachium seculare contra suos rebelles. ut 11. q.3. si quis sacerdotum. & c. petimus infra eod. c. excommunicamus. Qui uero inuenti fuerunt de hæresi sola suspitione notabiles. nisi ad arbitrium episcopi se purgauerint simili sententiæ subiacebunt ut infra eod. tit. ad abolendam. §. laicus infra de sent. excomm. ut famæ in si militari persecutione. quia si aliter fieri nō potest manu armata & militari sunt ab eis omnia bona quæ iniustè occupata detinent auferenda. quia sicut probat Isidorus & alii sancti & præcipuè Augu. Nulla iure possunt hæretici possidere. iure naturali non. quia secundum illud omnia sunt communia. ut. 1. dist. ius naturale nec iure diuino. unde ipsa dominus. Auferetur à uobis regnum & dabitur genti facienti fructus eius. Item labores impiorum iusti edent. Item omnia sunt iustorū. ut 8. d. quo iure 23. quæstio. 7. c. 1. & 3. & supra ne cleri. uel monac. relatum. ¶ Sed
4 † nunquid catholici possunt hæreticos propria auctoritate spoliare? Videtur q sic. ecclesia. enim generalem auctoritatē
5 eis præstitit ut eos exterminent † concedit etiam idem priuilegium eos exterminantibus quòd euntibus in terræ sanctæ subsidium est concessum. ut 23. qu. 5. si nos infra eod. tit. excommunicamus. §. catholici uerò 23. q. 5. si audieris. & quæstio. 8. legi & occidit fines. Veruntamen satis uidetur tutum ut semper fiat speciali edicto principis uel ecclesiæ ne alias ex cupiditate uel ultione potius quam ex iustitia uel obedienria pugnare uideantur ut 23. quæstio. 1. quid culpatur. & q. 2. c. 1.
6 & 2. q. 3. sex differentiæ. † Sed quid si conuertuntur ad fidem nunquid eis ablata restituentur? Respondeo non nisi de gra-
7 tia. ut infra eodem titu. uergentis. ¶ † Sed quid si hæretici habeant filios orthodoxos nunquid iure hæreditatio capient bona paterna. Videtur quòd non. ut infra eod. c. uergentis. sed contradicunt leges. C. eodem titu. l. manicheos. & l. cognouimus. & in autē. ibi signata. Item de Nestorianis, ubi dicitur quòd bona hæreticorum deuoluuntur ad filios orthodoxos si hæretici habeant filios orthodoxos alio qui ad agnatos uel cognatos orrhodoxos deuoluuntur. circa hoc dixerunt Lau. & Io. quòd decre. illa uergentis, corrigit leges illas. & ius illud antiquum trahitur ad hoc nouum. argu. ff. de legi. & consti. l. non est nouum supra de cog. spi. c. 1. Puto autē uerius cū Tā. q decr. præualet legibus in terris quæ sunt Romanæ ecclesiæ tēporali iurisdictione subiectæ sicut principio dect. inuitur manifestè. leges uero præualent decr. in terris quæ non sunt tēporaliter ecclesiæ subiectæ. cū maiori æquitate nitantur quā decre. imo decretalis rigorē continet
8 leges autem æquitatem. † Aequitas præferenda est iuri scripto & stricto. ut. C. de iudi. placuit. ea. di. eos. ff. de pœ. l. plures, & uerè decretalis seueritate cōtinet leges. enim quæ puniunt filios eorum qui committunt crimen læsæ maiestatis timuerūt ne filij essent immitatores paternæ iniquitatis in 1. q. 1. quisquis cum militibus. Sed si ecclesia uideat per certa indicia fidem & deuotionem filiorum hæreticorum quomodo puniet eos cum pœna filios auctores debeat tenere. ut supra de his
9 quæ fi. a ma. par. ca. c. quæsiuit † cum filius non debeat puniri pro patre. ut. C. ne filius pro patre cum ecclesia omnes debeat iuuare. omnes amare. ut 8. q. 1. clemens. nulli uolenti uenire claudere gremium. ut. C. de sa. san. eccle. l. ultimo. Credo quòd Inno. in pœna filiorum considerauit parentes. an parentes intelliguntur puniri pœnis filiorum. ut. ff. quod
10 met. causa. l. isti quidem † & frequenter ecclesia punit temporaliter filium pro delicto patris. ut. 15. q. ulti. cum multæ. t. quæstio. 4. §. itē peccato. & 1. q. 1. cito. & supra de fi.

de fi.præsbyter. per totum infra de penis. in quibusdam. Alias autem generaliter bona damnatorum deuoluuntur ad hæredes.ut.C. de bo.damna. in auten. bona.
11 † Vasalli absoluuntur ipso iure à fidelitate & omni pacto quacunque firmitate uallato quo hæreticis tenebantur astricti. ut infra eod.c.ult. imò etiam uasalli dominorum temporalium qui requisiti & moniti terram suam purgare neglexerint ab hæretica fidelitate post eorum excommunicationem & contemptum denunciandi sunt absoluti. ut infra eo.c. excommunicamus uer.si uero dominus tempo-
12 ralis. † unde diligenter attendens quod principes seculi & domini tēporales non solum propter suam hæresim,sed propter hæresim aliorum quos dum possunt exterminare neglexerit, sunt excommunicandi ab ecclesia & expellendi à terris & terræ ipsorum exponi possunt catholicis occupandæ. Et idem est si princips contra regnum & iusticiam faciendam negligēs inuentus fuerit insufficiens & ineptus.ut. 17.quæstio.4.si quis deinceps.11.q.1.nullus, in primo nullus.32. quæstio.5.præce
13 ptū.† Vnde & Zacharias Papa deposuit Ludouicum regem Francorum prædecessorem Pipini patris. Caroli.ut.25.q.6.alius. quilibet. enim nullo excepto contrahit forum ecclesiæ ex peccato.ut supra de iudi. nouit. hoc autem indubitatum est quod deus præponitur omnibus potestatibus. ut. 8.di.quæ contra mores. in fi.ergo & eius uicarius qui uices eius gerit in terris.ut supra ut.ec.bene fine dis. conse. ut nostrum supra de transla. epis. inter corporales. Vnde dominus ad Hyeremiam. ecce constituite super gentes & regna.ut.36.distin.§.ecce. Et hæc maximè locum habent cum princeps de cuius præna quæritur alium secularem superiorem non habet.¶ De pœna credentiū, receptatorum, defensorum & fautorum hæreticorum teneas quod dicitur infra e. c.excommunicamus.§. præterea. ¶ Qui
14 uero † ab hæresi redire uoluut recipiantur secundum formam quæ habetur infra eod.titul.ad abolendam.§. 1. &.c.excommunicamus.§.si quis autem de prædictis,
15 de conse.distin.2.ego Belengarius.† De pœna uerò prælatorum circa hoc negligentium legitur infra eo.c. excommuni-
16 camus in fi. ¶†Sed quæritur. an cum reuersis ab hæresi ad fidem catholicam ualeat dispensari ut promoueri possint & per quos dispensetur. Est sciendum quod tales de iure communi suscipiendi sunt ad laicam communionem.ut.1.q.7.c.1. adhibetur autem circa eos quadrupliciter dispensatio,semiplena, plena,plenior plenissima. semiplena ut recipientur in ordinibus iam receptis sublata eis omni spe promotionis.ut.1.q.1. si quis hæreticæ. Plena ut possint sacerdotes. fieri & non ultra ut.1.q.7.conuenientibus. Plenior ut possint esse episcopi & non primates ut.12.nos consuetudinem. Plenissima ut ad omnes dignitates & ordines ualeant promoueri. ut.23.q.4. ipsa pietas. Et similem distinctionem no. supra de simo.§.& nota quod plus. Cætera quę ad fidem catholicam pertinent no. supra de summa Trini.& fide catholi.

Summarium

1 *Schisma quid sit.*
2 *Schisma in quo ab hæresi differat.*
3 *Schismatici à quo puniantur.*
4 *Alienationes rerum ecclesiasticarum facta per prælatos schismaticos non ualent.*
5 *Schismaticus uolens redire ad unitatem ecclesiæ quid peragere debeat.*

¶DE SCHISMATICIS.

Rubrica.

Dictum est supra de hæreticis. sed quia schisma inducit hæresim. quia omne schisma intendit sibi constituere ecclesiam & uniuersalem ecclesiā impugnare quæ una est.ut 33.quæ. 1.loquitur. unde schismatici uolentes ecclesiam dei scindere. peccant in fide quo ad articulum illum. & unam sanctam ecclesiam catholicam. & ideo subsequenter ponitur hic rubrica de schismaticis. ¶Videamus igitur quid sit schisma. unde dicatur

dicatur, in quo ab hæresi differat. qua pœna schismatici feriantur. deinde uideamus de alienationibus & ordina. schisma-
1 ticorum ¶ † Schisma est illicita discessio eorũ inter quos unitas esse debet. Vel schisma est illicitus ab unitate uel uniuersitate discessus. Dicitur autem schisma a scissura, quia per schisma fit ab unitate uel uniuersitate scissura. ut. 24. quæstio.
2 1. schisma. ¶ † Differt schisma ab hæresi. quia hæresis in principio sui habet peruersum dogma. quod non habet schisma. sed in fine contingit aliquam hæresim ut rectè uideatur ab ecclesia recessisse. ut dicit Hieronymus. 24. q. 3. inter hæresim & schisma. Vel est talis differentia inter hæresim & schima. qualis est inter genus & speciem quia omnis hæreticus est schismaticus, sed non conuertitur nisi si schisma durauerit. nam tunc in hære-
3 sim incidit sicut dictum est ¶ † Puniuntur schismatici à deo & ab homine. unde ut scirent homines quam graue & quàm detestabile crimen est schisma ostendit in Chore Dathan & Abiron quos terra uiuos absorbuit. Apparet & alio exemplo. Nam cum decem tribus scisse fuisset a tribu. Iuda & Benianin. & relicto rege suo alterum sibi foris constituissent. & tandẽ iret ad eos Ieroboam ut pecata sua exprobaret & ut ultionem futuram prædiceret panem apud illos edere & aquam bibere ueritus est. quod cum non custodisset statim. diuina censura percussus est & inde regrediens impetu & morsu leonis necatus est in itinere. ut. 7. quæstio. 1. denique. Vnde indubitatum est sceleratius esse delictum quod grauius uindicatum. est ut. 24. quæstio. 1. non afferamus. Nec ob. quod alibi dicitur hæresim maius esse inter cætera crimina. eo quod primum locum tenet in pœnis. ut. 32. quæstio. 7. quod in omnibus. Nam hoc locum habet cum nouum est schisma cæterum si fuerit radicatum & firmatum tunc idem est crimen & pœna æqualis ut superius dictum est. ¶ Quid autẽ iuris sit de ordinatis a prælatus schismaticis. Non repeto hic quia materiam illam plenè no. supra de tẽpo.
4 or. §. ordines cõferri possunt. ¶ † Item alienationes rerum ecclesiasticarum factæ per prælatos schismaticos non ualent. ut infra eo c. 1. siue enim schismatici pro intrusis habeantur nõ ualent alienationes. 12. quæstio. 2. alienationes. Siue pro nullis habeantur ecclesiæ sub talibus prælatis. uacare intelligantur. ut supra de præscrip. c. 1. & supra de transla. præ. inter corporalia. similiter alienationes taliũ nullæ
5 sũt. ut. 12. q. 2. si quæ de rebus. ¶ † In sũma sciẽdũ est quod si schismaticus uolens redire ad unitatẽ ecclesiæ ad mandatum ipsius satisfacere debet & recipi cũ impositione manus ut accipiat spiritũ qui extra ecclesiã non est necesse potest. ut. 24. q. 1. dicius pudẽda. capi. schisma. Item quid si quis recõciliatus dicat secũ circa ordinẽ misericorditer dispensatũ. Probare habet & ab eo qui potest dispẽsare. ut ifra. e. c. ul.

Summarium

1 *Apostasia quid sit, & unde dicatur.*
2 *Apostasia quotuplex sit, & qualiter committatur.*
3 *Apostasis qua pœna imponatur.*
4 *Caracter an recipiatur per reiterationem baptismi.*
5 *Clericus qui primam tonsuram dimisit, an ad eam deferendam possit compelli.*
6 *Clericus uxoratus, uel ad militiam conuersus, an compelli possit ad deferendam tonsuram.*
7 *Clericus uxoratus retinet priuilegium canonis. 17. q. 4.*
8 *Episcopus an possit dispẽsare cum clerico uxorato ad clericatum redeunte.*
9 *Monachus in fuga constitutus cui acquirat.*
10 *Monachus fugitiuus si secundum ingrediatur monasterium quæsita uacationis tempore, cui acquirat.*
11 *Monachum fugitiuum quando monasterium teneatur recipere.*
12 *Monachus fugitiuus in monasterio deductus, habitum abiectum resumere uolens, qualiter puniatur.*
13 *Monachus uel monacha licet si pluries delinquat, eius abbas cõpellitur ipsum recipere*

¶DE APOSTATIS. Rubrica.

EGimus de hæreticis & schismaticis. sed quia uter quòd cadunt in apostasiam. Ideo subijcitur hic rubrica de apostatis. ¶Est igitur sciendum quid sit apostasia quæ sint eius species. qua pœna apostatæ feriantur. & qualiter
1 reuertētes recipiantur. ¶Apostasia est † temerarius recessus a statu fidei obedientie uel religionis. Et dicitur apostasia quasi post statio idest retro statio uel retrogra-
2 datio. ut 26.q.7. non obseruetis. ¶† Est autem triplex apostasia perfidiæ inobedientiæ & irregularitatis. Perfidiæ qua quis recedit a fide. ut Iulianus apostata. de hoc habetur. 2.q.7. non potest. Inobedientiæ qua quis transgreditur spontanea uoluntate præceptum. Adam & Aeua. & qui sacris canonibus obedire contemnunt. de hac habetur. 3.q.4. alieni supra de maiori & obe. si quis. Irregularitatis qua quis a statu religionis assumptæ recedit ut cū apostatatur clericus, monachus religiosus aliquis uel conuersus: & de hac habetur. l. dist. c. ultimo 44. distin. quantumlibet 16.q.1. legi. hæc fit multis modis abijciendo tonsuram uel coronam ut 20.q.3. eo. infra eo. c. 1. conuertendo se ad negocia secularia supra de ui. & ho. cle. c. ex literis infra de senten. excom. in audientia &. ca. perpendimus. uxorem ducendo ut supra de cle. coniuga. ex parte habitū religionis abijciendo. ut 20. q.3 ca. 1. & 2. 27.q.1. omnes. & infra eo. ti. fere per to-
3 tum. ¶Imponitur † pœna apostatis secundum diuersitatem apostasiarum. nam apostata a fide hæreticus est & sicut hæreticus punietur. De pœna hæreticorum dic. ut supra de hære. §. puniuntur. Pro apostasia inobedientiæ excommunicatur quis & efficitur infamis. ut 3.q.3. si quis à suo &. 11. quæstio. 4. si autem nobis supra de maiori. & obe. si quis uenerit. c. cum in ecclesijs. Pro apostasia a religione efficitur quis infamis. ut 2. quæst. 7. alieni. 3. quæst. 4. beatus. Interim ad ordinem uel dignitatem promoueri non debet ut 16 q.1. legi. & l. di. cap. ul. & si sacrum ordinem in apostasia receperit & si suo fuerit reconciliatus abbati & pœnitentiam receperit tamen absque dispensatione summi pontificis ministrare non poterit in ordine sic suscepto ut infra eo. c. ul. Et est iste unus casus in quo prohibetur episcopis dispensare cum reuersis & recōciliatis. Alius cum quis iterata unctione fuerit maculatus. ut 1.q. ult. saluberrimum in fi. Tertius cum quis scienter iterato recipit sacrum baptisma. ut de con. di. 4. qui bis, & ca. eos. Quartus cum ad subuersionem fidei ordinem ab hæretico recipit maximè cum præsens habetur episcopus orthodoxus. ut. 1. quæstio. ulti. conuenientibus. in fi.
4 ¶† Sequitur in rubrica & reiterantibus baptisma. circa quod quæritur. an in reiteratione baptismi character recipiatur. Ad hoc dicunt quidam quòd sic. & idem dicunt in reiteratione ordinis. alias qualiter per reiterationem fieret iniuria sacramento ut infra eodem titu. ex literarum 1. quæst. 1. quod quidam. de con. distin. 4. ostenditur. Item qualiter actusque non habet effectum, induceret irregularitatem indispensabilem non uidetur. quia alibi quod de iure non sortitur effectum non inducit impedimentum. ut supra de despon. impub. literas & c. accessit. Puto uerius quòd character non iterum confertur. ut 68. distin. §. quod ergo consecratur licet casualiter quod de iure non sortitur effectum inducat impedimentum. ut supra de biga. nuper. & cap. ul. supra de sponsa. ad audientiam. Quod autem dicitur iniuriam fieri sacramento per iterationem uerum est quo ad intentionem
5 iterantium non quo ad ueritatem. ¶† Circa apostantes a clericatu quæritur an is qui primam tantum tonsuram accepit & dimisit. ad eam deferendam possit compelli? Respondeo sic. Nam per primam tonsuram iuxta formam ecclesiæ datam clericalis ordo cōfertur ut supra de æta. & quali. cum contingat, tonsuratus igitur in

ih clericum & sic ordinatus clericus est ut 21.di.cleros.& 54.dis. ex antiquis.unde compellendus est ad habitum deferendum. ut supra de ui. & ho. cle. si quis ex
6 clericis 20.quæ.3. eos. † Sed quid si ducat uxore dicunt quidam quòd si uxorem ducat corruptam uel secūdam tunc quia irreuocabiliter a clericatu recessit.ut 32.di. seriatim omne priuilegium amisit ut 54. dis.quisquis.& idem dicunt si ad militiam se conuertit quasi ad uitam contrariā clericatui & in militia sæua exercuit. tūc nō compellitur portare tonsuram. Cæterum si clericus dimisso habitu clericali simpliciter uiuit & uxorem uirginem ducit cōpelli debet ut dicit Hug. & idem dicit frater Ra. in summa sua. præterquam in tribus casibus.unus est sicut ipse dicit cū clericus nullo modo uult retinere priuilegiū clericale. Alius si non potest clericalem ferre tonsuram sine scandalo uxoris.Tertius cum iusta causa timoris exigit tonsuram uel habitum transformari. ut supra quod me. cau. prælatum.Quod mihi non placet. Sed dico generaliter clericum uxoratum nō teneri nec compelli deferre habitum clericalem. cum enim uxoratum oporteat secularibus negocijs se immiscere. tonsura ipsius secularia exercentis uideretur profectè in clericalis ministerij uituperium redundare ut supra de cle. cō iug. Ioannes in fi.Quod uerum est nisi beneficium habeat. ut ibi dicit. si tamē sua sponte tonsuram uxoratus deferat retinet priuilegium clericale. Nec ob. quod in eadem decre. dicitur quòd igitur idem tonsuratus priuilegio nō potest clericali gaudere. Sed illud uerum est quo ad quædam de quibus loquitur illa decre. infra eo. ti.
7 ex parte † retinet autem priuilegium illius canonis.17.q.4. si quis suadente. Nā illud priuilegium indultum est non tā in fauorem clericorum quam in odium laicorum ut infra de sen. ex. contingit.
8 ¶ † Sed quid si clericus in sacris ordinibus constitutus uxorem ducat de facto. demū ad clericatum redeat nunquid potest cum eo episcopus dispensare. Respondeo sic. ut.de cle. coniu. sane. quamuis in contrarium moueat. quia clericus assumendo sacrum ordinem uotum continentiæ solēnizare uidetur ut 32. dist. seriatim.unde postea contrahendo maius peccatum cōmittit uiolando uotum solenne quam sit adulterium ut 27. quæstio. meliore. Sed episcopus non potest dispensare supra adulterium ut supra de iudi. at si clerici.
9 Verius est quod primo dixi. ¶ † Quid de monacho fugitiuo cui acquirit in fuga cōstitutus. Respondeo suo monasterio sicut & seruus ut 18 q.2. abbates. ff. de ac-
10 qui. pos.l.1.§. per seruum. ¶ † Sed quid si monachus secundum ingrediatur monasterium de licētia abbatis sui uel iuris auctoritate quæsita uacationis tempore cui monasterio cedent primo uel secundo. Respondeo secundo. ut 16. q.6. de lapsis in auten. de san. epi. §. si monachus coll. 9.18.q. 1 c. uno. Sed quid si sine licentia abbatis & absque iuris auctoritate monachus uagabūdus secundum monasterium intrauit bona quæsita uagationis tempore cui cedent. Respondeo si monasterium primum uidit uagabundum & neglexerit bona cedent monasterio secundo sicut & seruus pro derelicto habitus priori domino non acquirit.ut. C. de lati.lib.tol.una. §. sed scimus. sed acquirit apprehendenti eum. ut.ff.de stip. seruo.l. quòd seruus. Cæterum si primum monasterium non neglexit uagabundum sed repetit & reuocauit errantem tunc bona cedent monasterio priori. ut in auten. de san. epi. §. si
11 monachus col. 9 ¶ † Sed quæritur an monasterium compellatur recipere monachum fugitiuum. Respondeo sic. ut 27. quæst. 1. peruenit. & cap. & quia 16. quæstio. 1. quidam monachi. nisi primum monasterium sit de dissolutione suspectum: tunc enim trudetur in monasterio cautiori & strictiori cum omnibus bonis quæ obtulerat primo ut 17. quæstio. 1 quæ si monacharum. & cap. si quis rapuerit. & in auten. de san. epise. §. si quis rapuerit. Sed obiectum delictum personæ non debet redundare in damnum ecclesiæ. ut 16. q. 6. si episcopum. Ad quod respondeo non uidetur redundare. quia primum

monasteriū liberatur a monacho nec ei tenetur ulterius prouidere. ut 16.q.6. de lapsis supra de cle. coniu. quod te. nec di co res dādas secūdo monasterio nisi quo ad usumfructum in uita detrusi.ut 11.q.6. de lapsis. quæ mortuo ad primum monasterium bona redibunt. ut ar. ad idem. C.
12 de episco.& cle. raptores. ¶ Sed † quid si monachus fugitiuus in monasterio redu ctus habitum abiectum reassumere nolit. Respondeo sub graui custodia carceretur
13 ut infra eo.ti.a nobis. ¶ † In summa notādum est quòd monachus uel monacha & si pluries delinquat abbas eius compellitur ipsum recipere ut 27.q.1. peruenit. quod in seculari clerico non contingit.ut 48. distin. quoniam multa.

Summarium

1 *Pœna legis Pompeiæ de parricidijs in quibus locum habeat. & quæ sit eius pœna. nume.2.*

3 *Parentes ad quorum latus filij reperiuntur oppressi qualiter & quando puniantur. & num 4.*

¶DE HIS QVI FILIOS OCciderunt. Rubr.

POstquam tractauimus de his quæ circa fidem committuntur in Deū: ut de iudæis & sarracenis de hæreticis & apostatis. Nunc uideamus de his quæ in homines delinquuntur & nihilominus in Deum.& ideo de homicidio tractemus. Sed quia inter alia genera homicidij parricidiū grauius reputatur. de parricidio uideamus. unde ponitur hic rubr. de his qui filios occide. Sed aliter intitulatur hæc rubr. in. ff. scilicet ad legē Pōpe. de pari. Et aliter in. C. scilicet de his qui par. uel fi. occi. ¶ Est igitur uidendum quando hoc particulare flagitium locum habet. & quæ sit pœna ipsius. & quæ circa delinquētes huiusmodi d spēsatio fiat. ¶ Secundum quòd hic intitulatur locū habet tum pater uel mater occidit filium. sic enim loquuntur decreta. posita sub hac rubrica sed secundum rubricam. C. locum habet cū quis aliquem de parentibus uel
1 aliquem de liberis occidit † ut parētum nomine omnes ascendētes liberorum uero omnes descendentes in infinitum intelligantur. ut. ff. de in ius uo. l. quicunque. §. ult.&.l. sed si hac lege. §. libertos. locum etiam habet in collateralibus. ut. ff. eo.titu.l. 1.& in quibusdam personis alijs ut in ea.l. & l. sed sciendum sed & qui opem præstiterit ita tenetur sicut ipse qui occiderit.ut.ff. eo.ti.l.utrum.& l. si sciente. Item qui uenenum emit ut prin. daret quamuis dare non potuerit lege pompe-
2 ia tenetur. ut.ff.eo.ti.l.1.in fi. ¶ † Huiusmodi sceleris pœna secundum leges hæc est ut parricidia uergis sanguineis uerberatus deinde in culleo insuatur cum cane & gallo gallinacio & uipera & simea, deinde in mare profunde iactet culleus uel in amnem. ut.ff. eo. titu.l. pœna. ut & cœlum superstiti & terra mortuo auferatur. ut. C. eo. ti.l. 1. Secundum canones non sic sed imponitur pœna intrusionis in monasterium. ut infra eo. ti.c.1. & hoc uerū est si is qui filium occidit coniugem & filios non habet alias secus. ut infra eo.ti.
3 intelleximus. † Cum uerò in lectis parētum filij inueniuntur oppressi distinguitur utrum parētibus procurantibus aut negligentibus hoc euenerit. In primo casu si parentes clerici fuerint ab officio altaris debent perpetuo abstinere & eis grauior quam laicis non tamen publica nisi in publicum ueniat pœnitentia debet imponi. uerum si ex incuria parentum, filij mortui inueniantur in cuius & illud occultum fuerit pœnitentia eis pro arbitrio pœnitentiarij imponatur ut infra de pœniten. & re. quæsitum. In dubio autē præsumitur quod ex in curia hoc prouenerit. arg. supra de præsump. afferte. Vnde etiā lex dicit quod repentini casus iniquitas. per coniecturā materni pietatis est emendanda. ut. C. de inoff. testa.l. si mater. Nā quomodo mater pōt obliuisci filium. ut. 2.q.6. ad romanam. Item omnem affectū uincit paternus. ut. C. de procu.fu.l.1. in pri. Sed si dubitet an ex in curia parentum pcesserit nō inde debēt esse securi nec ēt
sine

sine pœna. sed tamen consideratio debet esse pietatis infra eo.tit.c.1. aliqua enim pœna debet eis imponi propter duplicitatis ambiguũ. ut 23 q.5.excommunicatorum. In his enim in quibus periculum animæ uertitur, in securiorem partem est declinandũ.ut.s.dis.ad eius supra de spõ. iuuenis.l.dist.n.si qua fœmina &.c.si quis
4 uoluntate. ¶†Dispensatio igitur adhibetur circa pœnitentiæ impositionem quæ arbitraria est.ur infra de pœni.& re.quæsitum.non ut cum homicida quo ad ordines dispensetur. quia homicidium enorme delictum est & indispensabile. ut supra de temp.ordi. quæsitum.

Summarium

1 *Exponere quid sit, & qui exponi dicuntur.*
2 *Exponentes infantes & languidos quibus pœnis puniantur & nu. 3.*
4 *Expositos qui colligunt, an aliquid iuris in eorum personas habeant.*
5 *Colligentes expositos quas expensas repetant a rès colligentibus.*

¶DE INFANTIBVS ET LANguidis expositis. Rubrica.

IN superiori rubrica tractauimus de his qui fi. occi. sed quia necare uidetur qui filium non alit.ut.ff.de libe. agno.l.necare. & 81.dist.pasce. & expositi sanguinolenti dicuntur. ut in rubr. C. ubi sic adiicitur & de his qui sanguinolẽtos nutriendos acceperunt. Ideo subjicitur hic rubr.de infantibus & lang. expositis. ¶Videamus igitur quid sit exponere. qui dicantur exponi. quæ sit pœna exponentium & an exponens recolligere ualeat quem exponit & infra quot dies.

1 ¶†Exponere est extra se ponere. solent enim aliqui relato pietatis officio infantes uel languidos ante ecclesiam ponere ut eos aliqui moti miseratione colligant. ut 87.distin.si expositus. ¶ Dicuntur autẽ exponi filij serui & liberti.ut infra eo.tit.
2 c.uno. ¶†Circa materiã expositionis sic distinguendum est. exponitur aliquis à patre uel domino uel ab extraneo. si a patre uel a domino aut necessitate aut sponte. Si sponte nunquã poterit eum postea recolligere. nec enim suum dicere poterit quem pereuntem contempsit. C.eod. tit.l.1.&.2.Si necessitate repetit quando cunque quia inuitus exposuisse uideretur. ut.C.eod.tit.l.1.& hoc innuit hæc decr. ubi dicit relato pietatis officio. & in fin. ubi dicit alimenta impie negari contingerit. Et in his casibus ubi quis inuitus exponitur locum habet contestatio illa de qua loquitur canon ille 87.distinct.si expositus. Quod autem dixi. de necessitate uidetur malè dictum. Nam lex dicit quod si quis non potest alere seruum debet eum in zenonem hoc est in hospitale mittere. ut.C.de lati. lib. tol.l. una.§. sed scimus Sed tu dicas quod illud membrum distinctionis aut necessitate locum habet cum nullus talis locus inuenitur & hoc in filijs locum habet. nam in seruuo uidetur quod potius debeat eum uendere quam exponere. Vbi autem exponitur infans ab extraneo distinguitur utrum domino patre uel patrono ignorante uel sciente uel postea ratum habente. In primo casu non præiudicatur ei a iure suo sed repetit infantem restitutis expensis. nisi a fure repetat in quo casu non restituuntur expensæ.C. eodem titul.l.1. Item si expensæ factæ fuerint pietatis causa non restituuntur. ut.ff.de relig. & sumpt. fu.l. & si quis.§. interdum. In secundo casu serui ascripti efficiuntur liberi liberti ingenui. filij familias sui iuris.ut.C. eo. ti.l.2.
3 &.3. † Imò in hoc casu pater patitur pœnam secundum leges capitalem. quia necare uidetur filium qui nõ alit.ut in prin. dictum est.C.eodem titul.l. ulti. Et hæc locum habent, ubi infans exponitur. Si autem maior exponatur, non eripitur in libertatem nisi languidus exponatur. ut. C. de lati. lib. tol.l.una.§. sed scimus & in languido attenditur auten. in aut. de nup.§. si uero. & §. seq. coll.4. licet quidam uelint ut quod ibi dicitur obtinet in non languido. sed in languido maxime. Item ubi infans uel maior non exponitur. sed

tur. sed ei alimenta negantur non eripitur in libertatem sed pro derelicto habetur.ut.ff.pro derelict.l.ulti.& ideo conceditur occupanti ut ibi &.ff.de stipula.seruo.l.quod seruus &.ff.de noxa.l.si seruus. Sed certe quamuis sic uideatur fore dicendum secundum legem praeallegatam ff.pro derelict.& sic notet Azo. in summa sua. ut.C.eodem titulo. Decr.tamen in hoc tit. posita contrarium dicit expresse. Nam eripitur quis in libertatem cum ei alimenta denegantur. ut hic. Unde Vincen.super hac decre. non bene aduertit. posuit enim super ea glosam suam & prosecutus sententiam Azonis & distinctionem legalem textum illius decreta. non attendit. litera enim huius decre. tres casus enumerat & aequiparat scilicet cum infans exponitur cum longuidus cuiuslibet aetatis. & cum alicui illorum infanti uel maiori alimenta negantur. In his tribus casibus filiusfamilias liberatur à patria potestate. libertus eripitur in ingenuitatem. seruus in li-
4 bertatem. ¶ † In summa notandum est quòd illi qui expositos colligunt nihil iuris in personis eorum quos ex miseratione suscipiunt uel recipiunt acquirunt. ut infra eod. c. uno in fin. ¶ Item notandum quod ubi quis exponitur ignorante eo quod quis ius habet in exposito is qui eũ recipit contestationis epistolam ponet in loco publico continentem ut quicunque ius habet in puero exeat & probet & recuperet puerum aliter non crederetur ei. argumen. ad hoc 5.quaestione 1.quidã. Sed argumen.contra supra qui fil. sint legit.transmissae. ubi creditur patri & matri dicentibus filium non esse suum. Post talem uero epistolam dantur decem dies ei qui ius habet in puero. ut in praeall.c. 77.di.si expositus. Cedent autem dies illi à tempore scientiae. & si in tali loco sit quòd uenire non possit restitueretur per clausulam generalem quae habetur.ff. ex quibus causis ma. l.1. Alii autem dicunt quod sunt utiles scilicet cum experiri potest.ut.ff.de aedi.edi.l.cum sex.ff.de diuer.
5 & tem. praescrip.l.1. † Si quid autem expendit is qui colligit in puero erudiendo in aliqua arte repetet à recolligente. ut C.eodem titulo.l.1.alimenta non repetit nisi fuerit protestatus. ut ff.de neg. gest. l.segnius. ut nisi collectus nolit filiam recolligentis ducere in uxorem. ut.C. de nupt.l. patrem.

Summarium

1 *Homicidium quid sit, & unde dicatur.*
2 *Homicidij species, & quot modis committatur.*
3 *Homicidium lingua committitur tribus modis.*
4 *Poena homicidij spiritualis est poenitentia.*
Poena homicidij corporalis quae sit.
5 *Praeuenire in ictu occidere nolentem an liceat.*
6 *Percusso an liceat in continenti insequi percutientem fugientem.*
7 *Vim ui quod repellere liceat quomodo intelligatur.*
8 *Bellum dicitur iniustum quinque modis.*
9 *Praestans ministerium iudicio seu uindictae sanguinis irregularis efficitur.*
10 *Clericus an in causa sanguinis possit dare consilium iudici seculari.*
11 *Clericus an de suis malefactoribus conqueri ualeat iudici seculari.*
12 *Clericus potest malefactorem suum carcerari petere.*
13 *Item fustigari.*
14 *Item ut quis in seruitutem redigatur.*
15 *Item ut quis suspendatur.*
16 *Item ut decapitetur spiritualiter.*
17 *Aborsum procurantes an reputentur homicidae.*
18 *Physici & cirurgici an possint promoueri.*
19 *Plures an & quando teneantur de uulnere uel de occiso.*
20 *Alium à morte defendere quando quilibet teneatur.*
21 *Dispensatio quae adhibeatur circa homicidas.*

¶DE HO-

¶DE HOMICIDIO. Rubr.

Dictum est supra de homicidio in specie nunc subijcitur in genere. sed quia homicidium fit aliquando casualiter. Idcirco intitulatur hic rubrica de homicidio uoluntario uel casuali. ¶ Videndum est igitur quid sit homicidium. unde dicatur. quot sint eius species, quæ pœna & quæ dispensatio fiat circa clericum homicidam. ¶
1 † Homicidium est hominis occisio intelligo ab homine facta. nam homicidium sonat in actum hominis. ¶ Est autem homicidium dictum ab homine & cedo cedis quasi hominis cedium. ¶
2 † Species homicidij sunt duæ. aliud spirituale aliud corporale. Spirituale homicidium spiritualiter & quadam fictione iuris committitur octo modis. Homicidæ enim reputantur detractores fratrum & odientes eos. Item iniquitatem oppressionem & iniustitiam facientes. Item fratribus malè persuadentes. hæc probantur de pœni. dist. 1. homicidiorum. omnis iniquitas. & c. noli. & generaliter omnis iniquius motus ad nocendum fratri in homicidij genere deputatur. ut de pœniten. distinctio. 1. homicidium. Item homicida censetur qui tempore necessitatis proximis alimenta negat 86. distin. pasce. ¶ Corporale homicidium est hominis peremptio cum homo corporaliter occiditur. & hoc committitur dupliciter lingua uel facto. lingua tribus modis præcepto, consilio. & defensione. ut l. dist. si quis uiduam, de pœni. dist. 1. periculosæ. Facto committitur quatuor modis iustitia necessitate casu uoluntate. Iustitia ut cum miles iusto imperio potestatis executor uel minister æquo iudicio condemnatum occidit. ut 23. q. 5. miles cum minister. cum homo & c. si homicidium. Quod intelligo cum non ex odio personæ. Odio ei habeantur peccata nō homines. ut 86. dist. odio non ex delectatione fundendi humanum sanguinē. non amore spoliorum non pro pretio sed ex sola obedientia cum dolore cordis hoc feci & compassione. Nam uera iustitia compassionem habet. probantur hæc 23. q. 5. in præallega. iuri. & in c. lex æterna. & c. officia. nec est crudelis qui malos percutit ut 45. distinct. uera iustitia. Necessitate, hoc distinguendum est, quia aut illa necessitas fuit euitabilis, potuit enim sine occasione euadere, tunc reus est homicidij & tanquam homicida pœnitentiam aget. Aut fuit ineuitabilis & occidit hominem sine odij meditatione imo cum dolore ut se & sua liberaret. tunc nō peccat nec ad pœnitentiam arctatur nisi propter duplicitatis ambiguum. ut 23. quæstio. 5. excommunicatorum. Interiorem autem pœnitentiam & dolorem aget & peccatis suis imputabit quod ad tantam necessitatem induci meruit ut sine hominis peremptione liberari non posset. quia bonarum ineuntium est ibi culpas agnoscere ubi culpa non est. ut infra eodem titulo interfecisti & 5. dist. ad eius in fin. ¶ Casu ut cum quis lapidem proiicit ad aues uel alias non animo hominem lædendi uel occidendi & aliquis transiens ictu lapidis percussus moritur. hoc distinguendum est an quis det operam illicitæ uel licitæ. Si licitæ ut cum quis proijcit porcos uel alias bestias de sua segete uel de arboribus aues circunspicit & neminem uidens funda uel manu lapidem iacit. & cum locus non esset hominibus præuius aliquis casualiter in ictu lapidis occurens percutitur & moritur. & alia exempla per se ponere potest quilibet studiosus. ut infra eod. titu. lator, dilectus. ex literis in alia ex literis significasti. Io. & c. quædam, ut asseris. l. dist. hi qui arborem. sæpe contingit & c. si duo. In his igitur & consimilibus casibus opera datur rei licitæ. sicut dictum est. & adhibetur omnis diligentia quæ potest adhiberi & debet innoxius est is qui occasionē mortis præstat & probant iura prædicta. Si autem rei illicitæ opera detur uel si non adhibeatur. diligentia & cautela quæ pōt & debet. mors imputatur, exempla pone in hoc infra eodem ti. continebatur. ad audientiam. tua sicut. l. di. clerico iacente. quia te eos & c.

si qua

si qua fœmina. De uoluntario homicidio pone exempla infra eod.c.1.l. dist.si quis uoluntate. Vnum autem non omitto notare quia frater Ray.in sum.sua duo scripsit quæ nisi ad iuris intellectum redacta fuerint simplicium animos subuertere possunt.

3 ¶†Dixit enim quod homicidiū lingua committitur tribus modis præcepto, consilio & defensione & quodlibet istorum mortale est. Hoc sic intelligendum est. scilicet in præcepto iniusto uel eius qui præcipiendi auctoritatem non habet. Item in consilio iniusto & corrupto & in defensione ut ponemus inferius. Alias si iusto præcepto iudicis uel potestatis.iusto consilio assessoris. legitima defensione interueniat homicidium. nullum peccatū cōmittitur. primū probatur.23.q.4. quæsitum.secundum.23.q 4.illud.tertium.23.q.8.a.§.his ita. usque ad.§.in registro. & C.unde ui.l.1.C.ad le.Cor.de sic.l.1. Itē & aliud scripsit frater Ray.quod homicidium uoluntarium semper mortale peccatum est & enorme.Et hoc intelligendum est generaliter esse uerum. Fallit tamen in exceeptis. ut per inferiora patebit.

4 ¶†Pœna homicidij spiritualis est pœnitentia.Et ideo uidendum est de pœna homicidij corporalis circa quam taliter est distinguendum. Committit homicidium aut promotus aut promouendus. Item aut sponte aut necessitate aut casu.Si promotus & sponte homicidium sit commissum.contrahit clericus irregularitatem indispensabilem. ut etiam remanere non possit in executione ordinum susceptorū. ut.l.di.minor.&.1.q.7.si quis omnem. & de cond. instinct.1.§.1. sed deponatur. ut l.dist.si quis uiduam. Sed si laicus fuerit ad ianuam ecclesiæ semper iaceat & communionem in exitu uitæ suæ recipiat. ut l.dist.si quis uoluntate.Sed secundum leges laici honestior loco positi deportari solent. qui secundo gradu sunt capite puniuntur.ut.ff.ad le.Corn.de sic.l.qui cedē. &.l.3.§.leges.Et in hoc casu fateor me errasse in quadam glo. quam posui. infra eod.titu.lateor & incipit quamuis magna sit materia de homicidio. quod enim ibi dixi in homicidio occulto dispensari posse post peractam pœnitentiam in ordinibus iam susceptis & suscipiendis per.ca.l. dist.de his uero. in mediocribus criminibus locum habet. & de talibus loquitur canon non autem habet locum in homicidio & in alijs enormibus. ut supra de tempo.ord.quæsitum. Et hæc locum habent in homicidio uoluntate commisso. ¶ Sed si necessitate homicidium committatur aut euitabili. aut inuitabili. si ineuitabili.& tunc nullum est peccatum nec contrahitur aliqua irregularitas quo ad ordines iam susceptos.ut infra eod.ca.interfecisti. ad superiorem autem non poterit promoueri.eo quod & si in necessitate uoluntariē tamen occidit. & lex promotionis in facto consistit. ut 25.q.1.c. ulti.Cæterum si necessitate euitabili post peractam pœnitentiam remanet in executione ordinis iam suscepti iure communi. non autē ad superiora conscendit. ut l.di.de his clericis. Vbi autem casu sidabatur opera rei licitæ & omnis diligentia fuit adhibita. nec peccatum committitur nec irregularitas contrahitur in susceptis uel suscipiendis. ut infra eod.titu. lator.& in alijs iuribus quæ not.supra eo. titu.§.casu.si uero rei illicitæ. tunc non promouetur & promotus de iure non administrat.ut.l.dist.clerico.& infra eod.ti. sicut. In promouendo autem dicunt quidam qualitercunque quis homicidium committat. promuoeri non potest. quia sicut superius dixi lex promotionis in facto consistit. Et intelligunt decre. illam. lator.de dispensatione loqui. Verius autē puto quòd loquatur de iure communi. Aliquando tamen committitur homicidium uoluntariē. nec delinquitur & tamen irregularitas contrahitur. ut li. dist. aliquantos. & hoc secundum Basianum etiam si ante baptismum homicidium sit commissum quia secundum eum in baptismo deletur omnis irregularitas ex peccato contracta sed illa quæ sine peccato prouenit non deletur. quia baptismus tollit peccata & sequelas eorum & quod peccatum non est inter peccata solui non debet.

bet. Item in baptismo culpa dimittitur sed non abolectur ut.26.dist. deinde. &.c. una tantum. Alij autem dicunt & uerius sicut puto, quod si homicidium fiat sine peccato uel cũ peccato ut cum iudex assessor uel executor occidit ante baptismũ non impeditur post baptismũ & pro hac sententia sunt duo canones.li.distin.aliquantos.&c.si quis post acceptum. ¶ Sed cum quis furem nocturnum & diurnum si sese defendit sine peccato occidat se & sua liberando. ut infra eod.c. interfecisti & c.perfodiens.ff. ad le. Acqui.l. itaque.§. lex.&.ff.ad legem. Cor.de sic.l.furem.

5 ¶ Quæritur † an permittatur præuenire in ictu occidere uolentem. Respondeo sic.licet enim repellere iniuriam uel propulsare. ut.ff. ad leg. Aqui.l.sententiam. C.unde ui.l.1.ff.de iusti.& iu.l.ut. uim.& 1.distin. ius naturale. in uerbo uiolentiæ per uim repulsio sufficit autem terror armorum.ut.ff.de ui & ui arma.l.3.§. si autem.

6 ¶ † Sed nunquid si me percutias & fugias audeo te incontinenti insequi & repercutere fugientem. Respondeo non. quia hoc non fieret ad propulsationem sed ad ultionem quæ ad solum iudicẽ spectat. Nam uigor iudiciarius & tutela iuris publici est in medio constituta.ut nullus sibi sumere audeat ultionem ut. C. de iudæis & cæli.l.nullus. Et hoc commune est clericis & laicis scilicet iniuriam propulsare rerum & personarum. ut supra de appel.significauerũt infra de sen. excom. si uerò.&.c. ex tenore. Contrarium autẽ uidetur per id quod legitur infra eod.tit. suscepimus.46.distin. seditionarios.23.q. 8.c.1.&.c.conuenior. Ad hoc dicunt quidam quod licet laicis. clericis uerò non. Ego credo quod clericis & laicis licet iniuriam propulsare & repercutere. Distinguitur tamen quod aut uis infertur personæ aut rebus. Si personæ tunc est uis propellanda antequam fiat. Nam & insidiatorem uitæ licet occidere.ff.ad leg. Acqua. l.4.&.5.& ut dixi in proxi.§. superiori. si tamen aliquis ui factam repellat potius præsumi debet quod causa defendendi fecerit quam ulciscendi.ut.ff. ad le. Aqui.l. si ex plagis.§. tabernarius. & hoc si percussor uoluit denuo percutere alioquin si nolebat & alter nihilominus repercusserit potius præsumitur quod hoc fecit animo ulciscendi quam animo propulsandi. Sed si iniuria inferatur rebus licitum est illatam repellere.& propulsare inferendã.

7 † Quod ergo dicitur uim ui repellere licet. sic intelligendum est. ut.s. tria in hoc requirantur ut hoc fiat defendendo non ulciscendo. ut.23.q.1. quid culpatur ff.ad legem Aquil.l.scientiam.& cum moderamine fiat defensio. ut supra de restitutio. spo. olim causam in fi.si quis tamen moderamen excedat & non ex proposito uidetur non teneri. ut.ff.ad leg. Aquil.l. si ex plagis.§.tabernatius. Sed contrarium uelle uidetur decre. illa olim causam infra eod.c.significasti nobis. in fi. Item in continenti debet quis uim repellere.ut supra de appel. significauerunt. Et hæc tria membra intelliguntur ex.l. una.C. unde ui.li.1.

8 ¶ † Vnde subsequẽter notabis quod bellum est iniustum quinque modis. Ratione personæ ut si fuerit persona ecclesiastica cui nõ est licitum sanguinem fundere.ut.23.q.8. clerici & c.his à quibus. Ratione rei. ut si non est pro repetendis rebus uel pro defensione patriæ ut.33.q. 2.c.1.& ea.causa.q.8.si nulla. Ratione causæ ut si non propter necessitatem sed propter uoluntatem pugnatur. ut.23.q.1.noli. Item ex animo est iniustũ ut si fiat animo ulciscendi.ut superius dictum est. Itẽ si non fiat auctoritate princip.s. ut.23.q. 1.quid culpatur. &.q.2.c.1.

9 † Notabis igitur quod quicunque post baptismum in causa sanguinis iudex fuerit assessor. notarius, executor. aduocatus.siue pro actore siue pro reo. licet alioqui distinxerint inter istos.& generaliter qui aliquod ministerium iudicio seu uindictæ sanguinis præstiterit irregularitatem incurrit ut. li. dist .aliquantos. &.c. si quis post acceptũ supra ne cle.uel mo. sententiam sanguinis infra de excess.præ.ex literis.

10 ¶ † Sed si quid iudex secularis consilium quærat à clerico perito,uel princeps à prælato. Respõdeo potest clericus generaliter confe

Hhh rendo

rendo cum iudice seculari dicere fures la trones incendarij homicidæ sic sunt puniendi de iure ciuili.ut.5. quæst.5.delatori. non descendendo ad aliquod factum uel casum aliquem specialem. ut sic potius consulentis quam suggerentis opera fungatur. ut.ff.de qnæstio.l.1.§.qui quæstionem.Si tamen clericus sciat uel credat iudicem habere coram se causam criminis de quo quærit responsionem honeste declinet præterquam si clericus posset pœnam criminis recta conscientia reducere ad ciuilem. & sic intelligi potest.
11 23.quæst. ultima.pessimam.in fi.¶†Item quæritur an clericus de suis malefactoribus conqueri ualeat iudici seculari. Respondeo sic ciuiliter petens sua sibi restitui & damna resarciri. non ut malefactores in corpore puniantur. & si iudex acrius in puniendo procedat quam clerici quærela requirat. non est clerico imputandum. ut infra eodem titul. postulasti. &.c.tua.&.23. quæst.5.c.1.&.c. unum. & c.pœna.&.ca. non nos.ff. de bo.lib.l. qui
12 cum maior.§.1.† Potest tamen clericus malefactorem suum carcerari petere. ut supra de aposta.a nobis supra de depo.
13 grauis.†Item fustigari. ut.14. quæst.6. si res aliena.12.qnæstio. 2. fraternitas. 23. quæst.5.circuncelliones.5.quæstione.5.il li qui.6.quæstio. 1.§.uerum in fi.3. quæst. 4.§.Item in criminali in uer.ea rei condi
14 tio.†Item ut quis in seruitutem redigatur ut supra de iud..ita quorundam.15. quæstione. ultima cum multe 36. quæst. 1.de raptoribus supra de iud. & sarrace.
15 ad liberandam. † Item ut quis mutiletur spirituali mutilatione. hoc est ut su-
16 spendatur.5.q.5.delatori. † Item ut decapitetur sed spiritualiter.i. excõicetur unde excõicatio dicitur mucro episcopi ut.
16 q.2.uisis. in fi. decapitari.n. intelligitur qui a christo qui caput est ecclesiæ separatur. ut.2.quæstio.7.§.quia ergo supra de hære. uergentis unde qui excommunicatur mori creditur. ut supra qu fil. sint
17 legi.per uenerabilem in fi. ¶ † Quæritur de his qui procurant aborsus an reputentur homicide? Respõdeo sic quantum ad pœnam legalem. ut.ff.de pœ.l.si quis aliquos.§. qui aborsionibus.ff. ad leg. Cor. de sic.l. mulierem. Item quantum ad pœnam spiritualem. ut infra eodem titul. si aliquis. & quantum ad irregularitatem qui contrahitur ex delicto mortali.ut.25. distin.§.nunc autem. Sed quantum ad illam enormen & indispensabilem irregularitatem quæ contrahitur ex homicidio corporali de qua iura illa loquuntur.l. distin. miror.1. quæst.7. si quis omnem de com.dist.1.§.1.secus est.quia illa non contrahitur nisi cum perimitur homo gradiens super terram uel pauperium iam formatum. ut infra eodem titul. sicut.32. quæstio.2.quod uero.&.c.Moyses.¶ Nun
18 quid † phisici & cirurgici poterunt promoueri. Respondeo si in arte phisicæ & cirurgiæ sunt eruditi & in curis secundũ artem processerint nihil de contingentibus omittentes, licet aliquibus contrarium cesserint medicinæ si eos conscientia non remordet poterunt promoueri. ut supra de ætate.& quali.ad aures & promoti ordines exequantur.ut infra eod.ti. tua. Consulo tamen ut promoti & maximè promouendi abstineant ab opere practicali.& maxime ab his qui secũdum cirurgiam adustionem uel in incissionem requirunt ut supra ne cle.uel mo.sententiam sanguinis infra eo.tua nos.cũ in nullo uacillare debeat conscientia promouē
19 di. ut.33.dist.laici. ¶†Quid si plures rixati fuerint & unus occisus fuerit nescitur tamen à quo uel cuius uulnere. Nunquid omnes iudicabuntur homicidæ uel irregulares an nullus? Respondeo quãtum ad peccatum omnes dicuntur homicidæ qui percusserint, & qui uoluntate occidendi uenerunt, licet non percusserint Item & illi qui non occiderunt nec uoluntatē occidēdi habuerunt.sed uenerũt præstare auxilium occidētibus si forte is aliquod impedimentum præstaretur. discretus tamē iudex maiorem pœnitētiam dabit primis quã secundis.& secundis quã tertijs. Illi ēt non sunt immunes a culpa nec debent esse immunes a pœna qui nõ eripiunt hominē a morte. cum possint. ut.23.q.ul si

quatuor

quatuor infra e.ti. ficut dignũ.23.q.3. nõ inferenda & c.ult. Sed si ageretur ex lege Cornelia uel Aquilia ictus uniuscuiusq; contemplari oportet. ut.ff.ad leg.Corn. de sic.l.ult.is autem lege Aquilia de occiso tenetur ex cuius ictu apparet occisum & qui mortiferum uulnus infixit. uel qui hominẽ interemit. Alij qui non letaliter percusserunt de uulnerato tenentur.ut.ff. ad leg.Aquilia.l.huic scripturæ.§.1.sed si dubiũ sit ex cuius ictu quis perierit oẽs de occiso tenentur.ut.ff.ad le. Aqui.l. ita uulneratus. & concordat infra e.t.significasti.sed si clericus feriat nõ letaliter nec animo occidendi nec alios prouocet.alij tamen feriunt & occidũt sed discerni possit ictus clerici non tenetur de occiso nec irregularitatẽ contrahit homicidij. ut in

20 fra e.t.significasti nobis.¶†In summa notandum est ꝙ nõ est immunis ab homicidij culpa qui potuit hominẽ a morte sed noluit liberare ut infra e.ti. sicut dignũ.§. illi autẽ.arg.76.di facientis.23.q.3.nõ inferẽda &.c.qui potest &.q.5.reos. & hoc cũ constat illũ iniuste occidi. ut de pœn. di.1.periculosæ 23.q 3.c.ult. infra e.ti.sicut dignum. Quidã tamen intelligũt hoc in iudice qui auctoritate ordinaria defendere potest.ille.n.solus ut dicunt ex præcepto ad hoc tenetur.ut 23.q.5. qui malos &.q.4.forte in fi.Consulo. tamen cuicũq; priuato ut si potest sine periculo sui eripiat hominẽ à morte propter iura præ

21 missa.¶†Nunc uidendũ est de dispensatione quæ circa homicidas huiusmodi adhibetur.Cum homicida iustitiæ.s.iudice, assessore,executore qui iuste homicidium committerunt non dispensatur in ordinibus suscipiendis sed in susceptis tolleratur ex causa.ut.l.distin.aliquantos.Circa homicidium necessitatis euitabilis non facile dispensatur. sed in homicidio necessitatis ineuitabilis datur consilium ut homicidia non ministet etiam in ordinibus iã susceptis. ut.l.dist.de his clericis. non tamen quis deponitur. sed in suo ordine tolleratur de iure & absq; dispẽsatione secundum au.& loquitur infra e.t.c.2. Circa homicidiũ casuale.quod nulla culpa præcessit nõ est necessaria dispẽsatio. Circa homicidiũ casuale quod culpa præcessit.fit dispensatio magna maior & maxima. Magna ut promotus ad sacros ordines non in eis.sed in minoribus tolleretur. ut infra eo.t.continebatur. Maior ut etiam in maioribus tolleretur. ut.l.dist. clericos. Maxima ut promoueantur. ut infra eo.ti.lator. Circa homicidium uoluntarium non iuste non necessarium nec ulla cogente necessitate non dispensatur.ut dixi supra eo.§. committit.

Summarium

1 *Torneamenta quæ sint.*

2 *Torneamenta quare fieri prohibeantur.*

3 *Pœna concertantium in torneamentis qua sit.*

4 *Moriuo in torneamentis an sit neganda pœnitentia & ecclesiastica sepultura.*

5 *Ecclesiastica sepultura ex quibus causis denegetur.*

6 *Milites euntes ad torneamenta animo pugnãdi, qui non occidunt nec percutiunt, an promoueri possint.*

Quid de his qui alijs bellis intersunt, nec tamen occidunt uel mutilant.

¶DE TORNEAMENTIS. Rubrica.

Quia in torneamentis homicidia fiunt Idcirco post tractatum de homicidio sequitur rubrica de torneamentis.¶ Videndum est igitur quæ sint torneamenta. quare fieri prohibentur. & quæ sit pœna pugnantium in tor-

1 neamentis. ¶ Torneamenta † dicuntur quædam nundinæ uel feriæ in quibus milites ex edicto conuenire solent & ad ostẽtationem uirium suarum & audaciæ te

2 mere congredi.ut infra eod.c.1. ¶† Causa prohibitionis sunt mortes hominum & animarum pericula quæ inde proueniũt ut infra eodem c.1.& licet alias possit fieri gratia ostendendæ uirtutis & causa experiendarum uirum. ut.ff. de postu. l.1.§. item senatus. &.ff. de præscript. uer.l. solent. & si in colluctatione dam-

num datum sit non agitur lege Aquila. nam uirtutis exercendæ & gloriæ causa non causa iniuriæ damnum datum est. ut ff. ad legem Aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. In hoc tamen casu secus est. quia pugnantibus & concertantibus pœna infligitur. ludus enim ille noxius est. & ideo reprobatus. ut. ff. ad leg. Aquil. l. nam ludus quis autem ludos appellat ex quibus crimina oriuntur. ut in

3 constitu. ff. circa finem. ¶ † Pœna concertantium in torneamentis hæc est. quia si quis alium occidat siue in sistendo siue in resistendo. homicida est uoluntarie enim occi lit. & ideo punitur pœna uoluntarij homicidij saltem quo ad canones. & si nõ quo ad pœnam legalem excusante edicto de pœna uoluntarij homicidij dixi. supra titul. proxi. §. cõmittit. Sed si diceres quod resistentem excusabit defensio & necessitas. Ad quod respondeo ad hanc necessitatem ultro & ex proposito quis se. ingerit. & ideo non minus homicidia censetur, ut dixi supra titu. proxi. §. necessitate

4 † Si uero quis in torneamento fuerit occisus. quamuis morienti & poscenti pœnitentia non negetur. ecclesiastica tamẽ careat sepultura. ut infra eodem. c. 1. in fi. si tamen ad torneamentum uenerit animo concertandi. nam si uenerit causa debita exigendi uel alia sua negocia exercẽdi secus erit. ut infra eod titu. ad audientiam. Et nota quod hic concedetur quod maius est. pœnitẽtia. s. & denegatur quod minus est. s. ecclesiastica sepultura. quod fit ad terrorem & correctionis exemplũ: & simile infra de rap. super eo. Leuiter autem interdicitur ecclesiastica sepultura. Et ratio est quia sicut impio non prodest sepultura preciosa. ita non obest pio sepultura uilis aut nulla. ut. 13. q. 2. ani-

5 me defunctorum. † Sunt & alia quæ inhibent ecclesiasticam sepulturam. morientis infidelitas. ut de conse. distin. 1. ecclesiam. Item obeuntis manifesta iniquitas. ut. 88. distin. c. ul. Vsurarum exactio. ut infra de usu. quia in omnibus. imò hoc generale est in quolibet decedente in peccato mortali ut supra de fur. c. 2. 23. q. 5. placuit. 13. q. 2. pro obeuntibus. 21. q. 3. Cyprianus supra de sta. mo. monachi. §. qui uero. Item inhibet ecclesiasticam sepulturam interdictum. ecclesiæ. ut infra de sen. excom. à nobis supra de sepul. sa-

6 cris. ¶ † Quid de militibus qui ad torneamentum ierunt animo pugnandi non tamen occiderũt nec percusserunt. Itẽ quid de his qui alijs bellis intersunt nec tamẽ occidunt nec mutilant. nunquid poterunt promoueri si in torneamentis uel bellis aliqui sunt occisi. Ad primum respondeo quod non eo quod ad rem damnatam & prohibitam accesserunt. Ad secundum sic dico. quod si quis interfit bello licito nec occidat nec mutilet nec causam mortis præstat. si alias sit idoneus poterit promoueri nihil enim interest qui occidat uel causam mortis præbeat. ut. ff. ad. l. cor. de sicca. l. nihil. Si uero in bello illicito. tunc impenditur propter culpam præcedentem. 15. q. 1. c. ul. & de pœ. di. 1. si quis cum telo ar. ad hoc infra de cle. percus. præsentium. & c. continebatur.

Summarium

1 *Duellum quid sit, & unde dicatur.*

2 *Duellum an sit prohibitum.*

3 *Crimen læsæ maiestatis uocatur crimen perduellionis.*

4 *Pugnantium in duello pœna quæ sit.*

¶ DE CLERICIS PVGNANTIBUS IN DUELLO. Rub.

QVia sæpe prouenit homicidium ex duello. subsequenter ponitur hic rub. de cleri. pug. in duello. ¶ Videndum est igitur quid sit duellum. unde dicatur. an laici licẽter faciant duellum. Et quæ pœna imponenda sit cleri-

1 cis pugnantibus in duello. ¶ † Duellum est singularis pugna quæ fit ad probationem rei alicuius. ita ut per hunc modum se probaturum offert si uicerit probasse credatur. si non uicerit defecisse in probatione putetur. ¶ Dicitur autem duellũ quasi duorum bellum. Dicitur & monomachia quasi unica & singularis pugna à monos

monos quod est unus & machia quod est
2 pugna.¶ †Duellum etiā inter laicos prohibetur. quia in duellis deus temptatur. ut. 2.q.5.monomachiam. & scriptum est. non temptabis dominum deum tuum. ut. 22.q.2 quæritur. Nec obstat exemplum David pugnantis cum Golia.ut.2.q.5.monochiam, quia priuilegia paucorum non faciunt communem legem. ut.26.q.2.nō exemplo. In his enim quæ perraro fiunt miraculum. est.ut in auten. de consu.§.r. circa medium colla.4.
3 ¶ † Item non ob. quod crimen maiestatis dicitur crimē perduellionis.ut.ff.ad legem. Iulij. ma.l.ult. non enim idcirco uocatur crimen perduellionis. quia probari potest per duellū sicut quidam intellexerunt & male sed dicitur crimen perduellionis. idest crimen hostis uel hostile ut.ff.de uerborum sign. l.quos nos hostes. Itē dixerunt quidā licere hoc laicis per.l.ff. ad legē Aquil.l. qua actione. §.si quis in colluctatione. Sed ne illud placet per.l.1.C. de gladiato.l. una.lib.10.Item quidam dicunt hoc licere in locis in quibus talis uiget consuetudo inducentes illud pro se quando mos erat crimen non erat. ut. 33.qu.4. obijciuntur. Sed illud fuit diuina reuelatione concessum quæ mos quandoque fas censetur.per quam sicut Iacob a mendatio. israelitæ a furto. & Sampson ab homicidio.sic & patriarchæ & alij uiri iusti qui plures simul leguntur habuisse uxores ab adulterio excusantur. ut supra de diuor gaudemus.§.quia uero pagani. Alij autē distinguunt utrum quis offerat an suscipiat duellum. & si suscipit utrum sponte. an à iudice delatum. Si enim quis offerat uel oblatum sponte recipiat. mortaliter peccat si uero iudice cogente delatum cum aliter periculum corporis uel rerum non possit euadere excusatur. ut supra de homi.intecisti. Verius autem puto quod etiam offerens & oblatum spōte suscipiēs siue iudice insistente mortaliter peccet. quamuis is qui iudice deferente inuitus suscipit & committit excu setur non a toto sed à quanto. metus enim ille peccatum attenuat non prorsus excludit. ut supra quod met causa sacris. potius enim deberet omnia mala pati quam malo consentire.ut.32.q.5.ita ne.& si homicidium in duello contingat fieri.omnes irregularitatem puto contrahere.s. differentem. suscipientem.iudicem.deferentem.seu auctoritatem præstantem.duelli commissionem.& assessorem ad hunc modum probandi consilium dantem. ut no. supra de homi.§.notabis.
4 ¶ †Pœna pugnantium in duello si sint clerici est depositio. si tamē neq; mors neq; mutilatio interuenerit potest dispēsari.ut infra eo.c.1.Sed si homicidiū interuenerit adhuc potest in beneficio dispensari ut infra eod.c.1. & .2.in fi. Quod ergo alibi dicitur cū homicidia dispensari non posse. ut.l. di.miror.1.q.7. si quis omnem traditionem de conse. dist. 1.§.1.supra de tem.or.c.ul.in officio locū habet alias etiam dispensatur in beneficio & non in officio ut.28. distin. præsbyterum.l.distin.studeat. Sed nunquid talis homicida habebit ex dispensatione beneficium ut titulum aut stipendium.Videtur quod stipendium ut sic quasi laicus habeat & extra ecclesiam ut.32.distintio. si qui uero. Verius puto quod habeat ut clericus & sicut, beneficium titulatum eo quod decreta. dicitur potuit tamen cum eo circa habendum beneficium misericorditer dispensari.

Summarium

1 *Christianis contra christianos non permittitur ars sagitariorum.*

2 *Pœna exercentium officium sagitariorum contra christianos.*

DE SAGITARIIS.
Rubrica.

Dictum est supra de homicidijs in genere. sed quia sagitarijs & balistarij plerunque homicidia cōmittunt.ideo hic de sagitariis rubri.subijcitur specialis. ¶ Videamus igitur utrum quādo hoc officium sit prohibitum exerceri & qua pœna tales puniantur.
1 †¶ Christiani aduersus christianos non possunt hoc offi-

hoc officium exercere. ut infra eod e. uno Quod uerũ est si bellum fuerit in iustũ nã si iustũ quolibet genere armorũ est uten dum imò ut uincatur dolis est & insidijs insistendum. ut. 23. qu. 2. dominus. &. qu. 8. ut pridem. iuxta illud. Nihil refert armis contingat palma dolisue. Et alibi. Dolus uirtus quis in honeste requirat. Sed contra paganos & persecutores fidei christianæ potest hoc officium exerceri.

2 ¶† Pœna autem exercentium hoc genus armorum contra christianos est anathema. ut infra eo. e. uno. præter communem pœnam homicidij de qua dixi. supra ut titulo proximo. §. pœna ut de homici. §. notabis igitur. Sed an sit ea. non latæ sententiæ contra facientes statim ligentur. dubitatur. Dicunt enim qu dam quod ubi sub interminatione anathematis aliquid prohibetur non incurritur excommunicatio si fiat prohibitum. ut supra de iure patronatum secus ubi sub distinctione . quia tunc statim incurritur. ut supra de enu. ec. non eo minus in fi. & idem dicunt ubi mãdatur aliquid sub pœna excommunicationis. ut. 63. distin. Salonitanæ. Sed aliud est ubi à iure sic mandatur aliquid uel prohibetur ut. 30. distin. per totum. Et est ratio quia ius magis irascitur in contemptu ministri iuris quam in contemptu sui ipsius. ut. ff. de arbi. l. si cum dies. §. ultimo & l. celsus. Alij autem indistincte dicunt quod illa uerba siue dicantur sub pœna siue sub interminatione siue sub districtione non habent uim sententiæ uel comminationis. ut. C. communia. & epistolas per totum. Et in hoc plures concordant. Vnde hæc decre. non est canon latæ sententiæ sed ferendæ. & simile. supra de magistris quanto.

Summarium

1 *Adulteriũ quid sit. & qualiter committatur.*
2 *Stuprum quid.*
3 *Accusante adulterium quibus sit permissum.*
4 *Intellectus ad c. tuæ, in prin. de procurato.*
5 *Practica procedendi in accusatione adulterij.*
6 *Vxor an possit obijcere fornicationem spiritualem marito accusanti de carnali.*
7 *Mulier an possit marito obijcere lenocinium.*
8 *Leno quis dicatur.*
9 *Pœna quæ sit pro adulterio imponenda.*
10 *Maritus in accusatione adulterij uxoris deficiens in probandi, tenetur ad talionem.*
11 *Mulier ab alio quàm à uiro suo cognita. in quibus casibus non committat adulteriũ.*
12 *Incestus cum quibus committatur.*

¶ DE ADVLTERIIS ET STVPRO. Rubrica.

QVia in decalogo statim post homicidium prohibetur mechia dũ dicitur non occides non mechaberis. idcirco post tractatum de homicidio sequitur tractatus de adulterio. unde ponitur rubrica dei adulte. & stupro. ¶ Videamus igitur quid sit adulterium. unde dicatur quid sit stuprum, qui admittantur ad accusationem adulterij. & intra quæ tempora. exqui. eau. quis ab accusatione adulterij repellatur. Item quæ sit pœna

1 adulterij. & quæ stupri. ¶ Adulterium† est alieni thori uiolatio. ut. 32. q. 5. non mechaberis. uel deturpatio sui. Nam quandoque dicitur committi adulterium respectu utriusque. s. cognoscentis & cognitæ ut cum uterque coniugatus existit. quandoque respectu cognoscentis ut cum uxoratus ad solutam accedit. quia tunc uxorem suam coinquinat. ut. 32. q. 1. in coniugio. quandoque respectu cognitæ ut cum solus ad coniugatam accedit. Nam & illa similiter coinquinat uirum suum. quia uir & uxor non ad imparia iudicantur ut supra de diuor. gaudemus. §. quia uero & 32. q. 1. si quis uxorem. propriè tamen loquendo adulterium in nupta committitur. ut. ff. eo. ti l. inter liberas. §. lex iulia.

2 ¶† Stuprum est illicita uirginis defloratio quamuis ex indiuidua stuprum cõ mitti dicatur ut in. l. prędicta probatur. ¶†Ad

3 huiusmodi criminis accusationem admittitur primo loco maritus ut præferatur. etiam patri adulteræ si simul ad accusationẽ ueniant. Nam & propensiore iure & maiori dolo uirum executurum accusationem credendum est. ut. ff. eod. ti. l. 2. §. si similis. quod uerũ est nisi pater maritum

ritum aut infamem arguat aut doceat col ludere magis cum uxore quam ex animo accusare ut.ff. eo. ti.l. 3. Præfertur maritus omnibus extraneis imo & si extraneus prius accusationem instituit præfertur maritus dummodo non ex negligentia sit præuentus. ut.ff. eo.ti.l. si maritus. §.si autem. ¶ Potest autem agi de adulterio siue sit uxor legitima siue non. hoc enim an omnia matrimonia pertinet. nec enim soli atrides uxores amant & ut dicit Virgilius coniuge præcepta non solos tangit atrides. sed in ea uxore potest maritus adulterium uindicare quæ uulgaris sit. ut.ff. eod. ti. l. si uxor. Nec ob. C. eo. l. si ea quæ & l. si adulterium. Leges enim illæ non loquuntur in uxore, & expone ibi adulterium id est, stuprum. his enim promiscuè utimur. ut.ff.eo.ti.l. inter.§. 1. Sed si cum sponsa de præsenti adulterium commissum sit agit sponsus. quia nec qualecunque matrimonium nec speciem matrimonij uiolare permittitur ut.ff. eo. ti.l.si uxor. §. diuus.27. q.2.qui desponsatam. in primis igitur maritum genitalis thori uindicem esse oportet. ut C. eo. ti.l. quamuis qui potest duplici iure accusare speciali & communi id est, iu

4 re mariti scilicet sine inscriptione.† Nec obst. supra de procu.tuæ in prin. quia loquitur cum accusar post dies nó iure mariti siue metu calúniæ & ex sola suspicione ut 4.q.4.§. aliquando.C.eo.ti.l.quamuis & infra eo.ti. maritus infra 60. dies a tempore diuortij numerandos. ut. ff. eo. ti.l. pater.§. sexaginta. Et quod dixi sine metu calumniæ uerum est nisi sit euidés ut.ff. eod.titu. l. is cuius. §. ulti. Et quod dixi ex sola suspicione ream uxorem facere licet uerú est quòd ex sola suspicione ream uxoré facere licet. uerum est qđ ex sola suspicione accusabitur non tamé condénabitur.ut.2. q.1.ca.1 semper.ff.de pœ.l. absenté,responso.1. nisi suspicio sit iure. ut.C.e.ti.in aut. si quis ei quem suspectum.ff. de his qui sui uel ali iu.sunt.l. filium supra de præsump. literis. 2.q.1. si peccauerit.& sic itelligo 32.q.1.dicit dominus. Post maritum admittútur propin qui.ut.C.eo.l.quáuis demű extranei.Sed hæc locú habét secundum iura ciuilia cú agitur ad pœnam legalem. secus cú agitur ad thori separationem. quia tunc soli uiro licet accusare uxorem de adulterio. & econuerso ut no.supra qui ma. accusa. pos.§. possunt. Et nota quòd maritus admittitur ad accusationem adulterij et si fuerit filiusfamilias ut.ff.eo.ti.l.inter §.filius.Ná & inuito patre hoc pôt filius familias.ut.ff.eo.ti.l. filiú.Nec ob.ei si sit minor.25.annis si matrimonij sui iniuriã prosequatur.ut.ff.eo.ti.l.si maritus.§. lex Iulia.& ar.supra de testi.spo.ex parte.cu

5 ratore actore ut.C.eo.ti.l.propter. ¶†In adulterij accusatione sic.proceditur quia præsente accusatore & accusato cú ad pœnam legalem agitur porrigetur libellus quo porrecto proponi poterút exceptiones dilatoriæ antequam accusatus recipiatur inter nomina reorú.ut.ff.e. ti.l.maritus.§.præscriptióes.& §.1.ut si dicat nupta quæ impetitur a se non esse incipiendum cú nuptias nó præcesserit nunciatio ut.ff.eo.l.qui uxori.&.l.denúciasse.Resp. 1. &.§.1.& 2. Et hoc fallit in crimine incestus quod contra utrúq; scilicet adulterú & adulterã simul interpretari pôt. ut. ff.eo.ti.l.uim passam.§.ul.possunt opponi & peremptoriè ut de lapsu quinquenij.ut C.e.ti.l.adulter.post quinquenniú & sex menses.ut.ff.e.ti. l.si maritus præuenerit. uel si dicatur accusatorem destitisse ut ff. e.ti.l.1.§.2.pôt mulier accusata excipere contra maritum quòd & ipso similiter adulterium commit.ut infra eo.ti.intelleximus.&.c.tua.& supra de diuor.significasti.32.q.6.per totú supra de iureiu tua.ff. so.ma.l. uiro atq; uxore.ff. e.ti.l. si uxor. §. iudex. Item excipere potest quòd accusationem remiserit. ut 23.q. 4. si illic.uel quòd eam sibi reconciliauerit supra de cóuer. coiuga. gaudemus. & ut de hoc plenius.no.supra qui ma. ac. pos. §. possunt.

6 ¶†Sed nunquid uxor obijcere poterit fornicationem spiritualem marito accusanti de carnali. Videt quòd sic Ná fornicatio carnalis & spiritualis similes sunt.. & idem operantur quo ad matrimoniú separandum

parandum ut 28. q. 1. idolatria. &.c. iam nunc. & multo fortius similes sunt ad cõpensandum & operandum ut matrimonium duret. Sed contra. Iste fornicationes diuersarum specierum sunt & res diuersarum specierum non ueniunt in compensationem. quia species cum quantitate non compensatur. ut. ff. de pig. acti.l. si conuenerit. Verius puto quod compen
7 satio fiat. ¶†Item excipitur contra maritum accusantem uxorem de adulterio si eam talem sciuit.& mores eius eam uxorem ducendo probauit. ut in eadem.l. si uxor. §. ul. Item potest uxor opponere marito accusanti quòd eam adulterandã tradidit ut. supra de eo qui cogno. consang. uxo. suæ discretionem. Item quòd lenocinium fecerit. Sed hæc exceptio si ante litem cõtes. opponatur accusantem repellit si postea instar accusationis habet. & accusatori pœnam inducit. quia hæc exceptio a muliere proposita uirum onerat. non mulierem excusat. ut.ff. eo.
8 ti.l.1.§.sed publice. ¶†Est autẽ leno qui adulterium subijcit uel pretium pro comperto stupro accepit. uel dãnatam de adulterio ducit uel sciẽs adulterium celat uxoris.ut 32.q 1.ca.1.¶Nunc restat uide-
9 re de pœna adulterij uel stupri. ¶†Pœna quidem pro adulterio secũdum leges imponitur mortis.quasi pro sacrilegio.nam sacrilegos nuptiarum gladio puniri oportet ut.C. eo. titu l. quamuis. fœmina autem iure auctenticorum uerberata in monasterium recluditur, quam intra biennium uiro recipere licet biennio translato uel uiro mortuo antequam uxorem de monasterio educat adultera tonsa.monastico habitu suscepto ibi dum uiuit permaneat. duabus partibus propriæ substãtiæ liberis applicandis. tertia eius monasterio, si liberos non habeat. parentibus extantibus huiusmodi iniquitati non consentientibus tertia pars applicatur duæ monasterio, quibus prædictis non extantibus tota substantia monasterio quæritur pactis dotalium instrumentorum omni casu seruandis ut in aut.ut nulli iudi.§. manifesta. col.9.& ponitur.C. de adulte.

10 sed hodie † & si maritus in accusatione uxoris deficiat in probando tenetur ad talionem. ut in auten. ut liceat matri & auiæ. §. quia uero plurimas. §. & causas col.8.in auten. ut nulli iudi.§. adulteram col.9. sed secundum hoc uir uolens separari ab uxore indirectè consequi poterit quod directe non potest, accusabit uxorem de adulterio calumniosè si deficiet in probatione detrudetur in monasterio. & sic indirecte separabitur ab uxo. Ad quod respondeo nõ consequitur quia nõ solum hoc fiet secundum iura auten. sed alias uir punietur in bonis. uel non consequitur. quia erit in uoluntate mulieris sibi reconciliare maritum inuitum.ut dixi in hoc eodem.§. secundum uetus testamentum mulier de adulterio conuicta lapidabatur non autem uir ut 33. q. 5. hæc imago. sed secundum iura canonica in foro ecclesiastico agitur ad separationem ut supra de procur. tuæ. uel ad dotis uel donationis amissionem. ut supra de dote
11 post diuor. rest.plerunque. ¶†In summa sciendum est quòd in quibusdam casibus & si mulier uiuente marito alteri carnaliter commisceatur, adulterium non committit, ut si uiolenter fuerit oppressa. ut. ff. ad.l. Iul. de adul. l. uim passa 32. q.5. proposito. Item si ignoranter cognita est ab aliquo quem uirum suum esse credebat. ut 34.q.2. in lectum. Item cum credens. uirum suum mortuum alteri nubit. ut 34.q 2. cum per bellicam. Item contingit.quòd aliquæ mulieres adulterium committunt. & de adulterio accusari nõ possunt. ut sunt illæ quæ in caupona ministrant.quas uitæ utilitas dignas obseruatione legum non credidit.ut. C. eo.titu.l.qui adulterium commisit. quod secũ
12 dum canones non procedit. ¶†De incestu autem summatim & breuiter disseramus. Incestus committitur cum cognata & affine aliquando per se solus aliquando coniungitur adulterio ut innupta. ut. ff. eod.titu.l.si adulterium cum incestu.1. R. &. §. 1. In quo grauius crimen committitur quam in adulterio secundum leges. Si uero incestus per matrimonium illicitum

illicitum contractus fit ut. in præallega. §. adulterium. §. 1. sed secundum canones simpliciter & indistinctè incestus uincit adulterium. ut. 32. q. 7. §. sunt enim. &c. adulterij malum,

Summarium

1 *Raptor duobus modis dicitur, & quid propriè sit rapina.*
2 *Rapina qualiter fiat;*
3 *Fornicatio aliud à stupro, aliud est adulterium, aliud incestus, & aliud raptus.*
4 *Incestus quando committatur.*
5 *Pœna raptorum. & nu. 6. 7. 8. & 9.*
6 *Raptori contrito quare sepultura negatur.*
8 *Rapta an possit nubere raptori.*
10 *Præda quis, & quot modis dicatur;*
11 *Incendiarius quis appelletur. & quæ pœna plectatur.*

¶ DE RAPTORIBUS INCENDIARIJS &c. Rubrica.

Dictum est supra de adulterijs & stupro. sed quia raptus aliquando committitur in rebus ut infra eo. c. 1. & 2. & 3. aliquando in hominibus. ut infra eod. c. in archiepiscopatu. & c. cum causa. & c. accedens. & per hoc ad stuprũ uel adulterium peruenitur. ¶ Ideo subsequẽter ponitur hic rubrica de raptoribus & adijcitur incendiarijs & uiolatoribus ecclesiarum. ¶ Videamus igitur quis sit raptor. quis incendiarius & uiolator eccle-
1 siarum, & de pœna ipsorum. ¶ † Raptor dicitur duobus modis: rerum & hominum & maxime fœminarum. Propriè autem dicitur rapina rerum. & raptus mulierum. Rapinæ crimen committitur cum aliquis per uiolentiam & apertè res caput alienas non tamen. ecclesiasticas nec ab ecclesia. quia tunc committeretur sacrilegium de
2 quo inferius dicam. ¶ † Fit autem rapina cum armis aliquando. aliquando sine armis. & diuersa est pœna ut iam notabo. ¶ Et est sciendum quod omnis raptor est fur sed non conuertitur quia nullus improbior fur quam qui rapit. ut insti. ui bo. rap. in prin. Raptus mulieris non solum committitur in uirgine. sed etiam in uidua & sanctimoniali. ut. 36. q. 2. raptores. & si. quis non dicam rapere. Isidorus tamen generalius accipit raptum. s. pro quolibet illicito coitu ut. 28. q. 2. raptus est illicitus coitus à corrumpendo dictus. unde
3 qui raptu potitur stupro fruitur. † Et ut plenius intelligas notabis quod aliud est fornicatio. aliud stuprum. aliud adulterium. aliud incestus. aliud raptus. Sed horũ omnium pessimum est quod contra naturam fit. usus quidam contra naturam execrabiliter fit in meretrice. sed execrabilius in uxore. ut. 32. q. 7. adulterij. sed excedit hæc omnia cum uir nubit in feminam ut. C. eod. titul. l. cum uir. Fornicatio licet uideatur esse genus cuiuslibet illiciti coitus qui fit extra uxorem legittimam tamen specialiter ecommitti dicitur in usu uiduarum & meretricum seu cõcubinatum. Stuprum est illicita uirginis uiolatio. Adulterium est alieni thori defloratio. ut no. supra de his duobus supra titul. proxi. §. a-
4 dulterium. & §. stuprum. † Incestus est cum consanguinea uel affine. unde incestuosi dicuntur qui affinibus uel consanguineis abutuntur. Raptus admittitur cum puella de domo patris abducitur ut corrupta in uxorem habeatur. siue puellæ solummodo. siue parentibus tantum. siue utrique uis illata cõstiterit. ut probantur hæc
5 omnia. 36. q. 1. §. cum ergo. ¶ † Puniuntur raptores rerum infra annum in quadruplum. post annum in simplum re ipsa in quadruplum computata. ut. ff. ui bo. rap. l. 1. & 2. Et hoc si ciuiliter agatur. Si autem criminaliter tunc distinguitur inter uim illatam. cum armis & sine armis. prima inducit deportationem. secũda tertiæ partis bonorum amissionem ut insti. de publi. iudi. §. item lex Iulia de ui pub. uel priua. Vnde uersus. Vis priuata rerum depo nit ab ordine rerum. Sed de portatur si uis armata probatur. Pœna uerò canonica hæc est ut raptor excõmunicetur ab illo episcopo in cuius dioec. rapina cõmittitur ut infra e. c. 1. 6. q 3 placuit. Nã cõtrahitur forũ ratione delicti. ut supra de fo. cõpe. licet infra de sent. ex. a nobis. C. ubi de cri-

mi agi opor. in auten. qua in prouincia ?
nec absoluetur nisi prius emendet. ut in-
fra c.1. infra de uerbo. sig. ex parte. Sed
si satisfacere nolit cum possit uel emendā
di plenam securitatem præstare denega-
tur ei beneficium pœnitentiæ. Si uero us-
que ad obitum in obstinatione durauerit.
& tunc emendationem uel emēdandi se-
curitatem præstiterit, pœnitentia & sepul
tura ecclesiastica cōcedūtur. sed si in mor
te satisfacere non possit. contrito uiati-
cum conceditur. sed sepultura negetur.
ut infra eo. titu. super eo. Si uero in mor-
te constitutus satisfacere promiserit si cō
ualesceret. & ante satisfactionem deces-
sit non negabitur l. sed ad satisfactionem
compellentur hæredes. ut infra eo. titu. in
6 literis. † Et si quæratur quare contrito se-
pultura negatur. cum uiaticum quod ma-
ius est omnibus sacrificijs concedatur. ut
de conse. distin. 2. nihil. Respondeo hoc
fit ad terrorem & simile supra de tornea.
c. 1. Vel fit ad conclusionem cognatorū
ut per hoc ad satisfaciendum inducātur.
7 ¶ † Raptus mulieris secundum leges capi
te puniuntur & eius substantiam raptæ ap
plicatur si tamen rapiat mulierem hone-
stam, secus si rapiat meretricem. ut C. de
rap. uirgi. l. una in princ. & ff. de fur. l. uo-
rum. Nec distinguitur an uolentem mu-
lierem quis rapiat an inuitam, sponsam
propriam uel alienam. cōiugatam uel nō
coniugatam quamuis acrius puniri opor-
teat pro adulterio cum adiectione raptus
tamen non patitur diminutionem substā
tiæ. si ancillam rapuerit uel libertam ut
hic & alia multa leguntur in l. præalleg.
de raptu uirgi. Hac pœna puniuntur ra-
ptores & eorum comites & qui eis auxi-
lium præbuerunt. nec potest rapta elige-
re consortium raptoris. & si hoc fecerit
perdit substantiam raptoris sibi datam a
lege. ut in aut. de rap. mu. quæ raptoribus nu-
8 bunt. coll. 9. † Sed secundum canones ra-
ptor efficitur seruus raptæ nisi uelit se re-
dimere ut 36. quæstio. 2. de raptoribus.
Item debet cum suis fautoribus excom-
municari. ut 36. q. 2. §. 1. & 4. sed si rapta
uelit cum raptore matrimonium contra-
here potest infra eod. titu accedens. Sed
nunquid ex hoc incurret pœnam legalē
scilicet ut perdat dominium rerum rapto
ris. ut dicit auten. puto quod non. nam
legem illam abrogatam esse dico & quo
ad pœnam interdicti matrimonij. & quo
ad pœnam contracti. ut supra de secun.
9 nup. dominus. ¶ † Raptores autem puero-
rum abusionis causa exquisitis pœnis ca-
pitalibus puniuntur secūdum leges. ut C.
ad le. Iul. de adult. l. cū uir. ff. ad le. Cor.
de sicca. l. 3. §. libidinis. Sed ubi hoc sce-
lus prælato committitur uindicandū quia
pœnam sanguis infligere non potest. ut
23. q. 8. quis & a quibus supra ne cleri. uel
mo. sententiam in flagella commutat. ut
infra eod. in archiepiscopatu & simile 14.
q. 6. ca. 1. 12. quæst. 2. fraternitas supra de
iudæis postulasti. habent quidam in rub.
10 de prædonibus. † Et est sciendum quod
prædo dicitur tribus modis prædo est,
qui alios prædatur & spoliat. ut qui itine
rarijs & uiatoribus auferunt bona sua. Di
citur etiam prædo miles qui ultra stipen-
dium sibi taxatum quærit, idcirco enim
militibus stipendia sunt taxata ne dū sum-
ptus quæritur prædo efficiatur. ut 23. q. 1.
militare. Item prædones dicuntur prala-
ti qui ut procurationem aut seruitium ali-
quod impendant legato uel alij plus ex-
torquent a subditis quam soluant. & eo-
rum dānis lucrum sectantes quærunt præ-
dam potius quam subsidium in subiectis.
ut supra de censi. quia plerique. ¶ Incen-
diarius est qui domos alienas arbores uel
segetes incēdit igne apposito ex odio uel
uindicta. ut 12. q. 2. eum deuotissimam. &
23. q. 8. pessimam. qui secundum cano-
nes est excōmunicatus ipso iure si eccle-
siam uel locum religiosum uel cæmite-
rium. uel ea quæ sunt in spacio priuile-
giato. ut 17. quæstio. 4. sicut antiquitus.
incenderit uel effregerit. & de talibus in-
cendiarijs & effractoribus loquuntur iu-
ra illa infra de sen. excom. conquesti.
11. quæstio. 3. canonica. postquam autem
tales incēdiarij fuerint per ecclesiæ sen-
tentiam publicati pro absolutionis bene
ficio ad sedem apostolicam sunt mitten-
di. ut

di. ut infra de sen. ex tua. Alij incendiarij non sunt excõmunicati ipso iure sed sunt excommunicandi per sententiam. ut 13. q.8. pessimam,& ca. si quis membrorum. Nec ob.17.q.4. oẽs.ibi enim Lucius excõmunicauit incendiarios sui temporis. Sed secundum leges incendiarius si dolo ignẽ apposuit, & ipse igne crematur aut capite punitur ut.ff. de incen. naufra l. qui ædes.& l. ul. & pe.ff. de pæ.l.capitalium.§. qui ob inimicitias.fortuita tamen incendia si tamen euitari non possent cum per negligẽtiam eorum apud quos ortæ sunt dãno uicinis fuerunt ciuiliter excommunicentur: ut qui iactura affectus est damni disceptet uel modice uindicetur ut ibi. &. ff. ad legem Aquil.l. si seruus seruum. §.si quis insulam, cum tribus.seq.§.

Summarium

1 *Furtum quid sit, & in quibus rebus committatur, & qualiter a furto quis excusetur.*
2 *Furtum unde dicitur.*
3 *Furtorum species.*
4 *Abigei qui dicantur.*
5 *Pœna furti.*
6 *Agere contra furem quot modis quis possit.*
7 *Orandum non est pro occisis in furto.*
8 *Furti quis teneatur.*
9 *Necessitas an excuset a furto.*
10 *Mulier an excusetur a fornicatione necessitate famis commissa.*
11 *Homicida ad sui defensionem an sit excusabilis.*
13 *Fur semper est in mora, & interitu rei non liberatur.*
14 *Fur rem cum fructibus perceptis & qui percipi potuerunt restituere tenetur.*
15 *Fur an repetat expensas in melioratione rei furtiuæ factas.*
16 *Fur restituens rem deteriorem non liberatur, etiam si res perit, æstimatio debetur.*
17 *Furti actio datur, contra heredes proportione.*
18 *Uxor an in rebus mariti furtum committat, & qualiter maritus contra eam agat.*
19 *Præstans uxori opem ad furandum marito furti tenetur.*
20 *Serui & filij an furtum committant in rebus dominorum & parentum.*
21 *Actio furti est famosa.*
22 *Præses prouinciæ nõ potest efficere ut furti dãnatus non sequatur infamia.*

¶De furtis. Rubr.

Dictum est supra de rapto. sed quia omnis raptor fur. est. ideo recte dictum est raptorem improbum furem esse. ut insti.ui.bo. rap. in prin. & quia dominus in lege sub eadem prohibitione rapinam & furtum prohibuit ut 14. q.5. pœnale. Ideo hic consequẽter de furtis agitur. ¶Videamus igitur quid sit furtum, unde dicatur. de qua re fiat quæ furti species,& quæ pœna. ¶†Furtum est cõtrectatio fraudulosa inuito domino alienæ rei mobilis & corporalis quæ fit animo lucrãdi, gratia rei uel possessionis uel usus.ut.ff.eo.ti.l.1.Ideo autem ponitur in diffinitione contrectatio, quia sine ea furtum non fit. licet uoluntas uel uerbum interueniat uel scriptura.sola enim cogitatio furti faciendi non facit furẽ.ut.ff. eod. tit. l. 1. neque uerbum seu scriptura.ut.ff. eo. ti.l. si quis uxori. §. in uerbo.& l. inficiendo.& l. falsus. §.si qui sui. Ideo autẽ dicitur fraudulosa. nam si quis aliquo errore ductus suam rem esse æstimans & imprudens iure eo animo rapuit quasi domino liceat rem suam etiam per uim auferre a possessore furti non tenetur. ut in titu. ui bo. rapt.§. quia tamen. Inuito domino ideo dicitur. quia si credit dominũ permissurum & subest iusta causa credendi etiam si non erat concessurus. non tenetur. Si aũt non subest iusta cã credendi hic tenetur.ut.ff.e. ti.l.si is qui rẽ. Si tamẽ putat facere domino inuito & faciat eo uolente peccat mortaliter & facit furtum, nec agitur furti, ut. ff. eodem titu. l. inter omnes. §.pe. Rei alienæ ideo ponitur quia rei quæ plenissimẽ mea est non factio furtum, nec teneor furti actione. secus si alius habet rem, mecum com-

munem.ut.ff.eod. titul.l.si socius.Si uero
alius in re mea ius habeat, puta quia
creditor uel bonæfidei emptor. facio
quidem furtum & teneor actione furti
sed res non est furtiua. ut.ff.eodem titu.
l.cum res.§.1.&.l. si is qui rem pignori.
in princip.&.ff.de usucap.l.sequitur. §. si
rem. Mobiles & corporalis ideo dicitur.
quia in rebus immobilibus & in rebus
incorporalibus furtum committi non po
test. quia propter sui immensitatem & in
corporalitatem contractari non possunt
ut insti.de usucapio. §. quod autem. quia
incorporalia tradi uel tractari non pos-
sunt. & ideo nec contrectari ut.ff.de ac.
re.do.l.seruus.§. incorporalis. Apponi-
tur autem lucrandi animo, quia si quis
alienam ancillam meretricem rapuerit
uel celauerit non lucri sed libidinis cau-
sa non committit furtum. ut.ff.eodem
titulo.l.uerum. Item ponitur in diffini-
tione gratia rei possessionis uel usus. &
ponit hæc tria lex.ff. eodem titulo.l.1.
quia quandoque non ratione rei uel pos-
sessionis sed solius usus causa rem alie-
nam contrectat quis. ut.l.dist.qui sacrum
2 &.ff.eod.tit.l.qui iuramenta. ¶ † Dicitur
autem furtũ à furno, idest nigro. eo quod
clam & obscurè & plerũq; de nocte fiat.
uel a fraude, uel a ferendo, idest auferen-
do. ut.ff.eod.ti.l.pri.¶ De qua re fiat fur-
tum satis patet per ea quæ in diffinitione
3 dicta sunt.¶ † Furtorum duæ sunt species.
nam aliud manifestum. aliud non ma-
nifestum. Manifestum cum quo depræ-
henditur fur antequam ueniat ad locum
destinatum. Non manifestum cum quo
fur non deprehenditur.ut.ff.eod.l.2.& 3.
¶ Item furtorum quædam remanent in
nomine generali. quædam transeunt in
nomen speciale. uerbi gratia. Furtum rei
sacræ dicitur sacrilegium. furtum reipu-
blicæ dicitur peculatus.s.cum quis de pe
cunia sacra. religiosa publica uè aufert.
intercipit. uel in rem suam uertit. ut. ff.
4 ad le.Iu.pec.l.prima. † Sed & qui pecora
ex pascuis uel ex armentis subtrahunt fu
res sunt. sed abigei uocantur. ff.de abige.
l.1 §.1. Item qui liberum hominẽ sciens
uendit uel emit uel donat furtum commit
tit. ut infra eod.c.1.& tamen dicitur com
mittere plagium.ut.ff. ad le.fauiã de pla-
5 gia.l.1.&.l.lege fauia.¶ † Pœna furti du-
plex est cum ciuiliter agitur. Nam furti
manifesti pœna est in quadruplum: non
manifesti in duplum ut insti.de obli.quæ
ex delic.nas.§. pœna. Sed si criminaliter
agatur pro furto quis non moriatur. nec
aliquid abscindatur. sed aliter castigetur
ut in autẽ.ut nul.iud.§.ul.coll.9.&. C.de
furt.& seruo.cor.in auten.sed nouo iure.
Quod uerum est si occultè & sine armis
commissum sit crimen. Nam uiolenter ag
gredientes aut cum armis aut sine armis.
aut in domibus. aut in itineribus aut in
mari. legalibus pœnis subijcientur. ut
in eodem autẽ.ut nul iudi. Legales sunt
pœnæ quæ habentur.ff.de pœn.l.capita-
6 lium. §.crassatores. &.§.famosus. ¶ † Et
est sciendum quòd tribus modis agitur
contra furem. ciuiliter ad pœnam pe-
cuniariam. criminaliter ad pœnam le-
galem ut dictum est: & conditione furti
ua ad rem subreptam. nam furti actio
pœnam petit legittimam conditio rem
ipsam ea res facit ut neque furti actio
per conditionem neque conditio per fur
ti actionem consumatur. ut.ff. de con.
fur.l.si pro fure.§. furti. Et eodem modo
si quis agit criminaliter pro furto pote-
rit iterum agere ciuiliter: & è conuerso.
ut.C.quando ciui. actio præiudi. cri.l.1.
7 &.ff.de furti.l.ulti.¶ † Et notandum quòd
si fures occidantur in furando uel præ-
dando. non est pro eis orandum. ut infra
eod.ti.fures. Et est ratio quia præsumitur
quòd decedant in peccato mortali.ut 23.
q.5.placuit 88.di.neque 13.q.2.pro obeũ
8 tibus.¶ † Tenetur autem furti non solum
is qui furatur. sed & is qui opem furi uel
consilium dedit. Consilium dat qui per-
suadet, impellit, & instruit aliquem ad
furtum faciendum, opem fert qui ministe
rium & adiutorium præbet ad surripien-
das res. ut insti.eodem titulo.§.interdum
ff eod. ti.l.in furti actione.§. recte. & te-
netur furti non manifesti. ut.ff.eod.tit.l.
is qui opem, non tamen de consilio quis
tenetur

teneatur nisi furtum secutum sit.ut.ff.eod.
tit.l.is qui.§.si tu.Item qui cum fure parti
tur fur est.Sed & ille reus est qui furti cõ
scius domino quærenti non indicat. ut in
fra eod.qui cum fure.Quod uerum intel-
ligo quo ad deum & quo ad peccatum.
non quo ad legem humanam. secundum
quam potest quis accipere pecuniam pro
indicio nec turpiter accipit. ut.ff.de con-
di. ob tur.cau.l.3.§.ulti. quod si debitum
esset indicare. repeteretur quod pro in-
ditio datum esset.ut.ff.de condi. ob turp.
9 cau.l.ulti.¶†Excusatur autem fur si pro ne
cessitate famis furetur cibaria uestem uel
pecus, ut de con.di.5.discipulos. secus si
non esset extrema necessitas, tunc enim
attenuaretur delictum non tamen excu-
saretur omnino. ut infra eod. titu. si quis
per necessitatem. Quidam tamen dicunt
quòd nulla necessitas excusat omnino.
arg.12.q.2.fraternitas. Sed puto proba-
bilius quòd omnimoda excusatio sit si ex
trema necessitas furari compellat. quia
tempore necessitatis omnia sunt commu
nia.ut 42.dist.c.1.12.q.1.dilectissimus 23.
q.7.quod autem.ff.ad.le.Rho. de iact.l.1.
§.idem.& 47.dist.sicut hi qui per infa-
miam.Qui autem in tali statu furatur de-
bet credere dominum permissurum quan
do furtum non committitur. ut insti. de
10 obl.quæ ex deli.nas.§. furtum. ¶†Sed quæ
ritur quare quis excusetur a furto ratio-
ne necessitatis.& mulier non excusatur a
fornicatione quam famis necessitate cõ
mittit.ut.ff.de ritu nup.l.palam.§.nõ est
ignoscendum communes ut dictum est.
11 quod in mulieribus non contingit.¶†Itẽ
quæritur quare quis excusetur ab homi-
cidio in necessitate. hoc est in sui defen-
sione commisso.non autem mulier a for-
nicationi.ut dixi.Respondeo qui aliũ ag
greditur animo occidendi si occiditur.ip-
se quodammodo se occidit. & ideo alius
excusatur.ar.ad hoc.ff.si quadr.pau. fe. di
13 ca.l.1.§.cum arietes.¶†Est autem scien-
dum quòd fur semper est in mora.& ideo
non liberatur interitu rei.sic nec uiolen-
tus.ut C.de furt.l.subtracto.C. quod me.
causa.l.1.Quod uerũ est nisi res intereat
postquam fur eam restituendam domino
obtulit congruo tempore & loco. ut. C.
de condi.fur.l.ulti.& .ff.eo.tit.in re furti-
ua.2.re.ff.de solu.l.si soluturus. & .ff. de
14 usufruct.l.mora. ¶† Restituat autem fur
rem furtiuam cum fructibus perceptis &
qui percipi potuissent à possessore priore
ut supra de restitu.spo. grauis.ff.de rei uẽ
15 di.l.si nauis.§.generaliter. ¶ †Sed quid
si fur rem furtiuam suis sumptibus me-
liorauit nunquid expensas repetet. Re-
spondeo non. imò nec eis qui a fure ma-
la fide emit, ut supra de reb. eccl.non a-
lie.ad audientiam 16.q.3. uniuersos. 10.
q.2.hoc ius porrectum in fin. nisi sibi de
euictione prospexit.ut tunc contra suum
actorem possit habere regressum. ut.C.
de euict.l.si fundum bonæfidei. aut repe-
tit expensas. ut supra de in integr. restit.
requisiuit. 12.qu.2. uulterane. in auten.
de non alien. aut permut. rebus eccl.§.si
16 quis igitur. colla.2. ¶†Item fur. non li-
beratur si rem reddat deteriorem,& si res
perijt fiet æstimatio eius temporis in
quo plus ualuit a tempore furti. ut.ff.de
condit. fur.l.in re furtiua.§.si ex causa.
17 ¶†Item hæres furis insolidum tenetur
nisi quatenus ad eum peruenit si solus fue
rit hæres si autem fuerint cohæredes qui-
libet tenetur pro ea parte pro qua hæ-
res existit. ut.ff.de condi. fur.l. in condi-
tione. dum tamen intelligas quod si res
furtiua ad unum peruenerit tota. tũc non
tenebitur restituere pro parte sed totam.
18 ut.ff.commo.l.3.§. hæres. ¶ † In summa
notandum est quod uxor in rebus mariti
furtum committit. sed uir contra eam
non agit actione furti sed actione in fa-
19 ctum† qui tamen uxori opem præstat ad
furandum marito furti tenetur. ut.ff. eo-
dem titul.l. si quis uxori. &.C. rerum a-
20 mo.l.2.†Item serui & filij furtum com-
mittunt in rebus dominorum & paren-
tum: sed contra eos furti non agatur nisi
seruus post manumissionem rem contra
ctet. ut.ff.eodem titul.l.serui & filij.& in
stit.de obli.quæ ex delic. nas.§. hi autem
Furtũ autem non solum in maioribus sed
etiam in minoribus iudicatur. non enim
quod

quod furto sublatum est sed mens furan-
21 tis attenditur. ut. 24.q.6.c.ulti. † Famosa est actio furti. ut instit. de pœna te. litig. §.
22 sed furti. † & in tantum ut præses prouinciæ non possit facere ut damnatum furti non sequatur infamia. ut. ff. eodem titu. l. non potest.

Summarium

1 Vsura quid sit.
2 Mutuum quid sit.
3 Differentia inter usuram & pœnam promissam.
4 Vsuræ unde dicitur.
Pecuniæ nomine totum continetur quod homines habent.
5 Vsura in quibus rebus committatur.
Mutuum in quibus contrahatur.
6 Vsurarum species quot sint.
7 Fœnus exercens an infamia notetur.
8 Vsuræ ueniunt ex mora.
9 Vsura in quibus casibus petatur de iure canonico.
10 Vsurarij à quibus compellantur usuras restituere.
11 Index contra usurarium manifestum quamuis non accusetur, procedere debet.
12 Clericus ab usuris non desistens, ab officio & beneficio suspenditur.
13 Vsura centesima, & usura sextupla.
14 Vsuræ omni iure sunt prohibitæ.
15 Vsurarius quilibet uel eius heres in iudicio animæ tenetur totum restituere quod exactum est.
16 Actione qua agi possit contra usurarium uel eius heredes si fenebris pecunia conuersa est in prædiorum emptionem.
17 Creditor si de pecunia fenebri emit possessiones & uendidit, & ex illa pecunia alias emit, an idem iuris erit in istis secundis rebus quod in primis.
18 Possessio est empta de fenebri pecunia si transeat in alium numquid is qui pecuniam soluit habeat, idem beneficium contra alium extraneum possessorem; quod habet contra usurarium uel eius heredem.
19 Res empta de fenebri pecunia si perueniat ex titulo lucratiuo ad eum qui soluit usuras, an is ad quem prius ex simili causa peruenerit res eadem liberetur, ut cum eo agi non possit.
20 Vsura an committatur si qui mutuat cum pacto quod sibi alia uice mutuo detur.
21 Vsurarius restituent partem fenebris pecuniæ an liberetur, si debitor à quo exegit aliam partem sibi remittat.
22 Pœna adiecta in contractu mutui quando præsumatur in fraudem usurarum.
23 Repetens usuras an sit audiendus nisi restituat per se extorta, & quid in hoc casu iudex facere debeat si dicat separatum esse restituturum si quis petat.
24 Pecuniæ usurariæ cum non inuenitur is à quo exacta est uel eius heres, quid sit agendum.
25 Literæ si obtentæ sunt contra usurarium, & is re integra moritur, an possit eius heres per eas literas conueniri.
26 Iurans se soluturum usuras potest soluere & solutum repetere.
27 Iurans non repetere usuras nec denunciare an teneatur iuramentum obseruare.
28 Exigens alieno nomine usuras an illas restituere teneatur.
29 Vsuras committere quando quis dicatur, & num. 30. 31. 32. 33. & 34.
35 Prælati subscribentes se contractibus usurariorum an peccet, & intelligantur illos approbare.
36 Sigilla prælatorum faciunt instrumenta authentica.
37 Pecunia traiectitia quæ dicatur.

¶ DE VSVRIS. Rub.

Dictum est supra de rapinis & furtis, sed quia parum uel nihil interest quo ad restitutionis legem inter furtum & rapinam & usuram. ut. 14. q. 4. si quis usuram, quia sicut unum subiacet restitutioni, sic & reliquum. sicut nõ multum interest quo ad periculum animæ iniustè detinere ac inuadere alienum, ut supra de resti. spo. sæpe cõtingit. Ideo post tractatus illos subijcitur hic rubrica de usuris. ¶ Videamus igitur quid sit usura, unde dicatur, quæ sint eius species, in quibus

bus casibus permittantur usuræ. qualiter
usurarij etiam hæredes eorum compellã-
1 tur ad restitutionem usurarum. ¶ † Usura
est quicquid sorti accedit. ut. 14. q. 4. ple-
rique. In hac descriptione addo intentio
ne præcedente uel pacto. sola enim spe
uel expectatione uitium contrahitur usu-
rarum. ut infra eodem. c. 1. & c. consuluit.
14. quæst. 3. si feneraris. Quod intelligo
uerum esse cum causa mutuandi principa
liter ponitur in spe uel expectatione lucri
siue emolumenti. aliter si non principali-
ter propter hoc moueatur mutuator ad
mutuãdum sed ob charitatem & dilectio
nem. secundario autem sperat de aliqua
retributione. non puto hoc uitiosum arg.
ad hoc. 76. dist. in singulis. 58. di. si officia.
61. dist. in. quod perderit. cum enim quis
mutuum dat liberaliter scit uel scire de-
bet debitorem sibi naturaliter obligari
ad antidota. ut. ff. de peti. hære. l. sed & si.
lege commissoria. §. consuluit supra de te-
sta. cum in officijs, & ideo de retributio-
ne sperare potest & non sperare non po-
test. & simile. 1. q. 1. quam pio. & supra de
simo. tua. Vel si dicatur simpliciter & indi
stincte sola spe committi uitium usurarũ
dico quod ad purgationem delicti non est
opus restitutione eius quod sic sorti acce-
dit. sed sufficit pœnitentia. sicut pœniten
tia sola purgatur simonia tantum animo
commissa. ut supra de simo. c. ulti. Pacto
etiam præcedente idem in descriptione adie
ci. quia si sine pacto gratis & liberaliter.
maxime post debitum solutum. debitor
quondam offerat creditori uitium non in
ducit. nullam enim oblatio suscipienti
culpæ maculam ingerit quæ non ex am
bientis petitione processit. ut. 1. q. 2. sicut.
Sorti ideo dixi ut notem contractum mu
tui. nam & si ex re locata aliquid detur
uel accipiatur non dicitur usura. nec est
usura sed merces quæ rei locatæ accedit.
nam rei locatæ dominium retinetur: ita
quod conductor quæstionem de proprie-
tate et forte non potest. ut. C. de pig. ac. l.
nec creditores. sed id mutuo dominium
2 transit in debitorem. † nam mutuum est de
meo fit tuum. ut. ff. de reb. credi. & si cer-

tum petatur. l. mutuum. §. appellata est. Et
ideo quia periculum rei locatæ ad locato
rem spectat periculum autem mutui ad
debitorem pertinet conuenitur merces &
exigitur non usura. ut. ff. de rei uen. l. si na-
3 uis. ¶ † Sed quæritur quicquid sorti acce-
dit est usura ut in descriptione dictum est.
quæ ergo erit differentia inter usuram &
pœnam cum pœna conuentionalis, pœna
canonica & illa quæ uenit loco interesse
possit exigi. secundum canonicas sanctio
nes. ut dicam infra de pœ. Respondeo usu
ra datur per menses uel annos. ut. C. eod.
tit. in auten. ad hoc. pœna si non fiat quod
conuenit. ut infra de pœ. constitutus. Vel
aliter pœna soluitur. quia non fit quod cõ
uenit. uel quia non soluitur quod debetur
Usura uerò præstatur ut sors nõ soluatur.
sed sortis solutio differatur. ut infra eod. ti.
consuluit. Unde usura cum pœna aliquan-
do contrariæ uidentur imo aliquando usu
ra excludit pœnam ut. C. de iure do. im-
pe. l. 2. quandoque excludit ipsum debitũ.
ut. ff. depositi. l. si homine. §. quoties.
4 ¶ † Dicitur autẽ usura quasi usus rei. quia
ob usum rei datur. idest pecuniæ. Vel dici
tur usura, quasi usu rea idest usus eris. idest
pecuniæ. & hæc expositio ad idem recidit
cum priori. Pœcuniæ uerò nomine con-
tinetur totum quod homines habent ut. 1.
5 q. 1. totum. † sed usura non committitur, ni
si in contractu mutui de quo hic agitur.
Mutuum autem contrahitur in his rebus
quæ consistunt in numero pondere & mẽ
sura, idest in his quæ numerari solent &
ad numerum dantur ut moneta, & quæ so
lent ad pondus dari. ut æs, argentum, &
aurum, uel quæ ad mensuram ut frumen-
tum uinum & oleum, sed nihilominus
præter has res committitur usura. nam
si tibi mutuem aliquid ex his quæ consi-
stunt in numero pondere uel mensura.
& tu mihi conuenias pro usura equum ue
stem uel prædium uel quicquid aliud quo
cunque nomen ei imponens usura est. ut
14. quæstio. 3. plerique. unde non pla-
cet quod notf fratet Roy. in summa sua
in eodem titulo qui dixit non dicitur
fieri usura nisi in his rebus in quibus fit
mutuum.

mutuum scilicet quæ consistunt in numero pondere uel mensura insti. qui mo. re
6 contra. ob. in princ. ¶† Duæ sunt species usuræ. una est spiritualis & æqua. altera corporalis & iniqua. Primum fœnus aspicere & exercere debemus ut quod hic misericorditer tribuimus à domino multiplicitet & imperpetuum tributa mansura recipere ualeamus. ut 46. dist. sicut non
7 suo.† Sed secunda species subdiuiditur. Est enim fœnus sortis. & fœnus fœnoris. qui secunda speciem exercet etiam secundū leges ipso iure notantur infamia ut. 3. q. 7. §. tria. Sed secundum iura canonica in utraque specie ipso iure infamia irrogatur. cum in utraque committatur peccatum mortale. ut 6. q. 1. infames. Veniunt usuræ ex pacto ut superius dixi. ueniunt & ex mora uel quasi mora secundum le-
8 ges. † Mora fit iure communi uel speciali. Fit mora iure communi cum quis maior. 14. annis. ut. ff. de uer. oblig. l. si pupillus. interpellatus congruo loco & tempore. ut. ff. de solu. l. soluturus. uel per diei appositæ lapsum. ut. ff. de uer. obli. l. si fundum. C. de contrahen. uel commit. sti. l. magna. &. §. de loca. & conduc. potuit. uel per lit. conte. ut. ff. de uerbo. obli. l. si ex legati causa. cum intelligat se debere uel intelligere debuit ut. ff. de reb. credi. & si certum peta. l. quod te, nec omissa sit repetendo rei instantia siue causa distulit rei solutionem uel præstationē. ut. ff. de usuris. l. mora. & l. sciendum. Hæc mora facit currere usuras in contractibus bonæ fidei uel legatis & bonæ fidei commissis. ut. ff. de usu. l. mora. §. in bonæ fidei. &. ff. de leg. 2. l. si quis seruo. & l. solidum. 1. R. quia licet legata sint stricti iuris. in hoc tamen casu æquiparantur bonæ fidei contractibus. ut. C. in quibus causis non est necessaria in inte. resti. l. minorum. Sed nunquid secundum iura canonica hæc procedunt. Respondeo non nisi
9 usura pro interesse petatur ¶† Et ideo sciēdum est. quam in 7. casibus usura secundum iura canonica licite petitur. Primus est cum laico beneficiū assignatur & laicus malè tenet. potest enim ecclesia uel persona ecclesiastica in pignore illud recipere nec fructus computabit in sortem. ut saltem hoc modo res ecclesiastica de manu laici redimatur ut 1. e. c. 1. & c. conquestus. Secundus casus cū fideiussor soluit debitū & usuras forte quia iurauit tūc exigere a debitore ut supra de fideiusso. cō stitutus. Tertius cum petitur usura canonica hoc est pœna canonis quæ potest exigi ultra sortē ut 12. q. 2. in legibus. Quartus cum petitur usura non tanquam usura sed tanquam interesse. ut in contractibus bonæ fidei de quibus superius dictum est & tunc non petetur quasi usura sed q interfit moram adhibitam nón fuisse. ut. ff. pro socio. l. socium. Sed hoc intelligo cum interesse est intra rem uel cum petitur causa damni uitandi non lucri captādi. ut. ff. de ac. emp. & uen. l. si sterilis. §. cum per uenditorem. Et ideo caute dixit canon incrementa susceperit. ut 14. q. 4. si quis oblitus. Quintus in contractu locationis in quo licitè recipitur aliquid ultra sortem idest. ultra id quod datur. ut dixi. supra. §. 2. Sextus ratione incertitudinis. ut infra eo. titu. cum in ciuitate. Septimus cum possessiones a socero uel genero sunt pro numerata dote pignori obligatæ. nam tunc fructus non computantur in sortem ut infra eo. tit. salubriter. Et huius ultimi casus est ratio, quia dos ad hoc constituitur ut onera matrimonij sustentetur. ut supra de dote post diuor. resti. per uestras. Vnde cum pro pecunia dotali prædium obligetur sicut ex aliquo honesto lucro pecuniæ sustentarentur onera matrimonij ut dicit illa per uestras. sic & ex fructibus prædij quod in locum pecuniæ succedit. ut infra eo. c. cum tu in fi. &. ff. de leg. 2. l. Imperator, in fi. & l. se-
10 quenti. ¶† Compelluntur usurarij restituere usuras à iure & à iudice. A iure sic quia si fuerunt usurarij manifesti. ius eos excommunicat quo ad tria. quia nec ad communionem admittuntur altaris, nec eorum oblationes dicunt recipi, & si decesserint eis non dabitur ecclesiastica sepultura. ut infra eod. titu. quia in omnibus. & de his omnibus agitur in literis

domini

domini papæ, cum dicat eos ad restituendum quicquid ultra sortem perceperunt per pœnam in Lateranen. consilio contra usurarios editam compellatis. De hac triplici pœna iuris intelligendum est, de qua superius dixi. Vnde iudex cui sic scribitur. compellatis usurarios ad restitutionem usurarum per obscurationem constitutionis illius pœnas in ea editas exequendo. Compelluntur & à iudice. quia si hoc meruerit proternitas contumacis ad aliam pœnam procedet. ut supra ut lite non contesta. quoniam frequenter, in fi. nam excommunicabit excommunicatione maiori, ut infra eodem titul. quoniam, non solum, præterea. ut supra de iureiu. ad nostram. Item compellentur & alio modo licet indirectè. quia si ipsi ab alijs usuras repetant quas soluerint. repellentur nisi & ipsi restituant quas ab alijs exigerunt. ut infra eodem titul. quia frustra. Item compelluntur & hæredes usurariorum restituere usuras quas exigerunt defuncti. siue sint filij siue extranei. ut infra eodem titulo tua nos. & c. michael.

11 † Item quid si certum est & notorium aliquem fœnebrem pecuniam exegisse. & constat quod debitores qui persoluerunt non remittunt, sed repetere non audent propter potentiam exactorum Respondeo aliquo denunciante uel nullo, ecclesia ex officio suo procedet & ad restitutionem compellet. ut. s. eodem titul. cum

12 in diœcesi. † Clericus autem compellitur cessare ab actione usurarum per suspensionem ab officio & beneficio. ut infra eod. titul. præterea. & si cessauerit poterit dispensari cum eo ut non deponatur & sic intelligo. 67. distin. episcopus. 14. q. 4. c. 1. Nam de rigore iuris poterit deponi. ut. 47. dist. quoniam. 14. quæst. 4. canonum si

13 quis oblitus. & c. quicunquam. ¶ † Est autem sciendum quod quædam usura uocatur centesima. illa scilicet quæ infra annum sorti æquiparatur. quædam uocatur sexdupla à sex quod est totú & plica quod est pars siue medietas. quæ etiam alio modo dicitur æmilia ab emi quod est medium & olon quod est totum. & est illa usura quæ totum continet & medietatem totius ut.

14 47. di. quoniam. ¶ † Quæritur an usure possunt peti de iure ciuili. Et uidetur quod sic. ut. C. & ff. de usuris. Sed contrarium puto uerius per auten. de eccl. titul. col. 8. quæ lex posterior est prædictis. & in eadem dicit Iustinianus se quatuor generales synodos in omnibus seruare. scilicet Nicenam & Constantinopolitanam. Ephesinam & Calcedonen. Nicena prohibet usuras. ut. 47 distin. quoniam multi. Sed ad illum canonem & alium similem. 47. quoniam multi. respondent quidam legistæ quod canones prohibent usuras clericis non laicis. Sed certè quamuis de clericis loquantur. authoritas tamen quæ ex sacra scriptura inducitur generalis est & locum habet tam in laicis quam in

15 clericis. † Item in iudicio animæ tenetur quilibet usurarius uel eius hæres totum restituere quod exactum est, sed si non sit soluendo nihilominus remanet obligatus & promittet confessori suo soluere cum ad pinguiorem fortunam deuenerit. nam hoc commune est in quolibet debitore qui soluendo non est. ut supra de solutioni. Odoardus. eo tamen saluo quod is qui cessit bonis si postea aliquid acquisiuerit condemnatur in iudicio corporum in quantum facere potest. ut. ff. de cessio. bo. l. 4. idest habita ratione sui ne egeat. ut ff. de rei iur. l. in condemnatione. sed in iudicio animæ totum restituet & si nihil ei remaneat. quia nec dimittuntur peccata nisi restituantur ablata. ut. 14. quæstio. 6. si res aliena. Ablatum dico siue per usuram siue per rapinam, quia hæc similla sunt. ut dixi supra eodem titulo in princi. & probatur. 14. quæstio. 4. si quis usu-

16 ras. ¶ Quid † si fenebris pecunia conuersa sit in emptionem prædiorum, nunquid is a quo usura est exacta poterit agere contra usurarium uel eius hæredes actione reali. Dixit Alanus quod sic. & est hoc speciale ut detur actio in rem ad res emptas de pecunia actoris. sicut & alias si alius de pecunia emerit res meo nomine. ut. C. de rei uen. l. si de pecunia. C. de rei uen. l. si ut proponis. Et

Kkk alibi

alibi contingit illud speciale.C. arbi-
trium tu.l.2. Sed hoc non puto uerum i-
mò is qui usuras soluit aget personali a-
ctione contra usurarium uel hæredem e-
ius ad pecuniam. & iudex ex officio suo
compellet usurarium usuras soluere si ha-
beat unde soluat alioqui compellet uen-
di possessiones illas & satisfacere credito
ri ut infra eodem titul. cum tu.§. possessio
17 nes. ¶ † Item quid si creditor de pecunia
fenebri emat possessiones & demum uen-
dat & ex pecunia redacta ex uenditione il
larum emat alias nunquid idem iuris erit
in his secundis rebus quod in primis. Re
spondeo sic quasi res secundo loco em-
præ succedat in locum priorum arg. ad
hoc supra ut lit.pen.ec.& supra de le.2.l.
18 imperator.&.l.actor.¶ † Sed quid si posses
sio empta ex fenebri pecunia transeat in
alium nunquid is qui pecuniam soluit ha
bebit idem beneficium contra alium ex-
traneum possessorem quod habet contra
usurarium uel eius hæredem. ut cogatur
uendere & satisfacere agenti. Respon-
deo non puto nisi extraneus possideat ex
causa lucratiua & usurarius uel eius hæ-
res conuentus & excussus inueniatur. sic
non soluendo. argumen. institu. de le.§.
si aliena.&.ff.de eo per quem factum est.
19 l. ex hoc edicto.1. Responso. ¶ † Sed
quid si res empta ex fenebri pecunia per-
ueniat ex titulo lucratiuo. ad eum qui
soluit usuras. nunquid is ad quem prius
ex simili causa peruenerit res eadem libe
retur ut contra eum agi non possit. Re-
spondeo sic. ut. ff.de ac. & ob.l. omnes
20 debitores. ¶ † Quid si mutuo tibi tali pa-
cto.ut tu mihi re mutues alia uice. nun-
quid usura committitur in hoc pacto.Re-
spondeo sic quamuis enim dum tibi mu-
tuo. obligeris mihi ad antidota. & tene-
ris mihi retribuere de eo quod tibi feci.
ut.ff.de peti. hære.l. sed & si lege com-
missoria.§.consuluit. supra de testa. cum
in officijs charitatis illam tamen natura-
lem obligationem reducere in ciuilem
species lucri est. & ideo usuræ licet alias
licitæ deducantur in pactum speciale id
ad quod aliquis sine pacto obligatur. ut
supra de præben. significauit supra de
21 elec. significasti. ¶ † Quid si usurarius
partem fenebris pecunia restituat ei a
quo exegit. an aliam partem debitor si-
bi remittat. Respondeo si ex pacto fa-
cta est remissio. ut per hoc debitor par-
tem aliam rehabeat. non reputo usura-
rium liberatum quo ad deum & quo ad
ecclesiam. quia uitiosa est huiusmodi re-
missio. & simile supra de simoi ueniens.
si autem debitor liberaliter remittat li-
beratus est creditor. sicut & non tene-
tur cum debitor liberaliter & sponte ali-
quid ultra sortem dat creditori. ut no.
22 supra eodem titu.§. 1. ¶ † Item quid si
pœna sit adiectiua in contractu mutui.
nunquid præsumemus fraudem usurarum
adiectam. Respondeo non nisi ex quali-
tate personæ creditoris ut si consueuerit
fenerari,& sic intellige.ff. de actio. empt.
& uenditio.l.Iulianus.§. ibidem & supra
23 de pign.illo,in fin.¶ † Quid si aliquis re-
petat usuras & excipiatur contra eum
quòd ipse repetere non potest. nisi re-
stituat quas extorsit ipse uel is cui suc-
cessit. ut infra eodem titul. michael. ipse
autem replicet paratus sum restituere si
sit qui petat. quid faciet iudex ecclesiasti-
cus. Respondeo præconizari uel banniri
faciet ut quicunque tali soluit usuras ue-
niet & probet & rehabebit.& simile fit a-
lias.§.qui.a quidam maligni spiritus & su
pra de clandesti.despon.cum in tua. Sed
si illi negligant aut contemnant uenire
uel actiones suas remittant. Respondeo
procedet petitio illius sine impedimen-
to exceptionis illius sed si ueniant & pro
bent se soluisse usuras fiet eis restitutio
nec in hoc casu sufficit eis pignora dare
uel cautiones supra de senten. & re iudic.
cum aliquibus ff.de pigno. acti.l. quod si
24 non soluere. ¶ Sed † quid si is a quo exa-
ctum est uel eius hæres non sit superstes.
nunquid impediatur actoris petitio. an
procedet. Respondeo iudex ecclesia-
sticus pecuniam fenebrem debet pauperi
bus erogare. ut infra eodem titulo cum
tu.& cum hoc factum fuerint petitio pro
cedet alias non. Et idem puto si uiuat &
nescitur

nescitur ubi sit. uel scitur. sed ad eum mitti non potest. tunc enim propter impossibilitatem uel difficultatem restituendi ei a quo exactum est distribuetur pauperibus. ut supra de iudæ. cum sit. Cæterum si de illius aduentu speretur, tunc pecunia deponetur & consignabitur ut alias. C. de usu. accepta. Et sic pecunia usuraria inter pauperes distributa uel disposita uel consignata seu ei à quo exacta est restituta uel eius hæredi siue procuratori quem absens dimisit procedetur in petitione actoris. alioqui eadem repelletur ut dictū
25 est. ¶ † Quid si literæ obtentæ fuerint contra aliquem usurarium & is re integra moriatur. nunquid poterit eius hæres per easdē literas conueniri. Videtur quod sic: quia hæredes ea districtione sunt cogendi ad restituendas usuras qua parentes si uiuerent cogerentur. ut infra eodē. tua nos. ar. ad idem supra de iu. quia. vv. Sed puto contrarium per decre. supra de rescri. significauit. Nec obstat illa decre. tua, quia quod ibi dicit in ordinario locū habet. Nec obstat alia quia vv. nam illud
26 est auctoritate secundi rescripti. ¶ † Quid si debitor iurat soluturum usuras. Potest si uult soluere & solutum repetere. ut supra de iureiuran. debitores. potest si uult implorare se absolui. ut supra de iureiur.
27 ex administratione. ¶ † Quid si iurauit nō repetere nec denunciare. Dico iuramentum temerarium esse. quia per hoc præcluditur uia ad pœnitentiam ut supra de
28 iureiur. quemadmodum, in fine. ¶ † Item quid si quis alieno nomine usuras exegit. utpote. tutor. curator. procurator. Respondeo sicut nō suo. ita nec alieno nomine debet quis fœnus exercere 46. dist. c. ult. Sed nunquid restituere tenetur. Respondeo sic si is pro quo exactum est sit non soluendo.
29 ¶ † In summa nota quod usuras committit quis siue cum ex pacto recipit ultra sortem siue sine ex intentione ad hoc principali & directa siue pro parabola iuramenti danda. siue quis merces suas maiori pretio uendat ut ad solutionem prolixi temporis dilatio detur. ut infra eod. ti. consuluit, & c. in ciuitate. Item quid si quis eunti uel nauiganti uel eunti ad nūdinas certam mutuat pecuniæ quantitatem recepturus aliquid ultra sortem pro eo quòd in se suscipit periculum pecuniæ quamuis in hoc casu contrarium uideatur sicut uideo in eo qui prædium locat. uel equum uel aliud simile. qui mercedem recipit. nec usuraria perceptio reputatur periculi ratione. sicut nec dominus usuras suæ pecuniæ exigat quas procurator sub periculo mutuauit. ut. ff. mandati. l. idemque. §. si mandauero. nec socius à socio si communem pecuniam proprio periculo mutuauit. ut. ff. pro socio. l. si unus. Sed aliud est creditore mutuante pecuniam sub suo periculo. ut infra eodem titu. nauiganti. 1. responso. Et est aliud in isto quam in locatore. creditor transfert dominium. locator retinet res locata usu deterior redditur, quod in mutuo non contingit ubi eadem pecunia quæ mutuo accipitur redditur sed alia eiusdem generis. ut. ff. de reb. credit. & iureiur. l. cum quid. Vbi ergo pecunia sic nauiganti datur contrahitur nauticum fœnus. & sic intitulatur rubri. C. & ff. si de nautico fœnore. Est & alias ratio quare in nautica pecunia contrahitur usura. quia & si is pecuniam dat recipiat in se periculum, pecuniam tamen salua manente habiturus est dominus ultra sortem. quemcunque exitum commercium habeat siue debitor lucretur in mercibus siue perdat. & ideo usurarius est contractus. Is autem qui⁹ pecuniam sibi dat ut tot sibi mensuræ grani, uel olei, uel uini tempore messium collectionis oliuarum uindemiarum. excusatur à fœnore si probabiliter dubitet an merces sint plus uel minus eo tempore ualituræ. Et idem ex parte uenditoris cum quis principaliter uendidit merces & tradidit pecuniæ solutione dilata. ut in eadem decre. nauiganti. §. 1. & 2. Sed caueat sibi quilibet ne magis declinet in extimatione lucri quā dāni ex dilatione. deus enim cor interrogat & non manū. ut. 14. q. 5. si quid inuenisti. cogitationes respicit magis quā actus. ut. 15. q. 6. si sacerdotibus in fi. ¶ Vis autem dare pecuniam nauiganti uel eunti ad nū-

dinas seu alij mercatori sine peccato po-
ne tu pecuniam & alius operam persona-
lem & pecuniam tantam uel minorem.
plerunque enim quod pecuniæ deest ope-
ra suppletur. ut.ff.pro socio.l.5.§.1. & cō
30 nicetis pericula lucra & damna.¶†Quid
de quibusdam qui dant pecuniam eccle-
sijs & ab eis recipiunt certas possessiones
tenendas toto tempore uitæ suæ quibus
utantur & fruātur in uita sua & post mor
tem ipsorum ad ecclesias redeant pecu-
nia apud ecclesiam remanente. nunquid
licitus est contractus. uidetur quod sic.
propter conditionis incertum. ut. C. de
pac.l.1.& dubium mortalitatis euentum.
Nam & aliter propter dubium excusatur
usura. ut infra eodem titulo. in ciuitate.
& c.nauiganti. Sed puto contrarium. eo
quod homines sperant uiuere & sic tali-
ter contrahentes credunt se amplius per
cepturos de possessionum prouentibus
quam sit pecunia quam dederunt. Et si-
cut in principio dictum est sola spe con-
31 trahitur uitium usurarum. ¶ †Sed si quis
dederit unam possessionem ecclesiæ & re
ceperit aliam æqu ualentē usurus & frui
turus utraq; in uita sua. deinde post mor
tem suam ambæ ad ecclesiam cum pleno
dominio reuertantur contractus iste iu-
stus est. est enim contractus precariū.
in hoc casu licet recipere ab ecclesia pos-
sessionem in duplo ualentem plusquam
sua quam confert. Sed si suam uelit om-
nino in ecclesiam à præsenti transferre
ut ipse non utatur uel fruatur ea. poterit
ab ecclesia possessionem in triplo ualen-
tem recipere. ut 10. quæstione 2. preca-
32 rie ¶†Quid si quis mutuat ueterem an-
nonam. ut reciperet nouam. Respon-
deo si ideo facit ut meliorem recipiat,usu
ram committit. si autem ideo ne sua si-
bi pereat uel forte ut recipienti gratiam
faciat mutuando. usuram non commit-
33 tit.¶ † Quid si quis pecuniam mutuat re-
cepturus in termino aurum uel argentum
uel alterius generis monetam. Respon-
deo si ideo facit ut in æstimatione lucra-
34 tur usurarius est. ¶ † Quid de his qui
tempore uindemiarum & messium emūt
uilius frumenta & uina uendant carius.
Respondeo non committunt usuram sed
turpe lucrum nec tenentur aliquibus ad
restitutionem. sed in iudicio animæ tan-
quam male quæsita quæ ex hoc quæsie-
runt debet pauperibus erogare. Ad quod
non puto illum teneri qui non hac inten-
tione emit.sed ut domui suæ prouideat.
& tandem ex aliqua causa partem uendit
& carius. Nam quidquid agant homines
intentio iudicat omnes. Sola uoluntatis
35 forma monetat opus. ¶ † Quid de præ-
latis qui contractibus usurariorum subscri-
bunt & apponunt sigilla. Respondeo par
ticipes sunt criminis usurarum & si non
commodi. nam subscriptio in multis iu-
ris articulis consensum & approbationē
inducit ut supra de re iud.cum inter uos.
C.si cer.pe.l.mutuæ.C. admi.tu.l. si non
subscripsisti. C.de dona.l. non ignorans.
C.de fideiuss.l.si pater.C.de reb. alie. uel
non.l. 2. Sed fateor quod si quis instru-
mento subscribat non lecto & eius teno-
rem ignoret non approbat nec consentit
ut.C.plus ualere quod agitur.l.ul.&.ff.de
pign.actio.l.gaius.Sigilla enim prælato-
rum faciunt instrumenta autentica.supra
de fide instrum.scriptura. Per hoc igitur
laici credentes contractus huiusmodi per
ecclesiam approbari securius peccant. &
ideo de talibus dici potest. laqueus iuue-
36 num omnes uos. ut 2. q.7. paulus. ¶†De
nautico fenore ad doctrinam eorum ma-
ximè qui circa leges non studens aliqua
sub breuitate dicamus. Pecunia quæ nau-
tis datur traijcienda uel transuehenda di
citur nautica. quia nautis datur. uel tra-
iecticia. quia traijcitur. Datur autem pe-
riculo creditoris. ut.ff.de nautico feno-
re.l.1.&.l.periculi. Sed hoc locum ha-
bet nauigio suscepto. uel postquam na-
uem nauigare conuenerit. ut.ff. de nau.
fe.l.3. Quod uerum est nisi aliquid pos-
sit imputari debitori ut quia non serua-
uit locum nauigij uel quia merces pro-
hibitas transportauit tunc enim quia nō
ex maritime tempestatis discrimine. sed
ex magna auaritia uel audacia debitoris
periculum accidit. imputatur debitori.
ut ff.de

ut.ff.de nau.fe.l.cum proponas. Sed quãuis in hoc contractu nautico periculum pecuniæ generaliter respiciat creditorẽ ut dictum est. a peccato tamen usurarum creditor ex hoc non excusatur. ut dixi supra eo.§.in summa.

Summarium

1 *Falsitas quid sit.*
2 *Falsum quibus modis committatur.& num. 5.& 6.*
3 *Falsi pœna qua sit.& nu.6.*
4 *Aduocatus & procurator an teneantur de falso.*
5 *Falsum non committitur sine dolo.*
7 *Falsarij literarum Pape & aliorum prelatorum uel publicorum instrumentorum, qualiter puniantur.*
8 *Pœna falsi qualiter euitetur.*
9 *Rasura an inducat falsitatem.*
10 *Instrumento quando dicuntur suspectu de falsitate.*
11 *Instrumenta quibus modis probentur falsa.*
12 *Falsi suspicio quando pro falsitate habeatur.*
13 *Litere que dicantur falsa & que falsata.*
14 *Sententia lata per falsas literas non debet executioni mandari.*
15 *Executor inueniens sententiam latam contra ius litigatoris, an eam exequi debeat.*
16 *Sententia ex falsis literis lata, sine temporis prefinitione est retractanda.*

¶DE CRIMINE FALSI. Rubrica.

EGimus supra de crimine usurarum quo sua tollit manifeste creditor debitori. Nunc agendum est de crimine falsi quo falsarius occulte diripit aliena. ¶Videndum est igitur quid sit falsitas. qualiter committatur. & qualiter
1 punitur. ¶ Falsitas † est mutatio ueritatis. ut in auct. de instru. cau. §.& si in princi.col.6.ff.eodem titu.l. quid sit falsum. Vel dicitur imitatio ueritatis. eo ꝙ falsatores student imitari ea quæ sunt uera ut sic falsa uerisimilia uideantur. ut in auc.prædicta. Duplex ex litera. imitatio
2 & mutatio ueritatis. ¶ † Pluribus modis committitur falsum. scribendo & delendo. scribendo falsum & delendo uerum. ut supra de fide instrumen.inter dilectos. Nec refert utrum hoc fiat in testamento uel alio instrumento publico uel priuato tabulis uel rationibus, ut .ff. eodem titu. l.1.§ qui in rationibus &.l. nullus. Item qui signum adulterium fecerit uel sculpserit. ut.ff.eodem titu.l.lege Cornelia. &.l.qui testamentum. Item qui absentes ueluti præsentes scribit. ut supra de his quæ fiunt a præla.quanto. &.C.ad legem Corneliam. de fal.l. qui ueluti. & supra de testibus. cum ex literis. Item qui superlinearem scripturam apponit. ut supra de religio. domi. cum uenerabilis. Item aliter transcribendo quam sit in originali. ut supra de except. cum uenerabilis. Item sunt quidam alij modi falsitatis circa literas domini papæ qui exprimuntur infra eo.ti.l.licet.de quibus differe re non est utile.ne forte magis instruere quam deterrere uideat falsatores. Item committitur falsum dicto ut in teste quæ scienter falsum asserit uel supprimit uerum.ut infra eo.c.1. ut in iudice qui cõtra leges & iura pronunciat.ut.ff. eod.tit.l.1. §.sed si iudex. Corruptor testium aduocatorum & iudicium.ut.ff.eod.tit.l.1. & falsarum constitutionum allegator falsum committit. ut.ff.eod.tit.l.ulti. ¶Item nõ omnis qui mentitur de falso poterit accusari sed qui mentitur præsidi uel principi, papæ uel episcopo seu alteri iudici. ut.ff. eod.ti.l.si quis obrepserit. nam mendax precator carere debet pœnitus impetratis. & si nimia mentientis improbitas interuenerit. seueritati subiaceat iudicantis. ut supra de rescriptis. super literis. 25.qu.2. & si legibus.C.si contra ius uel utilitatem publicam.l.& si legibus. unde puniendi sunt iudices qui uetuerunt præcum argui falsitatem. ut. C.si contrarius uel utilitatem publ. puniri. ¶ Falsum committitur facto. ut cum quis uera sigilla corrumpit. ut supra de fin. instrumen.inter dilectos. Item cum falsas mone-

monetam. ut supra de iureiuran. quanto.
ff.eodem.titul.l.quicunque.&.l. seq.Item
cum falsat pondera uel mensuras. ut.ff.
eodem titul.l.hodie.§.1.quæ à legitimo
suo statu diminui uel mutari non debent.
ut supra de emptione & uen. ut mensu-
3 ræ & pondera iusta fiant. ¶ † Potest au-
tem accusari talis falsarius de falso ad
pœnam relegationis. ut in.l.prædicta ho
die.&.ff.de extraor.crimi.l annona.§.ho
norant. Aliquando pœna extraordina-
ria punitur. ut.ff.de pe.l.in dardarios. In
iudicio uero animæ imponitur pœniten-
tia.30. dierum in pane & aqua. ut dicit
4 illa. decre. ut mensure.¶†Tenetur de fal
so aduocatus procurator qui secreta cau
sæ aperuit aduersario. uel qui instrumen
ta prodidit. ut.ff. eodem titulo.l.1.§. is
qui deposita.ff.de pœn.l. si quid aliquod.
§.si quis instrumentum.&.§. instrumen-
ta. alias condemnatur ad interesse.ut.
12.quæstio.2.si quis de clericis.alias tene
tur iniuriarum. ut.ff.depositi.l.1.§. si quis
tabulas.&.ff. ad le. Aquil.l. si quis testa-
mentum.§. sed & si quis tabulas. & talis
proditor dici potest. ut.47. distin. cleri-
cus. sic & falsum committit qui aperit
secretum iudicis. ut supra de offi. de leg.
cum olim. Falsum committitur usu. sed
in hoc distinguntur. nam si quis falsum
fabricat non utendo.non releuatur à pœ-
na falsi.secus si alius fabricat & alius non
utatur. ut.C. eodem titulo.l. si quis fal-
sos. qui autem deceptus fit per alium si
suam innocentiam probet & eum à quo
accepit exhibet se liberat. ut.C. eodem
titul.l.maiorem & concordat infra de ex
cess. præla. inter dilectos.§. præterea.
5 †Falsum enim non committitur nisi do-
lo.ut.C.eod. titu.l.nec exemplum.ff.eod.
tit.l.diuus. Sed contra infra eod.titul. ad
falsariorum. Ad quod respondeo.specia-
le est in literis domini papæ ut si quis fal
sis literis utatur & ignoranter. non excu-
setur. ut ibi. Et est ratio.quia literæ domi
ni papæ cum nimia diligentia & exquisi-
ta curiositate fiunt.ut supra de rescrip.cũ
adeo & expreßi sunt in iure falsitatis mo
di. ut infra eod.titu. licet. Vel dic quod il-
la ad falsariorum. loquitur cum quis uti-
tur falsis literis à seipso obtentis ubi nul-
la est excusatio. ut in.l.all. si quis falsos.
quia tunc uitium rei propriæ non excu-
sat.ut.C.de rescin. uen.l.quisquis. ¶ Item
qui se pro milite gessit uel illicitis in si-
gnijs usus est. tanquam falsarius punien-
dus est.ut.ff.eodem titu.l.eos.§. qui se. Et
idem dico in non ordinato qui gerit offi
cium ordinati. ut infra de cle. non or.mi.
c.1.&.2. Idem in eo qui sub prætextu cle
rici. cum id munus non impleat. alijs se
muneribus subtrahere cognatur. ut.C.de
sacrosan.ec.l.qui. sub prætextu. Idem in
eo qui tanquam clericus obtinet benefi-
cium cum non sit clericus nec etiam ton
suratus ut supra de transac.ex literis supra
de rescrip. cum adeo. quatuor igitur mo-
dis ut superius dictum est committitur
falsum scripto.dicto.facto & usu. ¶ Est e-
tiam quasi falsum cum tutor uel curator
finita tutela uel cura non eam restituunt
sed se ingerunt & administrant. ut.ff.eo-
6 dem titul.l.1.§.tutores.¶† Pœna falsi se-
cundum leges est deportatio & omnium
bonorum publicatio & hoc in libero ho-
mine. in seruo ultimum supplicium. ut.
ff.eodem titu.l.1.§.ul. Secundum cano-
nes autem multiplex ex pœna falsi secun
dum diuersitates falsitatum. Vnde distin-
guitur. Dicitur enim charta falsa ex dicto
uel tacito & in tali falso qua sit pœna le-
gitur supra de rescrip.super literis.¶Item
dicitur charta falsa ex scripto. ut cum
quis scribit omnes uel maiorem partem
præsentem fuisse quæ non fuit in ta-
li falso suspenditur quis ab officio &
beneficio. ut supra de testi. cum literis
7 in fin. ¶ Falsarij † autem literarum do-
mini papæ ipso iure excommunicatio-
nem incurrunt cum fautoribus & de-
fensoribus suis. siue per se siue per alios
uitium falsitatis exerceant. qui si cle-
rici fuerint officijs & beneficijs eccle-
siasticis perpetuò sunt priuati. ita quod
qui per se falsificatis officium exercue-
rint postquam per ecclesiasticum iudi-
cem fuerint degradati seculari potestati
tradantur secundum constitutiones. legi-

timas puniendi, per quas & laici qui fuerint de falsitate conuicti legitimè puniatur. qui autem literis falsis utuntur. laici tandiu maneát excommunicationi subiecti donec satisfaciant competenter. Ita tamen ut in laicis & in clericis malicia grauius quam negligentia puniatur. ut probantur hæc infra de crimine fal. dura. & ca. ad falsariorum. ¶ Et quod dixi tradantur curiæ seculari intelligo tradi dum capi tinútur. uel dum degradatio clerici denunciatur iudici seculari ut infra de uer. sig. nouimus. & de hoc no. supra de hære. §. punitur. Vbi autem dubitatur de falsitate circa literas domini papæ commissa. suspectus capitur & detruditur. & papa consuluitur super pœna. ut 19. di. in memoriam supra de rescrip. ex parte.

8 ¶ † Falsatores literarú aliorum prælatorum. uel publicorum instrumentorum deponútur & detruduntur sed seculari curiæ non traduntur. ut. l. di. si episcopus. Euitat enim pœnam falsi is qui cú falsas literas se habere cognoscit infra 20. dies illas destruit aut resignat. ut. infra eo. ti. dura circa fi. Quod intelligo uerum in literis quas quis per alium impetrauit. secus si per seipsum & conscius fuit falsi. uel esse debuit ut infra e. ad falsariorum. Ité euitat quis pœnam si dum cognoscit literas de simplici iusticia falsas esse siue per seipsum impetrauerat uel per alium usus eis non est ut infra eo. ti. accedens. non est enim uerosimile quòd falsum commiserit in literis talibus quæ in curia de facili obtinétur. sicut nec præsumitur dolus in re modica. ut. ff. de dolo. l. si oleum. §. ult. nec præsumitur corruptio in re modica. ut. ff. de off. præsi. l. plebiscita. & offi. procon. & le. l. solent. §. penult. & ult. Vnde in hoc casu præsumptio quæ oritur ex qualitate literarum tollit præsumptioné falsi quæ oritur ex illa decre. ad falsariorum. sic & alias una præsumptio tollit aliam. ut. ff. de in inte. resti. minor. l. diuus. & l.

9 7. di. si quis in egritudine. ¶ † Est auté sciendum quòd rasura, paucarum literarum quæ nequaquam animum sapientis in dubitationem uertere debet suspicionem falsitatis non inducit ut infra eod. ca. ult. quia nec uitium sillabæ nocet. ut. ff. de manu. testa. l. quia habebat. dummodo rasura paucarum literarum uel sillabæ immutatio sensus non inducat uarietatem. aliàs secus. ut supra de fide instru. inter dilectos. Rasura uero lineæ suspicionem falsitatis inducit ut infra de priuil. cum olim propter quæstiones & supra de rescrip. cum olim. Quod uerum est si inueniatur in narratione iuris secus in narratione facti ut supra de fi. instr. ex literis. ¶ De rasura autem paucarum literarum non distinguo ut appareat in narratione iuris uel facti in literis clausis uel apertis uel publicis instrumentis. Vt tamen scias quòd in literis domini papæ nullus audet manum apponere ad aliquid contingendum præter quosdam officiales aliàs incurritur excommunicatio in curia facta.

10 ¶ Sunt † autem instrumenta de falsitate suspecta ex quibusdam alijs causis. ut si instrumentum non habeat subscriptiones uarijs manibus notatas uel si non sit eadé manu completum ut infra de priuil. cum olim propter quæstiones nisi manus inducat mutationem calami & atramenti mutatio. ut in auten. de instru. cau. & fin. in ptinc. Item suspecta habetur litera si fuerit alieno sigillo signata. dum is qui alieno signauit habeat proprium. ut supra de ap. significauit. Item si religioso prioratus uel administratio confirmatur. ut supra de confir. util. uel inuti. porrecto. Item repellitur instrumentum ut suspectum si fuerit alteri instrumento ab eodem producto contrarium ut supra de fide instrumen. imputari. ut. C. de fid. in stru. l. scripturæ. Item litera domini papæ suspecta redditur per falsam grammaticam ut supra de rescriptis. ad audientiam. ¶ Item si sine mandato domini impetretur. ut supra de rescriptis nonnulli. & cap. ex parte. Item suspecta sunt instrumenta quorum sigilla apparent fracta ut supra de fide instrumenti inter dilectos. Item suspectum est instrumentum publicum si non sit in eo nomen Imperatoris. annus Imperij

perij uel conſulis uel poteſtatis anni il-
lius & ſi deſit menſis dies uel iudictio. a-
lias inſtrumenta dicuntur adulterina ut in
auten. ut præpo. not. impera.pu. do.§. 1.
& 2.&.C.de apo.pu.l.1.lib.10.locus ēt in
quo celebratus eſt contractus debet ap-
poni. arg.ff. de accu.l.libellorum.&.2.q.
ul. in fi.&. C. de contrahen.uel commit.
ſtipu.l. optinam in fi. Et hæc locum ha-
11 bent in priuilegijs apoſtolicis. ¶†Multis
modis probātur falſa inſtrumēta ut ſi pro
bet rem eſſe aliter geſtam quā contineat
inſtrumentum ut. ff de pact. l. iurisgen-
tium.§.quod fere agitur. C.de proba.l.cū
precibus.C. plus ualere quod agitur quā
quod ſimu. conci. l. ult. ſupra de fide in-
ſtru.cum Ioannes. Item improbantur in-
ſtrumenta per indirectam negationem ut
ſupra de proba.tertio.C.de contrahen.&
commit.ſtipu. l. optinam. Per hæc igitur
& ſimilia quæ ſuperius notata ſunt inſtru
mta redduntur aut ſuſpecta aut falſa. Et
circa primum articulum no. plura ſupra
de fide inſtru. §. multa. ¶In quæſtione
falſi quædam ſingularia & ſpecialia obſer
12 uantur † nam ſuſpicio de falſo pro falſita
te habetur niſi pro parte producente ue-
ritas comprobetur, & proced tur ad pœ-
nam.C. de proba.l. iubemus quod gene-
raliter non contingit. ut. 2. q. 1. primo &
ff. de pæ.l.abſentem. Item condemnatur
quis ſine accuſatore quod alias non con-
tingit ut 2.q. 1. nihil. ut.ff. de mu. & ho.
l. munerum. §. defenſores. & in euange-
lio.Mulier ubi ſunt qui te accuſant.nemo
domine nec ego te condemnabo. ¶Item
& ſi in crimē falſi inciderit pronunciatur
in eo. ut.C. eod. tit.l. ubi.quod aliter no.
ſeruatur ſecundum leges ut pronuncietur
in incidenti. ut. C. de ordi. iudi. l. adire.
Item in hoc crimine deuictus deponitur
& ſtatim traditur curie ſeculari ut infra
eo. ad falſariorum. quod generaliter non
ſeruatur ut ſupra de iudi. cum non ab ho-
13 mine. ¶ † In ſumma notabis quòd quæ-
dam literæ dicuntur falſæ quædam falſa-
te. Falſæ quæ per falſi ſuggeſtionem & ue
ri ſuppreſſionem impetrantur. quæ largo
modo dicuntur falſæ. ut.ff. eo. ti.l.ſi quis
obrepſerit. Item falſæ ſunt literæ quæ,
& ſi ſimilitudinem aliquam uerarum præ
tendant. nihil tamen ueritatis habent.
quia nec ueram bullā nec ueram ſcriptu-
ram. & iſtæ literæ quæ nullæ ſunt falſæ
dicuntur.ſicut & is qui non eſt tutor dici-
tur falſus tutor & falſum teſtamentū q̄
non eſt teſtamentū & iniquus modus qui
non eſt modus.ut ff. de uerb.ſig.l. paulus.
Quædam uero literę dicūtur falſatæ.quæ
& ſi aliquid ueritatis habent. puta ueram
bullam uel ueram ſcripturam uel uerum
utrunque aliquid tamen mutatum eſt de
primordio ueritatis. Literæ falſæ ſecun-
dum primam ſpeciem falſitatis conferūt
iuriſdictionem. & ſi contra eos non exci-
pitur ualet & tenet quod ſit earum aucto
ritate ut ſupra no.de reſcrip.§.colligitur.
Literæ falſæ iuxta ſecundam ſpeciē falſi-
tatis non conferunt iuriſdictionem. nec
ualet quod ſit auctoritate illarum litera-
rum. Et idem dico in falſatis de quibus
14 ultimo dixi.†Vnde ſententia lata aucto-
ritate talium literarum non eſt executio
ni mandanda ut infra eo.tit.ſuper eo.imo
contra talem ſententiam & exceptio cō-
petit & reſtitutio datur cuilibet maiori. ut
ff.de iudi.l. ſi prætor. & idem ſi per falſos
teſtes ſententia lata ſit. ut.ff. de re iudi.l.
diuus. Et lex dicit. iudicati executio ſo-
let ſuſpendi & ſoluti dari repetitio ſi fal-
ſis inſtrumentis circunuentam eſſe reli-
gionem iudicantis crimine poſtea falſi il-
lata manifeſtis probationibus fuerit oſtē
ſum. ut.C. ſi ex falſis inſtru.l. ulti. Quod
uerum eſt ſi iudex fuerit falſa ſecutus. ut.
C. eod. titu. l. falſam. & l. 1. & ſupra de
15 ſen.& re iudi.cum.I.& A.† Sed ſi execu-
tor inuenerit ſentētiam latam contra ius
litigatoris. eam exequi debet. ut ſupra de
offi.dele.paſtoralis.§. quia uero.niſi apud
delegatum poſſet efficere ut ab hoc one-
16 re ipſum abſoluat ut ibi. † Hoc etiam no
tabis quòd ubi auctoritate falſarum lite-
rarum ſententia lata eſt reuocanda eſt ſine
temporis præfinitione. Vbi autem a iudi
ce lata eſt. ſed prætextu falſi. ſi ciuiliter
agatur per actionem in factum reuoce-
tur uſque ad 30.annos. ut.ff.de re iudi.l.

diuus

diatus. Si uero agatur criminaliter per modum accusandi, tunc reuocatur usque ad 20. annos ut. C. eodem ti.l. quærelã. Sed si per modũ exceptionis impugnetur hoc licebit perpetuò quia exceptiones perpetuæ sunt.ut.ff. de exceptio.l. pure. §. ult. institu. de excep.&.C. eo.ti.l. si pactum.

Summarium

1 *Sors quid sit. Diuinatio propriè quid sit, & quæ sint species diuinationis.nu.3.*

2 *Sortilegi qui dicantur.*

3 *Diuinatio quocunque modo fiat, & qualitercunque uocetur prohibita est & dãnata.*

4 *Priuilegia singulorum non faciunt communẽ legem.*

5 *Sortilegorum pœna.*

6 *Ad sortes an licite recurratur.*

¶De sortilegijs. Rubr.

DIctum est supra de crimine falsi. sed quia sortes & diuinanes in falsitate consistunt dum sortilegi & diuinatores quod dei est proprium uidelicet futura prædicere sibi falso assumunt.& eum non sint se prophetas esse ostendunt. Ideo subsequenter ponitur hic rubrica de sortilegijs. ¶Videndũ est igitur quid sit sors.quot species diuinationis, quæ diuinatio prohibita, quæ permissa. qua pœna puniantur sortilegi & di

1 uinatores.¶†Sors est ars diuinandi.† Diuinatio proprič in malo accipitur.prophetia uero in bono unde canon dicit. nunquam diuinatio in bonam partem accipitur. Videbantur quidam sibi esse prophetæ. sed quia pœnam accipiebant prophetia eorum facta est diuinatio. & diuinatio eorum quæ uidebatur prophetia declarata est diuinatio ut.1.q. 1. nunquam.

2 Sortilegi autem sunt qui sub nomine fictæ religionis per quosdam quas sanctorum seu apostolorum uocant sortes diuinationis sentẽtiam profitentur. Aut quarũcunq; scripturarum inspectione futura

3 promittunt.ut 26.q. 1.c. 1.¶†Species diuinationis multæ sunt. quæ enumerãtur. 26.q.3.igitur. & q 5. episcopi.& cap.nec mirum. Omnis autem diuinatio quocunque modo fiat & qualitercunque uocetur prohibita est & dãnata. ut.26.q.5. per totum & infra eo. titu. per totum. ¶Sed obijcitur ex eo quod legitur. 26 q.2.sors non est aliquid mali.sed est res in humana dubietate diuinam iudicans uoluntatẽ ut 26.q.3. fors.Itẽ opponitur ex eo quòd legitur 26. q. 5. non licet ubi dicitur nec in collectionis herbarum quæ medicinales sunt aliquas obseruationes aut incantationes liceat attendere nisi tãtum cum symbolo diuino aut oratione dominica. ut tantum deus creator omnium & dominus honoretur.¶Item opponitur exẽplo Matthiæ apostoli ut 26. q. 2. non exemplo. Nam quamuis nõ statim. debeamus recurrere ad sortes.ut 26.q.2.non statim cum tamen non super est humanum auxilium recurere possumus ad diuinum. ut 22. q. 2. quæritur. & in dubijs secundum leges ad sortes recurritur ut. ff. de iudi. l. sed tamen ambo. C. communia dele.l. si duobus. ¶Item obijcitur quòd Iosue præcepto domini per sortes exquisiuit peccatum Achor quod commiserat sumens furtiuè regulam auri & clamidem cocci. de anathemate iherico quæ historia tangitur.1.q 4.§.item peccato Achor.¶Item opponitur quòd Saul sorte deprehendit Ionatham filium suum comedisse fauum mellis contra edictum quod posuerat. ut tangitur hoc 22.q. 2. §. item opponitur. Ad quæ respondeo.exempla ueteris testamenti non obstant, quia hæc alia permittebantur ante euangelium quæ tempore perfectionis disciplinæ penitus sunt eliminata ut 26.q.2. §. his ita. Exemplũ de

4 beato Matthia nõ obstat †quia priuilegia singulorum nõ faciunt communem legẽ. ut præalleg.e. non exemplo quod autem dicit Aug.sors non est aliquid mali. uerũ est in sui natura. prohibentur tamen quia propter assiduitatem utendi labuntur homines in idolatriam. sicut de iuramento dicitur & de uini potatione. ut supra de iureiu. & si Christus. unde si esset causa honestatis & subesset necessitas ut si esset contentio de electione aliquorũ & esset

 paritas

paritas utrobique in omnibus. Scripsit Lau. & Ray. quod exéplo Matthiæ possunt fieri sortes. & hoc agit Beda dicens. si qui necessitate aliqua compulsi deum putant sortibus exéplo apostolorum esse consulendum. uideant hoc ipsos apostolos non nisi collecto fratrum cetu & precibus ad deum fusis egisse. ut 26.q.2. non exemplo. sed & si ita scripserint doctor. illi decre. tamen hoc reprobat quæ dicit licet nota nó careat quinimo iusta reprehensione fit dignum quòd sors in talibus interuenit ut infra eod.c. ecclesia uestra. unde in casu præmisso potius putaré gratificandum per superiorem uel iterum eligendum. ut no. supra de elec. §. sed uidetur. ¶ † Pœna sortilegiorum secundum

5 leges capitis est ut. C. de mali. & mathe. l. nemo. Pœna uerò canonica est multiplex. Nam in talibus si peccatum est notorio eorum eucharistia denegatur. ut de con. distin. pro dilectione. Item infames sunt non solum ipsi sed & qui ad eos concurrunt. ut. 2. quæstione. 8. quisquis sunt. & aliæ pœnæ quæ continentur 26. q. 5. in multis capitulis ibi positis & maximè in

6 c. contra idolorum. ¶ † Sed nunquid licitè recurritur ad sortes & ad inspectioné astrolabij. uel alias inspectiones pro rebus perditis recuperandis Dicunt quidá quod si non fiant inspectiones huiusmodi cum inuocatione demonum uel alicuius superstitióibus licitè fiat aliter secus. Sed puto contrarium ut infra eo e. ex tuarum. Non ob. 26. q. 2. hi qui. Nam canó ille loquitur de comparatiua permissione. Item non ob. 37. di. si quis grammaticam. Nam licet dicatur ibi quòd arismetrica & geometrica habeant in sua scientia ueritatem subdit tamen quod nó sunt scientiæ pietatis.

Summarium

1 *Collusio quid sit, & quãdo dicatur fieri in criminalibus.*

2 *Discedere a lite quot, modis quis possit.*

3 *Colludens cum inquisitore absolutus, an possit interum inquiri.*

4 *Sententia per collusionem lata est nulla.*

5 *Pœna colludentis quæ sit.*

¶ DE COLLVSIONE DETEGENDA. Rubr.

QVIA is qui colludit in falsitate consistit. nam aliud agit & aliud simulat dum accusat. & cum accusato colludit. ideo post tractatũ de falsis & sortilegijs sequitur rub. de collusione. ¶ Videamus igitur quid sit collusio. &

1 quæ colludétium pœna. ¶ Collusio † est inter actorem & reum latens & fraudulenta conuentio. Fit autem collusio in criminali in causa plerunque scilicet quãdo accusator ueras criminum probationes abscondit seu dissimulat. Falsas uero accusationes admittit & per hoc incidit in uitium præuaricationis & extraordinẽ punitur ut 2. quæst. 3. §. item præuaricator in uer. sciendum. & §. præuaricatorem. Vel quãdo accusator in uniuersum ab accusatione desistit. & per hoc incidit in uitium tergiuersationis. Is in qu nq; libris auri punitur & infamatur. ut. ff. de præua. l. præuaricationis in fi. Vnde circa hoc distinguendum est. Nam causarum tria sunt genera. Alia ciuilis. alia criminalis.

2 alia spiritualis. † Item à lite duobus modis receditur. Per gratiam & per transactionem. In causa ciuili quandocunque quomodocunque & etiam sine iudicis auctoritate licet a causa desistere præterquam in actione famosa in qua sine auctoritate iudicis transigi non potest. ut. ff. de his qui not. infa. l. furti. § pactus. In causa uero criminali ante inchoatam accusationem per gratiam licet desistere ut ff ad Turpil l. mulier. & l. quæsitum post inchoatam nó licet citra auctoritatem iudicis & etiam rei consensum si tormenta uel uincula passus sit. ut. C. de aboli. l. 2. uel propter accusationem infamatus ar. 5. quæstio. 1. quiddam. & si desisterit incidit in Turpil. si publicum fuerit crimen

quod

quod intendit. ut. C. ad turpi. l. 1. Si priuatum extra ordinem punietur ut. ff. eodem titulo. l. si quis repetere. Cum autem secundum iura canonica omne crimen sit publicum uidetur quòd in nullo possit interueniri transactio posset tamen dici quòd in omni crimine in quo potest iudex ecclesiasticus dispensare potest & transactioni & simplici renunciationi auctoritatem præstare. ar. 5. q. 2. si primates. & 90. distin. diffidentes. In causa spirituali licet quandoque per gratiam a lite discedere sed qui sine iusta causa discedit punitur. ut. 2. quæst. 7. quapropter supra de simo. nemo Per transactionem uero a causa spirituali recedere non licet. ut supra de transac. super eo. & c. præterea. Vbi autem in causa criminali uel spirituali a lite quis desistit aliter quam debeat. ad iudicem pertinet ex officio suo inquirere. ut infra eod. c. 1. & 2. & C. de abo. l. 2. & l. fallaciter. Sed ubi ex iusta causa uult desistere iudex abolitionem indulgere debet. ut. C. de abo. l. 1. & 2. q. 4. §. abolitio. In causa uerò mixta inter ciuilem & criminalē. ut cū quis accusat uxorē de adulterio in foro ecclesiastico ad thori separationem. potest maritus quando uult ab accusatione desistere tum etiam de adulterio condemnatam sibi reconciliare possit. ut. C. de adulte. in aut. sed hodie supra de conuersio. coniu. gaudemus. & de donatio. inter uirum & uxo. plerunque. & 32. quæstio. 1. de benedicto. sed inquisitor colludere dicitur cum eo de quo inquirit. ut infra eodem titulo in
3 tantum clamor. † Vnde si inquisitor eum de quo inquirit per collusionem absoluat talis absolutio non impedit quo minus iterum inquirat. ut infra eodem. c. 1. & 2.
4 & ulti. † Nec enim tenet sententia per collusionem lata. ut 2. quæstio. 3. si quem penitet. ut. ff. eodem titul. l. cum non iusto. & l. collusionem & l. sententiam. unde sicut probata præuaricatione denuo accusatur absolutus. ut. ff de præuarica. l. 3. si & probata collusione. ut dictum est.
5 ¶. † Pœna colludentis hæc est. si quis colludat in causa super beneficio. priuetur beneficio. ut infra eod. adiuimus. si super crimine punitur in quinque libris auri. ut. ff. de præuarica. l. 3. & hanc pœnam nemo præstat nisi qui desistit à publico crimine. ut. ff. ad Turpil. l. si quis. §. stellionatus. Sed qui desistit ab accusatione priuati criminis est infamis & extra ordinem punitur. ut. ff. ad Turp. l. priuatis. C. eod. titul. l. 2. sed si absens est accusator & citatus noluit in accusatione procedere tunc grauius punitur quam pœna. 5. librarum auri. ut. ff. de pœnis. l. absentem. §. 2. In causa status is qui colludit perdit ius quod habebat in persona illius. de cuius statu agebatur & applicabitur illi qui collusionem detexit. ut. ff. de collu. l. 1. & C. eodem titul. l. ult. & ff. de in ius uo. l. adoptiuum. §. patronum. In alijs autem ciuilibus causis punitur colludens pro motu iudicis quem delusit. ¶ In summa sciendum est quod colludunt principales & colludunt aduocati qui si in causa criminali colluserint extra ordinem puniuntur. ut. 2. q. 3. §. notandum. in uer. præuaricator. colludunt & procuratores qui se dolo patiuntur superari in lite contra quos agitur de dolo sed si non sint soluendo tunc agitur contra illos cum quibus collusum est nisi parati sint in se transferre iudicia. ut. ff. de dolo. lege eleganter. supra si dolo.

Summarium.

1 *Pueri septennes doli capaces an ex delicto obligentur.*
2 *Pueris delinquentibus qualiter subuenia tur.*
3 *Peccata quæ membris genitalibus committuntur in pueris locum non habent.*
4 *Pueri an deierent.*

¶DE DELICTIS PVERORUM. Rubrica.

DIctum est supra de quibusdam criminibus. sed quia dubitari possit an pueri huiusmodi crimini-

criminibus inuoluantur. Ideo subijcitur hic rubrica de delic. puerorum. ¶ Est igitur uidendum qui pueri teneantur ex delicto. & qui non. & quæ delicta in puerum cadunt & quæ non & qualiter pueri delinquentes sunt puniendi. ¶ † Pueri septē-
1 linquentes sunt puniendi. ¶ † Pueri septé nes doli capaces obligantur ex delicto. Sicut dicit Augu. in quadam glo. posita su per. c. de conse. dist. 4. paruuli septennis ætatis pueri mentiri & uerum loqui & confiteri & negare iam possunt. & ideo cum baptizātur & sympolum reddunt & ipsi per se ad interrogata respondent. se cus si non essent doli capaces. ut. ff. de regu. iur. l. pupillus. & ff. ad leg. Aquil. l. sed & si quæcunque. §. t. & ff. de dona. l. hæ-
2 redibus. §. 1 † sed quāuis ex delictis pueri teneantur ut dictum est. nec eis subueniatur per in integ. restit. ut C. si aduersus delic. l. t. interdum tamen miseratio ætatis ad mitiorem pœnam iudicem producit. ff. de minori. l. auxilium. §. in delictis de con. di. 4. eos. sed si ex delicto conuētus minor potuit confiteri & uitare pœnā inficiationis & negauit uel si potuit transigere & non fecit sed se in pœnam inuoluit subuenitur ei per beneficium restitutionis. ut. ff. de minori. l. si ex causa. §. nūc uidendum. sed quamuis subueniatur minoribus sicut dixi tamen impunitas delicti propter ætatem non præstatur. ut. C. de pœnis. l. impunitas. quòd tamen fallit
3 ut. C. de fal. mo. l. 1. in fi. ¶ Peccata † quæ membris genitalibus committuntur in pueris locum non habent ut infra eod. c. 1. hoc enim ante puberes annos præsumitur non committi solet tamen in quibusdam malicia anticipare tempus pubertatis ut supra de despon. impub. a nobis. & aliquando temptant quod implere non possunt. ut supra de sponsa. iuuenis. & ca. adolescens. & in hoc quòd ex malicia supplente defectum ætatis temptant. intelligo eas peccare si non cum proprijs sponsis temptant fœminæ etiam ante tempus pubertatis cognosci se faciūt ut supra de eo qui cog. con san. uxo. suæ iordane.
4 ¶ † Sed quæritur de periurio an pueri deierent & uidetur quòd sic. nam mendacijs plena est puerilis ætas. ut hic. c. 1. & tales pupilli iuramentum. ut. ff. de libero. cau. l. ulti. unde sic pupillus potest iurare & deierare. sed contra. ff. de iureiuran. l. qui iurasse. ubi dicit quamuis non uideatur deierare pupillus quia sciens fallere non uidetur sed lex illa loquitur in infante uel infanti proximo qui nec scire nec discerne potest. ut. ff. de acquir. hære. l. pupillus.

Summarium

1 *Venatio quotuplex sit, & quibus ac quando permissa.*

2 *Venari quare clerico prohibeatur & non piscari.*

¶ De clerico uenatore. Rubr.

HActenus tractatum est communiter de delictis clericorum & laicorum. Nunc autem tractatur de quibusdam excessibus clericorum. unde subijcitur rubrica de cleri. uenatore. ¶ Videamus ergo quot modis fit uenatio. quibus fit licita & quibus non. & quæ pœna
1 imponatur clerico uenatori. ¶ † Triplex est uenatio. oppressiua scilicet hominum arenaria & saltuosa. ¶ Oppressiua est hominum & semper est illicita. de qua dicitur cepit Nembroth esse robostus uenator coram domino id est hominum extinctor & oppressor ut 1 distinctione his itaq;. Arenaria est quæ fit in arena ut cum quis locat operas suas ut pugnet in arena cum aliqua bestia dentata. hanc qui exercet peccat grauiter nisi eā exerceat gratia uirium experiendarum. ut. ff. de postu. l. 1. § item senatus 3. quæst. 7. §. tria. in uer. infames circa prin. & de hac loquitur canon ille. 86. dist. qui uenatoribus. cum duobus sequenti ca. Saltuosa est quæ fit in syluis & saltibus. & hæc est illicita ex tempore & persona. In tépore ut in quadragesima ut 86. distinct. an putatis. Ex persona. ut in clerico. in quo tamen distinguendum est. quoniam episcopo semper est illicita ut 33. distin. quorun-

quorundam. Alijs clericis est licita causa necessitatis. utilitatis. & recreationis cum retibus & laqueis & canibus dummodo cum silentio & modestia fiat. Nam & monachꝰ licet texere lina pro piscibus capiendis. de conse. distin. 5. nunquam. licet etiam tempore feriato. ut pote diebus dominicis & festiuis præterquã in maioribus solennitatibus ingruente necessitate intendere piscium captioni. ut supra de ferijs. licet. & idem puto in captione ferarum. eo tamen modo quo prædixi. Illa uero uenatio quæ fit cum clamore. cursu uel armis. clericis est illicita. & in hoc etiam excipio casum necessitatis. Quid enim si apri uel ursi uenirent destruere clericorum uel monachorum segetes & uineas. satis credo quod possent uenari. hoc est feras illas excludere cum clamoribus canibus & armis. quia quod non est licitum necessitas facit licitum. ut infra de regu. iuris. quod non est licitum. hoc excusat à furto homicidio. ut in rubricis illis de furto & homi. notatum inuenies. hæc saltuosa licita est laicis pro carnibus & propellibus alias non.

2 ¶ †Sed quæritur quare clericus prohibetur uenari & non piscari. Respõdeo quia uenatio fit cum clamore. piscatio non uel quia maior delectatio est in uenatione quam in piscatione & maior dissolutio. Vel ideo quia uenator discurrit per deuia & inuia sicut diabolus cum ducit animam captiuam.

Summarium

1 *Percussor quot modis quis dicatur. & nu. 2.*
Prælatus in prædicando qualis esse debeat.
2 *Percussio quando sit peccatum.*
3 *Episcopus neminẽ suis manibus uerberare põt.*
4 *Clericus an & quando licite percutiatur.*
5 *Pœna percussoris quæ sit.*

¶ DE CLERICO PERCVSSORE. Rubrica.

SVperius tractatum est de quodam excessu clericorum qui uenãdo committitur. Nunc tractatur de quodam alio qui committitur feriendo & ideo ponitur hic rubrica de cleri. percussore. ¶ Videndum est igitur qui dicantur percussores & in quibus casibus liceat clericis percutere. & quæ sit pœna temerarij percus-

1 soris. ¶ † Percussor duobus modis dicitur spiritualis & corporalis. Spiritualis qui inutilis sermone corda audientium ferit. ut. 45. distin. sane. Discretus debet esse prælatus in prædicando. ut non multum taceat. nec uerba superflua dicat. ut. 43. distin. sit rector. Et sicut non leue discrimen incumbit pontificibus siluisse quod congruit. sic obseruare debet ne indignis & nõ intelligẽtibus secreta mysteria sua prædicatione reserare incipiat. Vitium enim animæ est indignis secreta uulgare. quod uel loquacitate incauta cum sine iudicio uolat irreuocabile uerbum uel adulatione ut ei placeat cui secreta reuelat. uel iactiatone scientiæ ut plura scire uideatur. ut probantur hæc. 43. distinctione. dispensatio. & § sequen. & 8. quæstio. 1. oportet. Item non debet populis grammaticam exponere. ut. 86. distin. cum multi. sed consilium domini annunciare. ut. 43. distin. ephesis. ponere autem ante oculos hominum dei iudicia. terrere cruentas conscientias persuadere pœnitentiam. ut. 2. qu. 1. si peccauerit. Et sic dicit Aug. turba iniquorum cum facultas est in populis promendi sermone generali obiurgatione ferienda est & maxime si occasionem atque importunitatem aliquod flagellum domini desuper quouis apparet pro suis meritis uapulare. ut. 23. quæstio. 4. non potest. neminem autem nominabit. ut. 8. quæstio. 2. quid autẽ. in quibus omnibus profecto datur intelligi quanta debet esse discretio in prædicatione sacerdotis qua si forte caruerit quasi torto naso sacerdotalis officij iudicatur indignus. ut. 43. distin. in fine.

2 ¶ † Est & percussio corporalis & hæc fit manu pede uel capite uel cubito uel pectoris & humeri impulsu. Fit cum baculo uel alio genere armorum. ¶ Corporalis percussio si fiat maliciose uel ex odio peccatum est. ut. 45. distinc. cum beatus.

Sed

Sed & si quis pugno percuciat impiè & dicit ludens feci non excusatur. ut supra de præsump. sicut. Nam ludus noxius est in culpa. ut. ff. ad le. Aquil. l. nam ludus. quis enim ludos appellat ex quibus crimina oriuntur. ut in proœmio digestorum. sed si quis plane socialiter & ex ludo percutiat non delinquit. ut. ff. de iniurijs. l. illud. &. 15. q. 1. illud. Si uero fiat causa correctionis licita est ei qui habet potestatem in eum quem percutit. ut. 45. distin. cum

3 beatis. 35. distinctio. ante omnia. †Hoc tamen scias quod neminem suis manibus episcopus uerberare potest. sic. 86. distin. non liceat. sed per alium sic. ut. quæst. 5. ille qui. & si clericum faciat percuti non faciet hoc per laicum sed per clericum. ut infra de sentent. excomm. uniuersitatis. nisi clericus sit omnino incorrigibilis nec comprehendi patiatur ut tunc per laicum capi possit. dum tamen non amplius laici uiolentia se extendat quam exigat rebellio uel defensio clerici. ut infra de sentent. excommun. ut fame.

4 ¶†Item distinguendum est circa qualitatem personarum quæ corrigende sunt & etiam circa criminum quantitatem, nam qui sunt in minoribus ordinibus constituti licite uerberantur etiam pro minoribus criminibus. 45. distinct. §. salomon. & 35. distinct. ante omnia. qui uero sunt in maioribus non sunt pro leuibus uerberandi. ut 45. distinct. cum beatus hi sunt casus speciales in quibus licite percutitur clericus quos notabo infra de sentent. excommunica. Abbas autem uel prior potest licite monachum uel cóuersum uerberare causa disciplinæ, unde beatus Gregorius scribit beatum Benedictum quendam monachum uirga percutiendo sanasse quem crebra monitione curare non poterat. ut 45. distinct. §. Salomon. hoc tamen sic facere debet ut subditis pietas matrem disciplina uero patrem exhibeat. ut 44. distinct. §. hoc e-

5 tiam alibi. ¶† Pœna percussoris est hæc, quia prohibetur per apostolum ordinari. ut 45. distinct. in principio. si fuerit promotus & non habens respectum ad suum ordinem & incautè & temerariè percutiat suspenditur. ut infra eodem. ca. præterea. & si se non emendauerit deponatur ut infra eodem capitulo 1. & saluo quod si ex incauta percussione mors interueniat etiam si causa disciplinæ fiat irregularitas contrahitur. ut supra de homicidio. re præsbyterum & de hac. materia in rubrica illa notaui.

Summarium

1 *Maledicus quis dicatur.*
2 *Actio iniuriarum datur contra maledicum.*
3 *Detractor qualiter puniatur.*
4 *Clericus maledicus quomodo puniatur.*
5 *Conuitiator qua pœna feriatur.*
Pœna blasphemantium quare potius imponitur pecuniaria quam corporalis, & cui applicetur. num. 7.

¶DE CLERICO MALEDICO. Rubrica.

DIctum est supra de clerico percuss. & ibi distinctũ extitit quod percussio alia sit alia lingua. In hoc ergo tractatu insistitur circa illam speciem scilicet percussionem linguæ, & ideo subijcitur hic rubr. de cleric. male. ¶Est autem uidendum quis dicatur maledicus. & quæ sit pœna maledici.

1 ¶† Maledicus est is qui obloquitur de homine detrahendo ei & eum obloquijs deprimendo. ut infra eodem. c. 1. Summa enim iniquitas est detrahere. Omnis. n. qui detrahit fratri suo homicida est. ut 6. qu. 1. summa & alibi dicitur detractores fratrũ homicidæ sunt. ut de con. di. 1. homicidiorum unde nec tui commendandi causa aliquid dicas quo minor alius fiat ut 11. q. 4. si quis uero 98. distinct. nullus uero & c. ecce. si quis autem uerbum iniuriosum dixerit proximo delinquit in deũ.

2 & peccat in proximum † unde datur proximo actio iniuriarum. ut insti. de iniur. §. 1. ff. de iniur. l. ita apud Labeonem. §. cóuitium &. C. eod. tit. l. si non conuitij quæ famosa existit. ut. ff. de his qui not. infa. l. Athletas. §. ulti. &. C. ex quib. cau. infa. irro. l.

irro.l.iniuriarum supra de sent.& re iudi. cum te. Est etiam maledicus blasphemus dei & sanctorum.ut infra eodem .c.statui
3 mus. ¶ † Punitur detractor quòd fit infamis & ab ecclesia extorris. ut 6.quæstio. 1.deteriores. Item punitur ut homicida ut in præalleg.c.homicidiorum.non quia ita graue sit crimen detrahere sicut occidere. sed quia sicut homicida punitur pœna æterna quo ad deum sic & detractor. sicut in euangelio dicitur qui dixerit fra
4 tri suo racha reus erit gehenne. † Item clericus maledicus si in iudicio de hoc fuerit conuictus degradatur.ut 46.distin
5 ctio.clericus maledicus. ¶ † Conuiciator fratris punitur pœna pecuniaria facta æstimatione iniurie arbitrio iudicis secundum qualitatem & quantitatem iniuriæ. ut insti.de iniu. §.in summa. & hoc si ciuiliter agatur, Si autem criminaliter agatur extraordinaria pena officio iudicis reo irrogatur. ut ibidem. Si quis autem contumeliam uel conuitia episcopo intulerit mox depositus curiæ tradetur. ut 11.quæst.1. si quis sacerdorum. & maxime si in depressionem domini papæ aliqua protulerit ut infra eod.c.1. Verun tamen in hoc sanctæ ac religiosæ dicere posset summus pontifex sicut dicit domi nus imperator. Si quis modestiæ nescius & pudoris ignarus improbo petulantique maledico nostra crediderit lascescenda ac temulentia turbulentus. obtractor ipsorum fuerit. pœnæ nolumus subiugari. neque durum neque asperum aliquid sustinere quoniam si ex leuitate processit contemnendum est.nec lubricum linguæ ad pœnam facile trahendum. est. ut. ff.ad leg.Iul.ma.l. famosi. Si ex insania miseratione dignissimum. si ob iniuriam remittendum.i.ad principem transferen-
5 dum.ut.C.si quis impera.male.l.una. † Si quis autem contra deum uel aliquem sanctorum suorum & maximè beatam uirginem linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumpserit. per suum episcopum pœnæ subdatur annotatæ infra eodem.c.statuimus.quæ pœna locum habet cum blasphemia non calore iracundie. non æbrietate uel dementia prolata est. alius cū blasphemāte benignus ageretur. ut.2.q.3.si quis iratus.&.§.notādū.C. de reb.credi. & iureiuran.l.2.C. de iniur.l.si nō conuitij.& ut supra dixi.cum quis ma
6 ledicit imperatori. ¶ † Sed quæritur de pœna pecuniaria quæ in fine illius decreta. statuimus adijcitur quare sit adiecta. Respondeo ideo. quia plures magis timent pœnam pecuniariam quam etiam corporalem. & propterea imponitur illa quæ magis timetur. ut supra ut lite non
7 contesta. quoniam frequenter. † Sed quæritur. cui hæc pœna pecuniaria soluatur. Et uidetur quòd potestati seculari ex eo quod dicit in fine. quòd etiam inter alia communitatum statuta ponatur. Vel dic quòd hoc crimen ecclesiasticum est a quocunque commissum. & ideo pœna illa soluetur episcopo in usus pauperum conuertenda. ut supra de foro competen.cum sit supra de usu. cum tu. Vel si uis distingue personas & distribue pœnas. ut pœna clerici blasphemi soluatur episcopo, & pœna laici soluatur potestati. Et nota quòd hæc pœna pecuniaria est irremissibilis. ut in fi. illius decre.statuimus continetur. ubi dicit nullam in hoc misericordiam habiturus. Illā enim clausulam ad pœnam pecuniariam refero.non ad superiores. Et intelligo si blasphemus habeat unde soluat, cæterum si paupertas impossibilitatem inducat iudex ecclesiasticus in flagella commutet. ut supra de rapto. in archiepiscopatu 12. q 2.fraternitas 14. quæst.o.6.si res aliena supra de iudæ. postulasti &.c.ad liberandam. Sed hæc omnia pro tribunali fiunt sed in iudicio animæ sacerdos discretus moliet hunc rigorem & misericordiam non negabit quia misericordiæ dei nec mensuras possumus ponere nec tempora diffinire apud quem nullus patitur ueniæ moras conuersio.ut 26.1 o.6. hi qui.

Summarium

1 *Excommunicatio quid sit. & quot sunt species excommunicationis.*

Clerici

Clerici excommunicati qualiter puniantur.
2 *Clericus excommunicatus quare teneatur dicere horas canonicas.*
3 *Excommunicatus excommunicatione durante, fructus beneficij non percipit.*
4 *Regresso iure postliminij non restituuntur stipendia eius temporis quo fuit apud hostes.*
5 *Excommunicatus excommunicatione minori exercere potest ea quæ sunt iurisdictionis, sed non quæ sunt officij.*
6 *Excommunicatus excommunicatione minori an celebrando grauiter peccet.*
7 *Depositus uel degradatus celebrans an conficiat.*

¶DE CLERICO EXCOMMUnicato ministrante. Rub.

Dictum est supra de quibusdam excessibus prælatorum. sed quoniam clerici delinquentes plerunque excommunicantur plerunque interdicuntur aliquoties deponuntur & nihilominus claues ecclesiæ contemnentes irreuerenter ingerũt se diuinis. Idcirco subijcitur hic rub. de cle. ex interdic. uel. de po. mi. ¶ Videndum est igitur de pœna istorum qui quantum in eis est misteria sacra profanant & an cum eis naleat dispensari. ¶Est autem sciendum quòd excommunicatio. alia maior. alia minor.
1 † Maior excludit sacramentis & a communione fidelium. Minor autem tantum a sacramentis excludit. ut supra de excep. à nobis infra de sent. excomm. c. penulti. sed totum contrarium dicit canon. 3. q. 4. Engeltrudã. Ibi. n. dicit quod Engeltruda non solum fuit excõicata minori excõicatione quæ a fraterna soceitate separat, sed etiam maiori quæ a corpore Christi rescindit. Sed exponenda sunt uerba illa sic ut intelligamus fraternam societatem quam contrahimus in communione sacramentorum. corpus autem Christi ecclesiam ut ibi dicit. per ecclesiam uero intelligas collegium fidelium. ut de con. distin. 1. ecclesia. Item sciendum est quod duæ sunt species minoris excommunicationis. una est quæ excludit a sacramentis & hæc quandoque contrahitur a iure utpote per participium excommunicati excommunicatione maiori. ut infra de sentent. excomm. nuper. Quandoque ab homine per sententiam. ut 5. qu. 1. c. 2. Alia species excommunicationis minoris separat a cõmunione fidelium & non sacramentorum. ut. 5. q. 2. præsenti. & q. 4. in loco 18. dist. placuit 34. dist. quorundam 58. dist. si quis de alterius. excommunicati igitur maiori excommunicatione & minori secundum primam speciem diuina officia celebrare non debent. & si hoc fecerit alter deponetur. ut infra eodem. c. latores. alter grauiter peccat nullius tamen notam irregularitatis incurrit ut infra eod. c. si celebrat. quod intelligo si solenniter celebrat iuxta præcedentem consuetudinem & ut prius. ut hæc probãtur infra eo. c. illud. & 11. q. 3. si quis dam natur & c. seq. si quis episcopus, secreto tamen non officiando ecclesiam sed solus legendo non cantando & sic plane ut à nemine audiatur dicere horas potest & debet. missam autem celebrare non potest quomodocunque nec sacramenta ecclesiastica pertractare ut 28. dist. præsbyterum. ¶†Si tu quæras quæ est ratio quare excommunicatus teneatur dicere canonicas horas. Respõdeo quia oneris est, & ideo non tollitur, alias ei sententia prodesset quod esset iniquum. nam euidenter iniquum est ei prodesse sententiã contra quem lata est. ut. ff. de except. rei iudi. l. euidenter. & pœna non habet immunitatem. ut. ff. de interdic. & releg. l. relegatorum. §. ult. nec aliquid esse habet delictum cum uenia. ut. ff. de mino. l. Papinia. † & propterea quia excommunicatus diuina non potest celebrare officiando ecclesiam ut prius. fructus beneficij non percipit excommunicatione durante. ut supra de appell. pastoralis in fin. & 32. dist. præter hoc. & si reconciliatus fuerit fructus illius temporis non recuperat † sicut regresso iure postliminij non restituuntur stipendia eius temporis quo fuit apud hostes. ut. C. de re milit. l. stipendia. hæc

hæc est etiam causa quare excommunicatio non confertur beneficium. ut supra de æta. & qualita. præfi. cum bonæ memoriæ. Nam beneficium datur ratione officij ut. 81. distin. si quis sacerdotum &c. eos. hæc omnia quæ dicta sunt in excommunicatio locum habent & in interdicto nam uterque ingerẽs se diuinis est in causa depositionis. ut infra eodem ca. clerici. Nec ob. quod ibi dicit nisi moniti sine dilatione redierint quia nihilominus & si redierint possunt deponi. sed si redierint ad statum & obseruantiam interdicti poterint dispensationem obtinere. Nec ob. infra eodem. c. postulasti. §. præterea. ubi dicitur quod clerici qui talia præsumpserint beneficijs sunt ecclesiasticis spoliandi. Nam ibi suppleo & officijs. uel ibi agitur de clericis celebrantibus in locis interdictis non de clericis interdictis. Et quod dixi in clerico interdicto dico in clerico suspenso dummodo ab officio sic suspensus hæc enim duo æquipollentia sunt & eundem habent effectum. clericũ
5 interdici & suspendi. † Vnum tamen non omitto notare quod excommunicatus ex communicatione minori potest exercere ea quæ sunt iurisditionis & eligere potest & non eligi & sacramenta ab eo collata non carent uirtutis effectu. cum non uideatur à collatione sed à perceptione sacramentorum quæ in sola consistit perceptione remotus peccat tamen conferẽdo sacramenta sed leuiter. quia ut predixi non est exclusus à conferẽdo sed à percipiendo. sed celebrando peccat grauiter ut hæc omnia colliguntur infra eo-
6 dem si celebrat. ¶ † Sed mirum est quod excommunicatus excommunicatione minori celebrando peccat grauiter. non tamen irregularitatem incurrit cum ex omni mortali quis constituatur irregularis irregularitate canonica ut promoueri nõ possit ut. 25. distin. §. nunc autẽ. &. c. primum; & promotus sit suspensus quo ad se ut. 15. q. 1. sacerdotes. Ad quod respondeo quod dicit illa decre. si celebrat nullius notam & c. sic intelligo quantum ad id quod ibi sequitur. s. quo minus eligat & quo minus exequatur quæ iurisditionis sunt secus
7 quæ sunt officij. † Sed quæritur de deposito seu degradato an conficiat Et uidetur quod sic quia ordinem non amittit. ut. 20. q. 3. eos. 1. quæst. 1. quòd quidem. de con. dist. 4. ostenditur. 32. q. 7. licite. ar. contra. J. distin. accidens. 11. quæst. 3. episcopus. 81. distin. dictum. 23. quæst. 8. clericis 54. distin. ex antiquis. Ad hoc respondeo. puto ipsum non conficere. potuit enim ecclesia auferre potestatem conficiendi quã contulit ordinando. quamuis caracter qui animæ infigitur non possit auferri. Cum eo qui excomminicatum se sciens in contemptum clauium præsumpserit celebrare diuina non potest alius à papa dispensare nec etiam synodus. ut. 11. quæstio. 3. si quis episcopus damnatur. &. cap. si quis in consilio.

Summarium

1 *Non ordinatus celebrans an conficiat.*
2 *Non ordinare an possit non ordinatus.*

¶ DE CLERICO NON ORDINATO MINISTRANTE. Rub.

IN superiori rubrica dictum est tractatum de his qui excommunicati interdicti depositi administrant hic tractatur de his qui non ordinati hoc faciunt. & ideo subijcitur hic rub. de cle. non or. mi. ¶ Videamus igitur an talis celebrando conficiat. & an cum eo ualeat dispensari
1 & in quo. ¶ † Est autem sciendum quod talis si celebrat non conficit. nullus enim celebrat nisi sacerdos qui rite fuerit ordinatus. ut supra de sum. Trini. & fi. ca. c. firmiter. de con. distin. 1. c. 1. &. c. sicut. 8t. dist.
2 dictum. ¶ † Nunquid autem non ordinatus baptizare potest. Respondeo non ex officio. sed sicut laicus in necessitate absente sacerdote potest. ut. 30. q. 1. ad limina. 93. di diaconus. de con. di. 4 constat. Talis autem abijciatur ab ecclesia & nunquã ordinetur. ut infra. e. c. 1. ¶ In exequendo ordinem quẽ iam habet & in beneficio poterit cum

rit cum eo per episcopum misericorditer dispensari ne sustentatione priuatus ad seculi negocia reuertatur. ut infra eod.c.2. Sic plerunque dispensatur in beneficio & non officio. ut.l.di. studeat.28. di.præsbyterum. & hoc ideo ne in uituperium cleri mendicet miser clericus in plateis ut. 93.distinctione diaconi.

Summarium

1 *Dispensari an possit cum clerico per saltum promoto & conferatur & ordo prætermissus.*

2 *Intellectus ad.c sicut 11. distin. & ad c. ueniens, supra de cleri. non baptiza. ministran.*

3 *Episcopus siue sacerdotio quis esse non potest.*

¶DE CLERICO PER SALtum promoto. Rub.

Dictum est supra de clericis non ordinantis ministran. hic tractatur de ordinatis inordinate hoc est præpostere & per saltum. & ideo subijcitur hic rubri.de cle.per sal.pro.de hoc autem quid iuris sit breuiter uideamus. ¶ Et est sciendum quod gradatim & per ordinem est ascendendum. ut.ff.de mu. & ho. l gradatim.&.l.honor.§. gerendorum.C. ut dignitatum ordo ser.l.1. &.2 li.12. Et ascendendum est de minori ad maius. Nam qui prouehitur de minori ad maius prouehitur ut.93. distinct. legimus in fi. & per certas interstitias temporum.ut.77. di.in singulis.&.c.quicunque. & in sequen
1 tibus.c. † si quis ergo per salsum promotus sit in aliquo ordine prætermisso misericorditer agi potest ut conferatur ei ordo prætermissus.ut infra eo. ti.c. uno.52. dist. solicitudo. caute enim supplendum est quod omittitur. ut supra de sacramen. non iteran.c.pastoralis. Et secundum hoc uidetur quod aliquis nullum ordinem habens potest esse sacerdos. Sed obstat.11 distinctione.sicut.& supra de cleri.non bap.
2 mi.ueniens.sed ad canonem † Respondeo clericatus & sacerdotium faciunt sacerdotem.uerú rectè & ordinate. Sed quamuis inordinate nihilominus ordo sacerdotalis secundú formam ecclesiæ collatus efficit sacerdotem ad aliud autem respondeo speciale est in non baptizato ut nullum recipiat sacramentum.quia baptismus est ianua omnium sacramentorum. ut.32. di.§.
3 uerum.† ubi enim non sit positum fundamentum nihil superedificari potest. ut.1. q.1.com Paulus.ut not. supra de præsbytero non bap.mi. Episcopus autem sine sacerdotio quis esse non potest. ut infra titul.proxi. ex literis.

Summarium

1 *Furtiuè ordinari qualiter quis dicatur.*

2 *Furtiuè promotus an possit in ordine ministrare & an cum tali ualeat dispensari, & per quam.*

3 *Ordines omnes an quis possit eodem tempore suscipere.*

¶DE EO QVI FVRTIVE ORdinem suscepit. Rubrica.

Dictum est supra de his qui ascédút ad ordines per saltum. Nunc tractemus de his qui ascendunt per
1 furtum.† Per furtum autem intelliguntur ascendere qui clandestinè promouentur. ut infra eo.c.innotui. hoc est contra conscientiam superioris. ut.64 di.extra conscientiam. Et ideo subijcitur hic rubri. de
2 eo qui fur. or. susce. ¶ † Videamus igitur an quis posset ministrare in ordine quem furtiuè recepit. & an cum tali ualeat dispensari & per quem. ¶ Et est sciendum quod si quis promouetur ad ordines eodem die minores & ad sacrum in sacro non poterit ministrare.nec etiam in minoribus nisi ex permissione. ut infra eod. c. cum h.lator.si uerò promoueatur ad duos sacros in neutro poterit ministrare.ut infra eo.innotuit. ¶ Sed opponitur primum ordinē bene recipit quia de conscietia. Secúdum autem malè quia furtiuè quare ergo ponitur in executione prioris. Respondeo cum is qui ordinatur recipit primú ordinem gerit in animo ut illo nó contétus eodem die recipiat secundum. & ideo animi desti-

mi destinatione peccat in receptione pri mi. In secundi uerò receptione peccat re ipsa idest ipsa receptione. & simile ad
3 illud supra de tempo. ordi. literas. ¶ † An autem quis posset omnes ordines recipe re. dic ut not. supra de temp. or. §. ordines minores. Circa hæc poterit quilibet dispensare si prohibitio facta non sit sub interminatione excommunicationis uel pœna ne quis ad omnes ordines eodem die ascendat. ut infra eodem. c primo. imò uidetur quod hoc liceat abbati in suo monasterio. ut infra eod. cum. h. in fi. licet quidam uelint intelligere illud in episcopo qui uicem episcopi gerebat in ecclesia cui præerat quæ regularis erat & episcopalis. ut supra de iudi. causam. sed si interminatio facta sit tunc dispensatio fieri non potest siue auctoritate & licentia papæ ut infra in. c. innotuit. in fine.

Summarium

1 *Prælati quando dicuntur excedere.*
2 *Episcopum non dominum sed recolligam presbyterorum cognoscere debet.*
3 *Abbates quando dicantur excedere.*

¶ DE EXCESSIBUS PRAELATORUM. Rubrica.

TRactauimus supra de quibusdam excessibus subditorum in prælatos ut de his qui per saltum uel per furtū ad ordines ascendunt. sed ne ex hoc aliqua prælatis obrepat elatio subijcitur hic rubrica de excessibus præla. in subditos. Nos autem de multis excessibus aliquos prosequamur. nec prælati hoc ad animā reuocēt. currūt enim inter infamiā & bonā famā ut seductores & ueraces. ut
1 6. q. 1. sunt plurimi. ¶ † Excedunt prælati in exigendo dum imponunt talias & collectas. ut infra. e. c. 1. & ut no. de hoc supra de cēsi. & exac. §. nūc uideamus. Excedūt ut dū ecclesiæ Romanæ uel eius legatis in aliquo subueniūt quærūt prędā potius quā subsidium in subiectis ut no. supra de rap. §. habēt quidā. cū deberēt manus suas seruare innoxias deo legi & principi. nul lūque contingere lucrū ut in autē. de mā. princi. §. 1. col. 3. C. de super indic. l. 1. li. 10. ff. de dā. infec. l. ex damno. §. 1. in autē. de col. §. hoc quoq;. coll. 6. nisi ex magna causa. & specialibus casibus. ut. 16. q. 1. §. nouarū supra de cēsi. cū apostolus supra de iure pa. præterea. Excedūt quia de facili sine causa & sine. ordine iuris excōmunicant & suspēdūt. cū excōicatio quæ est æternæ mortis dānatio sine certa & manifesta causa ferri non debeat. nec pro paruis & leuibus causis ut. 11. q. 4. nemo. &. c. nullus. 2. q. 1. nemo. &. c. deus omnipotēs supra de appel. repræhēsibilis. 12. q. 1. indigne infra de sen. excō. sacro. Excedūt. quia in iudicijs clericorū suorū consilijs non utuntur. cōtra id quod legitur. 15. q. 7. c. pe. & ul. sicut pręsens & pręsētibus officialib. suis iudicare debet. ut. C. de sen. & interlo. om. iu. l. cū sententiā. ¶ Excedūt quidā in nimio rigore. quidā in omnimoda relaxatione rigoris cū ex utroque unū sit faciendū tēperamentū. ut nec rigor iustitiæ sit rigidus. nec māsuetudo dissoluta sit. ut. 45. di. disciplina Excedūt qui superbè prædicāt & sine cōpassione cōdēnant. ut. 45. di. hābet hoc propriam. &. ca. uera iustitia. Excedunt dum malos clericos ordinant de quibus canon loquitur, facit hoc nimia remissio sacerdotum nostrorum qui pompam multitudinis quærunt. & putant ex hac turba aliquid sibi dignitatis acquiri. Hinc passim numerosa pluralitas etiam in his locis ubi solitudo est talium reperitur dum per parochias extēdi cupiunt aut quibus aliud præstare non possunt diuinos ordines largiuntur. ut. 59. dist. si officia. ¶ Excedunt dum exquisita & singularia quærunt. quos increpat Hierony. dicens natus in paupere domo & in tugurio rusticano qui uis milio & cibario pane uētrē rugiētē saturare poterā. nunc similā & mella fastidio. ut. 12. q. 2. gloria. Excedunt qui circa diuitas & ornatū ecclesiarum omne suū studium apponunt & de ministris nulla est cura. contra quos inuehitur Hiero. in prælle. c. dicens. Marmura nitent auro. splendent laquearia gēmis. altare distinguitur. & mi-

 nistrorum

nist:orum Christi nulla est dilectio. ¶ Excedunt in superbis gestis & claris dum se inter sacerdotes gerunt damnabiliter. ca-
2 none dicente †. Episcopus in ecclesia in consessu præsbyterorum se collegam esse cognoscat. ut 95. distin. episcopus excedunt in procurationibus. ut not. supra de cen. & exac. ¶ Excedunt dum inferiorum honoribus derogant. ut infra eo. c. ad hoc. quia sicut non uult grauis oneris sarcinas ferre. ita non audeat alij imponere importabile pondus. ut 2. q. 6. qui scit. Excedunt dum beneficia uacantia clericis conferenda sibi retinent ut infra eod. c. ad aures. Quod nõ licet nisi ex causa cũ suo capitulo prælatus statueret de aliquo personatu uel beneficio supprimendo. ut eccle. benefi. sine dimi. confe. ut nostrum ut supra de constit. cum accessissent. uel nisi hoc per priuilegium seu indulgentiã aliquis obtineret. ut infra de uerbo. sign. tua nobis. Excedunt episcopi dum ab abbatibus & monachis aliqua exigunt cõtra ordinis instituta. ut infra eo. c. sane supra de simo. ne dei ecclesiam. cum ea. ad quæ tenentur abbates episcopis scripta sunt. ut 18. q. 2. hæc tantum & c. abbates supra de offi. ord. conquerente. Vnde si episcopi indebita & insolita exigãt. possunt abbates iure proprio denegare. ut infra eod. c. sane & c. cum ad quorundam 10. q. 1. quia cognouimus. nisi prælatus esset in possessione uel quasi eius quod exigit. tunc enim illud subtrahere subdito non liceret. ut supra ut lite pen. a memoria 16. q. 1. uolumus & 17. dist. §. hinc distinguendum. ¶ Excedunt dum religiosos contra indulgentias & priuilegia sua molestãt. ut infr. e. c. nimis & c. tãta. Sed & religiosi caueant ne priuilegijs abutantur & ne propter indulgentias insolescant, sed in humilitate regulari sic degant ut ecclesiarum prælati efficaciores & promptiores existant & ad exhibẽdum eis de suis malefactoribus iustitiæ complementum eorumq; priuilegia diligentius & perfectius studeant obseruare ut supra de deci. nuper in fin. Cæterum si cum alijs similem uitam susceperit similem cum eis in legibus sentient disciplinam. ut supra de sta. regu. recolentes.
3 ¶ † Excedunt etiam & abbates qui suis finibus non contenti manus ad ea quæ sunt episcopalis dignitatis extendunt cognoscendo de causis matrimonialibus & alia episcopalia exercendo. ut infra eo. c. accedentibus. Sed uidetur quòd de causis matrimonialibus cognoscere possit ut supra de consang. & aff. ex literis. Ad quod respondeo. illud competit abbati ex priuilegio speciali & in hoc concordat decr. infra eo. c. accedentibus, in fi. ubi dicit nisi forsan quisquam eorũ speciali concessione uel alia causa legitima super huiusmodi ualeat se tueri utpote præscriptione. nam potest abbas quædam iura episcopalia præscribere quæ episcopale officium non requirunt. ut supra de præscrip. audi tis. & eodem modo ex consuetudine præscripta potest cognitio causarum matrimonialium ad archidiaconum pertinere. ut supra de rest. spol. literas.

Summarium

1 *Nouum opus facere quid sit.*
2 *Nunciare quid sit.*
3 *Aedictum nunciationis noui operis quid contineat.*
4 *Nunciatio noui operis cui fieri debeat.*
5 *Nunciatio facta ad locum uenire in ædificio existente an teneat.*
6 *Nunciatio noui operis facta domino non tamen in opere an ualeat.*
7 *Iuramentum calumniæ an exigatur, in nunciatione noui operis.*
8 *Nuncians quid demonstrare habeat.*
9 *Nuncians nomine aliena ad quid teneatur.*
10 *Nunciatio quot modis fiat.*
11 *Nunciationis effectus quis sit.*

¶ DE NOVI OPERIS NVNciatione. Rubrica.

IN superiori rubrica diximus de prælatis excedentibus in subiectos in præsenti autem rubrica agitur de subiectis excedentibus in contemptum iuris uel prio-

uel prioris seu prælati unde subiicitur hic rubrica de noui operis nunciat. ¶ Videndū est igitur quid sit nouum opus. quid nunciare nouum opus ad quæ noua opera pertineat nunciatio cui sit nunciandum. qualiter fiat nunciatio & quis sit nunciationis effectus. ¶ † Opus nouum facere uidetur qui aut ædificando aut detrahendo aliquid pristinam faciem operis immutat. ut. ff. eodem titulo. l. 1. §. opus nouum si quis autem uetus ædificium fulciat aut si unum uel alterum crementum imponat nouum opus facere non uidetur. ut. ff. eodem titu. l. 1. §. si quis ædificium & l. stipulatio. §. opus. Longe enim aliud est facere aliud reficere. ut. ff. de iti. actuque priua. l. 3. §. reficere supra de iudæ. consuluit. & c. iudæi. ar. tamen est. ff. de mor. infer. l. 1. §. ædificare. † Nunciare idem est quod prohibere. unde pro eodem habeo quo ad effectum siue quis dicat nuncio nouum opus uel prohibeo nouum opus. ut infra eod. c. significantibus. & ff. eo. tit. l. 1. §. nunciamus. † hoc autem edictū non omnia opera complectitur sed ea sola quæ solo coniuncta sunt quorum ædificatio uel demolitio uideatur nouum opus continere. ut. ff. eodem titu. l. 1. §. hoc autem edictum. ¶ † Fit nunciatio omnibus existentibus in ædificio. ut. ff. eodem tit. l. operis noui & l. ciuilibus & l. de pupillo. §. 2. & 3. ¶ † Sed quid si fiat nunciatio ad ipsum locum nemine in ædificio existente nunquid tenet denunciatio sic. quia si nullus sit in ædificio potest aliquis esse præsens & audire denunciationem & domino operis indicare unde sufficit in præsenti nunciari. ut. ff. eod. titulo. l. de pupillo. §. 3. Et propterea non obstat absentia domini operis. ut infra eod. c. cum ex iniūcto in prin. Et facit ad idem. C. de dam. infec. l. dies. §. totiens & ff. quod ui aut clam. l. autem. §. 1. in fin. ¶ † Quid si fiat nunciatio noui operis domino operis nō tamen in opere uideretur quòd nullius sit momenti quia in re præsenti fieri debet ut dictum est. & probatur. ff. eod. tit. l. de pupillo. §. si quis forte. Sed uerius est ꝙ teneat nunciatio sicut & illa quæ fit in re

1
2
3
4
5
6

præsenti domino operis absente & nemine insistēte ut superius dictum est. dicitur autem nullius esse momenti nunciatio quæ fit domino absente quantum ad ea quæ fiunt in opere antequā ipse ad opus redeat. non enim omnia quæ facta sunt post talem denunciationem demolienda sunt sed tantum illa quæ post regressum eius edificantur. ¶ † In nunciatione noui operis necessarium est iuramentum de calumnia. si tamen ab aduersario exigatur. ut. ff eodem titul. l. de pupillo. §. qui opus nouum. Quidam tamen dicunt l. illam hodie non tenere per authem. de his qui ingre. ad ap. §. ulti. coll. 5. & signatur. C. de iureiuran. propter calum. in authē. hoc sacramentum. & in alio authē. hoc in sacramento. Ibi enim dicitur in initio litis. hoc est in contestatione litis de calumnia iurandum esse nē sæpius iuretur. Alij autem dicunt quod illud autem loquitur de iuramento quod in contestatione litis præstatur uel post. unde quod dicit ne sæpius iuretur supplent post litis contestationem. unde leges quæ dicunt de iuramento præstando autem litem contest. non reuocantur per authē. præal. ff. de no. pe. nun. l. de pupillo. ff. de dā. infec. l. qui bona. §. qui dāni. & §. si quis stipulaturus. & ff. qui satis. da. co. l. de die. §. iubetur. Quod tamen intelligendum est post nunciationem cum is cui nunciatum est adit prætorem uel prælatum postulans sibi remitti nunciationem nisi ille de calumnia iuret qui denunciauit. à principio enim non exigitur prætoris autoritas. ut. ff. eodem tit. l. 1. §. nunciatio. & §. ex hoc edicto. ¶ † Item qui nunciat necesse habet demonstrare in quo loco opus nouum nunciat ut sciat ædificator ubi possit ædificare & ubi interim abstinendum est. ut ff. eodem tit. l. pupillo. §. qui nunciat. ¶ Item qui opus nouum nunciat si quid iam operis factum est intestationes referre debet ut sciatur postea quid factum sit. ut. ff. eod ti. l. non solum. Item modulos debet sumere is qui nunciat. ut probari possit quid postea ædificatum sit. ut. ea. l. §. sciendū. † Itē qui nomine alieno

7
8
9

ne alieno nunciat, necesse habet satisdare rem ratam dominum habiturum. ut. ff. eod. titul. l. qui in re. §. quæ procuratorio. quod locum habet secundum quosdam cum de mandato dubitatur secundum alios etiam si de mādato constet & est ibi speciale sicut & alibi. ff. ad trebel. l. qui-
10 dam ¶ Tribus modis fit nunciatio. per uerba, per prætoris interdictum. & per iactum lapilli. & in hoc ultimo modo dicunt quidam uerba non debere interueni re. Alij dicunt uerba posse interuenire ut nuncians sic dicat nuncio uobis nouum
11 opus per iactum lapilli. ¶ Effectus nunciationis est ut quicquid postea ædificatū fuerit iure uel iniuria destruatur. ut. ff. eo. titu. l. 1. in princ. & l. prætor §. 1. & infra per totum. unde similia sunt hæc quo ad hoc noui operis nunciatio & excommunicatio. quia utraque tenet siue fiat iure si ue iniuria ut 11. q. 3. sententia. In nunciatione est ratio spreta prætoris auctoritas. in excommunicatione contemptus clauium. ¶ Est & alius effectus denunciationis. nam si quis uerbis nunciat facit aduersarium possessorem. ut. ff. eod. tit. l. 1. §. in operis. & l. de pupillo. §. meminisse. secus si per prætorem siue per iactum lapilli ut ibidem. Ratio diuersitatis hæc est. quia possessio solo animo amittitur ut cū quis suspiciatur se posse repelli. ut. ff. de acqui. poss. l. possideri. §. in amittenda. & l. si id quod. §. ulti. Sed qui lapillum proijcit & sic nunciat non prætendit signum timidi & fugientis. sed audacis & pugnaturi ac possessionem defendere uolentis. & ideo non amitti possessionem & idem est cum quis prætorem adit uel prælatum loquens ei in audacia mentis suæ domine talis ædificat in meo faciatis eum incontinenti exire alioquin iam uidebitis quid fiet. ubi uero quis in humilitate uerborū & arenga proponit ædificatori succedēs in ornatu & exspoliatione uerborum uel sermonis per hoc ipsum mouere intendens ut de possessione exeat uel in miseria & depressione quadam supplicans & exorans ut exeat perdit possessionem. ut dictum est. Tertius effectus est ut si is cui est nouum opus nunciatum nolit se defendere transferatur in eum onus probationis ut. ff. eo. l. si prius. quod uerum est si nolit defendere infra tres menses quod speciale est in hac causa ut infra eo. c. ulti. C. de edi. priua. l. ulti. primus & tertius effectus nūciationis tolluntur per remissionem ut infra eo. c. cum ex iniuncto siue sit expressa remissio ut infra eo. c. si nouum. & ff. de remissi. l. 1. siue tacita ut. ff. eod. tit. l. 1. C. & post operis. l. non solū. §. morte.

Summarium

1 *Priuilegium quid sit, & nu. 2.*
Priuilegium non est nisi indulgeat speciale.
3 *Species priuilegiorum quot sint.*
4 *Priuilegium concedere qui possint.*
5 *Priuilegium quibus modis tollatur.*
6 *Ius publicum auctoritate & utilitate pacti priuatorum tolli non potest.*
7 *Macedoniani & Velleiani priuilegiū, an per pactum tollatur.*
8 *Priuilegij uerba obscura à quo sint interpretanda.*
9 *Tēplarij, & hospitalarij ac cisterienses, nec non alij monachi, an aliquod priuilegiū habeat, & nu. 10. & 11.*
12 *Priuilegiū concessum aliquibus quòd non possint suspendi interdici, uel excommunicari ab alio archiepiscopo uel episcopo. quomodo intelligatur.*
13 *Interdicti tēpore uel excommunicationis alicuius terræ an aliqui religiosi possint celebrare, & quomodo.*
14 *Prædicatores & minores an possint ubique celebrare.*
15 *Confratres religiosorū quibus priuilegijs uti debeant.*
16 *Consulis Romanæ ecclesiæ an sit exemptus.*

¶DE PRIVILEGIIS ET EXcessibus priuilegiatorum. Rubrica.

Dictū est supra titulo secūdo de excessibus prælatorum nunc agitur de excessibus subditorū qui priuilegijs

uilegijs & indulgentijs abutuntur. unde subijcitur hic rubrica de priuil. & excessibus priuilegiatorum. ¶ Videamus itaque quid sit priuilegium. unde dicitur. quot sunt species priuilegiorum quis possit cōcedere priuilegia. quanto tempore durat priuilegium. quod priuilegium alteri præiudicet. & quibus modis priuilegia tollā-
1 tur. ¶ † Priuilegium est beneficium contra ius commune concessum. Non enim est priuilegium aliquid nisi indulgeat speciale ut infra de uerbo. signifi. abbate 1. eo. in his. C. de thesau. l. una lib. 10. ff. ad municipa. l. 1. ff. de lega. 1. l. si quando 25. quæst. 1. §. ult. ff. de usu. & ha. l. diuus.
2 † Priuilegia dicuntur leges priuatorum a iure communi exceptorum ut 3. di. priuilegia enim singulorum ut ait Hiero. communem legem facere non possunt ut 26.
3 q. 2. non exemplo. ¶ † Species priuilegiorum sunt duæ priuilegiorum enim aliud generale aliud speciale. Generale est quod corpori uel collegio conceditur ut infra e. c. cum & plantare. & c. si de terra. & c. porro. & c. in his. & in multis alijs decre. ibi positis uel uniuersitati. ut 17. q. 4. si quis suadente infra de sen. ex commun. supra de so. com. si diligenti. Item illud quod concessum est minoribus & ecclesijs circa contractus uel quasi & circa iudicia ut supra de in inte. rest. ca. 1. & ff. eodem. titul. per totum. Item quod concessum est mulieribus circa fideiussores. Speciale est quod personæ conceditur & extinguitur cum persona. ut. 7. q. 1. petisti ff. de re. iur. l. priuilegia. insti. de iure nagen. & ci. §. sed quod principi in uer. plane. Alia sunt transitoria ad hæredes. ut. C. de decu. l. dorotheum. & ff. de reg. iur. l. priuilegia & hæc realia uocantur ut su-
4 pra de insti. cū uenissent. ¶ † Potest concedere priuilegia. Papa uel Imperator qui sunt sui iuris & iuribus non ligantur. ut supra de concess. præben. c. proposuit. & C. de le. & consti. l. digna. Cōcedit priuilegia & episcopus. ut supra de religio. domi. constitutus. & supra de censibus cū uenerabilis. 17. q. 2. uis. supra de sen. & re iudi. cum inter uos. dum tamen hoc faciat de sui capituli uoluntate. ut supra de dona. pastoralis infra eod. c. cum olim. Priuilegium datum ad eligendum tanto tempore durat quanto tempore durat actio super qua priuilegium indulgetur. Non enim uerisimile est Romanum pontificem naturam actionis uel immutare per priuilegium. ar. C. de inoff. test. l. quando supra de ele. ecclesia uestra. Si uero priuilegium concedatur ad eligendum excipiendum si nunquam agatur nunquam excipietur & sic priuilegium semper durat quia quæ temporalia sunt ad agendū perpetua sunt ad excipiendum. ut no. supra de crimine fal. §. ult. sed si agatur & is cui cōpetit exceptio ex priuilegio non excipiat. fiet ei præiudicium quo ad illum actum de quo agatur. ut. C. de epis. & cle. in auth. præsbyter. ff. de excu. tut. l. uoluntariæ. Sed si agatur de iure ipsius rei super qua priuilegium est concessum & excipiatur de priuilegio ac in iudicio exhibeatur iudex autem ferat sententiam contra illud. tunc priuilegium reprobasse uidetur. Si uero non fuerit exhibitum prætextu priuilegij de nouo repeti non debet sentētia retractari supra de sen. & re iud. suborta. in fi. Et tunc fit præiudicium imperpetuum in rem iudicatam sententia transeunte. Item si quis extra iudicium tanto tempore contra priuilegium ueniat non utens suo priuilegio ut uerisimile sit ipsum priuilegio suo renunciasse puta spacio. 20. uel. 40. annorum uel ulteriori perijt priuilegium imperpetuū & sic intelligo infra e. c. accedentibus. & c. si de terra. & hæc uera sunt in priuilegio ad ius concessio. 1. ad agendum uel excipiendū.
5 † Priuilegium concessum ad factum unico actu contrario tollitur. ut supra de const. cum accessissent supra de præben. pro illorum. 11. quæst. 3. priuilegium. ar. ad idem supra de his quæ fi. à ma. par. c. ex ore. C. de iure do. impe. l. 2. C. de pac. inter emp. & uē. l. cōmissoriæ. sed si nō interueniat actus cōtrarius sed fieri obmittatur quod ex priuilegio competit nō tollitur

litur per decennium. ut. C. de num. l. si tollitur per sentẽtiam ut supra de sen. & re iu. suborta. Item tollitur priuilegium primũ per posterius si posteriori fiat mentio de priori alias non ut supra de præscrip. ueniẽs supra de offic. delega. ex parte. Quidam tamen dicunt non esse necessarium quod secundum priuilegium faciat mentionem de primo ad hoc ut primum tollatur, quia cum priuilegia sint leges priuatorum. ut dictum est supra eodem. §. 2. & lex posterior tollat priorem & si de ipsa non faciat mentionem. ut. ff. delegat. & sena. consul. l. non est nouum & ideo priuilegium posterius non tollit primum & si de eo nullam facit mentionem ut dicunt. ad quod respondeo. illud locum habet in legibus communibus & clausis in corpore iuris. secus in priuatis & non clausis. Item tollitur per abusum ut 11. q. 3. priuilegium. Item tollitur per propriam & expressam renunciationem. ut supra de deci. nuper. Item tollitur per superioris reuocationem. ut supra de deci. suggestum infra . c. ex dilecti. Eo tamen saluo quòd priuilegio fori & tutelæ clericorum renunciari non potest. ut supra de foro compe. si diligenti. & infra de senten. ex. contingit quod est speciale in illis. alias autem priuilegio publico potest quilibet in suum præiudicium renunciare. ut supra de fo. compe. dilecti. Sed obijcitur. pactis priuatorum iuri publico derogari non posse. ut. ff. de pac. l.

6 ius publicum. Ad quod respondeo. † Ius publicum auctoritate & utilitate pactis priuatorum tolli non potest ut si paciscar ne furti committendi uel iniuriarum faciendarum nomine agam. hoc enim ius scilicet ut maleficia puniantur publicum est authoritate & utilitate. Nam publicè interest pœnam furti & iniuriarum timeri. & ideo hoc ius per pactum tolli nõ potest ut. ff. de pact. si unus. §. pacta. Similiter publicè interest ut magistratus nomine collegæ conueniantur & hoc ius publicum est auctoritate & utilitate. & ideo per pactum non tollitur. ut. ff. de admi. rerum ad ciui. parti. l. 2. §. ius reipublicæ. Cæterum si ius fuerit publicum auctoritate. priuatum utilitate ut munus tutelæ uel curæ remittendam uel tollendam locum habet renunciatio & pactum. ut. C. &. ff. de pac. & de transac. in plerisq; legibus ibi positis. Item ius publicum ex authoritate ne quis trahatur ultra duas dietas ad iudicium. Item ne quis conueniatur tẽpore messium uel uindemiarum. Item ne extraneus eligatur. quandiu idoneus in gremio inuenitur. & tamẽ his iuribus & consimilibus quæ quilibet studio suo excogitare poterit per seipsum locum habet pactum. ut supra de rescrip. non nulli in fi. supra de dila. c. ult. in fi. de elec. cum inter. In his ergo ius priuatum cõtingens utilitatem constituitur deterius per pactum. ut. ff. de pact. pactum. Sed in alijs quæ publicam utilitatem cõtingunt non constituitur deterius. ut. ff. de pac. ius publicum. & l. ius gentium. §. si paciscar. Et propterea illud ius de quo agitur in illa decre. supra de fo. compe. dilecti. & si esset publicum auctoritate constituẽtis. erat tamen priuatum utilitate et ideo poterat constitui deterius per pactum.

7 ¶ † An autem per pactum tollatur priuilegium Macedoniani & Velleyani not. supra de fo. compe. §. nunc restat. et supra de renuncia. §. renunciare. Sed pone quod in iudicio priuilegium exhibetur. nunquid de ipso poterit ordinarius uel delegatus iudicare. uidetur quod non ut supra de iudi. cum uenissent. quod sic intelligo. ut cum diœcesanus agit contra aliquam ecclesiam iure communi. Ecclesia dicit se exemptam et domino papæ subesse immediate producit priuilegium. in tali priuilegio non poterit iudicari nisi per papam. Et si per alium fuerit iudicatum nullum præiudicium fiet in dominio papæ supra de in integ. resti. cum uenisset supra de senten. et re iudica. suborta supra de elec. constitutis. Tamen et si spõte uoluerit non potest priuilegiatus sine licentia romani pontificis renunciare priuilegijs et indulgentijs libertatis quæ monasterium uel ecclesia iudicant ad ius et proprietatẽ Romanæ ecclesiæ pertinere. ut su-

8 ut supra de arb. cum tempore. † Sed dici potest quod uerba priuilegij sunt obscura uel ambigua ordinarius uel delegatus de ipso non potest iudicare. Is enim interpretari potest uel declarare debet priuilegium quæ concessit.ut infra eod.c. ut priuilegia & argu. supra de sequestratio. possessio.ad hoc infra de sent.excom.inter alia. C. de lega.1 l. quãuis & legatus interpretatur rescriptum domini papæ supra de postul. ad hoc. Cæterum si uerba sint clara & indubitata quæ indicant manifeste ecclesiam fore exemptam. Iudex poterit iudicare absoluendo. Vel si uerba priuilegij sunt protectionis & non exemptionis poterit condẽnare. ut infra de priuile. recipimus. fateor tamen quod papa poterit postea ius suum prosequi si uelit. ut dicit illa decre. suborta. in fi. Et nota quod ubi de priuilegio quæritur uerba illius sunt suscipienda. ut infra eo.c. porro. &.ca recipimus. Sicut & cum quæritur de his quæ ex testamento proficiscuntur. ut. ff.de transac.l.de his. Plus tamẽ mentem attendere debemus quam uerba. ut.r.q.r. marchion.38.dist.sedulo.ff.de le. & sena. consul.l.scire.Non enim semper uerba sectari debemus. ut.ff.de fun.instruc. in instrumentoque lega.l.cum delanionis.§.asini. quia prior & potentior est mens quam uox.ut.ff.de super.leg.l.Labeo.¶ Sed quia de priuilegijs communibus religiosorum plerunque quæritur & dubitatur aliqua

9 de his tangamus. ¶ † Est igitur sciendum quod Templarij & hospitalarij & Cistercien. & alij alibi monachi habent illud priuilegium ut non soluant decimas de his terris quas proprijs manibus & sumptibus excolũt.ut supra de deci.ex parte. Quod hodie est restrictum ut supra de deci.nuper. de hoc priuilegio & de materia decimarum dictum est supra de decimis.

10 † Alij uero monachi habent priuilegium in noualibus suis quæ proprijs manibus & sumptibus excolunt in ortis & nutrimentis animalium suorum.ut in prædicta decre.ex parte. Leprosi habent hoc priuilegium ut ubicũque tot simul fuerunt sub communi uita segregati, quod ecclesiam cum cœmiterio sibi construere & proprio gaudere ualeant præsbytero sine contradictione aliqua permittatur habere. Item de ortis nutrimentis animalium suorum hoc est de fetibus quos nutriunt decimas tribuere non tenentur.ut supra de ec.ædi. cum dicat. Item commune priuilegium est omnium monachorum.ut si quis manus uiolentas injciat in confratrem pro absolutione ad curiam non mittatur. Et idem priuilegium habent canonici regulares. ut infra de sen.excom.monachi supra de uit.& ho.cle.quoniam.§. indulgemus. Idem priuilegium competit monialibus. ut infra.de sen.excom. de monialibus.Idem templarijs & hospitalarijs. ut infra de sen.excom. canonica. talibus igitur communiter uiuẽtibus si in canonem illum si quis suadente. incidant indultum est eorum abbatibus & prioribus absolutionis beneficium impartiri nisi eorum excessus difficilis extiterit & enormis ut pote si ad mutilationem membri uel effusionem sanguinis est processum & in episcopum uel abbatem uel priorem manus iniecta sit uiolenta. Si uero claustralis aliquis in religiosam personam alterius claustri manus iniecerit uiolentas per abbatem proprij & eius qui passus est iniuriam absoluatur. Quod si clericum secularem percusserit non nisi per se. ap. absoluatur. ut infra de sent.excom.cum illorũ.

11 ¶ † Item habent priuilegium templari & hospitalarij ut cum ad ecclesiam uenerint interdictam nisi semel in anno ad officiũ ecclesiasticum admittantur infra eod.c. cum & plantare.§. quod si tẽplarij. Quod in una tantum ecclesia ciuitatis uel castri fieri potest & si multas habeant in eodem loco. ¶ Sed nunquid hoc fiet in aduentu unius uel plurimum & si uniuscuiusque primi uel maioris. Respondeo fiat hoc in aduentu illius qui hoc priuilegio uti solet quo utente illo anno non erit priuilegio locus. Itẽ habent priuilegium religiosi & idẽ puto in quolibet collegio ecclesiastico quod si in proprio solo capellã cõstruxerint. nõ solum ius patronatus acquirũt quod in præsentãdo consistit, sed ecclesia

 est eis

est eis subiecta in omnibus tẽporalibus. ut not. supra de locis reli. in princ. Cum laici & clerici singulariter ecclesias construentes uel dotantes solum ius patronatus acquirunt. ut supra de iure patro.
12 nobis. ¶ † Item sunt quibusdam qui tale priuilegium obtinent ut non possunt suspendi. interdici uel excommunicari ab aliquo archiepiscopo uel episcopo quod priuilegium si ratione loci concessum est. clerici delinquentes in loco priuilegiato uel circa rem priuilegiatam puniri ab ordinario non possunt nisi notorium esset delictum in quo omne priuilegium cessat. ut infra eodem titu. parentibus. & c. tua. Nam cessat auxilium iuris communis. s. appellatio supra de app. cum sit Romana & c. peruenit. C. quorum app. non re. l. 2. Cæterum si alia beneficia habeant uel alia loca in quibus uel circa quæ delinquunt priuilegium non habet locum. ut infra eodem. c. cum capella. & c. quoniam per confessionem. Item quidam habent priuilegium ut tempore generalis interdicti liceat suis confratribus non excommunicatis uel interdictis nominatim ecclesiasticam concedere sepulturã. quod de quibus confratribus intelligendum sit
13 legitur infra eo. c. ut priuilegia. ¶ † Item nonnullis religiosis est indultum ut cũ cõmunæ terræ fuerit interdictum. excõicatis & interdictis exclusis possunt ianuis clausis suppressa uoce & non pulsatis cãpanis diuina officia celebrare. quòd ad episcopos hodie est extensum. Sed illa priuilegia tunc utentur cum causam aliquam non præstiterint interdicto uel aliquid fraudis ingesserint. ut infra eodem c. nonnullis cum enim causam non præstant cessant a diuinis sicut & cessant cũ propter eorum excessus ponitur interdictum infra eo. c. petistis. Quærunt frequẽter religiosi quomodo submissa uoce. Ad quod respondeo. s. legendo & non cantãdo uel si cantando aut legendo ita plane, ut ab alijs qui sunt extra ecclesiam audiri
14 non possint. ¶ † Item prædicatoribus & minoribus est indultum ut ubicunque, fue aut sine parrochialis ecclesiæ præiudicio cum altari uiatico ualeant celebrare quod eis licet sine licentia prælatorum.
15 ut infra eodem. c. in his. ¶ † In summa sciendum est quòd non omnes confratres religiosorum uti debent priuilegijs & libertatibus eorum, sed illi qui omnino se transferunt ad eosdem. ut infra eo. cum & plantare. §. de confratribus & infra eod. c. penult. sicut nec dicitur quis de numero militum priusquam fuerit inter eos. ut. ff. de mili. testa. l. ex eo. Et miles si comitatu accepto remanet in domo sua. non habet priuilegium absentis causa rei publicæ. ut. ff. quibus ex cau. maio. l. miles. Illi tamen confratres adhuc in seculo remanentes. priuilegiorũ ordini sunt oblati. ut qui eis sua dona. dederint inter uiuos retento sibi quãdiu uixerint usufructu, recipi possunt ad ecclesiasticam sepulturam apud religiosos tempore in-
16 terdicti infra eod. tit. ut priuilegia. ¶ † Itẽ notabis quod omnis censualis romanæ ecclesiæ est exemptus. Nam aliquando census soluitur ad indicium libertatis aliquando ad indicium perceptæ protectionis. ut infra eod. accepimus. Item per innouationem priuilegij nihil noui iuris acquiritur sed uetus tantummodo conseruatur. ut infra eo. ex parte. Et licet hoc per implorationem officij petatur & fiat si tamen pars contradicat aduersa innouatio fieri non debet nisi causa, cõtradictionis audita. ut supra de confirma. uti. uel inuti. cum dilecta & accedunt ad hoc similia bona. ff. de aboli. l. nam ita diuus. ff. de minor. l. causas. C. de auct. præstan. l. ultima. ff. de natu. restit. lege secunda. C. si minor se ab hæredi. absti. in authentica ad hoc.

Summarium

1 *Purgatio quid sit, & quot sunt species purgationis.*
2 *Purgatio cui & quando sit indicenda.*
3 *Purgationis forma.*
4 *Purgatus an possit super eo de quo purgatus est accusari.*

Pæna

5 *Poena quae sit imponenda deficienti in purgatione.*

¶DE PVRGATIONE CAnonica. Rubrica.

HActenus tractatum est in hoc libro de delictis & excessibus. Sed quia in his saepius ad purgationẽ peruenitur. ideo subiicitur hic rubrica de purgatione canonica.¶Videamus igitur quid sit purgatio. quot eius species. Quando indicenda sit purgatio. qualiter facienda. quis numerus purgatorum. & an purgatus super eo de quo se purgauit ualeat accusari.& quae sit poena deficien-
1 tis in purgatione.¶†Purgatio est de obiecto crimine innocentiae ostensio.¶†Species purgationis sunt due canonica & uulgaris.Canonica per iuramentum. Vulgaris per ferrum candens. per duellum. per aquam frigidam siue bulientem.Canonica approbatur. uulgaris reprobatur. ut 2.q.4.monachia.infra eo.c. ex tuarum
2 infra eod.tit.proxim.per totum.¶†Purgatio indicenda est infamato de crimine. dummodo infamatus sit apud bonos & graues & infamia non habuerit ortum ab inimicis. ut infra eod.cum in iuuentute. Sed quamuis generaliter ratione criminis purgatio indicatur indicitur aliquando ratione defectus. ut infra eod. titu.c. accedens. Aliquando propter surreptionem.ut supra de off.ord.ex parte.aliquando in mere ciuilibus purgatio indicitur ut uidetur supra de senten.& re iud.quod ad consultationem secundum unam lectu-
3 ram.¶†Forma purgationis haec est quia iurabit infamatus se immunem à crimine quo infamatur purgatores iurabunt se credere uerum illum iurasse. ut infra eodem quoties.&.c.ultimo. Aliter autem deponere non deberent ne subirent anceps periurium. ut.ff.de in litem iurando.l.uideamus.&.ff.rerum amota.l. marcellus. Numerus autem purgatorum est ut episcopus se purget cum.12.ordinis sui sacerdos cum sex. diaconus cum tribus. ut.2. quaest.5. omnibus simili.&.c.praesbyter si à plebe. Vnde uersus.Pontificem parium manus purgat duodena. sexta sacerdotem leuitem tertia purgat. Quem plebs infamat purgabitur in manifesto. Quem chorus ante chorum sua sit purgatio praesto. Vbi enim contingit malum ibi moriatur. ut.2. quaest. 1. si peccauerit. hodie numerus compurgatorum arbitrarius est inspecta personae qualitate & infamiae quantitate ut infra eodem.c.cum in iuuentute supra de accu. cum. P. &.2. quaestio. 5.omnibus. in fi. & ideo adijciuntur alij uersus hic. Hoc hodie tamen iudicis arbitrio restat. Maior maiori minor est adhi-
4 benda minori.¶ † Nunc uideamus an purgatus possit super eo de quo purgatus est accusari. & in hoc dicunt quidam quod si accusationem praecedente purgatio indicatur purgatus iterum accusari non potest.supra de accu. de his.23. quaestio.3. si illic. ne de huius hominis facto saepius quaeratur.ff.nau.cau.sta.l.licet praeterquam in casibus. ff.de praeuarica. l.3. de accu.sed cui.§.hijsdem. Secus si nulla accusatione praecedente. nam tunc post purgationem denuo poterit accusari.2. q.5.hoc habet proprium. & .c. mennam. Ibi enim purgatus se purgat si tamen cessauerit accusator & si nullus eum accuset. innuit ergo quòd post primam purgationem admittatur accusatio. argum. ad idem 33.q.2 .admonere.ubi quis post poenitentiam accusatur. Item sicut post absolutionem indicitur purgatio ita post purgationem admittenda est accusatio. supra de accus. ueniens. Alij uerò dicunt quod siue accusatione praecedente siue non purgatio indicatur. Purgatus de eodem non poterit iterum accusari quia sacramentum est maioris auctoritatis quam sententia. ut.ff. de iureiurand.l.2. & iuramentum bona fide exactum. consumit actionem popularem. ut.ff.eodem titulo.l.eum qui §. in popularibus.Puto quod purgatus non possit accusari super eo de quo se purgauit nisi ac-

cusans suum dolorem prosequatur doceat & suam purgationem indictam se ignorasse.argu.ad hoc.ff.de accu. si cui.§. hijsdem & supra qui ma.accus pos. cum in tua. Vel nisi uelit probare de ierasse purgatum. quod fieri potest cum iuramẽ tum sit iudiciale. & contra iuramentum iudiciale probari possit. ut.ff. de iu. iur.l.
5 admouendi.¶ † Restat uidere quæ pœna imponenda sit ei qui deficit in purgatione. in quo regulam trado. sicut quis puniretur de crimine de quo impetebatur considerato modo agendi sic punietur si in purgatione deficiat. unde si per modum accusationis agebatur de crimine & deficiente accusatore purgatio indicatur si purgandus in purgatione deficiat deponetur.ut infra de simo.de hoc.& infra eod.ca.inter sollicitudines.in fi. Sed si uelis dicere quod illa decre. interloquatur in inquisitione non.in accusatione. tunc dices quod ibi in inquisitum fuit de enormi crimine. scilicet de crimine hæresis; de quo etiam per modum inquisitionis facienda fuisset depositio propter solennem exautorizationem rei per modum illum conuicti. ut supra de accu.inquisitioni & supra de simo. per tuas. Ex propterea eadem pœna imponitur ex defectu purgationis quæ ex inquisitione descendit.Sed aliquantulum obstat supra de simo. insinuatum. ubi defectus purgationis descendentis ex inquisitione super simonia quæ est enormis. ut supra de accu. inquisi.inducit tantummodo priuationẽ beneficij. Ad quod respondeo. Ibi plurimi erant. & ideo graue erat deponi omnes ut supra de cle.ex. mi. latores. Si uero crimen proponatur in modum exceptionis contra aliquẽ ut a beneficio excludatẽ defectus purgationis descẽdẽtis de crimine sic proposito exclusionem a beneficio inducit ut supra de accu.c.accedens.

Summarium

1 *Purgatio uulgaris qui sit, & quare sit prohibita num.2.*

3 *Sententia insurgens ex purgatione uulgari an ualeat retractari.*

¶DE PVRGATIONE VVLgari. Rubrica.

Dictum est supra de purgatione canonica. nunc dicamus de purgatione uulgari. ¶ Videndum est igitur quid sit uulgaris purgatio.quare sit prohibita. an huiusmodi purgationi stetur.
1 ¶†Est igitur sciendum quod uulgaris purgatio dicitur quam sibi uulgus instituit.s.per duellum.aquam & ignem.ut infra eod.tit. per totum 2.q.4.monarchiam,
2 mennam consuluisti. ¶ † Triplex autem est ratio quare huiusmodi purgatio. prohibetur.Prima quia hæc facta fuit inuidia fabricante ut in.c.Mennam.Secunda. quia deus intemptari uidetur. ut infra eo. c.ulti.Tertia quia plerunq; innocens cõdemnatur infra eo.c.significantibus,deus autem temptari non debet.ut 22.q.2.quare.& officium athletarum hodie reprobatur.etiam secundum leges.ut.C. de gladia.l.1.lib.11.licet sit arg.contra.ff. ad.l. Aquil.l.qua actione.§.si quis in collusa
3 tione. ¶ † Vltimo modo uidendum est an sententia quæ ex tali purgatione uel probatione consurgit detecto errore ualeat retractari. Ad quod dico quod sic quia talis sententia lata est contra ius scriptum. & ideo nulla 2.q.6.§. diffinitiua. in uer. si sententia &.C.de senten. interloc. om. iudicium.l.prolatam. Vel dico quod retractatur aliquando sententia ueritate comperta.ut.ff.de condic.sine causa.l. si fullo. quandoque propter delictum aduersarij ut.ff.de iu reiur. admonendi. Vel dic quod propter probabilem errorem sententia reuocatur ut supra de frigidis & maleficiatis fraternitatis in fi.&.ff.quãdo actio. de pec.est an.l.1.§.ult.35.q.9.sententiam & c. graue.

Summarium

1 *Iniuria quid dicatur.*

2 *Iniuriam qui facere possint.*

3 *Iniuria quot modis fiat.*

4 *Actio iniuriarum cui detur.*

5 *Actio iniuriarum est famosa.*

Dam-

6 *Damnum quid sit.*
7 *Actio de damno dato cui competat, & quando locum habeat.*
8 *Actio legis Aquiliæ cui & quando detur.*
9 *Aquiliæ legis quot capita. & qualiter ex eis agatur.*
Pecudum nomine quæ animalia ueniant.
10 *Ratio quare maior sit æstimatio in primo capite legis Aquiliæ quam in secundo.*

¶ DE INIVRIIS ET DAMNO DATO. Rubr.

TRactatum est supra de criminibus & excessibus. sed quia ex his iniuriæ proueniunt & damna frequentius inferuntur. ideo subsequitur hic rubrica de iniurijs & damno dato. ¶ Videndum est igitur quot modis dicatur iniuria. quis possit iniuriam facere, quibus modis fiat cui detur hæc actio & contra quos. inquantum detur. & qualis
1 sit pœna uidebimus de dãno dato. ¶ † Generaliter iniuria dicitur omne quod iure non fit. Specialiter autem dicitur iniuria iniquitas uel iustitia iudicantis quasi ius iniquum ex eo dicta quòd iustitia & iure caret. dicitur & iniuria culpa. ut in .l. Aquilia dicitur iniuria contumelia. ut insti. eod. tit. in princ. & ff. eod. titu. in prin. & .l. apud Labeonem. §. conuicium & .C.
2 abduxisse. ¶ † Possunt facere iniuriam qui & pati possunt. quod fallit in furiosis & pueris non doli capacibus quibus iniuria fieri potest ipsi autem alijs facere nõ possunt. ut. ff. eod. titu. l. id quod & 15. q. 1. il-
3 lud. ¶ † Fit autem iniuria tribus modis. Re, uerbis & literis. Re cum manus inferuntur. ut. ff. eod. titu. l. 1. §. iniuriam. uerbis quoties manus non inferuntur sed conuicium fit ut eodem titulo. l. 1. §. uerbis infra eodem. c. olim. Quid autem sit conuicium & quomodo uel qualiter fiat legitur. ff. eodem titulo. l. item apud Labeonem. §. conuicium. Literis cum ad infamiam alicuius libellum uel carmen famosum quis conficit uel conscribit uel edit. ff. eodem titulo. l. item apud Labeonem. §. item ait prætor. ne quid infamandi causa cum sequentibus. §. & .5. q. 1. quidam maligni spiritus, de quo agi, potest criminaliter secundum leges scilicet ad pœnam capitis tam contra illum qui fecit quã contra ipsum qui inuenit nisi corruperit uel combusserit uel nulli reuelauerit inuentum ut. C. de famo. li. l. 1. & 5. q. 1. si quis famosum. Potest & ciuiliter agi iniuriarum sicut dictum est. Secundũ canones qui libellum famosum conficit flagellatur & excommunicatur. ut. 5. q. qui in alterius & .c. hi qui. sed si certum esset quis confecerit potest accusari & deponi cum sit graue peccatum & accusatione & damnatione dignissimum. 25. di.
4 nunc autem. ¶ † Iniuriarum actio datur iniuriam passo. patitur autem quis iniuriam in seipso in filio quem habet in potestate insti. eod. titul §. patitur. & episcopus in clericis & abbas in monachis similitudinis ratione. Item patitur quis iniuriam in seruo si ad suggestionem domini eient leuis iniuria fiat uel non ad suggestionem domini atrox. ut insti. eod. titul. §. seruus autem. ff. eodem titu. l. apud Labeonem. §. prætor ait & .§. si quis. ¶ Item patitur quis iniuriam in uxore quæ si sit filia fami. tribus personis datur actio, mulieri passæ iniuriam, patri. & uiro, nec una actio consumitur per aliam. Sed si fiat iniuria uiro, actio non datur uxori. quia uxores à uiris non uiri uxoribus defendi æquum est. ff. eodem tit. l. 1. §. ult. & l. 2. Et sponso datur iniuriarum actio si iniuria fiat sponsæ. ff. eodem titulo. l. item apud Labeonem. §. sponsum quoq;. quod intelligo in sponsa de præsenti. Item datur iniuriarum actio hæredi propter iniuriam irrogatam cadaueri defuncti cuius hæres existit uel si fama defuncti fuerit lacessita. ut. ff. eo. ti. l. 1. §. per semetipsus ipsos. ¶ Non solum autem iniuriarum actio datur contra eum qui percussit sed etiam contra eum qui dolo fecit uel iurauit ut cui mala pugno percuteretur. ut insti. eodem titulo. §. non solum. §. si mandato. & § proculus. Est autem sciendum quod cũ in hoc actione facienda est condẽnatio pecuniaria sic peruenitur ad eam nam

eam nam postquam de iniuria fuerit in iudicio facta fides iudex deferet iuramentũ iniuriam passo. ut iuret quãtum uellet dedisse de suo priusquam talem iniuriam pateretur. & quia homines animo se iurarẽt prius iudex trahit certam quantitatem in fra quam iuretur in quo considerabit qualitatem personæ iniuriam passæ. Nam secundum gradum dignitatis uitæque honestatẽ crescit ac minuitur æstimatio iniuriæ. ut institu. eodem. §. pœna. & similis taxatio fit alias. 3. q. 3. §. spacium uersic. quòd fieri. C. unde ui. si quando supta quòd metus causa. cap. ulti. sed postquam iuratum fuerit nõ licebit iudici in minori quantitate condẽnare. C. de iudi. autẽ. hodie & in auct en. de iudæ. §. oportet. col. 6. & sic intelligo infra eo. olim.

5 †Hæc actio famosa est ut. ff. de his qui notan. infa. l. Alhletas. §. ultimo. & C. ex quib. cau. infa. irro. l. iniuriarum. & supra de senten. & re iudi. cum te. ¶Restat uidere de damno dato. † Videndum est igitur quid sit damnum. cui competat actio de dando & inquantum & qualiter. ¶Dãnum est diminutio uel ademptio patrimonij. ut. ff. de dãno infecto. l. 3. ¶†Damnum autẽ datur aut in persona hominis aut in bestijs & alijs rebus. Si in homine aut in libero aut in seruo. si in libero ut quia percussus & in persona læsus agitur ad impensas factas in medicos infra eo. c. 1. Dabitur autem libero homini utilis actio legis Aquil. non directa. quia membrorum suorum nemo est dominus. ff. ad l. Aqui. l. liber homo. & deformitatis ratio. non habebitur qu a liberũ corpus nõ recipit æstimationem. ff. de his qui de. uel effu. l. 1. §. hoc iu fectum. ff. si quadru pau. fe. dica. l. ex hoc. ff. ad. l. Rod. de iactu. l. 2. §. corporum. Si uerò seruus fuerit uulneratus tenetur uulnerator domino serui in quantum seruum deteriorem fecit. ff. ad.

8 l. Aquil. l. si seruũ. §. rupisse. †Potest & liber homo percussus agere iniuriarum ex l. Cor. quæ in tribus casibus locum habet cum quis dicit se pulsatum. uerberatum. domumue eius ui introitam. ff. de iniu. lex Cornel. Est autem differentia inter pulsare. & uerberare. pulsamus sine dolore. uerberamus cum dolore. ut in ea. l. §. inter hæc actio legis ac hero datur directa idest domino rei in qua damnũ datum est. ff. ad le. Aquil. item mela. §. legis. Nomine uero domini continetur hæreditas. ff. eo. titu. liber homo. §. si seruus. Vtilis autem datur bonæ fidei possessori & fructuario. ut in. l. prædicta item mela §. si seruus. & §. ulti. Item cum quis foueã uel cisternam apparuit in loco aliquo & animal uicini cecidit, qui foueam fecit reddet pretium animalis mortui & animal mortuum erit eius. ut infra eo. ca. 2. quod uerum si fouea in publico aperiatur secus si in priuato. ff. eo. tit. qui foueas Quomodo autem animal alicuius damnum dat si motum sit ad damnum dãdum contra naturam sui generis tenetur dominus uel dare quod nocuit pro noxa. uel restituere damnum ut infra e. si bos cornupeta. ff. si quadru. pau. fe. l. 1. §. & generaliter. contra naturam sui generis mouetur bos si cornupetat seruum meum. Boues enim præsertim domiti solent mansueti esse non cornupetæ. secus enim est in equo dolore concitato. uel ab aliquo stimulato calce feriente. nam tunc cessat actio de pauperie. contra dominum & agitur actione in factum cõtra illum qui concitauit. ut. ff. si quadru. pau. fe. l. 1. §. & generaliter. & ff. ad. l. Aquil. l. si ex plagis. §. quidam. Sed aliud est si equus ab alio olfactus calcem reijciat & damnum det. quia tunc dominus equi tenetur de pauperie. ut. ff. si qua. pau. fe. l. agatosa. Actio legis acquiliæ in simplũ datur sed in hoc simplo non solum corporis in quo damnum datum est fit æstimatio. sed etiã computantur omnes utilitates corpori adhærentes & etiam extrinsecæ ut probantur hæc insti. ad. l. Aqui. §. illud. ff. eod. ti. ut ait lex. & l. proinde. & l. inde Neracius R. 1. § idem Iul. scribit. Crescit hæc actio per infic iationem. ut. ff. de pe. hære. item ueniunt. §. cum prædiximus. ff. ad. l. Aquil. & l. inde Neracius. §. hæc actio. ff.

9 de iureiuran. cum qui. ¶ † In summa sciendum est quod olim erant tria capita uel

uel capitula legis Acquiliæ.sed hodie sub lato secundo remanent duo tantum.& ex primo capite agitur de homine occiso uel quadrupede occisa quæ pecudum numero est & gregatim habentur ut sunt. oues. capreæ. muli. equi. asini. & sues. Canis autem inter pecudes non est. sed nec bestiæ in numero pecudum sunt. ut leones pantheræ. Elephantes autem & cameli quasi mixta sunt nam iumentorum operam præstant. & natura eorum fera est sed quia in eis natura præualet benignior in primo capite continentur. ut cum ex primo capite agitur æstimatur res quanti plurimi fuerit eo anno retro in quo uenient omnia commoda quæ rem faciunt preciosiorem ut probantur hæc omnia insti.ad.l. Aqui.1.responso.§.quod autem.&.§.de his uerbis &.ff. eodem titut. l.2.&.l.inde Neratius.§.in summa. In tertio capite de omni damno cauetur quod hodie est secundum. siue damnum quis dederit quia iusserit fregerit uel ruperit & in hoc capite fit æstimatio quanti res plurimi fuerit infra.30. dies retro. insti. eodem titul.§. capitæ.&.ff.eod.titul.l. si seruus.§.tertio capite. &.§. sequen. &.§. in-

10 quit.lex.¶ † Sed si quæras quare maior sit æstimatio in primo capite quam in secundo. quia in primo quanti res plurimi fuit eo anno. In secundo quanti res plurimi fuerit infra.30. dies retro. Respondeo quia in primo capite agitur de occiso. In secundo de rupto.& ideo quia magis peccatur in primo capitæ quam in secundo maior imponitur pœna.ut.ff.de offic. præsid.diuus. quis enim dubitat sceleratius esse peccatum quod grauius iudicatur. ut. 34.quæst.1.non afferamus hæ duæ actiones retrospiciunt sicut ianus de quo dicitur. Iane biceps anni tacite labentis origo.tu solus susceperit post tua terga uides.

Summarium

1 *Pœna quid sit, & quot sint genera pœnarum.*
2 *Pœnæ pecuniariæ non sunt pro criminibus imponendæ.*
Pœna an commutari possit.
3 *Pœna quæ inferuntur personis de iure canonico quæ sint.*
4 *Pœnæ quæ in rebus inferuntur, sed personarum odio, quæ sint.*
5 *Pœnas pecuniarias quis possit imponere.*
6 *Pœnæ spirituales à quibus imponi possint.*
7 *Pœna quid differat a multa.*
8 *Pœnæ suos tenent auctores.*
9 *Pœnas an personæ ecclesiasticæ exigere possint*
10 *Crimina ex quibus excusentur.*
11 *Considerandæ in pœnis infligendis.*

¶ DE POENIS. Rub.

DIctum est supra de criminibus.sed quia pro criminibus pœnæ debentur.ideo subijcitur hic rubrica de pœnis. ¶ Videndum est igitur quid sit pœna.quot sunt species pœnarũ quæ quibus inferri debeant.à quibus & ex quibus causis extenuentur. & qui delinquentes à pœ-

1 na excusentur.¶ †Pœna est delictorum debita coertio. Duo sunt genera pœnarum. quædam enim pœnæ inferuntur personis quædam in rebus sed odio personarum, & quæ in personis inferrendæ sunt commutari non debent in pœnas rerum, non enim res sunt quæ delinquunt. sed qui res possident. sed quidam reciprocant ordinem cum eos quidam qui digni sunt pœna dimittuntur illorum aut auferunt res. alios pro illis punientes quos lex forte ad successionem eorum uocauit.ut in auten. de man. prin.§. oportet. collum.3.

2 † unde pro criminibus non sunt pœnæ pecuniariæ imponendæ infra eodem.c. licet.16.quæst.6. illud nec obstat supra. ut lite non contest. quoniam frequenter. §. ulti. Vbi dicitur quod pœna quæ magis timetur imponenda est contumaci. scilicet missio in possessionem uel excommunicatio. Nam quælibet illarum debita est & ordinaria pro contumacia. quamuis ordinatum sit ut fiat missio. si locum habeat supra ut lite non contestat. tuæ. casualiter tamen pœna in personam inferenda conuertitur in pœnam pecuniariam.ut supra, de iudi.postulasti supra de rapto.in archiepiscopatu.sed è conuerso pœnæ pecuniariæ com-

rix commutantur in pœnas corporum si hi qui dandi sunt inueniuntur inopes ut. 11.q.2. fraternitas. 14.q.6. si res aliena. ff. de iurisdi.om.iu. si quid.§. si seruos.ff.
3 de in ius uo. l. ulti.§. libertus. ¶ † Pœnæ quæ inferuntur personis secundum iura canonica sunt hæ suspensio excommunicatio. depositio. intrusio. carceratio. & uerberatio. de quibus tribus primis pœnis legitur. 23.q.4. forte de intrusione habes 81.dist. deinde. si quis 16.q.6. de lapsis. 27.q. 1. si qua monacharum. & ca. si quis rapuerit infra eo. tit. de incarceratione habes supra de deposi. grauis supra de apost. a nobis infra de uerbo. signi. &. nouit. de ultima legitur. 5.q. 5. illi qui. 6. q.1.§. uerum in fi. 4.q 3. item in criminali uers. si ea rei conditio. 23.q. 5 circum-
4 cellionés. ¶ † Pœnæ quæ inferuntur in rebus sed odio personarum sunt missio in possessionem rei petitæ pro modo debiti declarati supra ut lite non contes. quoniã supra de eo qui mit. in posses. causa rei seruan. per totum. Item priuatio a beneficio ut supra de cleri. coniu. per totum. rerum omnium confiscatio supra de iudæis & sarra. ita quorundam. & ea. ad liberandam. & sic ecclesia habet præscriptionem exilium, relegationem & deportationẽ. l. di. accedens. 2. q. 6. biduum. 16.q. 1.§. nouarum & in c. placet. Sed differunt inter se ista sicut in istis uersibus cõtinetur. Exultabit sine spe patriæ reditusq; reiq;. In scriptus manet in patria sed re spoliatur. Amittit præscriptus opes nec posse reuerti. Quisq; relegatus sua cum remeabit habebit. Punit index ecclesiasticus in expensis siue in diffinitiua ut infra eo. c. calumniam. siue citra supra de ap. reprehẽsibilis supra de sequestra. ad hoc supra de dolo. & contu. cum dilectos in fi. supra de procu. auditis. Item imponit mulctã pecuniariam contumaci infra e. dilectus. Nã omnibus magistratibus hoc permissum est iurisdictionem suam defendere pœnali iudicio. ff. si quis ius distin. nõ ob
5 ten. l. 1. ¶ † Pœnas pecuniarias potest imponere ordinarius. ut. ff. de iu. l. 2.§. inter. Item delegatus. C. de spor. l. 2. Item arbiter. ff. de arbi. l. non ex omnibus. Habet & alias pœnas ecclesia quas laicis imponit. nam aliquando terras nobilium subijcit interdicto. ut supra de offi. dele. sane supra de spon. non est nobis. Absoluit uasallos a fidelitate aliquorũ ut 15. q.7. nos sanctorum. & c. iuratos supra de hæredi. c. ulti. priuat eos iure patronatus quod in ecclesijs habent infra eo. c. in quis usdam &. c. grauem. saluis alijs pœnis quæ raptoribus. hæreticis fautoribus. & credentibus eorum. & deferentibus merces sarracenis prohibitas imponuntur. sicut de
6 his in suis locis bene tractauimus. ¶ † Pœnas spirituales quæ imponuntur personis imponere possunt tam ordinarij quã delegati. excepta pœna depositionis quę nõ imponitur nisi ab episcopo non tamen solo supra de transla. inter corporalia 15.q. 6. episcopus solus. sed pœnas corporales imponere possunt ordinarij inferiores ab episcopo. ut supra de appellatio. dilectus. Pœnas uerò pecuniarias imponit tam ordinarius. ut. ff. de interdi. l. 2. §. ul. quam delegatus ut. C. de spor. l. 1. Item &
7 arbiter. ff. de arbi. l. non ex omnibus. † Vt tamen notes differentiam inter pœnam & multam. quia pœna est certa & a iure inducta & multa quæ a iudice per sententiam irrogatur. Vnde a pœna non appellatur sed à multa appellatur. ut. ff. de uerbo. signi. l. si qua pœna. Item nota quòd cum pœna siue multa fuerit exacta non cedit in utilitatem iudicis. sed in utilitatẽ publicam conuertitur uel in fiscum ut. C. de modo mul. l. multatum. & has pœnas imponere potest quilibet iudex ut superius dictum est. exceptis diuini iuris. ff. si quis ius di. non obtem. l. 1. in prin. & defensores ciuitatum ut. C. de defen. ciui. de fensores. sed quod proximè dixi in pecuniarias pœnas exactas ad fiscum conuerti recipit obiectionem. quia ubi de morum correctione agitur fisci ratio non habetur. C. de secun. nup. l. 2. Vnde uerius puto quòd pœnæ exacte per iudices ecclesiasticos ration delicti damnũ uel iniuriã ecclesiæ contingentis debet ecclesiæ applicari cui damnũ datũ est uel iniuria irrogata

rogata ut infra eod. ti. c. 2. supra de simo. audiuimus. 17. q. 1. si quis rapuerit 18. di. quoniam quidam supra de censi. procurationes in fi. in auten. de sancti. episc. §. si quis rapuerit 17. quæ. 4. si quis deinceps. C. de raptu. uirgi. l. una si uero damnum uel iniuria respiciat priuatum ei applicabitur pœna siue fuerit a iure inducta supra ti proxi. c. 1. 2. & 3. & ulti. siue sit a iudice irrogata, ut nota supra tit. proxi. §. est autem. siue sit conuentionalis ut supra de arbi. dilecti. & ar. infra eo. constitutus.

8 ¶ † Pœnæ delinquentibus sunt imponendæ quia pœna suos tenet auctores. nec pœna est ulterius trahenda quam delictũ fuerit in excedẽte repertum supra de his quæ fi. a ma. parte. c. quesiuit. & C. de pæ. sancimus. C. ne uxor pro ma. l. ob maritorum 17. q. 6. illud. 1. q. 4. c. 1. Sed contra de con. di. 1. in sancta. 15. q. ultima cũ multæ 6. q. 1. quisquis supra de sponsa. nõ est nobis supra de offi. deleg. sane, & c. p. & g. Sed iura priora locum habent in pœnis æternis in quibus generaliter uerum est quòd peccata suos tenent auctores. & quòd filius non portabit iniquitatem patris & c. Hoc tamen fallit in originali peccato quod inchoauit per Adam & intrauit mors & transit per omnes. sicut dicit Apostolus per unum hominem intrauit mors & per omnes transit. Iura uero posteriora loquuntur in pœnis temporalibus & sic loquitur. 27. q. 3. si habes & 1. q. 3. peccator Achor.

9 ¶ Sed † quæritur an personæ ecclesiasticæ pęnas exigere possunt ad quod respondeo possunt pęnas a iure inductas ut 12. q. 2. episcopus. 33. dis. quanquam in fi. 22. q. 2. cum deuotissimã in legibus 17. q. 4. si quis contumax & ca. qui subdiaconum. & ad idem induci possunt iura supra in fi. proxi. §. allega. Quid de pœna conuentionali. respondeo. idem dico quod de canonica ut supra de arbi. dilecti infra eo. ti. ca. constitutus. sed cõtra hoc taliter allegatur absit. ut ecclesia augmento recipiat quod de rebus terrenis uidetur amittere & lucra pretijs quærere. ut 12. q. 2. fraternitas. Itẽ benignius est a uiris ecclesiasticis exigendũ ne tanquam exactores uidentur lucri inhiare tẽporalibus ut supra de censi. ex parte. in fi. Nam in personis ecclesiasticis & negocijs rigor & districtio iuris non requiritur supra de dolo & contuma. c. 1. Itẽ pro hac parte allegatur infra eod. titu. suam puto pœnas exigi posse siue sint canonicæ siue conuentionales: ut dictum est siue in pecunia existant siue in alio. ut. 1. q. 7. quoties supra de elec. cum dilectus. in fi. æquum est enim ut quis pœnam suæ cõtumaciæ reportet. ut. ff. de col. bo. l. 2. §. si cum duobus. ff. de tabu. exhi. l. locum. Quidam tamen dicunt quòd tunc peti potest pœna conuentionalis cum loco interesse uenit secundum canones secundum supra de fideiuss. peruenit & c. constitutus ff. de act. empt. & uendi. l. prædia. ¶ Ad iura autem pro parte contraria allegata sic. Respondeo. canon ille fraternitas sic loquitur in foro pœnitentiali decr. illa ex parte loquitur in uotis quorum mensura erat in certa decr. autem de dolo & contuma. loquitur durante anno a tempore missionis in possessionem reus offert debitam cautionem. Item respondeo ad decr. infra eo. suam ibi pro maiori parte satisfactum erat in sortem nihilominus pœna insolidum petebatur & propterea ibi dicitur pœna 30. librarum memoratos lectores de cætero non molestes nec per hoc negat quin pro rata sortis insolute agi possit ad pęnam in quo tamen sic distinguo. refert an sub pœna promittatur id quod consistit in dando uel in faciẽdo. si in dando sic committitur pœna insolidum solutione eius quod est promissum facta pro parte. sed obstat doli exceptio si solida pæna petatur. ff. de uer. obliga. l. 2. §. ult. ff. si quis cau. l. si seruus. §. si pluriũ. si uere consistit in faciendo tunc refert an id quod fieri conuenit sit indiuiduum. & tunc pæna comittitur insolidum si nõ fiat quod conuenit. ff. fami. ercis. l. hæredes. §. an ea. ff. de uer. obliga. l. stipulationum. §. ult. an diuiduum. & tunc pro parte committitur pæna. ff. rem ra. ha. l. si procurator. Quidam tamen dicunt etiam in obligationibus quæ in faciendo consistũt in-

ſolidum pœnam committi. ſed æquitate
fieri debet condemnatio pro parte. ut.ff.
uer.obli.l.in executoribus.in prin.&.§.ul
10 ti.&.ff. depo. l.ſi. duo hæredes. ¶ † Ex-
cuſat crimina ętas ſupra de delic.pue.c.1
in prin. Violentia abſoluta ſupra quod.
me. cau. ſacramentis.l. diſtin. ponderet.
32 quæſt.5.propoſitio anim. Iuſta igno-
rantia. ut.34.diſtin.1. cum per bellicam.
&.c.in lectum. Extrema neceſſitas. ar.ſu
pra de fur. ſi quis neceſſitatem ſupra de
homini. interfeciſti. & diuina reuelatio.
ut ſupra de diuor. gaudemus Iuſta cauſa.
ut.ff.qui ſatiſ. cog.l.ulti. ſupra de pig. ſi-
gnificante. Furor.ut.ff. de offi.præſi.l.di-
uus.15.quæſt.1.§.ulti. Et ebrietas. ut.15.
11 quæſtio.2. ſane.&.c.inebriauerunt.¶ † In
pœnis infligendis conſiderantur multa ſci
licet dignitas ſupra de offi. dele. ſane.2.
quæſt.7.quiſquis.45.diſtin. cum beatus.
Nobilitas. ut.24. quæſt.1. qui contra pa-
cem.ff.de pœn.l.in ſeruorum.Ordo ut.1.
diſtin. contumaces. Aetas ſupra de delic.
pue.c.1.in fi.&.c.2. metus cauſa ut ſupra
quod metus.ſacramentis.l.diſt. præſbyte
ros. Inſania. ut.15.q.1. inſaniens. Item
qualitas delicti inſpicienda eſt. aliter e-
nim punitur uis publica quam priuata cũ
armis ſine quam armis. furta manifeſta
quam occulta ut.ff.de ui & ui ar.l. pub. &
ut ſupra diximus de fur. Item qualitas.tẽ-
pus locus & euentus.ut.ff.de pœn. aut fa-
cta. Item conſideratur multitudo delin-
quentum.ut.l.diſtin.conſtitueretur ſupra
de cle.excom. mi.c. latores. Aliquando
tamen exaggregantur maleficiorum ſup-
plicia cum multis craſſantibus opus eſt
exemplo.ut in.l.aut facta.§.ulti.hæc igi-
tur & alia ſunt propter quæ peccata ex-
tenuant & mitigant pœnas.

Summarium

1 *Pœnitentia quid ſit.*
2 *Pœnitentia unde dicta.*
3 *Pœnitentiæ actiones quot ſint.*
4 *Pœnitentiæ quot ſint ſpecies. & nu 5.6.*
5 *Publica pœnitentia quæ dicatur.*
6 *Pœnitentia priuata quæ appelletur.*
Peccata in pœnitentia dimiſſa an redeant per peccatorum recidiuam.
7 *Eleemoſyna quod à morte liberet, qualiter in telligatur.*
8 *In uera pœnitentia tria ſunt neceſſaria.*
9 *Contritio cordis quid ſit.*
10 *Cordis ſola contritio an deleat peccatum.*
11 *Satisfieri qualiter debeat pro peccato.*
12 *Confeſſo de omnibus peccatis dicenti confeſſo ri, de quibuſdam abſtinere non poſſe, an ualeat pœnitentia.*
13 *Quid ſi non pœniteat de alijs. an eius pœniten tia ualeat.*
14 *Ad pœnitentiam an quis ſit compellendus.*
15 *Peccatum ueniale an debeat confiteri.*
16 *Sacerdoti eſt confitendum.*
17 *Sacerdoti proprio confiteri quando quis non teneatur. & num. 18.*
19 *Confitens confiteri debet ſacerdoti per ſemet- ipſum, non per nuncium uel ſcriptum.*
20 *Circumſtantie peccatorum ſunt in confeſſione exprimendæ.*
21 *Pœnitentiæ qui ſint effectus.*
22 *Dei pietas quanta ſit erga peccatores.*
23 *Remiſſiones priuatas quis poteſt facere, & quis generales.*
24 *Indulgentiæ an indulgeant quod promittunt.*

¶ DE POENITENTIIS ET remiſſionibus. Rubrica.

Dictum eſt ſupra de pœnis quæ in
tribunali iudicio corpori inferun
tur. nunc dicamus de pœnis quæ
in iudicio animarum imponuntur, & ideo
ſubijcitur hic rubrica de pœni. & remiſſ.
¶ Videndum eſt igitur quid pœnitentia.
unde dicatur. Item de tribus actionibus
pœnitentiæ. de tribus ſpeciebus eiuſdem.
an poſt pœnitentiam peccata redeant.
quæ ſint neceſſaria in uera pœnitentia.
quis ſit effectus pœnitentiæ & demũ de
1 remiſſionibus. ¶ † Pœnitentia diuerſimo
dè deſcribitur a ſanctis. Nam Ambro.
ſic deſcribit. pœnitentia eſt peccata præ
terita deplangere, & iterum plangenda
non committere. Augu. ſic Pœnitentia
eſt quædam dolentis uindicta in ſe pu-
niens quod commiſiſſe dolet.ut de pœ.di.
3.c.1.& 4. Eſt autem pœnitentia ſecunda
poſt naufragium tabula ut de pœ.di.1. itẽ

secunda. Nam baptismus est prima tabula in qua uetus homo exuitur & induitur nouus homo. Secunda est pœnitētia qua resurgimus post peccatum. per has tabulas naufragij periculum euitamus & ad
2 portum ducimur salutare. ¶ †Dicitur autem pœnitentia a penitendo. ut da pœn.
3 di. 3. derisor. ¶ †Tres autem sunt pœnitentiæ actiones sicut dicit August. Vna est quæ nouum hominem percutit donec per baptisma omnium præteritorum fiat ablutio peccatorum. omnis enim qui iā uoluntatis suæ arbiter constituitur cum accedit ad sacramenta fidei nisi eum pœniteat ueteris uitæ nouam inchoare uitā non potest. Ab hac pœnitentia cum baptizantur soli paruuli sunt immunes. Nondum enim uti possunt proprio arbitrio Altera actio pœnitētiæ est quæ post baptismum agenda est de uenialibus peccatis quæ humanæ fragilitati quamuis parua tamen crebra surrepunt. quæ si collecta contra nos fuerint ita nos grauabunt & opprimemt sicut unum grande peccatum. Quid enim interest quantum ad naufragium utrum uno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur an paulatim aqua subrepens in sentinam per negligentiam culpam derelicta atque contempta compleat nauem submergat propter hoc ieiunia eleemosyne & orationes inuigilent in quibus tamen dicimus. dimitte nobis debita nostra sicut & nos te. Manifestamus nos habere quod nobis dimittatur atque in his uerbis humiliantes animas nostras quotidianam quodammodo pœnitentiam agere non cessamus. Tertia actio pœnitentiæ est quæ pro illis peccatis subeūda est quæ liber decalogus continet. & de quibus apostulus ait. si nos enim iudicaremus. nō utique à domino iudicaremur ut probantur hæc de pœ. di. 1.
4 tres sunt actiones. ¶ †Itē tres sunt species pœnitentiæ solennis. publica. & priuata. Solēnis pœnitētia est illa de qua agitur. l. di. in capitæ. hæc autem solēnis imponitur ab episcopo tantū uel ipsius mandato & imponēda est de crimine publico & uulgatissimo quod totam commouet urbem.

ut. 26. q. 6. c. ul. Hæc pœnitentia non est reiterabilis. quia sacramentalis. ut. l. dist. confirmandum &. c. alienum. Et no. supra de hac materia de sacra. non iteran. §. liotum. Hæc pœnitentia non debet imponi clerico nisi deposito & qui eā egerit promoueri nō debet ut in præalleg. iuribus. nec matrimoniū cōtrahere. nec militiam assumere. ut. 33. q. 2. §. de pœnitentibus. & c. antiqui. &. c. de his. & infra e. ti. c. 2. Sed de hac materia no. plenius supra de eo qui du. in ma. quā pol. per adul. §. sunt & alia crimina. Alia uero iteratur quotiens opus fuerit ut de pœ. di. 3. c. reperiuntur septies. &. c. ad hæc instant. Item post talē pœnitentiā non potest quis clericus fieri neque miles. ut. 33. q. 2. admonere. nec laicalem habitum deferre. l. dist. c. ul. tamen secundum regulam ecclesiasticam uiuere debet ut de pœ. di. 5. cōtrariū. &. c. falsas. & est cōueniēdus sub iudice ecclesiastico.
5 11. q. 1. aliud. de pœ. di. 1. aliud. ¶ †Publica pœnitētia est cū alicui imponitur peregrinatio cum baculo cubitali uel cū aliquo genere uestis religiosæ ut de pœ. di. 6. sacerdos. Item cum quis propter delictum inuitus intruditur in monasterium. ut. l. di. si ille. Qui ultro qui utiq;. qui nil aliud dicēdus est nisi pęnitens propter similitudinē in uigilijs & in ieiunijs, ne sit contrarium quod legitur 2. q. 1. in primis. ubi episcopi in monasteriū intrusi ad agendā pœnitentiam post sex menses suo ordini restituuntur uel ubi agitur de temporaliter intrusis. Nos autem egimus de intrusis perpetuo & eadem similitudine dicitur quis agere publicam pœnitentiam in propria domo. ut 32. quæstio. 2. admonere. Dicitur aut publica uel quia publico crimine imponitur & hanc imponere potest simplex sacerdos. non enim inuenio prohibitum. & hæc imponi non debet nisi deposito & pro crimine publico & enormi. ut de pe. di. 6. sacerdos infra e. quæsitum.
6 ¶ †Priuata pœnitentia est quæ cotidie imponitur his qui secreta peccata confitentur. ¶ An autem peccata in pœnitentia dimissa redeant per peccatorum recidiuam, uariæ sunt opiniones doc

iuris. Quidam enim simpliciter dicūt φ redeant non solum quo ad reatum sed etiam quo ad essentiā & pęnam, & in hoc declinare uidetur Gra. de pæ. di. 4. c. ult. ubi dicit sicut ergo bona quę peccato moriuntur per pænitentiam reuiuiscunt ad præmium, sic & mala quæ per pænitentiam delentur reuiuiscunt ad supplicium. unde propheta ex persona pænitentis deplorat dicens, putruerunt & corruptæ sūt cicatrices meæ id est, plagæ meæ sanatæ sunt per baptismum. Hinc etiam idē propheta. Quamuis in fide & sacraméto circuncisionis ab originali peccato se mundatum cognosceret tamen adulterium & homicidium quod commiserat illud reuiuisce intelligens non sine causa inter cætera confitetur. Et dicit. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum & in pec. &c. ut de pæ. di. 3. c. ultimo. & penul. & actio semel petempta restituitur. ff. si ex noxia. causa agitur. l. sed alio iure, in fi. Alij dicunt quod non redeūt illa sed alia eiusdē generis. cum enim similia forte prioribus committamus redeunt peccata non eadē sed alia eiusdem generis quadam similitudine, sicut & flores dicūtur redire in uere. Tertij dicunt quòd peccata tantum redeūt propter aliquod ex his quattuor peccatis scilicet odium fraternum ut in euāgelio Serue nequam &c. propter crimen apostasiæ quecunque enim post baptisma siue priuatas hæretica siue mundana cupiditas arripiunt mox omnium prosternet in ima ulciorum. ut de pæ. dist. 3. quecunque. propter pænitentiam penitentiæ ar. 18. q 4. sunt qui opes. Item propter contemptum pænitendi ut de pæ. dis. 3. apostolus. Quarti dicunt semel dimissa non redeunt semel enim in abolitionem missa punitio recidiuo dolore iterari non debet secundum imitationem diuinæ clemētiæ quæ dimissa peccata in ultionem ueni
7 re non patitur ut 23. q. 4 si illic † & alibi dicitur eleemosina a morte liberat non utiq; a morte illa quā semel sanguis Christi extinxit & aqua nos salutaris baptismi. & redemptoris gratia liberauit sed ab ea quæ per delicta postmodū serpit ut de pæ. dist. 1. c. miror. Idem dicunt quòd nō est idem in bonis & in malis ut sic mala redeant sicut & bona reuiuiscunt. sicut & alibi in consimili dicit Augustinus. non enim sic culpa communicatur per alterius uoluntatem quemadmodum gratia per spiritussancti unitatem ut de conse. d. 4. quæris, circa prin. In hac autem ueritate sequor doctores meos dicentes non redire peccata. dicuntur autem redire quia remissionis beneficium sequenti culpa amittitur ob ingratitudinem, nam is qui post pænitentiam deliquit. ita priuabitur gratia spiritussancti propter sequens delictum ac si nulla peccata dimissa fuissent ut de pæ. di. 5. fratres, & omnes auctoritates quæ innuūt peccata redire hoc personare uidentur scilicet quòd ita quis puniē
8 dus est pro peccatis sequētibus ac si ei nō fuissent dimissa priora. ¶ † Tria sunt necessaria in uera pænitentia cordis contritio. oris confessio & operis satisfactio. ut de pæ. di. 1. perfecta pænitētia. quia enim tribus modis deum offendimus delectatione cogitationis. imprudentia locutionis. & in superbia operis. ut contraria cō trarijs curentur. Et quia secundum regulam iuris omnis res per quascunq; causas nascitur per easdem dissoluitur infra de reg. iuris omnis. tribus modis oppositis satisfaciamus. Cordis contritio est opposita cogitationi malæ. oris confessio īprudenti locutioni. & satisfactio superbiæ operi. De his tribus gradibus per quos deuenitur ad consumationem peccati dicit Hiere. Primum peccatum est cogitasse quæ mala sunt. Secundum aquieuisse cogitationibus peruersis. Tertium quod menti decreueris opere compleuisse. Aijcitur & quartum scilicet post peccatum non agere pænitentiam & suo sibi complacere delicto. Et sic exponit Hiero. uerba. Amos prophetæ comminantis Ezechieli regi Damasci & dicentis supra tribus sceleribus Damasci & super quartum non conuertam eum ut de pæ. di. 1. super tribus. Hij sunt tres mortui quos dominus legitur suscitasse. Filia archisynagogi. ut de pæ. di. 1. § nō sunt hæc. &c.

quem

quem pœnitet in fi. Filius uiduæ ut de pœ.distin.1.fleat.& de pœ.dist.1.quantú libet. Puellam suscitauit in domo & sic intus suscitauit quam inuenit. ecce peccatum cogitationis. puerum suscitauit in porta ciuitatis. ecce peccatum locutionis Lazarum in sepulchro quatriduanum & iam fetentem. ecce peccatum operationis. quos. enim extra inuenit extra suscitauit. hus duos suscitauit lachrimis flentium. flebat,enim turba post filium uiduæ Flebat Martha & Maria supplicantes pro fratre. Flebat & turba quæ Mariã fuerat secuta lachrymis Matiæ admonica in quo docemur publice peccantibus non proprium. sed ecclesiæ sufficere meritum hæc probantur de pœ.di.1.quem pœnitet circa fi. Et ideo dicit Ambro. flebat pro te mater. ecclesia & culpam tuam lachrymis lauet ut de pe.di.1.fleat.¶ † Cor

9 dis contritio est dolor de pecato cum proposito confitendi & satisfaciendi. & non sit satis quod doleat.sed ex fide doleat & non semper doluisse,doleat. ut de pœ. di. 3.si apostolus in fi.hæc contritio præcipitur per prophetam dicentem.scindite cor da uestra ut de pœ.di.1.scindite.Vel cordis contritio est conuersio cordis à malo ad bonum.a dyabolo ad Deum. iuxta illud. conuertimini ad me & ego conuertar ad uos. conuersio cordis est undi uer-

10 sio ut de pœ.dist.1.conuertimini.¶ † An autem ad delendum peccatum contritio cordis sufficiat quæstio est & in hac doctores dissentiũt. Nam quidam dicunt quod sola contritio cordis non delèat ubi sacerdotis copia habetur. ut de pœ.di.1.c. ulti. Gra. dixit hoc arbitrio leccoris reliquendum.ut de pœ.di.1.§.quibus auctoritatibus. Alij dicunt sufficere cordis contritionem si facultas non suppetat pœnitendi argu.65.di. due. Alij autem hoc negant & dicunt quod sicut tribus modis Deum offendimus. corde ore. & opere. sic & tribus modis satisfaciendum est. ut de pœ. dist.3. perfecta. unde dicunt tria esse necessaria. cordis contritionem. oris confessionem & operis satisfatione. ut de pœ.di.3.perfecta. Auctoritates autẽ illas quæ dicunt peccata dimitti sola contritione asserunt intelligendas esse cum oris confessionem articulus necessitatis excludit. scilicet cum quis uere conteritur. sed morte præuenitur. uel aliquo iusto impedimento confiteri uel satisfacere præpeditur. Quarti dicunt conditionalem fieri remissionem per cordis contritionem.f.si sequatur oris confessio & operis satisfactio.ut de pœ.distin.3. sane.Sed Hug.dixit sola cordis cõtritione deleri peccatum in adulto.ut de pœ.di.1.magna Si uere conteritur & proponit non peccare.& de commissus confiteri & satisfacere.sed si postea oris confessio & operis satisfactio non sequatur peccatũ iam dimissum non in contritione redit. sed peccat mortaliter is qui potest confiteri & satis facere & omitti.Et auctoritates quæ dicunt peccata non dimitti sine oris confessione & operis satisfactione intelligit ipse de interiori confessione quæ est recognitio pecati uel propositum confitẽdi uel gratia qua sic homo disponitur ut doleat de pecato & uelit confiteri si locus & tempus affuerit. & eodem modo intelligit de interiori satisfactione quæ est dolor interior & amaritudo animæ ut de pœ.di.3.satisfactio.&.c.si apostolus,& de pœ.di.1.§.his uerbis. Sed si ei opponeretur sic cum sola contrictione delentur peccata ad quid opus est oris confessio & operis satisfactio quare dicitur peccari mortaliter si hæc non interueniant cum oportunitas detur. respondebat ipse & dicit necessaria sunt ad humilitatem & iustitiam exercendam.ut de pœ. di.3. proditor & ut satisfaciat ecclesiæ quæ læsa est ex peccato.Verius tamẽ credo quod nec cordis cõtritio nec oris cõfessio nec satisfactio peccata dimittit sed sola gratia Dei,Vnde Ambro.uerbũ Dei tollit peccata mũdi ut de pœ.di.1.uerbũ.Augu.nemo tollit peccata mundi Christus solus qui est agnus tollens peccata mundi, de con.di.4 nemo. sed cordis contritionem interior contritio gratia tamen in omnibus præueniẽte. Nam quicquid habes meriti præuentrix gratia donat.Nã Deus in

præter

præter sua dona coronat ut de con.dist.3. gratia. unde peccati remissio attribuenda est gratie Dei quæ est causa causæ naturaliter gratia præcedit contritionem & sequitur dilectio. quoniam qui gratiá habet diligit & dilectionem sequitur contritio qui enim diligit conteritur contritionem sequitur peccatorũ remissio processus iuste colligitur de pæ.dist.1.omnis qui non diligit. charitas autem est uia ad contritionem peccatorũ remissionem sicut enim sine uia nullus peruenit quo tendit, ita sine charitate quæ dicta est uia nõ ambulare possunt homines sed errare ut de pæ.dist.2. charitas quòd autem proximè supra dixi. quòd solus Christus tollit peccata mũdi nõ excludit pater filius nec spiritussanctus quia inseparabilia sunt opera dignitatis trinitatis. ut de con. di.3. omnes, in fi.& di.4.quomodo circa me.& quod hæc opinio sit uera patet per exemplum Lazari quem Dominus prius suscitauit & uiuificauit dicens Lazare ueni foras & postmodum is qui uiuus fuerat egressus est a discipulis solutus. ut 11.q. 3. tunc uera est absolutio præsidentis. patet hoc per decem leprosos qui in uia mundati sunt antequá ad sacerdotes uenirẽt. Itẽ exemplo leprosi quem dominus mundauit & postea ut sacerdoti sacrificiũ offerret ex lege præcepti. ut de pæ.di.1.§.si autem cor nostrum.sacerdos igitur ei cui dominus iam propter contritionem peccatum indulsit imponit satisfactionem & pœnam temporalem remittit & sic intelligo de pœ.di.1. multiplex. & c. quẽ pænitet in fi.& de pæ. di. 5. consideret in fi.

11 Qualiter autem satisfieri pro peccato debeat relinquitur arbitrio sacerdotis qui iudex est animarum constitutus ut de pæ. di.1.uerbum. Igitur dominus remittit pœnam æternam, sacerdos autem temporalem, quia pro peccato duplex pæna debetur æterna & temporalis ut de pæn.dis.1.

12 si peccatum &.ca. sicut primi. † Sciendũ est autem quod & si pænitentia illorum qui de peccatis quibusdam confitẽtur de quibusdam non & si confiteantur de omnibus dicunt tamen de quibusdam se abstinere non posse nam non sic est eorum cõfessio admittẽda & crebris ac salubribus monitis est pænitentia inducenda ut infra e.quod quidam. & hoc ideo est quia seutiet fructus huiusmodi pænitentiæ cũ de alijs pænitentiam egerint ut de pæ. di.

13 3.in fi. ¶ †Sed quid si non pæniteát de alij nunquid ualebit eius pænitentia alijs. Respõdeo sic nam omnia bona quæ quis in hac uita facit proderũt ei ad uitá eternam promerendam aut ad minus supplicium subeundum. ut de pæ. di. 3. si quis autem. Aut ad bona temporalia assequenda. ut 22. q. 2. si quilibet. aut ad hoc ut deus citius illustret cor ipsius ad uerá pænitentiam ut de pæ. dist.5. falsas. & di. 3. §.ul.in fi.talis aũt pænitentia particularis de qua superius dixi si de alijs pænitentia non accedat non prodest ad uitá æterná ut de pæ. di.4. pænitentes.&.c.itẽ sor 24.

14 q.2.legatur. ¶†Sed nũquid compellẽdus est quis ad pænitentiam. Respondeo sic ut supra despon. ad audientiam. 23. q. 3. itaque.6.q.1.illi qui.22.q.1.prædicandũ.

15 ¶ †Sed nunquid ueniali cõfiteri tenetur. Videtur quòd non, nam illa delentur per orationẽ dominicam ut de pæ. dist.1.tres aũt sunt actiones & de pæ. di.3. de quotidianis. quod uerum intelligo nisi ueniale aliquod foret in consuetudinem deductum. quia nullum est adeo ueniale quod non fiat mortale dum placet ut 25. di. §. criminis.unde ebrietas si assueta sit in numero mortalium computatur ut 25. dis.§. alias eadem. cum alias sit ueniale peccatũ ut 15. q. 1. sane in fi.nisi data ad hoc opera fiat ut 35.di. ante omnia.Sed & sermo quotidie ociosus ut dicunt quidam mortale inducit peccatum.licet alias uenialiter peccet qui plus loquitur quá oportet. 25. di. §. qui autem sunt minuta puto tamen melius & perfectius esse si tam de uenialibus quá de mortalibus quis confiteatur de mortalibus & uenialibus habes quidá

16 exempl.25.di.§.criminis.¶ †Facienda est peccatorũ confessio sacerdoti cui data est hæc potestas mediator enim dei & hominũ homo dñs noster Iesus Christus hanc potestaté præpositis ecclesiæ dedit cõfitentibus

fitentibus peccata pœnitenti satisfactionem darent ut de pœ.di.1. multiplex unde sacerdos est iudex ut ea.di.uerbum.hoc tamē fallit in sacerdotibus religiosis quia illi nec pœnitentias dare nec baptizare nec prædicare possunt nec alia quæ ad curam animarum pertinent exercere nisi fuerint à papa uel episcopo cum consensu abbatis sui uel superioris constitui. ut.16. quest.1.peruenit.&.§.ecce. &.§. idem.

17 ¶ †Debeat autem confiteri quis proprio sacerdoti.ut infra eo.c.omnis & de pœ.di. 6.placuit. Hoc tamen fallit in.5. casibus. Primus est cum quis habet indiscretū confessorem, ut de pœn.di.6. placuit. qui. enim confiteri uult quærat sacerdotem scientem ligare & soluere ut de pœ. dist.6. qui uult.infra eo.c.omnis.§. sacerdos. Secundus.cum alienus parochianus transfert domicilium in parochiam meam, sicut dicimus in foro conuentionali. ut.ff. de iu. hæres supra de fo.compe. ca.ulti. Tertius cum uagabundus existit. Quartus cum quis derelicto domicilio nauigat uel inter facit quirēs quo se transferat & ubi se constituat qui sine domicilio & sine parochia est. ut.ff. ad municipal. Labeo in princ.&.l.eius.§.celsus. Quintus cum alienus parochianus peccat in parrochia mea quantum ad peccatum illud contrahit forum animæ in parrochia in qua delinquit. ut.6.quæstio.3. placuit. Vnum tamen non omitto quod magister Ray. no. in summa sua. eodem titul.quod presbyter parrochialis non potest audire confessiones nisi ei ab episcopo fuerit data potestas. quod mihi nōn placet. nam parrochiæ sunt distinctæ sicut & diœceses. ut.13.quæstio.1.ca.1. Item unusquisque præsbyter parochialis suis terminis sit contentus. & taliter sibi plebem commissam custodiat ut ante tribunal æterni iudicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat ut ibi dicitur. A iure igitur data est hæc potestas sacerdotibus de pœ.distin.1.multiplex.c. uerbum. Et ideo canones pœnitentiales scire debent. ut.38.distin. nulli. &.c. quæ sunt. & ideo cum à iure habent licentiam audiendi cōfessiones non egerent licentia episcoporum uel papæ sicut frater Ray. dicit nisi uelit illud quod dicit intelligere delicentia generali quam sacerdotes & maximè parochiales in sua ordinatione uel institutione sortiuntur. & est simile quod dicitur alias ordinationes episcoporum auctoritate apostolica sunt celebrandæ. ut 64.distin.ordinationes. Itē notabis quod episcopi nec non minores prælati exempti præter sui superioris licentiam prouident & discretum possunt sibi eligere cōfessorem infra eodem titu.c. ulti. Item & aliud notabis quod si desit copia sacerdotum potest quis clerico uel etiam laico cōfiteri ut de pe.dist.1.quem pœnitet de cō.

18 dist.4.sanctū est.¶†Sed quid si quis a suo sacerdote licentiam petat ut sibi liceat alteri confiteri nec causam assignet. Sacerdos si se reputet sufficientem licentiam dare non debet. præsumere. enim debet quod ideo hoc faciat ut confessionem euitet, erubescit enim homo eadem dicere de quibus confessus fuerat. & ideo expedit ut licentia denegetur. nam erubescentia partem remissionis habet. multum.n. satisfactionis obtulit qui erubescentiæ dominans nihil horum quæ commisit dei nuncio denegauit & in hoc quod quis per seipsum dicit sacerdoti & erubescentiam uincit timore offensi fit uenia criminis ut de pen. distinct. 1. quem pœnitet.

19 ¶† Confiteatur quis sacerdoti per semetipsum non per nuncium uel per scriptum ut in prædicto canone quē pertinet. Nec obstat alius canon qui dicit pœnitentiam per scripturam recipiendam ut 30. quæst. 5.qualis in fin. Illud enim intelligitur nō de pœnitentijs in confessione sed de sacerdotis iniunctione quæ in scriptis redigitur ne obliuioni detur, unde propheta non dicit scribe sed dictu iniquitates tuas ut iustificeris ut de pœn.dist.1.§.alij è cōtra.

20 † Debent autem non solum peccata in confessione exprimi sed & circunstantiæ peccatorum, ut de pœn.distinct 5. considerer. Dixerunt tamen quidam quod circunstantiæ aggrauant peccatum, ita ut in eodem genere delicti plus intelligatur

tur peccare clericus quam laicus. sapiens quam ideota, prælatus quam priuatus. Item magis peccatur in loco sacro quam profano, in die festo quam pro festo. ut 25.q.1.nulli fas.1.quæstio.3. saluator 11. q.3.præcipuè 32.q.5.quæ uiderit.19. dist. c.nulli 15.distinct.si papa homo christianus.ff.de re nulli. omne delictum.§. augetur. supra de hæreticis excommunicamus.§. præterea. uerius tamen puto ut pecca cum iudicetur leuius & grauius secundum qualitatem contemptus.ut 7.q.1. §.cum uero, uoluntas enim & propositū distingunt maleficia.ff.ad.l. Cor. de sic.l. diuus infra titu.proxi.de uoluntate. Non enim quod tantum sint sed quo animo fiat attendendum. ut 15.q.6.c.1..in.fi.sed quia ecclesia militans ignorat quantitatē contemptus considerat exteriora.s.circūstantias. Deus autem considerat qualitatē & quantitatem contemptus. ut 34.qu.4. Deus & propterea ecclesia militans iudicat peccatum grauius secundum circunstantias & pœnam duriorem imponit, ut 23.q.4.non affectamus. ubi autem æquales sunt personæ delinquentes & æquale delictum æqualis imponitur pœna. ut in

21 autem ut fratrum si.§.ult.coll.9. ¶ † Effectus pœnitentiæ est ut per ipsius medicinam spes uitæ reparetur æternæ. ut qui re generationis dona uiolassent proprio se iudicio condemnantes ad remissionem peccatorum perueniant.ut de pœn. distin.

22 1.multiplex. ¶ † In summa notandum est quòd talis est erga homines Dei pietas ut nunquam spernat pœnitentiam si ei sincere & simpliciter offeratur etiam si ad summum perueniat quis malorum. ut de pœnit.dist.3. talis.unde Ambro. quantum libet mortui fetor sit abolerur omnis nisi sacrum redoleuerit unguentum surgit Lazarus & solui iubentur eius uinculam & tollitur uelamen de facie eius qui ueritatem gratiæ quam accepit obumbrabat resuscitatum iudæi uolebant occidere. Iesus non reuocat beneficia sed cumulo libertatis amplificat. reuiuiscit solitæ suscitatus & celebrata resurrectionis gratia lætus ad cœnam uenit. ut de pæ.distinc.1. quantumlibet. ¶ Restat uidere de secunda

23 parte rubricæ.s.de remissionibus †. Et est sciendum quod remissiones priuatas iudicijs animarum sacerdotes facere possunt. ut superius dictum est. sed generales puta in ædificijs pontium & in dedicationibus ecclesiarum & in pijs locis episcopi & archiepiscopi facere possunt quæ solis subiectis facientium prosunt. ut infra e.c.quod auté.sed metropolitanus potest per totam prouinciam suam concedere literas indulgentiæ seu remissionis.ut infra eo.c.nemo quod est speciale cum alias subiectos suffraganeorum suorum iurisditionem suam generaliter exercere non possit præterquam in 8.casibus quos not. supra de offi. ord.§.ordinariam. In his indulgentijs annum in principio & 40.dies in anniuersario siue ab uno episcopo siue à pluribus fiant siue in dedicationibus ecclesiarum siue in alijs de iniunctis pœnitentijs remissio non excedat.ut infra eo. ti. cum ex eo.

24 in fin. † Sed de huiusmodi indulgentiis dubitatur an indulgeant quod promittunt, nam quibusdam uidetur absurdum. ut si ei bi imposita fuerit pœnitentia 7. anno, quod datis.7. denarijs in 7. pontibus uel dedicationibus ecclesiarum uel in altis in quibus remisio est indulta totius pœnitentiæ liberatio fiat. Et licet quidam ex hoc diuersimode sentiant & interpretentur indulgentias istas ego tamen simplicites intelligo sicut sonat ut secundum quod promittunt indulgeant & remittatur. nam qualitercunq; satisfiet ecclesiæ nō refert. & absolutus est quem ecclesia absoluit & ligatus quem ligat, ut 24.q.2.quandocunque. Certum enim est quod ecclesiæ licet utrunq; ut de pœn.dist.1.uerbum.qualitates autem & tempora pœnitentiarum cōmittuntur arbitrio sacerdotum. ut de pœniten.dist inct.prima.§.non sunt hæc.

Summarium

1 *Excommunicatio quid sit.*
2 *Excommunicationis quot species sint.*
3 *Excommunicatio maior, à iure contrahitur in 18.casibus:*
4 *Manus uiolentas iniciens in clericum, an semper*

¶DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS. Rubr.

DIctum est superius de pœnis. sed quia excommunicatio est pœna

 concu-

contumacis. ut 12. quæstio. 3. nullus &c. certum est & sic est æterne mortis damnatio. ut 11. q. 3. nemo episcoporum. quãuis nondum mortalis sed medicinalis es se dicatur. ut 2. q. 1. multi. Ideo post tracta tum de pœnis & pœnitentijs subijcitur iste tractatus de sent. excommu. ¶ Videamus igitur quid sit excõmunicatio, quæ eius species à quo, & cui pro quibus causis sit infligenda, a quo & qualiter tollatur. & qua pœna feriatur participãtes ex-
1 communicatis. ¶ † Excommunicatio est aliquando à sacramentis exclusio. Aliquando à communione fidelium separatio. ut 11. q. 3. §. euidenter. & 3. q. 4. Engeltrudam supra de exceptio. a nobis infra eodem. c. penult. Vel generaliter dici potest quod excõmunicatio est à qualibet licita communione uel legittimo actu separatio. unde Adam fuit excommunicatus ab esu ligni uitæ dicente domino uidete ne forte summatis de ligno
2 uitæ. ut in prædicto. §. euidenter. ¶ † Species autem excommunicationum infinitæ esse possunt. quia quot sunt species cõmunionis tot sunt uel esse possunt species excommunicationis, sed de duabus frequentius ait ecclesia & nos in iure tracta mus. ¶ Vna est quæ dicitur anathema quæ excludit ab ingressu ecclesiæ. à communione fidelium, & sacramentis. hæc dicitur maior excõmunicatio. alia quæ separat a sacramentis. & hæc dicitur minor excommunicatio ut superius dictum est. ¶ Et est sciendum quòd quandoque excommunicatio minor infligitur ab homine. quandoque à iure ut de hoc plenius nota supra de cler. excommu. mi. §. item sciendum. Quæ tamen a iure infligitur ut puta per participium excommunicati est a sacramentis exclusio. Cum uero ab homine infligitur, aliquando exclu dit à sacramentis. plerunque separat à communione fidelium, ut ibidem dixi. Maior autem excommunicatio siue contrahatur ab homine siue a iure separat ab utroque. Sed quod dixi quòd minor excõicatio cum a iure contrahitur per participium excõicati excludit tantũ a sacra mentis. uerũ est nisi participãs participet in crimine criminoso. quia tunc cõtrahit eandẽ excõicationem qua ligatus est primus. ut infra eo. c. nuper, & c. si cõcubinę. An autẽ tunc contrahatur excõicatio ab homine uel a iure, quidam dubitauerũt, mihi aũt uidebatur quod ab homine contrahatur. nam semper tale participium in eum delinquitur qui primus excommunicauit. & ideò ab eodẽ est absoluendus.
3 ut dicit decre. nuper. ¶ † Contrahitur a iu re excõicatio maior. in 18. casib. Primus est cum quis incidit in hæresim iam dam natam ut sunt illæ. 24. q. 1. c. 2. & 3. & q. 3. quidam. uel nouam confingit & generaliter quemcunque & quoscunque roma na ecclesia uel episcopi singuli per suas diœceses hæreticos iudicauerint. ut supra de hære. ad abolendam. Secundus cum quis receptat & defendit hæreticos. ut supra de hære. sicut ait. Tertius cùm quis dixerit romanam ecclesiam non esse caput, & ei tanquam capiti noluerit obedire. ut. 19. distinct. nulli. Quartus cũ quis in clericum, monachum uel monialem, uel conuersum, uel conuersam, uel in aliquam religiosam personam manus iniecerit uiolentas. ut 17. quæstio. 4. si quis suadente. Quintus cum quis potest clericum defendere a uiolenta manuum iniectione & non facit. ut infra eod. tit. quan te præsumptionis. Quod quidam intelligunt simpliciter sicut litera sonat dicentes hoc in fauorem clericorum esse indu ctum, quorum defensio spectat ad ius publicum ut 1. distinct. ius publicum. Alij autem intelligunt de his qui possunt auctoritate iurisditionis & officij. ut 24. q. 3. forte est. Sextus cum potestas, consules, & rectores ciuitatum & locorum angarias & exactiones indebitas imponunt clericis, iurisditionem & auctoritatem prælatorum ita euacuant, ut nihil potestatis eis in subditis suis uidetur remansisse, & commoniti desistere noluerint, tam ipsi fautores eorum excommunicationi se nouerint subiacere. ut supra de immu. ec. non eo minus. Septimus in incendiarijs & uiolatoribus ecclesiarum. ut infra

eo. con-

eod.conquesti sunt 11.q.3. canonica 17. quæstio. 3.omnes supra de rap.in literis. Alii autem qui aliter offendunt ecclesias uel bona ipsarum diripiunt,& si sacrilegi sunt,non tamen sunt ipso iure excommunicati. ut supra de fo.comp. conquestus. Item alij incendiarij non sunt excõicati ipso iure. ut 23.q.ul.pessimam, sed postquã sunt per ecclesiæ sententiã publicati pro absolutionis beneficio sunt ad sedem Apostolicã mittẽdi.ut infra eo.tua. Octauus est cum quis à paucioribus quã a duabus partibus cardinaliũ in summũ pontificẽ electus pro papa se gesserit si humiliter noluerit se abstinere.ut supra de elec. licet. Nonus est cum quis falsat literas domini Papæ uel scienter utitur illis,etiã ab alio falsificatis.ut supra de crimi.fal. ad falsariorum. Decimus est cum quis defert arma,ferrum,lignamina, galeas uel naueas sarracenis, uel regimen exercet in eorum nauibus uel galeis. uel aliquod eis subsidium impendit,in dispendium terræ sanctæ uel christianorum. ut supra de iudæ.quorũdam.significauit. quod olim ad liberandum. Vndecimus cũ magister uel scholaris Bonon. tractat cum aliquo Ciue Bonon.de ipsius hospitio conducendo irrequisitis scholaribus inquilinis supra de loca.& condu.ex rescripto. Duodecimus cum canonicus uel monachus regularis leges uel physicam audierit, nisi infra duorum mensium spacium ad claustrũ redierint,& idem est in clericis habentibus personatus & in præsbyteris. nisi infra præscriptũ tẽpus destiterint supra ne cle.uel mo.nõ magnopere &c. super specula. Tertiusdecimus est in sagittarijs & balistarijs cõtra christianos imbello iniusto supra de sagit.c. uno. Quartusdecimus est in his qui statuta cõtra ecclesiasticas cõsuetudines uel potius abusiones seruari faciunt,cõtra ecclesiasticã libertatẽ.Quintusdecimus in statutarijs & in scriptoribus statutorũ illorũ. Sextusdecimus potestatibus,cõsulibus,rectoribus & cõsiliarijs locorũ in quibus huiusmodi statuta uel cõsuetudines editæ fuerũt uel seruatę.Septimusdecimus in his qui præsũp

serũt secundũ ea iudicare. Decimusoctauus qui in publicã formã redegerint iudicata.hos casus homines infra.e.ti.c.nouerit.In canone autẽ illo qui ad tutelam est editus clericorũ.ut.17.q.4. si quis suadẽte.duæ regulæ continẽtur.

4 † Prima est hæc,quicũq; manus temere iniecerit in clericũ incidit in excõmunicationem.Secũda est quicunq; propter uiolentiã manus incidit in excõmunicationem mittendus est ad curiã romanã pro absolutione. Prima regula fallit in.14 casibus Primus est in apostata percusso qui clericus ignoratur à percussore.ut infra e.si uerò. Secũdus est in apostata admonito se non corrigẽte.ut infra e.in audientia.Tertius in eo qui gerit procurationem & administrationem secularium personarũ. ut supra ne cle. uel mo. sacerdotibus. Quartus in eo qui ex causa iocimanus iniecit in clericum. Quintus in magistro qui hoc facit gratia disciplinæ.ut infra e.c.1.Sextus in eo qui uim sibi illatã a clerico ui repellit.Septimus in eo qui clericũ depræhẽdit in adulterio uel stupro cũ uxore, matre, sorore, uel filia.ut infra e.c.si uerò.Octauus in eo qui actoritate suæ prælationis uel de mãdato prælati manus in clericum inijcitur. infra e.c.ex tenore. Nonus in senioribus ecclesiæ. Decimus in dominis. Vndecimus in patribusfami. Duodecimus in propinquis.ut infra e.c.cũ uolũtate. Tredecimus in eo qui manus inijcit in clericũ depositũ & curiæ traditum.ut supra de iudi. cum non ab homine.17.q.4.si quis deinceps. Quartusdecimus cũ clericus transfert se ad uitã prorsus clericatui contrariã uel quia facit se militẽ,uel cõtrahit bigamiã.ut.84.di.quisquis Secũda regula simpliciter fallit in.15.casibus.

5 †Primus cũ is qui in clericũ manus iniecit uiolẽtas est in articulo mortis.ut.e.c.si quis suadente. Secũdus in eo q habet inimicitias capitales uel alias iustas excusationes. ut infra eodem decetero. Tertius in hostiario qui necessitate officij sui clericum non enormiter læsit. ut infra eodem.c. si uero alicuius. Quartus in infirmo. Quintus inpaupere grauato. Sextus in senectute

ctute depresso ita quod ad romanam curiam laborare non possit. ut infra e. quod de his Septimus in claustrali qui non ad enormen processerit læsionem ut infra eodem.c.cum illorum. Octauus in muliere. Nonus in his qui sui iuris non sunt. Decimus in his qui magnæ sunt potentie. & ita delicati quod laborem ueniendi ad curiam sustinere non possunt. ut infra eod. mulieres. Vndecimus in his qui clericis non enormem sed leuem uel modicam iniuriam irrogauerunt.ut infra eo.peruenit. Duodecimus in pubere.ut infra eo.c.1.siue ante siue post pubertatem se postulet absolui. ut infra eo.tit.c. ult. Tertiusdecimus in seruo cum dominus multum grauaretur in amissione operarũ si seruus pro absolutione ad curiam mitteretur uel cũ seruus in fraudem domini manus inijcit in clericum ut materiam habeat euagandi.ut infra eod.ti.c.relatum. Quartusdecimus in monialibus. ut infra & de monialibus. Quintusdecimus in omnibus communiter uiuentibus. ut supra de.ui.& ho.
6 cle.quoniam.¶ † Circa hæc impedimenta notandum est quod quædam sunt temporalia & mutabilia.quædam perpetua & immutabilia. in primis hoc seruandum est in absoluendo ut is qui absoluitur iuret. ut resumptis uiribus. oportunitate concessa uel impedimento cessante is qui absoluitur ad se.apo. acceptat mandatum eius humiliter suscepturus. ut infra eo.ti.quod de his.&.c.quamuis incidẽs.& sic cessante necessitate cessat immunitas de non eũdo ad curiam saltem pro mandato. ar. ad hoc.1.q.1.quod pro necessitate.26 q. qui credunt. In perpetuis & immutabilibus impedimentis hoc locum nõ habet ut in senectute & sexu. ueruntamen quamuis in puero status mutetur. & ita in successu temporum cessat impedimentum non tamen cessat immunitas de nõ eundo ad curiam pro absolutione uel mandato siue puer ante pubertatem uel post postulet se absolui cũ propter defectus ætatis in qua fuit cõmissus excessus rigor sit à mansuetudine temperandus.ut infra eo.ti.pueris.
7 ¶ † Sed quæritur de his qui tẽporali laborant impedimento an cessante impedimẽto eis non euntibus ad curiã pro suscipiendo mandato sicut in absolutione,iurarunt utrũ excõmunicatio reuiuiscat. Ad quod respondeo quidam de plano dicunt quod sic inducentes.1.q.1.quod pro necessitate. 26.q.6.qui recedũt &.c. de his uerò.&.C. qui bonis ce. pos.l.ul.quod mihi non placet.nã obligatio semel extincta reuiuiscit. ut.ff.de solu.l.qui res.§.aream. & semel in abolitione missa punitio recidiuo dolore iterari non debet.ut.24.q.4.si illic. Et Ambro.dicit.Iesus non reuocat beneficia. ut de pœ.di.1. quantumlibet. & libertas indebite obtenta non retractatur.ut.C.si ad uer.lib.l.1.mittentur igitur ad curiam nõ absoluendi cum sint absoluti sed puniendi pro periurio & contemptu. Puto etiam quod excommunicandi sunt quorum excommunicatio donec mandatum susceperint & susceptum pro posse fuerint prosecuti debet firmiter obseruari. ut supra de
8 ap.quæstionem.¶ † Possunt excommunicare episcopi & eorum superiores secundum quosdã quia ut dicunt mucrò episcopi est excõmunicatio.unde alibi dicitur feli ci mucrone episcopi sacerdotũ piacula recensentur.ut.16.q.2. uisis, in fi. & alibi dicitur,quia & ipsa quæ donatio nominatur quam facit episcopale iudicium, qua pœna in ecclesia nulla maior inuenitur.ut 23.q.4.corripiantur. Alij autẽ dicũt quòd non solum episcopi.sed etiam alij prælati etiã omnes qui præsunt collegijs, ut abbates & priores etiã excõmunicare possunt excõmunicatione maiori ut supra de off. or.cũ ab ecclesiarũ prælatis. Tertij dicunt quod quilibet sacerdos habẽs ecclesiã parrochialem potest hoc facere.ut.2.q.1.nemo.& supra de offi. or. si sacerdos, quòd prælati excõmunicare possunt planũ est. quia iurisditionẽ habent.ut supra de iudi. decernimus.ergo excõmunicare possunt, quia iurisdi. nulla est sine cohertione ut supra de of. dele.ex literis.&.ff. de offi.eius cui mã est iure.l.ul.qabbates excõmunicare ualeãt probatur supra de simo.sicut nã ad eos spectat monachorum correctio ut supra de offi.ordi.quãto. Possũt excõmunicare

municare priores. ut supra de ma. & obe. cũ in ecclesijs. Itẽ plebani. ut in decre. cũ ab ecclesiarũ. Item archidiaconi, nã iurisdictionẽ ordinatiam habẽt. ut supra de offi. archid. dilecto. de præbẽ. referente. imò & de matrimonijs cognoscũt. ut supra de re sti. literas. Itẽ decani iurisdictionẽ habent. ut supra de app. dilecto. sed & præsbyteri parrochiales excõicare possũt. ut. 16. q. 1. alia 2. q. j. nemo. 11. q. 3. qũo supra de eo q fur. or. rece. c. 1. & 2. q. 7. itẽ cũ dauid, supra qui filij sint legi. p uenerabilẽ. 16. q. 4. c. 1. supra de offi. ord isti sacerdos. Ad hoc dico q soli episcopi excõicare possunt cũ illa solẽnitate quæ habetur. 9. q. 3. dicunt. Alij uerò prælati qui per electionem assumuntur iurisditionem habent de iure communi & excõmunicare possunt. ar. in autẽ. de defen. ciui. §. nos igitur, coll. 3. & C. de iurisdic. om. iudi. l. ul. non tamẽ cum solennitate episcopali de qua superius dixi. in ceteris autem prælatis qui non assumuntur per electionem, & in præsbyteris parrochialibus consuetudinem serua, quæ dat iurisditionem. ut. 9. q. 3. conquestus supra de offi. or. duo simul. & C. de emã. libe. l. 1.

9 ¶ † Traduntur duæ regulæ in excommunicando & tertia in absoluendo. prima minor maiorem non potest ligare uel absoluere. secunda qui potest ligare & absoluere. & tertia qui potest absoluere & ligare. Colliguntur istæ regulæ. 21. di. inferior. Prima regula recipit instantiam cum maior se subijcit arbitrio minoris. ut. 11. quæstione. 1. peruenit. Secunda regula fallit in incendiario quem episcopus uel alius prælatus excommunicare potest sed absoluere non potest postquam fuerit nunciatus. ut infra eodem tua. Item fallit. nã iudex delegatus post sententiã diffinitiuam exequi potest & excommunicare parere nolentem, sed excommunicatum absoluere non potest post annum. ut supra de offic. dele. quærenti. Tertia regula fallit in episcopo quem accusatum metropolitanus cum episcopis prouincialibus absoluere potest, condẽnare nõ potest. ut. 3. q. 6. quãuis. fallit in senatore uel clarissimo quos accusatos præses absoluere potest non condemnare. ut. C. ubi sena. uel cla. l. quotiens. §. sed hoc solummodo.

10 ¶ † Sed quid si papa mandet alicui ut excommunicet nũquid & absoluere potest, uidetur quod sic. argu. illius canonis. 21. distin. inferior. ff. de regu. iur. nemo. Nam excommunicatio & absolutio pari conditione censentur. ut de pœ. distin. 1. uerbum quod intelligo uerum esse cum mandatur alicui cum causæ cognitione excommunicare. Cæterum si iam papa cognouit uel forte ratione notorij excessus demandetur excommunicare. is enim cui sic committitur absoluere non potest. non enim partes iudicis obtinet quia non ei iurisditio. sed ministerium potius committitur in hac parte. ut supra de offi. delega.

11 c. ultimo. in fin. ¶ † Potest autem prælatus excommunicare subditos suos. ut. 9. quæstio. 2. per totum. subditos intelligo ratione domicilij, rei, contractus, & delicti. ut supra de fo. competen. licet. Et ut notaui. in summa illius ti. §. sortitur cum sequen. §. Quod generaliter uerum est nisi quis per priuilegium eximatur ut ex communicari non possit. ut. 15. quæstio. 1. frater noster. & de hoc plenius dixi. supra de priuil. item sunt quidam.

12 ¶ † Excommunicatio fieri habet duabus de causis. ut uidetur dicere decre. infra de uer. significa. ex parte, in prima. s. pro contumacia uel offensa ualet ut quia aliquis iussus noluit maleficium emendare sed certè & hæc cõtumacia est. ut. ff. de rei uen. l. qui restituere. Vnde si rectè inspiciatur nõ excommunicatur quis nisi pro contumacia.

13 † Sed multiplex est contumacia. Aliquando cõmittitur in non ueniendo. Aliquãdo in nõ respondẽdo. Aliquãdo in recedẽdo ante tẽpus. ut. 11. q. 3. certũ. Aliquando in latendo uel absentando uel procurãdo ne ad citatum citatio ualeat peruenire. ut supra ut lite non contes. quoniã frequenter. Aliquando in nõ restituẽdo. ut in. l. præal. qui restituere. Aliquãdo in non emẽdãdo delictũ. ut in dicta decre. ex parte. Aliquãdo in non exibendo. ut. ff. de app. l. creditor. §. nullus. Vnde quòd dicit caon ille. 11. q. 3. certum est. pro his tribus criminibus

nibus aliquem excōmunicari debere &c. expone idest pro his tribus speciebus cō tumaciæ in quibus magnum crimen com mittitur. est enim quasi peccatum ariolā di repugnare & quasi scelus idolatriæ nol le acquiescere ut 8.q.1. sciendum. Plerun que tamen imponitur pro alijs culpis no mine pœnæ. ut 86. di. tanta de pæ.dist.3. actione. Sic autem prælatus potest iure or dinario excommunicare subiectos sic & absoluere quamuis hæc regula fallit ut no. supra eo. §. traduntur. potest inquam excommunicatos absoluere a se. Item ex communicatos a suis inferioribus si ad eū per appellationem, excommunicationū negocia deferantur. quod uerum est nisi sit tale genus excōmunicationis cuius ab solutio sedi Apo. reseruatur ut supra de

14 of. deleg. prudentiam. §. sexta. ¶†In sex autem casibus excommunicatorū abso lutio sedi Apo. reseruatur. Primus est cū quis manus iniicit in clericum monachū monacham, conuersum, conuersam, ut infra eod. c. nuper. sed quamuis hæc sibi dominus Papa retineat indulget tamen hoc idem suis legatis qui de latere ipsius procedunt ut infra ad eminentiam. hoc enim ex ipso legationis officio cœpit iā licere legatis ut supra de of. le. quod trā slationi. seruata tamen distinctione in ter legatos quæ mittuntur ex latere do mini Papæ & alios qui de ipsius latere non mittuntur & eos qui ecclesiarum sua rum prætextu legationis sibi uendicāt di gnitatem ut supra de of. leg. excom. ut no. plenius de hoc de of. dele. §. officium.

15 ¶†Sed quæritur an episcopus possit rela xare sententiam excommunicationis la tam a suo archydiacono, decano, seu ple bano, uel alio iurisdictionem habente? ad quod respondeo non sine congrua sa tisfactione & absque excommunicatoris conscientia ut supra de off. ord. cum ab ecclesiarum prælatis. in fi. ¶Sed quid si eo inconsulto absoluat. Respondeo absolu tio tenet. nam episcopus ordinarius est iu dex omnium qui in sua diœce. sunt ut 11. q. 1. de persona. & ar. in auc. de defen. ci ui. in prin. col. 3. ubi dicitur quòd nō pro hibetur defensor ciuitatis, cui episcopus comparatur, cognoscere de causis infe riorum municipalibus magistratibus præ termissis. sed non idem in metropolitano & episcopis suffraganeis obseruatur. quia sententiam excommunicationis latam ab episcopo in suos subditos non potest me tropolitanus reuocare, nisi causa excom municationis ad eum delata fuerit per ap pellationem uel per querelā & hoc ideo quia subditi episcoporum non subsunt ar chiepiscopis nisi in casibus ut supra de of. ord. pastoralis. Sed hi duo casus sunt de specialibus scilicet cum negocium trans fertur ad metropolitanum per appella tionem ut supra de offi. ord. duo. &. c. pa storalis. & 9. q. 3. conquestus. uel per que relam quam quis de episcopo suo propo nit ut supra de of. or. ad reprimendam. & 10. q. 3. quia cognouimus. Quare autem seruetur aliud in metropolitano & suis suffraganeis & aliud in episcopo & suis prelatis tetigi hic & supra de off. or. §. sed quæritur. ¶Sed quæritur an cum causa ex cōmunicationis ad metropolitanū trās fertur teneatur remittere excommunica tum absoluendum ad episcopum qui ex communicauit in quo quidam differentiā notauerunt inter appellationem & quæ relam dicentes, quòd si ab audientia epi scopi transferatur causa excommunica tionis ad metropolitanum per querelam necesse habet metropolitanus suffraga neo suo deferre & excommunicatum ad eum remittere soluendum ut supra de of. or. ad reprimendam infra eod. titu. sacro sed si per appellationem. tunc non habet necesse deferre sed potest si uult. ut infra eo. ca. per tuas, & post esse ratio directè, quia fortius transfertur iurisdictio in supe riorem per appellationem quā per quæ relam. nam appellans statim eximitur a iurisdictione eius a quo appellat saltem quo ad negociū super quo appellatur. ut supra de appe. directè. & c. pastoralis. sed qui conqueritur nō transfertur nisi litem contestetur. ante enim non dicitur agere sed agere uelle. ut. ff. rem ra. ha. l. amplius & l. quo enim timore. Sed obijcitur non ne eum-

ne eundo ad superiorē causa querelæ uidetur quis appellare facto ut supra de ap. dilecto. Respondeo. illud locum habet cū itur ad superiorem, antequam iudiciū ordinetur, nam post necessaria est appellatio uocis. uel illud uerum est cum itur ad papam. secus si ad metropolitanum. uerius tamen puto quòd siue per appellationem, siue per querelam transferatur, causa excommunicationis ab episcopo ad metropolitanum deferre possit suo episcopo & excommunicatum ad eum remittere absoluendum, sed in neutro casu tenetur. quāuis aūt dixerim supra eod. ti. §. excommunicatio. si sine causa fiat uel ex falsa causa tenet & ligat, quia sententia excommunicationis sit iniusta ex causa si ue ex animo siue ex ordine tenet ut 11. q. 3. calido. 1. §. ergo iniustè deiecti quod est speciale in hac sententia, alias autē sententia prolata iuris ordine non seruato non tenet ut. C de sen. & in interlo. om.
17 iudi. l. prolatam. ¶ † Vnū tamen no. quòd si sententia excommunicationis sit iniusta ex causa quia causa non subest propter quam excommunicatur & si liget quo ad ecclesiam militantem quæ fallit & fallitur ut supra de sen. & re iudi. lator 24. q. 2. si quis nō recto supra de frigidis & male. fraternitatis supra de in inte. resti. ex literis. 35. q. 9. sententiam non tamē ligat quo ad ecclesiam triumphantem cuius iudicium innititur ueritati, quæ nec fallit nec fallitur ut infra eo. ti. a nobis. 24. q. 3. deus. de con. di. 2. panem, quæ ita demum ligatum habet quem ligat ecclesia militans si liget claue non errante. & sic intellige. 11. q. 3. quomodo, cum se c. quod uerum est nisi contemnatur ut 24. q. 3. notandum. in si & 11. q. 3. §. cum er-
18 go de sentētia in fi. † Sed cū ecclesia Romana non habeat maculam uel rugā uel aliquid huiusmodi. ut 21. di. quamuis. & de pæ. di. 1. ecclesia. Cum nihil iniustum ab ea procedere debeat quare statuit ꝙ iniusta sētētia ligaret, & quare dedit materiam prælatis sæuiendi in subditos. Respondeo. ut claues ecclesiæ in maiori reuerentia habeantur. dum timent homines iniustas sententias, uel ut homo bene conditus cresceret per obedientiæ meritum parens iniustæ sententiæ & se recognoscens ligatum iniusta sententia ut 11. q. 3. quid ergo. Et eadem ratione statuit ecclesia Romana ut si ab ea iugum graue & uix ferendum imponatur pia deuotione toleretur. 18. di. in memoriam. Est & aliud speciale in sententia excommunicationis ut non reueletur per appellationem. hoc idēò contingit, quia excommunicatio secum trahit executionem ut supra de appe. pastoralis. quasi dicit aliud seruatur in alijs sententijs condemnatoris & aliud in sententia excommunicationis, nam & alijs sententijs hoc obtinet ut post decennium executioni mandetur. nam quādiu appellari potest executio interuenire non potest. ut. ff. de uer. signi. l. si qua pœna. Sed aliud est in sententia excommunicationis quæ cum a iudice feratur statim habet effectum. nec denunciatio quod ad effectum aliquid operatur sed quod factum est publicat & insinnat ut supra de ap. nouit 11. q. 3. curæ. & c. debēt. supra de testi. co. præterea. ff. de test. l. heredes. & eadem ratio est in sententia interdicti scilicet ut ideo non suspendatur per appellationem quia illa secum trahit executionē ut supra de app. ad hæc. Sed opponitur quælibet sentētia diffinitiua secum trahit executionem. non enim indiget alia executione & tamē appellatur ab ea ut supra de exceptio significauerunt infra de test. Ray. & c. Raynaldus unde quāuis hoc uerum sit quod sententia excommunicationis secum trahit executionem & idem in sententia suspensionis & interdicti, non tamen est illa ratio quare sine huiusmodi non suspendatur per appellationem. sed est illa uerior ratio. quia sententia excommunicationis est medicinalis ut 11. q. 1. multi, disciplina enim est excommunicatio & non eradicatio ut 24. q. 3. notandum, excommunicatio enim est mucro episcopi. ut 16. q. 2. uisis. unde cum in huiusmodi sententijs censura ecclesiæ consistat ut infra ti. proxi. quid per censuram, specialiter indultum est, quia sententiæ

sententiæ huiusmodi nõ suspendãtur per appellationem, ut magis cẽsura ecclesiæ timeatur, & hæc uera sunt in sentẽtijs huiusmodi purè latis secus si sub conditione ferantur ut supra de appel. præterea. Itẽ secus cum sententia fertur & in ipsa sentẽtia suspenditur eius effectus ut supra de
19 app. dilectis. ¶ † Tollitur excommunicatio per absolutionẽ. & quæ excõicatio intulit absolutio reddit. ut 15. q. 6. nos sãcto rũ. ca. iuratos. & ar. 3. q. 4 beatus. & supra de elec. quia diligentia. non tamen omnia quia si iusta fuerit excõmunicationis sententia prouentus medio tempore percepti non repetuntur. ut. C. qui mili. nõ possunt. l. stipendia. & l. cum allegatur. nec enim pœnæ repeti solent. ut. ff. de con di. inde. l. pœnæ. ff. de procu. qui proprio §. ut in certis. ff. de tute. & con. distra. l.
20 1. §. nunc tractemus. † In absolutione autem hæc doctrina seruetur ut his qui absoluendus est iuret stare mandatis iudicis ut supra quod metus causa. ca. 1. infra eo. c. sacro circa fi. & ca. nuper in fi. Alibi dicitur quòd quis iurare debeat stare mandatis ecclesiæ ut supra de appella. ad hoc & supra c. cum desideres, in princi. Puto tamen quòd excommunicatus iurare debeat stare mandatis excommunicatoris quem contempsit, & si alicubi inueneris uitandum sit quòd mandatis ecclesiæ stetur expone id est prælati uel iudicis. Ecclesia enim & prælatus sinonima sunt ut. 7. q. 1. scire, posset tamen notari differentia inter unam formam & reliquam. nam cum iurat aliquis stare mãdatis ecclesiæ. stabitur mandatis excommunicatoris uel successoris eiusdem, rationale enim uidetur hoc iuramentum arg. supra de offi. de leg. quoniam abbas. Cũ iurat aliquis stare mandatis certæ & nominatæ personæ ad personam successoris non extenditur iuramentum. nisi & de successore fuerit in iuramento adiectum. ut. ff. iudi. sol. cum apud. cum olim. Sed in primo casu si appareat iniustè excommunicatus in hac forma iurabit qui excommunicatus est ratione contumaciæ quæ consistit in non ueniendo ad iudicium uel ad tempus recedendo uel iudici non parendo. ut 11. q. 3. certum est. mandabitur autem ei ut pareat iuri ut infra eod. titul. per tuas. ¶ Si uerò aliquis pro offensa sit excommunicatus, aut offensa illa sit manifesta scilicet per confessionem in iudicio factã uel probationem legitimam. aut euidẽtiam rei quæ nulla possit tergiuersatione celari, & tunc non relaxabitur sententia nisi prius sufficiens præstetur emenda. si uerò dubia sit offensa. sufficit ad sentẽtiam relaxandam si parendi mandato competẽs cautio præbeatur ut infra eo. titu. ex parte. & cap. olim. sed in primo casu si appareat iniustè excõmunicatum nihil mãdabitur absoluto ut supra de restitu. spo. literas in fi. infra eo. c. uenerabilis. & sic intelligo supra de offi. delega. cum contingat. & ca. prudentiam. §. ultimo. Item is qui excommunicato cõmunicat in crimine cum iuramento debet absolui. qui autem ei communicat sed non in crimine reconciliari poterit sine iuratoria cautione ut infra eodem nuper. §. is autẽ. ei qui pro offensa fuerit excommunicatus mandabitur ut de cætero similia non committat ut 23. q. ul. §. pessimam. ¶ Absolutio autem debet fieri cum solẽnitate quæ habetur. 11. q. 3. cum aliquis. non tamen puto solẽnitatem illam esse de substantia. & ideo sine illa solẽnitate fit absolutio cum miserere mei deus & cum aliquantis uirgarum percussionibus. similiter cautio iuratoria non est de substantia, quam hodie qui excommunicati sunt præstant potius ad cautelam ex consuetudine ecclesiæ quam rigore canonis ut infra eo. ti. cũ desideres. Cum uerò aliquis sit excommunicatus propter iniectionem manuum in clericum, hæc forma seruatur ut is qui absolutionem petit de parendo mandatis ecclesiæ & mãdetur eidem ne de cætero in clericum, monachum uel alicuius religionis conuersum, manus injiciat uiolentas, nisi se defendendo, aut de mandato suorum prælatorum faciat, uel nisi super eũ prælationis ministerium aut magisteriũ habeat, aut cum ipso in eadem ecclesia socius esse noscatur ut infra eo. c. ex tenore

21 re. † Sed si satisfactio sit pecuniaria quæ
ritur cui debeat applicari. Ad quod respõ
deo: si manus iniectio fuerit facta in mo-
nachũ uel conuersum satisfactio præstita
applicabitur monasterio ar. 12. q. 1. non
dicatis insti. de iniu. §. seruus autem. Si cle
rico seculari tunc eidem applicabitur. nisi
in cõtumeliam ecclesię sit pulsatus quia
tunc actio iniuriarum ecclesiæ competit,
ut. ff. de iniu. l. 1. §. ul. Et ei debetur satis-
factio in cuius ignominia dicitur facta
pulsatio ut supra de simo. de hoc. & c. au
diuimus 27. q. 1. si quis rapuerit. in autẽ.
de sancti. episcopis. §. si quis rapuerit. col.
22 9. ¶ † Sed quid si quis pro pluribus exces-
sibus una sententia sit ligatus. & in abso-
lutione nõ exprimit omnes excessus. sed
quosdam nunquid est absolutus. Respon-
deo non ut supra de offi. ordina. ex par-
te. Absolutio enim surrepta non prodest.
ut infra eodem. c. officij. Tan. autem scri
psit contrarium quod non placet. Nõ ob
stat infra eodem titu. cum pro causa. ubi
dicitur ipsum tanquam excommunicatũ
satisfacere ecclesiæ suæ pro altera moni-
tione præmissa cogatis. illud enim tan-
quam nõ est similitudinarium sicut Tan.
dixit. sed ueritatis expressiuum. posset ta
men eius sententia tolerari, cum ex igno
rantia uel negligentia causa supprimitur
arg. supra de rescrip. super literis. secus cũ
occultatur ex fraude. ut de offi. ord. ex par
23 te. ¶ † Item quæritur quid si quis pluri-
bus sententijs sit ligatus a pluribus præla
tis habentibus iurisdictionem, in eo, uel
ab uno. Respondeo necesse est enim ut a
quolibet absoluatur. unde ultima absolu-
tio cõfirmabit præcedẽtes ut. ff. ad Treb.
l. 1. in fi. primi responsi. de poe. dist. 4. §. ul.
supra de poe. & re. quod quidem. ff. de ser-
ui. rusti. prædio. l. per fundum. Plures e-
nim absolutiões necesse sunt ar. ff. de no.
ope. nunci. l. de pupillo. §. si ex pluribus
2. q. 3. §. notandum in uer. si plura. Sed nũ
quid in hoc casu cum ab una sententia ab
soluitur ab alia non dicemus eum partim
absolutum partim excommunicatum. Re
spondeo in qualibet absoluitur. sed in ul-
tima est absolutus, sicut in eo diximus qui
de uno confitetur & poenitet, sed de alio
non. quia tunc erit poenitentia fructuosa
cum alio poenitebit ut supra de poe. & re.
quod quidam possunt tamen excommu-
nicatores uni committere absolutionem
& ille posset omnes excõmunicationes
in unam absolutionem reducere sicut, &
plures obligationes acceptilatione tollũ
tur. ff. de accep. l. pluribus procedunt ista
secundum illam sententiam qua dicimus
excommunicatum posse iterum excom-
municari quo ad unum effectum excom-
24 municationis. † Est autem duplex effe-
ctus excõmunicationis scilicet deiectio
& ligatio. secundum primum effectũ ex-
communicatus amplius excommunicari
non potest. quia qui foris est expelli non
potest quid enim ad nos de his qui foris
sunt 2. quæst. 1. cap. multi. 24. quæst. 1. ca.
1. 2. & 3. & supra de iud. cum non ab ho-
mine iuxta alium effectum potest excom
municatus iterum excommunicari ut 3.
q. 4. Engeltrudam potest ligatus amplius
ligari & foris positus diutius extra tene-
ri, sicut uides in eo qui pluribus ligatur ca
thenis & secundum hoc intelligo geltru
dam. 11. q. 3. excellentissimus. ¶ Poena
25 † non seruantis excommunicationem
est ut tardius recipiatur ad ueniam ut 11.
q. 3. qui iubente citius morte præueni-
tur ut 11. quæst. 3. episcopi & si clericus
excommunicatus ingerat se officijs diui-
nis exequendis incurrit irregularitatem
indispensabilem tanquam enormi deli-
cto ut 11. q. 3. si quis episcopus. Item si
credens se iniuste excommunicatum con
temnat incipit ligari ex suo cõtemptu ut
11. q. 2. §. cum igitur. & 24. q. 3. notandũ
in fi. Item excommunicatus non suscipit
partem in ecclesia ut. 32. di. præter hæc.
Et non tantum in una ecclesia hoc cõtin-
git sed in pluribus ecclesijs locum habet.
26 † cum enim excommunicatus in una ec-
clesia in omnibus sit uitãdus ut 11. q. 3. &
4. q. 5. c. 1. & 6. q. 1. si quis præsbyter. illi
prouentus ecclesiastici merito subtrahun
tur cui ecclesiæ communio denegatur. ut
27 supra de app. pastoralis in fi. ¶ † Sed quæ-
ritur de suspenso an ei prouentus eccle-

siastici subtrahuntur. Respondeo cũ suspẽsio plerumque fieri solet ex leui causa utpote propter solam infamiam uel scãdalum populi siue plebis ut. 2. q. 5. praesbyter. tali suspensio beneficium subtrahi non debet quod non subtrahitur nisi ex magna causa ut 16. q. 7. inuentum. Nam quandiu alijs remedijs locus nõ est. sunt stipendia subtrahenda. ut. C. de excep. re iud. l. stipendia. Si tamen ex magna causa suspensio fieret secus esset ut supra de purga. ca. inter solicitudines 2. q. 5. super causam. Itẽ si suspensus contemnet suspẽsionem priuandus est interim beneficijs: ut supra de aeta. & quali. or. cum bone.

28 ¶ † Restat uidere de poena illorũ qui participant excommunicatis. In quo distinguitur aut quis cõmunicet crimini & criminoso. aut criminoso tantum. In primo casu incurrit eandem excommunicationem in numero qua tenetur is cui communicat. uidetur enim in eum delinquere qui damnãt. Vnde ab eo uel eius superiore erit absolutio requirenda. ut infra e. nuper. & c. si concubinae. Si autem communicat excommunicato non tamen in crimine subdistinguitur. quia aut erat excõmunicatus cum suis fautoribus & commũnicatoribus. aut non. In primo casu communicans incurrit eandem & ab homine non a iure ut 11. q. 3. rogo. & c. excellentissimus & infra eo. quòd in dubijs. In secundo communicans excommunicato in osculo. salutatione simplici loquela oratione uel mensa incurrit a iure excõmunicationem minorem ut 11. q. 3. sicut si ex communicatus cum excommunicato cõmunicauit. haec autem excõmunicatio in tertiam personam non transit. ut 11. q. 3. quoniam multos. Excipiuntur quidam casus in quibus communicantes, excommunicatis nullam incurrunt excommunicationem. Vnde. Haec anathema quidã faciũt ne possit obesse. Vtile lex humiles res i-

29 gnorata necesse. † Vtilitas eius qui excõmunicato communicat & sciẽter facit ut nulla excommunicatio incurratur. ut cũ quis ab excommunicato exigit quod sibi debet. ut infra eod. cap. finem. Item utilitas communicandi aliquando facit. ut cũ quis cũ excõmunicato loquitur de his quae ad excommunicationem pertinẽt & ad correctionem ipsius faciũt. ut 11. q. 3. cum excommunicato infra eod. ti. c. modo. & ca. cum uoluntate. §. praedicatores. lex propter eandem. l. quae est mulier cõmunicans uiro excommunicato excommunicationem non incurrit ut 11. quaest.

30 3. quoniam multos. ¶ † Sed nunquid idem est econuerso ut uir sciens uxorem excommunicatam & ei communicans excommunicetur non puto. quia uiris foemĩnas subditas, & poenae famulas lex esse uoluit. ut 33. q. 5. haec imago. Vnde maritus potest uxorẽ cogere satisfacere & absoluitur arg. 7. q. 1. sicut. & 33. q. 2. placuit. Humile sicut est in filijs. seruis ancillis. mancipijs rusticis & seruientibus nec nõ in omnibus alijs qui à Deo non curiales sunt ut eorum consilio scelera perpetrentur ut in c. quoniam multos. Et quod dixi de filijs intellige de his qui in potestate patris sunt sec. s in emancipatis Res ignorata ut si quis alteri cõmunicat ignorans eum excommunicatum dum tamen ignorantia nõ sit crassa & supina. ut supra de cle. exc. de apostolice. Necessitate. ut cum quis transit per terram excommunicatorum ut infra eod. ti. cum uoluntate. dummodo necessitas sit uera & non simulata. ut in ca. quoniam multos. Et nota quod omnes personae tenent in illo ca. quoniã usque ad illud uerbum. quicunque autem omnino &c. tenentur communicare suis superioribus excommunicatis propter obnoxitatem qua illis tenentur astricti. sed aliae personae quae in eo. c. subsequũtur nõ tenentur communicare imo debent euitare. nisi articulus necessitatis immineat.

31 ut infra eodem ca. inter alia. ¶ † Sed nunquid parentes possunt licenter communicare filijs excommunicatis domini familiaribus suis. Dixerunt quidam quòd sic, nam eadẽ fide sunt astricti superiores inferioribus qua, inferiores superioribus. ut 22. quaest. ulti. de forma fidelitatis. Verius tamen puto quòd maiores excommunicantur communicantes suis inferioribus

ribus

ribus & hoc in pœnam maiorum qui cor
rigere debuerunt minores ne inciderēt in
excommunicationem ar. ad hoc 27. quæ.
1. de filia parentes autem castigare & eru
dire filios debent alias digni sunt pœna
32 ut 37. di. legant. Erubescit lex. ¶ † Quæri
tur an peccet mortaliter is qui in casu nō
concesso communicant cum aliquo ex-
communicato. Respondeo sic, ut colligi-
tur ex illa decreta supra quod metus cau-
sa, sacris, & probatur. alias. nam talis est
excommunicandus ut. 11. quæstio. 3. si-
cut. & cap. excommunicatos. & ca. qui-
cunq; communicauerit. quod tamen in-
telligo sicut determinat decre. supra. de
cle. ex. mi. si celebrat in fi. non autem de-
bet quis excommunicari. nisi pro morta-
li. ut. 11. q. 3. nemo episcoporum. & c. nul
33 lus. ¶ † Quid si episcopus excommuni-
cet aliquem & postmodum communicet
nunquid incurrit minorem. Respondeo
sic nam illa a iure incurritur ut infra eo.
c. nuper. & ideo non obstant iura quæ in
cōtrarium possent induci quòd nullus po-
test esse iudex suijpsius. ut. ff. de arbi. l. pe.
ff. ad Treb. ille à quo. §. tempestiuum. Itē
si quis episcopus communicet aliquem ra
tione criminis & ipse idem communicat
34 communicato in crimine. ¶ † Item quid
si excommunicet aliquē cum fautoribus
& communicatoribus suis, & ipse postea
illi communicat. In his duobus casibus
scripsit frater Ray. in summa sua episco-
pum ligatum excommunicatione maiori
non sua sententia sed iuris & absolui de-
bere a suo superiori per decre. infra eo. nu
per quod mihi non placet. Nam primo
casu is qui in crimine non contrahit ex-
communicationem a iure sed a iudice. ui
detur enim in eum delinquere qui dāna-
uit, & ideo ab eo uel a suo superiore de-
bet absolui ut dicit illa decre. nuper. quod
in casu præmisso dici non posset ut epi-
scopi sua sententia ligarentur & idem di
co in casu secundo. nam cum quis excom
municatur cū communicatoribus suis pa-
ri anathematis uinculo constat principa-
lē excommunicatū & fautores seu com-
municatores illius fore astrictos. ut 11. q.
3. excellentissimus. unde & i hoc casu cū
episcopus sua snia ligari non possit ut su-
perius dictū est contrahet minorē excō-
municationem a iure. ¶ Quæritur pone
35 † quòd episcopus excommunicet subdi-
tū suum ratione criminis nunquid subdi-
tus cōmunicans ei in crimine ligatur ea
sententia uidetur ꝙ non ut infra c. a no-
bis in prima a nobis. immo nec remissio
alicuius episcopi extenditur ad subditos
alienos ut supra de pe. & remis. quod aūt.
puto tñ contrariū eo quod ille qui cōicat
in crie uidetur in eū delinquere quæ dāna-
uit. ut in decr. nuper unde contrahit forū
rōne delicti & quo ad hoc efficit subditus
36 excōicantis. ¶ † Quæritur de excōicato.
An possit intrare ecclesiā. Respon. excōi-
catus minori excōicatione pōt audire di
uina prætermissam eo quòd a sacramētis
est tantūmodo exclusus. ut dixi. supra eo.
c. si. circa prin. Securius tamen puto si ex
deuotione abstinuerit. ar. 5. di. ad eius ue-
37 ro. ¶ † Sed nūquid clericus minori excom
municatione ligatus potest in choro cum
alijs officium suum prosequi. Respondeo
non si scienter & in contemptu ecclesiasti
cæ disciplinæ communicauit excommu-
nicato & sic contrahit minorē. quia tunc
est in mortali peccato & anathemate fe
riendus. ut supra de cle. ex. mi. si celebrat.
in fin. Et ut not. supra eo. c. si. §. quæritur an
peccet. Cæterum si quis communicetur
excommunicato casualiter uel negligen-
ter uel ex uerecūdia potius quā ex contē
ptu poterit prosequi officiū nō tamen ce
lebrare nec sacramenta recipere uel con
ferre. ut in illa decre. si celebrat. laudo ta
mē ut prius faciat se absolui quā suū offi
38 ciū in choro cū alijs prosequatur. ¶ † Si ue-
ro quis sit excōicatus excōicatione maio
ri ecclesiam intrare non debet ut 33. q. 4.
uir cum propria 21. di. cleros in fi. & si in-
trauerit clerici exire debēt officio dimis-
so. ut 11. q. 3. sicut apostoli, & c. excōmu-
nicatos. & c. qui excommunicauerit 24.
q. 1. omnis qui resedit. quod intelligo fa-
ciendum cum notorium est de excom-
municatione illius & alioquin publicè
non euitabunt ne prodere uideantur.

ut 6.q.2.si tantum &c. placuit & 2.q.1.si
peccauerit monere debent tamen eundē
in secreto ut exeat, nam ingerendo se
communicationi aliorum peccat morta-
liter ut in.c.tantum.& supra de cle.90.c.
illud circa si. Sed si monitus nolit exire.
tunc si clerici possunt infra ab officio de-
sistere ut per hoc occultus excommunica-
tus non publicetur si desistant uel exeant
scientes uel remaneant ignorantes. si qui
dam sciunt & quidam ignorant cautè ta-
men hoc fiat ut ille nō prodatur. si enim
occultum est ut dixi in priuato uitandus
est ut saltem uerecundiæ ruboré suffusus
pro latenti excessu satisfacere compella-
tur. ut infra eodem titul. cum non ab ho-
39 mine. ¶ † Sed quid si publicè aliquis ex-
communicatus intret ecclesiam Respon-
deo publice exire moneatur: si non ex-
eat dimittatur officium nisi sacerdos ca
nonem inceperit. quia tunc perficere de-
bet. non enim interrupta uel non com-
pleta dimitti debent sacra misteria. ut.7.
q.1.nihil perfecto autem canone & sum-
ptis corpore & sanguine Iesu Christi
amplius in missa non procedatur excom
municato præsente. sed si ecclesia habe-
ret iurisdictionem temporalem posset ip
sam excludere uiolēter. sed ubi nō habet
iurisdictionem & excōmunicatus ammo
nitus non exiret sed si ingereret procaci-
ter & proteruè inuocari posset brachium
40 seculare. ¶ † Sed nunquid clericus excom
municatus tenetur dicere horas. Respon
deo sic. cum enim ad pensum seruitutis
clericus tenetur. ut supra de cele. mis.
c.1.ab hac seruitute per excommunica-
tionem non liberabitur quia pœna non
habet immunitatē. ff.de interdi.& releg.
l.relegatorū.§.ult.ff. de nego. gest.l. siue
hæreditaria.&.ff.ex quib.cau.ma.l.Papi.
Dicet ergo horas suas non officiando ec
clesiam sicut prius uel iuxta consuetudinē
præcedentem.ut 11.q.3.si quis episcopus
damnatur &.c.si quis episcopus in conci-
41 lio. † Idem dico in suspensis poterunt
bini uel trini excommunicati suspensi di
cere horas suas. sed excōmunicati extra
ecclesias suspensi uel interdicti in eccle-
sijs etiam interdictis ianuis clausis. in-
terdictis & excommunicatis exclusis uo-
ce dimissa ita quod audiri non possint. ut
42 supra de pe.& re. quòd in re. ¶ † Itē no.
quòd si clerici scienter & sponte partici-
pent excommunicatis & ipsos in officijs
recipiant eadem excommunicationis sen
tentia inuoluuntur nec absolui possunt ni
si a papa.ut infra eo.c.significauit. & hūc
rigorem inducit magnitudo excommuni
cationis scilicet propter excellentiam eo
rum in quibus communicatur. & cum sit
pœnalis hæc constitutio non extendo.eo
quòd pœnæ molliendæ sunt non extendē
dæ ut de pœ.dist.1.§.pene.ff.de pœ.l. in-
terpretatione. quòd autem dicitur & in
officijs receperunt.intelligo omnibus of
ficijs quæ in ecclesia uel extra ecclesiam
celebrantur ut de horis diurnis. & quòd
dicitur sponte intelligo excludi coactio-
nem absolutam non condicionalem quæ
non defendit ab excommunicatione. &
si satisfaciendo in parte defendat ut su-
43 pra quod metus causa factis. ¶ † Quæri-
tur an hæc uerba sufficiant ad excommu
nicandum scias te excommunicatum esse
uel te excommunicatum cognoscas. uel
habeas te pro excommunicato.uel repu-
tes te excōicatū. & uidetur quòd sic. ut
supra de test.co.c.2.supra de ap. præterea.
nam in sententia non refert an interue-
niant uerba directa uel æquipollentia. ut
infra eo.ti.proxi.in hoc.unde si iudex di-
cat. uidetur titium nihil deberet scio. ui
detur titiū absoluere supra de ar.l.qui ta-
men.§.1.Item sola uoluntate aliquando
excōicatur ut 11.q.3.si inimicus. sicut &
uoluntate absoluitur.ut infra eo.tit.si ali-
quando itē si testator dicat. sciant hære-
des mei me donasse liberto meo tales res
inter uiuos.ex his uerbis dominii si trāsit
ad libertū quamuis donatio non præces-
sit.ut.ff de dona.ex hac scriptura. item si
testator sic dicat, filiam meam ideo ex-
hæredant.quia dote contentam esse uo-
lui. ex his uerbis cum uoluntate exhære
dare uidetur.ut ff.de hæredi.insti.qui uo-
lebant.Sed contra.uerba illa de quibus in
princ. dixi uim denunciandi habent ma-
gis

gis quam ligandi sed Dei nunciatio non
ligat. ut supra de app. pastoralis in fin.
Item si testator dicat uolo & hæres meus
manumittat seruum meũ multorum ser-
uorum capita sibi relinquerim. si non sit
uerum seruos fuisse relictos. nec hæredi
dabitur actio. nec compellitur manumit
tere seruum suum. ut. ff. de le. 2. l. titia. §.
uerum. t. Respon. ¶ Item nulla est substi-
tutio. si non inueniatur institutus. ff. de he
redi. insti. l. ex facto. etiam agitatum pu-
to uerba illa non sufficere ad excommu
nicandum unde in decre. illa præterea
subandi te excommunico & excommu-
nicatum te scias. & eodem modo suban-
44 di in decre. de testi. co. † nam excommu-
nicatio odiosa est. & ideo restringenda
non amplianda. ff. de liber. & posthu. l. cũ
quidam supra de consangui. & affi. quod
dilecto. & ad superiores rationes pro pri
ma parte inductas. Respondeo prima nõ
ob. quia æquipollentia intelligo hæc ex-
communico uel a communione eccle-
siæ excludo. Non ob lex illa ex hac scri-
ptura. quia illud benigna interpretatio-
ne concludi ut in litera continetur. Item
non ob. lex illa quæ uolebat quod illud
ex uoluntate testatoris procedit & in ul-
timis uoluntatibus uolũas testatoris lex
est ut in autem. de nup. §. disponat coll.
3. Item dicit cõsueuit quòd si aliquid pro
hibetur sub interminatione excommuni-
cationis non incurritur excommunicatio
quãuis fuerit prohibitum. ut supra de iu-
re pa. relatum. & quia excõmunicationes
uim sententiæ non habẽt secus sub diffini-
tione excõmunicationis tũc. enim statim
incurritur excõmunicatio cũ sit prohibi-
tũ ut supra de immuni. ec. nõ. eo minus in
si. Et eodem modo cum mãdatur aliquid
sub pœna excommunicationis ut. 63. di.
salonitane. nisi à iure mandetur ut. 30. di.
per totũ & est ratio quia ius magis irasci
tur in contẽptu ministri iure quã in contẽ
ptu sui ipsius. ut. ff. de arbi. l. si cum dies
45 §. dies. & l. celsus. ¶ † Quæritur pone su-
per caput clerici uibrem baculum uolens
ipsum percutere non tamen percutio nun
quid incido in canonem uidetur quòd sic,
quia quæ manũ eleuat uersus aliquẽ tene
tur iniuriarum ut de pœ. di. 1. si quis pulsa
tus & sine uiolentia manus inciditur in
excõmunicationẽ. ut eo. ti. nuper, in prin.
17 q. 4. sicut & eadẽ cõmouetur de eo qui
clericum sequitur ut uerberet licet nõ ui
xerit quia non capit. ad utranq; qõnẽ sic
dico quòd neuter incidit in canonẽ quia
canon ille si quis suadente. factũ exigit. s.
manus iniectionẽ dũ dicit item iniuriã dũ
dicit suadente diabolo. Itẽ uiolentiã dũ
dicit uiolentas manus quæ uerba cũ effe-
ctu intelligo, ut de pœnit. di. 1. hoc autem.
Item cum illa constitutio sit pœnalis ip-
46 sam non extendo. † Pone quòd quis man
det manus uiolentas iniici in clericum &
tandem pœnitet ante manus in iectio-
nem nunquid secuta manus iniectione in
cidit mandator in canonem. ut infra eo.
titu. mulieres. Respondeo sic. nisi man-
datum reuocetur ita quod mandati reuo-
catio peruenit ad mandatarium. ut. ff. man
da. l. si mandasse. ff. de procura. l. si procu-
ratorem. C. de satisdando. l. una supra de
47 procura. auditis & c. mandato. ¶ † Sed
pone si mandator moriatur ante manus
iniectionem. dicunt quidam eum non in
cidere in excommunicationem. iã mor-
tuum. tum quia morte finitur mandatum
ff. manda. l. inter causas. §. 1. institu. man-
da. §. recte supra de offic deleg. gratum. &
c. licet nondum. tum quia ecclesia sub
terra non ligat. ut infra eodem titulo à
nobis in secunda à nobis. & 24. qu. 3. li-
gantur. Sed uerius dicitur eum fore ex-
communicatum post mortem nisi manda
tum reuocet ante mortem cum intelli-
gatur decedere in eadem uoluntate. ut su-
pra de bap. & eius effectu. maiores. ff. de
mand. uind. l. si pater bene autem quis ex-
communicatur post mortem. ut 24. q. 2.
48 sane. ¶ † Item quid si non mandet sed ra
tam habet iniectionem manus in cleri-
cum dicunt quidam quod incidit in ca-
nonem. nam ratihabitio & in maleficijs
locum habet. ut supra de simo. sicut. C.
de incest. nupt. l. 3. ff. de ui & ui arg. l. 1. §.
quòd argum. contra. ff. de his qui not. in-
fam. l. quis ergo. ff. manda. l. si uero. §. si po
test

test ff. de ui & ui. ar. l. 1. §. qui igitur quod meo nomine gestum non est ratum habere non possum. ff. de nego. gesti. l. si pupilli. § sed si pupilli. §. sed si ego. ff. de preca. l. si seruus.
49 † In summa notandum quod qui manus iniicit in clericum uiolentas duos offendit & illum quem lædit & ecclesiam. Læso satisfieri debet per humiliationem & dilectionem uel pecuniæ præstationem si damnum interuenit ut infra eo. c. ea noscitur. Ecclesiæ autem satisfit cum iuratur de parendo mandatis ipsius & mandatum illud suscipitur de quo habes infra eod. titulo ex tenore. sed si sine mandato & satisfaciendo huiusmodi absolutio fiat uidelicet & tenet ut infra eo. c. cum desideres. Sicut enim excommunicatio facta non seruata forma uidelicet & tenet 11. q. 3. si episcopus. sic & absolutio & enim dominus ius esse uoluit utriusque
50 ligandi & soluendi. ut de pe. dist. 1. † Et nota quòd licet canon ad præsidium editus clericorum ille 17. q. 4 si quis suadente, tria requirit quantum ad hoc ut incidatur in ipsum. s. iniectionem dum dicit iniecerit. uiolentiam dum dicit uiolentas. & iniuriam dum dicit suadente diabolo. Fallit hoc casualiter. nam aliquando inciditur in illum canonem siue iniectione manus propter uiolentiam. ut j. eo nuper in prin. aliquando siue uiolentia propter iniuriam. ut infra eo. contingit. Aliquando sine uiolentia & iniuria propter solam iniectionem. ut infra eo. tit. uniuersitas. Item no. quòd olim secundum antiquos canones quilibet audiebatur uolens de iniusta excommunicatione docere. ut 11. q. 3. si episcopus. Hodie. n. non auditur nisi in duobus casibus. si dicat sententiam excommunicationis latã post appellationem legitimè interiectam uel intolerabilem errorem in sententia fuisse expressum. ut infra eod. ti. per tuas.
51 † Intolerabilis error pôt dici quodlibet mortale peccatũ ut si quis excommunicat aliquem quia non furatur uel quia nõ fornicatur. Vel intolerabilis error dici potest cum expresse contra ius pronũciatur ut 2 q 6 §. Diffinitã. ff. quæ sententiæ si ne ap. re. l. 1. §. 1. & talis error facit exhæredationem nullam. ff. de liber. & posthu. l. posthumus §. ult. & l. sequenti. sic nec ũidelicet tutoris datio si error facti sit in datione expressus. ff. de tuto. & cura. l. dey æ. sic & obligatio per errorem facta non tenet. ff. si quis cau. l. sed & si. §. ul. ff. de fidei. l. si postquam. uel error in sententia excommunicationis exprimitur. cum excõmunicator dicit excommunico te quia credis in Deũ uel quia caste uiuis. uel pone exemplum. ut si dicat excommunicator. excõmunico nisi missam dixeris pro anima talis hæretici. ut 11. q. 3. si quis episcopus. Hug. tamen dixit tũc demum sententiam excommunicantis continere intolerabilem errorem cum fertur pro contrario eius pro quo ferri solet. n. ferri pro contumacia. ut 11. q. 3. nemo. c. certum. si ergo feratur pro obedientia ut si excõmunicetur quis quia obedit sententia continet intolerabilẽ. uerius tamen puto quod
52 prius dixi. † Et licet duo casus assignantur in quibus sentẽtia excõmmunicationis non teneat ipso iure ut dictum est. ego assigno & alios tres ut si episcopus excedat in exactione procurationis & quia sibi non paretur excommunicet, ut supra de excess. præb. cum ad quorundam. Item cũ quis supponit se protectioni Romanæ ecclesiæ, & ex simplicitate nõ appellet. sententia excõmunicationis in eum lata non tenet. ut de ap. ad audientiam. Item si sententia excommunicationis feratur à prælato hæretico uel excommunicato. ut 24. q 1. audiuimus. Et nota quòd ubi iudex uel prælatus dicit excommunico intelligendum est de maiori excommunicatione non de minori. ut infra eod. ti. si quem non obstante. ff. de pœnis. l. si præses.

Summarium

1 *Verbum quid sit.*
Verba ad quid sint instituta.
2 *Verbum quare dicatur filius Dei.*
Verbum unde dictum. & qualiter uerba debeant interpretari.
3 *Nomina quare sunt inuenta.*
4 *Rescriptorum uerba quis interpretetur.*

Inter-

5 *Interpretatio iuris an & quando necessaria & inscriptis redigenda sit.*
6 *Interpretationes à iure quibus per omnia standum est.*
7 *Interpretatio iuris quando prorogetur.*
8 *Interpretatio iuris quando arctetur.*

¶DE VERBORUM SIGNIficatione. Rubrica.

DIctum est de personis in primo libro. in secundo de iudiciis. in tertio de uita & rebus clericorum. in quarto de sponsalibus & matrimonio laicorum. in quinto de criminibus. Sed quia circa uerbo. interpretationes & intellectus oriuntur quæstiones frequētius ita ut plerunq; nexam soluimus modum ligemus. ut infra eod. tit. cum olim. ideo ponitur hic rubrica de uerbor. significa. ¶ Videamus quid sit uerbum. unde dicatur. qualiter hic sumatur. qualiter sit interpetandum quis possit uerba dubia interpretari. ultimo uidendum est quando possit artari uel prorogari interpretatio.

1 ¶ † Verbum est pars orationis cum temporibus & modis sine casu significatiuum actionis & passionis. his autem ponitur uerbum in larga significatione ut supponat pro qualibet parte orationis per quā is qui loquitur de animo gerit in notitiā aliorum deducat uerba enim non proptere a instituta sunt ut per ea se inuicem homines fallant sed ut eis quisque in alterius notitiam proferat. uerbis igitur uti ad fallaciam non ad quod sunt instituta peccatum est. Interest. enim quemadmodum uerbum procedat ex animo ream linguam non facit nisi rea mens ut probantur hæc 23. quæstione 2. is autem. & capitulo. homines in fi. Vnde uersus. Nō nisi mente rea fit mea lingua. rea. unde qui contra mentem loquitur nihil dicit. quia non dicit quod cogitat quia uox illud non signat nec dicit quod uox signat quia illud non intendit. igitur nihil di-
2 cit. ut. ff. de rebus dub. l. in ambiguo. † Verbum autem dicitur filius Dei quia & sicut per uerbum exprimitur uoluntas hominis sic per filium Dei uoluntas patris. ut de pœni. dist. 1. uerbum Dei dimittit peccata. dicitur autem uerbum ab aeris uerberatu quod commune accidens est omnibus partibus orationis siue sumatur in prima significatione siue in secunda. In priuilegijs siue in scriptis interpretabuntur uerba ad id ad quod sunt instituta. ut 22. q. 2. quod autem. non. n. sensum extrinsecum alienum & extraneum debitis quærere ut. 37. distin. relatum & ad communem intelligentiam uerba sunt referenda. ut supra de spon. ex litteris. ff. de leg. 3. l. non aliter. Sed contra plerunque dum proprietas uerborum attenditur sensus ueritatis amittitur. ut infra eod. titul. præterea, nam potius mens attenditur quam uerba sint consideranda. ut. 22. q. 5. humanæ. aliquando contra communem intellectum sit interpretatio. ut supra de postulando ad hæc. & potius considerandum est quod testator senserit quam ipsa uocis significatio. ut. ff. de fundo instructo l. cum de lanionis. §. asinam. & hæc uera sunt ubi interpretatio uerbi haberetur à iure sicut canon interpretatur statim, idest usque ad annum & diem. ut. 20. quæstio. 2. puella, puto quod in rescriptis & priuilegijs magis mens & intentio superioris attendenda, sunt quam uerba consideranda. ut supra de officio dele. super eo. supra de decimis ex multiplici supra de priuilegijs quanto. & c. in hijs. nā quāuis uerba priuilegiorum inspicienda sunt ut supra de priui. porro. plus tamen considerāda est mens. ut. ff. de le. & se. con. l. seq. 1. q. 1. marchion, 12. q. 5. homane in fra eo. ti. intelligentiam. & idē dico in testamento quia mens prior & potētior est quā uox. ut. ff. de supel. l. Labeo, in fi. Vnde si testator mihi legauit seruum sub appellatione stichi cum uocaretur pāphilus non stichus qui ex uerbis significatur sed
3 pamphilus debetur † nomina enim si significandorum hominum gratia reperta sunt quod si quolibet alio modo intelligātur nihil interest ut insti. de lega. §. si quis in nomine & idē est si in fundi nomine sit erratum. ut. ff. de lega. 1. l. 3. Secus in nominibus

nominibus rerum. rerum enim uocabula
immutabilia sunt hominum mutabilia. ut
4 in ea.l. in.fi.1.℞. ¶ † Verba rescriptorum
domini papæ. interpretatur papa supra
de sequestr. c.1. Aliquando & legatus in-
terpretatur. ut supra de postulando.c.1.
5 ¶ † Quis autem possit interpretari priuile
gia dixi. supra de priuil.§. sed pone.de in
terpretatione uero iuris distinctio est an-
tiqua interpretatio generalis est necessa-
ria & in scriptis redigenda interpretatio
principalis.ut.C. de le.& se.con.l.non du
bium supra de senten. excom. inter alia.
Generalis necessaria sed non in scriptis
redigenda interpretatio cõsuetudinis ut.
ff.de leg.& se.con.l. si de interpretatione
supra de consue.cum dilectus. Non gene
ralis sed necessaria in scriptis redigenda
interpretatio iudicis.ff. de le.& se. com.l.
non possunt &.l. nam ut ait. generaliter
nec necessaria nec in scriptis redigenda
interpretatio magistri.ut.C.de profes.l.1.
lib.12.quia nullius additus in uerba magi
6 stri. ¶ † Sunt interpretationes a iure qui-
bus per omnia standum est ut in decre.
hic positis &.C.&.ff eo.ti.per totum. Sed
præter has iuris interpretationes inueni-
mus & alias nam nomine beneficij non
continetur rectoria uel personatus.ut su-
pra de præbendis cum olim. & hoc ne iu-
ri eorum ad quos spectat electo detraha-
tur & simile alias supra de offi. de leg. su-
per eo. uer. uerba illa ordinetur ecclesia
talem interpretationem recipiunt ordi-
net per alium instituentem ad quem insti
tutio spectat sed nomine beneficij conti-
netur præbenda. ut supra de præben. pro
illorum.non obstat his infra eodem titu.
tua.ubi præbende & maiora officia nomi
ne beneficij continentur. illud enim obti
net fauore ecclesiæ a debitis releuandis.&
ideo dicit litera in hoc casu. ideo ius in-
terpretatur constitutionem illam supra
de conces.præben. uel ecc. non ua.c.nul-
la quod ad archiepiscopatus uel episcopa
tus non solet extendi sed ad personatus
alios & minora beneficia coartari. ut su-
pra de conces.præ.uel ec.c.dilectus.quam
uis hodie illi dilectus uideatur derogatũ
per constitutionem illam supra de elect.
ne pro defectu.sic interpretatur eadem de
creta. nulla locum non habere nisi præ-
bendæ fuerint distinctæ, ut supra de con-
ces.præben.c.ex parte. Host. sic interpre-
tatur eandem constitutionem nulla.ut in.
6.mensibus de quibus loquitur tempus su
spensionis nullatenus computetur cum il
la Lateran. & concilij constitutio contra
negligentes tantum fuerit promulgata.ut
supra de con.præben. quia diuersitatem.
Interpretatur electio idest confirmatio.
ut supra de consue. cum dilectus. Item ius
interpretatur clausulam illam quæ inter-
ponitur in rescriptis. quod si duo uel om-
nes interesse nequiuerntis &c.ut intelliga
tur de impossibilitate iuris uel facti. ut su-
pra de rescrip. sciscitatus & illa decre. in-
terpretatur illam sciscitatus. & illam su-
pra de offi. delega. prudentiam dicens
quod si clausula quod si omnes uel ambo
ponitur in rescripto & unus interesse non
potest nec committere potest supra de of-
fi.delega.coram. Item decre. illa per tuas
interpretatur aliam eiusdem titu licet He
ly.de simo. Item decreta. illa supra de of
fi delega. super quæstionum interpreta-
tur illam cum te consulente. Item decre.
illa. de consan. uir qui a stipite interpre-
tatur aliam eiusdem ti. nõ debet. sic quod
aliqui distantes inter se quarto gradu pos
sint contrahere nisi quamuis alter distat a
communi stipite.4. gradu. alter.5. Item
decre illa supra qui fil. sunt legi. per tuas.
in fi. interpretatur aliam. eiusdem tit. trans-
missæ. dum dicit qui in casu dissimili lo-
quitur. Item quod dicit decre. illa qui fil.
sunt leg.cum interio. ueterem quod filij
nati ex illis parentibus qui ignorantes
impedimentum in facie ecclesiæ contra-
xerunt legittimi sunt interpretatur aliam
in eodem titul. dicens idem esse si alter
coniugum ignoret impedimentum. Item
quod dicit decre. supra de ui. & ho.cler.
quoniam. & alia supra de sen. excom.mo
nachi scilicet quod si aliquis de commu-
niter uiuentibus manus in confratrẽ inij-
ciat uiolẽtas a suo abbate uel superiore po
terit absolui interpretatur decre. supra de
sen.ex-

sen.excom.cum illorum.dum dicit nisi excessus extiterit difficilis & enormis. ut si ad mutilationem membri uel effusioné sanguinis est processum aut in episcopú uel abbatem uiolenta manus iniecta. Itẽ decre. illa supra de cogna.spic.t.interpretatur illos canones.30.q.3. super quibus, & post susceptum. hæc exempla & alia his similia de iuris interpretatione notare per se poterit quilibet studiosus.¶ † Itẽ
7 prorogatur iuris interpretatio ratione fauoris ut si cui indultum sit retinere beneficia uacantia in sua ecclesia & fructus eorum percipere. ac in solutionem debitorum eiusdem ecclesiæ conuertere per interpretationem extenditur! nomen beneficij ad præbendas uel beneficia maiora. ut infra eodem. tua nobis. Item uerbum illud labores extenditur ad omnia quæ quidem religiosi proprijs manibus & sumptibus excolunt. ut supra de decimis ex parte. Item priuilegium indultum de decimis non soluendis extenditur ad decimas per interpretationem possessionum quæ post modum acquiruntur. ut supra de priuile. quia circa. Item quod quibusdam religiosis indultum est scilicet ut cum Romæ terre fuerit interdictum excommunicatis & interdictis exclusis possunt quandoque ianuis clausis suppressa uoce non pulsatis campanis diuina officia celebrare ad episcopos prorogatur. ut supra de priuil.quod nonnulli. sic per interpretationes extendimus donationes. ut supra de dona. cum dilecti. unde si Imperator donet demum interpretatur cum omnibus iuribus & pertinentijs suis esse donatum. ut.C. de bo. uac.l. si quando lib.10. Idem facimus in testamentis similiter ratione fauoris. Vnde si aliquis leget uina interpretamur & uasa uinaria legasse.ff.de ui.& tri. leg.l.si cui.§.si uinum.&.ff. de penu.le.l. qui penum §.ulti.&.l. namque. & auibus legatis & auiaria debentur.ut.ff.de leg.3.l.auibus. Non enim in causa testamentorum ad diffinitionem utique descendendum est cum plerunque abusiue loquatur homines nec proprijs nominibus uel uocabulis utantur. ut.ff. de leg.3.l. non aliter. §. titius. Ideoque cartarum appellatione libros intelligimus esse legatos cum uox testatoris uoluntas urgeat ut cum quis dixerit cartas meas uniuersas, qui nihil aliud quam libros habeat studiosus studio so relinquens.ut.ff. de lega.3. l.librorum §. quod tamen. Item prorogatur iuris interpretatio ratione generalitatis ut cum quis obligat bona sua & futura bona intelligatur obligare.ut. C. quæ res pigno. oblig.pos. l. ultima. Item cum quis fundum obligat nihil excipiens ius patronatus quod in ecclesia in fundo sita obtinet obligare uidetur. ut supra de iure patrona.ex literis. ¶ † Aliquando interpretatio iuris artatur ut in procuratione exigenda ne subiecti grauentur. ut supra de cẽ. quito. Item artatur ut exactionis & auaritia nota uitetur ut supra de cen. ex parte. Itẽ interpretatio artatur odij ratione ut cum decimæ laico conceduntur in feudú quod male sit ut supra de his quæ si. a præla. sine con ca. c. cum apostolica. Item in hoc casu occasione decimationis antiquæ ni sunt decimæ noualium usurpandæ in talibus non sit extendenda licentia sed potius restringenda.ut supra de decimis.tu odia enim per interpretationem restringenda sunt. ut.ff. de liberis & posthu.l.cu quidam supra de consangu. & affini.quod delicto. Item artatur uenditio per interpretationem ut non uideatur episcopatú uel uenditum uel in uenditione exceptú quod uenditionis tempore nó extabat ut ff. de contrahen. emp.& uen.l.Rutilia.& hoc ideo quia in uenditione inspicitur tẽpus contractus. Item in fauorem rei fit restitutio per interpretationem,nam si quis legauerit nummos & nescimus de quibus sensit tunc sumitur coniectura ex pluribus.spectatur enim consuetudo patrisfamilias in primis deinde regionis in qua testator uersatus est. sed & mens patrisfamilias & legatarij dignitas uel charitas & necessitudo. In summa, quæ præcedút uel sequuntur scripta scrutanda sunt. ut.

ff.de lega.1.l.filiusfamilias. quia si nec ex illis coniectura capi possit, tunc locum habet quod dicitur nummis in distinctè legatis exiguiores debentur si neque ex consuetudine patrisfamil. neque ex regione unde fuit neque ex contextu testamenti possit apparere.ut.ff.de legatis tertio.l.nummis. quod ideo contingit quia cum hæres damnatus sit nummos dare in potestate eius est quos uelit dare & liberare. ut.ff. de legat.3.l. qui concubina.§. primo.

Summarium

1 *Regula quid sit. & unde dicatur.*
2 *Regulæ unde summantur.*
3 *Regula omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur quomodo intelligatur.*
4 *Regula quòd dubia in meliorem partem sint interpretanda, qualiter sit intelligenda.*
5 *Regulæ quòd utilius scandalum nasci permittitur quam ueritas relinquatur, sensus.*
6 *Regula quod est illicitum necessitas facit licitum, explanatio.*
7 *Regula quod latenter, aut per uim, uel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere, declaratio.*
8 *Regula quod iudex à tormentis incipere non debet intellecti.*
9 *Regula quid quid in sacratis Deo rebus & episcopis agitur pro sacrilegio reputatur quomodo sit intelligenda.*
10 *Regula qui ex timore facit præceptum aliter quam debeat facit. qualiter intelligatur.*
11 *Regulæ offendens in uno factis est omnium reus intellectus.*
12 *Regula non potest esse pastoralis excusatio si lupus oues comedat, & ipse nescit declaratur.*
13 *Regula indignum est, & tam Romanæ ecclesiæ consuetudine alienum ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur declaratio.*

¶DE REGVLIS IVRIS. Rub.

AD eximij operis consumationem & ministrorum iuris canonici instructionem perfectissimam doctrinam diffinitiones iuris siue regulæ supponuntur unde intitulatur rubrica de regulis iuris. ¶ Videndum est quid sit regula unde dicatur qualiter finiatur.ex qui
1 bus regula surgit.¶ Regula † quidem est quæ rem breuiter enarrat non ut ex regula ius sumatur. sed ex iure quod est regula fiat. ut.ff.eod.titul.l.1. Sed in grammatica regula est multorum cõsimilium collectio. ¶ Regula dicta est ex eo quod recte ducit nec aliquando aborsum trahit. Alij dixerunt regulam dictam uel quòd regat uel quòd normam recte uiuendi præbeat uel quod distortum prauũ que corrigat.ut.3.dist.regula.¶ Sed obijcies si hoc facit regula. ergo regula est ius sed contrarium dixi non ut ex ea ius fiat. Respondeo in decre. sumitur regula secundum quòd canon græcè latine regula nuncupatur. ut. 3. distin. canon. sumitur autem regula uel ex signo uniuersali. ut infra eodem titulo. omnes res.ff.eodem titulo.l.omnia. uel ex signo indiffinitio.ut.ff.eodem titulo.l. quicquid calore iracundiæ: uel ex alio generaliter dicto. ut infra eodem titulo quod non est
2 licitum.¶ † Sumuntur regulæ ex iure constituto.ut.ff.eodem titulo.l.1. & ut superius dixi, quædam tamen sunt in quibus regulæ uel diffinitiones prodiræ nõ sunt. quia nec tradi possunt.difficilis est enim aliquarum rerum diffinitio ut moræ.ff.de usu.l.mora, in prin. sic & alibi lex dicit in impensis factis in rebus dotalibus.quæ autem impendia ex rebus dotalibus deduci debeant non tam facile in uniuersum diffiniri quam singula ex genere & magnitudine impendiorum extimari possunt. ut.ff.de impen. in rebus dota. fac.l. quod dicitur, in fi. Item non potuit diffiniri quanta fides sit testibus adhibenda. & ideo hoc arbitrio iudicis reseruatur

uatur dum dicitur. cum magis scire potes quāta fides sit testibus adhibenda. ut. ff. de testi. l. testium fides. in uersi. uerba epistolæ. sic quanti temporis pœnitentia sit peccatoribus imponenda canone non potuit diffiniri. & ideo dictum est tempora pænitudinis habita moderatione constituenda sunt. tuo iudicia prout conuersorum animos prospexeris esse deuotos habito respectu ad ætatis pericula & egritudinum necessitates. ut. 26. quæst. 7. tempora. & capi. hæc sic. ¶ Item quatenus & cuius interfit non potuit diffiniri. eo quod non in iure. sed in facto consistit. ut. ff. eodem titulo. l. quatenus. ¶ His igitur præmissis ad aliquam præsentis tractatus doctrinam. regulas sub hac rubrica positas exponamus. ¶ † Prima igitur regula. omnis

3 res per quascunque causas nascitur per easdem dissoluitur sub audi in contractum agentes. ut est uidere in emptione & uenditione quæ consensu contrahuntur. & contrario consensu dissoluuntur rebus integris existentibus. secus si ad solutionem pretij uel rei traditionem peruentum sit. ut. C. quando licet ab emp. re. l. 1. Idem in alijs bonæfidei contractibus. ut. ff. de pact. l. si unus. §. idem. Idem in sponsalibus de futuro. ut supra de sponsali. præterea. secus in matrimonio. ut supra de iurand. tua. & ff. de eo qui cog. consan. uxo. suæ super e. hoc ideo. quia matrimonium non soluitur nisi morte. ut. 32. quæstio. 7. licite. & in auten. de nup. §. deinceps. colum. 3. & simile ad. l. istam. ff. eodem titulo. l. nihil. ¶ † Secunda regula dicit.

4 quod ea facta quæ dubium est quo animo fiant in meliorem partem interpretemur. ut enim uir præditus scientia literarum & maxime prælatus cum propria consanguinea conuersatur credi debet quod hoc faciat affectionis & non fornicationis causa. ut supra de præsum. cum iniuuente. Item cum legatus ecclesiæ Romanæ & maximè cardinalis equum uel aliud modicum recipiat ab eius cognato cui confert aliquid spirituale. credendum est quod non simoniæ. sed necessitatis causa recipiat. ut supra de simoni. & si quæstiones. & hoc ideo contingit. quia quilibet præsumitur bonus donec contrarium probetur. ut supra de scruti. capitulo uno. supra de præsumptio. dudum. & nullum. suæ salutis immemorem. ut. 1. quæstione. ultima sancimus. Alia iura dicunt in humaniorem partem in dubijs declinandum. ut de transactio. capitulo ultimo. l. distinct. eos. Alia in dubijs quod tutius est tenere debemus. ut supra de præsby. non bapt. mi. ueniens. supra de bapt. & eius effec. de quibusdam. de constit. distinctione. 4. si nulla & distinctione prima præsbyteri. Alia in dubijs suis conscientijs homines relinquuntur supra de iureiurand. mulieri. 33. distinctione. habuisse.

5 ¶ Tertia regula est. † utilius scandalum nasci permittitur quam ueritas relinquatur. scilicet fidei. uel ueritas bonæ uitæ. Triplex est. enim ueritas bonæ uitæ. & hæc nunquam dimittatur propter aliquod scandalum. quia pro nullo scandalo debet committi mortale peccatum. ut supra de noui ope. nunc. cum ex iniuncto circa fin. Item iustitiæ respectu iudicis. disciplinæ respectu prælati. Et in his aliquando ueritas dimittitur propter scandalum. ut. 23. quæstione quarta non potest. Vnde uersus. Est uerum uitæ. doctrinæ iustitiæque. Vnum semper habe. duo propter scandala linqui. ¶ † Quarta regula est quod

6 non est licitum necessitas facit licitum. simile ad hanc regulam de conse. distinctione prima sicut. & distinctione tertia peruenit. & distinctione. 5. discipulo. supra de fur. qui per necessitatem. Et est ratio. quia necessitas est contraria uoluntati. ff. quod met. causa. l. 1. & nullum peccatum nisi uoluntarium. ut. 15. quæstione. prima. §. 1. & capitulo illa.

7 ¶ † Quinta quod latenter aut per uim uel alias illicitè introductum est nulla debet stabilitate subsistere. in hac potest poni exemplum in exactis latenter aut per impressionem aut per dolum à prælatis introductum quæ subsistere de iure non debent. ut. 10. quæstio. ter-

ftio.tertia quia cognouimus. supra de ex cess prælа. sane. uel potest poni exemplum in cōsuetudine irrationabili introducta latenter uel per eim quæ subsistere non debet.ff. delegatis. & se. consu.l. quod non ratione. supra de consuetudi
8 capitulo ultimo. ¶ † Sexta in ipso causæ initio non est à quæstionibus inchoandum contingit hoc ideo quia ad quæstiones non peruenitur nisi per præsumptiones.& iudicia & propterea non est à quæstionibus inchoandum. ut dicit hic &.ff. eod. titulo.l. prima Respon.1. &.C.eo-
9 dem titulo.1.miles. ¶ † Septima quicquid in sacratis Deo rebus & episcopis agitur pro sacrilegio reputatur quia sacri sunt & à quocunque uiolari non debent. sacrilegium enim committitur si res ecclesiæ diripiantur ut.1.quæst.3.peruenit.16.quæstio.7.c.2 17.quæst.4. si quis domum supra de fo.compe.conquestus supra de sen ten.excom.conquesti.& quod dicit sacratis supple maxime nam & non sacratæ priuilegium habent & serui ecclesiarum. ut. 12.quæst.3.ecclerum seruos. sic & cum iniuria infertur personis ecclesiasticis. ut. 17.quæst.4. si quis suadente. & quod hic dicit de episcopis subaudi maxime.17.q.
10 4.si quis deinceps. ¶ Octaua † qui ex timore facit præceptum aliter quam debeat facit.& ideo iam facit intelligendum est de præcepto diuino & de eo qui illud facit timore seruili. qui non potest esse simul cum charitate, unde talem timorem habens non potest mandata domini adimplere. cum non sit in charitate quæ est summa omnium bonorum operum. ut de pœni. distin.2.charitas secus est de timore filiali qui simul habetur cum charitate unde qui timet Deum faciet bonum.Item timor seruilis introducit filialem sicut seta filium uel lignum ut de pœni. distin.2. sicut seta. unde dicitur cressit charitas & minuitur timor ut de pœni. distin.2. forte nata. perfecta uero charitas foras emittit timorem. ut.23. quæstio.6 schismatici. qui igitur timore seruili facit præceptum Dei nec facere intelligitur ut di-
11 ctum est. ¶ † Nona offendens in uno factus est omnium reus. quod sic intelligo ut offendens in uno peccato mortali fiat reus omnium. quo ad sufficientiam damnationis idest ita sufficiat unum ad æternam damnationem sicut omnia uel offendens in uno. idest in una uirtute. nam statim subintrat uitium uirtutis oppositum cum excluditur uirtus. ut.32. quæst. 1.cum denunciatur improbitati.& sic cum habeat unum uitium mortalis peccati omnium uirtutum factus est reus, quia nullam habet uirtutem uel uno idest in charitate sine qua nemo potest saluari ac si omnium peccatorum reus esset & simile
12 ad istud de pœni. distin.6. ca.1. ¶ † Decima non potest esse pastoralis excusatio si lupus oues comedat & ipse nescit. hoc ideo contingit quia de custodia tenetur. ff. loca. & condu. qui mercedem. pastor enim uigilare debet & animam suam ponere pro ouibus. ut.23. quæstio.4. tres personæ. & ideo tenetur de culpa sicut custos carceris. ut.ff. de custo. & ex. re.l. ulti.non igitur excusatur pastor ignorantia quia de negligentia tenetur ut prælatus.81. distin. dictum. sicut nec excusatur custos fornacis si obdormit uel negligenter custodit & ignis euagatus uillam incendit. ut.ff. ad.l. aquil.l. si ser-
13 uus. ¶ † Vltima regula est indignum est & à Romanæ ecclesiæ consuetudine alienum ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur. hoc ideo quia simonia committitur. ut supra de simo. si diligenti. Sed sacramentum de fidelitate & si clericus priuatus non debeat suo prælato præstare.ut supra de maio.& obe. legebatur. si tamen hæc consuetudo deposcat præstabitur. ut supra de uerb. sig. cum clerici supra de elec. qualiter sed à prælato de iure præstatur suo superiori. ut supra de iureiur. nullus.23. distin. quamquam.Sed quamuis pro spiritualibus temporalia non præstantur affectio tamen & charitas indebite non censentur. ¶ Solent enim homines quadam prærogatiua amoris diligere illos à quibus se percepisse beneficia recognoscunt. ut supra de testa. cum in officijs. Cum igitur doctrina iu-

na iuris canonici ſpirituale ſit obſequium potes olector mihi retribuere ſpiritualiter in effectu. ſed ſufficit ſi non detrahas ſi hoc opus laudibus attollendum lingua non carpa uenenata. Sunt enim quidam qui in primo ſe eſtimant ut bona quæ uiderint diſcere contemnant. & quod grauius eſt aliorum opuſcula quanquam ultima dente lineam ultro ſuffundunt. ſicubi uero reperiris quod aliorum dicta corripiant. non turberis nec enim conſcientiæ quædam exegit temeritas: quæ in offenſam incidere timuit omittendo hæc cui utilitas ſuaſit & indixerit. ſi fortaſſe legeris quod in apparatu meo memineris te uidiſſe conſidera quod non omnes qui ſummam habituri ſunt habeant apparatum. & propterea malui repere quam deeſſe.

FINIS.

cerit. [illegible] deu[illegible] [illegible]
taco [illegible] omine [illegible]
te [illegible] possum [illegible]
[illegible] sed ti [illegible]
[illegible] literuos. [illegible]
qui [illegible]
[illegible]

INDEX
IN SVMMAM
D. GOFFREDI TRANENSIS
Iureconsulti Clarissimi.

OMNIA SPARSIM DICTA COMPLECTENS VTRIVSQVE IVRIS professoribus vtilis.

PER. D. IO. BAPT. ZILET. VENETVM Nouiter editus feliciter exorditur.

fili.

¶Cupiditas

Delegatus

Dos

F

G

¶Gulæ

L

M

Ordinem

Pœna

e 2 Pręsum-

Q

Rapi-

R

reus.

Res

S

Sacramentum

Treuga

Vsurarum

LAVS DEO.

TABVLA RVBRICARVM EX SVMMA D. GOFFREDI TRANENSIS IVRECONSVLTI CELEBERRIMI.

Obligatis

Tabula Rubricarum.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. VITT. ROMA EMANUELE

Laboratorio Restauro Pandimiglio ROMA
1969
Digitized by Google